BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE ROMA
55
34
18

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

72.3.10.
72 12
e 4
10 13
12
13
b
13
1

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

BERNARDINI
RAMAZZINI,

Carpenſis Philoſophi ac Medici,

OLIM IN MUTINENSI ACADEMIA

Primi Profeſſoris, poſtremò in Patavino Lyceo Practicæ Medicinæ Profeſſoris Primarii

OPERA OMNIA,
MEDICA & PHYSIOLOGICA.

Bibl. Fac. Sac. Coll. Acceſſit Rom. Soc. Jesu

VITA AUTORIS A BARTHOL. RAMAZZINO

Med. Doct. ejus ex Fratre NEPOTE ſcripta,

CUM FIGURIS, & INDICIBUS NECESSARIIS.

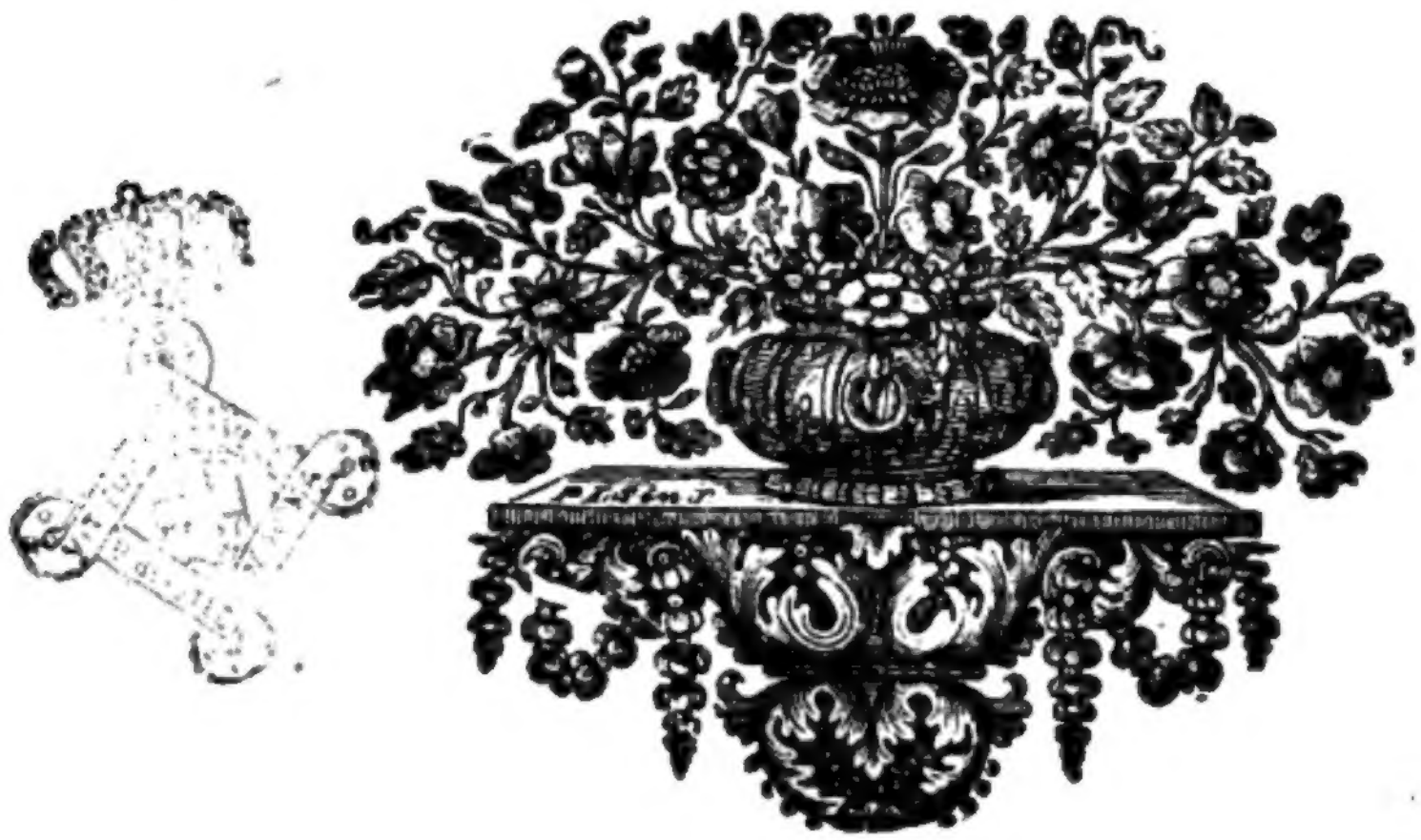

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

GENEVÆ,

Sumptibus CRAMER & PERACHON.

M. DCC XVII.

Digitized by Google

Digitized by Google

JOH. JACOB. MANGETUS

LECTORI SALUTEM.

SUpervacaneum omnino videbitur, quòd aliquid Præclariſſimi Bernardini Ramazzini Operibus hic mihi præfandum aſſumam; poſtquam quicquid ad hujus Scripta & Vitam ſpectat, diligenti non minùs curâ, quàm eleganti ſtylô, enodatum traditur à Celeberrimô ac Excellentiſſimô tanti Viri ex Fratre Nepote, Bartholomeô Ramazzinô: Verùm ut aliquorum ex Ampliſſimâ Familiâ Natorum votis aliquatenùs ſatisfaciam, unicum ſaltem, illudque paucis admodùm perſtringam, Diſſertationem ſcilicet de Quin-Quinæ abusû, quàm paulò acerbiùs carpit Illuſtris Academiæ Mutinenſis Profeſſor, & Ramazzini noſtri olim Collega amiciſſimus, Franciſcus Torti. Si legere datum fuiſſet Tractatum de Therepeuticâ Speciali, ab hôc Doctiſſimô Virô vulgatum, magis forſan conſtaret de ratione quâ ad ejuſmodi ſcripturæ genus compulſus eſt: At quandoquidem hic Liber in manus meas hactenus non pervenit, in generalioribus quibuſdam ſubſiſtam. Equidem video in præmemoratâ Diſſertatione non parum culpari liberaliorem ac forſan minùs methodicum Corticis Peruviani uſum, Mutinenſibus Medicis familiarem: Sed inde non magis accuſantur ſobrii ejuſdem remedii adminiſtratores, quàm ipſe, aliique etiam Collegæ mei honoratiſſimi non

Digitized by Google

pauci incuſaremur, ex eô quòd Genevenſibus noſtris nimietas hujus febrifugi exprobraretur, quia ſcilicet ejuſmodi nimietatem in praxi noſtrâ quàm maximè vitamus; ut itidem facit Præclariſſimus Torti, dum in ſuâ Therapeuticâ cautiones affert quæ obſervari debent in exhibitione Quin-Quinæ, quarum plurimas, eaſque verè momentoſas è doctô hôc opere excerptas, video ſubinde in Reſponſionibus ſuis Jatro-Apologeticis inſertas. Reverà cum Eruditiſſimô Ramazzinô minimè conſentio circa naturam ac effectus Corticis Peruviani, imò circa modum illum adhibendi, ut nec circa doſim: nullam etenim malignitatem in eô unquam reperi, largas ejuſdem doſes ſemper propinavi, febres ipſius beneficiô perfectè ut plurimùm profligatas vidi, nullâ adveniente recidivâ, aut aliâ quacunque ægritudine ſubſequente: Sed præterquàm quòd corpus, quantum licuit, ante ejus exhibitionem magnâ ſemper diligentiâ præparavi, Corticem nunquam ſolum, at variis deobſtruentibus, ac nervoſo etiam generi dicatis medicamentis, ſemper adjunctum præbui; ut cernere eſt in Bibliothecâ meâ Pharmaceuticô-Medicâ Tom. II. p. 695. & ſeq. ſub titulô Quin-Quina. Sic tamem litem non movebo Doctiſſimo Autori cui propria experientia revelare potuit plura, quæ mihi minimè revelata fuere: Quin potiùs exinde cautior fiam in adminiſtratione remedii cujus noxæ, ſi non perpetuæ, ſaltem aliquando poſſibiles, & in quibuſdam conſtitutionibus ac temperamentis forſan inevitabiles, à Virô peritiſſimô bonâ fide indicantur.

SERIES

Digitized by Google

SERIES OPERUM OMNIUM
BERNARDINI RAMAZZINI.

I. Rationes Jatrici Argumenti.

II. Conſtitutiones Epidemicæ annorum quinque; Accedit Diſſertatio Epiſtolaris de Abuſu Chinæ Chinæ.

III. De Fontium Mutinenſium Admiranda Scaturigine Tractatus Phyſico-Hydroſtaticus; Accedit Libellus Franciſci Arcoſti de Petroleo Montis Zibinii, ſeu Petroleo Agri Mutinenſis ab Oligero Jacobæo Manuſcriptus, in Bibliotheca Regia Haffnienſi repertus.

IV. Ephemerides Barometricæ cum Diſquiſitione cauſæ aſcenſus ac deſcenſus Mercurii in Torricelliana fiſtula. Cum tota Controverſia, quam Autor habuit cum D. C. Gunthero Schelhamero in Kilonienſi Lyceo Medicinæ Profeſſore; Hiſce omnibus accedit nova Epiſtola ejuſdem Autoris ad Nob. Virum D. Lucam Schœckium A. N. C. Præſidem, cum Solutione Problematis ex Invento C. V. Domini V. G. Leibnitzii.

V. De Morbis Artificum Diatriba Mutinæ olim edita. Nunc accedit Supplementum ejuſdem Argumenti, ac Diſſertatio de Sacrarum Virginum Valetudine tuenda.

VI. De Principum Valetudine tuenda, Commentatio.

Digitized by Google

SERIES OPERUM.

VII. De Contagioſa Epidemica, quæ in Patavino Agro, & tota fere Veneta Ditione in Boves irrepſit, Diſſertatio; habita in Patavino Lyceo die 9. Novemb. 1711.

VIII. De Peſte Viennenſi Diſſertatio; habita in Patavino Gymnaſio die 20. Novemb. 1713.

IX. Annotationes in Librum Ludovici Cornelii de Vitæ Sobriæ Commodis, cum ejuſdem Libro.

X. Poſthumæ Orationes Tres.

Acceſſit

Vita Bernardini Ramazzini à Bartholomeo Ramazzino Med. Doct. ejus ex Fratre Nepote ſcripta.

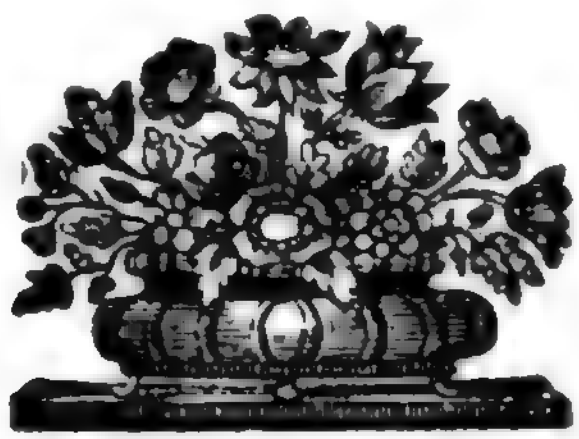

BERNAR-

Digitized by Google

Digitized by Google

J.G. Seiller Scaffhusianus Sculpsit

BERNARDINI RAMAZZINI VITA

A BARTHOLOMÆO RAMAZZINO Medicinæ Doctore ejus ex Fratre Nepote descripta.

VEniam aliquam apud cordatos homines me impetraturum confido, nec me forsàn arrogantiæ vitiô culpabunt, si defuncti Patrui mei Bernardini Ramazzini Vitam, ac in latinis literis primordia ac profectus sincerè narravero. Hoc enim onus non ostentatione quâdam suscepi, sed ut gratæ ejus memoriæ aliquô saltem litterariô munere litarem, ac unà Illustrium Virorum genio obsecundarem, qui illum cùm viveret humanissimè dilexerunt, ideoque plerique jam ejus vitæ historiam & quæcumque ejus studia, etiam minima, scire anxiè desiderant. Libenter itaque, ut eis quibus multùm debeo inservirem, provinciam hanc sum aggressus, cùm mihi sint certæ ejus vitæ notitiæ, quæ aliis omninò incompertæ esse possunt. Neglectô igitur quôcumque laudis excessûs sponsionem datam absolvam; conscius ex Plinio juniore: *hoc ipsum amantis esse non honorare amicum laudibus.*

Bernardinus Ramazzinus Nonis Novembris Anno Salutis nostræ 1633. natus est Carpi, in Regionis Cispadanæ Civitate, quæ decimô circiter à Mutinâ distat lapide, ac ditioni Principum Estensium subjecta est. Parentes habuit Bartholomæum Ramazzinum, & Catharinam Federzoniam, honestos suæ Patriæ cives. Ibidem in Academiâ Patrum Societatis Jesu, maximâ Parentum diligentiâ in latinis literis institutus fuit, quantum expectari poterat ab egregiæ indolis adolescente; circiter decimum & nonum ætatis

Digitized by Google

ſuæ annum ad cœteras Artes ſibi comparandas Parmam profectus eſt, ibique Philoſophiæ operam dedit, eôque ſtudiô per triennium abſolutô univerſæ doctrinæ, quam ingeniô hauſerat theſes publico certamini expoſuit, undè non parum laudis ac gloriæ retulit. Expeditô quoad rem Philoſophicam negotiô, incertus, ac dubius nutabat animô, num Juris immenſo mari ſe committeret, an Medicinæ vacare tutius foret, at quòd illum fortaſſis ad aliquod Reipublicæ Mediceæ bonum fortuna delegerat, ſe poſitis omnibus, quæ obſtabant, forſan & vincente geniô, Arti Medicæ ſedulò incubuit, ac per triennium ſe totum dedit, ex quô poſtea anno 1659. die 21. Menſis Februarii, in ſuorum ſtudiorum complementum, Philoſophiæ & Medicinæ Doctorali Laurea, in eâdem Parmenſi Academiâ decoratus fuit.

Ut autem Theoriæ Medicæ practicum aſſociaret judicium, ſine cujus adminiculô Medicorum ægrotant ingenia, Romam veluti in magnum Orbis Theatrum proficiſcitur, ac ſub eruditiſſimô Medicô Antoniô Mariâ Rubeô, Praxim Medicam didicit, ut ipſe etiam teſtatur in ſuâ Conſtitutione Epidemicâ Rurali apud Mutinenſes, quam Anno 1696. Mutinæ Typis evulgavit. Præfatus enim ejus Præceptor Antonius Maria Rubeus filius fuit celeberrimi illius Hieronymi Rubei Ravennatenſis, Archiatri quondam Clementis Octavi Summi Pontificis (ut refert Eques Mandoſius in ſuô Opere de Archiatris Pontificum, ubi de ejus quoque filiô Antoniô Mariâ mentionem habet) qui elegantiſſimum Ravennatenſem Hiſtoriam latinè conſcripſit, ac librum de diſtillatione, nec non aurea in Cornelium Celſum commentaria nobis reliquit.

Sub tantô igitur Præceptore Romæ inſtructus ac ad benè medendum diſpoſitus, ejuſdem conſiliô ac favore Româ egreditur, & ad Caſtri Ducatum ſe contulit, ubi conductus à Populô *Canini & Marta* per aliquot annos non ſine utilitate ægrorum Praxim Medicam exercuit; ſed ob parùm proſperam Valetudinem, quâ fruiratò in ipsâ Juventa ei conceſſum fuit, illic diutiùs commorari, & Medicinam facere non potuit. Quare cùm *peſſimum ſit*, referente Celsô, *quid ægrum facit*; Cœlum mutare & Carpenſem Patriam invisere decrevit, ut ſibi firmiorem compararet Valetudinem.

In Patriam igitur reverſus, poſt exiguum temporis, nativi ac-

Digitized by Google

ris ſecundam auram perſenſit, quippe cuervato Regiô morbô ex diuturnis Quartanis contractô, non pancraticè quidem ſtatim valere, ſed tamen ſatis commodè ſe habere cœpit.

In hoc igitur Valetudinis neutrô ſtatû Franciſcam Richiam, ex perantiquis ſuæ Patriæ Civibus ortam, ſibi junxit, ex quô matrimoniô vires ipſi auctæ ac ſalubrior indè vita proceſſit. Mira inter illos concordia donec vixerunt, atque indè natæ fœminæ duæ & maſculus unus. Filiô octimeſtre ſublatô, ſuperſtites Filiæ decenter nuptæ quarum una ſterilis fuit, altera ſatis fœcunda, quæ in ſeptimô partû annô tertiô, ni fallor, quo Profeſſorium munus Patavii exercebat, maximô ejus dolore è vitâ deceſſit.

Cum hæc ità, ut ad rem revertar, ſe haberent, in Patriâ efficere non potuit, quin ægris curandis operam daret. Aſſiduò enim à ſuis concivibus accerſebatur, ut ipſis Medicinam faceret. Ob hanc ergo cauſam, & ob patriæ amorem, & ex concivium precibus præter ejus inventionem per plures annos in Patriô ſolô Medicum egit. Contigit autem ut cum quibuſdam Nobilibus Mutinenſibus, quorum curationi ſæpius interfuerat, dum quot annis tempore æſtivô ruri agerent, in agrô Carpenſi familiaritatem ac fœdus iniret, ac præſertim cum Marchione Alphonſô Molzâ, tuno temporis Civitati Carpenſi Præfecto, qui ſatis cognitâ ejus indolè ac morum candore illum intimè dilexit. Itaquè ejuſdem præcipuè Marchionis auſpicante conſilio, aliorumque Mutinenſium, inter quos etiam eminebat Marchio Annibal Fuſcherus, Mutinam ſe recepit, eamque Urbem quadrageſimô circiter ætatis ſuæ annô, hoc eſt anno 1671. in Patriam ſibi elegit.

Minimè tamen diſſimulandum, ut fert rerum humanarum conditio non ſine aliqua ſuſpicione nutantis ſcientiæ, novus iſte Medicæ Artis miles ab illis Profeſſoribus, qui eô tempore Medicinam cum laude Mutinæ factitabant exceptus eſt, ità ut quaſi inter æmulationis ſtimulos propenſiam in re medica coactus ſæpè fuerit probare induſtriam, an per varias ægrotum curationes ſe illis rationalem Medicum aperiret. Ut autem horum Profeſſorum animos, qui bonis ejus principiis clam obſtare videbantur, illicio aliquô ſibi obſtringeret, varjis elucubrationibus cum Latinis, tum Italicis ſenſim in ſui amorem, aut ſaltem æſtimationem pellicere ſategit.

Digitized by Google

Itaque consuens quæ ex Virgilio collegerat Centonem conscripsit, & unà cum quibusdam aliis Poëmatibus Italicis in laudem Ludovici XIV. Galliarum Regis, Mutinæ Typis commisit, occasione illius Belli, quod tunc in Siculos & Batavos fervebat, ac illum in Galliam transmisit, ut ab Amico & Concive suo Hercule Manzerio, Abbate de Orilià, qui pro Serenissimô Francisco II. Mutinensium Duce Lutetiæ Parisiorum residebat, regiis oculis subjiceretur. Non segnem se in eô negotiô præstitit Manzerius, siquidem memoratum centonem tanquam Consanguinei suî partum Regi obtulit, quamquam congiarium, quod ipsi à Regiâ liberalitate delatum fama [verane an falsa ignoro] nunciavit, ad Ramazzini manus nunquam pervenit. Cum verò prædicti Centonis exemplaria rara sint, titulum ejus, qualis è Mutinæ Typis prodiit non abs re erit referre, cùm mihi in animô sit omnia ejus Opuscula tam Juvenilia, quàm Senilia singulatim innuere, ut exactam ejus laborum notitiam, ordinem, ac numerum quisque habeat. En ergo Centonis Titulus:

De Bello Siciliæ Cento ex Virgilio, ad invictissimum Galliarum Regem Ludovicum XIV. Bernardini Ramazzini Carpensis, Medic. Doctoris. Mutinæ, apud Demetrium, 1677. in. 4.

His tamen positis: *summam quietem*, ut Taciti verbis utar, *assequi non potuit, nec bonis seculi sui citrà obtrectationem uti.*

Dum autem quâdam die ad invisendos ægros ejus curationi commissos per Urbem discurreret, fortè fortunâ ab amicô interpellatus fuit, ut titulô saltem charitatis inviseret ægram malè habentem, quam aliàs curaverat, cujusdam alterius Medici curationi concreditam. Difficilem hic primò se noster præbuit, nihilominus Christiani hominis id esse ratus, atque ut amico complaceret sine morâ accessit ad ægram. Laboraverat mulier sæva pleuritide, quæ malè judicata Empiematica facta erat; undè prædicta mulier in tali vitæ discrimine constitutra remedium aliquod enixè poscebat ab ipso, utpotè quî alias felici eventû à magno morbo, Deo dante ipsam liberaverat. At cubantis faciem satis emaciatam & silicernio proximam prospiciens, cùm jam esset trigesimus tertius dies, quô morbi tyrannidem patiebatur, cunctaque Empiematis signa essentialia adeò apparerent, ut quasi nullus Medicinæ facien-

Digitized

faciendæ locus supereſſet, approbando alterius Profeſſoris acta in tali casû, Thoracis tantùm ſectionem obiter proponens, ſolô prognoſticô ægram dimiſit, quæ paucis poſt diebus mortua eſt. Ex tali verò ægrotantis inexpectatô ſucceſſû attonitus, ac propter iram totus in fermentô Medicus, qui ejus curationi primariò præerat; ſulphurata forſan ei ſupponentes anteſignani Urbis Medici, fortaſſis & illi ſupperias ferentes; ſcripturâ quâdam manuſcriptâ variis aſpersâ ſalibus Ramazzinum noſtrum irritavit, quem veluti acta improbantem in expoſitô casû proponebat. Vix legit hanc facilis adverſarii querelam Ramazzinus, cùm eam parùm firmis inniti rationum fundamentis animadvertit, quare in proprii honoris tutelam & ad ſui defenſionem ei ad unguem reſpondere coactus fuit. Paratâ itaque pro viribus reſponſione, eam nullâ interjectâ morâ, cum adverſarii ſcripturâ Mutinæ typis tradidit, ſub hôc titulô:

Exercitatio Jatropolegetica Bernardini Ramazzini Med. Doctoris, ſeu Reſponſum ad ſcripturam quandam Excellentiſſimi Domini Annibalis Cervii, Doct. Med. ad Illuſtriſſimum Bartholomæum Gatium, Sereniſſ. Franciſci ſecundi Eſtenſis Mutinæ & Regii à ſecretis & ſtatus Conſiliarium. Mutinæ, per Caſſianos 1679. in fol.

Cui breviter ex parte reſpondit, ac alterâ ſcripturâ obviam ivit adverſarius. Dum auem alteram reſponſionem inſtruit Ramazzinus, jamque prælo pararet, juſſû Sereniſſ. Principis Cæſaris Eſtenſis, reſcribendi officium ei interdicitur, ſicque lis oborta inter eos duos Profeſſores ſilentii peplô involuta fuit.

Inſtauratum fuerat vertente Anno 1678. ſingulari Sereniſſ. Franciſci ſecundi Eſtenſis Ducis beneficentiâ ſancti Caroli in Urbe Mutinenſi Lyceum, ſcientiarumque omnium Academia, in publicum addiſcentium commodum fundata, Ramazzinus noſter antequam eligeretur, omnium vobis deſignatus fuit ac electus Anno circiter 1682. Primus in eodem Mutinenſi Lycco Medicinæ Theoricæ Profeſſor, in quô per viginti circiter annos magnâ diſcipulorum frequentiâ ſui ingenii & doctrinæ experimenta non pauca dedit, & quamplures cùm in Theoria, tum in Praxi Medicâ inſtituit Juvenes. Hinc data opportunitate, Oratione quadam præfatus eſt coram Sereniſſ. Duce Franciſcô ſecundô, publicè etiam aſſidenti-

Digitized by Google

ſidentibus totius Urbis hominibus Doctis, quam poſtea, ut omnium oculis facilis eſſet eam publici juris fecit hoc titulo:

In ſolemni Mutinenſis Academiæ Inſtauratione Oratio, Sereniſſimo Franciſco Secundo Mutinæ, Regii Duci X. à Bernardinô Ramazzino in eâdem Academiâ Medicinæ publicô Profeſſore dicta. Mutinæ Typis Hæredum Caſſiani, Impreſſorum Epiſcopalium 1683. *in.* 4.

Dum verò deſtinato incumbit muneri, ac Juvenes Artis Medicæ præceptis imbuere adnititur, en ejus ſtudiorum alterum ſe ſe offert diverticulum. Fortuitò enim XIV. Kalendas Auguſti; Anno videlicet 1681. curationi adſtitit Marchioniſſæ Mariæ Magdalenæ Bagneſiæ, Martellinæ Florentiæ claris natalibus ortæ, quæ cûm primipara feliciter filium eſſet enixa, ob humorum intus malignum apparatum, improviſâ febri correpta eſt, eaque Lethalibus ac frequentibus ſtipatam ſymptomatis, quæ omnia in causâ fuere, quod ſecundinam emittere non potuerit, & quamvis in tempore celebratæ eſſent à Ramazzino ſanguinis miſſiones, ac ſtatim ſelectiora in uſum revocata remedia, quæ in ſimilibus caſibus opitulari creduntur à Medicis, accerſiti quoque fuiſſent in conſilium Primarii Urbis Medici; Excellentiſſimus ſcilicet Antonius de Abbatibus, Aulæ Medicus, & Excellentiſſimus Marcus Antonius Montagutus; nihilô ſeciùs paucis horis à partû absque ſecundi partus emiſſione omnium mœrore, illuſtris fœmina in fata conceſſit. Erat illa in primô flore juventæ, erat Primipara, quare ejus infortunium ab omnibus deploratum fuit, ità ut circa ejus inexpectatam mortem diversâ verborum licentiâ Nobilium vulgus adſtreperet, alii enim obſtetricem accuſabant, nonnulli verò manuali operatione ſecundinæ extractionem ſtatim non fuiſſe pertentatam à Medicis, perperam judicantes, Nobilem fœminam occubuiſſe aſſerebant. At defunctæ Marchioniſſæ maritus, ac ejus Mater, quos præcæteris multùm percuſſerat tanta Uxoris, & Nurûs jactura, quidquid obganirent vulgus flocci pendentes partus & mortis hiſtoriam à Ramazzinô noſtrô ſedulò procurârunt, ut defunctæ Marchioniſſæ parentes, & conſanguineos florentinos de funeſtô & inopinatô ſucceſſu ſtatim certiores facerent. Honeſtis eorum petitionibus libentiſſimè indulſit Ramazzinus, ac Hiſtoriam partûs & mortis una cum remediis adhibitis in uſum Florentinos, ac propriô nomine

mine ſubſcriptam tradidit, quæ ſine morâ Florentiam evolavit. Lecta & non ſine Lacrymis à defunctæ filiæ parentibus funeſta narratio, Excellentiſſimi Andreæ Monigliæ, Magni Ducis Hetruriæ Medici examini ſuppoſita eſt, qui in illam acri judiciô, quo pollebat, cenſoriam virgulam continuò arripuit, & ſcripturâ quâdam manuſcriptâ Ramazzini acta improbavit. Hujuſce ſcripturæ exemplar, vix Mutinam delatum, in Ramazzini oculos incurrit; at ille bellum fugiens cum homine, cui nulla erat in cenſurâ moderatio, rem diſſimulare ſilentiô ſtatuebat. Verùm Excellentiſſimus Moniglia, cui in votis eſſe videbatur, ne elaborata Cenſura in oblivionem abiret, neve Ramazzinus eam ſe vidiſſe negaret, curavit ut per Reverendum Patrem Benedictum Comum Ablæ, qui tunc temporis ſub-Prior erat Conventus Sancti Dominici Mutinæ, ſcriptum illud in proprias Ramazzini manus tutò perveniret. Itaque totâ denuò Cenſurâ perſpectâ, ac attentè conſideratâ facilè intellexit Ramazzinus, quò vergeret Monigliæ deſiderium ac intentio, nempè ad irritandos ſolùm animos, & Comœdiam de more texendam. Quare absque ullâ ampliùs diſſimulatione ad ſerium examen oppoſitiones ejus, & argumenta revocando, Cenſuræ reſponſionem paravit, ac unà cum partûs & mortis Hiſtoriâ prædictæ Marchioniſſæ defunctæ Italico idiomate conſcriptâ Mutinæ Typis evulgavit Anno 1681.

Ob hujuſmodi ſubortam literariam Controverſiam commota eſt tota Medicorum Florentinorum Reſpublica, ità ut Moniglia in hâc diſſenſionis Labyrinthô poſitus par pari referre, & Ramazzinianæ reſponſioni reſcribere ei penſum incubuit; quô factum eſt ut quaſi ad triennium producta deindè fuerit inter hos duos Profeſſores concertatio iſthæc literaria, cùm alter in alterutrum reſcriberet, & uterque ſe ſatis diſertum in tàm difficili cauſâ defendendâ oſtenderet. De hâc celebri controverſiâ inter Monigliam & Ramazzinum honorificam mentionem habet Clariſſimus Anton. Franciſcus Bertinus, in ſuæ Medicinæ vindicatæ Dialogo primo pag. 51. cùm de controverſiis Medicorum agens ſuum Vincislaum de ipsâ loquentem inducit his verbis. *E quella riſſa coſi terribile avvenuta gia fra lo mentovato Moniglia, è Bernardino Ramazzini intorno ad una Dama Fiorentina accaſata in Modana, con uno di quei Marcheſi* „

Digitized by Google

Marcheſi, la quale in ſolo 6lt-ore dopo lo ſcarico del parto ſorpreſa da maligni e mortali accidenti laſciò di vivere, ſe bene aſſiſtita dal Sud. Ramazzini, e da altri principali Medicanti di Mod. dove la laſciate? ne andò pure à volo la fama per tutto il mondo? Quamvis inquam cum laude à doctiſſimô citatô virô commemorata ſit abundè hæc literaria diſſenſio, ità ut majori non indigeat expoſitione, nihilominus quia præcitatæ controverſiæ exemplaria in paucorum pluteos penetrarunt, cum ſeparata hinc & illinc prodierint, nec recuſa; in Excellentiſſimi Monigliæ & Ramazzini gratiam Scriptorum illorum ſeriem, ordinem ac numerum ad hanc controverſiam ſpectantium, hic referre opportunum duxi cum titulis reliquarum Lucubrationum vulgò, *Diſcorſi Cavallereſchi*, quæ ab aliis etiam Doctiſſimis Viris ſuper hâc famosâ controverſiâ ex utrâque parte, Italicâ linguâ ſcriptæ fuerunt. Fortaſſis autem erit dies, quô annuente Deô, & me curante, omnia unico volumine comprehenſa, publicam lucem videbunt, unâ cum ejuſdem Ramazzini ſcripturâ ineditâ, quam vertente adhuc controverſiâ, ob dignas cauſas ſupprimere illi neceſſe fuit.

In Puerperarum itaque ſolamen ne ſtatim editô fœtû ſibi tam facilè ſecundinas extrahere permittant, cùm partum immediatè non ſubſequuntur, dum earum pars major ut plurimùm ex manuali hâc operatione, ut in dies demonſtrat experientia, miſerè vitam finiunt. En, inquam, ſcripturarum omnium olim in hanc rem excuſſarum notitia, eoque ordine quo ſingulæ prodierunt.

I.

Relazione di Bernardino Ramazzini ſopra il parto e Morte dell. Illuſtriſſ. Sig. Marcheſa Martellini Bagneſi, con una cenſura dell. Eccell. Sig. Dottor Gio. Andrea Moniglia, e Riſpoſta del Medeſimo Ramazzini alla d. Cenſura. In Modana, per gl. eredi Viviani Soliani, Stampatori Ducali, 1681. in fol.

II.

Riſpoſta del Sig. Dottore Gio. Andrea Moniglia à una riſpoſta del Sig. D. Bernardino Ramazzini. Firenze & in Mod. per gl. eredi Soliani, Stampatori Ducali, 1681. in fol.

III. *Riſpo-*

Digitized by Google

III.

Risposta del D. Bernardino Ramazzini alla seconda censura dell. Eccell. Sig. D. Gio. Andrea Moniglia in Reggio per Prospero Vedrotti, 1681. *in fol.*

IV.

Risposta del. Sig. Dottore Gio Andrea Moniglia 3. Censura del Sig. Dottor Bernardino Ramazzini. Firenze 1682. *in fol.*

V.

Risposta del D. Bernardino Ramazzini alla 3. Censura dell. Eccell. Sig. Gio. Andrea Moniglia Stampata à Colonna, con la risposta del Sig. Moniglia. In Mod. per gli eredi di Viviano Soliani Stampatori Ducali 1682. *in fol.*

VI.

Risposta del D. Gio. Andrea Moniglia alla 3. Censura dell. Eccell. Sig. D. Bernardino Ramazzini stampata à Colonna, con la Risposta del Ramazzini in Firenze nella Stamperia di Vicenzo Vangelisti, Stampatore Arcivescovale. 1682. *in fol.*

VII.

Risposta inedita del. D. Bernardino Ramazzini alla Quarta Censura del. Eccell. Sig. D. Gio. Andrea Moniglia in fol.

VIII.

Discorso Cavalleresco sopra le Querelle del Sig. D. Bernardino Ramazzini, è D. Gio. Andrea Moniglia dependenti dalle scritture publicate da Medesimi in occasione della morte della Illustriß. Sig. Marchesa N. N. in Firenze per Vicenzo Vangelisti 1682. *in fol.*

IX.

Discorso Legale sopra se risposte date dal Sig. Dottor Bernardino Ramazzini alle scritture publicate dal Sig. Dottor Gio. Andrea Moniglia contro l'operato dal Sig. Ramazzini in occasione del parto e morte della Sig. Marchesa Bagnesi, seguita in Mod. nel Mese di Luglio 1681. *in Mod. per Demetrio Degni* 1682. *in fol.*

X.

Consulto Etico-Legale sopra le Scritture ultimamente publicate per

Digitized by Google

parte del Sig. D. Moneglia nella controverſia da lui moſſa al Sig. D. Ramazzini, in Franckfort 1683. *in fol.*

XI.

Difeſa del diſcorſo Cavallereſco ſopra le Querelle de Sig. Bernardino Ramazzini, e Dottor Gio. Andrea Moniglia, in occaſione della morte dell. Illuſtriſs. Sig. Marcheſa N. N. contro il conſulto Etico-Legale ſopra la Scrittura ultimamente publicata per parte del Sig. D. Moneglia nella Controverſia da lui moſſa al Sig. Dottor Ramazzini. In Lucca, apreſſo Iacinto Paci, in 4. 1684.

Omittam inſuper deditâ operâ, ne legentibus faſtidium generet prolixitas, totum id quod candidè ſcriptum fuit ab Excellentiſſ. Joanne Cinelliô Medicô Florentinô de hâc famosâ controverſiâ, ut habetur: *Nella ſcanzia Quarta di Gio: Cinelli Accademico gelato della Bibliotheca volante lettera B. pag.* 16. *ſtampata in Napoli l' anno* 1682. *è dedicata al Sig. Bernardino Ramazzini Lettor Publico di Medicina nello ſtudio di S. Carlo di Modana.* Legi etiam poteſt quidquid pariter ſcripſit idem Cinellius, in ſuâ juſtificatione Cracoviæ editâ *apreſſo Gio: del Martello all' inſegna del Carbon Bianco*, Anno 1684. *in fol.* quæ immediatè ſupponitur: *Alla Relazione di tutto quello che è ſeguito nella controverſia Litteraria tra li Sigr. Eccellent. Gio: Andrea Moniglia, è Bernardino Ramazzini, intorno alla Malattia è morte della Signora Marcheſa N N. In Siena nella ſtamperia del Publico,* 1683. *in fol.*

Hoc fuit initium progreſſus & finis celebris controverſiæ quam habuit cum Eccell. Jo: Andrea Moniglia Ramazzinus, quæ quaſi ad triennium, ut dixi, ipſos fatigavit. Compoſitô itaque hócce bellô alacriori deindè animô Praxim Medicam repetivit Ramazzinus, ſimulque varia librorum fectione cujuſcumque diſciplinæ, tum græcæ, cùm latinæ) Linguam enim callebat Græcam quantùm Medico ſufficit) mentem avidiùs ditare cœpit ac erudire. In totô enim ſuæ vitæ curſû fuit ſemper heluo Librorum, & cùm eximiâ polleret memoriâ, id quod notatû dignum animadverterat in Libris quos legerat, compendiosè ſuis diſcipulis, & Literatis amicis, cùm ſe offerebat occaſio amicè communicabat, ità ut qui aſſidua ejus conſuetudine fruebantur & ſelectis ſcriptorum cujuſcumque

Digitized by Google

cumque generis ſententiis, nec non Poëtarum dictis ac ſalibus, ac hiſtoricorum narrationibus, ab ipsô doctiores redderentur, & ſolo auditû variam ſibi compararent eruditionem.

Præterea nec omiſit, quamvis variis ægrorum tricis implicitus, ut magis diſcipulorum commodo inſerviret, identidem vocatus (ſæpè autem invitabatur) in publicis tum Philoſophiæ cùm Medicinæ circulis argumentari. Rara in illô ſermonis proprietas, ubi ſuas difficultates exponebat, ut non barbarum diſputatorem, ſed eloquentem Philoſophum te audire dixiſſes, & cùm à garrulitate nimiùm abeſſet, quæ potiſſimùm Philoſophos dedecet, dictionem ſuam adeò temperabat, & tam argutè arguebat, ut defendentium & aſſidentium Philoſophorum genio æquè benè occurreret. Imò ne quid ſibi ad abſolutam Magiſtri normam deeſſet, eò diſcipulos ſuos comiter adducebat, ut quidquid in ſcholis Medicis didiciſſent, publicè etiam defendere non erubeſcerent, quòd à quamplurimis ejus diſcipulis optimè inſtitutis, pluries factum fuit, ipſô pariter Ramazzinô aſſiſtente.

Erat ille hujuſmodi implicitus occupationibus; amæniores tamen literas nunquam deſeruit. Cùm enim in hâc Urbe Diſſonantium Academiæ albo eſſet adſcriptus, & ſingulis ferè Anni menſibus præſente Sereniſſimô Franciſcô II. Duce, & Aulicorum omnium coronâ, ſuper deſignatô aliquô problemate Academia celebraretur, Ramazzinus modò ſolutâ Oratione Italicâ, modò Poëmate aliquô pariter Italicô, aut Latinô loquebatur, ac benevolos ut plurimùm ac ſibi attentos conciliabat Audientium animos. Ut autem aliquod ejus latinæ poëſeos ſpecimen habeatur, imò & Italicæ, quam æquè bene callebat, inter multa quæ hic inſerere poſſem, nonnulla ſelegi, *ne milleſima pagina ſurgat*, quæ partim in memoratâ Academiâ recitavit, partim datâ opportunitate compoſuit. Itaque non pigeat audire colloquium Parcarum, quod recitavit in morte Sereniſſimæ Lauræ Eſtenſis Mutinæ Regiique Duciſſæ; quod ſic habet:

Aurea concordes ducunt dum ſtamina Parcæ
Queis Lauræ Eſtenſis Vita, dieſque fluunt.
En ſentit Clotho contorti pondera fuſi
Atque ferè exhauſtam jam videt eſſe colum.

Digitized by Google

Tunc ait, ô Lacheſis jam tempus ut inclyta demum
Mater Ateſtini Principis Aſtra petat.
Vixit Laura diù & curſum quem fata dedere
Exegit, magnis aquiparanda Viris.
Cui Lacheſis, quam grande nefas, tam nobile penſum
Rumpere, quod potis eſt, hanc decorare colum.
Jam vix luſtra decem implevit, centum impleat annos
Princeps, Neſtoreos vivere digna dies.
Detur at hoc ſaltem, ut Nati, Nataque vigentem
Aſpiciant ſobolem, quæ duo Regna beet.
At ridens Clotho, cauſas fers, inquit, inanes
Nec licet, ut verbis hoc remoreris opus.
Errat qui vitam, ſenumque metitur ab annis
Longævumque putat, cui ſine crine caput,
Virtutes numera, quibus eſt generoſa Virago
Prædita, tum Lauram quiſque putabit annum.
Nec time, quæ memoras ſpectabit ab æde beata,
Poſtquam mortales ſolverit exuvias.
Regalemque Nurum, plenamque Nepotibus Aulam
Gaudebit ſummi cernere ab Arce Jovis.
Sic fata eſt Clotho, hæc eadem ſimul Atropos urget,
Nec ratio, aut pietas flectere corda valent.
Exequitur munus Lacheſis, regalia ſcindens
Stamina, quæ vellet nectere poſſe datum.
Sic opus expendunt Parcæ, fuſumque reponunt
Quo non, præ innumeris, grandior alter erat.

Suum quoque nec una vice teſtatus eſt obſequium in Sereniſſimum Ducem Rainaldum I. nunc feliciſſimè regnantem, & præcipuè ut extolleret egregium illud pietatis ac Politicæ facinus, quo magnanimus Princeps Populo ſuo in graviſſimâ annonæ caritate largiſſimè ab exteris Provinciis advectâ Cerere, opem tulit. Ità verò eâ occaſione cecinit Ramazzinus:

Æmiliæ Populos longo jam tempore vexat
Dira fames Terris exitiale malum.

Lurida

Digitized by Google

Lurida cum Cereri Rubigo infenſa quotannis
Frugibus exuſtis depopulatur agros.
Provida cura tamen, qua polles optime Princeps
Haud patitur monſtrum has habitare plagas.
Nam facis, ut meſſes Apulia mittat opimas
Frugiferaque ferax Umbria præſtet opes.
Cum populis igitur Jura atque alimenta miniſtras
Num magè ſis Princeps, an Pater ambigitur.

At quandoquidem in tanti Ducis laudes excurrimus, non abs re puto hic adjungere Epithalamion adventorium, quo idem Ramazzinus celebravit eundem Sereniſſimum Raimaldum I. Murinæ & Regii Ducem X.I. & ejus Sponſam Carlotam felicitatem Brunſvicenſem è Germania in Italiam migrantem. Sic autem exorditur:

Semidea ô Princeps genus altô è ſanguine ducens
Nuper Ateſtino conſociata Duci.
Nuncia fama tulit gelidi Te frigora Rheni,
Ac ſimul Alpinas tranſiliiſſe nives.
Durum iter, at poſtquam tuus ô Generoſa Virago
Vicit amor facilem perge tenere viam.
Cum primum Auſoniam attinges, venerare Parentem.
Hinc & enim Generis fluxit origo tui,
Hinc duo manarunt ab eôdem flumina fonte,
Quorum conſociat nunc Hymeneus aquas.
Progrediens varios mores, diverſaque rerum
Nomina percipies, quæ recolenda ſibi.
Excelſæ accurrent Urbes, Verona, Catullum
Vellet adeſſe ſuum, Mantua Virgilium.
Ingentes fluvios cernes, Atheſimque Padumque
Submittent fluctus, qui Tibi ſponte ſuos.
Iam varia hinc illinc obleCtamenta parantur.
At cave ſuſceptum ne remorentur iter.
Anxia te expeCtat jamdudum hæc Aula, Tuuſque
Coniux, quem tacitis ignibus urit amor.
Iam paſſim clamatur, Hymen ades, ô Hymenæa
Undique jo reſonant Templa, Theatra, Lares.

Digitized by Google

Ergo age, tolle moras, cauſaſque abſcinde morantes
Nam mora quæ differt gaudia amantis obeſt.

Ramazzino noſtro nimis injurium me crederem, ſi exaratis ejus uſque modo elucubrationibus, hic etiam non adderem Elogium ab ipſo elaboratum, quod anno 1699. evulgavit pro Regiis Nuptiis Mutinæ celebratis ſacrarum Majeſtatum Joſephi Romanorum Regis, & Amæliæ Principis Brunſvicenſis.

Veteres quos habes factus modò profer
O Mutina
Tu à primordiis P. R. Coloniam deductam comperies
Publio Claudio & L. Portio Conſulibus:
Te M. Antonii arctiſſimam obſidionem
Fortiter tuliſſe
Te P. R. Fideliſſimam à M. Tullio pro roſtris
Laudatam cognoſces.
Tu in agro tuo celebrem illum
Auguſti, M. Antonii, & Lepidi conventum
Obſervaſti.
Tu Romanæ magnitudinis inter Triumviros diviſæ
Spectatrix fuiſti.
Hic ergo non procul à tuis Mœnibus
Octavius Auguſtus.
In cujus ſinum totum triumviratum conjecit fortunæ
Primas Romani imperii auſpicatus eſt ſortes.
Iſthæc ò Mutina jam ſatis tuum perennarent nomen.
Ab ea tamen ætate uſque ad noſtra tempora,
Id memorandum præcipuè habes,
Quod priſca olim Libertatis Oblatione
Mitiſſimo Eſtenſium Aquilarum Imperio
Te addixiſti.
Sapienter equidem ac bonis avibus
Modò poſt tot ſecula renaſcenti tui Nominis gloriæ
Propitia obſtetricantur ſydera.
Hinc ſi olim Auguſtum circa ſculiennam oberrantem
& Romanum affectantem Imperium vidiſti,

Modò

Digitized by Google

Modò intra tua Mœnia Eſtenſi in Aulâ, Regiô in ſoliô
Romanarum Reginam vides.
Neque illa fortuitò hàc prætergredi viſa eſt
Hôc Cœlô, hâc aurâ, ad non exiguum tempus perfrui
Illi volupe fuit.
Hic deſignata, hic ſalutata eſt Romanorum Regina
Viden quot magnificæ Legationes huc adventent,
Ac ad illius genua procumbant.
Tybris quoque purpuratum miſit Procerem
Qui Reginam verè ſuam
Quia & Regali Latinorum ſanguine prognatam
Agnoſceret.
Confer hæc queſo Urbs fortunatiſſima
Cum priſcâ illâ tuâ felicitate.
Quam magno fœnore tot ſæculorum damna
Unicum penſavit ſæculum.
Quod licet ſuæ metæ extrema tangat confinia
Amplum tamen tibi relinquit
Gloriæ Patrimonium.
Eia agite ô Cives
Hæc omnia referantur in faſtus.
In forô, in Aulâ, in Templis.
Publica ſtatuantur monumenta,
Mnemonyca cudantur Numiſmata,
Ingens ex puro marmore Tabula
Ad Herculeam apponatur Portam.
Hæc paucainſcripta ſunto
Per hanc Portam
Amalia ingreſſa eſt Brunſuicenſium Princeps
Per hanc exiit Romanorum Regina.
Verùm
A tali molimine Cives abſiſtite,
His haudquaquam opus eſt,
Quæ temporis tandem arrodat ingluvies
Cuncta hæc
Hiſtoricorum monumenta, Poëtarum Carmina

Æter-

Digitized by Google

Æternitati commendabunt.
Aſt ô Cives
Ne veſtram frontem mœror obnubilet
Si Regalis hæc Diva ad Aquilonem
citò convolabit;
Sic repoſcunt fata
Quæ Regiis conjugibus utriuſque Imperii,
Deſtinarunt ſolium.
Interea
Tu parere imperio natos Regina memento
Hinc noſtra, hinc totius orbis
Pendet felicitas.

Sed ut incœptæ meæ narrationis filum proſequar. Cum Ramazzinus noſter ſumma in literarum amorem, & culturam aviditate ferretur, ſemper animo aliquid volutabat conſcribere, quod in publica ſaltem rei Medicæ commodà faceſſere poſſet. Hinc cùm Annô 1690. in Villicis & Ruſticanâ gente Tertianarum Febrium cohors epidemicè graſſaretur, & jam per Pagos & Oppida harum febrium licentia eſſet evagata, Magni Hippocratis, & Clariſſ. Sydhenamii, aliorumque exemplô ductus, ſtatuit prædictam ruralem Epidemicam conſtitutionem apud Mutinenſes latinis literis mandare, unà cum remediis, quæ in tam morbidâ conſtitutione ſalubria, vel inſalubria fuere. Probè norat ille, quantùm ad Praxis Medicæ incrementum conducat ſcire, qui Morbi annuatim occurrant, & quali remediorum ſupellectile vincantur, aut vinci putentur. Præenarratæ igitur Conſtitutionis Diſſertationi manum impoſuit, ac ad calcem perductam Annô 1690. in lucem dedit, ac amiciſſimi D. Antonii Magliabechii Viri apprimè de re litterariâ benemeriti Nomini inſcripſit. Poſtquam ejuſdem Magliabechii operâ ac ſtudió prædictæ Conſtitutionis exemplaria in Germaniam pervenerunt, ſibi amorem & gratiam penes, præclaræ illius Nationis Medicos aucupatus eſt Ramazzinus, ac ubique Fautores ac Patronos invenit: quæ omnia ei incitamento fuere, ut per quinquennium ſuccedentes ad invicem Epidemicas Conſtitutiones apud Mutinenſes, unà cum variâ earum Methodô medendi conſcripſerit; Idem non inutile inſtitutum proſequuturus erat ſi aliquod

Digitized by Google

aliquod epidemicum ſubolfeciſſet in morbis, qui intra anni tempora apparent ac evagantur, ſed cùm Deus ſalubres Conſtitutiones Univerſæ Italiæ, & potiſſimùm Mutinenſibus ſubindè conceſſerit ad plures annos, ità ut morbi, qui æſtate præcipuè graſſabantur eſſent benignæ naturæ, & nil epidemicum redolerent, ne crambem bis coctam apponeret, ab incœptô opere, quod durante ſuæ vitæ lineâ ſe exequuturum promiſerat, deſtitit.

Poſt editam ut ſuperiùs innui Ruralem Epidemicam apud Mutinenſes conſtitutionem, non multùm temporis interfluit, cùm Celeberrimus Lucas Schrœckius, Academiæ Cæſareo-Leopoldinæ Naturæ curioſorum Præſes meritiſſimus, Ramazzinum noſtrum honorificô Diplomate invitavit, ac inter ejuſdem Academiæ ſocios adnumerari voluit, Nomineque Hippocratis Tertii, in perpetuum Societatis ſymbolum illum decorans Neque injuriâ, quippe hôc titulô, ut arbitror, laudatum eſt in hôc Virô eximium Hippocraticæ doctrinæ ſtudium, quô maximè delectabatur, ut paſſim videre eſt ac legere in ejus operibus, quæ identidem Hippocratis documentis, cùm datur occaſio illi aſperſa eſſe ſemper volupe fuit. Pro tali ac tantô honore ſibi impertitô Illuſtriſſ. Schrœckio Præſidi gratias agere quamplurimas non omiſit, hâc Epiſtolâ, quam hic referre opportunum arbitror.

Illuſtriſſime Præſes.

Serò quidem reddita mihi ſunt humaniſſima litera tua, ſed muneribus plena. Diploma enim receptionis meæ in celeberrimam Academiam veſtram, gerebant in ſinû, atque unà elegantiſſimam Orationem tuam ad collegas omnes & adjunctos. Ubi autem tàm nobile Diploma cœpi percurrere, non potui fateor illius integram Lectionem ſuſtinere, quin aliquô rubore perfunderer, ac præcipuè cùm tàm grandi agnomine Hippocratis tertii inſignitum vidi. Quid dignum enim tantô hiatû feret unquam Ingenii mei tenuitas? Semper enim Hippocraticis documentis delectatus ſum, nec illorum ſatietas unquam me capiet, & vereor ne quicquam è meô exili Penû prodire poſſit, quod tanto nomini reſpondeat. Quas poſſum igitur Tibi, Præſes ſapientiſſime, gratias ago, ſuuti & univerſæ Societati, pro tam honorificô & inſigni munere: quô meum nomen ac totam familiam meam decoratam video. Interim cunctas vi-

Digitized by Google

ges ac induſtriam impendam, ut me curioſum Naturæ Ruſpatorem oſtendam, ne prorsùs indignum, qui tàm celebri Academiæ adſcitus fuerim. Quamprimum autem conſtitutionum mearum editionem maturabo, ut curioſiora quæ mente volvo poſtmodum aggrediar. Vale Vir Celeberrime & Te in totius Reipublicæ literariæ bonum ſuperi dii ſoſpitent.

Duce tantùm, ac auſpice ſuperiùs enarratû Epidemicâ diſſertatione, non ſolùm penes Septentrionales Medicos, ſed Italos quoque, ſibi gloriæ ampliorem viam aperuit, ac in dies famam auxit Ramazzinus. Acta enim Eruditorum Lipſiæ, Menſis Aprilis Anni 1691. ſatis illum cum laude poſteritati commendarunt; imò ut novâ ingenii fœcura Academici curioſi diſſertatio memorata locum habuit, & recuſa fuit in Miſcellaneis Naturæ Curioſorum, ſicuti & cœteræ, quas ſucceſſivè publici Juris fecit, ut patet in Decade 2. Anni x. in Appendice. Hinc probatæ ac laudatæ apud exteros eruditos illius ſententiæ, celeberrimus Bernhardus Valentinus Profeſſor ordin: Giſſen: & Academiæ Naturæ Curioſorum Socius, in ſua Medicinâ Novo-Antiquâ Patholog: part. ſecund. pag. 117. cùm de affectibus cutaneis ſermonem inſtituit, Ramazzini noſtri judicium approbat his verbis. *Cùm verò ſcabies ſolius cutis morbus eſt, ſolis Topicis juxta Helmontium curari poteſt, ut eleganter diſtinguit Bernardinus Ramazzinus de conſtitutione Epidemica Mutinenſi, Anni* 1691. *vid. Miſcell. Nat. Curioſorum* Dec. II. *An.* X. *in Appendice.*

Non ſilendum pariter de Clariſſimô Marcô Gerbeziô Philoſophi & Medicinæ Doctore Labacenſi, Inclitorum Carniolæ ſtatuum Phyſicô & Medicô ordinariô, & Naturæ Curioſorum Collegâ, qui ſuæ Chronologiæ Medicæ Anno primo, ſeu de Conſtitutione Anni 1697. §. 45. pag. 40. ſic honorificè de auctore noſtro loquitur. *Bernardinus Ramazzinus apud Mutinenſes Practicus celeberrimus, Medicaque Artis Profeſſor meritiſſimus, in doctiſſimâ ſuâ de Conſtitutione Anni* 1690. *diſſertatione, n.* 24. *copioſiſſimèeô Annô graſſantium Febrium Intermittentium, cauſam quidem cenſet fuiſſe illius Anni conſtitutionem nimis frigidam, humidamque & indè in humanis corporibus plurimùm evectam pancreatici ſucci aciditatem, depreſſam, è contra nimis bilis alchalitatem, & multa alia quæ ſtudiô brevitatis omitto.* Sed ne ultra ſolos Italiæ fines habitaſſe credantur celebres

Digitized by Google

lebres Profeſſores, qui Ramazzini nomen laudibus ornarent, è noſtris ſeligam aliquot etiam Ramazzini ingenio plaudentes. En ego Ludovicum Antonium Muratorium, hujus Urbis ornamentum, ac Italiæ decus, qui in Tomô primô anecdotorum ſuorum, illuſtrans Poëmata S. Paulini pag. 60. V. 254. dum plurium ſcriptorum querimonias in Medicos refert inter eos Ramazzinum quoque his verbis percenſet. *Hinc addere lubet Bernardinum Ramazzinum V. C. & de Medicina optimè meritum, qui in diſſertatione de conſtitutionibus Annorum* 1693. *&* 94. *n.* 25. *Crudelibus Medicis ſubiraſcitur, incertamque eorum in medendo Methodum eleganter caſtigat, gentem ruſticam, quæ magis Paroche, quàm Medico fidit, fortunatam appellans.* Præterea non illum fraudavit honorificô encomiô in ſuô elegantiſſimô opere, Mutinæ Typis evulgatô, anno 1714. de Politicô, Medicô, & Eccleſiaſticô Peſtis Regimine, in Præfatione pag. 20.

Memoria dignus cenſetur pariter Joannes Baptiſta Scaramuccius, Primus Urbini Medicus, ejuſque Ducatus Protomedicus Generalis, & Acad. Naturæ Curioſ. Socius, qui in ſuis Theorematibus Familiaribus, Viros eruditos conſulentibus, de variis Phyſico-Medicis Lucubrationibus ſecundum leges mechanicas, de Ramazzino mentionem habet, imô Theorema Nonum illi dicat cum hocce Titulô. *De Medicationibus circa Anginæ differentias, quoad cauſas, tum loci, tum materiei, & cur in eâ aliquando deglutiantur ſolida, ſecùs verò liquida, ad Clariſſ. & eximium Virum D. Bernardinum Ramazzinum Theoremate ſup. citato pag.* 131.

Qualem verò & quantam poſuerit diligentiam Ramazzinus in curandis morbis, eorumque cauſas & phenomena ſcientificè perveſtigando, & medicamentorum operationes ritè obſervando, & ægrotantium rebus conſuleret, commemorare ſuperfluum puto, quamquam non deeſſent, qui illum parùm felicem & fortunatum in medendo deprædicarent; attamen teſtem mihi adhibebo celebrem Virum Paulum Bocconum, qui in ſuis obſervationibus Naturalibus Bononiæ editis, per Manulenſes, anno 1684. obſervatione 26. pag. 329. ſic de illô mentionem habet. *All' Eruditiſſimo Sig. Bernardino Ramazzini, Medico Fiſico in Modana venne anche oſſervata in perſona di D. Franceſco Pioſelli, vomo d' anni 70. la ſeparazione della cuticola del volto, è altre parti del corpo in pezzetti, lar-*

Digitized by Google

ghi più di quatro dita, essendo questi travagliato da una Erisipilla, che dal volto scorse alle parte inferiori, & à materia acre riferir dobbiamo questa separazione di cuticola.

Libentissimè quoque commemorabo Clarissimum Antonium Vallisnerium Historiæ Naturalis sagacissimum auctorem, qui non unô in locô, sed potissimum in Dialogis Italicô Idiomate conscriptis, de curiosâ plurium insectorum origine peculiari encomiô Ramazzinum suum ornat, nempè in Dialogo I. pag. 93. de Rubigine doctè differens, illam uredinem seu carbuncularem morbum appellans, hæc postea subdit de Ramazzino: *Egregiamente spiegata dal Dotissimo Sig. Ramazzini decoro della sua Modana.* Et in secundo pariter Dialogo pag. 265. ità de ipsô loquitur: *E fra gl' ultimi il Dotissimo Sig. Ramazzini*, dum varios citat scriptores, qui de rubigine tractarunt, *come accennammo, che saggiamente la pone tra mali, che infestano la vegetabile famiglia, mà non la nomina, ne la confonde col Mosco.*

Tantum igitur nominis, ac laudis penes eruditos homines consequutus erat Ramazzinus; ut ex Transalpinis Viris doctis de more Italiam perambulantibus, hominumque mores indagantibus, nullus fermè esset, qui Mutinam pertranseundo, Ramazzini domum statim non scisciteretur, ac eum videre, illumque simul alloqui non amaret. Præter multos, quos omnes si persequi vellem nimio tedio Lectoribus essem, memoriâ dignus videtur Gothofredus Guglielmus Leibnitius, Consiliarius Brunsvicensis, qui Anno 1690. Mutinam venit, ut ex hôc celebri Serenissimæ Domus Estensis Archiviô notitias certas hauriret, per quas rutiùs eandem originem, ipsumque genus Estensis familiæ ac Brunsvicensis ostenderet, in suâ quam erat conscripturus historiâ. Hæc illi causa moras nectendi Mutinæ quasi ad duos menses, quibus & incassum operam dedit, ut memoratum Archivium ingrederetur. Statim verò ut in hanc Urbem ingressus est Ramazzinum sibi comitem adjunxit, quô cum sæpiùs, vel cùm domi esset, vel per Urbem versabatur, de variâ sed eruditâ disciplinâ loquebatur, ac temporis tedium fallere consueverat. Quàm bellè hos duos Litteratos homines erat audire inter se colloquentes, alter enim alteri propriis circa studia labores indicebat, & adamussim in auctorum Lectu-

râ

Digitized by Google

râ & quâcumque litteraria ſupellectile conveniebant, ità ut qui præſens aderat nonniſi ſummâ admiratione corripiebatur, ac interdum ſtupore affectus: *Obſtipo capite figebat lumine terram.* Intra hoc tempus quô Mutinæ commoratus eſt Vir ille doctiſſimus, & ad litteratorum commodum natus non omiſit Ramazzinus tantùm Virum Litteratis ſuis amicis manifeſtare, qui tunc temporis Mutinæ vivebant, quales fuere R. P. Benedictus Bachinus. Jacobus Cantellius Sereniſſimi Franciſci ſecundi Mutinæ Ducis Geographus. Joannes Baptiſta Bocabadatus Sereniſſimi pariter Ducis Mathematicus, nec non Bartholomæus de Fidelibus, egregius novæ ac veteris Philoſophiæ in S. Caroli Lyceo Profeſſor, ac deindè Collegii Nobilium alumnorum in hâc Urbe Rector. Cura fuit Ramazzino, ut cum iſtô celebri, nec ſatis laudatô Virô amicitiam contraherent memorati Viri, imò cum Leibnitius rebus Chimicis mirificè caperetur, & circa eas ſe perquam curioſum oſtenderet, Ramazzinus Pararius fuit, Bernardinus etiam Corradus Rei Tormentariæ Sereniſſimi Ducis Mutinæ Præfectus, ſibique à teneris unguiculis amiciſſimus, ac in rebus Chimicis verſatiſſimus, Leibnitio peculiares quaſdam medicamentorum præparationes, & Tincturas in ſuô Laboratoriô Chimicô factas oſtenderet, quæ mirum in modum probatæ ab ipsô fuere. Nempè excellebat in hiſce Corradus, qui & magnæ expectationis filium Dominicum non in ſuô tantùm munere ſucceſſorem reliquit, ſed & in re Philoſophicâ & Mathematicis Artibus egregiè eruditum, quod & palam factum eſt in opuſculo *de Vi pulveris Pyrii*, jam ab ipsô Typis commiſſô. Eis tunc temporis Jatrochimica vertebatur inter Joannem Paulum Stabe de Caſſina, Oppidi Finalis Mutinenſis Medicum, & prædictum Bernardinum Corradum Philochimicum circa fabricam & fumum ſublimati, quod fit in eodem oppidô. Contendebat enim Excellentiſſimus Stabe de Caſſina, contra negotiatores & quorundam medicarum ejus atteſtationum vi, officinam pro ſublimati fabricâ aliò transferendam, eò quòd dum vitriolum calcinatur ad ſublimatum componendum, Vitrioli fumus, qui elevatur ob ejus calcinationem vicinas domus divexaret, ac totam earum atmoſphæram inquinaret; ac inficeret, ex quô variorum morborum Iliade, ac

præsertim pectoris, habitatores vicini plectebantur. Pro negotiatoribus causam tutatus est Bernardinus Corradus. Variæ ex utraque parte evulgatæ sunt scripturæ, in quibus nervosè super hâc famosâ controversiâ disputatum fuit, ut patet ex totius controversiæ collectione Mutinæ Typis editâ per Demetrium Dignum Anno 1690. Cùm verò in adversarii responsione mentio incidat, de variâ tingendi Scarlati methodô per Aquas Fortes & de Coloribus, Celebris Leibnitius, ut gratum se amico Bernardino Corradô magis præberet, repertæ Tincturæ Scarlatinæ Historiam illi amicè communicavit hâc Epistolâ, quam in gratiam tanti Viri hic ponere non indecorum puto.

BERNARDINO CORRADO,

Commissario rei Tormentariæ Ser. Ducis Mutinæ & Regii.

Quoniam de historiâ inventæ Tincturæ Scarlatinæ, quales hodiè præstantissimam habemus uberiorem notitiam, Vir Clarissime, desideras, quæ mihi comperta sint, sic habeto. Cornelius Drebellius Alchmatiensis Batavus, circa hujus sæculi initia Chemices ac Mathematicarum Artium cognitione excelluit, magnumque sibi nomen opticis, Mechanicisque miraculis in aulâ Rhodulphi II. Imperatoris primùm, ac deindè Jacobi I. Angliæ Regis paravit. Extat ejus Libellus de Naturâ Elementorum, creditusque primus, inventum Tubi optici duobus, vel tribus vitris instructi, ad microscopia transtulisse. Hic ergo fortè reperit Tincturas quasdam per aquas fortes, hoc est separatorias, quas si scis nitri quem vocant spiritus ingreditur, posse exaltari; ejusque rei tàm præstans in Scarlatinâ specimen dedit, ut Mercatores Batavi pulchritudine Artis & Compendiis spe illecti, conditiones non aspernandas, sive ipsi Drebellio, sive Genero ejus Keislero Medico homini, ni fallor Germano (cui socer Londini agens, negotii in Batavis curam reliquerat) obtulerint. Quô factum est ut inventum paulatim sit publicatum. Ego autem ipse partim hæc in Germaniâ à Peritis audivi, partim in Angliâ, annô 1672. ab ipsô Keislerô, & uxore ejus Drebellii filiâ adhucdum superstitibus intellexi. Eaque Tibi Viro Chimico Charieslato, Praxim Artis severioris variarum rerum cognitione jocundè condienti non ingratum fore putavi. Vale. Dabam Mutinæ 26. Januarii 1690.

Quoniam

Digitized by Google

Quoniam verò prædictus Bernardinus Corradus ob receſſum ab Urbe & varias rei militaris occupationes Leibnitio reſcribere non potuit, ejus perfamiliarem amicum Ramazzinum ſuum cenſuit Leibnitii Epiſtolæ ſtatim reſpondere, ac pro tali inventæ primò Scarlatinæ hiſtoriæ notitiâ communicatâ, eidem Leibnitio nomine etiam Corradi, permultas agere gratias, quam Ramazzini Epiſtolarem reſponſionem ut exigit ordinis ratio heic pariter legendam exhibeo.

Viro Celeberrimo & Omniſcio

D. GOTHOFREDO GUIGLIELMO LEIBNITIO

Conſiliario Brunſuicenſi

Bernardinus Ramazzinus Medicus

S. P. D.

Beaſti nos certè Vir Doctiſſime cum primùm in hanc Urbem veniſti. Tibi de profectione jam cogitanti moras aliquas Dii nectant, ne tàm citò nos deſerens mœrore afficias; Non minus enim diſceſſum ſuum dolebo, ac olim Plinius Junior ſcribens ad Catilium Severum, doluit Periculum Titi Ariſtonis, ne è vivis diſcederet Viri profectò illius ſæculi literatiſſimi, & cujus genuinum exemplar in Te ſuſpicio. Quàm peritus ille & privati Juris & publici? quantùm rerum, quantùm exemplorum? quantùm antiquitatis tenet? nihil eſt, quod diſcere velis, quod ille docere non poſſit, nihil certè quoties aliquid abditum quæro, ille theſaurus eſt. Sic de Ariſtone ſcripſit Plinius. Hæc eadem de Te citrà adulationis ſuſpicionem proferre liceat; ſatis enim expertus ſum, nihil eſſe quod ſcire vellem, quod Tu docere non poſſis. Jam acceperam è tuæ vocis Oraculô totam hiſtoriam Tinctura Scarlatinæ, usû Aquarum fortium multò elegantioris, quàm apud Antiquos, cujus tinctura inventionem Clariſſimo Drebellio deberi ais, gratias itaque permultas Tibi debeo, pro Corrado noſtro, qui tuæ immenſæ eruditionis beneficiô, non exiguô rubore adverſarium ſuum ſuffundet, à quò tàm imprudenter fuerat reprehenſus. Vale Literatorum Decus. Dabam Mutinæ die 25. Januarii 1690.

At de his ſatis in viam igitur redeo. Multum temporis conſumpſerat Ramazzinus in perſcrutandâ Fontium Mutinenſium Scaturigine, ità ut poſt varias ac reiteratas obſervationes, & experimenta

Digitized by Google

menta tentata, satis curiosum denique hac de re sibi conscribendum censuerit. Tractatum, quem Amicorum hortatû, & ut verum Academiæ Naturæ Curiosorum socium se potius ostenderet, in manus hominum dare decrevit. *Tractatum itaque Physico-Hydrostaticum de Admiranda Fontium Mutinensium Scaturigine* Anno 1691. Mutinæ in Lucem emisit, qui tum ob curiosa quædam, & sciru digna quæ continet, tum ob materiæ dignitatem ac emendatum sermonem non solùm in Patriâ, quod rarum est, sed penes exteros etiam plausum non mediocrem & gratiam meruit, adeò cùm hujus Operis exemplar primò Britanniam delatum fuit, in linguam statim conversum fuerit Anglicanam, ac Londini recusum. At quia istius Libelli in linguam Anglicanam translatio ac Londini editio non sine prævio aliquô consiliô factæ sunt, idcircò hujusce deliberationis originem prætereundam non puto. Non multò ante Thomas Burnetius in lucem dederat Opus, cui Titulus *Telluris Theoria Sacra*, atque illum Ramazzino, priusquam Librum de Fontibus ederet Bononiâ transmiserat Famigeratissimus Vir Marcellus Malpighius, Ramazzino ipsi arctissimô amicitiæ vinculô jamdudum conjunctus. Ex hujus itaque Libri lectione continuò cognovit Ramazzinus excogitatum in Telluris Theoriâ Sacrâ Systema antiquorum fuisse potius figmentum, & Burnetii hypothesim novam non esse, sed inter Abessinos olim viguisse, & manifestè id ostendit noster cap. 4. de Fontium Mutinensium admirandâ Scaturigine, Laudatô in hanc rem Libellô de Antiquorum Rhetorica Italicô idiomate conscriptô. Burnetii hypothesis ut nova quamplurium eruditorum animos in Angliâ ad se converterat, ejusque creditus auctor Burnetius plausû indè manante pacificè fruebatur, cùm ecce Ramazzini Libellus Britanniam appulit, qui omnes credentium nebulas excussit, ac Burnetii hypothesim non novam fuisse sed ab antiquorum confabulationibus deductum aperuit. Hinc Burnetii gloria pro tali novitate decrescens, & nihil non tentatum ab Anglis nonnullis, ut exemplaria memorati Libelli à Pattitiô editi ex Italiâ sibi compararent, quibus repertis lepidum exindè bellum conterraneo suo conflarunt. Itaque Ramazzini Libellus de Fontibus Mutinensibus, quamvis satis superque laudatus sit in Actis Eruditorum Lipsiæ Mensis Novembris

Digitized by

bris 1692. pag. 505. nunc tamen in eiſdem actis Menſis Maji Anno 1698. iterum ſe memorandum præbuit occaſione laudatæ verſionis eruditis illis Viris in hæc verba Scribentibus. *Doctiſſimi Ramazzini Libellus de Fontibus Mutinenſibus in Anglicum idioma converſus, diſſertationeque præliminari contra Burnettium, & notis doctiſſimi Roberti S. Clair Auct. ſuperiori rurſus annô in Lucem prodiit, titulum ideò præferens Abeſſiniana Philoſophia confutatæ, quod Ramazzinus cap. 4. ex Franciſci Patritii Librô Italicô de Antiquorum Rhetoricâ excuſſô Venetiis apud Franciſcum Sanenſem An. 1562. oſtendit Burnetii hypotheſim novam non eſſe, ſed jam inter Abeſſinos quoſdam olim fuiſſe receptam.*

Priuſquam hic digrediar illaudatum abire non ſinam Clariſſ. Virum P. D. Bernardum de Monte-Faucon, Monachum Benedictinum Congregationis S. Mauri, qui in ſuo commendatiſſimô Diariô Italicô cap. 3. pag. 34. Ramazzini Librum de Fontium Mutinenſium admirandâ ſcaturigine his verbis commemorat. *Ipſa die Doctorem Ramazzinum comite Bachino adivimus, qui donô obtulit nobis Librum ſuum de Fontium Mutinenſium admirandâ ſcaturigine eleganter ſcriptum.* Tum compendiosè referre pergit gallicô animi candore omnia quæ diffusè in côdem opuſculô circa Fontes Mutinenſes animadvertit Ramazzinus, orationem ſuam his poſtea concludens: *Nobis iſthæc adferre viſum, quia Libellus iſte in paucorum noſtratium manus devenit.* Neque mihi reticendus P. Paulus Caſatus Placentinus Soc. Ieſu, qui in elegantiſſimis ſuis Diſſertationibus Hydroſtaticis Parmæ editis Anno 1695. Diſſertatione prima pag. 36. 37. 38. de Naturali aquæ Libramento fontes commemorat Mutinenſes, quorum admirandam Scaturiginem, & eorum fodiendi modum, ac in iis adnotata à Ramazzinô graphicè exſcribit, quæ omnia nuper ab amicô ſe accepiſſe dicit, ſuppreſſô auctoris nomine, cùm ſatis conſtet Ramazzini Tractatum de Fontibus Mutinenſibus Typis editum fuiſſe jam quatuor annos, priuſquam Caſati Diſſertationes Hydroſtaticæ lucem publicam Parmæ viderent.

Sed minimè heic ſteterunt Ramazzini noſtri Studioſi labores. Erat ille rerum Phyſicarum amator ac indagator ſolertiſſimus, & nova detegere ſemper meditabatur, quæ communi non

Digitized by Google

ſolum Phyſicæ, ſed etiam Medicinæ utilitati inſervire poſſent. Quare cùm Barometrum in ſuô Muſeô ad aëris viciſſitudines dignoſcendas ac dimetiendas ſervaret, fortè fortuna Primus animadvertit Mercurium in Fiſtulâ Torricellianâ ſudô ac ſerenô Cœlô attolli, nubilô verò ac pluviosô deprimi, quod inconſtans hydrargyri phænomenon in laudatô Tubô cum noſtri Sæcul. Philoſophorum placitis reluctari videretur, primum dubitare cœpit, de centeſimâ decimâ quintâ Præclariſſimi Alphonſi Borelli Matheſeos Profeſſoris propoſitione, tum ejus ratiocinio contratiante experientiâ circa Mercurii motiones in Barometro, amplius non aquieſcendum putavit. Ea erant tempora, quibus Ramazzinus Sereniſſimi Franciſci Secundi, Eſtenſis Ducis valetudini præerat, unà cum Celeberrimô Franciſcô Tortô ejus Collegâ meritiſſimô, & cum amœni ſermones coram ipsô Duce de variâ diſciplinâ haberentur, noſter deditâ operâ de Mercurii in Barometrô Motionibus problema in medium protulit, ac ſenſim Clariſſ. Borelli illuſionem aperuit, conſtanter aſſerendo Borelli cogitatum, expoſitum circa Mercurii aſcenſum & deſcenſum in Barometrô quotidianæ non reſpondere experientiæ, & nonnulla ſubobſcurè exponendo Borellum uſque modò deceptum eſſe oſtendebat. Imò jam memoratum Tortum in re Philoſophicâ abundè verſatum rogavit, ut ſi qua haberet quæ in Borelli Phænomenon excogitari poſſent, candidè exponeret. Libenter negotium hoc amplexus eſt Tortus, recitatam Borelli propoſitionem patrocinando, quamvis tanti Viri hallucinatio defenſione non indigeret. Hoc enim manifeſtè patet ex ejuſdem Torti eleganti diſſertatione ad Ramazzinum datâ, unà cum alterâ diſſertatione ſuper hôc eôdem problemate (quem ut aliquid ſcriberet, ipſe pariter illum rogavit) Joannis Baptiſtæ Bocabadati, Ramazzini à teneris conjunctiſſimi, Sereniſſimi pariter Franciſci Secundi Mutinæ Ducis celebris Mathematici, quæ conjunctim Mutinæ excuſæ ſunt Anno 1695. ſub hoc Titulo.

Ephemerides Barometricæ Mutinenſes Anni 1694. *unà cum diſquiſitione cauſæ aſcenſus & deſcenſus Mercurii in Torricellianâ fiſtulâ juxta diverſum Aëris ſtatum, Bernardini Ramazzini M. P. Ad Illuſtriſſimum & Celeberrimum Virum D. Lucam Schrockium Academiæ Cæſareo-*

Digitized by Google

ſareo-Leopoldinæ Naturæ Curioſorum Præſidem. His acceſſere Epiſtolæ Excellentiſſimorum Dominorum Joannis Baptiſtæ Boccabadati J. V. D. & D. Franciſci Torti M. P. Mutinæ Formis Antonii Capponi ac H. H. Pontirolli 1695.

At quandoquidem in illud uſque tempus Borelli auctoritas effecerat, ut complures Philoſophiæ Profeſſores ejuſdem Borelli hypotheſim tanquam certam tuerentur, ſuiſque diſcipulis propinarent, rei novitate irritati potiùs quam illecti, Ramazzini, Boccabadati, ac Torti aſſerta ſuper hoc abſtrusô Mercurii Phænomenô ad examen continuò revocarunt, & rigorosô inſtitutô ſcrutiniô eorum fundamentis apertè reluctati ſunt. Inter cæteros omnium primus arenam hanc ſubiit Vir Celebris Rodulphus Jacobus Camerarius Med. Tubingenſ. & Academ. Curioſor. qui in ſuis editis Ephemeridibus Meteorologicis; tàm Borellianæ Hypotheſis Inimicos, quàm amicos & fautores caſtigationibus quibuſdam ac modeſtâ ſatis difficulatum prurigine palpat. Secundô locô memoratû dignum ſe ſe offert P. Cajetanus Fontana, Clericus Regularis, ut unglo ajunt, Teatinus Mutinenſis, qui pariter in inſtitutione ſuâ Phyſico-Aſtronomicâ Mutinæ impreſſâ Anno 1695. cap. 40. de ratione Phænomenon, quæ in Barometro obſervantur pag. 173. Ramazzini & reliquorum duorum concivium ſuorum opiniones de hydrargyri motionibus in Barometrô examini ſubjecit, & rejectis Philoſophicô ritû Boccabadati & Ramazzini circa rem hanc fundamentis, veluti inſufficientibus, ad Torti aſſerta pro Borelli tutelâ devenit infirmanda. Primo enim illum appellat *Borelli nimium cultorem; qui in ipſius verba jurare vult, ſed profectò*, utor verbis P. Fontanæ, *diverſiſſimum, imò oppoſitum ſonant verba Borelli propoſ.* 115. *ab eô quod intelligit Vir iſte Eloquentiſſimus*; ſenſim poſtea ac laneô pede refellere pergit Tortum, eò quia ſibi videretur non benè attigiſſe Borelli ſenſum, contendens, *tantam eſſe diverſitatem inter ſenſum Borelli, & ſenſum Torti, quanta eſt inter duo contradictoria, videlicet vapores impedientes ſerenitatem, & non impedientes ſerenitatem.* Ut igitur ſibi oppoſitas difficultates à Camerariô & P. Fontanâ dilueret, & Schelameri Cogitata expenderet, & ſi Schelamerus nec illum certè nominaverit, Tortus Epiſtolarem Diſſertationem edidit Mutinæ Anno 1698. cui Titulum fecit.

Digitized by Google

Diſſertatio Epiſtolaris Altera Triceps circa Mercurii motiones in Barometro, in quâ Clariſſimorum Virorum D. Rodulphi Jacobi Camerarii P. D. Cajetani Fontanæ & D. G. C. Schelameri, quæſita, objecta, cogitata explentur, diluuntur, expenduntur, à Franciſcô Tortô M. P. ad Virum Ornatiſſimum, & Amiciſſimum D. Bernardinum Ramazzinum Pub. Med. Profeſſorem & inter Accadem. Naturæ Curioſ. Hippoc. III. Mutinæ Typis Bartholomæi Soliani Impreſſ. Ducal.

Verùm ut exortæ controverſiæ ulteriores compeſceret tumultus P. Fontana Vir doctus æquè ac Religioſus, ſat ſibi ducens oppoſuiſſe, quæ opponenda cenſuerat, pro reſponſione amicâ Torto gratias egit, & à reſcribendo abſtinuit.

Sed hic controverſiæ de Mercurii Motibus in Barometrô, quæ multorum fatigarunt ingenia non quieverunt. Quatuor enim circiter annos ab Ephemeridum Barometricarum Mutinenſium editione cùm Ramazzinus percurreret Ephemerides Germanicas Naturæ Curioſorum Ann. 4. Decad. 3. ab ipſis Naturæ Curioſorum Collegis honorificè ei donô miſſas, fortuitò incidit in Epiſtolam D. G. C. Schelameri in Academ. Kilon. Med. Profeſſoris Primarii, in quâ omninò abſimili hypotheſi ac ratiociniô Hydrargyri motus in Barometrô exponebatur. Cùm autem Ramazzinus animadverterit Schelameri hypotheſim conturbare potiùs Mercurii motus in Fiſtulâ Torricellianâ, quàm liquidò manifeſtare, etſi proprii muneris non eſſet, ut ſaltem confuſa Schelameri hypotheſis innoteſceret, illi reſpondere conſultò cogitavit, quam poſtea reſponſionem unà cùm præcitatâ Doctiſſimi Schelameri Epiſtolâ Typis Mutinæ imprimendam curavit Anno 1698.

Vix biennium excurrerat, cum ecce iterum Schelamerus, jam ſolitus datâ opportunitate quoſcumque poterat Italos Profeſſores ſugillare, in arenam deſcendit Ramazzinianæ Reſponſioni diffusè reſcribendo, ejuſdem objectiones diluendo; imò ut ejus aſſertiones in Ramazzinum firmô magis incederent talô, auxiliari Epiſtolâ Clariſſimus Samuel Reyerus, Matheſeos Profeſſor, in eâdem Kilonienſi Academiâ, ſatis ſuperque Schelameri cauſam mathematicè tutatus eſt, ut liquidò conſtat ex ejuſdem Reyeri eleganti Epiſtolicâ diſſertatione ad Schelamerum datâ, & in calce ejuſdem

Digitized by Google

dem reſponſionis ad objectiones Ramazzinianas adjectâ. Itaque tùm ob parùm proſperam Ramazzini valetudinem, quæ illius ſtudiis non raro obſtabat, tùm ob recurrentes ejus occupationes, quaſi ad duodecim annos hæc de Hydrargyri motione in Barometrô ſatis nota controverſia ſub Judice fuit. Cùm verò is Patavii eſſet idem argumentum raptim recoxit occaſione præcipuè, quâ tota hæc Barometrica Hiſtoria Patavii recudebatur Anno 1710. Epiſtolam enim adjecit in idem argumentum, ac præterea in ſinû gerebat Epiſtolam alteram amiciſſimi Viri Gothofredi Leibnitii, qua Clariſſimus ille Vir quôdam ſuô experimentô jam diù deſideratam ardui nimirùm problematis ſolutionem de causâ motionum Mercurii in Barometrô tutò ſpondebat. Qui integram noſſe cupit hujuſmodi controverſiam adeat Librum, cui titulus: *Ephemerides Barometricæ cum diſquiſitione cauſæ aſcenſus ac deſcenſus Mercurii in Torricelliană Fiſtulâ Mutinæ olim editæ à Bernardinô Ramazzinô in Patavinô Gymnaſio Practicæ Medicinæ Profeſſore Primariô, nunc Patavii recuſæ cum totâ controverſiâ, quam idem habuit cum D. G. C. Schelamero in Kilonienſi Lyceo Med. Profeſ. Hiſce omnibus jam editis accedit nova Epiſtola ejuſdem Ramazzini ad Nobiliſſimum Virum D. L. Schrockium A. N. C. Præſidem cum ſolutione problematis ex invento Celeberrimi Viri D. Gothofredi Guilielmi Leibnitii. Patavii* 1710. *Typis Ioannis Baptiſtæ Conzatti.*

Non ſilebo tamen de Clariſſimô Jacobô Placentinô, Doctore Tarviſinô, jamdudum Ramazzino noſtro arctâ amicitiâ junctô, qui Anno ſubſequenti 1711. de Barometrô Diſſertationes duas in lucem dedit, Patavii Typis Ioannis Baptiſtæ Conzatti. In quarum prima examini ſubjicitur Schelameriana hypotheſis. In altera verò Leibnitiana hypotheſis interpretatione explicantur, adjectis aliis circa motus Barometri conjecturis, quæ cogitata ab hôc acerrimi ingenii Virô prolata digna ſunt, quæ ab omnibus legantur. De hâc enim controverſiâ videatur Medicina vendicata Clariſſ. Antonii Franciſci Bertini, Dialo. 2. p. 266.

Et ne quis putet hanc literariam diſſenſionem effeciſſe quoque diſcordes Schelameri ac Ramazzini animos, poſtremis hiſce annis Schelamerus ipſe in perpetuæ amicitiæ teſſeram Ramazzino ſuo Patavium dono deferendum curavit elegantiſſimum opus ſuum

de *Animi affectibus* ad quem vicissim misit Ramazzinus Commentationem suam de *Vitæ sobriæ commodis*. Sed de his satis.

Nunc verò me ad se vocat memoria Clarissimi illius Viri cujus mortem ante hos duos annos nemo eruditorum molestè non tulit. Occasione Litteratiæ Controversiæ quam habuit Ramazzinus ut superius innui cum Excellentissimô Joanne Andreâ Monigliâ, Magni Ducis Etruriæ Medico, arctissimam familiaritatem inierat cum celeberrimô Virô Antoniô Maliabequiô ejusdem pariter Magni Ducis Bibliothecariô, à quo deindè accipiebat, quidquid in dies occurrebat circa rem literariam & præsertim circa librorum editionem. Neque se ingratum tanto Viro præbebat Ramazzinus. Fortè verò ad nostrum miserat ipse Maliabequius Libellum de Petroleô Mutinensis Agri auctore Francisco Ariostô, 235. ab hinc annis conscriptum, quem Clarissimus Oligerus Jacobæus, Regius in Daniâ Professor Typis Haffniensibus tradi curaverat anno 1690. ac præclaro ejusdem Maliabequii nomini inscripserat. Muneris & quidem pretiosi novitatem non satis admiratus est Ramazzinus, seriô perpendens quomodô in tam remotas partes deportata essent hæc de Petroleô Mutinensis agri manuscripta, ac ad publicum commodum Haffniæ cusa, cùm penes nostrates Petroleum hoc penè vilescat, ut ferè accidit remediis omnibus, quæ nativô plerumque sordescunt in solô, nec bona censentur ni carò emantur, & à Chinensi Regnô, vel ex aliâ quâcumque remotissimâ Mundi plagâ ad nos deferantur. Statim igitur Ramazzini animum cupido incessit hos Petrolei fontes, ac Puteos invisere cum duodecim millia passuum circiter à Mutina distent, ac summâ diligentiâ eorum scaturiginem ac naturam, si fieri posset, pervestigare, ut de Fontibus Mutinentibus jam fecerat. Propriæ itaque curiositati satisfacturus circa Autumnum anni 1697. Petrolei fontes ad Montis Zibinii radices positos adiit, ut etiamsi ei concessum, foret herbam noscere fumariam, quam circa prædictos Petrolei Fontes indigenæ nasci autumant; sed de herbâ hâc Fumariâ nil nisi fumum haurire potuit. Ab his itaque Petrolei fontibus redux Clarissimum inter Monachos Benedictinos Virum P. D. Benedictum Bachinum intimum amicum suum adiit. Erat illo tunc temporis Bibliothecæ Estensis custos, quô in munere paucos post annos successorem habuit

habuit Celeberrimum Virum Ludovicum Antonium Muratorium: Enixè ergo Bachinium Ramazzinus rogavit, ut si quod memorati opusculi exemplar manuscriptum reperiretur in Estensi Bibliothecâ sibi commodaret in eum finem, ut cum cusó Haffniensi exemplari conferre posset. Neque frustra petiit. Itaque ex Estensi Codice Haffniensem editionem emendavit, & nonnulla etiam quæ in editis desiderabantur, adjecit. Plehiorem ergo atque ornatiorem libellum Mutinæ Typis recudendum tradidit, additâ suâ ipsius Dissertatione de his Petrolei Fontibus, quam celeberrimo Viro Abbati Felici Vialî in Patavinâ Universitate Botanices Professori dicavit anno 1698. Titulus autem hic fuit.

De Oleô Montis Zibinii seu Petróleô Agri Mutinensis, Francisci Arioſti Libellus, è Manuscriptis membranis editus, ab Oligerô Jacobæô, Haffniæ, literis Reg. Majest. & Univers. Typographiæ Jo. Filippi Bokenhorff. 1690. nunc autem ad fidem Codicis M. S. Bibliothecæ Estensis recognitus & recusus, adjectâ ejusdem argumenti Epistolâ Bernardini Ramazzini Professor. Mutinens. Mutinæ 1690. Typis Antonii Cappani Episcop. Impress. qui Arioſti Libellus tertiam sustinuit editionem Patavii Ann. 1613. in calce Libri *de Fontibus Mutinensibus* positus.

Cum verò sub finem proximè præteriti seculi Diatribam suam de *Morbis Artificum* ad umbilicum perduxisset, & jam jam Mutinensibus ipsam prælis traditurus esset, ex improvisis Inclyti Senatus Veneti Literis ad Patavinam Practicæ Medicinæ Cathedram accitus est. Ad hujusmodi incitamentum anceps continuò hæsit illius animus, neque enim septuagenaria ejus ætas laboriosum honorem hunc ferre posse videbatur. Attamen illam recusare non ausus est, id sibi maximo adscribens decori, quòd reliquas suæ vitæ periodos in tam celebri universitate claudere posset. Reclamantibus itaque literatis ejus amicis, quotquot in Urbe tunc aderant, ac obstrepente pariter ob ejus è Mutinâ recessum, tàm Nobilium, quàm ignobilium vulgô, propositum onus forti animô suscepit. Sollicitè igitur jam parati Tractatus editionem maturavit, eumque in præsentis seculi exordiô, cum Cathedram primò conscendit, publici Juris fecit, & Excellentissimis Patavini Lycei Moderatoribus dicavit. Qualem porrò nactus sit fortunam, cùm in eruditorum hominum manus delatus est Liber iste *de Morbis Artifi-*

Digitized by Google

tificum, quem duraturum spes est, quousque erunt Urbibus Artifices, facilè quisque intelligat ex iis laudibus, quibus ornatur in Actis Eruditorum Lipsiæ Mensis Januarii, Anni 1702. Ita verò de eôdem Librô loquuntur Doctissimi Actorum Scriptores.

Cæterum opus hoc pro tantâ rerum varietate succinctum quidem est, exquisitô tamen sermonis nitore ornatum, ex longæ & indefessæ experientiæ sinu collectum, & innumeris Auctorum tam Veterum Graecorum, & Romanorum, quàm Modernorum præcipuè observationibus Medicis, Phylologicis, Mechanicis, variisque ad artificia enchirisibus necessariis excultum, nec solis adeò Medicis, sed & aliis rerum ejusmodi curiosis utilissimum.

Ad hæc talem ac tantam hoc Opus apud Germanos existimationem sibi aucupatum est, ut vix in Germaniam pervenerit, cùm in linguam illam vernaculam conversum fuerit, ut abundè testatur jam clarus ex suô Eteodromô Medicô-Practicô, & Jatrommematis Medico-Physicis, Rosinus Lentilius, Consiliarius & Archiater Ducalis Wirtembergicus, Ramazzino perquam familiaris, in quâdam Epistolâ ad ipsum ex Augusta Taurinorum scriptâ, dum illic commorantis sui Principis Valetudini præfectus erat, cujus verba adferre necessarium puto. *Legi ante aliquot annos eruditissimum Tractatum de Morbis Artificum, sed in Idioma Germanicum conversum, omnibus equidem modis annisus sum, ut exemplar latinum (quippe libros libentius in fonte legens) nanciscerer, sed distractis jam exemplaribus frustrà. Quàm igitur vellem unum mihi exemplar transmitteres* Tanti Viri postulationibus libenter obsecundavit Ramazzinus, singulari enim operâ ac studiô Famigeratissimi Viri Joannis Fantoni, in Taurinensi Academiâ Anatomes Professoris, *& ex suâ Anatomiâ Corporis humani ad usum Theatri accommodatâ* sat celebris, desideratum opus de Morbis Artificum ad Lentilii manus, tunc temporis Augustæ Taurinorum commorantis, deferendum curavit.

Poscit locus, ut appositè ea quoque commemorem, quæ de hoc opere habet in suâ eruditâ dissertatione *de animi affectionum Physicâ causâ, & locô, ac de Tabaci usû* Clariss. Aloysius à Fabrâ in Ferrariensi Lyceo Medicinæ Professor Ordin. qui dum in Tabaci abusum invehitur, ad confirmandum suum assertum pag. 57.

Ramaz-

Digitized by Google

Ramazzino noſtro conſentit talibus verbis: *Ut ſemper Laudandus Bernardinus Ramazzinus in ſuâ eruditiſſimâ Diatribâ de Morbis Artificum c. 17. habet. Hujus ſeculi (ſaltem in Italiâ noſtrâ) inventum ſeu vitioſa conſuetudo eſt, pulvis iſte ex Herbâ Nicotianâ compoſitus. Quales ergo noxas, tum capiti, tum ſtomacho affigat pulvis iſte ſatis norunt Tabacopæi, dum illum præparant.* Omitto cætera, quæ Clar. hic ſcriptor adfert è Ramazzini noſtri penû in alterâ ſuâ eruditâ diſſertatione Phyſico-Medicâ de Meteoris ac de Morbis ab eiſdem derivatis n. 51. p. 57. ad quam remitto Lectorem ne illi tædium afferam. Non ſuâ quoque laude fraudandus pariter eſt eruditiſſimus Joſeph Barufaldus Ferrarienſis Doctor, qui quamvis extra Medicinæ Pomœria conſtitutus, Ramazzinum tamen noſtrum honorificâ mentione proſequutus eſt in notis ad ſuam Tabachcidem; imò Hippocratis Latini titulo illum inſignivit Italicis hiſce verſibus:

Per facciar la ſcotomia,
Che ſecondo il Ramazzino,
Grande Ipocrate latino.

Sed jam tempus exigit ut Patavium me cum Ramazzinô conferam. Initiô igitur præſentis ſeculi 1700. magnâ Profeſſorum omnium illius Univerſitatis expectatione, Pavavium noſter profectus eſt. Auditis autem de more omnibus cujuſcumque ſcientiæ Profeſſoribus, qui in illô ſcientiarum Theatrô eminent, die XII. Menſis Decembris ejuſdem Anni Cathedram ſuam conſcendit, in quâ olim celeberrimus Sanctorius Methodum ſuam vitandorum errorum, qui in Arte Medicâ contingunt, ac Aphoriſtica ſtaticæ Medicinæ documenta dabat. Primam ergo Orationem ſuam ſecularem eâ occaſione recitavit Ramazzinus, quæ cùm ab omnibus illius Univerſitatis doctis Viris plausû non exiguô excepta fuerit, & non levem gratiam apud ipſos invenerit, in gratiam præſertim Diſcipulorum eam Venetiis imprimendam curavit per Aloyſium Pœvinum; quem morem ac ritum deindè quotannis ſervavit in ſtudiorum Novatione, aliqua ſemper Oratione ad Medicinam ſpectante præfando, uſquequò Profeſſorium munus in Patavinâ Univerſitate exercuit. Quô factum eſt, ut quæ Orationes ejus Medicæ ſeparatim, quot annis prodierint, unô poſtea volumi-

Digitized by Google

ne comprehensæ fuerint, demptis tantùm tribus brevi edendis; ac per hominum manus conjunctim circumferuntur sub Titulô: *Orationum Patrici argumenti, quas in Patavinô Gymnasiô pro Anniversariâ studiorum instauratione habuit Bernardinus Ramazzinus, Medicina Professor. Patavii per Joannem Baptistam Conzatum* 1708. *in* 8.

Quô tempore satis prosperâ valetudine Ramazzinus fruebatur, ut suscepti muneris cura poscebat, quotidianis Lectionibus suos diversæ Nationis Auditores edocere non omittebat, & quamvis ætate provectus Juvenili tamen animi vigore, propriæ virtutis semina spargebat, ità ut post exiguum temporis majorem quàm antea penes scientiarum cultores existimationem sibi conciliaverit. Non solùm enim Patavini Gymnasii Professoribus innatâ suâ humanitate percarum se reddidit, sed etiam literatorum omnium, qui tunc temporis in illâ Urbe degebant sibi devinxit animos. Mos ei quippe semper fuit cùm vixit, & voce & scriptis, nisi foret provocatus, summa veneratione ac obsequiô de omnibus loqui. Cùm autem feriaretur à studiis, illi volupe erat assiduâ uti consuetudine ac amicitiâ celebrium Patavini Lycei Professorum; Magniloqui Pompei Sachi Parmensis, Dominici Guglielmini Bononiensis, Raynaldi Doglioli Bononiensis, ac Antonii Vallisnerii Regiensis, ut reliquos omittam. Sed inter studiosos suorum laborum conatus ejus animum importunus corporis affectus non parum turbavit. Ob immoderatam enim in studiis intensionem, ut credere fas est, vel ob aëris mutationem jam familiaris & majore impetû excitata est cordis palpitatio, quâ fortè dum hic Mutinæ intentè literarum studiis operam dabat, corripiebatur, quam remediis Deo dante, brevi sustulit, ac hilari animô professorium munus prosequutus est. Verùm inducias ille, non pacem obtinuit, nam cùm vacationum tempore Patavium deserens, Mutinam veniret, fervente Juliô Mense Anni 1702. ab hâc Cordis affectione adeò vehementer correptus est, ut extremas fermè vitæ lineas attigerit. Nihilominus Divinæ beneficentiæ adjumentô, & rarâ in medendô dexteritate Clariss. Virorum Jo: Baptistæ Davini, & Francisci Torti primariorum in Estensi Aulâ Medicinæ Luminarium, & Ramazzino perquàm familiarium, perfectè convaluit ità ut fortis ac vegetus in proximô Novembri, ad solita reassumenda studia Patavium

Digitized by

vium remigraverit. Obliterata penitus cordis Palpitatione ſubſequenti hyeme; cùm adhuc eſſet Patavii intolerabili hèmicraniâ tentari occæpit in parte dexterâ, unà cum contumaci fluxione in oculô ſimiliter dexterô, ex quorum violentiâ ſenſim in côdem oculô videndi facultas omninò extincta eſt, cum aliquali in alterô oculô viſus diminutione. Per plures annos cum Valetudine tam afflicta illi opus fuit vehementer conflictari, hic enim nullum ei reliquum erat, niſi diſſimulationis, & patientiæ remedium. Sed brevi in pejus oculi quoque ſeperſtitis uſus ruit. Senſim itaque omnimodâ correptus cæcitate, eam forti animô ſuſtinuit, nec uſquam de tantâ jacturâ quærebatur, niſi apud Literatos amicos, quod Libros ampliùs legere non poſſet. Memoriâ teneo ſolitum dicere, deſiderare ſolùm de his memoriam habere, quæ legerat, cum lucis uſurâ frueretur. Perpeſſæ autem illius calamitati non parùm ſolaminis attulerunt tres ejus ex Filiâ Nepotes, domi ejus conviventes, qui cum illi opus erat vel ſcribere, vel legere, Amanuenſis, & Lectoris officiô fungebantur, & quamvis ei caligarent oculi ob ſenectutem, Juvenum tamen oculos & manus in ſcribendo habebat, undè in illâ Homericâ ut ità dicam Amauroſi, mente conſtabat clara, ac integris ſenſibus, rectè cogitabat, & ſive damnosâ valdè oculorum diſtractione elucubrationes ſuas concinnabat, id circò cùm omnia appoſitè obiret demptô viſionis ſenſû, ſe non eſſe ſenem gloriabatur. Sed decreſcentibus corporis viribus crevit adhuc Ramazzini gloria, ſiquidem vertente Anno 1706. celebres duæ Academiæ eundem certatim in ſocium adſciverunt. Scientiarum ſocietas nuper inſtituta Berolini fuerat à Sereniſſimo Boruſſiæ Rege in commune ſcientiarum promovendarum ſtudium. Præſidis ergo, totiuſque Societatis decretô Ramazzinus eorundem albo adſcriptus fuit, ut conſtat ex datô Berolini Diplomate, atque ad illum tranſmiſſo die 26. Menſis Septembris anni 1706. Anno deindè 1709. celebertima Arcadum Academia Ramazzinum ſibi ſocium adjunxit, & Licoro Langiani nomine illum inſignivit, ampliſſimô ei ut moris eſt fundô donatô.

Subnectam perappoſitè, undè natum ſit conſilium quoddam Medicum, quod eodem Anno videlicet 1706. Ramazzinus conſcripſit, mihique infra edendum erit. Graviſſimô morbô premebatur

Digitized by Google

batur Sereniſſimus Princeps Badenſis Lodovicus, quare ab egregiô Virô Gocheliô, ejuſdem Principis Archiatrô Patavium tranſmiſſa fuit ejuſdem morbi hiſtoria, ut ſalutaria in eam rem obtineret conſilia ab illius Univerſitatis Profeſſoribus. Statâ die in Conſilium accerſiti Clariſſimi in Patavino Gymnaſio Profeſſores Raynaldus Doglioli, Antonius Valliſnerius, Bernardinus Ramazzinus. Benè penſatis ſignis in ſchedâ expoſitis unanimè judicium tulerunt de Morbi ideâ, & Curativæ indicationes deductæ ſunt, nec non deſignata remedia, quæ tanti Principis Valetudini conſulere poſſe videbantur. Cùm verò ex his rei Medicæ Triumviris Raynaldo Doglioli Conſulationis deſcribendæ munus incumberet, variis ille implicitus negotiis, ſe ab officiô, ſibi alioquin facili, ſubduxit, & Ramazzino familiari ſuo, ut potè qui majori ociô abundabat, eam provinciam demandavit. Sed in eâ conſultatione concinnandâ fruſtra ſuum fatigavit ingenium Ramazzinus, nam priuſquam illa ad Raſtadienſem aulam perveniret, Sereniſſimi Badenſis Principis mortem Patavium fama detulit. Ne autem hic Ramazzini labor inutilis omninò jaceat in ejus gratiam integrum ponam conſilium illud Medicum, unà cum Principis Badenſis morbis hiſtoriâ, à doctiſſimô Gocheliô concinnata, quæ ità habet:

Affectus Sereniſſimi Principis Badenſis temperamentô cholericô ſanguinei, qui annum nunc agit quinquageſimum ſecundum Rerum primordia traxit, ex Vitâ genere militari, cui ab ineunte ætate omnes corporis & ingenii nervos impendit, nullis non temporis & vigiliarum injuriis noctesque dieſque expoſitus. Accedit, quòd præmaturè decimô octavô nempè ætatis Annô podagricis inſultibus fieret obnoxius, quibus per ſatum tempus ſanguinis maſſa ſingulis annis deſpumabatur, æquè ac per hemorrhagias narium ante, poſt pubertatem verò per hemorrhoides. Iſtas ſanguinis evacuationes criticas, quandiù modum ſervarunt benè tulit Sereniſſimus.

Triennium eſt, quod excurrit, quô dolores Podagrici pragreſſo mœrore animi ab ingeniô ejus joviali maximè alienô exitum morabantur, leviſſimô eôque tranſitoriô ſtimulô tantùm emulantes. Hemorrhoides autem plus vice ſimplici ſolitô fluerent largiores, indè ſpirandi difficultas à motû inter ſcandendum maximè oborta facies ſubtumida pallidum inducit

Digitized by Google

ducit colorem, & abdomen flatibus distendi cœpit, præter morem subsequô hinc tumore pedum œdematosô, qui à laxantibus hinc iterum, iterumque evanuit. Ante biennium è Castris redux Erysipelas reportavit sinistri pedis in exulcerationem desinens, haud prinsquam aquæ minerales, Serpentinæ in usum vocarentur sanabilem. Præmissis tum remediis appropriatis Acidulæ Svvalbacenses egregiam præstiterunt operam, adeò ut Serenissimus æstivum & autumnale tempus reliquum sanus sospesque emetiretur. Hyems verò, qui sequebatur idem habuit fatum; corpore namque quieti, animo autem mœrori nimiùm deditis, Colicam passus est spasmodicam, quam pressô pede cardialgia convulsiva sequebatur. His tum Dei gratiâ non sine difficultate devictis longè grave excludebatur symptoma, Asthma nempè primò periodicum, hinc continuum factum, noctû maximè urgens, absque ulla primis ab invasione mensibus expectoratione, donec frequenter remediorum probatissimorum usû, ante tres circiter septimanas solveretur, tussique sputamina nunc viscosa ejiciat copiosissima. Interim tumor pedum & abdominis œdematosus sub initium quidem gravior adhuc perstitit.

Ex materiâ Medicâ, aperientia, Martialia, Laxantia, & pectoralia, internè, externèque vesicantia. Ex dicta Analeptica, & potus in primis è baccis Juniperi passulis minoribus & cremore tartari per fermentationem paratus, qui gratissimô odore, & sapore se commendat, in auxilium summâ curâ fuere admota, quibus tumor pedum, & Abdominis in tantùm hucusque imminutus est; macies tamen partium superiorum corporis sensim adrepit, viresque nunc emoriente appetitû quotidiè magis decollantur. Ἀγρύπνια à primis statim mensibus in hunc usque diem torquet ægrum, & deliria, absque tamen febre post se traxit, conniventibus modò oculis spirituum animalium œconomiam turbantia. In hoc salutis statu ancipiti consilium & auxilium ab externis quoque Illustrium Medicorum Oraculis eâ quâ par est humanitate officiosissimè rogatum venit.

In Aulâ Rastadiensi die 14. Novembris 1706.

GOCHELIUS, *Archiater Badensis.*

Responsio.

Quomodò in humanis corporibus è morbosa radice progerminet ac-

Digitized by Google

latim ſuccreſcat varia ac diverſa malorum ſeges, quam ſuccidere velle non ſemper in Medico eſt, ſatis palam facit Hiſtoria tranſmiſſa, quæ ſpecimen & ſeriem malorum exhibet, quibus Celſiſſimus Badenſis Princeps jam dudum exerceri cœpit, & modò malè plectitur. Siquidem cum vel in ipsô luvente flore, decimô ſcilicet & octavô ætatis anno Generoſiſſimus hic Princeps temperamenti cholerico ſanguinei, ut ſtatuitur, podagricis doloribus tentari cœperit, eoſque ad multum tempus ſuſtinuevit, ſubſequentibus identidem hemorrhagiis ex naribus, & hemorrhoidibus; ac tandem cum tribus ab hinc annis podagrâ conſuetos inſultus retardante, & ſegniùs erumpente, ac omninò deliteſcente, ſubſequuta fuerint graviora mala, Cachexia nempè, Cardialgiæ, Colicæ ſpaſmodicæ, Aſthma, Agripniæ, Deliria, Eriſipelata, Ventris flatus, Pedum intumeſcentiæ, in partibus ſuperioribus macies, ſumma appetitus dejectio & ingens animi mœror; conjicere licet non adeò laudabilem fuiſſe in Sereniſſimô Principe cùm fluidorum, tum ſolidorum ab ipſis Primordiis conſtitutionem. Podagra itaque ſive ex ſeminali principiô, cum perſepè in Principum familiis gentilitia eſſe ſoleat, ſive ex particulari diſpoſitione ortum habuerit, tàm citò erumpens, & in ea ætate in qua non tam graves errores præceſſiſſe credendum eſt, fortem & vehementem cauſam judicabat, quæ ſuô tempore pravos effectus & progeniem vitioſiorem poſt ſe eſſet relicturæ, ut evenit, donec enim podagricis doloribus ſecundùm ſtata tempora recurrentibus conveniens ſanguinis ab arthriticis recrementis facta fuit depuratio, ſuccenturiantibus hemorrhagiis, non improſpera fuit valetudo. Aſt ubi inclinante ætate, quæ jam quinquageſimum ſecundum annum attigit, naturæ robur cœpit elangueſcere, accedentibus in uſum rerum non naturalium erroribus, quos ſecum trahit Caſtrenſis vita, & Ducis munus, cui tota moles incumbit, deſiit eòdem tempore moleſta quidem, ſed neceſſaria illa excretio ad partes externas, undè poſtea tota maſſa ſanguinea, à naturali ſuâ craſi, quæ ſpirituoſa & fluxilis eſſe debet, degenerans in lentam, & limoſam diatheſim, anſam præbuit cachexiæ, aliiſque memoratis affectibus. Rectè quidem literis prodidit Hippocrates in Lib. de Flatibus & ſanguinis perverſione totius corporis ſubverſiones fieri. Sanguis enim ubi à naturali ſuâ conſiſtentiâ deſciverit, impuritates in ipsô coacervatas, dum ſuſque deque totum corpus pererrans in orbem agitur, non poteſt quin viſceribus prætergrediens & partibus ſolidis labem aliquam affricet & crucem figat. Sic in Ser. Prin-

cipe

Digitized by Google

cipe probabile eſt naturalia viſcera à naturali ſuâ ſtructurâ deſciviſſe. Hepar non benè ſecernere à maſſâ ſanguineâ ſuccum felleum, qui Microcoſmi balſamum audit, Lienem, qualecumque ſit munus, ſuum non rectè obire, neque enim credendum eſt ocioſum eſſe iſtud viſcus & inutile pondus, ſic neque Renes obſtructis tubulis ritè ſecernere ſeroſitatem à maſſâ ſanguineâ, undè in hujuſmodi affectibus urinarum paucitas obſervari ſolet. Eandem ob cauſam aſthma ſubortum eſt, dum ſanguis ſcilicet è dextrô cordis ſinû in ſiniſtrum præterlabens in extremitatibus arteriæ pulmonaris craſſos ſuccos deponit, quod Aſthmatis genus non ſympaticum & convulſivum, ſed Idiopaticum eſſe oſtendit remiſſio, dum multâ pituitâ excretâ minùs affligit. Haud ſecius cæterorum ſymptomatum reddi poteſt ratio, dum enim ſanguis impurus ad cerebrum defertur, nonniſi ſpiritus animales craſſi, ſilveſtres, tetri, progigni poſſunt, undè deliria, mœror, vigiliæ contumaces, ortum habent; Hinc partium inferiorum ædematoſus tumor, & partium ſuperiorum atrophia. Hinc Eriſipelas in pede ortum, reſtagnante inibi ſanguine, nec ſatis virium habente ad aſcendendum. Quod Eriſipelas cùm alterationem aliquam habuerit acrimoniam acidam erodentem demonſtrat in pituitosâ materiâ hoſpitantem, nam annotante Hippocrate in 7. Aphor. ab Eriſipelate putredo, aut ſuppuratio malum. Ab hujuſmodi acrimonia ſuccorum Cardialgia, Colica, Spaſmodica forſan dubio procul rium duxere. Fluidorum primò, mox ſolidorum à naturali ſtatû receſſus totam naturalem & animalem œconomiam perturbavit, ac tam gravem malorum turbam in ſcenam perduxit. Gravis ſanè affectio eſt, quæ Sereniſſimum Principem affigit, & eò gravior eſt, quòd omnia adhuc tentata remedia, licèt appropriata, & à Doctiſſimis Viris præſcripta, uti Martialia, Diaphoretica, Diuretica hactenus eluſerit, & in hyemalem tempeſtatem, qua generoſis remediis parum eſt opportuna, res deducta fuerit, ut ſi ulterioris morbi progreſſus retardari poſſit ne in deterius labatur, in hydropem ſcilicet, in quem ſolet cachexia deſinere; ut ſuccedente vere malo occurri poſſit novo remediorum tentamine, ſumma votorum ſit. In id unum itaque potiſſimum erit incumbendum ut maſſa ſanguinea priſtina ſua craſi reddatur, illas particulas exoticas & gluiinoſas ſecernendo, aliaſque ſpirituoſas, volatiles, balſamicas eidem conciliando. Sic enim reſtitutâ in priorem ſtatum fluidorum maſſâ, partibus ſolidis Tonus ſuus redderetur, & ſolidas functiones reaſſumeret, cùm non aliâ ratione viſcerum labes emendari poſſint, quàm medicâ virtute ſaturatis fluidis. E promp-

tuariis

Digitized by Google

tuariis itaque Medicæ Artis depromenda erunt remedia, quæ tales ſcopos impleant, ſecus alteri quid agant, ut morbus altiores radices non figat.

Primò igitur leves purgationes inſtituendæ proponuntur identidem repetendæ, ſed quarum virtus ſtomachum & primas vias, ut dici ſolet, non tranſcendat, morbi enim conditio ac tempus hyemale, Mochlica medicamenta non admittunt. Blanda itaque abſterſione pituitæ craſſæ ventriculi tunicis impactæ obtineri poſſet, ut Medicamenta, quæ ad Maſſam ſanguineam depurandam venas ſubire debeant, à materiâ in ſtomachô ſtabulante minùs depraventur. In hunc finem uſui eſſe poterit decoctio florum perſici exſiccatorum, ſummitatibus abſinthii, & ſeminum Citri, addito etiam ſi placet ſale tartari, ad meliorem ſtimulum, ut diximus repetendæ, interjectis ſcilicet ſeptem vel octo diebus. Interim intermedio tempore juſculum alteratum ex radicibus Enulæ Campanæ, Vincetoxici, foliis Praſſii, abſinthii pontici &c. prædicta decoquendo in Jure Galli junioris, ſed vivacis, qui nondum tamen venerem experius fuerit. Non immeritò enim damnabat ſeptalius jus Galli veteris, in Aſthmate, & Cachexiâ, cum Galli veteris utpote effæti & enervati decoctio glutinoſos ſuccos potius invehere apta ſint. Sic per menſem integrum alternatim his remediis uti poterit leniter ſtomachum abſtergendo, & paulatim alterando. Quoniam autem idem remedium ad longum tempus aſſumptum, ægris tædio eſſe conſuevit, aliud remedium ſeu remedii materiam ſubſtituere licebit, juſculum ſcilicet viperinum, ſeu medicamentum ex vipera paratum, ſi Viparæ vivæ haberi nequeant. Si ergo non poſſit prædictum juſculum fieri, Pulvis Viperinus, Sales Viperini, Throciſci qui in officinis aſſervantur, adhiberi poterunt, electuarium aliquod conficiendo cum ſyrupo ſeu conſerva totius citri, abſinthii & ſimilibus; ſine pulvere viperino ad ſcripulum ſemis, cum Drachmis duabus Terebintinæ puræ & lucidæ ſed illotæ conflari poſſent boli. Lotio enim cum aquis deſtillatis ut fieri ſolet multùm detrahit Terebintinæ de facultate abſterſivâ quam poſſidet ſic admonente Joanne Beverovicio de calculô Renum & Veſicæ. Uſus itaque Terebintinæ cum pulvere Viperino ad alium menſem ſatis facilè, & aptum erit remedium, ac utramque implebit paginam, ut dici ſolet, craſſos humores abſtergendo, eoſque partim ad urinarias vias, & per ſeceſſum etiam ſecernendo, ac ſimul particulas balſamicas in maſſam ſanguineam invehendo. Cæterum ſi haberi poſſent viperæ vivæ, quales modò proſtant in hâc Civitate, uſus carnis

Digitized by Google

carnis viperinæ in Jure pulli columbini, aut gallî junioris erit præferendus, & ad quadraginta dies saltem etiam erit continuandus. Interim purgationem aliquam ex prædictô hrapô seu infusô Rhabarbari intermiscendo. Quanta porrò sit Viperinæ carnis efficacia in cachexia & propensione ad Hydropem, tùm quotidiana experientia, tùm Scriptorum monumenta satis loquuntur; quâ de re, videre est Joannem Baptistam Spontonum in suâ Con-echydnologiâ, & Petrum Poterium Centuriâ 3. qui refert Religiosum quendam centum quinquaginta annorum totâ æstate Viperas comedisse, & eum qui valdè Senex apparebat, Juvenem sic factum. Hisce remediis innoxiis, & quæ non levem operam præstare possint, si non ad morbi radices prorsus evellendas, saltim ad morbi progressum remorandum, atque etiam eôdem tempore ad symptomata mitiganda, ne tam facilè ac tanta diritate recurrant, totam hyemem patienter exigere Ser. Principi necesse est, donec incunte vere generosiora remedia in usum revocari possint. Remedia Chirurgica quod attinet, quando Vesicatoria prudenter apposita fuere non improbantur. Cauteria femoribus facta, ut natura habeat emissaria, per quæ pituitam & serositatem expurget. Licet enim Cauteria in hydrope & Cachexiâ sint suspecta in hoc casû, propter inflammationes & Erisipelata quæ illis interdum succedunt. Attamen cùm Erysipelas in pede ulceratum facilè sanatum fuerit, & vesicantibus appositis nihil supervenerit, prædicta cauteria inuri poterint. Frictiones toti corpori, sed molles, non asperæ, ut apud veteres, in usu frequenti poterunt adhiberi ad perspiratum, & nutritionem partium obtinendam, addere possumus & nos, ad sanguinis motum sollicitandum, fieri poterunt, non asperæ sed molles, inunctâ manû ex oleô amygdalarum dulcium, cum aliquâ portione spiritûs vini.

Circa dictam alimenta erunt facilis coctionis, quæ apta sint nutrire, & pituitosos succos attenuare. Fercula igitur parari poterunt ex jure gallî junioris, pulli columbini, & aviculis montanis: Sustentanda itaque erunt vires, non augendæ, ne morbus fallatur. Potus erit sive decoctum ex baccis Juniperi, quô uti consuevit, sive modicum vinum, sed generosum pro stomachi salamine, & Spiritibus refocillandis. Date vinum & siceram mærentibus, & iis, qui amarô sunt animô, ajebat Salomon. Vinum autem bibatur tepidum; Ad passiones enim stomachi, & flatulentam materiam discutiendam & ad faciliorem coctionem commendatur vinum calidum à Practicis & præsertim à Riverio. Custo-

Digitized by Google

diendus erit Ser. Princeps ſummâ diligentiâ in aëre calido longè à ventis ſeptentrionalibus in cubiculô ad meridiem poſitô, in quô ſe ſe exerceat deambulando. Solitudinem autem, quæ mœroris ſolet eſſe nutricula, quantùm poteſt abhorreat, ac patienter ferat, ſi Ars Medica non habeat tam prompta remedia, quæ vim morbi expeditè ſuperent, qualia optarent Principes Viri, ac præſertim armorum duces, ut ad ſolita miniſteria redire poſſint. Sic Æneas apud Virgilium in acie ſauciatus inſtabat, ut ſagitta infixa quàm citiſſimè evelleretur.

Enſe ſecent latè vulnuſque telique latebram
Reſcindant penitus, ſe ſeque in bella remittant.

Sic ajebat Æneas, quod cum tàm facilè præſtare non poſſet Medicus, Deum è Machina, ut dici ſolet, Veneris ſcilicet auxilium advocare opus fuit. Tedium itaque prolixi morbi Sereniſſimo Principi tolerandum erit, & in continuatô remediorum uſû obſtinatè erit perſiſtendum. Pertinacia enim juvantis ſæpè morbum vincit, ajebat Celſus, qui auctor verba faciens de Cachexiâ, & Hydrope ſcripſit. Faciliùs curari hujuſmodi affectus in ſervis, & populari gente quàm in nobilibus viris.

Hæc ſunt quæ nobis in tàm gravi affectû mediâ hyeme intempeſtâ viſa fuerunt proponi, & adhiberi poſſe, quæ omnia Prudentiſſimi Archiatri conſilio ſubjecta eſſe volumus. Vota noſtra fortunet Deus faxitque ut Bellator egregius de inteſtinis ſuis hoſtibus victoriam referat.

Cùm igitur ut ſuperius ſignificavi Ramazzinus à variis ſenectutis incommodis plecteretur, à ſtudiorum laboribus ſe ſubtrahere & omnimodæ quieti ſe tradere animo cogitabat, ut reliquum vitæ tempus pacatè tranſigeret, exemplo amiciſſimi ſui Franciſci Spoleti in Patavinô Gymnaſiô Practicæ Medicinæ Profeſſoris Primarii, qui cùm per aliquot annos Veneti Oratoris apud Turcarum Imperatorem cuſtodiendæ Valetudini præfuiſſet. Bizantii improvisâ correptus amauroſi lumen amiſit. Calligantibus oculis Patavium deindè redux Ramazzinum ſimili oculorum affectû laborantem inviſit, ex quô non parùm ſolaminis uterque ſenſit, ſuumque infortunium invicem conſolati ſunt. Cùm enim Spoleto oculorum acies haud ampliùs præſto eſſet, Cathedræ oneri ſponte ceſſit, ut in Patriam divertteret, quam charam ferè omnibus Natu-

ra

Digitized by Google

ta fecit. Patria meditabatur Ramazzinus cùm ecce ſub die 18. Menſis Auguſti. Anni 1708. humaniſſimas à Senatû Venetô accepit literas, quæ illum Collegii Veneti Præſidem declarabant, quod munus nonniſi Primariis quatuor Medicinæ Profeſſoribus concedi ſolet. Inexpectatus hic honor à præconceptô conſiliô Ramazzinum omninò dimovit, proſperiorem ut benè conjecit, ſibi promittens fortunam. Anno autem inſequenti, qui fuit 1709. die 21. Menſis Martii, ut conſtat ex Litteris ad illum ab Ampliſſimô Senatû Venetô miſſis, è ſecundâ ad primam Medicinæ Practicæ Cathedram promotus fuit, & in Clar. Viri Franciſci Spoleti, Profeſſoris Primarii locum ſuffectus. Quod tamen Ramazzini animum importunè agitabat, identidem erat reſpicere ſe ſe ob ſenectutem ac adverſam valetudinem, quotidianis lectionibus minimè parem. Quare ſuper hâc re apud Patavini Gymnaſii Moderatores inſtitit, cui perbenignè reſponſum fuit arbitratû ſuô, & cùm benè valeret ſuos inſtrueret auditores, Reipublicæ ſatis eſſe Ramazzinum in Patavinô Lyceô Practicæ Medicinæ Profeſſorem habere Primarium.

Compoſitis ità rebus ſuis, animôque pacatô ſtatim ac feriarum tempora adfuerunt, Mutinam iter inſtituit, Comite Clariſſimo Viro Antonio Valliſnerio Regienſi, Profeſſore Patavino, ut in paucos menſes feſſam ſtudiis mentem recrearet. Mutinæ redditus, quod fidelis ſubditi munus poſcebat, ſibique in more poſitum erat, Ser. Raynaldum Mutinæ Ducem, ac ſpectatiſſimos Principes ejus filios adiit, illis debita præſtiturus obſequia. Ad eorum itaque præſentiam admiſſus, ac humaniſſimè ut Principum Eſtenſium mos eſt acceptus, intermediô Sermone de ſuis ſtudiorum laboribus interrogatus eſt. Reſpondit ille ſe non temnendum præ manibus habere argumentum, Librumque eâ de re ſi conficere poſſet, Sereniſſimo Mutinæ Principi Franciſco dicare ſe velle: quod Ramazzini conſilium idem Princeps acceptiſſimum ſibi fore oſtendit. Patavium itaque remigrans circa finem autumni manum operi admovit, ac unius anni ſpatio fidem datam exolvit, Patavinis Typis evulgando Libellum, cui Titulum fecit,

De Principum Valetudine tuendâ Commentatio Bernardini Ramazzini, in Patavinô Gymnaſiô Practicæ Medicinæ Profeſſoris Primarii, Se-

Digitized by Google

renißimo Mutinæ Principi Franciſco Eſtenſi dicata. Patavii 1710. *ex Typographia Joannis Baptiſtæ Conzatti in* 4.

Publici Juris factum hoc opuſculum fortunam tàm ſecundam experrum eſt, ut quaſi omnes Principum Archiatri operis novitate illecti, ubique illud expeterent. Tacebo laudes, quibus illud honoſtarunt Acta Eruditorum Lipſiæ, nihil enim magis oſtendat quanti illic æſtimata fuerit eadem Lucubratio, quam reſcire poſt exiguum temporis ab ejus editione, Lipſiæ recuſum ipſum fuiſſe, cum Præfatione, ac Indice copioſo, operâ & ſtudiô Clariſ. Viri Michaëlis Erneſti Ettmuleri, Succeſſoris meritiſſimi illius Michaelis Ettmuleri, qui Pandectis Medicis Rempublicam ditavit, ac auxit.

Cœterum hic ſuô encomiô fraudandus non eſt Celeberrimus Joannes Maria Lanciſius, Clementis X I. Summi Pontificis Archiater. Ad illum, utpotè ſibi à longô tempore familiarem, Ramazzinus donô Romam miſerat prædictum opus de *Principum Valetudine tuendâ*; ſe vinci Liberalitate paſſus non eſt Lanciſius, nam & ipſe ad eundem Ramazzinum donô deferendum curavit eruditiſſimum ſuum Librum *de Romani Cœli qualitatibus*, ſimulque elegantiſſimam Epiſtolam ſcripſit, quam ſi hic referam, unà cum ejuſdem Ramazzini Epiſtolari Reſponſione, me rem gratam Lectoribus præſtiturum puto. En ergo utramque.

Præclariſſimo Viro Domino

BERNARDINO RAMAZZINO

Primam Medicinæ Cathedram in Patavino Lyceo moderanti

JOANNES MARIA LANCISIUS

S. P. D.

Diſſertationem meam de Romani Cœli qualitatibus effœtam admodùm, ac depauperatam, eruditioni, ac limatiſſimo judicio tuo ſiſtere non auderem, niſi ipſe operis hujus excuſationes in aureâ Commentatione de Principum Valetudine tuendâ ſolidè produxiſſes. Cùm enim curas multipli-

Digitized by Google

riplices, ſedulitatem, animique contentionem, ac vigilantiam in omnes partes cum ſollicitudine conjunctam Archiatris Principum ſubeundas, & adhibendas inculcaveris, non ſolùm probè noſti, ſed aliis quoque aſſeruiſti exigua temporum ramenta illis ſupereſſe, quæ conſcribendis Epiſtolis inſumant. Enimverò deſtituuntur eâ quiete, poſtquam ſolummodò impetrata, componendis commentariis incumbendum eſſe monitû, & exemplô ſuô docuit Quintilianus. Ad communem verò Archiatrorum occupationem acceſſerunt diuturna Pontificis noſtri Valetudinis incommoda & pericula, quæ me diù noctùque exercitatiſſimum habuerunt, eô tempore, quô mihi diſſertatio parabatur. Cæterum ad opus edendum coëgit nos, & veritatis amor, & Patriæ charitas, ſimul etiam communis omnium Romam confluentium utilitas, quorum ſanitati pro noſtri muneris officiô fuerat conſulendum. Probandam igitur Tibi confidimus, ſi minus eruditionem commentarioli, certè in Cive alios juvandi ſedulam voluntatem. Vale & Litterarum beneficio te quàm diutiſſimè incolumem ſerva.

Datum Romæ XV. Martii MDCCXII.

Ill. ac Rev. Domino Patrono Col.

JOANNI MARIÆ LANCISIO,

CLEMENTIS XI.

Archiatro Meritiſſimo

BERNARDINUS RAMAZZINI

S. P. D.

Litteras tuas humaniſſimas nuper accepi, unà cum doctiſſimo ac elegantiſſimô Opere tuô de Romani Cœli qualitatibus, cujus quotidiana lectione cæteris omnibus ſepoſitis animum recreo. Quantum rerum, quantum exemplorum, quantùm antiquitatis tenet Opus hoc tuum tàm perſpicuè, ac tanta latialis ſermonis puritate omnia exarata eſſe video, ut mihi aurei ſeculi Romanos ſcriptores legere videar. Mirum ſanè eſt, quomodô Tibi occupatiſſimo, ac attentiſſimo, ut ſummum Pontificem non ſemel periclitantem è gravi periculo eximas, ac poſtea vitam vale-

Digitized by Google

valetudinariam degentem ad commodiorem ſtatum perduceres vacaris, poſſe legere, ac ſcribere. Olim ego quoque cum Ser. Mutinæ Duci Franciſco ſecundo glorioſi Nominis una cum aliis Medicis operam meam præſtarem, expertus ſum, quanti laboris ac ſollicitudinis ſit in aula morari, ac Principis ſaluti excubare, præcipuè ſi Princeps gravibus morbis ſit obnoxius, ac ut plurimùm valetudinarius. Magnum itaque fœcunditatis tui ingenii præbuiſti argumentum, dum tàm gravibus curis implicitus, vix edito Libro de Morbis Subitaneis, cedro equidem digno, modò hunc tàm egregium, ac varia doctrina refertum ediditi, ſpem faciens, ut nova fœtura Medicam Artem brevi ſis ditaturus. Quid hoc eſſe dicam, niſi uberrimæ Tuæ mentis mirificam ſuperfœtationem. Opuſculum meum de Principum Valetudine tuenda ad manus tuas delatum fuiſſe gaudeo. Illud quidem miſi, non ut aliquod de ampliſſimo tuo penu exigerem; (ſi enim dati & accepti ineunda eſſet ratio qualem me debitorem agnoſcerem) ſed ſolùm in aliquod obſequii argumentum. Vix concepta idea hujus Operis mei, curavi ut ſcirem, an Ser. Duci gratum futurum eſſet, ſi Primogenito Principi illud dicarem: quod cum ille perbenignè indulſerit, poſtea ab aulico miniſtro urgeri cœpi, ut editionem properarem, quare meditatum opus, quod plus temporis, atque olei plus exigebat pro lubitu maturare non potui. Hinc factum, ut aliquot errata irrepſerint, eoque faciliùs, quò mihi ob viſus imbecillitatem amanuenſe, ac anagnoſte mihi neceſſe eſt, ſic

Dum relego ſcripſiſſe pudet, quia plurima cerno,
Me quoque qui ſcripſi, Judice digna lini

quod longè verius de me, quàm olim de ſe Ovidius proferre poſſum. Veniam tamen apud Te impetraturum me eſſe confido. Ne verò Epiſtolæ prolixitate amplius Te morer, gratias quamplurimas pro tàm eleganti munere beneficentiæ tuæ ago. Vale Italiæ noſtræ ornamentum, atque opera tua effice, ut ſummo Pontifici Heſiodi ſenecta contingat, quod ad publicam felicitatem, & Nominis Tui claritudinem valde conducet.

Datum Patavii XXI. Junii, MDCCXI.

Neque pigebit referre lepidum Epigramma, quod compoſuit penè poſtquam à prædicto Celeberrimo Archiatro Jo. Maria Lancisio Romæ ad publica Medentium commoda Bibliotheca Medi-

ca

Digitized by Google

ca aperta fuit, in cujus laudes ſic orſus eſt Ramazzinus tali carmine:

Grande opus aggreſſus Lanciſi perficis, atque
Addicis ſacro, mos, ut in Urbe, Loco.
Perlegere hic quisquis poterit monimenta ſophorum,
Quotquot habet Latium, Græcia quotquot habet.
Hic Tua perſtabunt Opera, ò Vir Magne, ſed iſta
Non capiet Nomen Bibliotheca tuum.

Cum igitur Doctiſſimus Lanciſius Ramazzino uteretur valdè familiariter, & omnia ſibi cum illo intercederent Jura amicitiæ pro tàm ſingulari officio ac munere ſibi valdè accepto ei gratias agere nen omiſit hac brevi Epiſtola, quam hic ponere haud ſupervacaneum duxi, dum in conſortium trahit, aliam Ramazzini Epiſtolam, quam in ejus gratiam officioſiſſimè ei reſcripſit Ramazzinus. Ex ordine hæc ſunt:

Ampliſſimo Doctiſſimoque Viro

BERNARDINO RAMAZZINO,

In Patavino Lyceo Medicinæ Profeſſori Primario Meritiſſimo;

JOANNES MARIA LANCISIUS
S. P. D.

Quòd exaſticon ſuaviſſimis ſalibus aſperſum in Bibliothecæ meæ laudem miſeris ad comunem noſtrum Amicum Doctiſſimum D. Morgagnum me plurimum, devinxit. Magnitudine enim ingenii Tui tenuem operam meam mirificè adauges. Poëſim verò ità tractas, ut non quaſi ſenex in Parnaſſum diverteris, ſed quaſi Juvenis diutino Muſarum contubernio uſus fueris. Gratulor idcircò Tibi de vigore animi Tui, qui neque in ſenio literas abdicare, neque otiari niſi cum ſtudiis novit: gratias ago maximas verſus tuos inter præcioſiſſima Bibliothecæ monimenta ſervaturus, Vale.

Romæ Nonis Iulii MDCCXIV.

Digitized by Google

Bernardini Ramazzini

Ill. ac Reverendiſſimo Dom. Patrono Col.

JOANNI MARIÆ LANCISIO,

CLEMENTIS XI.

Archiatro Meritiſſimo

BERNARDINUS RAMMAZZINUS
S. P. D.

Nunquam ſanè, nec per ſomnium quidem mentem ſubiit cogitatio exaſthicon meum in laudem Bibliothecæ Tuæ, ad manus Tuas perventurum, & quod miror tantùm gratiæ apud Te habuiſſe, ut putares licet occupatiſſimus tuum eſſe ad me ſcribere & gratias agere. Scito quod cum D. Morgagnus noſter mihi legendos miſiſſet elegantiſſimos Eminentiſſimi Cardinalis Pamphilii Italos verſus in ſolemni dedicatione Bibliothecæ tuæ factos, ſcito inquam ſenſiſſe Muſam meam vetuſtinam catullire, unde paucos illos verſus concæpi, potius ſeu abortivi. Quoniam ergo cogor reſcribere prælevidenſi munere adeò Tibi accepto, gratulabor Tibi de opere tanto ac tam generosè inchoato, ac tàm feliciter perfecto. Interim gratulabor exegiſſe monumentum ære perennius, cujus ideam à Medicorum nemine quotquot olim habuerint Cæſares, ac poſtea Romani Pontifices, ſed à ſola Generoſitate tua. Recenſuit XVIII. abhinc annis Nobiliſſimus Eques Mandoſius in Opere ſuo de Archiatris Pontificum, eos qui medicam operam ſummis Pontificibus præſtiterint, ac de Te egregie & multa cum laude ſcripſit. Aſt tu ampliſſimum Theatrum Nomini Tuo aperuiſti, in quo poſteritas Tibi æternum plaudet. Habebit itaque Tyberis impoſterum binas arces glorioſas, unam Martis, alteram Palladis in Literatorum præſidium. Vale diu & plurimum ad publicum bonum Vir ſapientiſſime.

Patavii die XII. Julii 1714.

Quàm magnæ inſuper haberetur venerationi eriam apud celebres noſtri Seculi Poëtas ſatis palam facit Conſilium Medicum, quod latinô Carmine exaravit cum Poëtæ conſuleret. Cùm ei inſta-

Digitized by Google

instaret D. Abbas Michael Capellarius Poëta celeberrimus cùm dirò in cruribus Erysipelate afficeretur.

Ad Ill. & Rev. Dom. Abbatem

MICHAELEM CAPELLARIUM,

Poëtam Celeberrimum Erysipelate laborantem Consilium Medicum.

Crura Tibi ut scribis dirum Erysipelas adurit
Vir bone, nec reperis, qui levet arte malum.
Plurima promittent Medici, namque id Medicorum est,
Sed Tu ne fidas, nam dare verba solent.
A pingui atque oleo, veluti Cane, & angue, caveto. (a)
Unguina succenso dant alimenta foco.
Pinguia quin faciunt partem putrere perustam (b)
Nascetur que ulcus, quod cacoëtes erit.
Nec mixtus herbarum succos apponere tentes,
Crura nec ut mos est, lacte fovere velis.
Talia quippe nocent, cogunt que recurrere morbum,
Qui ex imo ad summum proliciendus erat. (c)
Quid faciam ergo inquis? Tu sustine, & abstine, talis
Decubitus Crisees est mihi crede loco.
Interea in lecto recuba, & suffusa rubore
Aëre ab externo membra tuere precor.
Sic etenim poterit sensim expirare, quod urit
Hac sat nota Coi sunt documenta senis.
Tutè ergo observa ac tristes animo expue curas,
Sitque benè ut valeas unica cura Tibi
Noli dum langues Musis Phœboque videri
Tam charus, quin sis charior ipse Tibi.

Sed ad Institutum iter redeo. Audierat jam Ramazzinus Diatribam suam de *Morbis Artificum* in Idioma translatam fuisse

Bernard. Ramazzini Vita. ******** germa-

(a) Pinguia ad inflammata non conducunt. Hipp. de Affectibus n. 57.
(b) Ab Erysipelate Putredo & suppuratio malum. Hippoc. 7. Aphor. 20.
(c) Erysipelas ab exterioribus ad interiora verti non est bonum; ab interioribus ad exteriora bonum. Hipp. 6. Aphor. 25.

Digitized by Google

germanicum; & ab aliis quoque Nationibus benè exceptum, & cum Mutinenſis editionis exemplaribus jam dudùm omnibus diſtractis, ad novam editionem ab Eruditis compluribus urgeretur, ſtatuit Librum ipſum novo additamento exornare. Itaque duodecim Artium, quas inſaluratas antea reliquerat, morbis pertractatis, adjecta quoque Diſſertatione *de Virginum Veſtalium Valetudine tuenda*, omnia conjunctim Patavino Typographo recudenda tradidit hoc titulo:

De Morbis Artificum Bernardini Ramazzini in Patavino Gymnaſio Practicæ Medicinæ Profeſſoris Primarii Diatriba, Mutinæ olim edita; nunc accedit Supplementum ejuſdem argumenti, ac Diſſertatio de Sacrarum Virginum Valetudine tuenda. Patavii Anno 1713. *per Joannem Baptiſtam Conzattum.*

Quamvis autem ætatis incommoda creſcerent, & à ſenili morborum agmine circumſederetur, ſe literis abdicare nunquam paſſus eſt Ramazzinus, ut omnibus ferè earum cultoribus accidit, qui libros nocturna diurnaque verſant manu, ac in medio ipſorum commoriuntur. Itaque memor eorum, quæ Principi Clementi Joanni Federico Eſtenſi pollicitus fuerat, dum librum ſuum de Principum Valetudine tuenda obtulit Ser. ejus Fratri Franciſco Principi Mutinæ, nempè ſibi ſtatutum eidem quoque aliquod opus dicare. Ut datam fidem liberaret, vacationum tempore, & ſuccisivis horis tametſi non eſſet ex illis, *qui ſuo Nomini vellet*, ut cum Cicerone ad Herenium, *ex aliorum laboribus libare laudem.* Ludovici Cornelii librum de Vitæ Sobriæ Commodis aliquibus annotationibus illuſtravit, & è ſuo penu auctum æneis formis deſcribendum poſtea curavit. Qui ergo ſobrie vitam agere cupiunt, adeant hunc librum, cui Titulus eſt:

Annotationes in Librum Ludovici Cornelii de Vitæ Sobriæ Commodis Bernardini Ramazzini in Patavino Gymnaſio Profeſſoris Primarii, Sereniſſimo Clementi Joanni Federico Eſtenſi Dicatæ. Patavii ex Typographia Joannis Baptiſtæ Conzatti.

Hactenus expoſitis Ramazzini noſtri rebus, nunc poſcit ordo ut pauca quædam de ejus corporis ſtructura animique dotibus in medium

Digitized by Google

medium afferam. Convenienti corporis ſymetria à naturâ dotatus fuerat Ramazzinus. Calidô & ſiccô conſtabat temperamentô, habitus corporis gracilis non pinguis, colore ex flavô fuſcô tingebatur. Crines criſpi & nigri, ſed ſupra ætatem cani, licet affictô capillitiô obtegerentur, quod illum ſatis urbanum reddebat. Oculi nigri, qui ei gratiam, & venuſtatem conciliabant. In vultus parte dextera eminentia quædam ab aure parùm diſſita, porri ad inſtar prominebat, quæ illius tamen faciem non dehoneſtabat. Greſſus celeritate ſuos ferè diſcipulos anteibat, qui illum aſſiduò comitabantur pro Mediçâ Praxi ſibi comparandâ. Rarò nec niſi ſummè irritatus iraſcebatur, prudentiæ tamen limites non excedens. In rebus verò literatiis, ubi ratio exigeret, ad iram proclivis, erat, ac pronus. Rerum domeſticorum exigua illi cura, in cœteris verò diligens, ingenii acie, ac memoriâ pollebat. Veſtium decentem amabat ornatum, qualem Philoſopho Civili convenire decorum eſt. Mollitiem verò in Medicis, ac ambitionem aſpernabatur. E menſa ad ſtudium ſine ullâ capitis noxâ, quotidie ſuetus erat accedere, loquacitatis erat intolerans, ac proindè ipſe curtô ſermone ſuas exponebat cogitationes. Cœterum etſi primô adſpectû cogitabundus, ac abſtractus ſæpius illum conſpicientibus appareret, hilarem tamen animum præferebat, & cum literatis amicis colloquia habens, interdum fabellis utebatur, ac ſeria jocoſis urbanè miſcebat. Cùm unus eſſet ex illis, qui modò ruri, modò in Urbe eſſe amaret, in impigritate ad laborem ſtudia ſanitatis cum Hippocrate ponebat, idcircò frequens illi erat in ore illud Celſi Oraculum in Libro 1. de re Medicâ exaratum. *Hinc oportet variam habere vitæ genus, modò ruri eſſe, modò in Urbe, ſæpius in agrô, navigare, venari, quieſcere interdum, ſed frequentius ſe exercere, ſiquidem ignavia corpus hebetat, labor firmat, illa maturam ſenectutem, hic longam adoleſcentiam reddit.* Quodcumque ludorum genus canè pejus & angue averſabatur, ſummè illi tantùm pergratus erat Latrunculorum ludus, quo ab ægrorum tædio expeditus ſæpè, ac ſæpiùs cum Doctore Franciſco Placentia celebri illo Ægei redivivi deſcriptore ſe exercebat. Neque præteribo illum quocumque anni tempore in dies ac noctes fuiſſe ſiticuloſum, ità ut cum è ſomno excitaretur, ſtatim parata poſca aridas ſibi fauces humectare

Digitized by Google

ctare cogeretur, adeò vehementer à siti pessimô illô morborum genere infestabatur. In actionibus publicis præsertim sub initio ut pluribus contingit, valdè timidus ac tremulus fuit. Familiaritatem eruditorum hominum oblatam libentissimè amplectebatur, ipsumque illuc ferebat sibi innatus amor erga literatorum Rempublicam; quare omnes intimô cordis affectû diligebat, & datâ occasione suum in illos testabatur obsequium, quô factum est, ut & pari honore omnes illum usque ad cineres prosequuti sint, benè de ipsô, aut sentientes, aut scribentes.

Atque ità quidem suam instituit vitam ac perduxit Ramazzinus. Cum verò in ultimô jam esset constitutus seniô, pluries apud eum institit, Bibliopola Patavinus, ut dispersas ejus Constitutiones Epidemicas Mutinenses unô volumine complecti, & recudere posset, sperans id gratum fore Artis Medicæ alumnis, & non modicam utilitatem obventuram ex hujusmodi ad Praxim Medicam accommodatis annalibus. Bibliopolæ petitionibus libenter annuit Ramazzinus; verùm ut aliqua opusculo novitas accederet eisdem constitutionibus ad castigandum nimium Chinæ-Chinæ usum Dissertationem suam de Chinæ-Chinæ abusû adjecit. Excepta fuit diversis animorum studiis Dissertatio ista; neque defuere, qui hunc à reliquis Ramazzini fœtibus dissimilem pronunciarint. Imò à Clarissimô hujus Urbis Medicô Chinistâ concinnata nuper fuit, ac Typis etiam evulgata Jatro-Apologetica Chinæ-Chinæ Dissertatio, qua Ramazziniana Lucubrationis fundamenta ex ratione, & Praxi appositè deducta multis infrugiferè convelluntur. Cùm verò opusculum illud suum ad me scripserit Ramazzinus, hinc & ego in scenam ab Apologeticô scriptore pertractus fui, quæ Ramazzinum Patavii commorantem literis meis certiorem fecerim, hic Mutinæ adesse Medicos, qui largioribus Chinæ-Chinæ Dosibus suos tractant febricitantes, ac illâ usque ad nauseam saturent. Ac hoc mihi minimè tribuendum, idque facilè quisque intelligat, qui meminerit, Ramazzinum ad 30. circiter annos hanc Urbem alteram veluti Patriam incoluisse, atque hic Medicinam tandiù fecisse. Quare à nemine edocendus ille erat, quam methodum in chinizandis febricitantibus observarent nostrates Medici. Præterea

jam

Digitized by Google

jam diù eſt, quòd in hac Urbe Chinam Chinam cum Horatiô crepant:

Pharmacopolæ,
Mendici, mimæ, Balatrones, hoc genus omne.

Quod ergo ſcripſerit ſe ea ex me per literas intellexiſſe, finxit ille Dialogiſtarum, ac aliorum Rhetorum more, ut cauſam ea ad me ſcribendi præ ſe ferret. Cœterùm, cùm addidit inter Gabellum & Sculteunam altas Chin-Chinam fixiſſe radices, hoc tantùm de forenſibus, aut etiam ſi velis de ſimilis intra Urbem Farinæ Medicis ipſum pronunciaſſe nullus dubito, quorum nonnulli, ſi verum fateri amamus nimii interdum ſunt in propinanda China-China, & ad jugulandas febres, non ſine Cortice, ut dicitur, ſed nimiô Cortice navigant. Idipſum ſanè de Orthodoxis Civitatis noſtræ Medicis nequaquam verificatur, qui poſt editam de Abusû Chinæ Chinæ Ramazzini Diſſertationem, ſummâ cautione & judiciô, moderatâque doſi peruvianum corticem ſuis exhibent febricitantibus, ut febrium periodicarum paroxiſmi citò tutò ſuſtollantur.

Animadvertendum inſuper eſt, quòd Apologeticus ſcriptor, ut ſuam fortius tueretur cauſam, ac facilius Lectores deſineat, *Morino verba faciens*, Ramazzinum de manifeſtâ antilogiâ præcipuè notare adnititur; ſed inuſtam Ramazzino notam quiſque facilè delebit, cùm ſciverit, Ramazzinum nunquam ex profeſſô de Chinâ-Chinâ ſcripſiſſe, neque de illâ Hypotheſim ullam poſuiſſe, ut commentus eſt Apologiſta in Opere ſuo de Chinâ Chinâ; quare illi protectâ medendi methodô in arbitriô fuit Chinam-Chinam modò laudare, modò etiam culpare, & ſecundum febrium graſſantium morem, & annotinarum Conſtitutionum exigentiam illius uſum, & abuſum aperire. Hoc autem conſultò egit viginti ſex ab hinc annis non ſine ægrotantium utilitate in Conſtitutionibus ſuis Epidemicis Mutinenſibus, & in nuperâ diſſertatione de Abusû Chinæ-Chinæ in quâ, ut ait, pluries experientiâ edoctus, Chinam Chinam modò utilem in febribus, modô parùm proficuam fuiſſe ſincerè fatetur. An hoc ſit manifeſtè ſibi contradicere judicium Lectorum appello. At pro nunc è diverticulis in viam.

Digitized by Google

Tribus menſibus ab ejuſmodi diſſertationis editione, Nonis videlicet Novembris Anni MDCCXIV. circa decimam & ſextam diei horam, cùm ſe accingeret ad Lyceum inviſendum pro inſtruendis auditoribus ſuis graviſſimâ correptus eſt apoplexiâ. Ad illius repentinum infortunium confertim preſtò fuerunt, in Arte medendi peritiſſimi Joannes Baptiſta Morgagnius, Antonius Valliſnerius, Jacobus Viſcardus, Alexander Knips Macoppe, omnes intimi ejus amici ac Profeſſores Patavini: ſed nullum fuit remedium, quo periclitantis amici ruens in pejus vita levari poſſet, neque mirùm, cum etiam ex Aphoriſtico Coi ſenis documento, *ſolvere apoplexiam vehementem ſit impoſſibile; levem verò non facile.* Itaque poſtquam cum tam ſævo hoſte duodecim horarum ſpatio ſenili robore conflictatus fuiſſet, tandem inſuperabili ceſſit morbo, & circa quartam noctis horam totius Univerſitatis Patavinæ mœrore extremum ſuæ Vitæ diem clauſit, Anno ſalutis noſtræ MDCCXIV.

Quod ſi Deus illi Vitam prorogaſſet, quamvis ſenili ætate confectus, ac lumine caſſus, alia opuſcula in lucem edere meditabatur, & præcipuè opuſculum de Vermibus humani corporis, quod jam exorſus fuerat, ac fortaſſis vermium proſectoribus haud injucundum foret. Sed Deus vanas hominum cogitationes ictû oculi abrumpit.

Anno antecedenti, mortem vicinam quaſi perſentiens, ob comminati inſultûs apoplectici ſuſpicionem, teſtamentum condidit, ac hæredes inſtituit ſuos ex filiâ Nepotes Franciſcum, & Cæſarem, fratres de Medicis, quarum primus eſt Medicinæ Profeſſor, alter Legum Doctor, quas in Mutinenſi Lyceo profitetur. Sepultus eſt in Eccleſiâ Monialium Beatæ Elenæ Pataviì, VIII. Idus Novembris, Anno 1614.

Quoniam verò nulla ejus tumulo inſcripta fuit memoria, quod poſſum ego hiſce chartis tanti Viri Nomen commendabo, inſcriptione quam ità concinnandam cenſui:

BER-

Digitized by Google

BERNARDINO RAMAZZINO

CARPENSI,

Philoſopho ac Medico,

Olim

In Mutinenſi Academia

Primo Medicinæ Theoricæ Profeſſori;

Poſtremò

In Patavino Lyceo Practicæ Medicinæ

Profeſſori Primario.

Qui ſumma Literarum jactura

Octogenario major

è vivis deceſſit

Nonis Novembris Anno Salutis noſtræ M D C C X I V.

Ut gratum ſe Celeberrimo Patruo oſtenderet

Inſcriptionem hanc poſuit

Amantiſſimus ex Fratre Nepos

BARTHOLOMÆUS RAMAZZINUS,

Medicinæ Doctor.

CATA-

Digitized by Google

CATALOGUS LIBRORUM
MEDICORUM & MISCELLANEORUM
Apud CRAMER & PERACHON.

Bibliopolas impreſſorum ut & eorum qui majori in copia apud Ipſos proſtant.

ANatomia Corporis Humani Verheyen cum addit. 4. 2. *Voll. cum fig.*
——— Authore Dionis 8. *cum fig.*
— — ——— Munnicks 8. *cum fig.*
Albinæi Bibliotheca Chymica 8.
Atrium Medicinæ & Pharmacopœia Helvetiorum 12.
Augurelli Chryſopœia *ſive* Tract. de Auro &c. 8.
Barbette, (*Paulo*) Opera Medica & Chirurgica aucta & illuſtrata à Joh. Jacob. Mangeto D. M. 4.
Bayle Inſtitutiones Phyſicæ, *cum fig.* 4. 3. *Voll. Francof.* 1703.
Boneti Sepulchretum *ſive* Anatomia Practica ex Cadaveribus morbo denatis, nova Edit. cum multis addit. f. 3. *Tom.* 1700.
——— Polyalthes, *ſive* Theſaurus Medico-Practicus f. 3. *Voll.*
——— Medicina Septentrionalis f. 2. *Voll. cum fig.*
——— Labyrinthus Medicus extricatus 4.
Bibliotheca Anatomica f. 2. *Voll. cum fig.*
de le Boë Sylvii Opera omnia Medica f.
——— Caſus Medicinales f. *ſeparatim.*
Boyle Opera omnia Philoſophica & Chymica 4. *cum fig.*
——— Tractatus varii *ſeparatim* 4.
Baglivi Opera Medica 4. *Antv.* 1715.
Burneti Theſaurus Medicinæ 4.
Beguini Tyrocinium Chymicum 8.
Bicaiſe Manuale Medicorum 12.
de Buſſieres Hiſtoria Gallica 4. 2. *Tom.*
Cenſura Celebriorum Authorum, *ſive* Tractatus in quo varia Virorum Doctorum de Clariſſimis cujuſque ſæculi Scriptoribus Judicia traduntur, Ord. dig. per Th. Pope-Blount 4.
Ciceronis Opera cum notis Variorum 4. *IV. Voll.*
Catalogus Authorum qui librorum Catalogos, Indices, Bibliothecas, Virorum Literat. Elogia, Vitas, Orationes funebres ſcriptis conſignarunt ab Ant. Teiſſerio adornatus cum Phil. Labbei Bibliotheca Nummaria & Auctuarium 4. 2. *Voll.*
Cardani Opera omnia f. *X. Voll.*
Chaſſanei Catalogus Gloriæ Mundi f.
Charas Opera Medico & Pharmacop. 4. *cum fig.* 3. *Voll.*
——— Hiſtoria Naturalis Animalium Plantarum & Mineralium, nec non Thea-

Digitized by Google

CATALOGUS

Theriacæ Andromachi Compositionis Ingredientium, cum Experimentis circa Viperam 4. cum *fig.*
Chabræi Icones Stirpium *sive* de Plantis f.
Crollii Basilica Chymica 8.
Chalmetei Enchyridion Medico-Chirurg. 8.
Celsus de re Medicâ 16. Cassiodori Opera 4.
Cozzandus de Magisterio Antiquorum Philosophorum. 12.
Cordemoy Tractatus Physicus de Corporis & Mentis & de Loquela distinct. 12.
Diemerbroeck Opera omnia Anat. & Medica 4. 2. *Voll. cum fig.*
——— Opera Medico-Practica *separatim* 4.
——— Appendix ad Anatomiam *separatim cum fig.* 4.
Duretus in Coacas *sive* Prænotiones Hippocratis f.
de la Fond de Hydrope Tympanite 12.
Dictionarium Historicum, Poëticum Geographicum à Carol. Stephano inchoatum, ad incudem verò revocatum innumerisque locis auctum & emaculatum per *Nic.* LLoydium 4.
Dionis Anatomia Corporis Humani 8. *cum fig.*
Eustachii Tabulæ Anatomicæ cum Præfatione, explicatione & notis Clar. Lancisii f. *cum fig.* 1716.
Fracastorii Opera Medica 8.
Fabritii Hildani Opera Medico-Chirurgica f.
Ferrarii Lexicon Geographicum *cum notis* Baudrand. &c. f. 2. *Vol*
Fernelii Opera Medica f. 4. & 8.
Fortis Consultationes Med. f. 2. *Voll.*
Ferretii Methodus Medendi 8.
Guglielmini (*Domin.*) Opera omnia Medica Physica & Mathematica 4. *cum fig. sub prælo.*
Gaveti Nova febris Idea, seu Novæ conjecturæ Physicæ circa febris natur. 12.
le Grand Philosophia 4. *cum fig.*
Hofmanni Lexici universalis Continuatio Philolog. continens f. 2. *Tom.*
Hippocratis Opera cum Oeconom. Fœsii f. 3. *Tom. gr. & lat.*
——— Oeconomia Fœsii f. *separatim.*
Hollerius in Aphorismos Hippocratis 8.
——— Practica Medica 4.
Herediæ Opera Medica f. 3. *Tom.*
Henao de Scientia Mediâ f. 3. *Tom.*
Heurnii Opera Medica f.
Hartmanni praxis Chymiatrica 8.
Historiæ Romanæ Scriptores f. 2. *Voll.*
Histoire de la Medicine par le Clerc 12.
Herculis à Saxonia Opera Medica f. *Patavii.*
Indices Librorum Prohibitorum f.
Kircheri China Illustrata f. *cum fig.*

Bernard. Ramazzini Oper. Index Cap. ********* Leme-

Digitized by Google

LIBRORUM.

Lemeri Curſus Chymicus 12.
Lanzonus de Balſamatione Cadaverum ſine Eviſceratione 12.
Liber Mutus in quo tamen tota Philoſophica Hermetica figuris Hieroglyph. depingitur Autore cujus nomen eſt Altus f.
Mangeti Theatrum Anatomicum cum Euſtachii Tabulis Anat. f. 3. *Voll. cum fig.*
——— Bibliotheca Medico-Practica f. 4. *Voll.*
——— Bibliotheca Chymica Curioſa f. 2. *Voll. cum fig.*
——— Bibliotheca Pharmaceutica Medico-Chymica f. 2. *Voll. cum fig.*
——— Bibliotheca Anatomica f. 2. *Voll. cum fig.*
Munnick Chirurgia ad praxin hodiernam adornata 4.
Maroji Opera Medica f.
Naudæi Quæſtiones Medico-Philologicæ 8.
Muſitani Opera omnia ſeu Trutina Medica, Chirurgica, Pharmaceutico-Chymica &c. cum de Morbis Infantum, de Luxationibus, & de Fracturis f. 2. *Voll.* 1716.
Mallebranche de Inquirenda Veritate 4.
de Mayernus de Arthritide 12.
——— Praxis Medicinæ 12.
Muſitanus ad Mynſicht Armamentarium Med. Chym. cui acceſſit Battimelli Auctuarium & Piperi Corollarium 8.
Morelli Methodus Remediorum 8.
Medicina Salernitana 16.
Magni Philoſophorum Arcani Revelator 12.
Mynſicht Armamentarium Medico-chymicum cum Mantiſſa Muſitani 8.
la Medecine Domeſtique contenant le Gouvernement dela Santè, l'Apoticaire, le Chirurgien & le Medecin Charitable 8.
Novum Lumen Chymicum 8.
Pharmacopœa Schrodero-Hoffmanniana illuſtrata & aucta f. *cum fig.*
Paracelſi Opera Omnia f. Pharmacopœa Helvetiorum 12.
Philoſtorgii ſub Theodoſio Juniore Scriptoris hiſtoria Eccleſiaſtica & alia Scripta Hiſt. Jurid. 4.
Ramazzini Opera Medica & Phyſica 4. *cum fig.* 1716.
Renodæi Pharmacopœa 8.
Riverius Contractus 8.
Scaliger de Emendatione Temporum f.
Sylvatici Conſilia Medica f.
Schmitzii Compendium Medic. 12.
Schedulæ, *ſeu* Inſcriptiones pro Aromatariis Pharmacopolis f.
Tractatus de Potu Caffé, Thé & Chocolata 12. *cum fig.*
Theſaurus Secretorum Curioſorum Medicinæ &c. 4.
Varandæi Opera Medica f.
Virideti Tractatus Medico-Phyſicus de Prima Coctione 8.
VVillis Opera omnia Medica 4. 2. *Voll. cum fig.*
Rondeletii Opera Medica 8.
Scapulæ Lexicon *gr* & *lat.* f.
Sennerti Inſtitutiones Medicæ 8.
Sinapii Paradoxa Medica f.
Sylvii (*Jacobi*) Opera Medica f.

INDEX

Digitized by Google

INDEX CAPITUM
OPERUM OMNIUM
BERNARDINI RAMAZZINI,

ORATIONES JATRI-ARGUMENTI.

ORatio I. in Solemni Mutinensis Academiæ instauratione. pag. 1
Oratio II. Secularis, quam Auctor primam habuit in Patavino Lyceô die 12. Decemb. Anno M. DCC. 19
Oratio III. Felicius curari à Medico popularem gentem, quam Nobiles, & Principes Viros. 30
Oratio IV. Veram Febrium Theoriam, & Praxim inter ea, quæ adhuc desiderantur, esse recensendam. 45
Oratio V. Medicam Artem Navigatoriæ similem esse. 55
Oratio VI. Multum Conferre Practico Medico, Nosse, qualis sit de se communis hominum Opinio. 67
Oratio VII. Antiquitatis, & Novitatis studio Medicum perfici. 76
Oratio VIII. In Medicina facienda remediorum simplicitatem Operosæ Compositioni præferendam. 86
Oratio IX. Theoricæ Medicinæ, Nullum Jus esse, supra Practicam Dominatum affectet. 97
Oratio X. Hyemalis Constitutio algidissima, Anni 1709. 107

ORATIONES TRES POSTHUMÆ.

Oratio I. Medicam Peregrinationem, si non necessariam, saltem per utilem, ad Artis peritiam, & Nominis existimationem comparandam. 865
Oratio II. Medicinam tunc magis cœpisse negligi cum majorem venerationem debuit exigere. 873
Oratio III. Medicum valetudinarium aptiorem esse ad Medicinam faciendam quàm alterum inculpatâ valetudine degentem. 883

Digitized by Google

INDEX CAPITUM.

INDEX CONSTITUTIONUM EPIDEMICARUM, &c.

Conſtitutio Epidemica Ruralis, Anni 1690. 120
Conſtitutio Epidemica Urbana, Anni 1691. 156
De Conſtitutionibus trium ſequentium Annorum 1692. 1693. & 1694. 187
De Abuſu Chinæ Chinæ Diſſertatio Epiſtolaris. 218

INDEX CAPITUM DE FONTIUM MUTINENSIUM.

Cap. I. Structura, quæ fieri ſolent in fontes deſcribitur, nec non curioſiora, quæ in Puteorum foſſione apparent, & dum Aqua emergit, annotantur. 242
Cap. II. Stagnantes non eſſe hujuſmodi Aquas, ſed mobiles; hac occaſione pauca quædam ex Hydroſtaticæ Fontibus delibantur. 252
Cap. III. Non poſſe horum Fontium Originem à Flumine ſubterraneo deduci. 260
Cap. IV. De Statu antiquo, ac forma Cipadanæ, & Tranſpadanæ Regionis. 268
Cap. V. Qualis ſit hujus abditæ Scaturiginis natura, & conditio. 280
Cap. VI. Progreſſus, ac finis harum aquarum diſquiritur, nec non eorum, quæ in Puteorum foſſione fuerunt obſervata ratio redditur. 289
Cap. VII. Quæritur proportio quam habeat aqua elevatio in fiſtula erecta alteri fiſtulæ Horizontali inſerta ad ſui Hydrophylacii altitudinem. 297
Epiſtola Dominici de Contadis Auſtriæ D. Bernardino Ramazzino. 302
Cap. Ultimum. De Fontium Mutinenſium bonitate, ac præſtantia. 311

INDEX ARTICUL. DE PETROLEO MONTIS ZIBINII.

Franciſcus Arioſtus de Oleorum Principis Olei Monzibinii ortus, & virtute ad D. Borſium. 322
Oleorum Principis Olei Monzibinii ſitus, ortus, vis, virtusque. 325
Robinum catulum ſicca, & ſeptimeſtri ſcabie Liberatum. 319
Ingentem lumbricorum aciem, quæ Principallem Arioſtum, Chariſſimum Puellum, ad mortem invaſerat, ab Oleo noſtro ſalubri fuſam fugatamque. 330
Lupam, quæ jam ſe me ſum crus vorabat, Olei noſtri infuſione exterminatam. 331
Trina cum Oleo noſtro inunctione Venuſtam Mulierem ſeptenni humeri ſiniſtri dolore abſolutam. 332
Lumen oculi ſiniſtri, quod ſuborta perla Puella occuparat aqua Olei lotione Puellæ reſtitutum. 333

Digitized by Google

INDEX CAPITUM.

Ictu ſecuris abciſſum pedem, & quatuor menſes incuratum, Olei noſtri cura junctum, ſoſidatumve. 333
Trigenaria crurum ulcera, putridaque & olentia curata. ibid.
Brachiorum debilitatem mirifice convaluiſſe. 334
Duos, & Decem annos luce oculorum privum, Olei noſtri frequenti immiſſione luci reſtitutum. 334
Collicam paſſionem per hujus Olei unctionem, deglutitionem, & ſumiſſionem manifeſte ſublatam. 334
Non ſui compotem ulnam peccantis humoris Cauſa, crebra miri Olei lotione ſui compotem. 334
Ulceris ex Carbunculo Lacunam ad fiſtulam tendentem jugi Olei aſpertione viva carne ſenſim repletam. 335
Cancrum genitale membrum lambentem; Oleo noſtro, Rhabarbaro & olibano eradicatum. 335
Orbum etiam Senem viſu, tanti Olei actione viſu donatum. 336
In elephantiam tendentem Puellum, perpetua Olei lotione curatum. 336
Saniem emittentem Matricem ulceratam per noſtri Olei ſumiſſionem ad priſtinam redactam valetudinem. 337
Dentium dolore, & eorum concuſſione excellentis Olei hujus juvamento Benjamin levatum. 337
Veſicam ab excoriatione celebri hoc Oleo curatam. 338
Nodoſa chiragra durachienſem liberatum. 339
Epilepſia laborantem Tragurienſem, ſola Olei inſumptione curatum. 339
Stetiſſe intra fomitem Oleum donec Scortum Superventum eliminatum eſt. 341
Ne Stillam quidem etiam Olei emiſſam quoad tres adfuere Fonti, qui ſecum luſuri talos ſupponere falſos conjurant. 342
Epilogus de vi Olei, & Virtute. 342
Franciſci Arioſti Peregrini Illuſtriſſ. Princip. D. Borſio Duci Epiſtola. 344
Reſponſio Ducis Borſii. 345
Fr. Hieronymi Bendedei, Franciſco Arioſto Peregr. Epiſtola. 347
Ludovici Carri Franciſco Arioſto Epiſt. 347
Jeſus Barnabas Percivallis Recanethenſis Franciſco Arioſto Juris-Conſulto Epiſtola. 347
Bernardini Ramazzini D. Abbati Felici Viali in Patavina Univerſitate Botanices Profeſſori Epiſtola. 348

INDEX CAPITUM SEU ARTICUL. EPHEMERID. BAROMETRICÆ &c.

Typus Motionum Mercurii in Barometro ſingulis diebus Anni 1694. &c. 371
Epiſtola Guntheri Chriſtophori Scholhameri D. Archiatri Gottorpienſis, &c. de Motu Mercurii in Tubo Torricelliano; Acceſſit altera ejusdem.

Digitized by Google

dem argumenti *Autoris noſtri*; Itemque Tertia ſive ejusdem Schelhameri ad Objectiones Ramazzianas Reſponſio. 399
Epiſtola Prior, ſolutio Problematis, cur Mercurius in Tubo Torricelliano, ſeu Barometro, pluvioſo tempore deſcendat, cum deberet aſcendere G. C. Schelhameri D. Lucæ SCHROEKIO Academ. N. C. Leopoldin. Præſid. 402
Epiſtola II. Clariſſ. Ramazzini D. Lucæ SCHROEKIO &c. 410
Epiſtola III. G. C. Schelhameri D. Lucæ SCHROEKIO &c. 426
Samuelis Reyheri Kilonienſi Profeſſoris &c. ad Autorem Epiſtola & hujus in eandem brevis Commentatio. 460
Bernardini Ramazzini Epiſtola D. Lucæ SCHROEKIO. 465

INDEX CAPIT. DE MORBIS ARTIFICUM DIATRIBÆ, Ejuſque Supplementi & de S. Virginum Valetudine Tuenda.

Cap. I. De Morbis, quibus obnoxii ſunt Metallorum Foſſores. 477
II. De Morbis Inauratorum. 486
III. De Jatrapliptarum Morbis. 490
IV. De Chymicorum Morbis. 492
V. De Figulorum Morbis. 495
VI. De Stannariorum Morbis. 498
VII. De Vitriariorum & Specularium Morbis. 499
VIII. De Pictorum Morbis. 501
IX. De Morbis quibus tentari ſolent Sulphurarii. 503
X. De Morbis quibus obnoxii ſunt Fabri Ferrarii. 505
XI. De Gypſariorum, & Calcariorum Morbis. 507
XII. De Pharmacopœorum Morbis. 512
XIII. De Morbis Foricariorum. 514
XIV. De Morbis Fullonum. 519
XV. De Morbis, quibus obnoxii ſunt Olearii, Coriarii, aliique ſordidi Artifices. 529
XVI. De Morbis Tabacopœorum. 535
XVII. De Veſpillonum Morbis. 540
XVIII. De Obſtetricum Morbis. 544
XIX. De Nutricum Morbis. 548
XX. De Morbis, quibus obnoxii ſunt Oenopœi, Cereviſiarii & Zythopœi. 564
XXI. De Piſtorum & Molitorum Morbis. 574
XXII. De Morbis eorum, qui Amylum conficiunt 579
XXIII. De Morbis, quibus Frugum Cribratores, & Menſores vexari ſolent. 582
XXIV. De Lapicidarum Morbis 585

Digitized by Google

INDEX CAPITUM.

XXV. De Lotricum Morbis. 587
XXVI. De Morbis, quibus Lini, Cannabis, aç Sericearum Placentarum Carminatores tentari ſolent. 589
XXVII. De Balneatorum Morbis. 591
XXVIII. De Morbis eorum, qui in Salinis operantur. 593
XXIX. De Morbis, quibus tentari ſolent Statarii Artifices. 596
XXX. De Sedentariis Artificibus, ac illorum Morbis. 599
XXXI. De Morbis Judæorum. 602
XXXII. De Curſorum Morbis. 605
XXXIII. De Morbis Equiſonum. 609
XXXIV. De Bajulorum Morbis. 613
XXXV. De Athletarum Morbis. 616
XXXVI. De Lepturgorum Morbis. 618
XXXVII. De Morbis quibus tentari ſolent Phonaſci, Cantores, aliique hujus generis. 621
XXXVIII. De Agricolarum Morbis. 625
XXXIX. De Piſcatorum Morbis. 632
XL. De Morbis Caſtrenſibus. 634

DE LITTERATORUM MORBIS DISSERTATIO 642

De Artificum Morbis Supplementum.

Cap. I. De Typographorum Morbis. 658
II. De Scribarum & Notariorum Morbis. 660
III. De Morbis eorum, qui apud Aromatarios, varia Plantarum Semina Sacharo condiunt. 663
IV. De Textorum, & Textricum Morbis. 665
V. De Morbis, quibus obnoxii ſunt Fabri Ærarij. 667
VI. De Lignariorum Morbis. 669
VII. De Morbis eorum, qui Novaculas, & Phlebotomos ad cotem acuunt. 670
VIII. De Morbis Laterariorum. 672
IX. De Puteariorum Morbis. 674
X. De Nautarum & Remigum Morbis. 677
XI. De Venatorum Morbis. 681
XII. De Saponariorum Morbis. 685
De Virginum Veſtalium Valetudine Tuenda Diſſertatio. 688

INDEX CAPITUM DE PRINCIPUM VALETUDINE TUENDA.

Cap. I. Ad publicam felicitatem plurimùm conferre bonam Principis Valetudinem; ideòque peculiari diligentia cuſtodiendam. 703

II. Qualis

Digitized by Google

INDEX CAPITUM.

I. Qualis debeat esse Medicus, cui verè Archiatri nomen conveniat, quidve in Principis Persona desideretur. 706

III. Aëris Naturam, & supra Viventium corpora potestatem, nulli ætati magis innotuisse, quam nostræ, rectum propterea illius regimen, pro Sanitatis tutela, instituendum. 713

IV. Non benè inter se convenire Principum mensas, & bonam Valetudinem; victu parco & simplici facilè obtineri Sanitatem cum longævitate; quid sit cibi attritio in stomacho apud Galenum exponitur; neminem in seipso, etiamsi caveat, determinare posse justam cibi mensuram. 720

V. Cibaria, quæ ad bonam Valetudinem sunt minùs apta, Principibus magis usui esse; de cibis primæ, & secundæ mensæ quædam adnotantur, quid sit apud Hippocratem, carnes esse leves ad stateram, quid apud Aristotelem vinum ethicum. 725

VI. Nemini magis, quàm Principi pro conservanda Valetudine necessariam esse quotidianam corporis exercitationem. 735

VII. Regulam inversam Somni, & Vigiliarum, Principum Aulis valdè familiarem, ad tuendam Valetudinem minimè aptam esse. 742

VIII. Excretionum naturalium, quæ reliquiæ sunt coctionum in nostris corporibus rationem habendam, ut ritè fiant, ac ne una alteri impedimento sit. 747

IX. Ex nulla re magis, quàm Animi affectibus Periclitari Principum Valetudinem, nihilque esse, cui minùs succurrere possit Ars Medica. 751

X. Quale debeat esse in Principibus Literarum Studium, ne bonæ Valetudini inferatur noxa. 755

XI. Quale esse debeat in senili ætate Valetudinis regimen. 762

XII. De nimia obesitate, & corpulentia Principibus, non minùs insalubri, quàm indecora. 767

XIII. De præservatione à quibusdam morbis, quibus magis obnoxii sunt Principes. 773

XIV. De regimine Valetudinis Principum in Militari Expeditione, & Castris. 778

Dissertatio de Contagiosa Epidemia, quæ in Patavino Agro, & tota fere Veneta Ditione in Boves irrepsit. Habita in Patavino Lyceo die 9. Novembris 1711. 783

Dissertatio de Peste Viennensi. Habita in Patavino Gymnasio die 20. Novembris 1713. 804

Annotationes *Autoris* in Librum Ludovici Cornelii de Vitæ Sobriæ Commodis, &c. cum ejus Libro. 814

BERNAR-

Digitized by Google

BERNARDINI RAMAZZINI,

Medicinæ Profeſſoris Primarii, &c.

ORATIONES,

ORATIO PRIMA,

In ſolemni Mutinenſis Academiæ inſtauratione

SERENISSIMO FRANCISCO II.

Mutinæ Regii &c. Duci X.

Tſi jam ſatis certum, & inconcuſſum eſt, *Sereniſſima Celſitudo*, immortalem hunc quo vivimus animum, à naturæ elementaris confinio eſſe quàm maximè diſſitum, utpotè *Divinæ particulam auræ*, qualem olim ſatis religiosè Venuſinus Poëta deſcripſit; illum tamen huic corpori, quod animat, & circumfert, adeò cognatis legibus devinxit idem qui condidit Divinus Opifex, ut illius affectus ex Platonis effato nunquam clariùs eluceſcant, quàm dum ſub ſpecie aliquâ corporalis mali adumbrantur. Geminæ ſunt malorum ſpecies (ajebat ille Virorum ſapientiſſimus) quæ à ſtatu melioris vitæ humana corpora quandoque deturbant, Morbus ſcilicet, & Turpitudo; ac profectò, quis unquam, vel Stoicæ mentis, ibit inficias, quin in claſſe malorum

Digitized by Google

INDEX CAPITUM.

I. Qualis debeat esse Medicus, cui verè Archiatri nomen conveniat, quidve in Principis Persona desideretur. 706

III. Aëris Naturam, & supra Viventium corpora potestatem, nulli ætati magis innotuisse, quam nostræ, rectum propterea illius regimen, pro Sanitatis tutela, instituendum. 713

IV. Non benè inter se convenire Principum mensas, & bonam Valetudinem; victu parco & simplici facilè obtineri Sanitatem cum longævitate; quid sit cibi attritio in stomacho apud Galenum exponitur; neminem in seipso, etiamsi caveat, determinare posse justam cibi mensuram. 720

V. Cibaria, quæ ad bonam Valetudinem sunt minùs apta, Principibus magis usui esse; de cibis primæ, & secundæ mensæ quædam adnotantur, quid sit apud Hippocratem, carnes esse leves ad stateram, quid apud Aristotelem vinum ethicum. 725

VI. Nemini magis, quàm Principi pro conservanda Valetudine necessariam esse quotidianam corporis exercitationem. 735

VII. Regulam inversam Somni, & Vigiliarum, Principum Aulis valdè familiarem, ad tuendam Valetudinem minimè aptam esse. 742

VIII. Excretionum naturalium, quæ reliquiæ sunt coctionum in nostris corporibus rationem habendam, ut ritè fiant, ac ne una alteri impedimento sit. 747

IX. Ex nulla re magis, quàm Animi affectibus Periclitari Principum Valetudinem, nihilque esse, cui minùs succurrere possit Ars Medica. 751

X. Quale debeat esse in Principibus Literarum Studium, ne bonæ Valetudini inferatur noxa. 755

XI. Quale esse debeat in senili ætate Valetudinis regimen. 762

XII. De nimia obesitate, & corpulentia Principibus, non minùs insalubri, quàm indecora. 767

XIII. De præservatione à quibusdam morbis, quibus magis obnoxii sunt Principes. 773

XIV. De regimine Valetudinis Principum in Militari Expeditione, & Castris. 778

Dissertatio de Contagiosa Epidemia, quæ in Patavino Agro, & tota fere Veneta Ditione in Boves irrepsit. Habita in Patavino Lyceo die 9. Novembris 1711. 783

Dissertatio de Peste Viennensi. Habita in Patavino Gymnasio die 20. Novembris 1713. 804

Annotationes *Autoris* in Librum Ludovici Cornelii de Vitæ Sobriæ Commodis, &c. cum ejus Libro. 814

BERNAR-

Digitized by Google

BERNARDINI
RAMAZZINI,

Medicinæ Profeſſoris Primarii, &c.

ORATIONES,

ORATIO PRIMA,

In ſolemni Mutinenſis Academiæ inſtauratione

SERENISSIMO FRANCISCO II.

Mutinæ Regii &c. Duci X.

SI jam ſatis certum, & inconcuſſum eſt, *Sereniſſima Celſitudo*, immortalem hunc quo vivimus animum, à naturæ elementaris confinio eſſe quàm maximè diſſitum, utpotè *Divinæ particulam auræ*, qualem olim ſatis religiosè Venuſinus Poëta deſcripſit; illum tamen huic corpori, quod animat, circumfert, adeò cognatis legibus devinxit idem qui condidit inus Opifex, ut illius affectus ex Platonis effato nunquam iùs eluceſcant, quàm dum ſub ſpecie aliquâ corporalis mali mbrantur. Geminæ ſunt malorum ſpecies (ajebat ille Viro- ſapientiſſimus) quæ à ſtatu melioris vitæ humana corpora ndoque deturbant, Morbus ſcilicet, & Turpitudo; ac profe- quis unquam, vel Stoicæ mentis, ibit inficias, quin in claſſe ma-

Digitized by Google

lorum ſint morbi, cùm nihil magis optandum, quàm ut ſit *mens ſana in corpore ſanô?* Corporis verò turpitudinem cur in eôdem censû referre non liceat? Quotus enim quiſque pro corporis elegantiâ, ac venuſtate Gratiis, ac Naturæ non litaſſet? Totidem igitur ex Platonis decretô animis noſtris poſſunt ineſſe mala; corporali ægritudini reſpondet in animô improbitas, turpitudini ignorantia. Ægrotat igitur, Auditores Sapientiſſimi, animus noſter, quoties illum occupavit improbitas; febriculoſus eſt cum à luxuriâ peruritur, ictericus cum livore ſuffunditur, tabidus cum voluptate marceſcit, diſtortus cum ab æquitate declinat, repandus cum ambitione ſuperbit, gibbus cum ad terrena propendet, quarè ſatyrico æſtro percitus exclamabat olim Volaterranus Vates.

O curvæ in terras animæ cæleſtium inanes.

Verùm ſicuti ægrum, ac languentem animum, ſi ſit improbus, non ineptè quis dixerit, ita quoque deformem, ſi ſit ignorans, non immeritò pronunciabit. Exulet enim ab illo liberalium diſciplinarum decor, & ornamentum, quid turpius fingi poteſt, quid fœdius? Ignoret enim quot, & quanta naturalium rerum arcana reſerarit hucusque Philoſophia, non imaginaria illa, & phantaſtica, quæ tam curiosè ac Anatomica penè indagine Ens rationis (ſit verbo venia) in partes quas non habet diſſecat, ſed illa quæ Naturæ indagatrix rerum rationes, & cauſas exquirit; quam invenuſtus prodibit in publicum, quam inamœnus? Ignoret quanta ſit numerorum dignitas, & poteſtas, quomodo cæleſtium corporum curſus, recurſus, errores deprehendat Syderalis ſcientia, quam facilimè quamcunque formam in aliam reddat Geometria, quam puſilla vi ingentia pondera ſuſpendat Statica, quot in facultate Optica, Catoptrica, Hydraulica, Pneumonica ſpectentur prodigia, quam inelegans Sapientiorum oculis apparebit, quam illiberalis? Ignoret quot nova quotidie Exercitationes Latrophyſicæ, Hermeticæ, & Anatomicæ Mundo Literario aperiant phænomena; ignoret quibus legibus, quibus ſanctionibus terrarum Orbem regat Jurisprudentia; ignoret denique Divinitatis arcana, quæ luminum Pater ſola dignatione ſuæ pietatis mortalium mentibus obcæcatis aperuit, quantum præferet deformitatis, quantum hor-

Digitized by Google

horroris? At quorſum hæc, inquiet aliquis, niſi quoque conveniens afferatur medela ad has peſtes animorum eliminandas? Rectè quidem; quemadmodum igitur ad profligandos morbos reperta eſt Medica facultas, & ad corporis decorationem excolendam inſtituta fuit Ars Gymnaſtica, cum homines in Thermis publicè exercerentur, lavarentur, ungerentur, ità quoque ad animorum ægritudinem propulſandam, & deformitatem emendandam publica majores noſtri aperuere Gymnaſia, ubi ingenua Juventus liberè, ac ſine ullô gravioris ſupercilii metû exerceretur, deſudaret, ac velut publicis in Thermis improbitatis, & ignorantiæ ſordes elueret. Jam videtis, Auditores Ornatiſſimi, quid velim, quid animo intendam, non niſi profectò, ut in hâc meâ Inaugurali Oratione, dum tantâ ſolemnitate hujus Lycei panduntur fores, non ſecus, ac ſi bifrontis Jani reſeraretur Templum, non niſi inquam, ut ſummatim expendam, quantæ dignitatis, quantæ utilitatis futurum ſit hoc Athenæum non ſolum huic nobiliſſimæ, & fortunatiſſimæ Civitati, verùm etiam univerſæ Ditioni, quam *Eſtenſes Aquilæ* ſub grandium alarum umbra tutantur, ac fovent.

Adeò antiqua, Viri Sapientiſſimi, ſunt literarum primordia, ut in ipſô Mundi exordiô per nondum calcatam Signiferi Orbitam vix unum gradum, vel alterum lucis Sol diſpenſator abſolviſſet, cum Terris divinarum, humanarumque rerum Sapientia contemplatrix illuxit. Etenim cum Sapientiſſimus ille Artifex primum humani generis Parentem fictili magiſterio plaſmaſſet, côdem auræ vivificantis afflatû & animam ut viveret, & Sapientiam, ut Conditoris Opera contemplaretur, inſpiravit. Hinc ſeminaria transfuſione, ac veluti per traducem ſi non perfecta illa, ac tam diſtincta rerum cognitio, ſaltem innata diſcendi cupiditas continuato ductû deſcendit in poſteros. Nulla idcircò tempeſtate, tam barbaræ, ac à civili cultû adeò ſemotæ gentes extitere unquam, quæ, hoc Naturæ geniô ſuadente, literarum Studium non excoluerint; & Academias pro erudienda Juventute non aperuerint. Quandoquidem enim Divinus ille Opifex eadem nos penè corporali ſarcina cum cæteris animantibus inſtructos ab ijſdem ſolâ ratione ſejunxit, ut, non more ferarum in ſylvis, ſed in Urbibus ſociali vitâ degamus, quodnam

Digitized by Google

quæſo aptius eſt inſtrumentum, quod & ad ſocietatem magis alliciat, & horum aſperitatem faciliùs emolliat, quàm ſtudium liberalium diſciplinarum?

Scilicet ingenuas didiciſſe fideliter artes,
Emollit mores, nec ſinit eſſe feros.

Nimis à ſcopo aberrarem, ſi antiqua vellem hiſtoriarum monumenta evolvere, ac referre, quot, & quales Academias inſtituerit quæque regio, & quàm vetuſta ſit conſuetudo, loca habuiſſe ſtudiis deſtinata. Liceat mihi tamen pauliſper peregrinari, & injucunda recordatione noſtratium Academiarum vetus aliquod ſpecimem vobis exhibere. Primò itaque in ipſô Aſiæ veſtibulô antiquiſſima apud Judæos pro inſtituendâ Juventute ſe ſe offert Academia, quam ſacri Codices poſitam fuiſſe memorant in Civitate Dabir dicta, quæ priùs Cariat ſepher vocabatur, id eſt Civitas literarum. Inſigni quoque famâ priſcis illis temporibus claruerunt Epheſus, & Tarſus, ac in Phœniciâ Barutus, quam Urbem olim Imperatores legum Nutricem appellavêre, cùm in illâ Jus Civile Romanorum doceretur. Quod ſi penitiores Orientis partes perluſtrare placeat, celeberrima occurrent Gymnaſia, quibus præerant Gymnoſophiſtæ, quos Brachmannas appellabant, quemadmodum etiam apud novi Orbis incolas non pauca obſervabimus Scholarum, quæ noſtras æmulentur, ſpecimina.

Sed quid de Africâ referam, quæ anteactis ſæculis tot peperit ingeniorum monſtra? Ægyptus enim virtutum æquè ferax, ac ſegetum, quot aluit præclariſſimas Civitates, quæ ſolidioris doctrinæ ubertatem toti penè Mundo diſpenſarunt?

Dicat præ cæteris, quæ in Ægypto olim maximè claruit Heliopolis, id eſt Civitas Solis, (nunc non proh dolor, Turcicæ Lunæ devota ſolitudo) ex quâ abditioris Philoſophiæ prima lumina ſuffuratos eſſe ajunt Homerum, Platonem, Solonem, primæ magnitudinis Sydera, quæ in Cœlo Sapientiæ refulſerint. Dicat Carthago illa Romani nominis æmula, literarum non minùs, quàm armorum venerabilis Magiſtra, quæ optimarum artium ſtudiis ità inclaruit, ut cum ipſô Latiô auſa fuerit de armorum, & eloquen-

Digitized by Google

quentiæ primatû contendere. Sed ut propiora nobis, quæ ſuggerit Europa noſtra contemplemur, ſubeat animos veſtros ſolius Græciæ recordatio, ac præcipuè Athenarum, quam Civitatem meritò dixêre nonnulli Græciæ Græciam, ex quâ velut fonte Sapientia defluxit in Tiberim.

Solum itaque Athenarum nomen pro laudum compendio ſufficiat, quandoquidem, quæ magis inter nos excellunt Academiæ, multum ſibi adſciſcant decoris, ſi fronte præferant titulum Athenæi. Non uni tamen Græciæ conceſſum, ut ſola diceretur omnium diſciplinarum Altrix, & Magiſtra, nam Galliæ ſua non defuere Licea, & Academiæ, qualis fuit Maſſilienſis, quam Tacitus appellavit Studiorum Magiſtram, & Lugdunenſis, ubi Caligulam aram erexiſſe tradunt, ad quam fierent quotannis græcæ, ac latinæ facundiæ certamina, ac victi pœnâ, ut ſi maximè diſplicuiſſet, ſcripta ſua ſpongiâ, vel linguâ deleret, hi mallet in proximô flumine demergi; unde *Lugdunenſem Rhetor dicturus ad aram* ſubito occupabatur pallore, non ſecùs ac ego expallui, ac inhorruí coram tam erudito Conſeſsû dicturus. Apud Hiſpanos quoque Oſcæ Urbis ampliſſimæ, Sertorium eruditum exulem Romanum publicas Scholas aperuiſſe, ſcientiſſimis Præceptoribus magnô ſtipendiô conductis, hiſtoriarum monumenta teſtantur, ut Hiſpanam Juventutem hoc beneficio ſibi firmiùs obſtringeret. Sed cur tandiù ex externis immoror? An priſcis iſtis temporibus habuit Italia noſtra Gymnaſia, quæ Provincialibus tùm celebritate, tùm vetuſtate faſces ſubmitterent? Antequam Romanum nomen Mundo inclareſceret, Pythagoram in extremâ Italiæ orâ, circa Metropontum, Heracleamque & Crotonem Juvenum æmulantium ſtudia cœtus habuiſſe abundè conſtat? poſtquam verò Roma jam ſatis gloriæ armis quæſitum eſſe proſpiceret; tunc literis Aſylum aperuit, quod contigit ſecundo bello punico, cum

Muſa pennato gradû.
Intulit ſe bellicoſam in Romuli gentem feram.

Primùm equidem aluit Roma tantummodò publicos Rhetores, & Juriſconſultos, ſed poſtmodùm etiam reliquis Profeſſoribus publica ſtipendia conſtituit, quæ uſque ad Simmachi ævum mane-

Digitized by Google

ſere, cum Imperii labente Majeſtate, Romanæ Juventutis Magiſtris detracta ſunt ſubſidia ſolemnis alimoniæ. Hinc factum, ut varia poſtmodùm in Italia emergerent Gymnaſia, ut Bononienſe, Patavinum, Ticinenſe, Peruſinum, Ferrarienſe, Piſanum, Parmenſe; parum abfuit, Viti Sapientiſſimi, quin & his quoque immiſcuerim Mutinenſe Gymnaſium. Sed cur in illorum censû, & noſtrum quoque non referam? An quia novum alicui videbitur? At ſi novitas ſola ſpectetur, hæc nihil officit; *Principem* enim habemus generoſiſſimum, cui arduum non eſt (ut Plinii verbis ad Veſpaſianum Imperatorem utar) cui inquam arduum non eſt, *veſtutis novitatem dare, novis auctoritatem, obſcuris lucem, abſolutis nitorem, faſtiditis gratiam, omnibus naturam & naturæ ſuæ omnia.* Verùm ſi rem exactè perpendamus, non adeò novum, ut quis putat, eſt Mutinenſe Gymnaſium; Hæc enim Civitas Bononiæ æmula, cum olim non tam pro finibus, quàm pro gloria dimicaſſet, prima jecit iſtius Univerſitatis fundamenta, accerſitis ad hoc opus Clariſſimis Viris, Pilco, & Azone, quos Mutinæ Jurisprudentiam tradidiſſe ſatis conſtat, honorifico ſtipendio illis conſtituto, & publico Palatio eiſdem pro Schola conceſſo; eleganti ſanè ſpectaculo, cum ubi Jus diceretur, ibi quoque doceretur; cum hinc in Tribunali Prætor ſederet, hinc ſtaret in Exedra Præceptor, ac uterque Sententias pronunciaret, hoc tamen diſcrimine, quòd hic modò damnans, modò abſolvens, hunc triſtem, illum hilarem dimitteret, alter legum ænigmata ſolvendo, unumquemque lætiorem, quia peritiorem, remitteret. Quare ſi juſtâ appellatione unumquodque quale prorſus eſt appellare volumus, non eſt quod quiſpiam putet, novam Academiam in hâc Civitate inſtitui, ſed antiquam reſtitui, non jeci fundamenta, ſed multò antè jactis ædificium ſuperſtrui. Equidem res, novas condere, novas Ædes, nova Theatra, nova Templa, ſplendidum, ac magnificum eſt, at vetuſta jam collapſa reparare prorſus religioſum eſt. Cum olim à Gothicâ barbarie Urbs hæc everſa penitus fuiſſet, ac propriis ruderibus penè ſepulta jaceret, magnâ contentione agebatur inter Cives, qui excidio ſupererant de novâ Urbe alibi ædificandâ; vicit Pietas, ut hôc ipsô locô, quo priùs ſteterat, cum P. R. Colonia deducta eſt, inſtauraretur. Quam-

Digitized by Google

Quamobrem ut Majorum noſtrorum tentamen Univerſitatem in hâc Civitate ſtabiliendi jam impleamus, pietas, ac reverentia expoſcunt, nunc potiſſimùm quando Piiſſimus Princeps aſſurgens hoc Opus tàm hilari vultû intuetur, ac ut rem ſibi acceptiſſimam tantô favore proſequitur. Ecquid enim tali ſub Principe ſperare non liceat? Nùm ſuſpicari fas eſt, quin glorioſiſſimum Avum ſit fortiter æmulaturus, quem jam ſibi propoſuit exemplar? Æmulabitur profectò illius & pace, & bello præclariſſima geſta, nec illo ſe minorem aut ſecundum niſi ſolô nomine præſtabit. *Franciſcus primus*, Princeps glorioſiſſimi nominis, qui dum eſſet turbulentis bellis implicitus, inter armorum ſtrepitus ſtuduit ſemper, ut ſolidiorem pacem populis ſuis redderet, ac dum pace fruerctur, ità ſe ſe armavit, ut hoſtium impetus cum laceſſeretur repelleret, pulcherrimam, & munitiſſimam Arcem, condidit, hujus Urbis Ornamentum, & Tutamen, Præſtantiorem Arcem, hoc ſcilicet literarum Aſylum, *Monimentum ære perennius*, perficiet *Franciſcus* alter, haud diſpari fænore & perpetuæ laudis, & gloriæ. Binæ igitur Arces pro Civitatis hujus tutela ſtabunt in poſterum, utraque condita ſub auſpicatiſſimô Franciſci nomine. Sic prior illa belligeri Martis erit Domicilium, hæc poſterior Minervæ Sacrarium, illa gentis armatæ Hoſpitium, hæc Togatæ; illa horrorem ſpirans, hæc amœnitatem; illa foſſis, & Vallo munita, hæc in propugnaculum Templum habens, ubi colitur literis propitium Numen; illa in murorum ambitû, ſeu penè tota extra muros poſita; hæc in mediô Civitatis, quia Cor, immò Anima ipſius Civitatis exiſtit.

Hoc autem ineſt diſcrimen, quòd ad illam difficilis, ac non ſine periculô eſt acceſſus; Nemo illuc infert pedem niſi nomen aperiat, & per medios armatos milites inermis incedat, nec licet cuiquam illius penetralia, & armamenta niſi ſummô favore introſpicere. In hanc Muſarum Arcem facilis, ac ſecurus eſt ingreſſus; patent Valvæ; nullæ hic nocturnæ excubiæ, nulli hic ferro armati cuſtodes, quia nihil eſt, quod hic quiſquam ſurripiat & aſportet, præter eruditam ſupellectilem, & Ornamenta virtutum, quæ ſummâ liberalitate vel immerentibus diſpenſantur.

Nec irrideat quiſquam, quaſi parùm aptè Gymnaſium cum

Arce

Digitized by Google

Arce contulerim, nam vero verius eſt, eſſe publicas Academias Civitatum firmiſſima præſidia; neque enim credendum eſt in duplici, vel triplici murorum ordine poſitam eſſe Urbium ſecuritatem, ſed in Civium prudentiâ, & conſilio. Cùm olim ſapientiſſimus Legislator Lycurgus de Spartanorum muris interrogaretur, reſpondiſſe fertur, non eſſe expertem muri Urbem illam, quam non laterum, ſed Virorum corona ambiret. Eâdem fermè ratione Homericus ille Agamemnon, non ſibi plures Ajaces, aut Achilles optavit, ut hoſticâ Civitate potiretur, ſed decem Conſultores, qualis eſſet Neſtor, omnium Græcorum prudentiſſimus. Gignunt autem potiſſimùm hujuſmodi notæ Viros Academiæ, in quibus liberalia ſtudia excoluntur, cùm ſint quædam veluti Promptuaria, è quibus magni Principes ſolent educere, quos volunt ad ſumma magiſteria provehere.

Suppeterent mihi ſatis abundè pro hac Veritate firmandâ quàm plurima exempla; at unum ſufficiat à Pariſienſi Academiâ peritum. Cum ſublato Regum Longobardorum nomine Carolus ille ex rebus feliciter actis, & auctis cognomento Magnus libertatem Italiæ vindicaſſet, omnes literas, omnem doctrinam revexit in Galliam, novum triumphi genus commentus, cùm quotquot Romæ, ac univerſa Italia famâ clarerent doctiſſimi Viri ſecum Gallicus ille Alcides aureâ munerum catenâ devinctos traheret, ut Pariſiis celeberrimæ Academiæ jaceret fundamenta, quæ poſtmodùm eſſet veluti Mater cæterarum. Hæc fuit Arx potiſſima, hoc Palladium, quod tantus Rex, ac Imperator, pro perpetuæ incolumitatis auctoramento in magnâ illâ Civitate conſtituit; norat quippè nullum firmius excogitari poſſe præſidium, quod magis præſtet, tùm ad Urbium ſecuritatem ſtabiliendam, tùm Regnorum fortunam provehendam. Neque illum ſua fefellit opinio. Undè enim ampliſſimi Galliarum Regni tam perennis felicitas? Undè Francorum Regibus tantus ſemper ad tot ſæcula ſuperiit Heroum proventus? Undè tot Uliſſes, tot Neſtores continuò educit, qui nunc vivit & ſibi viam ſternit ad immortalitatem Lodovicus XIIII? Non niſi profectò ex Equô illô Trojanô, ex illô Literatorum Panathenæô, ubi mille amulſis, *non deeſt aurea meſſis.*

Quan-

Digitized by Google

Quantùm porrò ad reparandas Urbes ab everſore Marte peſſundatas conferant hæc Palladi dicata Sacraria neminem latere arbitror; quod ſi id quoque exemplis roborandùm eſſet, præter externa, non pauca nobis ſuggereret Italia noſtra. Cum ex diuturnô eôque aſperrimô bellô adeò graviter afflicta fuiſſet Piſana Civitas, ut ſqualore obſita, Civibus vacua, magnæ potius ſolitudinis ſpeciem præferret, tam miſerandus illius adſpectus Magnanimum *Laurentium Medicem* impulit, ut Urbem antiquiſſimam Etruriæ redderet, nam redivivus ille Literatorum *Mæcenas*, nobiliſſimo inſtituto Lycco, Piſis addidit & *Præſidium*, & *Decus*, novum libertatis genus pro veteri amiſſa rependens, ut quæ tam celebris Reſpublica tamdiù, ac tàm amplum mari præſertim imperium, armis exercuerat, exindè facta Literatorum Reſpublica, præſide Sapientia, *Dominari in cætera poſſet.*

Quamvis autem hic non agatur, Auditores Ornatiſſimi, de Urbe noſtrâ reparanda, cum nihil damni prorſus ex anteactis bellis ſenſerit, cum Gallici Jovis fulminum Miniſter Ales Eſtenſis alio bellorum tempeſtates averterit, haud modicùm tamen dignitatis, & ſplendoris Mutinæ triumphali palmarum meſſe onuſtæ adjicient Pacis ornamenta, ac potiſſimum hujus Lycei tam feliciter inchoata reparatio. Suſpicari autem nequaquam licet quin majora in dies incrementa ſuſcepturum ſit tam eximium Opus, cujus fundamenta jecit Religioſa pietas, & cujus Valvis prominent Eſtenſes Aquilæ, quæ non niſi in ſublimi, ac excelſo loco figunt pedes. Neque enim exiſtimandum eſt diù manſuram hanc quam proſpicimus Lycei formam quæ profectò ſatis ampla eſt, qualis debetur initiato operi, ſed non quanta optis eſt pro futura illius magnitudine, quam licet ominari ex ſola Principis magnanimitate. Proferet ille proculdubio illius pomœria, ampliora reddet Atria, ampliores Aulas cum major erit Auditorum confluxus, cum longior Lectorum nomenclatura. Plures quidem in cæteris Gymnaſiis numerantur Exedræ, & Præceptores, at in noſtro, numeri damnum penſat doctiſſimorum Virorum in omni diſciplinarum genere Virtus, ac præſtantia, quorum cœtui cum me adſcriptum eſſe animadverto, rubore ſuffundor. Non admodùm tamen longè accerſendos Præceptores eſſe crediderim, quoties-

Digitized by Google

cumque illorum numerum adaugere oportuerit. Ferax omni ævô fuit semper hæc Civitas præstantissimorum ingeniorum nec licet opinari quod Mutina, quæ aliàs primariis Academiis tot non infimi subsellii Professores suppeditavit, nunc aliundè cogatur exoticam Sapientiam emendicare.

Nutriit olim hæc Civitas, ac postmodùm Bononiensi Archigymnasio commodavit Nicolaum Martarellum Bartoli Præceptorem, Petrum Rocham Medicum præstantissimum, Paulum Caloram Astronomum peritissimum, Carolum Sigonium Virum eruditissimum Ferrariensi Scholæ, Bartholomæum Bellincinum, & Joannem Sadoletum, JC. Excellentissimos, Pisano Lyceo Gabrielem Fallopium Anatomiæ restauratorem, & Lodovicum Scapinellum Virum Oculatissimum, Patavino Athenæo, præter multos alios, Geminianum Montanarium adhuc viventem, Matheseos Professorem celeberrimum. Supperent igitur ex nostrô penû Literati Viri, suppetet ex Urbe ipsâ, & ex indigenis honestissima Juventus, etiam si externa non accedat. Verùm & externam quoque ad hunc Sapientiæ fontem allicient Principis favor, Mutinensium comitas, ætis salubritas, omnium rerum affluentia, omne genus oblectamenti, & quod præcipuum erit incitamentum doctissimorum virorum nomen, quibus utique pro viribus elogia contexerem, nisi illorum modestiæ nimis onerosa censerem.

Hæc & majora in hujus nostri Lycei natalitia celebritate libet auspicari, obstetricantibus præsertim Estensibus Aquilis, quæ grandes alas expandunt, non solum ut foveant, sed ut provocent ad volatum. Hinc spes affulget, ut hæc Civitas priscum splendorem sibi vindicet; ac quemadmodum olim Eloquentiæ Parens honestavit illam titulo splendidissimæ P. R. Coloniæ, ità imposterùm appellanda sit amœnissima Literatorum Colonia. Atque ut hæc mea impleantur auspicia, ne quis putet exigi annorum Chiliadem; sospitent modò nobis Sydera Principem nostrum, ac dent illi ætatem, quam & ipse meretur, & nos optamus, quam citissimè saturabuntur vota nostra. Scit enim ille quomodò lentos successus temporum redigere possit in compendium, & quomodo integri seculi futura maturanda sit vel solius anni curriculo. Novit ille in quantum hujus Civitatis commodum cessura

sit

Digitized

ſit hujus Lycei inſtauratio, quam minori impendio, quantâ alacritate animi depoſituri ſint Parentes liberos ſuos in ſinû hujus Literarum Nutricis, ſeu Matris, ut hinc hauriant ſolidiora alimenta Virtutum. Ac profectò quanta licebit illis animi quiete perfrui: quam dulces ſomnos capeſſere, dum ipſis ſuccurret, eſſe propria pignora ſub illius oculis, cujus aures ſuavius ferit vox Parentis, quam Principis.

Sed jam video, qualia ſint vota veſtra, Religioſi Viri, qui hujus Gymnaſii jeciſtis fundamenta, & ad hanc formam provexiſtis; attendunt procul dubio aures veſtræ, nùm Principis benignitatem deprecer, pro facultate impetrandâ à S. Cæſaris Majeſtate, ut Doctorali Laurea in hôc Lyceô decorari poſſint, qui ſtudiorum metam attigerint. Abſit ut hoc expoſcam à prudentiſſimô Principe; Novit ille ſatis, ſuperque, quid deceat, quid dedeceat. Non enim ipſum latet, quàm eſſet incongruum, ut qui ſub hôc Cœlô, in hôc ſolô deſudaſſet in excolendâ virtute, alibi poſtea precariam gloriæ meſſem exquireret; quàm indecorum, ut qui in hâc literariâ palæſtrâ legitimè decertaſſet, in alia poſtmodùm coronaretur. Cura itaque Doctoratus Inſignia ab Aulâ Cæſaris impetrandi ipſum manet, cui jam ab initiô ſui regiminis propoſitum fuit, ut nullum habeant egregium Ateſtini faſtus quod non imitetur exemplum. Factum ſatis inſigne, ac memoratû dignum hic apponam, ut potius ſollicitudinem omnem vobis adimam, quam ut ipſum memoriæ Principis regeram, qui quotidiè in annoſis ſuorum Majorum Imaginibus illorum ſplendidiſſima legit facinora.

Albertus ſecundus, Ferrarienſium X. Princeps, cum non ſolum Aulam, ſed & Templa, & Theatra, & Fora Martis pompis præpedita proſpiceret, non indecorum credidit, ſi Eſtenſi familiæ adjiceret Togæ ornamenta. Gymnaſium itaque Ferrariæ aperuit, quod ut firmius ſtabiliret, Romam ad Bonifacium IX. Pontif. Max. cum CD. nobiliſſimis Equitibus profectus eſt, ubi honorificè exceptus ampliſſimum Diploma obtinuit, quod adhuc videre eſt Ferrariæ, in fronte majoris Templi aureis characteribus conſcriptum. Vereri autem non oportet quin Principis noſtri Virtutem *Avunculus excitet Hector, cum non progenerent Aquila Columbas.* Præveniet itaque vota veſtra, & quidquid ad ſummum decus, & com-

Digitized by Google

plementum hujus operis ſpectabit feſtinata generoſitate perficiet. Ubi enim vox publicæ Scholæ illius perſtrinxit aures, illam ſubitò deſignavit in Plantarium, ex quo educeret Oratores, Poëtas, Philoſophos, Mathematicos, Archiatros, Juriſconſultos, Theologos, atque etiam ipſos Armorum Duces. Quid enim arma ſine literis? Qua ſpe victoriæ Dux ut ut fortis, ac ſtrenuus aciem regat Martis in campô, niſi Pallas aſſideat armata conſilio? Quotquot igitur uſui erunt, ut vel manû, vel conſilio proſint hinc depromet, ut aliquando ad hujus Lycei fores inſcribenda ſit hæc Epigraphe: *Hac iter ad Superos.* Quis igitur noſtrorum temporum felicitati non gratuletur, ac præſertim Principis, cujus gloriæ tantum intereſt, ut tamdiù ſtet, ac vigeat hoc Gymnaſium, quamdiù illi optabile eſt, ut ſui ipſius nomen in poſterorum memoria perduret? Non deſunt equidem Principibus Viris, dum vitali hac aura fruuntur Præcones, & Vates, qui illorum geſta ad ſydera extollant. Gemunt quotidiè Præſa ſub incumbente preſſurâ; perſtrepunt ad ravim uſque *ſummi, minimique Poëtæ*, ac palam videre eſt per omnium manus folia, & Poëtarum flores *Inſcriptos nomina Regum.* Poſtquàm verò occubuerint, ac regio fulgori ſepulcrales umbræ ſucceſſerint, obmuteſcunt Muſæ, ac paulatim tam decantata nomina obſoleſcunt. Eos verò Principes, qui vel novas Academias inſtituerint, vel collapſas inſtaurarint, ſuperſtes manet etiam poſt mortem nominis immortalitas. Sic etiam nùm celebrat in Hiſpaniâ Salmaticenſis Academia Alphonſum octavum Caſtellæ Regem, in Galliâ Pariſienſis *Carolum Magnum*, in Angliâ Oxonienſis *Sigisbertum Regem*, in Belgiô Lovanienſis *Ioannem* Brabantiæ Ducem, in Poloniâ Cracovienſis *Cazimirum Secundum*, in Germaniâ Viennenſis *Albertum* Auſtriæ Ducem, in Italiâ Bononienſis *Theodoſium Imperatorem*, Piſanâ *Laurentium Medicem*, Parmenſis *Raynucium primum*, & ad illarum exemplar Mutinenſis quoque Academia poſt multas etiam ſeculorum verſiones ſummis decorabit Elogiis *Franciſcum ſecundum* ut Principem, qui leges dederit, ut Mæcenatem, qui muneribus cumularit, ut Parentem qui alimenta ſuppeditarit.

Illuſtriſſi-

Digitized by Google

Illuſtriſſimis, & Excellentiſſimis D. D.

D. FEDERICO MARCELLO, Divi Marci Procuratori,
D. HIERONYMO VENERIO, Equiti, & Divi Marci Procuratori,
D. MARINO GEORGIO,

BERNARDINUS RAMAZZINI Felicitatem.

CUm mihi hactenùs mos fuerit ſingulis annis pro ſolemni ſtudiorum inſtauratione Orationem aliquam in Lyceô habere, ut diu feriatam Juventutem aliquo non incurioſo argumento ad capeſſenda ſtudia illicerem, cumque jam octavus agatur annus, ex quo profeſſorio muneri in hôc Gymnaſiô ſum addictus, ac totidem Orationes mihi ſint habitæ, quarum quidem nonnullæ typis traditæ fuerunt, alia publicam lucem non videre, conſultiùs fore credidi, ſi eaſdem in unum compactas evulgarem, quàm ſi diſſociatas, & citò perituras vagari ſinerem. Hoſce itaque puſillos ingenii mei fœtus in unum coactas, qualeſcumque ſint, Vobis Illuſtriſſimi & Excellentiſſimi Domini ſiſto, ac tutelæ veſtræ commendo, quam ſi impetrarint, in publicum ſecuri prodibunt, ne ſi laudem non promeruerint, deſpectui ſint futuri. Ea enim eſt apud omnes dignitas Veſtra, & Nominum Amplitudo, ut qui ſub patrociniô Veſtrô degunt malignos afflatus non pertimeſcant. Optaſſem equidem librum grandioris molis Vobis offerre, & qui dignitatem Veſtram magis deceret, ac forſan (ſi Lacheſi adhuc ſupererit quod torqueat) incrementum ſuſcipiet; etenim cum Inſtitutum hoc meum Studiorum principio inaugurandi, religiosè ſervare mihi in animo ſit, Opuſculum hoc meum adjiciali Oratione, & annua fœtura, ſenſim augeſcet. Ita Vos ad publica commoda, & literariæ Reipublicæ quoque felicitatem natos, niſi Seculo emenſo, & ſummis honoribus perfunctos, ex hac vita migrare fata non ſinant, mihique detur vitæ lineam ulteriùs producere, ut ſapiùs Donario aliquo Vobis litare poſſim. Valete plurimùm Patavini Athenæi Cuſtodes Vigilantiſſimi, & Sapientiſſimi.

Patavii Die 13. Junii 1708.

LECTO-

Digitized by Google

LECTORI BENEVOLO

S.

HAud ſum neſcius non defuturos quibus titulum quem huic meo Opuſculo præfixi, arodere libido erit, quòd nimirùm complures, appoſita veluti hedera, allicere voluiſſe, & Oratoris quoque laudem affectaſſe viſus fuerim. Sentiat quiſque ut velit, ego certè hujuſmodi ambitione non ſum ductus, ut Orator dici, vel credi velim. Intra Medicinæ Caſtra ſteti, & quia quæ ex Cathedra dicturus eſſem, neque Progymnaſmata, neque Prælectiones vocare poteram, cum à materiâ, de quâ totô annô verba facturus eſſem longè differrent, Orationes appellare licuit; pro lubitu enim, & genio, ex Artis penû argumenta deprompſi, quæ mihi magis curioſa viderentur, & quibus documenta theorica, & practica Studioſæ Juventuti poſſim ſuggerere. Quâ lege autem mihi interdictum eſſe debuit, ne aliquô ſermonis & eruditionis cultû id agerem, quando hâc noſtrâ ætate, barbarie excuſſâ, aliô vultû & ornatû in publicum Medicina procedit? Fecit hoc olim Carolus Patinus, in hâc Univerſitate celeberrimus Profeſſor, eruditione clarus, qui ſingulis annis elegantiſſimas varii argumenti Orationes in Lycêo habuit, ac typis tradidit. Cæterùm ſi diſertos Lectores Orationes hæ meæ non repererint, ægrè non feram, imò pro gratia habebo; eſt enim aliqua Eruditorum rejectio, qua uſus eſt Marcus Tullius: *Hæc doctiſſimum Perſium legere nolo, Lælium Decimum volo*, ajebat ille: ſic ego quoque mea hæc Eloquentiæ Profeſſores legere nolo, Medicos volo, coſque ingenuos, & præcipuè, qui calcum aliquem à Medicinâ alienum non putent. Interim, Lector benevole, mea hæc æqui bonique conſule, & vale.

ORATIO

Digitized by Google

ORATIO SECUNDA SECULARIS,

Quam Auctor primam habuit in Patavinô Lyceô

Die XII. Decemb. Anno M DCC.

SI quis unquam fuit, A. N. qui in hôc ampliſſimô ac totô Orbe cereberrimô Sapientiæ Theatrô primùm dicturus apertè trepidârit, eum ipſum eſſe me ſentio, & Vos, qui hic conſiditis, ac me intuemini, ſenſiſſe jam video. Etenim cùm pro Medicâ facultate, ad quam publicè profitendam ſum accitus, dicendi mihi munus incumbat, eamque nunc magis, quàm aliàs, celebrari oporteat, quando noſtrâ hâc ætate ſic crevit, ut grandior pene fieri non poſſit, idque ſit agendum in tam ſplendidô locô, ante ſpectatiſſimum tot Profeſſorum ac Literatorum cœtum, ac in eâ Civitate, è cujus ſinu in Latium uſque manarunt Eloquentiæ Fontes, dubia fateor, mihi mens hæret, non ſatis perſpiciens, quonam modo tantarum rerum magnitudini poſſit ſatisfieri. Jamdudum equidem, ac antequam patriis è laribus ſolverem, hujuſmodi animi æſtus præſenſeram, quos tamen compeſcere ſtudebam, ſubinde memorans, ſingulos hujus Lycei Clariſs. Profeſſores mihi pro more priùs audiendos, quàm Exedram hanc dicturus conſcenderem; rebar enim hôc pactô, poſſe me paulatim aſſueſcere, ut omnium poſtea ſimul oculos, & ora in me converſa firmiori obtutu ſuſtinerem, vel ſaltem trepidationem meam non tam facilè proderem. Verùm quàm læva mihi mens eſſet, & quàm parum fido Nepenthe curas meas ſopirem poſtmodùm cognovi. Singuli enim Eloquentiæ non minùs, quàm Sapientiæ præſidiis armati, audientem me deterruere cùm dicerent, quid poſtea omnes ſimul facturi, cum me tam ineptè, & ſemipaganô ſermone dicentem audirent? Sic nova in dies trepidandi ſuccreſcente materiâ, mihi non ſemel optandum fuit, ut in Areopagô potiùs, ubi in tenebris agebantur judicia, quàm in Patavinô Athenæô, coram fulgurante Sapientiâ

Digitized by Google

tia veſtra, cauſam meam agerem. Quoniam verò aleam hanc, quotcumque res cadat, ſubire mihi neceſſum eſt, ac ulteriùs humanitatem veſtram morari non decet, propterea rem aggredar, ac eò lubentiùs, quo ſorte quadam in hujuſmodi tempus incidiſſe me video, quo Medicam facultatem peculiari modo celebrandi peropportuna oblata eſt occaſio. Dicendi principium itaque mihi erit Seculi hujus extremam pulſantis meram finis & exitus, & conformandæ Orationis modum Romana dictabunt Exempla. Perantiqua, & ſolennis fuit olim Romæ conſuetudo, ut centeſimo quoquo anno ludos, quoſdam agerent, tanta quidem celebritate, ac tam magno hominum conventu, ut una in Urbe totus pene Orbis hoſpitari videretur. Ludos hujuſmodi, Seculares dictos, primus Valerius Poplicola, exactis Regibus, & primo libertatis Anno, inſtituit, quorum tempore adventante, miſſitabantur circumquaque Præcones, qui populos convocarent ad ſpectandos ludos; quos nemo vidiſſet unquam, nec eſſet ampliùs viſurus. Eruditis auribus veſtris nimis oneroſum me crederem, ſi ea, quæ per totum triduum, & trinoctium in ſummâ Romani Imperii Majeſtate fieri conſueverant recenſere velim. Liceat mihi tamen ritum quendam memorare, quo ipſis ſolenne fuit Carmen quoddam, Seculare dictum, in Apollinis Palatini Templo Græca & Romana voce concinere, quo ob res illo Seculo proſperè geſtas Diis gratiæ agebantur, ac iiſdem Urbis, Senatus, Romanique Imperii æternitas commendabantur, cujuſmodi carminis penes Venuſinum Poëtam pro ludis Auguſti egregium adhuc habemus Exemplar.

Jam pene Seculum exegimus decimum ſeptimum, exordio ab ærâ Chriſtianâ, & redemptâ libertate deſumpto, quo Seculo mehercle nullum aliud feliciùs, nullum glorioſiùs vidit, nec forſan ampliùs viſura eſt univerſa Medentum Reſpublica, ut in quo, & Profeſſorum ſolertia, & Fortunæ blandientis favor ex æquo decertarint, utFacultatem hanc ad ſummum gloriæ faſtigium eveherent. Quemadmodum igitur Romanis (ſi fas eſt parvis magna componere) in ſecularibus Ludis exacti Seculi, geſta, & faſtus recolere & ſeculari carmine in Apollinis Templo inſignire mos fuit, ita mihi in hâc Æde ampliſſima Sapientiæ, ubi datum eſt

Digitized by Google

eſt Apollineam Artem profiteri, mihi, inquam, liceat hâc meâ ſeculari Oratione ſeculi hujus in re medicâ proſperitatem recolere, ac perveſtigare, quibus machinamentis, quali alarum remigio Facultas hæc, quæ tot retrò actis ſeculis humi quodammodò repſerat, nunc tam in ſublime, ad prodigium uſque conſcenderit. Sic mihi talis contingat Oratio, qualem & materiæ dignitas, & loci reverentia, ac hujus ſapientiſſimi Conſeſſus majeſtas expoſcunt.

Ut Romanis documentis Orationis filum perſequar, Roma terrarum princeps, quæ Imperii fines eò uſque provexit, ut magnitudine laborans ſuâ de Imperii finibus ſtatuendis aliquandò cogitarit, quingentis pene annis à Romulô Conditore ſortem ſuam vidit intrà Italiæ clauſtra concluſam. Tandiù illi cum finitimis populis conflictandum fuit, imò interdum pro focis & aris dimicandum, & libertas ipsâ quandoque aurô redimenda. Erupit tamen poſt tam longum intervallum Romana Virtus, fractiſque Italiæ repagulis, citiſſimè totum terrarum Orbem tanquam flamma pervaſit. Hinc noſtrâ hac ætate non parùm laborat Annalium, & Numiſmatum fides, ut vix credi poſſit, Romam paulò plus unô ſeculô tot bellis, tot victoriis eò deveniſſe, ut nec parem haberet, nec ſuperiorem.

Ablegatis ad Poëtas & Mythologos notis figmentis de Apolline, Hygæaque, Hippocratem Medicæ Artis primum Conditorem fuiſſe ſat abundè teſtantur egregia ejuſdem monumenta, imò quæ adhuc extant Oracula. Jecit quidem ille ſumma, qua pollebat ingenii profunditate ſolidâ, ac æternùm duratura fundamenta, quibus egregiam molem ſuperſtruxit, ſed non abſolvit, ut cui ad Artem longam perficiendam, longior, imò Neſtorea, debebatur vita. Operi tam magnifico ex Galeni induſtriâ, Viri acris ingenii, & ſolertiæ, non levis acceſſit ornatus & amplitudo, cujus veſtigia ſi poſtmodum preſſiſſent Poſteri, jamdudum fuiſſet abſoluta, *æquataque Machina Cælo.* Verùm ab Hippocratis & Galeni ævo uſque ferè ad hæc poſtrema duo ſecula jacuit ſqualens & cultu horrida Medicina, cujus quippe nativum candorem obfuſcarint non parum Arabes, ac Mauritani; quin (quod pudet referre) & Græcè & Latinè loqui penè dedidicit, voces adeò bar-

Digitized by Google

baras crepans, ut propter ipsas penè liceret vadimonium deserere. Non vacat hic tam diuturni, & gravis Veterni causas disquirere, ni forsan arbitrari liceat, id fato quodam contigisse, ut huic Seculo tota reservaretur gloriæ plenitudo; habent quippe, ut reliqua omnia, sic Artes, & Scientiæ sua Sydera, quibus splendescant magis, & culmen suum pertingant.

Præluxit quidem huic Seculo præcedens aliud, & Medicina à barbarie & squalore non parùm vindicata, magna futuri incrementi exhibuit præsagia, ast id sub finem præstitit, & cum ad metam jam properaret. Seculum verò istud ab ipsis incunabulis usque ad extremum senium egregia suæ virtutis edidit specimina, ac semper ferax, validumque tot præstantissimos Heroës edidit (& quorum pars magna fuit nobilissimum istud Lyceum) ut nonnisi Nomenclatoris ministerio justa fieri posset illorum recensio. Hi ergo anatomicis studiis instructi summâ alacritate, tanquam è stativis erumpentes, amplissimum Naturæ imperium sunt adorti, ac alii quidem Regnum Animale, alii Minerale, alii Vegerabile sibi pertentandum delegere. Tam provido consilio velificante fortuna, sub ipsius Seculi initium, viam præmonstrantibus Aquapendente, & Casserio, in Regni Animalis interiora altiùs penetratum est, cùm anteà circa oras extremas Anatomicorum solertiâ velitatione quadam oberrasset. Per innumeras ergo Animalium cædes, crudeli quidem diligentia, sed in bonum commune cessura, in amplam Regionem, adspectu jucundam, fluentem lacte, ac Venerandæ Antiquitati non antè visam, perventum est. Lactearum Venarum Inventum hic innuo, quod Clariss. Aselio potissimùm debemus, qui primus in Microcosmo Galaxiam indigitavit, veros nempe ductus, per quos Chyli pars tenuior discurrit in Mare purpureum devolvenda. Felix profectò, si Cordi potiùs, quàm Hepati nectareum hoc libum deberi advertisset, nec pluris credulæ Antiquitatis documenta, quàm Veritatis indaginem feciisset.

Verùm rei novitate ac tam jucundo spectaculo forsan abreptus, suam passus est perfrigescere industriam, (*a*) communi tunc temporis præjudicio detentus, lacteum scilicet succum purpuram in

(*a*) Vid. Sennert. de Morb. Mesent.

Digitized by Google

in Hepate induere. Quòd ſi tot rivulos per meſenterium ſuperiora verſus diſcurrentes in unicum fluentum neceſſariò coire debuiſſe animadvertiſſet, donec in cavitatem aliquam contentum humorem profunderent (quod enim flumen eſt, quod certo tramite ad Mare non devehat?) ſicuti lactearum principium deprehenderat, ita quoque earundem finem deprehendiſſet. Sic autem integram, quam Sors obtulerat, gloriæ palmam cum Pecqueto partitus eſt, qui candida primi Obſervatoris veſtigia relegens Chyloſi laticis ſtagnum, ac Thoracica vaſa Chylum in ſubclaviam refundentia poſtmodùm obſervavit, magnôque plausû lactearum hiſtoriam feliciter abſolvit. Mehercle tamen fortunati ambo, qui per lacteam viam, ac veriùs quidem, quàm priſci Heroës ad nominis immortalitatem migraſtis. Chyli ergo motu, ac illius ductibus in apricum deductis, illicò ab hæmatoſeos munere exauctoratum Hepar, ac purpura illi detracta, Venæ Meſentericæ à Chyli vectura abſolutæ, Cordi priſca dignitas reſtituta, lactis generatio in mammis patefacta, multæque futiles diſceptationes, quæ ad ravim uſque Scholas exercuerant, è Foro Medico penitùs proſcriptæ.

Verùm ſicuti proſper eventus ad alium proſperiorem perſæpè viam pandit, ita inſigne lactearum Inventum aliud glorioſiùs, circularis nempè ſanguinis motus, excepit. Phænomenon iſtud, non ſecùs ac novum & prodigiale in Cœlo Sydus, omnium Oculos valde perſtrinxit, tanquam in Medentum Republ. magnam portenderet rerum viciſſitudinem. Tam admirabile Oſtentum, nobis quidem novum, Naturæ antiquiſſimum (quid enim, precor, Veritate antiquiùs?) circa hujus ſeculi ſextum luſtrum primus omnium Mundo viſendum præbuit Celeberrimus Harvejus, cujus nomen tandiù ſtabit, quandiù movebitur ſanguis, ac in orbem agetur è Corde in Arterias, ab Arteriis in Venas, à Venis in Cor, refluo curſu rediturus:

Non ſecùs ac liquidis phrygius Mæander in undis (a)
Ludit, & ambiguo lapſu refluitque, fluitque,
Occurrensque ſibi venturas adſpicit undas.

Ex Italis noſtris tamen (ut ſuus cuique honos perſtet) ac potiſſimùm

(a) Ovid, lib. 8. Met.

Digitized by Google

mùm à Celeberrimô, & ſui ſeculi omniſciô Virô, Paulô Servitâ, (*a*) non exigua tam famoſi Inventi documenta Venetiis, ac Patavii, hauſit Harvejus, quæ poſtea in ordinem digeſta poſt ſuum ad Britannos reditum evulgavit, & Orbi literato patefecit. Aſt ab Italô ſolô, tanquam divite Fodinâ, informem hanc gemmam & rudi ſaxo involutam Anglus ille Artifex, ac peritus rerum Æſtimator eruerit, illam tamen ſic expolivit, ſplendentemque effecit, ut eam Orbi erudito, veluti rem ſuam venditare potuerit. Verùm, ut fieri aſſolet, ac ſicuti olim Vir magnus literis prodidit, *Intacta & nova, graves offenſæ, levis gratia*, (*b*) ſic Harvejo ex tam celebri ac frugiferô Inventô nulla ferè gratia, imò non niſi probra, cum illud Mundo aperuit, accerſere. Hinc Pariſanus, illinc Primiroſius, aliique hunc Magnæ Britanniæ Democritum, non ſecùs ac olim ſuum Abderitæ, inſanire proclamarunt. Illorum tamen latratus Magnus Vir ille deſpexit, nec quemquam reſponſo eſt dignatus, Tempori, Judici æquiſſimo, cauſa commiſſa, donec tandem pro livore, qui ut plurimùm in vivis paſcitur, ac cineribus parcit, meritas laudes, & æternam venerationem promeruerit. Hinc penes Literatos omnes, cum Philoſophos, tum Medicos, nihil æquè celebre eſt quàm Harvei nomen; nihilque tam pro rato habitum, quàm admirandum hoc Naturæ Magiſterium, ut certior ſit ſanguinis in Microcoſmo circuitus, quàm Aquarum in Magnô Mundô è fluminibus ad Mare, & è Mari ad fontes & flumina pericycloſis.

Quid nunc clariores priorum temporum Medicinæ Coriphæos, dicturos putamus ſi ab Ælyſiis evocari poſſent, ac iiſdem non apodicticis argumentis, ſed oculatâ fide purpurei laticis in orbem motus demonſtraretur? Quid, inquam, dicturos putamus de commentitia tot facultatum familia? quid de ſuis Morborum theoriis? quid de tam curioſô in phlebotomiâ venarum delectû? quid de creditâ Revulſionis per Venam ſectam tam grandi poteſtate? quid de ſuis Intercipientibus, quid de Derivantibus, quid de tot errorum tenebris, quibus tranſverſi agebantur, quos Phænomenon iſtud ſplendidiſſimæ facis ad inſtar planè diſcuſſit? Hiſcerent profectò, & animalem œconomiam ab eâ longè diverſam, quàm ipſi in mentibus ſuis

(*a*) Vid. V. vall. in Epiſt. ad Barthol. (*b*) Plin. Jun. l. 5. Epiſt. 8.

Digitized by Google

ſuis procuderant, & hiſce quoque in Scholis tradiderant, admirarentur ſtupore perculſi, non ſecùs ac Arabes illi, qui in Caſtra Pompei tranſgreſſi alium admirabantur umbrarum ordinem, quàm quem in torridâ Regione ſpectare conſueverant, de quibus ſic Poëta:

Ignotum vobis Arabes veniſtis in Orbem, (*a*)
Umbras mirati nemorum non ire ſiniſtras.

Mirarentur ſanè tanquam Hoſpites, quomodò tam ſiniſtrè, ac inverſô ordine illorum animis res procederent, ac ſecum ipſi non caperent, quòd rem tam obviam ignorarint, quaſi noſtrum hoc Seculum illud ipſum ſit, quod olim prænovit, ac prædixit Seneca, qui cùm à morali Philoſophiâ, (*b*) quæ paucos ſemper habuit Auditores, ad naturales quæſtiones divertiſſet, ſcriptum reliquit, venturum tempus quo Poſteri mirarentur, *illos tam aperta neſciviſſe*. E Cymmeriis tenebris igitur, ac poſt altam noctem Mundo coævam, Harvejanô Phoſphorô emergente, cœpit albeſcere Veritas, ut non ampliùs in dubiâ & creperâ luce, ſed in meridianâ claritudine ſatis pateat; quale ſit Microcoſmi politicum regimen, quis ordo, quis Promocondus, quis Alimoniæ Dipenſator, cùm antea vi ἕλξεως non ὤσεως per attractum, non appulſum alimenti, partes omnes nutriri, conſtans quidem, ſed æquè fallax eſſet opinio. Abſit tamen, quòd in eorum, qui Seculum iſtud præceſſerunt, famam & exiſtimationem quidquam ſtatuam; colendi ſunt utique, ac Parentum loco habendi, multumque illis debemus, ſi illorum ſtudiis adeò profecimus, ſi nos, veluti ſemper Gigantum humeros, tam longè proſpeximus. Choream itaque ducente ſanguine, cæteros humores, ut ſuccum pancreaticum, Lympham, nervoſum laticem, & quotquot alia fluida in humanô corpore deprehendit Proſectorum ſolertia, facili obſequiô, & hydraulicô quodam concentû in orbem moveri compertum eſt; hinc Virſungii, Bartholini, Rudbechii, Williſii inclaruere nomina.

Quot alia porrò Phœnomena fortunatiſſimum hoc Seculum vidit? res parvas ac minutas omittam, ne relictis fontibus, rivulos, ut dici ſolet, conſectari videar. Veſicularem Pulmonum ſtructuram, nec non Hepatis, & Lienis glanduloſam compagem

(*a*) Luc. l. 3. (*b*) l. 7. c. 25. Q. N.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Mundo aperuit Malpighius, veram nervorum originem Fracaſſatus, variam, & numeroſam glandularum ſobolem & uſum Warthonus ac Steno, Vaſorum lymphaticorum valvulas Sylvius, & Rudbechius, ductus ſalivales Gliſſonius, generationis Organa, & Ovarium mulierum R. Graaff, Cordis fabricam Lowerus, Muſculorum ſtructuram & motum ad Geometriæ leges nunquam ſatis laudandus Borellus. Parcant, quæſo, tot Clariſſimorum Virorum Manes, ſi illorum nomina ac geſta unicô veluti faſce complector, tam numeroſa etenim hoc ſeculo gigantæo Heroum eſt phalanx, ut Orationi ſuus ordo conſtare non valeat. Hiſce artibus igitur, his ſtudiis Proſectorum phalanges ferro, & Microſcopiis armatæ per totum Animale Regnum palantes diſcurrere viſæ ſunt, ut nil tam abditum eſſet, nil tam profundè repoſitum, quod in apertam lucem non fuerit protractum. Hôc pactô Medicina, præ cæteris naturalibus Scientiis, quibus multùm lucis fœnerata eſt, caput extulit, & unius ſeculi compendio tot ſeculorum damna penſavit.

Valeant ergo priſcæ illæ Catonis querelæ, (*a*) quibus cenſoriâ veluti virgulâ ſuorum temporum Medicos ſugillabat. *Diſcunt*, ajebat ille, *periculis noſtris, experimenta per mortes agunt, Medicoque tantùm hominem occidiſſe, ſumma impunitas eſt.* Diſcimus profectò alienis periculis, & experimenta per mortes agimus, ſed Animalium, quæ mactamus, quorum viſcera luſtramus, in quibus vivam anatomem exercemus, & per longam illorum torturam veritatem in altô poſitam extorquemus. Experimenta, inquam, per mortes agimus, dum per Medicinam infuſoriam (quod hujus ſeculi quoque egregium Inventum eſt,) in Venas Animalium venena infundimus, ac poſtmodum, illis extinctis, obſervamus quamnam labem Sanguini affricuerint num illum in craſſamentum, & offam quandam coëgerint, an in atrum liquamen diſſolverint. Quin ab unô Animali in alterius venas ſanguinem transfundimus, quo pacto Juventam renovandi modum didicimus. Jam fabula deſiit eſſe, quod de Medeâ commenti ſunt Poëtæ, quæ ut Æſoni ſenio confecto juvenile robur conciliaret, reſectis jugularibus, vitales ſuccos per os & vulnus infudit; en quàm eleganter à Poëtâ deſcribitur.

Stricto

(*a*) Plin. H. N. lib. 9.

Digitized by Googl

Stricto Medea recludit. (*a*)
Enſe ſenis jugulum, veteremque exire cruorem
Paſſa replet ſuccis, quos poſtquam combibit Æſon,
Aut ore acceptos, aut vulnere, barba, comæque,
Cannitie poſita, nigrum rapuêre colorem,
Pulſa fugit macies, abeunt pallorque ſituſque.

Hominem porrò occidiſſe, ſumma, ut Medicinæ Oſores volunt, ſit impunitas; at ſumma quoque eorum dementia eſt, qui in tantâ peritorum Artificum copiâ, Agyrtis & Circulatoribus ſe curandos committunt, & à quorundam blanditiis, ob crebras viſitationes, ſe captari ſinunt, qui ut ajebat Sidonius, (*b*) *parum docti, ſatis ſeduli, multos ægros officioſiſſimè occidunt.*

Neque Pithagoræus aliquis lanienam hanc animalium probro nobis obtrudat; etenim ſi animalia mactamus, quæ tanto ſtudiò noſtris in laribus educamus, quæ in artis culinariæ gratiam, imò interdum pro ganea, ſaginamus, quare nobis ut plurimùm Canes macie confectos necare, & hujuſmodi victimis Veritati litare non liceat? Pingues ac toroſos Juvencos florum coronamentis ornatos priſci Haruſpices ad ſuorum Numinum aras immolabant, ut divinando ignarum vulgus fallerent. Nos in quocumque animalium genere Extiſpicia noſtra celebramus, ſeu pinguia ſint, ſeu ſtrigoſa, ſeu magna, ſeu puſilla, in Elephante, in Formicâ, in Culice, in Acarô quoque, ſi lubet, non ut alios decipiamus, ſed ne decipiamur, imò ut immenſam Divini Conditoris Sapientiam admiremur, ut ſic Atheiſmum è Mundo eliminemus. E Luciani Scholâ etenim Lyciſcus aliquis in Theatrum Anatomicum pedem immittat, pius exibit. At quid apriùs ad notionem aliquam ſupremi Numinis mortalium mentibus imprimendam humana poterat excogitare ſolertia, quàm Anatomicam indaginem! Divini Opificis cuncta nexu admirabili componentis peculiaris, ut ita dicam, ludus eſt Syntheſis, humani ingenii propria eſt Analyſis. Pro Secularium ludorum celebritate (quos in Deorum honorem inſtituros ajebant) ingentes Belluæ, & multa Gladiatorum paria in Theatrâ urgebantur, ut ab invicem

(*a*) Ovid. lib. 7. Met. (*b*) Lib. 1. Ep. 10.

Digitized by Google

cem pugnando P. R. oblectamento essent, ac homini alterum jugulanti magnô plausû acclamabatur. Mitiores ac sanctiores ludos habent hæc nostra tempora ; dum in Theatris nostris Animalium viscera lustrantur, dum Insecta quoque secantur, attonito stupentique animo Divino Artifici solummodò plauditur.

Neque verò lege est, quod universæ animantium Naturæ pro suscepto beneficio Medicina rependit; quænam enim animalia, quos alites, quæ reptilia, quos vermiculos Terra educat, quos pisces, quæ monstra alit Oceanus, quorum imagines in amplis Voluminibus non sint depictæ? Quin, quod elegantiùs est, ipsa animalium primordia, & successiva incrementa quotidiana Ovorum inspectione (quam Spartam primò Fabricius in Patavinô Theatrô, mox Malpighius in Bononiensi adornarunt) tam eleganter, tam affabrè exarata sunt, ut nostro hoc Seculo absolutam, & ab Ovô, ut dici solet, Animalium habeamus historiam. Quantum ergo humanæ solertiæ datum, perspectam omnium penè viventium structuram ac indolem habet Ars Medica ; novit intus & in cute; novit numerum partium, novit mensuram ac symmetriam, qua sibi ad invicem respondent, novit quoque in pondere. Cui etenim non innotuit Clariss. Sanctorii Inventum, qui primus, & ex hôc Lyceô, Staticam in Medicinam invexit?

Lustrato igitur, & pererrato toto animali Regno, mediciisque legibus parere jusso, ad excolendum id, quod tanta Dissectorum industria partum fuerat alii solertissimi Viri operam suam impenderunt. Hinc ad veram & solidam Morborum theoriam & praxim statuminandam egregia prodiere Monimenta, ut Physiologiæ & Pathologiæ reformatæ Methodi medendi ad sanguinis circulationem, novæ Hippocratis Aphorismorum ad veritatis normam Expositiones, Pharmaceuticæ & Chirurgiæ Rationales, Irides febriles, nova Medica Systemata, ac tot alia cedro digna Volumina.

Non minori quoque alacritate, nec dispari forte ad Seculi famam perennandam in Regni Mineralis viscera itum est. Et hic quoque in quo se exerceret Anatomes invenit, non quidem ferro, sed Igne, magno rerum Analysta. Vulcani ministerio itaque, qualis nunc est bellandi forma, fossilium, & metallorum

Digitized by Google

lorum omnium ferocia perdomita ac triumphata, eò uſque devenit Hermeticorum ſolertia, ut ea, quæ forent magis ſylveſtria, cicurare didicerit, & quæ diſcreta dirum ac mortiferum eſſent venenum, ad invicem conſociata, Antidoti naturam adſciſcerent. Haud ibo inficias, quin priora quoque Secula egregios Viros habuerint, qui nervosè quidem, ac totis viribus Mineralis Regni latebras pertentarint, adeò ut ſibi triumphales currus confinxerint. Verùm mineralia triumphata potiùs, quàm victa. Revera hoc ſeculo Hermetica diſciplina rem planè confecit, & omnium penè, quæ in Terræ ſinu Natura recondiderat, analyſi facta, medicam gazam ditavit, effecitque ut ea, quæ priùs *irritamenta malorum* dici poterant, in medicamenta ſaluberrima tranſierint. Antimonium, quod tam variam ſortem expertum eſt, ac aliquandò tam malè audiit, ut à Pariſienſi Curia olim damnatum fuerit, (*a*) ac in exilium actum, licet poſtmodum abſolutum & revocatum, nunc ope Chymica ad tam bonam frugem redactum eſt, ut apud celebriores Pharmacopolas inter ſelectiora remedia ſuum habeat elegans Narthecium. Quin varios ad uſus paratum, modò emeticum eſt, modò cataracticum, modò diaphoreticum, ac, ſi lubet, etiam coſmeticum. Quænam febris, precor, imò quinam morbus eſt, quem oppugnandum ſuſcipiat Medicus, niſi Stibio diaphoretico armatus? Mercurius quoque, Servus ille olim fugitivus, nunc vinctus & in compedibus, ad quamcumque enchiriſim paratus eſt, ac modò ſe præcipitari, modò in ſublime projici patitur; imò cum volumus, in Torricelliana fiſtula (quod hujus ſeculi quoque nobile Inventum eſt, quod cum Philoſophorum, tum Medicorum exercuit, & adhuc exercet ingenia) perpetuò ſuſpenſus pendere cogitur, ut ſic ingruentium tempeſtatum, atque etiam exinde ſecuturæ ſerenitatis fidelis ſit Præmonſtrator. Nimius eſſem ſi remedia martialia, jovialia, ſolaria, antihectica, ſtomachica, ac tot alia è metallorum ſinu ad herculeos morbos perdomandos eruta, multaque alia recenſere velim, ſub quorum ingenti & magnifica ſupellectile penè laboramus. Præterire tamen non liceat, Thermalium aquarum virtutem non ſolùm magis, quam alias, nunc eſſe exploratam, ſed

(*a*) V. Ettm. T. 2. de Med. purg.

tam exactam ope Chymicâ illarum analysim factam, ut varia mineralium genera in aquâ naturali dissolvendo, ipsius Naturæ magisteria Ars æquare potuerit, magno utique ægrorum commodo; ut propriis in laribus eos videant Fontes erumpere, quos morbi conditio reposcat. Jamdudum equidem damnum sensérat rerum Parens Natura, dum Fontes suos hinc inde muscosos, ac fere desertos conspiceret, secumque ipsa mirabatur, quomodo tantum gratiæ medicatis suis scatebris decessissét, cum per tot secula, *commune Medentum auxilium* audissent, ut de Aponitanis cecinit Claudianus; ast cognita causa risit, ac de Hermetica disciplina rectè judicavit, quòd illius magna Opera tam parvô labore lusisset. Hoc pacto quot egregii Viri nomina sua immortalitati commedarunt, ut Libavius, Drebellius, Crollius, Helmontius, Poterius, Tachenius, ac postremò celeberrimus Ettmullerus?

Non minùs prosperè quoque in vegetabilis Regni amplitudine pervestiganda à Botanicis allaboratum est. Neque hujusce rei adeò longè mihi testimonia erunt petenda. Ad Patavinum Hortum provoco, quem meritò appellare liceat Plantarum totius penè Orbis Coloniam florentissimam. In hoc etenim, non secùs ac nativo in solo, ac præsertim sub tantô Præside, Plantæ omnes ex quacumque Mundi plaga, seu calenti, seu algida revulsæ feliciter vernant,

Miranturque suas frondes, necnon sua poma.

Diversa tamen Methodo, ac reliquis temporibus, nostra hac ætate exculta est Botanica; anteà circa externam Plantarum effigiem, & signaturam præcipuus impendebatur labor, ut ea in re absolutam haberemus Plantarum historiam; modò perfectam habemus Anatomen. Oculis enim microscopio armatis Plantarum parenchymata, membranas, fibras utriculos, canaliculos, per quos liquor nutritius in Plantam, & è Planta in radices in orbem fertur (qualem circuitum magnus olim adumbravit Hippocrates) aperte conspicimus. (a) Quòd verò præcipuum est, innumeris experimentis, non tralatitia Scriptorum fide, Plantarum omnium, fruticum, ac herbulæ cujusque explosis Veterum fabulis

(a) De Nat. Pue. in 32.

Digitized by Google

lis, ſatis explorata eſt Virtus, & quanam in parte concluſa lateat, num in volatili, an fixa, num acida, an alchalina. Sic non ampliùs, veluti olim, plantarum cujuſcumque ordinis confuſaneo apparatu, & excogitata compoſitione luxuriæ (uti olim de Theriaca Plinius) parantur remedia, (*a*) ſed tota ſua ſimplicitate, ac nativa dote à cordatis ac ingenuis Profeſſoribus Vegetabilia in uſum revocantur, adeò ut ad Homericam Medicinam Ars medendi paulatim remigret. (*b*) *Medicina quondam,* ajebat Seneca, *paucarum fuit ſcientia herbarum, quibus fluens ſiſteretur ſanguis, vulnera coirent paulatim.* Sic Helena apud Homerum ſola radice Oenopiæ, (*c*) qua à Theonis Regis Uxore fuerat donata, nobilem illam mœroris antidotum, Vinum Nepenthes, paravit, quo Menelai, & Telemachi Ulyſſis filii luctus & curas conſopiret. Equidem eò ventum erat, ut qui prolixiores ac palmares remediorum formulas (ſcriptas & à tergo quandoque) Ægris præſcriberet, is verè utramque paginam abſolviſſe crederetur.

In hac quoque re Fortunæ favor acceſſit; quot enim ſeculis deſudarunt Artis primores; ut febrifugum aliquod reperirent, vel arte conflarent? Modò è Peruviana regione Cortex ad nos defertur, divinum plane remedium ad malè natam febrium ſobolem exterminandam. Poſtremò ut inoffenſa proſperitate ad extremam ſui metam ſeculum iſtud procederet, paucis abhinc annis novum antidyſentericum remedium in Europam delatam eſt, radix nempe quædam, cujus admiranda virtus in cruentis alvi fluxibus, multis experimentis comprobata eſt, qua de re elegantiſſimum libellum edidit Leibnitius, Vir Celeberrimus. Lubenter equidem, ac ut mei muneris, eſt egregios Profeſſores, qui Botanicam hoc ſeculo illuſtrarunt, hic memorarem; verùm quos primo loco memorem, cum omnes primas teneant? Abſit, quòd hac in re cujuſquam dignitati & famæ quicquam detractum velim; omnes in commune bonum allaborarunt, ſuus quemque honos tuebitur. Jactat, æternùmque jactabit Gaſparum, & Joannem de Bauhinis ambos fratres Helvetia, Paulum Hermanum Batavia, Joannem Rajum Anglia, Robertum Moriſonum Scotia, Joſephum Pittonem Tournefortium Gallia, Fabium Columnam, Lælium,

(*a*) l. 29. H. N. c. 1. (*b*) Ep. 9. (*c*) Od. 8.

Digitized by Google

Lælium, & Jo. Baptiſtam fratres de Triumphetis, Illuſtriſſimum & Spectatiſſimum Virum D. Abbatem Felicem Viali, Patavini Horti Præſidem, nunquam ſat dignis laudibus noſtra condecorabit Italia.

Grande igitur patrimonium, ac tam magnificam ſupellectilem Poſteris noſtris relinquimus, Auditores Nobiliſſimi, ut partæ magnitudinis optanda ſit potiùs conſervatio, quàm ſperanda amplitudo. Ac profectò ſi tot experimenta, ſi tot tentamina, vel in minimis, mente recolamus, ſi celeberrimæ Naturæ Curioſorum Academiæ Ephemerides, ſi ea, quæ veluti in faſtus, & acquiſiti Imperii Rationaria relata ſunt, ut Acta Lipſienſia, Haffnienſia, Britannica, Gallica, Italica evolvamus, citrà jactantiæ aleam fas eſt aſſerere, Veritatem penè occupatam, tria ampliſſima Naturæ Regna in medicam poteſtatem quaſi ex toto redacta. Admirari tamen ſemper licebit quomodo tot publica Gymnaſia, moribus, locorum diverſitate, religionis quoque cultu diſſita, tanto, ac adeò tacito inter ſe animorum conſenſu, in eundem finem collimarint, ut ſeculum iſtud perennarent. Quomodo autem à tot inter ſe fœderatis Academiis Natura per integrum ſeculum circumventa, obſeſſa, tot machinis petita, arietata, vinctas tandem non daret manus, ac non pateretur ſibi peplum detrahi, ut non ampliùs perſonata, ſed tota quanta eſſet, Oculis noſtris pateret? Illa equidem ſub Iſidis perſona nimis jactabunda olim hiſce gloriabatur verbis: (*a*) *Ego ſum Univerſum, & flammeum meum mortalium nemo aperuit*: ac propterea ut ſcrutatorum induſtriæ ſecuriùs illuderet, ſe totam in minimis abdiderat; in minimis quoque quæſita eſt, inventa eſt, flammeôque detractô, in apertam lucem protracta.

Quid ergo ſupereſt agendum? Nonniſi, quemadmodum Romanis in ſecularibus ludis mos fuit, ut ob res proſperè geſtas Divinæ beneficentiæ agantur gratiæ (& quando Romanæ libertatis, & Latini ſanguinis reliquiæ è Tyberi in Adriacam Regiam veluti in Portum conceſſere) ut *pro ampliſſimô Senatû, pro Sereniſſimô Principe, pro Veneti Imperii æternitate ſuſcipiantur Vota*; hoc enim ſtante æternùm ſtabit, vigebitque celeberrimum iſtud Athenæum. Stabit

(*a*) Plut. de Iſid.

Digitized by Google

bit profecto, ac novo in dies exiſtimationis & famæ incremento, quod hactenùs obtinuit, potiori jure retinebit, nimirùm ut cæteris præcellat. Videte, quæſo, quos illius cuſtodiæ Sapientiſſimos Moderatores præfecerit ampliſſimi Senatus auctoritas? Ii Veneta in Urbe, tanquam è Specula, non ſolùm illius incolumitati, verùm amplitudini & decori, vigili cura proſpiciunt. Videte quoque, quos ſpectatiſſimos Viros illi propiùs, tanquam tutelaria Numina adeſſe voluerit. Tanti intereſt hanc Palladis Aream antiquiſſimam in hâc Cavitate cuſtodiri, ac in Adriaca Regia Martis Armamentarium ipſum, illud quidem ad publicam ſecuritatem, hanc ad publicam felicitatem. Ibi non ſecùs ac in Lemniâ Vulcani Officinâ ad arma conflanda continuò deſudant, & ictus ingeminant Steropes, ac Brontes,

Stridentque cavernis (*a*)
Structuræ Chalybum, & fornacibus ignis anhelat.

Hic ad conflandos homines numeroſa Sapientum Virorum exercetur phalanx, & continuo, ſed non improbo labore perſtrepunt Scholæ, Atriа,

Semper & aſſiduo ruptæ Lectore Columnæ. (*b*)

Sic autem decebat, imò oportebat, Venetam Majeſtatem non ſolùm armis eſſe decoratam, ſed Sapientia quoque armatam.

Juxtà Patavium locum quendam olim fuiſſe, ubi Geryonis Oraculum colebatur, eumque locum adiiſſe Tiberium, nondum Imperatorem, jactiſque in Aponi Fontem aureis talis, futuri Principatus præſagia ſuſcepiſſe, ex Suetonio habemus. Non, eſt quòd ubinam eſſet mendacis Oraculi Domicilium curiosè diſquiramus, dum in hâc Civitate Lyceum iſtud extat, ubi humanarum, divinarumque rerum tot ſunt Oracula, quot Profeſſores. Sic antiquam hanc Reip. Literariæ Sedem ſartam tectam tueantur Superi, *cui nec metas rerum, nec tempora ponant.*

(*a*) Vir. Æne. l. 8. (*b*) Juven. Sat. 1.

Digitized by Google

ORATIO TERTIA.

Habita Die XII. Novemb. Anno M. DCC. I.

Feliciùs curari à Medicô popularem gentem, quàm Nobiles, & Principes Viros.

NOn possum, fateor, non admirari A. O. quomodo mentibus nostris tam altè insederit communis de Fortunæ supra res humanas dominatu opinio, ut si Templa, & Aræ more Veterum non exstent, ubi ad bonæ Fortunæ simulacrum litemus, nescio, quid tamen ignotum Numen mente concipimus, quod nobis benignum & salutare vovemus, cum ad novum aliquid moliendum sollicitamur. Sic nimis amplam potestatem in rebus, tum publicis, tum privatis illi affingimus, in politicis, in œconomicis, in magnis & privatis domibus, licet etiam infimæ sortis, hinc omnibus in locis sola Fortuna invocatur, sola laudatur, non rarò etiam arguitur, tanquam cæca, temeraria, invida, & injusta bonorum dispensatrix. Nihil autem esse ubi quid; & quantum possit Fortuna, magis, apparçat, *quàm in Gubernatione, in Navigatione, in militari Imperiô, ac Medicinâ*, scripsit Plato in libris de Legibus; hinc nihil æquè vulgatum est, nihilque magis pro re indubiâ acceptum; quàm oportere Medicum esse fortunatum, ac in illô præter doctrinam, & prudentiam desiderari quoque Fortunam. Num autem in Arte Medicâ tantum dominii, ac potestatis sibi Fortuna vindicet, uti persuasum habet vulgus, mihi non tam facile persuadere possum; etenim si Fortunæ in Medicina facienda locum aliquem largiri liceat, eam esse crediderim, cum Medicus aliquis, alioquin sapiens, exercitatus, ac prudens, in morbum inciderit, aspectu gravem, qui ægrum, & Assidentes perterrefaciat, qui quantus, & qualis est, vigiliis jactationibus, doloribus, aliisque symptomatibus se prodat, sed qui tamen curationem non respuat, sicuti enim eum infortunatum

Digitized by Google

tunatum appellare fas sit, cui accersiri obtigerit ad curandum morbum sonticum, ac malignum, qui latenter spiritus depopuletur, & plus periculi habeat in recessu, quàm in fronte, & qui neque somnum interpellet, appetentiam non deiciat, neque ullam ab ægrô querelam extorqueat, ut ut enim Medicus prognostico tanquam clypeo, se communierit, non tam facilè illi erit ut vulgi calumniam declinet, cum ægri extincti rumor improvisus per Civitatem vagari ceperit. Cæterùm, quòd Medici docti licet, ac boni Practici in curandis splendidis personis, eam non sortiantur felicitatem, quam ut plurimum experiuntur Clinici minùs docti, qui ad curandam plebem quotidianam operam impendunt, & quibus admirandæ non ratò cantingunt curationes, id inter Fortunæ jura reponendum nequaquam censeo, illud enim quod ex quarundam causarum complexû, sic & non aliter fieri necessum est, fortuitum nemo sapiens, ut reor, appellabit, atque id ipsum est, quod hodierna hac mea Oratione demonstrandum suscepi; absolutè nimirum, ac feliciùs curari à Medico popularem gentem, quàm Nobiles, & Principes Viros.

Haud sum nescius O. D. omnium ferè mentibus hanc hærere opinionem, non aliam ob causam mĩnùs prosperè curari Nobiles, & Egregios Virôs, quam vulgarem, & proletariam gentem nisi quia Medicus, qui ad Virum aliquem excelsum curandum fuerit accitus, non minùs ad sui nominis existimationem, actu tamen, quam ad ægri salutem sit attentus, adeò ut tali cautione remedia præscribat, quæ culpa in quolibet eventu vacare credantur, *cum nemo*, uti ajebat Celsus. (*a*) *in splendida personæ sua conjectura periclitari velit, ne occidisse, nisi servarit, videatur*; ubi si ad plebeum aliquem curandum accessisset, generosa remedia, quæ & morbum, & morbi causam averuncarent, animosè ac fidenter præscripsisset. Egregiè sanè, atque ut ingenuum Artificem decebat se præbuit Galenus, qui cum ad Comodum Imperatorem passione quadam stomachi laborantem curandum, *ex cibi*, ut ipse ait, *in ventriculo atritione*, ut à Romanis Medicis febrite crederetur, cum ab assumpto cibo paulò post rigeret fuisset evocatus, exploratô pulsû, illum nulla febre teneri pronunciavit, sed simpli-

(*a*) In Proœmio

ſimplicem eſſe cibi in Ventriculô attritionem, & in flatus converſionem, quam ob cauſam ab Imperatore quæſitus, quid agendum eſſet, hiſce verbis reſpondit: (a) *Si quiſpiam alius eſſet, qui hoc morbo laboraret, bibendum ipſi dediſſem, quemadmodum ſolitus ſum, vinum pipere inſperſum; Vobis autem Regibus, quibus tutiſſima remedia Medici admovere conſueverunt, lanæ manipulum Nardino pigmento calido intinctum oſtio Ventriculi imponere ſufficiet.* Galeni ingenuitatem admirans Imperator, præſcriptum remedium in vulgari gente expertum ſibi laboranti adhiberi juſſit, accepto enim vino ſabino cum piperis pulvere inſperſo Imperator ſanitati feliciter eſt reſtitutus. Non ibo ſanè inficias, quin Medentium finis politicus, & circumſpectio in curandis Nobilibus Viris promptæ & expeditæ curationi aliqua remora eſſe poſſit, ut Nobiles, & Principes Viri, in quorum ſinu, honores, opes & omnia fortunæ bona videantur confluxiſſe, ea beneficia, ab Arte Medicâ, quæ omnibus ex ſui natura eadem eſt, non referant, quæ gens vulgaris; aliæ tamen ſuperſunt fortiores cauſæ, quæ non ſinunt, ut hac in re feliciores ſint Patricii, quam plebei homines. Quàm diverſa, immò quam contraria vivendi ratione, eadem in regione, eadem in Urbe ætatem ſuam traducant Nobiles Viri, & viles Operarii, ſub eôdem etiam tectô Servi, & Domini, nemo non novit. Plebs miſera, & malis aſſueta, paucis contenta eſt cibis, ac talis, impellente neceſſitate, eſſe cogitur ſobrie vivendo, ubi enim à manuariis operibus lares ſuos redierit, ſi menſa illi ſit tripes, ſalis concha, & vappæ lagena, lautè ſibi vivere videtur, pulte, ſeu pane ſecundario, & nigro victitans.

Nam tener, & niveus, mollique ſiligne factus (b)
Servatur Dominis

quin etiam feſtis diebus plerumque ſacrum fine ſumo, ut dici ſolet celebrare illi neceſſe eſt.

Aſt à pauperum, & operariorum menſis, quàm longè diſtant in Magnatum Palatiis, & Principum Aulis menſæ, non elegantia, & cultu, ſed omnifario dapum genere inſtructæ, & oneratæ. At precor quot homines unius Domini gulæ ſerviunt, ut ad

(a) Lib. de præcogn. ad Poſth. cap. 11. Vide Petrum Bayrum lib. 11. c. 9.
(b) Juven. Sat. 5.

Digitized by Google

ad illos recenſendos nomenclatore opus ſit! Sic Saltuarios, Aucupes, Venatores, Piſcatores, Coquos, Cupediarios, Prægustatorés, Pocillatores, & comptam Ephæborum phalangem, grandes & argenteas patinas longô ordine geſtantium, videre eſt ſollicitam, & anhelantem. Frugales profectò ac parcas fuiſſe Deorum menſas, ſi iis conferantur, quæ olim apud Romanos Cæſares parari conſueverant, & quæ noſtrâ hâc ætate in Regum Palatiis ſpectantur, fateri oportet, in illis etenim ſolo nectare, & ambroſia victitabant Dii, & ſi aliquando ambroſia ſaturi eſſent, ſolo nectare vivebant, ut de Jove Martialis luſit.

Jupiter ambroſia ſatur eſt, nunc nectare vivit.

Qualem autem chyloſim ex tot diverſis epularum generibus, ex tot monſtruoſis condituris, ex vinis, variis è regionibus conquiſitis fieri credendum eſt, quàm portentoſas in venis, in viſceribus humorum corruptiones progigni conjectare licet? Cum igitur Viris tantâ lautitiâ degentibus ægrotare contigerit, quænam apta remedia habent medica Promptuaria, & Pharmacopæorum pyxides, quibus ipſis ſuccurri poſſit! Quis Medicus, ſi ſapiat, mochlicis remediis Camarinam hujuſmodi movere auſit, quænam Panacæa, quod Nepenthes, ad tam grandes turbas componendas ſufficiet? Tempeſtivè quidem ſibi olim conſuluit Aloyſius Cornarius Patritius Venetus, qui alienis periculis edoctus, & cautior factus, cum advertiſſet duos, quos habebat fratres, lautè, & opiparè, uti mos eſt Nobilium, aſſiduè degentes, in ipsô juventæ flore, è vivorum ſtatione ſublatos, nec ullâ ope medicâ ſervari potuiſſe, ſecum animo reputans, ſibi quoque idem fatum imminere, ſi illorum veſtigiis hæreret, non aliud effugium ſupereſſe credidit, quàm ſi ſobriæ, & frugali vitæ ſe totum dederet, ex quâ id beneficii eſt conſecutus, ut integrum penè ſeculum fuerit emenſus. Et quod magis mirere, ſenectutem adeò robuſtam, & vegetam traduxerit ut nonageſimum agens annum, non minùs corporis, quàm animi viribus polleret non ſecus ac quilibet alius ætate, & viribus florens, ut cum vellet, Equum conſcenderet, venaretur, choreas ageret, folle luderet, legeret, declamaret, ſtudiis vacaret, quorum egregium ſpecimen exhibuit, opus

in illâ ætate de Vitæ ſobriæ commodis conſcribendo; Opus ſanè elegantiſſimum, ac dignum, quod notis Medicis ab aliquô Profeſſore illuſtretur, & in publicum bonum recudatur. En quomodo moderata vivendi ratio in hôc Nobiliſſimô Virô vitæ lineam feliciter produxit, quam intemperantia miſerè intercidiſſet.

At non ſolum familiaris ciborum, elementa per omnia quæſitorum, quotidiana congeſtio ea eſt, quæ difficiliores, & magis dubias curationes in iis efficit, qui divitiis affluunt, quàm in popularibus, quorum victus ſimplicior eſt non evenit; multa enim alia extant, quæ non ſinunt ut Nobiles, & Principes Viri, è Medicinæ fontibus eam ſalubritatem hauriant, quam Artifices & viles Operarii: Qui enim in Urbibus potentiores ſunt; eòque magis qui in ſummô rerum faſtigiô ſunt poſiti; perrarò Medentium præceptis obſequuntur, auſcultant, eos enim qui cæteris, imperitare ſolent, non parum pudet Arti parere omnium imperioſiſſimæ, ut Medicinam vocavit Plinius, *quæ ipſis imperat Imperatoribus.* Cum autem citiſſimè curari velint, & urgeant, ſi quid non profuit illicò damnant, & nova hinc inde præſidia exquirunt, illos tamen non rarò ſua diligentia fruſtrante, dum præcocem ſanitatem non niſi longo remediorum uſu, & temporis mutatione maturandam ſomniant. Hinc fit, ut Medentium judicia alioquin ſana pervertantur, ac perſæpè in futuri eventus præſagitione, quem habituri ſint morbi, illi facilius divinent, qui ad ægrotantis mores potius, quàm peccantes humores, & morbi ingenium reſpiciant. Curioſum ſanè, & memoratu dignum, quod de familiari quodam Antigoni Regis memoriæ prodidit Celſus. Huic Nobili Viro, & notæ intemperantiæ, aliquot, ſed mediocria aquæ inter cutis ſigna apparere, incæperant, quam ob cauſam duos tunc temporis Medicæ Artis Profeſſores, unum Chryſippi Diſcipulum, alterum Philippum Epirotem acciti Rex juſſit, ut de naſcente morbô judicium ferrent, & quid agendum eſſet edicerent, de naturâ morbi, illius cauſis, parte affectâ, inter ipſos prorſus conventum eſt, ſolumodò circa eventum non pauca fuit diſſenſio. Negabat aſſeverantes Chryſippi Diſcipulus Ægrum hujuſmodi cum ſanitate unquam in gratiam redire poſſe; ac

(*a*) L. 30. Cap. 1. Hiſtor. Naturar. (*b*) Lib. 3. Cap. 21.

Digitized by Google

ac tandem hydropicum moriturum, conſtanter autem aſſerebat Philippus Epirotes curabilem eſſe morbum ſuamque fidem opignerare, & polliceri ſe ſuis pharmacis priſtinæ ſanitati redditurum. Acriter hac de re coram Rege diſputatum eſt, donec tandem litem hanc diremit Chryſippi Diſcipulus, judicii enim ſui rationem aperiens dixit Collegam ſuum rectè ſentire, ſed ſolum ad corporis morbum, ſe verò ad animi ægritudinem reſpicere, ut qui ſciret qualis eſſet Juvenis illius intemperantia. Neque eum res fefellit, licet enim Æger ille ſub Regis cuſtodia, & Medici curantis diligentia cuſtodiretur, remedia, quæ ad ſanitatem conduxiſſent pertæſus, *malagmata ſua devorando, & urinam ſuam bibendo* in extremum exitium ſe præcipitavit Auream, propterea egregii Scriptoris ſententiam de hydrope licet ſubnectere. *Facilius*, inquit ille, *in ſervis, quàm in liberis tollitur, quia cum deſideret, famem, ſitim mille alia tædia, longamque patientiam, promptiùs his ſuccurritur, quàm quibus inutilis libertas eſt.* Cur non etiam proferre liceat promptiùs à Medicis auxilia præſtari, popularibus, & Operariis, qui obſequentes, qui Medentis fidei ſe totos concredunt, qui adventantem Medicum tanquam præſens Numen excipiunt, qui præſcripta remedia alacriter capiunt, qui ſuaſoriam non exigunt, antequam poculum ori admoveant, de Medicina tanquam re ſacra contenti, potiùs credere, quàm ſcire; Cur non inquam iis expeditiùs opem ferri aſſeremus, quàm ſplendidis perſonis, quibus cum ex gravi aliquô morbô ægrotent, auctoritas ſua,

Perſæpè noxia eſt.

Quid porrò magis anceps, variisque Fortunæ caſibus obnoxias efficit morborum curationes, quàm ubi ad ægrum unicum curandum Medici plures convenerint? Satis vulgata eſt vetus Inſcriptio illa, *Medicorum turba Regem interfecit*, ſint licet, experientia, doctrina, & fama percelebres, ſint ingenui, & ab omni ſimultate, quod perrarum eſt alieni, per prodigio erit, ſi omnes idem cenſeant, ſi ad unicum ſcopum colliment; etenim ſi ulla in re, Comici dictem illud locum habet: *Quot capita, tot ſententiæ, ſuus cuique mos*, maximè in hâc re verum eſſe deprehenditur;

(a) Actor. 2.

cuique enim Medentium pro ſuâ indole, pro ingeniô, quo pollet, de eô, quod agendum eſt, in quo potiſſimus verſatur curationis cardo, facilè ſuam ſententiam profert, ſic ut unus ſine morâ properandum cenſeat, hic cunctandum, alter lentè feſtinandum, donec dum conſulitur, agendi opportunitas, quæ præceps eſt, elabatur. Inter has ſyrtes, graviter periclitantur Nobiles, & Principes Viri, dum gravis alicujus morbi tempeſtate præmuntur, quos non ſine commiſeratione aliquando ſpectare licet à Medicis circumventos, ac veluti obſeſſos; ac ſi quis ex hôc ordine alieno periculo edoctus juramento ſe obſtrinxerit, nolle niſi unicum ſalutis ſuæ Rectorem habere, ubi ex morbo cogatur decumbere, peritum potiùs, quàm diſertum, non tam facilè votorum ſuorum compotem fieri illi dabitur, ubi enim ægrotare contigerit, ſi fortè ingraveſcat morbus; Uxor, Filii, tota domus, ac Civitas reclamabit uni Medico rei ſummam non eſſe committendam, & Familiæ ſplendori indecorum eſſe, niſi plures Clariſſimi Viri in ſubſidium advocentur, quaſi ſine faſtû, & ambitione ægrotare non liceat, imò quod magis mirere Medicus ipſe, cujus fidei, & peritiæ ſe totum tradiderit, rationibus, ſive clam, ſive precario ægrum ipſum compellet, ut unum Collegam ſibi habere permittat quocum ſcilicet id ſiniſtrô eventû potiùs partiatur infamiam, quàm in ſecundô communicet gloriam. Ab hujuſmodi anguſtiis populares homines abſolvit paupertas & humilis conditio, utpote quibus cum decumbunt unus ſufficit Medicus, interdum etiam nullus, ſuccenturiante Natura, vera, ac fida morborum medicatrice.

At neque Medentium tantum, ſed medicamentorum quoque copia, ac turba promiſcua, Nobilibus Viris offerri ſolita, ſæpènumerò graviores efficit morbos, ſeu ſaltem protractiores facit, qualia incommoda non ſentiunt populares ægri, & operarii, in quibus Natura, quæ paucis contenta eſt, remediorum parcitatem, & ſimplicitatem faciliùs ſuſtinet, & inſtaurationem ſuſcipit conferantur quæſo, ſi lubet, ingentes illæ Wecherianæ, & Schroderianæ Pharmacopeæ, & Chymicæ Collectaneæ aliæque permultæ, quæ in Procerum, & Nobilium gratiam videntur conflatæ, conferantur inquam cum Medicina pauperum Prevoci noſtri libro,

Digitized by Google

libro, quidem parvo, ſed aureolo, uti ſcripſit de Crantoris Opuſculo olim Tullius. Nec fortè quis putet vulgaria medicamenta, & paratu facilia popularibus præſcribi, ne tenues illorum facultates prætioſioribus remediis, & operosè elaboratis penitùs abſumantur, nam ſi res benè penſitetur, non hanc ob cauſam facilia medicamenta, & intra Urbis pomœria prognata, à bono, & perito Medico huic hominum generi præſcribi ſolent, ſed quia humorum conditio, quibus ſcatent illorum corpora, hujuſmodi pharmaca expoſcat, & vehementiora reſpuat. Longè profectò diverſa eſt totius humoralis maſſæ in populari, ac in Nobilium corporibus; Plebei enim homines, qui intra Urbes degunt, & laboriosæ vitæ ſunt addicti, (ſi quoſdam Artifices demas, qui ſedentarias Artes exercent, Sutores, Sarcinatores, alioſque hujuſmodi) eòque magis ruſticanæ gentes, quibus ab ægrorum cultura nullum otium, nullæ feriæ, niſi hyeme parumper, cum nix alta jacet, cruorem habent, cæteroſque quotquot ſunt in corpore humores ad legem motus circularis ſanguinis faciles, & proni, cujus rei argumentum non leve præbet venarum latitudo, ut non immerito, qui validis exercitiis vitam traducunt Epiphlebii dicantur. Quid enim promptiùs, & faciliùs ſanguinem vitæ humanæ theſaurum in debito fluore detinet, quam motus, & corporis exercitatio? Hinc non tam facilè in vaſis ſanguifluis, ac præcipuè in arteriarum finibus contingunt ſtagnationes, quales in iis, qui mollem, & veternoſam vitam agunt ſæpenumerò obſervantur. Hanc ob cauſam ſicubi hominibus, quotidianis laboribus exercitis febrire, ſive aliquo morbo laborare contigerit, & illorum corpora à noxiis humoribus expurgare neceſſe ſit, tanto molimine opus non eſt, nec fortioribus catarticis utendum eſt, cum ſolis ecoproticis id abſolvi poſſit, quando experientia non rarò commonſtrat à pharmacis fortioribus malè habere pauperem plebeculam, & exolutiones, ſive hipercatarſes ſubire, erroneum certè eſt, mea quidem ſententia, Operarios fortes alioquin, & robuſtos, fortiora medicamenta faciliùs perferre, quàm molles, & delicatos Viros inter otia, & delitias enutritos; in his enim ab humorum lentore, in quibus Ventriculus, & naturalia viſcera ſunt infracta,

Digitized by Google

franguntur purgantium ſpicula, ac inviſcantur, ubi in operariorum ſtomachis ac totô inteſtinorum volumine, in quibus non hoſpitatur tam craſſa pituita, quam motus, & exercitia extenuant, validiora ſolventia vim ſuam exerunt, & vires exolvunt. Quid uſitatiùs, quid frequentiùs, quam videre Religioſos Viros, qui in Clauſtris deſidem vitam trahunt, litterarum ſtudiis occupatos, parata è ſtibio remedia, aliaque hujuſce generis in uſu habere ſine noxa, quæ in plebejo homine magnas cierent turbas? Licet enim craſſiori victu utantur Artifices urbani, & ruſticanæ gentes, urgente ſic neceſſitate, ea tamen eſt exercitationis virtus, ut alimenta etiam craſſiora ab acri fermento diſſolvantur, & in juſtum fluorem faceſſant, quàm tenues cibi in otioſis, & feriatis corporibus. Non enim ſatis eſt ſcelectos, & facilis coctionis cibos in usû quotidianô habere, ut rectè quis nutriatur, & benè valeat, ſed quod potiſſimum requiritur, ut quod aſſumitur, niſi ab humanâ naturâ adeò ſit alienum, à ventriculi fermento in liquorem abeat, ac juſta anadoſi per corpus feratur. (*a*) *O dura meſſorum illia*, exclamabat olim Venuſinus Poëta admiratione plenus, quomodo ſegetum meſſores ardenti ſub Sole allium ederent cicutis nocentius, ut ipſe ait; Egregiè quoque in hanc rem, nec minus medicè, quàm philoſophicè ſcripſit Lucretius:

Nec multum refert, quo victu corpus alatur, (*b*)
Dummodo quod capias concoctum didere poſſis
Artubus, & ſtomachi humectum ſervare tenorem.

Ne autem quis hæc mea commenta eſſe, & mentis cogitata, ut propoſitum meum quoquo modo confirmem, adeamus ſi lubet Hippocratem noſtrum fallere, (*c*) & falli neſcium, ſi ab illo percunctemur in quo ſtatuenda ſit ſanitas, non enim ulla in re ſanitatem ſitam eſſe ille voluit, quam in juſtâ quadam commoderatione; inter cibos, & labores, obſervare enim oportet, ajebat ille, *an labores cibos, ſuperent, aut moderatè inter ſe habeant, utrum enim tandem ſuperetur morbi fiunt, ab æqualitate autem inter ipſa ſanitas adeſt.* At precor in Proceribus, & ſummis Viris, qualis eſt proportio inter cibos, & labores, qui non fateatur, ſi ad illo-

(*a*) Epodon L. Ode 2. (*b*) De Rer. Nat. L. 4. (*c*) L. 3. de dieta n. 7.

Digitized by Google

illorum vivendi modum parumper attendat, longè ſuperari labores à cibis, quàm cibos à laboribus, quid mirum poſtea, ſi craſſiores ſuci cumulentur in venis, & æquabilis ille motus in cruoris circulo pervertatur, & unà cum ipſo naturalis totius corporis œconomia, quæ poſtea non tam facilè, nec niſi validioribus remediis reſtitui poſſunt, neque ſibi blandiantur, quòd exercitationis neceſſitatem agnoſcentes, identidem equitatione, venatione, aut quovis alio modo ſe exercendo, incolumes præſtare poſſint, non enim adeò ſecurum eſt à diuturna, corporis quiete, ad inſolita & valida exercitia migrare, atque id eſt, quod Oraculi ad inſtar ſcripſit Hippocrates: (a) *Faciliùs eſſe tranſire à negotio ad otium; quàm ab otio ad negotium.* Cum ergo illuſtrium Virorum hujuſmodi vivendi genus, ut cibi ſuperexcedant labores, non adeò conſtans, & firma poterit eſſe illorum valetudo, nec tam facilè reſtitui, ubi à ſtatû ſuô deciderit, ſicuti in popularibus in quibus cum inter labores, & alimenta proportio ad æquabilitatem magis accedat, expeditiores erunt viæ; per quas impuritates, quæ in illis morbos faciunt, promptiùs è corpore eliminentur, ſive ano, ſive cato; ſiquidem ſi magis fluxiles, & ad motum proni ſint humores medicamentis emeticis, catarticis, deobſtruentibus, aliisque minùs obſiſtent. Sic ubi hoc hominum genus febribus tenetur, ſi ſudores elicere (quod præcipuum in febribus ſolet eſſe præſidium) opportunum cenſeatur diaphoreticis facilioribus, è vegetabilium familia petitis res abſolvitur, neque opus eſt ad Bezoartica, Jovialia, Mineralia confugere, uti in Nobilioribus Viris, ut hujuſmodi machinis obſtacula, & humorum reſiſtentia vincatur. In Operariis enim, & Artificibus, qui ex conſuetis exercitiis proni ſunt ad ſudorem, ut etiam media hyeme ad quemlibet motum illorum artus madeſcant, perfacilè Medicus remediis parvo conſtantibus optatum ſudorem impetrabit. Idem quoque de diureticis aſſerendum, ubi per urinarias vias ſeroſa colluvies ſit educenda. Nimius eſſem, ſi per ſingula morborum genera ire vellem, & palam facere, quomodo hic, vel ille præter naturam affectus, promptiùs, & faciliùs curetur in pauperculis, & vili plebecula, quàm in ditioribus.

(a) De rad. vic. inacut. d. n. 24.

Digitized by Google

tioribus. Unicum tamen morbum pro reliquis omnibus in Scenam producere mihi liceat. Lues Celtica, morbus olim ignotus, & exterus, ſed jamdudum Civitate donatus, hujuſmodi eſt indolis, ut cuique hominum generi, cuique ætati, temperamento facilè conſocietur, adeò philantropos eſt hic morbus, nullius conſuetudinem, nullius hoſpitium, & contubernium reſpuit, *æquò pede* ingreditur *pauperum tabernas*, *Regumque turres*, nulla illi ambitio, nullus faſtus, veluti Podagræ, quæ penes Magnates in Palatiis hoſpitatur, in humiles verò caſas, & ruſticorum mapalia, pedem immittere, dignitati ſuæ indecorum exiſtimat. Podagra habet neſcio quid regium ajebat Cardanus, (*a*) *ſedet cum alii ſtant, cubat in mollibus ſtratis, & ſi in publicum procedit, ſella geſtatur*; ſic olim dum Carolus Quintus Imperator ſuper Equum ſublimis Mediolanum ingreſſus eſt; illi ad latus adſtabat Antonius de Leva in lectica, quia podagricus; at non ſic Lues Venerea, multam habet comitatem, & ſociabilitatem, Amoris enim eſt filia; cum ergo indiſcriminatim hæc morboſa affectio, quemque corripiat, ac mille modis viam ſibi ſtruat, etiam per oſcula, per halitum, & alimentum, ut cum à Nutrice infecta lac pueri exſugunt, nemo eſt profectò, quĩ hoſpitem adeò infeſtum è domo ſuâ procul abigere non velit, ac ſtudeat, ſi tamen bonos, & ingenuos Practicos conſulamus, nullum profectò fore exiſtimo, qui ultrò non fateatur, feliciùs ſanari hunc morbum in populari, & ruſticanâ gente, quàm in Divitibus, & Nobilibus Viris. Sæpenumerò præmiſſa purgatione ſimplici Guajaci decoctione lues illa abſtergitur, & ſi quod reliquum eſt virulentiæ, dum ad ſolita exercitia ablegantur, quando ſola exercitatio, ſed valida, & continuata, primis illis temporibus hujuſce morbi, Fallopio teſte, ſingulare erat remedium, facilè excutitur, ut in hypocauſtis non ſint uſtulanda illorum corpora, neque Jatralipta opus ſit, qui Mercuriali unguine animam perſæpè cogat expuere, humores enim ob aſſiduos labores, & frugaliorem victum, non adeò craſſi ſunt, nec tantæ ubertatis, ut tam altas radices morboſa ſemina Luis Venereæ jacere poſſint, quemadmodum in iis, (*b*) qui ex nobili genere nati ſunt, & in conviviorum lautitia vitam traducunt. Sic

(*a*) In encomio Podagræ. (*b*) Fallopius de Morb. Gall. c. 39.

Digitized by Google

Sic olim Dorias Celeberrimus ille Classium Ductor remiges suos, quoticscumque gallico morbo laborarent integri remi faginei decocto, & solita remigationis exercitatione sub dio & in medio mari ad sanitatem deducebat.

Quantum porrò in quibusque morbis, ac præcipuè malignis, qui præsens exitium minitentur ad feliciorem curationem conducat, decumbentium animos, molestioribus curis quantum licet esse vacuos, nemo non novit, etenim in subitâ quadam pernicialis morbi tempestate, si ægrotantis animus, variis curarum fluctibus, tanquam in Euripô, huc, & illuc jactatur; quid, precor, præstare valeant, & Medicus sua solertia, & doctrina quid pretiosiora medicamenta? quid celebriora Bezoartica, quid Panaceæ, aliaque hujusmodi? Oculorum morbosos affectus sanari non posse, (a) *nisi prius curetur caput, neque caput nisi prius curetur corpus, neque corpus sine animo ajebat Medicus quidam apud Platonem, quando omnia penè bona, & mala ab animo lege consortii corrivant in corpus*; cum itaque animis curarum multitudine obsessis, multum officiat sanationi morborum, & ab animo ipso curatio esset auspicanda, quis, oro, ibit inficias, quin hanc ob causam quoque præ cæteris prosperiores eventus sortiantur pauperes, & viles operarii, quàm Excelsi, & Nobiles Viri? Conferatur quæso vilis Artifex in suô grabatulô ex gravi morbô decumbens, ut agnoscat sibi non leve vitæ periculum impendere, conferatur inquam cum Magnate aliquô; Ægre fert uterque dum sentit, ac timet, ne sibi hæc vita, qua nihil est cariùs sit deserenda. Utrius verò animum molestioribus curis transversum agi putandum est, plebei hominis, an Patricii? dolet sanè miselus Artifex, dùm se in anticipiti casu est videt, & periculum instare, ne Conjugi, Filiis supremum vale dicere illi necesse sit, attamen ad Religiosi viri venientis adspectum non expavescit, quin ipsemet sponte accersiri jubet, qui sacra remedia administret, non illum rei familiaris, neque condendi testamenti cura sollicitat, neminem quærit, cui filiorum tutelam commendet, quos summi Rectoris providentiæ commisit, sic de divinâ pietate securus placidè, quantum humana imbecillitas patitur, ad mortem se componit, *& quia non agno-*

(a) Plato in Charmide.

Digitized by Google

vit literaturam, ſicut audivit, ſic ſperat ſe viſurum in Civitate Dei, (*a*) ſi illi ab hac vita ſit migrandum. Jacet alter aurato in lecto purpura, & byſſo regaliter inſtrato, ac dum veretur ne à morbi violentia è vivorum albo eradatur, & ſtare loco neſcit, curarum mole licet oppreſſus, hac, & illac ſe jactans, animo identidem occurſant opes honores dignitates, familiæ ſplendor, Fortunæ bona, Conjux, Liberi, quæ omnia poſſit deſerere, adeò ut, quid de rebus ſuis deliberet æger ſæpè neſciat, & impar conſilio illa fatis committat. Si verò in ſtatu orbitatis Vir aliquis ex Nobilium ordine dives, & opulentus exiſtat & graviter ægrotet, ubi rumor aliquis vagari incipiat graviter illum periclitari, ex templò ſibi tanquam ad cadaver adeſſe videt, vultures, captatores, hæridepetas, vultu quidem pietatis officia ſimulantes, ſed qui citam illius mortem opperiantur. Quid verò ſi invaleſcente morbo videat amicos affines accedere, illum bono animo eſſe hortantes, ſuadenteſque ut oblata alicujus feſti occaſione, & devotionis ergo animum à culpis expiare, & ſacra Synaxi beare ſe velit. At ſi magnæ ſunt anguſtiæ, & curarum fluctuationes, cum æquis viribus inter naturam, & morbum decertatur, & neſcitur quorſum res evaſura ſit, num ad ſalutem, an ad interitum, quid porrò cum res conclamata eſt, ac depoſito ſimulationis vultu mors præ foribus denunciatur, ac de tabulis teſtamenti interrogatur, & de funebri pompa, humine, an ſublime velit putreſcere. Verùm haſce Magnarum, & potentiorum Virorum anguſtias nemo meliùs novit, quam qui in Medicina faciendæ ætatem ſuam triverit. Si ergo nihil magis cavent Medici, nihil magis apud ægros & aſſidentes crepant, quam iſta animi pathemata, quæ curationem feliciter, & ex arte inchoatam poſſint evertere, cur ſtatuere non liceat, hanc quoque ob cauſam, longè feliciores eſſe morborum curationes in vulgari gente, quàm in Nobilium, & Illuſtrium Virorum ordine.

Haud aliter in fœminis illuſtrioribus difficiliores, & magis protractæ obtingunt morborum curationes, & curantibus Medicis non leve negotium faceſſunt, quàm in plebeio fœminarum genere. Nobiles enim Mulieres, & ſplendidæ Matronæ, inter otia, &

(*a*) Pſalm 70.

Digitized by Google

& molles delitias enutritæ, gentilitia intemperie non minus quàm viri laborant, unde ciborum varietate oblectantur, ſtrenuè perpotant, noctes totas vigilant, in ludis, choreis, theatris, ac poſtea ad multas diei horas altùm ſtertunt, ac ſimul exinde meridiando, commeſſando, pergræcando, uti ajebat Plautus vitam ducunt, ut Viros etiam provocent, ſicubi autem ægrotarint quàm moroſæ ſunt, quàm moleſtæ, & artis præceptis refractariæ. Qualem crucem Medicis figunt, ut non rarò eaſdem ludificari neceſſe ſit, larvata remedia offerendo. *Quædam non niſi decepta ſanantur*, ajebat Seneca, (*a*) hiſtoriam referens filiæ cujuſdam Regis, quæ cum in mamilla tumorem haberet jam maturum, nec ullis precibus adduci poſſet, ut ſineret illum ſibi ferro aperiri, Sagax Chirurgus ab ipſa tandem impetravit, ut ſpongia oleo imbuta tumorem blandè mulcere ſibi liceret, dum igitur leniter tumorem oblinit, ſcalpro in ſpongia abſcondito abſceſſum aperuit, quo pacto regiam puellam grata deceptione ſanavit. Conquerebatur olim hic morum Inſtitutor, quòd ſua ætate Mulieres Medicorum maximum ſua intemperantia mendacem reddidiſſent: *Mulieres podagra non laborare*, (*b*) *niſi menſtrua defecerint, neque calvas fieri* inter ſua oracula ſcripſit Hippocrates. *Atqui hæ*, ajebat Seneca, (*c*) *jam & capilis deſtituuntur, ac pedibus ægræ ſunt. Non mutata fœminarum natura ſed vita eſt, nam cum virorum licentiam æquaverint corporum quoque virilium vitia æquaverunt. Beneficium ſexus ſuis vitiis perdiderunt.* Hac tamen Senecæ in muliebre genus tam acri, & felle reſperſa objurgatione, illuſtres Fœminas tantum ſugilari, nequaquam verò vulgares è plebe mulieres, ex aliis ejuſdem Scriptoris verbis, quæ hic miſſa facio ſatis liquet: Perrarum enim eſt noſtris quoque temporibus, & monſtro ſimile plebejas mulieres, ac præcipuè ruſticanas aſſiduis laboribus, & frugaliori victui ex neceſſitate addictas arthriticis fluxionibus tentari, niſi fortè aliquando in caritate annonæ leguminibus uti cogantur, quemadmodum in conſtitutione quadam penes Hippocratem, (*d*) ubi in Æno Civitate Thraciæ Fœminæ, & Viri, qui continenter leguminibus, & orobo præcipuè

(*a*) De Ira lib. 3. cap. 39. (*b*) 6. Aph. 36. (*c*) Seneca Ep. 91.
(*d*) 4. in 2. Epid. Vide Gal. 3. Aph. 16.

Digitized by Google

utebantur gonagra laborabant. Quid mirum igitur si in tam impropriô, & naturæ legibus incongruenti vitæ genere frequentiùs, & graviùs præ vilioribus fœminis ægrotent Nobiles Matronæ, & affectibus, & morbis, qui sexui magis sunt proprii mulctentur, quàm cæteræ mulieres, facilè enim fiunt hisſtericæ, crebrò subsistunt catamenia, difficiliores sunt partus, & magis protracta puerperia, & consectariè in iis magis sint laborioſæ curationes, ast hæc in plebeis, & rusticanis mulieribus, ob contrarium omninò vitæ genus non eveniunt, parciùs enim degunt, magis laboribus exercitæ, & operoſæ totos dies vigilant, atque etiam antelucanis horis ad consueta munia exurgunt, ac si quandoque illis ægrotare contingat, paucis remediis faciliùs evadunt. Quàm bellè, quàm eleganter Poëtarum Princeps descripsit veram Matrem familias.

Cui tolerare colo vitam, tenuique Minerva (a)
Impoſitum cinerem, ſopitos ſuſcitat ignes
Noctem addens operi, famulaſque ad lumina longo
Exercet penſo, caſtum ut ſervare cubile
Conjugis, & poßit parvos educere natos.

Non est ergo, quòd Nobiles, & Principes Viri, sicubi gravioribus morbis plectuntur, quòd Artem, & Artifices culpent, & execrentur, si non tam citò ac tutè curentur, uti pauperes, & viliores Artifices, sed æquo animo ferant, si aliquid in terris sit, quod plebeæ & proletariæ genti invideant.

(a) Æneid. lib. 8.

ORATIO

Digitized by Google

ORATIO QUARTA,

Habita Die VI. Novembris, M. DCC. II.

Veram Febrium Theoriam & Praxim inter ea, quæ ad huc desiderantur esse recensendam.

Biennali peragratione non improsperè tamen, neque infrugiferè, ut reor, celebriores microcosmici imperii provincias & fines medicâ indagine lustravimus, singularum scilicet humani corporis partium, non structuram, & usum, quam Spartam Prosectorum solertiæ exornandam relinquimus, sed morbos inquilinos, quantum per vires nostras licuit pervestigavimus, & singularia remedia, quæ ratio & usus salubriora ostenderit recensuimus. Quæ Monstra, quas pestes, intra ipsius Vitæ hospitia, nedum in extremis artubus cubantes deprehendere obtigerit, Vos ipsimet nostis Ornatissimi Juvenes, quorum non paucos hôc annô quoque, quod felix faustumque sit, summâ cum animi mei voluptate datum est revisere. Herculi profectò terrarum Orbem discurrenti non occurrere tot Belvæ tot Monstra, quot nobis obviam processere multiformes, & monstruosæ Morborum cohortes, ut non minùs laboris fuerit modum tradere, quo ab iis, quos obsederant locis abigi possent, ac ipsimet Herculi Augiæ stabulum repurgare. Memoriæ vestræ non refricabo, quos perniciales affectus intra ipsius Palladis sacram Arcem, & Animæ, Lararium, Caput scilicet, deprehenderimus, herculeos verè morbos, veluti Epilepsias, Apoplexias, Catalepses, Manias, Phrenitides, & alios consimiles affectus, qui Animam ipsam è suâ sede dejicere sunt potis, nec non quæ mala Cor ipsum Vitæ Fontem ac primum movens impetant, ac arietent, uti Syncopes, Polypi, Eclyses, & animatæ quoque pestes, verminosa scilicet propago, nec memorabo, quot exitiales ægritudines naturalia Viscera, Stomachum, Intestina,

Digitized by Google

ſtina, Hepar, Lienem, Renes, & ipſa quoque generationis organa infeſtent & exerceant, ac denique non repetam quomodo pars quælibet ſuos patiatur manes.

Per biennium itaque cuncta iſthæc perveſtigavimus, & ad oppugnandos tot hoſtes, qui Vitæ noſtræ clanculum & apertè excidium pertentant è triplici Regnô Animali, Vegetabili, & Minerali ſubſidia advocavimus. Itum eſt in viſcera terræ, ut ea Sulmonenſis Poëta, aliô tamen ſenſû, irritamenta malorum vocavit, in remediorum materiam faceſſerent.

Verùm utut operam noſtram pro virili impenderimus, non omnis tamen penitùs exantlatus eſt labor; multum operis adhuc, imò quod præcipuum, & maximum eſt ſubeundum ſupereſt, cum Hydra multorum capitum, quam igne potiùs exacuas, quàm perimas nobis hôc Annô agendum, cum Febre ſcilicet, cujus Monſtri ingenium atrox ac verſipelle clarioribus Artis Proceribus ad tot ſecula illuſit, & quod dolendum, noſtrorum quoque temporum Anteſignanis non rarò illudit & imponit.

Quàm cautum igitur, quàm circumſpectum oportet eſſe Medicum, ubi cum hôc Proteiformi monſtrô congrediendum acceſſerit, nunquam enim ſatis armatus, ſatis inſtructus ad illud oppugnandum incedet. Id ſanè mirum eſt, quòd cum Ars Medica tot morborum, quibus humana corpora malè plectuntur, naturam, ſedem, & curandi modum indagine, nunquam ſatis laudanda, in apricum eduxerit, in curandis verò febribus, quo morbi genere nihil humanæ naturæ exitialiùs, nihil horribiliùs, poſt tot ſeculorum fluxum, tam parum profecerit. Hinc Arti cui milito, & in qua conſenui injurium me ab ingenuis, & cordatis Viris ſaltem nequaquam credi poſſe arbitror, ſi hodiernâ hâc meâ Oratione demonſtrem veram febrium Theoriam & Praxim inter ea, quæ deſiderantur adhuc eſſe recenſendam.

Neque verò perterrefieri in ipsô limine Vos velim, Ornatiſſimi Juvenes; abſit enim quòd metículoſos faciam, quos alacres & animoſos peroptо, cautos tamen ac prudentes, ubi præſertim de humanô coriô agitur; expertus quippe ex longâ obſervatione didici, qua confidentia febrium paſſim ſuſcipiatur curatio, qua confidentia, utpote ignorantiæ filia, nihil in Arte Medicâ exitialiùs;

Digitized by Google

tialiùs ; Inſcitiâ enim, ut vetus fert paræmia confidentiam parit. Si militiæ peritos, & clariores Exercîtuum Ductores conſulamus, longè ſecuriùs, & auſpicatiùs eſt, pugnaturos de hoſtium fortitudine, & vafritie in anteceſſum commonefacere, quàm de illorum ruditate & in re bellica inexperientia ſecuros reddere, ad fortiter enim pugnandum acres ſtimulos adjicit de inſigni victoria & opimis ſpoliis concepta præſumptio, quàm cum viliori Adverſario credita concertatio.

Hactenus itaque cum de morbis particularibus ageremus, quibuſdam veluti velitationibus cum hoſte palante pugnavimus, modò cum Febre morborum Principe, cujus imperio omnes penè morbi auſcultant, & facili obſequio ſocias vires jungunt, totis viribus, & plenô Marte decernendum, ac inter armorum ſtrepitus, quibus aures noſtræ verberantur, ac obſurdeſcunt in hôc Literatorum Aſylô, ſeu potiùs Prytanæô, quod ampliſſimi Senatus Veneti magnificentia nobis indulſit, exerceamur, ac documenta capiemus, qua fortitudinis & prudentiæ temperantia febrium oppugnationes aggredi oporteat.

Primò itaque quod in re militari primum quoque eſt, adverſarii, cum quo colluctandum, naturam, indolem ac vires, quantum ſolertiæ datum eſt perſpectas habere neceſſum eſt, ne cæco modo, calidiſſimo cum hoſte congrediamur. Ut autem inſitæ feritatis qua febris ad humani generis internecionem paſſim exardeſcit, notio aliqua mentes veſtras ſubeat, ac altùm inſideat, advertatis velim, quòd cum in morborum censû alii ſint Endemii & Indigenæ, qui ſcilicet locorum & regionum peculiares ſunt, ut Plica in Poloniâ, Scorbutus in Germaniâ, Tabes in Angliâ, Bronchocelæ in Appenini incolis, alii ſint Epidemii, qui in quibuſdam conſtitutionibus per vulgus graſſantur, uti alvi fluxus, Rheumatiſmi, & ſimiles alii morbi, ſola Febris non Endemii, non Epidemii, ſed Coſmici, id eſt Mundani affectus, cognomentum ſibi adſciverit, ac adoptarit. Quis locus enim, quæ regio tam impervia, extra Anni Soliſque vias, gelidoque ſub axe, quò non pervadat febrile incendium?

Habent ætates ſuos peculiares morbos, ſuos ſexuum diverſitas, ſuos varia ac diverſa Anni tempora, de quibus Magnus Hip-

Digitized by Google

Hippocrates, ſuos quoque varia vitæ conditio, & exercitii genus. Febri non vacat talia minutè diſtinguere; Nulla non ætas Febri Victima jugulatur; non infantilis, quæ humidiſſima eſt, non ſenilis, quæ frigida eſt ſatis habent præſidii ne febrilis flammæ ſint pabulum: Tam fortiori quàm ſequiori ſexui infeſta eſt Febris, tam pauperes in ſuis tabernis, quàm reges in ſuis turribus æquô pede proterit, idque nullô non Anni tempore. Nullis itaque legibus adſtricta eſt Febris, imò penitùs exlex, excors, & ex aſſe tota inhumanitas eſt.

Verùm quod dolendum eſt, poſt Annorum chiliades, omnes Medentium conatus & machinamenta ad Febris naturam explorandam, nedum oppugnandam penè in irritum ceſſerint. Quoties cum Veterum, tum Recentiorum Medicinæ Procerum præſtantiora monumenta, & quæ creduntur Cedro magis digna Volumina evolvere mihi volupe eſt; idem prorſus mihi evenire ſentio ac Terentiano Seni, qui cum in filii ſui cauſa plures Advocatos accerſiſſet, eoſque inter ſe pugnantes deprehendiſſet, *Incertior*, inquit, *multò ſum quàm dudum.* (*a*)

Non niſi ſub Ignis ſymbolô Febrem nobis adumbravit Magnus Hippocrates; paſſim enim in illius Operibus modò Pyr, modò Pyretos appellatur. Hippocratis veſtigia relegens Galenus *Febrem nativæ caliditatis in igneam naturam vocavit*, (*b*) in cujus ſententiam poſtmodum manibus & pedibus, ut dici ſolet, ivere, qui Medicinam ex traduce diſcunt, ac tradunt in Scholis. Stetit equidem longum in tempus hæc Galeni opinio, & ad oppugnandam Febrem nihil priùs nihil ſalubriùs creditum, quam *ſi Frigida pugnarent calidis, humentia ſicis.*

Non parum tamen prægreſſo nuper ſeculo nutare cæpit hæc Galenicorum opinio, poſtquam enim deſitum eſt *ſapere ex commentario*, & Veterum interpretatione, ac ſedulò ſecretiora Naturæ adyta pertentari cæpta, nova jacta ſunt fundamenta, ingentes ac magnificæ extructæ ſunt moles; adeò ut Febris noſtrâ hâc ætate longè aliam præferat faciem, quàm quòd olim veram ne, an adhuc perſonatam, non auſim aſſerere. Scriptorum enim

(*a*) In Phormione Act. 2. Scen. 4. (*b*) In Comment. Aph. 16. p. S.

Digitized by Google

enim unuſquiſque pro lubitu vario adſpectu, ut polymitha veſte illam cœpit nobis depingere prout idæam ſibi mente confinxit.

Hinc nova indignantis Archei & *Animæ ſenſitivæ thymoſeos vocabula in Scholas irrepſere, (*a*) ſic nonnulli poſt cognitam in humanô corpore ſanguinis pericycloſim Febrem nil aliud eſſe quàm ſanguinis motum præter naturam acceleratum credidere, (*b*) alii ab inversâ ratione arguentes Febrem in ſanguinis motu præter naturam retardato conſtituendam tradidere, alii ab opere piſtoriô Zymoſim in maſſam ſanguineam deduxere, & exinde febrilem effervescentiam, nec defuere qui caliditatem Febris eſſe quid adſcititium, ac poſteriùs adveniens, nec illius perpetuam comitem, (*c*) Febres algidas in Scenam inducendo, quæ à ſui principio uſque ad ultimam ſolutionem unà cum perpetuo frigore tragœdiam ſuam abſolvant. (*d*) Sic nova in dies procedunt Febrium Syſtemata, ſeu potiùs, ſi ritè expandantur, precariæ Hipotheſes, & grandia poſtulata.

Nomenclatore porrò opus eſſet ſi Febrium ſingulæ differentiæ, & ſpecioſa nomina, quibus noſtrâ ætate inſigniri ſolent ſint recenſenda. Veterum nominibus, quibus Febres quædam non vulgares deſignari conſueverant, tot alia addidere Recentiores, ut qui Febrium nomenclaturam ex ſubſellio recitare velit, non vulgari memoriæ commendatione dignus cenſeri poſſit. Nequis tamen putet hujuſmodi conſuetudinem alioquin laudandam mihi improbari, reipſa enim Febris Monſtrum eſt, cui non ſecus ac Furiarum maximæ, ſunt

Nomina mille, mille nocendi Artes.

Quot autem diſceptationes circa Febris ſubjectum, num pars ſolida ſit, vel fluida, num Cor primum vivens, an tota cruoris moles utpote febrilis tempeſtatis capax, viguere, & adhuc vigent in Scholis? Quot pariter diſputationes de vera & proxima Febris cauſa, num cum Galenicis bilis ſit vel ſincera vel permixta, vel putreſcens, (*e*) vel ſolum excalefacta & peruſta, an cum

(*a*) Helmontius de Febrib. (*b*) Corn. Bontekoe in Diath. de Febr. Blancar. Inſtitut. Medic. l. 3. c. 11. (*c*) Vide Regn. Craaff. de S. Pancre l. 11. (*d*) Bontekoe in diatriba de Febr. (*e*) Vide Laurent. Joubertum in ſuis Paradoxis.

Digitized by Google

Hermeticis ſulphur, & nitrum Microcoſmi accenſum, vel Alchali cum Acido lucta & conflictus.

Quot pariter ſomnia, & figmenta circa periodi, & circuitus in Febribus cauſam literis prodita fuere! Profectò quemadmodum in totâ Philoſophiâ nihil eſt, quod ſolidiora torſerit ingenia, quàm fluxus & refluxus Maris ſtatis horis veræ cauſæ diſquiſitio, ac præcipuè Euripi in Eubœâ, ubi ſepties die ac nocte fluctuum obſervatur reciprocatio ità in universâ Medicinâ nihil æquè Clariorum Virorum fatigavit indaginem, ſed fruſtrante diligentiâ, quàm febrilis circuitus cauſæ perveſtigatio? Quis enim, precor, ſolidam rationem quæ Sapientum palato arrideat adhuc protulit, quare Febrium quædam quotidie, aliæ alternis diebus, aliæ quarta, quinta, ſexta quaque die ſtatis horis redeant, ac tempora diſcernant, non ſecus ac elaboratiſſima Automata! Quis Clinicus tam ſolers tam expertus eſt, qui ad Ægrum Febre primò correptum accitus, tentato pulſu, dictatoriè pronunciare poſſit hujuſmodi Febrem fore vel intermittentem, vel continuam, (*a*) Tertianam ſimplicem vel duplicem, Quartanam, vel alterius ſortis, quidquid ſcripſerit Galenus eum Medici nomine indignum qui Febris typum in illius primo inſultu non dignoſcat, ac præſertim ſi quartana fuerit! (*b*) Non immeritò ſanè Jo. Campeggius Galenum ob tam glorioſum aſſertum gravi cenſura plectendum credidit, illum jactabundum vocans & cæteros græcos in hiſtoriâ mendaces, quod itidem aſſeruit Celeberrimus Sylvius hujuſmodi gloriationem thraſonicam appellans.

Cum ergo tam inflexa, tam involuta ſit Febrium natura, ut poſt diuturnum ſeculorum fluxum, inter eaſdem ambages, ac in eodem luto hæſitemus, neque in univerſa morborum claſſe ullus exter nobis hoſtis infenſior, (*c*) & cui minùs fidere oporteat veluti Febris, attamen eò audaciæ ventum eſt, ut inter Quæſtiones Medicas ſit, num ad alios morbos curandos Febrem excitare liceat, eò quòd interdum in quibuſdam affectibus, veluti convulſione, & Hipochondriorum dolore ſuperveniens Febris remedii

(*a*) L. 3. de Cri. c. 4. P. de differ. Febr. c. 10. (*b*) In Campis Hiſtorialibus. (*c*) Vide Zacut. Luſit. de Prin. Med. Hiſt. l. 1.

Digitized by Google

medii loco fuerit, quasi in noſtrâ poteſtate ſit ignem febrilem accendere, ac pro lubitu ipſum reſtinguere. Quàm libenter ſcirem quodnam corpus ſive de genere ſimplicium, ſive compoſitorum proſtet, quo quis Tertianam febrem, Quartanam, Synocham, vel quamcunque aliam excitare poſſit. (*a*) Pro fabula enim accipitur, quod quidam de Pharaonis ficu referunt, quam ajunt Tertianam Febrem excitandi vim habere. Non abſimilis priori eſt alia Quæſtio, non adeò tamen audax, quam habet Celſus num Febrem lentam augere liceat, (*b*) ut curationi opportunior fiat: Verùm quàm ſuſpecta, & quàm infauſti ominis ſint beneficia & dona, quæ ab hoſte proveniunt, ſatis compertum eſt, ut vetus proverbium admonet: *Hoſtium munera, non munera.* O quàm egregiè in hanc rem Seneca: (*c*) *Graviſſima infamia eſt Medici opus quærere, multi quos auxerant morbos, & incitaverant, ut majori gloria ſanarent, non potuerunt diſcutere, aut cum magnâ miſerorum vexatione vicerunt.*

At quorſum hæc, inquiet aliquis, quæ diſputari ſolent in Scholis ad Medicum Theoricum potiùs quàm Practicum ſpectant! ac reponam ego non minùs ſuis difficultatibus implicitam eſſe Febrium praxim quàm theoriam. Quoties enim evenit, ut cum plures Medici ad Ægrum ex Febre decumbentem conveniunt, de Febris natura, & illius curativa methodo non ſatis inter illos conveniat, adeò ut Conſultatio, (*d*) quam rem ſacram appellavit Plato non rarò turpiter prophanetur! Hinc nonnullos totos operoſos & pæonium in morem accinctos obſervare eſt ad ravim uſque clamitantes, febrilem Ignem illicò extinguendum, ne tota domus conflagret, hoſtem ſuis in caſtris quàm properè opprimendum antequam erumpat, & fortior invaleſcat, reclamantes alios, lentè feſtinandum, humorum coctioni incumbendum ne prætervertatur Criſis, expectandum ut Febris ſe ipſam conficiat, (*e*) *Medicos plus interdum quiete quam movendo proficere.* Sic evenit ut Ars Medica non ſecus ac Militaris ſuos habeat Fabios ſuos Marcellos.

Haud aliter circa remediorum uſum quodſdam videas, qui non-

(*a*) Vide Ricard. Morto. Exer. de Febrib. (*b*) L. 3. c. 9. (*c*) Lib. 6. de Benef. cap. 36. (*d*) In Theage. (*e*) Livius l. 22.

Digitized by Google

niſi ſanguinis miſſione jugulandam Febrem velint, alios humani ſanguinis abſtemios, quos *Hæmophobos* vocant, quia humani corporis theſaurum in caſſum profundi aſſerant, (*a*) cum *obſtructio & putredo*, quæ ſunt Febrium potiſſima cauſa, *ſanguinis miſſione non tollantur*; Non paucos obſervare eſt, qui toti ſunt in purgandis corporibus, ac piaculum crederent, niſi cuique Febri ſuum præmitteretur leniens, & in fine, ſive ſoluta jam Febre, ad tollendum recidivæ metum, ſolennis, & eradicativa, ut vocant, inſtitueretur purgatio; ex adverſo alios, qui ab hujuſmodi purgationibus, circa finem ſeu extincta jam Febre, cane pejus & angue cavent, naturæ ductum & ingenium ſequentes, quæ perrarò, aut ferè nunquam, alvi ſolutione Febres finire ſoleat; nonnullos aquam largè potandam præſcribere, cum ex Hippocratis Oraculo *Aqua non præſtet bonum alimentum Igni*, (*b*) alios verò quos Pſichrophobos vocant, frigidæ uſum pertimeſcere, ne calor innatus ſtranguletur, & cauſa morbifica deterior fiat; quidam porrò toti ſunt in præſcribendis Alexipharmacis, quæ Cordialia appellant ad malignitatem, ut ajunt, præcavendam, ſi ſubſit, & non appareat, perdomandam, quidam verò (cordatiores forſan) in cordialium uſu ſuſpenſo pede procedunt, ac temperant, ne addere oleum camino, & equum currentem incitare, ut dici ſolet, videantur.

Quid verè poſſint, tot Alexipharmaca tum galenica, tum chymica, quorum uſus in Febribus ſuſpectæ indolis tam frequens & communis eſt, licet non tam obvia ſenſibus ſit utilitas, non vacat neque hujus loci eſt diſquirere, ſolum de illis Virgilianum illud proferre libeat.

poſſunt; quia poſſe videntur. (*c*)

Hæc tamen nec Artis, neque Artificum culpa eveniunt, ſed propter Febris ſævitiem, Monſtri multiformis, quod ratiocinia noſtra perſæpè eludit. Abſit autem quod Veterum dogmata deſpiciam, ac illorum methodum, ut qui ſciam ex Hippocratis effato, (*d*) *Multa de eodem rectè præcipi poſſe ſive eadem potentia, ſive non,* ac

(*a*) Galen. 11. Meth. cap. 14. (*b*) 4. De Morbis n. 25. (*c*) Lib. 5. Æneid. l. (*d*) 7. in 6. Epidem.

Digitized by Google

ac multò minùs, quòd Neotericos ſcriptores improbem ac ſugillem, quòd ejuratis Antiquorum opinionibus adhuc inter ſe non conſentiant. Hinc enim licet inferre non ampliùs cæca perſuaſione nos duci, & pecudum ritu præcedentium veſtigiis hærere, ſed circa veritatis inquiſitionem certatim adlaborari. Neque enim pro nihilo habendum, quòd auctoritatis à qua tantillum aberrare religio erat, ſoluto faſcino, quiſque ſua tentamina, & excogitata, quibus Monſtrum iſtud è latebris ſuis in apricum produci, & perdomari poſſe credidit, in medium proferat.

Nunquam igitur ſatis commendanda eſt noſtra hâc ætate in re medicâ philoſophandi & ſentiendi

Libertas quæ ſera tamen reſpexit inertes;

ſpem enim facit, ut id ad quod tot Scrutatorum induſtria collimat, omnium oculis tandem pateſcat.

Tam exacto rei obſtruſiſſimæ ſcrutamini non parùm velificati viſa eſt Fortuna advecto in Europam inter peregrinas merces Peruviano Cortice, antipyreticorum omnium, quotquot excogitavit Antiquitas, & Chymicorum ſolertia conflavit, facilè Principe: E ſingulari hujus remedii præſtantia, quod in periodicas Febres vim ſuam potiſſimùm exerat, id beneficii fuimus aſſecuti, ut verum diſcrimen inter Febres intermittentes, ac eas, quæ verè ſunt continuæ, nec non inter illarum focum teneamus, (*a*) neque amplius unica methodo Febres omnes curentur tam Gaſtricæ, quàm Venoſæ, continuato ſcilicet refrigerantium & humectantium uſu; tot repetitis Venæ ſectionibus, tot iteratis purgationibus, quæ humani corporis machinam potiùs infirment quàm confirment, ſed illæ tantum Febres, quæ de Intermittentium, familia ſunt Pulveris exigui hauſtu in vino ſoluti, aut compreſſæ quieſcant, aut etiam penitùs aboleantur.

Profectò poſtquam hujus remedii uſus innotuit, & præmiſſis juſtis purgationibus, non ſemel tantum, ut olim, ſed plures ad dies exhiberi cæptus, donec febrile miaſma fuerit penitùs exantlatum, talem circa Febrium doctrinam, ac illam curandi methodum factam fuiſſe fateri oportet, qualem in re militari poſt

(*a*) Vide Guliel. Ballonium in ſuis Ephemerid.

Digitized by Google

inventum pulverem pyrium omnes norunt. Quemadmodum enim abjectis catapultis & arietibus, solô tormentariô pulvere terræ cuniculis incluso, & accenso alta propugnacula temporis momento solo æquantur, & arces obsessæ ad deditionem coguntur, sic valere jussis tot pharmaceuticis præsidiis, modico Quinquinæ pulvere exhibito contumaciores Febres victas dant manus.

In hujus divini remedii laudes non effundar, cum se ipsum satis commendet; hariolari tamen licet ex admirandâ hujus Corticis Virtute, Febris naturam medullitùs aliquando erutam iri, passim enim hujus celeberrimi Febrifugi chymica analysis inſtituitur, & à Botanicis sedulò allaboratur ad Plantam aliquam indigenam in Regno vegetabili ejusdem Virtutis reperiendam; ne tam longè petantur remedia; quòd si unquam favore Numinum, & commiseratione qua solent in res humanas, aliud majoris energiæ Febrifugum reperire daretur, quod eadem securitate qua Peruvianus Cortex periodicas sanat, reliquas Febres, quas synochas, & continentes vocant, sanandi facultate polleret, jam illius quod Hippocrates in votis habuit essemus compotes, (*a*) nimirùm quòd *invenire aliquid eorum, quæ nondum inventa sunt, & quod notum quàm occultum esse præstat, sit scientiæ Opus, & Votum.*

Licet autem in Peruvianô febrifugô, non arte quidem aut industriâ reperto, sed nobis divinitùs concesso, nondum teneamus quid verè sit Febris, nec satis constet, quid in nostris corporibus præstet hoc remedium, cur interdum intervallatas Febres figat,, & sopiat, interdum ex toto exterminet, magnum tamen mortalitati nostræ solamen foret, si consimile præsidium haberemus, quo contra Febres verè continuas, quæ nobis exitium interminantur, cæco licet modo, & Andabatarum more pugnaremus, quando idem penè de omnibus remediis, quotquot habet Ars Medica proferre liceat, posse nos quidem pro lubitu fingere, quid agant, quove modo operentur; ubi nostri corporis penetralia subierint, modum autem & ingenium, quo morbum, & causas morbificas oppugnent, verè ac scienter nequaquam posse pertingere.

In id operis itaque hôc Annô incumbemus, ut quid Veteres, quid

(*a*) De Arte n. 1.

Digitized by Google

quid Recentiores, in hâc re literis prodiderint; qualis scilicet hactenùs fuerit Febrium Theoria, qualis curandi modus, compendiosè exponamus, ex tot enim dissentientium inter se opinionum discussione, id frugis colligere licebit, quòd magnâ cautione procedere oporteat, ad congrediendum cum hoste vaferrimô, cujus ingenium post tot Medicinæ Procerum conatus nondum est satis perspectum.

ORATIO QUINTA.

Habita die 4. Novembris, M. DCC. III.

Medicam Artem Navigatoriæ similem esse.

IAm quartùm, quod felix faustumque sit, A. N. Exedram hanc spectatissimam, ex quâ veluti delphicâ Tripode tot Doctissimorum Virorum, quos inter Celeberrimus olim Sanctorius, manarunt Oracula, Divinâ favente clementiâ gravem morbum eluctatus conscendo; utinam Sexennium integrum, quo fidem meam Amplissimo Senatui Veneto oppigneravi, absolvam, ac tandem Professorio muneri nuncium remittam. Perarduum sanè opus, ac nimis longam navigationem, si ad Ætatem annis gravem, si ad vires studiorum, qualiacumque fuerint, laboribus fractas, si ad Temporum iniquitatem, quæ inter circumstrepentium armorum, quibus penè obsidemur, fragorem, literarum Cultores Studiis liberè vacare non sinunt, animum adverto, suscepisse me fateor; absit tamen quòd animum despondeam, imò potiùs totis viribus connitar, ac remis velisque, ut dici solet, contendam ut fortiter Portum occupem. Neque ineptè prorsùs, ut reor, Medicam hanc meam Excursionem per Triennium integrum habitam, dimidio spatio jam emenso, Navigationem dixi; Artis enim Medicæ, si cum Theoricen, tum Practicen spectemus, ea est difficultas & amplitudo,

plitudo, ut illam peragrare velle idem prorsùs ſit ac incedere per amplum Mare, infidum, naufragiis frequens, ac tùm magis ſuſpectum, cum majorem, Ventis ſilentibus, præfert malaciam. Norunt id ſatis, qui in Medicina facienda ætatem trivere, nemo enim tam ſolers, tam expertus eſt Artifex, qui de certô eventû ſibi polliceri poſſit, ac interdum, non ſine alienæ vitæ, & propriæ quoque, exiſtimationis ſcilicet & honoris, qui vera hominis vita eſt, gravi periculo, fœdiſſima vel in ipsô portû paſſus non fuerit naufragia.

Ita eſt profectò A. N. adeò convenit inter Navigatoriam Artem & Medicam, ut ſi illarum ortum, progreſſum ac tenorem, quo ad Opus ſuum procedunt, expendamus, Ars una alterius ſit veluti Exemplar & Specimen, ac ambæ ab eâdem Parente ad Vitæ commoda videantur prognatæ. Lubet itaque Medicam Facultatem Nauticæ perſimilem oſtendere, adeò ut prudens & ſolers Medicus iisdem legibus, & eodem penè regimine ac peritus Navita adminiſtrare debeat eam quam ſuſcepit provinciam. Id autem neque incurioſum Argumentum fore exiſtimo, neque prorsùs infrugiferum, ſtudioſæ præſertim Juventuti, in hunc ſaltem finem, ut in re ſacra tractanda ſumma utatur prudentia, & circumſpectione, ac ſingula accidentia, ut ut parva, attentè obſervet, cùm non ſecùs ac magnarum in Mari Tempeſtatum, magnorum quoque Morborum parva, & obſcura ſoleant eſſe ſigna atque principia.

Scitè quidem non minùs quàm eleganter Magnus Hippocrates Jatricæ facultatis Parens, ac Princeps, & inter Medicos non ſecùs, ac alter Tiphys inter Argonautas, (a) in libro de veteri Medicina literis prodidit; Medicorum pleroſque idem in ſe admittere, quod imperiti Navigantes: *Etenim*, inquit ille, *qui in tranquillitate Navim gubernantes delinquunt manifeſti non fiunt; at ſi Ventus Magnus, ac Tempeſtas ipſos deprehenderit, tunc conſpicui fiunt palàm omnibus hominibus, quòd ignorantiæ, & erroris ſui culpa Navim perdiderint.* Divini Præceptoris auctoritate igitur non atopos prorsùs Medicam Artem Navigatoriæ cognatam eſſe pronunciare liceat; ac revera ſi ritè rem penſitemus, iiſdem penè facultа-

(a) num. 17.

d by Google

facultatibus & disciplinis Medicum, ac, peritum Nautam, instructum esse oportere, facilè deprehendemus. Navis Gubernatorem Philosophiæ operam dedisse, & decet, & necessum est; de ea tamen Philosophia intelligi nolim, quæ circa futiles Quæstiones & Logomachias Ingenia potiùs deterit quàm exacuit, sed de verâ ac solidâ Philosophiâ, quam experimentalem vocant, & quæ in Celebrioribus Lyceis doceri cœpta, utpotè quæ ad Veritatem explorandam & assequendam facem præferat & manu ducat, haud secùs in Mathematicis facultatibus, veluti Geometria, Geographia, Astronomia, Hydrostatica, ac præsertim in Mechanicis eundem instructissimum esse debere, nemo non novit.

Hujusmodi subsidiis armatum Christophorum Columbum ad Oceani claustra reseranda processisse, haud dubia conjectura fas est credere, sicque veros, non fictos esse Antipodas (quamvis apud Regales Aulas, à quibus ad tam grande opus auxilia reposcebat, lepidè delirans crederetur) re ipsa demonstrasse, relictaque post tergum ultima Thule, Tragici Poëtæ vaticinia impleisse. Quomodo enim fidam navigationem sibi spondeat Nauclerus ille, qui in Physicis, & Mathematicis hospes omninò sit, qui quale sit Cosmicum Systema ignoret, qui terrarum, & variarum Regionum situs non calleat, qui Syderum ortus, & occasus heliacos, unde magnæ Temporum mutationes pendent, non norit, qui ubi Syrtes, & Scopuli naufragiis infames, & alia Oceani monstra cubent ac latitent, indigitare nesciat?

Sic pariter Medicum instructum esse oportere, nemo cui pectus sapiat dissimulabit. Polymathiam omitto, variam scilicet literaturam, magnum alioquin Medicæ Artis Ornamentum; hanc enim Medico non esse necessariam ultrò fateor, haud nescius quippe, Mutæ Artis (quo titulo olim Medicina penes Poëtarum Principem audiit) Professorem, cujus Opera conducta est non sermo; etiamsi facundia careat, eum tamen, *si remedia usu discreta rectè norit*, ut ait Celsus, *In Proemio tantò majorem esse futurum Medicum, quàm si sine usu linguam exercuerit*; Philosophiam tamen Medico necessariam esse, certo certiùs est. Qua ratione etenim Medicus Naturæ rectè operantis vulgò Administer, & Rector dici queat, nisi secretiora Naturæ Adyta, Philosophia duce, perlustra-

rit? Philoſophiam neſcio quid Divini Medico affigere ſcripſit olim Medicorum Maximus Hippocrates. (*a*) Ἰητρὸς γὰρ φιλόσοφος ἰσόθεος: ὀπολλὴ γὰρ διαφορὴ ἔστι τὸν ἴσεα; hoc eſt, *Medicus Philoſophus eſt Deo æqualis, neque enim magna inter ipſos eſt differentia.*

Non minùs ad verum Medicum, non tam ad Seculi genium, quàm ad Rationis Criterium efformandum, paulò ante memoratas Matheſeos facultates, tantum non neceſſarias eſſe fas ſit aſſerere. Si verò quis repugnet, ad Hippocratem provoco, Judicem æquiſſimum, & ex illo celebri Macrobii elogio, *fallere, & falli neſcium.* Hic ergo de Geometria ſic in Epiſtola ad Theſſalum filium. *Ad Geometriam cognoſcendam; Filii mi, multum ſtudii adhibeto; Geometriæ enim cognitio, quæ uniformis eſt & omnia cum demonſtratione tranſigit, utilis eſt & ad Oſſium ſitus, & exarticulationes, & membrorum componendorum ordinem.* (*b*) De Aſtronomia pariter', illam ad rem Medicam non parùm conferre protulit; quin terminis Mathematicis aliquando uſus eſt, (*c*) ut *Mechliſi, & Momento*, quo Vocabulo nihil in ore Medicorum uſitatiùs eſt ut ſpirituum impetum facientium energiam, & fibrarum vim Motricem, & aliorum Corporum reſiſtentiam exponant. Non vulgare itaque & præſidium & decus ſibi adjiciet, qui Mathematicorum Monumenta identidem evolvat, & ea quæ ad rem medicam magis faciunt, ex illis decerpat.

Verùm aliquis regeret, non fieri Medicum ex libris, neque ex precariis Mathematicorum Poſtulatis, ſed uſu, & experientia, & continua Ægrotantium inſpectione. Profectò ex ſimplici librorum lectione, cujuſcumque ſint facultatis, Medicæ quoque, non conflari verum Medicum, & dictum illud, *Nauta ex libro*, iis quoque congruere, qui ex Scriptorum Monumentis Medicinam nauſerint; & ipſe quoque teſtor & depredico. Cornelium Celſum (quem latinum Hippocratem vocant) de re medicâ egregiè ſcripſiſſe, quamvis nunquam Medicinam exercuerit (quidquid Rubeus illius interpres aliter ſenſerit) cum Romana gravitas Ægris manum apponere non dignaretur, ſatis conſtat. Vero tamen veriùs eſt, cum Medicum qui uſui & experientiæ prædictas facultates

(*a*) De Medico Ornatu n. 4. (*b*) De Aër. Aqu. & loc. n. 4. (*c*) De Nat. Pueri n. 42.

Digitized by Google

tes conſociarit tantùm inter cæteros caput efferre, quantùm inter Pumiliones Gigas, ac inter Viburna Cupreſſi.

Felix qui potuit Morborum agnoſcere cauſas,
Atque omnes motus.

Virgilianum illud hic per Parodiam, hoc eſt pauci mutatis, uſurpare liceat. At quis feliciùs id præſtet, quàm ille Medicus, cui tanquam fidæ comites adſtent Philoſophia, & Mathematica? Atque ut exemplo in Mathematicis res planior fiat; Quis, precor, modum quo fiat viſio, quomodo depravetur, veriùs exponat, quàm qui Opticem didicerit? Quis admirandum Naturæ artificium, quo fit auditio promptiùs expediet, quàm qui Muſurgiam calleat? Quis leges mechanicas, quibus Corporis noſtri latices tam facili obſequio in orbem feruntur, ac per diadoſim partibus diſpenſantur, nec non quomodo illorum fluxus, ac refluxus quandoque perturbetur, apertiùs ad ſenſum uſque demonſtret, quàm qui ad Hydroſtaticæ Fontes largè potarit? Qui ergo ſic inſtitutus fuerit, quantùm humanis viribus in Arte conjecturali datum, *ſecura naviget aura*, ac Morborum, & Symptomatum procellis obſiſtat.

Neque verò congruentiùs acutum & exitialem Morbum adumbrati poſſe crediderim, quàm ſub maritimæ Tempeſtatis ſpecimine. Fingite, quæſo, ſi lubet, animis veſtris, Auditores Ornatiſſimi, Navim in Pelagi medio Ventis jactatam, & periclitantem, ac Nautam anxium & ſollicitum, ut illam ab Undarum ulnis eripiat & ſartam tectam ſervet. Peritus itaque Navis Gubernator, non ſolum ubi ab aliqua improviſa Tempeſtate deprehenſus fuerit, ſed etiam ubi illam impendentem præviderit,

Colligere arma jubet, validiſque incumbere remis, (*a*)

ut olim Palinurus celebris Nauta apud Virgilium; ſic quàm propérè Vela ſubmittit, ſeu in Ventum obliquat, ne totum illius impetum ſuſtineat, Anchoras jacit, Clavum manu tenet, Oculos ad Verſoriam intentos habet, timidorum pavorem compeſcit, & ad colluctandum cum Ventis, & Maris rabie ſe totum accingit; ſique Pelagi & Ventorum furorem crebreſcere obſervet, ac de

(*a*) Æneid. lib. 5.

Digitized by Google

proximo naufragio timeat, Navim exonerari jubet, ac in Mare projici non ſolùm viliores, & graviores ſarcinas, ſed pretioſiores quoque merces, extremis è Terræ finibus tantô labore ac ſtudiô conquiſitas, veluti ſi Neptuno æquoreo Deo hiſce Donariis litando, illius iram placari poſſe exiſtimet.

Fingamus altera ex parte Medicum totum operoſum, ſtantem circa Ægrum exitiali Morbo conflictatum; Nonne idem prorsùs agit ac Nauta? Aſſidentes primò ad ſua munia exequenda hortatur, ad Medicinæ Armamentaria ſollicitus accurrit, pulſum tanquam gubernaculum manu prehendit, obtutum ad Ægri faciem defixum ſervat, ut omnes cubantis notas perſpiciat, ſpem vultu ſimulat, fœminarum clamorem & ejulatus coërcet; ſi verò morboſam Tempeſtatem magis ſævire obſervet, Ægrotantis Corpus ab humorum ſaburra, tum κατὸ, tum ἀνὸ, catarticis, & emeticis exonerat, ad Sacram Phlebotomiæ Anchoram confugiens, Sanguinem, reſectis Venis, ac Arteriis quoque ſi opus fuerit, abundè profundit. Quid autem Sanguine, Nectare vivifico, & Naturæ genio pretioſiùs, quo ad quotidiana vitæ diſpendia reparanda, & biolychnium ſuſtentandum, nihil æquè neceſſarium?

Modò ſperat, modò deſperat Nauta, anceps ac dubius quò res evaſura ſit; hinc unà cum iis qui in eadem Navi ſunt Vota concipit, & quotquot in Cœlo ſunt Numina, illorum opem implorat.

Tanta, adeò cum res trepidæ reverentia Divum (a)
Naſcitur, & raræ fumant felicibus Aræ.

ut olim Silius Italicus Romanas Matronas deſcribens ſupplicantes ad Aras Deorum, ac diverſa Donaria afferentes, dum Hannibal Urbi immineret, ac illi extremum minaretur excidium, uti etiam nùm fieri aliquandò videmus, aliqua magna Calamitate impendente, veluti Terræ motibus, Peſtilentiis, aliiſque terrificis caſibus, *Etenim alii potiùs Homines quàm alii mores*, ajebat Politicorum Magiſter.

Sic pariter Medicus Clinicus quoque, licet ſpem vultu ſimulans, Superos, tacitè tamen, votis fatigat, ac præſertim ſi ſplendidam

(a) Lib. 7.

Digitized by Google

didam aliquam perſonam curandam habeat, aut pravæ aliquot & contagioſæ Conſtitutiones per vulgus graſſentur, in quibus illud τοῦ θείου Hippocratis obſervetur; *Medicina autem circa Deos reverenter ſe habet, ac iis ſupplicare bonum & decorum eſt*; (*a*) verba ſunt ejuſdem Hippocratis, ac ut ſacri teſtantur Codices, Deum pro Infirmis deprecari *ut ſanitatem dirigat* Medici officium eſt.

Nihil porrò eſt, in quo Medicina Navigatoriæ ſimilem ſe magis præſtet, quàm in rerum futurarum præſenſione, & ſignis expiſcandis, quibus Morbi ingenium ac indolem exploret. Navis Gubernator nihil magis cavet, quàm ne Maris tranquillitas illi imponat, & Venti ſilentes, illum ex improviſo excitent, & Claſſicum canant; cuncta Signa propterea, ut ut parvâ, quæ ſiniſtri aliquid portendant, attentè obſervat, veluti parvam nubeculam longè aſſurgentem, lenem auram molliter undas criſpantem, piſcium ſaltus ac luſus inſolitos, & ſimilia, quæ recenſuit Mantuanus Vates, experientia ſcilicet edoctus, magnarum in Mari Tempeſtatum parva ſolere eſſe ſigna prænuncia. Hujuſmodi mehercle A. N. Mundi hujus, quem nos incolimus, ſolet eſſe conditio, ut magnarum Calamitatum puſilla, & obſcura ſint ſigna, atque veſtigia. Peſtilentem Æſtatem Aranearum frequentia, & Ficus ſolia Cornicis pedem referentia, (*b*) teſte Plutarcho, prænunciant, Annonæ caritatem parvæ maculæ rubræ, quibus fruges dum matureſcunt ſint reſperſæ, ex Agricolarum obſervatione, portendunt; Terræ motum Aqua in puteis repentè turbidior facta, nec ſine odoris tædio, præmonſtrat. Hoc idem quoque in re medicâ non rarò evenit; & Medicis parùm cautis illudit, niſi ad minuta & puſilla Morborum & Symptomatum ſigna, & accidentia obſervanda incumbant.

Sæpè exiguus Mus
Auguriam tibi triſte dabit, Tellure ſub ima
Quem non ullus amor tenuit, ſed in area apertum
Erupit ſcrobibus, vitæque, atque immemor uſus.

ita olim Fracaſtorius (*c*) inſignis Poëta & Medicus, in libro de Contagione; Sic exigua, & minuta puncta in cute Febricitantis apparentia,

(*a*) Eccleſiaſtic. cap. 38. (*b*) De Orac. deffect. (*c*) Lib. 1. cap. ult.

Digitized by Google

parentia, quæ interdum ſub Pulicum morſus ſpecie illudunt, malignam Febrem, quam Punctiularem vocant, Viſcera intus depaſcentem, indigitant; levis Aura frigidior è pedis extremo ſurſum repens, Epilepſiam, Microcoſmi terræmotuum, præmonſtrat. Stupor quidam mentis inſolitus, unà cum Artum levi torpore, Apòplecticum fulmen citò caſurum denunciat. (*a*) *Nihil temerè, nihil negligere*, ajebat Hippocrates, hoc eſt, uti egregie Valleſius in Commento, nihil caſu fit, ſed ſuam habet cauſam, licet nobis ignotam; nihil propterea leviter contemnendum. In ea Medicinæ parte, quam Simioticen dicunt (qua nihil forſan magis neglectum, & minus excultum) Hippocratem accuratiſſimum Obſervatorem fuiſſe ex ejuſdem, quæ extant, Monumentis, ſatis liquet, adeò ut ſigna quædam alicui forſan ridenda, & quæ tanto Medico credi poſſent parùm decora, obſervaret, veluti Aurium Sordes, num dulces eſſent, an amare, (*b*) (quaſi Σκατοφαγὸς eſſet) & Ventris flatus, num ſine, an cum crepitu ac ſonitu prodirent; ſi enim Aurium ceroma dulce ſit, (*c*) illud non Κακὸν, ſed Θανασιμὸν, hoc eſt, non malum eſſe, ſed lethale pronunciavit, & Ventris flatus ſine crepitu prodire optimum eſſe, literis prodidit.

Quemadmodum igitur petiti, & circumſpecti Nautæ nulla re magis commendanda eſt ſolertia, quàm in obſervandis ſignis quæ ingruentem Tempeſtatem præmonſtrent, ut opportunè in aliquam fidam ſtationem Navim recipiat, vel ad concertandum cum Ventis, & Maris inſania ſe præmuniat, ità prudentis & experti Medici eſt, Signa quæcumque ut ut exilia, tùm prophœnomena, tùm epiphænomena diligenter attendere, ne poſtmodum veluti ex inſidiis erumpente Morbo unà cum magno Symptomatum turbine, ipſe poſtea, tanquam è Veterno excuſſus quo ſe vertat neſciat, neque quid priùs, quid poſteriùs agat. Quàm turpe, ac Arte Medica indignum ſpectaculum eſt, Medicum intueri nil ſiniſtri de Ægro cogitantem, ac ut dici ſolet, ſuper utramque aurem dormientem, à ſubdolo morbo deprehenſum! Nil inexpertum, nil intentatum, ſed tumultuariè, de remediorum materia relinquit; Cœlum terræ miſcet, Botanica, Metallica, Alexicaca, aliaque è Terra, Marique petita, ac perſæpè inter ſe pugnantia, uti ajebat Eraſi-

(*a*) 2. in 6. Epidem. (*b*) 5. in 6. Epidem. (*c*) L. Prænot. n. 15.

Digitized by Google

Eraſiſtratus, in unum confundit, Naturam eodem tempore & frænis & ſtimulis in diverſa trahens ac diſcerpens, donec Mulierculis ipſis palam faciat, quòd oſcitantiæ ſuæ culpa Ægrum miſerè perdiderit.

Prudentes itaque & circumſpectos Artifices ſuos expoſcunt Ars Medica, & Navigatoria, utrobique enim agitur de humanô coriô, & de exiſtimationis & honoris jactura. Prudentia verò partim Naturæ donum eſt, partim uſu & experientia comparatur, hinc eſt, quód Senilis ætatis magis quàm Juvenilis, Prudentia ſit propria. Quemadmodum igitur verum ac legitimum Nautam, Virum gravem ad provectiorem ætatem vergentem, *Qui mores hominum, multorum viderit Urbes*, ut de Uliſſe cecinit Homerus, eſſe decet, talem quoque fas eſt eum eſſe, qui Medicinam ritè adminiſtrare velit.

Demiror autem non ratò, nec parùm, quomodo qui longam Navigationem ſuſcepturus eſt, antequam Navim ſubeat, diligenter obſervet, qualis ſit Nautæ facies & externus habitus, neque illi tam facilè ſe committat, ſi illum viderit Juvenem comptum & elegantem, tam facilè verò non pauci dum ægrotant Juveni Medico, qui recens ab Academia venerit, ſe curandos dedant, Permulti ſint Juvenes docti, (quod non abnuo) qui Medicinæ Adyta perluſtrarint, Experientiæ tamen, quæ Temporis filia eſt, eos expertes eſſe neceſſum eſt. Sic Veteres Æſculapium Medicinæ Præſidem, ingenti barba decoratum fingebant, quamvis Apollo illius Genitor intonſus, imberbis, & elegantis formæ fingeretur.

Haud equidem ibo inficias, quin Fortuna, quæ Juvenili audaciæ interdum magis favet, quàm Senili prudentiæ, in re Medica, non minùs ac in Navigatoria multùm polleat; in re tamen ancipiti ac dubia, Rationi atque Experientiæ, tanquam fidis comitibus, hærere, majorem ſemper apud Sapientes promeruit laudem, quàm cæca Temeritas.

Non ſum neſcius curanti Medico vix interdum permitti ut prudenter agat, & ea quæ Artis ſunt ritè opportunè exequatur, cum quotidie ferè interpellari ſoleat, ac penè compelli, ut moras omnes præſcindat, & Ægrum quàm properè in Vado reponat, cui tamen quotidianæ Cautioni, uti nimis periculoſæ, Medicum,

Uliſſis

Digitized by Google

Ulissis exemplo, aures obserare decet, & obsurdescere. Cùm olim navigaret Seneca, (a) ut ipsemet in quadam Epistola ad Lucilium suum refert, & gravem jactationem sibi subeundam prænosceret, Navis Gubernatorem rogare cœpit, ut se in aliquo littore exponeret; cui prudenter non minùs quàm generosè respondit Nauta; *Se nihil in Tempestate æque timere, quàm Terram.* Haud abtimili dicto Medicus quoque cum urgetur, ut Anchoras tollat, ac remis, ventisque Portum rectà contendat, animosè, ac uti periti Artificis est, respondeat; Nihil æquè timendum, quàm sæviente, & spumante Morbo, Salutis Portum occupare velle.

Cautione igitur opus est in Medicina administranda, nec tam confidenter, ac certa spe Victoriæ congrediendum cum Morbis, id enim Ignorantiæ palmarium, & apodicticum argumentum est; Inscitia enim ex vulgari dicto Confidentiam parit.

O nimium Cælo, & pelago confise sereno, (b)

sic olim Virgilius de Palinurô, qui in Mari demersus occubuit. Cur non idem quoque interdum de iis dicendum, qui Morbo satis placidè, & laneô pede procedenti, nullasque turbas excitanti, nimis fidentes, famæ, ac fortunæ suæ infelix patiuntur naufragium?

Nimius essem, si singula, quæ in hisce binis Facultatibus ad invicem sibi respondent, recensere velim; id tamen observatione dignum (ut etiam aliquid ex iis, quæ ad illarum felicitatem & gloriam spectant, pertingam) id inquam animadversione dignum, quòd uno, vel altero Seculo, æquô pede ac pari prosperitate adeò processerint, ut summum penè perfectionis culmen attigerint. Si Navigatoria recens cum Veteri conferatur, & nostrorum temporum Medicina cum antiquiori, utraque aliô vultû, quàm quòd olim apparebit. *Glorioßißimæ Venetæ Reipublicæ* Navale adeamus Armamentarium, ac vetera spectentur Navigia, quæ inibi pro Venerandæ Antiquitatis monumento asservantur: quis, precor, ea cum amplis, & rostratis Navibus, non minùs robustæ, quàm elegantis formæ, conferre velit, & cum auratis Cymbis, quæ per Urbem Adriæ Reginam continuò discurrunt, & remorum alis tanta pernicitate

(a) Epist. 53. (b) Æneid. lib. 5.

Digitized by Google

micitate prætervolant? Poſt repertum Magnetis uſum longè diverſa eſt Maria ſulcandi ratio, vel ſub intempeſta, & caliginoſa nocte, oculis non ad Cynoſuram, ſed ad Verſoriam, & Tabulam Geographicam defixis, neque ſubdivo, ſed in ſuô Muſæolô concluſus. Navis Gubernator ſatis novit ubinam locorum ſit, in quamnam partem feratur, & quantùm à deſignato loco diſtet; ſic prægreſſis nuper ſeculis Columbus, Veſputius, Magallienus Solis veſtigia ſecuti, totum Orbem peragrarunt. Magnum olim ac Poëtarum dignum Argumentum viſum eſt, Argonautas Colchos uſque navigaſſe, ut Navis, quæ Heroës illos geſtavit in ſinu, digna haberi potuerit, quæ in Cœlum translata inter ſydereas imagines radiaret. At quid Expeditio illa, cujus præmium erat Phrixei Arietis aureum Vellus, cum iis, quæ quotannis ab Anglia, Hollandia, Gallia, Luſitania, Hiſpania, ad Indos fiunt, quæ Expeditiones aureos Montes, & alterius Mundi Imperium pollicentur? Sic toto Orbe peterrato nullus penè novarum Regionum (in Boreali ſaltem plaga) ſcrutamini locus relictus videtur, niſi exiguum quidpiam ſub Polo, humanæ induſtriæ impervium, ubi Mare per hyemem ſolidatur in glaciem, quam olim frangere pertentarunt Hollandi, ut compendiaria via in Sinarum Regnum penetrarent, ſed fruſtrante diligentia, cùm glaciali Remora tota Claſſe devincta, inibi inter Cimmerias plurium menſium tenebras, ſine Solis adſpectu hyemare coacti fuerint.

Quid autem exacto nuper ſeculo non pertentavit, & non aſſequuta eſt in Microcoſmo Ars Medica? Suos quoque Columbos habuit Ars noſtra. Realdum Columbum Cremonenſem hic innuo, qui primus forſan perennem Sanguinis in orbem motum mente concepit & nobis adumbravit, ut taceam Cæſalpinum, ac poſtremò Magnum Harvejum, qui poſteà Myſterium iſtud, ſoli Naturæ à Mundi primordiis cognitum ad ſenſum uſque aperuit, & rem totam ex aſſe perfecit. Hic non eſt quòd tot alia celeberrima Inventa memorem, uti Abdominis, & Thoracis Vaſa lactifera, unde verus Viſcerum naturalium uſus anteà ignotus innotuit, Lympham & Vaſa lymphatica, & omnium fluidorum motum adeò ut ſicuti in magnô Mundô cuncta Maria, Sinus, Lacus, Flumina, Fontes, inter ſe, vel clam, vel apertè, mutua ſervant commercia,

Digitized by Google

ita in parvo Fluida quæque ad invicem communicent, & concordem agant choream. Quid, ſi Artis Medicæ noſtrorum temporum adeamus Armamentaria, ac illa cum iis quæ habebant Veteres, componamus? Quot paraſangis, & magnificentia, & præſtantia, & uſu illa ſuperexcellunt? Id ſatis abundè teſtantur, ampliſſima Anatomes Theatra, & varius Inſtrumentorum ad Corporum diſſectionem Apparatus, necnon Hermeticorum Officinæ ad elegantiſſima, & efficaciſſima remedia concinnanda: Sic Parentes noſtri peramplam quidem nobis reliquerunt hæreditatem, ſed illam amplificandi omnem penè ademerunt locum. Hinc factum, quòd noſtra hâc ætate novarum rerum alicujus ponderis in humanô corpore penè deſperata cognitione, ad omne Inſectorum genus inſectandum, quodam veluti Venationis ſtudio, Anatomicorum induſtria diverterit. Quid mirum igitur, ſi alia nunc ſit Medicinæ facies, quàm quæ olim, ac poſt tot glorioſa Inventa, non ſecùs ac poſt repertas Cereales fruges, ingenui Profeſſores in Scholis ſaniori doctrina paſcant Ingenia, & peritiores Clinici diverſa methodo Morborum curationes inſtituant?

Verùm jam tempus, ut

Vela trabam, ac terris feſtinem advertere proram;

Tandem haud diſpari ſorte Navigatoria, & Ars Medica ab iis, quibus operam ſuam, licet ſedulò, impenderint, non rarò aut parùm, vel nihil gratiæ referunt. Sic qui in horrida Maris tempeſtate Nautæ ſolertia ab Orci faucibus fuerint erepti, ubi à longè Terram parentem ſalutarint, ac littus attigerint, vix Nautæ faciem agnoſcunt. Haud ſecùs qui ex perniciali morbo periclitati fuerint, ubi rem in Vado eſſe cognoverint, modico Soſtro, interdum etiam nullo, Medicum dimittunt, niſi etiam ab illo Soteria repoſcant, ſive illum irriſui, & deſpicatui habeant. Si verò atrox tempeſtas malignorum Symptomatum gravida Ægrum obruerit, quot & quanta in Medicum effunduntur conviciorum plauſtra? Sic in proſpero Eventu (ut Plautino dicto utar) *levior pluma eſt gratia*, in ſiniſtro, *plumbea ſunt ire*: Hujuſmodi vitium ſatis vetus exprobrabat olim Seneca, (*a*) graviſſimus Morum Cenſor, cùm ſimplici Mer-

(*a*) De Beneff. l. 6. cap. 15.

Digitized by Google

Mercedula, Medico debitum non perſolvi crederet, ſi diligentem præſtiterit operam. *Quædam pluris ſunt*, ajebat ille, *quàm emuntur. Emitur à Medico res inæſtimabilis, Vita & bona Valetudo.* At quid agendum? Num rejiciendum levidenſe illud quod offertur? Nequaquàm; id enim eſſet avari hominis, & lucrimulgi Medici ſpeciem ſubire; præterea extrema dementia eſſet, *poſt omnia perdere Naulum.* Quoniam igitur inter Navigatoriam Artem & Medicam tanta intercedit affinitas ac ſimilitudo, ſalutaria Documenta ex Arte cognata prudens mutuetur Medicus, ut Ægrotantium Saluti poſſit proſperè velificari.

ORATIO SEXTA,

Habita die 12. Novembris, M. DCC. IV.

Multum Conferre Practico Medico, Noſſe, qualis ſit de ſe communis hominum Opinio.

QUemadmodum in Oratoria Facultate olim dum vigeret Eloquentiæ ſtudium, quæſitum eſt, quis fuerit, & qualis eſſe debeat verus, & perfectus Orator, neque, vel ipſo Tuliio judice, deeerni potuerit, quiſnam hic fuerit, ut pro exemplari eſſe poſſit, quibuſve dotibus Oratorem inſignitum eſſe oporteat. Ita prorſus in re medicâ idem eveniſſe crediderim, non minùs ſcilicet arduum eſt Ægrum perniciale morbo conflictatum ſervare, ac reum in capitali judicio ritè, & ex arte patrocinari. (*a*) De Marco Antonio Oratore literis proditum eſt, illum præ cæteris laudibus hanc præcipuam meruiſſe, quòd nullum unquam verbum ante Judices illi ab ore exciderit, quod ei pro quo dixiſſet obeſſe potuerit, cum perſæpè contingat, quòd Orator, aut Patronus imprudenter, ac intempeſtivè dicendo, vel agendo deteriorem potiùs, quàm meliorem faciat eam quam ſuſcepit

(*a*) Tull. lib. 2. de Oratore.

Digitized by Google

cepit cauſam. Si tale quidpiam fortè præſtarit Medicorum aliquis, ut facilè perſuadere poſſet, nullam ſe unquam dictaſſe remedii formulam, quæ morbum exaſperarit, id ſanè perrarum eſſet, & Sapientiæ, & Felicitatis exemplum. Sed neminem adhuc fuiſſe facilè putarim, qui tam ritè, ac prudenter Medicinam fecerit, ut laudem hinc promeruerit, ſeu proferri poſſit, id quod quidam qui nullam unquam cædem patrarat dicere ſolebat, nulla domus, mei culpa, pullam veſtem induit. O ſi quemadmodum in acta, & medicos faſtus referuntur magnificæ quædam curationes eorum qui poſt aliquod exhibitum remedium è gravi aliqua tempeſtate ſeu *fati ope vel Medici* emerſere, ita in iiſdem deſcriptos legeremus quos vel intempeſtiva Medicina in profundum demerſit, vel inopportuna venæ ſectio jugulavit, feliciorem forſan, & ſecuriorem haberemus Medicam praxim quam quòd habemus. At nemo eſt, cui licet tacita culpa ſudet mens conſcia, qui inſcitiæ ſuæ velum aliquod non prætendat, Hippocrate excepto, qui ingenua confeſſione, more ſcilicet magnorum Virorum, ſe à futuris deceptum fuiſſe poſteris tradidit. Quibus verò ſtudiis ac facultatibus inſtructum eſſe oporteat verum, & perfectum Medicum, ſtatuere, aut diſquirere mihi haud quaquam mens eſt. Fecit id olim Hippocrates Medicorum maximus, qui boni Medici Idæam nobis depinxit, quod itidem Galenus aliique Clariſſimi Viri noſtra quoque ætate fecere, ut in eo, qui ſupra vulgares eminere debeat deſiderari velint non ſolam Philoſophiam, atque eam partem potiſſimum, quam experimentalem vocant, ſed Mathematicas facultates, & Polimathiam præcipuè, variam ſcilicet literaturam. His, atque aliis, ut lubet, inſignibus præfulgeat is, qui profeſſorio muneri ſe addixerit, aut librorum editione poſthumam famam affectet; ego ſiquidem (quando in hôc celeberrimô Lyceô, & ab hac Exedra Practicæ Medicinæ tradendæ mihi munus incumbit) peculiarem quandam prærogativam forſan, vel neglectam, vel parum animadverſam, ex qua tamen plurimum Ægris emolumenti, & Artis Medicæ decoris proficiſci queat, in practico Medico deſiderarim. Eamque eſſe dico, ut qui ritè, ac piè Clinicam exercere velit, ſatagat noſce, quale ſit de ſe in Medicina facienda commune hominum judicium.

Mirum

Digitized by Google

Mirum ſane, & obſervatione dignum, quomodo Medentium ferè quiſquis, prout hac vel illa corporis temperie à natura donatus eſt, & conſectariè prout his, vel illis animi affectibus obnoxius, ita morborum curationem ſuſcipiat, ac de illorum eventu facilè judicium ferat. Sic quoſdam præfervidi ingenii, & quibus ex maſcula bile turget Jecur, videre eſt, ubi ad Ægrum aliquem graviter decumbentem acciti fuerint exemplò, certa victoriæ ſpe concepta, Claſſicum canere, & ad Medicinæ armamentaria ſollicitè accurrere, licet Ægri naturam, & morbi ingenium non habeant ſatis benè perſpectum. Iſtos ſubinde, ſi quis obſiſtat, & illorum impetum parumper ſufflaminare contendat, ad ravim uſque clamitantes audias, hoſtem quàm celerimè conficiendum, antequam fortior invaleſcat, ferò medicinam parati fractis, ac attritis jam viribus, (a) *Dilationem omnem malam eſſe*, in Arte verò medica peſſimam, ubi *Dilatio* eſt Animæ *periculum*. Ita penes iſtos nec mora, nec requies, nullæ feriæ, nullum Sabathum, nulla viſitatio ſine aliqua novi remedii formula præſcripta. Mineralia offeruntur, ſi vegetabilia, & animalia non proficiant, compoſita & inexplicabiles mixturæ, ſi non ſatis virium credantur habere ſimplicia, ipſa quoque alimenta variarum rerum mixtione fuſcantur, nec offerri ſolent niſi medicinale quid ſapiant; Sic aſſiduis ferè ſtimulis naturam licet repugnantem, ad pugnandum cum hoſte inteſtino compellunt. Hæc itaque virtus animi vivida, & nimia ad agendum promptitudo non rarò inofficioſa eſt, & ægri rebus non parum noxia, eoque deterior, ſi is, qui Medici officio fungitur, *recens*, ut dici ſolet, *è Lyceo venerit*, Juvenili audacia exultans, & experiundi cupidus, quanquam non deſint etiam Medici provectioris ætatis, & ſilicernio jam proximi, qui vel ob aſſuetudinem, vel ob aliquot nativæ indolis igniculos adhuc ſuperſtites; nullas cum morbo inducias paſciſci volunt, ſed perpetuum bellum gerere ad internecionem uſque vel morbi, vel ægri.

Neque verò hic mihi de iis Medicis ſermo eſt, qui dolo malo, ac peſſimo conſilio remedia remediis aggerant, ut Pharmacopœis, quorum gratiam demereri fœnerare eſt, gratiores ſint, ſeu ne in ſiniſtro eventu quicquam inexpertum, vel intentatum videantur

(a) De Arte num. 20.

Digitized by Google

reliquiſſe, hos enim æruſcatores, atque ut cum Plinio loquar, animarum negotiatores potiùs appellarim, ac ſolùm dignos, ut è Medicorum albo eradantur, ſed cum iis mihi res eſt, qui rectè & ex arte ſe agere exiſtimantes, ſuo genio nimis auſcultant, & à naturalibus ſuis affectibus ſe tranſverſos agi patiuntur.

Aliud porrò Medentium genus eſt ab iis, qui nimis actuoſi ſunt longè diverſum; hi vultu, ſermone, inceſſu melancholiam præferentes, habent omnia ſuſpecta, & ex ſuâ naturâ meticuloſi in quocumque ferè morbo ad funeſta præſagia ſunt valdè proclives, timent, quippe ne morbus vultu placidus ſibi illudat, lentè propterea, ac ſuſpenſo pede ad morborum curationem procedunt, cunctandum rati, atque expectandum, *quid ſerus Veſper vehat*, quid dies craſtina, obſervando, num magis ſe prodat morbus, num ſat virium Naturæ ſit ad oppugnandum ſe ſola morbum, num præindicata ſit Criſis, num à catharſi, an à Venæ ſectione exordienda ſit curatio; ſic perſæpè ſibi moras nectendo & prolatando occaſionem, quæ præpeti pede fugit, & agendi opportunitatem ſibi è manibus turpiter elabi patiuntur.

At qui decumbit, ſentitque in dies vires fatiſcere, atque unà illius domeſtici non ulteriùs differendum reclamant, habet hoc Medicorum genus paratas ac veluti in numerato rationes & argumenta, quibus talem operandi modum tueantur. Primò quidem percelebre dictum illud Q. Fabii M. quod T. Livius recenſuit, obtrudunt, (*a*) *Medicos & Imperatores plus interdum quiete, quàm agendo & movendo proficere. Tempus ut morbos facit, ita & ſolvere*, non eſſe tam facilè, ut creditur; conjecturis aſſequi, quid Natura intus moliatur, quò tendat, eam ſolam Morborum medicatricem eſſe, cui repugnare velle, nil aliud ſit, (*b*) uti ajebat Tullius, quàm *more Gigantum pugnare cum Diis.*

Hæc & ſimilia objectant, ut naturalem ſuam ſegnitiem à culpa vindicent; intereà tam qui nimis operoſi ſunt ac ſolliciti, quàm qui nimis lenti ac ſegnes, non ſatis benè audiunt, tum apud Sapientes, tum apud vulgus, ut illi paſſim traducantur tanquam fræno, hi verò tanquam ſtimulis egentes, veluti de Ephoro & Theopompo ſuis diſcipulis dixit Iſocrates Orator Clariſſimus.

Lon-

(*a*) Lib. 22. (*b*) De Senectute.

Digitized by Google

Longum eſſet recenſere ſingula ingeniorum diſcrimina, & quò quemque Natura ducat vel trahat, penè incredibilis enim in hâc re eſt varietas, adeò ut non pauciores ſint animorum, quàm corporum formæ; idem propemodum, quod in Oratoribus evenit, quorum quiſquis ſuum habet peculiare dicendi genus, ita & in Medicis obſervatur, quorum ſinguli ſuam habent ex genio medendi formam: Sunt qui placitis ſuis mordicùs hæreant, nec tam facilè ab eo quod ſemel ſecundum rationem ſtatuiſſe viſi fuerint divelli poſſint, reclamante licet experientia, & Ægro in pejus ruente; ſunt qui mobilis & inconſtantis genii prout miteſcit & aſperatur morbus ſententiam & remedia in contrarium mutant; ſunt qui ſubagreſtis, ac tetricæ naturæ nihil Ægro gratificantes, vel in rebus leviſſimis, Tortorum vices ſubeunt, & tyrannidem quandam exercent; ſunt alii qui nimis mites, & philantrophi *cubantium delitiis ſubſcribunt.*

Quidam nimis creduli, remediorum efficaciæ multum tribuunt, ſunt qui nihil pirrhoniano more ſuum illud, ἐπέχω, proferentes & aliquid agere videantur, herbulam unam, vel alteram in jure decoquunt & exhibent. Quoſdam obſervare eſt taciturnos, pauciloquos, dictatoriè quid agendum ſit præſcribentes, ſed qui de morbi natura & præſcripto remedio rationem nullam ediſſerant; quoſdam ex adverſo multiloquos, clamoſos, aptiores potiùs ut laboranti Lunæ quàm dolenti Ægro ſuccurrant, decumbenti propterea non parum infeſtos, ut exindè Græcum illud manarit adagium ἰατρὸς ἀδόλιχος νοσοῦντι πάλιν νόσος, hoc eſt, Medicus loquax Ægro alter morbus; Habet quippe medicum Forum ſuas quoque Rabulas & loquutulejos, qui Mutam Artem loquacem fecere.

Cum autem talia paſſim eveniant, neque tantum penes locorum & regionum diverſitatem, cum revera uti ajebat Celſus, (a) aliud ſit Medicinam exercere Romæ, aliud in Ægypto, aliud in Gallia, ſed hæc obſerventur iiſdem in locis, eadem in Urbe, in Medicis, iiſdem in ſcholis inſtructis ac veluti collactaneis, quamnam precor, aliam cauſam cur tam variæ ac diverſæ ſint medendi formæ imaginari poſſumus, quàm temperamenti diverſitatem, & ex-

(a) In Prohemio.

Digitized by Google

& exinde morum dissimilitudinem, sic ut quisque sui ingenii voluptati indulgeat, atque obtemperet. Rem non absimilem in celebrioribus suæ ætatis Oratoribus admirabatur olim Tullius, (*a*) ut hanc ob causam nesciret quis esset Orator imitatione dignus. *Quid enim majus*, ajebat ille, *quam cum tanta sit inter Oratores bonos dissimilitudo, judicare quæ sit optima species, & figura dicendi!* Id ipsum quantò magis admiraretur ipse Tullius, si illi revilcere daretur, & in hôc Celebertimô Athenæô latialis facundiæ Domiciliô, tot Professores de sublimioribus Scientiis tam doctè, tam disertè, sed tam diversis dicendi formis differentes unicâ die audiret! Cum igitur inter Medicos non vulgares, sed probatos & commendatione dignos, tum in prædicendis morborum eventibus, tum iisdem curandis, tanta ubique locorum observetur morum diversitas, quisnon videt, cuique Medicinam facienti necessitatem incumbere, ut ad illud Oraculi Monitum γνῶθι σεαυτόν vires, & animum intendat.

Studeat igitur quisque ut se ipsum perfectè agnoscat, & quantum ab ea mediocritate, quæ in unaquaque re expetitur, ac præcipuè in re medicâ, ubi de humanô coriô agitur, declinet, ut si naturalem corporis temperiem immutare nequeat, saltem animi affectus prudentia medicatrice moderetur, inflectat, & ad Symmetron illud, in quo Virtus posita est, paulatim deducat. Quotus enim quisque Medicorum est, cui ex tam bono luto Titan præcordia finxerit, ut temperiem illam, quam Elementorum pensores ad pondus vocant, obtinuerit, ut neque plusquàm decet promptior sit ad agendum, neque segnior, neque plus æquo audax, neque magis quàm par est meticulosus? (*b*) *Quisque suos patimur manes*, rectè ajebat Poëtarum Princeps, nullusque ferè est è Medentium classe, qui hac in re medella non egeat; remedia verò non è decantatis Medicinæ fontibus haurienda, sed è Moralis Philosophiæ Promptuariis petenda.

Hujusmodi curationis necessitatem præ cæteris agnovit Galenus, siquidem cum elegantissimum Tractatum, cui titulum fecit: *Quòd animi mores sequantur corporis temperaturam*, conscripsisset, alium adjecit: *De cognoscendis, & curandis animi morbis.* Talis equidem

(*a*) De Oratore. (*b*) 6. Æneidos.

Digitized by Google

equidem curatio non adeò facilis eſt, neque paucorum dierum eſt opus, illam tamen inter adynata nequaquàm reponendam eſſe, quotidiana experientia ſatis commonſtrat. Quemadmodum autem Medicus; ſi quando illi ægrotare contingat, ſibi ipſi non fidit, ſed alium accerſit à quo morboſi affectus, quo premitur, naturam dignoſcat, ita in hac re, de qua agitur, à recta ratione non aberrabit Medicus Practicus, ſi ab aliis addiſcat, qualiter ſit affectus, num Medicinam ingenuè, prudenter, & cum plauſu exerceat, quibus in rebus ex communi hominum conſenſu delinquat, & malè audiat. Dèxtrè itaque, & pro re nata ab hoc, & illo quaſi ludens commune hominum judicium ſubolfaciat; ac licet non ratò quædam illi parum grata ſint audienda, hilari tamen animo accipienda, non ſecùs ac Medicatæ potiones, ac ſincero examine expendenda, num vera an ficta, num ab amico, an ab inimico pectore prodierint, atque hinc documenta pro affectibus ſuis moderandis excipere.

Quantum referat perſpectum habere quale ſit de ſe hominum judicium, (*a*) ipſemet Servator Noſter ſatis oſtendit, dum enim humana ſub imagine terras luſtraret, quamvis quis & qualis eſſet perfectiſſimè noſſet, viſus eſt tamen aliquando ſcire optaſſe, quid de ſe ſentirent homines, cum ad diſcipulos ſuos converſus illos his verbis interpellavit, *Quem dicunt eſſe filium hominis?* Licet enim interrogationem hanc ab eo factam velint ad eliciendam à ſuis diſcipulis fidei confeſſionem, non abs re tamen fuerit hinc documentum excipere ad mores noſtros componendos.

Neque pudori ſit Practico Medico quoquomodo perveſtigare qualis de ſe circumferatur opinio, neque ſolum quid amici ſentiant, ſed quid Æmuli, quibus cum aliqua fuerit ſimultas; ab amicis enim laudem quæ palato perjucunda eſt, facilè eſt referre, ab inimicis autem veritatem, quæ ſalubrior. Non modica profectò ſunt emolumenta, quæ ab inimicis referri poſſunt, ſi quis animum rectè advertat, & malo benè uti velit; (*b*) *Qui enim inimicum habet Magiſtrum gratis habet, ex quo aliquid diſcat quod amicos fugiat*, cæcutit enim Amicus in eo quem adamat, uti ajebat Plato, qui enim livore tangitur ea quæ laudanda ſunt, vel ſicco pede præterit, aut ex-

(*a*) Divus Marcus cap. 16. (*b*) Plutarch. de emolum. ab inim. capien.

Digitized by Google

tenvat, quæ vero vitium ſonant, ampliat, ac ſpargit in vulgus. Ita verò naturæ humanæ imbecillitate, aut malignitate comparatum eſt, ut aliena vitia lynceis oculis perſpiciamus, noſtra verò lippis, (*a*) nec videamus *manticæ, quod in tergo eſt*, ut vetus fert paræmia.

Neque peritorum Medicæ Facultatis tantùm, ſed cæterorum quoque, quos in aliis Scientiarum generibus fama commendet, Sententiam ſcrutari, ſalutare conſilium fuerit, quin popularium quoque ſenſa explorare, non inutilis erit indago, prudentia enim & recti cognitio non ſolis literarum Cultoribus mancipio datur, ſed plebeis quoque, quibus mira ſagacitas in rebus ſuis agendis ineſt, literatis ipſis non rarò invidenda. (*b*) Pomponium ſecundum Tragœdiarum Scriptorem referunt tantum populari judicio tribuiſſe, ut quotics aliquis ex ejus amicis illi Suaſor eſſet, ut aliquod ex ſcriptis tolleret, ipſe verò retinendum arbitraretur ſolitum dicere fuiſſe, *Ad populum provoco, atque ita Populi vel aſſenſu, vel ſilentio, aut ſuam, aut amici ſententiam ſequutum.*

Pictoribus quoque olim id moris fuit, ut poſt tabulas palam expoſitas latérent, ut non tàm curioſitatis, quàm emendationis ſtudio præcreuntium judicium auſcultarent, (*c*) ut de Phydia perhibent, qui cum Jovis imaginem abſolviſſet, illam hominibus viſendam oſtendit, ipſum verò poſt januam attendiſſe quid quiſque ſpectantium laudaret, aut reprehenderet, quibus digreſſis ad populi judicium, & opinionem imaginem emendaſſe; *Neque enim exiſtimabat mediocre aut contemnendum eſſe populi numeroſi conſilium*; verum quippe, & Oraculi loco præcipuè quod morum correctionem attinet habitum eſt dictum illud, *Nemo populum, populus neminem fefellit.*

Quiſquis igitur Medicæ praxi ſe devoverit ad mendum illud, in quod omnium oculi offendant, emendandum totis viribus intendat, ut id quod in corporis conſtitutione à Natura non impetrarit, propria virtute animo ſuo adſciſcat. Medicus itaque Practicus, cui non vile lucrum, ſed ægrorum ſalus, & proprii nominis exiſtimatio curæ fuerit, ad publicam hominum cenſuram, tanquam ad Speculum ſuos componat affectus, ſique intelligat nimiam ſuam alacritatem, & in agendo celeritatem damnari, illam pauliſper compeſcat,

(*a*) Catullus. (*b*) Plin. Jun. lib. 1. epiſt. 16. (*c*) Luc. de Imag.

Digitized by Google

peſcat, & lentè feſtinare perdiſcat, ſi nimiam tarditatem improbari, & morum ſeveritatem faſtidiri torporem ſuum excutiat, & comitatem quantum licet ſibi adjiciat, atque ut dici ſolet, *Gratiis litet.* Habent enim id Medici, quos vel in conceptu, vel ortu Saturni Sydus afflaverit, ut non adeò gratus ſit illorum acceſſus, & conſuetudo, qualis eſt eorum, quibus ſub feliciori aſtro natis amœnum ingenium Natura indulſerit. Quod forſan in hanc rem eleganti dicto innuere voluit Clariſſimus Orator, (*a*) *in quibuſdam Virtutes gratiam non habent, in quibuſdam vitia delectant.*

Medicus itaque ſic compoſitus talis erit, qualem optabat Pindarus, Παχυς ἐπιτα τον, hoc eſt ad manus promptiſſimum, ſic enim agendi opportunitatem agnoſcet, quando ſcilicet properandum, quando cunctandum, quando periclitari, quando morbi impetum eludere oporteat, quo pacto Quinti Fabii Maximi & Marcelli laudes ſibi adjiciet, quorum unus Romanæ Reipublicæ Clypeus, alter Enſis dicebatur.

Quod verò præcipuum eſt, altercationes, ac lites ſummoperè cavebit, ubi cum aliis Medicis conſulere oporteat, malum ſatis frequens, quod in Medicina *ſemper damnabitur, & ſemper retinebitur.* Nihil eſſe quod Medicam Artem magis dehoneſtet, & impoſturæ ſimilem faciat, quàm crebras Clinicorum concertationes, ac rixas, non ratò coram Ægris ipſis, & ubi de aliquo remedio deliberandum ſit, ſatis liquet, *nemine idem ſentiente, ne alterius videatur acceſſio*, quod non tam in Artis infirmitatem, & incertitudinem acceptum referri debet, quàm in odia, quæ Medici ipſi tunc magis exercent, ac pandunt, quando occultanda eſſent, aut ſaltem ad tempus ſeponenda. Ariſtides, ac Themiſtocles duo apud Athenienſes principes Viri, & ad præcipua Reipublicæ munia deligi ſoliti, apertis odiis ob æmulam Virtutem ſeſe ad invicem inſectabantur, (*b*) *quoties tamen in legationem, vel expeditionem aliquam proficiſcerentur, deponebant ad fines ſimultatem, quam reverſi reſumebant.* Egregium ſanè Medicis documentum, ubi ad conſultandum, atque Ægrum aliquem curandum unà conveniant.

(*a*) Quintil. Lib. 11. inſtitutionum. (*b*) Plutarchus in Præceptis politicis.

Digitized by Google

ORATIO SEPTIMA.

Habita die 15. Novembris, M. DCC. V.

Antiquitatis, & Novitatis Studio Medicum perfici.

SI olim, cum nondum intra Urbes, & Oppida concluſi homines per agros palantes ævum traducerent, Artes quaſcunque, ac eas præcipuè, quarum magis neceſſarius eſſet uſus, magnis honoribus exceptas fuiſſe, ac illarum Inventores à bona poſteritate in Deorum cœtum relatos quandoque legimus, nihil omninò admirari ſolemus A. N. Quo enim, precor, à ferarum victu differret humanum genus, niſi repertæ fuiſſent Artes, quarum beneficio ſocialem vitam, qua nihil in terris beatiùs eſt, degeremus! Artium porrò quaſdam à primævâ ſua dignitate, & exiſtimatione deſciviſſe, ſive ob ſolitam rerum viciſſitudinem, ſive ob hominum ſocordiam, uti conqueſtus eſt, qui de cauſis corruptæ Eloquentiæ ſcripſit, neque pariter admirationi eſſe conſuevit. Quòd verò ingenuæ quædam ac honeſtæ Diſciplinæ tunc primùm neglectui eſſe cæperint, cum ſummum penè perfectionis culmen pertigerint, cui infortunio præcæteris maximè obnoxia eſt Ars Medica, id unum eſt quod nec ſatis admirari ſoleo, nec parum dolere poſſum. Medicina olim cum rudi-tatis multum, & opere, & ſermone præferret, ac fidenter magis, quàm ſcienter de partium ſtructura & uſu, de morborum natura, ac indole, de remediorum poteſtate, tum coram Ægris in Conſultationibus, tum in Lyceis declamaret, magna præmia, & magnos honores promeruit, adeò ut Medico prætereunti quilibet vir honeſtus caput aperiret, ac de via decederet; modò eadem poſt tot exantlatos labores, poſt tot glorioſa Inventa, cum non ampliùs analogiſmis, ſed apodicticè procedat, imò oculata fide indigitet, quale ſit verum Naturæ regimen, qualis Cerebri, partium ſpiritalium, Cordis, inferiorum Viſcerum, & cujuſque minimæ partis

Digitized by Google

partis vera conformatio, & officium, ubi nam cubent graviores morborum peſtes, ac ingenuè confeſſa quo uſque protendatur remediorum virtus, ridetur, deſpicitur, ac tanquam Ars ſervilis traducitur, quam non amplius, ut olim, dignentur patritiæ manus attingere. At quid hoc rei eſt unquam? Num corruptos ſeculi mores, ac temporum noſtrorum barbariem culpare liceat? abſit. Quandonam enim unquam literatior fuit Mundus! Quanam ætate tam unanimi ubique terrarum conſenſu à doctis Viris deſudatum eſt ad priſcum literis honorem reſtituendum! Mihi equidem circa hujuſmodi contemptum, & tam proſtratam Medicæ Artis exiſtimationem animum intendenti cum variæ, ac diverſæ obverſarentur cauſæ, potiſſimam eſſe credidi perpetua ferè inter Profeſſores ipſos diſſidia, ac præcipuè Antiquitatis, & Novitatis contraria ſtudia, adeo ut Medici in binas veluti acies, tanquàm dimicaturi diſceſſerint, quarum unà Veterum doctrinam pene adoret, & mordicùs retinendam velit, novam autem deſpiciat, altera verò auctoritatis jugo excuſſo, ſoli rationi & autopſiæ auſcultandum aſſerat; undè factum ut cùm ſapientes Viri, tum plebei quoque homines, qui haſce concertationes norunt, & quandoque, audiunt, ſtomachentur, & Medicinam ab arte captatoria, vel parum, vel nihil differre exiſtiment. Vobiſcum itaque hac mea parænetica Oratione mihi res erit, Ornatiſſimi Philiatri, ut ſi forte labes iſta animos veſtros irrepſerit, illam elvam, & abſtergam, oſtenſurus Antiquitatis, & Novitatis ſtudio Medicum perfici.

Quàm graves turbas in politico regimine ferè ſemper ciere conſueverint rerum Novitates, ubi quis nimirum veteres mores, ac leges abrogare, ac novas, licet poſtmodum in majora commoda ceſſuras, inferre pertentarit, jam ſatis, præter experientiam ipſam, cùm veteres, tum recentes hiſtoriæ loquuntur. Magni quippe ſemper intereſſe creditum eſt, qualemcunque Civitatis ſtatum, dummodo quietum, integrum ſervare; (a) quam ob cauſam Romæ olim libros de Sacrorum origine in Sepulcro Numæ Pompilii à bubulco repertos, Senatus cremari juſſit, ne ſi ad vulgi manus deveniſſent, cum abſurda quædam in iis continerentur, popularem ſtatum perturbarent. Quibus inteſtinis motibus,

(a) Div. Auguſt. de Civit. Dei lib. 7. cap. 34.

exacto nuper ſeculo, concuſſa fuerit Medicorum Reſpublica, ubi primùm ab Anglico Cœlo celeberrimum illud Phænomenon circularis ſanguinis motus apparuit, quod Medicorum non paucos in ſui admirationem, & amorem pellexit, jam ſatis perſpectum eſt ut nihil magis. Ad novum enim illius lumen cæcutientes, ac penè inſanientes docti alioquin Viri clamitare cœperunt, fatuum Ignem illud eſſe citò deſiturum, ac purum prurientis ingenii Commentum, quo ſtante brevi totam Medicinam everſum iri neceſſum eſſet. Diù equidem, & aeriter utrinque pugnatum eſt, verùm, ut olim de Romanorum bellis civilibus.

Bella geri placuit nullos habitura triumphos.

Sicuti enim Veteris Medicinæ Aſſertoribus nequaquàm datum eſt, tam egregium, & frugiferum Inventum, multaque alia, quæ exinde Scrutatorum æmula virtus aperuit, evertere; ita neque illis priſcam Medicinam adeò convellere, ut licet multum de illius amplitudine detractum fuerit, adhuc tamen multum honoris, ac dignitatis, illi non ſuperſit. Quoniam autem res nondum ſatis benè ſunt compoſitæ, & quibuſdam in locis contentioſum hunc funem ducere libido eſt, propterea prudentis, ac ingenui Medici, qui ſolius Veritatis conquirendæ ſtudio teneatur, erit, ita ſe gerere, ut ſine partium ſtudio, ſine offenſa poſſit utriuſque Provinciæ fines longè, latèque diſcurrere, eaque ſibi comparare, quæ non ſolùm ad Medicam Eruditionem faciant, ſed quæ ad Medicinam ritè, & cum laude exercendam conducant.

Ampliſſimus autem ad id patebit campus; nam ex ſolô Hippocrate quantum bonæ ac ſinceræ frugis licebit colligere! quot documenta, imò quod Oracula ad morbos prænoſcendos, & fugandos quoque, ab inexhauſto illius penu haberi poſſunt! Nemo ad illum accedit, quin doctior abeat, nihil eſt, quod quis diſcere velit, quod illi docere non poſſit. (a) Experientiſſimus hic Senex, Qui ſatis norat, quantùm juxta locorum & regionum naturam Medicina differet, tanti tamen ſua documenta ad morbos prænoſcendos fecit, ut Vir alioquin modeſtiſſimus literis prodere veritus non fuerit, illa vere eſſe, & in Lybia, & in Delo, & in Scythia, hoc eſt

(a) Hippoc. lib. Prenot. num. 27.

Digitized by Google

eſt in calidis, temperatis, & frigidis regionibus. Quàm doctè porrò, quàm eleganter Celſus, quem Latinum Hippocratem vocant, Medicum inſtruit; imò ſi lubet, expertum Chirurgum facit, quid autem è Galeni, non dicam Operibus, ſed Bibiliotheca ſperare non liceat, ſi quis illam modò pulverulentam excutiat, ſivè raram, & peregrinam eruditionem circa Philoſophorum, & Medicorum placita, ſive particulares caſus, & medicas hiſtorias, ſive egregia documenta pro reparanda, ſive pro tuenda valetudine exopter. Neque irritus labor fuerit Arabum Sapientiam deguſtaſſe, aliorumque Scriptorum, qui poſtmodùm per tot ſecula commentaria ſua poſteritati tradidere. Nolim tamen, quis putet velle me quod Medicus, qualem peropto, exactè calleat, *ut digitos unguesque ſuos*, quidquid apud hujuſmodi Auctores ſcriptum reperitur. Etenim, cum ob antiquum illud ſcribendi Cacoëthes, quod noſtra ætate non parum perfrixiſſe viſum eſt, magna ſit librorum turba, quæ diſcentem potiùs oneret, quàm inſtruat, nimis improbus labor eſſet, velle in cunctis diſquirere quid boni reperiatur, niſi interdum contingeret erronea quædam dogmata, & ſupervacua diſcere, mox dediſcenda. Medicus tamen à bono Præceptore inſtitutus facilè noſcet quos libros attentè legat, quos obiter excurrat, & quorum, ne hoſpes in Medicina videatur, ſolam nomenclaturam habere ſufficiat.

Haud ſecùs bonum Medicum novitatis ſtudioſum eſſe, & decet, & neceſſe eſt. Quot beneficia, & inopinata commoda ex abditarum rerum ſtudio, atque ſcrutamine ad perficiendas Artes proficiſci ſoleant, ſola Magnetis ad Polum cognita converſio, cujus beneficio per ampla Oceani ſpatia *extra Anni Soliſque vias*, oculis non ad Aſtra, ſed ad Verſoriam intentis, licet diſcurrere, ſatis palam fecit. Curioſitas equidem Ignorantiæ filia dicitur, ſed poſteà Sapientiæ Mater evadit, niſi tam curioſa indagine tot Scrutatores, quos habuit fortunatiſſimum præcedens ſeculum, nobis aperuiſſent, quomodo, quibusve legibus in orbem feratur ſanguis, per quos ductus chyloſus latex, lympha, aliæque fluidæ ſubſtantiæ ſuos abſolvant motus, qualis ſit partium ſolidarum configuratio & uſus, qualiſve earum ad invicem harmonia, quænam vis cunctos infuſa per Artus corpoream molem agitet, quanta rerum caligo

nos

Digitized by Google

nos teneret? adhuc inter antiqua ſomnia verſaremur inter facultates Tractrices, Retentrices, multaſque alias tum ſocias, tum famulas; adhuc inter primarum qualitatum repagula Phyſiologica, & Pathologica coërceretur Doctrina; adhuc Jecur infectorio munere candidam chyli veſtem in purpuream verteret; adhuc Lien peculiarem ſuccum ſtomacho pro acetario ad excitandam Orexim ſuffunderet; adhuc Pancreas, cæteræque glandulæ ſub vili miniſterio fulciendi Vaſa labo ent; adhuc ad Cor tantummodò perfrigerandum & extrudendas fuligines anhelarent Pulmones. Adhuc, cæcorum ad inſtar, cum morbis congrederemur.

Quoniam autem Proſectorum induſtria, manibus ferro, oculiſque microſcopio armatis, tam altè in Regnum Naturæ penetratum eſt, immò Natura ipſa, quæ nobis antea tot variis formis iludere conſueverat, tandem non ſecus ac Virgilii Protheus, tortura & vinclis in vivorum anatome verum fateri coacta eſt, modo ad oppugnandos morbos, ratione duce, & auſpice procedimus, ut Pharmaceuticam rationalem, Chirurgiam, & rationalem quoque Diætam teneamus. Sit autem, quod non abnuo, non ignotum prorſus fuiſſe veteribus ſanguinis in orbem motum, aliaque Inventa, quæ modo habemus, non niſi obſcurè tamen ac ſine uſu ea noverunt, quæ nos tam magno emolumento, tam manifeſta ac clara luce, conſpicimus, ut non ineptè Prophetæ dictum illud pronunciari poſſit. (*a*) *Seniores ſomnia ſomniaverunt, juniores autem viſiones viderunt.* Hinc diſcere liceat, Ornatiſſimi Philiatri, quantum interſit nova Documenta, non ſolùm nudè & ſimpliciter cognita, ſed ritè habere perſpecta, ad quæ extra omnem controverſiæ aleam poſita, ac veluti ad Policleti regulam referre liceat quidquid ſcriptum reperitur. Non ſatis itaque fuerit ab antiquis Fontibus Medicinam hauſiſſe, ſed neceſſe quoque eſt puros ac ſecuros latices deguſtaſſe, quos novæ ſcaturigines tam larga vena effudere. Ex novarum itaque, & antiquarum rerum peritia, bonus, ac verus conflatur Medicus, qui ſciat qualis fuerit Medicinæ ortus, & progreſſus, qualis præſens illius ſtatus, ac ſi licet divinare etiam qualis futurus ſit. Hoc eſt vere Medicam Artem profiteri, nequaquam verò in veterum decreta ſolumodo juraſſe, ac variis textuum inter-

(*a*) Joel. 2.

Digitized by Google

interpretationibus, idem agere, quod veteramentarii Sutores, *Dentibus antiquas ſoliti producere pelles*, aut ejuratis Galeni, aliorumque Doctrinis, ſolam novitatem affectare.

Quanquam, ſi rem attentè expendamus, uſitata iſthæc Antiquitatis & Novitatis Vocabula non rarò nobis imponunt, dum rebus antiquiſſimis, antea à nobis ignoratis novarum rerum nomina imponimus; ſic novum Orbem eam Mundi partem vocamus, quam rerum Univerſitati coævam primus omnium Columbus navigatione nulli antea pertentata aperuit; ſic novos Planetas Corpora illa cœleſtia dicimus, quæ à Mundi origine mortalium obtutui inconſpicua, Galilæus, Vir ſanè Lynceus, oculis Teleſcopio munitis viſenda præbuit, atque ut ea ſplendidiora redderet, regio Mediceæ Familiæ cognomento inſignivit; ſic verbo rei parum congruo primas Mundi ætates antiqua tempora vocamus, cum verè noſtra tempora antiqua dici mereantur, & Mundi grandævitas in dies major ſemper futura ſit, exordio ſcilicet, uti fas eſt, ab Univerſi fabrica deducto. Non ſunt igitur tanti facienda Antiquitatis & Novitatis nomina, ut vos O. D. à Veritatis ſtudio, quod unicum eſſe debet, abducant, ac tranſverſos in rixas ac ſimultates agant. Id enim quod à nobis novum dicitur, ſi verum eſt, antiquum eſt; quid enim veritate antiquius!

Ad evoluenda igitur tam priſcæ, quam novæ Medicinæ ſelectiora monumenta vires ac animos intendite; Vobis exemplo ſint cæterarum Facultatum cultores. Quibus volupe eſt Poëſi indulgere, num ſolùm Virgilium, Horatium, Ovidium alioſque illorum temporum (ut intra Auſoniæ fines, intactis Græciæ litoribus conſiſtamus) colere & lectitare cenſendum eſt? an non etiam clariores Poëtas, quos habuere poſteriora ſecula uti Pontanum Actium Sincerum, atque eos etiam, quos habet ætas hæc noſtra? De Poëtarum Principe ſatis conſtat, illum, & ſuorum, & antiquiorum temporum Poëtas coluiſſe, atque Ennii carminibus apprimè oblectatum fuiſſe, cumque ab eo quæreretur, quid in obloleto Poëta reperiret, *Aurum inquit, ex Ennii ſtercore colligo.*

Quiſnam Philoſophus eſt, qui poſtquam Ariſtotelis opera ſatis verſarit, (ſi tamen ſapiat ac verè Philoſophus h. e. Sapientiæ amans dici optet) experiri etiam non velit qualis ſit Philoſopho-

Digitized by Google

rum noſtræ ætatis Doctrina? Quiſnam Mathematicum ſe profiteatur & ſolius Euclidis elementis contentum dicat, Galilei autem & Borelli ſapientiam deguſtare non dignetur. Aut quis Geographiæ ſtudioſus eſt, qui ſolas Ptolomæi tabulas, ubi antiquus Orbis deſcribitur, obſervarit, ac nunquam exactiſſimas & elegantiſſimas, quas modò habemus mappas luſtrarit ubi tum antiquus, tum novus Orbis magno mentis & oculorum oblectamento delineatus viſitur?

Verùm ut quid externa exempla conquirimus cum domeſtica abundè ſuppetant? (*a*) Magnus Hippocrates Medicæ Artis conditor, ſimul & Stator, ſicuti novitatis ſtudium commendavit, ubi Democritum convenit animalium Corpora diſſecantem, ut amentiæ ſedem diſquireret, ita neque priſcam Medicinam abhorruit, librum enim de veteri Medicina conſcripſit, parvum quidem, ſed aureolum, quem totum ſui juris fecere Hermeticorum Alumni. (*b*) Galenus quoque in ſuis, quas ſuſcepit peregrinationibus, ſe non parum novarum rerum ſtudioſum oſtendit. Vir iſte ſolertiſſimus Deſtillatoriam Artem mente concipiens in votis habuit, ut modum ſciret, quo pars Vini meracior & tenuior à craſſioribus ſecerni poſſit, ſicuti Butyrum à lacte ſeparatur imò non levem gratiam iis habiturum ſe dixit, qui tale mechanicum inſtrumentum ſibi oſtenderent.

Doctiſſimus Mercurialis (ut novos quoque Scriptores in ſcenam producamus) multa quidem cedro digna Volumina conſcripſit, aſt quantum dignitatis, & claritudinis nomini ſuo adſcivit ſolo Artis Gymnaſticæ libro, ubi modum, ac leges patefecit, quibus Veteres corpora ſua exercerent, non ſolùm ad publica ſpectacula, ſed ad ſalubritatem, & decorationem conciliandam, qualem Artem noſtra ætate penè obſoletam Majores noſtri tanti fecere, ut illi ad Juventutem exercendam, ſuos Pædotribas, & Gymnaſiarchas præfi erent, quos inter olim percelebris fuit Herodicus Hippocratis Præceptor, qui Platone referente, (*c*) Artis Gymnaſticæ beneficio licet ſemper valetudinarius, vitam ad ultimam ſenectam produxit. Thomas Bartholinus Haffnienſis Academiæ clariſſimum lumen

(*a*) In Epiſt. Dialogo 3. (*b*) De ſimpl. Med. Facult. lib. 1. cap. 17. (*c*) De Rep.

Digitized by Google

men Novitatis, ſi quis alius, ſtudioſiſſimus Cultor, cum repertis vaſis Lymphaticis magnum ſibi nomen comparaſſet, ut in Anatomico Theatro inter novarum rerum Inventores in decimo quarto gradu ſedere poſſet, ad illuſtrandam antiquitatem animo converſo, egregium Opus de Veterum puerperiis ad umbilicum penè perduxerat, aſt illius Gloriæ Vulcanus invidit, qui ejuſdem inſigni Bibliotheca exuſta, id quidem obtinuit, ut hoc tam præſtanti Opere careat poſteritas, ſed non ut illius aboleatur memoria, ac deſiderium.

Quantum igitur à Medicæ Artis Procerum Veſtigiis aberrent, tum ii quorum palato ſolùm arrident quæ novitatem ſapiunt, & fatua videntur, quæ Antiquitatem redolent, tum ii, qui cum Veterum ſalivam ſemel combiberint, reliqua omnia faſtidiunt, ſatis liquet. Quoties aliquem pro dignitate priſcæ Medicinæ reparanda perorantem audio, mihi Symmachum Romæ Præfectum declamantem audire videor, qui cum Deorum cultum deſeri, ac omnes ad Chriſtianam Religionem confluere videret, magna facundia, ac deleníficis verbis ſuadebat, ut in Curia Ara vetus Deæ Victoriæ inſtauraretur, cui poſtea D. Ambroſius non minùs elegantem, quam doctam, & nervoſam Orationem repoſuit.

Haud aliter ſine ſtomacho audire non liceat, qui omnem Veterum doctrinam, tanquam falſis theoriis ſuperſtructam è Scholis proſcriptam vellent, non ſecùs, ac ſi cuncta omnia, quæ novi Scriptores literis mandarint, tam firmo ſtent, talo, ut aliquando è ſua dignitate cadere nequeant. Ut unicam rem pertingam, paucis ab hinc annis Scholæ totæ erant in fermentis, ut nihil aliud creparent Cathedræ, quàm fermentationem, qua naturalem partium œconomiam exponerent, modo ad Piſtores ablegatis omnibus penè fermentis, naturales functiones per ſimplicem texturam, configurationem, & mechaniſmum explicantur. Suos igitur manes nova quoque patitur Medicina, & non pauca illius dogmata, quæ multo plauſu excepta, ſunt, forſan aliquando ab Aula recedent, & quæ exulare juſſa fuerant, in gratiam redibunt. Aſt ſive illorum ignavia, qui Medicinam diſcunt, & Artem ſuapte natura longam, brevem fieri vellent, in cauſa eſt, ut medio in curſu conſiſtant, ſive varia, & diverſa in Scholis Juvenum inſti-

Digitized by Google

tutio effecit, ut Medicæ Artis Alumni Nutricios ſuos nimis diligant, & ab illorum præceptis ne hilum quidem diſcedant; ſed forſan Tempus veritatis Parens, & diuturnarum ægritudinum verus Medicus huic malo medelam aliquam adferet.

Utriuſque juris igitur Medici antiqui, & novi peritum eſſe oportet Jatricæ facultatis Profeſſorum nullique ſectæ mancipatum (*a*) *Sanus, homo, qui, & bene valet, & ſuæ ſpontis eſt, nullis obligare ſe legibus debet. Hunc oportet varium habere vitæ genus, modò ruri eſſe, modò in Urbe, nullum cibi genus fugere*; Sic olim Celſus de Homine ſano & libero; Id ipſum quoque de Medico ingenuo, & cui ſanum ſit ſynciput, proferre liceat, nimirum quòd liberè ſentiendi integram poteſtatem ſervet, nullumque doctrinæ genus abhorreat dummodò rationi & experientiæ reſpondeat. Etenim ſicuti in Numis non elegantia, neque num recens, an multò ante percuſſi fuerint, ſed bonitas & pondus ſpectatur, ita & de libris idem judicium eſto. (*b*) *Qui veteri vino utuntur ſapientes puto*, ajebat Comicus; rectè quidem, niſi tamen vinum in vappam ſeu acorem tranſierit; non minùs tamen Sapientes judicandi, qui recendi utuntur vino, ſi defæcatum fuerit; hoc enim vini genus plus nutrit, multòque plus ſpiritus ab eo elicitur. Non mediocri autem oblectamento Vobis erit Studioſiſſimi Juvenes ab antiquis lectionibus ad novas migrare, à Sylvis poſt longam venationem ad culta Novalia, unde amplæ ſegetes haberi poſſint, ſic quotieſcunque ad Veterum Menſas, ubi aliquantò craſſiores Cibi offeruntur Vos ſaturos noveritis, liceat Vobis ad Scriptorum noſtræ ætatis Sympoſia divertere, ubi elegantiores & ſapidiores præſto ſunt epulæ, quæ magis ad ſtomachum faciunt, & concoctu faciliores ſunt.

Neque vero cuiquam ex Vobis, O. D. pudori ſit ſuis opinionibus, quas diu foverit, interdum nuncium remittere, ſi ad lydium veritatis lapidem non ſatis reſpondeant; perſæpè enim fit ut nonnulli id, quo imbuti fuerint arctè retineant, vel quia vereantur, ne inconſtantes, ac transfugæ dici queant,

Vel quia turpe putant parere minoribus, & quæ (*c*)
Imberbes didicere, Senes perdenda fateri.

Non

(*a*) Celſus lib. 1. cap. 1. (*b*) Plaut. in Prologo Caſinæ. (*c*) Hor. lib. 2. Epiſt.

Digitized by Google

Non deſunt Doctiſſimorum Virorum exempla, qui opinionibus ſuis, quas falſas deprehenderint, non ſolùm vale dixerint, ſed retractationum libros ediderint, uti inter Sacros Scriptores D. Auguſtinus, ac inter noſtros F. Plempius, qui eam, quam de ſanguinis circulari motu doctrinam evertere contenderat, ſolidis rationum momentis ſtatuminare conniſus eſt, adeò verum eſt ſæpènumerò fieri, veluti ajebat Terentianus Senex, (*a*) *ut illa, quæ te ſcire credas, neſciæ, & quæ tibi putaris prima, in experiundo repudies.*

Exemplaria igitur, tum vetera, tum nova *Nocturna verſate manu verſate diurna*, & quidquid bonæ frugis illis ineſt ſine partium ſtudio, colligite atque aſſervate. Fas ſit Veterum Sapientiam admirari, non ita tamen ut noſtrorum temporum deſpiciantur ingenia; ceſſent tandem odia, ceſſent convitia, quibus utraque pars damnatur, neutra abſolvitur. Stus apud vos novis Scriptoribus qui Medicinæ pomæria tam amplè tam feliciter protenderunt, perſtet honos & cultus; Priſcis quoque Auctoribus, quorum humeris n o s inſidentes tam longè proſpeximus, ſuus habeatur honos, & gratia. Licet autem illi humani aliquid interdum paſſi fuerint, erronea quædam dogmata tradendo, non idcircò deſpuenda ſunt illorum opera, tanquam prorſus infrugifera; fateri enim licet ingenioſa fuiſſe, in tanta tunc temporis obſcuritate illorum figmenta, quibus ſi non laus, ſaltem neque debeatur contemptus. Lubet hic referre Plinii Junioris verba, quibus amicum ſuum in Achajam proficiſcentem admonitum voluit, ut ſuſceptam Provinciam rectè adminiſtraret *ſuus apud te*, (*b*) ajebat ille, *ſit honos Antiquitatis, ſit ingentibus factis, ſit Fabulis quoque.*

(*a*) In Adelphi Atto pr. (*b*) Plin. lib. 8, Epiſ. 24.

Digitized by Google

ORATIO OCTAVA.

Habita Die 5. Novembris, M. DCC. VI.

In Medicina facienda remediorum ſimplicitatem Operoſæ Compoſitioni præferendam.

QUotieſcunque mecum ipſe A. N. ad eam Facultatem, quàm publicè profiteri datum eſt, animum adverto ac perpendo, quàm gravis, quàm numeroſa morborum cohors humano generi incubuerit, atque illud malè plectat, ex adverſo autem quàm parum firmis præſidiis ad tot hoſtes propulſandos Natura nos communierit, magna equidem me corripit commiſeratio, tum mortalitatis noſtræ, cui à tam infeſta, & ſubdola ſtirpe nulla unquam pax fida, nulla ſecuritas, tum Medicæ Artis, quæ cum non ſemper præſtare valeat, quod acerbiùs interdum ab illa exigitur, probris, & conviciis paſſim impetitur, quaſi Ars illuſoria ſit, aut adeò infirma, ut & ipſa quoque medela indigeat. Scitè quidem ac eleganter pronunciavit olim egregius Scriptor, *Natura infirmitatis humanæ tardiora eſſe Remedia, quàm mala*: (*a*) quod dictum meherclè, quamvis ab Auctore ſuo ita fuerit prolatum, ut ad res quaſcunque, tum publicas, tum privatas accommodari queat, rei medicæ tamen adeò proprium eſt, ut cuncta Remedia, quæ hactenus excogitata, & reperta fuere, ad congrediendum cum morbis non niſi claudo pede incedant. Febris Furiarum maxima funereis facibus armata, quàm properè humana corpora depaſcitur atque abſumit! at præſidia, quæ ad febrile incendium ſin extinguendum, ſaltem ſufflaminandum opponimus tantò tardiora ſunt, quantò unda eſt tardior igne. Simplex afflatus apoplecticus fulminis ad inſtar hominem, ut ut robuſtum, temporis momento exanimat, atque proſternit; quale autem habemus Remedium licet de volatilium familia, quod tàm gravis

(*a*) Tacit. in vita Julii Agricolæ.

gravis affectus in agendo pernicitatem æquare valeat? In iis quoque morbis, qui lentè, & laneo pede, ut dici ſolet, procedunt antequam erumpant, & diritatem ſuam prodant, qualis eſt hydrophobia ex rabidi canis morſu, ſtupet attonita Ars Medica, & plerumque neſcit quomodo venienti morbo occurrat. Ita eſt profectò A. O. ſingula percurramus morborum genera, vero veriùs deprehendemus tardiora eſſe Remedia, quàm mala. Verum iſtud etiam utcunque ferendum eſſet, quando in Orbem terrarum, ceu in arenam hac lege deſcendimus, ut nobis levi Armatura inſtructis cum truculentis morborum feris continuò ſit depugnandum; at quod magis dolendum, & diſſimulare non liceat, eſt quod non rarò noſtra culpa ſit, ut tardiora ſint Remedia, ſi malis conferantur, quam quòd revera talia ſint nata, dum illa ad invicem permiſcendo, confundendo, corrumpimus, eviramus, ac talia reddimus, ut cum intra vitæ hoſpitia fuerint admiſſa inter ſe potiùs, quàm cum Morbo, & cauſa morbifica pugnam ineant. Providè quidem ac ſatis benignè Natura nobiſcum egerat, dum nobis quidem ignoto, ſed ſubtiliſſimo magiſterio innoxia Remedia elaboraverat, imò notis quibuſdam, & lineamentis diſtinxerat, ut facilè, & ipſo obtutu peritus Obſervator poſſet internoſcere, qualem plantam ſibi cognatam, & medicatricem pars quælibet corporis fuerit ſortita, niſi in noſtram perniciem convertere lubuiſſet; quæ in ſalubritatis gratiam fuerant fabrefacta. Jam tenetis video, O. D., quid velim, quid mediter, non niſi ſcilicet, ut quando Practicæ Medicinæ tradendæ mihi munus incumbit, rationum momentis oſtendam, in aggredienda morborum curatione, Remediorum ſimplicitatem nimis operoſæ compoſitioni præferendam.

Medicinam ſolius Divinæ beneficentiæ, ad malorum, quibus conflictamur lenimen, aliquod, donum eſſe ex ſacrorum Codicum teſtimonio ſatis conſtat, quod ipſum Ethnici quoque ſenſere, qui proverbiali dicto Medicamenta θεῶν χείρες, h. e. Deorum manus appellarunt. Non ſunt ergo Medicamenta humanæ conjecturæ Opus, ſi Divinum ſunt Magiſterium; ad Medentium ſolertiam ſolummodò ſpectaret amplum Naturæ Regnum perluſtrare ac diligenter ſcrutari quænam ſint Remedia ad particulares corporis affectus

Digitized by Google

fectus ſanandos nata, multiplici nimirùm experimento, & accurata obſervatione, uti olim priſcis Medicinæ Parentibus laudabili inſtituto mos fuit. *Gloria Dei eſt rem celare, Gloria Regis inveſtigare,* (*a*) ſic olim humanæ Sapientiæ Promocondus Salomon. Summus rerum Opifex, tanquam ludens in Orbe terrarum, in ſinu vegetabilium, Animalium, & Mineralium arcanas vires occuluit, ut eſſet hominibus unde ingenium, ac induſtriam exercerent, & rerum Virtutes abſconditas in apricum eruerent. Aſt minùs periti Artifices nobis videmur, niſi prælongas, ac interdum etiam ſcriptas à tergo Schedas apud ægros relinquamus, & in ſimplici quoque affectu non ſolum ſimplicia ſimplicibus, ſed etiam compoſita compoſitis permitteamus. Non multum equidem hac in re abſimiles ſumus Pictoribus, qui ſiniſtra manu tabellam, dextra pennicillum gerentes, toti ſunt in permiſcendis coloribus, hoc tamen diſcrimine, quòd illorum obtutui ex templò ſe prodit nova coloris ſpecies, nobis autem neque ſenſuum miniſterio, neque ratiocinantis facultatis ope conceſſum eſt noſſe tam facilè, quale ſit concretum, quod ex confuſanea Remediorum turba emergat.

Elenchum ſanè magnum admittit, & mendosè colligit quiſquis ex qualitatibus, quæ rebus miſcibilibus inſunt inferre velit eaſdem proportionatè in mixto corpore reperiri, cum in novo producto præter nativas qualitates inſigniter fractas, perſæpè aliæ omninò diverſæ, interdum etiam virulentæ caput exerant. Ex binis liquoribus pellucidis, ſi unà permiſceantur, corpus opacum fieri ſatis vulgare experimentum eſt, ut in ſcriptorio atramento. (*b*) Binas pariter fluidas ſubſtantias in ipſo permixtionis actu in ſolidum corpus concreſcere, Offa helmontiana demonſtrat. (*c*) Aurum ex ſui natura vim fulminandi non habet, cum ſpiritu nitri fulmineam poteſtatem adſciſcit. Argentum vim purgatricem non poſſidet, cum eodem nitri ſpiritu vehemens hydragogum evadit. Ex variis ſalium generibus, quorum uſus ſeorſim innoxius eſt, parati aquas ſtygias & fortes, ut vocant, acerrimum venenum, ſatis vulgatum eſt. Imo quod magis mirere, bina venena conſociata quandoque in Antidotum migrarunt; quale exemplum habet

(*a*) Proverb. cap. 25. (*b*) Boyle in Phil. Expe. (*c*) Etmullerus Pyrotech. Ratio. cap. 2.

Digitized by Google

bet Auſonius de muliere, quæ cum zelotypo marito toxicum propinaſſet, ut necem magis acceleraret, argentum vivum ſuperaddidit, ex quorum miſcella & luctamine miſerando illi inexpectata ſalus oborta eſt. Quid porrò magis palam facit, quanta mixtionis ſit dynamis, quàm pulveris pyrii compoſitio? Conflatur hic, ut norunt omnes, ex ſulphure, nitro, & carbonibus; ſulphur lentè conflagrat, nitrum ab igne reſilit, carbones accenſi ſcintillas projiciunt. At iſthæc invicem diſcreta quid admirandi continent! Ex horum tamen permixtione cum proportione quadam tale productum ac tantarum virium exurgit, ut niſi periculis noſtris, atque hac tempeſtate magis qua ferali bello tota exardeſcit Europa, experiremur quid poſſit, tale portentum Atellanis fabulis accenſeremus. (*a*) Profectò ſi Virgilius tale id ſciſſet, neque Salmonea dementem, neque fulmen non imitabile dixiſſet. Quàm cautè igitur, quàm circumſpectè in pharmacia adminiſtranda procedere debet bonus Medicus cavendo à tumultuaria medicaminum mixtione, unde ignotarum virium concreta emergant, immo interdum Monſtra; non ſecus ac in Africa ex ferarum diverſi generis coitione, quæ Medicamenta cum Stomachum, qui campus Martius eſt, ubi exercentur graviores pugnæ, ſubierint, quos tumultus, quales turbas interdum non cient? Præterea cum ad rerum craſim, & texturam immutandam, & invertendam multum polleat fermentatio, atque ubi rerum diverſæ indolis fiat permixtio hæc præſto ſit, non immeritò ambigere licebit noxia ne, an ſalubria futura ſint hujuſmodi remedia, præſertim ſi exhibeantur, abſoluta nondum fermentatione. Sic in cubiculis, ubi Ægri decumbunt, ſuper menſas magno apparatu inſtructas non rarò videre eſt mixturas ex variis cardiacis ad malignitatem præcavendam, vel abigendam in febribus præſcribi ſolitas, in tumorem attolli, & è vaſculis ipſis effundi, Ægris ipſis, qui rem hujuſmodi ſpectant, non parum ſtomachantibus. Haud ſecus cum ſimplicia corpora per menſtrua ſolvantur, ut Exſtracta, ac Magiſteria haberi poſſint, non tam facilè, ex ingenua quoque Chymicorum confeſſione, (*b*) menſtrua à ſoluto corpore ſeparari poſſunt, ut

(*a*) Æneid. lib. 6. (*b*) Sennert, de Conſ. & Diff. Chym. cum Gal. c. 19. Etmul. in Pyrot. Rat.

Digitized by Google

aliquid de illis non ſuperſit. Quid verò ſi ad hæc ignis tortura accedat? Ignem magnum Analyſtam, & rerum corruptorem appellavit Helmontius, at propiùs vero acceſſiſſe viſus eſt Plinius, qui tanquam Chymiſta ſcepticus dubium eſſe ſcripſit, (a) num ignis *plura abſumat an pariat, & aliud eſſe quod primis ignibus, aliud quod ſecundis, aliud quod tertiis gignitur.* Cur ergo ſi veri ſpecimen aliquod habent iſta in Medicina facienda, Remediis compoſitis non præferantur ſimplicia tot caſibus, tot mutationibus, haud quaquam obnoxia?

Sit autem, quod non diffiteor, Remedia iſta quæ proſtant ad normam, ac leges, quas Officinarum Diſpenſatoria præſcripſerint, exactè & ſcrupulatim fuiſſe compoſita, & juxta proportiones omnes tum Geometricas, tum Harmonicas (cum in ſubſidium Muſicam quoque advocarint medicaminum fartores, ut in Theriaca diateſſaron) an propterea cenſendum leges hujuſmodi aliquo Numine afflante Logiatris, qui eas tulere, fuiſſe dictatas, ut ſi qui illarum abrogationem intentare velit, tanquam violatæ Religionis reus haben ius ſit? Illa equidem præſidia, quæ parens Natura, ſeu Naturæ Auctor fabrefecit, in pondere, numero, & menſura facta fuiſſe credendum eſt, ac ejuſmodi ſtructura, ut mechanica quadam neceſſitate, particulares quoſdam effectus edant, quos magis admirari, quàm intelligere, & imitari poſſumus. Cum autem non levi compendio à ſimplicibus, interdum etiam intra pomeria ipſa prognatis, impetrare liceat quidquid fucatis titulis polliceantur nimis operosè ex variis rebus non tam ſolo diverſis, quàm viribus inter ſe adverſis conſarcinata medicamenta, cur decumbentium vires, & patrimonium fatigabimus?

Neque obtrudat quiſpiam non omni prorſus noxa carere ſimplicia, ideoque aliarum rerum permixtione corrigenda, caſtiganda; caſtiganda utique etiam ipſa ſimplicia, ſed non ſecùs ac triticum, ex quo panis conficitur, caſtigari ſolet, dum ſub verſatili mola in pollinem teritur, dum ſimilago à furfuribus ſecernitur, dum fermentatur, dum paſta pinſitur, dum coquitur. Et qua rerum permixtione totum hoc opus perficitur? non niſi ſimplicis aquæ affuſione; quòd verò animadverſione dignum eſt, panis omnem ferè

(a) Lib. 3. cap. ult.

Digitized by Google

ferè alienam mixturam reſpuit, nam ſi cum melle, ſacharo, butyro, ovis, aliiſque rebus hujuſce generis paratus fuerit, quantum ſalubritatis illi decedit! licet autem ad unam vel alteram diem palato gratior ſit dulciarius hic panis, quàm denſus poſtmodum, quàm oneroſus ſtomacho evadit? ſic neque Vinum ad hilarandas menſas accedit, niſi prius muſtum ruſtico pede ab uvis expreſſum, in tinis efferbuerit, in doliis deſpumarit, ac defœcatum fuerit; quòd ſi præ nimia ſpirituum copia turgeat, & Capiti noxam aliquam minitetur, aut lympha, aut ſacco franguntur illius vires. Idem quoque fiat de ſimplicibus Remediis illa à ſordibus expurgando, infundendo, macerando, decoquendo, ſuccum exprimendo, & conſimilibus aliis modis. Quòd ſi de maritandis ſimplicibus libido aliqua ſubeat, id cautè fiat, ut non alienigenis, & exoticis tam facilè jungantur, ſed iis quæ de eadem ſint cognatione. Ut autem juſta emendatio, & correctio Medicamenti habeatur, ritè perſpectam, & exploratam neceſſe eſt habere Naturam, tum illius quod emendari debet, tum ejus quod pro corrigente adhibetur; perſæpe enim fit, ut hiſce corrigentibus, Medicamenti nativa virtus, aut nimis obtundatur, aut plus quàm par eſt exaltetur. Ad quot ſecula creditum eſt Opii vim narcoticam calidiorum aromatum permixtione corrigi, atque cicurari, ut in Philoni Romani aliorumque opiatorum præparatione, cæca ſcilicet perſuaſione per traducem ad noſtra ferè tempora deducta, qua credidere Majores noſtri vim Opii ſoporiferam in excellenti frigoris gradu eſſe poſitam.

Nolim tamen quis putet conſuetudinem hanc Medicamenta miſcendi & remiſcendi traduci mihi tanquam ſeculi vitium, & impoſturam; perantiquus enim mos eſt hujuſmodi, & ſola antiquitate defenditur qui primùm in Græcia poſt Hippocratem caput extulit, ac poſtmodum apud Arabum Scholas maximè inolevit, & exinde totam Medicam Rempublicam contagione quadam pervaſit. Conſuetudinem hanc eleganter expreſſit Poëtarum Princeps, dum Medicum quendam nomine Japidem deſcriberet, Pæonium in morem ſuccinctum, ac ſatagentem ut ſagittam infixam evelleret, qua Æneas in acie fuerat ſauciatus, idque cum fruſtra pertentaret, tenaci forcipe telum infixum trahendo, & vulnus blande fovendo ex variis herbis fotu parato. Venus Dictamum creticum

Digitized by Google

balneo permiſcendo effecit, ut ſagitta manum ſecuta nullo cogente excideret.

Hic Venus obſcuro faciem circumdata nimbo (a)
Detulit, hoc fuſcum labris ſplendentibus amnem
Inficit, occultè medicans, ſpargitque ſalubres
Ambroſiæ ſuccos, & odoriferam panaceam.

Non ita verò Homerus, (*b*) cujus ævo forſan ſimplicior, ac propterea ſalubrior erat medendi ratio; (*c*) Helenam enim deſcribens celebre illud mœroris, & luctus Pharmacum, h. e. Vinum Nepenthes parantem, ut Menelao, ac Telemacho Ulyſſis Filio graves curas ob longam nimis peregrinationem conſopiret, illam finxit radicem Oenopiæ in vino infundentem, qua planta in Ægypto à Polydamna Regis Theonis uxore fuerat donata.

Λαυτίκ' ἄρ' ἐς οἶνον βάλε φάρμακον, ἔνθεν ἔπινον
Νηπενθὲς τ' ἀχολόντε κακῶν ἐπὶ λήθων ἁπάντων.

At ſi modò languenti ægro medicatum aliquod Vinum eſſet præſcribendum, minus ritè paratum habebitur, niſi in illo infuſæ, & ad putrilaginem uſque fuerint macerratæ plantarum diverſi generis radices, folia, flores, fructus, ſemina, aromata, ſummatim integra remediorum ſylva, irrita ſanè diligentia, qua numerus computatur, qui virtus, & pondus quæritur; Verùm uſus obtinuit, ut in omni penè morbo miſcellana Remediorum turba, quam non immeritò arenam ſine calce quis dixerit, in Scenam producatur, ac pudori ferè ſit Schedam aliquam ad Seplaſiarium deferendam, & in propatulo collocandam conſcribere, niſi celebre illud *Miſce* tanquam publicum Pharmaceutices ſigillum fuerit appoſitum.

Non poſſum, fateor, non mirari quomodo Medentium ferè quiſquis tam ſeverè tam religiosè in alendis Ægris victus ſimplicitatem ſervandam velit, ut ſiquid hac in re ab aſſidentium indulgentia peccatum fuerit, ad ravim uſque clamitet ac proteſtetur ſibi culpæ minimè vertendum, ſiquidquam ſiniſtri contigerit, in adminiſtrandis verò Remediis, quorum vires perſæpè non ſatis ſunt

(*a*) Lib. 12. Æneid. (*b*) Odiſ. Lib. 3. (*c*) Vid. Lang. Lib. 3. Epiſt. 6.

Digitized by Google

ſunt perſpectæ, & ſtomacho inſuetæ, nullum non mixturarum genus tam fidenter in uſum revocet. Profectò quantùm ad Vitæ longævitatem, ac integram valetudinem ſervandam conducat victus ſimplicitas, nemo non novit, ac ſatis palam faciunt veteres Eremicolæ, qui ſolis herbis, & palmarum fructibus victitantes, ad integrum ſeculum vitam producebant, id ipſum quoque teſtantur ruſticani homines, quibus, ut ajebat Virgilius:

Fundit humo facilem victum juſtiſſima tellus (*a*)

Non ſic autem urbanæ gentes, ac præſertim nobiles, & principes Viri, qui quodcunque cupediarum genus elementa per omnia quærentes, graves ſibi morbos accerſunt, & in medio vitæ ſtadio in Orci familiam deſcendunt. Rectè quidem in hanc rem Venuſinus Poëta

Nam cum ſimul aſſis (*b*)
Miſcueris elixa, ſimul conchylia turdis,
Dulcia ſe in bilem vertent, ſtomachoque tumultum
Lenta feret pituita

Neque ſola ciborum varietas morborum nutricula eſt, ſed & potus quoque; ſic vina celebriora, variis ex locis conquiſita, veluti Hiſpanica, Gallica, Italica, quibus in conviviis ſe proluunt Proceres, cum Stomachum ſubierint, non minùs inter ſe diſſident, ac tumultuantur, quàm nationes, ac populi unde fuerint advecta. Aqua ipſa, qua nullus potus ſimplicior eſt, tunc magis commendatur, cum ſaporis, odoris, & cujuſque peregrinæ qualitatis expers eſt, ſic aquam illam ob puritatem ſuam adeò celebrem, quam M. Agrippa Romam deduxit, Virginem appellarunt, quia, referente Plinio, (*c*) herculaneo rivo in prænestina via ſe commiſcere reſpueret. Sic magnorum fluminum aquas ad potum inſalubres eſſe, (*d*) litteris prodidit Magnus Hippocrates, ſiquidem cum magna flumina, velut Eridanus, Rhenus, Iſter, variis ac diverſis fluminibus in unum confluentibus magnitudinem ſuam acceptam referant, non poſſunt non habere aquas diſformes, & inæquales prout variis ex locis varios ſapores combiberint; aquas hujuſmodi propterea

(*a*) Georg. lib. 2. (*b*) Horat. ſermo lib. 2, Satyr. 2. (*c*) Lib. 31, c. 30.
(*d*) De aëre, aquis, locis num. 21.

Digitized by Google

divinus Præceptor non ineleganti vocabulo *dißidentes* appellavit. At ſi ad ſanitatem ſartam tectam ſervandam adeò conducit cibi, & potus ſimplicitas, cur ad amiſſam redimendam feliciorem operam non præſtabunt ſimplicia, quàm compoſita Remedia? An ſi humorum ſaburram, vel cato, vel ano educere animus ſit, deſunt in ſimplicium claſſe Catarthica, Emethica, atque etiam Minorativa (ſit verbo venia) h. e. Medicamenta alvum blande ſolventia, quo remedii genere non caruere veteres Medici, (*a*) qui lenientia ſyrneſmos appellabant? An ſi particulare aliquod Viſcus, uti Caput, Stomachum, Hepar, Lienem, Renes, aliaſque partes roborare, iiſque tonum ſuum reſtituere, mens fuerit, è ſimplicium Regno non ſuppetunt Cephalica, Stomachica, Hepatica, Splenetica, Nephritica præſidia? An ſi de veneno propinato, vel ingenito, ſive per ferarum morſus illato agatur ad Theriacam, ſatis tutum eſt confugium, tanquam ad unicum Alexicacon herculeis viribus inſtructum ad venenum quodcunque perdomandum, ac potiùs, ſi veneni conditio innotuerit, à ſingularibus, & ſpecificis non quæratur auxilium? Abſit autem ut hujus tam celebris præſidii exiſtimationi & famæ ubique gentium quidquam detractum velim, ſolùm innuere liceat Theriacam, quamvis in illa tot ſint congeſta alexipharmaca, non eſſe univerſale Antidotum, cum ſatis conſtet in acri, (*b*) & rodente veneno noxiam illam eſſe, & longè majora beneficia è ſimplicibus remediis, uti è lacte, & oleoſis ſubſtantiis obtineri. Nomine autem ſimplicium nequaquam intelligi velim ea ſola, quæ nobis è vegetabilium familia, ſed etiam illa, quæ ex animalium, & mineralium claſſe abundè ſuggeruntur, quæ ſingula recenſere nimis longum eſſet. Sicco tamen pede thermales aquas præterire non licet, quas tam larga vena ubique terrarum Natura profudit, quas inter primas tenent Aponitanæ, tum antiquitatis jure, tum ob divinas, quibus excellunt virtutes, (*c*) quando Claudianus illas *commune Medentum auxilium*, & *præſens Numen appellavit*, cum omnia penè mala, quæ Artis magiſteria eluſerint, ad haſce medicatrices undas, tanquam ad lethea pocula feritatis ſuæ oblita conquieſcant. Vetus tamen ſcabies miſcendi,

ac

(*a*) Lang. lib. 1. epiſt. 17. (*b*) Vide Valleſ. in 7. Epidem. num. 79.
(*c*) Claudianus de balneis aponitanis.

Digitized by Google

ac remiſcendi Medicamenta non ſinit interdum ut ſacri thermarum latices, quales Natura protulit, ægris potandi exhibeantur, cum aliquando Thermales aquæ variis è Scatebris, & diverſæ facultatis eductæ ſimul commiſceantur, ſive alicujus ſpiritus, ut vitrioli, ſulphuris, aut alicujus acidi ſtagmatis affuſione ut diureticæ fiant, depraventur, conjectura non prorſus improbanda, quòd hoc pacto conflari poſſint aquæ ſtygiæ, & rodentes. Suppeterent quam plurima alia argumenta, ſed vereor ne prolixitate nimia favorem veſtrum minùs demereri poſſim; pauca tamen per humanitatem veſtram adhuc proferre liceat, ut quod mihi ab initio fuit propoſitum planè evincam. Quam diu à peritioribus Artis Magiſtris inſudatum eſt, ad Febrifugum aliquod conflandum, ex triplici Regno materia petita? at omnes hactenus illorum labores, fruſtrante diligentia, in irritum ceſſere, & ſi aliquod antipyreticum in illorum monumentis extat, non niſi ſub grypho deſcriptum legitur, ut Delio natatore opus ſit, ſi mens Auctoris ſincera habenda ſit. Solus Peruvianus cortex, nobis à Divina beneficentia munus conceſſum, ſine alterius rei mixtura in qualibet Regione, quocunque anni tempore, ætate, ſexu, temperamento, Febres ſaltem recurrentes atque intervallatas fugat, & exterminat; quanquam non defuerint, qui hieron hoc picron ex Arbore Vitæ decerptum temerare pertentarint Opio; aliiſque rebus adjectis, ut ſolitis mangoniis vulgo imponerent. Ex eadem Peruviana Regione poſtremò ad nos deferri cæpit radix quædam Ipecacaunha dicta, ſingulare ac plane divinum Remedium ad fluxus dyſentericos perſanandos, quod morbi genus, utpote epidemicum Urbes, & Agros depopulatur, ac interdum magnos Exercitus non ſolùm decimavit, ſed prorſus delevit. Ad Luem veneream, Monſtrum horrendum ingens perdomandam, quodnam Guajaco præſtantius habemus Remedium? Hoc ligno in aqua ſimplici infuſo ac decocto celticam labem quolibet alio Remedio ferè inelvibilem mirificè abſtergimus, ac defædatis corporibus priſtinum nitorem conciliamus. Haud ſum neſcius decocto ex Guajaco multa alia admiſceri ſolita, aſt id fieri exiſtimo ex veteri intemperie Medicamenta permiſcendi, cum ea, quæ hoc ligno incoqui ſolent, reddere quidem poſſint potionem minùs gratam, ſed non magis ſalubrem. Hinc nun-

Digitized by Google

nunquam ſatis dignè commendandum Antonii Galli conſilium, qui cum ſua quoque ætate prophanari hoc remedium multarum rerum permixtione obſervaret, idque ſine ſtomacho perferre non poſſet, Librum *de Ligno Sancto non permiſcendo* conſcripſit. Sicubi ergo multiplici, ac fido experimento medicamentorum, quæ ſimplicia vocant, & quorum tam magna eſt ſupellex, ſatis perſpecta fuerit Virtus, prudentis ac ingenui Medici erit talia Remedia in curandis ægris illis præferre, quæ nimis ſtudiosè parata varias metamorphoſes ſubierint. (*a*) Noſtris tamen temporibus gratulari licet, quibus multis antiquatis opinionibus valere juſſis, analyſis potius, quàm ſyntheſis curæ eſt, & ſaniori conſilio uſui eſſe incipiunt dona incorrupta divinæ Parentis & artificis Naturæ, quæ ſicuti ad lampadem vitalem ſuſtentandam Alimenta nobis liberaliter indulſit, ita ad morbos profligandos Medicamenta abundè ſuggeſſit, & propriis manibus concinnavit.

(*a*) Ledel. Ephem. Germ. Decur. III. Ann. 19.

NOI REFFORMATORI

Dello Studio di Padoa.

HAvendo veduto per la Fede di reviſione, & approbatione del P. F. Vicenzo Maria Mazzoleni Inquiſitore nel Libro intitolato: *Orationi di Bernardino Ramazzini Publico Profeſſor dello Studio di Padoa* non v'eſſer cos'alcuna contro la Santa Fede Cattolica, & parimente per Atteſtato del Segretario Noſtro; niente contro Prencipi, & buoni coſtumi, concedemo Licenza à Gio. Battiſta Conzato Stampatore, che poſſi eſſer ſtampato, oſſervando gl'ordini in materia di Stampe, & preſentando le ſolite copie alle Publiche Librarie di Venetia, & di Padoa.

Dat. 20. Luglio 1708.

(
(Girolamo Venier Kr. Proc. Ref.
(Marin Zorzi Ref.

Agoſtino Gadaldini Segr.

ORATIO

Digitized by Google

ORATIO NONA.

Habita in Patavino Lyceo Die 5. Novembris, M. DCC. VII.

THEORICÆ MEDICINÆ,

Nullum Jus esse, ut supra Practicam Dominatum affectet.

QUemadmodum pro civilis societatis recto regimine, cujus beneficio à ferarum victu dispescitur humanum genus, varia instituta fuere Politiæ genera, ita ut modò unus, modò plures simul dominatum exercerent, ita pro regenda humani corporis Valetudine, quæ unicum in terris bonum est, quando non est vivere vita, sed valere, idem pariter evenisse arbitrari licet A. O. Ab ipsius Mundi primordiis cum primo nostro Parenti post lapsum, ac exinde illius posteritati insudandum fuit ad victum, sive terram exercendo, sive venando, sive opere pastoritio, sibi comparandum, variæque aëris, tum æstus, tum frigoris intemperantiæ subeundæ, ac propterea primævum illud virium robur infringi, & infirmari cæptum est, erumpente infesta morborum segete, sola Medicina Practica tutandæ, & reparandæ salutis Jus summum, & arbitrium sibi adscivit, & ad multa secula non improsperè exercuit. Comparata itaque varia remediorum supellectile simplici tamen, utpote è vegetabilium censu deprompta (cum nondum itum esset in Terræ viscera, neque ea, quæ altè Natura recondiderat in apricum fuissent eruta) primam suam ætatem satis placidè, & feliciter traduxit Ars Medica, tunc temporis Ars verè muta, silente omninò Theorica. Ast ubi mortalium mentem sciendi æstro insita vi flagrantem rerum naturalium causas investigandi cupido, semper tamen laudanda, incessit, tunc primùm remediorum, quæ salubriora fuerant comperta, quæsita est ratio, & nascentium in dies morborum attentè observari cœpta est indoles, & ingenium. Paulatim igitur Practicæ Medicinæ se comitem addidit, & socias vires junxit Theorica, reveren-

Digitized by Google

ter tamen circa illam tanquam Parentem ſe gerens, rationem quippe facto, non factum rationi accomodans. Verùm temporis progreſſu, ac potiſſimum ob raram, & admirandam exacti nuper ſeculi felicitatem; propter tot glorioſa Inventa majores nido pennas extendens, adeò in ſublime ſe evexit, ut comitem ſuam multis paraſangis poſt ſe videatur reliquiſſe. Modò igitur ſola Theorica admirationi eſt, ſola commendatur, ac potiſſimum excolitur, jamque ferè nemo eſt, ſive Philoſophus, ſive Philomates, qui de humani Corporis ſtructura, & partium uſu, qui de cujuſque morbi vel exotici natura, & indole, qui de remediorum poteſtate, ac illorum in humanis corporibus operandi modo diſertè, ac nervosè diſſerere, atque etiam ſcribere, ſi velit non poſſit, licet medendi uſum non teneat magis, quàm navigandi modum, qui Nauticam ex Libris tantum didicerit. Hæc itaque Facultas adeò culta, adeò ſplendida, ut fulgore ſuo reliquas Artes prægravet, Dictaturam, & principatum ſupra Practicam videtur affectare, ac licet Mundo poſterior nata alteri antiquiſſimæ, & cujus fortunæ antea velificabat, gubernaculum è manibus jam jam tentat eripere, leges, & operandi modum illi vel è longinquo præſcribens. Mihi igitur in hoc ampliſſimo Scientiarum omnium, & Artium Emporio Practicam Medicinam profitenti, æquum viſum eſt coram Vobis tanquam æquiſſimis Judicibus hodierna hac mea Oratione cauſam hanc agere, ac rationibus, & exemplis palam facere, non eſſe Theoricæ Medicinæ Jus ullum, ut ſupra Practicam deſpoticum dominatum ſibi depoſcat, ſed potius optandum, ut ambæ hæ humanæ felicitatis Præſides ad invicem fœderatæ mixtum exerceant ex æquo imperium.

Quàm facilè, ac frequenter ratiocinia noſtra, ut ut ingenioſa, ac penè apodictica nobis illudant, ac imponant, non paucis exemplis, cum iis ex rebus, quæ ad naturales ſcientias, tum quæ ad Civilem prudentiam ſpectant, demonſtrare poſſem ſi vellem. Quid, precor, in Philoſophorum Scholis majori plauſu exceptum, & conſtantiùs retentum, quàm ſimplicium corporum, ex quorum mutuo complexu omnia primò conflantur, & in quæ omnia demum ſolvantur, excogitatus ille quaternio, ex eo deductus, quòd duo ſint corpora, quæ ex ſua gravitate deſcendunt, veluti Terra, & Aqua,

Digitized by Google

Aqua, alia duo, quæ ex inſita levitate ſurſum petant uti Aër, & Ignis? Aſt hujuſmodi doctrina de Elementorum numero decredita quorundam corporum levitate apud Eruditos modò quid inaniùs, quid leviùs? Omnia corpora, quæcunque ea ſint, à propria gravitate deorſum ferri, & urgeri, nihil autem ſurſum niſi ab aliena vi efferri extra omnem dubitationis aleam exiſtit.

Ne tibi dent, timeo, flammarum corpora fraudem;
Nec cum ſubſiliunt ignes ad tecta domorum,
Sponte ſua facere id ſine vi ſubigente putandum eſt.

Sic olim quoque Lucretius de rerum natura; (a) quot Mundi Syſtemata humanæ mentes hactenus cudere, quæ fidem & ſuos Cultores promerita ſunt? Niſi ſacrorum Voluminum auctoritas piorum mentem inter obſequii repagula coërceret, pauci forſan eſſent, qui in eam non irent ſententiam, quæ ſtatuit Terram, cui inſiſtimus, aſſidua rapi vertigine, Solem autem in Mundi centro regia majeſtate immotum ſtare; adeò benè omnibus phænomenis in hoc Syſtemate reſpondet Planetarum Theorica. Porrò quam ſæpè in rebus tum publicis, tum privatis, nos fallant noſtra conſilia ad prudentiæ libramentum licet expenſa, Veterum monumenta, & quotidiani caſus abundè loquuntur. Satis ſit in hanc rem dictum illud Bruti, qui poſt Cæſaris necem pro aſſerenda Patriæ libertate patratam, cum omnia benè conſulta male ceſſiſſe adverteret, ferrum manu ſtringens, quo ſibi mortem conſciſceret, exclamaſſe fertur. (b) *O miſera Virtus ergo fabula eras, ſeu verba, & ego te uti rem colebam, & exercebam, verùm fortunæ ſerviebas.*

Haud aliter in Arte Medica, Arte, ſi qua ulla eſt, planè conjecturali, ut in qua non ſecus ac in militari, & navigatoria ſolet fortuna ludere, paſſim contingere videmus; non rarò quippe evenit, ut ea, quæ ad morbum aliquem oppugnandum ritè, & ad medicas leges fuerant ſancita, ut neque Hippocrates ipſe potuiſſet meliùs, in ipſo conflictu eventum ſortiantur adeo improſperum, ut ſuſcepta conſilia, ſi non apertè, tacitè ſaltem damnare neceſſe ſit, & contrariam prorſus inceptæ curationi viam inire, (c) exemplo Antonii Muſæ qui Auguſtum graviter laborantem con-

N 2

(a) Lib. 2. (b) Dionyſ. Halica. L. 47. (c) Plin. Lib. 29. H. N. cap. 1.

Digitized by Google

contraria Medicina reſtituit: Habet equidem ea Medicinæ pars, quæ Theorica dicitur, ſpecioſa theoremata, & univerſalia quædam effata, quorum merito ſcientiarum cœtui videatur poſſe accenſeri, aſt ubi ad recmarſim, & curandos particulatim morbos velit deſcendere, non pauca illi obviam fient impedimenta, adeò ut perſæpè reipſa præſtare nequeat, quæ fidenter, & magnificè nimis ſpoponderat. Regionum, & locorum diverſitas, varium, & multiforme alimentorum genus, quibus non tàm ad neceſſitatem quàm ad voluptuoſam vitam utuntur homines, particulares in quibuſdam Idioſyncraſiæ, Epidemicæ quædam morborum conſtitutiones, identidem recurrentes aliæque abditiores cauſæ, peritiores Medicos perſæpè compellunt, ut elegantioribus ratiociniis nuncio remiſſo, ſive fortunæ arbittrio, ſive Naturæ nutibus cæco quodam modo auſcultent, & morem gerant. Si popularis aliqua conſtitutio, uti febrium, pleuritidum, alvi fluxuum, aliorumque id genus affectuum vagari incipiat, quàm cautum, quàm circumſpectum oportet eſſe Medicum! etenim, ſi quidquam ſapiat, ſuſpenſo pede procedet, nec tam facilè, ut in morbis ſporadicis ad magna remedia adminiſtranda deſcendet, niſi priùs attentè obſervarit, quo tenore natura procedat in iis curandis, quos ſua ſors non peremerit; novit quippe ea remedia, uti phleboromiam, purgationes, febrifuga, aliaque id genus, quæ in una Conſtitutione contulerint, in altera licet ſimili, & in eodem ſpecie affectu Ægros jugulaſſe. Eos propterea, quibus in hujuſmodi Conſtitutionum principio ægrotare contigerit, ſub infauſto ſydere natos vocare liceat, quorum periculo nimirum perdiſcant Cliniči, qualem poſtea in cæteris curationem inſtituant. Non ideò tamen is cenſeri velim qui putem, ratione neglecta, ab Eventu ſolummodo notanda eſſe facta, careat enim ſucceſſibus qui ita ſentiat; ſit Eventus uti apud Livium ajebat Q. Fabius Maximus ſtultorum magiſter, (*a*) ſi ratio conſtans, & immutabilis ſit, ubi tamen de corio humano agitur, & ratio veri ſpecimen aliquod tantummodo habeat, Eventum, & Experientiam quæ Artem fecit præferendam crediderim. In (*b*) longis quidem morbis, quos tempus ut facit, ita & ſolvit, *ſi omnia ſecundum rationem facienti non ſuccedat, ſecundum rationem* non ſtatim con-

(*a*) L. 22. (*b*) Vide Heurnium l. 2. Apho. 52. Celſus L. 3. cap. 1.

Digitized by Google

condemnetur, *ſi quid non ſtatim profuit; in acutis autem morbis cito mutetur quod non profuit; liceatque experiri aliud, atque aliud.*

Novus aliquis morbus, uti aliquando eveniſſe legimus, caput offerat, quales turbæ excitantur, quàm gravibus logomachiis inter ſe dimicant celebriores Artis Anteſignani! ut morbi non antea viſi, neque apud Veterum quenquam adumbrati indolem, rimentur & rationalem medendi modum ſtatuant, quod ferè tamen non aſſequuntur, niſi poſtquam Practica Medicina, aut caſu, aut analogiſmo proprium, & ſingulare remedium repererit, ac evulgarit. Jam duo ſecula effluxere, ex quo Gallicus morbus, Italiam primò in Neapolitano Regno, mox totam Europam dira contagione pervaſit, & adhuc infeſtat, licet tandem mitior factus multum ferociæ & inſolentiæ ſuæ dimiſerit; ſi monumenta Scriptorum evolvamus, qui hujuſce morbi hiſtoriam, & curandi modum tunc temporis tradidere, quæ ſomnia quàm ineptas diſceptationes in iis deprehendemus! Profectò in quibuſdam illorum verſandis vix riſum, in quibuſdam vix ſomnum tenere me fateor. In hanc rem id unum ſufficiat, valde plauſibilem fuiſſe illorum ſententiam, qui crederent Gallicam luem nil aliud eſſe, quàm calidam, & ſiccam Jecoris intemperiem, ex contrariorum regula facilè expugnandam. Simplex autem Guajaci in aqua decoctio non minus ad Theorias omnes, quas de hoc morbo veteres confinxerant, prorſus abolendas valvit, quàm ad Celticam labem eluendam.

Non abſimili ratione Peruvianus Cortex, celebre illud Febrifugum, cujus noſtra hac ætate tam frequens, niſi forſan nimius, & impudens eſt uſus, nondum medullitùs febris naturam nos attigiſſe palam fecit, cum ſat virium habuerit, (*a*) ut omnium Antiquorum de natura Febris Syſtemata è ſuo gradu deiceret, & Recentiorum quoque Ideas omnes, quæ de hoc affectu hactenus prodiere, non parum dubias reddiderit, adeò ut inter ea, quæ adhuc deſiderantur non immeritò referri poſſit, ſcire quid verè ſit Febris. Sic Indorum Practica Medicina particularibus ſuis remediis ſuppetias indigentiis noſtris identidem ferens Europæorum Theoricam exercet, & fatigat.

Nolim tamen quis putet, velle me iniquo animo Theoricam,

(*a*) Hac de re vide Bertinum in Defenſione Medicinæ.

Digitized by Google

tanquam rem inanem, & nullius uſus hoc pacto traducere; illam enim ſemper maximi feci, & faciam, qua nimirum ſi careret Ars Medica manca eſſet, & imperfecta, ſed ea tantum mihi mens eſt, ut oſtendam non eſſe illi unde tantum ſe efferat, ut ſupra, Practicam dominatum ſibi deberi exiſtimet, & illi præire velit, cujus veſtigia olim preſſit,

Ut rota poſterior currens, & inaxe ſecundo; (*a*)

etenim longè diverſum eſt ratiocinari, ac operari, atque aliud eſt Ægrum videre in lecto jacentem, aliud in libro deſcriptum; Vena tangenda eſt, atque obſervandæ magnæ illæ morborum tempeſtates, & inſultuum reciprocationes, quibus in ſuis lectulis tanquam in Euripo Ægri jactantur. (*b*) Frequentibus Exſtiſpiciis inſignium Profeſſorum exemplo in corporibus recens denatis, & adhuc calentibus luſtranda ſunt Viſcera, & partium nervoſarum fibrillæ, & capilamenta exploranda hac ratione divinando, non res futuras, ut olim Haruſpices, ſed quænam fuerit morbi non ſat benè cogniti, & ſubitæ, vel non prænunciatæ mortis vera, & germana cauſa. Verus itaque Practicus totus operoſus eſt, & mente, & manu Naturæ librum conſulens, & evolvens, ut exinde magis ad agendum quàm ad dicendum inſtructior, & paratior eſſe valeat; Exultet in ditione ſua quantum lubet Theorica, ſibi plaudat, & vires ſuas oſtentet, aſt in Practicæ fines transgreſſa ſibi temperet, & magna ſemper efflandi tumore omiſſo, agnoſcat qualis in ea provincia hoſpes illa ſit, & quanto temporis impendio conſtet fidelis, & ſolidæ Praxis acquiſitio. Quis autem, modò literarum ſtudiis fuerit inſtructus, ac puriorem Philoſophiam hauſerit, noſtra hac ætate, qua omnia complanata ſunt, ac ad Scientias omnes facilis patet aditus, quis, inquam, ſola ſelectiorum Scriptorum lectione in bonum Theoricum exiguo tempore, ſi velit, emergere non poſſit, quamvis Lycei fores nunquam ſalutarit, & neminem è ſubſelliis declamantem audierit? Seponat ergo ſecreta ſua ſtudia is, qui ſoli Theoricæ ſe totum mancipavit, & Libris dies noctesque impalleſcens vitam lucernariam degit,

(*a*) Perſius Sat. 5. (*b*) Jo. M. Lanciſ. Archiatex Pontificius de morbis ſubitaneis.

Digitized by Google

degit, ſcire affectans quidquid tùm Veteres, tùm novi Scriptores dixerint (quando perſæpè noſtrum ſcire nil aliud eſt, quàm ſcire quid unus, & alter dixerit,) ſeponat inquam libros, & Medicæ Praxi ſe addicat, Noſocomia adeat, vicatim Ægros inviſendo, uti mos eſt, Clinicis, diſcurrere incipiat, qualis Tyro apud ægros, & Aſſidentes apparebit præceptis, ac documentis Scriptorum licèt inſtructus, & ſaginatus? Stupens nimirum, ac attonitus ceu ineptus, Artifex, ſuo indicio quaſi Sorex ſe prodet. Idem propemodum in experto Medico in aggrediendis morborum curationibus accidere crediderim, ac olim Declamatoribus in agendis cauſis. Illi etenim, qui privatis in locis declamare conſueverant, doctè licet, ac diſertè Controverſias ad lubitum ſibi fingendo, ubi primùm Forum ingrederentur, alicujus cauſæ patrocinium ſuſcepturi, conſpectu loci, & Judicum interdum ita perterrebantur, ut illos ex improviſo ſua Eloquentia deſereret, & Clientes potius, quàm Patroni cenſeri poſſent. *Proprius eſt Fori profectus*, (*a*) ajebat olim Oratoriæ facultatis magnus Inſtitutor, *alia lux, alia veri diſcriminis facies, pluſque ſi ſepares, uſus ſine doctrina, quàm citra uſum doctrina valeat; Ideoque nonnulli ſenes in Schola facti ſtupent novitate cum in judicia venerunt.* Quod igitur in judiciario Foro olim obſervari conſueverat, illud ipſum in Foro quoque Medico contingere videmus, ubi quis manus nondum medicas admovere vellit ad venas tentandas, & pharmaca præſcribenda.

Faſces ergo ad Ægrotantium lectulos ſubmittat neceſſum eſt, doctus licet, & eruditus Theoricus, atque is præſertim qui recens ab Academia venerit, & paulò ante laureatus de gravioribus morbis facilem victoriam, ſibi ſpoponderit. Non ſatis eſt enim celebriora Hippocratis, Celſi, aliorumque Medicinæ Procerum documenta in numerato, ut dici ſolet habere, ut certo quis proferre poſſit, qualis ſit morbi, quem curandum ſuſcepit conditio, & ingenium, ubi nam cubet, cui parti exitium minitetur, qualem eventum ſit habiturus, & quibus præſidiis tentanda ſit oppugnatio: Pulchrum quidem eſſet ſcire etiam quæ ad medicam eruditionem ſpectant, ſed quemadmodum perito Nautæ indecorum non eſt, Marini fluxus, & refluxus cauſam neſcire, dummodo non ignoret,

(*a*) Quint. Inſtit. Orat. L. 12. Cap. 7.

Digitized by Google

ignoret ubi ſyrtes, & ſcopuli lateant, & quomodo portum occupare oporteat: ita bono Practico nequaquam vitio vertendum, ſi quædam ignoret, quæ ad elegantiam, potiuſquam ad ægrotantium ſalutem ſpectant.

Similitudines parere errores etiam bonis Medicis pronunciavit olim Magnus Artis Præceptor (*a*) quod utique verum eſt, cum non rarò contingat, ut diverſi omninò ſpecie Affectus iiſdem ſignis, & Symptomatibus ſtipari ſoleant, ut Colica, & Nephritis, Galeno teſte, (*b*) qui ingenua confeſſione ſe deceptum fuiſſe ſcripſit, dum putaret ſe Renum dolore laborare, ac poſtea Colica paſſione ſe mulctatum fuiſſe deprehenderit; Aſt hujuſmodi Præceptoris dictum longè verius eſt in Theorico quàm in Practico, novit etenim bonus, & expertus Practicus quàm facilè ſit decipi, & quam difficile ſit Judicium immò quam periculoſum Artis, & Artificis honori de morbi natura Judicium aſſeveranter proferre, atque illud propalam facere. At ſi hæc veri ſpecimen aliquod præferant quanam ratione, quo titulo unquam Theorica primatum in Arte ſibi depoſcat? an quia conſilio, & documentis multum lucis Practicæ fœneretur, ac illi quodammodo facem præferat ne ceſpitet, ne à recta ſemita deflectat? Aſt facem præferre miniſterium eſt non ejus qui dominetur, & imperet, ſed qui ſerviat. Multum quidem Theoricæ debet Practica, quis inficiari auſit? etenim benefacta malignè detrectare nefas eſſet, ſi tamen dati, & accepti iucunda ſit ratio, in incerto erit quænam alteri plus debeat. Id tamen certum eſt bono Practico longè plus Ægrum debere, quam bono Theorico; cum enim, qui magis cum Ægris, quàm cum ſanis hominibus ævum traduxerit non tam facile fallent morborum ſub larva latentium monſtruoſæ facies, neque erroribus, tum in judicando, tum medendo ita erit obnoxius, ut his, qui legendo, ſcribendo, & declamando conſenuerit. Fidem autem meis is dictis promereri mihi non viderer, niſi alicujus exempli appoſitione rem certam facerem. Ab humanitate veſtra itaque Ornatiſſimi Domini impetrare liceat, ut in hanc rem hiſtoriam oppidò curioſam, & memoratù dignam referam.

Venetiis

(*a*) 8. in 6. Epid. (*b*) 2. de loc. affec. cap. 5.

Digitized by Google

(a) Venetiis Anno ſeptuageſimo ſexto ſupra ſesquimilleſimum non adſpernanda peſtilentiæ ſigna ex improviſo ſe prodidere, cujus rei novitate Primorum Ordinibus, & tota Civitate perculſa publicæ ſalutis cuſtodiæ ſingulari diligentia invigilari cœptum. Verùm cum ob frequentiora in dies funera rumor hujuſmodi percrebeſceret, ac magnæ inter Medicos, uti mos eſt, obortæ fuiſſent circa morbi Naturam contentiones, aliis peſtilentem morbum eſſe negantibus, aliis verò reclamantibus diram, & exitialem peſtem eſſe, non multò poſt ſtragem ingentem edituram; idcircò inter hæc diſcrimina, & Medentium in re tam gravi diſceptationes, ut decerneretur qualis eſſet revera graſſantis morbi conditio, publico decreto Venetias acciti Hieronymus Mercurialis, & Hieronymus Capivaccius, Patavini Lycei duo tunc temporis clariſſima lumina. Splendido itaque comitatu Venetias profecti ſunt hi celebertimi Viri, neque minori expectatione ab univerſa Civitate excepti fuere, ac olim magnus Hippocrates ab Abderitis ad curandum Democritum evocatus, Munus ergo ſuum adorti vagante morbo ad ſeverum examen juxta normam medicarum legum adducto, ac ſignis omnibus peſtis, tum prophænomenis, tum epiphænomenis, ritè penſitatis, nec non partium inter ſe diſſidentium rationibus utrinque auditis, ad Eccelſum Collegium perducti, coram Sereniſſimo Principe ſententiam ſuam tulere nequaquam peſtilentem eſſe, eam quæ vagabatur Epidemiam, ac liberè profeſſi ſunt ſe ſuis methodis, ac præſidiis morbum hujuſmodi curaturos. Ad tam favorabilem ſententiam pronis auribus exceptam, & palam factam magna anxietate, & metu illicò ſoluta eſt Civitas, quæ in ſummum gaudium effuſa Soteres ſuos ad Cœlum uſque efferebat. Verùm intra paucos dies miſerè peſſum ivit malè concepta lætitia, etenim cum à ſolita diligentia lue infectos ad remotiora loca adſportandi deſitum eſſet, exitialis ille morbus à Judicibus tantæ auctoritatis tanquam inſons abſolutus majori ſecuritate in vulgus ſævire cœpit, adeò ut anni unius ſpatio centum ferè hominum milia in Orci familiam demiſerit; perhumaniter tamen erga ſuos Judices ſe geſſit peſtilens ille morbus, illis enim pe-

(a) Antonius Ricobonus in Gymnaſ. Patav. Lib. Quinto Cap. Quinto.

Digitized by Google

percit, ac indulſit, ut ſoſpites, comitatu ſuo tamen, magna ex parte orbati, Patavium redirent; ſic

Quæſita nocuere Artes, ceſſere Magiſtri, (a)
Phyllyrides Chiron Amythaoniuſque Melampus.

ut olim Virgilius de Medicis inpeſtilenti quadam conſtitutione. Talem habuit exitum tantorum Virorum, tam magnifica, tam ſolennis ad Venetam Urbem profectio.

Abſit autem ut hujuſmodi narratione, tam inſignium Profeſſorum famæ, & exiſtimationi quidquam detractum velim, perennis enim erit illorum gloria, & nomen, donec inter mortales vigebit, Ars Medica, & Lyceum hoc ſtabit Æternitati ſacrum, ſed ſolum mihi animus fuit, ut Clariſs. Virorum exemplo, qui in Theoricis magis claruere, quàm in Practicis, & quorum methodi habebantur pro Secretis, propoſitum meum firmiùs ſtatuminarem.

Cum ergo ſatis ſuperque, niſi me fallit philaucia, fuerit demonſtratum nullum jus Theoricæ legitimum eſſe, ut ſuprà Practicam dominatum ullum obtineat, nihil optabiliùs foret, nihil ad publicum bonum magis conducibile, quàm ut hæ binæ Valetudinis Rectrices, ſimultatibus ſepoſitis, ſincerum inter ſe inirent fœdus, & ſociale ex æquo regimen exercerent. Multò magis quidem optandum foret, ut idem eſſet, bonus Theoricus, & bonus Practicus, ſed paucis hoc datum eſt, ac iis tantum

quos æquus amavit
Juper, aut ardens evexit ad æthera Virtus.

Habuere tamen ſingulæ Ætates hujuſce ordinis Profeſſores, habet etiam præſens hæc ætas, & noſtrum hoc Lyceum. Summa itaque votorum ſit ut ambæ hæ Facultates, quibus Ars conſtat, & perficitur, Conſilio & opere, Præceptis & Experimentis ita ad invicem conſentiant, ut non duorum, ſed unius tantum videatur imperium.

(a) Georg. lib. 3.

ORATIO

Digitized by Googl

ORATIO DECIMA,

HYEMALIS CONSTITUTIO ALGIDISSIMA

Anni M. DCC. IX.

Habita in Patavino Lyceo die XIII. Maji,

Cùm Primariam Practicæ Medicinæ Cathedram primùm conscenderet.

Illustrissimis, & Excellentissimis D. D
PATAVINI ATHENÆI MODERATORIBUS,
D. FEDERICO MARCELLO, D. Marci Procuratori,
D. HIERONYMO VENERIO, Equiti, & D. Marci Procuratori,
D. MARINO GEORGIO,

BERNARDINUS RAMAZZINI Felicitatem.

ORATIONUM *mearum, quas in Patavino Lyceo occasione anniversariæ Studiorum instaurationis, hactenus, habui, libello Vobis inscripto Illustrissimi, & Excellentissimi Viri, additamento erit Oratio hæc mea nuper habita, cùm primariam Practicæ Medicinæ Cathedram, cui ex singulari beneficentiæ vestræ munere addictum me video, primùm conscendi. Quàm tenue illud esset, quod vestrorum Nominum amplitudini offerre ausus fueram, agnoscens, in ipsa nuncupatoria Epistola, protestatus fueram Opusculo jam edito velle me quotannis adjicere quidquid in hoc genere è paupere meo penu prodire posset, quod nunc præsto ac lubenter præstabo cum mea plurimùm interfit librum ita augescere, ut millesima pagina surgat. Argumentum quod in hac mea Oratione tractavi Sapientia vestra forsan non indignum esset si Vobis, quos publicis commodis Virtus vestra perpetuò addixit, isthæc legere vacaret. Philosophicè, & Medicè differendi ansam præbuit hyemalis hujusce Anni Constitutio*

tutio tam algida & communis, quæ Venetæ Urbi obſidionali maris congelatione plus terroris quam ullus unquam hoſtis armatis navibus iniecit. Hoc igitur qualecumque ſit munuſculum ad Opuſculi acceſſionem, & obſequii mei argumentum hilari vultu, ut ſoletis, excipite. Valete diu ac plurimum Mecænates Ampliſſimi, ſic ut Heſiodi ſenecta Vobis contingat.

Patavii die 2. Junii 1709.

ET ſi eorum quæ non niſi multo labore, & conatu ſuperata fuerint meminiſſe quoddam voluptatis genus dicitur, perpaucos tamen eſſe exiſtimo qui ad illius loci conſpectum ubi grave aliquod diſcrimen aliquandò ſubierint, non inhorreſcant; quomodocumque enim ſive fortunæ beneficio ſive redeunte in præcordia virtute, quis evaſerit, locus tamen ipſe ubi exacti periculi caſus incidit oculos, qui primi in acie, ut dici ſolet, vincuntur, perſtringens animum ad horrorem aliquem concipiendum facili negotio compellit. Id ipſum modò experiri me fateor, nec pudet fateri, dum enim in hac Aula omnium ampliſſima, & ſuper hanc Exedram me intueor, ubi novem ab hinc annis tenuitatis meæ periculum feci, ut de more ſolent omnes cum ad publicè profitendum in hoc Lyceo primùm accedunt, ſui ſpectaculum in hac arena præbendo, ac mentem ſubit recordatio, quantum expaverim loci & perſonarum dignitate deterritus, ut veritus fuerim ne in ipſo Orationis limine vox, & vires me deficerent, ac modò dum video mihi demandatam provinciam, ut hoc ipſo in loco, & ab hoc Subſellio, ex quo tanquam è tripode tot celeberrimi Profeſſores oracula ſua efudere, poſthac Practicam Medicinam ſtudioſæ Juventuti tradere debeam, novo horrore non poſſum non corripi, quem ſicuti longo uſu, & conſuetudine imminutum iri non ſpero, ita vereor ne in dies augeſcat. Ita fermè evenire ſolet, ut nunquam ſatis penſitemus quid ferre valeant humeri, quid recuſent, neque cognoſcamus quàm dura, quam onerosa ſit aliqua provincia niſi poſtquam fuerit ſuſcepta. Iſthæc equidem multò antea mecum præſenſeram, ac tam gravi diſcrimini opportunè me ſubduxiſſe arbitrabar, ſe poſito res meas promovendi tentamine

Digitized by Google

tamine: Neque enim indecorum putavi imò ingenui pudoris plenum opus esse credidi post honorum ac dignitatum petitionem candidati speciem interdum exuere, ac sinere ut is quem te digniorem noveris & in axe anteriori currentem, locum occupet, quem sua virtute promeruerit. Rectè quidem ac sapienter hujus Cathedræ, quæ tam diu sine suo Professore squalebat, dignitati fuerat consultum; ast quàm grande ornamentum illi Fata invidere, è viventium statione sublato Illustrissimo Comite Allexandro Borromeo, quem Practicæ Medicinæ primarium Professorem Sapientissimi hujus Lycei Moderatores designarant. Verùm summo rerum omnium Moderatori & Arbitro placuit Virum hunc claritudine generis, pietate, ac doctrina percelebrem, ad sublimia Cœli subsclia evocare, ubi nunc ille humana despicit, ac sollicitudines nostras ridet, qui tam clarum lumen huic Civitati, huic Lyceo, atque Ordini nostro ademptum conquerimur.

Quoniam autem tanto Viro suffectum me voluere, Sapientissimi Moderatores, Amplissimus Senatus Venetus, & Serenissimus Princeps, quem nuper terris ereptum ingemiscimus, & Cœlo adsitum colimus, iisque placitum tam honorifico gradu senectam meam decorare in titulum sepulcri, me ipsum excutiam, & si qui sunt in effœto jam corpore igniculi, eos extimulabo, & ad micationes aliquot identidem explicandas, ut solent morituræ faces, pro viribus compellam. Et si autem non ignoro conatus meos tanto muneri suppares nunquam fierit posse, ut quod loci & gradus sublimitas exposcunt exæquent, onus tamen impositum detrectare nefas credidi; quod si expectationem vestram non implevero, ut ut nervis omnibus connitar, conscientia mea tamen contentus vivam ut qui sciam dignitatem hanc non ambitu nec ullis artibus mihi quæsitam, sed à sola hujus Lycei Triumvirorum beneficentia promanasse, quibus nescio quo pacto volupe fuit, eodem fere tempore ac tam raro exemplo tot commoda, tot beneficia, tot honores, in sinum meum effundere, ut nihil ampliùs mihi superfit, quod possim votis expetere, nec ipsis quid valeant ulteriùs conferre. Jam video quod munus mihi nunc incumberet, nimirùm, ut Panegiricum pro justa gratiarum actione contexerem, sed quemadmodum iis ingenii viribus haud quaquam instructum me agnosco,

Digitized by Google

ita temerarium opus cenſerem, tot ampliſſimorum Virorum merita, & laudes unica Oratione velle complecti; cùm ad id ritè peragendum vix plures actiones ſufficerent; quando igitur verbis gratias agere nimis levidenſe officium eſt, & à referendis gratiis quam longiſſimè abſum, conſultiùs facturum me arbitror ſi tantummodo gratias habeam, eaſque immortales, alta mente repoſitas, atque æternùm ſervandas. Quoniam autem huc conveniſſe vos ſcio, Auditores Ornatiſſimi, ut me de aliquo quod profeſſorii muneris mei ſit diſſerentem audiretis, morem vobis geram, eoque libentiùs, quò argumentum nactus mihi videor, quod ob novitatem adhuc, ut puto intactum, attentione veſtra non modò indignum non ſit, ſed quod propter multas difficultates quibus involutum eſt, ingenia quoque veſtra exercere valeat. Argumento erit prægreſſa nuper hyemis algida & nivoſa conſtitutio, quæ frigoris vehementia atque aſperitate non ſolùm Italiam verum univerſam Europam tanta hominum, & omnium cujuſque generis viventium ſtrage malè mulctavit, Lubet itaque in hanc tam intempeſtam hujuſce hyemis tempeſtatem philoſophica, & medica indagine inquirere; quòd ſi tam portentoſi frigoris veram & germanam cauſam in apricum eruere non dabitur, non abs re forſan neque ad ſanitatis cuſtodiam infrugiferum erit exquirere, quid mali hac proxima æſtate ex hac tam malè morata conſtitutione timeri poſſit.

Humanitate veſtra abuti mihi viderer A. O. ſi hyberni frigoris quod annum hunc nefaſtum fecit, & ad multa Secula memorandum faciet, inclementiam non dicam, ſed inſolentiam longo verborum ambitu vellem deſcribere; quotus enim quiſque repertus eſt tam denſo corio, ac tàm forti à natura temperie donatus, qui non in cute ſolum ſed intus quoque & intra ipſa præcordia, ubi veſtalis ignis nativos lares, & focum habet, ab algidiſſimi aeris inſpiratu noxam aliquam non perſenſerit? Magna ſunt quæ vidimus, majora quæ audivimus; vidimus magna flumina tam arcto tam alto gelu adſtricta, ut armentis plauſtris onuſtis, & ipſis quoque exercitibus tranſvehendis ſufficerent. Vidimus ad bīnos & ampliùs menſes vim nivium immodicam è Cœlo non tacitè, ut ſolet, ad inſtar velleris labentem, ſed magno cum impetu in ſolum projectam, & quod magis mirere ſub Æquinoctium ipſum, quod

quod in hac Civitate prodigio par eſt. Vidimus in partibus Ædium interioribus, & in ipſis hypogæis fluida quæque congelari ſolidioribus vaſis ex opere figlino diſruptis, ac dum cibum capturi menſæ accumberemus non procul à uculento igne vidimus fumantes epulas temporis momento gelaſcere. At vulgaria ſunt iſthæc, & fidem invenient. Urbem vidimus Adriæ Reginam cui nullum unquam niſi navigiis cum terra fuit comercium continenti junctam, marinis aquis in marmoream duritiem ſolidatis, ut ad ſeptem paſſuum millia ultrò citròque longo agmine commearent Viatores, Veterinarii, & annonariæ gentes cum armentis, & gregibus, ut laboranti Civitati victuales ſuppetias ferrent. Quàm admiranda porrò imò quàm miſeranda ſunt quæ alibi facta accepimus, velut in Gallia, Anglia, Germania, ac tota Septentrionali plaga, non ſolùm magnis fluminibus marinum æſtum pati ſolitis, ſed Oceano ipſo conglaciato, ut ſublati commerciis centenæ hominum chyliades in civitatibus, in agris inter frigoris rabiem, & famis morſus miſerè perierint, ac ex iis qui militiæ ſacramento erant auctorati longè plures in caſtris hyemando, quàm in acie pugnando in Orci familiam tranſierint. Profecto ſi cujuſque Regionis, Civitatis, atque Oppidi Necrologiam haberemus in quibus eorum qui è vita deceſſerint nomenclatura continetur, ac ratio iniri poſſet quot hominum myriades duorum vel trium menſium ſpatio in Libitinæ cenſum deduxerit intolerando ſuo frigore funeſta hæc hyems, nulla certè peſtis ut ut truculenta & pernicialis, nec ea quæ apud Hiſtoricos, & Poëtas adeò pervulgata quæ univerſam Græciam depopulata eſt algidiſſimæ hujus conſtitutionis peſtis, ſi ita fas loqui, ullo pacto eſſet conferenda.

Aſt unde nam quæſo tam violenti frigoris petenda eſt origo? Si ab Aquilone frigoris Promocondo malum hoc venit, cur hoc Anno tam violentum, tam diuturnum, ut quotquot in viventium numero adhuc extant provectioris ætatis homines, & ſilicernio jam proximi tam enorme frigus nunquam ſe perſentiſſe meminerint, nec ſcriptorum quiſquam prodigium hujuſmodi literis prodiderit. Scire optatis O. D. quam proportionem habuerit hujus anni frigus ad præcedentium octo annorum, quos in hac Civitate obſervare mihi datum, ſummum frigus? Pſicrometro teſte proportionem habuit ſeſ-

Digitized by Google

ſeſquialteram,hoc eſt ut ternarium ad binarium. Is fuit hyberni frigoris hoc anno ſupra cæteros eccesſus, qui in regnum quoque vegetabile deſæviens, non ſolum plantas, quæ hortorum ornamenta ſunt, ſed quod dolendum Oleas & Vites ad internecionem uſque abſumpſit Mehercle ſi in hujuſmodi tempora incidiſſet Cardanus eam quam de frigoris natura opinionem mordicùs tenuit dubio procul abjeciſſet; non eſſe frigus quid re vera ſubſiſtens, ſed ſimplicem caloris privationem ventoſque omnes plus minùs calidos eſſe inter ſuas ſubtilitates recenſuit Vir ille, quem cenſoria virgula ſugillans, ſeveriſſimus ille Cardanomaſtyx hiſce verbis ſic eum interpellavit. (a) *Abjice ſoleas, ac pileum, Cardane, quo tempore ex Alpibus Rhæticis urit vos Boreas; frigidus enim, & ſiccus eſt*, Hic autem mihi haud quaquam mens eſt in frigoris naturam curioſiùs inquirere, neque quodnam primum ſit frigidorum, num Aqua, ut Ariſtoteles, an Terra, uti Parmenides, & num venti aerem comprimendo frigus efficiant aut illius Vectores ſint, cujuſmodi quæſtiones Philoſophos tum veteres, tum recentiores exercuere, & adhuc exercent, ſed ſolùm in votis mihi eſſet cauſam perſpectam habere, quæ hac hyeme tantum frigoris ac tam ex improviſo exciverit. Jam præcedens brumale ſolſtitium exegiſſe nos, & Annum cum ſatis placido aeris ſtatu clauſiſſe lætabamur, ut ſpes eſſet hyemis reliquum eodem tenore proceſſurum. Aſt tanto impetu naſcenti anno Janus fores aperuit ut nobis ferale bellum indicere viſus fuerit; illicò enim, ex boreali plaga ventorum turbines biduo tanta vi efflarunt, ut omnibus horrori eſſent illos acerrimo frigore comitante, & continuo nivium deſcenſu ſubſequente. Grande igitur aliquid in hyperboreis contigiſſe credendum eſt, quod tam ſubitam in aereo mari magno tempeſtatem excitarit? Anne magnum aliquem terræ hyatum ex improviſo apertum fuiſſe putandum eſt, unde una cum ventis algidiſſimis tanta nitroſi ſpiritus copia eruperit quæ totam atmoſphœram frigorificis particulis ad ſaturitatem uſque opplerit. Quanta vi polleat nitrum ad ſenſum frigoris inducendum, ſatis commonſtrat experientia, dum nivi & glaciei comixtum illarum activitatem exacuit, ac in earum defectu nitri portionem in aqua diſſolvendo modum habemus quo media æſtate vina & frigidas potiones nobis comparemus, non aliunde autem quàm è terræ ſinu tam horrendi frigoris cauſam deducendam

(a) Scalig. Exer. 18.

dam arbitror; ad tam ſubitam enim & adeo turbulentam ventorum irruptionem locum aliquem in aërea regione intra polarem circulum fingere oporteret in quo ſpiritus adeò furentes concluſi eſſent & effracto carcere ſubitò erumperent, quod tamen Poëtæ, quibus quidlibet audendi data eſt poteſtas auſi non ſunt, qui ventorum turbam in antris terræ obſcurioribus abditam eſſe voluerunt ac inſuper Regem illi ſtatuere qui imperio premeret, & laxas ſciret dare juſſus habenas. Minùs porrò rationi congruum videtur cœleſtia illa corpora culpare velle; quæ ſuo lumine & afflatu in noſtram perniciem conſpirarint. Quid novi enim in Cœlo à ſyderalis ſcientiæ peritis antea fuerat obſervatum? Num ferales Cometæ viſi ſunt aut alia hujuſmodi portenta? Num Planetæ in choreis ſuis agendis à præſcriptis ſibi legibus exorbitarunt, ut novis ſyzigiis & inſolitis motionibus Cœleſtem illam harmoniam perturbarint, ut poſtea propter illorum aberrationes nos plectendi eſſemus.

Sit quidem, ut ajunt, multum pollere lunare Sydus ad perfrigerandum, ac illius lumen ad nos reflexum, licet à Sole prodeat actu frigidum eſſe, ſeu ut alii putant vi magnetica calorem terræ & aëris ad ſe elicere ſicque frigefaciendi vim habere, at forſan Luna hoc anno propiùs ad nos acceſſit. Haud ſum neſcius ab Aſtronomis, à veteribus Agricolis, à Medicis quoque peritioribus, (*a*) ut olim ab Hippocrate ad prænoſcendam futuræ hyemis indolem obſervari ſolitum plejadum occaſum, & ortum Arcturi, atque ut monebat Virgilius:

Frigida Saturni ſeſe quò Stella receptet? (*b*)

At iſthæc ſingulis annis obſervantur & adventantis hyemis ſigna ſunt potiùs quàm cauſæ. E magnæ Parentis utero itaque monſtroſum hoc frigus prodiiſſe à vero non prorsùs alienum videtur; Terra enim tota intus cavernoſa eſt, & non ſecùs ac animalium corpora ſuos habet ventres diſtinctos & magnas cavitates, in quibus non hoſpitantur tantumodò ſilentes umbræ & ſegnis aër, ſed varia & admiranda intercurrente ſpiritû exercentur opificia. Nuſquam certè operoſior Natura eſt quàm in ſubterraneis officinis

(*a*) In 1. Epid. Sect. 1. (*b*) Geor. 1.

Digitized by Google

ad generationem intenta tot prætioſorum lapidum, foſſilium, mineralium, & metallorum, quæ ſi hominum avaritia potiùs quàm curioſitas & abditiora quæquæ inveſtigandi cupido ſurripiat efoſſis terræ viſceribus, non minùs natura ſollicita eſt in illis ſuo tempore reponendis, & damno reſarciendo. Hinc innumeri penè fontes è terræ ſcatebris erumpunt non ſolùm aquarum dulcium, ſed medicatarum quoque, quales ſunt ferratæ, æneæ, ſulphureæ, aluminoſæ, nitroſæ aliæque omnigenæ. Cum autem borealis plaga in ſinu ſuo nitri multum recondat, quod ſatis norunt nitri Collectores pro tormentario pulvere conflando, qui è parietibus & locis boream reſpicientibus longè plus nitri obtinent quàm ab iis qui Auſtrum, cur ſuſpicari non liceat in regione illa inhoſpita, & Solis radiis ad plures menſes inacceſſa ex ſubito & præcipiti montis alicujus in magnas illas cavernas lapſu, ut in Appenino & Alpibus aliquandò contigiſſe legimus, portam ingentem algidiſſimis ventis & nitroſæ exhalationi apertam fuiſſe, unde tam horrida tempeſtas hac hyeme ortum duxerit? In Islandia magnam cavernam eſſe referunt, ex qua venti frigidiſſimi expirent, qui glaciei fragmina identidem in altum protrudant. In Hetruria penes lacum Vulſinenſium ad radicem cujuſdam montis Boream verſus antrum extat in cujus latere rima viſitur, ex qua, æſtate præcipuè, ventus efflat adeò frigidus, ut ſine noxa perferri nequeat, in quo ſpecu ſi vina reponantur ad pauca temporis minuta penè gelaſcunt, & fructus pruinoſi educuntur, magnum utique blandimentum ad exhilaranda convivia quæ ab Indigenis illis, cum Procyon furit, celebrari ſolent. In Peruvia duo Oppida Platam, & Potoſam deſcribit Acoſta (*a*) quæ non multum inter ſe diſtent, ac utraque in montanis locis poſita, quorum unum, Potoſa ſcilicet temperaturam hyemis habeat, Plata vero vernali ſimilem, cujus prodigii in calidiſſima regione cauſam in argenti fodinas referunt, & terræ ſpiracula unde aura algidiſſima expiret. Quando igitur longè probabiliùs eſt frigus ab imis terræ viſceribus in aërem efferri, quàm ab ætherea regione in hæc inferiora deſcendere, tam grandis Phænomeni quod hæc hyems præſetulit, & cui aliud ſimile ulla ætas non vidit nullam aliam cauſam comminiſci poſſum quàm magnam terræ

(*a*) V. Bachon. in Hiſtor. Ventorum.

Digitized by Google

terræ ſciſſuram recens factam, paratum tamen me proteſtans ad expuendum ex animo meum hoc commentum, ſicubi aliqui feliciori ſorte meliora proferant. Si ergo forte ita evenit uti conjeci, tam horrendi frigoris, ac tantarum nivium deſcenſus cauſam tenere mihi viderer; Nitroſa enim emanatio illa unà cum ventis validiſſimis longè latèque diffuſa tam magnum algorem efficere, & vapores, aquei elementi ſobolem, in aëre ſuſpenſos arripiens, iiſque ſe conſocians nivem conformare potuit, atque illi ſuis capillamentis ſexangularem & ſtellatam figuram impertiri. Non adſpernandam nitri portionem nivibus ineſſe chymica enchiriſis oſtendit, qua nitrum in ſinu nivis deliteſcens educitur, & Medicus uſus comprobat, dum ex aqua nivis ratione nitri in illa contenti parantur remedia in æſtuoſiſſimis febribus exhiberi ſolita.

Verùm dictum illud è ſacris paginis mihi forſan obtrudet aliquis. (a) *Nunquid ingreſſus es theſauros nivis*, tu qui adeò fidenter modum tradis quo in aëre conflentur nives? Ultrò fateor A. O. non eſſe apud me ipſum tanti ponderis, quas produxi de nivis conformatione, & credito terræ hyatu conjecturas, ut veram & germanam tam inuſitati frigoris cauſam è Democriti puteo hauſiſſe me perſuaſum habeam; Conjectoris tamen non prorſus improbandi munus obiiſſe me arbitrabor, ſi in negotio tam abſtruſo ita fieri potuiſſe naturæ legibus non repugnet, nil enim ampliùs à rerum naturalium ſcrutatore in re obſcura exigebat Peripateticorum Princeps, Quid ergo in quæſtione tam ardua & impervia dicendum? Num ad effugium illud hiſtrioniam exercentibus adeò familiare recurrendum, quid ubi fabulæ negotium ita implexum & involutum eſt, ut nodo ſolvendo humani ingenii acies non ſit ſatis, pro more habent, Deum aliquem è machina in Scenam inducere? ita ſane. Ut ergo aliquid proferam, quod pro vero accipi poſſit, de hac tam horrida Conſtitutione dicam, quod magnus Hippocrates de morbis populariter graſſantibus, ubi Phænomena quædam apparerent quorum ratio in abdito eſſet dicere conſueverat; (b) *ἄμα δὲ χὴ εἰ τι θεῖον ἐνεστιν ἐν τῆσι νούσοισι conſiderandum an ſit quid divinum in morbis*, illud itaque θεῖον apud Medicos tam in morbis quàm in remediis adeò celebre hic quoque vim habuiſſe cenſen-

 dum

(a) Job. cap. 38. (b) Hippoc. Lib. 1. Præn.

Digitized by Google

dum eſt, ab ipſo Deo nimirùm tam rigidam tempeſtatem fuiſſe excitatam, ut corruptos ſeculi mores & vitia novo & inuſitato pœne genere expiaret. Neque enim in ſuis armamentariis juſtiſſimum illum criminum vindicem ſolum ignem & fulmina habere credendum eſt, quæ multorum metu & paucorum periculo jaculetur in terras; in iiſdem enim habet, (a) *Glaciem, & Nives, quæ faciunt verbum ejus.* Ille eſt qui, ut cecinit Regius Vates, de theſauris ſuis ventos educit, qui temporis momento aërem non minùs quàm maria in magnas tempeſtates agant, & palam faciant cui ſerviant, cui militent. Illud ſanè admirationi fuit, quod toto, eo tempore quo à ſexta Januarii uſque ad Æquinoctium ferè pertinaciſſimum perſtitit frigus, nunquam hiſcere auſi fuerint auſtrales venti, quod in hiſce regionibus perrarum eſt, cum vel media hyeme rigidiori identidem caput efferre ſoleant ab ora meridionali calidiores flatus, adeò ut ex improviſo liqueſcant nives & regelent flumina ſi quæ priùs glacie erant adſtricta ut quandoque campos inundent, quaſi Deus borealium ventorum miniſterio plectere nos volens auſtrales flatus intra ſuos lares unde ortum habent concluſos voluerit, ne blando ſuo tepore inflictæ pœnæ rigorem delinirent. Sic eleganter non minùs quàm ingeniosè Ovidius Jovem qui totum mortale genus aquarum eluvione perdere ſtatuerat, finxit repoſuiſſe tela manibus fabricata Cyclopum, in antris autem æoliis Aquilonem alioſque ventos nebulas fugare ſolitos clauſiſſe, emiſiſſe autem Notos, Euronotos, atque Auſtrum pluviarum pincernam.

Utinam autem malorum hic finis fuerit, & hujuſce anni ſelicior ſit exitus, quàm fuit initium. Quàm infeſta, quàm pernicialis humano generi fuerit hyemalis hæc conſtitutio, & quænam morborum genera invexerit nemo eſt qui ignoret, Frequentiſſima fuere in hac Civitate, ut de aliis taceam, funera, ac nulla penè domus viſa eſt, quæ pullam veſtem non induerit. Primò quidem teneros infantes, decrepitos ſenes, & valetudinarios ferè omnes, mox juvenes, & robuſtiores viros, nec ſolum minutam plebem, ſed non paucos quoque ex Procerum ordinibus hiberni frigoris violentia in Libitinæ cenſum deduxit. Tuſſes, deſtillationes, pleuritides, peripneumoniæ, dyſpneæ, & morbi id genus dominatum obtinuere. Rationi autem conſonum fuit, ut hujuſmodi affectus popu-

(a) Pſ. 134.

Digitized by Google

populariter graſſarentur; ſicuti enim auſtrina tempeſtas capiti infenſa eſt, ita Aquilonaris ſpiritalibus organis eſt maximè infeſta. Poſſumus equidem adſcititiis comis, adverſus aëris injurias calvariam munire, ac bene chlamydati, palliolati corporis extima à frigoris rabie & morſu poſſumus tutari; at quomodo viſceribus in pectoris cavea contentis ab aëre rigidiori proſpici poteſt, ſi ab indefinenti & reciprocante aëris inſpiratu & expiratu vitam præcariam habemus? Non eſt ergo quod miremur ſi hæc hyems, glatiali aura per oſtium patens, thoracis penetralia ſubeunte, tam diram hominum & cujuſque generis animantium cladem ediderit.

Verùm anne putandum hanc malè moratam conſtitutionem totam lævitiem ſuam expleviſſe, ut in noſtris corporibus labem nullam reliquerit, quæ nova morborum genera hac æſtate non poſſit arceſſere? Si Coi Senis, cui futurorum mens divinatrix divini nomen adſcivit, oraculum adeamus, reſponſa referemus, quæ non multum nobis arrideant. (*a*) *De temporibus*, ajebat ille, *ſi quidem hyems ſicca & aquilonia fuerit, ver autem pluvioſum & auſtrinum, neceſſe eſt æſtate acutas febres fieri, lippitudines, & inteſtinorum difficultates*, Obſervatione profectò dignum eſt, quomodo Hippocrates, Vir in prædicendo alioquin cautiſſimus tam fidenter & abſolutè pronunciarit, quod ſi hyemem aquilonarem, Ver auſtrinum & pluvioſum exceperit, ex neceſſitate ſubſequi debeant æſtate acutæ febres, & alvi profluvia. Aſt ratio ſic fieri oportere ſatis evincit; etenim ſi hyems plus æquo algida & nivoſa ſit parum perſpirant humana corpora, ac ea præſertim quæ debiliora ſunt, unde ſeroſam colluviem cumulari neceſſe eſt, eamque augeſcere ſi ver pluvioſum ſucceſſerit, qua poſtea per æſtivum calorem diſuſa & in motum concita, acutæ febres & alvi fluxus oriantur neceſſe eſt. Nec quis putet Hippocratem niſi experientia priùs edoctum tam grande effatum pronunciaſſe; in libris enim Epidemiorum Conſtitutionem habet in qua pars hyemis poſterior, ut in noſtra evenit, aquilonaris fuit cum magno frigore & nivibus, cui ver ſucceſſit pluvioſum unde poſtea memorati affectus Æſtate & Autumno apparuerint.

Ver equidem quod modò excurrit & cujus medium jam tenemus, atque hyemi algidiſſimæ ſucceſſit, ſub initium viſum eſt ad pluvioſum propendere velle, non paucos tamen Aprilis menſe dies habuimus

(*a*) 3. Aph. XI.

 ſiccos,

ſiccos, ſine ullis omninò imbribus ſed ita calentes, ut à canicularium dierum æſtu parum differrent, ſub finem tamen menſis tam magna ac ſubita facta eſt à calore ad frigus converſio, ut unica ferè die rariores ſymtheſes & holoſerica deponere neceſſe fuerit, ac è veſtiario pannoſas veſtes repoſcere, quam mutationem poſtea ſubſecutæ ſunt ingentes pluviæ. Quo tenore veris pars altera proceſſura ſit, ſolus novit qui fecit tempora, dies,& annos. Id tamen certum eſt hujuſmodi temporum anomalias, & à ſua temperie aberrationes ominoſas eſſe,& morborum mali moris, quod Superi avertant, prænuncias. Nam ex eodem Hippocrate, (*a*) *in legitimis temporibus & convenientem ſervantibus temperaturam morbi legitimi & boni judicii fiunt; in intempeſtivis autem non legitimi & mali judicii.*

Sed quid frugis ex hujuſmodi apparatu datur colligere ad præcautionem & ſanitatis cuſtodiam? Pauca dicam quod ſentio. Adverſus temporum tam enormes intemperantias magnum erit præſidium Temperantia, neque ſolùm in victu ſed in omnibus quæ res non naturales vocant Medici. Non inopportunum tamen erit purgationes inſtituere, & ſi opus fuerit ſanguinem mittere. (*b*) *Quibuſcunque convenit venæ ſectio vel purgatio hos Vere purgare, vel venam ſecare oportet*, ajebat idem Hippocrates. Magna certè animadverſione particula illa disjunctiva digna eſt; Practicorum enim non pauci magnum piaculum committere ſibi viderentur, ſi purgationem vemo tempore inſtituentes venam ſimul non funderent. Aſt quàm longè à divini Præceptoris veſtigiis aberrent nemo non videt. Eſt ubi tantum ſanguinem mittere oporteat, eſt ubi ſolùm purgare liceat, eſt ubi utrumque remedium conveniat. Si verò aliquis ex memoratis affectibus hac æſtate populariter vagari incipiat, boni & periti Medici erit non tam properè & inauſpicatò communibus remediis, ut in morbis ſporadicis, curationes aggredi, rectè propterea Celſus de peſtilenti febre verba faciens ajebat, (*c*) *ſanguinem non facilè mittere alvum non facilè ducere* ſuſpenſo pede igitur procedendum erit, atque attente obſervandum, qua methodo Natura morborum medicatrix in iis utatur,qui ſpontè aut paucis remediis evadant; illa enim ſibi vias & aggreſſiones invenit, quas prænoſcere & divinare non poſſumus, fateamur enim neceſſe eſt, quandocunque aliqua epidemica affectio ex improviſo ſe prodat, eſſe nos juvenes ac tyrones licet medendo ætatem triverimus, ideòque oportere, ut Naturæ quam aucto didacton & doctam ſine Magiſtro (*d*) Hippocrates dixit nos erudiendos tradamus.

Cum ergo propter prægreſſæ hyemis intemperantiam adeò enormen, & veris temperiem hactenus non admodum laudandam non prorſus inanis, & adſpernanda ſit ſuſpicio,ne præ cæteris morbis acutæ febres (quod omen deſpuo) hac æſtate acutarum febrium ſubita tempeſtas ingruat, & buſta cumulent, cumque mihi hoc anno obrigerit de Febribus in univerſum ſtudioſæ Juventuti ſermonem habere, propterea temporis reliquum quod ſupereſt ad implendum tertium hoc & poſtremum medici curſus ſtadium, circa acutarum febrium, quibus epidemici aliquid inſit examen, pro viribus totum impendam.

(*a*) 3. Aph. Aphor. 8. (*b*) 6. Aph. Aphor. 47. (*c*) L. 3. c. 7. (*d*) 5. in 6. Epid.

BERNAR-

Digitized by

BERNARDINI RAMAZZINI,

Professoris Primarii, &c.

CONSTITUTIONES EPIDEMICÆ MUTINENSES

ANNORUM QUINQUE,

Accedit Dissertatio Epistolaris

De

ABUSU CHINÆ CHINÆ

Ad

D. BARTHOLOMÆUM RAMAZZINI,

Mutinæ Medicinam Facientem.

Illustrissimis atque Excellentissimis D. D.

EQUITIBUS, D. MARCI PROCURATORIBUS, ET PATAVINI GYMNASII MODERATORIBUS,

D. CAROLO RUZINO, D. FRANCISCO LAUREDANO, D. ALOYSIO PISANO.

BERNARDINUS RAMAZZINI Felicitatem.

Constitutiones meas Epidemicas, quas olim circa finem praegressi seculi evulgavi, & Mutinenses dixi, quia modo Agros, modo Civitatem afflixerint, denuo in publicum prodire volui, sed nonnisi sub Nominum Vestrorum auspiciis, Pata-

Digitized by Google

Patavini Lycei MODERATORES AMPLISSIMI, neque ab hoc proposito quidquam me dimovit, quòd novum aliquod Opus non sint, scio enim Authoritatem Vestram eam esse, ut Antiquis gratiam, Obscuris lucem *conciliare valeat. Hisce tamen novum aliquid accedit, Dissertatio nempe de China China abusu, quem ubique tam grandem, ac familiarem factum video, ut castigatione aliqua & animadversione indigeat. Non est enim tam insons, ut vulgo creditur, Americanum istud Febrifugum, ut aliquando Medico, qui illud exhibuerit, in votis non sit febrem repetere, sed fortiorem, ut tollantur ea mala, quæ China China ob febris extinctionem invexerit. Certe constat longe tutiora fuisse Veterum febrifuga, quæ olim usui erant ad febris causam sensim eliminandam, quam Indum istud, cujus operandi modum in nostris Corporibus, admirari potius licet, quàm intelligere. Vos autem CLARISSIMI VIRI, quorum Incolumitas ad publicum bonum tanti interest, ita valere volo, ut Medicorum nullus Peruvianum Corticem, aut quidquam aliud pharmaceuticum Vobis unquam præscribat.*

Dabam Patavii die 20. Julii 1714.

CONSTITUTIO EPIDEMICA RURALIS.

A. 1690.

I. SOlemnis Astrologorum, quos Judiciarios appellant, ferè ubique est Consuetudo, ut cum Annus extremo senio confectus est, & ad sui finem properat, illicò succesturi Anni genesim in antecessum describant, & ex Astrorum positu illius Indolem genium, mores, num salubris, an insalubris, num frugifer, an sterilis futurus sit, suas Ephemerides evulgando, prænuntient. Contraria quidem, sed tutiori methodo mihi visum est incedere, siquidem Anni jam exacti naturam, ac temperiem, qui Morbi grassati fuerint, quæ remedia Praxis salutaria deprehenderit, quæ noxia, compendiosè enarrare constituti,

Digitized by Google

tui, quod Inſtitutum poſthac ſingulis Annis proſequi mihi in animo eſt, donec Operis filum abrumpat.

Mors ultima linea rerum.

Id autem Ingenuis *Profeſſoribus* nec injucundum, nec Praxi prorſus inutile futurum credidi, quando Ars Medica ſolis Obſervationibus ortum ſuum, ac progreſſum debet, majorem quoque in diet habitura, ſi ea quæ in morborum Curationibus nova, & inſolita quotidie accidunt, accuratius obſervarentur. Erit tamen, non ſecus ac in *Aſtrologorum Ephemeridibus*, hic quoque Divinationi locus; non enim ea ſolùm quæ hoc Anno apud Noſtrates acciderint, referre ſatis duxi, ſed penſum meum exiſtimavi, ulteriùs cauſas diſquirere, undenam tam copioſa morborum ſeges in Agris noſtris prodierit, ac ſi non philoſophari, ſaltem divinare, quem exitum habitura ſit hæc Epidemica Affectio. In rebus autem abſtruſis, & alta caligine involutis, vaticinari quoque humanam imbecillitatam pudere non debet, multoque minùs in Arte Medica, quando ipſe *Divinus Præceptor Ep. ad Phil.* tradidit, *Medicinam, & Vaticinationem eſſe valdè cognatas, cum amborum Artium unus ſit Apollo Progenitor.*

II. Exactè perdiſcendam *Temporum Conſtitutionem, & quemque morbum, & qui morbis ſit bonus, & qui periculoſus, aut in Conſtitutione, aut in morbo*, verba ſunt, immò Oraculum *Hippocratis in Libro de diebus Judicatoriis n.* 1. nam ut ibidem ait, *Plerumque Hominis Natura Univerſi poteſtatem non ſuperat.* Nomine autem Univerſi proculdubio *Divinus Senex*, Aëris poteſtatem nobis deſignavit, ex cujus vitio omnes ferè Epidemiales Affectus ortum ducunt. Plurimùm autem momenti, tum ad prænoſcendos futuros morbos, tum ad eoſdem profligandos, & rectam victus rationem inſtituendam, quæ à morbis vulgaribus Optima Præſervatrix dicitur, plurimùm inquam momenti habere, non ſolùm præſentem temporum Conſtitutionem, ſed etiam anteactas diligenter obſervare, nemo non videt, cùm ex iis, tamquam ex ſua radice variæ, & inſolentes Aëris alterationes progerminent, quæ modò hanc, modò illam morbi popularis ſpeciem quandoque inferant. Antequam ergo Epidemici Affectus, qui Colonos noſtros, & *Ciſpadanæ Regionis* humiliorem partem afflixit, deſcriptionem aggrediar, operæ

Digitized by Google

pretium duxi, prægreſſas Conſtitutiones paululùm perpendere.

III. Quatuor, aut quinque Annos non vulgaris ſiccitatis in tota penè Italia præceſſiſſe jam ſatis conſtat, quo tempore uberrimus fuit frugum omnium proventus, & ſatis proſpera valetudine in univerſum uti conceſſum fuit; adeò verum deprehenſum eſt vulgatum illud, quòd *in ſiccitatibus omnia ſint ſalubriora*. Anno verò huic præcedenti circa Æquinoctium ingentes pluviæ cecidere, quæ identidem repetentes totum Veris tempus horridum, & ignavum reddidere. Æſtas ſubſecuta, & ipſa fuit magna ex parte pluvioſa. Circa Solſtitium Æſtivum ſigna Rubiginis in frugibus obſervari cœpta, quæ *Rubigo* ſenſim augeſcens triticeam ſegetem maximè corripuit, frumenti culmos uſque ad ariſtam maculis veluti ſanguineis adſpergens. Eadem peſtis fabas quoque, ac reliqua legumina obſedit, adeò ut ſpem præconceptam de Anni fertilitate pauci dies eluſerint; ſolabatur tamen Annorum antecedentium felix ubertas, ut venturis temporibus proviſa ſufficerent. Sub initium Septembris, ac multò magis ſub Æquinoctium ipſum largiores pluviæ delapſæ, quæ per totum Octobris menſem perſeverarunt, ut Flumina immenſam aquarum vim intra ſuos aggeres nonniſi improbo labore continuerint. Poſtremi duo menſes ferè impluvii fuerunt, & Annum 1689. ſatis placidè clauſere. In prædictis Conſtitutionibus, non niſi morbi Sporadici obſervati ſunt, nec multa funera Annum infeſtarunt.

IV. Ineunte autem Anno 1690. (quem *rubigalis lues* fruges, & quodcunque fructuum genus depaſcendo, Febrium Ilias primò Ruſticanam gentem, mox Urbanam quoque corripiendo, nefaſtum reddidere; Conſtitutio pluvialis poſtliminiò, ſed gravior recurrens, ac ferè continua, omnium animos obnubilavit. Sic hyemem humidam, nimboſam cum exiguo frigore, nivibus vix delapſis illicò tabeſcentibus, ægrè tranſegimus. Martius menſis porrò ſine pluviis præter morem, & magna aëris tranquilitate uſque ad Æquinoctium exactus animos erexerat, cùm Cœlum denuò omnes, quas in ſinu ſuo contineret aquas, viſum eſt ſuper nos effudiſſe. Unius Nyctimeri ſpatio aquis oppleta ſunt omnia, ut hæc Civitas Inſulæ ſpecimen præferet. Horret animus Agricolarum calamitates, in hac magna eluvione referre, qui

Ducebant remos illic, ubi nuper arabant.

Neque

Digitized by Google

Neque id ſolùm viſum eſt in *Mutinenſi agro*, ſed etiam in *Finalenſi*, *Mirandulano*, & *Ferrarienſi*, qui ſicus pars olim fuit antiquæ *Vallis Paduſæ*, in quam omnia Flumina ex Appennino deſcendentia à Placentina Urbe uſque ad Adriaticum Mare, *Strabone* teſte *l.* 5. *Geo.* exonerabantur, antequam ſtructis aggeribus *Padum* ſubire cogerentur; quare in his locis ad longum tempus ſtagnarunt aquæ, non admittente *Pado* ad ſatietatem pleno, non ſolùm circumjacentes aquas, ſed per *Scultennam*, & *Gabellum* proprias aquas in agros noſtros eructante. Perſtitit deinde eadem pluvioſa Conſtitutio, non ſolùm toto Veris tempore, ſed per totam ferè Æſtatem, ut nulla penè dies ſine pluvia viſa fuerit. Hinc factum, quòd unà cum pulviis flante ut plurimum Borea, nulla unquam Æſtas noſtro in hoc Climate extiterit, in qua remiſſior fuerit caliditas, ut patuit ex *Thermometris* unde nunquam ſerior fuit frugum maturitas, meſſe Julio menſe peracta. In *Barometris* quoque obſervatum eſt multò elatiorem, quàm aliàs fuiſſe *Mercurium*, Aëre craſſo, nebuloſo exiſtente. Cicadæ hoc Anno, ut plurimùm aphonæ obſervatæ ſunt illarum loco per totam ferè Æſtatem coaxantibus Ranis; ſic pro Vere hyemem, & pro Æſtate Ver ſortiti fuimus.

V. Nullus Annus in his Regionibus piſculentior unquam fuit, quare cum Piſces ubique pretio veliſſimo proſtarent, plebs Urbana hoc alimenti genere familiariter uſa eſt, multòque magis plebs Agreſtis, quæ facili negotio propriis in agris, & in ipſis laribus piſces captabat, *Neptuno pro Cerere victum ſubminiſtrante*, ut de *Ichthyophagis* ſcripſit *Diodorus Siculus l.* 4. *c.* 3. donec ſuper cibo iſto leviſſimo nauſeante ruſticano ſtomacho, ſicut olim *gens Hebræa* in Deſerto, Allia, & Cœpas appeterent. Ab amico Mercatore fide digno, qui *Mantuanum Agrum* hiſce temporibus peragravit, ut Sericum emeret, accepi, Ruſticos illos ægrotis ſuis febricitantibus, & nauſeabundis Allia, & Cœpas coctas pro ferculo præbuiſſe, quod cùm in aliquibus feliciter ceſſiſſet, paſſim exinde hoc remedii genus, tamquam Elixir proprietatis, quo mirificè recreabantur, valde ex uſu fuit.

VI. Sub initium Junii denuò, ſicut Anno ancteacto, apparuere ſigna *Rubiginis*. Vim Rubigalis morbi prima perſenſit Morus, nec illi quicquam profuit ipſius Prudentia, cujus Symbolum in cenſu

Digitized by Google

Plantarum audit. Mox eadem *Rubigo*, peſſimus omnium frugum morbus, paulatim augeſcens Frumenta, & omnia legumina ſed præſertim Fabas, occupavit, neque ſolùm in locis humilioribus, ubi computruerant aquæ, ſed etiam in editioribus, ut ſupra *Viam Æmiliam*, & in ipſis Collibus. Luctuoſum ſanè, ac deplorandum ſpectaculum omnium oculis fuit, campos circumquaque non virentes, ſed atratos, & fuliginoſos intueri; ſicut enim Anno huic præcedenti hæc lues rubro colore fruges infecerat, ita hoc Anno, *non Creta, ſed Carbone notando* eaſdem magna atredine reſperſerat. Sic frumentatio peſſum ivit, tum ob rubiginem, tum ob aquarum colluviem, mirantibus Agricolis pro frumento quod ſeverant, ſolam ſibi reſtare loliaceam meſſem. Sed neque Plantarum fructibus, qui Æſtatis principio, vel ſub Opora matureſcunt, peſtis hæc pepercit. Nunquam id tota *Eſtenſi Ditione* Uvarum, ſicuti rerum omnium maximè ferace, parcior fuit Vindemia, botris ab eadem peſte paulatim exeſis. Nucibus tantùm, quarum præter morem anteactis annis magna penuria fuerat, hæc rubigalis lues non nocuit. At neque hortenſis familia vim hujus morbi cuncta depaſcentis effugit, nam Olera ferè omnia, ſydereo veluti afflatu uſtulata ſunt; adjecta quoque altera clades, nam Erucæ, & Bruchi hortos omnes depopulati ſunt, nudis Stolonibus relictis. Melonum, ſicuti, & reliquorum fructuum, magna fatuitas, ut & ipſa Animalia illorum eſum quandoque reſpuerent.

VII. Vix riſum forſan tenebit aliquis, quòd res tam minutas adeò curiosè perſequar; at is ſciat, quòd magnarum calamitatum non ratò exigua ſunt ſigna, &

Sæpè exiguus mus
Augurium tibi triſte dabit.

ajebat *Fracaſt. de Cont. l.* 1. *c.* 13.

Quemadmodum in re Nautica ex levi nebula magnæ tempeſtatis ſigna captantur, ita & in re Medica ab exilibus indiciis magni morbi impendentes non ratò prævidentur, quare *Hippocrates* 2. *in* 6 *Epid. Nihil negligere.* Sic non immeritò *Cleombrotus* apud *Plutarchum de Oracul. def. Demetrium* dicentem, ridiculum eſſe ex rebus minutis de grandibus facere judicium, arguebat his verbis.

Artem

Digitized by Google

Artem Medicam peſtilentem æſtatem ex aranearum frequentia præ-nunciare, atque ex foliis ficulnis, quando Vere Cornicis pedem refe-runt, quis conſitebitur, qui res puſillas ſtatuat veſtigia non eſſe ma-gnarum?

VIII. Pluvioſam Conſtitutionem, quæ ab anni principio uſque ad totum Julii menſem obſtinatè perſtiterat, magna poſtmodum ſiccitas per duos ferè integros menſes excepit; hujuſmodi tamen ſiccitatem non multa caliditas comitata eſt, & qualis cæteris Annis apud nos perſentiri ſolet, præſertim *Procyone furente.*

Poſt æquinoctium verò cœperunt denuò apparere pluviæ, ad quarum primum adſpectum, nemo non expavit, fuere tamen valdè moderatæ, & quantùm ſufficerent ad terram ſtrigoſam, ac veluti ſaxeam ob prægreſſam ſiccitatem emolliendam, adeò ut Colonorum votis pro deſiderata frumenti ſatione reſponderit. Ultimi duo menſes, ſicuti priori Anno, cum perpetua ferè ſerenitate, & modico frigore quantum prima pars hyemis poſtulabat, Anni curſum abſolverunt.

IX. Hæc itaque fuit hujus Anni Conſtitutio, omnium non ſolùm Vegetabilium, ſed etiam Animantium naturæ, ut modò videbimus, valdè infeſta. Quamvis ergo hyems adeò intempeſtiva fuerit, nihil tamen contigiſſe ſcio, quod ad Medicam lancem trutinari debeat; neque id mirum, nam tunc temporis cudebantur morbi ſuo tempore, & loco erupturi. Epidemicos Affectus, non præſentium Conſtitutionum, ſed præcedentium eſſe productum, & ſobolem ſcitè annotarunt *Montanus*, & *Valleſius* 3. *in p. Epid.* duo clariſſima Medicinæ lumina, idque apertis verbis ipſe quoque *Hippocrates* 2. *in p. Ep.* aſſeruit. *Cum fiere autem*, inquit ille, *totus annus humidus, & frigidus, & borealis, per hyemem quidem ſalubriter degebant maxima ex parte, ante Ver autem multi quidem degebant morbidè.* Succedente itaque verno tempore, ac circa medium Aprilis menſem magna febrium ſeges in *Mutinenſi Agro* intra *Viam Æmiliam*, aliiſque proximis locis, ubi diu ſtagnarant aquæ, ex improviſo caput extulit. Tertianæ omnes intermittentes ab initio fuerunt, & neminem novi, qui in principio hujus Epidemici affectus, alio febris genere tentatus fuerit. Indiſcriminatim Ruricolæ omnes, cujuſcunque ſexus, ætatis, temperamenti,

Digitized by Google

vitæ generis corripiebantur, cum magno horrore, frigore, tremore interdum quoque vomitione, accedebant hæ Febres; copioſi quidem ſudores in principio hujus Epidemici Affectus ipſas comitabantur, qui poſtea in morbi progreſſu remittebant; pauci integrè judicati ſunt, ſed omnes ferè, qui evaſiſſe videbantur, experti ſunt recidivas; neminem tamen hujuſmodi Febrium genus licet tam populariter graſſatæ fuerint, quod ſciam, ſuſtulit. Multoties accidit, ut cùm in die intermiſſionis celebraretur phlebotomia, eadem die Febris corriperet, & de ſimplici Tertiana duplex fieret. Neque id ſolùm Ruri obſervatum eſt, ſed etiam in Oppidis, & in hac Civitate, cum eodem tempore Oppidani quoque, & Plebs Urbana, iiſdem Tertianis febribus intermittentibus exercerentur, ſed longè inferiori numero, ac gens Ruſticana.

X. Perſeveratunt itaque hujuſmodi Febres, per totum Veris tempus cum ejuſmodi typo; accedente verò Æſtate, in duplices Tertianas omnes converſæ, & quæ de novo acceſſerunt, hujuſmodi typum ſervarunt. Duplici Tertiana igitur omnes ferè Agricolæ eodem tempore laborarunt, quæ quidem ut plurimùm intermittens erat, ſed valdè protracta, ut paucæ horæ pro apyrexia numerarentur. Veſpere ut plurimùm exacerbabantur, illas ſtipante magno Symptomatum ſatellitio, veluti vomitione, anxietate, capitis dolore, vertigine, in nonnullis ſtupiditate, in aliis mentis emotione; quod autem non rarò mihi obſervatum eſt, magna erat virium nocturna proſtratio, ac interdum eum aſphyxia, ut proximi Silicernio viderentur, mane cuncta hæc remittebant oriente Sole, ad cujus matutinos radios, è lectulis exſurgentes ſe exponebant, ac vitales ſpiritus ex inexhauſto illo luminis, & caloris Fonte veluti potabant. Cum hoc Anno curioſius ruſticatione, quamvis parùm tuta, oblectatus fuerim, non ſemel admiratus ſum, quomodo Ægri, qui tota nocte cum Morte fuerant luctati, mane ſub Porticibus, velut Angues ad Solem cutem curantes erecti ſtarent, ac tantùm virium iis ſuperfuiſſet, ut campos etiam peragrarent, perſtitit tamen in omnibus ſatis commoda cibi appetentia, quin perſæpè non paucos audivi de nimis parca alimonia conquerentes; ac re vera hujuſmodi Febres quantùm obſervare licuit, fuere magis famelicæ, quàm ſiticuloſæ.

XI. Ver-

Digitized by Google

XI. Verminatio nunquam aliàs major fuit, nec ſolùm in Pueris, ſed etiam in provectioris ætatis hominibus. Memini me vidiſſe Ruſticum quendam annorum circiter 40. ſub Porticum ad Solem ex Febris acceſſu rigentem, atque unà valdè ſingultientem, à quo cum ſciſcitatus eſſem, num Vermes rejeciſſet, ac ille reſpondiſſet, ſe aliquot Vermes inferiùs, ac ſuperiùs dejeciſſe, Singultum, à cujus moleſtia ſe potiſſimùm liberari inſtabat, à Vermibus ſtomachum laceſſentibus fieri aſſerui; cùm autem fortè pulveverem *Chinæ Chinæ* ſibi à *Medico Forenſi* præſcriptum in promptu haberet, permiſi ut illum aſſumeret. Siluit pertinax Singultus unà cum febre, quæ tamen paucis poſt diebus rediit, ſed ſine tam moleſto Symptomate. Aliàs poſtea expertus ſum hujuſmodi remedii genus in lumbricis puerorum enecandis, quod mihi feliciter ceſſit.

XII. Sanguis, qui in hac Conſtitutione ſecta Vena educebatur ut plurimùm craſſus, & ſubpallidus apparuit; in nonnullis etiam Icterodes obſervabatur, quamvis exteriùs in Corpore ſimilis color non floreret. Alvi excrementa in omnibus ferè febricitantibus craſſa erant, & compacta. Quæ per os reiciebantur ſubacida potiùs erant, quàm amara. Urinæ ut plurimùm craſſæ, ac turbidæ, multùmque lateritii ſedimenti habentes reddebantur, ac perſæpè in febribus, in quibus nulla erat cacoëthiæ ſuſpicio, Hypochondria in omnibus dura, ac diſtenta.

XIII. Quibuſdam, poſtquam illos hujuſmodi tertianæ febres diu exercuiſſent, apparuere *Parotides*, quæ ut plurimùm ſuppurabantur, at neque hoc pacto contumaciſſimæ febres ſummovebantur. Curavi *Mulierem* utero gerentem, quæ, cum per integrum Septembris Memſem febricitaſſet, oborta Parotide, ac feliciter ſuppurata, & ad longum tempus perpurgata, nondum tamen, cùm jam Anni finis imminet, à febre immunis eſt; adeò contumax, ac penè indomabilis erat fomes, cui hærebant hæ febres. Cæterùm nunquam viſæ contumaciores febres ad recidivandum magis pronæ, & quæ magis *Medicorum* indruſtriam eluderent; ſiquidem nec repetitæ phlebotomiæ, nec purgationes, nec mille alexipharmaca, quæ pleno guttere, tamquam manus *Deorum*, Receptariorum Chorus adeò celebrat, quicquam profuere. Immò obſervatum,

citius

zed by Google

citiùs, ac tutiùs reſtitutos, quibus nec ſanguis detractus, nec purgantia exhibita, nec ullum aliud remedii genus adminiſtratum, toto ſalutis negotio Naturæ morborum Medicatrici commiſſo. Feliciùs tamen ceſſit, quibus purgationes, & vomitiones præſcriptæ, quàm quibus pluries ſecta eſt Vena; ii namque in deterius ſemper labebantur. Vidi pauperem Agricolam à duplici tertiana ad longum tempus conflictatum, & jam in magno diſcrimine verſantem, cui nec detractus fuerat ſanguis, nec ullum aliud remedii genus adhibitum, ſolo Vini generoſi potu, meo conſilio propinati feliciter convaluiſſe, ſic multos alios novi, hoc ſolo cardiaco reſtitutos, aquæ uſu, ac cæteris remediis ablegatis.

XIV. Cùm autem hujuſmodi Tertianæ febres non ſolum Colonos, ſed etiam Oppidorum majorum, & Urbium Incolas, ſinon tam populariter, ſaltem eadem contumacia fatigaren, ac uſu potius remediorum exaſperarentur, quàm miteſcerent, mihi viſum eſt hoc Anno apud nos contigiſſe, id quod apud *Plutarchum* legimus in libro de Oraculorum defectu, quòd nempe in hac Conſtitutione, quædam Medicæ Artis Oracula obmutuerint, dum cauſam ignorarent, quare præconceptæ opinioni de magna medicamentorum ſupra morbos quoſcumque poteſtate Tertianæ Febres intermittentes, ut plurimum citra malignitatis ſuſpicionem, minime auſcultarent.

XV. Major itaque pars *Medentium* apud Noſtrates, ut vulgi calumniis, & aſſiduis ægrorum querimoniis ſe ſubducerent, in hac Tempeſtate ad *Peruviani Corticis* ſacram Anchoram confugere, at parùm proſperè; nam in periculoſiores ſcopulos ægrotantes ſuos perſæpè deduxere. Uſu febrifugi per aliquot dies equidem ſub doloſo cinere latebat ignis, verùm poſtliminiò violentior recandeſcebat. Qui tamen peritiores erant, ac rebus ægrotantium magis, quàm propriæ ambitioni conſultum volebant, *Nabant ſine Corrice.*

XVI. Hoc itaque tenore proceſſit febrilis acies per totam Æſtatem, ac totum Autumnum, Rura, & Oppida infeſtando, fruſtra *Quartanam ſperantibus agris*, & intervallum aliquod à quotidianis paroxyſmis expectantibus; nam pauci hoc Anno viſi ſunt Quartanarii; ſicuti nec obſervare contigit Synochas ullas, vel Febres ardentes, ſed ſolùm Tertianas, quæ quidem ſub finem Autumni, &

Digitized by Google

& prima parte Hyemis rariores fuere, ſed graviores, intermittentes quidem in principio, ſed quæ tandem in continuas, & lentas migrarent, ut plurimùm cum ſolita periodo circa Veſperas Ægris horreſcentibus.

XVII. Febrili huic Exercitui, qui ſtativa caſtra poſuerat inter *Padum*, & *Viam Æmiliam*, quam tranſgredi auſus non eſt (cum in toto illo tractu, qui Colles, & hanc Viam interjacet, inculpata Valetudine, & ſecura ruſticatione uti conceſſum fuerit) multi alii Morbi junxere ſe comites, qui ſporadicè vagantes, multas prædas agebant, ut Alvi profluvia, Icteri, Apoplexiæ, Hydropes, Catarrhi præfocativi, aliique Affectus. Qui Dyſenteria hoc Anno laborarunt citiùs, ac feliciùs evaſere, quàm qui Diarrhæa.

XVIII. Vim hujus Conſtitutionis Viri robuſtiores, & adulti faciliùs tolerarunt, minus Fœminæ, ac Pueri, quorum qui infra trimatum erant, ferè omnes periere. In ſolo *Finalis Oppido* plus quàm tercentum Pueros referunt extinctos, ut ex ejuſdem Oppidi Necrologio conſtat. Magna quoque fuit infantilis ſtrages in *Mirandulano Agro*, & *Novellarienſi*. Ad dies aliquot febriles paroxyſmos tolerabant, poſtmodum fiebant Ictterici, ac paulò poſt Epilepticis inſultibus correpti, occumbebant. Cæterùm præ multitudine hominum decumbentium pauci ſunt extincti, ac potiùs ex diuturnitate morbi, & frequentibus recidivis, quàm ex Febris vehementia ſuccubuere; qui tamen fuere ſuperſtites, magna ex parte facti ſunt Ictterici, Lienoſi, & Cachectici.

XIX. Vim hujus malè moratæ Conſtitutionis experta quoque ſunt, cujuſcunque generis Animalia, quæ in magno numero interiere; ſicut autem in ea, quam deſcribit *Silius Italicus*, quæ ſicca fuit, & præfervida, vim primi cenſere Canes, ut in hac frigida, & præhumida prima clades Pecudum fuit, quibus, poſtquam per dies aliquot ægrotaſſent, veluti per criſim apparebant Variolæ in capite, & collo, ac plerumque ab iiſdem excœcabantur; ſic quæ ex vehementia morbi non perjerant, tandem ex inedia contabeſcebant. Sues quoque turmatim ſuffocati moriebantur.

Nunquam parciùs nobis mellificarunt Apes, vel propriis in ſedibus extinctæ, vel aliò migrantes; Bombyces quoque initio quidem catervatim peribant, qui verò ſuperſtites fuere in ipſo Op fi-

Digitized by Google

cio semianimes, ignavi concidebant. Nimius essem, si cuncta singillatim recensere vellem. Extispicium aliquod, Pecudum præcipuè, quarum major fuit strages, identidem celebrare, ac hariolari quænam esset talium morborum causa, non abs re fuisset, si per tempus licuisset.

XX. Scio non defuturos, qui me coarguant, quòd ad Veterinariam transgrediar; oblatrent quantùm velint, quòd talia observare Medicam Artem profitenti indecorum nequaquam crediderim. Egit id *Medicorum Maximus*, quem non puduit scrutari, quare Bobus faciliùs, quàm cæteris Animalibus excidant femora; hæc autem sunt illius verba *de Artic. n.* 6. nemini, quòd sciam, observata: *Bobus tunc magis excidunt femora, cum tenuissimi existunt, fiunt autem tenuissimi Boves ad finem Hyemis, tunc igitur etiam maximè luxantur, si tamen, & hujusmodi quiddam Medicina scribere convenit. Verùm convenit utique.* Atqui si celebriores Anatomici tot sectiones, tot experimenta per mortes Brutorum agunt, ut Anatomiam in hoc genere comparatam, quam in Medicina desiderari dictum erat Sapientissimi *Baconis de Augm. Sci. l.* 4. *c.* 2. jam habeamus, cur non licebit quoque illorum morbosos affectus observare? Quin *Medico Chirurgo* licere interdum absque Artis dedecore Bestiis mederi ostendit Eruditissimus Vir *Carolus Patinus* in sua elegantissima Oratione in *Archi-Lyceo Patavino* Anno 1682. habita.

XXI. Atque hæc sunt quæ in morbida hujus Anni Constitutione magna ex parte ipsemet observavi, & quæ ab ingenuis *Professoribus*, & fidis Amicis mihi communicata sunt, quæ quidem referre, pro ut obvenerint, non magni negotii est, at illorum causas rimari, ac in medium proferre, quæ *Iatrosophorum*, & Eruditorum hominum palato sapiant, hoc opus, audendum tamen pro viribus, ac

Tentanda Via est, qua me quoque possim
Tollere humo.

XXII. Communes morbos, quos Populares, & Epidemicos appellant, à Communibus causis progigni extra omnem Controversiæ aleam est, Communes autem causæ sunt potissimùm Aër nobis

Digitized by Google

nobis circumfluus (aliunde tamen, ſive ex ſuperioribus, ſive ex inferioribus infectus) Communia Alimenta mali ſucci, & Aquæ corruptæ. Ex his omnibus, ſed promptius ab Aëre, tamquam è communiſſimo Fonte, è quo nemo non potare cogitur, Morbos quoſdam derivari, qui multos eodem tempore afficiant, omnium pariter eſt conſenſus. Ad hanc verò noſtram Ruralem Epidemiam excitandam in unum conveniſſe & Aërem vitiatum, & prava Alimenta ingeſta, fas eſt arbitrari. Primum quidem locum Aëri à ſua naturali temperie non ſolùm ſecundum Anni tempora recedenti, ſed particulis humanæ naturæ incongruis ad ſatietatem pleno, concedendum putarim; ſecundum autem locum pravis Alimentis, & Aquis vitiatis. Quamvis autem de Miaſmate Contagioſo aliqua poſſet eſſe ſuſpicio, dum uno in aliqua familia à Febre correpto, cæteri paulò poſt ex eadem Febre decumberent, id tamen potiùs in communem Diatheſim, ad maturitatem eodem tempore evectam, non ſecus ac cum Autumno fructus eodem tempore matureſcunt, referendum duxerim, quàm in effluvium aliquod contagioſum, quòd è primo ægrotante expirans cæteros afficeret.

XXIII. Quanti autem referat ad bonam Valetudinem in Aëre puro, & à fœdis exhalationibus maximè remoto degere, nemo non novit; nam ſicuti Piſces felicius degunt, ac eſu ſalubriores ſunt, ſi in aqua pura, ac ſincera vivant, ſecus verò ſi in aqua fœda, & corrupta, ita homines feliciorem vitam, ac longæviorem ducunt, ſi Aër ſincerus ſit, ſecus autem ſi craſſus, & nebuloſus; Nec abs re vulgatum dictum illud, quòd tales ſint Corporis noſtri humores, ac ſpiritus, qualis ſit Aër; hinc iis in locis ubi Aër tenuior eſt ac defœcatior, vividiora, & acutiora ingenia florere ſolent, ubi verò craſſior, hebetiora, ac ſtolidiora, quare *Bœotii, & Batavi* antiquitùs malè audiebant, unde *Horatius.*

Bœotum in craſſo jurares aëre natum.

XXIV. Non vacat hic diſquirere, quare ad Vitam perennandam adeò neceſſarius ſit Aëris uſus, quomodo in Vaſcula Pulmonum ſe inſinuet, quid in maſſa ſanguinea efficiat, dum illi permiſcetur; circa id inſudarunt Doctiſſimi Viri, ac ultimò *Etmulle-*

Digitized by Google

rus in elegantiſſima ſua Diſſertatione de Abſtruſo Reſpirationis negotio; ſolummodò circa illa examinanda immorabor, quæ inſignem Aëi mutationem inferre potuerint, ac illum à ſua naturali mediocritate dejicere. Certum eſt enim, quòd ſi Aër Reſpirationi idoneus eſſe debet, & conſequenter ad vitalia munera, neceſſe eſt, ut quandam ſervet mediocritatem, ut neque ſupra modum craſſus ſit, nec nimis tenuis, nam ſi tenuior ſit, ac rarior quam par eſt, Reſpirationi in idoneus evadit, ut *Machina Boyeliana* ſatis evincit ac teſtantur qui in editiſſimis Montibus difficiliorem experti ſunt Reſpirationem, quàm in imis Vallibus, id annotante *Thoma Cornelio de Cogn. Ae. & Aq*; ſi verò craſſior ſit, & ad ſaturitatem Vaporibus, & exhalationibus oppletus, ad Reſpirationis munus obeundum minimè aptus eſt, immò ſuffocationis periculum infert, ut ex eadem *Machina Pneumatica* patet, & Metallorum foſſores, in Fodinis ſæpenumerò experiuntur, qua de cauſa *Hippocrates 4. in 6. Epid. Somnum in frigore cooperto*, ut ipſe ait, commendabat, nimirum; ut *Valleſius l. 2. Con. Med. 31.*, & *Ballonius* interpretantur, dormiendum eſſe in amplo Conclavi, ſed corpore ſtragulis benè contecto, qua ratione facilior eſt anthelitus, nec à frigido Aëre partes ſentientes pungentes interturbatur ſomnus.

XXV. Notabiles autem in Aëre alterationes (non de iis loquor, quæ ſecundum Naturæ leges, & varia Anni tempora ex neceſſitate fiunt, ſed de intempeſtivis) Venti potiſſimùm, & imbres copioſi efficiunt: Solares enim radii, ob æqualem Solis ad noſtrum Verticem acceſſum, Aërem ſemper æqualiter calefacerent, ſi is aliunde alterationem non ſuſciperet. Haud ſecus Terræ exhalationes ex paludibus, & ſtagnis, ſeu nimis uliginoſo ſolo, eundem non rarò contaminant. In noſtro verò caſu Aërem à copioſis imbribus, & lutulenta Conſtitutione vitiatum fuiſſe exiſtimandum eſt, ſicuti etiam à Ventis Borealibus intempeſtivum redditum, qui cùm verno tempore, ac per totam ferè Æſtatem nunquam ſiluiſſent, Solarium radiorum vim hebetando, Vaporum à leni calore elevatorum diſcuſſionem prohibuerint, & volatiles Spiritus, quos in ſuo ad noſtrum Verticem acceſſu, Sol quaquaverſum diffundit, verſus Auſtralem plagam retropulerint. Ex quo factum, ut iis in locis, ubi ſtatariæ fuerant Aquæ, Aër circa Veris principium tepeſcens

cens, multos vapores, & tetras exhalationes in ſinu ſuo exceperit; Aër verò ſic pollutus, ac partibus volatilibus, quæ à Sole promanant, ulterius deſtitutus, dum intra Corpora eorum, qui his in locis degebant admitteretur, totius maſſæ ſanguineæ eratim, & cæterorum fluidorum ſyſtaſim naturalem perturbarit.

XXVI. Reor itaque à naturali ſuæ dulcedinis, & fluiditatis ſtatu, maſſam ſanguineam deſciviſſe, & craſſiorem conſiſtentiam, quàm par eſt, acquiſiviſſe; ſicuti, & proportionem ablatam inter Bilem, & ſuccum Pancreaticum, illa quidem languidiori, hoc fortiori reddito. E' Cœlo potiſſimùm Volatiles Spiritus in Terram defluere, è Terra verò, ut pote ſuccis mineralibus referta, continuò acidas particulas ſurſum efferri, ingenioſum eſt Clariſſimi *Sylvii Tra.* 10. excogitatum, ſed rationibus, & experimentis confirmatum. Quare cùm in hujus Anni pluvioſa, & frigida Conſtitutione, Aër partium volatilium, & ſpirituoſarum magna penuria laboraret, aliaque ex parte acidis particulis è terra lutulenta, ac veluti fermentata elevatis, maximè abundaret, mirum non eſt, ſi poſtmodum intra Vitæ hoſpitia exceptus, talem diatheſim induxerit, è qua tam magna febrium propago emanarit. Acidam verò dyſcraſiam potiùs, quàm bilioſam, & alchalinam in univerſum prævaluiſſe, duo potiſſimùm evincunt, primùm, quòd hoc Anno in tam ampla Febrium ſegete nullam Synochum, nullam Febrem ardentem obſervare contigerit, alterum, quòd hujuſmodi Febres, ut plurimùm, veluti ſuperiùs annotavimus, potiùs famelicæ fuerint, quàm ſiticuloſæ.

Nec miretur quiſpiam, quòd Tertianæ Febris naturam ex prædominio Acidæ Mineræ potiùs deducam, quàm Alchalinæ, qualis cenſetur Bilioſus humor; nam ex quanam materia quæſo, in hac Conſtitutione tam horrida, procelloſa, ac media Æſtate frigida, poſt uſum ciborum pituitoſi ſucci, ex quanam materia, inquam, tanta bilis copia gigni debuit, quæ ſufficeret ad procreandam tam numeroſam Febrium ſobolem, ac illam tandiu alendam? Nec deſunt *Profeſſores* celeberrimi, qui ab hoc non multùm diſſentiunt, inter quos *Ettmullerus in Colleg. Conſult. Caſ.* 19. qui pro cauſa proxima Tertianæ febris intermittentis, ſtatuit fermentum ſalino acidum, in legitimis quidem magis volatile, & activum,

Digitized by Google

minus autem volatile, & ſubjecto viſcido irretitum in nothis.

XXVII. Præter Aëris malam Conſtitutionem, tamquam hujus Epidemici Affectus communiſſimam cauſam, aliæ quoque nec parvi momenti in idem conſpirarunt, ſcilicet, ut humores ad acidam dyſcraſiam diſponerent, nimirum prava alimenta ingeſta, ut fructus horræi à rubigali lue vitiati, nimia Piſcium ingurgitatio, edulii genus noſtris Agricolis inſolens, in quorum ſtomacho cibis fortioribus aſſueto, facilè putreſcebat, hoc eſt facilè aceſcebat, cùm nullo evidentiori ſigno putrefcentia ſe prodat, quàm per acorem; his addi poſſunt puteales aquæ, ex nimia illuvione cœnoſæ, & ſemiputridæ, ac denique Boreales Venti, qui Acidi nitroſi Promocondus appellantur. Ex his itaque Communibus Cauſis, ceu Fontibus, harum febrium originem probabiliùs, quàm à quacumque alia deduxerim, neque enim ad cœleſtes influxus recurrendum, quaſi Aſtra maligniori lumine Ruſticanam gentem potiùs, quàm Urbanam, veluti innocentiorem adſpicerent, cùm præter id, improbabile ſit, quòd cœleſtes influxus tam arcto ſpatio potuerint circumſcribi, ſicuti neque ſubterraneæ exhalationes culpari poterant, cùm Terræmotus nullus præceſſerit, neque in hac noſtra magna Planitie *Ciſpadana*, & *Tranſpadana* extent Antra, & Terræ hiatus Charonei, è quibus pernicioſa effluvia poſſent erumpere, & aërem inquinare.

XXVIII. Quod ſpectat ad Cauſam internam, quam *Conjunctam* appellant, hæc nonniſi in craſſam, & viſcidam pituitam, cui
11 acidum fermentum hæreret, referenda erat, vel ſtabulantem in ſtomacho, ut placet *Ettmullero de febr. c. 17.* vel ductus laterales Pancreatis obſtruentem, ut ſtatuit *Sylvius Tra. 10*, quæ materia in Venas transfuſa, & partibus ſpirituoſis ſanguinis permixta, febrilem effervescentiam excitaret; ut ut enim cruoris maſſa effœta ſit, & vapida, ſemper tamen aliquid oleoſi, & ſulphurei continet, quod ad flammulam vitalem alendam ſufficiat. Focus itaque febrilis hoſpitabatur extra Vaſa ſanguinea, quemadmodum in febribus omnibus periodicis, cùm alioquin perdifficilè ſit intermittentes febres, ab iis quæ verè Continuæ ſunt diſtinguere, cujuſmodi Febres Ignis nomine *Divinus Præceptor* inſignire conſuevit, ut ex variis hiſtoriis in libris Epidemiorum videre eſt. Non enim concipi

Digitized by Google

cipi poteſt, ajebat Scientiſſimus *Carteſius P.* 1. *Ep.* 51. & 88. quænam poſſit eſſe Circuitus cauſa, niſi materia quædam, quæ maturatione indigeat, antequam maſſæ ſanguineæ miſceatur, quæ per venas ad Cor delata, potis eſt tot excitare turbas, & febrilem tempeſtatem ciere, quæ non alio pacto ſedetur, quàm eadem hoſtili materia ſub forma ſudoris per corporis ambitum diſcuſſa, vel per urinarias vias ablegata.

XXIX. Rarum quidem eſſe, quòd Tertianæ febres Epidemicæ ex Aëris vitio obſerventur, ait Doctiſſimus *Ettmullerus de febr. c.* 17. ac revera Febres, quæ alicujus pravi Seminii in Aëre latentis ſoboles ſunt, nullum certum ordinem ſervare ſolent, multòque rarius eſt, quòd ſint de genere Intermittentium; hoc Anno tamen hujuſmodi febrium genus, in hiſce Regionibus populariter graſſatum fuiſſe, tam Ruri, quàm in Oppidis (quamvis poſtea ob diuturnitatem in continuas, & lentas migrarent) ſat perſpectum eſt. Haud abſimilem Conſtitutionem, quæ in *Anglia* Anno 1658. ac magis per Rura, & Pagos, quàm per Oppida, & Urbes deſæviit, Doctiſſimus *Willis* in ſuo Tractatu de Febribus deſcribit; ſuæ tamen Febrilis Epidemiæ originem, & cauſam procatarcticam non Aëris vitium Vir ille Peritiſſimus refert, ſed potiùs in prægreſſam Conſtitutionem nimis æſtuoſam, & illi Climati inſolentem; Febrem Tertianam intermittentem Epidemicam obſervavit quoque Celeberrimus *Bartholinus* Haffniæ, Anno 1652. ſed & ipſe illius cauſam calidiſſimæ, & ſicciſſimæ Æſtati, præter morem, & conſuetudinem illius Cœli adſcribit, hanc verò noſtram Ruralem Epidemiam lubet referre in Conſtitutionem præhumidam, ac frigidam, huic Cœlo inſolitam, ac ſimul in Aërem ob cœnoſam colluviem vitiatum. Si enim hujus Epidemici Affectus cauſa, eſſet ex totius Anni intempeſtiva Conſtitutione, quæ frigida, & procelloſa toti penè *Italiæ* communis fuit, non ſatis conſtat, quare hic popularis morbus, in humilioribus tantùm locis, ac ubi ſtagnarint aquæ, ſedem fixerit, & non ampliora ſpatia occuparit; cùm tamen Incolæ cæterarum regionum, quæ ab hujuſmodi atmoſphœra remotiores erant, (ut totus tractus ſupra *Viam Æmiliam* verſus Colles) namquam aliàs à Febribus magis ſecuros, ſe vixiſſe meminerint.

XXX.

Digitized by Google

XXX. Qua de caùſa porrò, à Conſtitutionibus tantæ ſiccitatis, quales, ut dixi, ad plures Annos experti fuimus, ad Conſtitutionem imbrium adeò feracem talis factus fuerit tranſitus, certè hic mihi *hæret aqua*, ut dici ſolet, & ad hanc Veritatem eruendam *Delio natatore* opus eſſet. Nullus profectò *Aſtrologorum*, qui ex imaginariis Aſtrorum configurationibus futuros rerum eventus prædici poſſe exiſtimant, tam magnam illuvionem prædixit, neque poſt quam facta eſt, rationem ullam attulit, cur ita fierit deberet. Sint utique Aſtrorum in hæc inferiora Influxus, quos velle negare, magna dementia eſſet, at modus, quo agant, id omninò indeprehenſibile eſt. Rectè quidem *Ptolomeus* uti videre eſt *ex lang. l.* 1. *ep.* 35. inſcribitur, Stellarum effectus incertos eſſe, & varios, pronunciavit, quoniam incertum eſt, qua ratione materia ſubjecta influxum recipiat. Obſervandas quidem magnas Temporum mutationes, Æquinoctia ſcilicet, & Solſtitia, ut in illis, *neque medicamenta exhibeamus*, *neque uramus*, *neque ſecemus* pluribus in locis monuit *Hipp.* uti *De Ae. Aq. & lo. n.* 30. 1. *in* 6. *Ep.* 3. *de Diæt. num.* 2. ſicuti etiam conſiderandos exortus Canis, Arcturi, & Plejadum occaſum, nam ut idem ait, *morbi his maximè diebus judicantur*, *alii perimunt*, *aut in ſpeciem aliam tranſmutantur*; quare verò tam magnæ alterationes, tum in magno, tum in parvo Mundo dictis temporibus fiant, ſcrutari velle, id eſſet merè divinare. Satis ſit igitur quoad rem noſtram, quòd hoc Anno tam magna, & inſolita aquarum inundatio morboſam hanc Conſtitutionem invexerit, contrario prorſus modo, quo in *Ægypto* votiva Nili inundatio, miraculi ad inſtar, ſolet peſtem abigere, quamvis *Alpinus de Med. Aeg. l.* 1. *c.* 18. mutationem illam Aëris in ſalubriorem ſtatum, ad Nili incrementum ſubſequentem in Eteſias videatur potiùs referre, quæ tunc temporis, Sole ſignum Cancri ſubeunte & ſeptentrionali plaga fumigante, flare incipiant, & Campſinos Ventos peſtis vectores repellant. Quæcumque ea cauſa ſit, ob quam Nilus *Ægypti* Pincerna, ſalubritatem invehat, certum eſt tamen, ad illius incrementum Morbos populariter graſſantes decreſcere, & in magna illa inundatione demergi; adeò verum eſt illud *Celſi in Proe.: Differre pro natura locorum genera Medicinæ, & aliud opus eſſe Romæ, aliud in Ægypto, aliud in Gallia.* Annus jam agitur centeſimus, ex quo haud

Digitized by Google

haud abſimilis inundatio *Ciſpadanam*, & *Tranſpadanam Regionem* occupavit, unde poſtea ſubſecuta eſt ſumma Annonæ caritas, tritico in lolium converſo, uti perſuaſum habuit *Paulus Craſſus Corrigienſis* in ſuo libello de Lolio, de qua converſione frumenti in lolium non parùm dubitatur. Inchoarunt autem tunc temporis circa Maji principium pluviæ, quæ poſtea per totam Æſtatem obſtinatiſſimè perdurarunt. Obſervantur itaque per intervalla quædam eædem Temporum Conſtitutiones recurrere, ſive in Aſtrorum vim nobis ignotam id referamus, ſive in juſtam Dei vindictam, qui ſicut olim Univerſali Diluvio totum Orbem puniit, ita particularibus eluvionibus quaſdam particulares Regiones aliquando plectat.

XXXI. *Rubigalem luem* non exiguam operam ad Morboſam hanc Conſtitutionem contuliſſe, ſuperiùs dixi; at ne id gratis, ac veluti dictatoriè pronunciaſſe videar, libeat in diſquirenda, & examinanda *Rubiginis* natura paululum immorari. De *Rubigine* multa quidem *Veteres* ſcripſere, at de illa ſecundum ſuæ Philoſophiæ Syſtemata ratiocinati ſunt. In ſacris quoque Codicibus uti *Amos Ca. 4.*, *Rubiginis* fit mentio, cùm aliquando hac, veluti iræ ſuæ miniſtra, *Deus* populo ſuo fruges, & fructus omnes ademerit, ut illum ad bonam frugem perduceret, nonnulli verò ex *Recentioribus* de hac peſte aliquid ſcripſere, ut *Ruvellius*, *Levinius Lemnius*, *Ludovicus Vives*, *Langius*, ſed ea quæ à *Veteribus* ſcripta fuerant recoxere. Vegetabilem itaque Familiam ſuis Morbis laborare, iiſque diverſi generis, multoſque graviſſimos *Auctores* de iis ſcripſiſſe, ut *Varronem*, *Plinium*, *Columellam*, alioſque jam ſatis perſpectum eſt. *Rubiginem* verò, frugum omnium, & fructuum communem morbum, ut illam *Theophraſtus* appellat, adeò exhorruerunt *Antiqui*, ut ad avertendam hanc peſtem ſibi *Deum* finxerint, quem *Robigum*, teſte *Varrone de re Ruſtica*, appellabant, unde *Rubigalia feſta* emanarunt, quæ à *Numa Pompilio* Regni ſui Anno XI, referrente *Plinio l. 18 H. N. c. 29.*, inſtituta ſunt, & ad 7. *Kal. Maji* celebrabantur. Mactabant autem lactentem Catulum in hujuſmodi ſacrificio, unde *Columella*.

Hinc mala Rubigo viridis ne torreat herbas,
Sanguine lactentis Catuli placatur, & extis.

Digitized by Google

Litabant autem lactentem Catulum, eò quòd à *Rubigali Numine*, mediante maligno Canis Syderei influxu, putarent hanc labem in terras immitti; quare cœca superstitione, ac non nisi habita ratione nominis, id agebatur sacrificium, ut ingenuè *Ovidius*.

Pro Cane sydereo Canis hic imponitur Aræ,
Et quare id fiat, nil nisi nomen habet.

XXXII. *Rubigalia* itaque sacra, sicut & *Floralia*, ut cuncta benè defloresccrent, instituta sunt, ac celebrari solita, sub finem Aprilis, propterea quòd hujusmodi tempore à *Rubigine* frugibus, & fructibus valdè metuerent, occidente tunc temporis Cane, Syderc per se vehementissimo, qui occasus ex *Plinii* observatione *l.* 18. *H. N. c.* 29, tunc in 4. Kal. Maji incidebat. Observabant autem *Veteres* multa attentione Canis occasum, ubi nos vix ortum, qui persæpè credimus eodem tempore ubique inchoare *dies Caniculares*, veluti non rarò doctos alioquin, & celebres *Professores*, ita quidem, sed turpiter sentientes, audire contigit, cùm tamem juxta diversam latitudinem, quam variæ regiones habent, varii ac diversi sint Astrorum ortus, & occasus, quod non ignotum *Galeno* 1. *in* 1. *Epid.* qui tradidit, eodem quidem tempore omnibus in plagis fieri tum *Æquinoctia*, tum *Solstitia*, Astrorum verò ortus, & occasus communes esse iis solùm qui sub eodem vertice habitant.

XXXIII. Hanc pestem *Graci* Ερυσιβη *Latini* Rubiginis nomine appellavere, sive à rodendo, ut *Varroni* placet, seu quòd rubro colore fruges inficiat; *Uredinem* quoque, seu *Carbuncularem morbum* vocavit *Plinius l.* 18. *H. N.* c. 28, quòd fruges exurat, veluti hoc Anno contigit, cùm fruges, & plantæ omnes carbuncularent, ut *Pliniano vocabulo* utamur. Hos equidem *Rubiginis* noxios effectus observare, & contemplari licuit; at quænam sit hujus pestis natura, & indoles, non tam facilè est decernere. Sapere ignis naturam, seu acrimoniam lixivialem, & Alchalinam ex Sale acri, & volatili, proclive quidem esset asserere; at multa obstant, ne in hanc sententiam eam. Gigni *Rubiginem* ex Rore, sed vitiato, serenis noctibus, vel in plenilunio, vel interlunio, quibus temporibus Luna frigidius lumen ad nos reflectit (cum in Plenilunio, Æstivo tempore à nostro vertice multùm absit, in Interlunio verò totum lumen, quod à Sole recipit eidem regerat) *Antiquorum* fuit opi-

Digitized by Google

opinio ; cui recentiorum quoque non pauci ſubſcripſere, inter quos *Ludovicus Vives* in doctiſſimis ſuis Commentariis in librum *D. Auguſtini* de Civitate Dei *l.* 4. *c.* 21, ubi ſcripſit, *Rubiginem eſſe Rorem putrefactum, fruges tenues corrumpentem, & friantem.* Generari utique *Rubiginem* ex Rore, ſerenis noctibus (cum Ros non decidat niſi ſereno Cœlo) & ſilente Luna, veritati valdè congruum videtur, nam re vera ſub initium Junii propè Interlunium, ſigna Rubiginis obſervari cœpta in frugibus, & plantarum foliis, quæ parvis maculis nigricantibus diſtincta, puncticulari morbo laborare videbantur, argumentum evidens hujuſmodi ſtygmata à Roris guttulis, ubi diu hæſerant, fuiſſe inuſta.

In Rore (quem Lunæ, & Aëris filium Alcmon dixit, & à raritate ita appellatum Iſidorus tradidit, eò quòd non ſit craſſus ut pluvia) multum liquoris volatilis Salini, ratione cujus abſtergit, & alvum ſolvit, omnes docent Chimici, qui pro egregio menſtruo ipſum commendant ad extrahendas omnium Vegetabilium Tincturas: ex eodem quoque tradunt elici ſpiritum, qui ad metalla diſſolvenda efficax ſit, quo ſpiritu utebatur Cnofellius *ex Cramer. Diſſ.* 5. *c.* 2. ad parandam Coraliorum Tincturam, ignita Coralia in Roris ſpiritum projiciendo. Vim hujus Salis ſentiunt, qui manibus rorem tractant, aut nudis pedibus per campos, & prata rorulenta incedunt; nam manus, & pedes ſcabri fiunt, idque ob ſalinas, & nitroſas particulas, quæ cutim arrodunt. Vi quoque pollere graciliora reddendi corpora tradit Plutarchus *Quæ. nat.*, ac propterea Mulieres habitiores illius uſu nimiam polyſarciam emendare. Sale ſaccharino pariter divitem eſſe Rorem ut multis morbis opituletur per analyſim, & ignis examen ſe deprehendiſſe teſtatur Helmontius. Multa de Roris viribus ſcripſit in doctiſſimis ſuis Animadverſionibus Excellentiſſimus D. Joſeph Lanzonus Medicus Ferrarienſis, cui non parum debeo, quòd ea quæ in hac Conſtitutione ipſe obſervavit mihi per literas benignè communicârit.

XXXV. Hæ ſunt nativæ dotes matutini Roris, ac præſertim Majalis, in ſalubri tamen Conſtitutione, ac ſolo minimè uliginoſo, nec paluſtri; at ſi ex malis temporum Conſtitutionibus, & noxiis afflatibus, ſeu pravis è Terra exhalationibus Ros vitie-

Digitized by Google

tur, in Rubiginem degenerat; malum, quo nullum noxius est, & cui, ut ait Plinius *l.* 18. *H. N. c.* 25, *non comparantur grandines, neque procellæ, quæ nunquam Annonæ intulere caritatem.* Gigni Rubiginem itaque ex Rore existimo, dum multa nitrosa, & acida corpuscula è solo elata, & per aërem undequaque dispersa, salinis particulis, quibus naturaliter Ros abundat, sociantur, quæ simul in magno eris à Receptaculo fermentata, & exaltata, modò nobis imperceptibili, in liquorem cocant, qui postea sub formâ Roris deciduus & plantis inhærens, easdem maculis diversi coloris sugillet, uti apud nos factum, his duobus Annis, cùm in priori Plantæ omnes, & fructus rubris veluti peticulis, hoc Anno verò nigris laborare viderentur. Præpollere itaque in *Rubigine* acrimoniam acidam, & corrosivam, haud absimilem *Aquis stygiis*, & *Spiritibus Nitri*, & *Vitrioli*, longè virisimilius; quàm Alchalinam ex sale Acri, & caustico, quando nulla causa animo fingi possit, quæ in tam remissis caloribus hujus Constitutionis ustionem, & acredinem accersere potuerit.

XXXVI. Neque huic meæ opinioni quicquam refragari S. *Scripturæ* auctoritatem crediderim, dum apud *Amos Prophetam* fit mentio *Rubiginis* his verbis. *Percussi vos in Vento urente, & in Ærugine, multitudinem fructuum vestrorum, & Vinearum vestrarum, Oliveta vestra, & ficeta comedit Eruca* cùm non magis Austrini flatus sua caliditate, quàm Boreæ penetrabile frigus adurat.

XXXVII. Displicet quidem, quòd eo tempore quo sævit *Rubigalis lues*, aliquo experimento non pertentarim, ut certiùs illius naturam explorarem; siquidem nimis serò animum subiit cogitatio de hac Rurali Epidemia, & *rubigali peste* describenda. Non destiti tamen, quin postmodum variis experimentis pervestigarem, num ea quæ mente excogitaram Veritati congruerent; expertus itaque sum variis liquoribus modò acidis, modò alchalicis, & lixivialibus, plantarum folia, flores, & fructus adspergendo, attentè observans, quis inde color emergeret; folia itaque recentia Fabarum, quæ apud nos circà finem Octobris seri solent, Spiritu Vitrioli irroravi, & non multò post flaventes maculæ, ubi guttulæ liquoris hæserant apparuere; placuit autem magis in Fabis experiri, tum quia in hoc leguminis genere vim suam magis exercuit

Rubigo

Rubigo, tum quia *Theophraſtus* teſtatur *l.* 4. *de Cauſ. Plan. c.* 15. *Fabam inter legumina magis aruginem ſentire.* Fabarum itidem folia liquore alchalico, & urinoſo, ac lixivio acerrimo adſperſi, neque notam ullam alicujus coloris inuri deprehendi. In aliis quoque Plantis, ac variis Oleribus, ut foliis Lactucæ, Braſſicæ idem pertentavi, & ab acidis Spiritibus ſeu Vitrioli, ſeu Nitri, flavas maculas prodire, nunquam tamen nigras, obſervare contigit. *Rubiginē* itaque Naturam in Acida potius acrimonia, quam Alchalica lubet ſtatuere. Congruunt autem huic meæ opinioni ea quæ in ſtrage Animalium evenere, nam præter malam Aëris diatheſim, Brutis quoque noxiam, ob paſcua rubiginoſa Sanguine acidiori reddito, ac in motu ſuo præpedito, vel ſubitæ mortes integros greges Pecorum ſuſtulere, vel obortæ ſunt Variolæ, quas ex ſanguinis ſtagnatione fieri, dum in orbem agitur, communis eſt *Recentiorum Opinio.* Tubercula autem illa quæ in capite, collo, & cruribus pecudum viſebantur, revera Variolas fuiſſe, licet profectò aſſerere, quando nec figura, nec colore, nec liquore in illis contento, nec magnitudine, nec modo quo ſolvebantur, poſt ſuppurationem nigra cruſta ſuperſtite, quicquam à Puerorum Variolis diſcrepabant. Nihilò ſeciùs eadem paſcua infecta cæteris Animalibus cladem intulere. Sic Apes haud ampliùs ex florum Calycibus nectareum laticem, ſed acidum ſtagma delibantes, partim extinctæ ſunt vel aliò ſuas Colonias tranſtulerunt. Pariter neque mirum, quòd hoc Anno Cicadæ, ut plurimùm taciturnæ fuerint, cum, præter remiſſum Æſtatis calorem, qui illas ad cantum nequaquam cieret, vel nutritium Rorem nactæ non fuerint (ſi tamen verum, quòd Rore paſcantur) vel quòd majori ex parte perierint. A Cicadarum obmutescentia, malas Temporum Conſtitutiones prænunciari, ſcripſit Doctiſſimus *Mercurialis de Peſt.* qui Anno 1577. obſervavit in *Agro Patavino*, aut nullas, aut rariſſimas Cicadas cecinisſe, unde poſtea gravis ſubſecuta eſt Epidemia. Cicadas autem re ipſa Rore nutriri fabuloſum non eſſe reor, etenim non in Arboribus pernoctare, ſed ſuper ſolum ipſum, & in aprico loco ad Rorem facilius excipiendum, manè autem ad Solis ortum ſuper Arbores advolare, ex Agricola quodam didici, à quo cùm ſciſcitatus eſſem, quare in Villa quadam, quæ *Roboretum* dicitur,

Digitized by Google

penes *Gabellum flumen*, tanta ſit Æſtate Cicadarum copia, ut illic hujuſmodi Inſecti genus, ſuum habere videatur Emporium, id fieri dixit ille, quia ſolum illud arenoſum ſit, in quo faciliùs quàm in ſolo argilloſo parva foramina efficiant, in quibus deponant Ova, pro fœtura in ſecuturam Æſtatem.

XXXVIII. Hæc omnia itaque *Rubiginis* naturam ſatis in propatulo ſtatuere videntur, luem mehercle, & Animalibus, & Plantis valde pernicioſam. Quare autem Solæ Nuces *Rubiginis* noxam non ſenſerint, id fortaſſe in cauſa fuit, vel quòd hujuſmodi fructus gemino operimento ſit munitus, vel quòd Corticalis ſubſtantia multo Sale Volatili abundet, qui diverſam indolem ab Acido poſſidet. Succum è viridi cortice Nucis Juglandis, tamquam remedium à ſe repertum, & magnæ virtutis ad faucium phlegmonas tollendas, multis laudibus extollit *Galenus* 6. *de Com. Med.* 2. *l. c.* 1.; putabat autem ille, talem effectum præſtare hunc ſuccum, eò quòd vi adſtrictoria polleret, & ſimul tenuium eſſet partium, ex tinctura pene ineluibili, qua manus tractantis inficit, partium tenuitatem deducens, vim autem adſtringendi à ſalubri effectu, quem obſervabat, dum inflammationi mederetur; pro rato enim, ac veluti lege habebatur, quòd in principio Phlegmonis utendum eſſet repellentibus, & adſtringentibus, ne pars ob laxitatem fluentem humorem tam facilè reciperet, quod etiamnum apud non paucos *Profeſſores* frequenti in uſu eſt, quod num rectè, an perperam fiat, non eſt hujus loci diſquirere. Hujus ſucci efficaciam ad inflammationes ſanandas agnoſcunt quoque *Recentiores*, vim autem adſtrictoriam prorſus negant, immò vim diſſolventem ipſi adſcribunt, inter quos *Leonardus è Capua Serm.* 5., qui Corticem Nucum viridium multo Sale volatili divitem eſſe ait, & qui potis ſit grumos Sanguinis diſſolvere, & illius acetoſitatem emendare, quo pacto non ſanguinis fluxum in partem adſtringendo prohibet, ſed ſanguinis refluxum per Venas ad Cor reſerando, promovet. Sicuti autem Priſcis ignoſcendum, ſi ob ignoratum ſanguinis circularem motum, non aptas interdum naturalium effectuum ætiologias afferebant, ita noſtro huic ſeculo gratulandum, de quo veriùs pronunciare libeat, id quod de ſuo ævo ſcripſit *Plinius l.* 18. *H. N. c.* 29, *ſcilicet non minùs ingenioſam fuiſſe antiquitus obſervationem, quàm*

Digitized by Google

quàm nunc rationem. Ex Nucum viridi Cortice parari Decoctum in *Anglia* expertæ virtutis ad luem Gallicam perdomandam, quam *Recentiores* omnes in Acidi prædominio ſtatuunt, nuper accepi à Cl. *D. Nathan Lacy* Medico Anglo, & inſigni Anatomico. Cum itaque Nucum puramen multo Sale volatili abbundet, mirum non eſt, ſi *Rubigini* obſtiterit, & incluſum nucleum à communi lue præſervarit. Atque hæc de *Rubiginis* natura, & indole.

XXXIX. Modò ſupereſt, ut Sympromatum, & quarundam obſervationum perquirantur cauſæ; Adnotatum, veſpertinis horis, has Febres exacerbari conſueviſſe, unà cum virium nocturnâ proſtratione, ut ægri morituri viderentur, mane verò oriente Sole, veluti redivivos tantùm virium habuiſſe, ut è lectulis exurgentes deambularent. *Quale eſt veſperi exacerbari, tale ipſis morbi, & cujuſcunque conſtitutionis ad ſe mutuò*, ajebat *Hipp.* 1. *m.* 1. *Ep.* Veſpertinæ itaque exacerbationes, morbi naturam ſuperiùs deſcriptam, & cauſas morbificas, ſatis indicabant. Virium autem dejectionem noctu factam, & matutinam earum veluti redintegrationem, in Solis receſſum & acceſſum, & acidæ Dyſcraſiæ prædominium, referendam putarim. Sole namque occumbente, & volatiles ſpiritus per Aërem diſperſos ſecum trahente, ſpiritus vitales Sanguinis ab Acido coagulante figebantur, unde Facultatum omnium torpor, qui porrò ab iiſdem Solaribus radiis matutinis diſcutiebatur, non ſecus ac quando à brumali frigore, fluentium aquarum curſus noctu intercipitur, qui poſtea à Sole novo lumine Terras luſtrante, reſtituitur. In hac rerum Univerſitate nihil eſſe utilius Sale, & Sole ſcripſit *Plinius*; ſic *Celſus l.* 3. *c.* 21. Leucophlegmatia laborantes Soli ſubjici oportere ajebat, utendumque fricatione manibus aqua madefactis, cui ſal, & nitrum, & olei paululum eſſet adjectum. Mirum itaque non erat, ſi in caſu noſtro à blando Solis calore liquato veluti pituitæ gelu, Cruor ſolitum curſum per ſua vaſa repeteret, & conſopitæ Facultates, ad conſueta munia exercenda revocarentur.

XXXX. Præ cæteris notatu dignis, obſervavimus inexpugnabilem harum febrium contumaciam, ut non ſolùm omnem *Medicorum* induſtriam eluderent (cum neque Venæ ſectionibus, neque Purgationibus, neque Cardiacis quicquam auſcultarent) ſed uſu reme-

Digitized by Google

remediorum magis exaſperarentur, quod factum exiſtimo, ob malam Aëris diatheſim, quæ Morbum aleret; quare licet etiam opportuna remedia quandoque adhiberentur, nihil remittebat morbus, immò ſæviebat magis, ac ſatiùs profectò fuiſſet in multis hanc Camarinam non movere; tanti eſt Oraculum illud *Hippocratis*, quod initio hujus Diſſertationis attuli, nempe quòd *Hominis Natura interdum Univerſi poteſtatem non ſuperat*, quæ *Hippocratis* verba ſi *Medentes* attentè perpenderent, tot Medicamentis ægros non fatigarent, in Epidemicis præſertim Affectibus, quorum vera Curatio non innoteſcit, niſi cum Buſta plena fuerint.

XXXXI. Venæ ſectio profectò in his febribus non fuit ſaluberrimum remedium, nec quemquam novi, de quo dici potuerit, quòd illius febris ſanguinis miſſione jugulata fuerit, quin ubi pluries celebrata eſt phlebotomia, magis attritæ ſunt vires, & febres magis protractæ ægros vel ad Mortem, vel ad Cachexiam deduxere. Cur autem in his febribus, tam improſperè ceſſerit Sanguinis detractio, obviam eſt arbitrari, Maſſam ſanguineam ſale volatili, & particulis Spirituoſis ob malam Aëris diatheſim, & Dietæ errores effœtam, per Venæ ſectionem pauperiorem redditam, unde major Acidi præpollentia, & Bilis depreſſio conſequeretur, febriſque exinde protractior fieret. Venæ ſectionem febribus intermittentibus non eſſe per ſe aptum remedium, cum de foco febrili, qui extra Vaſa ſanguiflua larem habet, nihil detrahat, commune eſt *Recentiorum* aſſertum, ſed ſolummodò per accidens convenire ajunt, quatenus obviam iri poſſit multis ſymptomatibus, ac periculis, quæ in Corpore præſertim plethorico nimiam effervoſcentiam ſubſequi poſſent, ſcilicet inflammationes, & vaſorum diſruptiones, qualis fuit caſus à *Ballonio* memoratus *l.* 2. *Ep. in Conſt. Æſt.* 1576. de quodam nobili Viro, cui Tertiana Febre laboranti, ob neglectam ſanguinis detractionem ruptæ ſunt Venæ in quarto paroxyſmo, & tanta foràs ſanguinis excretio eſt conſecuta, ut eo ipſo die, illi obeundum fuerit. In hac verò noſtra Rurali Epidemia ſanguinis effervescentia non adeò magna fuit, ut de ejuſmodi periculo metuendum eſſet, immò potiùs lenta, ex Acidi prædominio, & propter bilem enervatam, quæ in confluxu cum ſucco pancreatico, & cum lympha minùs effervesceret:

Digitized by Google

ſceret: propterea V. S. non adeò proficuum fuit remedium, ut in prægreſſis præcedentium Annorum Conſtitutionibus, quas valde ſiccas, & æſtuoſas eſſe diximus, quare cum in iis valde turgeret bilis, & ſanguis facilè exardeſceret, mirum non erat, ſi tunc adeò conferret V. S. & à periculis præcaveret, quæ nimiam ſanguinis efferveſcentiam, & rarefactionem comitantur; aſſueti autem *Profeſſores* Venam facilè tundere, ubi conſtaret eſſe febrem, ac nullum alium ſcopum ſibi præfigentes, quàm ſolam caloris febrilis attemperationem, in hac Conſtitutione à cæteris toto Cœlo diverſa, repetita Venæ ſectione utentes, ægros perſæpè in extremam perniciem præcipitarunt. Nollem equidem, quòd quis me inter hæmophobos recenſeat, ſed neque inter hæmatochitas numerari velim. Eſt ubi liberaliter ſanguinem demamus, eſt ubi parcè, eſt ubi nihil, licet ſit eadem affectus ſpecies. In *Stymargi* famula uſque ad animi defectum ſanguinem detraxit *Hipp.* 4. *in* 2. *Ep.* licet frigido Affectu laboraret, qua de re legendus *Valleſius*, rationem autem addidit, *Oportet enim*, inquit ille, *devenire ad Occaſionem, & Occaſionis initium.* Cauſa morbi nimirum illa eſt, ex qua potiſſimæ fluunt indicationes. *Similitudines parere errores etiam bonis Medicis, contrarium autem facere Cauſam*, monitum eſt ejuſdem *Hippocratis*, nam re vera cognita cauſa, non tam facilè à recto tramite, & legitima curatione deflectitur.

XXXXII. Quærit idem *Ballonius l. 2. Epid. Conſ. eſt. An.* 1575, Practicus olim celeberrimus Pariſienſis, cur phlebotomia febres quaſdam miraculi ad inſtar tollat, alias potiùs exaſperet; paucis quidem reſpondit, at illius verba ponderanda ſunt, non numeranda. *Febres*, ait ille, *aliæ ſunt Venoſæ, aliæ Gaſtricæ, ideſt quadam phlogoſim ſequuntur potiùs venoſi generis, quàm vitium humorum in præcordiis contentorum; quæ venoſi ſunt generis, hæ primo quoque tempore per phlebotomiam ceſſant, quæ aliius ſunt generis, non facilè phlebotomia ſolvuntur, contrà potiùs cathartico egent.* Tales erant Tertianæ iſtæ intermittentes hujus noſtræ Conſtitutionis, erant enim potiùs Gaſtricæ, quàm Venoſæ, ac propterea ad Venæ ſectionem magis exacerbabantur, & contumaciores fiebant, magis autem proſperè ceſſerunt purgationes, & vomitiones uſu Emeticorum, quibus non rarò penitùs avulſus eſt febrilis fomes.

Digitized by Google

Claudam hunc locum digna animadverſione ejuſdem *Ballonii l. 2. Conſ. Me. Hiſ. 4. in Com.* in eos, qui ut nil non agant, ex quacunque re occaſionem captant mittendi ſanguinem. *Nam ſi induxerint,* (inquit ille) *Venam reſerare, & id cunctanter faciunt, ſi guttula ſanguinis è nare fluat, tunc quaſi trophæum reportantes, clamant oblatam legitimæ phlebotomiæ occaſionem; ſi luculenta ſit hæmorrhagia, audacius ſecant, quia naturam copia gravari ajunt, ſi infra modum ſanguis fluat, compenſandum iſtum defectum, apertione venæ contendunt.*

XXXXIII. Non minùs diſquiſitione dignum eſt cur in hac Conſtitutione tam ſæpè contigerit, quòd Tertiana ſimplex in duplicem migrarit, ea ipſe die, qua ſecta eſt Vena. Id olim obſervarunt *Amatus Luſitanus Cent.* 1. *Cu.* 11. & *P. Caſtellus*, nec quemquam ſcio, qui præter hos hujuſmodi phænomeni, quod aliquando in praxi obſervatur, mentionem habeat: refert autem *Amatus* cuidam Juveni 25. Annorum Tertiana febre laboranti, cùm Venam die intermiſſionis ſecuiſſet, veſperi febrem ex ſimplici factam fuiſſe duplicem, hujuſce rei rationem reddit his verbis: *Nec enim credere eſt, ob ſanguinis extractionem ex ſimplici, duplicem factam fuiſſe, quum dubio procul niſi ſanguis extractus eſſet, in Tertianam continuam futurus erat morbus*; hujuſmodi excuſationis genus, plerique *Medicorum* noſtris etiam temporibus in promptu habent, quotieſcunque ex aliquo malè adminiſtrato remedio, pejus Æger ſe habeat; ſtatim enim obtrudunt, quòd multo deteriùs ſe haberet, niſi tali remedio uſus fuiſſet; meliorem itaque Ætiologiam, & ævo noſtro accommodam perquiramus; puto ergo in illo caſu (ſicuti & in noſtra Conſtitutione) culpandam potiùs Venæ ſectionem, quàm Febrem, quæ ex ſui natura proclivis eſſet, ut in Tertianam continuam migraret. Refert *Amatus*, Juvenem illum vigente Autumno ægrotaſſe, ſanguinem in prima peluicula exceptum atrum fuiſſe, in ſecunda rubicundum ſine ulla aquoſitate: rationi congruum eſt igitur in illo Juvene, ob prægreſſos Æſtatis calores, partes magis ſpirituoſas, & volatiles ſanguinis fuiſſe abſumptas, ac poſtea maſſam ſanguineam Autumnali tempore in acidam dyſcraſiam degeneraſſe, eo prorſus modo, quo Vina poſtquam per æſtivos calores ebullierint, Autumno facilè aceſcunt (ut ex atro ſanguine primæ peluiculæ, nam ſanguis ſecundæ rubicundior erat, quia arterioſus) ſecta

Digitized by Google

cta itaque Vena, & Syſtaſi cruoris magis debilitata, ac depaupe-rata, mirum non fuit, ſi Acidum prævalens, ac veluti ſine Adver-ſario licentiùs inſultaret, ex quo Tertiana ſimplex in duplicem tranſierit. Convaluit autem Juvenis, ille poſt bonam purgatio-nem ex pharmaco, nam Febris illa fortaſſe fuit potiùs *Gaſtrica, quàm Venoſa.* In hac verò Conſtitutione, non ab exhauſtu ſpiri-tuum, ob nimium æſtum, maſſam ſanguineam acorem contraxiſſe arbitror, ſed potiùs ob frigidam Anni Conſtitutionem, ac Diætæ errores, obruta Bile, & concentratis partibus cruoris magis ſpiri-tuoſis, Acidum Stomachi fermentum, & ſuccum Pancreaticum ma-gis viguiſſe, & poſt celebratam phlebotomiam, vim majorem ac-quiſiviſſe, unde febris ſimplicis in duplicem Tertianam fieret con-verſio.

XXXXIV. Culpanda itaque potiùs in his caſibus eſt Venæ ſectio, tamquam non aptum remedium, quàm quicquam aliud, quod idem ſenſiſſe *P. Caſtellus* in aureo ſuo libello *de Abuſu Venæ ſectionis.* Opponet, ſcio, aliquis harum febrium propenſionem, ut in duplices tranſirent, cùm ſponte, ut ſuperiùs dictum, ſub ini-tium Æſtatis, Tertianæ omnes ſimplices duplices factæ fuerint; at regeram ego, nullas ferè duplices Tertianas toto Veris tempore viſas eſſe, tum Ruri, tum in hac Urbe; niſi eas quas Venæ ſectio geminarit; quare non video, ab hoc crimine Phlebotomia tam-quam innocens poſſit abſolvi.

XXXXV. Eandem ob cauſam, nihilò ſeciùs quàm Venæ ſe-ctio, noxiùs fuit in hac Conſtitutione Aquæ uſus; etenim in frigida & humida tempeſtate, Bile valde refracta, & Acido exuberante, quid opis expectandum erat in his Febribus ab aquæ potu? non niſi mehercle, ut Aqualiculo infracto, & diſtento, Cacochylia cumu-laretur, ſanguis pigriori lapſu per ſua Vaſa flueret, ac tandem Ca-chexiæ, & Hydropes ſuccederent. Novi Juvenem in hac Civitate, qui in Hydropem aſcitem incidit, cum illi Tertiana Febre labo-ranti ſuaſiſſet *Medicus*, ut biberet quantùm vellet, immò interdum coëgiſſet. Succurrit mihi in hanc rem *Terentianum* illud *in Andr.*, ubi *Medicus* in Scenam inducitur.

Quod juſſi ei dare bibere, & quantum imperavi date,
Mox huc reverſus.

Digitized by Google

Multòque magis noxius fuit hoc Anno aquæ uſus, ac Ruri præſertim, quòd ob pluviarum aſſiduitatem, aquæ cœnoſæ, & graveolentes eſſent; in hac verò Urbe, non adeò gravem noxam intulit aquæ uſus; hæc enim Civitas puriſſimos habet Fontes, & admirandæ originis, quorum Fontium hiſtoriam brevi editurum me ſpero. Invaluit autem apud Noſtrates Opinio, quòd Venæ ſectioni, & Aquæ potui, tamquam duabus ſolidiſſimis Columnis, tota curandarum Febrium Moles innitatur. At num id rectè? Profectò in hac Conſtitutione neutrum ex uſu fuit. Haud ſum neſcius ſcripſiſſe *Hippocratem 4. de Morb. n.* 25, *Aquam non præſtare bonum alimentum igni*; at nomine ignis intellexit *Hippocrates* febres continuas, & eſſentialiter tales, non verò intermittentes, ſummatim *Venoſas*, non *Gaſtricas*. At forſan aliquando, ſi otium ſuppetet, de Aquæ abuſu in febribus aliquid conſcribam.

XXXXVI. Verùm quali potu, inquiet aliquis, utendum erat in his febribus? Ego certè Vini uſum ratò, quod ſciam, interdixi, immò ſuaſi, ut modico Vino uterentur, eoque non olygophoro, ſed mediocriter generoſo, multoſque ab Orci faucibus, hoc ſolùm Cardiacum eripuit; Bilis enim erat potiùs acuenda, quàm ſufflaminanda, & partes ſanguinis ſpirituoſæ in motum ciendæ, quod præſtare poterat Vini uſus, & ea remedia, quorum vis in Alchali volatili ſita eſt, quod ſolo naturæ ductu, in *Agro Mantuano* fecere Agricolæ, qui ſuis febricitantibus Allia, & Cœpas cum ſalubri eventu præbuere. Morbos quoſdam Cronicos, pravis eduliis (ſed quæ verè in cenſu Medicamentorum, caſu potiùs, quàm arte repertorum reponi debeant) aliquando ſanari compertum eſt; ſic diuturnas Quartanas Allii uſu cum multo meraco ſanatas obſervarunt *Antonius Benivenius c.* 59, & *Amatus Luſitanus Cen. 2 Cu.* 42. Vino autem generoſo, potiùs quàm tenui, utendum duxi, nihil metuens à febrili effervescentia, in hoc enim ſæpius peccatur, quòd rem agi ſine peticulo creditur, ſi Vinum tenue in diuturnis Febribus, & chronicis morbis permittatur; at hujuſmodi Vina, ut plurimùm acidiuſcula ſunt, & acorem ſanguinis exaltando, morbi cauſam deteriorem efficiunt; quem errorem notavit olim *Crato l. 2. Con.* 27. qui in Podagra ſicuti Vinum meracum, ſed in modica quantitate commendat, in Vina tenuia improbat, quæ

Venas

Digitized by Google

Venas multa ſeroſitate impleant, quod idem ſentit *Willis p.* 2. *de An. Brut. c.* 14; ſicut enim à Vini ſpiritu dulcificantur Spiritus ſalis, ac nitri, ita quoque à Vini generoſioris temperato uſu, Sanguis ad acorem vergens dulceſcit. Variantibus itaque Temporum Conſtitutionibus, varianda eſt methodus.

XXXXVII. Sic neque *Peruviani Corticis uſus* hoc Anno, ut ſuperiùs adnotavimus, admodum ſalubris fuit, immò in extremum Vitæ diſcrimen, Ægros non rarò deduxit. Id ego in non paucis obſervavi, ſed præcipuè in nobili Virgine, quæ cum ad 40. dies duplici Tertiana conflictata fuiſſet, & poſt ſolita remedia adminiſtrata, ex meo conſilio, aſſentiente quoque Excellentiſſimo *D. Antonio Abbate*, Chinam Chinam ſub forma boli aſſumpſiſſet, cùm in Vino infuſam reſpueret, poſtmodum ſtupida, & comatoſa evaſit, cum pulſu adeò exili, ut vix perciperetur, ac trium dierum ſpatio, in tali ſtatu perſtitit, donec ſoliti paroxyſmi redeuntes ſtuporem diſcuſſerint. Inſalubrem autem fuiſſe hujus remedii uſum crediderim, eò quia, cùm maſſa Sanguinea multis cruditatibus ſcateret, ac craſſiorem haberet conſiſtentiam (ut ex ſanguine per Venam ſectam educto ſatis patebat) ideoque ſegnis eſſet ad motum, quotidiana illa febrilis effervescentia eſſet loco remedii, qua ceſſante, fieret quædam veluti in Vaſis ſtagnatio, & congelatio, unde functionum Animalium torpor, & Vitalium quoque interceptio; adeò verum eſt illud *Celſi l.* 3. *c.* 9. quòd febrem lentam interdum augere oporteat, *fortaſſe enim*, ait ille, *curationi oportunior fiet.*

Scio equidem hujuſmodi doctrinam, non ſolùm pleriſque *Medicorum*, ſed etiam aliis, qui Artem Medicam non profitentur, eſſe ſuſpectam, ut ipſi *Senecæ l.* 6. *de Ben.* qui beneficium ſanationis levioris morbi factæ à graviori morbo exprobrat his verbis: *Multi quos auxerant morbos, & irritaverant, ut majori gloria ſanarent, non potuerunt diſcutere, aut cum magna ægrorum vexatione vicerunt.* In hac tamen Conſtitutione experientia ipſa ſatis edocit, febrilem effervescentiam ſtimulandam potiùs fuiſſe, quàm frœnandam, & uſum calidorum magis profuiſſe, quàm frigidorum; ſicuti in hiſtoria *Polycratis*, viceverſa, frigida magis, quàm calida juviſſe ſcripſit *Hippocrates* 5. *Ep.* 28, innuens hoc dicto, *Divinus Præ-*

Digitized by Google

ceptor, non tanti faciendum præconceptum de natura morbi judicium, ut illud ipſimet Experientiæ in contrarium reclamanti, velimus præferre. Obſervatum eſt tamen feliciori eventu exhibitam *Chinam Chinam* Agreſtibus, quàm Oppidanis, & Urbium Incolis. Gens enim ruſticana, ubi tantillum à morbi faſce levata eſt, illicò laboribus, & exercitiis ſe dedit, quare non erat metuendum, ut tam pernicioſi effectus in iis conſequerentur, quales in Urbanis obſervabantur. Sic Doctiſſimus *Etmullerus* tradidit, non tam facile pati recidivas, poſt aſſumptum hoc febrifugum homines exercitiis, ac laboribus deditos, ſicuti deſidioſos, & otio innutritos. De hac noſtra itaque Conſtitutione libet proferre id quod olim de quadam ſimili ſcripſit *Hippocrates 7. in 6. Ep.* ingenua certè confeſſione, more tamen magnorum Virorum, & magnam rerum fiduciam habentium. *Nihil memorabile proderat, non Ventris turbatio, non Venæ ſectio, neque quæcumque alia tentavi.*

XXXXVIII. Nullas Febres Synochas, vel Ardentes hoc Anno, quòd ſciam, obſervatas diximus, ſicuti paucas Quartanas: de prioribus quidem non eſt quòd miremur, nam partibus ſpirituoſis, & ad conflagrationem aptis, non adeò turgebat maſſa Sanguinea, immò craſſis, & frigidis ſuccis abundabat: ſic Vina tenuia, & acidiuſcula non tam facile fervorem concipiunt, veluti Vina generoſa, ubi Æſtivum calorem ſenſerint; magis quidem mirum eſt, quòd in tanta Febricitantium frequentia, tam pauci viſi ſint Quartanarii, idque magis, ſi verum eſſet quod nonnulli aſſerunt, nonniſi ex majori viſciditate materiæ differre Quartanas à Tertianis. Conſuetam itaque Febris Quartanæ geneſim animadvertens, & hujuſmodi Febrem, tamquam fructum Autumno matureſcentem, conſiderans, cujus uberior eſt proventus, cum Æſtas magis fervida, ac torrida præceſſerit, propterea rationi congruum eſt, quòd in hac Conſtitutione frigida, & humida, in quo non multa fieret partium ferоſarum per Cutis poros diffiatio, ſuccum Pancreaticum ad eum fixitatis gradum, qui ad quartanarium circuitum requiritur, evehi non potuiſſe, ſeu quidquam aliud defuiſſe, quod humana imbecillitas aſſequi nequit, cùm nihil ſit quod ipſos *Medicinæ Proceres* magis tranſverſos agat, quàm perveſtigatio cauſæ, cur ſtatis horis recurrant febriles paroxyſmi, ac tam exactè, ut ipſa Automata aliquando ſuperent.

XXXXIX.

Digitized by Google

XXXXIX. Verminationem in his Febribus ſatis familiarem, & præſertim in Ruſticana gente ſuperiùs recenſuimus, cujus rei cauſam fuiſſe reor, tum prava Alimenta putrefactioni obnoxia, qualia fuere Piſces, & fructus horræi; tum Ventriculi fermentum ex mala conſtitutione vitiatum, & improportionatum ad cibum rectè ſubigendum; quare Vermium ſeminibus, quæ in alimentis laterent, integris ob tenuem Stomachi calorem manentibus, ut probabiliter reor, mirum non fuit, ſi facilè in magna copia prodierit Verminoſa ſoboles. *Uſum Chinæ Chinæ* valde proficuum ad necandos Vermes expertus ſum, quod præſtare ob inſignem amarorem, quem poſſidet hic Cortex, non abs re crediderim, ſi tamen tutior eſt Praxis, quæ Verminoſos Affectus curat per aloëtica potiùs, quàm per ſaccharata, & mellita. Haud ſum neſcius apud Noſtrates quoque facta fuiſſe experimenta, & obſervatum, quòd Lumbrici in aqua ubi diſſolutum fuerit Mel, vel Sacchatum, citiſſimè moriantur, in amariſſimis verò liquoribus ad integros dies vixerint; aſt ab iis, quæ extrinſecùs apparent medicamentorum vires, metiri velle, non adeò tutum exiſtimo, quin errandi periculum ſubſit. Suſpicari enim licet, quòd medicamenta propinata, quæcumque ea ſint, iis quibus armantur viribus citò ſpolientur, dum primò cum ſtomachico fermento, cujus vim tranſmutativam nemo non novit, mox in Inteſtinis cum Bile, qui humor ſuapte natura ferox eſt, & cum ſucco Pancreatico ſpiculis armato congredi debent; quòd ſi ulteriùs pervadant, cum lympha quoque in communi Receptaculo, iiſdem ſit concertandum. Sic Crocus Martis, qui aperitivus dicitur, ut notat *Junchen in Chim. Exper. Se.* 5. *c.* 6. niſi acidum ſuperfluum reperiat in Ventriculo, à quo ſolvatur, Adſtringens evadit. Id ipſum quoque teſtatur *Chirurgia Infuſoria*, qua conſtat, quòd liquor purgans in Venas Canis infuſus magnam excitat purgationem, nullam verò vel paucam, ſi per os idem liquor, vel in majori doſi, injiciatur, idque ob Acidi copiam, quo Caninus ſtomachus abundat, quod Acidum vim catharticam, & emeticam potenter infringit. Hanc ob cauſam Venena quædam, ut ait *Celſus l.* 5. *c.* 17. non guſtu, ſed vulnere nocent, & *Pſylli* è Serpentum morſibus venenum innoxiè exugebant. Quot verò, & quantas ſubeant mutationes medica-

menta

Digitized by Google

menta per os assumpta, dum varias corporis regiones præterlabuntur, ingeniosissimè explicat *Bellinus de Sang. mis. prop. 9. de med.* ut nihil præstantius. Reor itaque ex medicamento assumpto, & succis quibus commiscetur, gigni novum concretum, è quo illæ operationes, quæ postea consequuntur, promanant, & quæ solius medicamenti efficaciæ solent adscribi.

L. Postquam hujusmodi Febres miseros ægrotantes diu fatigassent, diximus nonnullis apparuisse Parotides, quibus licet suppuratis, eadem tamen pervicacia Febres perstabant. Id equidem magnam humorum cruditatem in toto Venoso genere significabat, sed hanc non esse potissimam harum Febrium Causam, & fomitem satis demonstrabant, qui Fomes, in Ventriculo, & Pancreate præcipuè sedem fixerat. In nonnullis pariter post multos febriles paroxysmos supervenerunt Diarrhææ, ac Dysenteriæ, irritata ad expulsionem Natura, tum à copia, tum à pravitate succorum; neque enim hæsitationi locus, quin etiam aliquando malignum quid subesset in his Febribus, quamvis intermitterent; plures tamen sustulit Diarrhæa, quàm Dysenteria, eò quòd forsan in iis, qui Diarrhæa laborarent communicata esset labes massæ sanguineæ, quæ serum acre per glandulas intestinales excerneret, in iis verò qui Dysenteria vexarentur, mali fomes esset extra Venas, viscida nempe, & acida pituita Intestina abradente, & excoriante. Frequentes portò fuere Recidivæ non solùm ob diætæ errata, sed ob communem causam, Aërem nempè vitiatum, qui febrile Miasma ad aliquod tempus consopitum, in novos motus, & exorbitantias cieret; eandem quoque ob causam, adeò contumaces fuerunt hæ Febres, cùm nihil sufficeret ab abstergendam labem illam, quam Aër continuò inspirarus ferè ineluibilem redderet; adeò gravis est Morbus, quem Cœlum fecerit. Sic pacari non visa est Affectio, nisi cum sub Anni finem humidæ, & nebulosæ tempestati sicca, & serena succesit: quare sicuti ex *Hippocrate de N. Ho. n.* 17, *Quicumque Morbi Æstate augescunt, Hyeme desinere solent*, idque non nisi naturalem Temporum mutationem, ita in hoc Epidemico Affectu optimi remedii loco esse cœpit Aëris in vitalem temperiem restitutio.

LI. Præ multitudine ægrotantium, tam ex genere Agresti, quàm

Digitized by Google

quàm Urbano, paucos interiiſſe ſuperiùs monuimus, quod ſanè præter opinionem *Medentium* contigit, qui majorem ſtragem pertimeſcebant. Duas potiſſimùm ob cauſas in Epidemicis Affectibus pereunt homines, vel ob humorum διάχυσιν, vel ϛάσιν, ut ipſis vocibus *Hippocraticis* utar 7. *in* 6. *Epid.* ideſt vel ob Maſſæ Sanguineæ diffuſionem à Sale acri, & Alchalico factam, vel ob ejuſdem concretionem, ab Acido exuperante, frequentiora tamen funera ſanguinis διάχυσις, quàm ϛάσις ſolet inferre: propterea graſſante peſtilentia, ut plurimùm acida primas tenent. Cùm ergo in hac noſtra Conſtitutione acidum quidem propelleret, ſed non earum eſſet virium, reluctante præſertim febrili effervescentia, ut potis eſſet lethalem ſtagnationem inducere, ac fluxum, & refluxum Sanguinis prohibere, hinc eſt, quòd licet hominum myriades eodem tempore decumberet, pauci in Libitinæ cenſum venerint. Sic mirum non eſt, quòd Fœminæ, & Pueri ob molliorem habitum, & viram minus actuoſam, hujus Epidemiæ vim magis ſenſerint ac multò magis lactentes Pueri, in quorum venis, ob lac vitiatum, & ad coagulationem aptum, facilliùs ſanguinis ſtatio ſuccederet; ſic narrat *Hippocrates* 3. *in* 1. *Ep.* in quadam Conſtitutione, *ex laborantibus mortuos eſſe maximè Pueros Adoleſcentes vigentes ætate, glabros, ſubalbidos, & qui in ſocordia vixerint.* Fiebant autem Pueri lacterici, ob Hepar obſtructum à viſcida pituita redundante, ac à febrili calore in motum concita, quæ in Heparis ſubſtantia defixa. Bilis ſecretionem prohiberet, cujus ſignum erat, quòd in omnibus tenſum, ac durum Hepar perſentiretur; ſero autem acri, & acido in Cerebri membranas transfuſo, convulſi motiebantur, morbo alioquin Pueris familiari, ſed huic Conſtitutioni magis proprio, utpote valde aptæ ad acorem maſſæ ſanguineæ conciliandum.

LII. Si verò quærat aliquis; cur hæc mala Conſtitutio Agricolas magis, quàm Oppidanos, & Urbium Incolas vexarit, videtur ſatisfieri poſſe dicendo, potiſſimam cauſam fuiſſe Aërem à fœdis exhalationibus vitiatum, ob nimiam illuvionem, quæ campos, & Agricolarum domos inundarit, non ſic Urbes, & Oppida in editioribus locis poſita; huic cauſæ addi potenit Victus pravus, & inſalubris, ac præſertim nimia Piſcium ingurgitatio, ali-

Digitized by Google

menti genus Colonis noſtris inſuetum, & quod in illorum ſtomacho facilè putreſceret. Scio equidem à non vulgaribus *Medicis*, Piſces ægris quoque exhiberi ſolitos, tamquam laudabile alimentum, ac multò magis ſanis corporibus; verùm, ut ait doctiſſimus *Plempius de Togat. Val. tu. c.* 4, illorum uſus *Athletis non convenit, non caſtra ſequentibus*, non Agricolis addam ego, quibus utilior eſt caro bubula, & ſuilla. Id ipſum teſtatur *Galenus* 3. *de Alim. fac. c.* 30, qui Piſcium uſum in hominibus otioſis, Senibus, & ægrotis commendat, non ſic verò in iis, qui corpus exercent; his addendum, quòd ſicuti Piſces, qui in rapidiſſimis fluviis capiuntur, ex *Athenæi* ſententia *l.* 8. *c.* 9. omnium ſunt optimi, ita hi eſſent omnium peſſimi, quòd in aquis ſtagnantibus fieret illorum captura.

LIII. His quoque cauſis accenſeri poſſunt labores, & exercitia ſub aſſiduis imbribus, unde pororum Cutis conſtrictio, ſudoris parcitas ob frigidam, & humidam Anni intemperiem, cùm aliàs per Æſtatem ſub aſſiduis laboribus copioſiſſimè ſudare conſueviſſent, quas cauſas in Oppidanis, & Civibus, qui meliori victu utuntur, nec Aëris injutiis ſunt ita expoſiti, non tam facile quis reperiat. Sedes præterea hujus Ruralis Epidemiæ à Civitatibus, & Oppidis majoribus circumſcribi videbatur; quare *Mutina*, & *Regium*, eò quòd eſſent veluti in circumferentia, & *Appennino* proximiores, minùs hanc labem ſenſere, magis autem Ferraria, & Oppida *Mantuanæ Ditionis*, *Pado* proximiora, ubi major fuit infantilis clades, quemadmodum à variis Profeſſoribus, ac aliis per literas accepi. Magna verò hæc Planities his locis circumſcripta, & tota Colonis oppleta, in cujus ſinu ad longum tempus ſtagnarant aquæ, hujus Epidemici Affectus Sedes, ac Domicilium fuit.

LIV. Circa cæterorum Affectuum examen, qui has Febres comitati ſunt, quales fuerunt Apoplexiæ, Epilepſiæ, Catarrhi præfocativi, Cachexiæ, & Hydropes, non multùm immorabor; ejuſdem enim Conſtitutionis ſoboles fuerunt, & Acidi prædominium ſignificabant, vel ſanguinem, & reliqua fluida coagulantis, vel nervoſum Syſtema occupantis; hæc omnia itaque veriſſimum eſſe *Divini Senis* Oraculum comprobarunt 3. *Aph.* 16, quòd *Morbi*

in

Digitized by Google

in pluviarum multitudine magna ex parte fiunt, febres longæ, alvi profluvia, putredines, morbi comitiales, apoplexiæ, & anginæ.

LV. Ut autem circa res venturas, Conjectoris quoque partes agamus, ſupereſt videndum, num ſperare liceat, poſtquam pacata eſt non parùm hæc Affectio, an in totum ea deſitura ſit, an potiùs hæc eadem, vel deterior exſuſcitari poſſit. Sperare licet utique, malam hanc Conſtitutionem emendandam, cùm poſtremi hi duo Menſes, cum perpetua ferè ſerenitate, & Aëris tranquillo ſtatu, Annum jam clauſerint, nam ut ait *Montanus in p. Ep. Tempora conſequentia ſecundum naturam exiſtentia, corrigunt vitia præcedentium præter naturam exiſtentium*; at metus ſubeſt, ne ob aliquam Annonæ caritatem infelices Coloni, qui ad ſedandam latrantis ſtomachi rabiem, atro pane, & confuſaneo uti cogentur.

Metus inquam ſubeſt, ne proximo Vere, & Æſtate novis calamitatibus vexentur. Sic in *Æno Civitate Thraciæ*, ex *Hippocrate* 4. *in* 1. *Epid.*, *uſu leguminum continenter utentes Fœminæ, & Viri crurum impotentes fiebant*, quam hiſtoriam citat *Galenus* 3. *Aph.* 16, aitque ſæpè evenire, ut ob caritatem Annonæ exitiales morbi oriantur. Vox Λιμός, quæ famem ſignificat, non niſi per ſolam diphtongum diſcrepat, ab ea quæ pernicioſam Epidemiam denotat, unde effluxit dictum illud Ex Λιμῦ Λοιμός. Quamvis enim Edulia mali ſucci videantut, aliquando ſat benè concoqui, attamen ut egregiè monet *Galenus de Alim. Fa. l.* 2. *c.* 6. *Nobis non advertentibus, pravus ſuccus ex ipſis poſt longum tempus in Venis colligitur, qui poſtea exiguam ad putredinem occaſionem nactus febres malignas accendit.* Quodcunque malum avertat Divina Clementia, & priorem ſalubritatem huic Cœlo reſtituat.

Talis fuit Anni M DC LXXXX. apud nos Conſtitutio, atque hæc indoles Epidemii Affectus, qui Colonos noſtros, & Urbanos quoque affl xit; divinarint jam Aſtrologi pro ſuo ubitu, & ex ſyderalibus ſchematiſmis Anni, qui modò ſucceſſit, præſagia deduxerint, quòd ego ejusdem, poſtquam curſum ſuum abſolverit, ſi fata dabunt, medicam hiſtoriam conſcribam.

Digitized by Google

CONSTITUTIO EPIDEMICA URBANA,

Anni MDC LXXXXI.

Ad

Illuſtriſſimum, & Celeberrimum Virum

D. GUILIELMUM GODIFREDUM LEIBNITIUM,

SERENISSIMI ERNESTI AUGUSTI,

Luneburgenſium & Brunſvicenſium Ducis

HISTORIOGRAPHUM & CONSILIARIUM.

ILLUSTRISSIME DOMINE!

CUm non rarò fieri ſoleat, ut veluti cæteris in rebus, ita & in re literaria, provincias quaſdam nonnulli ſuſcipiant quibus ſunt prorſus impares, ac eoſdem poſtea conatuum ſuorum pœniteat, Tu me in illorum cenſu repone, ſi lubet, Vir Doctiſſime; nunc enim ſentio quàm me tranſverſum egerit neſcio quis mentis ardor, ut non ſatis verſans, quid humeri ferre valeant, quid recuſent, ipſemet onus mihi impoſuerim cujuſcunque Anni Conſtitutionem, & Medicam hiſtoriam conſcribendi, ac evulgandi, quam Spartam ſuperiori Anno ſum aggreſſus, in hanc rem edita Diſſertatione, & Doctiſſimo Viro D. Malliabequio, Hetruriæ Ornamento, inſcripta. At quoniam ſaltem prodire, ſi non datur ultra, neceſſum eſt propterea, ut datam fidem exolverem, idem quoque hoc Anno molitus, utcumque potui multis occupationibus diſtrictus, hanc meam Diſſertationem Tuo Nomini, Vir Illuſtriſſime, nuncupatam volui. Neque verò eidem D. Malliabequio quicquam acceptius facturum me credidi, quàm ſi Te pariter eodem obſequii genere proſequerer, quando Vos arctiſſimo

Digitized by Google

etiſſimo amicitiæ fœdere junctos ſcio, & ejuſdem beneficio obtinui, ut Te præſentem agnoſcerem, ac Tua ſuaviſſima Conſuetudine fruerer, cum duobus abhinc annis in Germaniam rediens Mutinæ ad menſem moram traxiſti, quo tempore nunquam ad Te acceſſi, quin doctior abierim; verè ſiquidem de Te omni Scientiarum genere inſtructo, proferre liceat quod olim de Ariſtone ſcripſit Plinius, ſcilicet Nihil eſſe quod quiſquam ſcire velit, quod Tu docere non poſſis. *Diu itaque in ſinu meo gaviſus ſum, quòd geminos Literatorum Principes (faceſſat invidia) adeò amicos ad invicem, mihi tam benevolos fortitus eſſem, ſed tandem mihi temperare non potui, quin publico aliquo teſtimonio, id palam facerem. Huic meo propoſito, D. Malliabequium quod ſpectat, pro meis viribus jam factum eſt ſatis, nunc aliud votum meum impleo. Hunc ergo meum Libellum, quem de morbis popularibus inter Noſtrates, ſed populariter ſarcivi, ea qua ſoles humanitate accipe, Vir Sapientiſſime munus quidem levidenſe, ſed quod pro ſpecimine Obſervantiæ in Te meæ eſſe poſſit; quòd ſi aliquando temporis pauxillum (novi enim quantus ſis beluo librorum) perdere non pigeat, meum hoc Opuſculum evolve. Vale Clariſſimum Germaniæ Decus, ac amare perge.*

Mutinæ pridie Kal. Jan. 1692.

Celeberrimi Nominis Tui

Officioſiſſimum Cultorem

Bernardinum Ramazzinum.

CONSTITUTIO EPIDEMICA URBANA.

I.

RUralem Epidemiam, quæ præcedenti Anno *Mutinenſis Agri*, & proximarum Regionum Colonos graviter afflixit, Urbana Epidemia hoc Anno excepit, quæ nihil urbanitatis, imò inſolentiæ plurimùm in infelicem plebeculam potiſſimùm exercuit. Inſtituto itaque meo inhærens, prægreſſam Conſtitutionem, qualiſcumque ea fuerit, in fine cujusliber Anni deſcri-

Digitized by Google

deſcribendi, eò libentiùs id exequar, quòd hæc Conſtitutio ab ea, quam ſuperiori Anno experti fuimus, toto Cœlo differens, ſatis uberem materiam ſuggerat mentem exercendi, quando in re medica nil foret utilius, quàm ſuccedentes ſibi ad invicem Conſtitutiones conferre, ut recta medendi methodus inſtitui poſſet, quoties eadem tempora, ac iidem morbi recurrerent. Quæ ſi attentiùs à *Profeſſoribus* obſervarentur, non eſſet forſan, quòd Medicina comparata deſideraretur, ſicuti Anatomiam comparatam deſiderari ajebat Sapientiſſimus *Verulamius l. 4. de Augm. Scien. c. 2.* quæ ſi haberetur, ut ille ait, & Individuorum interiores Structuræ ad invicem componerentur, non tam pro morborum cauſis culparentur humores, quàm mechanicum Viſcerum artificium, quod cùm ut plurimùm inemendabile ſit, omnem medicam opem, & magnos Promiſſores ſæpiſſimè eludit.

II. Superioris Anni Conſtitutio, ut in mea Diſſertatione ſuper illam edita, ob aſſiduos, & copioſos imbres impensè humida, & lutulenta in univerſum extitit, unde gravis Epidemia unà cum Annonæ caritate effluxit; hujus Anni verò Conſtitutio, ex oppoſito maximè ſicca, & pulverulenta, primò quidem ob Aquilonares Ventos, poſtmodum verò ob continuum, & flagrantem æſtum meritò audiit. Sicuti autem prima pars hyemis, quæ antecedentem Annum clauſit, ſtatum ſatis placidum, ac ſerenum, ut diximus, ſortita eſt, ita pars altera, quæ huic Anno fores aperuit, eandem ſerenitatem, ac tranquillitatem ſecum invexit, donec Januario menſe ad finem vergente, flantibus Ventis Septentrionalibus, frigora adeò intenſa fieri cœpta, ut illicò conglaciatis fluminibus, cuncta præ nimio gelu horreſcerent. Cùm autem nullæ prorſus nives decidiſſent, hyemem non ſolùm algidiſſimam, ſed ficciſſimam exegimus, ita ut in tota *Ciſpadana*, & *Tranſpadana Regione* pulverulentæ eſſent Viæ, non ſecus ac Auguſto menſe, cùm æſtiana Canicula campos torret, quod apud nos prorſus inſolens eſt, ex quo factum, ut Boreæ penetrabile frigus ſata conſueto nivali vellere deſtituta, mirum in modum exureret.

III. Morbi qui hiſce temporibus vagabantur erant Apoplexiæ, Pleuritides, Peripneumoniæ, Catarrhi ſuffocativi, Anginæ, Eriſipelata; præ cæteris tamen affectibus, morbi pectoris graſſabantur

Digitized by Google

bantur magis, ac buſta implebant. Sanguis qui ſecta Vena educebatur, multum pituitæ, & polypoſæ concretionis præferebat. In noſtro hoc Noſocomio, variis Cadaveribus diſſectis, præcipuè in Cachecticis, ac demortuis ex morbo pectoris, reperti ſunt Polypi, non ſolùm intra Cordis ſinus, ſed etiam intra ipſam Aortam. Remedia quæ magis ex uſu erant, & quibus promptiùs morbus auſcultaret, ea fuere, quæ vi pollerent craſim Sanguinis compactam reſerandi, & fluxibiliorem reddendi, ut Spiritus Salis Armoniaci, Sal volatile Cornu Cervi, Sperma Ceti, & ſimilia. Non deerant tamen, qui cum alioquin ſcirent, quòd Sulphur Balſamum Pulmonum paſſim audiat, in hujuſmodi Affectibus Spiritum Sulphuris exhiberent, cum ſuis aquis Pectoralibus, at num rectè, & ex arte id agerent, ipſi viderint, indubium tamen eſt, quòd partes integrales Concreti longè diverſas poſſident qualitates, ac ipſum Concretum, ſicuti vero verius, Spiritum Sulphuris alterius eſſe indolis ac ipſum Sulphur. Repetita ſanguinis miſſio, non adeò felicem ſortiebatur eventum, ut aliàs. In hac tam rigida, ac horrida Conſtitutione, magis exercebatur Plebs Urbana, quàm Agreſtis, ac Senes valdè periclitabantur, quare *Medicis* ſæpenumerò nil grate cogitantibus Morbus plus habens in receſſu quàm in fronte, facilè imponebat, nam ex improviſo, cùm priùs ſatis commodè cœnaſſent, tanquam confecto Silicernio, paulò poſt occumbebant, ac citiùs quibus detractus fuiſſet ſanguis.

IV. Horum Affectuum tam multiplex, ac diſcolor Sylva, ab eadem prorſus radice ſuccreverat, ac propterea eodem modo averruncanda; omnium itaque unam, ac eandem eſſe Theoriam, ac Praxim dictabat ratio; veram autem, ac potiſſimam cauſam fas erat referre in pravam diatheſim, quam ſanguis haberet ad concreſcendum. Cùm enim ex præcedentis Anni frigida, & lutulenta Conſtitutione, necnon ex pravo victu, ob rei Annonariæ anguſtiam, talis eſſet in univerſum maſſæ ſanguineæ diſpoſitio, mirum non fuit, ſi ſuccedente poſtea hyeme tam rigida, ac ſummè aquilonari, majorem promptitudinem ad grumeſcendum adſciverit, unde pullularint morbi, qui ex ſanguinis ſtagnatione variis in partibus, ob retardatum illius circularem motum, geneſim ſuam deduxerint.

V. Apo-

Digitized by Google

V. Apoplexias autem, Pleuritides, Peripneumonias, Catarrhos ſuffocativos, Eriſipelata, ac reliquos memoratos Affectus, à ſanguinis ſtagnatione, ob præditam ad concreſcendum diſpoſitionem generari, unanimis eſt *Recentiorum* omnium conſenſus; quidquid circa horum Affectuum Theoriam in contrarium ſenſerint *antiquiores Medici*, qui in hujuſmodi Affectibus partem aliquam Mittentem robuſtam, & aliam Recipientem imbecilliorem imaginabantur. Duplicem fluxionum cauſam commentus eſt *Galenus*, unam in qua Pars ipſa humorem ad ſe traheret, aliam, in qua humor à parte robuſtiori ad debiliorem tranſmitteretur. Hujuſmodi doctrinam primus forſan cœpit convellere *Helmontius de diff. Feb. c. ult.* nullam enim in fluxionibus partem Mandantem, Dirigentem, nec Sagittarium, aut Scopum agnoſcit hic Auctor, qui tamen exemplo ſpinæ digito infixæ, & indignantis Archei, non ſatis expoſuit ob ignoratum Sanguinis circulum, quomodo fiant humorum decubitus, quod ſolùm accidit, eò quia præpedito, & intercepto Sanguinis per Venas refluxu, vel propter fibrarum criſpaturam (ut in vehementi dolore) vel propter maſſæ ſanguineæ nimis craſſam ac denſam texturam, humores circa Vaſorum extremitates, vel in carnium poroſitatibus detineantur; quare ſi congruè loqui velimus, Detentiones potiùs, quàm Fluxiones ſunt appellandæ.

VI. Neque interdum exiguus labor mihi impendendus fuit, ut aliquibus à præjudiciis occupatis perſuaderem, erroneum prorſus eſſe comminiſci, quòd cùm pars aliqua inflammatur, ac in tumorem aſſurgit, tunc humores majori impetu ad eam partem ferantur, quàm ad alias, ſi vera eſt, non commentitia lex Circularis motus ſanguinis, qua ſtante, ſtant ac ſtabunt perpetuò tot clariſſima *Recentiorum* excogitata, quot in dies intercidunt Antiquiorum placita; nam revera, ſi mentis aciem intendamus, pigriori lapſu ſanguis movetur ad partem, quæ inflammatione tentatur, quàm ad alias ubi expeditæ ſunt Viæ, ac nullum repagulum, quod ſanguinis curſum remoretur. Quidam autem res in cute ſolùm, non intùs reputantes, cùm vident partem brevi temporis intervallo in tumorem attolli, ut in Phlegmone, putant ſanguinem pleno fluento, eò confluere, quod ſanè locum habet, cùm Vas aliquod ſanguiferum diſruptum eſt, in aliquam cavitatem ſanguis deci-

Digitized by Google

decidit, vel extra Corpus effunditur, non ita verò in Phlegmonum, & aliorum tumorum generatione, qui non aliam ob cauſam fiunt, quàm quòd præpedito circulari ſanguinis motu, plus ſit quod Arteriæ ad partem deferant, quàm quòd Venæ referant, ſive id fiat ob lutulentam ſanguinis craſim, ſive ob fibrarum motricium criſpaturam ex vi dolorificæ paſſionis, ut in vulneribus, ac Nervorum puncturis. Hic autem Veritati fortaſſe manus darent, ſi cùm brachio vinculum injicitur ad celebrendam phleboromiam, veram cauſam perpenderent, quare infra nexum tumeant Venæ, unà cum mole carnea, quod non fit, quia tunc temporis ſanguis eò rapidiùs moveatur, (multò enim velociùs ante eò propellebatur ubi nullus erat obex, ac minor reſiſtentia ſuperanda) ſed quia ibi detinetur ob interceptum ejuſdem per Venas ad Cor refluxum.

VII. Haud abſimilis quoque eſt Catarrhi generatio, de cujus natura, ac ortu inter *Medicos* non ſatis convenit. Popularis, ac vetus opinio eſt, Caput Catarrhi Fontem, ac Scaturiginem eſſe, unde frequens proluvium in fauces, & pectus, ac etiam uſque ad extremos artus. Opinionem hanc de Catarrhi ortu, ac deſcenſu, ex quo Ethymon deſumpſit (cùm non niſi deſcenſum, ac defluxum hæc vox ſonet, unde voces καταῤῥοπος & ἀναῤῥόπος à *Galeno* 2. *Ad Clav.* uſurpatæ, ut humorum deſcenſum, vel aſcenſum innueret) hanc inquam opinionem eliminarunt è Scholis recentiores omnes Anatomici, ut *Williſius*, *Richardus Lower*, *Stenon*, *Rolfinctus*, *Etmullerus*, *Blancardus*, ac inter Italos noſtros Doctiſſimus *Bellinus*. Hi omnes ad Anatomicum Tribunal, omnibus indiciis, quibus Caput hujus criminis Autor inſimulatur, diligenti examine perpenſis, nullaque apparente via, per quam Caput ſordes ſuas in fauces, ac Thoracem expuat, ipſum plenis ſuffragiis abſolvunt. Non deſunt tamen adhuc qui obſtipo capite, Antiquorum placitum mordicùs tueantur, nec deſinant in morbis pectoris, Caput non ſolùm pharmacis, ſed ferro, & igne tanquam reum plectere. Per quos porrò ductus, Cerebrum ſuperfluitates ſuas, quibus proculdubio diffluit, poſſit excernere, inter quærenda eſſe ait Celeberrimus *Stenon Tra. de Gland.*, niſi tamen per obſervatos à *Blancardo in Anat. reform.* ductus in jugulares Venas, fiat hujuſmodi excretio.

VIII. Catarrhi Fontem non veriti ſunt alii aſtruere, eſſe ipſum

Digitized by Google

Vitæ Fontem, Cor ſcilicet, quod per Arteriarum ductus circumquaque Catarrhi materiam deferat; hinc Rheumatiſmi, & tumores, & quidquid nomine fluxionum venit; quod Aſſertum eſt *Ralfincii* cui conſentiunt *Schneiderus*, *Vedelius*, & alii, qui Catarrhum à maſſæ ſanguineæ ſero prodire variis obſervationibus teſtantur. Sat celebre eſt experimentum *Richardi Lower* de Cane, cui cùm arctè Venas Jugulares vinxiſſet, partes omnes ſupra ligaturam tumefieri, necnon copioſas lacrymas ex oculis, & plurimam ſalivam ex ore profluere obſervavit, quo tandem tanquam ex Angina ſuffocato, ac diſſecto, nullæ partes ſanguine perfuſæ repertæ ſunt, ſed ſolùm muſculi omnes, & glandulæ ſero limpido diſtentæ apparuere. Ab hac opinione non multùm diſſentientes alii, Glandulas Catarrhi Fontes ſtatuunt, ut *Stenon*, *Etmullerus*, & alii; ſi enim Glandularum ſtructuram accuratiùs perpendamus, conſtabit eas eſſe faſciculum Arteriarum, Venarum, Nervorum, & Vaſorum excretoriorum, ideòque in illarum ſinum deponi ſerum ab Arteriis, & ſuperflui aliquid à Nervis, quæ opinio valdè probabilis eſt, & verò uſui, quem in noſtro corpore habere poſſint Glandulæ, valdè congrua.

IX. Hanc tamen doctrinam de Catarrhi origine, ex ſanguinis latice in Glandularum ſubſtantiam rejecto, ex *Helmontio* habemus, qui primus forſan Caput inſons à Catarrhi infamia vindicavit, ob quam tam ſæpè inurebatur. Hic enim Auctor licet motum ſanguinis circularem ignoraret, mente tamen concepit, id quod credebatur è Cerebro depluere nil aliud eſſe, quàm laticem ſeroſum huc, & illuc delatum *à Spiritu impetum faciente, ac initio Vitali*, ut ipſe ait, nimirum è Corde, tamquam primo Impulſore, quin & ad Glandulas ipſas ablegari, quas non ut Vaſorum Pulvinaria eſſent, à Natura conſtructas fuiſſe aſtruit, ſed ad emunctionem laticis è maſſa Cruoris, ac re vera hic latex ſeroſus *Helmontii*, præter alios uſus hunc habet potiſſimum, quòd ſanguini ſocius, ac totum corpus pervadens, ad variarum partium culinas everrendas inſerviat, & ſales diſſoluros combibendos, ut exinde per Glandulas excretrices extrudatur, & ſic tota cruoris maſſa defœcatior evadat. In hunc finem in palato, lingua, faucibus, & naribus, copioſas Glandulas Natura conſtruxit, ut ſanguis arterioſus, qui per Carotides ad Cerebrum deferri debet, pro nervoſi ſucci, & Spirituum Animalium elaboratione,

Digitized by Google

tatione, sincerior reddatur, mucosa parte per has Glandulas repurgata, in statu etiam naturali, quando alia ex parte constat eos, qui sunt emunctæ naris, nec multum Desputores, lubricæ sanitatis esse, ut refert *Bonetus Sepulc. T. 1. Se. 17.* de *Francisco Galiarum Rege*, qui cum esset μυξώδης, aurium ulceri obnoxius fuit dum vixit.

X. Atque hæc quidem quotidiana per nares, & ex faucibus muci excretio, iis etiam qui satis commoda Valetudine fruuntur, familiaris esse solet; cæterùm ubi Corpus cacochymum sit, ac serosus latex luxuriet, qui suopte genio promptus est ad concrescendum, mirum non est, si accedente Boreali Constitutione, qualis est de qua hic sermo, tunc temporis grassentur populariter Tusses, Rheumatismi, & quodcumque aliud morbi genus, quod in fluxionum censu reponitur, detenta in Glandulis vitiata, ac superexcedente lympha, non ex Naturæ providentia, quæ se hoc fasce levare satagens, noxium humorem ad extrema detrudat, sed ex mechanico partium artificio, ac particulari humorum textura, juxta varias Aëris alterationes, ea lege, ut decubitus ibi fiant, ubi major est dispositio, ut humores detineantur. Neque id fieri in nostris Corporibus magis miremur, quàm in Automate alioquin benè constructo, quod interdum ad quasdam Aëris alterationes, à solito suo munere aberrat, & ab ignaro popello tanquam insanum ridetur. Mira est autem, ac penè divina vis Ventorum in Aëre alterando; talem enim affectionem Aër possidet, qualem Ventus qui perflat, ac talis est Sanguinis dispositio, qualis est Aër quem inspiramus. Sic ut refert *Vitruvius l. 1. de Archit. c. 5.* apud *Mitylenem* (quæ Urbs in *Lesbo* erat quidem magnificenter extructa, sed non prudenter posita) cùm flabat Auster homines ægrotabant, quando Corus tussiebant, cum Septentrio, restituebantur in salutem. *M. Varro de Re Rust. l. 1. c. 4.* quoque cùm Romana Classis Corcyræ esset ac totà penè ægrotaret, *immisso fenestris novis Aquilone, & obstructis pestilentibus, suos incolumes reduxit.*

XI. At quorsum tot speculationes, inquiet aliquis? Ut juxta veram horum Affectuum Theoriam, congrua medendi methodus instituatur, regeram ego; ubi enim ingruunt hi morbi, qui non è capite decidui, sed ab humorum stagnatione pendent, illicò ad ve-

hementia Cathartica, Inuſtiones, Phænigmos, Cucurbitulas, ad Narcortica quoque, ac mille alia remedia ad materiam fluentem revellendam, intercipiendam, derivandam, ſuſpendendam quoque, ut putant, Ceratis capitalibus, confugiunt; Interim neglecta manet vera morbi cauſa, ad quam oppugnandam ſeriò, ac omnibus nervis eſſet incumbendum, ut poſtquam ſufficiens evacuatio eſt facta, uſu alterantium, ac naturalem ſanguinis texturam reſtituentium, fluidæ ſubſtantiæ æquabili tenore per ſuos ductus curſum repeterent. Quot verò modis per Venæ ſectionem peccatur? Jam Phlebotomus velut gladius Delphicus paſſim tam in magnis, quàm in levibus morbis ſtringitur, ad innocentes Victimas ſæpius mactandas, quàm graves affectus jugulandos.

XIII. Poſtquam Mundo innotuit circularis ſanguinis motus, Scopi equidem quos in morbis, qui ab humorum fluxione pendere ſupponuntur, ſibi propoſuerant *Medici*, non tanti ſunt ponderis, ut creditur. Certè Intercipientia locum nullum habent, quomodo enim quis intercipiat materiam ad partem per Arteriam fluentem, niſi Arteriam ipſam vinciat? neque enim jure poſtliminii, aut redhibitionis actione redire poteſt humor, unde eſt egreſſus niſi per circulum. Revulſio verò per V. S. de Trono ſuo jam decidit; imò ſi ſtrictè loquamur, ferè nulla eſt, qui enim fiat, ut humor per Arteriam fluens, per eandem poſſit revelli; Profectò ſi qua fit per V. S. Revulſio, per id ſolum tempus fit, quo Vena eſt aperta, tunc enim Sanguis per Venam ſectam, ac pariter per proximam Arteriam quæ illi humorem ſuggerit, majori velocitate movetur, quàm per alia Vaſa; illa verò clauſa, ceſſat hæc in velocitate inæqualitas, ut ingenioſiſſimè ad demonſtrationem uſque explicat *Bellinus*. Non ibo tamen inficias, quin diminuta ſanguinis copia, minor humoris portio ad partem laborantem deferatur, & minus ſit ſanguinis ſtagnantis incrementum. Quanti autem ſit facienda per V. S. Revulſio, & quàm facilè quibuſdam imponat, qui hoc nomine inſcitiæ ſuæ velum prætendunt, explicat ægregiè *Andreas Cnoffelius*, uti videre eſt apud *Bonet. Med. Sept. p.* 1. *l.* 3. *Se.* 11. *c.* 16, in quadam ſua Conſultatione pro *Joh. Caſimiro Poloniæ Rege*, cui ob immodicum hæmorrhoidalis ſanguinis fluxum laboranti, cùm magni nominis *Medici* frequentem ſanguinis miſſionem è brachio ſuaderent ad revellendum

ſanguinem.

Digitized by Google

ſanguinem fluentem, ac ipſe acriter reniteret, hæc ſcripſit verba, quæ utpote elegantiſſima, & magni ponderis hic libuit apponere. *Et quomodo ſanguinis ad peremptoriam medicæ Revulſionis citationem dicam, & locum, ſcribere poſſumus; qui privilegio ſpeciali vitalitatis in circulum, & in ſe ipſum redieus cum ſpiritu ſuo hoſpite nullius loci, & temporis leges reſpicit, neque locum ſtandi ullum in univerſo corporis foro agnoſcit?*

XIV. Revellenda itaque eſſet ex quorundam animis, quibus altè inſedit hæc de vi Revulſionis per V.S. opinio, cùm re vera non niſi ad demendam plenitudinem conferat Venæ ſectio. Condonandum quidem aliquid *Æmilio Pariſano*, & *Primeroſio*, qui non aliam ob cauſam, ut ait *Leonardus* è *Capua Serm.* 5. in Harvæum Stylum acuerunt, niſi quia ſtante Sanguinis Circuitu, viderent Revulſionem per tot ſecula adeò celebre præſidium, ferè penitus corruere, non ita verò noſtrorum temporum *Profeſſoribus* in tam clara luce cæcutientibus. Multùm profectò *Hippocrates* Revulſioni in fluxionibus detulit, ut paſſim in illius Operibus videre eſt; locus tamen inſignis apud eundem 2. *de Morb. Mul. n.* 2. extat, qui Revulſioni videtur parùm favere. Ad ſiſtendum immodicum menſium fluxum jubet ille ut vincula injiciantur ſupra genua; verùm quidem eſt, quòd præcipit quoque, ut eodem tempore vinciantur brachia; nodum hunc ſolvere anniſi ſunt *Rorarius Contrad.* 34., & *Fonſeca Conſ.* 55., ſed non planè ſatisfaciunt; meum ſanè non eſt hujuſmodi ſcrupos diſſolvere, meliori enim vindice dignus eſt hic nodus, proferam tamen quod ſentio. Quidquid ſit de efficacia hujus remedii, & num eventui reſpondeat. Videtur *Hippocrates* mente attigiſſe, motum ſanguinis perennem per ſuos ductus, multis enim in locis mentionem habet de ſanguinis ſtaſi, & interceptione Venarum, quam φλεβῶν ἀπόλειψιν appellat; ut ergo fluxum catameniorum cohiberet, ſanguinis ſtationem, ſeu ſaltem remoram aliquam humoribus impetrandam curabat, tam in partibus ſupra, quàm infra, Cor, vinculis ad brachia, & femora injectis, nihil veritus, quòd ligaturæ ſupra genua ad Uterum quicquam traherent. Ac re vera quid magis ex improviſo hæmorrhagias ſiſtit, quàm ſuperveniens animi deliquium, cui neceſſariò conſectaria eſt Cordis à motu ferlatio, ac eodem tempore ſanguinis ſtaſis?

Digitized by Google

XV. Sic autem nos cogit Divinum prorsus Inventum Circularis motus sanguinis, quod unicum Φαινόμενον innumeras discussit errorum tenebras, effecitque ut humani Corporis, cæterorumque Animantium, quibus præcordia finxit *Divinus Opifex*, vera, ac genuina Oeconomia innotuerit. Cor enim nectaris vivifici, quo Corpus universum sustentatur, Promus, & Condus est, habens ad latera Arterias, & Venas administras; Arteriæ è sinistro penu, alimoniam depromunt, ac partibus omnibus, vel remotissimis dispensant, Venæ assidentes, quòd à nutritione reliquum fuit suis radicibus, tanquam manibus, recolligunt, & ad dexterum Cordis Condum comportant. Iisdem Venis medio in itinere succenturiant Venæ lacteæ, quæ novum commeatum sanguini sub forma candidulaticis refundunt, qui postea in Pulmonibus admirando artificio purpurascit. Hæc est Vitalis Facultatis vera, & naturalis Oeconomia, cui non parvas suppetias fert Animalis Potestas, quæ pro beneficio purioris sanguinis ad Cerebrum delati, uberem spirituum influxum per nervos Cordi suppeditat, ad illius motum perennandum. Sic binæ istæ Potentiæ, licet sedibus, & regimine distinctæ, tanquam fœderatæ Provinciæ, sibi invicem collata beneficia rependunt. Sicuti autem in Civitate benè constituta, quousque legibus suus vigor perstat, summa tranquillitate degitur, iis autem pessundatis, turbarum plena sunt omnia, ita in humano corpore Circularis motus sanguinis lege servata, sarta tecta Valetudo est, ea verò infracta, susque deque aguntur omnia, ac intestinæ seditiones subsequuntur.

XVI. Quamvis autem Lex ista, quam primus tulit *Harveus*, vel cujus prima fundamenta jecere Itali nostri, ut *Andreas Cesalpinus in Quæ. Med. & Quæ. Peripat. l. 5. c. 4. Realdus Columbus* Cremonensis *l. 11. c. 2.* pro rata, imò sacra habeatur; non defuit tamen qui nuper legem hanc abrogare contendetit, sub titulo *Visionis Antiquitatis*, Circularem sanguinis motum tanquam Recentiorum Commentum traducens. Hic mihi non vacat ejusdem rationes, ac fundamenta expendere, solùm hoc innuam, quòd illius primum argumentum, ab hujus legis inobservantia petitum (rò quòd *Medicorum* quotidiana praxis, præcipuè circa usum V. S. suppositæ doctrinæ de sanguinis circuitu, quicquam non respon-

deat)

Digitized by Google

deat) Profeſſoribus incuriam exprobrat, quod equidem verum eſt, ac maximè dolendum, cùm innumeri penè ſint, qui paſſim crepent huc circularem ſanguinis motum, ſed poſt modum, vel ob inſcitiam, vel oſcitantiam, non benè penſitatis iis, quæ ex tali principio conſequuntur, operibus tollant, quod magnifico verborum apparatu ſtatuerant. Verùm cùm huic malo medelam aliquam apponere ſit neceſſe, *Profeſſor* in hac Civitate mihi jamdudum conjunctiſſimus, Opus jam molitur, cui hunc vult eſſe titulum. *Rationarium Medicum Seculare, quo ſummatim, ac veluti facta ſupputatione apparet, quid lucri ex celebrioribus Inventis Anatomicis hujus Seculi Arti Medicæ, tàm quoad Theoriam, quam quoad Praxim acceſſerit.* Habent Mercatores ſua Rationaria, ſicuti & diligentes Oeconomi, habent & Principes ut olim *Auguſtus*, *Suetonio teſte*, qui diuturnæ valetudinis tædio Rationarium Imperii Senatui tradidit; non abs re forſan erit ſi Medica Reſpublica Rationarium ſuum habeat, quod monſtret quantum Medicinæ pomœria ampliarit hoc noſtrum fortunatiſſimum Seculum, & quod ſimul pro faniori medendi methodo inſerviat. Hujus operis editionem uſque ad finem hujus Seculi animus illi eſſet differre, ſpe forſan quòd novo aliquo Invento Seculum hoc coronetur, cum adhuc vivant multi egregii Viri novarum rerum Repertores, inter quos Celeberrimus *Malpighius*, qui Romæ nunc degit ad Pontificiæ Valetudinis cuſtodiam; verùm ego non deſino Collegam hunc meum urgere, ut ad meditata ſeriò incumbat, ac utinam eò uſque illi fata Vitæ lineam protendant, ut Opus hujuſmodi ad umbilicum deducat. Verùm è Diverticulis in viam.

XVII. In iis ergo Affectibus, qui ab humorum fluxione fieri ſupponuntur, iterata V. S. ad tot ſcopos implendos, totum corpus depeculatur, & morbi cauſam perſæpè deteriorem efficit. Ubi enim Vaſorum plenitudini, quæ vires premit factum fuerit ſatis, ſeu ad humorum Orgaſmum ſufflaminandum ſi adſit, ſanguinis ſufficiens copia detracta fuerit, ſatius profectò eſſet, iis hærere remediis, quæ ſanguini debitam craſim reſtituere natâ ſunt. Certè in hac hyemali Conſtitutione, Catharris obnoxia repetita V. S. non adeò ſalubriter ceſſit. Multos Pleuriticos certè ſcio inopinatò periiſſe, poſtquam bis, vel ter ſecta fuiſſet Vena. Præ

cæte-

Digitized by Google

cæteris *pius Sacerdos* firmi alioquin habitus ex Pleuritide laborans, poſtquam tertia vice detractus eſt ſanguis, eadem die interiit. Non ſolùm autem turpis eſt calamitas, ægrum epoto medicamento occidere, ut ajebat *Hippocrates*, *De Med. Pur.* 4. ſed etiam ſi detracto ſanguine paulò poſt intereat. Senioribus verò in hac tam rigida tempeſtate periculoſum fuit Sanguinem etiam ſemel detrahere, Nobilis mulier nonagenaria, & Pleuritide ſpuria decumbens, cùm inſtaret, ut ſibi tunderetur Vena, ac ego renuerem, alter *Medicus* accerſitus, illi morem geſſit, & citiſſimè eam ſuſtulit.

" XVIII. Ut conſtet quali cautione in Senum regimine ſit procedendum; quotieſcumque ab aliquo Rheumatico Affectu præmantur, in Boreali præſertim Conſtitutione, inſignem oppidò, ac notatu dignam *Hippocratis in 7. Epid. n.* 54, hiſtoriam hic lubet apponere. *Halicarnaſſenſis qui in domo Xantippi diverſabatur autem hyeme dolebat, & caput non mediocriter; erat autem Annorum circiter* 50. *Vena ſecta eſt juxta Mnexímachum, læſum eſt caput, evacuatum, ac perfrigeratum, non enim facta eſt ſuppuratio. Phreneticus factus eſt, & mortuus.* Tot circumſtantias hic appoſuit *Divinus Præceptor*, ut credi poſſit hiſtoriam hanc plus continere in receſſu, quàm in fronte; rarò fit nec ſcio quòd alibi in ullo ægrotante annorum numerum definierit *Hippocrates*; conſideranda igitur erant, ætas ad ſenectutem vergens, Anni tempus hyemale, humor peccans, craſſus nempe, ac frigidus, ætati ac tempori congruens, qui obſtructionem faceret, ac tenſionem in parte, atque hinc dolor; ex alieno præſcripto (mentionem enim facit curantis *Medici*, quod illi non adeò familiare) miſſus eſt ſanguis, at quonam eventu? perfrigeratum eſt cerebrum, ſubſequente caloris nativi necroſi, ac prohibita eſt ſuppuratio: neque enim tanquam parergon, ut ait *Valleſius*, adjecit *Hippocrates* illa verba: *non facta eſt ſuppuratio*, pernicioſum enim effectum ex intempeſtiva V. S. ſequutum, innuere voluit, prohibitam ſcilicet humoris maturitatem, Lethargicum autem potiùs, quàm verè Phreneticum factum fuiſſe interpretatur *Valleſius*, cùm in libris Epidemiorum quoſcumque delirantes. Phreneticos *Senex Cous* appellare conſueverit.

XIX. Sæpiùs quoque mihi advertere obtigit, quòd in hac Rheu-

Rheumatica Conſtitutione, ſi febre ſuperveniente miſſus fuerit ſanguis, deterior factus fuerit affectus, ac etiam quandoque cum funeſto eventu. Ut plurimùm ubi Catarrhi urgent, vel in pectore, vel quacumque alia parte, ſi febris ſuperacceſſerit, multis ex *Profeſſoribus* ſolenne eſt ad Phlebotomiam, tanquam ad ſacram Anchoram, confugere. An tum Navis ſecurior? Periti Nautæ ventis etiam adverſis aliquandò utuntur, ut Portum fortiter occupent. Febris autem non tam horrendum eſt Monſtrum, quod etiam à perito Artifice ſub jugum mitti nequeat, nec ſine aliquo emolumento. Eſt ubi Febris ſanguinis miſſionem hortetur, eſt etiam ubi dehortetur; ſed opus eſt Dioriſmo. Si nimis denſam compagem ſanguis adſciverit, & ad ſtaſim aptus vel in pectore, vel in capite reſtagnet, ſi febris poſtmodum accendatur, vel parcè, vel nullo modo ſanguis mittendus; ſæpè etenim Naturæ ipſi manu gladium abripimus, quo morbum ſola potuiſſet conficere; ſi verò contrariam diatheſim ſanguis habeat, & ob orgaſmum aliquem ad διάχυσιν, ſeu diffuſionem promptior ſit, febris ſuperaccedens V. S. hortatur. Locus eſt inſignis apud *Hippocratem* 5. *in* 2. *Epid.* quem hic referre non abs re fuerit. Quicumque *de repente obmuteſcunt, ſi ſine febre fuerint, ipſis venam ſecato.* Solenne eſt *Hippocrati*, in libris Epidemiorum illud verbum adjicere ἀπύρετος; magni enim ponderis ad rectam curationem eſt hæc conſideratio, num Affectus ſit cum febre, vel ſine febre; non ſolùm enim à febris præſentia, ſed etiam ab ejuſdem carentia deſumendæ ſunt Indicationes, ut in hoc loco *Hippocrates*, qui tamen interpretandus, ubi craſſi humores Naturam onerent, ac periculum ſit ne calor innatus ſuffocetur. Videant ergo quantùm à Via quam trivit *Hippocrates* deflectant, quià Febre alicui Affectui ſuperveniente, illicò oblatum ſibi ſcopum tundendæ Venæ ad ravim uſque conclamant.

XX. Præ oculis itaque ſemper habenda Anni Conditio; etenim ſicuti in maxima frugum abundantia, *Annus eſt, non Terra, quæ fructificat*, ut ait *Theophraſtus l.* 8. *de Hiſt. Plan. c.* 8. ita in quibuſdam temporibus non particularis Corporum diſpoſitio, ſed Anni Conſtitutio ea eſt, quæ morbos progerminat; attentè idcircò obſervandum, quam Diatheſim ſanguis aſciſcat, ſive id in ſenſibiles qualitates, ſive in inſolita effluvia è Terra expirantia, referre placeat

Digitized by Google

ceat, & quænam remedia prosperum sortiantur eventum; sæpè etenim fit, quemadmodum scitè advertit *Tho: Sydenham de Morb. Epid. c.* 1., Morborum Epidemicorum accuratissimus Scriptor, ut qua methodo, quis morborum quasdam species feliciter curaverit, vertente Anno eadem methodo deteriores reddat; quare idem Auctor ingenuè fatetur, se numquam satis cavisse, ne qui primi se illius curæ commisissent, vita periclitarentur, donec multiplici observatione, ac perspecto morbi genio, ad veram Curationem recto pede procederet. Sic Phlebotomia, quæ aliàs in memoratis Affectibus salubris esse consueverat, in hac Constitutione non insignem operam præstitit, quod procul dubio referendum erat, in prægressam antecedentis Anni Constitutionem frigidam, ac nimbosam, & subsequentem hyemem nimis horridam, ob quam adeò crassam compagem sanguis contraxerat, ut si plus æquo detraheretur sanguis, & calor innatus labefactaretur, humores ad motum ineptiores redderentur, ac faciliùs concrescerent. Talem autem fuisse sanguinis texturam, ejusdem sanguinis conditio multam pultem in superficie præseferentis, nec non multi Polypi in dissectis Cadaveribus, ac denatis ex Catarrho intra cordis sinus, & ipsa Vasa sanguifera reperti, satis demonstrarunt.

XXI. Frequens autem hisce temporibus, in demortuis ex repentino casu, Polyporum observatio, si non aliud, id saltem præstat, quòd vera quorundam Affectuum causa innotescat, & culpa vacare credatur *Medicus*, si monstret quàm mala Bestia cubet in Præcordiis. Id præterea consequimur, ne diversa morborum nomina nobis imponant; Syncope enim Cardiaca, Catarrhus suffocativus, & Apoplexiæ species quædam non aliam persæpè agnoscunt causam, quàm polyposas concretiones in Corde, vel in Vasis sanguiferis stabulantes. *P. Salius de Aff. Part. c.* 4. particulare caput de Syncope Cardiaca instituit, aitque illam fieri ex sanguine in Venis, & Arteriis coalescente, sic casum refert Puellæ subita morte extinctæ, cujus Cadavere dissecto, ex Arteria magna sanguis concretus eductus est, non aliter quàm gladius è vagina extrahi solet. Refert quoque *Riverius Cent.* 1. *Ob.* 82. Puerum 5. annos natum, ex catarrho decumbentem, postmodum lypothymia correptum subitò interiisse; aperto verò Cadavere, in sinistra Cordis auricula, materiam

Digitized by Google

teriam craſſam, & compactam repertam fuiſſe, quæ, ut ipſe ait, laridum coctum referret, cui Polypi nomen non indidit hic Auctor, cùm nondum in Microcoſmico Erythræo Polypos expiſcata eſſet Anatomicorum ſolertia. Nuper apud nos Vir ſexagenarius, præpinguis habitus, ſubita morte opetiit; diſſecto Cadavere ad explorandam mortis cauſam, ex Pericardio ferè duæ libræ concreti ſanguinis extractæ ſunt, ac in Trunco Arteriæ magnæ aſcendentis, inventus Polypus lacertulæ longitudinem, & magnitudinem referens. Intercepto itaque ob hujuſmodi extranea Corpora ſanguinis in orbem itu, ac reditu, & mutuo inter Cor, & Cerebrum interrupto commercio, non ſuggerente Corde ſanguinem Cerebro per Arterias, pro ſpirituum Animalium generatione, nec Cerebro Cordi ſpiritus Animales ad perennandum illius motum (quando Cordi à motu nullæ ſunt feriæ) neceſſe eſt, ut ſubitus ſubſequatur interitus. Caſus autem hujuſmodi vel à Syncope cardiaca, vel à Catarrho ſuffocativo, vel etiam ab Apoplexia fieri dicamus, parum refert. Binas Apoplexiæ ſpecies ſtatuit *Heurnius Com. in 4. Acut. t. 23. & de morb. Cap. t. 23.*, unam quam parvam appellat, ac ait fieri ob φλεβῶν ἀπόλειψιν, ideſt ob prohibitum ſanguinis in Cerebrum influxum, alteram magnam, ob interceptum ſpirituum Animalium è Cerebro effluxum. Tres verò Apoplexiæ ſpecies ex *Hippocratis* doctrina tradit *Martianus 2. de Morb. Se. 1.*, quas tamen in eſſentia convenire, & à ſanguinis ſtaſi pendere autumat, quæ quidem ſanguinis ſtatio à Polypoſo craſſamento induci poteſt, cujus generatio, ut ut non ſit momentanea, accedente tamen aliqua cauſa, quæ ſanguinem in motum rapidiorem cieat, & præexiſtente prava totius maſſæ ſanguineæ diſpoſitione ad grumeſcendum, mirum non eſt, ſi ſanguinis ſtagnationes ex improviſo contingant, ac interrupto ſpirituum vitalium radio, qui à Corde jugiter influunt, Cerebrum, Lunare Sydus Microcoſmi, Eclypſim patiatur. De hac Apoplexiæ ſpecie, in qua morbi cauſa eſt extra Cerebrum, pluribus in locis agens *Divinus Præceptor*, in *libro de Morbis* hæc habet ipſa verba, quæ utpote notatu digna, & ſanguinis circuitum adumbrantia, ex nativo fonte hic transferre placuit. Αἱ φλέβες ἐπὴ ἐς ἑωυτὰς ἐρύσωσι φλέγμα, ἀνάγκη ὑπὸ ψυχρότητος τῦ φλέγματος, τὸ αἷμα ἰσχνότερον μᾶλλον γῖνν . . . . μὴ κινεόμενόν τε τῦ αἵματος ἔχ ἔστε μὴ

Digitized by Google

ἀχμὴ, καὶ τὸ σῶμα ἀτρεμίζειν, καὶ κεκωφῶσθαι, ideſt; *poſtquam Venæ pituitam in ſe ipſas traxerint, neceſſe eſt præ pituitæ frigiditate ſanguinem tunc magis ſiſti . . . . . dum autem ſanguis non movetur, fieri non poteſt ut non etiam corpus quieſcat, ac torpeat.*

XXII. In Apoplexia, ac præſertim ubi in Paralyſim degenerat, ſæpius obſervavi, modò loquelam amitti, voce ſuperſtite, modò utrumque, quod quidem obſervatione dignum, tum ad prognoſim, tum ad curationem, non enim idem ſunt deſtitui loquela, ac voce deſtitui; ἀυδὴ loquelam ſingificat, φωὴ vocem, quæ duo diverſis organis perficiuntur, ſermonis enim Lingua eſt dædala, vocis autem Larynx, & Trachea. Obſervatio Doctiſſimi *Williſii* eſt *de Anat. cer. c.* 24., ad gravis vocis efformationem, truncum aſperæ arteriæ deprimi, ad vocem autem acutam efformandam, ſurſum attolli, quem motum alternum præſtari ait à ramulo nervi recurrentis cartilagineos annulos deorſum trahente, & à nervo altero à plexu paris vagi, eoſdem ſurſum attollente; ſic exolutis nervis ad linguam pertingentibus ἀναυδία ſubſequitur, ἀφωνία verò ſi exolvantur qui ad Laryngem, & Tracheam dimittuntur; poterit ergo aliquis eſſe ἄναυδος & non ἄφωνος, ut muti, ac infantes recens nati, qui ſonos edunt, licet non articulatos, non tamen è converſo poteſt eſſe quis ἄφωνος, & non ἄναυδος. Quare *Hippocrates* 3. *in* 3. *Epid. Ægr.* 3. in hiſtoria *Pythionis*, qui poſtea die 10. mortuus eſt, ſcripſit hæc verba: *Circa veſperam omnia exacerbata ſunt*, ἄναυδος, ἄφωνος Loquela, deſtitui malum quidem ſignum eſt, pernicioſius verò etiam voce privari, idcircò *Divinus Præceptor*, ut peſſimum *Pythionis* ſtatum indicaret has binas voces appoſuit. Æquè verò tam Aphonia, quàm Anavdia fieri poſſunt, tum ob exolutionem, tum ob convulſionem; proculdubio in *Pythione* aphonia convulſiva erat, nam die 6. dolores vehementes ipſum tenebant; in hoc itaque diſtinguuntur, quòd Aphonia quæ in tenſione conſiſtit, fatalis eſt ad crudeliſſimam mortem, quæ verò in exolutione, moriendi ſenſum adimit, ut ait Doctiſſimus *Duretus in Præn. Coa.* Cùm itaque tam ob nervorum, & muſculorum vocalium tenſionem, quàm ob laxitatem, fieri poſſit aphonia, quotieſcumque illa appareat, diligenter advertendum, num convulſoria ſit, vel exolutoria, ut apta remedia præſcribantur, τά-

σις

Digitized by Googl

σις enim, & λύσις contrarii ſunt Affectus. Sæpè autem fit, ut ſi in maligna febre aphonia ſuperveniat, ad aliquam excuſationem apud vulgus aucupandam, ſoleant nonnulli magna utique confidentia pronunciare, ægrum apoplectico inſultu correptum fuiſſe, cùm tamen aphonia illa convulſiva ſit; perrarò enim in acuta febre aphonia apoplectica ſuccedit, quod tamen aliquandò obſervatur, & qualem caſum nuper habui præ manibus. Vir enim robuſti alioquin habitus poſt 12. paroxyſmum Tertianæ febris, factus eſt ἄναυδος καὶ ἄφωνος, reſoluto eodem tempore brachio, & crure dextro; ac jam vocem ex integro recuperavit, ſed nondum perfectum ſermonem. Narrat *Foreſtus lib.* 10. *Ob.* 89. Textorem quendam ob leve vulnus in extremitate pollicis, in dextra manu obmutuiſſe, quem veluti linguæ paralyſi affectum, à ſe curatum ait, ego autem pace hujus Celeberrimi Viri, crediderim obmutescentiam illam ortam fuiſſe potiùs ex convulſione linguæ, nam æger ille, & nutu, & ſcripto, ut idem Auctor refert, indicabat ſibi linguam tanquam filo conſtringi.

Hac occaſione, qua de Apoplexia & Paralyſi facta eſt mentio, inſignem caſum memorare libet, quem in hac Conſtitutione obſervavi in Nobili *Virgine Moniali* in *Monaſterio D. Mariæ Magdalenæ Mutinæ.* Hæc ſacra Virgo de Nobili Familia Fontana annum agens 25. habitu non malo prædita, ſed in victu non ſatis temperata, ac præſertim in vini potu, affectione Hypochondriaca laborare cœpit, unde in omnimodam ferè à quacumque re eſculenta abſtinentiam incidit, ut ex ſolo vino victitaret. Perſæpè illam monui, ſibi ex hujuſmodi victus genere, ſuperventurum gravem affectum, cui nullum poſtea eſſet remedium, quod contigit media hyeme, dum enim ad ignem adſtaret, gravi ſyncope correpta, mox in lectum delata, ſibi reſtitui viſa eſt, cumque ad illius vires, ac ſpiritus reſtaurandos, à Monialibus porrectum fuiſſet juſculum, illud nullo modo deglutire potuit; factum experimentum de modico vino generoſo, ſed & illud, licet adeo gratum in faucibus perſtitit, nec guttulam quidem potuit demittere, ſic cùm ad unicum diem ſine febre, integris cæteris corporis partibus, ſine cibo, & potu perſtitiſſet, apparuit qualis eſſet affectio, Oeſo-

phagi nempe paralyſis, quando fiſtuloſus muſculus dicitur Oeſophagus, ob interiorem nempè membranam ex Anatomicorum obſervatione, omni fibrarum genere inſtructam, ſeu reſolutis muſculis, qui ad motum Oeſophagi ſunt deſtinati, denegato ſpirituum animalium ad partes ipſas influxu. Ab eo ergo tempore, quo tali affectu correpta eſt, uſque ad 66. dies nihil omninò eſculenti, aut potulenti deſcendere potuit in ſtomachum hujus miſerandæ Virginis; vixit tamen per ſolum Clyſterem ex jure cum duobus vitellis ovi, ſingulo die meridianis horis inditum. Ad egerendas verò fœces, tertia, vel quarta quaque die indebatur clyſter ex jure cum uncia ſemis hieræ pro clyſteribus, quo pacto fœces ex illo victu relictæ excludebantur. Cum autem hæc Nobilis Virgo, ad diem 30. in lectulo ſemper jacens, adeò miſerabilem vitam pertæſa, proteſtata eſſet ſibi chariorem futuram mortem, quàm hujuſmodi vitam, reſpuit omninò hoc alimentum per clyſteres, nec ullis precibus adduci potuit, ut ſineret ſibi hoc pacto produci vitam, donec Deo placeret, ſed tandem circa veſperas gravi deliquio correpta eſt, ſed Moniales ad ſolitum clyſterem nutrientem, tanquam ad verum cardiacum confugere, ex quo miraculi ad inſtar ægra oculos aperuit, & loqui cœpit, atque ex gravi periculo tanquam expergefacta, uſum quotidianum ſoliti clyſteris admiſit uſque ad 66. ut diximus diem, in quo Moniales me præſente, & monente, modico vini ſpiritu exhibito, deglutire cœpit, & ſpatio bidui, reſtituta animalis facultas, Oeſophagi læſi, ac impoſterum non ſolùm putulenta, ſed eſculenta liberè cœpit aſſumere, ſed lectulo ſemper affixa, ob maciem ſummam, & extremum ſpirituum languorem, ut pulſus vix perciperetur, erat perducta; ſubſequutis poſtmodum crurum doloribus, & pedum contorſione. Caſus iſte admirandus hujus Nobilis Virginis, non ſolùm apud *Medicos*, quorum aliqui ægram hanc curioſitatis ergo inviſere curarunt, ſed etiam per totam Civitatem ſatis notus fuit. Aſſerere itaque oportet clyſterium nutrientium uſum non eſſe ut quidam putant, improbandum, hoc ſe, experimento rei veritatem atteſtante, credere itaque neceſſe eſt, venarum lacteorum ramos diſperdi per inteſtinum rectum, & ab iis ſuccum alibilem in ſumma neceſſitate abſorberi.

XXIII.

Digitized by Google

XXIII. Atque hi quidem vagabantur affectus ob ſuperius memoratas cauſas, quibus addendum, quòd cum Anni prava Conſtitutione conſpiraverat, rei Annonariæ penuria, quæ ſola potis eſt craſſis humoribus corpora infarcire, ob prava alimenta, ac præcipuè ob uſum leguminum, quæ ſuapte natura ægrè coquuntur, unde Cacochymia; propterea urgente frugum inopia, cautè uſurpanda magna remedia, præſertim in Popularibus, quod in Praxi diligenter obſervandum. Sicuti enim ex *Hippocrate* 2. *Aph.* 36. difficulter ferunt purgationes, qui pravo utuntur cibo, eò quod illorum Corpora, ut *Galenus* interpretatur, citò exolvantur, vel ob Syncopem Stomachicam, in quam facilè incidunt Cacochymici, ubi purgantur, ut *Heurnius*, haud ſecus per V. S. quoque in ſummum diſcrimen abducuntur, uti frequenti obſervatione mihi compertum. In quibuſdam Oppidis hujus Ditionis, ac præcipuè Caſtrovitri, & Scandiani, idem accidiſſe accepi, quod apud Ænum Civitatem Thraciæ ob Annonæ caritatem eveniſſe ſcripſit *Hippocrates* 3. *in* 1. *Epid.* ut multi ob uſum leguminum, ac Erui præſertim, in Crurum exolutionem inciderint. In hujuſmodi ergo Calamitatibus cautum eſſe oportet *Medicum*, nec adeò liberalem in profundendo humano ſanguine, uti quibuſdam aliis temporibus. Ad has itaque Circumſtantias, & præcipuè ad Anni Conſtitutionem, tanquam ad Verſoriam, mentis acies, potiùs convertenda, quàm ad decerpendum ex libris generales morborum Curationes, ne verus Paræmia obtrudarur, *Nauta ex libro*.

XXIV. Quare autem Plebs Urbana, in hac Conſtitutione prædictis Affectibus magis obnoxia fuerit, quàm Agreſtis, id forſan factum crediderim, quòd Ruſticana gens vitam actuoſiorem degens, ſanguinem magis fluxilem haberet, ac minus aptum ad ſtagnationem, ſeu quòd in Rurali Epidemia, in altera mea Diſſertatione deſcripta, febres diuturnæ, quæ agreſtem populum exercuerunt, vicem Criſeos ſuppleverint, ſanguinis fæculentias ſenſim repurgando, ac ad meliorem craſim totam maſſam humoralem perducendo.

XXV. Circa Æquinoctium cœpit frigus miteſcere, & tam ſubita facta eſt permutatio, ab intenſô frigore ad immoderatum æſtum, ut ab æquinoctio uſque ad Martii finem, calor non id multùm

Digitized by Google

tùm diſtaret ab æſtivo; Sole, in occasû flammeo apparente, non ſecus ac Auguſto menſe; ſubſecuta quidem poſtmodum Aprilis menſe aliqua caloris remiſſio, ſed firma ſemper,& conſtans perſtitit ſiccitas, ſereno, ac præſudo Cœlo; cum itaque nulli prorſus imbres per totum Aprilis menſem decidiſſent, non levis timor omnes corripuit de Anno parùm frugifero; non modici tamen ſolaminis erant Plantæ omnes fructiferæ floribus paſſim albeſcentes, quæ fructus tum præcoces, tum horreos abundè pollicebantur, uti re vera contigit, hoc Anno laboranti *Cereri* ſuccenturiante *Pomona*. His addebatur quòd calor non proportionatè ad Solis acceſſum augeſcens, ſiccitatem in dies auctiorem reddebat, quare toto Vernali tempore, Terra non minùs arida, ac dehiſcens viſebatur, quàm cum *findit Canis æſtifer arva*. Perſeverante pariter Majo menſe hac arida Conſtitutione, niſi identidem, ac ſporadicê modicis imbribus delapſis, magna herbarum inopia hoc Anno laboratum eſt, fabis quoque & omnibus ferè leguminibus, ob humidi deficientiam arefactis, exigua quoque ſpe ſuperſtite quòd eandem ob cauſam triticea meſſis ad bonam frugem perduci poſſet.

XXVI. In hac Vernali tempeſtate præcipuè in prima Veris parte, iidem pectoris morbi, non adeò tamen graves, ut hyeme, perſeverarunt. Sub finem autem Veris, Tertianæ febres, tanquam ſpicilegium prægreſſæ meſſis, caput denuò extulerunt. Nunquam apud nos Annus Scabioſior viſus eſt, omnibus ferè Urbanis, ac Ruricolis quoque, fœda ſcabie laborantibus, quæ neque ad iteratas purgationes, neque ad repetitas Phlebotomias, quicquam miteſcebat; Sanguis qui ſecta vena educebatur multum ſeri flavi præferebat, ac Urinæ valdè coloratæ apparebant. Haud ſecus quàm Anno elapſo magna fuit Animalium ſtrages, ac Pecudum præcipuè, ita ut Ovillus grex totus penè deletus fuerit.

XXVII. Quoniam nullus Morbus adeò popularis eſt ac Scabies(tamen illam in morborum Claſſe licet reponere, quando *Hippocrates de Aff. n.* 35. ſcabiem turpitudinem potiùs, quàm morbum appellat, & *Plato in Phileb.* malum vocat mixtum ex dolore, & voluptate, ac propterea græcè dicitur πάθος γλυκύ πικρος (quoniam inquam, nullus Affectus adeò familiaris eſt, & qui *Medicos* conatus magis eludat, ut hinc anſam captarit *Helmontius* vulgarem

Digitized by Google

garem *Medicorum* praxim traducendi ſub titulo *Scabiei*, *& Ulceris Scholarum*, perfricemus paululùm, ſi licet, hoc Ulcus. Ingenuo pudore profectò fateri licet, nihil ferè laudis Medicinæ Profeſſoribus ex Scabiei curatione accedere, imò non ratò iis palmam præripi à ſuperveniente Vetula, quæ ſolo linimento interdum præſtat, quod magna remediorum ſupellectile præſtitiſſe non potuerunt, qui morbos Herculeos ſe perdomuiſſe deprædicant. Quam labem omni ſtudio, ac juxta omnes Politicæ regulas à ſe debet arcere ex *Galeni* conſilio quiſquis *Medicus*, nam Scabies, ut idem ait, cum deformes reddat quoſcumque tenet, multò magis *Medicum Clinicum* deformem, & horrendum efficit, cui hac fœditate laboranti obtrudi poſſit dictum illud Poëtæ Tragœdi quod affert *Plutarchus*, *Quo pacto ex. In. Emol. cap.*

Ἄλλων ἰατρός ἄυτος ἕλκεσι βρύων,

ideſt *Aliis medens, at ipſe ulceribus ſcatens.*

XXVIII. Scabiei curationem ſolis topicis eſſe perficiendam ablegatis omnibus internis remediis, quæ Corpora incaſſum fatigant, vult *Helmontius*, obſervans enim quàm facili negotio Corpus exactè ſanum ex ſolo contactu alicujus Scabioſi infici poſſit, credidit Scabiem pendere à pravo Cutis fermento, quòd ejuſdem alimentum corrumpat, nequaquam verò ab interno Viſcerum vitio, quare ſolis topicis ſuadet abigendam, aſt hujuſmodi opus periculoſæ plenum aleæ meritò cenſetur. *Ballonii* itaque celeberrimi Practici conſilio hærere placet, qui *in l.* 1. *Ep.* cum dioriſmo procedens, explicat ex mente *Hippocratis* quando Scabies ſit morbus, & quando abſceſſus, hoc eſt rectam ſemitam indigitat, qua *Medicus* certo pede ad Scabiei curationem procedat; lubet autem hic ipſum *Hippocratis* locum afferre 2. *Prorret. n.* 49. *Impetigines, & lepræ, & vitiligines alba quibus quidem Juvenibus horum factum eſt, aut paulatim conſpectum multo tempore augeſcit, his non putare oportet abſceſſum eſſe, eam papularum eruptionem, ſed morbum; quibus verò horum aliquid eſt factum multum, & de repente, hoc ſanè fuerit abſceſſus.* Hunc locum pariter obſervans doctiſſimus *Mercurialis in Annot. in Hipp. Cl.* 3. *Quid ſit*, ait, *abſceſſum eſſe, & non morbum, atque è converſo, non omnes intelligunt.* Scabies itaque, aliique cu-

Digitized by Google

tanei affectus in morborum classe sunt recensendi, quando paulatim fiunt; quando verò confertim, ac præcipuè post gravem aliquam ægritudinem, non morbi nomine, sed Ἀποσκάσεως insigniri debent. Est ergo in Scabie, ubi liceat solis topicis incumbere, ait *Ballonius*, cùm nimirum Scabies est solius Cutis morbus, est etiam ubi necesse sit internis partibus prospicere usu purgantium, & alterantium, ac nefas sit solis topicis scabiem exterminare velle, hoc est cum Scabies est alterius morbi soboles, ut in Cachexia.

XXIX. Chronicorum affectuum eam esse naturam, ut qui *hyeme augescunt, æstate desinere soleant, qui verò æstate, hyeme finire debeant*, scripsit *Hippocrates de Nat. hom.* Hanc autem esse Scabiei indolem, ut hyeme luxuriet, ac magis sæviat, æstate verò evanescat, vel saltem mitescat, jam norunt omnes. Quando igitur Scabiosus aliquis curandus suscipitur, liberè protestandum esset, non institui curationem, nisi ut faciliùs æstivo tempore, tam fœdus morbus extirpetur, atque hanc esse hujus pestis naturam, apud nos saltem (de lepra non loquor, morbo *Ægyptiis* endemio, ut refert *P. Alpinus l. 1. de Med. Æg. c. 14.*, ob aquam cœnosam, & salitos pisces, quorum usus apud illos valdè familiaris est) ut æstivi caloris beneficio faciliùs, quàm cichoraceis abigatur; satis abundè testante experientia, quòd nulla prævia purgatione, vel phlebotomia, ulloque alio remedio, quotquot agrestes per hyemem scabie laborarint, superveniente æstate, non secus ac Angues, psoræ exuvias deponant, ac illis niteat *assiduo curata cuticula Sole*, ut ait *Pers. Sat. 4.* Verùm hujusmodi protestatio ad avertendam calumniam quandoque non satis est. Laborabat olim *F. Petrarca* sicca scabie, ut ipse refert, ac postquam à medicamentorum diuturno usu se frustra exhaustum videret, *Medicos*, quibus ex sua natura infensus erat, objurgare cœpit, ac iis respondentibus, expectandam esse Æstatem, ira percitus eosdem dimisit his verbis. *Ego autem neque Medicis credo, neque ab Æstate spero quicquam, sed ab illo de quo scriptum est, Æstatem, & Ver tu plasmasti.* Psoræ itaque potissimum remedium ab æstivo calore pendet, qui potis est novam crasim, in massam sanguineam invehere, ac illam particulis spirituosis saturare, quo pacto Acidum illud luxurians, quod cutem exarabat, infringitur. Purgationes itaque, ut ut repetitæ, iteratæ V. S., illitiones,

Digitized by Google

nes, Balnea, & omnis medicus apparatus, perſæpè præſtare nequeunt quod ſolus Aër æſtivus. Cùm hoc Vere cuidam Docto Amico meo levem purgationem ad ſanandam Scabiem, qua vexabatur, præſcripſiſſem, nec ideò melius haberet, ac illo urgente, quid agendum ſupereſſet, per jocum remedii loco dictum illud Satyrici adduxiſſem.

Durate, atque expectate Cicadas;

ille ad me converſus, & Tu quoque, inquit, ad Græcas Calendas honorarium expecta.

XXX. Utriuſque caſus duo habemus notatu digna exempla apud *Hippocratem 2. in 6. Epid.* quæ hic lubet afferre. *Lata puſtula non valdè pruriginoſæ, quales Simon habebat hyeme, qui ubi ad ignem inungeretur, aut calida lavaretur, opem ſentiebat. Vomitus non proderat.* Manifeſtum ſpecimen hic habemus Scabiei, cum morbus eſt; nam ex facta inunctione, vel in ipſa hyeme opem ſentiebat; ſi enim Scabies illa fuiſſet abſceſſus, ac alterius morbi productum, non ſolùm ex intempeſtiva unctione, nil opis ſenſiſſet, ſed gravem noxam expertus fuiſſet. Obſervanda quoque illa verba, *Vomitus non proderat*; ſignum evidens, Corpus illud fuiſſe ſanum, ac totum vitium, in externis corporis partibus extitiſſe. Corpora ſana difficulter ferre purgationes, effatum eſt ejuſdem *Hippocratis 2. Aph. 27*, qui pariter, ubi fauces ægrotant, aut tubercula in corpore naſcuntur, præcipit, ut dejectiones inſpiciantur, quæ ſi ſint ſimiles ſanis, ait tutum eſſe corpus alere, ſin minùs purgationem inſtituendam; fieri enim poteſt, ac ſæpenumerò contingit, ut Corpore ſano intus exiſtente, tubercula in cute progerminent.

XXXI. Exemplum aliud Scabiei, prout Abſceſſus dici meretur, habetur ex eodem *Hipp. 3. Epid. n. 4. Homo quidam Athenis prurigine toto corpore vexabatur, & Cutis craſſa erat & velut lepra aſpectu; huic nemo opitulari potuit; tranſgreſſus ad Melum, ubi ſunt calidæ Balneæ, à pruritu quidem, & Cutis craſſitudine liberatus eſt, ſed hydropicus factus mortuus eſt.* In hoc caſu certè affectio illa pruriginoſa abſceſſus erat, ac fructus morboſæ radicis in Viſceribus implantatæ; vel immoderatè, ut putat *Vallesius* in Commento, aquis illis thermalibus uſus fuerit homo ille, ut ſuffocato innato calore

Digitized by Google

ceſſarit illa peccantium humorum excretio, ad cutem ablegari ſolita, vel, uţ veriſimilius interpretatur *Martianus* noſter, aquæ illæ ſulphuratæ eſſent, ac propterea, ut idem ait, *denſata à balneo cute, humores pruritum excitantes ad Hepar retrocedentes, ſcyrrhum induxerint*, ex quo factus fuerit hydropicus, ſatis ſit, quòd illi magis conſultum fuiſſet, proſpexiſſe ad, id quod latebat intus, quàm quod in cute apparebat.

XXXII. Ut ad rem noſtram hactenus dicta applicemus, popularis hæc Scabies in Claſſe abſceſſuum profectò erat collocanda, utpote productum præcedentis Conſtitutionis nimis pluvioſæ, nec non & pravi victus ob Annonæ caritatem; ſic refert *Galenus de ſuc. bon. & vit. c. 13.* ſua ætate cum plurimas Romano imperio ſubditas gentes vexaret fames, ac frugibus omnibus in Urbem aſportatis, Agreſtes, quibus relicta fuerant ſolùm ὀσπρια καὶ χίδροπα, ac etiam in exigua copia, ut fruticum germinibus, & bulbis veſci cogerentur, omnes ſub Veris finem à variis cutaneis affectibus conflictatos fuiſſe, quorum alii Eriſipelas referrent, alii herpetem, & alii pſoram, impetiginem, & lepram. In hac itaque noſtra populari Scabie ſolis topicis fidere tutum negotium non erat, & quotquot ſive ſponte, ſive alieno conſilio Scabiem Unguentis antipſoricis abigere tentarunt, id ſuo periculo ſunt experti. Rem oppidò notatu dignam hac occaſione mihi obſervare obtigit. Novi multos, qui tædio hujus fœdi morbi Unguentis Scabiem exterminare etiam in ipſo Vere tentarunt, ſed poſtmodum Scabie retropulſa, febre correptos Urinas nigras, & fuliginoſas illicò reddidiſſe; cum autem uſu remediorum humores ad curem propellentium reproduceretur Scabies, Urinæ ſanis ſimiles reddebantur; denuò autem retrocedente Scabie, vel turſus erumpente, hæc reciproca in Urinis apparebat mutatio; quamvis autem hujuſmodi Urinæ cum parva febre, quæ malignitatis ſpeciem aliquam præferret, me ſuſpectum non parùm haberent, ſollicitus tamen circa Scabiei reproductionem, ſemper bonam ſpem alui, & quotquot habui præ manibus, vidi tandem à morbo ſuperſtites. Animo autem verſans, quare ad Scabiei retroceſſionem, Urinæ redderentur fuliginoſæ, id fieri poſſe credidi, quòd Acidum in Cute luxurians, & Pſoram efficiens, ob factas illitiones haud ampliùs expitans, à Venis reſorptum, & cum Alchali

Digitized by Google

chali ſanguineo permixtum, ſerum ſanguinis atredine infuſcarit, non ſecus ac quando limpida Vitrioli ſolutione, cum infuſione Gallæ permixta, atramentum conficitur. Pro regeneranda verò Scabie non ſemel, nec ſine proſpero eventu uſus ſum remedio à *Zacuto Luſitano* propoſito, & ab *Etmullero de Aër. Inſp. læſa*, commendato, jubendo, ut æger, cui retroceſſiſſet Scabies, decumberet in linteis ab aliquo Scabioſo infectis. Remedia porrò quæ magis ex uſu fuere, ſi non ad Scabiem extirpandam, ſaltem ad eam moderandam, ut ſuperveniente æſtate faciliùs aboleri poſſet, fuere præſertim ea quæ ex Viperis parantur, quibus multos vidi feliciter ſanatos, ubi liceat igitur internis remediis uti, ad Scabiem radicitus extirpandam, nihil profectò conſultiùs quàm ad diaphoretica confugere, non ſecus ac fit in lue gallica, ſicuti enim inter hos duos Affectus, magna eſt cognatio, ita eadem ferè methodo curandi. Sic *Heurnius 6. Aph. Com. 9.* ad Pſoram debellandam, purgatis priùs noxiis humoribus, ligni indici, ac Salſæ decoctum valdè commendat; ait enim quòd hoc remedio, facilè expirat concepta in habitu Corporis contaminatio.

XXXIII. Horrent nonnulli in Scabie, aliiſque cutaneis affectibus, cane pejus & angue. Viperina remedia, veriti ne excedens caliditas & uſtionis nota Hepati, & toti maſſæ ſanguineæ imprimatur; aſt ego magis horreo nimium refrigerantium uſum, nec quemquam novi, qui exhauſtis integris Ptiſanariis, ſeu poſt diuturnum Seri, & Cichoraceorum uſum à Scabie, ut ut ſicca, & arente, liber evaſerit; ſcio equidem penè aſſiduas eſſe Scabioſorum querelas, de nimio calore tum interna, tum externa perurente, at iis præbendæ non ſunt aures; graviter quoque Pueri, quibus Perniones, ob violentum frigus oborti ſunt, de nimio calore in pedibus conqueruntur, nec ſine ratione, ob ſubſequutam aliquam inflammationem, an ideò in Pernionibus applicanda refrigerantia? Cordati *Medici* ergo, erit morbi cauſam animosè aggredi, ſanguinis vitioſam craſim emendando, remediis potiſſimùm quæ illius acorem temperent, qualia ſunt ex Viperis parata, quæ Sale volatili abundant. Quidquid ſit de Viperæ temperie, de quo conſulatur *Johan. Bæptiſtæ Spontonus* in ſua *Con-Echidnologia*, experientia ſa-

Digitized by Google

tis planum facit, nihil esse ad psoram, ac lepram quoque perdomandam, efficacius quam Viperina medicamenta (quando tamen id agere liceat, nec satius sit hunc hostem inquilinum alere) nec adeò nos sollicitos esse debere, ne plus æquo incalescant Viscera, dummodò tam fœdi morbi seminium penitùs restinguatur. At nunquam cessaret scalpendi libido, tam ferax, est observationum hæc materia, nisi ad alia festinaret Calamus.

XXXIV. Exacto Vere Æstas successit adeò fervens, ut numquam huic similis visa fuerit, idque præsertim Canicularibus diebus, quo tempore præter modum Aër excanduit caliditatis excessu, supra reliquos Annos, ut *Thermometri* loquebantur, ad multos gradus ascendentes. In hisce ardoribus identidem cecidere pluviæ, sed nihilò secius remittebatur æstus, qui constans persistit per totum ferè Septembris Mensem; hac Æstate nullatenus spirarunt Etesiæ, unde à continuò æstu, nullum levamen; hanc ob causam multa Animalia, ac præsertim Canes, agebantur in rabiem. Nunquam aliàs cecidere crebriora fulmina, à quorum uno, ictus est Agricola, indumentis omnibus perustis, præter lora coriacea; is ad nonnullos dies attonitus jacuit, sed postea sine ullo remedio in se rediit, & adhuc superstes est: hisce temporibus febrium Cohors, de repente incubuit, ac passim per vulgus grassabatur, ut integræ familiæ eodem tempore febricitarent, densiorque erat ægrotantium numerus, ea in parte Civitatis, ubi magis patulæ sunt viæ, ac humiliora tecta. Quotquot milites in Arce reperti sunt, simul ex febre decumbebant, ut rusticanam militiam acersere oportuerit, ad illius custodiam. In Septo *Hebræorum*, ubi Vici angusti, ac Ædes altissimæ, caligantesque fenestræ, nulli ferè hoc tempore ægrotarunt, cùm tamen cæteris Annis primi sint Recutiti, qui æstivarum ægritudinem impetum sustineant. Ruricolæ licet diurnis laboribus ad Solis radios ferè in sudores solverentur, cum tamen subdio suis in plaustris per noctem somnum captare soleant, immunes ut plurimùm degebant; sola itaque Plebs Urbana, & omnes quibus, & domus, & res angusta domi essèt, exercebantur; salubris tamen erat morbus, nam febres istæ Tertianæ intermittentes erant, ac ut plurimùm exquisitæ, & quæ die septima, ac etiam citius, post unam vel alteram

Digitized by Google

teram phlebotomiam, per ſudores judicarentur. Nullus Annus *Medicis* quæſtuoſior, & glorioſior unquam fuit, cùm ægri omnes fermè incolumes evaderent; *Medicum* faſtum tamen parumper temperavit Autumnus θερασίγατος, nam protractiores erant febres, & aliquando in malignas degenerabant. Remedia cordatis *Medicis* erant Venæ ſectio, & frigidæ uſus; hæc enim utramque paginam, ut dici ſolet, implebant; qui verò parva attollentes, ut plura viderentur præſtitiſſe, vel ut Seplaſiarios benevolos haberent, Cardiacis calidioribus uſi ſunt, tanquam camino oleum addentes, ægros in extremam perniciem præcipitarunt. Limonum ſuccus, ſpiritus Vitrioli, Sulphuris, & ſimilia erant egregia Cardiaca; diverſis itaque artibus, ac diverſo telorum genere, cum hoc febrili exercitu congrediendum fuit; Anno ſuperiori hoſtis irritandus erat ad pugnam, hoc verò illius impetus parumper ſuſtinendus, & acutis telis frangendus, qualia ſunt Acida omnia. Sanguis qui ſecta Vena educebatur ſpumeus erat, & croceus, Urinæ ſimiliter multa bile ſaturatæ. Multis ex febricitantibus papulæ apparebant in cute, ac præſertim Pueris, quales efflorescentiæ Variolarum erant veluti Prodromi. Variolæ quidem per æſtatem paucos ſuſtulerunt, aſt autumno, & in prima parte hyemis, paucis pepercerunt, ac minùs iis quibus detractus fuiſſet ſanguis. Multis Tertianæ febres in Quartanas migrabant; ſicuti autem præcedenti Anno *Peruviani Corticis* uſus in Quartanis, ac diuturnis febribus improſperè ceſſit, ita hoc Anno ſaluberrimus fuit, & ii qui paſſi ſunt recidivas, febres mitiores poſtmodum experti ſunt, ac antequam Hyems accederet, perfectè convaluerunt. Ubi primùm æſtus cœpit miteſcere, quod circa Æquinoctium contigit, viſa eſt pacari febrilis tempeſtas, quæ ſenſim in ſummam tranquillitatem ceſſit, adeò ut duobus poſtremis decedentis Anni Menſibus in Foro *Medico*, penè continuæ eſſent feriæ.

XXXV. Hujus febrilis tempeſtatis cauſam ſaltem occaſionalem, in immodicum Aëris æſtum referre placuit, qui potis fuerit Bili nimiam acrimoniam adſciſcere, ut cum ſucco pancreatico, minùs aptè quàm par eſſet, ebulliret, & in maſſa ſanguinea febrilem effervescentiam cieret. Neque mirum ſit, quòd exiguo tempore adeò permutata fuerit ſanguinis, & omnium fluidorum craſis; magna

Digitized by Google

magna eſt enim vis caloris, quidquid *Helmontius* dixerit, Calorem Qualitatem *Rerollæam* appellans. Multa quæ ſuapte natura dulcia ſunt, ad ignem amareſcere, alia verò magis dulceſcere quotidie obſervamus; ſic ut ait *Gal. l.* 4. *de Simp. Med. fac. c.* 17. Lac, coctione eam dulcedinem acquirit, quàm Mel deperdit. Vinum quoque per totam hyemem, ac etiam Vernum tempus, nativam dulcedinem ſervans, ubi Æſtatem ſenſerit auſterum fit, niſi in Hypogæis, & frigidioribus locis aſſervetur. Calor itaque ac frigus, ſive ſint cauſæ immediatæ, ſive excitantes, & occaſionales ſubitas mutationes, in noſtris Corporibus parere poſſunt, & humorum texturam, citiùs quàm quis putet, invertere. Narrationem oppidò curioſam apud *Lucianum de conſcrib. Hiſt.* habemus de febre quadam Tragœda (ſic enim illam appellare liceat) quæ *Abderitas* temporis ferè momento invaſit. Egerat *Archelaus Poëta Tragicus* media Æſtate, multoque æſtu, apud Abderitas, *Euripidis Andromedam*, ex quo factum, ut multi ex Theatro febricitantes exierint, ac univerſi poſtmodum febre graviſſima fuerint correpti, quæ die ſeptima plurimo ſudore erumpente, nec non ſanguine è naribus profluente, ſolvebatur, ſuperſtite tamen ridicula quadam mentis perturbatione, nam ut refert Auctor, *omnes quaſi ad Tragœdias agendas impellabantur, & Jambica perſonabant, multumque vociferabantur, maximè autem Euripidis Andromedam canticis referebant, plenaque adeo Civitas erat pallidis, ac macilentis illis Tragœdis ſeptimanis.* Haud aliter apud nos immodicus æſtus, Plebem Urbanam inter anguſtias ſuarum ædicularum concluſam, in febres agebat, adſpectu quidem terribiles, nec ſine mentis emotione, ſed quæ poſtea die ſeptima, oborto ſudore poſt celebratam liberali manu phlebotomiam, ſolverentur. Hac de cauſa eos qui circa Urbis pomœria lares habebant, ſeu ubi magis patula, & ampla ſunt Viarum ſtrata, ut in ea parte quæ *Herculea Additio* appellatur, faciliùs febres; adoriebantur, ubi verò Urbs magis conferta eſt, & Vici anguſti, & anfractuoſi, minùs à febribus populares exercebantur. Neque fortuitò Urbium Conditores, anguſtas, & anfractuoſas vias eſſe voluiſſe cenſendum eſt, ut in iis Urbibus, quæ adhuc aliquid antiquitatis retinent, qualis eſt *Mutina*, ut nempè magis ſalubritati, quàm pulchritudini conſulerent. Sic *Nero* poſtquam

Digitized by Google

quam flammis *Romam* abſumpſit, intentus poſtmodum illius reparationi, dimenſis viarum ordinibus, ac latis ſpatiis, ſplendidiorem quidem Urbem, pro Imperii majeſtate, ſed minùs ſalubrem reddidit, nam ut ait *Tacitus l.* 15. *Annal.* compertum eſt *veterem illam formam ſalubritati magis conduxiſſe, quoniam anguſtiæ itinerum, & altitudo tectorum non perinde Solis vapore perrumperentur.* Hanc ob cauſam opulentiores Cives, qui in amplis Conclavibus à tecto remotioribus degebant, ſicuti etiam populus Apella, vim febrilis hujus tempeſtatis minùs ſenſere. Magni profectò momenti eſt, ad præſervationem à morbis æſtivis, in amplo ac frigido Conclavi degere, ac ſomnum capere, ut à diurno calore attritæ vires per nocturnum ſomnum reparentur. *Somnum in frigore cooperto* commendat *Hippocrates* 4. *in* 6. *Epid.* quem locum in altera mea Diſſertatione expoſui; ſi ergo vel in ipſa hyeme, præſtat quieſcere in loco ubi ſit aura frigidior, idque in gratiam reſpirationis, dummodò totum Corpus ſtragulis ſit coopertum, ne à frigore carnes pungente interturbetur ſopor, multò magis æſtate præſtabit, in frigido Conclavi ſomno indulgere.

XXXVI. Hic autem immoderatus Aëris fervor, ſi febrem hanc popularem excitavit, viam quoque aperuit, ut citiùs reſeratis poris, per ſudorem febrilis materia evaneſceret, idque beneficii ſequutum, ut exterminata radicitùs Scabie, Plebs nitidior, ac vegetior apparuerit. Ac profectò gravis hæc morborum Tempeſtas, omninò diſiiſſet, nī Variolæ, quò magis ambientis calor tepeſcebat, eò ferociùs ſæviiſſent, cùm non ſolùm puellarem ætatem demeterent, ſed etiam grandævos, ac præcipuè Utero gerentes, quotquot hoc morbo laborarent. De Variolarum natura, & cauſis, cùm tot extent doctiſſimorum hominum ſcripta, nil addam, niſi quòd in hac Varioloſa Conſtitutione, quæ circa Autumni finem vim ſuam magis exercuit, faciliùs evaſerint ii, quibus nec detractus fuit ſanguis, nec ullum adminiſtratum remedium, toto curationis negotio Naturæ commiſſo. Neque mirum quòd V. S. noxia fuerit; ſi enim ex *Hippocrate de Nat. hom. n.* 14. *Autumno pauciſſimus ſangnis ſit in homine*, ob prægreſſam Æſtatem, quæ Corpora exhaurit, id certè apud nos hoc Anno locum habuit, quare Virtus jam debilis ab exhauſtu, ob præcedentem æſti-

Digitized by Google

vum fervorem, ſecta Vena illicò labaſcere videbatur, ac fieri minus apta, ut noxium humorem ad Cutim protruderet.

XXXVII. Sicuti in ſuperioris Anni Conſtitutione noxius fuit *Chinæ Chinæ* uſus, ut adnotatum, ita in hac ab illa toto Cœlo diverſa, valde ſalubris compertus eſt; multi quidem Quartanarii hoc Autumno per Urbem vagari viſebantur, ſed quotquot ad hoc remedium confugere, vel integrè ſunt reſtituti, vel ſi nonnulli recidivas paſſi ſunt, paulò poſt convaluere; hinc practicam Cautionem, ulteriori tamen obſervatione confirmandam, elicio, ſecuriorem eſſe *Chinæ Chinæ uſum*, quando humores fræno potius egeant, quàm ſtimulo. Anno elapſo ob frigidam, & humidam Conſtitutionem tota humoralis maſſa, utpote craſſa, ac ſegniùs fluens ſtimulanda erat, ac ad motum cienda, hac Æſtate verò, ad orgaſmum prona, ac neſciens ſtare loco, erat potiùs ſufflaminanda, quòd mirè præſtabat *Peruvianus Cortex*, humorum impetum compeſcendo. Eandem ob cauſam aquæ uſus, in altera Conſtitutione adeò noxius, in hac ſaluberrimus fuit; ſicuti pariter Acida omnia, quæ celebrioribus Cardiacis palmam præripuere, ut quæ partium Alchalinarum vim frangerent; *Hermeticorum* enim effatum eſt, *Alchalia per Acida, & Acida per Alchalia emendari.*

Atque hæc pauca de hujus Anni Conſtitutione, tumultuariè fateor, ac inter armorum ſtrepitus, viſum eſt conſcribere, hyemantibus apud nos Germanorum copiis, quæ hac Æſtate in Pedemontana Regione adverſus Gallos militarunt; cæterùm, urgente adhuc rei Annonariæ anguſtia, vereri licet, ne venturo quoque Anno, popularium morborum nova ſeges ſucreſcat, quod omen deſpuo.

DE

Digitized by Google

DE

CONSTITUTIONIBUS

TRIUM SEQUENTIUM ANNORUM

M. DC. XCII., XCIII., & XCIV.

In Mutinenſi Civitate, & illius Ditione.

DISSERTATIO

I.

INtermiſſam varias quidem ob cauſas, ſed potiſſimùm ob parum proſperam Valetudinem, Operis incœpti texturam reſumens, Morbos qui hiſce tribus Annis apud Noſtrates populariter vagati ſunt, nec non rariora quædam quæ peculiari obſervatione digna credidi, compendiosè referam, haud dubia ſpe quòd apud cordatiores *Medicos* veniam ſim impetraturus, ſi minùs aptè quàm par eſt res exponatur, modò fideliter (quod in hiſtorica narratione potiſſimúm expetitur) id fiat, quod me præſtiturum ſanctè polliceor. Horum verò trium Annorum Conſtitutiones non ſejunctim, ut priores duas, exponere, ſed unico faſce ſimul complecti libuit, ne eadem chorda, cum riſu oberrans res eaſdem repetere deberem, quando unica & eadem ferè morboſa Tragœdia totum hoc triennale ſpatium abſumpſit, nec exordium obtinuit, donec Cœli temperies in ſtatum toto Cœlo diverſum permutata, novos morbos in Scenam produxerit.

II. Ut ergo a Conſtitutione Anni 1692 exordiar, Hyems ſatis regularis fuit, ac legitima, nec quid inſolens habuit quod noſtro huic Climati non congrueret, primò quidem *Boreales Venti* ad aliquot dies ſatis validè perflarunt, Terra nondum nivali vellere adoperta, unde metus erat ne Sata exurerentur, ſed Ventis poſtmodùm ſilentibus, ac modicis nivibus delapſis, Hyems propriam

Digitized by Google

temperiem, & eas conditiones obtinuit, quas *in libro de Aëre Aq. & Loc.* recenſuit *Hippocrates*, nimirum ut ſit *moderata, neque valdè clemens, neque frigiditate excedat.* Morbi itaque hyemales obſervati ſunt, ut *Tuſſes*, *Pleuritides*, *Eriſipelata*, *Apoplexiæ*, ac in iis præcipuè qui præcedenti Anno à gravi aliquo Morbo conflictati fuerant; major tamen pars eorum qui ægrotarunt evaſit, demptis paucis quibuſdam è Senioribus, & Silicernio jam proximis. Nihil itaque hyemali tempore obſervare licuit, quod τὸν ἐπιδήμιον redoleret.

III. Neque verò à ſibi debita temperie multum deſcivit *Vernale tempus*; ſatis enim moderatæ fuerunt pluviæ, ac interpolatæ, quales Agricolarum votis reſponderent, ſicuti *Æſtas* quæ ſucceſſit non admodùm fervida, ut præcedenti Anno, neque nimis ſicca extitit, ſed pluviis identidem labentibus, ac Eteſiis ſuo tempore flantibus, talis fuit qualis noſtro Cœlo congrueret; quare meſſem ſi non planè frugiferam, qualem publica neceſſitas optabat, non improbandam tamen exhibuit. Haud ſecus *Autumnus* ſtadium ſuum regulariter percurrens cum prima parte hyemis non admodum rigida Annum clauſit. Sic totum Annum ſatis placidum, ac Auſtrinum quoad primam Qualitatum temperiem exegimus.

IV. Non ea verò moderatione ſequens Annus proceſſit, illum enim totum intemperatum, ac prorſus exlegem experti ſumus. *Hyemem* totam cum perpetua Cœli ſerenitate, & mitiſſimis frigoribus tranſegimus ſine pluviis, ac ſine nivibus, neque ſolùm in hac planitie noſtra, ubi ſedet *Mutina*, ſed neque in editiſſimis *Appennini* jugis, quæ alias per totam hyemem, & vernum quoque tempus albeſcunt, Mari ſupero, & infero canum verticem oſtentantes; ſic neque *Gabellus*, & *Scultenna* (inter quæ flumina Urbs hæc poſita eſt) glaciem, ut cæteris Annis, ſenſere, quod multùm contulit, ad Annonæ caritatem levandam; cum tota hyeme per hæc flumina Frumentatores è proximis regionibus commeatus ad nos abundè conveherent, ad plebem noſtram, & *Germanos Milites* alendos, qui hoc Anno quoque apud nos hybernarunt. Sic Veris ſpeciem Hyems tota Auſtrina exhibuit, cui poſtmodùm Ver ſucceſſit hyemis naturam, veluti mutatis vicibus, referens, ab Æqui-

Digitized by Google

Æquinoctio verno etenim uſque ferè ad Solſtitium perpetua ferè fuerunt frigora cum Ventis Aquilonaribus, ac perennes fuere pluviæ, eæque adeò ingentes, ut paſſim flumina ruptis aggeribus campos inundarint.

V. Jam nefaſtum Annum, & inſalubrem nemo non videbat, tum ob pluviarum vim magnam, quæ morborum ſunt ſeminarium, tum ob apparentia in Mororum foliis ſigna Rubiginis, quæ ſterilitatis prodroma eſt, ut Annis ſuperioribus ſumma totius *Ciſpadanæ*, & *Tranſpadanæ regionis* calamitate experti fuimus. Eodem modo ſubſequuta Æſtas uſque ad Caniculares dies Veris ſpeciem exhibuit, quo tempore ſatis curioſum fuit, apud nos ſaltem, Luſcinias audire pro Cicadis arbuſta rumpentes. Sic ventum eſt ad Æſtatem cum mitiſſima Aëris temperie, nobis tamen impropria, pluviis identidem magno impetu delabentibus; hinc ob ſolum valdè uliginoſum, & ſatis blandam caloris temperiem ad tantam altitudinem, ac denſitatem omne frugum genus exercevit, ut metus Anni patùm frugiferi ex omnium animis ferè exciderit; at improviſa *Rubigo*, cujus non obſcura indicia, ut dixi, apparuerant, ſpem omnium repente eluſit; illicò enim frumenta, fabæ, & quæcumque leguminum genera ſydereo afflatu veluti percuſſa exaruere. Inopinus itaque caſus cum Agricolas, tum Urbanos quoque perculit; ſummam enim frugum penuriam non ante viſam impendere præſentiebant omnes, quando ex præcedentium Annorum ſterilitate exhauſta eſſent tum publica, tum privata horrea, nec aliunde commeatus, ut ex *Mantuano*, & *Ferrarienſi agro* poſſent ſuppetere, cum eadem Rubigalis contagio totam *Ciſpadanam*, ac *Tranſpadanam Regionem* pervaſiſſet.

VI. At non ſolùm Cereales opes abſumpſit hæc peſtis, ſed omne etiam ſubſidium, quod Pomifer Autumnus ſolet ſuggerere, eodem tempore ſuſtulit, ſolum enim acerbis adhuc fructibus paſſim reſperſum ſpectabatur, quin & Plantæ ipſæ honore frondium orbatæ media æſtate viſebantur. Uvarum quoque proventus, qui ab initio aureus ſperabatur, ob eandem cauſam non niſi parciſſimus prævidebatur. Mœrore itaque cuncta plena erant, dum Agricolæ in areis non tererent niſi leves culmos, ſtipulaſque volantes, quare ſine Cereris, & Bachi muneribus in omnium præcordiis

Digitized by Google

frigebat ſanguis. Harum calamitatum cauſa potiſſima, frigida & pluvioſa Conſtitutio paſſim culpabatur, quoties enim in hiſce Regionibus Æſtas ſicca, & fervens præceſſit, nunquam frumenti inopia laboratum eſt, ut apud nos Oraculi loco *Virgilianum* illud coli poſſit. *Magnaque cum magno veniet tritura calore.*

VII. Autumnus porrò Æſtatis vicem ſupplens ſummis fervoribus, & obſtinatiſſima ſiccitate totam humiditatem quam Terra poſt tam ingentes pluvias ad ſatietatem hauſerat, abſumpſit; nec calor remiſit niſi circa primam partem adventantis hyemis, quæ & ipſa leges ſuas nullatenus ſervans, verùm ſatis placida, & mitis decedenti Anno Vale dixit. Sic in hujus Anni 1693. Conſtitutione nulla ex illius partibus legitimam, ac propriam temperiem ſervavit, ſed una alterius vices ſubeunte, omnes extemporaneæ fuerunt.

VIII. Sicuti autem prima pars hyemis, quæ præcedentem Annum clauſit ſatis placida, ut modò dixi, extitit, ita pars altera quæ Anno 1694. fores aperuit, aſperrima, ac rigidiſſima facie apparuit, per totum enim ferè Januarii menſem flarunt Boreales Venti cum perpetua Cœli ſerenitate, ut ſquallidum, ac pulverulentum ſolum undequaque viſeretur, non ſecus ac æſtivis menſibus, quod apud nos prorſus inſolens eſt, ſic totam hyemem ſerenam ſine aquæ guttula è Cœlo decidua traduximus; appetente autem Verno Æquinoctio Cœlum Votis communibus reſpondit largis imbribus effuſis, qui uſque ad Aprilis initium perdurarunt, quibus poſtea, flante Auſtro, ingens caliditas ſucceſſit, ut die quinta Aprilis in meo *Thermometro* liquor 70. gradum pertigerit, quò interdum neque Junio menſe devenire conſuevit. Reliquum porrò Veris, ac totam Æſtatem cum pertinaciſſima ſiccitate, & immoderato calore tranſegimus, Autumno quoque eundem tenorem, quod ſiccitatem ſpectat, ſervante: quare Annum ſignare licuit præ cæteris valde ſiccum, & ſquallidum, Colonis tamen non prorſus ingratum, cum frugum, & Vini proventum non improbandum ſuppeditarit.

IX. Fuſius forſan quàm res ipſa videatur exigere horum trium Annorum Conſtitutiones, me proſecutum fuiſſe putabit aliquis, cùm in cujuſcumque Anni Conſtitutionibus ſingillatim nihil eorum, quæ ad rem medicam ſpectant, & quod meum inſtitutum eſt, attigerim

Digitized by Google

tigerim, quaſi *παρέργον ἔργω* præmiſerim, verùm id conſultò egiſſe me fateor, ſiquidem, cum ex ſuperiùs memoratis pateat quàm diſſimilis, & diſcolor fuerit harum trium Conſtitutionum facies, & alia ex parte cum eadem prorſus Epidemia per totum hoc tempus, plus minùs, graſſata fuerit, ſatis liquere poteſt quàm parùm firmo talo ſtet illorum Opinio, qui ex manifeſtis Aëris Qualitatibus, Caloris ſcilicet, Frigoris &c. putant ſatis explicari poſſe *Epidemicorum Affectuum* geneſim, ac indolem, ut etiam ex prægreſſis Conſtitutionibus prænunciari poſſint ægritudines, quæ populariter vagari debeant.

X. Egit id equidem *Divinus Præceptor*, ut ex *Sectione tertia Aphoriſmorum Aph.* 11. *& libro de Aëre, Aq. & Locis* ſatis liquet, nam ex prægreſſa Hyeme ſicca, & Aquilonia, & Vere pluvioſo, & Auſtrali pronunciavit *neceſſum eſſe*, ut Æſtate *acutæ febres* fierent, *lippitudines*, & *Inteſtinorum difficultates*; ſicuti ex hyeme Auſtrali, pluvioſa, & ſerena, Vere autem ſicco, & Aquilonio, *Mulieres gravidas abortivos fœtus edituras*, cæteros verò Mortales difficultatibus Inteſtinorum, & ſiccis lippitudinibus obnoxios fore: Verùm *Galenus* 3. *de Diff. Reſp. c.* 1. licet *Hippocraticæ* doctrinæ ita addictus, ut *Hippocratis* libris etiam ſpuriis uſurum ſe ſcripſerit, aſſerere non eſt veritus in citati Aphoriſmi commento *Hippocratem* uſum potiùs fuiſſe rationali methodo quàm obſervatione, & experientia. Huic *Galeni* interpretationi nullatenus aſſentiens doctiſſimus Mercurialis ait nil tale de Sapientiſſimo Viro, qualis fuit *Hippocrates* credendum, qui non tam audacter pronunciaſſet *neceſſum eſſe*, ut poſita tali Conſtitutione temporum tales ægritudines emergere debeant, niſi ratione, & multiplici experientia fuiſſet abundè inſtructus. Celeberrimus *Lucas Tozzius* in nuperis ſuis Commentariis in *Hippocratis Aphoriſmos* aſſerit obſervationibus potiùs, & iteratis experimentis quàm confictis argumentis, *Hippocratem* ita pronunciaſſe, nulla ratione apparente, quæ ſuadeat iſthæc eventura; ingenuè enim fatetur Vir egregius ſibi obſervatum, quòd poſt hybernam tempeſtatem ſiccam, & Ver pluvioſum ſubſequutæ non fuerint acutæ ægritudines.

XI. Quot porrò diſceptationes inter ipſos Medicinæ Proceres pro genuina Aph. 12. 3. Sect. explicatione. *Si verò hyems Auſtrina*,

Digitized by Google

ſtrina, & pluvioſa, & ſerena fuerit &c. (cum tot ſint interpretationes, quot Interpretes) jam ſatis conſtat: *Manardus* enim *l.* 9. *Ep.* 1. vocem illam *ἐυδίας* volebat expungendam, tanquam ſuppoſititiam, cum intelligi nequeat, quomodo vox illa *ἐυδίας*, quæ Serenitatem ex illius interpretatione ſignificat, aliis cohæreat, quæ hyemem pluvioſam, & Auſtralem repræſentant; *Leonicenus* verò in omnibus antiquis Codicibus vocem illam reperiri ait, ac pro placiditate, & clementia interpretatur. Hinc inter illos celeberrimos Viros pro ſimplici vocula talia orta ſunt diſſidia, adeò ut, referente *Braſavola* in citati Aphoriſmi commento, *Seniores illi alioqui reverendi apud multos pro re tam levi præliantes in deriſum venerint, cum à rationibus, ad jurgia devenerint.*

XII. Abundet quiſquis in ſuo ſenſu ut lubet, & ex Anni temporum, in manifeſtis qualitatibus exorbitantiis tanquam ex fonte, morboſas Conſtitutiones derivet, ego ſanè ex quo ad Epidemicorum Affectuum naturam contemplandam animum adverti, his quæ tam confidenter, & magnificè proferuntur experientiam reſpondere non video, & quod me angit, in hac Provincia quotannis Hoſpitem me agnoſco, licet enim videam quò paſſim itur, non ſatis tamen video, quà ſit eundum niſi poſtquam à via longè aberraverim. Profectò ſi rem accuratius perpendamus, quilibet Annus ſemper Affectus aliquos ſecum infert, qui *τὸν ἐπιδήμιον* ſapiunt, nec tales putantur, quia aliquando leves ſunt, licet propterea epidemicam naturam non exuant; demiror autem non parum, quomodo inſurgente aliqua populari tempeſtate *Medentum* plerique nullatenus Affectus ingenium perpendentes, nec qua methodo Natura ipſum ſponte expugnet, illicò totis viribus, & vulgari methodo ob analogiam quam habeat ad congenerem morbum, ad illius oppugnationem inſurgant, & remediorum multitudine indiſcreta, & frequenti viſitatione muneri ſuo ſatis factum exiſtiment. Mundus autem, qui vult decipi, intempeſtivam hujuſmodi ſolicitudinem magis commendat, quàm prudentem cunctationem, magniſque muneribus, & encomiis eos cumulat, qui, ut ait Sidonius, *parùm docti, ſatis ſeduli, multos ægros officioſiſſimè occidunt.*

XIII. *Affectus* ergo *Epidemicus*, qui tribus hiſce Annis in ſuis Conſtitutionibus inter ſe tam diſſimilibus, cùm Urbem, tum

Digitized by Google

tum Villas, & vicina Oppida multis funeribus infeſtavit, fuit *Febris Purpurata, ſeu Petechialis*, ut appellant, quæ aliquando quidem poſt multam ſtragem editam, viſa eſt velle receptui canere, ſed poſtmodum auctis veluti viribus violentior irruebat, ac populariter graſſabatur. Circa Æquinoctium Vernale Anni 1692. hæc Febris primò caput extulit, ac ſub initium levi quadam velitatione diſcurrens, mox per totum Veris tempus, & partem Æſtatis uſque ad Canis exortum ſub peticulari larva ſævitiem ſuam exercuit. Ubi ergo Æſtas incanduit. Febris hæc Purpuram depoſuit, nec illam reſumpſit donec calor æſtivus cœperit remittere, circa nimirum Arcturi exortum, quem morem Annis quoque ſequentibus ritè ſervavit, veſtem quidem, ſed mores, ac genium haud quaquam mutans, Febres enim quæ in ſummo æſtu ſine Peticulis viſebantur haud ſecus malignæ erant indolis, quam *Vibices* poſt mortem apparentes ſatis demonſtrabant.

XIV. Obſervatione verò dignum fuit, quod poſt pleniluniun, ac multò magis ſilente Luna ferociebat hæc Febris, quæ poſtea ad novum ejuſdem lumen miteſcebat, nec mea tantùm, ſed aliorum quoque Profeſſorum conſtans fuit Obſervatio, quòd non parùm contulit ad hujus Febris Prognoſim, & Curationem; num verò ſuper Epidemicos Affectus peculiare jus aliquod habeat Lunare Sydus, ut illius mutationibus, & variis phaſibus auſcultent, non indignum eſt obſervatione.

XV. Admirandum certè fuit id quod die 21. Jan. 1693. contigit; facta enim per noctem Lunari Eclypſi major pars ægrotantium obiit, ac eadem penè hora, qua nimirum Luna laborabat, quin & nonnulli repentina morte occubuere, unde per totam ſequentem diem magno ſtrepitu, ut hic vetus conſuetudo obtinuit, perſonantibus Campanis non levis horror omnes perculit. Tunc mecum ipſe novitatem hanc perpendens, admirari cœpi, quomodo *Hippocrates* tam diligens rerum omnium, ac præſertim cœleſtium Obſervator, qui *in libro de Aëre, Aqu. & Loc. num.* 30. periculoſiſſima ambo Solſtitia pronunciavit, maximè verò æſtivum, ſicuti, & utrumque Æquinoctium, edicto veluti cavens, ne hujuſmodi temporibus medicamenta exhibeamus, neque curemus, neque ſecemus, ſicuti Aſtrorum ortus, & occaſus, ut *Canis*, *Ple-*

Digitized by Google

jadum, Arcturi obſervandos eſſe præcepit, ut ex pluribus locis illius Operum videre eſt, & Cometis à ſe obſervati mentionem facit, quem ſubſecutus eſt Terræmotus, Luminarium porrò defectus alto ſilentio tranſegerit. Quin & Practici ferè omnes Solis, vel Lunæ defectus non pluris faciunt, quàm eorundem Syderum oppoſitiones, & ordinarias coitiones. Unus, quòd ſciam, *Gulielmus Ballonius* lib. primo ſuorum Epidemiorum inſignem caſum refert; ait enim *Pariſiis* accidiſſe, quòd dum plures *Medici* apud illuſtrem Mulierem ægrotantem conſulturi ſimul conveniſſent, ac tunc temporis Solis defectus contigiſſet, illique ad contemplandum Solis defectum in Vaſe aqua pleno, ut ſolet fieri, ſublimiorem Ædium partem conſcendiſſent tillicò ad ægram decumbentem revocati fuerint, quæ dum Solis defectus perduravit animam agere viſa eſt, neque è gravi periculo evaſit, niſi poſtquam Sol in apertum erupit, claraque in luce refulſit.

XVI. Alterationem in Aëre oppidò inſignem in Solis defectu obſervare mihi licuit Anno 1694. die 27. Junii, ut in *Ephemeridibus meis Barometricis* eodem Anno editis annotavi; nam in ipſo Solaris Eclypſis tempore, Mercurius ad duas lineas in meo Barometro ſe extulit, hoc eſt Aër temporis ferè momento gravior eſt redditus, ac idoneus propterea ad ſubitas in Microcoſmo alterationes producendas, quare ſi ex Divini Præceptoris ſententia ad Æquinoctia, & Solſtitia advertere oportet, ne quid magnum in illis circa ægros moliamur, non incongruum quoque erit, ſi *Medentes Clinici* ad Luminarium defectus, oculos non ſolùm, ſed mentis aciem intendant. Nollem tamen quis crederet velle me quòd rerum agendarum ſcopi ex corporum Cœleſtium vario ſitu, & configuratione deſumi debeant, nam ubi morbi ſævities urget, Lotium potiùs quàm Aſtra contemplari neceſſum eſt, ut ajebat *Manardus*, & opportuna remedia, vel reclamante Cœlo, ſunt adhibenda, quando *omnis dilatio eſt Animæ periculum* ut *Hipp. in Epi. ad Crat.*; in morbis tamen popularibus, qui non rarò à cauſis ſuperioribus natales ſuos deducunt, & in quorum curatione non tam facilis, ac certa methodus habetur, non prorſus alienum eſt talia reſpicere, nam ubi agitur de humano corio, *Nihil temerè, nihil negligere*, ex Divini Præceptoris Oraculo.

XVII.

Digitized by Googl

XVII. Verùm è diverticulis in viam; Symptomata, quæ Febrem hanc malignam comitabantur, antequam Peticulæ apparerent, erant *ingens totius Dorſi laſſitudo*, *Capitis dolor*, *Aurium ſurditas*, *Faucium ardor*, *Mentis ſtupiditas*, *Præcordiorum anxietas*, & *totius corporis ſegnities*; *Dorſi* verò, & *regionis lumbaris laſſitudo* adeò certum erat Febris peticularis ſignum, ut ratò falleret: quin ſub initium hujus pravæ Conſtitutionis, antequam Febres iſtæ palam graſſarentur, Mulieres quæ ad morborum Symptomata aliquando attentiores ſunt quàm *Medentes* ipſi, ex hujuſmodi ſuorum ægrò-rum querela Febris naturam prænunciabant, & *Medicos* monebant, cauto opus eſſe, nec temerè celebrandam phlebotomiam, quarum dictis, ac præſagitionibus cum perſæpè *Medentes* non auſcultarent, apparentibus poſtea maculis, multa probra ab iiſdem cum Artis dedecore perferre cogebantur. Si verò faucium ardor cum genaru n rubore acceſſiſſet hoſtem detectum clamabant, nec amplius hæſitandum de febris natura, jam in faucibus prodentibus ſe Peticulis. Profectò in hac malignarum Febrium pertinaci Conſtitutione, quæ per triennium ſæviit, *Mediris* non minùs cum Mulierculis, quàm cum Febre luctandum fuit, adeò ut (quod fateri non pudet) neceſſe fuerit, ſicuti inferiùs exponam, illarum conſiliis, & monitis morem gerere, non tam ad illarum importunitatem declinandam, quàm quòd re vera Experientiæ rerum magiſtræ eſſet obſecundandum.

XVIII. Pulſus parvi erant, & valdè compreſſi, una cum magna virium proſtratione primis etiam diebus quæ morbo augeſcente languidiores fiebant, adeò ut ægrotantes veluti Statuæ in Lectulis decumbentes jacerent, integro ferè carnium, & totius corporis habitu, quodque admiratione dignum fuit, quotquot hujus Febris violentiæ ſuccumbebant, pleni, ac ſuculenti veluti pingues Mortis Victimæ Libitinariis tradebantur; fortiores autem, ac robuſtiores cum Fœminas, tum Viros adortæ ſunt hæ Febres, non ita verò Seniores, nec eos qui vitam degebant valetudinariam. Urinæ verò vel in ipſo hujus Febris principio perturbatæ, plus minùs, apparebant, prout major, vel minor morbi eſſet ſævities, nec niſi in fine morbi in iis qui evaſere, ad naturalem ſtatum redibant.

Digitized by Google

XIX. Peticulæ verò, ut plurimùm quarta die, & ſeptima erumpebant, & ii quibus primis diebus apparuere, omnes ferè ſublati ſunt; primùm autem in *Collo*, *Dorſo*, & *Pectore* viſendas ſe præbebant, obſervatumque neminem evaſiſſe, niſi tandem ad extremos pedum ungues maculæ illæ ſe expandiſſent, in ſuperioribus partibus paulatim evaneſcendo; quibus autem Pectoris, & Dorſi fines non tranſilierunt Peticulæ, mortem obtigiſſe: variæ autem, ac diverſi coloris erant, prout varii, ac diverſi erant ægrotantium habitus; aliæ erant rubræ, aliæ pallidæ, aliæ fuſci coloris, aliæ parvæ, aliæ latæ, aliæ in ſummo; aliæ in profundo, & quas nonniſi oculis tranſverſa tuentibus liceret inſpicere, quod genus Peticularum fuit valdè ominoſum.

XX. Faucium inflammationem comitem hæ Febres ut plurimùm ſibi junxere, quæ inflammatio in Morbi vigore in cruſtam albam, & ulceroſam degenerabat, quod non minus negotium *Medicis* faceſſebat, quàm Febris ipſa, cum ægri ob id omnem cum cibum, tum medicamentum averſarentur, & multi, qui cæteroquin pacata aliorum Symptomatum tempeſtate evaſuri credebantur, in ipſo veluti Portu naufragium perpeſſi fuerint. Sitis porrò in his Febribus non adeò ingens erat, ut in aliis acutis Febribus aſſolet, nec multæ querelæ exaudiebantur, ſive non ſitirent, ſive mens obſcurè ægrotaret.

XXI. Quicumque ex hac febrili incurſione Fati ope, vel *Medici* evaſere, nulli excretioni vel per ſudorem, vel per Urinam, vel alias vias, per quas Natura criſes ſuas moliri ſolet, ſalutem acceptam referre poterant, ſed ſolùm Peticularum ſuo loco, & tempore apparitioni, & earundem per totum corpus expanſioni, lentæque evaneſcentiæ, ſalutis beneficium debebant: quin iis quibus alvi fluxus ſupervenere funeſtum fuit; Alvi fluxus autem Anno præcipuè 1693. hiſce Febribus Peticularibus per Autumnum ſupervenere, quo tempore Dyſenteriæ graves *Hebræos* potiſſimùm exercuerunt; culpabantur Fructus horræi, quibus Gens Recutita nunquam ſatis impletur, ſed aliæ cauſæ altiores ſubeſſe poterant.

XXII. Satis frequens fuit in his Febribus Singultus, quamvis parvæ Febres viderentur, Symptoma quidem non minus mole-

Digitized by Google

moleſtum, quàm ferale, & funeſtum; quotquot enim in hac febre Singultuoſi comperti ſunt, omnes in Libitinæ cenſum devenere. Vix obtinui, ut Singultuoſi Cadaver diſſecaretur, ac Ventriculus nigris notis ſparſim compunctus repertus eſt. Verminatio quoque multa paſſim extitit, & ii quibus ab initio Vermes per Os prodiere, omnes ferè extincti ſunt.

XXIII. Nonnullis ſuppreſſa eſt Urina, vacua prorſus exiſtente Veſica, præcipuè verò id obſervatum in iis quibus pulſus erant parvi, ac penè obliterati, ut contigit in Juvene quodam *Hebræo*, qui cum aſphyxia, ac totus gelidus vixit ad quatuor dies, nec Urinæ quicquam reddidit; antequam autem infelix iſte obiret, quamvis toto corpore perfrigefactus (nullibi Arteriis micantibus) adeò robuſtus erat, & ad motum expeditus, ut etiam ipſa die, qua è vivorum ſtatione deceſſit, è lectulo ſurrexerit, & ſuas Veſtes induerit.

XXIV. Non pauci poſt exantlatum Morbum veternoſi fiebant, ac ſtupidi, rerumque peractarum prorſus immemores, nec niſi poſt multos dies ſibi reddebantur; idem infortunium iis obtigit, qui in his Febribus gravem ſurditatem perpeſſi fuerant. Mercator quidam cum ex Peticulari Febre præter omnium opinionem convaluiſſet, ſurdus omninò ad 40. dies perſtitit, ad poſtmodum paulatim ex aſſe reſtitutus eſt.

XXV. Frequentiora in Urbe quàm in proximis Agris fuere funera, ac felicius plebs Ruralis, ſine ullo ut plurimùm remedii genere vim morbi eludebat, ſive quòd in Aëre ſalubriori degerent, ſive quòd *Medicis* carerent, non ſemel idcircò mentem ſubiit *Virgilianum* illud.

O Fortunatos nimium ſua ſi bona norint Agricolas.

Ac utinam *Medentes*, cùm aliquis popularis morbus debacchatur, curioſius ſcrutarentur à ruſticana gente, quæ magis fidit *Parocho*, quàm *Medico*, quali methodo Naturam tanquam optimum Ducem, ſequentes minus à recto tramite aberrarent, ac tutiori methodo ad curandos ægros ſibi commiſſos procederent. Cùm autem in his caſibus, ſibi quiſque pro ingenii ſui modulo Regulam confingat, ſecundum quam Opus ſuum moliatur, & in

Digitized by Google

communi morbo tot, ac tam diversa remediorum genera in usum revocentur, meritò cum Celso, *l. 7. in Præm.* cum quis convaluit, *dubitari potest secunda Valetudo Medicinæ, an Corporis beneficio contigerit.* Indubium tamen est, quòd in communi morbo, sicuti communis est causa, ita communia, & eadem ferè deberent esse præsidia. Quotquot autem ex Viris Agrestibus, quos è Peticulari Febre evasisse novi, & interrogare potui, non alio modo convaluisse referebant, quàm macularum circa septimam diem per totum corpus, & usque ad extremos artus expansione, & earundem lenta evanescentia, sine ulla sensibili humorum excretione.

XXVI. Quo tempore in hac Urbe, & in tota campestri regione quæ circumjacet, ferociebat hæc Febris, in vicinis Collibus, ut in Saxolensi, & Scandianensi ditione, nulli ferè ægrotantes vivebantur, neque eò pervasit maculosa hæc Febris, quæ tantùm in editioribus locis, & in ipsis Appennini jugis (veluti saltu quodam exiliens) vim suam pariter ac in nostra planitie exercuit.

XXVII. Sanguis porrò qui secta Vena, vel Cucurbitulis scarificatis, sive Venis sedalibus apertis, educebatur, in universum satis laudabiles notas præferebat, quantum oculorum acie licebat assequi, satis enim floridus, ac rubicundus apparebat, multòque magis qui à Natura per narium hæmoragiam profundebatur, neque in ullo ægrotante cujuscumque temperamenti, sanguinem extractum videre datum est, qui glutinis specimen aliquod præferret.

XXVIII. Profectò mihi fateri necesse est, in hac Peticularium Febrium Constitutione, adeò improsperè Venæ sectionem cessisse, ut omnes ægri exhorrescerent, quoties sanguinis missio per Venæ Sectionem proponeretur, eam verò fuisse popularem confidentiam in usu Cucurbitularum scarificatarum, ut ægros interdum decipere opportuerit, quoties urgeret necessitas sanguinem ex Vasis majoribus ob plethoricam dispositionem educendi, sinendo ut ægris Cucurbitulæ Dorso, & Scapulis applicarentur modicum sanguinem extrahendo, deinde paucas post horas sanguine ex Vena largiori manu educto. Ea enim hæserat opinio, nec solùm apud Vulgus imperitum, sed etiam apud *Poliatros*, quòd ubi præmissæ fuissent Cucurbitulæ scarificatæ, nullus amplius esset timor

Digitized by Google

mor de Peticularum retroceſſione, quamvis poſtmodùm non ſemel ex Vena mitteretur ſanguis; ſic curioſum erat *Chirurgos* paſſim videre cum Saculis Cucurbitularum plenis per Urbem curſitantes, dum inconſultis *Medicis* Plebeculæ hóc remedii genus adminiſtrarent. Suſpectam itaque, ne dicam infamen, ut Scopulos Acroceraunia, Venæ ſectionem in hiſce Febribus fuiſſe fateri lubet, ſicuti ex adverſo glorioſam Cucurbitularum tum ſcarificatarum, tum ſiccarum appoſitionem, ſive id fieret ob confirmatam in omnium animis opinionem de hujus remedii efficacia, ſive quòd revera in illo aliquid abditum eſſet, quod *Medicos* lateret.

XXIX. Reliqua porrò remedia, quibus hujus Febris oppugnatio tentabatur, eò collimabant, ut humorum motum ad Corporis ambitum promoverent, qualia ſunt quæ Sale volatili abundant; ſic nullum non ex Diaphoreticis in uſum revocatum, nihilò felicius tamen prodibant maculæ, ni forſan hoc pacto, Oleum Camino addendo, ut dici ſolet, febrilis incandeſcentia augebatur (quæ ſibi relicta humorum fugam maturaſſet) & diſtrahebatur Natura, quæ non tam properè depingebat in cute quòd intus moliebatur. Ego mehercle parùm profici obſervans per Alchalica ad Acida confugi, monente Hippocrate, *De loc. in hom. num.* 20. quòd *ſi quis non profuerit ad contraria ſe convertat*, nec improſperum ſucceſſum, ex illorum uſu adverti, ſufflaminato aliquantiſper humorum Orgaſmo. Non auſim tamen aſſerere, vi hujus, vel illius remedii evaſiſſe, vel periiſſe quemquam, cum *Andabatarum* ritu neceſſe fuerit cum hac Febre dimicare, neque magis felices in ſuis Curationibus fuiſſe *Medicos Seniores*, & longo uſu expertos, quàm *Juniores*, ac è Scholis nuper egreſſos, cum in tenebris tam videant Cœci, quàm Oculati.

XXX. Ad ſollicitandam Peticularum eruptionem paſſim fricationes humidæ ex Unctione Aetii ex uſu erant, ſicuti & Veſicantia Brachiis, & Cruribus appoſita; ſed hæc magis *Medicorum* exiſtimationi apud Vulgus, ne quid inauſum, aut intentatum fuiſſet, conducere viſa ſunt; quàm ægrotantium ſaluti, quibus acuebatur Febris, nec propterea facilior contingebat Peticularum eruptio, niſi forſan ob id retardabantur, facta ſeroſæ materiæ per vias Urinæ profuſione. Sic in hac febrili incurſione omnibus remediis tum internis

Digitized by Google

ternis, tum externis parùm proficientibus ſatiùs erat lentè feſtinare, & humorum matureſcentiam opperiri, ſpretis querelis adſtantium qui urgebant, velis, & remis, ut dici ſolet, ingruenti tempeſtati occurrendum, & prolatando magnas corrumpi opportunitates, quibus adverſis clamoribus *Medentes* non auſi obſiſtere, intempeſtiva, & incerta remedia præſcribendo, ſibi è manibus victoriam eripi viderunt, non ſecus ac *Pompejus M.* qui cum tergiverſando hoſtem commeatuum inopia laborantem facilè vinci poſſe cognoſceret, militibus tamen, & ſociis moram increpantibus, prælium miſerabili eventu commiſit, oblitus ſolitum *ſe laudare eos Medicos, qui nihil unquam ægroti cupiditatibus quicquam indulſiſſent*, ut ſcripſit *Plut. in vita Pomp.*

XXXI. Cum primùm graſſari cœpit Peticularis hæc Febris, necdum ſuſpicio eſſet de populari Affectu (Febribus diverſæ indolis intercurrentibus) purgationes, ut hic fieri aſſolet, in morborum principio, per medicamenta Minorativa dicta inſtituebantur, ſed paulò poſt prodentibus ſe Peticulis, ſudabant *Medico* tacita præcordia culpa, ob metum ne hujuſmodi purgatio Exanthematum eruptioni impedimento foret, humoribus ad interna retractis, Peticulis tamen poſtmodum feliciter erumpentibus, & ſtadium ſuum abſolventibus, *Profeſſores* qui attentius res obſervabant, experientia edocti à blanda purgatione non abhorrebant; Ego ſanè ubi tempeſtivè accerſitus fui, & Stomachum impuritatibus oneratum eſſe conjectavi, quamvis certus de Peticulari Febre, levem purgationem præſcripſi, neque non ſolùm ullam noxam exinde profiſciſci, ſed facilius Exanthemata apparere obſervavi. Similem caſum refert *Bollonius l. 1. Ep.*, qui ingenuè fatetur, in Febribus, quas de genere Peticularium non putarat, Medicamentum purgans, & Venæ ſectionem præſcripſiſſe, & innocuum utrumque remedium reperiſſe. Id eſt quod monebat *Divinus Præceptor l. 1. de Morb. n. 1. & 2.* obſervandum eſſe *quæ bona per fortuitum ſucceſſum Medici ægrotos curantes faciunt.*

XXXII. Ad oppugnandam verò tam infenſi hoſtis pervicaciam, in ſubſidium quoque accitus eſt *Peruvianus Cortex*, qui cæteris remediis ſuccenturiaret, præcipuus autem illius uſus fuit, in iis qui evaſerant ex morbo non benè, ut par fuiſſet, judicaro per debitam

Digitized by Google

debitam ſuo loco, & tempore peticularum eruptionem, & evaneſcentiam, iis enim diuturnis Febribus vexatis, Febrifugum iſtud exhibebatur, cujus uſus non multùm contulit ægris ſubinde in ſtupiditatem, & ſoporem delapſis.

XXXIII. Dyſenteriis porrò, quas Anno 1693. per Autumnum Peticulari Febri ſuperveniſſe ſuperiùs dixi, egregiè contuliſſe *Opiatorum uſum* obſervavi; nec forſan ulla eſt Affectio in quâ ſecuriùs, & liberaliori doſi exhiberi poſſit hoc remedii genus, quàm in hujuſmodi morbo, fractis licet, ac penè attritis viribus. Cuidam acerrima Dyſenteria laboranti, pluries exhibui Laudanum Opiatum ad 3. & 4. grana, ſed parvo levamine; vixerat hic ad plures dies omninò gelidus, ac ſine pulſu, vires tamen non erant adeò languidæ, ut huc, & illuc ſe jactare non poſſet; verebar ne largiori doſi exhibitum Laudanum, reliquum flammæ Vitalis quæ ſupererat, reſtingueret; Laudanum rurſus ad grana 5. exhibui, ex quo æger placidè dormivit, & excalefactus eſt, quod non tam doloris, qui Dyſenterias comitatur, ſedatione factum crediderim, quàm propter *virtutem Opii Diaphoreticam.* Cum ſatis obvium eſſet in hac Conſtitutione (ac præſertim graſſantibus Dyſenteriis, & Verminoſa Affectione) hujuſmodi in toto Corpore perfrigerationem, unà cum Pulſus abolitione, obſervare. Non ſemel ſubiit admiratio quare in Ventriculi, & Inteſtinorum Affectibus, tam frequens ſit talis perfrigeratio; ac Pulſus obſcuratio, non ita verò in Morbis Pectoris, ut in Pleuritide, cùm tamen hæ partes, & ipſæ membranoſæ ſint, & Cordi proximiores, ni forſan id fiat, quòd numeroſior nervorum ſoboles in Inteſtinis, & Ventriculo implantetur, quàm in Pleura, & Pulmonum membrana, & ob doloris ſenſum acutiorem tracto, in conſenſum Cerebro, Spirituum Animalium ad Cor influxus intercipiatur, unde poſtea ſilente Pulſu totum Corpus perfrigerentur.

XXXIV. Talis fuit hujus Purpuratæ Febris Indoles, ac talia Symptomata, quæ multam habent convenientiam cum iis, quæ apud *Fracaſtorium de morb. Contag. l. 1. c. 6.* leguntur deſcripta, qui Auctor caput particulare inſtituens de Lenticulari Febre, quæ Anno 1528 in Italia primùm graſſata, eſt mentionem expreſſam habet de laſſitudine, & fractione, ut ipſe ait, in toto corpore,

Digitized by Google

ſenſuum hebetudine, oculorum rubore, pulſu humili, Urinæ ſuppreſſione (quod peſſimum ſignum fuiſſe ait) macularum circa quartam, & ſeptimam eruptione, ſiti pauca, ac ferè nulla; hocque præcipuè annotat, Senes pauciſſimos Febre hac laboraſſe, ſed Pueros multos, ac Juvenes robuſtos. Mihi ſanè dum caput illud perlegerem, non parvæ admirationi fuit, quòd Febris Lenticularis à *Fracaſtorio* deſcriptæ, & Petechialis noſtræ (ut communi utar vocabulo) tam ſimilis fuerit facies, ac ingenium, ut hanc eſſe veluti ſobolem alterius, vel priorem illam redivivam caput extuliſſe, arbitrari quodammodò liceat. Advertens tamen Febrem illam eaſdem penè Regiones, & Populos eodem ferè victu utentes infeſtaſſe, multaque alia perpendens, quæ refert Vir ille doctiſſimus circa illius Febris cauſas, ut Padi, & Atheſis inundationes, fructus, & olera à rubigine exuſta, mirari deſii; ſi enim major diligentia in conſcribendis Morborum Annalibus à *Medicis* adhiberetur, iiſdem temporum viciſſitudinibus recurrentibus, eoſdem penè morbos recurrere, & Naturam eundem morem in illis abigendis ſervare facili negotio obſervaremus; nam ſicut in Politicis, ut ait Tacitus, *potius alii homines, quam alii mores*, ita in re medica potiùs aliud hominum, quàm aliud morborum genus.

XXXV. Sicuti autem magnæ tunc temporis fuerunt inter *Medicos* Diſceptationes circa cauſas illius Febris, & rectum curationis modum, ut penè ludibrio haberentur, veluti ipſe *Fracaſtorius* refert, cum non ſolùm circa præſidia Chirurgica, & Pharmaceutica adminiſtranda, ſed etiam circa victus regimen diſſiderent, ut apud eundem Auctorem, non ſine riſu primò, ſed poſtea nod ſine commiſeratione legi poteſt, ſic pariter inter Noſtrates *Profeſſores* non minores fuerunt controverſiæ, publicis ob id diſputationibus habitis, & quòd magis dolendum eſt inter celebertimos noſtri ævi Scriptores, magnæ ſunt diſſenſiones circa Febris Purpuratæ cauſam, & genuinum curationis modum, ex quo ſatis conſtat, quàm parùm poſt tot glorioſa Inventa à *Fracaſtorii* ævo uſque ad noſtra tempora *Ars Medica* profecerit, cum nondum quicquam certi conſtet de Malignarum cauſis, & illarum rationali curatione.

XXXVI. Verùm his omiſſis, quæ Medicæ Artis infirmitatem ſatis in propatulo ponunt, experiamur num detur conjectare ſaltem

Digitized by Google

ſaltem, ſi non ſtatuere, quæ fuerint hujus Febris germanæ Cauſæ, & qualis eſſet in febrientium Corporibus ſanguinis, & aliorum liquidorum ſtatus, & conditio, quod ex habitis obſervationibus, & morborum eventu elici poſſe arbitror, quicquid *Poëta* dixerit, ſucceſſus improſperos iis ominando, qui ab eventu facta notanda putant. Etenim cum in re Medica à juvantibus, & nocentibus ſecuriùs quàm aliunde potiores petantur Indicationes, Eventum, & Experientiam, tanquam Optimos Duces, ſequi oportet, ſiquidem illorum veſtigiis inhærendo, tutiori, & compendioſiori via Veritatem attingimus.

Quid norunt homines, niſi quantum lumina poſſunt
Tendere? ut ait Oppian. de Piſci. l. 2.

XXXVII. Cum ergo iſthæc Maligna Febris promiſcuè cujuſcumque ſortis homines adorta fuerit, tam egenos, quàm divites, otioſos pariter, ac negotioſos, & in omnibus idem penè Dramma luſerit, communem fuiſſe illius cauſam, proculdubio ſtatuendum eſt, eamque ex aliqua ex ſex rebus non naturalibus licet deducere. Alimenta quæ Terra ſuggerit, ut Cereales fruges, Olera, Plantarum fructus, Carnes Animalium (cum ex Herbis, & Terræ fructibus alantur) à rubiginoſa lue vitiari potuiſſe, & hoc pacto in maſſam ſanguineam pravos ſuccos invehere, ut exinde malignis Febribus primus fomes ſuccreverit, non prorſus à ratione alienum videtur; at cùm in Conſtitutione Anni 1690. unde labor hic meus Exordium ſumpſit, ſæviſſima *Rubigo* fruges omnes, & fructus peſtifero afflatu abſumpſerit, neque per totum Annum illum, ne unam quidem malignam Febrem, ſive Peticularem, ſive ſine Periculis, mihi ſaltem, obſervare licuerit, ſed tantùm Ruralis Epidemia Tertianarum Febrium Intermittentium per totam Eſtenſem Ditionem, & proximas Regiones oberrarit, ac talis, ut nullus ex Ruricolis penè fuerit, qui Tertianæ Febri Intermittenti non litarit. Ego non ſatis video quomodò corrupta Alimenta à rubigali peſte pro potiſſima cauſa culpari debeant; neque pariter caritatem Annonæ, quæ ad multos Annos Regiones iſtas exercuit, incuſare licet; quamvis enim ex Hippocrate 4. *in* 2. *Epid.* in Aeno ob eſum leguminum Crura, & Genua multis vitiata fuerint,

Digitized by Google

penes nos tamen tam qui pane optimo, quam qui confuſaneo veſcebantur eadem peticulari Febre cum iiſdem Symptomatibus premebantur.

XXXVIII. Multò minùs Aquas (quarum uſus tam neceſſarius eſt ad hominum Vitam ſuſtentandam) cauſari licet : quamvis enim aliquandò Aquæ corruptæ, & vitiatæ populares morbos invexerint, hoc tamen de Aquis noſtris ſuſpicari nequaquam licet : Regiones enim iſtæ Aquis ſalubribus abundant, ac præſertim Urbs iſta, quæ Divino munere non aliis dato, Fontes habet, qui puriſſimam aquam, non temporariam, ſed perennem æquo ſemper tenore profundunt, ut in Tractatu meo de admiranda Fontium Mutinenſium Scaturigine ſatis expoſui.

XXXIX. Cùm ergo inter ſex res non naturales nullam aliam communiorem cauſam reperire ſit præter Aërem, quo nihil communius, & æquè neceſſarium (cùm unum, & eundem locum incolentibus diverſa eſſe poſſint Ciborem, & potionum genera) Aër verò ejuſdem ferè ſit naturæ, ad occultam aliquam Aëris labem, & inquinamentum recurrendum eſt, quod in maſſam ſanguineam tales invexerit diſpoſitiones, ut ad excitandam hanc malignam Febrem ſatis virium habuerit. Quænam verò, & quales eſſent hujuſmodi Aëris diſpoſitiones, non adeò obvium eſt exponere ; profectò in ſolas Qualitates elementares pravam illius diatheſin referre, non adeò tutum eſt, nec animus Veritatis avidus, tam facilè aquieſcit, multòque minùs cùm per totum hoc triennium, ut ſuperiùs annotavi, tam diſſimiles fuerint cujuſque Anni Conſtitutiones, ac nihilò ſecius Purpurata Febris eodem ferè tenore tyrannidem ſuam exercuerit. Pro re indubia tamen habendum, Aërem hunc quem inſpiramus, ac totam Atmoſphœram varias, ac diverſi generis particulas, tum ex ſuperioribus, tum inferioribus Corporibus, in ſinum ſuum ſuſcipere, Cœlum nempe, ſeu Aſtra, ut Solem, Lunam, & reliqua Sydera, lumine ſuo potiſſimùm, quod inficiari non poſſumus, in Aëre profundere & ejaculari, ut ex Solarium macularum evaneſcentia licet conjicere, ac Globum Terraqueum eodem modo in ejuſdem gremium omnigenas ſubſtantias eructare, non tam vi Solaris luminis, quod illum plus minùs modò in hac, modò in illa parte calefacit, quàm vi caloris centralis,

Digitized by Google

centralis, & Ignium quos ipſa Terra intra ſua Viſcera recondit, ex quo conjicere eſt (quamvis oculorum acie id percipi nequeat) nihil eſſe in hac rerum Univerſitate, quod ſit magis heterogneum, utpote particeps terreſtrium impuritatum, & cœleſtium effluviorum, quàm Aereus Oceanus.

XL. Hinc ergò expiſcari licet hujus noſtræ Epidemiæ cauſam, ex Aëre nimirum ab heterogeneis, ac omnigenis particulis hinc inde, ac præcipuè ab Auſtrali plaga ſuſceptis vitiato, cùm hiſce Annis Auſtrini flatus dominatum obtinuerint, ſilentibus ut plurimùm Borealibus Ventis, qui nubila detergunt, & Aëris impuritates eò repellunt, unde deceſſerant, ad Auſtrales ſcilicet plagas, ex quibus omne malum ad nos profectum ſuſpicari fas eſt. Quòd verò in hac *Tragœdia* præcipui Actores fuerint Auſtrales flatus hinc conjectare licet, quòd dum in hac Urbe, & in campeſtri regione graſſaretur hæc Febris, Villæ, & Oppida ad Collium radices poſita, ſatis ſalubriter degerent, ac veluti in portu aliorum ſpectarent naufragium, utpote ab *Appennini* jugis protecta ne ab Auſtrinis flatibus adeò infeſtarentur, non ita verò loca in ſublimiori parte Appennini ſita, ſicut, & Urbs noſtra cum tota planitie iiſdem flatibus magis expoſita.

XLI. Quàm malè autem apud nos, ac ferè ubique Auſter audire ſoleat, nemo non novit, cum non ſolùm *Medici*, ſed *Populares* quoque, tanquam morborum peſtilentiùm Parentem Auſtrum deprædicent. Quid verò ſecum ad nos comportet Ventus iſte, num gravis ſit, ac noxius ob nimiam humiditatem, unde nomen ſumpſit (Auſter enim Νότος græcè dicitur) an quia *Lybiæ deſerta* venenatis animalibus infecta tranſgrediens, ut putat *Langius l.* 1. *Ep.* 19., collectum virus ad nos deferat, non tam facilè eſt decernere, id certum tamen, ac ipſis ſenſibus obvium, nihil magis, ac temporis penè momento Aëris ſtatum immutare poſſe, quàm flantem Auſtrum, ut Aër ex ponderoſo levior reddatur, ac ob id forſan nobis infenſus, & vitalibus muniis minùs idoneus, veluti ſat manifeſtis notis teſtatur *Barometer*, nam, ut *in Ephemeridibus meis Barometricis hoc Anno* 1694. editis annotavi, quoties ex Auſtrali plaga flant Venti, illicò Mercurius è ſua ſublimitate ad infimam uſque ſtationem decidit, qua minor in Barometro non obſervatur.

Digitized by Google

Cur autem Auſtrina Conſtitutio Aërem leviorem efficiat, dum cuncta tunc temporis nimia humiditate diffluunt, quæſita quidem mihi eſt ratio, num verò reperta fuerit, ut verum fatear, mihi hæret aqua, ut dici conſuevit.

XLII. Auſtrinam ergo Conſtitutionem Aërem vitiantem, magis quàm quodcumque aliud culpare licet, ita tamen ut à cauſis procatarticis hujus peticularis Febris non excludam Alimenta à *Rubigali lue* vitiata, tanquam communem cauſam cuicumque hominum generi, illegitimas Anni temporum viciſſitudines, ac intemperantias, pluviarum multitudines, verbo, complurium cauſarum Syndromen, unde humoralis maſſa a naturali ſua temperie degenerans, talem diſpoſitionem nacta fuerit, ut hæc maligna Febris emerſerit, quæ eò uſque perdurarit, donec Aëre in contrarium ſtatum migrante, Sanguis ac Spiritus craſim priori contrariam adſciverint.

XLIII. Qualis porrò graſſante hac Febre fuerit Sanguinis, & aliorum liquidorum ſtatus, num ad fluorem, vel ad concretionem potiùs vergerent, mihi quidem non ſatis conſtare viſum eſt. Revera, ſi tum recentiorum, tum antiquiorum *Medicorum* Oracula conſulamus, tam varia, ac diſſidentia inter ſe reſponſa pro ſtatuenda genuina, ac vera Febrium malignarum cauſa referentur, ut quilibet ex librorum lectione animo potiùs diſtractus, quàm inſtructus abſcedat. Hic mihi non vacat, nec multùm refert, longa nomenclatura noſtri ævi Scriptores in binas Acies diviſos, tanquam ex adverſo dimicantes recenſere, quorum alii proximam, & immediatam malignitatis cauſam in ſanguinis promptitudine, ob Acidi præpollentiam, & Gorgonios Spiritus, ut ajunt, ad concreſcendum conſtituunt, alii in ſanguine nimis diſſoluto, & ad fluorem evecto ob Sal Volatile, & Alchali acerrimum illi permixtum, adeò ut in hoc bivio, in quam partem quis ſe dedat magnos habiturus ſit Patronos, quibus cauſam ſuam tueatur, ſi non ex voto res ſucceſſerit. Sic in re tanti momenti qualis eſt maligni morbi cognitio, tam parùm inter ipſos *Medicinæ Anteſignanos* convenit, ut poſt tot glorioſa *Anatomica*, *& Chymica Inventa* adhuc neſciatur, quid ſit ſentiendum, nec quà ſit eundum.

XLIV. Deſpicatui tamen nequaquam duxerim, notionem illam

Digitized by Google

illam malignitatis, quam experimenta ex Medicina infuſoria deſumpta nobis ſuggerunt; ſiquidem acidis liquoribus in Venas Animalium vivorum injectis, & iiſdem Animalibus poſt mortem diſſectis, ſanguis in Venis, & in ipſo Corde concretus, & grumefactus, ſat manifeſtè conſpicitur, ſicuti liquoribus lixivialibus, & Alchalicis ſimiliter infuſis ſanguis ſine fibris, ac totus diſſolutus obſervatur, adeò, ut ex hujuſmodi obſervatione, omnia Venena tam externa, quàm intus genita, ad alterutram ex his Claſſibus ſatis commodè referri poſſint. Debemus hoc ſanè *Medicorum* noſtræ ætatis ſolertiæ, qui hujuſmodi experimentis, & ſenſuum miniſterio, lucem aliquam mentibus noſtris affundunt, quomodo ſcilicet, & quibus ſpiculis armentur in noſtris corporibus humores alibiles, cum venenatam naturam accerſunt, & malignas Febres accendunt, ut potis ſint, modò ſanguinem coagulare, modò fundere, atque diſſolvere, quod non parvi momenti eſt; ut in morbis malignis (acri judicio re prius penſitata) recta Curatio inſtitui poſſit, nec indiſcriminatim Alexipharmaca exhibeantur, Alchalicis ſtimulis Equum currentem interdum incitando, cum Acidorum fræno opus eſſet.

XLV. Quamvis autem Venenorum naturam, tum eorum quæ propinantur, ſeu ab Animalibus per morſum, vel alio modo inferuntur, tum illorum, quæ in Corporibus noſtris progigni ſolent, & malignos morbos excitant, revera feliciùs explicent *recentiores Medici*, quàm priores, qui ad publicum occultarum Qualitatum Aſylum provocabant, ac meliori methodo credantur curari maligni morbi quam olim, corrigendo nimirum per Acida enormitates ab Alchali productas, & per Alchalica, quæ ab Acido ortum duxerint, id tamen *antiquiores Medicos*, non prorſus latuiſſe cenſendum eſt. Ab hiſce duabus oppoſitis in ſanguine diſpoſitionibus, nimia ſcilicet laxitate, & adſtrictione Morbos omnes deduci, opinio fuit *Aſclepiadis*, ut pluribus in locis refert *Galenus* 2. *de Elem.*, quod idem ſenſiſſe viſus eſt *Vegetius in Arte Veterinaria l.* 1. *cap.* 28. pro medela ſanguinis nimis adſtricti Venæ ſectionem commendans. Extat apud *Hippocratem* 7. *Epid. num.* 33. ſat inſignis hiſtoria, verè memoratu digna, ex qua ſatis liquet, priſcos illos in malignis morbis, non quæcumque Antidoti nomine inſignita eſſent præſcripſiſſe,

Digitized by Google

ſiſſe, ut etiamnum à nonnullis factitari video, qui ubi conſtiterit Febrem eſſe malignantis naturæ, Cœlum Terræ miſcent, nullum non Alexipharmaci genus præſcribendo. Maligna Febre laboravit Nicoxenus, *lingua ardebat*, ait Hippocrates, *calor forinſecus non valdè fortis, exolutio Corporis vehemens, vox fracta, ut operoſum eſſet exaudire, clara tamen, tempora collapſa, oculi cavi, pedes molles, ac tepidi, juxta ſplenem diſtenſio, Urina clara, decubitus ſupinus, crura diducta, ac diſparata ob exolutionem, penitus vigil.* Et quid non ut maligniſſimæ Febris Ideam quis concipiat? Superſtes tamen evaſit; at quonam remediorum apparatu, ac molimine Domitor ille Morborum Febrem hanc adeò mortiferam ſubegit? *Potus erat aqua de Farina craſſa in ipſa macerata, ſed & de pomis ſimulque mali punici ſuccus, & lentis torrefactæ, & farinæ lotura cocta.* Verba ſunt *Divini Senis*; quibus autem remediis noſtra hac ætate tentaretur hujuſmodi Febris curatio, novit Deus; certè timendum eſſet, ne id contingeret quod apud *Plutarchum Quæ. Conv. l. 4. Q. 1.* reprehendebat *Eraſiſtratus*, ut ſcilicet ὑμᾶς μεταλλικὰ, καὶ βοτανικὰ, καὶ θηρικὰ, καὶ τὰ ἁπόγης, καὶ θαλάττης, εἰς τὸ τόαὐ συγκιρανόντας. At quæſo *Valleſii* egregii Commentatoris expoſitionem audiamus. *Animadvertendum*, ait ille, *aliquando Febrem malignam cum Exanthematis pituitoſam, aliquando bilioſam aliquando etiam atrabilariam, & curationem ita variare, huic non tam craſſorum, quàm acrium, & tenuium humorum fuiſſe redundantiam indicavit uſtio, & pervigilium. Ob id contulerunt illæ potiones, quæ aliis fuiſſent adverſiſſimæ; fuiſſet tamen huic adverſiſſimum Theriaca uti, aut decoctis, & herbis calidis, quamvis eſſent Alexipharmacæ, ut Dictami, & Scabioſæ, & Cardui benedicti, quòd aliis talia ſolent eſſe uſui.*

XLVI. Sicuti autem in determinanda Malignarum cauſa in genere, adeò inter ſe diſſentientes ſunt *Medicinæ Proceres*, ſic multò minus in explicanda Febris Peticularis Natura, & cauſis conſentiunt; neque recentes ac noſtrorum temporum tantummodo ſunt Controverſiæ; etenim Anno 1528. graſſante per Italiam Lenticulari Febre, ut Clariſſ. *Fracaſtorius* refert *l. 2. de Contag. Morb. c. 6.* tanta fuit pro hujus Febris curatione inter *Medicos*, diſcordia, ut penè ludibrio haberentur, cum ob ignoratam Febris Cauſam, & modum, neque in victu inſtituendo, neque in ullo remediorum gene-

Digitized by Google

genere adminiſtrando convenirent, adeò ut, eodem referente, inter has Controverſias *magna Mortalium pars*, *& Nobilitas perierit*. Noſtra hac ætate, tanquam in binas acies oppoſitas, *Medicinæ Scriptores* diviſos obſervo, Peticularis Febris naturam, vel per ſanguinis coagulationem, vel per ejuſdem diſſolutionem exponentes. Celeberrimus *Willis*, *Simon Pauli*, *Auctores Zod. Med. Gallici*, aliique plauſibili ſanè ratiocinio putant in hujuſmodi Febre naturalem Syſtaſim Sanguinis in craſſam, ac nimis lentam ſecedere ob Acidi prædominium, adeò ut, dum Sanguis in Orbem agitur, illius particulæ fixiores à Venarum extremitatibus haud ritè abſorbeantur, & captivæ detentæ picturatam cutim efficiant. *Etmullerus*, *Sylvius*, *Menjotius*, aliique hujus Febris naturam, & Peticularum generationem à fibris Sanguinis diſſolutis, è ſua ſtatione dimotis ob Sal acre, & volatile Sanguinem ad fuſionem diſponens deducunt, quo pacto ſimiliter cruore ab arteriolarum oſculis effuſo illius partes tenuiores, tanquam transfugæ, à circulari motu exorbitant, ac ſui erroris notas in cute deſignant.

XLVII. Ne verò in recenſendis aliorum placitis ulteriùs immorer, arbitrari licet in hac Febre noſtra Peticulari, Cruoris maſſam ad fluorem potiùs, quàm ad concretionem pronam fuiſſe, cujus Aſſerti præcipuam conjecturam ſtabilire licet ſuper manifeſtas notas, quas ſanguis eductus præferrebat, ſemper enim roſeus ac purpureus, nihilque glutinoſi præferens, mihi, aliiſque Profeſſoribus apparuit, tam æſtivo tempore, quàm hyemali. Cum Sanguis ergo emiſſus toto Cœlo differret ab eo qui ſolet educi in quibuſdam Morbis, ut Pleuritide, Peripneumonia, Eriſipelate, aliiſque Affectibus interdum Popularibus, in quibus ſanguis colore, & lentore vitium ſuum prodit, mihi viſum eſt, *Oculis magis quàm Opinioni credendum* ut (ipſius *Hippocratis* 1. *de Diæta n.* 5. verbis utar) & accenſionem quandam partium tenuiorum Sanguinis, & præcipuè ſeri è Vaſis diffuſionem, ex qua tot ſymptomatum enarratorum diritas ortum duceret. Talem autem maſſæ Sanguineæ adfuiſſe diſpoſitionem multa alia atteſtabantur, ut primò quidem, quòd truculenta hæc Febris Juvenes habitiores, & ſucculentos corriperet, ut ſuperiùs annotavimus, Valetudinarios verò, & Seniores præteriret, non ſecus, ac *Præterit imbelles, ira Leonis oves.* Semi-

Digitized by Google

nium enim illud intus per inſpiratum, vel quomodocunque ab Aëre ſuſceptum, & quod multùm Alchalicæ acrimoniæ occuleret promptiùs dynamim ſuam exerebat in, iis in quibus Sanguis opimus eſſet, ac particulis ſpirituoſis refertus, quàm in Valetudinariis, & Senibus, quibus Sanguis eſt effœtus, ideoque aptior ad retundenda acuta ſpicula, quibus armatum erat malignum miaſma, quæ forſan eſt ratio cur Senes *Peſtilentiam minimè ſentiant*, ut ſcripſit *Plinius l. 7. H. N. c.* 50. ſeu Peſti minus ſint obnoxii quàm Juvenes, de quo *Zarotus* in Martialem. Sicuti enim Vina generoſiora æſtivo tempore faciliùs putreſcunt, quàm dilutiora (ſaltem in hac Urbe, quæ ob aquarum ſubterranearum copiam Hypogæis caret) cùm Vina meraca, & generoſa ſub Aëre æſtuante ob copioſos ſpiritus, quibus turgent facillimè in Zymoſim corruptivam urgeantur, non ita verò Vina Olygophora, ob partes aquoſas, quibus abundè ſcatent. Talem quoque Sanguinis Diatheſim teſtabantur Virium ſubita proſtratio, Pulſus parvi, quæ duo ſatis conſtant, ac vigent in iis morbis; ut in Affectibus Pectoris, in quibus Sanguis per Venam Sectam emiſſus, manifeſtam præbet concreſcentiam. Uſus præterea Acidorum ſalubrior compertus quàm Alchalium, ſicuti, & Veſicantium applicatio minus proſpera, ut quæ Sanguini ad fluorem prono ſtimulos adiicerent idem confirmare videbantur, quibus accenſeri poterat V. S. parùm ſalutaris, à qua ægrotantes Cane pejus, & Angue abhorrebant.

XLVIII. Nec mirum improſpere ceſſiſſe Venæ Sectionem perſtite hujuſmodi humorum diſpoſitione, quod ut plurimùm in Epidemicis, & Peſtilentibus Conſtitutionibus evenit in quibus Phlebotomia non admodùm benè audit, cùm perrarò contingat, ut ejuſmodi temporibus ad fixitatem humores vergant, ni potiùs ad liquationem tendant ob aëreum Venenum ſatis tenue, partibus Sanguinis ſpirituoſioribus nimis hoſtile. Eandem ob cauſam in omnibus malignis Febribus, ſuſpenſo pede ad Venæ Sectionem procedi ſolet, ob metum ne unà cum Sanguine collabaſcant Vires; idcircò *Celſus l. 3. c. 7.* de Febris Peſtilentis cura ajebat. *Sanguinem non facilè mittere, Alvum non facilè ducere*, ac valdè rationabiliter Doctiſſimus Vir *Jo: Baptiſta Scaramuccius Urbini Medicus Primarius* in Theorematibus ſuis Phyſico-Medicis *Theo* 1. Sanguinis miſſio-

Digitized by Google

miſſionem improbat, ubi Sales lixiviales præpolleant, à quibus aliqua diſſolutio poſſit emergere.

XLIX. At cur talia è Cucurbitulis ſcarificatis vereri non licebat, inquiet aliquis, quaſi Sanguis per eas emiſſus, non ex eodem fonte prodiret, ac is qui per V. S. educitur, ni forſan floridior etiam ſit is qui per Cucurbitulas extrahitur ſectis multis arteriolis? Non ibo certè inficias, Sanguinem per Cucurbitulas eductum vividiorem eſſe, fuiſſe tamen proficuum Cucurbitularum uſum, quàm Phlebotomiam, non popularis confidentia, ſed Experientia, quæ ratiociniis noſtris perſæpè illudit, ſatis evicit. Neque ſuarum rationum fulcimento carebat hoc præſidii genus. In hac enim Febre, in qua humores à Natura ab intimis ad extima propellabantur, hoc pacto magis promovebatur ad Corporis ambitum illorum motus, ac variis in locis inciſa cute expirabat aliquantiſper occultum illud venenum, quod ad cutem protruſum inibi hærebat ab Aëre ambiente repercuſſum.

L. Huic præpoſtero, ut rebar, Cucurbitularum uſui & ipſe ſub initium hujuſce Popularis Morbi non parum obſtiti, urgebamque levandam prius per Venæ ſectionem Naturam eo quo premebatur faſce, nec intempeſtiva Cucurbitularum appoſitione ſollicitandum humorum motum, tempore præſertim ebullitionis, reclamabam Sanguinis Miſſionem nullatenus trahere à circumferentia ad centrum, imo toto eo tempore quo aperta ſit Vena, majori niſu ad eam partem quàm ad reliquas Sanguinem moveri, fidendumque potius Rationi, quàm Eventui, quem Stultorum Magiſtrum eſſe ajebat *Q. Fabius M.* apud *Livium l.* 22. At ſors melior eorum qui hoc Præſidii genere, vel in ipſo Morbi principio, utebantur, vellebat Aurem, monebatque vertendum Stylum, nec tanti faciendas eſſe rationes confictas, quanti Experientiam ipſam. Extant ſanè multa apud Auctores de Cucurbitularum uſu, ac ſi placet etiam de abuſu, ut *Hyppolitus Obicius* in ſuo libro de multiplici in Medicina abuſu c. 5. ac re vera omnes ferè in acutorum Morborum principio (niſi prius per V. S. plenitudini proviſum fuerit) illarum uſum improbant. *Fracaſtorius* tamen in Febre Lenticulari, quæ ipſius ætate, ut ſuperius memoravimus, pervagata eſt, Venæ Sectioni parcendum volebat, ubi præſertim valdè ſparſa contagio eſſet, &

Digitized by Google

Cucurbitularum appoſitionem commandabat, niſi magna adeſſet plenitudo. Quanti porrò faceret in hac Febre Cucurbitularum uſum P. Alpinus ex ſolo capite quod in libro de Medicina Ægyptiorum inſtituit, dignoſci poteſt; diſquirit enim *l.* 2. *c.* 16. *An errent Ægyptii Medici nunquam utentes Cucurbitulis pro adjuvanda Exanthematum eruptione*; ex recentioribus verò P. Borellus annotavit anno 1648. Febres malignas Epidemicas purpuratas cum magna clade graſſatas fuiſſe, & frequentem Cucurbitularum uſum valdè profuiſſe.

LI. Hinc mihi viſum eſt conſiderandas non eſſe Peticulas, ut ſimplex Malignæ Febris ſignum, veluti communis fert opinio, nec à Criticarum excretionum cenſu excludendas, quod ex *Clar. Diemembroechii* obſervatione in *Bonet. Sepul. T.* 1. *l.* 4. qui Peticularum hiſtoriam egregiè abſolvit, confirmari poteſt; refert enim hic Auctor ſibi obſervatum in denatis ex Purpurata Febre, partes omnes internas Peticulis obſitas eſſe, quod tamen multò ante, ſi non oculorum, ſaltem mentis acie, pertigerant *Valleſius* in hiſtoria Simonis 2. *in* 6. *Epid. Ballonius l.* 2. in ſuis Epidemiis, *Fernelius* in libro de Febribus *l.* 2. *c.* 18. Mihi quidem Cadaver ullum diſſecare non licuit, ut ex autopſia peticularis hujuſce diffuſionis per interiora Corporis certior fierem, (quando apud nos nullo pretio quiſquam ex Plebecula Cadaver aliquod ex ſuis domeſticis pro ſimplici inſpectione permitteret) conſtans tamen obſervatio, quòd ii qui ex hac tempeſtate evaſerunt, per nullam ſenſibilem humorum excretionem convaluerint, ut ſuperiùs annotavi, ſed per ſolam Peticularum ſuo loco, & rempore apparitionem, ac per totum corpus expanſionem, lemtanque earumdem evaneſcentiam, ad credendum compellit, Naturam poſt factam primis diebus juſtam humorum ebullitionem, virulentum illum ichorem deſpumaſſe, ac illum primò quidem in partibus internis, mox in externis quoque depoſuiſſe, ut hoc pacto per mille Arteriarum oſcula tetro illo miaſmate exantlato, tota maſſa ſanguinea priſtino ſuo nitori redderetur. Curioſum autem eſt id quod *Diemembroechius* refert ſibi in Cadavere ex hac Febre extincto obſervatum, nimirum maculas haſce ab ipſo Perioſtio initium ducere, & lata baſi inſtar Pyramidis per muſculos uſque ad Cutem aſcendere, inſtar fumi Lampadis recenter extinctæ.

LII.

ized by Google

LII. Non tam modicum igitur eſſe illud, quod in Periculari Febre è ſanguineo penu ſecernitur cenſendum, eſt, imò toto eo tempore, quo hujus morbi hiſtoria abſolvitur, talem eſſe diacriſim, quæ in Criticarum cenſu reponi poſſit, quamvis non adeò ſenſibilis ſit, ut reliquæ evacuationes criticæ, tum ob materiæ tenuitatem, quæ inſenſibiliter expirat, tum quod illius pars major per interiora Corporis diffundatur, in cute Pyramidis tantum apice apparente; Sic non ineptè explicari poſſe crediderim, ſuperiùs enarrata Symptomata, quæ Febrim hanc comitabantur, ſicuti, & modum quo Natura harum Febrium, curationem moliebatur; Dorſi enim, ac totius Corporis laſſitudo qualis in Febribus, quæ κοπωδεις dicuntur, non aliunde quàm ab ichore illo, ab Arteriarum oſculis in membranas, & muſculorum fibras refuſo, ortum ducebat, ſicuti & *Præcordiorum Anxietas*, *Faucium ardor*, *Aurium ſurditas*, *Mentis ſtupor*, ab eadem materia pendebant, ad partes tranſmiſſa, ubi functiones Animales, & Vitales exercentur. Cùm enim Natura totum Venoſum genus à pravo illo miaſmate expurgare vellet, non unam ſibi viam eligebat, quò noxios humores eliminaret (ut aliquando per Vomitum, Alvi fluxum, Urinarias vias, cutis poros, ſolet efficere) ſed tot ſibi foret aperuit, quot ſunt Arteriarum oſcula, idcirco omnes ferè Corporis partes noxam ſentiebant, donec rejectamentis illis diſcuſſis, priorem tonum recuperarent. Cùm hoc modo itaque in hac Febre expugnanda Natura procederet, mirum non eſt, ſi ſuſpenſo pede ad Venæ ſectionem, aliaque remedia adminiſtranda procedendum erat, ne diſtraheretur Natura, & cur feliciùs res ceſſerit *Medicis* ſanguinis abſtemiis, quàm profuſoribus; hanc ob cauſam *Pagani* facilius evadebant, quàm *Urbani*, qui perſæpè medendo ægreſcebant.

LIII. Ubi verò malignum illud Virus præpollebat, ad interneccionem uſque ſpirituum Animalium, & Vitalium cuncta in pejus citiſſimè ruebant, Peticulis ſeu vix ſe prodentibus, ſeu ſubitò evaneſcentibus, quibus præſtò aderant ſumma virium proſtratio, Aſphyxiæ, totius coporis perfrigérationes, Singultus, & Iſchuriæ ſpuriæ, quæ ſatis frequentes fuerunt; ceſſante enim Spirituum Animalium influxu, & feriante Corde à naturali motu, nullus fiebat arterioſi ſanguinis ad Renes appulſus, & conſequenter

Digitized by Google

nulla ſeri ſecretio; qui autem ex hac Febre occumbebant pleni, & ſucculenti, ut diximus, efferebantur, eò quod non ingens eſſet calor, qui Febres iſtas comitaretur, (quam ob cauſam non admodum ſitirent) & quia pertenue eſſet quod per tranſpiratum exhalaret. Cur verò decreſcente Luna, ac eadem ſilente, magis ſæviret hæc Febris (ſi in re tam abſtruſa licet aliquid conjicere) id fieri potuiſſe crediderim, eò quòd ſicuti in Macrocoſmo dicitur Luna Gubernatrix tenebrarum, & mobilis undæ, cùm illi uni Æquor obtemperet, ſic ſuper Microcoſmi limpham dominatum obtineat, & quemadmodum *omnia in Plenilunio Maria purgantur*, ut ait *Plinius l.* 2. *H. N. c.* 98. ita in hac Febre, dum Luna pleno lumine vigeret, ſanguineum ſerum in motum cieret, unde promptiùs macularum eruptio, & totius maſſæ humoralis repurgatio contingeret, ejus verò lumine deficiente, ac per totum tempus illune, ſegniùs moverentur humores, ideòque minus apti ad exitum, & ſic concluſi Febrem augerent.

LIV. Quoad reliqua Symptomata, quæ hiſce Febribus in progreſſu ſuperveniebant, ut *Singultus*, *Alvi fluxus*, *Verminoſa ſoboles*, hæc non ſolùm morbi ſævitiem prodebant, ſed primam regionem crudis humoribus oneratam fuiſſe demonſtrabant, propterea blanda purgatio, non Mochlica, in principio harum Febrium Peticularium non prorſus fuit incommoda, quamvis caſu inſtituta, nec credita Febribus hujus proſapiæ multùm conferre, leniter enim eductâ humorum Saburrâ in ſtomacho contentâ; Natura exinde ad perficiendum opus ſuum, pro maſſæ ſanguineæ à pravo miaſmate expurgatione per macularum diffuſionem ad cutem, uſque faciliùs procedebat. Hoc documentum blandæ purgationis in principio vel neglectum, vel parùm ſalutare creditum, non levi damno ægrotantibus fuiſſe crediderim, præpeditis enim, ac conſpurcatis primis viis, Cardiacis remediis, quibus oppugnenda erat Febris, præcludebantur fores, vel iis non licebat Cruoris ſedem, & Cordis penetralia, non niſi deturpata facie ſubire. Hanc ob cauſam ſuſpecta ſunt Alexipharmaca in Malignarum principiis, niſi ab obſtructionibus expeditæ ſint viæ, ut apud *Galenum* 5. *de San. tu. cap.* 6. *Septalium Cant. Med. l.* 5. *nu.* 47. & alios videre eſt, quidquid in contrarium ſentiat *Manelphus* in libro ſuo de Febribus *l.* 2. *c.* 13.

LV.

Digitized by Google

LV. Haud me latet, non adeò probari à multis in principio harum Febrium purgationem hanc per Medicamenta Syrmeſma dicta, ut P. à *Caſtro* in *aureo ſuo Opuſculo de Punctiçulari Febre*, ubi in ſpecie Electuarium Lenitivum improbat, *Antonio Ponce S. Cruce de Imped. Mag. Auxil.*, *Valleſio* in commento hiſtoriæ Simonis apud *Hippocratem*, ac inter recentiores *Etmullero de feb.* qui ſuſpectos habet in Purpuratis Febribus Clyſteres ipſos, nedum Purgantia; non deſunt tamen qui levem purgationem admittant, ut *Septalius l. 5. Anim. n. 47.* qui *Galenum* ipſum teſtem adducit in famoſa hiſtoria Simonis, *cui lata Exanthemata erant*, purgationem aliquando commendantem.

LVI. Uſus porrò Peruviani Corticis parum ſalutaris compertus eſt, vel quòd tunc temporis exhiberetur, cùm ſtimulo opus eſſet, non fræno, dum Remedium iſtud, ut diximus, præſcriberetur in Febre lenta, Peticulari Febri non benè judicatæ, ſuperſtite, vel quòd tale præſidii genus Febribus hujus proſapiæ non conveniret. Variè profectò audit, ac variam experitur ſortem, vel in iiſdem locis, ac regionibus, famoſum iſtud Febrifugum, ut eodem tempore laudetur ab his, culpetur ab illis, & modò probroſis, modò magnificis titulis vocetur. Medicinam doloſam *Peruvianum Corticem* vocat *Williſius* de *Feb. c. 6.*, *Richardus* verò *Mertonus Medicus Anglus in Pyrethologia.* Plantam è qua detrahitur Cortex iſte, Arborem Vitæ appellat; num id contingat ob remedii inefficaçiam, quòd non omnibus Febribus, nec in quolibet temperamento conveniat, an ob *Medentium* incuriam, qui non ritè ſuo loco, & tempore illud exhibeant meritò, ambigi poteſt. Meherclè omne Febrium genus tam magnas, quàm parvas, intermittentes pariter, ac continuas, gladio hoc Delphico jugulare velle ſumma dementia eſt, & funeſti caſus ubique memorantur, in quibus *China China* inauſpicatò aſſumpta Ægrorantes, vel inopinatò ſuſtulit, vel ad inſanabiles Ægritudines ſenſim deduxit. Cautiones certè notatu dignas pro recto *China China* uſu videre eſt apud Celeberrimum *Etmullerum* in Diſſertatione de uſu, & abuſu Præcipitantium, ubi Spiritum Salis Armoniaci proponit ad excitandam Febrem à *China China* ſopitam, quotieſcumque Abdominis dolores, Artuum oſtocopos, Alvi occluſio, nocturni ſudores

Digitized by Google

dores, aliaque mala ſupervenerint; refert enim obſervatum Spiritum Salis Armoniaci, Febres ab hoc Cortice fugatas promptè revocaſſe. Non eſt hujus loci in uſum, & Naturam, tam celebris Febrifugi altius inquirere, ſolùm hac occaſione memorare libeat, annotaſſe me in prima mea Diſſertatione de Conſtitutione Anni 1690. (quod ulteriori obſervatione confirmatum comperi) in frigidis, & humidis Conſtitutionibus, quæ Corpora noſtra craſſis humoribus infarciunt, parùm ſalutarem eſſe *Corticis Peruviani* uſum, in calidis verò, & ſiccis Conſtitutionibus, in quibus humores aliquo egent ſufflamine, Remedium iſtud egregiam operam præſtitiſſe.

LVII. Quamvis autem in hac mea Diſſertatione, præcipuam curam impenderim, ut hujus malignæ Febris, quæ tandiu per vagata eſt, indolem, ac genium explorarem, & exponerem, quibus præſidiis illius oppugnatio tentata fuerit, non ideò tamen inficias ibo, multas alias graves Ægritudines ſporadicas eodem tempore hunc vel illum afflixiſſe, ac etiam ſuſtuliſſe, quales ſunt morbi particulares ſecundum varia Anni tempora, ut Æſtate, Choleræ, Autumno Febres erraticæ, & Quartanæ, & eodem modo morbi Hyemales, & Vernales, ſed quia in iis nil Epidemici annotare licuit, eos propterea ſilentio tranſigere volui, quando illorum Theoria, & Therapœja apud *Practicos Scriptores* ſatis vulgata eſt, nec in illorum curatione quicquam magis deſideratur, quàm *Medentis* judicium, & prudentia. Quia verò in morbis vulgaribus (qui ut plurimùm ſatis vulgari diligentia tractari ſolent) memorandum illud το θεῖον *Hippocratis* delitescere video, in illorum indagine potiſſimùm mihi deſudandum fuit, nec unquam deſiſtam, quin Profeſſores exhorter, ut in hunc Campum pedem immittant, ubi non ſpicilegium, ſed ſegetem ampliſſimam contemplationum ſemper invenient, quæ & ipſis decori, & ægris ſaluti futuræ ſint.

LVIII. Ad duos fines nos militare ſcripſit Divinus Senex *in Epiſt. ad Cratevam*, *unum Hominis*, *alterum Artis*, noſtra verò hac ætate neſcio quo genio, *Medentum Primores* in rebus, quæ decus quidem aliquod Arti, ſed nullum pænè Ægrotantibus præſidium poſſint inferre ſunt occupatiſſimi; cùm enim toti ſint in minimis explorandis, ac tanquam in haruſpicina ad extiſpicia intenti, ex Viſcerum fibrillis Naturæ opera, ac magiſteria alioqui indeprehenſibilia

Digitized by Google

ſibilia divinare præſumant, ad gloriam, & nominis celebritatem aucupandam ſolùm incumbunt, quaſi eò res deducta fuerit, ut in re Medica non niſi *Proſectoribus*, exercendi ingenii, & famæ comparandæ locus relictus fuerit. Quid ſi *Ariſtophanes* hodie viveret? quibus Salibus curioſam hanc diligentiam non perfricaret? liceat referre illius Verſiculos, qui in ſua puritate plus habebunt leporis, & energiæ; interrogatus ergo *Socratis* Diſcipulus à *Therpſiade* per quamnam viam canerent Culices, num per ſuperiora, an per inferiora.

Ἔφασκεν εἶναι τοὐντερον τῆς ἐμπίδος
στεινὸν διαλίπτω δόντος αὐτῷ τὴν πνοὴν
βὶ ἀβαδίζειν ἐυθὺ τοὐρροπυγίκ.
ἑπειταχοίλον πρός σενῷ πεσοκείμενον,
τὸν βρωκτὸν ἠχεῖν ὑποβίας τῶ πνεύματος.

ideſt ex verſione Andreæ Divi Juſtinopolitani.

Dixit eſſe Inteſtinum Culicis
Anguſtum, per parvi autem exiſtentis ipſius ſpiritum
Vi ire recta in podicem,
Poſtea concavum ad anguſtum adjacentem
Podicem ſonare à vi ſpiritus.

LIX. Abſit tamen quod Anatomicam indaginem tanquam laborem improbum traducam, ſolùm dolendum videtur, quòd cum Spartam hanc ſatis ornatam, & excultam eſſe pateat, quantùm Praxis Medica exigit, omnes ferè qui ingenio magis præſtant, in id uſque ad temporis diſpendium incumbant, cùm ad alia magis uſui futura, mentem ac vires poſſent intendere, inter quæ non poſtremum ſanè locum meretur Epidemicorum Affectuum Hiſtoria, qua nihil in re medica forſan magis deſideratur, & minus excolitur.

Digitized by Google

DE

ABUSU CHINÆ CHINÆ.

DISSERTATIO EPISTOLARIS.

QUæsisti à me per literas, nec semel, Nepos carissime, quidnam ego sentiam de celebri Febrifugo Peruviano, cujus usum istic tam frequentem, tam magnum sensim factum ais, ut qui sine hoc præsidii genere ad febrem oppugnandam velit accedere, tanquam inermis accedat, ac si forte æger intereat, pro magno piaculo habeatur, remedium istud non fuisse pertentatum. Quosdam tamen adhuc esse, ut scribis, ingenuos Medicos, qui sui juris sint, & hujusce remedii usum quidem non abhorreant, sed modum adhibendum velint, ut nec tam facilè, nec in tanta copia sit exhibendum, sed potiùs hac in re rationem, & experientiam consulendam, longè tamen vincere illorum numerum, qui sibi plaudunt ex hoc solo remedio curatas febres, quas Natura si non tam citò, tutiùs tamen curasset non ita facile redituras. Quæris ulteriùs an salutare consilium esset usum Chinæ Chinæ pertentare ad solam prophylaxim, num scilicet antequam ingruat solita febrium periodicarum tempestas per æstatem, sive autumnum, bonum esset Chinam Chinam adhibere ad præcautionem, ne generetur fermentum illud, quod hujusmodi febres excitare solet. Ut honestis petitionibus tuis satisfaciam, ad primùm Quæsitum respondeo, juxta varias ætates, quas Divina Beneficentia percurrere mihi indulsit, variè ac diversimodè de Peruviano Cortice me sensisse; juvenili ætate, ac in virili etiam statu, fateor mihi in magno pretio habitam Chinam Chinam, & illa familiariter usum, non ita tamen ab illius vesano affectu me fuisse infatuatum, ut illam tanquam Panaceam omnibus remediis præferrem, procedente vero ætate, experientia edoctum à priori sententia recessisse me non parùm,

&

Digitized by Google

& non niſi cum ſumma cautione remedium hujuſmodi præſcripſiſſe. Sic frequenter evenit non ſolùm in re Medica, ſed in aliis quoque facultatibus, quod ajebat Demea ille Terentianus.

Nunquam ita quiſquam, benè ſubducta ratione ad vitam fuit.
Quin res, ætas, uſus ſemper aliquid adportet novi.
Aliquid moneat, ut illa quæ te ſcire credas neſcias.
Et quæ tibi putaris prima, in experiundo repudies.

Abſit tamen, ut febrifugi hujus vim arcanam contemptui habeam, etenim ingenuè fateor Peruvianum Corticem unum eſſe ex iis quæ faciliùs admirari poſſumus, quàm intelligere. Sicuti enim divinum illud Hippocratis aliquando in morbis reperitur, ideſt quiddam abditum, quod humanum captum excedat, ita etiam in aliquibus remediis obſervatur non rarò τὸ θεῖον, & potiſſimùm in Peruviano Cortice. Admirandum eſt profectò quomodo ad exiguum pulviſculum quomodocunque exhibitum, febris periodicæ furor conquieſcat, interdum etiam extinguatur, quod de quocunque alio remedio pharmaceutico non tam facilè obſervatur, quod ſciam. Opium equidem, ex quo Nobile illud Nepenthes dolorum ſedativum, paucarum horarum ſpatio dynamin ſuam oſtendit, ſpiritus animales conſopiendo, ſed hujuſmodi virtus ephemera eſt, nam altera die dolor redit, aſt Chinæ Chinæ beneficium non tam paucis diebus clauditur. Cœtera remedia, uti omnia emetica, catartica, hydrotica in morbis quibuſdam promptam opem quam ſpondent, re ipſa præſtant, ſed cum ratione, dum è corpore peccantes humores eductos adſpicimus, aſt exhibito Cortice, ſive in mediocri, ſive in larga doſi, ſaltem ut plurimùm nihil ſenſibile propelli videmus, fortuitum enim eſt ſi aliquid per vomitum rejiciatur ſive propinata *China China* contingat alvi dejectio, virtute ergo ſecreta, & adhuc incomperta Febrifugum iſtud agit id quod agit. Diu equidem, ſed fruſtrante diligentia à ſagacioribus Medicis allaboratum eſt circa hunc Corticem, ut aliquid proferrent quod animum veritatis avidum expleret, *ſed vincit adhuc natura latendi*, ut olim de Nili origine cecinit Lucanus.

Cum ergo poſt tot conatus magnorum Virorum, & facta tentamina per varia experimenta, num ſaltem pro ſolamine laborum

Digitized by Google

in Vegetabilium familia in Europa aliquid analogum Peruviano Febrifugo reperiri poſſet, adhuc ignotus ſit operandi modus hujus celebris Antipyretici, aſſerere neceſſe eſt rationalem non eſſe illius uſum, ſed mere empiricum & amethodicum. Suppono Te, clariores Scriptores legiſſe, non eos ſolùm qui ex profeſſo de *China China* ſcripſere, qua de re tot in dies prodeunt novitates, ut de hoc remedio jam habeamus Pandectas, ſed etiam eos, qui data occaſione tractandi de febribus, ac illorum remediis, de hoc Peruviano Febrifugo ſana mente, ac ingenue diſquiſiverunt, facilè enim Tibi fuiſſe exiſtimo obſervare quàm parùm conveniant, qui ex profeſſo de *China China* tractatus edidere, & illi qui data occaſione, de hoc remedio judicium ſuum tulere, priores enim (qualis mos eſt eorum, qui de aliquo novo medicamento tractatus integros edunt, in eo quòd laudandum aſſumpſere modum neſciunt, ac ut ait Juvenalis *de magnis majora loquuntur*) ſummis laudibus remedium iſtud ad Aſtra efferunt, Arborem Vitæ illud appellantes, alii vero ſuſpenſo pede de *China China* procedunt, bona & mala quæ non rarò inferat ingenuè exponentes, ſic laudatur ab his, culpatur ab illis, ut legentes, ac præſertim Juvenes dubios relinquant, in quam partem ſe dedere debeant. In provectiori ergo ætate experientia edoctus, & obſervatis noxis ab illa prognatis, cautiùs in illius uſu proceſſi, & mediocri ſolùm doſi præſcripſi ad drachmam unam vel duas in febribus intermittentibus, quando nimis protractæ ægros fatigarent; in hunc præcipuum finem, ut aliquot dierum induciis impetratis, æger recrearetur, & vires reſumeret, non ſine ſpe, imò cum certitudine febrem redituram, quæ una cum natura roborata, morbi cauſam expelleret, ſed mutata aëris temperies, quæ in morbis diuturnis magnam vim habet, febris hiſtoriam abſolveret; hæc mea eſt methodus, qua in ætate ſaniori ſum uſus. Cæterum in quacumque febre intermittente, quacumque ætate, ſexu, regione, tempore, temperamento, corporis habitu, conſtitutione, Chinam Chinam indiſcriminatim exhibere velle, magnum abuſum eſſe judico. Certe in Pueris, & Adoleſcentibus, ubi per æſtatem febribus intermittentibus quæ ut plurimum ſunt tertianæ ſpuriæ, raro autem ſimplices, & exquiſitæ parum proficuum obſervavi Chinæ Chinæ uſum, licet enim videantur aliquantum miteſcere, hoc

febri-

Digitized by Goog

febrifugo exhibito, ſæpiſſimè redeunt, & ad multos menſes contumaciores perſtant, nec niſi ad oppoſitas anni tropas receptui canunt. Vidi anno elapſo Patavii in familia quadam, quæ multas puellas habebat, eodem tempore febribus iſtiuſmodi laborantes, cum ferina tuſſi in principio acceſſionis, quibus cum varia remedia fuiſſent adminiſtrata, ſed incaſſum, & Mater inſtaret, ut illis præſcriberetur China China, nec Medici qui curationi aderant annuere vellent, Mater libere dixit ſe tale remedium, cujus vim fuerat experta eſſe exhibituram, quod cùm feciſſet febres ſemper contumaciores ſunt factæ, ac per totum autumnum, ac hyemem, uſque ad veris principium perdurarunt; ætas enim hujuſmodi ob errata in victu, & minorem per ambitum corporis humorum diffiationem, ab hoc remedio, quod nihil è corpore educit, ſed potiùs concentrat, nil opis obtinet, fortior autem ætas, qualis eſt Juvenum & virorum faciliùs ſubſtinet incommoda, quæ poſſet China China inferre. Aſt hoc de muliebri ſexu dici nequaquam poteſt, ſexus enim muliebris ex ſuâ naturâ minùs aptus eſt ad beneficia reportanda ex uſu Chinæ Chinæ, minùs enim operoſus eſt hujuſmodi ſexus, & larium domeſticorum magis amans; Monialibus præſertim intra ſua Clauſtra concluſis, parùm ſalubrem eſſe Chinæ Chinæ uſum, ſatis compertum habeo; perrarò etenim induci potui, ut illis Chinam Chinam exhiberem, nec niſi cum proteſtatione febrem redituram, & pertinacius duraturam, Medici enim non ſolum ab ægris, ſed etiam ab aliis Monialibus interdum compelluntur præſcribere ea quæ nollent remedia, quod obſervavi pariter in puellis, quæ apud ipſas educantur.

A Monialibus itaque antifebrile iſtud exoticum longe ablegare bonum judico, ab experientia ſic edoctus, febres enim Sacrarum Virginum, ut ut parvæ, habent neſcio quid abditum, cui malo abigendo potiùs alchalia volatilia, quàm fixa conveniunt. Ab Ædibus quoque Nobilium, aliorumque potentium Virorum, in ocio urbano, ſeu rureſtri cum victus lautitia degentium, Chinam Chinam proſcribi utile judico, licet enim ubi interdum ex aliqua febre intermittente decumbant, quamvis caſſiæ modico purgentur, aut vena ſecetur, non tam facile diſponi poſſunt, ut ſatis tutò iis præſcribi poſſit febrifugum, ut ab aliis malis poſtea non plectantur.

Digitized by Google

Sed quid Medico Aulico agendum, inquies, ubi aut Conjugem, aut Filium Principis, ſive ipſum Regnantem Principem, febre aliqua intermittente inter æſtivos ardores decumbere contingat? Num ſuo Principi, apud quem multoties glorioſas curationes, in hoc atque illo à ſe factas ſolo Peruviano Cortice, celebrarit, tam fidenter, tam animosè potionem hujuſmodi porriget, ut illi præcordia non ſudent, ob metum de aliquo improſpero eventu? Hac in re ſi Galenum conſulere velimus, optimum habebimus documentum, ille etenim, ut refert in Libro de *Præ. Ad Poſt.* ab Imperatore, paſſione quadam ſtomachi ab aſſumpto cibo laborante, per noctem accerſitus, & ab ipſo interrogatus, quo remedii genere hujuſmodi paſſioni mederetur, cui Romani Medici nil opis afferre potuiſſent, promptè reſpondit ſe cæteris hominibus ſic affectis, vinum pipere inſperſum exhibere ſolitum, Regibus autem, non niſi *tutiſſima remedia* à Medico debere præſcribi; num autem Peruvianus Cortex inter tutiſſima remedia recenſeri debeat, judicet cui Cor ſapit.

Ex nuperis Ephemeridibus hebdomadariis, pro curioſorum pabulo ad nos deferri ſolitis, accepimus in Regia Perſona pertentatum fuiſſe Corticis Peruviani uſum, ſed non multa Medicorum laude & fortuna, in caſu intermittentis febris, ut reor, cum illius non expreſſa fuerit mentio, fugata enim, ſeu ſopita febris, prohiberi non potuit, quin rediret, continuato licet ad prophilaxim Febrifugi uſu, at id forſan pro Regiæ Majeſtatis beneficio accipiendum, ut febris hiſtoriam ſuam perfecte abſolveret. Tutiorem ergo uſum habet hoc antifebrile in populari gente, quæ ex manuariis operibus vivit, quales ſunt Artifices continuis laboribus exerciti, quibus cum non vacet diu in lectulis ægrotare, ſuam ſi velint alere familiam, propinare licet potionem hanc febrifugam, etiam ab initio, paucis præmiſſis, ad conſuetos enim labores redeundo, congeſtos humores, & ſi quid noxæ Febrifugum affixerit, ſudore diſcutiunt. Hoc itidem dicendum de Mulieribus operoſis, quales ſunt quæ ſervili opere ſunt addictæ, uti lotrices, textrices, & aliæ hujuſcemodi. Gravidis quoque mulieribus, ſicubi à febre tertiana ſeu quartana corripiantur, facta aliqua levi purgatione, ſcilicet etiam *V. S.* lubenter remedium hoc præſcribi poterit & cum beneficio, præſer-

Digitized by Google

præſertim in poſtremis graviditatis Menſibus, prævalet enim metus, ne concuſſio illa, quæ in febribus periodicis, & præſertim quartanis contingit, fœtum cum Matris periculo poſſit excutere, quod ſi ex China China præjudicium aliquod ſubſequi poſſet, remedio futuram uterinam proluviem, quæ partum conſequitur.

Cum autem varia, ac diverſa ſint hominum temperamenta, & corporis habitus, varios, ac diverſos effectus operatur China China. In temperamentis melancholicis graviores noxas parere obſervavi, humor enim atrabilaris ferox eſt, nec tam facilè auſcultat remedio febrifugo, licet ab initio primarius uſus Chinæ Chinæ in febribus quartanis ſibi famam & nomen compararit, aut ſi paululum febrem infringat, non multo poſt ferocior caput exerat. In temperamento quoque pituitoſo ſuſpectus eſt Chinæ Chinæ uſus, & quamvis paroxyſmi febriles in febribus ſpuriis poſt longum uſum Chinæ Chinæ conquieſcant, prolixior eſt reſtitutio ad priorem ſanitatis ſtatum, craſſi enim & pituitoſi humores poſt hujuſce remedii uſum fixiores fiunt, & minus difflabiles; homines corpulentos, & præpingues ſenſim cachecticos factos ex uſu hujus febrifugi, ac tandem longum poſt tempus obiiſſe obſervavi, licet aliæ culparentur cauſæ. Non paucos hic memorare poſſem Mutinæ mihi obſervatos, in quibus hanc principalem cauſam credidi extinctam fuiſſe intempeſtivè febrem; verùm noxa hujus Febrifugi tantò perniciofior eſt, quantò occultior, cùm enim ægri ab illius uſu, non autem Naturæ beneficio evaluerint, ſi poſtea poſt aliquod tempus in morbos recidant, creditur â Medicis ab aliis cauſis prognatum morbum. In temperamento bilioſo ſecurior forſan Peruviani Febrifugi uſus, bilis enim humor ſubtilis, & facilis motus, non tam arctis vinculis adſtringi ſe patitur, ut propriis viribus ſe non expediat. Tempus quoque, regiones, & annorum conſtitutiones obſervandæ; æſtivo tempore feliciùs, ſeu minori damno exhibetur hoc remedium, & ſub finem Autumni, hyemali parùm fauſto ſucceſſu, per totam enim hyemem fatigantur ægri, nec niſi ad primum veris acceſſum liberantur. Hoc idem evenit in regionibus humidis, ubi aër craſſus, & humidus, magis, quàm in ſiccis, quæ puriori aëre gaudent, quales ſunt Civitates Montibus proximæ, ſive Montanæ. Curioſum porrò eſt quod in Conſtitutionibus

Digitized by Google

bus meis Mutinenſibus annotavi, nam cum anno 1690 in auſtrina, & pluvioſa tempeſtate, à veris principio per totam æſtatem campeſtris regio infra Mutinam Padum verſus aquis exundaret, quam ob cauſam peſſum ivere fruges cujuſcumque generis, Ruſtici ferè omnes eodem tempore ex tertianis febribus intermittentibus decumbebant, obſervatum eſt in illis, quibus fuit adminiſtrata China China, infeliciter ceſſiſſe illius uſum, tardiùs enim convaluere, quàm ii qui ſoli Naturæ negotio commiſſo multò citiùs ad Agrorum culturam rediere; ſequenti vero anno vagante urbana Epidemia tertianarum febrium in conſtitutione valde ſicca, & æſtate præfervida, Cortex Peruvianus in uſum adhibitus, honorem, & famam, quàm priori anno amiſerat, viſus eſt recuperaſſe. Obſervationes iſtæ quas memoravi, multorum annorum ſunt fructus, & longævitatis à Divina Beneficentia mihi conceſſæ; hæ affectum, quo à principio in Peruvianum Corticem nimis effuſe ferebar, paulatim attemperarunt, & varium, ac ſuſpenſum in hujus remedii adminiſtratione reddidere; ſummatim igitur hoc Febrifugi genus apud me tanti non eſt pro febribus intermittentibus curandis, ut Medicina æque bene hoc præſidii genere carere non poſſet, & Veterum Febrifugis, quæ ſi non tam citò, tutiùs tamen operantur, febrium cauſam extenuando, & ſenſim exanthlando, non poſſet eſſe contenta, *qui veteri utuntur vino ſapientes puto*, ajebat Plautus in Caſſina. Equidem ſi damni dati, & collati beneficii à Chinæ uſu ineatur ratio, non tam facilè crediderim, ut ab æquis judicibus illa poſſit abſolvi à crimine objecto, magis damnoſam illam eſſe, quàm utilem, ſeu num libeat de Peruviano Cortice proferre, quod de Ottone ſcripſit Tacitus, *tantundem apud poſteros meruit bonæ famæ, quantùm malæ.* Poſſem funeſtos caſus referre non paucos, quos obſervari toto eo tempore, quo Mutinæ Medicinam feci, ſed prolixior eſſem, & Epiſtolæ leges tranſgrederer, unicum tantum in Viro inſigni ſatis noto referam, dum caſus, qui in gente vulgari contingunt, ſine rumore terra obtegit. Comes Joannes Carolus Morandi placentinus, olim Sereniſſimo Principi Cæſari Eſtenſi Eques percarus, media æſtate ſimplici quartana correptus eſt, cui Medicus magnus Peruviani Corticis Fautor, facta ut puto lævi aliqua purgatione, ſeu etiam V. S.

Chinam

Digitized by Googl

Chinam Chinam ad plures dies pro more ſuo præſcripſit, aſt Eques ille contumaciori febre facta, in pejus ruere ſemper cœpit, donec appetente hyeme hydrops aſcites factus, Placentiam aſportari voluit, ut in Majorum ſepulchro tumularetur. Hujuſmodi exemplum in quartana intermittente, multaque alia poſtmodum mihi obſervata in febribus periodicis, in quibus continuatus Febrifugi uſus, obſtructiones & cachexias invexit, ut ægri cum ſanitate in gratiam nunquam redierint, ac tandem hydropici obierint, ut poſtremo contigit Domino Comiti Marſiano, alia inquam exempla cautiorem me fecere in præſcribendo hoc Febrifugo, licet febres eſſent de genere intermittentium. Indulgentior tamen fui in hujus remedii adminiſtratione, quando obſervabam ægrum ipſum inſtanter appetere tam decantatum præſidii genus, & quodammodo conqueri de mea procraſtinatione, novi enim quanti momenti ſit ægri confidentia in hiſce remediis aſſumendis, quæ ſibi profutura animo conceperint. Ne igitur tam magnam confidentiam fruſtrarer, *Chinam Chinam* in mediocri doſi, ut lædere non poſſet, & cum ſatis felici eventu exhibui, hac in re Celeberrimum Sanctorium noſtrum imitatus, qui, ut in Methodo Vitandorum errorum Libro 13. Cap. 4. ſuadet, Lapidem Bezoar, licet fictitium aliquando exhibendum, propter nimiam ægrorum confidentiam, & ut vitentur calumniæ propter confirmatam opinionem, quod malignæ qualitati obſiſtat: Hæc nimirum opinio de Lapide Bezoar, à veneranda Antiquitate in tanta exiſtimatione habito, fuit penes hunc noſtrum Profeſſorem, ut illum præſcriberet in fide Parentum, à qua opinione non multum abludunt noſtrorum temporum Medici peritiores, modicæ fidei circa omnia bezoartica, & alexipharmaca, de quibus virgilianum illud dicere liceat, *poſſunt quia poſſe videntur*, quod dictum tamen Peruviano Cortici non videtur congruere, nam revera in febribus intermittentibus aliquid poteſt, quia paroxyſmos ſiſtit per aliquot dies, atque interdum etiam omnino, ut ampliùs non redeant, atque id eſt, quod valde admiror, & in variis meis Operibus virtutem hanc arcanam commendavi, & nunquam ſatis admirari ceſſabo, ſed optandum eſſet, ut in periti, & prudentis Medici manibus eſſet hoc remedium, eò enim ventum eſt, ut vulgaris quiſque Medicus, & juvenis, qui re-

Digitized by Google

recens ab Academia venerit, non vereatur periodica febre laboranti ægro, Febrifugum iſtud ad multos dies, & in liberali doſi præſcribere ea ſecuritate, qua Magiſtros ſuos operari vidit; ſed hoc etiam eſſet tolerandum, niſi quoque Chirurgi, & Pharmacopolæ, inſcio Medico hanc arrogarent auctoritatem, ſibi plaudentes, quòd pauca impenſa ægrum è lecto cui diuturnæ febres affixiſſent citiſſimè exemerint non ſine prævia purgatione & venæ ſectione, quæ duo magna remedia præmittenda cenſent, ut methodice videantur operari, quod ſi febris omnes illorum conatus eludat redeundo, in promptu habent ægrotantium errata in victu, & rebus non naturalibus, ſeu non exhibitam ad plures dies debitam *Chinæ Chinæ* quantitatem, ſed iſthæc apud mulieres, & imperitam plebeculam locum habent, non apud eos qui ſapiunt, febres enim intermittentes ab hoc remedio fugari videntur, ac Medicis nimis credulis facilè imponunt, non enim vere fugantur, ſed potius concentrantur, & quia paroxiſmi non repetunt, putant nonnulli febrem abiiſſe. Adverte quæſo mi Nepos, ad diligenter obſerva, febres intermittentes poſt epotam *Chinam Chinam* nunquam ad veram, & perfectam apyrexiam pertingere, qualis contingit quando natura ſpontè per ſudorem, aut alias vias acceſſionem diſcutit, nam in tertianis exquiſitis in die intermiſſionis vera & abſoluta ex pulſu obſervatur infebricitatio, non ſic verò ubi aſſumpta fuerit *China China*, nam pulſus percipitur parvus, & cum aliqua frequentia, quod etiam à Doctiſſimo *Ettmullero* fuit annotatum, ſic facilè decipiuntur Medici, qui putant febrem receſſiſſe, quæ tacite cubat, ut ignis ſub cinere doloſo, ſed optandum eſſet ut in apertam flammam erumperet, poſtquam æger ad aliquot dies ſilente febre roboris aliquantùm reportaſſet, nam reditus febris remedii loco eſſet. Novi olim Nobilem Virginem in Monaſterio S. Magdalenæ Mutinæ educatam, cui duplici tertiana ſpuria correptæ, & ad menſem integrum decumbenti, facta aliqua purgatione aliiſque ſolitis remediis, Peruvianum Febrifugum exhibere conſtitui, ſed non ſine alterius Medici conſilio. Vocato itaque ad conſultandum D. Antonio de Abbatibus, & expoſita morbi hiſtoria, *Chinam Chinam* propoſui, ut unicum remedium ad febris pertinaciam debellandam, ſeu aliquot dierum vacçationem à tam diris

Digitized by Google

xis paroxiſmis obtinendam, at ille modeſte tamen ac humaniter pro more ſuo profeſſus eſt, huic remedio ſe aſſentiri non poſſe, rationibus & experimentis à ſe habitis, aſt ego tandem ab ipſo obtinui, ut aſſenſum præſtaret, ſed non ex animo, ut reor, propinata itaque *Chinæ Chinæ* potione ad aliquot dies, paroxiſmi obliterari viſi ſunt, ſe Nobili ægrotante pejus ſe habente, in ſummum mœrorem, & anorexiam prolapſa, quare mihi in votis erat reditus febris ad priorem ſtatum, ſic ad menſes integros decumbere in lecto coacta eſt, ut de illius ſalute non parum timeretur, è Monaſterio tandem educta, & apud ſuos liberaliori vitæ commiſſa, longum poſt tempus convaluit; Hic nimirum Medicorum eſt error, ut ſi *Chinam Chinam* in hunc ſolum finem præſcribant, ut paucos à paroxiſmis dies liberos obtineant, interdum eludantur, febre ampliùs non redeunte, ſed tacite corpus depaſcente; non abſimiles caſus alias mihi contigere, ut me pœnituerit hoc remedio uſum fuiſſe. Rem felicius ceſſiſſe annotavi, quibus poſt aliquot paroxiſmos febris denuo caput erexit etiam ferocior, quàm quibus febris viſa eſt prorſus extincta, & obliterata, ſeu parva ſubſecuta. D. Auguſtus Quirinus Kivinus Scriptor recens, in ſuo Libro Elegantiſſimo Medicarum Diſſertationum, Typis Lipſienſibus anno 1710. edito in Diſſertatione de Febribus Intermittentibus, eos ſugillat, qui poſtquam aliquo ſpecifico febrem propulſatam videant, ut illam ampliùs non eſſe redituram prædicent, ſibi plaudunt, & gaudent, ait enim *Medicos quoſdam gratulari, quando ægrotantes è charibdi in Scillam deduxerunt, ideſt febrem feliciter profligarunt, ægro interim vel contabeſcente, vel intumeſcente ab humoribus pravis, atque hydrope*, & paulo poſt mentione facta de Veterum Febrifugis, qualia ſunt Centaurium minus, Abſinthium, Carduus Benedictus, radix Gentianæ, & alia hujuſcemodi quorum uſum commendat, hæc ſubdit verba. *Idem hoc de Cortice Peruviano Gannaperide, vel ut alias vocatur China China, cenſeo, ut pote qui præ cæteris amaris aut Febrifugis revera nihil peculiare, aut tanta laude dignum præſtet. Certe ſive genuinum, ſive adulteratum ſit, quod venditur, ab ejus uſu interdum quidem febrem aliquando delituiſſe, ſeu plerumque ſubſecutam pejorem recidivam, in aliis & fruſtraneam, & nocivam extitiſſe.*

Utilior forſan eſſet Corticis Peruviani uſus in febribus intermittentibus malignis, ſi tales ab initio dignoſcerentur, obſervantur enim aliquando tertianæ febres vere intermittentes, ſed mali moris & pernicioſæ, de quibus *Mercatus* peculiare Caput habet, quales febres *Hippocrati* non prorſus fuerunt ignotæ, in ſeptimo enim Epidemiorum hæc habet verba: *Cholericæ affectiones magis in æstate fiunt, & febres intermittentes, & quibus horrores accedunt, hæ quandoque maligne fiunt.* In hujuſcemodi caſu, ſi aliqua pravitatis ſigna ſe prodant, quæ ut plurimùm obſcura ſunt, & Medicos fallunt, non alienum erit, hujus Febrifugi uſum pertentare, *periclitari enim oportet, cum morbus periculoſiſſimus eſt*, ajebat *Hippocrates.* Memini me vidiſſe *Mutinæ* variis temporibus Conſtitutiones, quaſdam tertianarum febrium intermittentium, ſed malignarum, quæ tertia quaque die ſuas habebant acceſſiones cum rigore & horrore, & more ſolito per ſudorem fiebat ſolutio, ut ad perfectam apyrexiam devenirent, ſed quarta, aut quinta acceſſio tanto rigore invadebat, ut ægri non ampliùs incaleſcerent, concentrato pulſu, ac toto corpore perfrigerato, nec multò poſt interierint. In tam gravi ac ſubita tempeſtate *Medici* tanquam è gravi ſomno excitati, cum antea ſuper utramque aurem, ut dici ſolet, obdormirent, nil tale expectantes in febribus, quæ cum frigore, & rigore accederent, abſoluta infebricitatione poſtmodum ſubſequente, tumultuariè ad ſacram anchoram *Chinæ Chinæ* ad uncias in vino infuſæ confugiebant, ſed incaſſum, paucos enim evaſiſſe obſervavi. Succurrit nunc mihi funeſtus caſus *Domini Franciſci Guidonii*, qui ex hujuſmodi febre miſere opetiit; laborabat Vir iſte Nobilis Media æſtate tertiana febre, quæ exquiſitæ ſpeciem referebat, ut altera die prorſus apyretos eſſet, & è lecto ſi vellet poſſet exurgere, die quinta h. e quinto circuitu acceſſit febris tanto rigore, & frigore una cum mentis ſtupore, pulſu exili ut vix perciperetur, unde *Medicus* ad viſitationem pro more accedens, ad ægri adſpectum attonitus inſtitit me non procul abitantem ſubito pro Conſultatione acciri, in qua Vir ille cæteroqui doctus ingenue confeſſus eſt ſe deceptum à febre, quæ tertianæ exquiſitæ morem, & leges omninò ſervabat, nullo ſe prodente pravitatis ſigno. Propoſuit ille Peruvianum Febrifugum more ſuo propinandum, annui ego memor dicti illius, quod

Digitized by Google

quod habet Celſus, *in præcipiti periculo multa rectè fieri aliàs omittenda*, ſed altera die aphonus, & gelidus æger mortuus eſt. Eodem fato obiit *D. Comes Fortunatus Corteſius*, *D. Joannes Altimanus*, & complures alii eodem pene tempore, per paucos enim ab hujuſmodi febre correptos evaſiſſe vidi. Credo equidem, quòd ſi attentiùs haſce febres, quæ æſtate potiſſimùm aliquando caput exerunt, obſervarent *Medici*, credo inquam quòd ſigna quædam pravitatis deprehenderint; magnarum enim calamitatum parva ſolent eſſe ab initio ſigna, ut in morbis peſtilentibus evenit. *Sæpe exiguus mus augurium tibi triſte dabit*, ajebat *Doctiſſimus Fracaſtorius* de Contagione.

In Febribus porro continuis, dummodo de periodicarum proſapia ſint, ſi malignum quid portendant, jamdudum ſcio familiarem eſſe iſtic *Chinæ Chinæ* uſum, & in larga doſi, ſed multæ deceptiones hic etiam contingunt, nam febres continentes, eſſentiales ut vocant, interdum etiam inflammatoriæ, perſæpe de natura intermittentium participare creduntur, cùm enim in febribus verè continuis obſerventur aliquando parvi motus, & horrores ex internis vellicationibus, quales febres intermittentium naturam ſapere exiſtimant, unde conſuetum remedium præſcribere non dubitant; habent enim id omnes fere morbi, ut veſpertinis horis graviores ſint, *Quale eſt ad veſperam exacerbari, ita & in omni morbo*, ajebat *Hippocrates* 4. *Epidemiorum*, omnibus pene ægrotantibus commune eſt, ut accedente Sole ad occaſum magis moleſti ſint, atmoſphœra etenim tunc gravior eſt, ac perſpiratus debilior, quod in morbis melancholicis manifeſte deprehenditur. Quartana febris, annotante *Fernelio* in *Libro de Abditis morborum cauſis*, nunquam, vel ratò antemeridianis horis, ſed pomeridianis ſuas habet acceſſiones. Quòd ſi unum vel alterum exemplum afferatur eorum, qui in aliqua febre continua peſſimis accidentibus comitata, ut pro conclamatis haberentur, *Chinæ Chinæ* potione ad uncias integras in vino infuſæ pluries in die exhibita, evaſerint, ut hoc ſolo remedio ab Orci faucibus videantur erepti, talia exempla tanti non ſunt, ut animum faciant ad *Chinæ Chinæ* uſum indiſcriminatim, ac tam liberaliter adhibendum. Antequam *Chinæ Chinæ* nomen innoteſceret, hujuſmodi portenta vilebantur, ut in incerto eſſet, num medicamen-

rorum, an fortunæ beneficio ægri convaluiſſent; *quemadmodum enim*, uti ajebat Celſus, *moritur aliquis de quo Medicus ſecurus fuit*, quod non rarò evenit, *ita aliquando quidam deſerti à Medicis convaleſcunt*. Cùm decem ab hinc annis clauſo jam *Lyceo Mutinam* veniſſem ad otia captanda, nec ſatis cavere poſſem, quin implicarer in curandis ægris, ac fortè ex febre continua decumberet inſignis *Juris Conſultus*, vocatus ad conſultandum cum *Medico*, qui curæ aderat, ac poſtmodum quoque accerſito Domino *Paulo Piela* Clariſſimo *Medico Bononienſi*, qui paucis ab hinc annis omnium dolore è vivis exceſſit, varia quidem adminiſtrata ſunt remedia, ſed ægro in pejus labente, unde alter *Medicus*, magnus *Chinæ Chinæ* virtutum aſſertor, declamare cœpit nullum aliud ſupereſſe remedium, quàm Peruvianum Corticem ſuo more exhibere; modeſtè reſponſum febrem eam non eſſe, cui conveniret tale remedium, ſed illo inſtante, ac domeſticis omnibus nos arguentibus, quod in re deſperata unicum remedium arceremus, prædictus *D. Piela*, & ego aſſentiri neceſſarium eſſe credidimus, ne quidquam relinqueretur inauſum. Per duos vel tres dies, ſi benè memini, quolibet mane, & forſan etiam pluries in die propinata *Chinæ Chinæ* potio pro more, ſed ægro in deteriùs ruente, & pulſu ita depreſſo, ut vix perciperetur, quo viſo aperte proteſtati ſumus, ab hoc Febrifugo deſiſtendum, quo facto pulſus paulatim cœpit aſſurgere, ac ſenſibiliter percipi, torpore quo priùs æger tenebatur diſcuſſo, ſic tandem poſt multos dies ſolo victu, remediis omnibus ablegatis, præter ſpem prioris *Medici*, qui inter mortuos illum referebat, perfectè convaluit Vir ille, dignus ſane qui longum tempus viveret, ſed paucos poſt annos communi fato cedere illi neceſſe fuit, num autem in poſtrema ægritudine ſolito Febrifugo potionatus fuerit, omnino mihi ignotum. Caſus hic, & plures alii, quos *Mutinæ* variis temporibus, & hic quoque *Patavii*, de infauſto ſucceſſu hujuſce remedii obſervavi, mihi in mentem revocant quod in *Actis publicis Lipſienſibus Anni* 1701. memini me legiſſe de Conſtitutione quadam *Uratislavienſi* Anni 1699, ſin qua febribus continuis populariter graſſantibus, *China* univerſaliter exhibita cauſa potiſſima habita fuerit, quæ Annum illum nefaſtum plurimorum morte rediderit, qualis hiſtoria fuſius legitur in *Ephemeridibus Curiosorum Naturæ Anni* 1702, talia

leguntur

Digitized by Google

leguntur de *Chinæ* uſu in continuis febribus. Nimius eſſem ſi referre vellem mala, quæ apud graviſſimos *Scriptores* de *China Chinæ* leguntur. Videndus *Etmullerus* de Uſu, & Abuſu præcipitantium ubi ait perſæpe concentrari acidum morboſum, quod compreſſum ad inſtar ſpiræ contortæ, ubi vim reſumat, ſuos niſus impetuoſiores reddere, quod idem experimur in Automate ubi diu quieverit, motus enim ſuos ab initio velociores efficit. Legendus *Thomas Sidenham* de febre intermittente, ubi de Quartana, agens de uſu Pulveris Peruviani, quem magis laudat paulatim ſumptum, & pluribus vicibus, quàm in ipſa acceſſione, ut fieri ſolet, ſic enim ait ſenſim ſanguinem turgere, & officium ſuum abſolvere, neque enim bonum putat febrilem motum illicò compeſcere, & ſanguinis deſpumationem cohibere. Legi quoque meretur Obſervatio D. *Danielis Gregeri in Ephem. Ger. Decadis* 3. *Anno* 3. ubi de intempeſtivo *Chinæ Chinæ* uſu varios caſus refert, ſed unum præcipue memoratu dignum de *Paſtore* quodam, qui prius Epilepſia laborabat, ſingulis menſibus recurrente, ſed Quartana correptus, quæ ipſi remedio erat, & ut ex *Hippocrate* à magnis morbis liberat, præterlapſo dimidio anno tædii ex longa febre pertæſus, Corticis *Chinæ Chinæ* drachmam unam ad aliquot dies aſſumpſit, febris quidem abiit, aſt Epilepſia rediit. Memoratu quoque dignum eſt, quod in paulo ante citata *Vratislavienſi* Conſtitutione legitur de duobus Clariſſimis *Medicis Ricchardo Louver* celeberrimo Anatomico, qui Elegantiſſimum Tractatum de Corde edidit, *& Sohort*, qui in febre continua ex temulentia orta, Peruvianum Corticem ſumpſerunt, qui nono, vel undecimo die, aut circiter utrumque è medio ſuſtulit. Nefas porro ducerem omittere id quod refert Doctiſſimus *Joannes Wilelmus Rhambergius in Ephem. Cur. Nat. Decad.* 3. *Anno IX.* & *X.* ubi narrat hiſtoriam cujuſdum legionis pedeſtris, quæ prope *Manhemium* æſtiva Caſtra poſuerat, & paulo poſt 400. fere milites febre tertiana correpti fuere, quibus *Chirurgus* ad aliquot dies *Chinam* ? *Chinam* exhibuit, qui brevi omnes hydropici evaſere cum omnimoda virium & appetitus proſtratione. Febres hujus generis, quæ ubi eò pervenerint, ut ampliùs non recaleſcant corpora, audio iſtic algidas à *Practicis* appellari, ſed ſcito illos decipi, nam febres

bres *algidæ* alio nomine *caſtrenſes* dictæ, à ſui initio uſque ad finem *algorem* habent comitem perpetuum, de quo vide *Ettmul. de Febr.*, *Helmo. de Febr.*, *Sylvium*, & alios. Hinc magnum documentum habere poſſunt *caſtrenſes Medici*, quàm periculoſum ſit in febribus hujuſce indolis hoc Febrifugo uti, nam in morbis hujuſmodi generis (quod idem de *Epidemicis* dicendum) ſanum conſilium eſt pravos & malignos humores ad ambitum corporis per diaphoretica ſenſim promovere, potiùs quàm figere, & concentrare, uti fecit *Chirurgus* ille imperitus. Vide quæſo mi Nepos quomodo ex nimia facilitate præſcribendi Peruvianum Febrifugum in febribus, hoc remedii genus factum fuerit adeo commune *Chirurgis*, *Pharmacopæis*, *Agyrtis*, & ipſis quoque *Fœminis*, ut non ampliùs in *Medicorum* poteſtate ſit, illud ritè adminiſtrare, & ſi *Medicus* rationibus velit obſiſtere, ægri ipſi febris obſtinationem faſtidientes, inſcio illo Quinquinam capiant, quale vitium in hiſce regionibus ſatis obvium & familiare eſt, ſed magno ægrotantium damno, qui pœnas luunt, poſtmodum hypochondriacis affectibus, cachexiis, ac lentis febribus correpti, ut poſtea cogantur *Medicos* pro curatione accerſere, qui multis remediis, atque febres excitando morbum vincant, & remedia quærant, ad ſepultum ignem ſuſcitandum, in quem finem laudatus *Ettmullerus* ſpiritum ſalis armoniaci commendat, & ficus *Pharaonis*, qui tertianas febres excitare creduntur.

Novum non eſt ignem febrilem penes prudentes *Medicos* ſuum uſum habere. Sic *Celſus* ſcripſit *licere febres parvas augere, fortaſſe enim curationi opportuniores fient.* Aureus extat locus apud *Hippocratem* de febre, quæ in Apoplexia interdum accenditur, qualem locum obſervat *Ballonius Medicus* experientiſſimus, nam ſi Apoplexia ſit ſine febre, venam ſecandam ſuadet, ſi verò cum febre præſertim acuta, à V.S. omnino cavendum, ipſi enim Naturæ arma præripimus, quibus hoſtem ſuum potuiſſet confodere. Alter locus *Hippocratis* extat in Libris Epidemiorum, *Puerperis convulſis ignem fac, ajebat ille*, hoc eſt febrem magnam excitato, febris enim continua græcè pyr dicitur, parva autem pyretos. Idem præſtat ignis febrilis corporibus male affectis, ac ignis agris humidioribus.

Sæpe etiam ſteriles incendere profuit agros,

ajebat

Digitized by Google

ajebat *Virgilius in Georgicis*, varias quidem rationes inibi affert *Poëta* vere phyſicas, ſed illa potior eſt, cum ait

ſive illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exſudat inutilis humor.

Non ſemper terreri *Medicum* decet, ſi videat in febribus calorem augeri, *pus* enim *fit*, ajebat laudatus *Ballonius*, hoc eſt humorum maturatio, merito itaque reprehendit idem *Scriptor* eos *Medicos*, qui in febribus cùm videant calorem augeri; mittunt ſanguinem, quod proculdubio non facerent, ſi abſceſſum viderent in parte aliqua externa, nam potiùs maturantia, & calorem fovenția, quàm V. S. & refrigerantia adhiberent, *quæ* enim *ſuppurantur non revertuntur*, ajebat *Hippocrates*, *ipſa enim maturatio judicatio ſimul & abſceſſus.* Haud aliter evenit in periodicis præſertim febribus, ex uſu Quinquinæ intempeſtivo, impeditur illa humorum maturatio, quam Natura intendebat, hinc poſtea habitus cachectici fiunt, & diſpoſitiones ad hydropem. Hæc olim non ignota erant *Medicis Mutinenſibus* meorum temporum, uti D. *Joanni Manzino* viro ſane Doctiſſimo, ſed Chinæ Chinæ nimis infenſo, D. *Joanni Baptiſtæ de Grandis*, D. *Scajolæ Equiti*, D. *Antonio de Abbatibus*, D. *Antonio Ferrarino*, Viro, ſi quis alius, omnigenæ eruditionis, Protomedico vere digniſſimo, hactenus ultimo eorum, qui in *Aula Eſtenſi* hujuſmodi titulo fuerint inſigniti, aſt ii omnes jamdudum è vivis exceſſere; vivit tamen adhuc D. *Franciſcus Tonanus* feliciſſimus *Practicus* jam ſenex, *Platonis* ætatem prætergreſſus, qui eorum quæ diximus teſtis eſſe poteſt, ſcitque ipſe quàm rarò, quàm cautè à laudatis Viris præſcriberetur in quibuſcumque febribus *Peruvianus Cortex*, utpote quem ſuſpectum habebant, & infidum, cùm nihil de cauſa morbifica viderent excerni, ac idem evenire, quod interdum in Corporibus à Chacodœmone obſeſſis evenit, quando ab Exorciſta malignus ſpiritus ſolùm in aliqua parte figitur, ſed non expellitur. Quinquinam autem facultatem figentem habere pro re certa ſuppono, cùm motum ſanguinis, & ſpirituum compeſcat, & alvum ipſum denſiorem faciat, obſervatur enim, iis qui ad plures dies hoc remedio uſi fuerint, ventrem adſtringi, ut clyſteribus indigeant; vim hanc hujus Febrifugi fluida quæque in noſtris Corporibus cogendi, ta-

Digitized by Google

lem esse credidit *Gedeon Harveus*, ut scripta hæc verba reliquerit, *omnes evacuationem supprimit China China per se, sed non per accidens.*

Nunc autem quando usus, *quem penes arbitrium jus est & norma medendi*, ita *Mutinæ* obtinuit, ut tanto in horore Febrifugum istud sit, ut nullibi magis, expectandum num ad longum tempus duratura sit illius fortuna, habent sua enim fata medicamenta, sicuti cætera omnia. *Radix Chinæ* ab *Indiis Orientalibus in Europam* devecta, olim inter Medicamenta ad morbos chronicos & contumaces propulsandos, principatum obtinuit, ac tantam affinitatem cum natura humana habere credita, ut cum cibariis ipsis locum obtineret; modò pene obsolevit illius usus, ac in officinis cariosa reperitur. Qualis sors *Quinquinam* maneat, imposterum decernet tempus.

Verùm hic mirari subit, quomodo intra *Scultennam* & *Gabellum* tam altas radices egerit *Planta* hæc *Peruviana*, non ita vero in *Solo Bononiensi* finitimo. Certe apud *Bononiensem Scholam*, quæ cæteris pro Regula Policleti esse potest, satis moderatus semper fuit, estque etiamnum, ut audio, hujus febrifugi usus. Quanta cautione *Peruvianum Corticem* præscriberet Celeberrimus *Malpighius*, satis patet ex Centuria Consiliorum hujus Auctoris Pataviì impressa Consilio 97, in quo Vir iste Sapientissimus in Febre lenta cum tensione abdominis post usum Aperientium, Diureticorum, *Chinam Chinam* proponit ad scrupulum unum singulo mane, sive alternis diebus per quindecim dies. Itidem in Opere ejusdem posthumo, Londini impresso, hæc de *China China* leguntur verba: *Remedia, quæ vulgariter inventa creduntur à casu, & fortuito, & à sola Empirica, egent pariter, ut examinentur à ratiocinante, & reducantur ad tutam operandi naturam; Id experimur in usu Chinæ, quæ sine arte adhibita, non solum est causa recidivarum, sed etiam fixationum, & ut plurimum cachexiæ, hinc necesse fuit, pro illius tuto usu ab eadem elicere tincturas in pauca dosi, & paulatim, & aliis cautionibus, à priori erutis, eam exhibere.* Omittam referre, quæ de hujus remedii malo usu Scripta extant apud *Georgium Baglivum* in *Libro de Fibra Motrice*, *Nicolaum Lemeri* in cursu Chimico, *Theophilum Bonetum* in *Medicina Septentrioli*, *Mercurio Compitalitio*, & apud *Polialthem.*

Sed forte quis dicet ignotam fuisse novam hanc Methodum

Chinam

Digitized by Google

Chinam Chinam exhibendi in larga doſi ad uncias, & pluries in die, ac in illius uſu perſiſtere donec febris extincta fuerit. At iſta Methodus nova non eſt, licet pro nova venditetur, jamdiu in Germania uſui eſſe cœpit, ut videre eſt in Epiſtola reſponſiva *Roberti Bradi* ad *Thomam Sydenham*, ibi enim verba hæc ſcripta reperio. *Equidem ſcio quoſdam haud infimi ſubſellii Medicos, qui in magna quantitate, & doſi ſæpius repetita eum exhibent; alios item qui ex eodem extracta, infuſiones, & ex infuſionibus julapia, & emulſiones conficiunt, quibus modis ſe non tantum intermittentes, ſed & continuas quaſdam certo curare affirmant.* Profecto hac in re nihil inauſum, nil intentatum reliquit *Medicorum* induſtria, ut etiam excogitarit ex *Chinæ Chinæ* decocto Clyſteres Febrifugos. Jam multa habita ſunt experimenta permiſcendo *Chinam* cum variis Spiritibus, cum ſuccis corporis animalium, cum ſucco pancreatico, cum bile, cum ſanguine recenter extracto, ab obſervandum, num aliqua fiat efferveſcentia, & colorum mutatio. Hujuſmodi tentamina, quæcumque ea ſint, non improbo, ſed dico hac in re non paucas contingere hallucinationes; in Stomacho etenim ex ſucco acido, qui inibi ex naturæ lege hoſpitatur, & alchali fixo *Chinæ Chinæ* fit lucta, & exinde novum concretum quod alias partes demiſſum, diverſas habet vires, quod permixtum cum ſucco pancreatico, cum bile, cum ſanguine, quid operetur ſcit *Deus*. Quantum in rerum natura poſſit mixtio, ex nitri, ſulphuris, & carbonis permixtione, unde emergit pulveris pyrii tantarum virium compoſitio, jam ſatis notum. Sat celebre eſt illud *Auſonii* de Muliebre mœcha, quæ Marito zelotypo toxicum pedit, ac poſtea ut illius vim geminaret, Argentum vivum porrexit, ſed antidotum prioris veneni exhibuit. Ex permixtione ſolutionis Vitrioli cum ſolutione *Chinæ Chinæ* obſervavi ſpeciem quandam atramenti, unde ſuborta mihi ſuſpicio idem fieri in Stomacho ex potione *Chinæ Chinæ* dum acido permiſcetur, ſicque fermenti febrilis craſim inverti, ac impotentem fieri ad novos motus febriles excitandos. Neque novum intermittentes febres æſtate pervagantes pendere à ſalſoacido fermento, licet ut plurimùm opinio ſit à luxuriante bile progigni. Æſtate acida quæque avide apperimus ac utimur, & fructus hujuſce naturæ exquiſitimus, unde

Digitized by Google

Ventriculi acidum tunc temporis abundare non alienum eſt credere, quamvis enim in principio febrium intermittentium reici ſoleat multa bilis irritamentum priùs in Stomacho factum ab acido turgente, vaſa cholidoca trahere poteſt in conſenſum, veluti fit in nephritica paſſione; puto ergo *Chinam Chinam* totam vim ſuam in Ventriculo exerere, quia video in febre intermittente, alterum paroxiſmum, qui expectabatur, omnino ſiſti, quod certè admirationem facit; in aliis autem locis extra Ventriculum, aut parum, aut nihil operari, ſeu quia illius virtus ſit infracta, ſeu quia contrarietatem non reperiat, nam ubi febris primo periodica poſtea continua facta fuerit, nihil admirandi obſervo, quod *Chinæ Chinæ*, licet larga doſi aſſumptæ, mereatur adſcribi, febris enim ad plures dies perſtat & paulatim ſolvitur.

Dum hæc ad Te ſcriberem, allata eſt mihi Epiſtola, quæ funeſtum caſum *Comitis Torricini*, Sereniſſimi *Ducis Guaſtallæ Miniſtri*, referebat. Vir iſte parva febre laborare cœpit, ut vix annotationem ſenſibilem haberet; modico Caſſiæ à *Medico* familiari purgatus eſt, ac alterantibus ad univerſalem purgationem diſponebatur. *Medicus* alter majoris autoritatis acceſſit, qui *Chinam Chinam* propoſuit, ut ægrum ad ſolitum miniſterium, quàm primum remitteret, repoſuit alter ſibi non ſatis tutum videri impurgato Corpore hanc febrem velle abolere, ſed prævaluit conſilium, quod citam ſanationem pollicebatur. Exhibita *Chinæ Chinæ*, modò in tota ſubſtantia, modò in vino infuſa, ſed parùm fauſto ſucceſſu, augebatur enim febris in dies, facta manifeſtè continua, ſed die 20. nequitiam ſuam aperte prodidit, vocati illico è vicinis regionibus alii *Medici*, ſed Vir ille inter *Medicorum* controverſias miſere oppetiit. Caſus hujuſmodi, hic & illic identidem occurrentes, ſive ob remedii improprium uſum, ſive ob ejuſdem occultam malitiam, in cauſa ſunt, ut *Peruvianus Cortex* à Doctis Scriptoribus, veluti *Williſio*, *Etmullero*, titulis parum honorificis vocitetur.

Sed ex his, quæ hactenus de *Peruviano Cortice* diximus, nolim quis inferat, velle me ex albo Medicaminum *Chinam Chinam* expungere; abſit hoc, habeat ſuos uſus remedium iſtud, beneficium quod afferre poteſt, ab illo excipiamus, & malo, quod interdum ex illo conſequitur, bene uti diſcamus; periti *Nautæ* ventis etiam

Digitized by Google

etiam adverſis aliquando portum fortiter occupare norunt. Illius uſus ſit qualis eſt *Opii*, quod magnum eſt dolorum ſedativum; in doloribus nephriticis, cholicis, podagricis, aliiſque ſimilibus ſingulare beneficium ab Opiatis habemus, non quod morbi cauſam tollant, ſed quia gravia ſymptomata compeſcant, vigilias ſcilicet contumaces, & ſpirituum diſſipationem, interim reparatis per ſomnum viribus, morbi cauſa auferenda propriis remediis. At quia ſcimus, quod ubi vis *Opii* expiravit, redituros priſtinos dolores, an rurſus altera die repetenda opiata ad prophilaxim? Nemo prudens *Medicus* id aget, ſed ægro petenti, & inſtanti denuo idem remedium offerri, reluctabitur, ne morbi cauſam figat, & contumaciorem reddat, Opiata enim ea cautione ſunt exhibenda, ut è ſomno excitare poſſimus, quem obdormire volumus. Mehercle ſi papaveris virtus nobis ignota eſſet, aut Plantam hujuſmodi *Europæ* non aleret, ac ex *Indiis* ad nos deferretur ſuccus concretus, cujus grana tria vel quatuor paucarum horarum ſpacio dolores quoſcumque graviſſimos ſedarent, ut poſt aliquem ſomnum ad analgyſiam devenirent, majori certe admirationi eſſet talis planta, ex qua haberetur tantarum virium ſuccus, quàm *Cortex Chinæ Chinæ*, quæ exhibita præſentem febrem non tollit, ſed eam quæ altera die erat reditura. Sicuti ergo compoſita ex Opio à prudenti *Medico* non exhibentur in vehementia dolorum, niſi ad obtinendum aliquod intervallum pro virium reparatione, ita ut diximus, ad eundem finem obtinendum admittendus, & laudandus *Chinæ Chinæ* uſus in febribus præſertim intervallatis. Aſt quotidie, ac pluries in die larga doſi, ut iſtic fieri ſolet, in febribus, quæ maligni aliquid præferant, amaris potionibus *Chinæ Chinæ* in vino infuſæ, miſerum ægrum conficere, id eſt quod periculoſum, & omnino empyricum exiſtimo.

Hæc habe mi Nepos pro reſponſione ad primum tuum quæſitum, de quo multa alia haberem dicenda, provocante materia. Scio me hac Diſſertatione non multùm gratiæ reperturum apud eos, qui communium errorum reprehenſionem in propriam calumniam referunt, ſed neminem hic nominavi, nec veteris Comœdiæ more volui quemquam perſtringere. Mens mihi ad publicum beneficium ſolum fuit iſthæc conſcribere, non laudes quærere,

Digitized by Google

eas potiſſimum, quibus uti ſolent *Scriptores* in re *Medica*, cum aliis *Scriptoribus* ampulloſis titulis laudes cumulando, quæ nec ipſis *Medicinæ Parentibus* vix convenirent, ut alias ſimiles ab iis exigant. Revera novum non eſt hoc vitium, ſed ad ſummum devenit. Suppetit mihi egregium dictum D. *Hieronymi in Epiſtola ad Celantiam*, quæ Epiſtola creditur D. *Paulini. Eſt ſane grande & ſubtile artificium, laudare alterum in commendationem ſui, & decipiendo, animum ſibi obligare decepti.*

Alterum quæſitum, num ſcilicet ſalubre foret pertentare *Corticis Peruviani* uſum ad prophylaxim, paucis abſolvam. Suppono Te pro remedio prophylactico non intelligere hujus remedii uſum, profligata febre, ne ampliùs redeat, licèt enim à *Medicis* in hoc ſenſu communiter accipiatur, propriùs tamen non eſt illius ſenſus, nam ut *Joannes Gorræus* in ſuis Definitionibus medicis, nomine prophylaxeos intelligendum eſt remedium illud, quod potius operetur, ne morbus aliquis accedat, quàm quod jam profligatus redeat, ſed hoc multo ante ſcripſerat *Galenus* in *Commento Aphoriſmi* 22. *Sectionis ſecundæ*, puto igitur ſecundum rationem licere experiri *Febrifugum Peruvianum*, ſed modica doſi ad aliquod tempus, quolibet mane, antequam febrium periodicarum, & continuarum quoque per æſtatem, & autumnum ingruat tempeſtas, nam ex Hippocrate: *Quæ facta tollunt, ante facta fieri prohibent*, quem locum primo adſpectu obſcuriorum egregie exponit *Valleſius*, purgationes, Venæ ſectiones, ſolita morborem remedia antefacta, ut primo vere, fieri prohibent morbos æſtate & autumno. *Quibus convenit Venæ ſectio, vel purgatio, hos Vere purgare, vel Venam ſecare oportet*, ajebat *Hippocrates Aphoriſmo* 47. 6. *Sectionis*, in cujus Aphoriſmi expoſitione ajebat *Galenus* ſe hiſce remediis multos præſervaſſe graviſſimis morbis per autumnum laborare ſolitos; hujus tamen remedii ad prophilaxim uſum, ſi quis velit experiri, exhibendum exiſtimo in iis, qui commodo fruantur ſanitatis ſtatu, nam ſi quid noxii *Chinæ* inſit, convenienti corporis exercitio facilè excutient. At forſan conſilium magis ſanum erit remedium iſtud, natura ſua doloſum omittere, nam ex *Celſi* monitu *cavendum ne in ſecunda valetudine adverſa præſidia conſumantur.* Vale.

Dabam Patavii die 20. Julii 1714.

BER-

Digitized by Google

BERNARDINI RAMAZZINI,

Professoris Primarii, &c.

DE

FONTIUM MUTINENSIUM ADMIRANDA SCATURIGINE TRACTATUS PHYSICO-HYDROSTATICUS.

ACCEDIT LIBELLUS

FRANCISCI AREOSTI DE PETROLEO MONTIS ZIBINII.

Illustrissimo, ac Reverendissimo D. D. Justinopolitanæ Ecclesiæ

EPISCOPO

D. ANTONIO MARIÆ BORROMÆO,

COMITI PATAVINO

JOANNES BAPTISTA CONZATTUS Felicitatem.

QUod alias mihi in animo fuit Illustrissime, ac Reverendissime Præsul, dum in Sacro, & Venerando Clericorum Regularium cœtu hic in Patria, & foris præsertim magna panderes virtutum tuarum specimina, scilicet ut in obsequii argumentum. Opus aliquod laudati Auctoris Tibi nuncuparem, nunc multò libentius id faciam, quando Te Justinopolitana Ecclesia novum Episcopum Roma dimisit, & nunc Patria Tua summo cum gaudio, ac insignis

Digitized by Google

gnis Borromea Domus Te ſuſpicit tanta dignitate decoratum. Prodiit olim è Typis Mutinenſibus liber, cui Titulus: De Fontium Mutinenſium admiranda ſcaturigine Tractatus Phyſico Hydroſtaticus Bernardini Ramazzini Medicinæ Profeſſoris, *quale opus ob rei, & materiæ dignitatem, à rerum naturalium Scrutatoribus tanta cum laude fuit exceptum, ut in Anglicum ſermonem converſum fuerit cum notis Roberti S. Clair, ut ex Actis Eruditorum Lipſiæ* 1698.; *propterea cum tam citò diſtracta fuerint exemplaria, ut jam diu nullibi reperire ſit, ac modò illud in promptu habeam ad publicam editionem, Tu unus occurriſti Vir Illuſtriſſime, ac Reverendiſſime, cui proprium dicarem. Id autem gratum Tibi fore credidi, quando non raro Te audivi Auctoris hujus opera commendantem, qui & ipſe nunquam ſatis admirari potuit omnigenam tuam Literaturam, in Jure tum Civili, tum Canonico, in Phyſicis, Hiſtoria Naturali, Philologica, Medica quoque, & in omni penè facultate. Non poterat ergo diutius Tua Virtus intra Clauſtra detineri, ſed ad Paſtoralem Populorum curam evehi oportebat, ubi in alto poſita magis eluceſceret. Te ibi Clerus, & tota Civitas geſtit adſpicere in ſua ſede. Te colere, Te venerari. Te ego quoque profectionem modò illac adornantem toto animi affectu comitabor. Tu interim benigno, ut ſoles vultu, quod offerre ſum auſus excipe, ac dic, & plurimùm vale.*

Patavii Kalendis Novembris 1713.

PRÆFATIO.

SI rerum naturalium Scrutatoribus, quos non paucos, vel circa minima occupatos, habet, ac meritò ſuſpicit hæc ætas noſtra, ita obvium eſſet abditiores Terræ ſinus perſcrutari, quemadmodum Anatomiæ Cultoribus facilè eſt Hominis, cæterorumque Animantium Viſcera perluſtrare, non eſſet profectò, quòd illi his inviderent, ac parem forſan Geocoſmi haberemus notitiam, qualem omnium ferè Viventium ex Profectorum induſtria modò habemus. Scimus jam, immò ſatis jucundo ſpectaculo, ipſis oculis intuemur, quomodo in Orbem circumagatur ſanguis, qualis

Digitized by Google

qualis Chyli, Lymphæ, aliorumque fluidorum ſit motus, ut *jam Humanæ Naturæ Fontes, ac Flumina, quibus totum Corpus irrigatur, videantur recluſa*, ut ipſius *Hippocratis* verbis utar. Terreni verò Corporis, ex cujus penu alimenta haurimus, nil aliud, quàm externam faciem licet contemplari; quare pulchriora quæ latent prorſus ignoramus, & quod dolendum eſt, modus non ſupperit, quo ſciri queant. Quamvis enim ad multas Orgyas Metallorum foſſores Terræ viſcera ſubierint, paulò plus tamen, quàm ſupra unius milliaris dimidium penetratum eſt, quæ maxima Fodinarum profunditas ab Agricola memoratur. Quid hoc autem ad Terræ profunditatem, cujus ſemidiameter 3600. milliaria æquare creditur? Quapropter, ſi verum fateri licet, magnum hoc Terræ Corpus *in cute ſolùm, non intus* cognoſcimus. Arbitrari tamen fas eſt, non eſſe Terram iners, & informe corpus, nec toram illius dignitatem, veluti Statuarum, in externa ſuperficie poſitam, ſed pulchriora, velut in Automate, intus recondi; immò exiſtimandum à Summo Opifice ita fabrefactam, & configuratam, ut ſpecimen quoddam Vitalis Oeconomiæ contineat, & jure non minùs certo, quàm nobis ignoto, intra illius Viſcera admirandæ functiones exerceantur, ac præſertim circularis aquarum motus. Quæ licet ad ſenſum demonſtrari nequeant, ex iis tamen quæ extrinſecus apparent, rem ita ſe habere ſatis evinci poteſt; nec deſtitit humana ſagacitas, quin omni arte, ac ſtudio Subterranearum Regionum conditionem, ac ſtatum, quantum fieri potuit, explorarit. Cùm verò nulla alia pateat via, quàm, ut per hiatus à Natura ſpontè factos, vel per Cuniculos, & Puteos, quos ad metalla eruenda, Hominum avaritia foderit, vel ipſa neceſſitas ad perſcrutandas aquarum venas excavarit, Terra ſubiri queat, & in hac Urbe frequens occurrat Puteorum ad notabilem profunditatem effoſſio (quantùm licet in loco valdè plano, & à Montibus diffito) è quibus aquarum admiranda Scaturigo emergit; libuit propterea in hæc Naturæ ſecreta deſcendere, ac Scientiæ Naturalis Profeſſoribus, ea quæ fuerint à me obſervata, meaque ſuper hæc excogitata communicare, cùm nemo de hoc ex profeſſo ſcripſerit. Haud ſum neſcius, me apud aliquos malè feriatos homines malè auditurum, nec defuturos, qui me de temporis circa rem nullius emolumenti impendio

guant; at id me parùm ſolicitum reddit, cùm Doctiſſimorum Virorum habeam exempla, qui toti ſunt in rebus etiam minutiſſimis. Poſſem tamen in id genus hominum *Senecæ* Quæſtiones Naturales tractantis verba regerere. *Quod inquis* (ait ille) *erit pretium Operæ? Quo nullum majus eſt. Noſſe Naturam. Neque enim quicquam habet in ſe hujus materiæ tractatio pulchrius, cùm habeat multa futura uſui, quàm quòd hominem magnificentiæ ſui detinet, nec mercede, ſed miraculo colitur.*

DE FONTIUM MUTINENSIUM ADMIRANDA SCATURIGINE.

CAPUT PRIMUM.

Structura, qua fieri ſolent hi Fontes deſcribitur, necnon curioſiora quæ in Puteorum foſſione apparent, & dum Aqua emergit, annotantur.

MUTINAM, Urbem vetuſtiſſimam; quam olim *Tullius* ſplendidiſſimæ P. O. R. Coloniæ titulo inſignivit, (*a*) à primis ſuis Conditoribus fuiſſe benè poſitam, licet profectò aſſerere; cum enim in magna Planitie ſedeat, decem paſſuum millibus à Collium aſſurgentium radicibus diſtans, inter *Amnes Scultennam & Gabellum*, talem ſitum obtinet, ut cum ſalubri Aëris temperie, & ſolo Colonis haud ingrato, magnam poſſideat Aquæ puriſſimæ affluentiam, quæ neque injuria temporum deſinere, neque hoſtili aſtu poſſit unquam vitiari, vel averti. Ingens enim Aquæ Reconditorium, ſeu quidquid ſit tam admirandum Naturæ Opificium, ſub ipſis pedibus habet hæc Civitas, ex quo inexhauſtam Aquæ vim elicit, &, quod perrarum eſt, id levi impenſa conſequitur, cùm ad hunc Theſaurum eruendum (quando ex *Pindari* teſtimonio Aqua rerum omnium Optima cenſetur) non

(*a*) Philiph. 5.

Digitized by Google

non magno molimine opus ſit, (*a*) ut perfodienda ſint Montium Viſcera, vel numeroſam Operariorum familiam alere oporteat, ut alibi mos eſt, & qualem olim habebat *Roma* diviſam, ut memorat *Frontinus*, in *Scrutatores*, *Aquileges*, *Caſtellarios*, *Libratores*, *Diſpenſatores*, (*b*) multoſque alios Opifices. Ne autem legentium expectationem diutiùs moret, pro re certiſſima, quam multæ Experimentorum Chiliades, jam ſatis confirmarunt, ſcire oportet, quòd *Dato quocumque ſitu intra hanc Urbem, ac etiam extra eandem circumquaque ad aliquot paſſuum millia, Fontem vivum aperire licet, qui perenniter puriſſimam Aquam profundat.*

Cùm autem cuilibet Civi ex hoc ingenti Penario, tantum aquæ haurire liceat ad privatos uſus, quantum lubet, abſque metu, ne in publicam commoditatem quidquam peccet, aut mulcta ulla plectatur, propterea ubi quis voluerit propriis in Laribus Fontem habere, Operarios quoſdam accerſit, & pacto pretio, quod ut plurimùm 40. Argenteorum ſummam non excedit, ſitum, qui ſibi commodior viſus fuerit, iiſdem oſtendit; illi verò, nulla alia re conſiderata, Puteum in deſignato ſitu effodiunt, atque ubi ad Pedum R. 63. altitudinem circiter devenerint, fundum in medio ingenti Terebra perforant, quæ ubi ad 5. ferè Pedes adacta fuerit, illicò tanto impetu Aqua erumpit, ſaxa, & arenam eructans, ut temporis ferè momento, totus Puteus repleatur ad ſummitatem uſque, & Aqua exinde perpetuò defluat.

Id porrò quod in fodiendis his Puteis, majus Operariis faceſſit negotium, eſt ingens Aquarum lateralium proventus, à quibus non parùm aliquandò interturbantur, donec ad profunditatem 28 Pedum circiter pervenerint, ubi Cretæ figularis principium apparere incipit; propterea ad arcendas hujuſmodi Aquas, quæ impuriores ſunt, primò à Terræ Corio Puteum ſatis amplum effodiunt, aquas hinc inde confluentes exhauriendo, donec Stratum cretaceum pertingant; tunc enim ſupra illud, tanquam ſolidum fundamentum, murum in ambitum ex calce, & lateribus benè coctis, atque in hunc uſum factis, extruunt, ut exinde arctior Puteus evadat, ac illius externam ſuperficiem creta figulari rectè ſubacta, diligenter muniunt, cretam pedibus premendo, & hujuſmodi opus proſequun-

(*a*) Olymp. Od. 1. (*b*) De Aq. Duc. *l.* 2.

quuntur, donec Terræ planum attingant: hoc enim pacto, aquarum lateralium influxum prohibent, quo peracto, tamquam res sit in Vado, ac sine metu ne ampliùs ab aquis irruentibus infestentur, fossionem ad imum usque deducunt, adeò feliciter, ut à Cretæ apparitione, ne guttul m quidem aquæ extillantem amplius observent; immò, quod mirum est, ne in sicco ludant operam, aqua interdum indigeant ad terram humectandam, ut facilior fossioni evadat.

Non exigui quoque incommodi Putearii, antequam ad soli Cretacei principium deveniant, aliquando est terræ mollioris, ab Aquarum lateralium impetu, in altum protrusio, quod impedimentum mehercle, non nisi improbo labore vincitur; sed tandem cùm ad Cretaceum Stratum ventum fuerit, & exinde ad summam profunditatem, nullus hæsitationi locus, quin per consuetam terebrationem, solita eruptio Aquæ obtineatur. Nullus enim memoratur casus, in quo intra Urbem *in quocunque dato situ*, vel extra eandem, ad aliquot passuum millia, facto foramine, & data porta Aquis conclusis, illæ in altum illicò non prosilierint. Tanta quippè securitate, ac fiducia in imò Puteorum Terebram Putearii defigunt, quanta quis Vinum hausturus, Dolium Vino plenum perforaret.

Sæpè interfui, dum celebraretur hæc, ut ita dicam, Phlebotomia, atque eodem ferè impetu Aquam erumpere observavi, quæ primò quidem turbida est, multoque sabulo referta, altera verò die satis perspicua appareat. Ubi verò sequuta est aquæ eruptio, ac magna celeritate eductus fuerit Terebrator, brachiis Terebræ insidens, extemplò duo, vel tres Operarii circa oram Putei, quanta possunt sollicitudine, aquam exantlant; cùm enim tunc temporis Aquæ vis multum arenæ, & glareæ sursùm propellat, hoc pacto ajunt Aquæ cursum sollicitari, ac effici, ut postmodùm hi Fontes largiùs Aquam effundant, nec materia illa in fundo subsidens, foramen possit obstruere. Referunt Putearii ipsi, Fontes quosdam de recenti fabrefactos tantum aquæ simul cum arena, & glarea interdum rejectasse, ut circumquaque fatiscente solo, & proximis Ædificiis rimas contrahentibus, necesse fuerit Puteos multa terra, ac cæmentis opplere. Glarea verò, quæ ab aquæ vi sursùm

Digitized by Google

sùm effertur, non multùm diſſimilis eſt illi, quæ in proximis Fluminibus viſitur, nec adeò minuta eſt, quin etiam ex iis nonnullæ uncias tres, vel quatuor pendant; quædam ex his aureis fibris diſtinctæ ſunt, ac ſatis duræ, aliæ molliores, ac veluti glareæ inchoamenta.

Aliquibus in locis, ubi Civitatis ſitus devexior eſt, aqua ſuper planum ipſum attollitur, unde facilis eſt ejuſdem defluxus; in editioribus verò locis, paulò infra ſoli planum ſubſiltit, ut ad illius fluxum neceſſe ſit ſubterraneos ductus excavare, per quos aqua in publicos Canales delabitur, qui poſtea in unum Canalem confluunt, qui Navium patiens eſt, & cujus beneficio ſatis commoda navigatio habetur, *Venetias* uſque, Canalis enim iſte in *Scultennam* influit, *Scultenna* verò in *Padum*.

Hujuſmodi Fontium non paucus numerus per Urbis Compita viſitur, ac jam ferè unaquæque Domus, proprium habet, adeò ut multiplicato illorum numero, antiqui Fontes numeri damnum perſenſerint, veluti videre eſt in Palatio olim Clariſſimæ *Familiæ Sadoletæ*, nunc verò de *Caſtelvitrio*, ubi fiſtulæ quæ ampliùs aquam non emittunt, editiores ſunt, quàm illæ quæ modò aquam effundunt. Haud ſecus in Hortis ſuburbanis, ac proximis Villis paſſim obvii ſunt hujuſmodi Fontes, quorum nonnulli ſupra ipſum Terræ planum emergunt; quin ultimò ſeptem paſſuum millibus, procul ab Urbe trans *Scultennam*, referunt Putearii pertentatum eſſe, nùm Puteum excavando, prout moris eſt, & ad ſolitam profunditatem, eò uſque hujuſmodi aquarum ſcaturigo extendatur, ac rem ex voto ſucceſſiſſe; facto enim per Terebram foramine, ajunt aquam uberi ſatis vena erupiſſe, glaream, & arenam eructando; quare nondum ſatis bene cogniti ſunt, hujus abditæ Scaturiginis limites; longiorem tamen eſſe illius excurſionem ab Occaſu Ortum verſus, quàm ab Auſtro ad Septentrionem, arbitrari fas eſt, cùm in hoc tractu ultra quatuor milliaria, non extent hujuſmodi Fontes.

Quin hoc memoratu dignum obſervarur, quòd ſtatim ac facta eſt Terebratio, ac ſubita aquæ eruptio, proximi Fontes ab breve aliquod ſpatium ceſſant à fluxu, quem poſtmodum, ſed lentiori gradu reſumunt. A Viro fide digno accepi, quod dum olim in

Digitized by Google

Clauſtro Monialium *S. Franciſci de Sales* Puteus perforaretur, ipſe viderit in alio Puteo valdè proximo, aquam temporis momento præcipitanter deprimi, ac paulò poſt aſcendere, donec in utroque Puteo, facto veluti æquilibrio, in eadem ſuperficie horizontali aqua utrobique deſederit. Hoc decrementum mihi non ſemel obſervatum, ſed non tanta celeritate, neque ad tantam profunditatem aquam ſe retrahentem videre contigit, ſed potiùs ſenſim, ac placidè paucis excitatis bullulis, illam decreſcere obſervavi, ac mox novo Puteo oppleto, ad priorem ferè altitudinem paulatim attolli.

Cùm ab ipſis Putearíis pluries audiiſſem, ingentem aquæ ſubterlabentis ſonitum in Puteorum fundo percipi, atque hunc, ubi primò exaudiri cœperit, opportunæ Terebrationis ſignum eſſe, ut id pro comperto haberem, ſub initium Februarii in Puteum per funem deſcendi, Candelam accenſam manu geſtans, cùm in loco ſatis obſcuro Puteus extructus fuiſſet; ibi paululùm immoratus, manifeſtum murmur, ac ſtrepitum, non qualem tamen mihi perſuaſeram, percepi. Exinde quanta vi potui fundum pede percuſſi; aſt ubi mugire ſolum perſenſi, ac mihi cum Orco rationem habere viderer, illicò eos qui ſurſùm adſtabant admonui, ut me quàm citiſſimè educerent; ſubeunte animum recordatione, aliàs contigiſſe, ut vis aquæ Terræ pondus excutiens Terebrationem ipſam prævenerit. Quamvis autem longiorem moram ibi non duxerim, cùm nihil aliud obſervandum occurreret, præter aquæ murmur, tantùm caloris tamen ibi ſum expertus, ut totus ſudore diffluerem; nec levem poſteà percepi delectationem, dum me ab illo veluti *Thermometro* extraherent, cum exiguo temporis intervallo, tot mutationes caloris, & frigoris tanquam per gradus perſentiſcerem. Aliàs poſteà expertus ſum, qualis eſſet horum Puteorum in ſua maxima profunditate ſubterranea Temperies, media hyeme *Thermometrum* dimittendo, & compertum eſt parum differre à calore dierum Canicularium in his noſtris Regionibus. Non minus quoque intenſum frigus æſtivo tempore in his Puteis perſentiunt Foſſores; hinc hujuſmodi Opificium media Æſtate aggredi renuunt; ſi quidem præter vehemens frigus, quod illos excruciat, adeò magna reſpirandi difficultas eoſdem angit, ut penè ſuffocentur, ingenti

Digitized by Google

genti fumoſa exhalatione, tunc temporis aſcendente, ut & ipſa lumina extinguat, quod hyeme neutiquam evenit, cùm ſatis placidè reſpirent, & lumen accenſum immotum perſter. Non parùm etiam de graveolentia conqueruntur Foſſores, quoties in calidiori tempeſtate Puteos effodiunt, ac præcipuè cum in Arborum truncos impingunt; ligna enim putrefacta ſævam mephitim exhalant, quod hyemali tempore non experiuntur, licet magnus tepor in his Puteis tunc hoſpitetur.

Rarò autem excavantur hi Putei, quin paſſim variæ Arborum Species occurrant, facilè enim dignoſcuntur, quales ſunt Quercus, Nuces, Ulmi, Fraxini, quarum aliæ ſurrectæ ſunt, aliæ proſtratæ jacent; nuſquam tamen veſtigium ullum apparet, quòd Hominum manibus exciſæ fuerint, quare Sylvas inciduas, quæ Ferarum Domicilium eſſent, olim Regionem hanc occupaſſe cenſendum eſt; Ligna verò, quæ fruſtulatim à Foſſoribus cæduntur, ſatis mollia ſunt, ubi autem Aëri expoſita fuerint, non ſecùs ac Corallia, duritiem aſciſcunt.

Cùm medio Aprilis Menſe, novum Fontem ſubdiò fabricarentur, hujuſmodi fumoſæ exhalationis aſcenſum manifeſtè obſervavi, ut foſſor in fundo vix poſſet inſpici, qui & ſe valdè rigere ajebat, & ægrè reſpirare, unà cum tuſſi moleſta; cùm autem de repente ingens facta fuiſſet Aëris ad frigidum permutatio, illicò evanuit fumoſa illa exhalatio, ac Foſſor in fundo facilem ducebat anhelitum, & ſatis mitem calorem ſe præſentire ajebat. Qualis revera Menſibus Æſtati proximioribus, ſit in his Puteis ſubterranea Temperies exploraturus, in Puteum, quem Gemmarius quidam natione Gallus, propriis in Ædibus fodiendum curabat, ſub finem menſis Maii antequam perforaretur, deſcendi, ac pares gradus frigoris deprehendi, quales in hiſce regionibus ſub initium hyemis ſolent obſervari; eo tempore quo ibi commoratus ſum, adeò Thorax, & anhelitus mihi arctari cœpit, ut Cor valdè palpitaret. Non magnum in hoc Puteo, ut in cæteris Aquarum fremitum percepi, ad pedis tamen in fundo percuſſum, ſolum ut aliàs remugiit.

Dum hæc Typis traderem, cùm fortè foderetur Puteus, è re viſum eſt exactiùs Aëris ſubterranei Temperiem explorare, eodem tempore, *Thermometrum*, & *Barometrum* in Puteum ad varias altitudi-

Digitized by Google

tudines dimittendo, & obſervando quodnam ſit inter Aërem externum, & illum qui in his Puteis hoſpitetur, dum fodiuntur, diſcrimen, ac præſertim æſtivis menſibus, cùm perrarò hujuſmodi tempore, tale Opificium Putearii aggredi velint, ob ſuperiùs enarrata incommoda quibus vexantur; quare ſequentem Tabellam hic appoſui, ut commodiùs internoſci queat, qualis ſit conditio, & viciſſitudo Aëris ſubterranei ad Aërem externum, quod etiam tempore hyemali præſtitiſſe, neque inutile, neque incurioſum fuiſſet; verùm nullus dubito, quin ex oppoſito eadem tunc temporis contingant, quod data occaſione experiar.

Die 21. Junii 1691.	Die 23. Junii	Die 27. Junii	Die prima Julii
Altitudo liquoris in Thermometro extra Puteum G. 80.	Altitudo liquoris in Thermometro extra Puteum G. 77.	Altitudo liquoris in Thermometro extra Puteum G. 74.	Altitudo liquoris in Thermometro extra Puteum G. 78.
In Puteo ad profunditatem P. 15. G. 64.	In Puteo ad profunditatem P. 30. G. 51.	In Puteo ad profunditatem P. 45. G. 44.	In Putei ſumma profunditate G. 40.
Altitudo Mercurii in Barometro extra Puteum G. 80.	Altitudo Mercurii in Barometro extra Puteum G. 80.	Altitudo Mercurii in Barometro extra Puteum G. 78.	Altitudo Mercurii in Barometro extra Puteum G. 79.
In Puteo ad profunditatem P. 15. G. 82.	In Puteo ad profunditatem P. 30. G. 84.	In Puteo ad profunditatem P. 45. G. 85.	In ſumma profunditate Putei G. 86.

Scitu quoque dignum eſt, quòd nulla vis humana, ad exhauriendos hujuſmodi Fontes ſufficiat; etenim ſi ad multos dies indefinenter magnis Situlis aqua educatur, multùm erit, ſi ad ſex, vel octo Pedes aqua deprimatur; quin quò plus aquæ extrahitur, vividiores fiunt hi Fontes, adeò ut ſi aliquando contingat, aliquem ex his ſegniùs fluere, ad aliquot horas quantam poſſunt aquam exantlant, atque hoc remedii genere (non ſecùs ac quando in humanis corporibus, ſanguis detrahitur, ut celeriùs per

Digitized by Google

per ſuos ductus moveatur) detracta veluti ſarcina, gravem horum Fontium ægritudinem, qualis eſt motus ſegnities, facillimè abigunt. In eundem quoque finem Inſtrumento quodam, ex pluribus ligneis Cylindris contexto uti ſolent, quod in Puteos demittunt, ac magna Terebra in illius vertice defixa, vel novum foramen efficiunt, vel antiquum deobſtruunt.

Cæterùm nulli alii vitio obnoxii ſunt hi Fontes; eamdem enim ſemper incorruptam ſervant aquæ puritatem, ac ſicuti in humidis Conſtitutionibus nullum ſentiunt augmentum, ſic in maximis Siccitatibus (quales Annis elapſis obſervavimus, quibus tota *Ciſpadana*, & *Tranſpadana Regio* magna aquarum penuria laboravit) nullum patiuntur decrementum. Hyeme præterea horum Fontium aquæ valdè tepent, immò ex iis fumoſum quid exhalat, Æſtate verò inſigniter frigent.

Aliquot diebus ab eruptione facta, poſtquam aqua deſedit, pro more habent Puteum marmoreo lapide obtegere, ac veluti obſignare, poſtmodùm per fictiles tubos ab eodem aquam in Vaſa marmorea, vel lapidea derivant, ex quibus poſtea, per alios ductus aqua in publicos Canales continuo curſu exoneratur.

Id porrò cunctis his Fontibus commune eſt, quòd in eadem linea horizontali aquas habeant, facto ſcilicet per libellam, experimento; quamvis enim illorum nonnulli ſupra Urbis planum aſcendant, major tamen illorum pars, illud non attingit, quod non niſi ex ſitus inæqualitate contingit, quem Urbs obtinet, quæ in ea parte, quæ Auſtrum reſpicit, aliquantò elatior eſt, depreſſior autem Septentrionem verſus. Hinc fit, quòd omnium par ferè ſit bonitas, modò ab initio Putei fuerint benè conſtructi, & cretaceo munimine circumſepti. Præ cæteris, magnis laudibus celebratur Fons quidam vetuſtiſſimus, propè Ducale Palatium, quem Fontem *Abyſſus* appellant, ad quem æſtivis ardoribus Populares confluunt, ad ſitim reſtinguendam. Hujus Fontis hoc prædicatur Encomium, quòd illius aqua in Cretam uſque delata, incorrupta, ac ſincera ad nativum fontem revecta fuerit, cùm tam longam navigationem eodem tempore Aqua Nuceriana abſque putrefactione non ſuſtinuerit.

Quod verò in hoc negotio exploratu dignius exiſtimavi, fuit

Digitized by Google

ut hujus magni Receptaculi altitudo, per foramen à Terebra factum pertentaretur, multa enim de illius immensa profunditate, & aquarum summa rapiditate vulgus dictitat; ajunt dimissum olim per foramen Contum ferreum ab aquæ vi abreptum fuisse, ac Terebram, dum fit perforatio, Orientem versus detorqueri; de quo sæpiùs Terebratores interrogavi, at nihil firmi ab iisdem rescire potui. Pluries itaque funiculo cum plumbeo Cylindro appenso per foramen à Terebra factum dimisso, hoc vadum pertentavi, ac non solùm ponderi dimisso, nullam vim inferri persensi, sed manifestè fundum percepi, neque ullam majorem profunditatem observare licuit, nisi quàm Terebra feciſſet.

Quis porrò hujusmodi Fontium primus Inventor fuerit, & quonam tempore abditum istud, ac tantæ amplitudinis Aquæ Receptaculum detectum fuerit, prorsùs ignoratur; absit enim quòd quispiam putet, velle me hoc Naturæ Arcanum pro re nova venditare; non minùs enim forsan antiqua est horum Fontium origo, ac Urbs ipsa, quæ inter vetustissimas habetur. A Senioribus, & eruditis Viris sæpiùs quæsivi, num saltem aliqua de hac re Majorum haberetur traditio, nec quicquam referre licuit, conjectura tamen satis probabili, fas est arbitrari, priscis temporibus cognitam fuisse prodigiosam hanc Aquæ Scaturiginem, cui aliam similem nullibi terrarum reperiri adhuc scire potui; cum Fabri Murarii, Terram fodiendo pro fundamentis Ædium, in magnos plumbeos ductus inter rudera olim dirutæ Civitatis sepultos persæpè impingant. Cùm olim à Puteario quodam satis celebri scisciterer, nùm sciret ipse, aut ab aliis audiisset unqam, quis primus horum Fontium Auctor fuerit, ille non alium Auctorem se agnoscere respondit, quam rerum omnium Magistram Necessitatem. Cùm enim (subdidit ille) vulgarium Puteorum aquæ, & quæ ab hac profundiori Scatebra non prodeunt, vitiosæ sint, & insalubres, sola Necessitas Indigenas compulit, ut altiùs fodiendo salubriores aquas scrutarentur, & cum ad hanc profunditatem devenissent, in qua murmurantium aquarum strepitus sensibiliter percipitur, viam hujusmodi aquis ope Terebræ aperuisse, ad quod forsan alluisse voluit, qui ad hujus Urbis Insigne binas Terebras appposuit cum Epigraphe, *Avia, pervia.*

Haud

Digitized by Google

Haud minùs curioſa, ac ſcitu digna in ipſa Puteorum foſſione occurrunt; primò quidem à ſoli ſuperficie uſque ad Pedes 14. circiter, non niſi cæmenta, & antiquæ Urbis veſtigia apparent; in tali enim profunditate Viarum ſtrata ex Siliceo lapide, Artificum Tabernæ, pavimenta Ædium, & opera teſſellata paſſim obſervantur; in quo certè admirari ſubit, quomodò ad tantam altitudinem ſolum excreverit, quod profectò in id referri nequit, quòd Urbs iſta pluries funditus everſa fuerit, ac poſtea ſupra proprias ruinas reſtaurata, editiorem ſitum acquiſiverit; eandem enim planitiem, & æqualitatem præferunt circumſtantes agri, immò urbs ipſa iiſdem aliquantò depreſſior apparet. Poſt cæmenta, & rudera, Terra ſe prodit ſatis ſolida, & compacta, ut terram Virginem quis crederet, at non multò poſt nigra, & paludoſa viſitur, paluſtri arundine referta. Memini me in uno ex his Puteis ad Pedum 24. profunditatem, Culmum frumentaceum adhuc integrum obſervaſſe, ac in altero inprofunditate pedum 26. inventum Coryletum cum ſuis nucibus adhuc incorruptis; ſic alternatim ad 6. ferè pedes varia obſervatur ſoli mutatio, modò albi, modo nigri, cum variarum arborum ramis, ac foliis, quaſi lamellis, ac corticibus ſuperinductis, donec ad planum Cretaceum devoniatur, quod in profunditate pedum 28. primò conſpicitur. Hoc ubi Operarii attigerint, jam ſecuri, ut dixi, ne ampliùs ab ullo aquæ affluxu perturbentur, foſſionem ſumma facilitate ad imum uſque proſequuntur. Hujus Strati Cretacei moles 11. ferè eſt Pedum, ac identidem multis Cochlearum teſtis eſt refertum, illius ergo finis, eſt in Profunditate Pedum 39. poſtmodum Stratum aliud paluſtre duorum Pedum circiter apparet, ex Juncis, Plantarum foliis, ac ramis congeſtum. Ablato à Foſſoribus hoc paluſtri Strato, Stratum aliud Cretaceum ejuſdem ferè molis ac ſuperius ſeſe offert, cujus terminus eſt in profunditate Pedum 52; quo Strato effoſſo, rurſus Stratum aliud paludoſum priori haud diſſimile viſitur, quo ſemoto, denuò aliud Stratum Cretaceum ejuſdem naturæ, ac ſuperiora, ſed minoris molis, ac craſſitiei, quàm reliqua duo, & ſuſperincumbit alteri Strato paluſtri, quod tandem deſinit in ultimum illud planum in quo Terebra defigitur, quod planum molle eſt, atque arenoſum; muſtaque glarea minuta permixtum, ac marinis quiſquiliis aliquando

Digitized by Google

refertum. Hujuſmodi autem Stratificatio hiſce intervallis tam benè diſtincta in omnibus Puteis, tam intra Urbis Pomœria, quàm in Suburbanis locis conſtanti ordine, ac lege obſervatur.

Cùm ſæpiſſimè in magnos Plantarum truncos fodiendo incidant, ut non rarò mihi videre contigit, hinc eſt quòd interdum non exigui laboris Putearii ſit ipſa Terebratio, quoticſcumque in hujuſmodi Truncos Terebra impingat; argumentum evidens, ſolum illud aliquandò Aëri fuiſſe expoſitum; nunquam tamen Arborum truncos in Stratis Cretaceis obſervare contigit, ſed in Paluſtribus tantum, vel in eo ſpatio, quod Urbis fundamenta, & Cretæ principium interjacet. Inventa quoque ſunt in ſumma horum Puteorum profunditate Oſſa magna, Carbones, Silices, ac Ferri fruſtula. Multa hic lubens omitto, quæ Vulgus dictitat de variis rebus extraneis, ab aquæ impetu regeſtis, eo ipſo tempore quo primùm aqua erumpit, ut foliis Quercus, Caſtanearum, milio, thecis fabarum, multiſque aliis, ea ſolùm referre contentus, quorum Autoptis eſſe poſſim, aut à Viris fide dignis acceperim. Hæc ſunt, quæ ad Fontium Mutinenſium hiſtoriam ſpectant, & quæ, prout data eſt occaſio, obſervare licuit.

CAPUT SECUNDUM

Stagnantes non eſſe hujuſmodi Aquas, ſed mobiles; hac occaſione pauca quædam ex Hydroſtaticæ Fontibus delibantur.

QUandoquidem hujus abditæ Scaturiginis natura, & origo, non ſecus ac olim Nili, exploratione digna eſt, propterea per has Aquas ſubterraneas Ratiocinii (quando aliter non licet) Vela pandantur. Primùm quidem Statarias non eſſe hujuſmodi aquas, ac velut in Cado Reconditorio concluſas, ſed continuo, ac non lento curſu moveri, fas eſt aſſerere; id enim ejuſdem aquæ murmur, quod in Puteorum fundo ante perforationem conſtanter auditur, ſatis evincit. Nec quiſpiam opponat etiam lacuſtres aquas magnis motibus aliquando concitari, ut conſtat de *Vulſinienſium Lacu, Trafumeno, Benaco*, de quo Poëtarum Princeps,

Teque
Fluctibus, & fremitu aſſurgens Benace marino: (a)

(a) Geo. l. 2.

Nam

Digitized by Google

Nam id perpetuum non eſt, immò hujuſmodi Lacus placida, ac leni malacia ut plurimùm quieſcunt; aquæ verò murmur, ante opus Terebrationis firmiſſimè auditur, quod ego quoties in hos Puteos deſcendi, ſemper, ac manifeſtè percepi, & Putearii unanimiter affirmant, qui ex aquæ fremitu foſſionis terminum auſpicantur. E ſublimi verò loco aquas iſtas ſubterraneas deſcendere, & continuò ab aliis premi, & urgeri, ſi tam ſubito impetu ad altitudinem Pedum 68, Saxa, & arenam eructando, debent emergere, certo certiùs eſt. Neque reor hanc ex tali profunditate aquæ emerſionem in Terræ pondus incumbens, referri poſſe, quod vi preſſionis aquam ſurſum propellat. Scio equidem poſſe altiùs aquam attolli, quàm ſit illius ſuperficies, ex qua derivatur; ubi nimirùm ab aliqua potentia ſuperincumbente urgeatur, quemadmodum ingeniosè contra *Cardanum* (*a*) demonſtrat *Scaliger*, dato exemplo Vaſis, quod tubulos utrinque habeat; nam ſi in hujuſmodi Vas pondus dimittatur Vaſi capacitati exactè conformatum, quod aquam valde premat, illa per tubulos ſupra Vaſis ſuperficiem elevabitur. At ſi ex terræ pondere extrinſecùs incumbente, ad hujuſmodi altitudinem emergerent horum Fontium aquæ, neceſſe quoque foret, hanc terræ prementis portionem à reliqua eſſe ſejunctam, quod eſt prorsùs improbabile, & cujus rei nulla apparent indicia. Inſuper quanam unquam ratione fieret, ut tanta eſſet harum aquarum bonitas, ac præſtantia, ut inter aquas ſimplices, & naturales primas mererentur, ſi immotæ, ac in tam profundo ergaſtulo veluti captivæ detinerentur, cùm neminem lateat, non minùs differre ſtagnantes aquas, ab iis quæ moventur, ac mortua Corpora à vivis differunt, quando aquas fluentes vivas appellare conſuevimus? Mobiles ergo, & fugaces ſunt hujuſmodi aquæ, neque hic conſiſtunt, ſed ulteriùs progrediuntur, ſive tandem devolvantur in Mare, ſivè à Voragine aliqua abſorbeantur.

Verùm dum has aquas fluentes ſtatuo, non contemnendus Scopulus mihi obviam, ſe ſe offert; etenim ſi expedito curſu aquæ iſtæ præterlabuntur, nulla lege videntur cogi poſſe, ut excavatis his Puteis, in altum debeant attolli. Non poſſe autem in tali ſuppoſitione aquam aſcendere, phyſico experimento poſſet demonſtrari. Sit enim,

(*a*) Exerc. 46.

Digitized by Google

ut in Fig. 1. Vas AB. aqua plenum, ad cujus latus prope fundum extet fiſtula C D. ad angulos rectos, variis foraminibus E F G. pertuſa, & in parte inferiori rimulam habeat H I. Permiſſo itaque libero exitu aquæ, illa non ſolùm per foramina non aſcendet, ſed neque per rimulam deſcendet, quin tota per os amplum fiſtulæ defluet, & ſatis jucundo ſpectaculo, aqua ſuper rimulam ſuſpenſa, delabi ſpectabitur, nec à proprio pondere à reliqua divelli poterit ut decidat, niſi in fine, cum Vaſe ferè depleto, nihil aquæ per os amplum fiſtulæ defluet, ſed tota per rimulam deſcendet.

Stante igitur hoc Experimento, non benè Hydroſtaticæ legibus congruere videntur, ſuppoſitus harum aquarum ad ulteriora ſpatia progreſſus, ac eodem tempore manifeſtus per hos Puteos earundem aſcenſus; ſi enim liberè, & inoffenſo pede profluunt, procul dubio in altum aſſurgere nequeunt cui veritati ſuffragari videtur, id quod in ſuis (*a*) Exercitationibus refert *Doctiſſimus Scaliger*, qui perquirens, an ſub aquis aliæ aquæ ſubeſſe poſſint, ait propè *Oltum Fluvium* Puteum eſſe in Colle celſo, ac immò celeri curſu, ac magno murmure rivum fluere.

Ut ut hæc omnia vera ſint, ac ſenſibus ipſis obvia, poſſunt tamen in caſu noſtro, ſimul conſiſtere harum aquarum ulterior progreſſus, ac unà per hos puteos emerſio, quod eadem figura prima demonſtrari poteſt. Si enim ad os fiſtulæ D apponatur digitus, ita tamen, ut non ex toto illius orificium claudatur, ſtatim eodem tempore aqua, & per foramina E F G in altum exiliet, & per rimulam H deſcendet, ac ſimul per os fiſtulæ defluet, una Actione aliam non impediente; atque ita quò plus vel minùs Orificii fiſtulæ digito occupabitur, plus vel minus aqua per dicta foramina elevabitur; nunquam tamen ad eam altitudinem pertinget, ad quam elevaretur, ſi fiſtulæ orificium eſſet penitùs obſtructum. Legibus itaque *Hydroſtaticæ* non repugnat, ſi aquæ iſtæ ſubterraneæ mobiles ſint, ac ulteriùs pergant, & eodem tempore ad altitudinem Pedum 68. per hos Puteos evehantur, ea tamen lege, ut nunquam ſui *Hydrophylacii* altitudinem æquare valeant, ob coarctatum ſcilicet in progreſſu ſpatium, per quod diſcurrunt, vel Emiſſarium è quo tandem effluunt. Horum

(*a*) Exerc. 100.

Horum Phænomenûm, à nemine, quod ſciam, hactenùs obſervatorum, par eſt ut aliqua reddatur ratio, quando nulla pars Philoſophiæ curioſior eſt, & forſan minùs exculta, quàm *Hydroſtatica*. Primùm ergo, quòd aqua (libero manente illius curſu, & exitu per os amplum fiſtulæ) per foramina ejuſdem fiſtulæ aperta non proſiliat, mirum certè non eſt, immò ſic fieri neceſſe eſt; aqua enim liberum habet deſcenſum, nec in Obicem ullum impingit, ut cogatur aſcendere quemadmodum fieri ſolet in fiſtulis ſurſùm inflexis. Sic neque per rimulam deſcendet, cùm ob preſſionem, & præconceptum ineptum, ad inſtar ſolidi Corporis à recto itinere nequeat deflectere, non ſecùs ac Projecta, quæ per lineam horizontalem, ſaltem ſenſibiliter ad aliquod ſpatium, vigente impetu, feruntur. Cur autem fiſtulæ Orificio, ob digiti admotionem anguſtiori reddito, ſtatim ex foraminibus, aqua in altum exiliat, ac inferiùs per rimulam defluat, id evenire cenſendum eſt, eò quia, cùm partes inferiores aquæ premantur à ſuperioribus (ut ſatis planè in Paradoxis ſuis Hydroſtaticis demonſtravit Celeberrimus *Boyle*) ac magna vi urgeantur ad effluxum, arctato exitu ob digiti ad os fiſtulæ appoſitionem, aquæ portio, cùm Obicis reſiſtentiam ſuperare nequeat, quæ data porta, ſibi exitum quærit; ex quo fit, ut quò minùs aquæ per os fiſtulæ exeat, majori niſu per dicta foramina exiliat. Remittente verò dicta preſſione, Vaſe jam ferè depleto, nihil aquæ per os fiſtulæ defluit, ſed reliquum quod eſt per rimulam, utpote per breviorem viam, lentè delabitur. Hinc admirari ſubit, quomodo una Actio alteri non ſit impedimento, (*a*) quod idem quoque in Statica evenire obſervavit Ingenioſiſſimus *Borellus*, exemplum afferens de pluribus Libris, una ordinatè reliquam ex centro ſuſpendente.

Hinc patet directam preſſionem, æſtimandam eſſe ex pondere aqueæ Columnæ, cujus baſis ſit æqualis horizontali ſuperficiei cui incumbit, & cujus altitudo æqualis ſit profunditati perpendiculari ipſius aquæ, ut v. g. in Vaſe in horizontali plano conſtituto, quælibet pars in fundo deſignabilis, pro baſi eſt aqueæ Columnæ eandem altitudinem habentis, ac tota aqua in vaſe contenta. Quare in propoſito Sachemate aque cùm per fiſtulam C D libero curſu

(*a*) De Motu An P. p. Prop. 66.

Digitized by Google

curſu effluit, premitur ab aquæ Columna, quæ eandem baſim habet, ac orificium fiſtulæ Vaſi infixæ, quæ aquea Columna lateraliter, & ad angulos rectos aquam propellit, ut fiſtulam ſubeat, ac exeat; vi cujus preſſionis efficitur, ut per hanc imaginariam Columnam, tota aqua in Vaſe contenta ex ſuprema ſuperficie (modo quieta ſit) deſcendat, ac effluat.

Multa de preſſione partium aquæ ad invicem penes eos, qui de *Hydroſtatica* ſcripſere habentur, nempe quòd inferiores premantur à ſuperioribus, quin & lateraliter ſe premant ad invicem, quas preſſionum diverſitates, multis experimentis demonſtrare ſatagunt; re vera hanc lateralem aquæ partium preſſionem ad invicem, quilibet in ſe ipſo experiri poteſt, ſi in aqua ad collum uſque demergatur; ad ſenſum enim totius corporis circumpreſſionem, & aliquam anhelitus difficultatem perſentiet, quam tamen non à ſola preſſione laterali aquæ fieri, ſed etiam ab alia cauſa cenſendum eſt; cùm enim ad reſpirationis munus, neceſſaria ſit Thoracis expanſio, hæc non tam facilè in Aqueo Elemento ac in Aëreo exercetur, ob majorem nempè aquæ craſſitiem; nam ſicuti Piſces majori vi motrice indigent ad natatum, quàm Aves ad volatum, ex ejuſdem *Borelli* demonſtratione, (*a*) nimirum propter corpulentiam aquæ, quam è ſuo loco dimoveri neceſſe eſt, & vertiginosè ad locum à Piſce derelictum revolvi, ita Homo ad collum uſque in aqua demerſus, majori niſu muſculorum indiget, ut aquam à ſe removeat, pro Thoracis ampliatione, quàm ſi in Aëre eſſet conſtitutus; hinc difficilior eſt in Balneo aëris Inſpiratio, quàm Expiratio.

Aquam pariter non ſolùm fundum, ſed etiam latera Vaſorum à quibus continetur premere, ac urgere fatentur omnes; at hujuſmodi preſſionem nonnulli magnam, alii parvi momenti eſſe exiſtimant; (*b*) *Tho. Cornelius* talem eſſe arbitratur, ut preſſioni perpendiculari æqualis ſit; ſupponens enim aquam premere latera per lineas inclinatas, ex eo quòd corpus grave ſuper planum inclinatum deſcendens, tantam acquirat velocitatem, quantam acquireret, ſi per rectam perpendicularem expoſitæ altitudini æqualem deſcenderet, putat preſſionem quæ fit ad latera, parem eſſe illi, quæ

(*a*) de Motu An. Pat. Pro. 215. (*b*) Prog. Phyſ. de Circum. pul. Plat.

Digitized by Google

quæ ſuper fundum exercetur. Altera ex parte *(a) Becheræ* in *Phyſica ſua Subterranea* ait, aquam ex ſua natura fundum directè, & perpendiculariter premere, ac multò minùs juxta latera gravitare, conjectura ex hoc deſumpta, quòd in *Hollandia* Terræ aggeres exigui, ipſius Oceani preſſionem ſuſtinere valeant, ne campos ſubjectos inundet; qui mechanico experimento demonſtrare nititur, aquam non premere, niſi ſupra, vel infra tangat corpus. Ego quidem ſicuti neque tam levem eſſe lateralem preſſionem, ita neque talem, ut perpendicularem æquare poſſit, crediderim, nam minorem eſſe perpendiculari, ex hac ſola animadverſione oſtendi poteſt, quòd major ſit aquæ conatus ad deſcendendum per lineam perpendicularem, quàm per inclinatam, ac dato etiam, quòd aliquæ partes in Vaſorum lateribus premerentur, preſſione æquali perpendiculari, preſſioni uti eſſent eæ, quæ fundo annecterentur, & in quas deſinerent hujuſmodi plana inclinata, quæ parem haberent altitudinem, ac tota aqua, in reliquis tamen partibus, laterum preſſio talis energiæ nequit admitti. Non adeò tamen tam parvi pendenda lateralis preſſio, ut vult *Becherus*; etenim, cùm non exiguum impedimentum fluido, ne deſcendat ſint latera Vaſorum, non exiguus quoque erit conatus, quem fluidum contrà hujuſmodi impedimentum exercebit. Quamvis autem lateralis preſſionis menſura peti ſoleat ab aquæ profunditate, in caſu tamen à *Bechero* allato, nonniſi ab altitudine aggerum deſumenda eſt, qui Mare arcent, ac vetant, ne ſubjectæ regiones aquis obruantur.

Quando igitur, ut ſuperiùs dictum, partes fluidi contrario niſu ſe premunt ad invicem, ita ut tanquam prælo omnes ſint preſſæ, non immeritò ex hoc fundamento, recentiores ſolutionem petunt antiqui illius, æquè ac ardui Problematis, quod adhuc ſubtiliora ingenia fatigat, cur ſcilicet Urinator in fundo Maris, à pondere aquæ ſuperincumbentis non opprimatur. Communiter id ajunt fieri, quia Urinator ab aqua ſuccumbente attollatur, & lateraliter partes corporis æquis viribus ab aqua premantur, nec ad intra poſſint propelli, cùm omnia ſint plena, adeò ut nullus ſit metus luxationis alicujus membri, vel dolorificæ compreſſionis. Non

(a) 1. p. Se. 2. cap. 2.

Digitized by Google

tamen plenè difficultati ſatisfactum putat Ingenioſiſſimus *Boyle*, (*a*) nam licèt ob æqualem fluidi ambientis circumpreſſionem, nulla ſequatur luxatio, non apparet tamen ratio, quare ſaltem aliquis doloris ſenſus non debeat percipi, ex partium adverſus ſe invicem compreſſione; quapropter ad fortem Animalium texturam, quæ preſſioni à fluido factæ poſſit reſiſtere, recurrit idem *Auctor.*

Ni temerarium foret putare, rationibus tot Clariſſimorum Virorum poſſe quidquam adjici, auderem dicere, quòd cùm Hominis viventis corpus ſit in ſpecie minùs grave, quàm aqua, pauco licèt diſcrimine, ideòque ab aqua collaterali magis preſſa, ex vi principii (*b*) *Archimedis* debeat in altum attolli Sipho alter minus preſſus, in quo Urinator ſit conſtitutus, propterea nullum debere percipi preſſionis ſenſum. Quia verò Urinator ſub aqua diverſimodè conſiderari poteſt, vel ut per lineam perpendicularem deſcendit, & per eandem aſcendit, vel per lineas inclinatas movetur, vel fundo affixus, & hærens ſcopulo immotus manet; in ullo ex his modis dolorificæ preſſioni non debet eſſe obnoxius. A perito Natatore didici, quòd cùm Natator vult perpendiculariter, & erectus in aquam demergi, ac fundum petere, manibus tanquam remigiis alternatim aquam ſurſum propellit, ſicuti quando ad ſummitatem vult emergere, ordine inverſo manibus alternatim aquam verſus fundum compellendo, per eandem viam remeat, ex quo fit, ut natandi imperiti, dum ordine retrogrado aquam verberant, ſuffocationem ſibi accelerent. Horum effectuum rationem, cùm apud neminem expreſſam viderim, liceat hic paululùm diſquirere, quamvis re vera Delio Natatore, ut dici ſolet, hic opus eſſet.

Puto ergo, quòd cùm Natator vola manus ſurſum impellit aquam ſuperincumbentem, ideò deſcendat, quia talis Sipho ita percuſſus reddatur minùs preſſus, ac minùs gravis quàm collateralis, ac ideò attollatur, altero depreſſiori facto, in quo eſt Natator, non ſecus ac in Libra ſuſpenſa, & in æquilibrio poſita, ſi una ex Lancibus in parte convexa percutiatur, illa certè in altum elevabitur, ac altera ex adverſo deſcendet, Corpus itaque Natantis in Siphone, ſeu Columna aquea magis preſſa poſitus, neceſſariò debet deſcendere, ſimul altera manu idem præſtans, deſcenſum ſibi facilio-

(*a*) In Appen. 2. ad Parad. Hydroſt. (*b*) De iis, quæ veh. in aq.

Digitized by Google

faciliorem reddit. Cùm autem perpendiculariter, & erectus ab imo ad ſummum vult emergere, palma manus aquam verſus fundum percutiendo, illum Siphonem vi percuſſionis magis preſſum efficit, unde Natator in altero conſtitutus, neceſſariò in altum protruditur, eo ferè modo, quo ſi Libra in ſuo æquilibrio poſita, Lancem in parte cava validè percutiam, illa profectò deprimetur, ac altera attolletur. Eadem prorſus eſt ratio, cùm per lineas ad Horizontem clinatas deſcendit, vel aſcendit. Sive igitur aſcendat, ſive deſcendat, vel quocunque alio modo moveatur Urinator, nulli preſſioni debet eſſe obnoxius, quæ dolorem pariat, ut ut magna ſit aquæ altitudo; etenim cùm ex ingenioſiſſimo *Borello*, corpora non gravitent, niſi cùm quieſcunt, ut patet in exemplo ab eodem allato, de duobus lanæ involucris, quorum unum alteri ſuperimpoſitum gravitatem non exercet, nec comprimit, niſi cùm quieſcit, non autem cùm deſcendit; idcircò Natator perpendiculariter per aquam deſcendens, non debet ab aqua pari velocitate deſcendente ullam pati preſſionem. Quando verò per eandem viam ſurſum evehitur, cùm proprio corpore ſurſum trudat aquam ſuperincumbentem, idque efficiat non vi propria, ſed virtute Siphonis collateralis, ideòque nullo indigeat muſculorum niſu, ut aquæ ſuperincumbentis renixum ſuperet, neque pariter dolorificæ preſſionis ſenſum debet percipere, non parùm tamen ad id conferente, ſuperius deſcripta fluidi ambientis circumpulſione, quæ non ſinit, ut ulla pars corporis è ſua ſede poſſit dimoveri. Eaſdem ob cauſas, dolorificum preſſum non debet pati, ſi per lineas inclinatas aſcendat, vel deſcendat, vel in fundo ſcopulo affixus immotus perſtet, nam Sipho alter collateralis magis preſſus, ſuum conatum ſemper exercet, & aqua ſuccumbens Urinatorem in ſpecie minùs gravem, quàm aqua ſurſum attollit.

At mihi, dum blandienti auræ nimis obſequor, aurem vellit, & admonet *Sulmonenſis Poëta*, (*a*) quòd

Non ideò debet pelago ſe credere, ſi qua
Audet in exiguo ludere Cymba lacu.

Quare ne in *Hydroſtatica* Mare magnum, & naufragiis frequens, ulteriùs provehar, litus repeto, ac in puteis meis me recondo.

(*a*) 2. Trif.

Digitized by Google

CAPUT TERTIUM.

Non posse horum Fontium originem à Flumine subterraneo deduci.

CUm itaque ex superiùs dictis jam satis constet, posse una consistere harum aquarum ulteriorem progressum, ac simul hic loci, & in quocumque dato situ illarum ascensum, consectarium videretur asserere, magnum Flumen subterraneum hàc præterlabi, ex quo Fontes isti scaturiant; ac revera hæc communis est quæ inter nos vagatur opinio, cui tamen, ut assensum largiar, adhuc adduci non potui. Haud equidem sum nescius, Flumina quædam reperiri, quæ post longum cursum caput recondant, & aliquo spatio emenso illud exerant, alia quæ satis probabili conjectura, continuò per operta labantur, numquam aspectabilia, non secus ac in Viventium Corporibus inter Vasa sanguifera, alia in propatulo sunt, alia in profundo posita, & omninò inconspicua, nisi penetralibus reseratis. Hinc egregiè *Seneca.* (*a*) *Placet Naturæ regi Terram, & quidem ad nostrorum Corporum exemplar, in quibus sunt Venæ, & Arteriæ, adeòque illam ad similitudinem humanorum Corporum Natura formavit, ut Majores quoque nostri appellaverint Venas.* Nilum à Terra pluries obsorberi, ac longo post intervallo revomi scripsit *Plinius*; (*b*) hoc idem quoque de *Nigro Æthiopiæ fluvio* referunt, qui ex eodem lacu, *Nilus* profluens Occasum versus, ubi in Montium catenas impingit, vias occultas sibi reperit, & ex altera Montium parte emergens, in *Oceanum Atlanticum* procurrit. Haud secus *Tigris* in *Mesopotamia Caucasi* repagula eludens oculis se subtrahit, & in Antrum amplissimum demergitur, postmodùm verò erumpens juxta *Babylonem Euphrati* commiscetur. Omitto quod de *Alphæo Achajæ fluvio* Poëtæ referunt, quem ajunt longo itinere, non solùm sub terra cursum agere, sed Mare ipsum subterlabi, ac prope *Syracusas* in Fontem, qui *Arethusa* dicitur, ore diverso renasci, indicio sumpto à Victimarum rejectamentis, quæ secundo flumini tradita quinta quaque Æstate, dum *Olympia* celebrarentur per ipsum Fontem reddebantur. Quin & Maria ipsa per occultos, ductus, mutua exercere commercia creduntur, ut *Mediterraneum* cum *Mari rubro*, & *Caspium* cum *Euxino*, (*c*) veluti non levibus conjecturis ostendi-

(*a*) l. 3. Quæ. Nat. c. 15. (*b*) H. N. l. 5. c. 9. (*c*) T. p. Mundi Subt. lib. 2. c. 13. & T. p. l. 3. c. 2.

Digitized by Google

oſtendit Scientiſſimus *Kircher*, qui ulteriùs ad ſtatuendam in Geocoſmo Aquarum de Polo in Polum circulationem, Voraginem Suppolarem in Boreali plaga deſcribit, de qua pariter *Olaus Magnus* & *Helmontius* ſcripſere, per quam immenſa aquarum moles abſorbeatur, quæ in interiora Terræ præcipitata è Polo Auſtrali reſiliat.

Vera ſint hæc omnia, ac detur, quòd intra hujus terreni Corporis penetralia, vitalis Oeconomiæ ſpecimen quoddam exerceatur, & varios Aquarum curſus, & recurſus, non ſine ratione excogitare quis poſſit, cùm revera, ut ait *Seneca*, (*a*) *non tota ſolida contextu ſit Terra, ſed multis partibus cava*, in hanc tamen opinionem ire nequeo, qua certò creditur, ingentem Fluvium liberæ laxitatis eſſe hunc, è quo in hac regione hujuſmodi Fontes erumpant. Hæc opinio de magno hoc Flumine, omnium animos adeò firmiter occupavit, ut ſi contingat levis aliqua Terræ concuſſio, Populares magno terrore perculſi, timeant ne Urbs iſta, quæ à Terremotibus aliàs graviter concuſſa eſt, temporis momento abſorbeatur, qnandoquidem illam ſupra magni Fluminis fornicem, poſitam imaginantur.

Non leves quidem, fateor, neque parvi momenti ſunt conjecturæ, quibus quis innixus arbitrari queat Flumen ſubterraneum eſſe illud, quod his Fontibus aquam ſuggerat, præſertim aquarum ſtrepitus in Puteorum fundo ante perforationem, ac ſecuritas, quòd in quocumque dato ſitu, excavato Puteo, Fons ſit eruptarus cum glareæ, & arenæ ejuſdem naturæ eructatione, multaque alia, quæ ingentis Fluvii, ſeu ſaltem alicujus immenſi Receptaculi præſentiam, videntur atteſtari. Verùm unica ratio, ſuperexcedens ſcilicet hujus imaginarii Fluminis amplitudo, quæ neceſſariò foret admitenda, tanti eſt apud me ponderis, ut quaſcumque conjecturas obruat, quibus tantum Flumen hàc ſublabi quis ſibi perſuadeat. Nullum enim Flumen tam vaſtum haberet Europa, quale eſſet hoc noſtrum ſubterraneum, cui nec *Padus*, nec *Rhenus*, nec *Danubius* poſſent conferri. Ex ſuperiùs memoratis jam ſatis conſtat, ac norunt omnes Incolæ, non ſolùm intra Urbis ambitum, cujus diameter eſt mille Paſſuum circiter, in quocumque dato ſitu, fieri poſſe Fontem, qui perenniter aquam effundat, ſed etiam extra Urbem

(*a*) l. 4. Quæſt. Nat. c. 14.

Digitized by Google

bem circumquaque ad aliquot milliaria, nullo habito ſitus delectu, ſimiles Fontes perſæpè conſtrui, ac præcipuè ſecus *viam Æmiliam*, ut etiam ultra *Scultennam Flumen*, uberes aquarum ſcaturigines, & hujuſmodi Fontes obſerventur. Quapropter hujus ſubterranei Fluminis amplitudo (niſi forſan hic eſſet illius curſus) ad ſex, vel ſeptem milliaria extenderetur.

Quis autem unquam perſuaderi poterit, ſubtus hanc Planitiem in qua poſita eſt hæc Civitas, Fluvium tantæ magnitudinis continuò fluere, cum tanto pondere ſuperincumbente! Non ibo quidem inficias, ab Auſtro Septentrionem verſus hujuſmodi Scaturiginem non tam latè protendi, cùm non ſupra quatuor milliaria hujuſmodi Fontes obſerventur, quod num propter experientiæ defectum contingat, an re vera hic ſit limes, ac terminus non auſim aſſerere. Si tamen adhuc Flumen ſubterraneum, quod alveum quatuor milliariorum habeat, ſupponere velimus, quilibet, reor, ſuſpenſo judicio hæ bit, nec tam facilè huic opinioni fidem ſuam largietur; cùm præſertim fornix, qui tantum pondus ad Pedes 68 ſuſtinere debeat, non ſit ſiliceus, vel tophaceus, ſed totus ex terra paulatim aggeſta compactus. Equidem ſi hoc Naturæ prodigium in montana regione eſſet poſitum, non admodum reluctarer, ut quamcumque ſubterraneam laxitatem admitterem. Etenim ſi ad Antra, & cavernoſos receſſus, qui in Geocoſmo penes Scriptores celebriores ſunt, animum advertamus, inter Saxoſa, & prærupta Montium Viſcera à Natura fuiſſe fabrefactos obſervabimus, cum Saxa, & lapides ſolidamenta ſint, ac veluti Oſſa terreni corporis, unde *Ovidius*. (*a*)

Magna Parens Terra eſt, lapideſque in Corpore Terra
Oſſa reor dici

Famoſum Antrum illud *Coryceum* in *Cilicia*, (*b*) de quo *Plinius*, *Solinus*, & alii, quod in Mare prominens ampliſſimo hiatu patulum, ac introrſus nemoroſum, per duo millia, & quingenta paſſuum non ſine largo die deſcenſum admittebat, ut ſimul *& Specus*, *& Portus* eſſet, in *Monte Coryco* poſitum fuiſſe legimus. *Tigris fluvius*, de quo ſuperiùs habita mentio, ſæpiùs caput occulit, ac illud exerit, ſed ſolummodò, ubi Montium catenis obſtringi ſe videt; indignatus enim ſuæ velocitati, cui nomen debet, quamcumque remoram

[*a*] Metam. l. 1. [*b*] l. 5. H. N. c. 27. c. 40.

Digitized by Google

moram, per laxos Montium ventres, viam ſibi reperit, & in operto decurrit, donec aquarum acceſſu tumidior factus, in apertam planitiem erumpat. *Timavus Amnis* apud antiquos Poëtas ſat clarus (de cujus genuino ſitu, an apud *Patavium*, an *Tergeſte in Hiſtria* eſſet, tot fuere inter elapſi Seculi Literatos Viros contentiores, *(a)* uti penes *Leandrum Albertum*, *Bernardinum Scardeonium*, *Ioannem Candidum* videre eſt) licet è novem Fontibus, tamquam mammis in *Timavo Monte* protuberantibus, totum id quod habet aquæ videatur haurire, aliunde tamen è Flumine ſcilicet Subterraneo, per cavernoſos Montium anfractus in Mare ipſum ſe exonerante, aquas omnes mutuatur, quibus tantùm ſuperbit, ut *Pater, & Fons Maris* vocitetur.

Quoniam de *Timavo* facta eſt mentio, ac mira narrantur à Scriptoribus, illum nempe ad Maris fluxum creſcere, & decreſcere, tantumque eſſe illius incrementum, ut proximas regiones inundet, cœterùm in Maris refluxu, ſatis placidè fluere, atque unà aquarum dulcedinem uſque ad Oſtia ſartam tectam ſervare, ut

Doris amara ſuam non intermiſceat undam, *(b)*

veluti olim de *Alphæo* cecinit Poëtarum Princeps; propterea in rerum tam curioſarum contemplatione, mihi liceat paululum immorari.

Hujus prodigioſi incrementi cauſam, & quomodo dulces aquas à ſalſedine immunes, ad oſtium uſque tueatur, explicat egregiè Doctiſſimus *Kircher*; *(c)* ait enim è novem Fontibus *Timavi fluminis* ad 14 milliariorum diſtantiam, è Montis cujuſdam Viſceribus propè Vicum, quem *S. Cantiani* appellant, ingentem aquæ copiam in ſubjectam Vallem rejici, ibique à manifeſta voragine abſorberi, neque ampliùs apparere; putat igitur aquam illam abſorptam, per occultos Canales in mare devolvi, ac propterea in Maris fluxu, Aqua ſalſa per eoſdem Canales, aliam dulcem ſibi occurrentem, & minoris reſiſtentiæ magna vi propellente, Fluminis illius ſubterranei aquas reverberatas retrò agi, & cùm ſpatium non habeant, in quod refundantur, per memoratos illos Fontes in *Timavo Monte* cum eodem ſubterraneo Flumine communicantes violenter propulſas erumpere.

Unde per ora novem magno cum murmure Montis (*d*)
It Mare præruptum, & pelago premit arva ſonanti.

cecinit

(*a*) In deſ. Italiæ. De Antiq. Urb. Patavii l. 1. de factis Aquilejæ. (*b*) Eglo. 20. (*c*) T. p. Mun. Sub. l. 5. c. 4. (*d*) Æn. l. 2.

Digitized by Google

bem circumquaque ad aliquot milliaria, nullo habito ſitus delectu, ſimiles Fontes perſæpè conſtrui, ac præcipuè ſecus *viam Æmiliam*, ut etiam ultra *Scultennam Flumen*, uberes aquarum ſcaturigines, & hujuſmodi Fontes obſerventur. Quapropter hujus ſubterranei Fluminis amplitudo (niſi forſan hic eſſet illius curſus) ad ſex, vel ſeptem milliaria extenderetur.

Quis autem unquam perſuaderi poterit, ſubtus hanc Planitiem in qua poſita eſt hæc Civitas, Fluvium tantæ magnitudinis continuò fluere, cum tanto pondere ſuperincumbente! Non ibo quidem inficias, ab Auſtro Septentrionem verſus hujuſmodi Scaturiginem non tam latè protendi, cùm non ſupra quatuor milliaria hujuſmodi Fontes obſerventur, quod num propter experientiæ defectum contingat, an re vera hic ſit limes, ac terminus non auſim aſſerere. Si tamen adhuc Flumen ſubterraneum, quod alveum quatuor milliariorum habeat, ſupponere velimus, quilibet, reor, ſuſpenſo judicio hæ bit, nec tam facilè huic opinioni fidem ſuam largietur; cùm præſertim fornix, qui tantum pondus ad Pedes 68 ſuſtinere debeat, non ſit ſiliceus, vel tophaceus, ſed totus ex terra paulatim aggeſta compactus. Equidem ſi hoc Naturæ prodigium in montana regione eſſet poſitum, non admodum reluctarer, ut quamcumque ſubterraneam laxitatem admitterem. Etenim ſi ad Antra, & cavernoſos receſſus, qui in Geocoſmo penes Scriptores celebriores ſunt, animum advertamus, inter Saxoſa, & prærupta Montium Viſcera à Natura fuiſſe fabrefactos obſervabimus, cum Saxa, & lapides ſolidamenta ſint, ac veluti Oſſa terreni corporis, unde *Ovidius*. (*a*)

Magna Parens Terra eſt, lapideſque in Corpore Terræ
Oſſa reor dici

Famoſum Antrum illud *Coryceum* in *Cilicia*, (*b*) de quo *Plinius*, *Solinus*, & alii, quod in Mare prominens ampliſſimo hiatu patulum, ac introrſus nemoroſum, per duo millia, & quingenta paſſuum non ſine largo die deſcenſum admittebat, ut ſimul & *Specus*, & *Portus* eſſet, in *Monte Coryco* poſitum fuiſſe legimus. *Tigris fluvius*, de quo ſuperiùs habita mentio, ſæpiùs caput occulit, ac illud exerit, ſed ſolummodò, ubi Montium catenis obſtringi ſe videt; indignatus enim ſuæ velocitati, cui nomen debet, quamcumque remoram

[*a*] Metam. l. 1. [*b*] l. 5. H. N. c. 27. c. 40.

Digitized by Google

moram, per laxos Montium ventres, viam ſibi reperit, & in operto decurrit, donec aquarum acceſſu tumidior factus, in apertam planitiem erumpat. *Timavus Amnis* apud antiquos Poëtas ſat clarus (de cujus genuino ſitu, an apud *Patavium*, an *Tergeſte in Hiſtria* eſſet, tot fuere inter elapſi Seculi Literatos Viros contentiones, (*a*) uti penes *Leandrum Albertum*, *Bernardinum Scardeonium*, *Ioannem Candidum* videre eſt) licet è novem Fontibus, tamquam mammis in *Timavo Monte* protuberantibus, totum id quod habet aquæ videatur haurire, aliunde tamen è Flumine ſcilicet Subterraneo, per cavernoſos Montium anfractus in Mare ipſum ſe exonerante, aquas omnes mutuatur, quibus tantùm ſuperbit, ut *Pater, & Fons Maris* vocitetur.

Quoniam de *Timavo* facta eſt mentio, ac mira narrantur à Scriptoribus, illum nempe ad Maris fluxum creſcere, & decreſcere, tantumque eſſe illius incrementum, ut proximas regiones inundet, cæterùm in Maris refluxu, ſatis placidè fluere, atque unà aquarum dulcedinem uſque ad Oſtia ſartam tectam ſervare, ut

Doris amara ſuam non intermiſceat undam, (*b*)

veluti olim de *Alphæo* cecinit Poëtarum Princeps; propterea in rerum tam curioſarum contemplatione, mihi liceat paululum immorari.

Hujus prodigioſi incrementi cauſam, & quomodo dulces aquas à ſalſedine immunes, ad oſtium uſque tueatur, explicat egregiè Doctiſſimus *Kircher*; (*c*) ait enim è novem Fontibus *Timavi fluminis* ad 14 milliariorum diſtantiam, è Montis cujuſdam Viſceribus propè Vicum, quem *S. Cantiani* appellant, ingentem aquæ copiam in ſubjectam Vallem rejici, ibique à manifeſta voragine abſorberi, neque ampliùs apparere; putat igitur aquam illam abſorptam, per occultos Canales in mare devolvi, ac propterea in Maris fluxu, Aqua ſalſa per eoſdem Canales, aliam dulcem ſibi occurrentem, & minoris reſiſtentiæ magna vi propellente, Fluminis illius ſubterranei aquas reverberatas retrò agi, & cùm ſpatium non habeant, in quod refundantur, per memoratos illos Fontes in *Timavo Monte* cum eodem ſubterraneo Flumine communicantes violenter propulſas erumpere.

Unde per ora novem magno cum murmure Montis (*d*)
It Mare præruptum, & pelago premit arva ſonanti.

cecinit

(*a*) In deſ. Italiæ. De Antiq. Urb. Patavii l. 1. de factis Aquilejæ. (*b*) Eglo. 20. (*c*) T. p. Mun. Sub. l. 5. c. 4. (*d*) Æn. l. 2.

Digitized by Google

cecinit idem *Poëta.* Hoc pacto non admodum captu arduum eſt, quomodo ad maritimum fluxum, ac refluxum appareat in *Timavo* hæc incrementi, & decrementi tam proportionata reciprocatio, ſuperſtite aquarum dulcedine. Mare etenim in ſui ſuperficie *Timavi* aquam non repercutit, neque illius curſum remoratur, ſed ſubtus per occultas vias flumini ſubterraneo, in dicta Valle abſorpti occurrens, cogit illud retrò fluere, & aquas per novem illa Oſtia evomere, unde portentoſum oritur *Timavi* incrementum. Mari verò recedente, ſpatiumque ad fluendum illi Flumini ſubterraneo concedente, *Timavus* quoque eodem tempore, ceſſante illa ingenti aquarum regurgitatione, ſatis placidè, & cum tota ſua dulcedine in *Adriaticum* devolvitur.

Hujuſmodi Naturæ luſus, haud abſimilem ætiologiam tradit *Fallopius* noſter, (*a*) cujus verba hic libuit apponere. *Cæterùm debetis notare, quòd licet fluvius tunc abundet aqua, tamen aqua illa eſt dulcis, ſicut & illa eſt quam in ſe continet, quando decreſcit, ſemper enim dulcis eſt, ſed unde hoc provenit? Debetis ſcire quòd in Carnorum regione, eſt Caſtellum Sancti Cantiani nomine vocatum, ex quo aquarum abundantia maxima oritur, & ſtatim cum aqua illa apparuit, abſorbetur à terra, & nullibi ampliùs apparet; diſtat autem S. Cantiani Vicus à Timavo fluvio* 14. *milliaria.*

Credo igitur quòd aqua illa è Monte ſcatens copioſa ſit in cauſa incrementi Timavi; arbitror enim aquam illam copiosè fluere per ſubterraneos Canales illos & occurrere cacis aliis Cxnalibus, per quos Matis aqua fertur, ac ducitur ad Montem fluvio adhærentem, & ita fieri congreſſum, atque illiſionem Maris, & alterius quæ ex longinquo Monte naſcitur, ac defluit, & cum fluxus aquæ Maris ſit magis impetuoſus, quàm fluviatilis (falſa etenim eſt magis corpulenta, quàm dulcis) fit ut aqua illa dulcis ex illo alto Monte defluens cedat in congreſſu alteri, unde aqua illa in Canali concluſa cum non poſſit retrocedere ad Mare, reſilit uſque ad Montis cacumen, & hinc eſt quòd Mons ille totus ſcatet aqua, & Timavus creſcit, & decreſcit.

Talia ludentis Naturæ ſpectacula, faciliùs in Montanis regionibus, quàm alibi obſervari ſolent, cùm Montes, ob ſolidam quam habent compagem, cava ſpatia, & magnos Lebetes contineant, non

(*a*) de Aq. Ther. c. 3.

Digitized by Google

non tantùm pro *Hydrophylaciis*, verùm etiam pro *Pyrophylaciis*, ut in *Sicilia*, quam ideò ſubantroſam appellavit *Ariſtoteles*. (a) Sic *Mantuanus Vates*, *Ariſtæum* diſcribens intima Penei ſubeuntem, qui fluvius in *Theſſalia* inter *Olympum*, & *Oſſam* decurrit, hæc ſcripſit carmina.

Jamque domum mirans Genitricis, & humida regna,
Speluncíſque lacus clauſos, lucoſque ſonantes
Ibat, & ingenti motu ſtupefactus aquarum
Omnia ſub magna labentia flumina terra
Spectabat diverſa locis

Audiamus quoque *Senecam* ad rem noſtram ita loquentem. (b) *Sunt & ſub Terra minùs nota jura Naturæ, ſed non minùs certa; crede infrà quidquid vides ſupra; ſunt & illic ſpecus vaſti, ſunt ingentes receſſus, & ſpatia ſuſpenſis hinc inde Montibus laxa.*

Licet igitur fateri oporteat, quibuſdam in locis Amnes vaſtæ magnitudinis ſubterfluere, non ideò tamen tam facilè credendum, in hac magna *Planitie noſtra Ciſpadana*, tam ingentem ſubterraneam cavitatem latitare, & penſiles campos tantæ amplitudinis, ad tam longum tempus ſine ruina potuiſſe conſiſtere. Ad hæc inſuper addendum, quòd hujus crediti Fluminis profunditas, habita ratione ad ejus latitudinem, deberet eſſe non mediocris, ſi tamen pars ſuperior tam magni aquæductus, ſit ad inſtar fornicis conſtructa, nec magnam rimam fingere velimus, quod Naturæ non congruit, quæ pro more habet Antra, & ſubterraneos hiatus in modum arcuati Operis effingere. Atqui hujus cavitatis nulla ferè eſt profunditas, ac nonniſi paucorum pedum, quantùm ſcilicet Terebra perforarit; dimiſſo enim per foramen ferreo Conto, è veſtigio ſenſibiliter fundum perſentitur, ut ſæpiùs cum iis, qui mecum aderant, ſum expertus.

Prætereà cum Putearii in ipſo Terebrationis opere, perſæpè in Arborum truncos incidant, ut ipſe non ſemel obſervavi, ideòque fateri oporteat, Arbores illas aliquando ſubdiales fuiſſe, & cùm in Puteorum fundo reperta fuerint Oſſa, Carbones, ferri fruſtula, ac propterea cogamur credere, ſolùm illud Viventium olim tedem fuiſſe; vel cenſendum magnum hoc Flumen tunc temporis terreum

(a) 2. Meteo. c. 2. Geo. 4. (b) l. 3. Qu. N. c. 10.

Digitized by Google

operculum ſex, vel octo pedum tantummodò habuiſſe, vel poſtmodum caſu enatum, poſtquàm ex diuturno aquarum ab *Appennino* deſcenſu, & ſoli abraſione elatior facta fuiſſet hæc noſtra Planities; at ſemper obviam ſunt ſuperiùs recenſitæ difficultates.

Verùm demus etiam magnum hoc Flumen hàc ſubterfluere, neque *adhuc tantum Pontem indignatum*, unde quæsò tam copioſus aquarum proventus, ad implendam tam magnam cavitatem (quam ſemper plenam ſupponere neceſſe eſt, ſi in altum aqua reſilire debeat) cum ad *Padi* regiam dignitatem ſuſtentandam, vix ſufficiant tot Flumina ex *Appennino*, & *Alpibus* ac alia ex parte in illum confluentia, aſſerere oporteat, *Padum* hoc ſuppoſito Flumine ſubterraneo eſſe longè inferiorem! Poſtremò ſi magni Fluminis latitudo quatuor ſaltem milliariorum neceſſariò ſtatuenda eſt, ego certè non video, quare poſtea in tota hujus Scaturiginis extenſione, æqualis ferè ſemper Puteorum profunditas deprehendatur; Putei enim qui excavarentur propè latera, cui tantus fornix inniteretur, longè profundiores eſſe deberent, at Puteorum nullum ferè in profunditate diſcrimen obſervatur. Populari igitur opinioni, de ſubterraneo hoc Flumine, nullatenus videtur aſſentiendum, non obſtantibus ſuperiùs memoratis conjecturis, quibus alibi ſatisfiet; multòque minus credendum, plura eſſe Subterranea Fluenta ex eodem Penario manantia, & ſuis intervallis diſtincta, quæ hiſce Fontibus aquam perenniter ſuppeditent; etenim multiplices Canales hydragogos, omnia hæc præſtare poſſe, vero ſimile nequaquam videtur. Qui enim fieri poſſit, ut dum Fontium Chiliades jam extant, & perſæpè tum in Urbe, tum in Suburbiis hujuſmodi Fontes extruantur, numquam Putearii terebrando in talia interſtitia inciderint? Ut ſæpiùs memoravi, & quod numquam ſatis admirari licet, nulla hic opus eſt cautione, nulla diligentia pro ſitus delectu, ſiquidem quicumque deſignatus ſitus, tum in Urbe, tum extra, ad multa paſſuum millia, opportunus eſt ad horum Fontium conſtructionem, ac tota difficultas in fodiendis his Puteis ſita eſt, in arcendis Aquis lateralibus, quæ interdum in ingenti copia confluunt, ut cretaceo munimine opus ſit; quapropter ubi ad illud ultimum fundum Operatii devenere, tunc veluti voti compotes, perforationem inſtituunt, abſoluta certitudine, quòd per Terebram, non ſecus.

Digitized by Google

ſecus ac per *Moſaicam virgam*, uberem aquæ Scaturiginem ſint impetraturi.

Neque pariter quorundam opinio eſt accepranda, qui putant totum illud ſpatium ſubterraneum, è quo hujuſmodi aquæ ſcatent, fuiſſe antiquitus *Scultennæ*, & *Gabelli* alveos, inter quæ Flumina poſita eſt *Mutina*, qui Amnes poſtquam ex *Appennino* deſcendiſſent, ſociales aquas in hac Planitie jungerent, ideòque diuturno ſeculorum curſu, Jugis decreſcentibus, & in ſublime campis aſſurgentibus, excavatis his Puteis, & facto foramine in arena aqua imbuta, quæ ab iiſdem Fluminibus in editiori loco per cœcos ductus, & arenam ipſam ſuppeditaretur, ad hanc altitudinem Aquam emergere. Huic non illaudabili excogitato, ut fidem adſtruant, exemplum addunt; ajunt enim propè Fluentum aliquod, facto foramine in arena, quamvis exteriùs ſicca, aquam illicò in conſpectum venire. Quod pariter fieri in Maris littore ex *Plinii Junioris* obſervatione conſtat. Poſtquam enim hic *Auctor in Epiſtola ad Pli. Gallum*, ſtyli qua ſolebat elegantia, *Laurentini* Villæ ſuæ, prope Maris littus poſitæ, amœnitatem deſcripſiſſet, tanquam de re memoratu digna, in fine Epiſtolæ hæc habet verba. *Puteos, ac potiùs Fontes habet; ſunt enim in ſummo, & omninò littoris illius mira natura, quocumque loco moveris humum, obvius, & paratus humor occurrit, iſque ſincerus, ac ne leviter quidem in tanta maris vicinitate corruptus.* His verbis Vir Doctiſſimus noſtrorum Fontium ſpecimen aliquod videtur exhibere, cùm & ibi, quocumque loco foderetur humus, præſto eſſet humor; nullum tamen fluxum habuiſſe hujuſmodi Puteorum aquam, ex ejuſdem *Plinii* verbis colligitur, (a) cùm ait, *amœnitatem illam deficere aqua ſalienti.*

Hoc idem quoque in quacumque alia littorali hra eventurum crediderim, niſi Stratum aliquod argilloſum interjectum ſit, ſequaces enim undæ, ſabuli ductum comitantur, quare nil mirum, quòd in quocumque loco *Pliniana Villa* effoſſa ſcrobe, appareret humor, iſque ſincerus, utpote qui à proximo Mari per arenam percolatus, & ſalſedine exutus communicaretur.

Rem tamen in hoc ſolo noſtro, ita ſe habere nequaquam veriſimile eſt; quamvis enim non eam inficias, quin iſta Flumina antiquitùs per alveos profundiores decurrerent, attamen quod cre-

(a) l. 2.

Digitized by Google

dam huic Scaturigini, aquam ſuggerere perſuaderi nequeo. Etenim Fontes iſti perennes ſunt, nec *ullum incrementum*, aut *decrementum* adhuc norunt, cùm tamen hi Amnes tota æſtate non ſolùm, verùm etiam aliquando media hyeme, ſitientes arenas præferant, ut Annis elapſis vidimus, ob nimis ſquallidas conſtitutiones, cùm Putei omnes (his demptis) quamvis in altum acti, nihil aquæ in proximis regionibus, cum magno hominum, & animalium damno, ſuppeditarent. Tam autem conſtans, & uniformis eſt ex his Fontibus puriſſimæ lymphæ emanatio, ut illam ex inconſtanti, & inæquali horum fluminum ſtatu, & curſu pendere, ſit prorſus improbabile; decreſcente enim aqua in profundioribus Venis, neceſſariò quoque preſſio decreſceret, & conſequenter hi Fontes damnum aliquod perſentirent. Præterea cùm *Regienſis ager*, *Parmenſis*, & tota *Ciſpadana regio* in eadem ferè Planitie ſit poſita, ac multa Flumina ex *Appennino* deſcendentia, in iis locis præterlabantur, non video, cur hujuſmodi regiones, actis in eandem profunditatem Puteis, eadem prærogativa gaudere non debeant. Nullibi tamen, quòd ſciam, præterquam in hoc ſolo, ſimiles Fontes obſervantur tam perennes, ac nulli alterationi obnoxii. Penarium ergo perpetuum, & indeficiens, non temporarium, fas eſt putare eſſe illud, quod huic Scaturigini humorem æquo tenore diſpenſet.

CAPUT QUARTUM.

De Statu antiquo, ac forma Cipadana, & Tranſpadana Regionis.

ABlegatis itaque, opinionibus, quæ inter Noſtrates acceptiores ſunt, de hujus abditæ Scaturiginis natura, æquum videretur, ut propriam modò proferrem; id autem priuſquam exequar, operæ pretium duxi diſquirere, & quantùm licet conjecturis aſſequi, qualis priſcis temporibus hujus Regionis, quam nos incolimus, eſſet ex terna facies ac ſtatus, quando ex horum Puteorum foſſione in *Mutinenſi Agro*, ſatis conſtat, hujus Planitiei, quæ *Gallia Ciſpadana*, & *Tranſpadana* dicitur, ſitum valdè humilem, ac depreſſum antiquitùs fuiſſe, ſi cum eo, quem nunc obtinet, conferatur. Duo eſſe, quæ in Geocoſmo magnas, ac ſubitas mutationes

Digitized by Google

tiones efficiant, & antiquiſſimarum regionum monumenta, prorſus aboleant, Aquæ ſcilicet inundationem, & *Ignis* conflagrationem, (*a*) ſcripſit *Plato* Critiam loquentem inducens. Priorem calamitatem in Diluvio univerſali expertus eſt mundus, altera *die Judicii reſervata*, (*b*) *& in perditione hominum impiorum*, ut ait *Apoſtolorum Princeps*, *cum Cœlum novum*, *& Terra nova apparebunt.* Inſigniter permutatam univerſæ Terræ faciem, in illa generali rerum omnium ſubmerſione, & everſione, vero verius eſt; quin talem mutationem ſequutam opinantur quidam, ut ſtatus Mundi antediluvianus, ab eo qui poſtliminiò apparuit, toto Cœlo differret, cui tamen opinioni hærere non placet. Prodiit nuper ex *Anglia* liber, cui titulus, *Telluris Theoria Sacra*, *Auctore Thoma Burnettio*; Hic Auctor, Vir ſanè doctus, & ſummæ Eruditionis, demonſtrare ſatagit, Terram in primæva ſui origine, ac ante Diluvium, aliam habuiſſe formam, ac de præſenti præfert, adeò ut nec Maria, nec Inſulæ, nec Monte nec Valles, nec Flumina ullibi eſſent, ſed univerſa aquarum moles in Terræ Viſceribus hoſpitaretur. Talem autem affinxit Terræ faciem, eò quia ſine nova aquarum creatione percipi nequeat, ex quonam Promptuario tantum aquæ hauriri poſſet, quæ ſatis eſſet ad univerſam Terram operiendam, ſi Montes habuiſſet, quos editiſſimos, præ iis, qui nunc extant, concipere oporteret, ita ut ex illius ratiocinio, neque pluviæ, ut ut magnæ, neque *Theom Rhabah Moſaicum*, Aquarum ſcilicet *Abyſſus* in Terræ conceptaculis recondita, ad illud univerſale Diluvium potuiſſent ſufficere. Montes autem, Valles, Maria, Inſulas, & Scopulos in magna illa totius Terreni Corporis diſciſſione, putat emerſiſſe, quatenus portionibus Terræ hinc inde abſciſſis, ac in immenſam aquarum voraginem abſorptis, illæ quæ in priori ſtatu ſteterint, Montium, Inſularum, & Scopulorum ſpecimen præſetulerint, quæ verò ab aquis prorſus opertæ fuerint. Maris nomen, & Lacuum obtinuerint; & ſic Terram poſt Diluvium apparuiſſe totam confractam, laceram, atque alio vultu renatam.

Hujuſmodi excogitatum, ut ut pro novo accipiatur, non noſtrorum, ſed antiquiorum temporum conſtat eſſe figmentum, *Franciſcus Patritius*, Vir Eruditione ſat clarus, in quodam libello ſuo

(*a*) In Timeo, (*b*) Ep. 2.

Digitized by Google

de antiquorum *Rethorica*, Italico Idiomate conſcripto, ac *Venetiis* impreſſo per *Franciſcum Senenſem* Anno 1562. Dialogo primo, ſatis lepidam narrationem habet, quam refert *Julium Strozzam* à *Comite Balthaſſare Caſtilioneo* audiviſſe illum verò à *Philoſopho* quodam *Abyſſino* in *Hiſpania* accepiſſe. Narrabat ergo Sapiens ille Abyſſinus, in antiquiſſimis *Æthiopiæ* Annalibus, deſcriptam eſſe hiſtoriam perditionis humani generis, & diſruptionis totius Terræ; In Mundi ſcilicet primordiis fuiſſe Terram multò ampliorem quàm nunc eſt, ac Cœlo proximiorem, perfectè rotundam, ſine Montibus, ac Vallibus, totam tamen intus cavernoſam ad inſtar ſpongiæ, hominesque in illa habitantes, ac æthere puriſſimo gaudentes, jucundum ævum duxiſſe, Terra inarata optimas fruges, & fructus ferente. Cùm autem poſt diuturnum Seculorum fluxum, homines ſuperbia elati, à priſca illa bonitate deſciviſſent, *Deos* iratos Terram adeò validè concuſſiſſe, ut major illius pars, intra proprias cavernas deſederit; hoc pacto Aquam, in latebroſis receſſibus ante concluſam, expreſſam violenter fuiſſe, atque ita Fontes, Flumina, Lacus, & Mare ipſum ortum duxiſſe; eam verò Terræ portionem, quæ intra has cavernas non decidiſſet, ſed reliqua elatior ſteriſſet, Montium formam exhibuiſſe; Inſulas porrò, & Scopulos in medio Mari nil aliud eſſe, niſi ſegmenta Terræ cavernoſæ ab illo totius terrenæ molis præcipiti caſu ſuperſtitis. Lubet autem, ad legentium curioſitatem, ipſius Auctoris verba ad rem noſtram magis ſpectantia hic apponere.

Ne' primi ſecoli, diceva il venerando vecchio, dopo l'ultima rinovation del Mondo, queſta terra, che noi habbitiamo non fù di queſta forma, ne di sì picciola grandezza, ch' ella è al preſente, ma di gran lunga maggiore, e di perfetta rotondità. Percioche ella tenia allora tanto luogo, quanto ella hora tiene con tutta l' acqua, e con l' aria inſieme. Siche tra il Cielo, e lei non vi era trapoſto altro, che il puriſſimo fuoco, il quale Ethere ſi chiama, e di calor ſoaviſſimo, e vitale. Era dunque la terra di cotanta ampiezza, e ſi vicina al Cielo. E per entro à ſe, e nel pian di ſopra ella era cavernoſa di larghiſſime caverne, per entro alle quali erano ſparſi gli elementi dell' aria, e dell' acqua; e verſo il centro vi era diſperſo il fuoco per illuminare, eriſcaldare quelle parti lontaniſſime dal Cielo, e perciò oſcure, e fredde.

Digitized by Googl

de. Percioche l' altre caverne più verſo il piano della terra erano dal lume del Cielo illuminate per l' aperture di ſopra, e col ſuo caldo di vita empiute; & erano le caverne tutte da gli huomini habitate, e da gli altri animali; per gli cui uſi erano l' acque, e l' aria ſparſe per le ſpelonche. Era dunque la terra in guiſa d' una Spugna, e gli Vomini vi habitavano per entro; ma era la lor vita felice molto, e ſenza male alcuno; concioſiacoſa, che non vi foſſe trà gli huomini, ne guerra, ne ſeditione. Ne vivevano gl' huomini racchiuſi nelle Città, come fanno ora per la paura delle fiere, e de gli altri huomini. Ma paſceano ſparſi quà, e là, e la terra producea loro frutti quanto era il biſogno, e ſenza lor fatica. Et era tanto la temperatura dell'ethere, e dell' aere, che le ſtagioni non lo variavano alla maniera d'oggi. E conoſcendo eſſi in quel tempo tutte le verità e tutte le virtù di tutte le coſe, ſapeano ch' erano tutte buone; onde ſcorgeano tutte le virtù di tutte le Stelle, & erano i lor ſenſi nutriti nel puriſſimo ethere puriſſimi. Laonde eſſi haveano ſcienza di tutte le coſe celeſti, & elementali. Egli è ben venuto à noſtra notitia notata ne' vecchiſſimi Annali d' Ethiopia, che tra le regioni ch' erano nel piano della terra vicine al Cielo, vi ſi trovarono trà l' altre molte, l' Ethiopia, l' Egitto, Perſia, Aſſiria, e Tracia. Ora aſcolta, ò Conte, diſſe l' Ethiope, intentamente da qual cagione venne la caduta della terra, e la rovina del lignaggio umano. Gli huomini d' Aſſiria ſappendo tutte le coſe, e per mezzo della ſapienza oprando meraviglie ſi compiacquero di ciò; da queſto piacimento nacque in loro un fiero amore di ſe ſteſſi. Dalla cui paſſione adombrato à poco à poco il fiore della Sapienza inſuperbirono, e cominciarono tra loro à crederſi d' eſſere Dei, e quindi à pareggiarſi con Saturno, il quale allora haveva il reggimento di tutto il Mondo. Il quale ſi come è tardo all' ira, e maturo di conſiglio de principio non ſi commoſſe niente. Ma andando inanzi la lor ſuperbia, adiratoſi egli fieramente privogli de gli influſſi della ſua mente. Da queſta privatione crebbe in loro l'ignoranza, e da lei l'orgoglio, e l'inſolenza. E cominciarono à cercar modo di ſalir' in Cielo, e levarnelo di governo. Il che veggendo Saturno, e per la troppa ſapienza ſua non ſi volendo bruttar le mani di ſangue umano, da ſe ſteſſo rinunciò il governo, e dielo in mano à Giove ſuo figliuolo; il quale preſo il freno del Mondo, e nato all' attione, fatto lega con Plutone ſuo fratello il quale regeva

Digitized by Google

ſate coſe tanto ammira. Queſte coſe adunque così orribili avvenero à quei tempi nelle parti della terra, ma gli animali, e gl' huomini, che ſi trovarono habitatori delle ſpelonche, tutti rimaſero dalla terra in ſe cadente ricoperti, e morti. E di quelli, che habitarono nelle parti di fuori per l' orrendo ſcotimento di ſotto, e pel terribile fragor ai ſopra, infinite migliaja ne morirono di ſpavento. E frà gli altri tutti gli Aſſirii. Per gl'altri paeſi radiſſimi reſtarono in vita, e queſti ſteſſi rimaſero, e per la caduta, e per lo ſpavento per molti giorni tramortiti, e ſenza polſi. Ma poi che rinvenuti furono, eſſi rimaſero per ſempre ſtorditi, e pieni d'orrendo timore, il quale à loro accortò la vita di lunghiſſima ch'eſſi la vivevano prima, & à figlivoli, che di loro ſi generarono. Paſsò anco ne gli huomini un ſtordimento, che gli arrecò l'ignoranza di tutte le coſe preſa dall' intronamento della caduta de primi loro padri. E ſe pure par loro di vedere alcuna coſa, la vegono eſſi per oltre à un denſo velo, e ſe pure alcuno ve n'hà dopo la caduta havuto, il qualę à caſo alcuna vera n' habbia conoſciuto, il timore gliela hà fatto tacere; eſſendo che in tutti è reſtata una memoria, la cognition del vero eſſere ſtata cagione dell' orgoglio de' padri, e queſto della ruina. E ſe pure alcuno hà havuto ardimento di paleſarlo per non eſſere da gli altri ſgridato, ò acerbamente punito, l' hà con mille modi ricoperto. E quindi ſono le ſcienze inſegnate in enim mi, in favole, in figure, in numeri, in Sacrarii, e in mille altri naſcoſt modi. E quindi è parimente, che i Principi, e gli altrich, hanno voluto poter molto al Mondo, hanno voluto ſeguire le credenze de gli huomini volgari, e hanno per ſeguitato con ogni maniera d' afflittione coloro ch' hanno voluto dir vero. Eſſendo adunque rimaſo in tutti gli huomini lo ſpavento, e da queſto diſparſi, che erano rimaſi dalla caduta, cominciatiſi à porre inſieme, e à generar figluoli per proprio ajuto, per difeſa propria, e de loro ajuti nati, ſi circondarono di ſiepi, e di fratte, nel qual tempo riverirono, e preſtarono obedienza al più vecchio. Crebbe poi il numero de' figliuoli, de nipoti, e diſcendenti, e s' allontanarono tra loro i ſangui, e ſi diviſero le robbe che communi erano ſtate, e ſi partì l' amore. Quindi ſi miſero tutte le coſe in confuſo, occupando ciaſcuno l' altrui rubbando, ingannandoſi uccidendo, e inventando nuove machinationi per opprimere il compagno, E da queſto creſcendo ſempre più l' audacia in quegli che più arditi, e più ingegnoſi à danni altrui erano, e ne i meno creſcendo la paura e aguz-

Digitized by Google

e aguzzando loro l' ingegno la temenza, consigliatisi insieme, inventarono il nome della pace, e della giustitia. Tesserono appresso molte, e lunghe catene di parole, con le quali legando la giustitia, e la pace per gli piedi, per le braccia, e pel traverso, e per lo collo in mille guise annodandole andarono, accioche dalle loro Città non dipartissero, raccomandando i capi delle catene, che essi addimandarono leggi, in mano ad huomini del loro animo, e paurosi, i quali nominarono giudici, e magistrati. Con questi artifici adunque providero i paurosi alla vita, e beni loro, contro l'ingiurie de più potenti, fino à tanto che trovatosi uno di questi audacissimo, e accompagnatosi co' paurosi, e debili, stabili se per padrone de gli altri. Questi fù anche spinto di luogo. E così andarono fino à quei tempi le compagnie de gli huomini, e vanno di presente, e anderanno per l'avvenire. E allora che i paurosi si ristrinsero insieme nacque il favellatore di consiglio; e quando gli chiamarono in giudicio, nacque il favellator di giudicio. Questa si è adunque, ò Patritio pien di stupore, la grande historia, che al Conte mio raccontò il Savio Abissino, degna d'altissimo stupore, d'ogni alta mente.

Haud absimilem opinionem de Terræ facie ante Diluvium, ac illius sciſſura in ipso Diluvii tempore, visus est foviſſe *Helmontius*, (*a*) cujus hæc ipsa sunt verba. *Unde concipio Terram initio fuisse continuam, & indivisam, quippe quæ unico Fonte irrigari debebat; denique nec Insulas habuisse, sed globum totum, una parte Mare, altera Terram ostendisse. Hæc nempe erat facies Mundi ante Diluvium, sub quo deinceps Terra in varias sectiones hiscebat & ex rimarum abysso affatim erupere undæ.* At missam faciamus hujusmodi opinionem Sacrarum litterarum germanæ interpretationi non minùs incongruam, quàm ipsius naturæ necessitati impropriam, de cujus opinionis Assertoribus scripsit *Scaliger* (*b*) loquens de generatione Montium, quòd *delirent, qui ex diluvio raptam, subductamque terram prodiderunt*; certum tamen est, Terram in illa universali illuvione, non vulgarem metamorphosim passam fuisse, ut mutata locorum fortuna, sedem ad invicem sibi cesserint *Thetis*, ac *Vesta*, unde *Ovidius*.(*c*)

Quodque fuit campus Vallem decursus aquarum
Fecit, & eluvie Mons est deductus in æquor,
Et que paludosa siccis humus æret arenis.

(*a*) de Ele. Aq. (*b*) Exe. 43. (*c*) Met. 15.

Haud

Digitized by Google

Haud ſecus huïc noſtræ Regioni accidiſſe arbitror; mente ſi quidem concipio, in ipſis Mundi primordiis, totam hanc magnam Planitiem, qua majorem *Italia* non habet, & quam nunc in *Galliam Ciſpadanam*, & *Tranſpadanam* dirimit *Padus*, Mare olim fuiſſe, & *Adriatici ſinus* continuationem; ſic in illa univerſali inundatione, abraſis, ac denudatis Montibus, ut quaſi *extenuata per morbum corpora* viderentur, quemadmodum de *Inſula Atlantica* ſcripſit *Plato*, (*a*) hunc maris ſinum arena oppletum fuiſſe, & Vallis ſpecimen præſetuliſſe credendum eſt, ac poſtmodum diuturno ſæculorum curſu, ex continuo aquarum ab *Appennino*, & *Alpibus* deſcenſu, aliiſque particularibus eluvionibus (qualis fuit, quæ Anno 590. in *Gallia Ciſalpina* viſa eſt, & qua major à *Noe* temporibus fuiſſe non creditur, ut refert *Panvinius* Antiquitatum Veronenſium libro 5.) ſolum hoc paulatim, ac per multiplicia ſtrata, ad hanc altitudinem, quæ nunc viſitur, excreviſſe. Hoc idem de magnis Planitiebus, quæ in Geocoſmo celebriores ſunt, ſentiunt tum antiqui, tum novi Scriptores, ut de *Ægypto*, quam pelagi partem olim fuiſſe ſcribit *Ariſtoteles*, (*b*) & *Herodotus* Nili Donum appellat (*c*) quando Nili ethymon à limo deductum eſt) quod pariter teſtatur de regionibus circa *Ilium*, *Teutrhaniam*, & *Epheſum*, quòd nempe olim pars Maris fuerint; quin idem *Herodotus* ſcriptum reliquit, quòd ſi *Nilus* in *Arabicum ſinum* curſum verteret, fore ut illum tandem oblimaret. *Mæotidem paludem*, & *Pontum* continuò impleri ex arenæ copia, quam in ipſum magna flumina convehunt, tradit *Polybius*, (*d*) atque venturum aliquando tempus, quo continenti æquetur, argumento ab aquæ ſapore deducto, quod ſcilicet, ſicuti *Mæotis Pontico Mari* dulcior eſt, ita *Pontus Euxino* minus ſalſus apparet. Haud ſecus de amplis, ad planis regionibus ſentiunt recentiores, inter quos Doctiſſimus *Kircher*, (*e*) qui in Mundo ſuo Subterraneo, ex Antiquitatum Arabicarum lectione, aliiſque obſervationibus infert, magnam Planitiem, quæ *ſinum Perſicum*, *Erytræum* interjacet, ante communem Cataclyſmum Marinis aquis opertam fuiſſe, ſicuti & *Sabuloſa Tartariæ Deſerta*, olim aquarum ſedem, & *Caſpio Mari* continuata fuiſſe exiſtimat, ac poſtmodum longo annorum fluxu, ob arenam à magnis fluminibus invectam, in majo-

(*a*) in Critia. [*b*] Mete. 1. [*c*] in Euterpe. [*d*] l. 9. (*e*) To. c. 2.

Digitized by Google

rem ſublimitatem exaltata fuiſſe, & in ampliſſimos campos migraſſe. Nec adeò longè pro hac veritate ſtabilienda petenda eſſent exempla. *Ravennam*, non ſecus ac noſtris temporibus *Venetiæ*, in Mari poſitam, ac intùs navigatam ex hiſtoria habemus. At cùm aliquot millia paſſuum nunc à Mari ſit diſſita, quantùm Agri, ob Maris recenſſum, illi acceſſerit, nemo non novit; admirando ſanè prodigio, ut ubi olim natabat Pinus, nunc ampla Pineta ſolum obumbrent. Haud diſſimili ſorte *Ferrarienſem agrum* Eridani donum nuncupare licet, ob limoſam nempe materiam, quam Regium hoc Flumen multiplicibus oſtiis in *Adriaticum ſinum* ad multa ſecula regeſſit; quo factum, ut Piſcium Colonia in Hominum Domicilium metamorphoſi non fabuloſa migrarit, unde *Ovidius*.

vidi factas ex æquore terras,
Et procul à pelago conchæ jacuere marinæ.

Quamvis autem abſolutè aſſerere non auſim, totam hanc regionem, quæ inter *Appenninum* & *Alpes* poſita eſt, Mare olim extitiſſe, uſque ad Collium radices, ex iis tamen quæ in horum Puteorum foſſione obſervantur, repertis in illorum ſumma profunditate Oſtrearum teſtis, aliiſque marinis quiſquiliis, haud temere videtur poſſe conjici, *Mare Adriaticum* ſaltem huc uſque pertigiſſe, vel Æſtuaria cum Mari communicantia, hic loci poſt Diluvium ſtagnaſſe.

Haud indubium tamen eſt ex antiquorum ſcriptis, inter *Viam Æmiliam* (in cujus medio ſita eſt *Mutina*) & *Padum*, olim paludem quandam fuiſſe à Mari *Placentiam* uſque exporectam, quam paludem à *Padi* vicinia *Paduſam* vocitabant, in quam multa flumina ab *Appennino* deſcendentia, magnam vim aquarum deponebant. Paludis hujus meminit *Mantuanus Vates* his carminibus, (a)

piſcoſove Amne Paduſæ
Dant ſonitum rauci per ſtagna loquacia Cycni.

Nullum autem flumen à *Placentina Urbe* uſque ad oram *Adriatici ſinus Padi* alveum ſubiiſſe, ſed cuncta in *Vallem* hanc *Paduſam* aquas exoneraſſe, firmiſſimis rationibus, atque auctoritatibus oſtendit *Jo: Baptiſta Alcottus de Argenta* in libro ſuo eruditiſſimo adverſus

(a) Æn. l. 11.

Digitized by Google

ſus *Cæſarem Mengolum Ravennatem*, ubi *Straboni*s auctoritatem affert, qui ſcripſit Paludem hanc *Hannibali* (*a*) magno impedimento fuiſſe, dum exercitum ſuum in *Hetruriam* trajiceret, quæ palus, non longo poſt tempore, M. *Scauri Ædilis* operâ, exſiccata in campos uberrimos ceſſit, coactis multis fluminibus intra ſuos aggeres *Padum* ingredi, ut *Taro*, *Parma*, *Entia*, *Gabello*, *Sculteuna*, *Rheno*, aliiſque non parvi nominis fluminibus. Hac de cauſa *Padum* olim non tam celebrem fuiſſe, nec *Regio* titulo inſignitum licet arbitrari, donec tot fluminum acceſſione ditionem ſuam ampliaſſet; idcòque *Herodotum* Scriptorem antiquiſſimum negaſſe, (*b*) Fluvium quendam, reperiri, *Eridanum* dictum, quod non exiguæ admirationi *Plinio* fuit, quòd cùm *Herodotus* (*c*) hiſtoriam ſuam Thuris im *Italia* ſcripſiſſet, nullum flumen *Eridani* nomine cognoviſſet. Cùm autem, eodem *Plinio* teſte, *Herodotus* hiſtoriam condiderit Anno 310. ab Urbe condita, forſan licet conjicere, tunc temporis *Padum* intra arctiorem alveum minori gloria fluxiſſe, vel Hiſtoricum de alio flumine loquutum.

Hujus Paludis ſatis diſtincta mentio habetur, penes citatum *Joannem de Argenta*, ac præcipuè penes *Leandrum Albertum* in *Italiæ* deſcriptione, qui Auctor Paludis hujus longitudinem à *Lamone* apud *Ravennam* ad *Sculteunam* uſque metitur, ac refert omnia flumina, quæ intra hoc ſpatium olim à Montibus deſcenderent, in hanc Paludem, veluti ſuum Receptaculum, curſim abſolviſſe, *Herculemque primum Eſtenſem Ferrariæ Ducem Bononienſibus* permiſiſſe, ut *Rhenus* intra aggeres deductus *Padum* ingrederetur, quo factum, ut multæ Valles, tum *Bononienſis*, tum *Ferrarienſis ditionis*, in feraciſſimos agros migrarint: Sed cùm poſtmodum *Hercule II.* regnante, *Rhenus* aggeres diſrupiſſet, campos ruiſus in Valles aquis opertas converſos, multiſque idcircò inter *Bononienſes*, & *Ferrarienſes* exortis contentionibus, tandem prædictum Principem conceſſiſſe, ut *Rheno* in *Padum* redderetur ingreſſus.

Valde humilem igitur ſitum hunc, in quo nunc poſita eſt *Mutina*, olim fuiſſe credendum eſt, cùm hæc noſtra *Regio Paduſa*, in quam tot flumina confluebant, contermina crederetur; cujus humilitatis certiſſima ſigna ſunt Junci paluſtres, Carbones, Oſſa Ani-

 malium

(*a*) l. 5. Geog. (*b*) in Thalia, (*c*) l. 12. c. 4.

Digitized by Google

malium, Arborum trunci in profunditate Pedum 63. reperti, quæ omnia palam faciunt, ſolum illud aliquando ſub dio fuiſſe, neque aliam habuiſſe faciem, niſi quam nunc præferunt *Valles Comaclenſes.*

Hinc in Italiæ antiquæ deſcriptione *Cluverius* (*a*) non abs re quemdam *Plinii* locum emendatione dignum credidit; *Plinius* enim cum Inſulas quaſdam (*b*) *Cycladarum* ad inſtar variis in locis natantes deſcripſiſſet, ut in agro *Cæcubo*, *Reatino*, *Vadimonis lacu*, id quoque in *Mutienſi agro* obſervari ſcripſit; *Cluverius* autem pro *Mutienſi* repoſuit *Mutinenſi*; ſiquidem hujuſmodi natantes Sylvas ex limo, & arundinibus compactas, etiam nunc in *Vallibus Comaclenſibus* licet intueri. Indubium tamen eſt, octodecim ſaltem ſeculorum ſpatio, hujus Urbis ſitum, una cum circumſtantibus agris, ad Pedes 14. excreviſſe, in tali enim profunditate Viarum ſtrata ex Silice, & Artificum Officinæ fodiendo reperiuntur; quod Urbis planum tunc profectò erat, cum *Romanorum Colonia* eſt deducta; (*c*) quin, dum hæc ſcriberem, ac Puteus pro novi Fontis conſtructione foderetur, repertum eſt Numiſma *Adriani Imperatoris* Æris Corinthii in profunditate Pedum 18.

Mutinam autem tunc temporis non longè à paludibus poſitam fuiſſe hiſtoriæ teſtantur, (*d*) *Appiano Alexandrino* referente, *M. Antonium*, & *Panſam* in Mutinenſi obſidione inter paludes, & arundineta invicem dimicaſſe; ac poſtmodum prope *Mutinam* in parvula quadam Inſula Labinii fluminis (cùm tunc temporis eò uſque *Mutinenſis ager* protenderetur) conveniſſe Triumviros, ac horrendam illam Civium Romanorum proſcriptionem firmaſſe, cùm tamen hac noſtra ætate nulla, nec paludum, nec Inſularum appareant veſtigia, ſed ſolùm cultiſſima rura ſpectentur.

Tantùm evi longinqua valet mutare vetuſtas,

exclamare libet cum *Poëtarum Principe.*

Hanc tamen ſoli excreſcentiam, & aggeſtionem, quæ à maxima horum Putcorum profunditate ad ſummum uſque obſervatur, (de partibus profundioribus, & humanæ induſtriæ imperviis non loquor,) non niſi paulatim factam, ac aſſulatim, diu-

(*a*) l. p. c. 8. (*b*) l. 2. H. N. c. 95. (*c*) Liv. l. 39. (*d*) l. 3. & 4. de Bel. Civ. R.

Digitized by Google

diuturni temporis progreſſu, ſatis palam faciunt varia Terræ ſtrata, quæ in omnibus Puteis, dum fodiuntur, æquali ordine, ac diſtantia conſtanter obſervantur; adeò ut hæc ſoli accretio, tam benè diſtincta, & in cunctorum Puteorum foſſione obſervabilis, multorum ſeculorum potiùs productum, quàm communis Cataclyſmi tumultuarium, ac turbulentum opus cenſeri debeat.

Hæc erat itaque procul dubio antiquitùs facies *Ciſpadanæ*, & *Tranſpadanæ regionis*, quæ olim aquis operta, & inhabitabilis, nunc amplitudine, & ubertate camporum ſpectabilis, multa habet Oppida, & Civitates; ſi enim priſcos Scriptores evolvamus, infra *Brixillum*, & *Cremonam*, ſecus *Padum*, ad oram uſque *Adriatici ſinus*, nulla intercurret mentio Oppidorum, vel Civitatum; quin quotquot extitere, & adhuc extant in *Ciſpadana regione*, vel prope radices *Appennini*, ſive proxima diſtantia fuerant conſtructæ, ut *Bononia*, *Mutina*, *Regium*, *Parma* &c. Mare autem in Mundi primordiis, noſtram hanc Regionem occupaſſe tum ex ſuperiùs dictis, licet inferre, tum ex proximitate, quam ad Maris æquilibrium habet ſabuloſum Stratum illud, per quod aquæ iſtæ ſubterraneæ diſcurrunt. Etenim ſi ex ſuperiùs citatis *Aleotti de Argenta*, diligentiſſimi Hydrographi, obſervatione, *Rhenus* è Collium radicibus prope *Bononiam*, uſque ad *Padum*, in quem nunc non ampliùs influit, declivitatem habet Pedum 123. unc. 7. *Padus* autem ex illo termino, uſque ad mare deſcenſum habet Pedum 15. unc. 7. ac propterea tota *Rheni* declivitas, & perpendicularis altitudo ad maris littus, erit Pedum 139. minutiis omiſſis, Planum iſtud è quo Fontes iſti ſcaturiunt, & cui *Mutina* ſuperincumbit (quæ ad decem millia paſſuum à Collium radicibus recedit) non plus forſan quàm ad 30. vel 40. Pedes à Maris æquilibrio diſtabit, prout craſſa Minerva licet colligere, quando hujuſmodi negotium exactè diſquirere non vacat, nec magni refert. Verùm, ſi fodiendo ulteriùs progredi liceret, alia Strata procul dubio apparerent, donec illud planum obviam fieret, quod olim Maris ſedes fuiſſet. At ſatius eſt alia perveſtigare, ac ex profundis illis Adytis prodire, *ſi non datur ultra.*

CAPUT

Digitized by Google

CAPUT QUINTUM.

Qualis sit hujus abditæ Scaturiginis natura, & conditio.

QUemadmodum in Artis operibus ab effectuum qui sub aspectum cadunt, parilitate non adeò tutum est, nec sine erroris metu, licet inferre par esse semper internarum partium mechanicum artificium, ut ex duorum Automatum exemplo patere potest, quæ licet eamdem formam externam præferant, & Synchronicè easdem operationes edant, diversam tamen intùs possunt habere structuram; ita multò minùs tutum est, de Polydæ dalæ Naturæ operibus judicium ferre, ac decernere, quibus illa utatur instrumentis, & qualis sit operandi modus: quare multum est, si, ut ait *Aristoteles*, (a) *res obscuræ, & sensibus immanifestæ, ad possibile redigi possint.* Cùm itaque eò devenerim, ut tandem proferre debeam, quid de hujus admirandæ Scaturiginis natura sentiam, boni Conjectoris muneri fecisse satis mihi persuaserim, si Vadum hoc pertentando, pro certis probabilia, Naturæ legibus congruentia proferre possim.

Conjectare itaque licet, Mare olim in hac nostra Regione cum *Appennino*, cui in primæva Mundi origine proximius erat, occulta habuisse, & adhuc habere commercia, ac per plura subterranea intervenia, in illius Viscеribus varia fundasse aquarum Reconditoria, ut unum ex iis credi possit esse illud, è quo Fontes isti ortum ducant, & aquam per totum hoc descriptum arenosum spatium, in quo talis Scaturigo se prodit, expandi; laxatis verò repagulis, ac reseratis Ostiis, non secus ac in aquæ ductibus evenit, in altum resilire. Hoc autem meum Excogitatum, sicuti Naturæ non repugnat, ita eos declinat scopulos, quo vitare nequit præconcepta opinio, de immenso illo spatio, per quod subterraneum Flumen præterlabatur.

Posse autem per arenosum stratum vim magnam aquarum ad longum etiam iter occultè defluere, neque rationi, neque experientiæ refragatur, quando ea est arenæ proprietas, ut aquam facilè absorbeat, & bibulæ epitheto maximè gaudeat. *Nilum* fluviorum maximum, arenis receptum, cursum in operto agere, scrip-

(a) p. Met. c. 4.

Digitized by Google

ſcripſere *Plinius*, (*a*) & *Solinus*, quamvis noſtris temporibus de hoc non ſatis conſtet. Teſtatur quoque *Seneca*, (*b*) Flumina quædam palàm in aliquem ſpecum decidere, alia paulatim conſumi, & intercidere. In *Veſtphalia* prope pagum *Altembechen* refert Doctiſſimus *Kircher*, (*c*) planitiem quamdam ſabuloſam reperiri, in qua bis qualibet die magno impetu aqua erumpat, ut totam regionem illam inundet, & paulò poſt ab arena reſorpta oculis ſe ſubducat, ſicca remanente ſabuloſa ſuperficie. *Guadiana* flumen in *Hiſpania*, ut referunt, qui re ipſa illud obſervarunt, ubi in planitiem quandam devenit, ſenſim, ac ſine ſtrepitu à Terra abſorbetur, certiſſimo ſanè argumento, Flumen illud non in Voraginem aliquam ruere, ſed per arenoſa ſtrata defluere. Haud ſecus ergo credidérim, ex occulto aliquo *Penu Hydrophylactico* in proximorum Montium radicibus poſito, & cum Mari communicante, aquam per latebroſos receſſus deſcendere, donec in profundam hanc ſabuloſam planitiem multa glarea intermixtam diffundatur, ut neceſſe non ſit ſpatium aliquod immenſæ amplitudinis, ac profunditatis mente concipere, per quod aquæ iſtæ ſubterraneæ continuò diſcurrant, ſed ſufficiant exigua ſpatia interſperſa, ob arenæ, & glareæ mixturam. Hujuſmodi Puteorum ſpecimen quoddam in *Sacris Codicibus* habemus, (*d*) ubi traditur *Iſaac* fodiſſe *Puteum in Gerara*, & reperiſſe aquam vivam; verùm orta contentione inter Paſtores Indigenas, & ſervos *Iſaac*, alium fodiſſe Puteum, qui *Latitudo* dictus eſt, cujus nominis dignitas noſtris his Puteis re vera magis congruit.

Sabulum terram originalem, & ſedem aquarum vocat *Helmontius* (*e*) reliquam verò Terram originalis Terræ fructum appellat, nec citra rationem, Sabulum Elementum virgineum dicit, cùm præ cæteris corporibus difficilis ſit Sabuli in aquam reductio. Hoc virgineum Sabulum ſtatuit idem Auctor, ultimum fodiendi terminum, ultra quem progredi velle irritus labor ſit; ob continuum nempe arenæ, & aquæ confluxum; quin à Terræ cortice ad centrum uſque Sabulum hoc extendi arbitratur, & in illo vim aquarum immenſam hoſpitari, adeò ut millecuplo major ſit aquæ moles, quæ in ipſo aſſervatur, quàm quæ in toto Occano continetur.

(*a*) l. 5. Hiſ. Nat. c. 9. c. 35. (*b*) l. 3. Qu. Nat. c. 28. (*c*) T. p. Mund. Subt. l. 5. c. 4. (*d*) Gen. c. 25. (*e*) de El. Terræ.

Digitized by Google

Huic invisibili Oceano, ex ejusdem mente, ortum debent cuncta Maria, Flumina, & Fontes etiam in summis Montibus, ut sequaces aquæ vitale illud Sabulum ubique comitentur. Haud aliter sensisse visus est *Telesius*, qui Maris fundum, illius interioris Oceani Fontem dixit, quæ opinio *Platonicæ doctrinæ* de Barathro cohæret, è cujus sinu aquæ omnes exeant, & in idem recidant.

Quidquid sit de veritate hujus invisibilis Oceani in Sabulo hospitantis, quem ingeniosè, & satis probabilibus conjecturis concepit *Helmontius*, nemo tamen, reor, ibit inficias, quin per arenosa strata longo itinere possit aqua defluere, ac ubi hiatus aliquis pateat, in altum attolli non debeat, si potissimùm ab alia ex editiori loco descendente urgeatur. Rem autem in his nostris Fontibus, ita se habere posse probabiliter existimo, fluere nempe ex *Hydrophylacio* aliquo in vicinis Montibus posito, aquam per subterraneos ductus, donec terra solidam habeat compagem, ubi verò in hanc planitiem devenerit; per Sabulosam aream latè expatiari, ac in itinere, per Terebram exitu patefacto, ad eam altitudinem attolli, quam exigant *leges Hydraulicæ*.

Hæc autem facilior, & expeditior via mihi visa est, ad explicandam hujus nunquam satis admirandæ Scaturiginis naturam, potiùs quàm ingentem illam concamerationem, cujus nulla apparent vestigia, seu Urbem pensilem cum integra Regione imaginari.

Ut autem specimen aliquod exhibeam, quomodo in hac Hypothesi fieri possit hujusmodi aquarum emanatio, ac in altum emersio; sit, ut in Fig. 2. in proximi Appennini Viscеribus *Hydrophylacium* A B aquam è Mari deducens, & ab eodem *Hydrophylacio* per subterraneos canales feratur aqua, & expandatur per hanc profundam, & Sabulosam planitiem A B C multa glarea permixtam, qua Sabulosa planitie in arctiorem situm redacta, cogatur aqua per spatium magis angustum, quàm fuit illius origo, defluere, & suum cursum prosequi, donec in Mare, vel profundam aliquam Voraginem devolvatur. Puteis ergo E. F. G. H. absque ullo delectu, atque animadversione, in toto hoc tractu; huic Scaturigini superincumbente, excavatis, & facto per Terebram foramine, necessariò debet aqua in altum elevari, utpote pressa ab alia, quæ ex alto descendens, antecedentem urget, & illam in sublime propellit.

Digitized by Google

ſit. Hoc pacto hi Putei uberem aquarum alimoniam è *Patre Appennino* ſuſcipiunt, non ſecus ac ille Puteus Aquarum viventium, quæ fluunt ex *Libano*, (*a*) de quo in *Sacris Codicibus* fit mentio.

Ex Mari autem aquam in talem Craterem refundi, potiùs quàm ex imbribus, aut liquatis nivibus, longè probabilius videtur, quando aquæ ex pluviis, & ſolutis nivibus collectæ, majori ex parte per fluvios ſuperterraneos deſcendunt, nec tam altè ſolum penetrare poſſunt, teſtante quoque *Seneca*, (*b*) nullam pluviam eſſe tam magnam, quæ terram ultra decem pedes madefaciat, nam ut idem ait, *Terra ubi ſatiata eſt, ſi quid ſupra deſiderium cecidit, excludit.* Ac profecto qui fieri potuiſſet, ut tam in humidis, quàm ſiccis Conſtitutionibus, eodem ſemper tenore fluxiſſent, ac fluerent hi Fontes, ſi illuc uſque pluviales aquæ pertingerent, nec potiùs è conſtanti, ac indeficiente Promptuario, è Mari nempe, aquas mutuarentur, quas poſtmodùm arena percolatas, & omni ſalſedine exutas, eidem grato fœnore rependerent! Mihi equidem non obtingit ſatis percipere, quomodo occultum illud Caſtellum è quo Fontibus iſtis aquæ diſpenſantur, ſi à pluviis & nivibus temporarium humorem ſuſcipiat, ſtatum inconſtantem non habeat, & modò non augeſcat, modò non decreſcat, ac propterea ob preſſionis augmentum, ac decrementum, aliqua in his Fontibus alteratio apparere, non debeat.

Ne verò his Aquis ſubterraneis pluviales aquæ permiſceri queant, maximè obſtant ſtrata Cretacea, quæ aquas impuras à lymphis illis puriſſimis tanquam ſepta firmiſſima dirimunt. Solum autem cretaceum cenſebat *Plato* (*c*) eſſe ultimum fodiendi terminum, ad perſcrutandas puteales aquas, cogendo quemque ad cretam uſque terram fodere, quòd ſi nihil aquæ in illa profunditate fuiſſet repertum, à vicinis tantùm aquari poſſe permittebat, quantùm poſtularet neceſſitas, cui opinioni ſubſcripſit *Plinius*, (*d*) qui figulari creta apparente, ſpem adimi reperiendæ aquæ tradidit, neque ampliùs fodiendum puteum, quæ tamen opinio his, quæ hic loci obſervantur nequaquam congruit.

Quemadmodum autem horum Fontium geneſim, è Mari deducere libuit, ita quoque non negarim plures alios Fontes pluviis,

[*a*] Cant. 4. [*b*] l. 3. Qu. Nal. c. 7. [*c*] de leg. Dial. 8. [*d*] H. N. l. 31. c. 3.

Digitized by Google

& ſolutis nivibus ortum ſolummodò debere, hoc tamen diſcrimine, quòd Fontes qui aquam è Mari per occultos ductus hauriunt, perennitatem ſervent, eos verò qui ab imbribus, & temporariis ſcatebris oriantur, quibuſdam anni temporibus, vel non parùm imminuantur, vel omninò ſiccеſcant, ut in magnis ſiccitatibus evenit, (*a*) qualem refert *Baccius* fuiſſe Anno 1566. in qua non ſolùm Fontes omnes, ſed etiam magna Flumina defeciſſe narrat. Haud abſimilem Conſtitutionem duobus ferè Annis integris, Anno ſcilicet 1687. & 88. experta eſt *Ciſpadana, & Tranſpadana Regio*, quo tempore, cùm agri propter aquarum defectum ſqualлerent, ac aliis in locis identidem Putei profundiùs excavarentur, ſed fruſtrante diligentia, nec levem tamen in his noſtris Fontibus alterationem obſervare licuit; ſicuti neque in Conſtitutione omnium humidiſſima, quæ Annum 1690. ob caritatem Annonæ, & populares morbos nefaſtum reddidit, adeò ut noſtri hi Fontes, ejuſdem ſint indolis, ac Fons ille apud *Tyanum Jovi Sacer*, de quo *Philoſtratus*, (*b*) qui nec incrementum, nec decrementum norat, ac propterea ab Indigenis *Inextinguibilis* vocabatur, ſeu Puteus *Æſculapii*, ut refert *Ælius Ariſtides*, (*c*) Orator Clariſſimus, qui Puteus *Pergami* erat, *Civitatis Aſiæ*, ac talis naturæ, ut ſemper ad labrum uſque plenus eſſet, & quantacumque aqua fuiſſet exhauſta, nunquam decreſceret.

Neque ſolùm complures Fontes ex Mari ortum ducere, fas eſt arbitrari, verùm etiam multos Lacus cum eodem communicare; *Vulſinienſium Lacus*, cujus profunditas adhuc indeprehenſa eſt, ad quam explorandam non ſemel vidi inter *Inſulas*, *Marthanam*, & *Biſentinam* dimiſſos funes ad centenas orgyas cum magnis ponderibus, ſed inani diligentia, hic Lacus, inquam tam æſtate, quàm hyeme, per flumen, *Martham* dictum, perenni curſu aquas in *Mare Thyrrhenum* exportat, nec propterea ullos fluvios recipit, nec Montes quibus coronatur, nivibus unquam albeſcunt. Quin in eodem Lacu, dum placidus Ventis ſtaret Aër, & ſumma aquæ ſuperficies plana eſſet, non ſemel obſervavi, inteſtinos motus ad inſtar Aquarum currentium in Oceano, id teſtantibus Piſcatorum retibus, quæ infra aquam demerſæ, ab illorum manibus violenter abripiebanban-

[*a*] de The. l. 1. c. 24. [*b*] l. p. c. 4. [*c*] To. p. Orat. 28. in Put. Æſc.

Digitized by Google

bantur, argumentum evidens alicujus occulti cum Mari commercii. *Albanum Lacum, L. Valerio Potito, & M. Valerio Conſulibus*, de repente magno tumore elatum fuiſſe, cùm nullæ pluviæ è Cœlo cecidiſſent, neque ulla cauſa tam ſubitæ intumeſcentiæ internoſci poſſet, refert *Iul. Obſequens* (*a*) in ſuo libro de Prodigiis.

Haud me latet Fontium, & Fluminum originem è Mari deductam à Doctiſſimis Viris in dubium revocari; nuper *Gaſpar Bartholinus Thomæ filius*, qui Majorum ſuorum glorioſa terit veſtigia, Diſſertationem edidit *Haffniæ* impreſſam, ubi abſurditatis evincere contendit opinionem eam, quæ Fontium, & Fluminum originem è Mari deducit, ita ut Fontes omnes tam perennes, quàm temporarii, ex illius ſententia, pluviis ortum debeant. Sit quidem, ut ille ingeniosè probare nititur, quòd ad Fontium perennitatem in ſicca, & ſquallida Conſtitutione ſervandam, ſufficiat aquæ collectio in aliquo Receptaculo intra Montium cavitatem, ex præcedentibus pluviis; quomodo autem in quibuſdam Fontibus regularitas, & eadem ſemper fluxus æqualitas, ad longum tempus queat perſiſtere, qualis in his noſtris Fontibus ad tot ſecula obſervatur, cùm in quacumque Conſtitutione quantumvis ſicca, vel humida, nullum appareat incrementi, vel decrementi ſignum, ego certè non video.

Cæterùm, iis quæ opinioni de Fontium, ac fluminum origine ex Mari opponi ſolent, reſpondet *Scaliger*, (*b*) qui ad *Cardanum* converſus dicentem, nullam eſſe rationem, quare Maris aqua, antequam ad Montes perveniat, ubique non erumpat, hæc habet verba. *At, ô Cardane, ille quem in 2. de Gen. Divinus Vir ait, omnia compleviſſe, tam bonus fuit Architectus, tam prudens Caſtellarius, ut Iulius Frontinus nihil ad eum; Suorum igitur aquæductuum tubos tam doctè, cautèque coaptavit oneri ferendo, atque ſervando, ut hoc te metu liberet.* Non ſum neſcius, eſſe qui circa horum Fontium à marinis aquis originem, à me diſſentiant, cùm velint Fontes omnes à pluviis, & ſolutis nivibus ortum ducere, ſed illorum rationes tantarum vitium eſſe non video, ut ab opinione mea ne hilum quidem me dimoveant; quare, ſicuti non multùm gauderem ſi mecum ſentirent, ita moleſtè non feram, ſi à me diſſentiant.

Quomodo autem è Mari Fontibus ſuggeratur humor, qui ſuapte natu-

[*a*] c. 2. [*b*] Exe. 46.

natura gravis in ipſum Mare, è quo effluxit, facto veluti circulo, debeat refluere, neque inter eos convenit, qui Fontium originem è Mari admittunt, ut apud *Gaſparum Schottum* videre eſt, qui varias, tum antiquorum, tum recentiorum opiniones recenſet, ac examini ſubjicit; adeò verum eſt illud *Ariſtotelis*, (*a*) antiquam eſſe dubitationem, quare tanta multitudine aquarum ad Mare confluente, nihilo Mare fiat amplius. Nonnulli marinam aquam ſupra propriam originem aſcendere vi terræ tractoria exiſtimant, alii ſuccuſſatione, & marino æſtu, alii vi ſpiritus incluſi, qui uſque ad celſiſſima juga aquas propellat, alii in preſſionem Aëris referunt, qui perpetuo accubitu, aquas per cœcos ductus in altum attollat, ſunt qui ad *Divinam Providentiam* recurrant, ſunt etiam qui naturali motu fluere marinam aquam, ſive è fundo Maris, ſive è lateribus ad Fontium Scaturigines, licet in Montibus editiſſimis poſitas, eò quia Mare ſit altius Terra, ut putat idem *P. Schottus*. *Carteſii* autem opinioni, quæ fuit quoque *Falloppii* noſtri, hærere placet, qui aquæ marinæ aſcenſum, ſub vaporis forma, ob incluſum calorem ſubterraneum, uſque ad celſiſſima juga elevari arbitratur, & exinde ob frigus ambientium, Saxorum in humorem concreſcere, non ſecus ac fit in Chimicorum Deſtillationibus, adeò ut Montes ſint ad inſtar Capitum Alembici, quibus vapores exaltati ſufflamincntur, qui poſtea, priori forma relicta, in Fontium Scaturigines erumpant.

Refert *P. Iulius Cæſar Recupitus* in Veſuviani incendii hiſtoria, *Veſuvium* Montem eodem tempore, geminos Torrentes peperiſſe, unum ignis, verſus littoralem oram, alterum aquæ, ex alio latere, quà *Nola* campos reſpicit, flamma non ſolùm lymphis ſervante fidem, ſed etiam iiſdem obſtetricante; exiſtimandum enim vi liquantis caloris, per Montis interiora diffuſi, ex Lebete aliquo è Mari, aquam excipiente, tantam halituum copiam elevatam fuiſſe, ut ad Torrentem procreandum ſufficeret.

Nec obſtant ſtrata lapidea, & cretacea, quæ huic opinioni citatus *Bartholinus* obtrudit, & quæ impedimento eſſe poſſint, ne Vapores ſurſum efferantur, nam ſuppoſito, quòd Montes, ut omnes fatentur, intus cavernoſi ſint, hujuſmodi ſtrata hunc uſum præſtare poſſunt, ut Vapores, vi caloris ſurſum elatos ſiſtant, & per varias rimas

(*a*) Meteo. c. 2.

Digitized by Google

rimas, tamquam Venas, quibus eadem Strata, præſertim ſcrupea, & lapidoſa pervia ſunt, iiſdem exiſtum, ſub forma liquoris permittant, unde Fontes oriantur, qui dicuntur Ora Venarum; Originem itaque Fontium, ac præcipuè eorum, qui perennes ſunt, nullique alterationi obnoxii, è Mari per continuum Vaporum aſcenſum, in magnis Naturæ Receptaculis deducere, expeditior eſt via, & Naturæ legibus magis conveniens; idque fieri in caſu noſtro fas eſt credere, tum ex ſuperiùs deſcripto *Ciſpadanæ Regionis* veteri ſtatu, tum ex perpetuis ignibus, quos intus alunt proximi Montes, qui identidem multùm flammæ, per amplos hiatus cum cinere, & lapidibus eructant, tanto ſtrepitu, ac fragore, ut hinc ad 12. milia paſſuum, quandoque exaudiantur; quod quidem novum non eſt, cum hujuſce rei meminerit *Plinius*, (*a*) qui ſcripſit *in Mutinenſi agro ſtatis Vulcano diebus, ignem exire ſolitum*, & pro portento refert, duos Montes inter ſe concurriſſe *fumo, & flamma exeunte, interdiu ſpectante magna Equitum Romanorum, & Viatorum multitudine.* Id autem præcipuè viſitur in *Monte Gibbio*, ubi varii Fontes extant, è quibus Oleum de Saxo, ut vocant Indigenæ, ſeu *Petroleum* emanat.

Dum horum Fontium Petrolei exactiorem hiſtoriam, quàm quæ apud Scriptores habetur, meditarer, per literas à Celeberrimo Viro *D. Malliabechio* (ad quem tanquam Literatorum Principem quidquid novi in Literaria Republica contigerit illicò defertur) accepi, Doctiſſimum Virum *D. Oligerum Iacobæum* Profeſſorem Regium Haffniæ Libellum à ſe repertum, inter membranas M. S. nuper edidiſſe, ſub nomine *Franciſci Careoſli de Oleo Montis Zibinii, ſeu Petroleo Agri Mutinenſis*, quem Libellum Vir ille Clariſſimus eidem *D. Malliabechio* dicavit, cum Præfatione ad Lectorem adjecta, magna profectò Socordiæ noſtræ exprobatione, qui expectamus, ut è remoriſſimis regionibus exurgant, qui res noſtras, noſtrorum ſcriptis illuſtrent.

Quamvis ergo Fontium noſtrorum originem è Mari primò, deindè ex *Hydrophylacio* aliquo in Montibus noſtris poſito derivare lubeat, in quod Vapores ob incluſum calorem elevati ex materia è Mari jugiter ſubminiſtrata, ſub liquoris forma refundantur, non ideò tamen inferre velim, *Hydrophylacium* illud in ſummis *Appennini*

(*a*) l. 11. H. N. c. 110.

jugis

Digitized by Google

jugis positum esse, illud enim potiùs in imis radicibus, quàm in illius verticibus situm esse crediderim ; licèt enim, ut superiùs demonstratum, non semper necesse sit, ut aquæ licet intra tubos concluſæ sui *Hydrophylacii* altitudinem pertingant, quod evenit quotiescumque arctato emissario liberum non habent effluxum, ut in Fig. 1. attamen si in *Appennini* summitatibus hoc receptaculum statuere velimus, probabiliter aquæ in his Puteis altiùs deberent assurgere, cùm tamen infra Soli corticem, ut plurimùm subsistant. In quanam verò parte, num prope Collium radices, an in partibus interioribus, admirandum hoc aquæ Penarium à *Divino Architecto* fuerit constructum, mihi certè divinare non licet. Ego mehercle nulli labori, nec impensæ peperci, ut hujus Scaturiginis caput, & originem scrutarer, idcircò non solùm totam hanc Planitiem versus Colles, sed Montes ipsos perlustravi, at nulla potui vestigia deprehendere ; exiguos quidem Lacus, sed temporarios observavi, qui per æstatem arescunt, & in Boum pascua transeunt, qualis est Lacus prope Pagum quemdam Pavulum dictum 25. hinc passuum millibus distantem. Libuit itaque harum aquarum subterfluentium originem ex altiori Fonte petere, scilicet ex occulto aliquo *Hydrophylacio* in partibus *Appennini* interioribus posito. Certum est autem Montium penetralia cavernosa esse, & varia in illorum Viscetibus esse aquarum Reconditoria, unde Fontium, & Fluminum est origo. Intra *Appennini* profundiores recessus, ingens *Hydrophylacium* sibi finxit *Lucanus*, è quo cuncta *Italiæ* Flumina prodirent, quæ in Mare superum, & inferum decurrunt ; illius elegantissima carmina hic lubet referre, quando in rebus tam abstrusis ratiocinari cum *Philosophis*, vel cum *Poëtis* vaticinari idem prorsus est.

Fontibus hic vastis immensos concipit amnes,
Fluminaque in gemini spargit divortia Ponti;
In lævum cecidere latus, veloxque Metaurus,
Crustumiumque rapax, & junctus Sapis Isauro,
Quoque magis nullum tellus se solvit in amnem
Eridanus fractas deducit in æquora Sylvas.
Dexteriora petens Montis declivia Tybrim
Unde facis.

Cùm verò ex iis, quæ superiùs in horum Fontium historia recen-

Digitized by Google

cenſuimus, ſatis conſtet, hanc Scaturiginem non fuiſſe Mundo coævam, ſiquidem, cùm ultimum illud planum, in quo Terebra defigitur, aliquando Aëri externo fuerit expoſitum, ut Arbores inibi exiſtentes abundè teſtantur, ſi in ipſis Mundi primordiis aquæ iſtæ fluxiſſent, ut modò fluunt, facili negotio aquæ vis pondus illud excuſſiſſet, veluti interdum evenit, cùm differtur perforatio; quando igitur, inquiet aliquis, & quomodo ortum habuit hæc admirabilis Scaturigo? Huic reſpondere liceat, nulla hujus extare monumenta, nec ſciri abſolutè poſſe, quando primùm fluere cœperint hujuſmodi aquæ; pro re certa tamen habendum, non niſi poſt magnas illuviones, & poſtquam hic loci facta non fuerit magna ſoli aggeſtio, cœpiſſe illarum fluxum, alioquin, ut modò ajebam, aquæ vis iners pondus excuſſiſſet. In ſublime igitur elatâ hac noſtra Planitie, facilè crediderim, ex ingenti aliquo Terræ motu novas vias apertas fuiſſe, ut ex *Hydrophylatio* in proximis Montibus poſito, & ex Mari per continuam evaporationem aquas ſuſcipiente, illæ per Sabuloſam Aream ſuperiùs deſcriptam, poſſent fluere, & ita ſuum curſum per multa ſecula ſervaſſe, antequam humana ſagacitas, eò pertingeret, ac Terebra, velut Phlebotomo, Terræ Venas pertunderet. Ex Terræ autem validis concuſſionibus, antiquos Fontes emori, alios verò exoriri, multis obſervationibus ſatis conſtat; ſic *Ovidius.* (*a*)

Hic Fontes Natura novos emiſit, & illic
Clauſit, & antiquis tam multa tremoribus Orbis.
Flumina proſiliunt, aut excæcata reſidunt.

CAPUT SEXTUM.

Progreſſus, ac finis harum aquarum diſquiritur, nec non eorum, quæ in Puteorum foſſione fuerunt obſervata ratio redditur.

HUjuſmodi autem ſubterfluentium aquarum, quis ſit progreſſus, quorſum tendant, & quemnam in locum deſinant, diſquiſitione dignum videtur. At hic quoque, ut dici ſolet, *mihi hæret aqua*, & nonniſi conjecturis locus. Sæpius itaque à Putea-

(*a*) l. 15. Metam.

Digitized by Google

riis ipſis ſciſcitatus ſum, num Terebram ſentiant ab aquæ impetu in partem aliquam abripi, at nihil firmi ab iiſdem reſcire potui. Cùm autem multò major ſit longitudo tractus, perquem hæc Scaturigo extenditur, quàm ejuſdem latitudo, propiùs vero crediderim, fluere has aquas ſubterraneas ab Occidente ad Orientem ſecus *Viam Æmiliam*, qui terræ tractus ad ſex milliaria extenditur, cùm latitudo quatuor paſſuum millia non excedat, quantùm hactenus obſervare licuit; hoc autem itinere emenſo, licet opinari, vel in interiora Terræ demergi, vel per cœcas ambages, in Mare devolvi, juxta leges hydraulicæ in terreno corpore pericycloſis, quam non ſolùm ab *Eccleſiaſte* deſcriptam legimus, iis verbis. (*a*) *Omnia flumina intrant in Mare, & Mare non redundat, ad locum unde exeunt flumina revertuntur, ut iterum fluant*, & ab *Ethnicis Poëtis*, ut à *Lucretio* his carminibus. (*b*)

Debet ut in Mare de terris venit humor aquai,
In terras itidem manare ex æquore ſalſo.

ſed etiam à graviſſimis noſtrorum temporum Scriptoribus, multis rationibus comprobatam, ut *Aria Montano*, *Varenio*, *Voſſio*, *Bechero*, aliiſque quos in ſuis Animadverſionibus rerum varietate refertis, (*c*) citat Clariſſ. *Lanzonus Medicus Ferrarienſis.*

Haud immeritò hic ambigi poſſet, num horum Fontium in poſterum perpetuus eſſe debeat fluxus; ac profectò cum à *Romana Reipublica* temporibus, uſque ad hanc noſtram ætatem, tanta ſoli accretio facta fuerit, tum in Urbe, tum in agris circumſtantibus, ac fluviorum alveis, poſtquam tantumdem temporis effluxerit, nullus ſupereſt hæſitandi locus, quin tandem horum Fontium deſiturus omninò ſit curſus, iiſdem manentibus cauſis, proximis nempe Fluminibus Montium ſpolia abripientibus, & ſubjectos campos operientibus. Quapropter ſicut antiquitùs hi Fontes præſtantiori uſu ad multos pedes ſupra Terræ ſuperficiem aſſurgebant, nunc autem illius planum vix attingunt, ita cenſendum eſt, venturum aliquando tempus, in quo aquæ iſtæ in ſuis Puteis ſtagnare debeant, quando ſcilicet deerit declivitas in quam decidant; Atque hæ quidem permutationes, quæ occulto ævo, & ſine teſte ſuccedunt, ſi præſentem rerum faciem ſpectemus, vix fidem merentur,

(*a*) cap. 1. [*b*] l. 1. [*c*] Anim. 86.

Digitized by Googl

tur, vere tamen, & ſequutas fuiſſe, & in poſterum ſequuturas, res ipſa loquitur; at quia (ut ipſius *Ariſtotelis* verbis utar) (*a*) *hæc in temporibus longiſſimis ad vitam noſtram fiunt, latent hæc facta, & prius omnium gentium interitus contingunt, & corruptiones, quàm memoretur horum permutatio à principio ad finem.*

Hoc autem Civitatum quæ in plano ſunt poſitæ, commune eſt fatum, ut multis labentibus ſeculis jaceant ſemiſepultæ, ſeu (ut ajebat *Sacerdos ille Ægyptius* apud *Platonem* (*b*) loquens de *Græcia Civitatibus*) fluminum impetu ad Mare rapiantur; quamvis alia ex parte Urbes, quæ in Montium jugis ſitæ ſunt denudatis fundamentis, temporis injurias deprædicent, certiſſimo argumento, nihil eſſe in hoc Mundo conſtans, ac firmum, ſed alterius Civitatis altius poſitæ, & in æternum duraturæ, optandum eſſe Domicilium.

Quare autem hi Fontes, cùm è Mari ortum deducere ſupponantur, fluxum, ac refluxum neſciant, ſicuti Fontes quidam quorum apud Scriptores, fit mentio, velut ille quem memorat *Plinius Iunior* in agro *Comenſi*, (*c*) ter in die ſtatis auctibus creſcere, ac decreſcere; id fieri poſſe exiſtimarim, quòd his Fontibus è Mari ſuppediteiur humor, per vaporum aſcenſum; quæ evaporatio quamvis non ſemper uniformis ſupponi debeat, ob ignes ſubterraneos modò debiliores, modò fortiores, attamen ſatis eſt ſi talis ſit, ut ſufficiat ad ſuppoſitum Craterem eodem modo ſemper plenum ſervandum, ex quo pendet in noſtris his Fontibus ad tot ſecula fluxus æqualitas, quidquid ſit poſtea de aqua, quæ interdum ſuperfluat, & aliò diſpergatur. Cur autem Fontes quidam ſtatis temporibus modò fluant, modò quieſcant à fluxu, variæ ſolent afferri cauſæ, quarum præcipua eſt (ſi tamen ſint ex iis, qui è Mari aquam hauriant) cauſa, inquam, eſt Maris æſtus, vi cujus per continuatos ductus, aqua uſque ad ora Fontium propellatur, ex quo fit, ut accedente, & recedente Mari, Hujuſmodi Fontes modò pleni, modò ſicci obſerventur.

Hyemali tempore magnum calorem in his Puteis, ſicuti æſtivo, inſigne frigus perſentiri diximus, uti etiam ex *Thermometro* ad varias altitudine dimiſſo ſatis patet, ac ſuperiùs appoſita Tabella oſtendit: quæ quidem obſervationes Antiperiſtaſis Aſſertoribus, favere

(*a*) 1. Meteor. c. ult. (*b*) in Timæo. (*c*) l. 4. ad Licinium.

Digitized by Google

vere non parùm videntur, eòque magis, quòd hujuſmodi obſervationes, non in montana, ſed campeſtri regione factæ fuerint. Non enim rutum reor id in Fodinis, & Montium cavernis pertentare, ob metallicas exhalationes, & varia Salium, & marchaſitarum genera, quarum prægnans eſt illorum uterus; dum enim hujuſmodi ſubſtantiæ aquis perfunduntur, ad inſtar calcis incaleſcunt, & varias excitant exhalationes, quod quædam aquæ minerales teſtantur, quæ actu calidæ erumpunt, quibus addendum, quòd in Montium viſceribus, varia ſunt Ignis Reconditoria, quæ ſubterraneam temperiem non parùm immutare poſſunt, quod in magnis planitiebus non evenit, qualis eſt *Ciſpadana*, & *Tranſpadana* regio.

Multa quidem de ſubterranea temperie collegit Doctiſſimus *Boyle*, ex variis Relationibus, (*a*) quas omnes tamen accepiſſe ait ab iis, qui varias Fodinas perluſtrarunt: quare, & ipſe ultrò fatetur, iiſdem in locis, & iiſdem Anni temporibus longè diverſam eſſe Aëris ſubterràneam temperiem, ob diverſam Salium naturam, refertque è quibuſdam fodinis calida effluvia æſtivo tempore perſentiri; non ſolùm autem è Montium cavernis, calidos halitus æſtivo tempore expirare, ſed etiam frigidiſſimam auram ſæpiſſimè obſervatur in *Hetruria*, prope *Lacum Vulſinienſium*, ad *Martham Oppidum*, exiguum Antrum ad montis altiſſimi radicem extat, quod Antrum non ultra ſex, vel octo pedes profundum eſt, attamen in latere Speluncæ, per exiguam rimam ventus adeò frigidus expirat, ut Boreæ algori conferri poſſit; PP. *Ordinis Minimorum S. Franciſci de Paula*, qui prope hunc Montem Templum unà cum Monaſterio habent, hoc Antro pro Vini Reconditorio utuntur, ac æſtivo tempore Vinum hauriunt adeò frigidum, ac ſi nivatum eſſet, quin ſi per ſolam horam fructus horarios ibi detineant, illos extrahunt gelido rore conſperſos, ut ſæpiùs mihi cum iiſdem PP. Canicularibus diebus commoranti obſervare licuit.

In magnis autem Planitiebus, ubi tota contextu Terra ſolida eſt, neque tot Salium genera, aut concluſos ignes ſervat, ſi altius fodiendo liceret deſcendere; exactior certè poſſet haberi ſubterraneæ temperiei certitudo, in his tamen noſtris Puteis reciprocationem hanc caloris, & frigoris, è diametro oppoſitam Aëri exter-

no

(*a*) de Subt. Temp. cap. 6.

Digitized by Google

no, non solùm ad sensum tactus persensi, quoties in hos Puteos diversis temporibus descendi, sed ne ulla deceptio in sensu à calore vel frigore præoccupato contingeret, per *Thermometrum* sigillatum manifestè deprehendi. Quæcumque autem sit caloris, & frigoris natura, ac indoles (non enim hujus loci est disquirere, utrum sint nudæ Qualitates, vel Corpuscula talem sensationem in nobis efficientia) Antiperistasis non videtur è Scholis ableganda, utroque enim modo sat rectè explicari potest. Ut ut ergo secundum Climatum, & Regionum diversitatem varia, ac diversa sit subterranea temperies; constat tamen, & *Thermometrum* dimissum apertis notis loquitur, fieri saltem in prima Terræ regione, (quidquid sit, de profundioribus, ac Centralibus) hanc caloris, & frigoris reciprocationem, juxta varias Anni Conversiones, ac semper in qualitate oppositа ad eam quam habeat Aër externus in quo degimus; ut hic quoque usurpari possit illud *Divini Hippocratis.* (a)

Lux Orco tenebræ Iovi; Lux Iovi tenebræ Orco.

Verùm antequam ex his Puteis emergam, æquum est, ut Phænomenûm quorumdam, quæ in illorum fossione observantur; aliqua reddatur ratio Superiùs est dictum, summam in his Puteis tempore hyemali esse aëris quietem, ut lumina accensa, perstent, nullam fumosam exhalationem excitari, facilem duci anhelitum; vere autem, crassam nebulam elevari, lumina extingui, ac fossores pene suffocari; ac unde hoc, cum potiùs hyeme, ob calorem ibi tunc temporis magis intensum, ac æstivo parem, ratio videatur exposcere, ut promptiùs in loco humenti excitanda esset fuliginosa exhalatio, quæ aërem turbare, ac lumina extinguere deberet, æstate autem ob frigus, quod in his Puteis hospitatur, brumali rigori haud dissimile, æquum foret, ut aër purior esset, nec crassis vaporibus adeò impeditus, ut respirationi inidoneus esset! An quia calor ille in his Puteis hyemali tempore, ob antiperistasim auctior, vim habeat vapores qui suscitantur dissipandi, ac resolvendi, æstate verò ob intensum frigus nequeant dissolvi! An potiùs, quòd hyeme halitus, qui à calore in his Puteis elevantur, aëre externo, utpote frigido, ac densiori leviores sint adeòque faciliùs ascendant, æstate graviores sint, nec tam facilè aërem exter-

(a) de Diæta, n. 5.

Digitized by Google

externum ſubire poſſint, ideòque ibi ſtabulantes, difficultatem anhelitus inferant, & accenſa lumina extinguant.

Mirari autem hic ſubit, quare in metallicis fodinis, magnæ licet profunditatis, quale ſunt *Hungaricæ*, ad longum tempus commorentur Foſſores quocumqùe tempore accenſis luminibus, nec tam gravè incommodum in reſpisationis negotio perſentiant; in his verò Puteis ſubdio poſitis, & cum aëre externo, non per anfractus, ſed directè communicantibus, Operarii æſtate ferè ſuffocentur, extinctis unà luminibus, ita ut canicularibus diebus conductitia non ſit illorum opera, ni fortè id contingat, quòd Fodinæ in Montanis regionibus, & aridis locis excavatæ aërem habeant non ita denſum, ſed talem qui reſpirationi ſufficiat; hi verò Putei in campeſtri regione, & uliginoſo ſolo effoſſi, copioſiora effluvia ſuppeditent, ut aër illis oppletus, ad reſpirationis uſum omninò ineptus ſit. Non negarim tamen in fodinis quoque metallorum, foſſores difficili anhelitu vexari; tum ob proprios halitus, tum propter metallicas exhalationes, immò interdum necari, adeò ut ad avertendum ſuffocationis periculum, Machinis ſpiritalibus utantur, ad aërem abſorbendum, & novum immittendum, quas Machinas apud (*a*) *Agricolam* deſcriptas videre eſt; ac ulteriùs foveam quamdam à fodina diſtantem, excavare ſoleant deorſum tendentem, è qua Cuniculus protendatur ad locum uſque, in quo foſſores exercentur, qui Cuniculus eſt ad inſtar Ventiductus, qui novum aërem invehendo, & veterem ad Os fodinæ propellando, Operarios valdè recreat, & à ſuffocationis periculo eximit, at id in profundioribus fodinis tantummodò fieri ſolere tradunt *Agricola*, & *Boyle*. Extinguuntur ergo æſtate in his Puteis lumina, & graviſſima reſpirandi difficultate premuntur Putearii, eò quia aër inibi exiſtens, totus craſſis vaporibus ad ſaturitatem eſt refertus, qui vapores denſi, ac ponderoſi ſupra aërem calidiorem, ac leviorem aſſurgere nequeunt, quin ibi ex ſuæ gravitatis natura coguntur hoſpitari; Lampas autem Vitalis in ſanguine exardeſcens, raritatem, & inania ſpatia in aëre neceſſariò exigit, ut in illo fuliginoſa effluvia deponat, ac pariter recenti aëre pro ſui pabulo indiget, ſecus citò emoritur.

Annotatum eſt ſuperiùs in recenſendis rebus curioſoribus, quæ in

(*a*) l. 7. de re metal.

Digitized by Google

in horum Puteorum foſſione occurrunt, tria eſſe Strata Cretacea, duo Pedum 11. alterum inferius minoris craſſitudinis, cum ſuis Stratis Paluſtribus duorum Pedum interjectis. Sæpiùs circa horum Stratorum generationem, mentem exercui, mecum perpendens quomodo tali ordine in toto hoc tractu inter ſe diſtinguantur. Scio D. *Iacobum de Grandis* Venetiis olim Medicum ſatis celebrem in Libro quem edidit de Veritate Diluvii univerſalis, mentionem feciſſe de hiſce fontibus, ut ab iſtis puteis veritatem caraclyſmi exquireret, ſed à verò longè aberravit Vir ille, licet enim in his Regionibus ortum duxerit, cùm tamen alibi degerit, præſens certè nunquam horum Puteorum foſſionem vidit, ſed totum id quod de his Puteis retigit; ab aliis accepit; ſi enim ſemel horum Fontium ſtructuram vidiſſet, nunquam ſcripſiſſet molem cretaceam in his Puteis altitudinis Pedum 24. reperiri, & Stratum paluſtre ejuſdem molis; tria enim ſtrata cretacea, duo quidem Pedum 11, & alterum minoris molis cum ſuis ſtratis paluſtribus interpoſitis duorum Pedum paſſim obſervantur; nullius itaque ponderis eſt illius conjectura pro Veritate Diluvii Univerſalis ex mole Cretæ deſumpta.

Perſuaſum itaque habeo, poſt Univerſale Diluvium, cujus veſtigia forſan profundiora ſunt, à tribus particularibus illuvionibus, magnis tamen, ac antiquiſſimis, producta fuiſſe prædicta Strata Cretacea, ita ut ab una illuvione ad alteram, multum temporis effluxerit, & hoc pacto aquis reſtagnantibus, & putreſcente ſolo, ortum habuerint Strata illa paluſtria intermedia, ex Plantarum foliis, & radicibus congeſta. Hanc autem cretaceam molem, ex terra è Montibus, ob præcipitem aquarum deſcenſum in has Valles deducta compactam fuiſſe facilè crediderim, ſi quidem ad cretam coacervandam pro figlinis operibus, mos eſt noſtris quoque temporibus ex *Scultenna*, & *Gabello*, in *Carpenſi agro* præſertim, aquam per Inciles in foveas quaſdam artefactas derivare, qua ratione æſtivis ardoribus aqua abſumpta, multùm argillæ in iiſdem ſubſidet, qua poſtea Figuli utuntur ad Vaſa ſua plaſmanda. Plaſticem autem in hac Urbe antiquitùs excelluiſſe, ob argillæ præſtantiam, ac facilem ductilitatem teſtatur *Plinius* (*a*) referens *Mutinam* in Ita-

[*a*] l. 25. H. N. c. 12.

Digitized by Google

Italia opere figlino valdè nobilitatam, cùm tunc temporis, ut idem ait, eò deveniſſet luxuria, ut pluris conſtarent fictilia quàm murrhina.

Atque hæc quidem Stratorum diverſitas; quæ in magnis Planitiebus viſitur ex interpolatis inundationibus, & ſoli aggeſtione fieri cenſendum eſt; at unde ſit Stratorum diverſitas, quæ in Montibus quoque deprehenditur, non tam facilè eſt decernere. (*a*) In *Meliboei Montis* fodinis refert *Agricola* ſexdecim Strata obſervari diverſi coloris, ac diverſæ altitudinis, quòd ſi ulteriùs ſuffodere liceret, (*b*) innumera alia Strata diverſi generis procul dubio apparerent. Si opinioni *Falloppii* noſtri hærere placeat, non arduum erit horum Stratorum in Montibus generationem, ac diverſitatem intelligere; putat enim Montes conſtructos eſſe, ab exhalatione ſicca ob calorem in Terræ viſceribus concluſum, quod ab illorum figura pyramidali colligit, immò ab hujuſmodi exhalatione nutriri, & ſenſim creſcere exiſtimat; quo pacto ſicuti in Antimonii ſublimatione flores diverſi coloris pro Ollarum diverſitate colliguntur, ita prorſus in Montium cavernis, idem fieri cenſet, pro varia metallorum, & foſſilium generatione. At cùm in ipſa Creatione à *Summo Opifice* Montes fuerint fabrefacti, congruum eſt fateri, in tota ſua perfectone (non ſecus ac *Protoplaſtus*) & cum tot Stratis ad varios uſus ab eodem fuiſſe conſtructos.

Egregium uſum quem præſtant hæc ſtrata, præſertim argillacea prò fontium generatione, ſive ex pluviis fiant, ut temporarii, ſive ex Maris aqua, ut perennes, & regulares, ingeniosè quidem in ſupetiùs citata Diſſertatione oſtendit *Bartholinus*; hujuſmodi enim ſtrata ad aquarum collectionem in unum Receptaculum præcipuam operam conferunt, ac ſimiliter ad illarum per longum inter efluxum, alioquin diſpergerentur, nec ulla eſſet ratio, quare potiùs in uno loco, quàm in alio Fontes erumperent; quem uſum procul dubio in hiſce quoque Fontibus præſtant ſtrata hæc argilloſa; his enim aquis ſubterraneis, per Sabuloſam planitiem diſcurrentibus, æquum eſt putare ſubſtratum eſſe aliud planum cretaceum, ita ut ſuperius, & inferius concluſæ, curſum ſuum veluti per aquæductum, teneantur proſequi, niſi quandò per hos Puteos, data porta, ſuperas ad auras emergant. Poſita

(*a*) l. 5. de Meta. (*b*) De Met. & Foſſ. c. 7.

Digitized by Google

Poſita ergo abdita iſta harum aquarum per ſabuloſam, & glareoſam planitiem expanſione, mirum non eſt ſi murmur in Puteorum fundo percipiatur, aqua per glaream diſcurrente (quam glaream inibi ex Sabulo compingi, potiùs quàm è Montibus decidere probabilius eſt, quando non exigua illius copia adeò mollis eſt, ut ſolo digitorum attritu diſſolvatur) ſi in omnibus Puteis ad eamdem altitudinem aqua evehatur, cùm eadem ſit cauſa, quæ illam in altum propellat, preſſio ſcilicet ab aqua ex alto, & ex eodem Receptaculo deſcendente; ſi æquè ſinceræ, ac ſalubres ſint lymphæ iſtæ, cum ejuſdem ſint indolis. Eandem ob cauſam vividiores fiunt hi Fontes, quò plus aquæ exhauritur, ac illorum ſegnities, quando contingat emendatur; ſiquidem ex arena regeſta, & in imo ſubſidente, foramen à Terebra factum aliquando obſtruitur, certo indicio, fluere has aquas per ſabuloſam Aream, neutiquam verò per immenſam, & liberam laxitatem, quod pariter ex depreſſione, & ſoli fatiſcentia, interdum obſervata dignoſci poteſt, cùm ſcilicet nimium aquæ, & arenæ effluxerit.

CAPUT SEPTIMUM.

Quæritur proportio quam habeat aquæ elevatio in fiſtula erecta alteri fiſtulæ Horizontali inſerta ad ſui Hydrophylacii altitudinem.

COrporum fluidorum tam abſtruſa, ac involuta eſt natura, ut à ſolidioribus Ingeniis nunquam ſatis potuerit explicari. Pauca nobis, at magni momenti, ex antiquioribus reliquit *Archimedes* in libello, quem de iis quæ inſident in aquis inſcripſit, qui liber, ut ipſius (*a*) *Tulii* verbis utar de *Crantoris* libro, eſt *non magnus, verùm aureolus.* Hanc Philoſophiæ partem ſubtiliſſimam excoluerunt inter recentiores, potiſſimùm *Galileus*, *Stevinus*, *Boyle*, *Borellus*, ac poſtremò Vir Clariſſ. D. *Gulielminus* inſignis Mathematicus Bononienſis; qui omnes licet fluidorum miras proprietates multis obſervationibus, ac experimentis Hydroſtaticis ſatis profundè quidem fuerint expiſcati, locum tamen ulteriori perveſtigationi reliquere; nam ſi in ulla re locum habent illa (*b*) *Senecæ* verba, habent in hac præcipuè omnium maxima, atque involutiſ-

[*a*] in Lucul. [*b*] l. 6. Quæ Nat. c.

Digitized by Google

ſima, in qua *etiam, quando multum actum fuerit, omnis Ætas quod agat inveniet.*

Cùm itaque ex noſtra Hypotheſi hujus abditæ Scaturiginis, aquæ mobiles ſint, & fugaces, ac ſimul in altum aſcendant, eò quòd, ut ſuperiùs dictum, illarum exitus, ac præcipitatio in Voraginem aliquam coarctetur; & cùm hujuſmodi aſcenſus in his Puteis conſtans ſit, ac perpetuus, nec ſine proportione aliqua ad ſui *Hydrophylacii* altitudinem fieri queat, quod *Hydrophylacium* in proximi *Appennini* radicibus ſuppoſuimus, & multò altiùs quàm ſit harum aquarum, ab imo Puteorum ad ſummum uſque elevatio, propterea non inutile, nec injucundum fore duxi, ſi hujuſmodi proportionem ſaltem adumbrare, ſi non exactè exponere contenderem. Quando itaque ex ſuperiùs demonſtratis in Fig. 1. conſtat, quòd ſi nihil ſit quod aquam per fiſtulam fluentem remoretur, conſtat inquam, quòd nil aquæ per foramina parva in fiſtula aſcendet; at ſi Obex aliquis ad Orificium fiſtulæ apponatur, ita tamen, ut non ex toto occludat, & obſtruat Orificium, tunc perforamina, vel per fiſtulam aliquam perpendiculariter erectam, aſcendet quidem aqua, ſed altitudinem aquæ in Vaſe contentæ nunquam attinget; quæramus ergo ad datam reſtrictionem Orificiis alicujus fiſtulæ per quam aqua defluat, ad quamnam altitudinem debeat aqua elevari in alia fiſtula perpendiculariter erecta, & eidem infixa, ut in figura tertia, & quænam ſit proportio inter dictam altitudinem, & eam quam habet *Hydrophylacium* quod aquam ſuggerit, & quod ſemper plenum ſupponitur, cùm id à nemine, quod ſciam, hactenus fuerit obſervatum. Sit ergo Vas A B C D aqua plenum, cui ad latus fiſtula D F in ſitu Horizontali ſit infixa, & cujus Orificium ſit ex mediocrate clauſum, ita ut non pleno fluento aqua exeat; ſit pariter in medio fiſtulæ D F alia fiſtula vitrea H I inſerta, & ad perpendiculum erecta: libero itaque exitu aquæ permiſſo, dico quòd in fiſtula intermedia H I ad talem altitudinem aqua elevabitur, quòd ſi aquæ in Vaſe contentæ altitudo ſit v. g. partium octo, elevatio aquæ in fiſtula erecta H I erit partium ſex atque eiuſmodi proportio cuicumque diviſioni amplitudinis Orificii fiſtulæ D F ſemper reſpondebit.

Etenim ſi fiſtulæ D F Orificium ſit ex toto, ac penitùs clauſum,

Digitized by Google

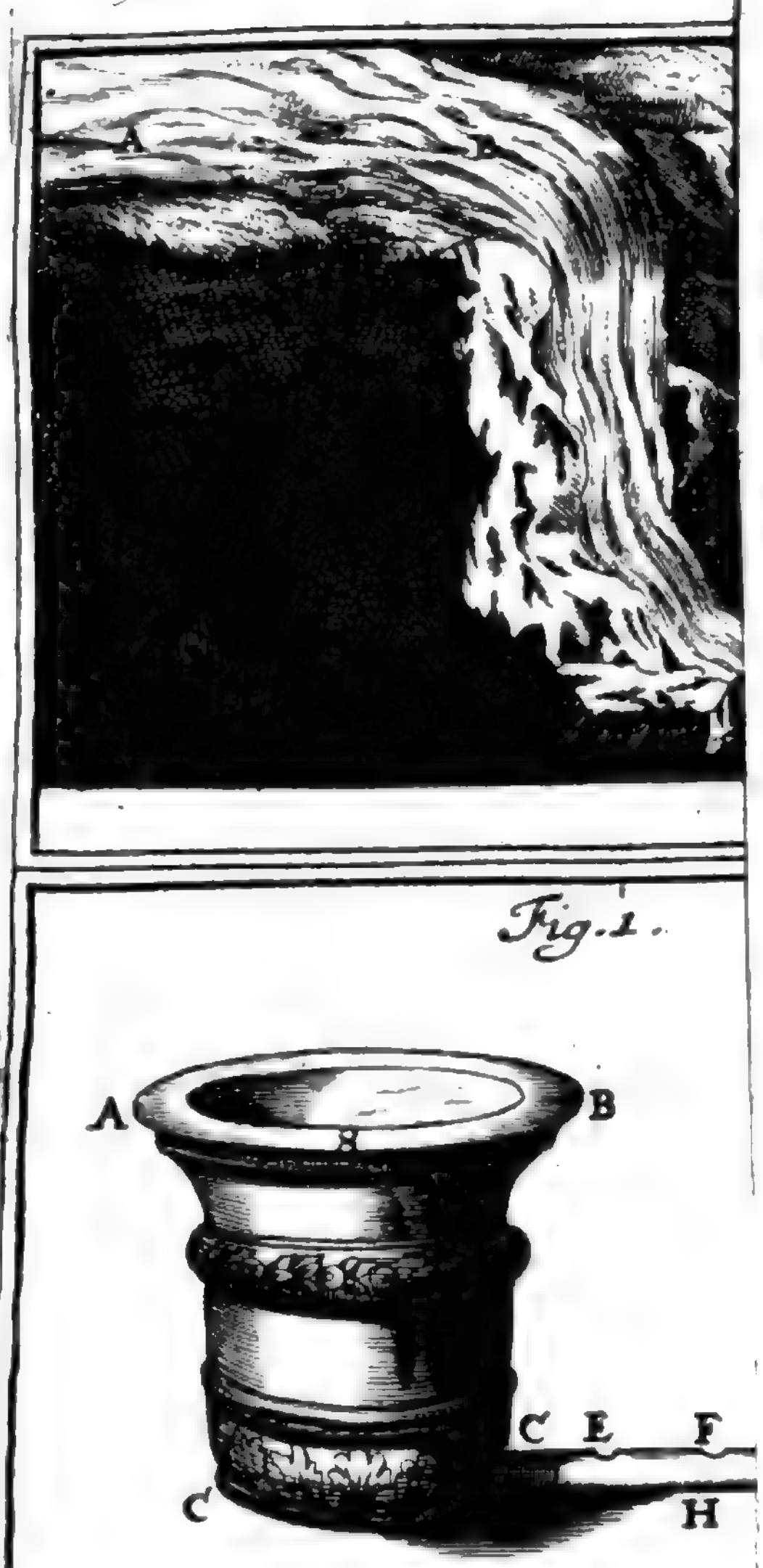

Fig. 1.

teri tamen licet, non tam exactè respondisse aquæ ascensum ad

Digitized by Google

Orificii fistulæ D F semper respondebit. Etenim si fistulæ D F Orificium sit ex toto, ac penitùs clausum,

Digitized by Google

sum, ut nihil aquæ defluat, nemo non novit, quòd aqua in fistula HI ex sui natura in eadem linea Horizontali, in qua est aqua in Vase contenta debet se constituere, ad quem effectum duo procul dubio æquis viribus concurrunt, scilicet aquæ pressio in Vase contentæ, & resistentia Obicis, qui fistulæ foramen prorsus obstruit, qui Obex æquivalet potentiæ ex adverso prementi, nisi contrario pressioni aquæ in Vase stagnantis, si ergo aquæ elevatio in tali casu est productum, quod à duabus causis æqualiter operantibus, nempe ex aquæ pressione, & Obicis resistentia emergit, pariter quando ejusdem fistulæ DF Orificium erit aliqua ex parte restrictum, aquæ ascensus in fistula intermedia HI, qualiscunque sit, erit productum ex eadem pressione, ut in primo casu, & Obicis virtuali pressione, sed inæqualiter operantibus; hinc fit quòd cùm pressio aquæ superincumbentis in Vase, & urgentis ad effluxum sit in eodem gradu, & energia ut priùs, & altera ex parte diminuta sit Obicis Virtus, non possit aqua in fistula perpendiculariter erecta, ita elevari, ut aquæ altitudinem in Vase contentæ pertingat, sed necessariò debeat infra illam subsistere, adeò ut si altitudo aquæ in Vase sit ex suppositione pedum octo, & operetur tali pressione, quæ hujusmodi altitudini congruat, Obex verò non agat nisi pro medietate, idest ut quatuor, his duobus simul operantibus, & aquæ ascensum efficientibus, non poterit prodire nisi effectus, qui inter hæc duo Agentia se habeat ut numerus 6. inter numeros 8. & 4. idest cum media proportione Arithmetica; quare in suppositio casu aqua in fistula erecta HI ad partes sex tantum modò elevabitur, quæ elevatio est dimidium aggregati ex altitudine aquæ Vase contentæ, & Obici potentia.

Hujusmodi primò fuit meum ratiocinium, antequam experirer, num illi res ipsa congrueret; id autem pertentavi, tubum ligneum, & quadrilaterum, ob commodiorem Orificii divisionem in Vasis latus inferendo, ut in Fig. 3. ac fistulam vitream in partes octo divisam, & perpendiculariter erectam eidem tubo coaptando; postmodum foramini Obicem apponens, qui solùm illius medietatem obstrueret, permisso aquæ exitu, observavi aquam in vitrea fistula in dicta proportione, scilicet usque ad partes sex attollit; fateri tamen licet, non tam exactè respondisse aquæ ascensum ad

Digitized by Google

majora, vel minora obſtacula lumini fiſtulæ appoſita, ob difficultatem forſan adaptandi varia Oſtiola Orificio, & ob undulationem aquæ in vitrea fiſtula ex impetu concepto, ubi exitus illi permittitur. Communicatis itaque his meis obſervationibus Clariſſimo Viro D. *Boccabadato* Sereniſſimi Ducis noſtri Mathematico, & mihi ab ineunte ætate conjunctiſſimo (plenum autem ingenui pudoris ſemper credidi, ut Plinianis verbis utar, fateri per quem profecerim) ſuppeditavit ille modum, quo faciliùs voti compos fieri poſſem. Cùm itaque Obicum diverſitatem ſuppleri poſſe ille exiſtimaret, ſi lumini fiſtulæ, unde aqua debet egredi, alia fiſtula ejuſdem magnitudinis ſurſum erecta apponeretur, ſed cum proportione ad altitudinem *Hydrophylacii*, periculum feci, & res ex voto ſucceſſit.

Sic in Fig. 4. ſuppoſita altitudine aquæ in Vaſe A B C D partium octo, fiſtula vero M N ſolùm partium 4. quo pacto æquivalet Obſtaculo medietatem luminis occupanti, permiſſo aquæ exitu, & pleno ſemper manente Vaſe, aqua in fiſtula Vitrea H G apparuit ſuſpenſa in E, nimirùm in altitudine part. 6. quæ eſt dimidium ſummæ ex 8. & 4. altitudinis Aquæ in Vaſe contentæ, & reſiſtentiæ Obicis. Pariter in Fig. 5. cum fiſtula M O ſit altitudinis partium 6. aqua in Vitrea fiſtula E F uſque ad S viſa eſt emergere, ſcilicet ad part. 7. Idem quoque obſervatum eſt (ut in Fig. 6.) ſi Fiſtula E H aquam fundens altitudinis partium 2. exiſtat, ideſt cum æquivalentia partem Obſtaculo quartam Orificii obſtruenti ; nam in Vitrea fiſtula ſtetit aqua in T ideſt in part. 5. idque ſatis exactè, quantùm phyſica experimenta permittunt, ut facili negotio quilibet experiri poteſt. Nullus dubito, quin idem prorſus in quocumque alio caſu eventurum ſit ; ratio itaque, & experientia ſatis evincunt, ad datam reſtrictionem Orificii alicujus fiſtulæ, aquam in alia fiſtula intermedia, eidem inſerta in media proportione Arithmetica elevari.

Dum hac occaſione circa varia experimenta hydroſtatica, dierum Canicularium ſucciſivis horis volupe mihi eſſet exerceri, obſervatione oppidò curioſa obtigit obſervare, quòd licet ſit eadem aquæ in Vaſe altitudo, ac eadem fiſtula horizontalis eidem inſerta, attamen in fiſtulis erectis, ad ſitus mutationem diverſa ſit, ac notabiliter, in iiſdem aquæ altitudo, ut in Fig. 7. in qua ſit.

Vas A B C D aqua plenum, Fiſtula D H eidem inſerta, & in

Digitized by Google

2.

pag. 300. *Fig. 4*

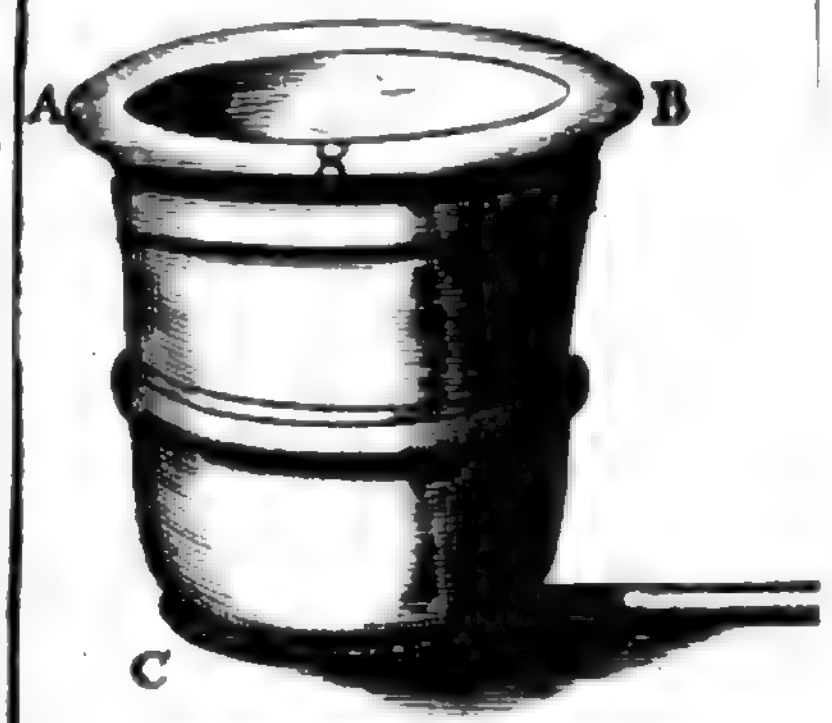

Fig. 6.

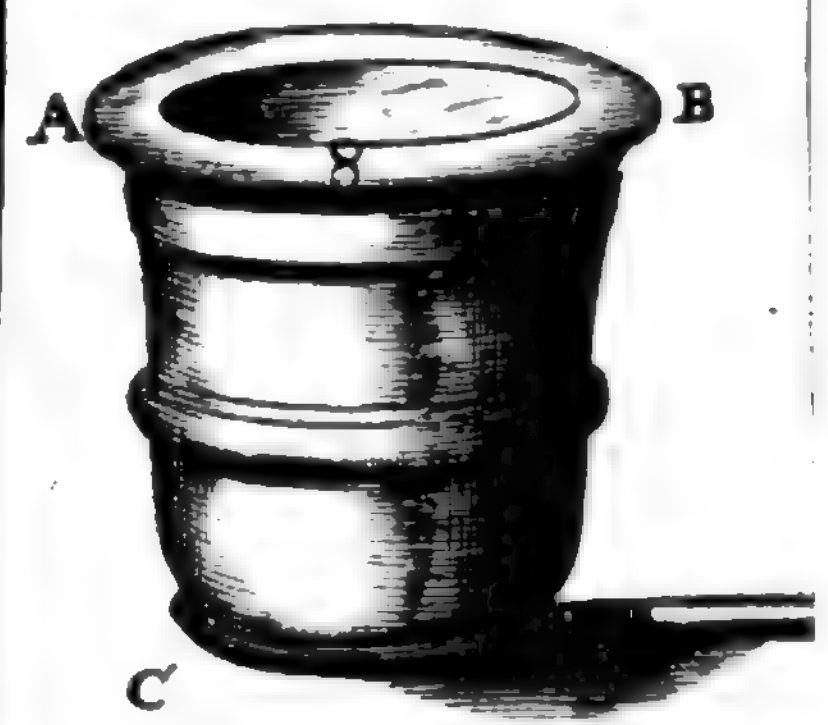

in ſui extremitate clauſa, F G H I fiſtulæ vitreæ ad perpendiculum erectæ, Fiſtula verò M aquam fundens. In fiſtula ergo F G ex ſuperius dictis aqua accedet ad O, ideſt ad par. 5. nam fiſtulæ M. aquam fundentis altitudo ſupponitur ut 2, altitudo verò aquæ in Vaſe contentæ ut 8. Si verò fiſtula F G transferatur ad H I (orificio ubi infixa erat occluſo) aqua altius elevabitur, ideſt id N, ſcilicet ad gradus fere 7. quod idem quoque eveniet ſi eodem tempore duæ fiſtulæ vitreæ F G H I ſtent erectæ, & fiſtula M aquam effundat, pleno ſemper exiſtente Vaſe, nam hæc diverſitas altitudinum aquæ in quocumque caſu ſat manifeſtè perſpicitur. Id ipſum quoque licebit experiri, non ſolùm cum longior, vel brevior eſt fiſtula aquam profundens, ſed cum plures fiſtulæ diverſæ longitudinis, & cum proportione ad altitudinem aquæ in Vaſe contentæ, aquam eodem tempore emittant, & plures fiſtulæ vitreæ interjectæ ſint, cum multi caſus pro cujuſque lubitu fingi poſſint. Cum autem non levis undatio fiat in vitreis fiſtulis, eò quòd aqua effluens è fiſtula M in ſe recidat, aliqua ex parte vitabitur hoc incommodum, ſi parumper inflectatur fiſtula F H, ut hoc pacto tum fiſtulæ Vitreæ, tum fiſtula aquam fundens ſint ad alter utrum laterum inclinatæ; in tali enim ſitu minor continget undatio, & diverſitas altitudinem aquæ commodius ſpectabitur.

Novam hanc, ut reor, obſervationem eidem D. *Boccabadato* communicavi, qui ſicuti rei novitatem non parùm eſt admiratus, ita prout ingenioſiſſimus eſt, & acerrimus rerum naturalium Scrutator, non deſtitit hujuſce rei cauſam diſquirere, immò ipſam Demonſtrationem ſe jam tenere paulò poſt mihi aſſeruit, quam Operi ſuo, quod de Conatu Mechanico propediem editurus eſt dixit velle ſe adjicere. Libuit autem hujuſmodi Phænomenon Hydroſtaticæ Cuſtoribus proponere, dignum exiſtimans, ut circa illud nobiliora exerceantur ingenia, ac innoteſcat, unde ortum habeat hæc in eodem fluido preſſionum diverſitas.

Huic Capiti, in quo proportionem quæſivi quam habeat aquæ elevatio in fiſtula erecta alteri fiſtulæ horizontali inſerta ad ſui hydrophylacii altitudinem, Epiſtolam hanc, quam miſit ad me Vir Clariſſimus Dominus Dominicus de Conradis, Concivis meus, mihique conjunctiſſimus,

Digitized

rei tormentariæ in Mutinenſi ditione Commiſſarius generalis, in qua demonſtrare ſatagit in hoc Problemate aliam eſſe proportionem, quàm quæ à me ſupponitur, huic inquam Capiti Epiſtolam hanc adjiciendam curavi, ut Mundus judicet num Vir iſte in rebus ſuis diligentiſſimus obſervator, rem, ut dici ſolet, acu tetigerit.

ILLUSTRISSIMO VIRO

BERNARDINO RAMAZZINO,

Domicicus De Conradis Auſtria

S. P. D.

QUum doctiſſimum *de Fontium Mutinenſium admiranda ſcatu-rigine tractatum*, quem Clariſſime Vir jamdudum, amænitate quâ ſoles, & ingenii acie, conſcripſiſti diſcendi gratia perlegerem, problema hydroſtaticum notavi, in quo tu primus Vir ſolertiſſime animadvertiſti aquam fluentem per tubum cum vaſe communicantem, ſi tubi orificium ex parte obſtruatur, ita ut non pleno fluento exeat, aſcenſuram eſſe per fiſtulam tubo verticaliter infixam, & cum eo communicantem ad altitudinem quandam, ea vero minorem quam obtinet aqua in Vaſe.

Hujus verò altitudini, proportionem inveſtigare agreſſus es capite ſeptimo, altitudines aquæ in fiſtula fore determinans medias arithmeticè proportionales inter numeros exprimentes altitudines aquæ in Vaſe, & partem obſtructi orificii, poſito quod tota orificii amplitudo, & altitudo aquæ in Vaſe eodem numero dividantur.

Verùm hæc diligenter perpendenti mihi, multum à veritate abeſſe viſa ſunt. Quare cum te certiorem feciſſem, ſimulque in ſpem qua invenire me poſſe confidebam aliud certum, & huic rei demonſtrandæ accommodatum problema induxiſſem, tu mihi auctor fuiſti vir humaniſſime, ut veritatem indagarem, tibique poſtea com-

Digitized by Google

communicarem. Cùm itaque commitenda ſint prælo præclariſſima opera tua jam quarta vice, nec tamen poſtrema, jam ad te mittenda cenſui, quæ te ſuadente quæſivi, ut inter ſcripta tua præclariſſima locum aliquem nanciſcantur.

Sed antequam in medium proferam problema meum pauca de tuo dicenda ſunt. Sentio ergo hac tua poſita theoria fieri non poſſe quin vel ad dimidium præciſe, vel ſemper ultra dimidium altitudinis quam habet in vaſe aqua aſſurgat in fiſtula. Media enim arithmetice proportionalis inter altitudinem totius aquæ, & alium quemcumque numerum, ſi is ſit infinite parvus, nempe Zero, erit ipſa medietas totius altitudinis, ſi verò numerus non ſit infinite parvus, erit ſemper ipſa medietate altitudinis major, ut ex proportione arithmetica conſtat.

Cum verò in caſu in quo tota orificii amplitudo eſt reſerata nullam eſſe in fiſtula aquæ altitudinem fatearis, & mihi experientia conſtet intra medietatem aſſurgere etiam quando ex tertia parte obſtructum eſt orificium, quod expoſitæ theoricæ repugnat, clarum eſt proportionis lege ab ea quam tu compoſuiſti diverſa naturam uti in hoc hydroſtatico conflictu.

Exponam ergo ea quæ de hoc argumento excogitavi. Stet ad latus vaſis A B tubus horizontaliter poſitus C c cum Vaſe A B communicans, cæterum undique clauſus. In latere ſuperiore tubi in G ſit foramen cujuſcumque amplitudinis, cui inoſculetur fiſtula G g ob commoditatem vitrea, cujuſcumque figuræ, & indefinitæ altitudinis. Stet in Vaſe A B fluidum quodcumque, uti & in fiſtula G g aliud fluidum vel ejuſdem ſpecificæ gravitatis, vel non, cum eo quod ſtat in Vaſe. Ducatur quodcumque planum horizotale H h faciens in Vaſe A B ſectionem quamcumque, quam dicam M, uti quamcumque in fiſtula G g, quam m nominabo. Conſtat ex hydroſtaticis ſi eodem tempore per duas ſectiones M m æqualis fluidi moles movenda ſit, id fieri velocitatibus, quæ ſint ſectionibus in ratione reciproca, nempe dicta O velocitate qua movebitur moles quæcumque per M o, vero qua movebitur æqualis moles cujuſcumque fluidi per m, erit M ad m, uti o ad O. Conſtat pariter ſi fluidi quæcumque moles moveatur deorſum in expoſito vaſe A B totam ſectionem M. replens eodem etiam tempore

pore æqualem fluidi molem movendam esse sursum per sectionem m in fistula G g, cum vas A B ponatur communicare cum fistula G g.

Hinc est quod motui qui à gravitate absoluta cujuscumque molis fluidi per sectionem M oriri poterit deorsum, contranititur gravitas absoluta æqualis molis fluidi per sectionem m, quæ moles movenda est sursum, cumque hi motus velocitatibus necessariis à sectionibus ortum ducentibus modificentur, hinc est quantitatem motus oriundi à conflicta harum virium æstimandam esse comparatione facta gravitatum absolutarum utriusque molis fluidi interse æqualis, & velocitatum necessariarum quas hæ moles ab amplitudine sectionum sortiuntur.

Cum ergo gravitas absoluta molis unius fluidi ad gravitatem absolutam molis cujuscumque alterius fluidi sit in ratione composita gravitatum specificarum assumptorum fluidorum, & molis sub qua continentur. Si ponamus moles habere altitudines supra suas bases similiter positas (id quod in casu qui nunc examinatur faciendum est, motus enim fit per eandem præcise directionem, ad contrarias tamen partes), dictis P gravitate specifica fluidi in M, p verò alia fluidi in m M, base fluidi in M, altitudine Q, m vero base fluidi in m, altitudine q, exponemus gravitatem absolutam fluidi in M per M P Q, fluidi vero in m per m p q; Unde vires movendarum molium per M P Q O, & m p q o exponentur.

Aliquid attamen restat examinandum ulterius. Potest dari casus (id exponetur inferius) in quo tota vis absoluta, ex. gr. M P Q minime agat contra vim absoluram m p q; In solidis utique per sinum complementi anguli directionis virium, posito sinu toto integrâ vi exponeremus. In fluidis verò ne longe nimis abeamus per notas tantùm arbitrarias indicabimus. Assumamus ergo vim M P Q contra vim m p q operari in ratione X ad x. Fiunt ergo hoc ulterius ex capite vires relativæ expositarum fluidi molium, quas nunc exquirimus, in conflictu earundem in ratione M P Q O X ad m p q o x: Quia verò in præsenti casu est O ad o uti m ad M, facta substitutione, & expulsis æqualibus, erunt tandem prædictæ vires in ratione P Q X ad p q x.

Ex hac ergo universalissima, ac brevissima formula totam de libratis

Digitized by Google

libratis liquoribus theoriam ex haurire facillimum erit. Strabit pro ſpecimine enodatio inventi à te Vir ſolertiſſime problematis, ad quam nunc gradum facio.

Quis jam non videt, ſi aperiatur tubi exterius orificium aquam In vaſe contentam vim ſuam, quæ tota priùs ob id quod nullus illi patebat exitus alterius aquæ vi in fiſtula contentæ opponebatur, nunc ex parte amittere ad expellendam aquam in tubo ſtantem ut ab orificio c difluat. Ut ergo legem calculi phænomeni à te propoſiti Vir clariſſime conſtruamus, exquirendum reſtat quantum vis aquæ in vaſe ſtantis data amplitudine orificii decedat ab ea quæ prius contra vim aquæ in fiſtula contentæ operabatur.

Ut verò hoc firmius, & ut mihi ſuaſor ſum clarius exponatur non nulla de motu tonico heic ſtricte dicam. Si duæ vires M m. per contrarias directiones agant ſupra quodcumque corpus motum illi impreſſuras certum eſt. Pro determinanda vera quantitate motus corpori ideo imprimendi, diſtinguendus eſt motus abſolutus à motu tonico, vel conatu ad motum. Pro motu abſoluto notum eſt intelligi motum quem corpus efficit dum recedit ab uno puncto mundani ſpatii uti immoto concepto ſe ſe conferens ad aliud ſimile punctum. Pro motu verò tonico intelligi preſſuram, ut ita dicam, quam patitur dum à duabus viribus contra ſe agentibus urgetur, qua vere preſſura afficitur, ita ut ſi una ex prementibus viribus tolleretur, vel ſi illi daretur locus unde per aliam directionem exilire poſſet (quod in fluidis facillime datur) motu abſoluto illico moveretur. Conſtat ergo ex Mechanicis quantitatem motus abſoluti eſſe differentiam inter vires contrariis directionibus corpus urgentes, nempe in noſtro caſu quantitatem motus abſoluti qua corpus moveretur à viribus M. m eſſe differentiam inter M & m, motus vero tonici quantitatem æquari minori vi qua urgetur corpus: Ita ut poſita m minore altera M, quantitas motus tonici corporis ſit m, ſeu æquari differentiæ inter vim majorem, & motum abſolutum, unde datur locus ex datis viribus M. m. eliciendi, & motum abſolutum, & motum tonicum, uti ex data una vi, & motu vel tonico, vel abſoluto aliam vim, & motum vel abſolutum, vel tonicum inveniendi.

His ergo animadverſis conſideremus maſſam aqueam in Vaſe, tubo, & fiſtula actam à duabus viribus contra ſe agentibus, à gravitatibus

Digitized by Google

vitatibus nempe abſolutis ex altitudinibus quas obtinet aqua in fiſtula, & in vaſe, quæ vires cum præciſe contra ſe agant (ob id enim quod aqua in vaſe movenda ſit deorſum aqua quæ moveri poterit ea erit quæ in fiſtula, quæque ob poſitam adaptationem ſolum movebitur ſurſum), hinc eſt quod utraque tota contra aliam agat, & tunc ſolus motus tonicus elicitur : Cùm enim hæ vires ponantur æquales ideo nullus erit motus abſolutus, cujus pariter motus tonici quantitas æqualis uni ex viribus M vel m.

Aperiatur nunc ex parte orificium c, ita tamen ut lumen quod inde naſcitur figuram rectangulam ſeruet in variataque altitudinem obtineat, ſtetque inter eaſdem horizontales intra quas ſtat lumen interius c. Cum inde effluat aquæ portio, utique tunc elicitur motus abſolutus, cujus quantitas eſt, ut per ſe patet, maſſa aquæ, quæ effluit in ſuam ducta velocitate m. Hanc ergo effluentem maſſam inveſtigabimus, ut inde ſubducta hac quantitate à quantitate vis majoris, motus tonici quantitas innoteſcat.

Ad id ergo aſſequendum ſequens exponam theorema. Si Vaſis A B, uti jam ſupra præparati, orificium exterius c varie aperiatur ut fiant lumina rectangula tunc d nunc e, eandem quam prius, & ſimiliter poſitam, altitudinem habentia, dico quantitates aquarum fluentium è luminibus d e omni temporis momento eſſe in ratione arearum expoſitorum luminum.

Imaginemur tubum C c per longum plano verticali uni laterum parallelo, & per extremum reſerati orificii nunc d, nunc e tranſeunte ſecari, patet aquam quæ in parte tubi cujus orificium nunc d, nunc e apertum eſt utique effluxuram fore, & ut ab hydroſtaticis demonſtratur quantitates inde effluentes fore in ratione luminum d ad e Aquam vero quæ in parte tubi ab obſtructa orificii portione & à plano concluſi ſtat minime effluxuram, unde tubi partem hanc cum aquea columna quæ ſupra illius orificium interius ſtat in vaſe A B haberi poſſe pro uno vaſe, cujus orificium ſit omnimodo obſtructum. Ponamus nunc planum : certum eſt aquam in hoc imaginario vaſe contentam cum ex aperto lumine altera tubi parte correſpondenti, ſaltem ex parte fluere poſſit, nunc pro vaſe lumine aperto donato conſiderari poſſe, ideoque aquarum portiones, quæ ſaltem ex parte fluere poſſunt ab hoc imaginario vaſe,

Digitized by Google

ſe, iterum erunt in ratione amplitudinum luminum, nempe in ratione d ad e. Cùm ergo totæ aquæ portiones quæ è vaſe A B fluere poſſunt, ſint quæ per utramque tubi portionem deſcriptam. C c effluunt, hæ erunt in ratione d + d ad e + e; Sed eſt d + d ad e + e uti d ad e, ergo portiones aquarum fluentium e vaſe, ut expoſuimus conſtructo, erunt in ratione luminum Q. P. B.

Maſſæ ergo aqueæ quas querebamus ſunt in ratione amplitudinum orificii, cumque eadem ſemper velocitate effluant, (ab eadem enim altitudine ponamus in præſenti caſu ſemper decidere), motus abſoluti quantitates, quæ ab aqua in vaſe contenta emanant, erunt pariter in ratione portionum aperti orificii.

Cum ergo ſi totum aperiatur orificium tota tunc effluat aqua unde tunc ſolus fiat motus abſolutus, ponamus equidem motum abſolutum ex aperto toto lumine reſultantem exponere per M vi nempe integra ab altitudine fluidi in vaſe, & dicta à quacumque amplitudine orificii ex parte obſtructi, exponemus motum abſolutum, qui fit per talem orificii portionem per M a : c, qua ſubducta ab M, motus tonicus ab orificio a ortus, erit M c - Ma : c; Cum vero per quantitatem motus tonici ſolum agat vis M contra aquam in fiſtula, poneretur que primo agere per totam M, poſita Mc - Ma : c loco X, M verò loco x in generali formula ſuperius expoſita, habebimus rejectis P. p., ob homogeneitatem aquæ æqualibus, rationem actionis virium, aquæ in vaſe ad actionem aquæ in fiſtula pet QM c - QM a : c ad M q, nempe per Q c - Q a ad q c. Quia vero elevatio aquæ in fiſtula eſt actio à vi urgentis aquæ in vaſe, hinc erit Q c - Q a æqualis q c, unde habebimus c ad c - a uti Q ad q. Cum verò per Q noretur altitudo aquæ in vaſe, per q verò altitudo in fiſtula, per C lumen tubi C c nullatenus obſtructum, & per c - a lumen ex parte obſtructum, patet fore altitudinem aquæ in vaſe ad altitudinem aquæ in fiſtula ut lumen nullatenus obſtructum ad lumen ex parte obſtructum Q. S. P.

In ergo Clariſſime Vir determinatio altitudinum ad quas aſcendere deberet aqua in fiſtula G g. Fateri tamen oportet poſſe ab hac lege exorbitare, & quidem enormiter, cujus rei nunc facilè cauſam aperiam. Theorema ſuperius expoſitum in quo demonſtravi quantitates aquarum è decripto vaſe tubo inſtructo fluxuras, fore in

Digitized by Google

ratione luminum, theoreticè quidem verum eſt, phyſicè verò minimè. Cùm enim laterum tubi aſperitates inevitabiles, & adaptatio diverſa obicum, ſemper tamen egreſſui aquæ præjudicialis, aquæ curſum perturbent, fit ne aquæ ea copia effluat, quæ à lumine theoreticè aſſumpto effluxura foret. Hinc eſt ad effectum inde obtinendum impedimenta orificii ſemper majora æſtimanda eſſe quam pro menſura amplitudinum per quas nos illa metimur.

Theoriæ ergo jam traditæ experimenta tentaturus, ut prævisa impedimenta pro viribus eluderem, accepto vaſe ex ſubtiliſſima lamella ferrea conſtructo altitudinem pollicum ſeptem habente, diametrum verò quatuor pollicum cum dimidio (cilindricum utique erat) in ejus latere prope fundum lumen parallelogrammum aperiendum curavi, inde ligneum parari parallelepipedum juſſi exactiſſimum, cujus una facies ſeptem linèas, altera ſex obtinebat. Latitudini prædicti parallelepipedi aptandas inde curavi duas lamellas exactè explanatas, eandemque cum parallelepipedo latitudinem præciſe habentes, inde ad earum margines duas ſimiles lamellas ſtanno adferruminavi, ita ut vacuitatem exacte parallelepipedam nanciſcerer. Lamellæ ſpondas efficientes longitudinem tantum habebant pollicum quatuor, ita ut ex una parte minime longitudinem cæterarum duarum exæquarent, ſed uno deficerent pollice. Hanc ergo portionem, antequam ligneum modulum extraherem, duobus cingulis ex ſimili lamella, altero in extremo lamellarum, altero intermedio inter hoc, & brevium ſpondarum extremitates firmavi adferruminando. Duas tunc alias lamellas comparavi longitudinis linearum tredecim, talis verò latitudinis, ut ad altitudinem interioris tubi congruerent, & poſſent ideo pro libitû cera firmari, ita ut extremitatibus ſpondarum ſemper congruentes poſſent ex altera parte, vel elongari, vel approximari, unde lumen ad quamcumque amplitudinem data amplitudine tubi minorem ſemper parallelogrammum, & inter invariatas horizontales efformaretur.

In ſuperiore tubi lamella prius varia orificia perforata fuerant, quæ cera obturavi uno excepto, cui fiſtulam vitream diametrum duarum linearum habentem cera pariter inſerui. Altitudinem totius vaſis uſque ad inferius tubi planum dimenſus ſum filo ferreo nota illud obſignando, filum inde in fiſtulam immiſi, ita ut ad fundum infe-

Digitized by Go

inferius & tunc pertingeret, obſignavique in fiſtula altitudinem notæ qua vaſis altitudo demonſtrabatur. Hanc altitudinem, dempta altitudine tubi, in octo ſecui partes, quas in fiſtula adnotavi, eam filo in unaquaque diviſione cingendo. Orificium pariter tubi in octo æquas partes diligentiſſime diviſi, quibus præparatis ſyphonibus recurvis aquam in vas ad immutatam altitudinem, nempe ut ſemper è labro diffluereret, ſervavi, & aqua ad altitudines in ſequenti tabella deſcriptas notatis amplitudinibus orificii correſpondentes in fiſtula, reiteratis experimentis, conſtanter ſe contulit, nempe

	8		1. $\frac{1}{3}$	Altitudines ad quas	1. $\frac{1}{3}$
Num. orificii	7	Altitudo	2. 0	juxta Theoriam	2. $\frac{1}{3}$
amplitudo	6	aquæ in	2. $\frac{1}{4}$	aſcendere debuerat	3. $\frac{1}{3}$
erat	5	fiſtula	4. 0	auctæ conſtanti	4. $\frac{1}{3}$
	4	fuit.	5. $\frac{1}{3}$	altitudine ex impe-	5. $\frac{1}{3}$
	3		6. $\frac{1}{4}$	dimentis orta.	6. $\frac{1}{3}$
	2		7. $\frac{1}{3}$		7. $\frac{1}{3}$
	1		8. 0		8. $\frac{1}{3}$
	0		8. $\frac{1}{3}$		8. $\frac{1}{3}$

Vides ergo Vir doctiſſime aſcenſum aquæ in fiſtula ex capite aſcenſus qui in omnibus fiſtulis non enormiter amplis fit, fuiſſe in hoc experimento unius tertiæ partis octantis totius altitudinis vaſis à ſuprema tubi interiori ſuperficie dimenſæ: dum enim totum firmabatur orificium, aqua ſupra libellam aſcendebat ad ſupra dictam altitudinem; Altitudinem verò ex retardatione fluxus aquæ per tubum, eſſe integrum altitudinis octantem, dum enim æqua pleno fluento exibat, nihilominus per fiſtulam ad altitudinem unius octantis tertia ſui parte aucti aſſurgebat. Hanc ergo conſtantem altitudinem vir doctiſſime ſemper adde altitudinibus ex propoſita theoria inveniendis, & te judice dic num ſatis exactè experientia habuerit pro voto ſucceſſum, tenui enim differentia, ut ex collatione altitudinum theoreticarum, quas ſubſequenter appoſui, expertæ altitudines diſcrepat, quod utique, ſi non ex impoſſibilitate, certe ex defectu diligentiæ in conſtruendis theoreticè luminum amplitudinibus ortum duxit.

Digitized by Google

Reſtat nunc ut quid pro diverſa obicum adaptatione eventurum ſit exponam. Orificium tubi ad integram amplitudinem reduxi, poſitaque lamella lateribus tubi recta, quæ medietatem orificii obſtrueret, contra quam ideo aquæ fluentum rectà impingebat, aqua in fiſtula ad ſextum octantem tertia inſuper ſui parte auctum aſcendit, quæ quidem altitudo minime diſcrepat ab ea quam tu in tuis experimentis Clariſſime Vir dimenſus es. Obſtructo inde amplius orificio, ut ſolùm ejus quarta pars reſeraretur, à tota altitudine defecit ſexta octantis parte, quæ iterum altitudo cum altitudine jam à te obſervata concordat, unde te ſimili obicum adaptatione uſum fuiſſe facilè mihi foret divinari, etiam ſi id tu non expoſuiſſes, ſubrogatio enim fiſtulæ partialis altitudinis pro partiali obice, deſcriptam obicum adaptationem includit, & hinc eſt exorbitantia aſcenſus reperti in fiſtula ab aſcenſu ex theoria deducendo.

Eadem etiam de cauſa evenit, ut ſi intra fiſtulam G g, & vas A B lumen in tubo aperiatur, vel fiſtula brevior apponatur, aqua pellatur in fiſtulam intermediam ad altitudinem ea majorem quam obtineret ſi ſecus fieret adaptatio. Porro clarum eſt, ſi duo ſtent æqualia lumina, quorum unum aquæ fluento inclinetur, alterum illi ſtet rectum, ab illo minorem aquæ copiam effluxuram eſſe, vel ſi duo pariter lumina æqualia in eodem ſtent latere, & ſimiliter inclinata, parcius effluxuram aquam ab eo quod magis diſtat ab obice quo tubi exterius orificium c occluditur; cum igitur hæc omnia in præſenti caſu locum habeant, unde parcius aquæ per tubi orificium effluunt, altitudines aquæ è contrario in fiſtula oportet augeri. In conſtructione ergo tubi jam ſuperius deſcripta, unum latus conſtrui curaveram taliter, ut lumen ſimile, & æquale orificio c aperiri in eo pro libitu poſſet. Firmato g. o orificio c, apertoque ex toto laterali lumine, ultra quod ſtabat erecta fiſtula, per hanc ſurrexit aqua ad quintum octantem duabus tertiis auctum, & aqua quæ è lumine hoc effluebat ex eo quod jam per conceptam directionem excurreret, pleno lumine minime exibat, ſed tantum ea pars quæ ſuperata circiter medietate luminis, per quandam expanſionem confinia tubi præteribat, quæque à labro luminis ab ea quæ in tubi parte includebatur, ſecernebatur.

Hæc ſunt Vir Clariſſime quæ in hoc argumento obſervavi, & tibi

Digitized by Google

tibi mittenda cenſui. Reliquum nunc eſt, ut pro tua humanitate, hæc qualiacumque ſint hilari vultu excipias, eaque patrocinaris, ſicut te facturum confido, meque in eorum numero qui te non ſolùm cordatiſſime diligunt, ſed & impenſe colunt, & obſervant ad ſcriptum ſemper habeas. Vale.

Dabam Mutinæ Kal. Sept. 1714.

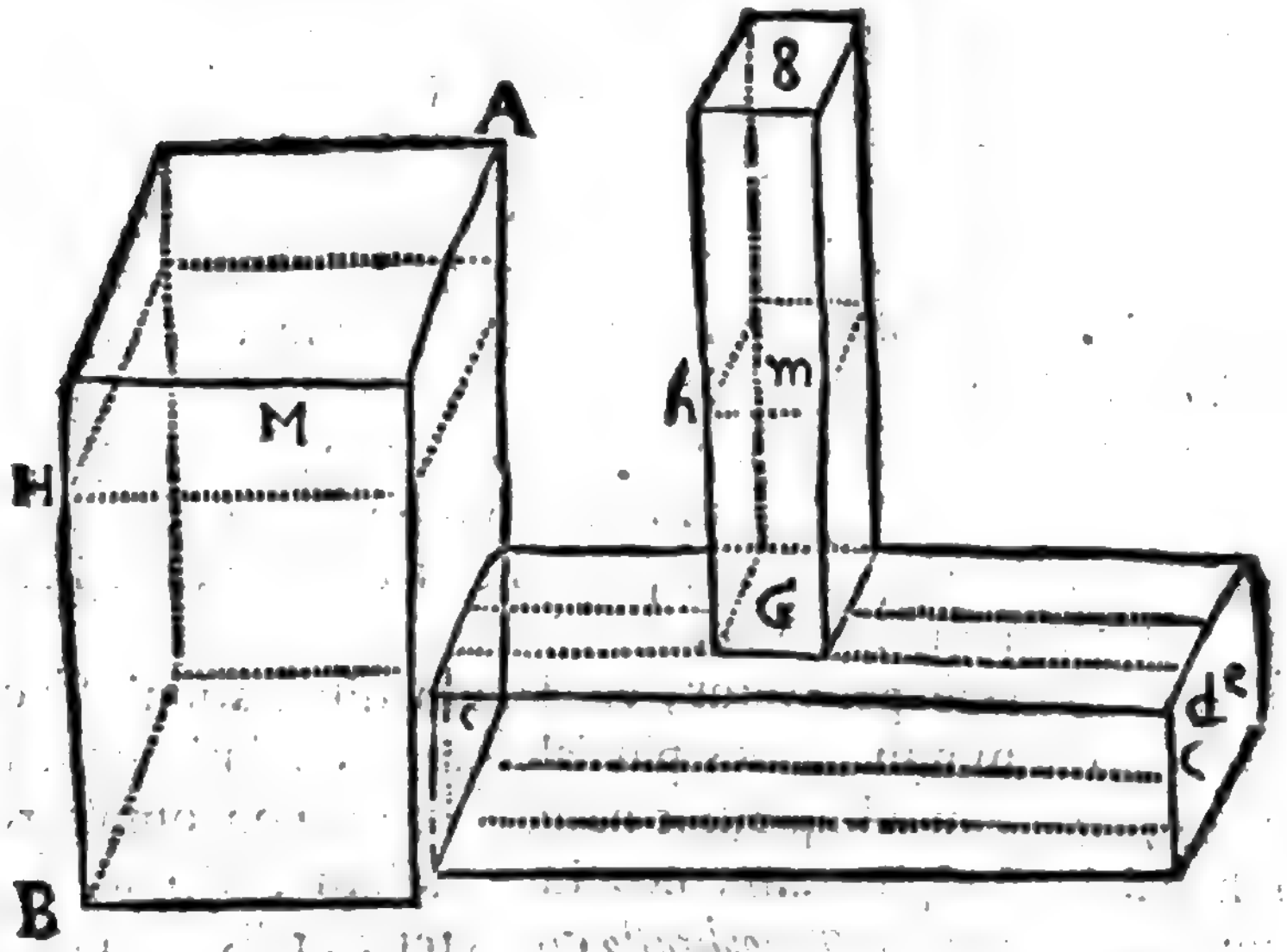

CAPUT ULTIMUM.

De Fontium Mutinenſium bonitate, ac præſtantia.

PEreratis itaque pro animi viribus his aquis ſubterraneis, quantum per cœcam navigationem, licuit, quam nec Aſtra, nec Verſoria regerent, reliquum eſt, ut

Vela traham, & terris feſtinem advertere proram. (a)

Verùm ne horum Fontium naturam, quoad humanos uſus attinet, ſicco pede tranſigam, & ne ſitientium more, quod ajunt, tacitè bibam, in hac quoque parte, quamvis id extra meum

(a) Geo. 4.

pro-

Digitized by Google

propoſitum videatur, nonnulla perſtringam. Vetus contentio eſt, quænam in claſſe aquarum ſimplicium, pro communi hominum potu ſalubriores ſint, cùm alii pluviales præferant, alii fontanas, quibuſdam in locis fluviales magis commendentur, in aliis puteales. (*a*) *Hippocrates* pluviales cæteris viſus eſt prætuliſſe, illas *enim dulciſſimas, tenuiſſimas, & ſplendidiſſimas* appellavit, cùm id quod tenuiſſimum, ac leviſſimum eſt in aqua exaltetur, ac ſurſum rapiatur à Sole; de pluvialibus tamen æſtivis, quas horæas dicunt, (*b*) *Hippocratem* locutum eſſe conſtat; ſiquidem aquarum arte carentium illas commendat, quæ æſtate ab æthere *Jove* tonante, excernuntur, procelloſas verò malas eſſe, pronunciavit. *Hippocratem* ſequuti *Celſus*, *Galenus*, *Avicenna*, *Paulus*, & alii idem prorſus ſentiunt.

Plinius (*c*) alia ex parte pluviales aquas maximè improbat, quin adeò incandeſcit, ut opinionem quæ illas commendat, refellere *intereſſe vitæ* ſcripſerit; neque levitatis argumentum eſſe putat, quòd *Cælum ſubierint*, cùm etiam lapides, inquit ille, Cœlum ſubire appareat, ac ulteriùs aquæ, dum è nubibus decidunt, à terræ halitibus inficī poſſint, ut propterea pluvialibus fontanæ, ubi illarum ſit copia, videantur præferendæ.

Verùm ſi res benè penſitetur, vix locum diſputationi eſſe conſtabit. Etenim cùm non omnes pluviales aquæ, veluti neque fontanæ omnes, ejuſdem ubique ſint naturæ, cùm non omnis regio eandem habeat atmoſphœram, nec idem ſolum per quod aqua percoletur (quando ex (*d*) *Theophraſto* qualis terra, talis aqua) perſæpè contingit, uti *Coſteus* advertit, ut quibuſdam in locis ob æthereris puritatem potiores ſint pluviales aquæ, quàm fontanæ, aliis in locis laudabiliores ſint puteales, vel fluviales, ut aqua *Nili* fluminis, ad cujus votivam inundationem, quotannis tota *Ægyptus* hæret ſuſpenſa. Aquam verò *Niloticam*, præ aquis aliorum fluminum bonitate præſtare mirum non eſt, cùm longo itinere plagam à Solis calore exuſtam percurrens, percoquatur, & in præcipiti ex altiſſimis Montibus deſcenſu agitetur, ac attenuetur; hinc teſtatur *Athenæus*, *Philadelphum Ægypti Regem*, (*e*) cum *Berenicem* filiam *Antiocho*

[*a*] de aër. aq. & lo. n. 27. (*b*) 4. in 6. Epid. (*c*) l. 31. H.N. c. 3. (*d*) De Cau. Plant. l. 6. c. 3. de Potu in mor. l. 1. [*e*] l. 2. c. 2.

Digitized by Google

Antiocho Aſſyriæ Regi deſpondiſſet, voluiſſe ut aquam *Nili* fluminis ſecum deferret.

Cæteris tamen notis conſentientibus, Fontium aquas, pluvialibus, ac reliquis præferendas eſſe rationi conſonum videtur: pluviales etenim ex omnigenis terræ ſordibus, ex fimo, & ipſis cadaveribus educuntur, ac licet *Hippocrates* eas optimas *ſecundum rationem* ſcripſerit, ſubdidit tamen opus habere, ut decoquantur, ac percolentur; quare non immeritò Syrupi de Papavere præparationem, qui cum aqua pluviali parari ſolet, nonnulli improbant, ac putant, *Hippocratem ſecundum rationem* loquutum eſſe, non ſecundum experientiam. Sic inter recentiores experientiſſimus (*a*) *Ettmullerus* aquam pluvialem ſemper terreſtre aliquid relinquere, etiamſi centies deſtilletur, teſtatum reliquit. Puteales autem cum motu careant, niſi extrinſecùs verberatæ dum hauriuntur, ac in fundo multùm limi habeant, (*b*) fluviales verò cum ex nive, aç imbribus collectæ ſint, & diverſa terrarum genera percurrant, ideòque ab *Hippocrate diſſidentes* dicantur, eam puritatem, ac ſimplicitatem habere nequeunt, quam poſſident fontanæ, quæ à calore in terræ viſceribus coacto hyemali tempore percoquuntur, & per eandem terram percolantur.

In claſſe igitur aquarum ſimplicium non medicatarum, primas obtinent noſtrorum Fontium puriſſimi latices, ita ut nulli ex celebrioribus noſtrorum temporum Fontibus, quicquam concedant, notæ ſiquidem quibus aquæ ſinceriſſimæ ac laudatiſſimæ pro quotidiano hominum potu commendantur, in his eminent. Dos potiſſima quæ in aqua expetitur, & quæ cæteras eminenter continet, eſt ut de aëris natura maximè participet; ſic *Plinius* ſcripſit ſalubrem (*c*) *aquam aëri quàm ſimillimam eſſe oportere*, quo nomine *Caſſiodorus* Aquam Virginem, (*d*) *Romæ* olim tam celebrem, commendabat, quòd *aërem ſerenum puriſſimè labens mentiretur.* Ex hoc enim, quòd aërea ſit, & levis erit, & perſpicua odoris, & ſaporis expers, tenuis, & prona ad calorem, & frigus facilè ſuſcipiendum. Tales autem ſunt horum Fontium aquæ; aëream enim perſpicuitatem præferunt, odoris, ac ſaporis expertes ſunt, quam-

(*a*) In Diſſer. de abſtruſo. (*b*) De Aë. Aq. & lo. 21. (*c*) l. 31. H. N. c. 3. (*d*) l. 7. Var. 6.

Digitized by Google

cumque alienam qualitatem citiſſimè excipiunt, & ad lancis examen quacumque alia leviores ſunt.

Quamvis autem bonitatis argumentum ex levitate deſumptum, non magni facere videantur *Medici*, ac *Divinus Præceptor*, leves dicat eas quæ *citò calent*, *ac citò refrigerantur*, (*a*) & *Plinius* ſcripſerit, aquarum ſalubritatem ad ſtateram *fruſtrante diligentia perquiri*, *quando perrarum eſt*, ait ille, ut *levior ſit aliqua*, quod idem ſe expertum fuiſſe in diverſis aquarum generibus coram *Hercule II. Ferrariæ Duce* narrat *Braſavolus*; (*b*) attamen cùm non deſint ſubtiliores modi aquarum levitatem, vel minimam, dignoſcendi, ex corporum in aqua immerſione, juxta *Archimedis* doctrinam, levitas aquæ etiam ad pondus non erit prorsùs negligenda; levitas enim partium terreſtrium carentiam ſemper ſignificat, & majoris ſimplicitatis certum eſt argumentum. Indubium profectò eſt, quòd ſi duo Vaſa ejuſdem capacitatis, & eadem aqua plena habeantur, ac in uno ex his varia ſalium genera, certa quadam quantitate diſſolvantur, licet aqua in mole non creſcat, majoris tamen præ alia erit ponderis, ac peregrinis qualitatibus ſaturabitur; quare gravitas, ac levitas non ſunt, parvi pendendæ. Non negarim equidem, quaſdam aquas ex ſua natura leves, aliis gravioribus deteriores eſſe, ob pravas qualitates ſoli per quod tranſierint; *Amphiarai*, & *Eretriæ* aquas inter ſe collatas pondere non differre tradit *Athenæus*, verùm hanc ſalubrem, (*c*) illam vitioſam eſſe ait. Sic *Titareſius* Theſſaliæ fluvius, de quo *Homerus*, in *Peneum* influens illi non admiſcetur, ſed in modum Olei ſupernatat; (*d*) attamen lethales eſſe illius aquas tradit *Plinius*, aitque *Peneum* renuere; pœnales aquas, dirìſque genitas, argenteis ſuis miſceri. Si vitrum Antimonii integrum in aqua præ cæteris alioquin levi infundamus, nihil certè ponderis ſaltem ad ſenſum illi accedet; at quas turbas in corpore hujuſmodi aqua motura ſit, neminem latet.

Arque hæc ſanè de ſimplici aquæ levitate, vera eſſe fateri neceſſe eſt, ſi tamen cum cæteris probitatis notis adſit quoque in pondere levitas, non exigua laudis, ac bonitatis erit acceſſio; Fontem in *Æthiopia* deſcribit *Herodotus*, (*e*) cujus Fontis aquam hujuſmodi

(*a*) 5. Aph. 26. l. 31. H. N. c. 3. (*b*) in Com. Aph. 26. 5. Se. (*c*) lib. 1. Dipno. c. 2. (*d*) l. 4. H. N. c. 8. (*e*) In Thal.

Digitized by Google

juſmodi levitatis fuiſſe ait, ut in ea nihil innatare poſſet, ne lignum quidem, nec ea quæ leviora eſſent ligno, & qui hujuſmodi aqua uterentur *Macrobios*, ideſt. longævos extitiſſe. Ipſe quoque *Galenus* aquæ levitatem, pro laudabili probitatis conjectura accipit; (*a*) *ſin verò per ſe ſolùm ſit levitas*, ut idem ait, *non erit ſufficiens aquarum bonarum argumentum*; quod idem de quocumque alio ſigno pronunciare licet, cum nullum per ſe, ac ſejunctim ſufficiat, ad aquæ bonitatem atteſtandam.

Certius tamen levitatis aquæ judicium, & veluti amuſſis, eſt ſi nullum gravitatis ſenſum in Hypochondriis pariat: hæc enim verè leviſſima appellanda eſt, & hæc levitatis ſpecies, multò pluris æſtimanda, quàm ea quæ ad lancis examen dignoſcitur. Non enim ex eò quod Ἄποιος ſit, omni ſcilicet nudata qualitate, ita ut ſincera, ac limpida ſit, odoris & ſaporis expers, illicò ſententia ferenda, & tanquam innocens pronuntianda; quin ad aliud judicium provocare liceat, ſcilicet ad Hypochondriorum ſenſum: fieri enim poteſt, ut quoad ſenſus externos omnes bonitatis notas præferat, occultiorem tamen noxam recondat, quæ non niſi ab interno ſenſu deprehendi queat. Hæc itaque fida, ac tutior erit aquarum cenſura, quæ ab ipſa experientia petitur, ac profectò levis ab affectu aqua illa judicanda eſt, quæ facilè permeando, nullum gravitatis ſenſum in Viſceribus efficiat, in quo genere levitatis, valdè commendabiles ſunt *Fontium Mutinenſium* aquæ, ut quæ largo potu hauſtæ, aqualiculum minimè gravent, ſed totum corpus facilè pervadant, ac per ſudorem, & Urinas reddantur.

Præ cæteris Fontibus eos præcipuè laudat *Hippocrates*, (*b*) quorum aquæ è profundis Terræ ſcatebris prodeant, quæ æſtate frigidæ ſint: hyeme calidæ, at hæc omnia in his Fontibus obſervantur, cum ex profunditate 68 pedum in altum ſe provehant; æſtate ſimiliter valdè frigent, hyeme verò calent, immò tenue quid exhalant. Neque calorem qui in his aquis hyeme perſentitur, in metallicas exhalationes, aut ſalium cum acido minerali permixtionem licet referre; quando is tantummodò hyemali tempore percipitur, ſed in ſolam antiperiſtaſim.

Tot eſſe aquarum differentias quot locorum norunt omnes;

(*a*) De Bonit. Aq. c. 1. (*b*) De Aër. Aq. & lo. 14.

Digitized by Google

aquæ enim fontanæ, ac putealcs, ſoli per quod diſcurrunt varias qualitates, quæ innumeræ ſunt, facilè combibunt. Salubriores tamen cenſentur aquæ per ſabulum craſſum, & glaream fluentes, eò quod nihil è tali materia ſecum abripiant, quòd de aquis per cœnum, ac mollem arenam diſcurrentibus affirmari nequit. Aſt horum Fontium aquæ per Sabulum, quod maſculum appellant, longo procul itinere, multoque curſu exercitæ diffluunt ut palam facit ſabuli craſſi, & glareæ ingens copia, quam hi Fontes, cùm primò erumpunt, ſolent reicere.

Incorruptæ præterea ad longum tempus, mea aliorumque obſervatione perſtant hujuſmodi aquæ in Vaſis repoſitæ; facto enim experimento in maritimis navigationibus, compertum eſt, aquam *Nucerianam* putruiſſe, noſtras autem incorruptas perſtitiſſe. Haud ſum neſcius, quæſtione non minùs curioſa, quàm ſcitu digna, quæri inter *Medicos*, num aquæ cita corruptio bonitati, an vitio vertenda ſit; dubitandi anſam forſan præbuit ipſemet (a) *Hippocrates*, qui poſtquam imbrium aquas laudaſſet, eaſdem citiſſimè putreſcere ſubdidit, ni coquantur, & percolentur. *Galenus Paulus*, *Avicenna*, aliique ex antiquioribus, ac inter recentiores *Joubertus*, *Salius*, *Augenius*, *Bruvierinus*, & complures alii, aquæ promptitudinem ad putreſcendum pro bonitatis ſigno accipiunt, modò aliæ notæ conſentiant. Dos enim aquæ præcipua, ajunt illi, eſt ut à quacumque cauſa externa facilè alteretur, & hinc facilem oriri putreſcentiam exiſtimant; eas verò quæ diu à corruptione immunes perſtant, aluminoſæ qualitatis participes eſſe ajunt, quales ſunt *Aqua Tiberinæ* quæ in Vaſis fictilibus repoſitæ, ad menſes, & annos in Hypogæis ſine corruptione aſſervantur. Altera ex parte non deſunt, qui facilem putreſcentiam inter aquæ vitia recenſeat, inter quos *Coſtæus*, qui ait de optimæ aquæ natura eſſe, *ut minus facilè corrumpatur*, ac non immeritò *Avicennæ* opponitur, (b) qui pluviales aquas citò corrumpi putabat, *quia tenuiores eſſent*; nam potiùs ex partium tenuitate licet arguere, ſubſtantias putrefactioni eſſe minùs obnoxias, ut conſtat de aquis deſtillatis ac de Vini ſpiritu, qui Vino meherclè tenuior eſt, ac non ſolùm non putret, ſed reliqua corpora ſarta tecta à putredine tuetur.

Cùm

[a] de Aq. & lo. n. 18. [b] de potu in morb. l. p. c. 44. & c. 27.

Cùm itaque experientia ipſa palam faciat, ea quæ ſimpliciora ſunt, minùs putreſcere, ea verò quæ majorem habeant heterogeneitatem, ob partium internum diſſidium, & continuam fermentationem facilius corrumpi, propterea facilem corruptionem aquæ, pravitati potiùs, quàm bonitati vertendam crediderim. Imbrium autem aquas, citiùs putrefieri cenſendum eſt, eò quia dum à Solis calore humor è terra ſurſum elevatur, unà cum ipſo omnigenæ ſordes aſcendant, (*a*) & ingens ſalium volatilium copia illi remiſceatur; qua de cauſa ſcripſit *Becherus*, pluviales aquas putrefactas, ac deſtillatas ſpiritum ardentem ſuggerere,

Secus ſi aquæ promptitudo ad putreſcendum, bonitatis argumentum eſſet, cur non idem quoque de iis eduliis liceret proferre, quæ ex ſua natura facilè putrent, uti ſunt Carnes, piſces, fructus horarii, olera, & ſimilia, quòd ſcilicet talia alimenta, iis quæ non tam facilè putrent potiora ſint, cum faciliùs à vi coctrice alterentur? *Debiliores cibos brevem vitam habere*, ſcripſit *Hippocrates*, nimirùm ut *Valeſius* (*b*) interpretatur, brevem vitam hominibus præſtare, & qui talibus cibis veſcantur, infirmos eſſe, & debiles, nec poſſe diu vivere. Sic Panis ex tritico fermentatus ac benè coctus, ſanis corporibus optimum eſt alimentum, & vitam longævam præſtat; panis autem præ cœteris alimentis minùs putreſcit, quo nomine illum commendat *Levinus Lemnius*. *Panis enim*, ait ille, (*c*) *diutius aſſervatus muceſcit quidem, areſcitque, verùm non putret.* Quòd itaque noſtrorum Fontium latices, corruptionem ferè neſciant, pro non vulgari illorum præconio habendum crediderim; ita ut accedentibus aliis probitatis notis, in aquarum optimarum cenſu ſint referendi.

Vetus aquæ commendatio eſt, ſi in illa celeriter coquantur legumina, teſte *Plinio*, *Athenæo*, *Vitruvio*, *Galeno*, *Paulo*, ac inter *recentiores Medicos*, *Langio*, *Coſtæo*, *Bruvierino*, & aliis, verùm id etiam aquis inſalubribus commune eſſe conſtat, difficultas enim coctionis in quibuſdam leguminibus, ut piſis, fabis, ciceribus, non ſemper aquarum eſt vitium, ſed perſæpè ipſorum leguminum, prout in hoc vel illo ſolo nata fuerint, atteſtante id *Theophraſto*, (*d*) qui

(*a*) in Supplem. Phyſ. Subt. c. 5. (*b*) 5. in 6. Epid. (*c*) de occul. nat. mir. l. 2. c. 21. [*d*] l. 8. de his Plant. c. 9.

Digitized by Google

tradidit *permulta esse loca, quæ legúmina semper coctibilia ferant,* (a) *alia quæ incoctibilia*; quin ait Plutarchus *sulcorum duorum conjunctorum alterum rigidam messem fundere, alterum minimè.* Id satis norunt ipsæ mulierculæ, quæ si habeant legumina coctu difficilia, pro more habent illa per noctem in aqua cum sacculo cinere pleno macerare, quo pacto ex vi salium in cinere latentium densa leguminum compages referatur. Aquam verò hoc modo lixivialem redditam nemo, reor, pro simplici, & quotidiano potu in corporibus sanis commendabit. Diffiteri tamen non licet, quòd aquæ salsæ, & crudæ, ac ab optimis recedentes, quibusdam morbosis naturis, vel in statu neutro constitutis, esse non possint pro remedii materia, quòd expresse docuit *Hippocrates* his verbis. (b) *Quæcumque verò salsæ, & crudæ sunt, ad hoc quidem ut eas omnes bibant non bona sunt; sunt tamen aliquæ naturæ, quibus tales aquæ in potu commodæ sunt.*

Quæcumque dura essent, & incoctilia *Graci* vocabant *Ateramnia*, eandem quoque vocem ad animum refractarium; & inflexibilem transferendo; sic legumina coctu difficilia ἀτέραμνα ὄσπρια dicebantur, qualia sunt, quæ, ut ait (c) *Theophrastus*, in terra crassa, lenta, & quasi figulari nascuntur, veluti apud *Philippos*, cum ea legumina quæ fert *Ægyptus*, tum soli nitrosi, tum caloris ratione coctibilia sint. Aqua pariter, in qua ægrè coquerentur legumina ἀτέραμνον ὕδωρ appellatur, qua voce ad significandam aquæ cruditatem pluribus in locis usus est *Hippocrates*, quæ in suo Onomastico collegit *Erotianus*. Sicut ergo leguminum, & Olerum incoctibilitas, non semper aquarum culpa est, ita neque facilis eorumdem coctibilitas, illarum bonitati vertenda est, quæ coctilitas interdum seminum est propria, interdum aquæ communis, immò efficacior in quibusdam aquis ab optimis recedentibus, cùm in aqua nitrosa, & lixiviali legumina, radices, & Olera promptiùs coquantur; hac de causa in aqua pluviali, ut pote salinis particulis referta, citiùs coquitur omne leguminum genus, quàm in fontana, quæ sincerior est, ac magis defæcata. Hinc (d) *Horatius Augenius* imbrium aquam, pro paranda ptisana cæteris præferens, cùm advertisset citiùs in hujusmodi aqua coqui hordeum, quàm in

[a] l. 7. Quæ. Conv. Qu. 2. [b] de Aër, Aq. & lo, n, 14. [c] de cau, Plat. c, 13. [d] l, p, Ep. p,

Digitized by Google

in fontana, ultrò faretur pluviales aquas, non eſſe adeò ſinceras, quare in eam abiit ſententiam; veluti paradoxam, quòd *aqua quò fuerit ſincerior, & minùs permixta, eò deterior ſit, & humanæ vitæ uſibus minùs commoda.* Cæterùm in aquis noſtrorum Fontium ſatis commodam coctionem admittunt legumina, & quæcumque alia alimentorum genera, quod ſicuti improbare non auſim, ita pro optimæ aquæ indicio accipiendum nequaquam putarim.

Majus certè criterium pro dijudicanda ſimplicium aquarum probitate, illud eſt, quod, ut (*a*) *Vitruvius*, ex hominum circa tales aquas habitantium membratura deducitur; ſi nempe *ſint corporibus, valentibus, nitidis corporibus, carnibus non vitatis, non lippis oculis*; bono autem habitu præditos eſſe, ac nulli ex his vitiis obnoxios tam Cives, quàm Suburbanos noſtros, jam ſatis conſtat, ac bona valetudo, qua præ cæteris Urbibus in *Regione Ciſpadana* fruitur *Mutina*, non tam aëris ſalubritati, quàm aquarum bonitati accepta referri debet, non ſecus ac in *Ægypto*, ubi vitæ longævitas aquæ Niliacæ adſcribitur, teſte *Alpino*. (*b*) Cùm igitur ad quamcumque cenſuram iſtorum Fontium aquæ innoxiæ non ſolùm, ſed ſalubres deprehendantur, non habet in hoc mehercle, quod cuiquam alii hæc Urbs invideat; immò cùm ad proxima loca per æſtatem hujuſmodi aquæ deferantur, ex his regionibus *aqua Nuceriana* jam ferè proſcripta eſt, non ſine magno ægrotantium beneficio, ac emolumento. Sic æſtivo tempore in quocumque febrium genere ad hos Fontes (quando aquæ uſus, ni dicam abuſus, noſtro hoc ævo ita invaluit, ut unicum Antipyreticum videatur) ac præcipuè ad Fontem, qui *Fons Abyſſus* dicitur, tanquam ad *Æſculapii Puteum*, de quo ſuperiùs habita mentio concurritur; quare de his Fontibus, id quod *de Apono Claudianus* cecinit profetiæ non verear, quòd nempe ſint, ſaltem apud Noſtrates,

commune Medentum
Auxilium, præſens Numen, inempta ſalus.

Atque hæc de Fontium Mutinenſium indole, ac proprietatibus, quòd ſi veriſimilia dixiſſe, mihi obtigerit, benè res habet, in minùs tunc ob dignitatem materiæ, tum ob difficultatem, (*c*) *Volumnatum eſt Dolium in Cranio.*

(*a*) l. 8. c. 5. (*b*) de Med. Æg. l. 1. c. 12. (*c*) Luc. de conſe. hiſt.

FRAN-

Digitized by Google

FRANCISCI ARIOSTI
DE
OLEO MONTIS ZIBINII,
SEU
PETROLEO AGRI MUTINENSIS
LIBELLUS,
AB OLIGERO JACOBÆO,
Manuſcriptus in Bibliotheca Regia Haffnienſi repertus,

Ac Celeberrimo Domino
ANTONIO MAGLIABECHIO
DICATUS.

VIRO INCLYTO
ANTONIO MAGLIABECHIO,
Magni Etruriæ Ducis Bibliothecario.

DUm Heſperiam tuam, & decora ejus, ac ornamenta, olim à me luſtrata, cogitatione tacita revolvo, pendeo animi quid in feliciſſima illa terra, & matre elegantiarum primum, quid ſecundum, quid poſtrenum mirari debeam. Hic conquiſitiſſima Antiquitatum rudera Templorum laquearia, Circi, & Amphitheatra, illic ſplendida periſtylia luxurioſi Xyſti, collucentes periſtromatis belluatis parietes, & ex marmore Thuſco aſarota ſtupentem tenent. Quæ quidem omnia, licet eximia planè ſint, & curioſorum oculos fatigent, minora putanda ſunt innata genti Italæ humanitate, & ſapientiæ, ac literarum ſtudiis quæ Alpes inter, & Appennınos paſſim efflorescunt. Cum inter alios verò, quos juncta eruditioni humanitas

Digitized by Google

manitas commendat, Tu caput extollas, & velut inter ignes minores luna, longè latèque eruditionis radios diffundas, Te unum instar omnium, fretus humanitate solita compello, fœtumque hunc Ariosti, post tenebras diuturnas luci expositum, oculis doctissimis subjiciendum existimo. Non me latet, Vir celeberrime, satis Tibi librorum esse, satis erudita supellectilis ut pagellis nostris haud quaquam indigeas, diffuso illo membranarum, ac voluminum satellitio stipatus, aspernari enim facilè quis posset oblatam micam, cui plena cupediis promptuaria, plenæ scitamentis, & bellariis mensæ. Tuus autem in literatos omnes favor, Tuus in me, licet immerentem, affectus, Tua Orbi universo perspecta humanitas parit instituto nostro audaciam, & velut purpuræ illustriori laciniam pretiosis Bibliothecæ tuæ voluminibus, leve hoc annectit Opusculum. Gaudet non immeritò tenellus hic Ariosti fœtus illis sociari Bibliothecæ Tuæ codicibus quos ætas, raritas, Scriptorum industria nobilitat, illis jungi Sapientibus qui necessitate contubernii adstricti pernoctant tecum, & muti rerum Magistri appellantur. Quantò enim sapientiæ thesauro, quot voluminum pretiosorum sarcinis, & gratis animi oblectamentis Tui redundent plutei, norunt qui Te norunt. Adeò ut eadem Tibi, quæ Tullio olim mens videatur, qui præ copia librorum, ut de seipso refert, omnes Crassi divitias contempsit; eadem quæ Alphonso Regi, qui pretiosarum rerum omnium potius quàm librorum facere jacturam maluit. Nec sufficit Tibi sola Auctorum nomina | solos voluminum titulos dignoscere, chartarum munditiem, compactionis tenacitatem, membranarum vetustatem, & quos vel bullatos ære vel rasos pumice codices antiquitas ostendit, in medium proferre, sed cerebro Tuo insculpta singula mentisque benè institutæ & exercitatæ, Tabulas ubique circumfers. Quantam, quaso, ex fontibus istis eloquentiam, & sermonis defæcati puritatem indies depromis? quàm aspersam, & distinctam multarum rerum jucunda varietate? quantam in differendo promptitudinem? qua ostendis luculenter quid voce, quid lingua, quid spiritu efficere possis. Adeò ut mirari amplius jam desinat Orbis, tot indies in sermone Tuo eruditos, tanquam in opportuno aliquo diversorio, requiescere, tot ad Te exteros è nido patrio properare, tanta quotidie januam, & vestibulum Tuum frequentia sapientum, & summorum hominum splendore celebrari. Quemadmodum enim, qui in tabernis unguentaria diutiùs commorantur, ob exhalantes aromatum rerum-

Digitized by Google

que ſuaveolentium particulas, loci odorem ſecum aſportant, inter tuos ſæpius verſati pluteos, Tua uſi familiaritate, aliquam ſibi virtutis auram protinus afflari deprehendunt, ex ſemper à Te doctiores redire. Verè quippe cum Tullio judicant nil tam jucundum cognitu atque auditu quàm ſapientibus verbis ſententiis ornatam orationem, & perpolitam. Audet ergo hic libellus Tuum ſibi nomen inſcribere, Tui in primis favoris, Tuæ humanitatis, non ſui, non Autoris, non argumenti fiducia. Excipe, Vir magne, ſerena fronte Opuſculum, & porrige huic fœtui aſylum ac in gremio Tuo, velut Muſas alias que animam Tibi debent, repoſitum defende. Vive diù, Deo, Patriæ Tuæ, Urbi Florentinæ, Orbi literatorum. Vive, & ut ſoles, ama.

Haffniæ die 28. Septemb. Anno 1690.

Tuum ad cineres
OLIGERUM JAGOBÆUM.

FRANCISCUS ARIOSTUS
DE OLEORUM PRINCIPIS OLEI MONZIBINII ORTU, & VIRTUTE.

Ad Illuſtriſſimum & Excellentiſſimum Principem

D. BORSIUM,

Ducem Regii, & Mutinæ, Marchionem Eſtenſem, &c.

Dominum ſuum ſingularem, & Benefactorem Præcipuum.

SI ſciam, ILLUSTRISSIME PRINCEPS; rem extra ordinem me aggreſſurum, qui ab ingenuarum naturalium artium omnium fomitis, & Reginæ Philoſophiæ diſciplinis, Medicæque artis, humani generis fidiſſimæ cuſtodis, inſtitutis hactenus fuerim alienus, non tuæ tamen humanæ majori manſuetudini, neque iis qui unà tecum, quæ ſcripſero

Digitized by Google

ſero ex urbanitate lecturi ſunt, quicquam abſurdum videri debet, quod non de vulgari, & communi, ſed ut paulò poſt intelliges, de præſtanti, & eximia, è me licet non Phyſico, neque aſſueto naturæ ſpeculatore, aut probato venatore, quovis rudi, & inexperto dicendi more, ac non niſi conſultò hoc loco repoſitum fuerit. Cùm potiſſimum DEO fidamus, qui fari neſcientium ora quandoque benigniter aperuit, id *tua Excellentia* non ſolùm non niſi jucundum videri poſſe, ſed cæteris ad vehementem admirationem, & non levem utilitatem ceſſurum, qui tanti propoſiti noſtri vim, virtutemque ad commune mortalium commodum deprompti, contemplabuntur. Qua in re quidem non mediocri mihi illud ſolatio fuit, quod omnia priùs auſpicatus irrefragabilibus rationibus, ac comite experientia, rerum teſte fideliſſima, ad graviſſimos ſimplicium inveſtigatores, probatoſve, & locupletes Autores retulerim. Et id profectò dignè non ſecus à me factum fuiſſe intelliges, ac ſi *Monzibinium Oleum* hoc, de quo agitur, ex iis, & eorum omnium meritò Princeps eſſet, de quibus pleriſque in locis, tam magnificè ſenſiſſe viſi ſunt. Quamobrem non vereor, quin hæc rudimenta qui perlegent, vel eò prolixiori duci poſſint oblectatione, quòd ea in re me uti peregrinum hominem, probata tamen omnia diſſerentem, accipient. Atque ideò non diffidimus affore, qui de incuria, neque ab re, me redarguiſſent, ſi naturale hoc, & præſtantiſſimum *Oleum* non voluntario jndicio, neque opinionis errore, ad commune bonum, ut variis corporis paſſionibus peculiariſſimè conferens, pro virili mea non extuliſſem. Quæ ſanè res etſi ad *Phyſicam*, *Medicamque* pertineat, ſi tamen explicata pro humilitate mea fuerit, non video, quin aliud conſequi debeam quàm advenæ, qui magnificas ingrediuntur Urbes, ut novas quaſpiam inducant Mechanicas, aut inventis etiam quicquam aliud præclarum adjiciant. Nam primùm quidem ii, ab omnibus læta viſuntur fronte, amicèque excipiuntur. Tandem autem foventur, juvantur, & cari habentur. Sic itaque demum ſi ſimplicium omnium laborantibus corporibus ſuccurrentium ſingulare hoc, & juvantiſſimum *Oleum*, humi adhuc jacens, pro virium exilitate, jure in omnium ora poſuero, ac cæteris diverſis morbis conferentibus adjecero, vel facilè, & non ſine cauſa antepoſuero, non erit quin mea quidem ſen-

Digitized by Google

sentia legi inpr'mis libenter, blandeque excipi, ac paſſim fierì omnibus acceptiſſimus debeam. Cùm noſtra maximè cum mercenariis illis minimè conferenda ſint. Nam cùm illæ ad fabricanda quædam uſu brevi terenda, & parvo duratura tempore inſtruantur, hæc à nobis ad opitulandum, & ad præſervandum humanum hoc corpus, quandoque in *Divini Numinis* Templum à *Summo rerum Opifice* inſtitutum, & ad ipſius ideæ, ipſius inquam, incomprehenſibilis imaginis ſimilitudinem fabricatum, & animi omnium ad humanam cognitionem ſpectantium capax effectum, ante univerſorum, potiſſimùm vero ante *Celeberrimæ Tuæ Excellentiæ* oculos proponuntur. Cui ipſe quidem inſcribere inſtitui, cum per omnem *Italiæ* oram, te nihil elegantius, nihil humanius inveniri poſſit, ac ſi pulcherrimum foret, de re tam eximia, apud eum qui præſtantiſſimæ ſit naturæ, bonitateque, beneficentia mirificè ſplendeat, verba facere. Proinde cui, proh *Deum* immortalem opuſculum noſtrum gratius quàm Tibi *Principum Sapientiſſimo* eſſe debet? Præſertim cùm illa ſub florentiſſimi, & jucundiſſimi *Oppidi Saxolii* ſpecioſiſſima ditione felix noſter fons *Oleum* manet, quam de omni ampliſſimo, & pacifico imperio tuo maturè ſelegiſti, ubi maxima anni parte regni curas, ſollicita diſpenſatione pertractes, quandoque eas aucupiis, venationibus, ſive apricationibus intermittas, quod benigno ſub ſidere, & ſub ea cœli parte ſita ſit, quæ rerum omnium copiam ad humanum uſum optimarum perpetuo anni tempore procreat: ibique meritò excelſam arcem Saxolianam, ceu Capitolium alterum longè opulentius, longè magnificentius, quàm antea iſta in regione conſuetum eſſet, inſtruxetis, unde ipſe vitream, & limpidiſſimam Situlam fluvium defluentem, uti regiam piſcinam, deſpicias, unde per ipſius labra canoros avium concentus, & dulcem, ac ſuavem undique ſpirantem auram excipias, tot arbuſta humilium ferarum latibula diſcernas, tot ſubflorentium pratorum tractus, tot pinguia ſoli jugera, tot patentium camporum æquora irriguis defoſſionibus, & arborum ordinibus, ſerpentibus vitibus coronatis, diſtincta, per quæ magnanimos alites tuos, mira divini ingenii tui arte manſuefactos, præpeti penna, unco roſtro, & tenacibus unguibus armatos, ad ſidera ſcandere, ibique ſupra caput iſtud tuum ſapientiſſimum ad prædam accinctos adſtare,

Digitized by G

re, & ea visa purum aëra findere, eamque ungue, uti fulmine, ferire, ac se ingenti vi, & animo potiri, moxque tuo jucundissimo conspectui dono dare, non mediocri admiratione concernas. Tot fertiles colles, pomariis, ficulneis, olivetis, vineris vestitos, ac adeò formosam viridariorum faciem, Elisium propè prospectum, incredibili delectatione admireris, & unde sacri *Monzibinii* collis istius humeros, qui salutari hoc *Oleo* in magno nomine, & gloriâ est, (à solio enim isto tuo Saxoliano, & splendissima Ducali Aula ad secundum tantum distat lapidem) ad meridiem contempleris. Ex qua quidem re facilè fieri posse considero, ut nimirum id gratius *Tuæ Excellentiæ*, cariusque esse debeat, quod de tam excellenti simplici merito memoriæ proditum est, & quod tam dignam opinionem tuam magnificare & illustrare uspiam possit. Quale hoc idem est de cujus situ, vi, virtuteque, ut paulò post accipies, seriò tractare incipiemus.

Oleorum Principis Olei Monzibinii situs, ortus, vis, virtusque.

INter Montana oppida, quæ *Mutinensi in ægro* sita sunt, *Monzibius* est. Idque non quidem vulgare; nam felici admodum insidet promontorio, tum cœli benignitate, tum fœcunditate glebæ, tum autem vini præstantia, ficusque, atque oleo. Quarum rerum copia utique in immensum claret. *Montemzibibum* priscos ob uvæ elegantiam quondam vocitasse ferunt. Inde vero syncopari concinnius visum esse. Ad ejus radices quidam decurrit rivus, qui ex ingenti olim ruina, ruinarum sibi epitheton comparavit. Ac in Niraneum, Florancumque derivans agros, pronus Curlianam in fossam dilabitur, per quam quidem verso cursu *Seclam* in flumen ad septentrionem tandem se condit. Verumtamen nullam sibi rivus originem agnoscit, nisi quam ex occidentis solis plaga ingruentes pluviæ, raræque, & deliquatæ nives de circumsedentibus collibus sese evolventes, ad quorum defluit pedes, faciunt: Quo fit, ut incolis dubium relinquatur, torrentemne an autem rivum appellari satius sit. Quippe qui ut è tam felicis Oppidi conspectu *Monzibinia* intersecans pascua ad orientem lapsum, continuat mirificam *Olei fodinam* adesse ob ejus vehementis spiritus, & odorificentissimi emissionem conspicari cogit, eam-

Digitized by Google

que ad lævam *Montemzibinium* aſpicientem oſtendit. Nam præ-rupta ſibi rupes, detonſaque imminet, & juxta rivi alveum ultra, citraque atram præ ſe fert ad ſex ulnas oleaſtris terræ faciem. Hic ſcrobs eſt, ſive fons rectius ad pedem altus, cujus diameter non cis duas ſe extendit ulnas. In eum igitur aqua oriens per ſubterraneas venulas ſcatet, quæ ſero lacteo viſu ſimilima. Eam quoque viciſſim fluitantes ſeſe oculi oſtendunt, qui miræ ſunt, & inæſtimabilis penè vis oleum. Quis id facilè crediderit ? aquæ, & oleo eandem vim fragrantiæ eſſe. Ex atra quoque illa oleaſtri terra glebas effodiunt, in fruſtulave ſenſim findunt, eaque æreo tepefaciunt aheno, & loculo obſerant laneo, ac prælis idem ex iis exprimunt oleum. Illud autem non te lateat, *Sapientiſſime Princeps*, quò ad umbilicum rimata omnia eſſe intelligas, quæ ad rem attinent, rupem hanc, de qua fons hic ſacer oleum manat, neque herbam, neque arbuſtum, neque arborem ullam, ad ſagittæ jactum ſupra circaque ſe emittere, ſed ibi tum demum raras admodum juniperos, raras myricas, vepreſque raros, & perraras ſeſe efferre ulmos, veruntamen herba quædam, cujus generis nunquam me alias vidiſſe memini de ingenio ad declive rupis initium ſuboleſcit, quam etiam incolæ *Fumanam* vocant, hæc hortulano tithimalo ferè ſimilis eſt, ni quod illud ſimplici, hæc autem ramoſo ſubruffoque ſeſe erigit fuſte, florem pariens chamomillæ flori parùm diſſimilem, ni quòd illud intumeſcens, quale in chamomillæ flore albis foliolis, uti corola pulcherrimè cingitur, hic detumet, & ad folliculi ſimilitudinem defoſſum eſt, quaſi in eo, ſeu ſiliqua recluſum ſemen foveatur. Ac veluti nullum odorem ſpirat, ita, & vanum, & inſipidum ſaporem deguſtantibus præbet, ac ſi fatua eſſet mareria, quæ in tam ſterili loco, & in ſubpallido rupis vertice, unde ingens ad fontem præcipitium derivatur, naturali neſcio quo fato, oboriatur. Cùm ergò ipſius olei adhuc incogniti ollula, Martio menſe proximo ad me eſſet delata, ac ejus odoris ſuavitatem intentionemque vehementer admirarer, protinus ſanè obſtupui, conſiderans tantùm gratiarum non fortuitò quidem conferri, quantum hoc loco nobis terræ fœtu profundebatur, ſed cœlitùs miſericorditer depromptum, & incredibilem rem quodammodo credibilem feci. Nam ex *Caſtellario*

Digitized by Google

riano Strozza præclariſſimo Oppido, ibi enim cùm ſim Prætor deſignatus, facilè eò me contuli, quo ea in re naturæ vim virtutemque contemplans, quicquid humano uſui neceſſarium, ac memoria dignum adinvenirem, pro ingenioli qualitate præſentibus, & poſteris palàm facerem, quo tamen facto de vaſtæ, & inherboſæ rupis calce, ut paulò ante eum in rivum, & de ipſius terræ viſceribus tam pretioſius, tamve ſalubris, cœlorum indulgentia, ſubargenteus nobis diſtillaretur liquor. Et quemadmodum varii, diverſique de eo ſentiant, qui naturalium vias indagare innixi ſunt, pleraque ſubjiciens juvamenta, quorum majorem vidimus partem, nonnullave ab iis, qui partem experimentati ſunt, partem autem ab iis, qui in aliis videre, fideliter accepimus. Sunt ergo qui ferunt *oleum noſtrum* de *Aſphalti* illius clariſque genere eſſe, quod apud *Babylonas* emanat, quemadmodum ſubtiliſſimo illi ſimplicium inveſtigatori *Serapioni*, & antiquiſſimo illi, ac non mediocri Phyſico *Dioſcoridi*, qui eſſe optimum ex *Aſphalti* ſpeciebus affirmat. Quidam acutiſſimo ingenio aſpiciunt, & eſſe *Petrolei* illius albi, & Diaphani ſpeciem, igneam habentem virtutem, non ambigunt, quam concreari, tunc maximè ſulphureis in locis, cum terrea aquaque pinguedo igneas in partes, caloris actione, immittitur eleganter deſcribunt. Complures *Meſuæ* ſcripta de *Petrolei ſubalbi* qualitate ſubtiliter & argute differentis confiderant: Olei tamen proprii ſimilem eſſentiam eſſe, quòd à tam claro *Philoſopho*, & graviſſimo *Medico* Philoſophorum oleum non indignè appellatur, & in quo priſcos concordaſſe, Secretorumque ſecretiſſimum eſſe confirmat, & juvamentorum pleniſſimum prædicat, plurimos *ſapientiæ oleum*, nonnullos *benedictum*, quàm multos *ſanctum*, alios *perfectum*, & maximum vocitaſſe, decantans, quod calefactivam, reſolutivam, penetrativam, ſuperfluitatum conſumptivam virtutem habeat. Plerique vero *candidi aſphalti* illius genus eſſe non diſſentiunt, quem ſibi cum ſulphure proximam naturam fore Naturali in hiſtoria *Plinius* ille diſertiſſimè laudat. Quidem autem ad perſpicaciſſimi *Galeni* de *ſubalbo aſphalto*, diaphano, & liquenti, magnificè dicta non ab re advertunt, noſtrumque oleum aut idem, aut nuſquam omnino diſſimile perhibent. Quidam tandem, neque injuria quidem, aliter ſpeculati ſunt, & *veri ſulphuris mineralis ſpiritus*, partem aëream

Digitized by Google

ream eſſe oleum noſtrum affirmant. Sive quod magis de aëre, quàm de igne teneat, etſi igneam non omninò naturam amittat, ſed eam quaſi radicale ſibi quoddam privilegium obſervet, quia ſolarium radiorum vi quantam ex Meridionalis plagæ aſpectu, ut paulò ante diſſeruimus, concipit, ex ipſo elicitur ſulphure, ſtillaturque, ac ſi de penitiſſimo rupis ventre ſulphuris mater minera ſuboriretur. Cauſam addunt, quod in mineralibus corporibus mirificè intendat, agatve, ſive ab aliis duritiem auferat, ſive aliis adjiciat, aut alia edulcet, alia dealbet, ab aliis ſtridorem depellat, ab aliis nidorem detergat, ſive univerſas tum demum ſcorias purget, neſcii ſimus. Cæterùm quoque aërem, in eo dominari, & ratione & ipſo docemur experimento. Quemadmodum enim Sol de terra vapores attrahit, iique paulatim aſcendentes aërem diſturbant, & condenſant, donec frigidam regionem, propter ſolarium radiorum reflexum attigerint, ibique inter agentia illa extrema vagantes, in aquam reſolvuntur, eaque in terram decidit, ita pariter fieri de hoc excellentiſſimo *Oleo* dicernes. Si enim Olei hujus quantulum in pateram infuderis, ſpirituſve proprii flatum pluries inſufflaveris, ignea Olei guttula flatum, vel vaporem alliciet, ſpirituſve ipſe Oleum ceu aërem manifeſtè turbabit, & condenſabit. Quod ſi mox ad balneum impoſueris, ſpiritus ille, tanquam vapor aſſumptus, ad recipientis vaſculi frigiditatem in aquam concidet, Oleumque in propria, & priſtina claritate imminutum, & limpidum, ut aër poſt infuſos imbres, remanebit. Ideòque ne minimam quidem Olei partem reſolutum illud penſaveris, quoniam balneum *Oleum noſtrum* ad aſcenſum nuſquam propellit, ſed qualecunque fuerit hoc Oleum, illud non ignoramus, *Pientiſſime Princeps*, eſſe Chriſti JESU, & Domini noſtri gratia Oleum humanis corporibus ſaluberrimum, quod ipſi ex quotidianis, & manifeſtis experimentis, in quibus humano generi mirificè ſuccurritur, haud dubiè concernimus. Cùm maximè neminem eo adhuc uſum intelligamus, qui Domini noſtri clementia, ſalutem non ſit conſecutus, aut ſingulare ſibi non ſenſerit juvamentum. Nam ejus caliditas, & ſiccitas, cùm circa tertium ſint gradum, facilè æſtimamus ſe poſſe omnes cutis exituras, quæ propter corruptos in corpore humores, ad pororum orificia multiformiter pullulant, exſiccare, & curare,

Digitized by Google

re, postquam tamen eos Purgantia patienti seriò ante data sint antidota, & omnia alia facilè afferre juvamenta non dubitamus, quæ à tot claris Autoribus subalbum asphaltum diaphanumve, & liquidum, ac clarum *petroleum*, liquensve, & subalbidum pro eorum sibi innata natura operari posse, posteris sub eorum canonibus digestissimè traditum est. Quorum tenorem, quando sine difficultate copia passim haberi potest, hoc opusculo non inseruimus simul, ne legentibus dignè ipsi longiores in scribendo videamur. Cùm iis maximè satis superque negotii à nobis additum fuerit, qui elucubratiunculas nostras tam inculte repositas tecum, *Dignissime Princeps*, ex charitate legere dignabuntur. Cœterùm autem, nè ipsi à nobismet ipsis longè fieri videamur, ad *Oleum nostrum*, ut ad peculiare quoddam institutum redeamus, de quo quidem primùm rudes hi homines, periculum dedere, etsi antea doctos minimè consuluerint, qui sese secundum salutiferæ Medicæ artis canones præparassent. Nihilominus interpellares, scabiem, prurigines, impetigines, pustulas, tuberem, denique tineam juvere visi sunt, radicitùs autem nec ne expulerint, ob rei novitatem adhuc ignotum est, cutem attamen, omni labe sordeque, & squalore post infocantem pruriginem exterminata, penitùs absersam, videris. Qua in re parùm mihi feciſſe videor, ni quorundam subjecero exempla, qui laudatissimi Olei hujus experimento usi sunt, quando in iis, in quibus magis sibi conferre videbatur, sibi pro arbitrio eligere licuerit.

Robinum catulum siccæ, & septimestri Scabie liberatum.

LIbet *Robinum*, jucundissimum catulum nostrum, in medium afferre, qui sine lege etiam, ut innumeri penè mortales, gravi morbo curatus est, Operæ pretium enim erat cernere, quantam in vesaniam, ob siccam, & olentem scabiem, ac septimestrem, devenisset; ut præ inurente ardore, non saltem sibi densissimos unguibus divelleret villos, sed & ipsas putres admodum mordicùs infrendens dilaniaret carnes. Cujus incredibili, & jugi labore, & anxietate, puellari more permota *Sigismonda* filiola tertiò *Robinum* eo Oleo alternis perunxit diebus, & mira prorsum res eveni, ut

Robinum infra ſex eos dies in hora, in momenta, juvari, curari, liberari videtimus.

Ingentem lumbricorum aciem, quæ Princivallem Arioſtum, chariſſimum Puellum, ad mortem invaſerat, ab Oleo noſtro ſalubri fuſam fugatamque.

PRincivallem dulciſſimum puellum noſtrum, nonne paulò minùs, ob lumbricos, nuper amiſimus? Quæ ſane res me adhuc in tantùm movet, ut vix illud tam egregiæ indolis diſcrimen ſinè humentibus oculis deſcribere patiar. Emittenti namque ſpiritum haud diſſimilem ſuperioribus diebus puellum attoniti vidimus, quod eum ſeſe torquentem, & tenere locum neſcientem, & nares ſcalpentem, & fari impotem, ingens lumbricorum acies invaſiſſet, ac dolore, febre, ſiti, & anxietate effœtum corpuſculum jam univerſum occupaſſet, illinc cor pars adoriebatur, inde autem pars puellum ſtrangulans guttur tenebat. Ibi *Paula* mater prope ut amens, in tam impio facto conſternata, quid ampliùs adderet ad adhibita, & præſtita Antidota non habebat, quando maximè Theriaca, & Mithridatio pharmaco perunctos pulſus, orave narium, & ſtomachi nil juvare, aquam farina illitam, & inſumptam nil conferre, temporibus additum ſaphirum nihil præſtare, nil quoque regiam illam ex olivo, aloëque in diſſecto volemo ad prunas ebullitis unctionem prodeſſe conſpicati ſumus. Non juxta aderat temporum noſtrorum ſingulare illud *Hieronymi Caſtelli* ingenium, amorque ille in nos perſpectiſſimus. Non noſtri illi, & clariſſimi Philoſophi, & graviſſimi Medici *Socinus Bentius* Senenſis & *Horatius Girondus* conterraneus noſter. Quorum trium ars, viſque Medica, me & domum univerſam de orci pene faucibus centies revocavit. Ipſe ergo qui per mille anfractus exagitatam mentem deducere didici, quid facerem? vitæ meæ dimidium, & ingraveſcentis ætatis ſolatium, ac delicias meas, filiolum exanimem, & propè percuntem ſine ulla ſpe liberationis ante oculos aſpiciens? Quid plura? Dum enim non ſine inæſtimabili amaritudine, & anguſtia, de his cogitari cœptum eſſet, quibus funera curari conſueverunt, vix illud de ingentiſſimo laborantis puelli ſuſpirio accepimus, *Patris mei Oleo.*

Digitized by Google

Oleo me inungite. Meminerat enim, propriæ non immemor ſalutis, quod paulò ante pernicioſa quadam dexteri cubiti debilitate, poſt Pillulas ex Coloquintide pulpâ, ſuccique roſarum electuario, laudanove inſumptas, unica ex eo inunctione convaluiſſem. Cùm mihi, neſcio quo facto, tanta excreviſſet, ut harenarum horologium, quod libraria in cella ad ſingulas horas vertere ſoleo, vix ſuſtinuiſſem. Hic igitur ampulla ex eo Oleo, quam in pretio habeo, adhibita Oleoque tepefacto quoniam pacto lumbricos fugantes, Oleo noſtro utantur, in miſericordis Domini J E S U nomine deficientis admodum puelli pulſus omnes, temporaque, & narium orificia inungunt. Demum autem ſtomachi os, & ventrem obliniunt, ad quem etiam anteaquam deventum eſſet, en puellus noſter, *Zacharus noſter*, ſtratulo jacens jam Domini gratia reſpirat, ſponteque ſua ſeſe erigens jam conſidet, & fari audet, palam fuſos, fugatoſve ſuæ ſalutis hoſtes eſſe. Nam Olei fragratia accepta, ut tubæ clangore viſum eſſe, vel ventitaſſe exercitum, qui opem ſibi, auxiliumque ferret, & hoſtium eſſet obſidionem debellaturus. Ideòque incuſſo hoſtibus terrore ſeſe extemplo in fugam verſos, & qua data latrinaria ſella irruiſſe, eaque ſeſe præcipites dediſſe.

Lupam, quæ jam ſe me ſum crus vorabat, Olei noſtri infuſione exterminatam.

ERat in Caſtellariano Strozza Peregrinus Pajola duo de triginta natus annos, & octogenarii, ac decrepiti Patris Barnabæ unicus filius. Huic ergo ſecundum dexterum crus qua toroſius eſt à genu ad pedis articulos, puſtulæ aquoſæ innumeræ penè ad juglandis quantitatem ſubortæ ſunt, quæ ſanè hominem in tantùm inurebant, & cruciabant, ut nullus ſibi quieti daretur locus. Hic vietus ſenex de unici prognati, ac propediem hæredis futuri morbo convalente anxius, nil addere prætermiſit, quod conferendum eſſe conſuleretur. Confractæ tandem puſtulæ, ardentem ſaniem ex uniuſcujuſque foro emittebant, ut alia aliam alteraret, & penitùs roderet. Hinc undique tumebant ulceris tanti labia, ut tumidum, immenſumve crus, ocrea, non autem crus, mirantibus cunctis videretur. Quonam pacto huic tanto ſuccurretur morbo? quum ejus adhuc ignoratum ſit per rudes nomen. Nam Lupam quidam, quidam

Digitized by Google

Anthracem, Buhonem alii nominavere. Sed vetulo tandem uſque-quaque quæritanti ſibi opem ferri, hinc conſultum eſt, iret, & ſubtepenti Oleo noſtro crus univerſum gallinacea ſuaviter inungeret penna. Quod ubi veſperi, *Domini clementia*, feciſſet, manè detumefactum crus, & prorſus abſterſum vidimus; ac eo ſic in vices progrediente quarto poſt die, Peregrinum liberatum conſpeximus. Quæ profectò res, & populo admirationem, victo parenti ſolatium, Domino autem noſtro JESU laudem, gloriamque peperit, ſine cujus nutu, ne foliorum quidem minimum ad terram cadit.

Trina cum Oleo noſtro inunctione venuſtam Mulierem ſeptenni humeri ſiniſtri dolore abſolutam.

PAulam chariſſimam Conjugem ſiniſtro in humero ingentem dolorem ſeptem annos geſſiſſe palàm eſt. Eum etenim in Princivallis Arioſti chariſſimi filioli noſtri tunc lactentis, puerperio incautè excepit. Nam uti frequenter ſolet evenire, quod lactantes ipſo in ſopore deſudant, & ad vagitus reſipiſcunt, protinuſve exſiliunt, ſenſimque refrigeſcunt, & pori horrore concluduntur, ſicque meatus ſuos recluſus rigor ignorat, & conſidens, ubi magis aguntur per juncturas membra, ad motum dolorem excitat. Humani enim corporis compagines ullis accidentibus ſociari non patiuntur. Sic quoque venuſtæ Uxori obveniſſe non dubitamus, quando maximè puelli curam anxiam perdius pariter, & pernox ipſam, & nimio propè pietatis ardore ſuccenſam ſuſcepiſſe frequenter admirabamur. Pro cujus quidem ſalute quis ambigat artheticum omne, & Phyſicum, & Medicum nos, & quæritaſſe, & inquiſiviſſe juvamentum? ubi multa ſanè lenire potuere, eradicare verò dolorem minimè. Cum autem de Olei noſtri vi, virtuteque fama crebreſceret, eo quoque in tanto, & ut deſperato caſu uti poſſe viſum eſt. Ac poſtquam Artheticos purgantia ſeriò iterum ante data ſunt, ſubtepenti Oleo noſtro locum tribus, & alternis diebus inungens, ejus clementia, qui in ſe ſperantes non derelinquit, ſalutem conſecuta eſt.

Lumeo

Digitized by

Lumen oculi ſiniſtri, quod ſuborta perla Puellæ occuparat, aqua Olei lotione Puellæ reſtitutum.

SChlanchæ puellæ Saxolianæ, cum oculi ſiniſtri oborta perla lumen penitus occupaſſet, ac plura collyria parentes incaſſum adhibuiſſent, ad benedictum liquorem noſtrum, ceu quodammodò ad cœleſtem manum tandem condeſcendere; & Olei noſtri aqua tantùm, ſeri lactei ſimillima, ſingulis diebus, ad dies decem, puellæ oculum lavare, lotioni tantum inſuiſſe virium conſtat, ut divino quaſi miniſterio medium perlæ diſcinderetur, lumenve, quod antea omninò contexerat, oſtenderet, ac puellarem viſum nuſquam amplius offenderet.

Ictu ſecuris abſciſſum pedem, & quatuor menſes incuratum, Olei noſtri cura junctum, ſolidatumve.

QUid de *Paulo*, cui cognomentum eſt *Marcheſio Montizibinio*, dixero? Qui cum annoſam quandam quercum, protigno, ſecuri dolaret, ac nodus ob inſolitam duritiem ſecurim non exciperet, in dextri dolantis Marcheſii pedem, ſecuris ictum nodus rejecit, ut ex valenti ictus intentione calceum pariter, & pedem ab articulo ad talum uſque diſcinderet. Qui caſus quemadmodum ſpaſmaticus eſſet, ita, & hominis ſaluti non leve diſcrimen imminere cogebat. Quid? menſes quatuor à diverſis diverſa pertentans ad ſalutem medicamenta bipartitum pedem, putremque admodum, & incuratum adhuc geſtabat. Ubi autem ad oleaſtrum undique concurri fontem agnovit, nonnulloſve curari Oleo noſtro lavare pedem univerſum ad ſeptem didicit dies, infra quos largiente Domino, abſterſus, junctus, conſolidatuſque pes eſt.

Trigenaria crurum ulcera, putridaque, & olentia curata.

NOnne *Petrum Vitriolanum* cerdonem florentis oppidi Floriani incolam ambo crura antiquiſſimis ulceribus, & trigenariis, ni fallor, ambeſa, putridave, & virtis obvoluta ceu geminos infantis iſtius obligatos, & ad nutantia genua penſiles deferentem, paucorum dierum nova ſancti Olei hujus actione, Domino indulgente, Infaſciatum, & liberis cruribus euntem nuper conſpeximus?

Digitized by Google

Brachiorum debilitatem mirificè convaluiſſe.

AN fortè quis ignorat *Caſariam* Monzibiniam utramque manum, brachiave & utraſque ulnas adeò debilitatas diu, tuliſſe, ut ne quidem tactus ſenſum iis amplius dignoſceret, perpetua Olei tanti lotione priſtinæ valetudini, nutu divino, proximis diebus reſtitutam fuiſſe?

Duos, & Decem annos luce oculorum privum Olei noſtri frequenti immiſſione luci reſtitutum.

QUid de Folianenſi cæco ſexagenario, cui nomen eſt Millano dixero? Non ne hominem duos, & decem annos cæcum omninò, & continua in amaritudine vitam agentem, diuturnæ admodum nimis, orbæque ſenectæ ac miſerrimæ tædebat? ni frequenti Olei noſtri in oculos, immiſſione, & ejus, qui à nativitate luto cæcum illuminavit, vênia priſtino viſui reſtitutus fuiſſet.

Collicam paſſionem per hujus Olei unctionem, deglutitionem, & ſummiſſionem manifeſtè ſublatam.

SIlevia etiam recenſere liceat. Quidam præclaræ indolis Adoleſcens Religioſus, & Colica paſſione acriter tortus, umbilico prius, ac umbilici circumſtantiis Oleo noſtro perunctis, quantulumque ejus etiam deglutiens, tantidemve etiam in enemate ſummittens, eam *Domino juvante* actualiter reſolvit, manifeſtèque à ſe abdicavit.

Non ſui compotem ulnam peccantis humoris cauſa, crebra miri Olei lotione ſui compotem.

ANtonium Solvianum Monbaranzonenſem ferunt totum luſtrum, & amplius ſiniſtrum brachium pellibus obligatum, & collo appenſum tuliſſe, quod ejus ob peccantem humorem compos fuiſſe tantum temporis nuſquam potuiſſet, miroque liquore noſtro lavare brachium aſſueviſſe, donec ſecum brevi à Domino miſericorditer actum, ob omnimodam liberationem cognoverit.

Ulceris

Digitized by Google

Ulceris ex carbunculo lacunam ad fistulam tendentem jugi Olei aspersione viva carne sensim repletam.

ANdreæ Cretifodinari Castellarianei dextræ coxæ torum magna vi, & ingentibus jactis fundamentis carbunculus occuparat. Cùmque hominem stratulo jacentem, & febribus obsitum cum incredibili languore diu tenuisset, mortificari tandem libuit, crepuitve, id fætentis saniei emittens, cujus nedum coxam, sed ne quidem universum ventrem capacem existimassent, cùmque primum, ac secundum mensem, ac tertium, ad consolidandum incassum trivissent, ulceriſque profunditas ad penetrandam coxam, & ad fistulam magis intenderet, ideòque de liberatione desperatum esset, ad fidi, & rerum experti adhortationem salutifero Oleo, tanti ulceris lacunam aspergere cæpit, paulòque post abstersum, mundificatum, convinctumque tam atrox ulcus cœlorum vi, & indulgentia, conspeximus.

Cancrum genitale membrum lambentem; Oleo nostro, Rhabarbaro, & Olibano eradicatum.

ETsi positis nobis in corporeo hoc tabernaculo dignum aliquid pati sit, attamen, ubi mala quædam, vel etiam quantula ægritudo irruat, ut aniles, effæminatæ animulæ prorsus consternamur. Neque, ut gaudium nostrum plenum sit in cœlis, illa æquanimiter, ut decet, ferendo petimus, sed ut degeneres animi de terrena requie cogitamus. Ut nuper vir quidam egregius, cujus dum perpetuus cancer tres ferè annos genitalem sensim lamberet partem, neque incurabilem eum morbum ulli hominum ante hac patefecisset, quin sibi tantùm ipsi tanti discriminis conscius frequenter, ceu mihi uti fideli, & unicè se amanti, attestatus est, ad Dominum humi stratus deflereț, rebusve suis admodum fessis finem clementer imponeret toto pectore pacem petens ferventer oraret, visum sibi per somnium quemquam videre visus est, qui sese ad arefacti Reubarbari & Olibani pulverem, Oleo hoc tam celebri conficiendum superque ponendum obnixè adhortaretur. Qua re quidem pensata, & cum insigni collata Medico, tentandum id fore penitus est persuasus. Quod cùm aliquandiu continuasset, non ad humanæ

suæ

Digitized by Google

ſuæ fragilitatis imbecillitatem, ſed ad viſcera miſericordiæ ſuæ Dominum reſpexiſſe, deque inflicto ſibi dolore, & anguſtia, & jugi pœna ſeſe clementer liberaſſe, fideliter conſpicatus eſt.

Orbum etiam ſenem viſu, tanti Olei actione, viſu donatum.

Nicolaum Genadum ſexagenarium, & Monzibinium iis placet adjicere, qui cùm ſeptem annos lumine utroque orbus fuiſſet, nam panniculi quidam cataractei tres proprios oculorum humores, & tunicas illas ſeptem proprias in tantùm velabant, quòd omni luce privus, tanto tempore non niſi ſcipioni innixius, aut duce puello movere gradum auſus eſſet, accitis liberis oravit ex Oleo precioſo Kibium afferent, & lavari perſuaſus, primò ſanè in congreſſu adeò ſuccenſus eſt, ut præ dolore; nimiove ardore manifeſtam in phreneſim incidiſſe hominem putaſſent. Mirificè enim agebat, & naturæ ſuperflua eò concurſa exſiccare intendebat, ut faciem ab humana deformem penitus arbitrarere. Nam excoriatam frontem, expillata ſupercilia, evulſas palpebras, intumentes oculos, nareſque, & ad labia uſque omnia uti decocta ferventi aqua cerneres. Homo autem, ceu cacodæmone ductus, præ nimia, & incompatibili anxietate hinc, & indè, huc, atque illuc impellebatur, mane verò pacata omnia cerneres, & ut indies ad lotionem decreſcebat dolor, ita &, Domini gratia, adeò ceſſabat aduſtio, ut proficiendo ante quintum, & decimum diem deſiderato viſui reſtitutus fuerit.

In elephantiam tendentem Puellum, perpetua Olei lotione curatum.

PRæconi Caſtellariano unicus eſt infans, cujus collum, & faciem, & caput tuberis colluvies quædam in tantum obtexerat, ſic tantum admodum temporis cum tenebat, ut in Elephantiam incidiſſe infantem nonnulli, neque ab re putaſſent. Quæ profectò res parentibus ad moleſtiam, & ad dolorem non vulgarem accedebat: Sed neſcio quo fato de mirifici Olei noſtri quotidianis percunctans pater experimentis, infantis partes quæ ſe deformabant inungere elegerit, ac alternatis vicibus ad dies duodecim perſeverans, ejus collum, caputve, & faciem abſterſit, mundificavitque, ut non

putes

putes his in locis turpitudinis quicquam unquam fuiſſe, ut nè quidem cicatricem Divina benignitate oſtenderes.

Saniem emittentem Matricem ulceratam per noſtri Olei ſumiſſionem ad priſtinam redactam valetudinem.

SAuciatam, & propè marceſcentem ſumma cum ægritudine, ac ſub ſilentio clariſſima, & venuſtiſſima mulier matricem deferebat. Neque tamen extra muliebrem ſexum, & probatas obſtetrices, & fidas quidem ob honeſtatem ulcus tantum progredi paſſa eſt. Ea etſi virum unanimem, & non quidem vulgarem haberet, quicum diu & in amore, & ſingulari fide jugata permanſiſſet, tantæ & ornatiſſimæ, & adhuc ad procreandum idoneæ mulieris compaſſione permota annoſa, & amantiſſima obſtetrix quædam, eam adhortata eſt, ut poſtquam de tot manifeſtis periculis, de tam ſalubri Oleo datis neminem adhuc pœnituiſſe conſtat, vellet quoque ejus miniſterio propriæ ſaluti conſulere, ventri etiam ad concipiendum aptiſſimo ſuccurrere, quotidiano, & perpetuo labori ſuo opem ferre, conjugem ſolari, & liberorum item jucunditate gaudere, conſiderareque nullam aliam ob rem jam jam conjugio ſeſe junctam: iret, ac Duce Domino JESU ſuaderet ſibi omnia ad hominum beneficium, & eorum ſalutem ab omnipotentia ſua tradita, ſe ad reparandum juventutis ſuæ lapſum adjutrice, & obſtetrice uteretur, paratam ſe omnia pertentare, omnia ſubire, modò prompto, conſtanti, fortique animo foret. His ſuccenſam eam ajunt, & vetulæ amantiſſimis acquieviſſe conſiliis; quantulumque inæſtimabilis Olei ſibi per fiſtulam ſubmiſiſſe, & primùm quidem tantidem ſeſe vivæ flammæ, etſi minimùm duraturæ, hauſiſſe credidiſſe. Inde verò ardoris pŭſillum perſenſiſſe, ac ſuccedente diurna immiſſione, nedum ne læſionis paululùm ſibi intuliſſe, ſed & lene, & ſalubre juvamentum recepiſſe, & ante vigeſimum diem, Domini miſeratione, ſalutem ſe recuperatam priſtinam aſſeruiſſe, ac paulò poſt utero concepiſſe.

Dentium dolore, & eorum concuſſione excellentis Olei hujus juvamento Benjamin levatum.

BEnjamin Hebræum Genuenſem, cum nuper Seclam flumen glacie concretum eques pertranſiret, Equum, quod calcibus gelu

Digitized by Google

rupiſſet, territum ferunt, ob idque gemmos erectum in pedes detubarum Benjamin ſubſtraviſſe, & rapidis caput undis merſiſſe, ereptumque tandem vix incolumem ripam conſcendiſſe. Moxque pe hibent de dentibus omnibus, quod & incredibiliter eos doleba:, & quod nutantes ſinguli quatiebantur, ac ſi omnes eodem amiſſ rus eſſet die, amariſſimè conqueſtum. Quod cùm ad vicinum hoſpitem ingemeret, & puello ſimilis collacrimaret, Montanus quidam, terreum vaſculum noſtro Oleo plenum in montana ex inſperato deferebat, cujus fragantia quidem oppidò perculſus Benjamin, quidnam id eſſet tanti ſpiritus percunctabatur; quo accepto ab his qui circa ſe erant, & poſtquam vagari paſſim de ipſo tam celebrem famam intellexit, pro vitreo ſcypho noſtratem argenteum dedit, multiſque ſuadentibus hoſpitibus cum eo dentes abluerer; annuit ſanè, & eadem die, inſtantique nocte id pluries, faciens ſiſtere ſeſe dentes, & dolore ſe levari ſenſit, ut manè penitus ipſis firmatis, & ſine ullo doloris veſtigio, Genuam verſus obequitaverit.

Veſicam ab excoriatione celebri hoc Oleo curatam.

ILlud quoque non prætereundum cenſeo, tanquam vitæ mortalium uſui accommodatiſſimum, & veriſſimum futurum exemplar, quando in privato omnem medicamentorum vim, & utilitatem tam eleganter dignum hoc Oleum exſuperavit. Erat vir ſanè peregregius, & his in oris caſu peregrinus, ac multos annos veſicæ excoriatione affectus; & licet diutiùs tam atrox ulcus ſuſtinuiſſet, quoniam tamen ab incentivis, & nocumentum afferentibus pro prudentia abſtinuerit, & juvantibus uſus fuerit, viſum eſt ſteriſſe, & ultra minus progreſſum. Non erat propterea quin plerumque toties ardentem flammam emitteret, quoties natura per meatus ſolitos, urinam provocaret. Intelligens autem quàm pluribus communibus accidentibus, & variis morbis, Olei noſtri præſtantiſſimum miniſterium occurriſſe, ipſo etiam ac totum uti inſtituit, & ſuperpoſitis conſultò fomentationibus, ac mollificationibus iis in locis, nec non leviter evacuantibus inſumptis, ſalutiferi Olei hujus ſtillam per auream ſyringam in membrum ſuaviter infudit, quæ profectò licet tres horas illos meatus ſupra humanam æſtimationem inuſſiſſet, tantundem poſtea lenitatis attulit, ac in horas magis aduſtionem deficere,

Digitized by Google

deficere, & priſtinam afferre valetudinem vir ille conſpexit. Ubi ſanè ob tanti facti magnificentiam attonitum penè hominem vidi, & quod de inevitabili, perpetua afflictione, ſummi, optimi, & maximi Domini noſtri benignitate, ad ſalutem redierit.

Nodoſa chiragra durachienſem liberatum.

Demetrium Presbyterum Durachienſem nodoſa chiragra importunè fatigabat, & utramque manum in tantum tenebat, ut præ humoris peccantis ingruente colluvie, articulorum nodi incredibiliter intumuiſſent, & proprium uniuſcujuſque officium amiſiſſe viderentur. Contracti etenim, & adunci, quaſi ad prædam accincti, hominem angebant, cruciabantquè, & ſæpenumerò intendente dolore, quales audiri apud manes referunt, emittere homines vocem, & inhumanum ſonantem non ſine moleſtia ſentiebamus. Hinc cùm adhiberi ſibi quandoque ea, & non ſine difficultate paſſus eſſet, quæ ad propinquorum preces pigmentariis, auricullariis, & mulierculis pleriſque collibuiſſent, ac minimum, aut parum ſe profeciſſe animadvertiſſet, ſalubri Oleo noſtro tandem uti à chariſſimis parentibus perſuaſus conſtituit, & eo calefacto penna ſe inungi ſuſtinuit, qui ne quidem ſe quemvis aſpicientem paulò ante vix ferre potuiſſet. Quod ſæpius reiterans ad dies perpaucos, Domini benignitate, convaluit.

Epilepſia laborantem Tragurienſem, ſola Olei inſumptione curatum.

VEnerat ad ſalutiferum montem curationis gratia *Nicolaus* Tragurienſis, qui quaſi perenni inteſtinorum dolore, & extorſione tenebatur, etſi quo nomine paſſio illa vocaretur ſive Colica, an autem aliter ignoraſſet, quandoque autem in tantum alterabatur, ut epileptico diſſimilem nequaquam dijudicaſſes, quod oculorum everſio, deſpumantia labia prognoſticabant. Tum verò maximè, quod eam præſentiens, ſi forte ad ignem ſtetiſſet, igni ceu ſingulari, & tutiſſimo profugio ſe ultrò credere non dubitaſſet. Hic quod nobili genere eſſet, moribus conjectari licuit, quibus extra omnem barbarum ritum utebatur. Incognitum tamen huc adventaſſe ferunt. Complures quæritaſſe thermas aſſerebat, & ſe nuſquam

Digitized by Google

unquam profeciſſe, ideòque curioſiſſime hoc loco inquiſiviſſe, quonam pacto his uterentur, Oleum ne in grande infunderent vas, & humana balnearentur corpora, an autem inurgerentur, an verò per diætas, ut alibi fieri ſolitum eſt, ad ſatietatem inſumerent. Cùmque laborantia tantùm membra perungi, neque aliàs adbibi Oleum, aut ex eo lavare quenquam ſuetum fuiſſe intelligeret, quoniam intrinſecùs diſtorquebatur, ſi quotam adhiberet, ratus ipſe facto præſtantius fore, ad undecim ſcyphos noſtrates ſalubertimi Olei quantitatem inſumpſit, licet & ii qui aderant diſſuaderent, ac neminem ante hac tanto ſe diſcrimini ſu; poſuiſſe atteſtarentur. Nicolaus tamen ſalutis ſtimulis concitatus, & priſtinæ valetudinis deſiderio ſuccenſus amplius etiam abſumere præſto erat. Sed vexari ſe admodum acriter ſentiens, & propè ſe tantæ molis Olei actione exinaniri cognoſcens, duobus præſtantibus viris, qui pro more fonti cuſtodiæ cauſa præerant, eos ſublacrymans aſpiciens, loculum aureis, & argenteis numis refertum cum argenteo loro, cui numularius loculus erat affixus, tradidit, orans ſeſe commendatum haberent, & morituro ſibi funebre obſequium pro dignitate inſtruerent, ac æris partem erogarent, quoniam ſi, Domini gratia, victurus eſſet, quandoque poſſet hominibus declarare ingrato ſeſe nunquam ſubveniſſe, ſe ipſum totum in præſentia eorum manibus quàm fideliter commendare. Moxque factum eſt, tu quoniam rupi hæſitans ſtaret, & codicillis quicquam adhuc addere geſticns, pronus ad aſtantium eorum pedes languenſque deiceret, & exanimo ſimillibus fieret. Hic eorum alter, ut frugi homines erant, ſolo protinus conſidens genu ſuum moribundi Nicolæ capiti ſupposuit. Hic ubi ad confricationem fomentationeſque venire cœptum eſt, en ſudoris profluvium ingens, uti ſe citiſſimè reſoluturum hominem adorſum eſt, & quantum à nemine ante hac defluxiſſe potuiſſe putent, prorſuſque valido oppreſſus ſingultu, in faciem ex inſperato ceſſit, ibique ſingultum in æſtimabilem vomitum, & totum hominem vehementer concutientem commutans, ceu animam eſſet emiſſurus, villoſum, & obnigrum vermem, ad annularis digiti magnitudinem, inſolentiſſimè nauſeans, eructavit, ac totius corporis diremptis compagibus, incredibilem ob laborem laſſus, mirificèque deſudans, & ſemivivus remanſit.

Qui

Digitized by Google

Qui aderant, non equidem ſatis rei novitate duci in admirationem poterant, vermeque in lapidem colliſo, eum ſaxo contudere, cujus facti crepidinem, ac ſi tormento ignis additus fuiſſet, rivum emrem repleſſe affirmant. Cùmque poſt circiter horas duas Nicolaum aliquantiſper reſpiraſſe cernerent, eum anxium, & anhelantem exexere, ad manuſve vicinam in villam deduxere. Ubi recepto cibo, potuque refectus eſt, ac Domino Deo noſtro, qui ſedet ſuper thronum, & Agno ſalutem, & honorem, & gratias dixit, quod emmi morbo eſſet ejus miſeratione liberatus. Dixtam cum eis egit, demumque abſcedens aurum obtulit, & ex urbanitate recuſantibus, ſingulis tamen aureum noſtratem in dulce amoris pignus, ſignumque reliquit.

Stetiſſe intra fomitem Oleum donec Scortum ſuperventum eliminatum eſt.

MInus fortaſſe planum videbitur eſſe quod narro, quod tamen explicare intelligo, quamvis incredibile dixerat iis viſum fuerit quibus ob cordis duritiem viam veritatis adhuc obſcuram eſſe, divina providentia datum eſt. Proſtituendi ſeſe, ut eſt avariſſimum, & turpiſſimum genus Meretricium ad oleaſtrum ſalutiferum fontem, occaſionem ſibi nactum eſt Scortum elegans quoddam, ratumque cum eò pro variis diverſis morbis curandis concurri cœptum ſit, facilè pellicere hoſpites, & ſolùm ſolo in hoſpitiolo cum peregrinis comeſſitans, ligurienſve, invictos etiam quodammodò laceſſere advenas poſſet. Quæ profectò facultas, neque animo par videri potuit, quod natura pronum mortalium genus ad libidinem ſit, attamen qui noſtrorum diligentiſſimus Scrutator eſt cordium labefactari nullo ſcelere patitur, quod tam uberi gratia ad communem omnium utilitatem, & ejus perennem gloriam impartitus eſt. Itaque poſtquam auſum eſt tam ſacrum intrare limen eos omnes duos dies, quibus locum impudenter incoluit, etſi plurimos blandiendo tentaſſet, velut enim eſſent horrendum patraturi facinus, nullis adulationibus, nulla ejus forma, & nulla comitate ad fornicandum pellecti ſunt. At ut agnoſcerent ingratum fore Domino pernicioſum illud animal, tanti loci incolam fore, mira dicam, ſed veritate quidem conſtantia, ne

Digitized by Google

vix minimam benedicti liquotis ſtillam è fomite ſcatere Dominum permiſiſſe, quandiu ibidem venenoſus Serpens ille moram traxerit; Quod Monzibinii divina inſpiratione advertentes è loco, & eorum finibus tam conficientem peſtem protinus arcuerunt: quo adhuc abſcedente reſolvi fomes hic facer in tantum cœpit, ut Cœlorum clementia conſpicarentur ſibi refarciri, quod duos amiſerant dies.

Ne ſtillam quidem etiam Olei emiſſam quoad tres adfuere Fonti, qui ſecum luſuri talos ſupponere falſos conjurant.

QUis tam agreſtis, tamque feri animi eſſe poterit, ut ambigat eum, qui Virginem parere facere, non etiam integram dictam in propriæ Mineræ fomite ſtetiſſe ſaluber hoc Oleum juſſiſſe? quod omnipotentiæ ſuæ juſtitiæ diſplicuit tres nepharios juvenes tanti loci contaminandi cauſa adverſus advenas ſuper chartularum, & talorum ludo conjuraſſe, hucque perexiſſe: quo datis intra ſe ſignis, tum verò falſorum talorum ſuppoſitione omnes circumvenirent, quos ad ludum allicere uſpiam poſſent: Nonne ſummo rerum patri,& domino curæ id fuiſſe conſiderandum eſt? Pergat ergo inſanum vulgus, & inſurgere deſinat, diſcatque noſtro tempore miracula non ampliùs deſiderare, quorum copia ad ſuperbientia pectora humiliandum ad duros animos conterendum, & ad ferrea corda molliendum ſtultis, & tardis corde ad credendum populis etiam non inſtantibus, non petentibus: oculis noſtris in dies, in horas, in momenta incomprehenſibilia Domini noſtri benignitate ſubjiciuntur.

Epilogus de vi Olei, & Virtute.

INnumerabilia itaque, & fructuoſiſſima juvamenta nobis ex hoc tam ſalubri fonte, Illuſtriſſime Princeps, & ad infirma corpora ſuccurrenda, & ad mentem benè inſtituendam; afferi nemo eat inficias. Quæ ſanè ſi digeſtè magis per ſingula peregrinans velim iis adjicere, quæ ſicco hoc noſtro, & horrido dicendi modo paulò ante connumeravinus, tot profectò, tantaque eſſe diſcerneres, quod nedum Excellentiæ Tuæ, ſed & ferè univerſo Orbi, neque abs re, dixerim, ſtuporem adderent. Nec mirum id quidem cuiquam eſſe videatur. Nam cum ſupremum omnium Oleorum

Digitized by Google

rum liquor hinc inde manans, & ſublime juvamentorum omnium columen igneam quaſi proprio quæſitam jure, ut ſupra oſtendimus, naturam non deſerat, non enim longè admotum ignem concipit, & ingenti deflagrat ardore, an fortè in tot, & tam diverſis experimentis ſentire verebimur? Quin attrahat, diſſolvat, mundificet, deſiccet, conſumat, Epilepticos, Arthriticos, Podagricos, Chiragricos, Paralyticos, Aſthmaticos, curet, Iliarum, Colicum, Genuum, Matricis, Renum, Doſi, Veſicæ, ac Dentium dolorem levet, Stranguriam, Dyſuriam, Excoriationem, Vertiginem, oblivionem, antiquam etiam tuſſim, ac Stomachi frigiditatem, & Matricis præfocationem ſuffumigio ſufferat, Ulceribus antiquis conferat, Recentia vero exſiccet, & cum ſuo ſanguine conglutinet interpellares, Scabiem, Pruriginem, Impetiginem, Puſtulas, Tuberem, Tineam ſummoveat, Sciaticam eradicet; Venenatos morſus moderetur, odoratus ſimpliciter catharrum arceat, reſolvat, omnem ventoſitatem relaxet, lumbricos, & vermiculos, undecunque humanum diſtorqueant corpus, exterminet, & qui ab extra oberrent, fuget. Si tamen frænatum, & omninò cum cæteris ſingulas eas paſſiones juvantibus, & curantibus moderatum, penſata laborantium complexione, ante purgatis corporibus, adhibitum fuerit. Quando maximè ſimplex eas inter nos operationes mirum in modum ſalutem afferentes oſtendat; quas nec quidem alias naturalis ſimplicis ullius virtute exhiberi poſſe crederemus, niſi vim Numinis in eo cœlitus, & miraculosè demiſſam, ut in probatica Piſcina, illa conſpicaremur.

Latuit hactenus, *Illuſtriſſime Princeps*; occultum, & circumfidentium populorum citate circumfuſum. Neque tamen ullius ingenii acies tanta fuit, quæ Oleorum omnium quaſi quintæ hujus Eſſentiæ, incorruptibilis penè naturæ vim, virtutemque penetrare potuerit. Neque ipſi noſtrates *Medici*, ut pace eorum dixerim, quorum ea intererat noſſe, aperuerunt. Cùm ergo ipſe cum *Cicerone* ſentirem eſſe animorum, ingeniorumque naturale quoddam pabulum conſiderationem, contemplationemque Naturæ, ad maximæ hujus, & occultiſſimæ rei indagationem, non levi cum labore ſimul, oblectatione, me contuli. Et quoniam hac in parte rectè me ſenſiſſe animadverti, amæniſſima completus eſt animus voluptate, præclarèque

ut

Digitized by Google

ut ille dicit, mecum actum eſſe putavi, quod in re tam excellenti, veriſſimum quod fuerit, non ſine ingenti ſtudio, ad jucunditate invenerim. Nec putet quiſquam ſubvenite me erroribus uſquam intendere. Cùm nec quæſtus, neque oſtentationis cauſa, hic philoſophemur, ceu ſophiſtæ conſueverunt, ſed veritatis zelo ſuccenſi, qua innixum humanum genus per opportunitatem optionem ſibi ad ſalutem nanciſcatur. Quod ſibi quidem facto facillimum fuerit, cùm nil approbare nos non cognitum intellexerint. Injecturos tamen pleroſque aculeos tortuosè illo ſuo diſputandi genere non ambigimus, quo tres quinque, & album Corvum, ac nigrum Cygnum, ſæpius argumentari conati ſunt. Ubi velim eos non prætereat ita caviſſe nos pro veris falſa tanquam turpiſſimum probare, uti pulcherrimum, & jucundiſſimum, vera videri, quæ dicimus, exiſtimaſſe. Benè vale Dive Clemens Noſter.

Ex Caſtellariano Strozza nonis Decemb. 1460.

Etſi ſcribens multos mihi ſumpſerim judices: quoniam tamen, ceu paulo ante, veritatem profiteor, eorum quæ ſcripſerim, ad generoſi animi partes me conferam, præſtat enim opiniones vulgi nihil facere.

FRANCISCUS ARIOSTUS
PEREGRINUS

Illuſtriſſimo, ac Excellentiſſimo Principi, & Domino

D. BORSIO DUCI, &c.

Sal. pl. dicit.

SE prima io non hò poſta in luce queſta humile Operetta, elucubrata nel tempo ch' io fui in Caſtelloariano Strozza Pretore, & prima non la hò ad viata al ſuo magno, & deſtinato ſegno, gli reſpecti ſono ſtati honeſti, & acceptabili, perche hò vol ſuto conſultare più, e più eruditiſſimi Filoſofi, e Medici, ſi à loro judicio io habbia enucleato la vera,

Digitized by Google

va, e ſincera eſſenza, forza, e virtù di tanto, e così celebre liquore quanto io ſento eſſere queſto laudatiſſimo Olio Monzibiñio, e cognoſciuto per loro benignità grandemente confirmare, e laudare, quanto io hò explicato, & per loro reſcripti; quali per humiltà non adjungo à la operetto: come conſta maximè al noſtro magno Philoſopho, e Medico, e ſummo Oratore, Hieronymo Caſtello, floridiſſimo ornamento di queſta ſplendidiſſima Aula ducale. Ecco la mando in dono, e dedicata al jocondiſſimo nome de la Excellentia Voſtra, ſupplicandola accepti graziosamente, come ſuole quello gli è porto da li fideliſſimi ſuoi, e cariſſimi ſervi; E ſe bene egli è dono minore de li perpetui meriti ricevo da tanta gratia, egli è però tanto quanto più per hora puote l'humile mia ſorte forze, & tenue inzegno, per magnificare, & accreſcere il celebraſiſſimo nome Borſiano, e quello delectare per le efficaciſſime proprietà ſue, per la novità de li ſtupendi, & maravigliosi effecti uditi, & in gran parte veduti ivi exteſi: monſtrando come per lo fauſto, fortunato, e felice tempo del ſuo regere ſi ſia ſcoperta così peculiare, & ſalutifera vena oleaſtre, e più fecunda, e memorabile de quella diurna trans Tiberina de Octaviano, e nella più fertile, più formoſa, più jocunda, & à la Excellentia V. dignamente più grata, & accepta regione de l'univerſo ſuo e florentiſſimo Dominio. Benè vale Dive Clemens noſter.

Ex Monticulo idid. Decembris. 1462.

RESPONSIO

BORSIUS DUX, &c.

Dilectiſſime noſter. *Le voſtre littere habbiamo lecte cum dolcezza, e piacere aſſai, perche le ſono elegante, & ornatiſſime. El libretto autem ci havete mandato cum epſe è acceptiſſimo, sì per la materia, sì perche è tutto gentile, e limato, e terſo, e digno d'ogni Principe. Così vi comendiamo del ſtudio, e lucubratione gli havete poſto. E anche vi havemo gratia del preſente tutto nobile, e polito. Vale.*

Ferrariæ 29. Decembris 1463. à Nat.

Claro Juris Conſulto Dn. FRANCISCO ARIOSTO
Poteſtati Monticuli, dilectiſſimo noſtro.

Digitized by Google

TRIBRACHI MUTIN.

Ad facundum, & eximium Juris-Conſultum

D. FRANCISCUM ARIOSTUM.

QUàm Monzibini vis eſt miranda liquoris
Tam laus ingenii clara Arioſte tui.

Utque per ora Virum quod tu meditaris ab ortu,
Solis ad Occaſum nobile curret opus.

Sic tua non ullis facundia decidet annis,
Non ut ab humano, ſed Jovis ore data.

Te nihil ergo velim tetricas horrere Sorores,
Majus ab exequiis quod tibi nomen erit.

FR. HIERONYMUS BENDEDEUS

Amantiſſimo, ac ſemper Obſervando Dom.

FRANCISCO ARIOSTO PEREGR.

Sal. pl. dicit.

ACcepi ampullam illius tui divini Olei, quam nudius tertius ad me dediſti, imprimiſve magnopere ſum admiratus, & coloris pulchritudinem, & mirificam ejus odoris ſuavitatem: quibus medius fidius rebus animus mirificè commotus, & incitatus eſt; ut in eo quoque non minus virtutis ineſſe crederem. Verùm, & experiendi propediem major facultas dabitur: & intelligendi Te non fruſtra in eo laudando, & tantùm ingenii, & otii poſuiſſe. Si hæc copioſiùs, quàm id quod ſpero, & vehementer opto fuero aſſecutus. Libellos tuos quos rogaſti ut corrigerem, ſi quid in iis Librariorum, vel incuria, vel inſcitia corruptum, vitiatumque eſſet, pro mediocritate ingenii ad te emendatos remitto. Tu ſi quid in iis præterea vitii, vel erroris compereris, aut ignorationi noſtræ, quod nonnulla nobis non ſatis nota ſint, aut certè celeritati veniam dabis. Nobis profectò id ſtudii fuit: ſi minus ad unguem

guem, ut ita dicam: tamen emendatiores ad te redirent. Vale, ſuaviſſime mihi, & ſemper obſervande pr.: meque ut facis ama.

Ludovicus Carrus Domino Franciſco Arioſto S. pl. dicit.

VErbis meis non poſſem explicare quanta voluptate legerim ornatiſſimum libellum tuum, in quo & ſumus admirati Olei illius divini, animique tui ingenii excellentiam ſingularem; ſed quid ego te tua ne tibi nunc prædicem, aut extollam, qui ſim talis, ut à me tu nullam omninò laudationem expectares; ſtudium tamen tuum in illo Oleo celebrando, ac Divi Borſii nomine illuſtrando, diligentiam magnopere probamus, & gratias ingentes agimus, quoniam nobis potiſſimùm iſtuvn laborem non mediocri utilitati fore confidimus, libellum ipſum nunc tibi remitto, meque totum tibi trado. Vale.

viii. Kal. Auguſti.

J E S U S.

Barnabas Percivallus Racanethenſis Franciſco Arioſto Juris-Conſulto S. P. D.

NEſcio quid de te potius inſcribendo admirer, Vir inſignis, an gravitatem cum ornatu, an preſſitudinem cum elegantia: quantum & ingenio, & doctrina valeas optimê id declarat, quem ad te remitto libellus iſte tuus de Oleo Monzibinio: Tu ſitum Monzibii montis legentibus ante oculos ponere videris: Tu vim Olei, atque virtutem ita acutè indagare viſus es, & variis exemplis, atque experimentis cum omni ornatu, atque elegantia approbare: ut te verum acutiſſimum phyſicum, nec non, & hiſtoricum appellare liceat: Quare quàm dulci, & melliſluo, ac graviſſimo tuo dicendi caractere me pluribus diebus maximè delectaveris, & tam pretioſi, ac ſaluberrimi Liquoris Monzibinii Olei naturam, virtutemque me ignorare nolueris: quas poſſum tibi agro gratias. Benè vale, & me ut ames oro.

Ferrariæ pridie Id. Decembris. 1467.

Digitized by Google

ILLUSTRISSIMO, AC CELEBERRIMO VIRO

D. ABBATI

FELICI VIALI

In Patavina Universitate Botanices Professori.

CUm primùm opera ac singulari munere Illustrissimi, ac Famigeratissimi Viri D. *Malliabechii* (ad cujus Musæum veluti Emporium confluunt pretiosiores Literatorum merces) ad me delatum esset Opusculum *Francisci Ariosti* de *Petroleo Mutinensis* agri CCXXXV. ab hinc annis conscriptum, ac nuper à Clarissimo Viro D. *Oligero Jacobæo Regio* in Dania Professore Typis Haffniensibus traditum, non potui, fateor, Vir Doctissime, quin nostratium Socordiæ succenserem, dum è tam dissitis regionibus Clariss. Professores insurgere viderem, qui res nostras illustrarent, & Orbi literato communicarent. Puduit quoque non parum quòd Jurisconsultus harum Scaturiginum historiam primus conscripserit, & admirandas hujus liquoris virtutes literis tradiderit, dum illorum temporum *Artis Medicæ Professor* aliquis provinciam hanc suscipere debuisset, *Franciscus* enim *Ariostus* se tunc temporis Monticuli Prætorem fuisse refert, quod Oppidum Regiensis Ditionis est. Ubi tamen totum librum perlegi hisce nostris *Petrolei Fontibus* admodum gratulatus sum, quòd tam dignum Præconem nacti fuerint, qualis est *Franciscus Ariostus*; perelegans enim est libellus, ac tali stylo conscriptus, qualis horum Fontium dignitatem, ac præstantiam decebat. Ipsi quoque *Ariosto* mihi gratulandum fuit, quòd tam celebrem Patronum sortitus fuerit, qui illius alioquin perituras chartas scombris erepserit; nisi enim hujus Regii in Dania Professoris diligentia, ac amor in literas Opusculi istius penè sepulti misertus fuisset, *Francisci Ariosti* nomen nox alta pressisset, cùm tamen inter literatos viros meritò recenseri debeat. Mecum itaque animo versans, an publicæ utilitati quicquam profuturus essem, si libellum hunc typographis nostris recudendum traderem, ac tam egregium Scriptorem, sed ignotum, Patriæ, suisque Provincialibus redderem, dubius hærebam an id gratum futurum esset

ſet huic Seculo ad res novas ſolùm intento, & in Animali Regno abditiora quæque minuratim perſcrutanda occupatiſſimo, donec tandem duo occurrere, quæ hæſitantiam meam ſuſtulere ; unum quidem tuus hortatus extitit, Vir Doctiſſime, qui non ſolùm præſens, cum Anno elapſo *Mutinæ* ad aliquot dies moram traheres (quo tempore ſuaviſſima, & eruditiſſima tua conſuetudine perfrui mihi non ſine magno fœnore datum eſt) ſed etiam abſens per literas ſtimulos addidiſti, ut quando duo, vel tria tantùm hujus Opuſculi Exemplaria, è Dania in Italiam delata fuerint, illud in commune bonum recudendum curarem, ac eidem Obſervationes meas de harum Scaturiginum præſenti ſtatu attexerem ; alterum verò quod me ad Mutinenſem Opuſculi Editionem impulit, fuit ejuſdem Opuſculi Exemplar M. S. in Eſtenſi Bibliotheca repertum (quod eruditiſſimi *P. Bachini* Bibliothecarii operæ, ac bonitati debeo) multaque alia egregia ejuſdem Auctoris Opuſcula M. S. hac occaſione inventa, ut Dialogus de Divina Providentia, Sermo de Purificatione B. Virginis, Epiſtola ad Sixtum IV. Pontificem de rebus ſummo in Pontificatu ſuo agendis. Injurius itaque hujus egregii Scriptoris nomini, ac potiſſimùm *Ludovico Arioſto*, cujus divina Poëſi ſummè delectatus ſum, mihi viſus fuiſſem, niſi *Franciſci Arioſti* multifariam doctrinam, eruditionem, & magnam apud Literatos illorum temporum exiſtimationem, hiſce Regionibus, ubi olim vixit, ac enituit cognitam redderem.

Noſtrum igitur Exemplar M. S. cum Opuſculo Haffniæ impreſſo cœpi conferre, ac nonnulla in noſtro inventa ſunt, quæ in altero nullo pacto leguntur ; ſunt autem binæ Obſervationes in fine Opuſculi, quæ pietatem redolent, in quibus bonus ille Vir refert ob præſentiam Scorti, & aliquot Luſorum, hos Fontes ab Olei emanatione ſteriſſe ; in fine pariter Epilogi extant ejuſdem Auctoris proteſtatio, adverſus obtrectatores, Epigramma Civis Mutinenſis ad Auctorem, ac tandem in fine Opuſculi tres Epiſtolæ eruditorum Hominum illorum temporum ad Auctorem in Operis commendationem. Hæc omnia igitur editioni noſtræ placuit adjicere, ut Scriptoris tum pietas, tum exiſtimatio penes Eruditos illius ævi magis innoteſcat. Non exiguam quoque operam contulit hoc M. S. Exemplar ad multa emendanda, quæ in Haffnienſi editione obſcuritatem aliquam parere, & Lectorem remorari poterant.

Digitized by Google

Ad invisendas igitur hasce Scaturigines, quæ ad 12. millia passuum *Appenninum* versus *Mutina* distant, me contuli mecum *Arioſti* libellum gestans, quò cùm deveniſſem solitarium loci genium suspiciens (cui meherclè Numen aliquod inquilinum veterum cæca superstitio affinxisset) cuncta perlustrare cœpi, & cum iis conferre, quæ tot annis antea in Opusculo leguntur descripta. Profectò loci facies non multùm ab ea discrepat, quam *Arioſtus* eleganter delineavi, nam ad dexteram *Montis Gibii* planitiem versus (qui Mons omnes supereminet, ac in summitate Oppidum ostentat ejusdem nominis) duo alii Montes extant prærali, nec multum inter se dissiti, quos inter angustus clivus in imo visitur, per quem rivus decurrit ab Indigenis dictus *la Schianca*, quod nomen subticuit *Arioſtus*, solùm innuens fluentum illud ex ingenti ruina hujusmodi nomen sibi comparasse, quod à verbi nostrati significatione non multùm abludit, cum vox talis *Divulſionem* significet; sic Montis dorsum, per quod ad Rivum descensus est adhuc nuncupatur *la Ruvina*, veresimile est autem ex præcipiti ruina in hisce nostris Montibus, qui toti subantrosi sunt, factam fuisse aliquandò angustam hanc Vallem, & veluti Rimam, cùm prius forsan unus & idem Mons essent. Sæpè verò contingit, ut in hac Montana Regione, quæ Planitiem nostram respicit, ac variis in locis ignem efflat, Terra subsidat magno cum strepitu, qualem calamitatem prægressa hyeme experta sunt, varia Oppida, ac Villæ, ut Colonis aliò migrandum fuerit.

Vallis hæc igitur, quæ Montes hos interjacet, ea parte qua Orientem respicit Rupem habet præruptam, ac adspectu horridam, qualem Auctor Opusculi descripsit; Rupes hæc ad satis longum spatium leni curvatura meridiem respiciens expotrigitur, totaque à vertice ad imum usque ubi decurrit Rivus albescit; æquis verò intervallis ità distincta est, ut ab aratro sulcata vidiatur; quod autem mirum est in tam longo tractu, ac in tanta altitudine ne herbulam quidem, vel fruticetum aliquod reperire est, tam inops ac squallens in cute facies est loci, qui intra tantum recondit thesaurum, more scilicet fodinarum, quæ quò metallorum ditiores sunt, exteriùs squallidiores apparent. Altera pars tamen Montis oppoſita, per quam in Rivum est descensus, non inamæna est, nam

Digitized by Google

nam culturæ patiens eſt, & Arboribus conſita, ſatiſque frugifera, binas propterea haſce loci facies, non niſi cum quadam horroris & jucunditatis mixtura intueri licet.

In imo Vallis itaque, ac ſecus Rivum è Rupis ventre Petrolei Scaturigines erumpunt, quæ modò numero tres obſervantur, non admodum inter ſe diſſitæ; unius tantùm meminit Auctor Opuſculi, ac eam putare licet, quæ medium locum, & ſublimiorem ſitum obtinet, cùm ab Indigenis Fons vetus, & Originarius appelletur, ex quo uberior Olei proventus obtinetur, quàm ex reliquis ad latera poſitis. Oleoſam hanc Scaturiginem, cum primùm innotuit, adſpectui obviam fuiſſe arbitrari licet, poſtmodùm verò ab Incolis ad uberiorem Olei copiam impetrandam, excavatum fuiſſe ſubterraneum ductum, qualis nunc viſitur; per ſcallam enim in Saxo inſculptam ad gradus 24. ſatis commodus ad parvam Scrobem eſt deſcenſus, cujus profunditas duarum ulnarum eſt circiter, aquam candicantem continens, in qua Petroleum innatat. In Scalæ fornice, qui totus ſcrupeus, ac parvis variis generis lapidibus coagmentatus eſt penes Scrobem rima viſitur unius palmi latitudine, longitudine verò unius ulnæ, ex qua Rima, quæ in Rupis adytu tortuoſo lapſu ſe recondit, aqua ſenſim defluit, unà cum innatante Olei vectura. Cùm loci obſcuritas curioſitati meæ non parùm officeret, mihi volupe fuiſſet lucerna accenſa cuncta exactiùs perluſtrare, ſed periculoſæ plenum opus alcæ rem hujuſmodi eſſe Fontium cuſtodes monuere, cum Petroleum Naphtæ ad inſtar è longinquo, æſtate præſertim, ad flammam tranſiliat, ac temporis momento, experientia teſte, locum ſubterraneum totum incendio opplere poſſit, cum extrema adſtantium pernicie.

Petroleum porrò, quod Fons hic vetus ſuppeditat tuffi coloris eſt, quod verò ab altero ad lævam poſito educitur aliquantum nigricat, Balneum nigrum propterea appellatur. Odorem autem adeò gravem exhalant hæ Petrolei Scaptenſulæ, ut in illis diutius immoranti graves capitis dolores ſuboriantur; hinc per æſtatem ob partium volatilium promptam diffuſionem, Petrolei collectio Operarios non parum infeſtat, quòd hyeme non ſic evenit quin procul ab ipſis Fontibus ad integrum ferè ſtadium Petrolei odor tam manifeſtè percipitur ut pro Ductore eſſe poſſit ad locum unde emanat.

Digitized by Google

emanat. Mirari autem non ſemel ſubiit quomodo, cùm Petroleum ex partibus ita volatilibus conſtet, illius odor penè ineluibilis ſit, ut quotieſcunque aliquid illo ſemel imbutum fuerit odorem tamdiu ſervet, quam ob cauſam apud Noſtrates, quotieſcumque à *Medicis* pro remedio Petroleum præſcribatur ad ſolum nomen horreſcant ægri, ac præſertim mulieres, quæ ſolùm perfundi vellent.

Ambroſiæ ſuccis, & odoriferis Panacæis.

Bis in hebdomada ii quibus negotium hoc demandatum eſt, Oleum colligunt; modus autem hic eſt: Situlam ligneam in aquam dimittunt, ac parumper inclinant, in quam manuali herbarum faſciculo, Scoparum ad inſtar, Petroleum innatans cum aqua ſenſim deducunt, aquam exinde, foramine in fundo Situlæ aperto, à Petroleo facili negotio ſecernunt. Ex Fonte originario Petrolei ſex libras, plus minus, ut ajunt, qualibet vice educunt, quod bis in hebdomada exequi ſolent; reliqui Fontes pauperiores ſunt, imò alter ex his, utpote effœtus, oſtio aperto jacet, cuique expoſitus.

Tempus equidem quo Fontes iſti Mundo innoteſcere cœperunt ex ipſo *Arioſto* habemus, qui ſcripſit id contigiſſe Anno 1464. menſe Martio, at quomodo, & quinam caſus illos prodiderit omninò ſubticuit; notionem ergo aliquam hujus rei exoptans ab Indigenis ſciſcitatus ſum, num quid hac de re ſcirent, ac ab iis accepi ſibi ab Avis (ſeu veram, ſeu fabuloſum ſit) traditum, Subulcum Scropham macie confectam, & valdè Scabioſam à grege abegiſſe, ne reliquos Sues inficeret, ac in Vallem illam ubi ſunt Petrolei Fontes propuliſſe, quæ poſt aliquod tempus domum, & haram regreſſa eſt pinguis, & ſatis nitida, cum non exigua Porculatoris admiratione; verùm cum rurſus Scropha hæc in eandem ſcabiem recidiſſet rurſus à Subulco in eundem locum propulſa eſt, quò cùm deveniſſet Scrobem quandam aqua plenam celeri paſſu petiit, in qua cœpit ſe volutare, ibique ad aliquod tempus relicta à Scabie denuò convaluit.

Is eſt igitur Fontium Petrolei Montis Zibii præſens ſtatus; ſicuti verò tota Vallis, quæ Montes hoſce interjacet, glebæque ipſæ hujus Unguinis odore perfuſæ ſunt, cum ex illis per diſtillationem

Digitized by

nem aliquam liquoris portionem elici experientia demonſtrarit, ſic Incolæ lucri appetentes ſæpius proximis in locis Rupem perfodiendo novas Scatebras ſcrutati ſunt, ſed hactenus operam perdiderunt, nihilque Olei reperere.

Huc uſque, Vir Doctiſſime, *Hiſtorici* partes egimus, modò *Philoſophicam & Medicam* perſonam induamus. Quamvis generationis modum, ſeu Chymicum proceſſum quo polydædala Natura Magiſterium iſtud conficiat exponere velle, divinare potiùs ſit, quàm ſolidis rationibus certi aliquid ſtatuere, veriſimiliter tamen conjectare licet totum id vi ignium ſubterraneorum perfici, qui in Rupis ventre tanquam in Furno Chymico bituminoſam materiam, qua ſolum iſtud luxuriat, fundant, & colliquent, quæ poſtmodum unà cum aqua ſub Olei forma per rimam in deſcriptam Scrobem, veluti in Recipiens, defluat. *Tractus* autem iſte *Mutinenſis agri*, ubi in Colles aſſurgit, bituminoſa, ac ſulphurea materia ad ſaturitatem refertus eſt; varios ignes præterea intus alit, flammaſque, & ſaxa ingenti fragore quandoque eructat, præcipuè in loco dicto *la Salſa*, qui locus à Petrolei Fontibus Montis Zibii ad quingentos paſsùs circiter diſtat.

Satis autem curioſa eſt hujus Vulcanii Spiramenti Obſervatio, quare non abs re fuerit, circa illius contemplationem paululùm immorari in ſummitate Collis parva planities ſedet, in cujus medio hiatus viſitur Crateris forma, cujus diameter tres Ulnas circiter non excedit, unde materia quædam bituminoſa continuò ſurſum protruditur, ac admodum pultis ebullit: interdum verò, impendentibus præcipuè magnis temporum mutationibus: ex illo hiatu ingentes flammæ erumpunt, unà cum ſaxorum, & cretaceæ materiæ projectione, tanto quidem fragore, ut in ipſa Civitate interdum, noctu præſertim, ſtrepitus non ſecus ac Æneorum tormentorum exaudiri ſoleat: A Senioribus loci accepi Collem illum ex hujuſmodi materiæ, & ſaxorum rejectione notabiliter in altum excreviſſe, & ſubjectam Vallem ferè complanaſſe; hujuſmodi occaſione mentem ſubiit illud *Fallopii* noſtri, qui in libro de Metallis, & Foſſillibus cap. 7. tradidit, Montes conſtructos fuiſſe ex Saxis in ipſo Mundi exordio, Saxa verò è ſicca exhalatione generari, hancque ob cauſam Montes creſcere, ſeu ſaltem reparari nam alioquin, ait ille,

Digitized by Google

Montes non essent perpetui, cum semper & à Sole, & ab aqua aliquid ipsorum abradatur. Collis iste squallens est, ac lapidibus varii generis totus refertus, paucas propterea plantas nutrit, ut qui illis fidem servare nesciat. Mihi quidem hujusmodi conflagrationem videre non obtigit, rem tamen visu horrendam esse ajunt, ut Incolæ, ac Viatores procul effugiant, ne à flammarum, & saxorum crepitante grandine obruantur.

Rem satis curiosam memorant, Jumenta ipsa vicina Salsæ Incendia præsentire ad aliquot dies, ut pascua proxima aversentur, quod facilè crediderim, cum Animalia in terram prona, & pabulum continuò quæritantia, terræ halitus acutius percipiant, quàm homines surrecti, & ad altiora intenti, hoc præcipuè in loco, ubi ante eruptionem viscera Montis exæstuant mugitibus, ac bombis præcedentibus. Locus propterea desertus est, utpote statio malè fida Agricolis, ac Pastoribus. Materia porrò, quæ ex illo hiatu erumpit, cinerei coloris est, sulphureum, ac bituminosum odorem redolens, mollisque est, ut pedem intra craterem immittere periculosum sit. Hunc locum forsan illum ipsum esse quem notat *Plinius* l. 2. Hist. Nat. cap. 103. arbitrati licet, ubi tradit *in Mutinensi agro statis Vulcano diebus ignem exire solitum*; quia verò Ethnicis superstitio familiaris fuit, propterea creditum ignem huno solitum erumpere sacris *Vulcano* diebus, cùm revera nullus ordo in ejusmodi conflagratione observetur.

Quin apud eundem *Plinium* locus alter notatu dignus extat, ut qui Montium istorum olim factam disruptionem innuat, unde forsan Montis convexitas, quæ Rupi est opposita, & per quam in Vallem ad Petrolei Fontes descensus est, *Ruina* nomen, quod adhuc retinet, forsan desumpsit; hæc autem sunt *Plinii* verba lib. 2. c. 84. *Factum est*, inquit, *ingens portentum Lucio Martio, ac Sexto Julio Coss. in agro Mutinensi: namque Montes duo inter se concurrerunt crepitu maximo adsultantes, recedentesque, inter eos flamma, fumoque in Cœlum exeunte, interdiu spectante è Via Æmilia magna Equitum Romanorum familiarumque, & Viatorum multitudine. Eo concursu Villæ omnes elisæ, Animaliaque permulta quæ inter ipsos fuerant exanimata sunt.*

Extant præterea aliis in locis similia Spiramenta, quæ noctu, & interdiu flammarum globos cum strepitu eructant, ut in loco quo-

quodam dicto, *Barigatio*; quare totus hic tractus *Mutinensis, & Regiensis agri*, qui ad *Appennini* radices jacet bituminosæ, ac sulphureæ materiæ valdè ferax est, nuperque in *Scandianensi ditione* nova Sulphuris Fodina reperta est, quæ Sulphuris purissimi copiam elargitur. Copiosum igitur pabulum habent ignes isti subterranei, ut per tot secula potuerint exardescere; quare cum bituminosa materia in horum Montium viscеribus ubertim supperat, Ignem hunc subterraneum non procul ab his Fontibus stabulantem, hujus admirandi liquoris verum Artificem esse censendum est, licet enim Ignis apud Chymicos, ut penes *Helmontium*, magnus Analysta, rerumque Mors, ac Destructor audiat, multorum tamen mixtorum Auctor, ac Parens à Cl. *Boylæo* in Chymista Sceptico meritò appellatur, allato exemplo de Vitro, quod Ignis donum est.

Nequaquam autem crediderim Petroleum nostrum novum fuisse Naturæ productum, sed antiquissimum ejusdem Naturæ Magisterium, nostris tamen temporibus à Divinæ beneficentiæ munere reservatum, quod licet Ars Chymica adhuc æmulari nescierit, non ideò tamen putare licet natalem suum cuiquam debere, quàm bituminosæ, & sulphureæ pinguedini, ab ipso Mundi ortu hisce Montibus inditæ, sed cum tali partium mineralium imperceptibili mixtura, ut tale concretum emergat, eo modo quo ex sulphureis, & omnigenis è terra exhalationibus à Solis calore in altum evectis scimus generari in aëre *nimbos*, *& non imitabile fulmen*, quamvis modum ignoremus, quo in aëris Officina paretur fulmen, cujus tam admirandæ sunt proprietates, ut Philosophorum ingenia non minus exercuerint, quàm eluserint.

Porrò quod egregias dotes spectat, quibus Parens Natura Petroleum nostrum insignivit, non est quòd in hoc multùm immorer, cùm dè ipso multi Auctores scripserint, ac ejusdem usus apud exteros forsan frequentior sit, quàm apud nostrates. *Fernelius 7.* Meth. ait esse *summè calidum, attenuans, penetrans, siccans, ac digerens materiam omnem frigidam, Epilepsiam, Paralysim, spasmum, ac Uteri frigidiores affectus solvere. Fallopius noster* in lib. de Ulceribus cap. 11. ad corrigendam frigidam Ulcerum intemperiem, Oleum Montis Zibii valdè commendat; in eodem libro cap. de ambustis miram Petrolei efficaciam se expertum esse ait, in combustis partibus,

Digitized by Google

traditque *ſe vidiſſe Ruſticus Mutinenſis agri cum exuruntur infundere partem exuſtam in illo Oleo, & obſervaſſe ſucceſſum præſtantiſſimum Baccius* lib. 5. de Thermis multa refert, quæ ſibi ait à *Mutinenſi Medico* communicata de noſtro Petroleo, & ignibus ſubterraneis Montis Gibii, & liquorem hunc celebrat *ad inveteratas junctura-rum duricies emolliendas.* Petrolei noſtri meminere *Matthiolus* lib. p. in Dioſc. c. 82. *Cæſalpinus* de Metallicis lib. p. cap. 31. *Braſavolus* in Examine terrarum, *Cardanus* de ſubtilitate lib. 5. è recentioribus *Schroderus* lib. 3. c. 32. ubi Petroleum Mutinenſe *Axungiam Macrocoſmi* appellat, ac cerebro, & nervoſo generi conferre ſcribit. *Sylvius Deleboe* lib. p. c. 14. ubi Emplaſtro ſuo carminativo Oleum terræ admiſcet. *Etmullerus* in Commento Ludovic. Tit 19. Petroleum nobile penetrantivum, & reſolvens vocat, Oleoque Succini conſimile facit; è noſtratibus verò *Bernardus Caſius* è Soc. Jeſu lib. 3. cap. 7. & 11. ſuæ Mineralogiæ, ac poſtremò *Antonius Fraſſonus* in ſuo libello de Thermis M. Gibii.

Uſus hujus liquoris, qui nobis abundè ſuppetit, ac non magno conſtat, apud noſtrates, ut ſuperiùs dixi, ob graveolentiam non adeò frequens eſt, quare non levis admiratio me cœpit, quomodo ab *Arioſto*, & iis qui ad ipſum literas ſcripſerunt in hoc liquore commendetur odoris ſuavitas. Mentem ſubit recordatio, Vir Clariſſ. quòd cum *Mutinæ* eſſes, & in Pharmacopolio lagænam Petrolei odorateris, teque magna voluptate perfuſum diceres, ac ego admirarer, ortam inter nos Quæſtionem de odorum, & odoratus natura, factamque mentionem de Galbano, quod ſacri Thymiamatis compoſitionem ingreditur ut ex cap. 30. *Exodi*, cùm tamen Galbanum malè oleat, & ad fugandos Serpentes commendetur, ut ex 3. Georg.

Galbaneoque agitare graves nidore Chelidros.

Nolo hic de Naſorum guſtibus diſputemus; Nobis profectò odor Petrolei, quod *Fallopius* Stercus Diaboli appellavit, in cenſu ſuavium odorum, reponendus nequaquam videtur, ut ut *Arioſtus* illius fragrantiam non ſemel deprædicet. Suſpicari propterea licet hoſce Petrolei Fontes, à primæva ſui bonitate aliquantum degeneraſſe, ac idem fatum ſubiiſſe, quale identidem cœteris Aquis Thermalibus

Digitized by Google

libus apud *Baccium* lib. p. c. 24. ubi agit de Naphta : obtigiſſe legimus. Cauſæ autem hujuſmodi mutationum magnæ aquarum eluviones, terræ motus, Venti ſubterranei, conflagrationes eſſe conſueverunt quæ in terræ viſceribus priorem œconomiam perturbant non ſecus ac in humanis corporibus, ob varias ægritudines contingit, perturbato, aut intercepto liquidorum curſu, id eleganter carminibus expreſſit *Ovid.* in 15. Metam.

Nam ſive eſt Animal Tellus, & vivit habetque
Spiramenta locis flammam exhalantia multis.
Spirandi mutavere vias, quotieſque movetur.
Has finire poteſt, illas aperire cavernas.

Cùm autem montana hæc Regio magnis concuſſionibus, ob frequentia ex *Salſa* hiatu flammarum, & ſaxorum eructamenta obnoxia ſit, mirum non eſſet, ſi Petroleum noſtrum duorum ſeculorum ſpatio ſuos manes paſſum fuiſſet, ac illi aliquid ex odoris, aliarumque dotium præſtantia deceſſiſſet, nec non, ſi ex illius uſu morborum, alioqui inſanabilium, tam prodigioſæ curationes, quales *Arioſtus* deprædicat, noſtra hac ætate non obſerventur. Haud ſum neſcius, cùm quid novi in rerum natura emergit, ad rei novitatem magnum fieri hominum, confluxum, ac non multò poſt id quod ſummæ fuerat admirationi deſpicatui eſſe; magno tamen honore, & exiſtimatione ad longum tempus fluxiſſe hos Fontes, ex ſuperiùs memoratis Scriptoribus ſatis perfectum eſt. Profectò cùm primùm hi Fontes Mundo innotuere, undequaque tanquam ad rem Sacram tum ſanos, tum ægros magna frequentia confluxiſſe, cenſendum eſt, cùm eo loci, & Scorta, & Aleatores, & *Ambubaiarum collegia* concederent, ad lucra captanda, ut ex poſtremis *Arioſti* obſervationibus habetur, inibi quoque hoſpitium aliquid fuiſſe idem Auctor refert, cum noſtro hoc ævo locus prorſus inhoſpitus ſit, imò ipſa ſolitudinis ſedes.

Demus itaque Oleoſum hunc laticem à priſca ſui bonitate paululùm deſciviſſe, non ideò tamen deſpectui eſſe debet, neque à foro Medico ablegandus : ego quidem in nervorum diſtentionibus, in Arthriticis doloribus citra inflammationem illius vim delenificam expertus ſum : in Hyſtericis affectibus, non ſolùm illinitione

Digitized by Google

adhibitus, ſed per os quoque ad guttas aliquot, ut Oleum Succini, in aqua appropriata exhibitus, mirificè confert, ſic in Puerorum lumbricis, in Ulceribus inveteratis, egregiam operam præſtitiſſe non ſemel obſervavi; in affectibus porrò cutaneis, & ſicca ſcabie maximè conferre, imò divinum prope remedium eſſe, non ſolùm Petroleum, ſed Scrobis Aquam, ac cœnum ipſum, pro comperto habeo. Tribus ab hinc annis Vir nobilis in hac Civitate fœda Scabie ad longum tempus laborabat, quæ tam altas radices egerat, ut generoſiora remedia eluderet, Patiente ad cachexiam ſenſim delabente. Suaſor fui, ut pro Balneo aqua illa uteretur parvi Fluenti quod Petrolei Fontes lambit, & hoc ſolo remedio aliquoties repetito, fœdam hanc peſtem eliminavit. Hoc exemplo monſtrante viam multos Scabioſos, & Elephanticos ad Fluentum illud, velut ad noſtrum Jordanem ablegavi, nec ſine fauſto eventu. Multa alia quoque beneficia præſtiturum, tum Oleum, tum aquam, in qua innatat, ac eam quæ Fontes delibat dum prætergreditur, putarem, ſi attentiori ſtudio *Medentes* ad frequentiora experimenta captanda animum adverterent: At niſi ad Pharmacopolia Medicæ formulæ ex mille adverſis rebus concinnatæ, excogitata compoſitione luxuriæ, ut de Theriaca ſcripſit *Plinius*, præſcribantur, nihil actum videtur, quaſi in Pyxidibus illis hoſpitetur Sanitas, de quibus priſcum illud verè dici poſſit. *Aliud in pyxide, aliud in titulo.* Æterna equidem laude dignos *Profeſſores Patavinos* ſemper prædicabo, ut qui *Balneorum Aponitanorum* antiquam dignitatem ſartam rectam ſervarint, qualem habebant priſcis temporibus, ut etiamnum velut de iis *Claudianus* cecinit, dici poſſit.

Omnune medentum
Auxilium, præſens Numen, inempta ſalus.

Dum varios Scriptores hac de re evolverem, ac fortè occurreret *Iacobi Bontii* Opus de Hiſt. Nat. & Medicina Indiæ Orientalis, multò magis incuriæ noſtræ iraſci mihi neceſſum fuit. Deſcribit hic Auctor l. 2. cap. 9. Oleum quoddam, quod nomine *Olei Petræ* ab Indigenis appellari ait, noſtro valde conſimile, ut quod è rupibus emanet, & in ſubjecta flumina præceps cadat: hæc autem ſunt illius

Digitized by Google

illius verba. *Hoc Oleum*, ait ille *à Barbaris in tanto pretio habetur, ut Rex Achinenſis, qui potentiſſimus eſt hujus Inſulæ Tyrannus ſub capitali pœna iſtud evehi inde prohibeat, ita ut incolæ nec̃e intempeſta, ſi quæ noſtra, aut Anglorum navis eorum littoribus appellat ad nos iſtud furtim deferant. Hoc Oleum partibus affectis illitum miraculi inſtar ægros conſolatur. Odore porrò eſt gravi, non tamen faſtidioſo.* En quomodo Oleum illud noſtro affine eſt tum ſubſtantia, tum virtutibus, tum natali ipſo; non tanti tamen apud nos Petroleum noſtrum eſt, adeò nobis ſordent munera, quæ tam liberali manu Parens Natura diſpenſarat; ac forſan ob talem contemptum non tam uberem Olei copiam profundunt amplius hi Fontes, ut olim, centum ab hinc annis, cùm *Baccius* lib. 5. de Thermis refert Scaturigines iſtas, aliàs feraces fuiſſe 40. librarum ſingulis diebus, ſuo verò tempore ad ſummum non excedere octo libras, noſtrâ verò ætate ſex libræ bis in hebdomada vix impetrentur; quarè unà cum *Iob.* c. 29. tempus illud memorare libeat. *Quando Petra fundebat nobis rivos Olei.*

Herbam quandam ab Incolis *Fumanam* dictam ſub ipſum Opuſculi initium deſcribit *Arioſtus* cujus generis talem ſe nuſquam vidiſſe ait, eamque ad ripæ declivis initium ſubcreſcere, hortulano tithimalo ſimilem; tota qua potui diligentia Plantam hanc perquiſivi, ac neſcius an Planta hæc inter Vernales, an Æſtivas, vel Autumnales recenſenda eſſet, hoc ipſo Anno pluries M. Gibbium adivi, & rupem totam perveſtigavi, ad illius verticem per Callem quendam, quem *paſſo ſtretto* appellant, prorepentem; ſed oleum & operam, ut dici ſolet, perdidi. Profectò non ſemel me pœnituit tam vilis plantæ indaginem inſtituiſſe per loca adeò prærupta, quibus ut me expedirem, non minùs neceſſariæ erant manus quàm pedes: quaſi Botanicam Scientiam magnô theſaurô auctiorem feciſſem, ſi res ex votô ſucceſſiſſet.

Riſum vix tenebant Amici, qui mecum ad invenſendos Petrolei Fontes venerant, dum è Valli me per clivoſum ſupercilium reptantem adſpectabant, & quod nunquam videram perquirentem. Tu equidem, Vir Doctiſſime, conatus meos non riſiſſes, quem ſcio nulli labori, & peregrinationi peperciſſe ad exoti-

cas

Digitized by Google

cas Plantas perſcrutandas, ut Patavinum Hortum, cui præſides, ditare poſſes, quod magna nominis tui celebritate jam præſtitiſti. Nullam igitur herbam *Fumanam*, quæ notis reſpondeat ab *Arioſto* deſcriptis mihi reperire conceſſum fuit. Herbam enim illam nullum odorem ſpirare ait *Arioſtus*, *neque niſi vanum*, *& inſipidum ſaporem deguſtantibus præbere*, ac ſi fatua eſſet materia; omnes verò Plantas, quæ in Vallis fundo, & non adeò longè ab ipſis Fontibus *Fumanæ* aliquam effigiem referentes occurrebant, ſapore amaricanti præditas inveni, & aromaticum odorem redolentes. In *Actis Haffnienſibus Vol.* 5. p. m. 193. *Herbæ Fumanæ* mentionem factam invenio, nam *D. Arnoldus Syen* Celeberrimus Botanicus Leydenſis in Epiſtola ad *Gaſp. Bartholinum Tho.* filium Fumanam herbam ad Ciſti ſpeciem refert, ac *Arioſti* meminit inſipidum ſaporem illi adſcribentis; ſubdit tamen illum non ſatis accuratè hujus Plantæ attributa expoſuiſſe; quare inſignis ille Botanicus & ipſe dubius hæret quid de hac Planta ſtatuendum ſit, ut ex ejuſdem Epiſtola ſatis conſtat. *D. Lucas Schækius* Academiæ Cæſareo, Leopoldinæ Præſes digniſſimus Iconem herbæ Fumanæ per epiſtolam ad me tranſmiſit, quem ajebat in Bibliothecas *Jo: Rhodii* repertum fuiſſe, mihique hoc onus imponebat, ut vernaculam hanc Plantam perveſtigarem, & Botanicos de hac re dubios ſollicitudine abſolverem, cujus rei me compotem eſſe nequiviſſe ſummopere doleo. *D. Agnellus* Medicus Saxolenſis, Vir ætatis ſatis provectæ, mihi retulit recordari ſe olim à Patavino Medico Botanicum huc miſſum fuiſſe, ad *Fumanam* herbam perquirendem, quare *Jo: Rhodium* Patavii tunc commorantem credere licet, ipſum fuiſſe qui miſerit ad Plantam hanc perſcrutandem, ut qui Opuſculum M. S. in hiſce Regionibus forſan repertum, in ſuis Scriniis ſervaret, quod poſtea Typis Haffnienſibus imprimendum tradidit *D. Iacobæus Regius* Profeſſor. Nullam ergo Plantam, quæ *Fumanæ* ab *Arioſto* deſcriptæ propior ſit reperire datum eſt quàm eam quam ad Te miſi ac *Chamæciſti* ſpeciem judicaſti. *Fumanam* igitur herbam ſive Plantam imaginariam eſſe arbitrari licet, vel fato quodam, ut ejuſdem nomen portendit, fumi ad inſtar evanuiſſe.

Antequam claudam Epiſtolam aliqua etiam de *Petroleo Montis Feſtini* perſtringam; non unica enim Scaturigine hujus admirandi liquoris

Digitized by Google

liquoris gaudet. *Mutinenſis Ager*, aliam ſiquidem habet longè præſtantiorem altiùs aſcendendo verſus *Appenninum*, propè Oppidum quod *Monfeſtinum* dicitur. Solius autem *Montis Gibii* apud Scriptores fit mentio, *Montis* verò *Feſtini* nomen penè ignotum eſt, *carnit quia Vate ſacro*. Hujus Scaturiginis longè diverſa conditio eſt, ab altera ſuperiùs deſcripta, hæc enim in profundis Terræ Viſceribus concluſa eſt; in parva igitur planitie tota herbeſcente prati ad inſtar prælti putei fodiuntur ad ulnas 70. circiter, ubi in imo è dura Silice liquor emanat, cum aliqua portione aquæ, interdum etiam ſincerus, & eximii candoris, quò à *Petroleo M. Gibii* diſtinguitur, quod ruſſum eſt; ab aqua verò facilè ſeparatur, in qua innatat. Ibi Centenos Puteos viſere eſt, ſed jam effœtos quotannis enim duos, vel tres Puteos effodiunt. In hos Puteos per ductarium funem Operarii deſcendunt ad colligendum Petroleum, quod Opus illis moleſtum eſt, ob fumoſam exhalationem, quæ illos adeò infeſtat, ac præſertim ubi primò liquor emanare cœperit, ut interdum exanimentur, ac nonnullos etiam periiſſe dicant; ajunt autem arctari ſibi ſpiritum, & in auribus acutiſſimum doloris ſenſum percipere, quaſi ſtylo perforentur.

Inter hos puteos, variæ Scrobes occurrunt, in quibus Aqua ad ſoli ſuperficiem viſitur, quæ ſemper ebullit, non ſecus ac aqua famoſi *Balnei Viterbienſis*, quod dicitur il *Bullicame*, actu tamen frigida eſt, ſaporemque ſalſum præfert, ac Petrolei odorem redolet; aliquem uſum medicum habere probabile eſt, ac præſertim ad cutaneos affectus, veluti aquam parvi Fluenti apud Scaturigines Montis Gibii ſuperius memoratam, de qua re conſulenda eſſet experientia.

Ab horum Putoorum Cuſtode ſciſcitatus ſum illorum originem, & unde ſomniarint Venam Petrolei tam in profundo latere, qui reſpondit ſibi tempus ignotum quo primùm Mundo innotuerint, odorem autem, quem locus ille expirat latentem Venam indigitaſſe; *Lucri ergo bonus odor* ſagacibus, ac naſutis Indigenis ſuaſor fuit, ut Puteos foderent; ſicque etiamnum ubi odor propè ſolum fortius ſpirat novos Puteos effodiunt. Qualibet hebdomada 20. libras, plus, minus Petrolei è Puteis iſtis obtinent; illius autem talis eſt puritas, & candor, ut nullius rei mixtione fœdari poſſit,

Digitized by Google

quamcunque enim rem affundas perſtat illius candor illæſus; ſic autem reſpuit cujuſcunque rei connubium virginalis hic lapex, ut nullo modo ab Agyrtis adulterari poſſit, omnes enim liquores ſupereminet. Videtur equidem cum ſpiritu Vini rectificatiſſimo permiſceri, ſed ſi Vini ſpiritus cum tantillo Croci coloratus reddatur, apparet diſtinctio, Petroleo ſupernatante.

Clariſſ. *Jacobæus*, ut ex illius Epiſtola ad Lectorem Opuſculo *Arioſti* præfixa naturam Petrolei ad Naphtam, & Succini naturam referens, ait peracta leni deſtillatione, magma quod reſtitat in fundo vim electricam paleas attrahendo poſſidere; experimentum addit, nimirum Petroleum cum ſpiritu nitri per coctum abire in craſſamentum quoddam fragile, & opacum. Chimicum examen quoque inſtituit *Schroderus* l. 3. cap. 32. Petroleum rectificando in Capella vacua, quo pacto ait obtineri Spiritum limpidiſſimum.

Deſtillationem ego quoque inſtitui, ac liquor exivit, cui aliquid majoris perſpicuitatis acceſſit, ſed non parùm nativi odoris deceſſit, exiguo magmate flavi coloris in fundo relicto; Petroleum ſic deſtillatum igne accenſum flammam quidem minùs fuliginoſam, ſed magis languidam edere viſum eſt; quare Petroleo, Montis Feſtini ſaltem, nihil perfectionis per deſtillationem accedere facilè crediderim, cùm à Natura, viribus Arti non datis, ſatis elaboratum videatur; fragmenta laterum ignitorum in Petroleum conjeci, ut ex illis Petroleum laterinum elicerem; liquorem ruſſum obtinui, qui nihil ferè genuini odoris referret; hujuſmodi occaſione expertus ſum an igniti lateres plus aquæ abſorberent quàm Petrolei, ac facto per exactiſſimam Bilancem examine, plus aquæ quàm Petrolei bibiſſe compertum eſt. Deſtillatione quoque facta ex æquis portionibus Aquæ fortis, & Petrolei, indiſcriminatim viſa ſunt aſcendere Petroleum, & Aqua fortis, in Recipiente tamen ad invicem ſeparabantur, innatante Petroleo, ac immutato non parum illius tum colore, tum ſapore, quare Olei Amygd. am. indolem referebat; magma in fundo collectum eſt atri coloris ad inſtar picis, in quo nihil Electrici deprehendi. In hac deſtillatione multùm Petrolei abſumptum eſt, ac tota ferè Aqua fortis recuperata eſt. Cùm in nullo magis affectu, quàm in Puerorum

rorum Lumbricis apud Noſtrates familiaris ſit Petrolei uſus, aliquot terreſtres Lumbricos ſatis vivaces in Vas Petroleo plenum conjeci, ac in iis multas contorſiones obſervavi, vixere tamen ad horæ circiter quadrantem, ubi in Vitrioli ſpiritu optimo temporis ferè momento, extincti ſunt.

Deſcendendo ab his Puteis Mutinam verſus, ad 14. paſſuum millia, locus quidam occurrit apud Indigenas ſatis famoſus, quem appellant *le Bombe*, in medio Craterem habet inſignis amplitudinis, qui continuò materiam bituminoſam eructat Petrolei odorem referentem, interdum autem tanto cum ſtrepitu id quod retinet in Ventre concluſum rejectat, ut Bombardarum, unde nomen traxit ſonitum æmuletur. In hiſce locis tota qua potui indagine obſervavi num Planta aliqua exotica hoſpitaretur, ac præcipue Fumana Herba, nihilque notatu dignum reperire datum eſt, quam Narciſſos ſuaviſſimum odorem præ cæteris expirantes.

Hæc habui quæ de Mutinenſis Agri Petroleo, ac de Herba fumana ad Te ſcriberem, Vir Doctiſſime. Cæterùm ſi pro Epiſtola Libellum conſcripſiſſe viſus fuero, prolixitati meæ patrocinium à Te nec expoſco, nec expecto, eorum enim, quæ legentis palato arrideant: (qualia iſthæc Tibi fore non ignorabam) nunquam prolixa eſt enarratio. Vale Patavini Athenei Ornamentum, mihique ut cœpiſti, favere perge.

Illuſtriſs. & Celeberrimi Nominis Tui

Mutinæ die 15. Junii 1698.

Cultor Studioſiſſimus

Bernardinus Ramazzini.

Digitized by Google

BERNARDINI RAMAZZINI,

In Gymnaſiô Patavinô Medicinæ Profeſſoris Primarii &c.

EPHEMERIDES BAROMETRICÆ,

Cum Diſquiſitione cauſæ aſcenſus, ac deſcenſus Mercurii in Torricelliana fiſtula.

Cum totâ Controverſiâ, quam idem habuit cum

D. C. GUNTHERO SCHELHAMERO,

In Kilonienſi Lyceo Medicinæ Profeſſore;

Hiſce omnibus accedit nova Epiſtola ejusdem

R A M A Z Z I N I,

Ad Nobiliſſimum Virum

D. L U C A M S C H R O E C K I U M,

A. N. C. Præſidem, cum Solutione Problematis ex Invento *Celeberrimi Viri Domini*

V. G. L E I B N I T Z I I.

Illuſtriſſimo, & Excellentiſſimo Domino,

D. FRANCISCO LAUREDANO, EQUITI, PROCURATORI, AC PATAVINI LYCEI MODERATORI,

BERNARDINUS RAMAZZINI Felicitatem.

SI in literaria mea ſupellectile, quam pertenuem agnoſco & fateor quicquam habuiſſem, quod Nominis Tui dignitatem & omnigenam eruditionem decere credidiſſem, Procurator & Eques

Digitized by Google

& Eques Ampliſſime, jamdudum donario aliquo pro obſequii & grati animi ſpecimine, Tibi litaſſem, haret enim, æternùmque hærebit alta mente repoſitum, quot beneficia, quos honores in Patavino Gymnaſio munificentia tua mihi contulerit. Potuiſſem equidem Veteres imitari qui cum thura non habebant, fare & mola ſalſa Numinibus ſuis ſupplicabant; Aſt nimia flagrabam cupiditate aliquid Tibi offerrendi, quod poſſes, cum à publicis commodis, quibus tua ſingularis Virtus Te affixit, liceret vacare, non ſolùm legere, ſed etiam circa illud ingenii tui aciem exercere. Dum itaque ob longiorem moram animo angebar, ſuccurrit tandem habere me literariam Controverſiam, quæ adhuc eſt ſub Judice cum Celeberrimo Viro Germano D. Chriſtophoro Gunthero Schelhamero Archiatro Gottorpienſi, & in Kilonienſi Univerſitate Medicinæ Profeſſore circa motiones Mercurii in Barometro, juxta aëris ſtatum, modò pluvium, modò ſerenum, curioſum mehercle argumentum, quod Doctiſſimorum Virorum ingenia torſit, & adhuc fatigat. Viſum eſt itaque rem Tibi & naturalium rerum ſcrutatoribus me non ingratam facturum, ſi ea quæ hac de re variis temporibus & locis ſcripta & acta in Proceſſus formam per literas apud Sapientiſſimum, & Celeberrimum D. Lucam Skroeckium Academiæ Cæſareo Leopoldinæ Præſidem meritiſſimum, in unum Opus colligerem, illique novam Epiſtolam pro ſolutione problematis ad eundem D. Præſidem pro Additamento apponerem. Hoc itaque Opuſculum Nomini Tuo, & Generis claritudine, & rerum geſtarum celebritate ampliſſimo, quod, ut Plinii verbis utar, obſoletis nitorem faſtiditis gratiam, novis auctoritatem, *potis eſt impertiri, addico & voveo. Nullus dubito, quin ea comitate, qua ſoles, & cunctorum animos Tibi devincis munuſculum iſtud, qualecumque eſt, benignè ſis excepturus. Vale diù ac plurimùm Literatorum Mecænas.*

Dabam Patavii Kalend.
Junii 1710.

Digitized by Google

LECTORI BENEVOLO S.

MEmini legiſſe me apud Tullium, *non poſſe vitari reprehenſionem, niſi nihil ſcribendo*, quod equidem vero verius ubique, quocunque tempore, & in quacunque facultate eſſe deprehenditur, idcircò verè ſapere eos exiſtimo, qui Scriptorum Opera evoluere contenti ſunt & licet inter doctos magna nominis celebritate gaudeant, nullo pacto adduci poſſunt, ut aliquod ingenii ſpecimen publici juris faciant. Hujuſce genii homines iis perſimiles mihi videntur, qui ædificare non ambiunt, ſed ab aliis magno luxu, & impendio conſtructas Ædes emunt, atque ut eleganter Plinius, *aliena fruuntur inſania*, aliorum ſcilicet periculo edocti, *quam magnum ſit dare aliquid in manus hominum*, uti ajebat Plinius Junior in Epiſtola ad Celerem. Ubi enim quis poſthumæ famæ ſpe concepta Opus aliquod moliri velit, ex quo nomen, & laudem ſibi comparet, mirum eſt quantum curarum, quantum moleſtiæ ſibi imponat, quoties pluteum cœdere, & ungues arrodere neceſſe ſit, ut ingenii fœtum ad umbilicum deducat, quo edito præſtò eſt livor, qui facino illum corrumpere pertentet. Hinc nihil frequentiùs, quàm inter literarum Cultores Controverſias oriri quæ quò magis in longum producuntur, eò acriores ſunt, ut denique in probra & contumelias deſinant. Egregiè ſanè in hanc rem D. Ambroſius in L. de Officiis conſuetudinem hanc his verbis maximè improbans ait, *ambo convitiati ſunt, uterque condemnatur, nemo abſolvitur.* In mea Controverſia cum D. Schelhamero circa motiones Mercurii in Barometro haud quaquam paſſus ſum ut ſimile quid contingeret, poſtremæ enim illius Diſſertationi epiſtolari ſatis prolixæ, nihil volui reponere, quamvis materia abundè ſuppeteret, nam id quod modò diſputationibus noſtris in unum collectis placuit addere, nihil aliud eſt, quàm Problematis ſolutio, mihi per literas à Nobiliſſimo, & Doctiſſimo Viro D. Leibnitio communicata. Tu interim L. B. iſthæc æqui bonique conſule, & Vale.

Ne

Digitized by Google

NEminem ferè ex Rerum Naturalium Professoribus hac nostra Ætate, & Sæculo tam erudito esse video, qui duo illa famosa Instrumenta, Barometrum scilicet, ac Thermometrum ad varias Aëris vicissitudines dignoscendas, ac si lubet etiam dimetiendas, in suo Musæo non servet, perpaucos tamen adhuc fuisse existimo, qui ad quotidianas Observationes circà hæc Instrumenta animum intenderint, vel illas, quòd sciam, ediderint, ex quo forsan non levia Errata, & falsas Suppositiones irrepsisse (saltem circa Motiones quæ in Barometro fiunt) quin & Doctissimos Viros hisce hallucinationibus ansam præbuisse meritò suspicari licet. Iisdem erroribus aliorum Scripta me quoque per aliquod tempus transversum egisse fateri non puder; Ratiocinio enim Celeberrimi Viri Jo: Alphonsi Borelli in Opere tam commendato de Motionibus Naturalibus à Gravitate pendentibus nimis fidens putabam, imò cum tanto Præceptore juraſſem quòd nebuloso Cælo, & impendente pluvia ob auctam (saltem probabiliter) Aëris gravitatem altiùs in fistula debuisset elevari Mercurius, sicuti post pluviam, Aëre repurgato, & redeunte Serenitate, deprimi; verùm ex Observationibus singulis diebus in hac Urbe per integrum Annum accuratè mihi habitis deprehendi, me non leviter deceptum, ac toto Cælo erraſſe; constanter enim post diuturnam Serenitatem, Cœlo nubibus obducto, ac imminente pluvia, cum Aërem quilibet graviorem crederet, *Mercurium* in fistula descendere observavi, attolli autem post pluviarum descensum Aëre serenato, Validissima equidem sunt rationum momenta quibus Vir Clarissimus statuminare satagit Propositionem suam 115. quæ sic habet. *Mercurius in fistula Torricelliana altiùs elevatur dum Aër nebulis pluviosis impræguatu, at postquam pluvia delapsa est, denuò Mercurius in fistula deprimitur.* Ast in contrarium ipsa reclamat Experientia, quæ Ratiociniis nostris persæpè illudit, & ingeniosè conficta, sed falsis fundamentis superstructa, facillimè diruit.

Mirabitur forsan quispiam quòd duorum Annorum Observationibus, quas Pisis Vir Clarissimus Annis 1657. & 58. *Serenissimi Ferdinandi Secundi M. Hetruriæ Ducis* jussu feciſſe ait, unius Anni Obser-

Digitized by Google

Obſervationes tam audacter opponam; is tamen ſciat me dubium aliquandiu hæſiſſe, num ipſius Borelli ſenſum rectè attigiſſem, vel locorum diſtantia, ſivè Inſtrumentorum diverſitas incongruentiam hanc, & Obſervationum diverſitatem parere potuiſſet; verùm Propoſitionis verba ſatis perſpicua, & appoſitas figuras obſervans in quibus de ſimplici Barometro Borellum intellexiſſe ſatis liquet, unaque nuperas Doctiſſimorum Virorum Obſervationes, qui in remotiſſimis Regionibus de Barometro, vel ex profeſſo, vel data opportunitate ſcripſere, perpendens, illorumque Obſervationibus meis in hac Civitate factis valdè conformibus compertis, de veritate Borellianæ Propoſitionis cæpi non parum hæſitare. Prodiit ſex ab hinc Annis Libellus Auctoris Anonymi, cui titulus. *Traitez des Barométres, Thermométres, & Notiomètres. Par M. D. A Amſterdam Chez Henri Weſtein.* Hic Auctor diverſas Barometrorum formas & varias regulas ipſos conſtruendi tradit, quod autem ad id de quo ambigitur ſpectat, apertè aſſerit, quòd cum ſupra quendam limitem in fiſtula *Mercurius* aſſurgit, Serenitas ſignificatur, & cum infrà ipſum deſcendit, pluvioſa Tempeſtas prænunciatur; lubet autem ejuſdem verba hic apponere. *Il eſt certain, que lors qu'il montera au deſſus des vingtſept pouces, & un quart, il marquera que le beau temps ſera ſerain, calme, & confirmé au beau; & ne changera pas que le vif argent n'ait deſcendu au deſſous des 27. pouces, & un quart. S'il deſcend lentement, & peu a peu le mauvais temps viendra lentement, & par degrez; mais s'il deſcend ſubitement le temps changera tout à coup du beau au vilain.*

Haud ſecus ſentit Vallemontius, Vir rerum naturalium Sagaciſſimus Explorator in Opere ſuo curioſiſſimo Anno elapſo Pariſiis impreſſo, cui titulus. *La Phyſique occulte, ou Traité de la Baguette Divinatoire. Par M. L. L. de Vallemont Pretre, & Docteur en Theologie*; nam cap. 11. hæc habet verba. *Lors que le temps eſt calme, & qu'il ſemble qu'il va pleuvoir le Mercure decend ordinairement. Quand il fait beau temps, & que l'air eſt ſerain le Mercure eſt ordinairement aſſez haut*; & paulò poſt cujuſdam Machinæ conſtructionem ex inventione Othonis Guerichii deſcribens, quam ipſe Inventor Hominem Anemoſcopium, ſeu Propheram Phyſicum appellat, qui nihil aliud eſt quam homunculus ligneus qui in tubo vitreo Mercurio

curio incumbens modò erigitur, modò deprimitur prout gravior, vel levior eſt Aër, hæc habet verba. *C'eſt un petit homme de bois, qui monte dans un tuyau de verre a meſure que l'air devient plus peſant, & qui décend à proportion que l'air ſe decharge comme il arrive lorſqu'il pleut.*

Hoc idem ſe Bononiæ obſervaſſe mihi non ſemel aſſerult Vir Clariſſimus, & Doctiſſimus Jo. Galeatius Manzius in Bononienſi Archigymnaſio Medicinæ, & Chirurgiæ Profeſſor, quin plurium Menſium Obſervationes, quas penes me ſervo, humaniter ad me tranſmiſit, quas meis Obſervationibus eodem tempore Mutinæ factis valdè conformes deprehendi. Typum itaque motionum *Mercurii* in Barometro ſingulis diebus hujus Anni hic appoſui, ubi videre eſt in quo gradu quolibet die *Mercurius* ſteterit, qui dies pluvii fuerint, qui ſereni, qui Venti perflarint, Naturalium rerum Scrutatores interim adhortans, ac præcipuè Academiæ Naturæ Curioſorum Venerandos Collegas, ut iis in locis ubi degunt laborem hunc non injucundum ſuſcipiant; ſic enim forſan collatis Experimentis, & Obſervationibus aliquid certi in re ancipiti haberi poterit, & genuina ratio hujus Phænomeni clariùs innoteſcet.

Si tamen plures rerum Naturalium Studioſi erudito commercio inter ſe ità convenirent, ſuaſor eſſem ut Barometris uterentur eodem modo quantùm fieri poſſet, fabrefactis & eodem *Mercurio* oppletis, quandò conſtat *Mercurium* Officinarum non ubique ejuſdem eſſe puritatis, & ſpecificæ gravitatis; quamvis enim credibile videatur vulgarem *Mercurium* ſubſtantiam eſſe homogeneam, cum omnia, Auro dempto, illi ſupernatent, multis tamen impuritatibus ſcatere ſatis patet. Barometros itaque Uniformes in hanc rem valdè laudarem; propterea nunquam ſatis commendanda Induſtria Doctiſſimi Viri D. Salomonis Reiſſelii Archiatri Wurtenbergenſis, qui, ut conſtat ex Ephemeridibus Germaninis hoc Anno editis, modum proponit Thermometrum Correſpondentem fabricandi, ut variis in locis diverſitas in calore, & frigore haberi queat, quod idem per Barometros Correſpondentes ad diverſam Aëris gravitatem ſecundum locorum diverſitatem explorandam mutua Amicorum communicatione obtineri poſſet.

Digitized by Google

Cum autem ipenes eos qui de Barometro ſcripſere variæ extent Menſuræ totius altitudinis quam *Mercurius* in fiſtula ſuſpenſus obtinet, ita ut nonnulli ad pollices 27. & 28. extendant, alii etiam ad 29. quidam ad cubitum unum, & quadrantem, aliqui ad Pedes duos Romanos antiquos cum unciis quinque, & aliquos minutiis, ac revera una, & eadem menſura univerſalis ſtatui nequeat, tum ob locorum diverſitatem, tum ob variam *Mercurii* conditionem, prout purior, vel impurior eſſe poteſt, & alia accidentia, quæ in ipſo Experimento, dum Vacuum fit, poſſunt contingere, propterea totam altitudinem perpendicularem, quam hoc Anno *Mercurius* in meo Barometro obtinuit, in 30. partes, ſeu pollices ſuppono diviſam, & quia meus Barometer ad altitudinem pollicum 28. ad latus inflectitur, & brachium exporrigit à plano horizontali mediocriter aſſurgens, in quo *Mercurius* vagatur, ut magis ſenſibiliter illius motiones dignoſcantur, reliquos duos pollices altitudinis perpendicularis, qui per latus inflexum fiſtulæ longiori tractu ſunt diſtributi, in 90. lineas placuit eſſe diviſos.

Typis

Digitized by Google

Typus Motionum Mercurii in Barometro ſingulis diebus Anni 1694. *Numeri indicabunt gradus altitudinis ipſius Mercurii; littera P. Pluviam ſignificabit; N. nebuloſum Tempus ſine pluvia; S. Serenitatem. Littera B. Ventum Borealem, A. Auſtralem Ventum deſignabit, qui duo Venti majores alterationes in Barometro pariunt quàm reliqui. Littera or. & oc. Ventum Orientalem, & Occidentalem denotabunt.*

	Jan.	Feb.	Mar.	Apr.	Ma.	Jun.
1	87 SB	85 S	88 SB	84 S	83 S	81 P
2	86 N	85 S	88 S	84 S	83 SB	78 NA
3	82 NA	85 S	88 S	84 S	83 SB	78 N.or
4	80 NA	84 N	86 S	84 S	83 P	78 S
5	83 SB	87 SB	85 N	83 S	83 PB	80 SB
6	84 SB	87 S	86 S	78 A	82 P	80 S
7	82 NA	87 SB	85 N	80 SB	83 S	80 S
8	83 SA	88 S	85 N	82 PB	80 PA	81 S
9	83 S	87 SB	85 N	83 SB	79 P.or.	81 S
10	84 S	87 S	85 NB	80 P	79 P	82 S
11	84 S	85 S	85 P	82 S	78 P	81 S

	Jul.	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.
1	84 S	84 S	84 S	82 [illegible]	83 S	88 I
2	84 S	84 S	84 S	87 SB	88 SB	[illegible] .cc.
3	84 S	83 A	84 S	87 SB	88 SB	84 P.oc.
4	84 S	85 SB	84 S	87 NB	88 S	84 P.oc.
5	85 S	87 S	84 SB	87 SB	88 N	87 N
6	84 S	87 S	84 S	90 SB	86 S	87 P
7	84 S	87 S	84 S	90 S	86 S	90 SB
8	85 S	87 S	84 S	90 S	86 S	90 IB
9	84 S	86 S	84 N	90 P	86 S	90 IB
10	84 IB	83 S	86 S	90 S	86 S	89 N
11	82 Ib	85 S	86 P	90 S	86 S	89 N

Digitized by Google

	Jan.	Feb.	Mar.	Apr.	Ma.	Jun.
12	83 S	84 N	86 S	82 SB	78 P.or.	81 S
13	84 S	85 S	86 S	82 S	78 P	82 S
14	83 N	84 N	83 P	78 P.or.	77 P	80 N
15	83 N	84 S	80 P.or.	76 N	76 P	80 P
16	82 N	84 S	83 S	80 S	76 P	80 S
17	83 S	84 N	84 S	80 S	80 N	79 P
18	83 S	84 S	82 P	81 S	80 P	83 N
19	85 S	81 N	80 P	80 N	80 P.or.	83 N
20	84 S	81 N	82 PA	82 PB	80 P	82 NA
21	76 V.or	85 SB	81 A	83 S	80 P	83 S
22	81 S	85 S	81 P	83 S	80 P	3486 S

Iul.

	Jul.	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.
12	80 N	85 S	87 S	82 P.oc.	86 N	89 N
13	80 N	84 N	87 S	84 P.oc.	85 N	89 PB
14	84 S	84 S	87 S	86 PB	85 PA	89 PB
15	85 S	83 N	87 S	86 PB	79 PA	89 PB
16	85 S	85 S	86 S	83 P.oc.	80 N	90 SB
17	85 S	85 S	85 P.or.	84 S.oc.	84 S	90 SB
18	85 S	85 S	83 P	85 N	85 N	90 SB
19	84 S	85 S	84 P.or.	84 P	82 N.or	90 NB
20	84 N	84 NA	83 SA	88 S	78 PA	90 N
21	84 N	84 S	86 NB	88 S	84 SB	89 N
22	84 N	87 SB	83 NA	88 S	84 N	88 N

Ian.

	Jan	Febr.	Mar.	Apr.	Ma.	Jun.
23	83 S	83 S	81 P	83 S	80 S	95 S
24	84 N	82 NA	80 P	83 S	80 P	85 S
25	82 N	84 SB	81 PA	83 SB	80 P	86 N
26	83 S	84 SB	81 P	84 S	81 S	84 P
27	84 SB	84 S	82 S	83 S	83 S	84 N
28	87 S	85 SB	82 S	83 S	83 S	84 N
29	87 S		83 SB	83 S	80 S	84 P
30	86 N		83 P	84 SB	80 S	84 SB
31	85 N		84 S		82 S	

Iul.

	Jul.	Aug.	Sept.	Oct.	Nov.	Dec.
23	85 S	87 S	85 SB	83 N	84 SB	81 Nix
24	87 S	84 N.oc	86 S.or.	83 PB	82 P.oc.	84 NB
25	87 S	85 S	85 S	84 SB	81 P	82 B ni.
26	87 S	85 S	85 N	87 S	84 SB	81 B ni.
27	86 S	84 S	84 S	89 S	85 S	81 B ni.
28	86 S	84 S	84 N	88 N	88 S	83 NB
29	86 S	84 N	82 S.oc.	88 S	90 S	83 Nix
30	84 P	87 S	83 S.oc.	83 P	90 S	83 Nix
31	84 S	85 S		80 N.or		83 Nix

Hoc

HOc Anno quidem per totam Ciſpadanam, & Tranſpadanam Regionem, quin per univerſam Italiam magna ſiccitate laborarum eſt, ut paſſim ad impetrandam pluviam publicæ decretæ fuerint Supplicationes, ne fruges, & fructus penitus exareſcerent, quarè non tam obviæ, & tam frequentes eſſe potuerunt circa pluvioſa tempora Obſervationes; quoties tamen ſignum aliquod pluviæ apparuit, ac poſtmodum cecidere imbres ſemper deprimi *Mercurium* obſervavi, elevari autem poſt delapſos imbres ſuccedente ſerenitate, ſic per totum ferè Majum, in quo Menſe largiores, & crebriores fuerunt pluviæ, *Mercurius* ſemper depreſſior viſus eſt, & iis diebus quibus pluviæ cecidere infrà 80. lineam commertus eſt; per totam verò Hyemem, quæ præter Regionis morem ſicca, & pulverulenta extitit, ſublimiorem gradum *Mercurius* ſemper obtinuit, niſi quando ſpirarent Auſtrales Venti, ad quorum æſtuoſos flatus *Mercurius* deliquium quodammodo videtur pati, è ſua ſublimitate decidens, ſicuti ad Septentrionales Ventos recreatur, ac erigitur; ſic die prima Januarii in altitudine lineæ 87. apparuit, quæ dies præ cæteris ſerena, ac nitidiſſima, flante Borea, viſa eſt, at die tertia ejuſdem Menſis deſedit *Mercurius* ad lineam 82. quæ dies fuit ſatis nimboſa Auſtro validè ſpirante, die verò quinta redeunte ſerenitate, ac reflante Borea elevatus eſt *Mercurius* ad lineam 83. & ſubſequenti die ad lineam 84. die porrò ſeptima nebuloſo, ac turbido Cœlo, dein ſub Veſperas modica nive delapſa depreſſus eſt ad lineam 82. Die pariter 10. ejuſdem Menſis cum *Mercurius* in altitudine lineæ 84. ſuſpenſus extaret ſub Solis occaſum depreſſus eſt ad lineam 80., & altera die ad lineam 76. deſedit, ac poſtmodum pauca nive obrectum eſt ſolum. Haud ſecus cæteris Januarii diebus, Cœlo modò ſereno, modò nebuloſo, licet ſine pluviis, *Mercurium* ſemper in editiori ſtatione annotavi cum ſereni dies, ac perſpicui laberentur quàm cum turbidi, & nimboſi, quod pariter cæteris menſibus animadverti, ut ex Typo videre eſt, & præcipuè à die ſexta Octobris uſque ad 12. quo tempore cum perfectiſſima, & inperturbata ſerenitate 90. lineam *Mercurius* conſtanter tenuit, veluti in ſuo Apogæo conſtitutus. Huic vero legi alterni deſcenſus, ac deſcenſus, quotieſcumque a ſereno Aëris ſtatu ad perturbatum & vice verſa, fieret permutatio,

Digitized by Google

tatio, tam promptè *Mercurium* auſcultantem comperi, ut illum nunquam reluctantem viderim.

Fateri tamen æquum eſt *Mercurium* ſub finem Anni aliquantum exorbitaſſe, etenim cum poſtremis Novembris diebus, 90. lineam obtineret una cum inculpata ſerenitate, mox prima die Decembris, quæ dies valdè nebuloſa extitit, ad lineam 88. ſecunda die ad 85. tertia ad 84. ſubſediſſet, & ſolito tenore ſubſecutæ fuiſſent pluviæ, porrò iiſdem pluviis uſque ferè ad Menſis medietatem perſiſtentibus, cœpit *Mercurius* paulatim attolli, donec metam penè extremam, in qua major unquam ſerenitas hoc Anno viſa fuerit, aſſequeretur, in qua ſtatione poſteà ad plures dies immotus hæſit, quod mihi non parvæ admirationi fuit, cum in continuatis pluviis, quæ Menſe Majo campos innundarunt, infrà 80. lineam *Mercurius* ſemper ſteterit, imò demiſſior apparuerit quò denſiores pluviæ ingruerent, adeò ut quintadecima Mai ad lineam 76. deſcenderit, qua die immenſam vim aquarum è Cœlo vidimus ruere; in hac tamen nebuloſa, & humida Conſtitutione è Boreali plaga ſemper flatus aliqui ſpirarunt; ut ut verò hanc anomaliam deprehenderim, & intrà ſerenitatis limites non modicæ pluviæ deſcenderint, attamen die 16. ejuſdem Menſis diſcuſſis nebulis, & ſerenato Aëre ad duas ferè lineas *Mercurius* efferri viſus eſt.

Obſervatione quoque dignum exiſtimavi, num in Pleniluniis, & Noviluniis ingſinis aliqua variatio in Barometro appareret, veriſimiliter ratus, quòd ſicuti in Oceano hujuſmodi temporibus majores æſtus quàm cœteris diebus Lunaris Menſis Nautæ conſpiciunt, ob dominatum quem ſupra Mare creditur habere Lunare Sydus, itaut Carteſius tales æſtus majori preſſioni qua Luna Aërem comprimit adſcribat, ita quoque in Atmoſphæra notabiliter aliqua alteratio in gravitate apparere debeat, ſed revera nihil effatu dignum annotare licuit, nam in Noviluniis, & Pleniluniis cunctorum Menſium nullum ferè diſcrimen in *Mercurii* altitudine reſpectu præcedentium, & ſubſequentium dierum compertum eſt, ſicuti neque ſilente Luna, quicquam memoratu dignum obſervavi.

Circa Æquinoctia, & in ipſis Æquinoctiis inſignes variationes, ac præcipuè in Æquinoctio Autumnali inſpexi, eadem die ad plures lineas modò aſcendente, modò deſcendente *Mercurio*; in Solſtitio

Digitized by Google

ſtitio æſtivo eandem altitudinem, quam diebus præcedentibus habebat, prorſus ſervavit, ſicuti pariter in hyemali Solſtitio.

Lunarium Eclypſium vim nullam ſenſiſſe viſus eſt *Mercurius* in eodem gradu, ut anteà perſiſtens, in Solari verò Eclypſi, quæ in diem 22. Junii incidit, non mediocrem alterationem perpeſſus eſt, nam cum ante Solis defectum in linea 84. quieſceret, in ipſo defectu ad duas lineas ſe ſe extulit, in altera verò Eclypſi nobis inconſpicua in ſua ſtatione immotus perſtitit.

Ad aſcenſum, vel deſcenſum *Mercurii* nullum ferè momentum addere caloris, vel frigoris exceſſum obſervavi; ſiquidem Kalendis Januarii, & 29. ejuſdem Menſis, qui dies præ cæteris ſummè algentes fuere ex mei Barometri teſtimonio, in linea 87. *Mercurium* ſignavi, & die ſeptima Auguſti eandem altitudinem annotavi, quæ dies ſi non fuit omnium æſtuoſiſſima, inſigniter tamen fervens extitit, in Thermometro liquore ad 80. gradum obſervato; revera tamen elatior ut plurimum eſſe ſolet *Mercurius*, cum Aër minus calet, quam cum impensè æſtuat, & quò magis in Thermometro liquor attollitur *Mercurius* in Barometro deprimitur; Hyeme quoque majores, & crebriores motiones in Barometro obſervantur quàm Æſtate, Menſibus enim æſtivis niſi ſubitæ procellæ ingruant *Mercurius* in eadem ferè altitudine penſilis viſitur, ut Auguſto Menſe, ac Septembri, in quibus ob perpetuam ſerenitatem *Mercurius* ut plurimùm Stationarius fuit, hanc ob cauſam ſub Zona torrida exiguas, & raras fieri in Barometro alterationes magnas autem ſub Zona frigida refert citatus Auctor Anonymus.

Nihil porrò *Mercurium* à ſua quiete promptiùs dimovere poſſe quam vim ſubitam Ventorum, tam frequens obſervatio eſt, ut nihil magis, mirum eſt autem quomodo Auſtrales Venti *Mercurium* deprimant, Boreales verò attollant. Multæ quidem apud Auctorem Anonymum ſatis curioſæ obſervationes extant de *Mercurii* motionibus ex Ventorum ad invicem ſucceſſione, at in maritimis locis ubi degebat Auctor perfacilè fuit talia obſervare, non ita verò nobis in ampla planitie poſitis inter Appenninum, & Alpes Rhætias, ubi Venti nec tam crebri, nec tam vehementer perflant. Ego certe fateri poſſum me in alterna Ventorum ſucceſſione, & concurſu magnas anomalias deprehendiſſe, ut ex ipſo Typo apparet, con-

Digitized by Google

conſtanter tamen ad Auſtrinos flatus *Mercurii* depreſſionem annotavi, non ſic verò ejuſdem elevationem ad Boreales Ventor. Nomine autem Borealium, & Auſtralium Vetorum hic eos accipio qui ex Septentrionali, & Meridionali plaga perflant, quod idem intelligendum volo de Ventis, qui in Typo ſub Auſtri, & Boreæ nomine deſignantur, cum non magis *Mercurium* elevet Septentrionalis Ventus quàm Aquilo, & Corus, nec eundem Auſter plus deprimat, quàm Eurus, & Africus.

Memoratu quoque dignum eſt, quòd aliquandò licet placidum Ventis ſtet Mare Aëreum inſigniter tamen augeatur Aëris pondus, elevato *Mercurio*, nulla tam ſubitæ mutationis ſe prodente cauſa neque in ipſo Aëre, nec in Terræ ſuperficie, ut die 30. Auguſti, cum enim ſummo mane *Mercurium* obſervaſſem in linea 72. circa Meridiem ipſum notavi in linea87. conſtante perfecta ſerenitate, quod idem à ſe pariter obſervatum refert (*a*) Experientiſſimus Ro. Boylæus; ut plurimùm tamen quotieſcunque ſubita *Mercurii* depreſſio contingit, prænunciari poſſunt ſine ulla hæſitatione, ſive Ventorum concurſus, & prælia, ſive ingentes pluvias ingruere; ſic *Mercurius* cum à die ſexta Octobris, uſque ad 11. lineam 90. conſtanter tenuiſſet, & dies nitidiſſimi fluxiſſent, die 12. paucarum horarum ſpatio ad 82. lineas deſcendit, & ſatis liberaliter circa Veſperas ſubſequutæ ſunt pluviæ; eadem ratione ſubita *Mercurii* emerſio Iridis ad inſtar proximam ſerenitatem denunciat; paulatim verò *Mercurio* aſcendente, vel deſcendente paulatim quoque ſubſequuntur temporum, vel in placidum, vel turbidum converſiones.

Totum ſpatium, quod hoc Anno *Mercurius* in meo Barometro alterno aſcenſu, ac deſcenſu potuit percurrere tertiam partem unius pollicis non exceſſit: omnes verò Menſes, dempto Aprili, & Majo, extremos penè fines altitudinis in fiſtula tetigere. Aprilis enim ad lineam 84. & Majus ad 83. vix devenere; major autem depreſſio iiſdem Menſibus obſervata in lineis 75. & 76. comperta eſt.

Statuit Auctor Anonymus in ſuo Barometro limitem quendam, ac veluti confinium inter pluvioſum, ac ſerenum tempus, quem limitem eſſe ait 27. pollices, & quadrantem, ita ut ſupra dictam altitudinem conſiſtente *Mercurio* habeatur ſerentias, & quò ille altior

[*a*] Exper. Phyſic. Mecha. Exp. 18.

gitized by Google

tior assurgat, hæc magis confirmetur; sic infrà hunc limitem hospitante *Mercurio* ait nonnisi pluviosa tempora expectanda, & magnos Ventorum concursus; ut verum fatear in meo Barometro hujusmodi legem non observavi, nam pluries, & præcipuè ad multos Decembris dies etiam propè extremos fines serenitatis æstivæ consistente *Mercurio*, humidam, & pluviosam constitutionem experti fuimus.

Cum in ea parte hyemis quæ in hujus Anni principium incidit nullæ ferè Nives præter Regionis morem decidissent, anxius diu fui, ut scirem quamnam alterationem pariant in Barometro Nives, cum adeò densæ defluunt, ut Aërem totum impediant, & Campanæ obsurdescant, ac tandem circa Anni finem Voti compos sum factus, nam à die 22. Decembris, usque ad Anni finem tam copiosæ delapsæ sunt Nives, ut tota Cispadana, & Transpadana Regio non Nivibus obsessa, sed sepulta videretur, quarè satis commodè observare licuit, quod diu optaram. Nivoso Cœlo itaque, & actu labente Nive notabiliter in fistula *Mercurium* desidere observavi, ita ut à linea 88. in qua prius vilebatur, ad lineam 81. paucarum horarum spatio descenderit, ac demissior exinde fuerit quapropter ad Nives defluas, ac ad pluviarum descensum idem prorsus contingere in Barometro observavi.

Atque hæc sunt, quæ per integrum Annum ex quotidiana inspectione Barometri eidem loco semper affixi colligere licuit, & quæ præ cæteris memoratu digna existimavi, quorum equidem veram, ac genuinam rationem reddere, si tam in promptu esset, ut facilis fuit illorum Observatio, cum unum non vulgare ingenii acumen alterum solam patientiam desideret, jam Voti compotem me crederem; at cum non nisi levium conjecturarum suppellex, satisque curta mihi sit, & alio Vindice digni sint hujusmodi nodi, fungar potius vice Cotis, & alios acuere contendam, ut potissimùm veram rationem, & causam exquirant, quare, cum Aër pluviosis nebulis saturatus est, *Mercurius* in summitate fistulæ deprimatur, pluviis verò delapsis attollatur, quandò perpauci, quòd sciam, hujus Problematis verè Archimedæi, ut dici solet, exactum examen instituere.

Supposito igitur pro re acceptissima, quam Academia Experimentalis Medicea, & Celeberrimus Boylæus jam satis demonstra-

Digitized by Google

rint, ſcilicet in fiſtula Torricelliana ab Aëris externi preſſione ſuſtineri *Mercurium* ad altitudinem Cubiti unius, & quadrantis, ea ratione ut inter Cylindrum aëreum, & *Mercurium* in fiſtula ſuſpenſum fiat æquilibrium, & eo modo quo creſcat, vel decreſcat aërei Cylindri momentum, ſic in fiſtula elevetur, vel deprimatur *Mercurius*; videndum itaque num Aër pluvioſo tempore, & Cœlo nubibus obducto re vera ſit levior, ut *Mercurii* depreſſio teſtatur, quod meherclè durum videtur, ac veluti paradoxum, gravior autem aqueo pondere excuſſo, & ſubſequente ſerenitate, quemadmodum ejuſdem *Mercurii* elevatio videtur evincere.

Profectò pronunciare velle, leviorem eſſe Aërem imminente pluvia, vel dum actu ruunt imbres denſiſſimi, graviorem vero ſerenitate reſtituta, idem prorſus videtur ac aſſerere Mulierem poſt editum fœtum graviorem eſſe quàm eum prægnans eſſet. Nullus certè Philoſophorum, antequam ad ſtreperum Barometri nomen perſonarent Scholæ, ne ſomniaſſet quidem, nedum ſuſpicioni locum præbuiſſet, Aërem minus gravem eſſe quandò caliginoſus eſt, *pluvioque madeſcit ab Auſtro*, (*a*) ut ait Poëta, quo tempore conqueruntur omnes de gravitate quadam quam in ſe ipſis perſentiunt. Inter noxas quas Auſtros noſtris Corporibus inferre ſcripſit Hippocrates, hanc præcipuam recenſet, quod (*b*) *Caput gravent*, quam Capitis gravitatem inferre nequeunt niſi Cerebrum aqueis ſuperfluitatibus onerando; Caput verò præ cœteris corporis partibus humidiſſimum ab Auſtrinis flatibus qui ejuſdem ſunt naturæ gravem noxam facilè perſentiſcit; ſic refert (*c*) Galenus, quendam ex ſuis Sodalibus in lecto cubantem ſolitum divinare quis Ventus ſpiraret, *nam quoties gravari ſibi caput ſentiebat, ſtatim dignoſcebat flantem Auſtrum eſſe.*

Mirum eſt autem quomodo Auſter præ cœteris Ventris paſſim malè audiat, ac præſertim apud Poëtas qui tot probroſis Epithetis illum ſugillarunt, ut jam infamem reddiderint; annotatu verò dignum eſt quare (*d*) Horatius Ventum hunc plumbeum appellarit.

Nec mala me ambitio perdit, nec plumbeus Auſter,

inquit ille; non hic curioſiùs immorabor in recenſendis variis Expoſitorum

(*a*) 1. Metaph. [*b*] 3. Aph. 5. [*c*] De The. ad Piſ. cap. 11. (*d*) l. 2. Sat. 6.

Digitized by Google

positorum Commentis; mihi solum rationi consonum videtur Venusinum Poëtam Australis Venti proprietatem hoc significanti epitheto exprimere voluisse, quòd nimirum Aërem nimia humiditate infarciens illum nobis oneroſum, ac veluti plumbeum efficiat; cum enim Poëta, ut ipse narrat, ab Urbe secessisset in Montes ubi Aër tenuior est, ac purior, se tutum credidit à fastu, & ambitione quæ gentem Urbanam inflat, & ab Austro Romanæ Urbi maximè infenso.

Cum ergo in Austrina, & pluviali Constitutione tanta humiditate, ut patet ad sensum, Aër difluat, ut Marmora ipsa illachryment, Æraque sudent, nulla apparet ratio quare Aër in hujusmodi statu minus ponderosus censendus sit quàm sicco, & sudo Cœlo. Altera ex parte stat *Mercurius* in Barometro tanquam Judex Sententiam proferens pro Aëris minori ponderositate in Austrina, & quacumque pluviosa Constitutione, nullamque suæ Sententiæ rationem suggerit.

Quid ergo sentiendum? statuendum ne minus gravitate Aërem in humida, & pluviali Constitutione, reluctante sensu, & ingeniosissimo Borelli ratiocinio, qui in citatæ Propositionis expositione nequiit concipere materiam imminentis pluviæ, vel in Aëre innatantem, vel descendentem, quin suo naturali pondere naturalem Aëris gravitatem augere debeat, an asserendum graviorem quidem tunc temporis esse Aërem; sed ob aliquam causam in abdito positam gravitatem suam exercere non posse? Leviorem quidem esse Aërem pluviis impendentibus, & actu labentibus, pronunciat citatus Auctor Anonymus, sed nulla solida ratione, ut reor, apposita, ni potius Aërem graviorem ostendat. *La raison*, inquit ille, *pour la quelle le vif-argent du Barométre marque qu'il doit pleuvoir lors qu'il baisse est que l'air étant alors plus leger, il ne peut plus soutenir les Vapeurs d'où il arrive, que les plus hautes tombant sur les plus basses, elles s'y unissent, & forment des nuées, qui étant devenuës trés pesantes, & trés epaisses par l'augmentation des novelles vapeurs qui s'y joignent, tombent enfin en pluie*; paulò post tamen aliud agens rationem aliquam tradit quæ specimen aliquod probabilitatis præfert; ait enim quibusdam temporibus, velut Hyeme, postquam Terra diutus gelu concreta steterit, ad primos re-

Digitized by Google

pentes flatus ſoluta glacie multa vaporoſa effluvia elevari, quæ Aërem ſurſum protrudant, & ſic leviorem reddant, ut ſtagnantis *Mercurii* ſuperficies hoc pacto minus comprimatur; en illius verba. *Ces vapeurs ſortant en abondance de la Terre, & des eaux, donnent par leur mouvement une forte impreſſion a l'air, qu'elles rencontrent, & le ſoulevant, le rendent plus leger c'eſt à dire lui diminuent la force, avec laquelle preſſoit ſur la ſuperficie du vif-argent; c'eſt pourquoi alors le Barometre baiſe.*

Vim aliquam ipſe quoque Robertus Boyle in ſuis Experimentis Phyſico Mathematicis (*a*) hiſce effluviis è Terra ſurſum promiſſis tribuiſſe viſus eſt, ut variationem altitudinum *Mercurii* in Barometro explicaret; quamvis enim Quæſtionem hanc, quòd ſciam, ex profeſſo non tetigerit, attamen cum alternos hos motus Hydrargyri in ſummitate fiſtulæ obſervaſſet, ſcripſit *fumos iſtos quandoque tanta cum celeritate ſurſum ferri, ut quantumvis inſpiſſetur Aër, tantùm abſit ut gravitationem illius promoveant, ut diminuant potius, cum illorum aſcenſu ſuo velocitas impedimento ſit non ſolum ne ipſi gravitent, ſed plurimis etiam aerëis Corpuſculis, quæ fumis iſtius modi ſurſum nitentibus occurrunt, ne illi deorſum ferantur.*

Verùm huic ingenioſo Excogitato multa ſunt quæ poſſunt obtrudi, ac præſertim Clariſſimi Borelli Propoſitio 56. (*b*) ubi ait, *quòd licet Aqua in ipſa aqua quomodolibet convolvatur, agiteturque nihilominus perpetuò retinet propriam gravitatem, eamque perpetuò exercet*; quod demonſtrat ad ſenſum ſuſpenſo in extremitate Libræ Vaſe aqua pleno, & in altera extremitate pondere aliquo, ut fiat æquilibrium, quod ad commotionem aquæ non tollitur, Sicut ergò motus aquæ vertiginoſus in Vaſe nihil diminuit de propria illius gravitate quin Vaſis fundum premat ut prius, & æquilibrium ſervet cum pondere oppoſito, ſic neque Vaporum aſcenſus urgens partes ſuperiores Aëris, & alias ad deſcenſum compellens, ejuſdem Aëris gravitationem ſuper ſubſtrata corpora nihil prorſus infirmabit. Præterea ſi Vaporibus è ſolo elatis eam vim largiri placeat, ut Aërem in ſublime propellendo eundem leviorem reddant, cum poſt delapſos imbres, & reſtituram ſerenitatem pateat ad ſenſum ab humenti Terra, & à Sole excalefacta multos Vapores

(*a*) Exper. 18. (b) De Mot. Nal. à Grav. pend.

Digitized by

Vapores ſurſum efferri, tunc temporis neceſſe foret multò leviorem eſſe Aërem, quem tamen graviorem eſſe *Mercurii* in fiſtula aſcenſus revincit; imò per Æſtatem quò ſerventiores ſunt Solares radii, copioſiores crediderim fieri è globo Terraqueo effluvia, Terra paſſim rimas agente, cujus rei ſatis luculentum teſtimonium ſuggerit nobis Appenninus noſter, nam in Vertice editiſſimi Montis Mutinenſis Ditionis, quem Indigenæ Cimonem vocant, Menſibus Majo, & Junio, Mare Superum, & Inferum manifeſtè conſpicitur, Julio verò, & Auguſto haud quaquam, ob turbidum Aêrem, & nebulis occupatum.

Æquè ingenioſa, & elegans ratio (ſed quæ tamen non plenè ſatisfacit pro hujus Phænomeni ſolutione) penes Philoſopho. Burgundicam (*a*) extat, ac talis ratiocinii Auctor Borellus dicitur (quem tamen ab Italo noſtro alium reor) nimirùm pluvio tempore magnam Vaporum copiam è Terra elevari, qui cum Aëre leviores ſint, eumque ob corporum impenetrabilitatem aliò protrudant, Atmoſphœram leviorem reddant quàm ſi hujuſmodi Vaporibus careret; at non adeò certum eſt, ni potius precarium videatur, nebuloſo tempore fieri hujuſmodi Vaporum elevationem, nam veroſimilius eſt diſpoſitionem ad pluviam fieri potiùs per Vaporum ex alto præcipitationem, quàm per ſubitam eorundem exaltationem; ſiquidem cum diuturnis ſiccitatibus ingentes, & continuatæ pluviæ ſuccedunt, fas eſt arbitrari ſenſim collectam fuiſſe illarum materiam, ac præſertim per Æſtatem, quo tempore videmus Lacus decreſcere, & Flumina exſiccari, Vapores autem per magna illa ſpatia diſpeſſos à Ventis colligi, ac denſari, ut tandem in imbres ſolvantur; ſicuti neque certum eſt ea Corpora quæ in altum elevantur, & in Corpus aliud fluidum ſe inſinuant eodem eſſe leviora, adeò ut quæ è globo Terraqueo continuò aſcendunt ſint minus gravia quam ipſe Aër; cum enim videmus pulverulento ſolo pede concuſſo pulverem elevari, imò per Æſtatem juxtà populoſas Urbes totum Aërem pulvereis particulis obnubilari, non apparet ratio quare pulvis ille per Aëra diſcurrens ipſo Aëre ſit minus gravis; ſic Auri ſcobes, cui Aqua Regia affuſa fuerit, aſcendit, & intra poros aquæ ſe recondit, nec propterea Auri particulæ, quæ pro-

(*a*) To. 4. Trac. 2.

Digitized by Google

priam naturam nunquam exuunt, dum pendent ſuſpenſæ aqua illa leviores cenſendæ, ipſe quoque *Mercurius* ad iginis torturam poſitus *pedibus talaria nectit*, & citiſſimè in auras evolat ; quomodo autem illius particulæ adeò ponderoſæ temporis momento Aëre leviores fiant ego non ſatis concipio ; facilè quidem mihi concipere eſt quomodo quædam Corpora in motum adeò concitatum compelli poſſint ut vis qua moventur illorum gravitati prævaleat, & in ſublime aſcendant, non quia ab alio Corpore ſuperiori, & gravior, puta ab Aëre, è ſua ſede protrudantur, ſed quia à vi inferiori ſurſum propellantur. Haud diſpari ratione Vapores, multòque magis Exhalationes, quæ terrenam indolem nunquam exuunt, ut ut in partes tenuiſſimas redactæ, vel ob centralem calorem Terræ poſſunt ſurſum eructari, vel ob Cœleſtis materiæ agitationem per Aëra circumvolui, donec ab aliqua vi præcipites dejiciantur, nec propterea dici poſſe Aëre leviores, ita ut ex Vaporibus & ipſo Aëre fiat novum Concretum in ſpecie levius quàm ſit ſimplex Aër.

Contraria prorsùs via procedit M. Comiers penès Vallemontium ; (*a*) aſſerit enim Vapores dum actu deſcendunt Aërem leviorem reddere, verùm qua ratione id fiat non explicat ; hæc autem ſunt illius verba. *Il eſt bien facile de comprendre la conſtruction de ce petit homme, qui monte plus haut quand l'air dévient plus peſant, & s'abaiſſe, & decende quand' il pleut, & même avant que la pluie commence parce que les Vapeurs diminuent la peſenteur de l'Air en decendant.* Rationem quidem, ut dixi, nullam affert quare Vapores deſcendendo Aërem leviorem efficiant, ſed hujuſmodi rationem, eamque non parvi ponderis ex Borellianis Fontibus hauriri poſſe arbitror, ut non infimum locum inter cæteras quæ ad Problematis ſolutionem afferri poſſunt mereatur. Hic itaque Vir Celeberrimus in Opere tam commendato de Moribus à Naturali Gravitate pendentibus (*a*) ait tam falſum eſſe quod Corpora terrena quieſcentia ſuper alia non gravitent, ut potius verum ſit oppoſitum quòd Corpora cum deſcendunt gravitatem non exerceant, quod licet paradoxum videatur egregie tamen demonſtrat exemplo allato de duobus Lanæ involucris, quorum unum alteri ſuper impoſitum in deſcenſu nullam preſſionem ſuper illud exercet ; hæc enim duo involucra

[*a*] Phyſic. Occult. c. 11.

Digitized by Google

volucra cum æquales habeant velocitatis gradus, ſupremum inferius nequaquam comprimet, ſed tantùm exoſculabitur; cum verò quieſcent tunc ſuperius involucrum ſupra Lanam ſubjectam gravitatem exercebit, ac illius pilos inflectet; deinde expreſsè ſubdit, (a) *Aquam cum deſcendit per Aërem nullam gravitatem habere, & eam ſolummodò exercere cum quieſcit*, quod eodem ratiocinio demonſtrat, concipiendo aqueum Cylindrum per Aëra deſcendentem in partes æquales horizonti æquidiſtantes diviſum, quæ partes cum ſint æquè graves, pars ſuprema erit æquè velox, ac inferior, propterea nullo pacto illam urgebit, ac premet, ſicuti Sagitta nunquam ſignum feriet, quod ab ipſa pari velocitate recedat.

Ex his itaque deduci poſſet mirum non eſſe ſi in pluviam ſolutis Vaporibus deprimatur *Mercurius*; ſiquidem Aëreo Cylindro, qui *Mercurium* anteà premebat, & altius attollebat, ab aqueo Cylindro per Aëra deſcendente ex parte occupato, totus Cylindrus *Mercurio* ſuperincumbens conflatus eſſet ex una parte Aëris, qui gravitaret, & altera parte aquei Cylindri, qui in deſcenſu nullam præſtaret gravitatem, ac propterea ſuper *Mercurium* ſtagnantem minorem preſſionem exerceret, cui poſtea conſectaria eſſet *Mercurii* depreſſio; imbribus porrò delapſis, ac ſerenitate redeunte Cylindrus aëreus purus, ac putus, totis ſuis viribus ſuper *Mercurium* ſtagnantem gravitaret, ac ipſum in ſummitate fiſtulæ attolleret.

Plauſibilis quidem eſt hujuſmodi ratio, verùm & ipſa magnis difficultatibus ſtipatur; ſit enim quod aqua deſcendens non gravitet ſuper aliam aquam deſcendentem, non tamen certum eſt quod ſuper Aërem, cujus reſiſtentiam ſuperare debet, non gravitet; præterea in permutatione à ſereno Aëris ſtatu ad nebuloſum notabiles *Mercurii* depreſſiones obſervantur, licet nullæ interdum ſubſequantur pluviæ, niſi dicamus in diſpoſitione ad pluviam aqueos Vapores lento motu ab alto deſcendere, & eadem ratione, ut de actuali pluvia diximus, Aërei Cylindri preſſionem interturbare, & infringere, nec ſemper in pluvias ſolvi debere, cum à Ventis, ſicuti nubes, alio deferri poſſint. Ulterius conſtans obſervatio eſt, quòd major *Mercurii* depreſſio contingat pluvioſo tempore, quàm dum ruunt imbres copioſi, ac præcipuè in continuatis

[a] Prop. 21.

Digitized by Googl

tis pluviis, quales per totum ferè Decembrem vidimus, in quibus *Mercurium* notabiliter assurgere observavi; quando ex superiùs dictis, actu pluvia descendente, deberet magis subsidere.

Porrò si Aërem cum Vaporibus prægnans est, ut conceptam pluviam amplius sustinere nequeat, graviorem supponere velimus ut ad sensus, & rationis quoque Criterium proclive esset asserere, nulla, mihi saltem, suppetit conjectura, quare gravitationem suam ac pressionem supra stagnantis Hydrargyri superficiem exercere non debeat, & illum altius attollere. Profecto non parvi momenti esse pondus quod interdum in magnis pluviis paucarum horarum spatio ab Aëre excutitur fateri necesse est ex aquis passim exundentibus imò si lubeat, aquei humoris ante pluviam in æreo Cylindro qui *Mercurio* incumbit contenti pondus, & mensura sciri potest, si in Vase Cælo libero exposito pluvialis aqua excipiatur, & quanta est aquæ delapsæ altitudo, tantundem in vitrea fistula, (quæ æqualis sit amplitudinis ac Mercurialis Cylindrus) reponatur, exemplo insignis Gallorum Mathematici Mariotte, qui, ut refert G. Bartholinus, (*a*) hoc modo per integrum Annum exceptis aquis pluvialibus, observavit illas ad altitudinem pollicum 17. deveniisse, adeò ut ex illius calculo solæ pluviæ sine recursu ad aquas subterraneas è Mari deductas Sequanæ flumini aquas suppeditare potuerint.

Dubitari forsan posset num vis Aëris Elastica impedimento esse posset quin Aër licet absolutè ponderosior, minus premeret; si tamen res attentè perpendatur patebit tantùm abesse, ut Aëris vis Elastica pressioni officiat, ut potiùs verum sit illam non parùm conferre. Multa equidem de Aëris Elatere egregiè scripta extant, & Cathedræ nihil magis quam hanc Aëris Elasticitatem crepant, non leves tamen in hac re hallucinationes contingere observo; concipiunt enim persæpe nonnulli hanc vim Elasticam tanquam Principium à pondere diversum, ut unum sursum, aliud deorsum vim suam exerat, cum tamen ambo hæc Principia junctis viribus ad pressionem concurrant; hæc enim Corporis elastici quandò ab aliquo externo Agente comprimitur, proprietas est, ut expansionem sibi debitam quaquaversùm urgendo procuret, nec unam viam potiùs quàm aliam affectet, nisi ubi minorem reperit resistentiam. Aër igitur

[*a*] de Fon. & Flum. Origine.

Digitized by Google

igitur in pluvioſo ſtatu, ſi re vera eſſet gravior quàm aliàs, proprio pondere, & unà cum ſua elaſticitate Hydrargyrum premere deberet, & illum ſurſum protrudere, cum tamen oppoſitum obſerverur.

Barometro igitur apertis notis atteſtanti Aërem leviorem eſſe, ſeu minus gravem nebuloſo, ac pluvio Cœlo quàm perſpicuo, & ſereno fides non eſt deroganda, & quando ex tot Experimentis conſtat, non ab alia cauſa quàm ab Aëris preſſione *Mercurii* libratio-nem in Torricelliana fiſtula ad 30. pollices pendere (ſicuti pariter ejuſdem variam altitudinem juxta diverſam Aëris conditionem, modò magis, modò minùs ponderoſi (hujus Phænomeni ratio pro viribus eſt diſquirenda; quòd ſi non dabitur adeò probabilem afferre ut expectationem impleat, id forſan aliis incitamento erit ut probabiliores afferant, quando in rebus dubiis, & magnis difficultatibus involutis plures cauſas proferre non incongruum eſt, donec ex multis una habeatur, cui Mens Veritatis avida acquieſcat; nam ut rectè Lucretius (*a*).

Sunt aliquot quoque res quarum unam dicere cauſam.
Non ſatis eſt, verùm plures, unde una tamen ſit.

Fateor equidem, quòd ut cohærenter procederem neceſſe foret, ut hic non pauca ex Doctrina Meteorologica perpenderem, veluti de natura Aëris, Ventorum, Pluviarum, Nebularum, multarumque aliarum rerum, de quibus licet paſſim Philoſophi tot, ac tanta prodiderint, adhuc tamen ſunt materiæ involutiſſimæ, & mille Diſputationum ambagibus implicitæ, verùm in nimiam molem Tractatulus hic meus turgeſceret, propterea quædam ſolummodò præmittam quæ magis veroſimilia credidi, & meis Conjecturis congruentia.

Suppono itaque è Globo Terraqueo non ſolùm Vapores, qui ſunt Pluviarum materia, ſed multas Exhalationes diverſæ indolis continuò, plus, vel minus, prorrudi, & Aëri commiſceri, ut particulas Sulphureas, Aluminoſas, Vitriolicas, Mercuriales, aliaſque omnigenas, ac præſertim Montanis in locis ubi ſunt Metallorum Fodinæ, adeò ut aliquibus in locis, veluti in Hungaria reperta ſint

[*a*] Lib. 6.

Digitized by Google

Arborum folia aureo colore obducta ab Auri Fodinarum exhalationibus; Aërem verò Nitrosis particulis potissimùm refertum esse omnes, cum Philosophi, tum Medici unanimiter tradunt, ut Junchen in sua Chymia Experimentali (*a*) Nitri Mineram non in Terræ sinu, sed in ipso Aëre constituerit, nec secùs sentiat Celeberrimus Vir Jo: Mayovv, qui integrum Tractatum de Salnitro Aëreo conscripsit. Partium enim nitrosarum necessitatem ad Ignem, tum Elementarem, tum Vitalem sustentandum providentissima Natura intelligens illius ingentem copiam esse voluit, & Condum in Aëre, sicut Salis in Oceano constituit.

Non est hujus loci, nec ad rem de qua agitur, Nitri naturam rimari, & quare ad Respirationis munus tanta sit Aëris nitrosi necessitas, de quo consulendi Willisius, Sylvius, Trusthonus, & aliis mihi satis sit Aërem multum nitrosæ materiæ continere, ac præsertim Hyeme flante Borea, qui nitrosæ Annonæ veluti Dispensator est, sicuti Auster Liguritor, quod forsan Plinius (*b*) innuere voluit, cum tradidit flatus Aquilonares Salem copiosum facere, non sic Australes. Nitri autem efflorescentiam super muros antiquos ex calce, & lateribus constructos, Hyeme, præsertim, & cum Aquilonares Venti dominatum obtinent passim videre est, & Nitri Collectores tunc temporis tolisunt in verrendis muris, quin uberiorem nitrosæ materiæ copiam è muris qui Boream spectant quàm qui Austrum, congerere se ajunt; sic Glauberus qui de Nitro egregiè scripsit ait, Aquam quæ cum Vento Aquilonari decidit optimam esse ad parandum lixivium pro Nitri extractione. A perito Nitri Coctore accepi imprudens opus esse Muros antiquos, ubi flos petræ nascitur, diruere ad Nitrum extrahendum, majorem enim Nitri copiam ab iisdem impetrari si sæpiùs verrantur mihi asseruit, cum tales Muri sint veluti Matrices quæ ab Aëre gravidatæ uberiorem Nitri fœturam præstent. Ab eodem quoque rem satis curiosam didici, nimirùm magnam Nitri copiam in Stabulis colligi ex muris, in quos halitum efflant Boves, in altera tamen Muri parte extra Stabulum, & quæ Aëri exposita est. Inesse quoque Aëri cœteras minerales Exhalationes, quarum habita est mentio, argumento sunt Colcothar Vitrioli, quod Aëri expositum novo, ac genuino Vitriolo imprægna-

[*a*] C. de Nit. [*b*] Hist. Na. lib. 31. cap. 7.

Digitized by Google

prægnatur, Terræ Metallorum, Medicamenta Mercurialia, Stibium Diaphoreticum, quod niſi ab Aëre externo rite munitum aſſervetur, ab eodem vim emeticam reſorbet, cui fato quoque obnoxius eſt *Mercurius* dulcis, qui incuſtoditus vim corroſivam adſciſcit.

Altiùs autem attolli Vapores, & quæcumque majorem cum Aëre cognationem habent, quàm terreas Exhalationes ſatis probabiliter exiſtimo; non ex hoc tantùm quôd Vapores aquei terreſtribus Exhalationibus leviores ſint, nam oleoſæ Subſtantiæ licet Aqua leviores ſegnius aſcendunt quàm Aqua ipſa, ſed etiam quia Vaporum magis laxa compages eſt quàm terrenarum Exhalationum; ſic in Deſtillationibus videmus partes tenuiores è Corporibus diſtillatis priores aſſurgere, deinde craſſiores. Quamvis autem Exhalationes unà cum Vaporibus in Aërem proſurgant, facili tamen negotio poſtmodum ſejunguntur, vel ut Oleum ab Aqua, vel vi Ventorum, adeò ut in ſublimiori parte Atmoſphœræ Vapores, & tenuiores Subſtantiæ conſiſtant, in humiliori Exhalationes, & craſſiores particulæ reſideant; nam ut egregiè Seneca, (*a*) *Aër quò proprior eſt Terris hoc craſſior; quemadmodum in aqua, & in omni humore fæx ima eſt, ità in Aëre ſpiſſiſſima quæque deſidunt.*

Supponere item ſatis probabiliter licet Vapores coactos, ac denſatos Nubes, ac Nebulas effingere; Vapores autem per magna illa ſpatia diffuſos coiligi, ac denſari à Ventis contrariis hinc, & illinc prementibus, donec in Corpora illa viſibilia tranſeant quæ Nubes appellantur, tradit Carteſius, (*b*) quamvis ab Hippocrate videatur id penitùs deſumpſiſſe; quare mirari ſubit quomodo Philoſophi tum antiquiores tum recentiores, cum tot, ac tanta ab Hippocrate decerpſerint, tam raro illius meminerint, quam ob cauſam Laurentius (*c*) ingratiſſimum Ariſtotelem appellavit; lubet autem Divini Præceptoris verba ipſa (*d*) hic apponere, cum Nubium, & Pluviarum generationem nemo forſan ingenioſiùs deſcripſerit. *Quamdiu igitur Nebula diſperſa fuerit, & nondum congregata fertur ſublimis. Ubi verò coacervata fuerit, ac ſimul congregata de repente à Ventis inter ſe adverſariis, tunc deorſum prorumpit quæ*

[*a*] Lib. 4. Quæ. Nal. c. 10. [*b*] Meteor. cap. 5. [*c*] Lib. 8. Hiſt. Anat. Quæſt. 30. [*d*] De Aër. Aqu. & Lo. num. 19.

Digitized by Google

parte plurima collecta fuerit; tunc enim magis veriſimile eſt quum Nebulæ à Vento ſtabilitatem non habente concitatæ de repente Ventus contrarius, ac aliæ Nebulæ reliſerint; atque tunc quidem prima ipſius pars congregatur, quæ verò à poſteriori parte ſunt inſuper accedunt, & ſic craſſeſcunt, ac ſimul congregantur, & præ gravitate deorſum prorumpunt, & pluviæ fiunt.

Adverto denique ſuſpicari ſaltem licere, ſi non ſupponere, Aërem, qui Cœlum cum Terra nectit dum ſeparat, non ſolùm terrena, ſed etiam cœleſtia effluvia in ſinum ſuum recipere; (*a*) *ultrò, citroque commeante Naturæ, & quadam veluti pugnæ, ut terrena in Cœlum tendentia deprimat Syderum vis*, ut ait Plinius; hujuſmodi autem emanationum in hæc inferiora non contemnendam conjecturam deſumpſit Ingenioſiſſimus Rob. Boyle (*b*) ex Solarium maculatum ſubita diſſolutione, quod idem quoque de Cometarum evaneſcentia dici poſſet, adeò ut Sol præter lumen (cujus actionem Carteſius (*c*) in preſſione quadam ſecundum lineas rectas facta conſtituit) alia ratione, cæleſtis materiæ projectione nimirùm, Atmoſphœram noſtram in gravitate quandoque poſſit alterare. Ac profectò ſi in peſtilenti Conſtitutione culpantur à Medicis, nec temerè, anonymæ Qualitates Aëri à Sydereis afflatibus potius, quam à terrenis Exhalationibus impreſſæ, non prorsùs à ratione alienum erit ſuſpicari, poſſe aliquandò aliunde quàm à terreſtri Exhalatione Aëris gravitatem augeri.

Hiſce itaque præhabitis rationem aliquam hujus paradoxæ Quæſtionis reddi poſſe arbitror, conjectando nimirùm, quòd Vapores vi Ventorum prementium collecti, ac in Nubes, & Nebulas coacti, Aëremque humectantes ex ſuperiori Atmoſphœræ parte terreas Exhalationes quæ infra ſubſiſtunt, & nitroſas particulas præcipue quibus Aër abundat ad imum deturbent, ac ad ſolum uſque præcipitent, non ſecus ac Metalla ſoluta in Aquis fortibus per additionem Olei Tartari in Vaſis fundum ſub forma Calcis decidunt, & hoc pacto ob harum partium mineralium, & alterius generis præcipitationem, & excluſionem ab Aëris poris Aër ipſe reddatur levior, ac Cylindrus Aëreus qui *Mercurio* incubat, minus eundem *Mercurium* premat, ac propterea in pluvioſa tempeſtate *Mercurius* in

[*a*] Lib. 2. Hiſt. Nat. cap. 38. [*b*] In Suſp. de Aër. lat. Qual. [*c*] Part. 4. Princip. Philoſ.

Digitized by Google

in fiſtula deſcendat. Haud ſecùs diſcuſſis per effuſos imores nebulis, ac Vaporibus, ſeu per Ventos aliò delatis, & ſerenitate reſtitura, fas eſt arbitrari terreas illas, & minerales particulas, quæ imminente pluvia, & actu delabente, præcipites è roranti Aëre decidentant denuò exaltari, Ventoſque Boreales nitroſam materiam convehendo novam Aëri gravitatem largiri, & hoc pacto *Mercurium* paulatim ad priorem ſtationem per gradus emergere.

Nec mirum videatur, quòd Vapores anteà diſperſi, mox in unum collecti Aërem leviorem reddant, nam majus eſt pondus quod per hujuſmodi præcipitationem, licet inſenſibilem, ab Aëre ſecedit, quam quòd eidem ſucceſſivè accedit, non ſecùs ac Aqua Regia, in qua diſſolutum eſt Aurum, levior ſit, Auro ad fundum præcipitato, & ab ea ſeparato, quamvis illi Oleum Tartari addatur. Aquam verò & ipſam vim habere præcipitandi variorum Corporum ſolutiones, & Metallorum quoque experimenta Chymica ſatis oſtendunt. Hanc itaque cauſam eſſe reor deſcenſus *Mercurii* in Torricelliana fiſtula, pluvioſo tempore impendente, & aſcenſus ſubſequente ſerenitate; nonniſi autem terreæ particulæ excogitari poſſunt quæ ab Aëre nebulis pluvioſis imprægnato, ut ait Borellus, quoquo modo ſecedant ubi pluviæ imminent, ſiquidem Aëris Columna, quæ *Mercurio* ſuperincumbit, & illum in fiſtula ſuſpenſum detinet, in tranſitu à ſerenitate ad ſtatum pluvioſum ſpecificam gravitatem mutare nequit, ac fieri levior, niſi particulæ graviores excludantur, & leviores ſubeant.

Hujuſmodi autem præcipitationis partium mineralium, & alterius generis in humida tempeſtate non leves conjecturas afferre poſſem ex variis Obſervationibus, ut v. g. quòd quando Chymici Sulphuris Spiritum per campanam elicere volunt pluvioſum tempus, & valdè caliginoſum expectant, tunc enim largiorem Spiritus copiam è Sulphure obtinent, aqueis nempè Vaporibus quibus Aër oppletus eſt fumos è Sulphure exhalantes ad imum deturbantibus, ut faciliùs in Sragma illud acidum cogantur, quod Sulphuris Spiritum appellant; haud ſecus Terras metallicas Fodinis erutas, & Aëri expoſitas hujuſmodi tempore partes ſibi congeneres ab Aëre avidiùs combibere ajunt, quam cum ſiccum, & ſudum eſt Cælum. Præterea Agricolationis Studioſi nunquam magis fœ-

Digitized by Google

cundari agros prædicant quam in nebulosis Constitutionibus, iisque continuatis, quòd non aliam ob causam fieri censendum, quàm quòd hujusmodi temporibus magna fiat ex Aëre partium nitrosarum, licet insensibilis præcipitatio, quandò nihil est quod majorem Terræ feracitatem, & Seminibus robur largiatur quam Nitrum; sic enim Poëtarum Princeps. [a]

Semina vidi equidem multos medicare serentes
Et Nitro prius, & nigra perfundere amurca,
Grandior ut fœtus siliquis fallacibus esset.

Aliquandò tamen suspicatus sum, num præter externi Aëris actionem *Mercurius* ipse jus aliquod haberet in hujusmodi descensu cum pluviæ imminent, vel decidunt, factus nempè gravior, vel aqueos vapores combibendo, vel Mercuriales, & nitrosas particulas ab Aëre per hujusmodi præcipitationem, ut diximus absorbendos. Reverà *Mercurio* aliquam portionem aquæ ex ejusdem naturali constitutione inesse à perito Chymico didici, qui mihi modum communicavit eliciendi aquam simplicem è *Mercurio*, quæ quidem in satis modica quantitate obtinetur, ita ut è duabus unciis *Mercurii* vix aquæ drachma impetretur, quamvis referat Rob. Boyle, (*b*) sibi ab ingenioso Medico relatum ex libra *Mercurii* quatuor uncias aquæ aliquandò elicitas fuisse; quòd tamen aquei Vapores in *Mercurii* substantiam adeò densam insinuare se valeant vix concipi potest quandò omnia corpora, præter Aurum illi supernatant: sic neque per novas particulas mercuriales, aut salinas ab Aëre absorptas credibile est *Mercurium* majorem gravitatem specificam acquirere; videmus enim per novi *Mercurii* additionem in pyxide ubi immersa est vitrea fistula, *Mercurium* altiùs proportionaliter in summitate tubi elevari, sicuti ex cujuscumque liquoris affusione, perstite tamen eadem semper altitudine 30. pollicum à superficie infusi liquoris mensuranda.

Posse tamen *Mercurium* fieri in specie graviorem quàm sit vulgaris Officinarum *Mercurius*, cum nimirum corporaliter ab Auro imprægnatur, vel ab eodem spiritualiter animatur tradit Ingeniosissimus Boyle, (*c*) sicuti pariter cum destillatur fit non parum gravior, si cum vulgari *Mercurio* hydrostaticè examinetur; cum igitur

[a] Geo. 1. (*b*) Append. ad Chym. Scept. [*c*] Append. ad Chym. Scept.

Digitized by Google

tur ex particularum Auri imprægnatione potiſſimùm majorem gravitatem poſſit *Mercurius* adſciſcere, nec tam ingens hujuſmodi partium volatilium copia in Aëre extet (ſaltem apud nos, ubi Aurum aliò evolat) nullus ſuſpicioni eſt locus, quòd in caſu noſtro *Mercurius* ſtagnans in pyxide ubi Mercurialis Cylindrus immerſus eſt poſſit ab Auri particulis volatilibus ab Aëre pluvio deciduis alterationem aliquam intrinſecam pati ad fieri in ſpecie gravior, ut hanc ob cauſam in ſummitate fiſtula debeat deſcendere. Quare ſicuti Aëris externi preſſio potiſſima eſt cauſa quare *Mercurius* in Torricelliana fiſtula facto vacuo in dicta altitudine perſtet, ità ad ejuſdem Aëris modò majorem, modò minorem preſſionem referenda eſt in Mercuriali Cylindro hujuſmodi motionum viciſſitudo.

Hoc modo itaque, prout ingenii mei tenuitati datum, expoſito *Mercurii* deſcenſu in Torricelliana fiſtula in permutatione à ſereno Aëris ſtatu ad nebuloſum, & perturbatum, & ejuſdem aſcenſu à perturbato ad ſerenum, reliqua Phœnomena quæ ſuperiùs memoravi ſuperſunt explicanda, quod fundamentis à me jactis præſtiturum me confido. Aliquandò inſignes alterationes in Barometro fieri annotavi, notabiliter elevato *Mercurio*, nulla apparente in his inferiobus tam ſubitæ mutationis cauſa; hujus itaque Phœnomeni cauſam ad effluvia è Corporibus Cœleſtibus in hæc inferiora projecta referri poſſe rationabiliter putarim; cum enim ſilentibus, ſereno, ac perſpicuo Cœlo, & Aëreo Oceano in ſumma malacia conſtituto id contingat non aliunde quàm à ſuperiori cauſa tam ſubitæ alterationes in Barometro videntur peti poſſe. Sicuti enim (ut ex eorum Relationibus habemus, qui in Machinis fundum Maris perluſtrarunt, & ex Unionum Piſcatoribus) magna eſt in Maris fundo tranquilitas, dum in ſummo ingens ſævit tempeſtas, quod ipſis Urinatoribus non parvæ fuit admirationi, ita & nos in Maris Aërei fundo poſiti licet hic pacata omnia videamus, divinare non poſſumus, quid in ſummitate Atmoſphæræ, ac Ætheris fiat & quales motus, ac alterationes ibi excitentur.

Hoc idem crediderim affirmari poſſe de *Mercurii* elevatione in Solari Eclypſi obſervata, dum in ipſo Solis defectu die 22. Junii ad duas lineas ſe ſe extulit; nulla enim nec ante Eclypſim neque poſt

Digitized by Google

poſt ipſam, facta notabili Aëris alteratione, credibile eſt intercepto Solarium radiorum influxu, & illorum directa projectione uſque in Terram, Atmoſphœram in ſuperiori parte, ac ipſum Ætherem inſignem aliquam alterationem; ac preſſionem perpeſſum fuiſſe, quæ uſque ad *Mercurium* pertingeret, Haud ſecus rationem reddi poſſe exiſtimo de *Mercurii* exorbitantia obſervata ad multos Decembris dies cum in nebuloſa, ac præhumida Conſtitutione paulatim ità ſe ſe extulit, ut extremos penè ſerenitatis limites tetigerit, dum per totum Annum conſtanter in pluvioſo Aëris ſtatu in infimis ſubſeliis ſteriſſet? cœleſti nempè materia è Sydereis Corporibus diffuſa, & ſupra Atmoſphœram gravitante, adeò ut non obſtante ſuppoſita partium nitroſarum præcipitatione, qualem in nebuloſa Conſtitutione fieri diximus, Aër ob talem cauſam inſignem gravitatem acquiſiverit.

In Æquinoctiis magnas obſervari in *Mercurio* motiones ſuperiùs annotavi, ut paucarum horarum intervallo aſcendat, ac deſcendat, cujus cauſam rimari, ac aſſequi perdifficile eſt; Magnas fieri tam in Macrocoſmo, quàm in Microcoſmo mutationes vetus Obſervatio eſt; etenim ut ex Nautarum Relatione, & Obſervationibus Geographicis, & Aſtronomicis Regiæ Academiæ Pariſienſis (*a*) habemus; nunquam aliàs tam magni æſtus in Oceano excitantur quàm in ipſis Æquinoctiis, & Novilunia quæ illis ſunt proximiora majores æſtus pariunt, quam reliqua quæ magis diſtant. Haud ſecus in humanis Corporibus hujuſmodi tempore inſignes fiunt perturbationes, nec immeritò monuit Hippocrates, (*b*) magnas Temporum mutationes eſſe obſervandas, *ut neque Medicamenta in illis libenter exhibeamus, neque uramus, neque ſecemur*; quales autem ſint hæ magnæ Temporum mutationes expoſuit ſubdens, *puncta Solſtitialia & Æquinoctialia eſſe periculoſa*; lubet ergò conjicere, Sole ſub æquinoctiali Circulo utrumque Polum parili radiorum influxu reſpiciente, varia utrinque effluvia ſuſcitari, ità ut in Atmoſphœra fiant veluti fluxus, & refluxus & hoc pacto modò aſcendere modò deſcendere *Mercurium*, quandò Auſtrales flatus ipſum deprimunt, Aquilonares attollunt.

Nivoſo Cœlo, & actu cadente Nive, *Mercurium* in infimam ſtatio-

[*a*] Cap. X. [*b*] De Aër, Aq. & loc. num. 30.

Digitized by Google

ſtationem ſe recipere, conſtans obſervatio eſt, ut diximus, cujus quidem rei eadem eſt ratio ac de nebuloſo Cœlo, & actuali pluvia; imò ex hac obſervatione Aſſertum meum de Nitro aëreo, & illius præcipitatione in humida Conſtitutione, magis ſtabiliri poſſe crediderim, quandò Nivem copioſo Nitro refertam eſſe non leves conjecturæ, & experimenta comprobant. Non exiguam agris fœcunditatem ſuboriri *cum nix alta jacet*, communis ſaltem apud noſtrates Agricolas eſt opinio, ac re verà nunquam major Nivium parcitas obſervata eſt, quàm hiſce quatuor Annis elapſis, quibus non parva rei Annonariæ anguſtia nos preſſit. Nivem aquarum cœleſtium ſpumam eſſe, & ex illa Terram fermenteſcere ſcripſit Plinius, (*a*) & Scaliger (*b*) Nivem pingue humidum continere, & ex illa ſimum confici quocunque alio efficaciorem tradidit. Feracitatem autem hanc, quam Solo Nivem impertiri probabile eſt, non ex caloris in Terram repercuſſu gigni cenſendum, ut credidit Cardanus, adverſus quem more ſuo Scaliger, ſed quia Nix multo Nitro abundet, ut ejuſdem figura Stellaris oſtendit, qualem quoque poſſidet Nitrum. Licet autem Olaus Borrichius in Epiſtola quadam ad Tho. Bartholinum (*c*) ſcripſerit commentitium eſſe reperiri Nitrum in Nive, fatetur tamen ſe in Nive Batava deprehendiſſe, illam Sulphure inflammabili, & Sale cubico non carere.

Sciendi cupidus num re ipſa Nivibus Nitrum inſit ſciſcitatus ſum à perito Chymico, num ipſe modum calleret Nitrum è Nive extrahendi, reſponditque ſe quidem nunquam hujus rei periculum feciſſe, nullam tamen diligentiam omiſſurum, ut votis meis ſatisfaceret; ſic paucos poſt dies mihi Nitrum è Nive extractum exhibuit, quod hoc Tentamine aſſecutum ſe fuiſſe affirmavit. Duas libras aquæ accepit è ſoluta Nive puriſſima, & recenter delapſa, ac in illis diſſolvit libram unam Nitri purgatiſſimi; pariter in duabus libris aquæ fontis puriſſimi tantundem ejuſdem Nitri infudit, quo peracto Aquam utramque ad Ignem poſuit, & ſenſim ad cuticulam reſtrinxit; ex his poſtmodùm Aëri frigido expoſitis cœpit nitrum cryſtallizatum colligere; ſic eadem operatione ad plures vices repetita, tandem plus Nitri ex Aqua Nivis, quàm ex Aqua Fon-

[*a*] I . 17. cap. 2. [*b*] Exer. 54. 2. (*c*) Barth. Cent. 3. Ep. 97.

Digitized by Google

tis se collegisse observavit, posito itaque ad Bilancis examen utroque Nitro, deprehendit Nitrum è Nive extractum, reliquum superasse trium unciarum pondo, certo argumento, tantumdem Nitri in libris duabus Nivis extitisse, quod Nitro dissoluto ob affinitatem socium se adjunxerit. Observatione verò dignum est discrimen quo hæc duo Nitrorum genera distinguuntur; Nitrum enim è Nive collectum fusci coloris est, saporem valdè acrem ad gustum præfert, & flammam edit vivaciſſimam, & fulgurantem, alterum verò lucidum est, minoris acredinis, & flammam reddit languidiorem. Cum itaque, ut superiùs annotatum, nivoso Cœlo, & ad actualem Nivium descensum ad infimam stationem descendet *Mercurius*, credibile est magnam tunc temporis fieri partium nitrosarum, ab Aëre in Terram præcipitationem, & consequenter aërei Cylindri super stagnantem *Mercurium* minorem esse gravitationem.

Non minus quoque curiosum est, ac disquisitione dignum quam ob causam ad Australes flatus *Mercurius* in Barometro se submittat, ad Aquilonares prosurgat, seu, quod idem est, cur in Austrina Constitutione Aër sit minùs ponderosus, quàm in Boreali Austrum, & Boream Ventos esse *præ cæteris fortißimos, & inter se tum ſtatione, tum viribus contrariißimos*, tradit Hippocrates, (*a*) quare si ex iisdem contrarii effectus prodeant haud quaquam miror; quomodò verò ab Austro (quem Notum Græci appellant ab humiditate quam secum defert, undè Notiometri, Instrumenta ad Aëris humiditatem mensurandam) Aër fiat levior, ab Aquilone verò sudo, & sicco gravior reddatur, ego certè demiror, & genuinam causam ignorare me fateor, quàm fortè non novit nisi (*b*) *Qui fecit Ventis pondus.* Effectum hunc ad contrariam hujusmodi Ventorum temperiem referre, quod nimirum Australes Venti calidis sint, ideòque Aëris tonum laxent, & rarefaciant, undè Aër levior evadat, Aquilonares verò, ut potè frigidi Aërem densando eundem ponderosiorem efficiant, non planè satisfacit, calida enim vim habere rarefaciendi, & densandi, sicut & frigida ex variis experimentis satis liquet, ac ne aliunde quæramus exempla, Austrini flatus Nivem jam delapsam densant antequam ulla liquoris guttula

(*a*) De Mor. Sac. n. 15. (*b*) Job. c. 28.

Digitized by Google

guttula effluat, quemadmodum & Aquilonares eandem Nivem rarefaciunt, ac attollunt, ut vulgus dicat Nivem ex nimio frigore augeri. Ipſe quoque Ariſtoteles (*a*) ab Auſtris vim denſandi non rejicit, quærens enim cur Auſter non incipiens, ſed deſinens imbrem inferat, ait id poſſe fieri, quòd Aërem cogat è longinquo, quo coacto Aqua exprimatur. In hanc rem egregiè Poëtarum Princeps. (*b*)

Verùm ubi tempeſtas, & Cæli mobilis humor
Mutavere vias, & Iuppiter humidus Auſtris
Denſet erant quæ rara modò, & quæ denſa relaxat.

Prætereà in caſu noſtro ad aſſerendam majorem, vel minorem Aëris gravitatem vim frigoris denſantis, vel caloris rarefacientis cauſare non poſſumus, quandòquidem ex factis Obſervationibus ad *Mercurii* aſcenſum, vel deſcenſum non magnum momentum addunt calor, & frigus licet in inſigni gradu, cum in eadem altitudine tam in ſummis algoribus, quàm in ſummo æſtu non ſemel mihi compertus fuerit *Mercurius*, & ſub Zona torrida eadem penè altitudo *Mercurii* in Barometro, ac in Zonis temperatis obſervetur, ut ex ſuperiùs citatis Obſervationibus Aſtronomicis, & Geographicis D. Caſſini. (*c*)

An fortè igitur id fiet, ut putat Auctor Philoſophiæ Burgundicæ (*d*) quòd Venti Aquilonares deorſum ruant, ideſt ab editiori loco perflent, & hoc pacto Aërem ad inferiora propellant, Auſtrales verò ab imo ad ſummum ſpirent, ſicque Aërem ſurſum efferentes multum de illius gravitatione detrahant? Auſtrales Ventos ex humiliori loco in ſublimia eniti ſcripſit pariter Carteſius, (*e*) quin & ingenioſiſſimas rationes addidit, hoc idem quoque viſus eſt ſenſiſſe Plinius, qui tradidit, (*f*) *Auſtrum majores fluctus edere, quàm Aquilonem, quoniàm ille infernus ex imo magis ſpirat, hic ſummo*; quòd carmine elegantes expreſſit Pontanus. (*g*)

A ſummo Boreas, Notus imo ſpirat Olympo.

Vera ſint hæc omnia, & Auſter ex imo Polo alis primò ſic-

(*a*) Sec. 27. Prob. 21. [*b*] Lib. 1. Geo. [*c*] Cap. 10. Art. 4. [*d*] To. 4. Tra. 2. [*e*] Meteo. cap. 4. [*f*] Lib. 2. H. N. c. 47. (*g*) L. Meteo. de Ven.

Digitized by Google

cis, deindè madidis hùc advolet (de quo tam longo itinere cum Doctiſſimis Viris meritò dubitare licet) his tamen obſtant ea quæ ſuperiùs ex Clariſſimi Borelli doctrina attuli de ſubſtantiis fluidis, quæ ſuſque, deque agitatæ eandem exercent gravitatem ſuper corpora quibus incumbunt, ac dum quieſcunt.

Hypotheſi meæ igitur inhærendo crediderim potiùs id fieri, quia Auſter, quem D. Hieronymus (*a*) *Pluviarum Pincernam* elegánter dixit, *dum pelagus tranſit* (ut ipſius Hippocratis (*b*) verbis utar) *tanquam calidus, & rarus exiſtens multa humiditate regionem in quam illabitur implet*; Aëre autem humectato, & illius compage laxata, fas eſt arbitrari partium nitroſarum, & Salium diverſæ indolis præcipitationem in ſolum ſubſequi, hancque ob cauſam, Aëre leviori facto ob pondus excuſſum, *Mercurium* in fiſtula ſubſidere; ſicuti opinari licet Aquilonem, (quem idem Eccleſiaſticus Scriptor *Scoparium* appellavit) Vapores, ac Nubes detergendo, unàque partes nitroſas ex Septentrionali plaga convehendo, addita inſuper recenti exhalationum è Terra exaltatione ab hujuſmodi præcipitatione anteà repercuſſa, novam Aëri gravitatem impertiri, ut exinde *Mercurium* cogatur aſcendere.

Quamvis autem aliquandò Seprentrionales Ventos ingentes pluviæ comitentur, ut præcipuæ die 14. & 15. Octobris, id fieri crediderim, quòd Nubes, ac Vapores à Ventis Auſtralibus ad nos delati, & à Ventis Septentrionalibus propulſi in retroceſſu, ac fuga ſolvantur in pluvias.

In hanc rem egregiè profectò Seneca (*c*) inter Providentiæ Opera hanc recenſuit, quòd *Venti modò Nubes adducant, modò deducant, ut per totum Orbem pluviæ dividi poſſint, nam in Italiam*, ait ille, *Auſter impellit, Aquilo in Africam rejicit*; non eoſdem tamen effectus ubique locorum edere hos Ventos putandum eſt, nam ut ait Plinius, *cum ſitu naturam mutant, Auſter Africæ ſerenus, Aquilo nubilus*; ſicuti Neapolim incolentibus idem Auſter humidiſſimus eſt, ac nimboſus, Apulis vero ſerenitatis Parens eſt, ut Lucas Tozzius, Vir Celeberrimus, (quem Innocentius XII. P. M. ut ad nos fama detulit, ſuæ Valetudinis Cuſtodem deſignavit) in doctiſ-

ſimis

(*a*) V. Lang. lib. 1. Ep. 19. Cœl. Rhod. l. 8. An. Lec. c. 28. (*b*) Lib. 2. de Diæta num. 3. (*c*) Lib. 5. Qu. N. num. 18.

Digitized by Google

simis suis Commentariis in Hippocratis Aphorismos (*a*) refert; scitu propterea dignum existimarem num in Apulia, flante Austro, ibi serenitatis Auctore, *Mercurius* in Barometro attollatur, quandò in sereno Aëris statu elatior solet esse *Mercurius*, demissior verò in turbido, ac nimboso.

In hanc rem insignem locum apud D. Lucam (*b*) silentio præterire nequeo, ex quo satis apparet, quàm varia sit, ac diversa juxta regionum, & locorum diversitatem Ventorum conditio; arguens ergo Hypocritas Redemptor noster, *Cum videritis*, inquit. *Nubem orientem ab Occasu, statim dicitis imber venit, & ità fit, & cum Austrum flantem, dicitis quia æstus erit, & fit.* Austri ergò in Palestina æstum excitant non pluvias, quæ potiùs à Nubibus, & Ventis ab Occasu flantibus ibi prænuntiantur. (*c*) Vallesii hunc locum egregiè interpretantis verba hic lubet adjicere. *Palæstina ad Occasum habet Mare; censebatur ergo, ut existimo in illa regione pluvia signum Nubes ex Occasu ascendens, quia, cum ad Occasum haberent Mare inde ascendebant, eratque id signum illi regioni proprium. Nobis verò Hispanis, quibus Mare aquè ad Occasum, & Meridiem, & Septentrionem est, aquè ex his omnibus partibus ascendunt Nubes nimborum nuntia. Britannis ascendunt undique, ut qui Mari undique cinguntur.*

Cum itaque flante Austro usque ad extremos fines *Mercurius* in Barometro descendat, hinc rationem reddi posse crediderim quare ad Austrinos flatus adeò difficilis sit respiratio, ut de quadam veluti suffocatione conquerantur omnes; siquidem sicuti substantiæ fluidæ in Machina pneumatica positæ post Aëris exsuctionem in bullas attolluntur, subtracto nimirum Aëris pondere, quo veluti in officio continebantur, ita eodem modo Sanguis in Vasis Pulmonum ob minorem Aëris pressionem, quæ ad Austrinos flatus consequitur, magis spumescit, & ebullit, ut non tam expeditè circulum suum absolvat; neque aliam ob causam in editissimis Montibus gravem duci anhelitum credendum est, nisi quod inibi minor sit Aëris pressio quam in imis Vallibus ut palam faciunt Experimenta à variis solertissimis Viris facta, ac præcipuè à Celeberrimo nostri ævi Mathematico D. Cassina. (*d*) Refert quoque P. Bartholus

(*a*) Lib. 3. Alph. 5. (*b*) C. 12. (*c*) De Sac. Phil. c. 85. (*d*) Obs. Astro. & Geo.

Digitized by Google

è S. J. (*a*) obſervatum, Veſicam ſvillam mediocriter inflatam & ad verticem Montis altiſſimi translatam tumidiorem apparuiſſe; adeò facilè eſt inflari ea, quæ in ſublime efferuntur; mirum itaque non eſt ſi Pulmonares Veſicæ ob Auſtrinos halitus inflentur, ut potè ab Aëre minus compreſſæ, & hanc ob cauſam difficilior ſit anhelitus; nec præter rationem, quamvis parodoxum videatur, ſcripſit Thomas Cornelius (*b*) Aërem craſſis Vaporibus refertum aptiorem eſſe ad Vitalia munera obeunda, quam Aërem tenuiorem; quod pariter monitum eſt Celeberrimi Tho. Willis, (*c*) qui in Phtiſi Pulmonarii magis commendat fumoſas Urbes, qualis eſt Londinum; quàm Villas omnes propè eandem Urbem, quæ Aëre claro, & perflato gaudent.

Hinc lumen aliquod mutuari licet ad illuſtrandam hiſtoriam famoſi illius Urinatoris ſiculi, quem Colam Piſcem appellabant, quòd plus in aquis, quàm in Terris degeret. Diu equidem hoc prodigium Doctiſſimos Viros exercuit, ut videre eſt apud Salomonem Sprangerum, qui de Enydrobiis, h e. de hominibus ſub aqua viventibus elegantiſſimum Tractatum nuper edidit; ego verò perſuaſum habeo hominem illum amphibium ad plures horas ſub aquis commorantem talem à Natura Sanguinis, ac partium ſpiritalium conſtitutionem ſortitum fuiſſe, ut Sanguis, & Pulmonares Veſiculæ majori compreſſione indigerent, quàm quæ ab Aëre ſolo præſtari poſſet; refert enim Alexander ad Alexandro (*d*) Urinatorem illum ſolitum dicere, *quod ſi ab aquis abeſſet diù quaſi reſpirare, & vitam ducere nequiret.*

Hæc ſunt quæ in re tam abſtruſa, ac involuta, qualis eſt motionum *Mercurii* in Barometro viciſſitudo, comminiſci lubuit. Multas equidem nec parvi ponderis difficultates hiſce meis Excogitatis obtrudi poſſe, & ſcio, & fateor; verùm ſi cuncta quæ poſſunt objici recenſere vellem; ac diluere, in nimiam molem Opuſculam hoc meum excreſceret; interim his meis conjecturis hærere placet, donec Lynceus aliquis oſtendat ſtrinxiſſe me, ut dici ſolet,

pro Junone Nubem.

[*a*] De Tenſ. & Preſ. [*b*] Progy. de Cog. Aër. & Aq. [*c*] Phar. Rat. P. 2. Se. 1. c. 6. [*d*] Lib. 2. Die. Gen. c. 21.

GUN-

Digitized by Google

GUNTHERI CHRISTOPHORI SCHELHAMERI, D.

Archiatri Gottorpienſis,

In Acad. Kilon. Prof. Med. Primar. & Nat. Cur. Leopold. Adjuncti

De

MOTU MERCURII IN TUBO TORRICELLIANO

EPISTOLA.

Acceſſit

Altera ejuſdem argumenti

BERNARDI RAMAZZINI,

In Mutinenſi Lyceo Medic. Profeſſoris Celeberrimi
& ejuſdem Acad. Leopoldin. Colleg.

Itemque Tertia,

Sive

Ejusdem SCHELHAMERI ad Objectiones Ramazzinianas

RESPONSIO.

PRÆFATIO.

ANtequam ad has ipſas pagellas perlegendas, LECTOR BENEVOLE, animum adjicias, non modò non injucundum tibi futurum exiſtimo, ſed eſſe etiam quodammodo neceſſarium, ut qua occaſione hæc epiſtolica diſceptatio inter nos orta ſit, quam fieri poteſt paucissimis aperiam. Poſtquam Torricellianæ fiſtulæ Hydrargyro impletæ, ad gravitatem aëris computandam uſus innotuit, (id quod poſt olim quidem aſſertum, noſtris vero temporibus ab Ill. Boile, occaſione GuerKianorum Experimentorum denuo repertum & demonſtratum ejuſdem pondus factum eſſe conſtat,) Virorum eruditorum non pauci in ejus rei examen ſingulari diligentia & induſtria incubuere: in his D. Ramazzini, Profeſſor Mutinenſis Clariſſimus, qui per

Digitized by Google

per annum integrum quotidianas observationes instituit, quas postmodum Illustri Societatis nostræ Leopoldinæ Præsidi Lucæ Schrækio transmisit, ejusque nomini consecravit: à quo mox una cum Ephemeridibus Meteorologicis Rudolphi Jacobi Camerarii, Professoris Tubingensis itidem celeberrimi, anno MDCXCVI. publici juris sunt factæ.

Addiderat autem D. Ramazzini suis illis observationibus discursum, quo cum earum rationem & institutum suum explicat, tum etiam causam reddere conatus est, qua impulsus Mercurius, sereno tempore ac sudo cœlo in fistula ascendat, decidat contra atque decumbat cum pluviæ aut tempestates vel instant, vel aërem jam tum conturbant occupantve. *Expectabatur enim jure ex principio illo novo & à nostræ ætatis hominibus indubitate admisso, pressione scilicet aëris, ut contrarium prorsus contingeret, & pluvioso tempore Mercurius ascenderet urgereturque, descenderet cum serenus aër redderetur: tum enim levior, minus premere oportere videbatur, magis, cum aquosis particulis fœtus, adeoque ponderosior esset, & gravius incumberet. Quod etiam reapse ita fieri, fretus hoc ratiocinio, Celeberrimus J. A. Borellus, conterraneus & amicus D. Ramazzini prodiderat. Cum ergo præter expectationem dissentiret à ratiocinatione experientia, causam ejus rei inquirere, digna res est visa Cl. Viro, in qua ingenium occuparet. Quæ autem in eam rem disserit prolixè, eò recidunt.*

Primum rejicit Gallici scriptoris sententiam, qua statuitur Aërem eo tempore quo descendat Mercurius, esse leviorem, hinc à se dimittere vapores aqueos, qui densati in nubes, pluviam forment, postquam novis vaporibus aucti sustinere semet amplius non possint. Deinde Boyleam illam, qua à fumis sursum tendentibus aërem sursum simul propelli & hinc minus incumbere existimatur: perinde ac Burgundicæ Philosophiæ quidam. Tertio loco Comierii contrariam rationem oppugnat, qui putavit, dum descendant vapores, leviorem aërem fieri. His atque aliis examinatis atque rejectis tandem suam quoque depromit sententiam, quæ talis est:

Suponit, è globo terraqueo non solùm vapores, pluviarum materiam, sed multas etiam alias exhalationes diversæ indolis continuò exsurgere, aëriqne misceri: sulphureas, Aluminosas, Vitriolicas, Mercuriales, aliasque omnigenas: Aërem verò Nitrosis particulis potissi-

mum (quod omnes, ait, cum Philosophi tum Medici unanimi-

Digitized by Google

unanimiter tradant: Quo etiam JunKenius & Mayovv permoti, Nitri mineram, ut ipsius sunt verba, non in terræ sinu, sed potiùs in aëre constituerint: Residere autem vapores in altiore, terrestres verò à se vocatas exhalationes in inferiore aëris regione, aërem ergo, quò propior sit terræ, hoc crassiorem esse. Quin etiam ex cœlestibus globis descendere aliqua, unde aër gravior reddatur, effluvia.

Hæc ergo corpuscula omnia in inferiore aëre natantia nitrosas cumprimis particulas, pluviis nubibusque imminentibus ad imum deturbari, & ad solum usque præcipitari: non secùs ac Metalla in aquis fortibus soluta, oleo Tartari affuso, in fundum sub forma talcis præcipitentur. Illis itaque liberatum aërem reddi leviorem ac, Cylindrum ejus Hydrargyro remissiùs incumbere, adeoque istum pluviosa tempestate descendere.

Hæc ipsius est sententia, in illo opusculo proposita: quæ cum mihi non satis videretur congrua, idem mihi in ipsius, quo ille in aliorum assertiones erat usus, jus esse putavi: ut subostensis quæ possent obstare, aliam itidem subjungerem sententiam, si forte in re tam abstrusa deprehendenda, & exrrahenda in lucem majori felicitate uti contingeret; eoque magis, quod ipse ejus rei mihi potestatem fecerat, quippe non initio tantum professus, se fungi potiùs vice coris, & alios acuere velle, ut veram rationem & causam exquiramus, (*pag.* 11.) *sed postmodum etiam* (*pag.* 18.) si non detur adeo probabilem afferre ut expectationem impleam, id forsan aliis incitamento futurum ut probabiliores reperiant. *In ea tamen disquisitione id potius studui, ut meam exponerem, quam ut suam refellerem: idque tumultuaria opera, & inter negotia quamplurima, uti solemus, ejusdem societatis collega, in commune consulentes, sine cura & studio. Nam si de industria voluissem huic rei incumbere, non pauca, eaque multo maxima, quæ Hypotheſi illius opponi poterant, sese offerebant: præsertim de Nitri ex aëre origine, quam Majovv tam imbecillibus, rationibus adstruxit, ut vix mereantur attendi: tantumque abest ut aërem nitro ubique refertum, Medicos & Philosophos consentire existimem, ut potiùs id nunquam posse ostendi, certò habeam persuasum. Sed hæc, ut dixi, non tetigi, ne viderer altercationibus ansam porrigere velle: Interim Doctissimus Ramazzinus, conspecta mea ista epistola commotus, diligentius examinare, quas publico communicaveram, cogitationes meas de-*

Digitized by Google

crevit, quo parem referret gratiam, conscripta itidem, ut ego fecerram, ad Ill. SchræKium epistola, quam una cum mea in Italia edi curavit. Cui ego me responsum debere, perlecta illa, utique existimavi: quod præstiti. Et quia Italicum exemplar rarum his regionibus esse, necessum erat, hanc atque istas junctim edidi, quò facilius esset lectori, collatis omnibus, æquum judicium ferre. Quod tamen non eo animo à me factum, quoniam mea isthæc examussim scopum ferire & omne punctum tulisse existimem, sed quia nihil vetare arbitrabar, ingenii vires in his etiam, quod omnibus licet, ulterius periclitari, præsertim cum ea mihi opponi viderem, quæ ingeniosa quidem, non tamen talia essent, ut iis possem acquiescere. Hæc ergo æquo animo accipe Lector, & Vale.

EPISTOLA PRIOR.

SOLUTIO PROBLEMATIS

Cur Mercurius in Tubo Torricelliano, seu Barometro, pluvioso tempore descendat, cum deberet ascendere.

G. C. SCHELHAMERUS
In Acad. Kilon. Prof. Med. Prim.

Magnifico, Nobilis., ac Generos. Viro

D. LUCÆ SCHROEKIO
Academ. N. C. Leopoldin. Præsidi.

Sal.

LEgimus nuper, Illustris SchrœKi, Clarissimi Viri, Bernhardi Ramazzini ad Te missas, indeque editas observationes, quibus deprehendit, *Mercurium in Barometro sic dicto, & huc usque credito, semper fuisse depressiorem, nebulosa, pluviosa, aut nivosa tempestate; sublimiorem contra sereno cælo, secus ac secundum celeberrimi J. A. Borelli principia fieri debebat, aliique perperam se observasse prodiderant*, in quibus Bilbergius, Professor Upsaliensis, & ex parte etiam Joh. Beal. *nisi quod mense Decembri semel ad maximam altitudinem ascenderit, pluviis continuis, & in ea per aliquot steterit dies*

Digitized by Google

dies, redituræ serenitatis nuncius: itemque in aquinoctiis, ut & visibili Solis eclipsi non accidisse ullam mutationem: Nonnunquam etiam creviſſe altitudinem Mercurii nulla ejus causa in aëre apparente.

Prima harum obſervationum, quæ haud dubiè præcipua eſt, & quam longa annorum ſerie, etiam certam deprehendit Excellentiſſimus Mathematicus noſter, D. D. Samuel Reyherus, cauſam reddere talem conatur Vir Clariſs. quod terreæ, ſalinæ, aliæque exhalationes, ex globo terr-aqueo in aërem protruſæ, cùm primis autem hyeme, flante Borea nitroſarum maxima copia, quæ in humili aëris regione conſiſtat, ab aquoſis in nubes, ac nebulas denſatis humectentur, ita ut graviores factæ, deturbentur ex ſuis ſedibus, unde aër ipſe vacuus relictus, reddatur levior.

Hæc mihi ratio, quod pace tanti Viri dictum ſit, minime ſatisfacit. Primùm enim, unde ſupponat, aërem nitroſis, potiſſimùm hyeme, particulis abundare (cujus ſententiæ auctor eſt, *Fr. de le B. Sylvius prax.* 1. 21. 14. Propugnator verò maximus *J. Mayow L. de Spir. Nitro aërea*) ego quidem neſcio, certus alioquin, nihil omninò nitri in aëre contineri, quod facile oſtendi poſſet, nullo hactenus argumento idoneo eſſe probatum; Ipſum etiam Chymicum quem allegat, vel decepiſſe, vel fuiſſe deceptum. Sed demus interim ſalinas, & nitroſas aëri innatare, credi tamen haud poteſt, aquoſis eas deprimi, ſed potius retineri ne decidant, aliàs forte, ſi cumulentur, pondere ſuo ruituras. Videmus enim quotidie, ſalibus nitrove aquam affuſam, tantùm abeſſe, ut in fundo depreſſa contineat, ut potiùs in minima diſſolutis hoſpitium præbeat, eaque rapiat in ſublime, ita ut in fundo vaſis diſpareant, & aquæ miſceantur ad ſupremam uſque ſuperficiem. Quo pacto igitur hic contrario modo potius deprimantur quàm ſolvantur, nullam cauſam fortè licebit comminiſci. Quod ſi verò, uti ex dictis perſpicuum eſſe arbitror, non modò non prement has particulas, & præcipitabunt, ſed etiam ſolvent, ex quo connubium fiet amborum, illæ quæ fortè haud longè à terra antea diſtabant, ſolutæ & in aquæ poros admiſſæ, aſcendent potiùs altiùs, & totam occupabunt Atmoſphæram, quouſque humidis iſtis repletus eſt aër, eamque reddent ponderoſiorem. De terreis fortè rectiùs ponderet argumentatio, ſi modò tales in aëre tam multas volitare, ut

Digitized by Google

spondere superent aquosas pluvioso & nebuloso tempore totum aërem penè replentes, prius esset ostensum; neque magis esset credibile, istas, minutissimas etiam, proprio pondere ad globum suum, si forte aliquantulum attolantur illicò esse redituras. Ne nunc illud moveam dubium: ad adeò heterogeneæ particulæ Atmosphæram, à qua totæ separatæ existunt, & quam non nisi infima sui parte leviter implent, graviorem essent reddituræ. Sed quicquid hujus sit, vel propter solam priorem objectionem valde est lubrica hæc ratio, qua salinarum depressio multo magis etiam vacillat. Et hic quidem omnes fuerunt hactenus persuasi, nec id fortassis sine causa, à pondere aëris depressum Mercurium continere, ne totus elabatur, quoniam ponderi in fistula contento æquiponderet aëris columna in apertam ejus superficiem incumbens: aërem ergo crassiorem, & pluviosum, cum sit ponderosior, altiùs eum deprimere oportere, adeoque efficere, ut in tubo ascendat. Itaque meritò, postquam contrarium prorsus evenire compertum est; hæret illis aqua, ut cogantur contra rationem, & principia prima statuere, aërem aquosis particulis gravidum leviorem esse, quàm sibi relictum, cum tamen millies superet aquæ pondus aëris, adeoque fieri non possit quin magnum ipsi ex novo hoc corpore se per eum diffundente pondus accedat. Unde admissa ratione Cl. Ramazzini, consequens aliud absurdum colligeretur: hoc enim posito, particulas salinas, nitrosas, terreas, in aëre innatantes plus millies superare necessum foret ipsius aëris pondus in quo natent, adeoque graviora corpora in leviori innatare, seu aërem majus pondus sustinere quàm ipse constituat. Quod facile est ostendere. Nam si aqua eas deprimere, & præcipitare ex aëre debet, oportet eam replere omnes aëris poros, illosque totos, alias possent utraque in iisdem poris simul hærere. At aqua millies æquat pondus aëris; fit autem ille levior, (ex hypothesi) si aquosæ deturbant salinas. Ergo necessum est eas aqua omni in aëre contenta fuisse graviores, adeoque plus millies aëris pondus superasse. Hoc verò nemo facilè admittet, saltem de salinis; non modò, quoniam contineri illas eadem copia, qua aqua continetur nebuloso & pluvioso tempore, credi non potest, cum ipsa aqua copiosior facta hinc effluat, & solvatur in pluviam vel nivem, sed etiam quia ἀδύνατον est, tantam.

Digitized by Google

tam copiam particularum ſolidarum à terra poſſe ſuppeditari, idque æqualiter per omnem ejus ſuperficiem: nam ubique idem Phænomenon obſervatur. Neque effugiet vim hujus argumenti, ſi quis dicat, non totum aërem impleri ſalinis, aliiſque particulis: Si enim paucæ ipſarum inſint, tunc aqua erit paucis iſtis, quas copia ſuperat, nebuloſo tempore gravior, adeoque iis deturbaris, tamen aëri ponderis nihil decedet, præterea etiam ſolvet, non deturbabit eaſdem aqua ſuperveniens, aut ſaltem cum iis perſtabit in iiſdem porulis: ex quibus difficultatibus difficile erit emergere. Aliæ ergo erit quærenda via, qua tam rari, & inexpectati Phænomeni cauſam reddamus. Quam utrum veram ingreſſus ſim, penes eruditos, & expertos viros eſto judicium, cui me, ut ſemper alias, unice ſubmitto.

I. Notum eſt, & apud omnes in confeſſo, imò ſenſibus obvium, quædam corpora gravia in fluido leviori aſcendere, & vel in medio, vel ipſa etiam ſuperficie conſiſtere.

II. Id fieri conſtat ad regulam hydroſtaticam ſecundum quam ejuſdem quantitatis, ejuſdemque ponderis corpora, neque emergunt, neque merguntur: quæ verò majoris ſunt ponderis, ejuſdem verò quantitatis cum aqua ſubjecta, fundum petunt, minoris verò ponderis aſcendunt in ſuperficiem, & ſupernatant: Vide *Varenii Geogr. General.* ut non alia videatur eſſe cauſa, quòd ſalinæ particulæ, affuſa aqua, ubi ſolutæ ſunt, in fundo diſpareant, & aquæ poris ſe inſinuent ſponte, quàm quòd in minima redacta, leviores ſint aqua, hoc eſt ejuſdem quantitatis, & minoris ponderis, quod ipſum etiam experientia confirmat: quæ enim affunditur aqua, minimum duplo triplove præponderet ſali ſolvendo neceſſum eſt.

Hæc ergo tanquam certa, & compertæ veritatis, liceat ſupponere: videamus an aliquid utilitatis ad hanc quæſtionem ſolvendam afferant. Quod omninò ſperandum eſſe videtur, poſteaquam Mercurius in fluido itidem hic aſcendit, deſcenditque, quamvis in vaſculo ſuo contentus. Quod ut diſtinctius intelligi poſſit, porrò notanda ſunt ſequentia.

1. Nemo dubitabit, quæ in fluido leviori merguntur, in graviore aſcendere, & quæ in leviori conſiſtunt in medio ubi gra-

Digitized by Google

vius id factum eit , ascendere altiùs, mutata ratione gravitatis, quæ illud sustinet, & attollit. Id quod ex dicta Hydrostatica regula consequitur necessariò, & experientia perpetua confirmatur. Nam lignum in aëre nunquam consistens, in aqua ascendit ex fundo ad superficiem, & naves longè altiùs immerguntur in fluminibus, quæ dulci gaudent lympha, quàm in mari salso.

2. Aquam esse crassius fluidum aëre, itidem in confesso est. Ergo.

3. Aërem aqueis particulis refertum crassiorem esse quàm serenum, non minus erit certum.

Hinc itaque non videtur posse aliter fieri, quam ut in aëre nebuloso Mercurius ex tubo descendat; ascendat dum serenum est. Fit enim crassius fluidum humidus aër, quàm erat antea siccus: & perinde, illi accidit, ac si in aquam dulcem injeceris salem, ex quo crassior redditur, ac ponderosior. Neque enim descendere Mercurius in tubo potest, nisi quia ascendit altiùs in aërem, qui in subjecto vasculo illi suppositus est, & cujus superficiem aër tangit.

Et hæc quidem rationi tam sunt manifesta, ut, aut falsam esse regulam hydrostaticam fundamentalem à nobis supra allatam, necessum sit, aut hæc vera deprehendi. Est enim Mercurius corpus in fluido tenuiore consistens, & quidem ejus habet rationem quod in medio fluido neque mergitur, neque emergit; Nam omnes fatentur, propterea eum non effluere, quia æquiponderat columnæ aëris, ejus superficici incumbenti: unde etiam videmus pro Atmosphæræ altitudine eum vel ascendere, vel descendere in tubo; & in montibus altis longè esse depressiorem, quàm in convallibus. Simul igitur illud tenue fluidum mutatur fitque crassius, necessum est Mercurium ascendere extra tubum, & altiora fluidi incrassati loca petere, unde necessariò in tubo descendet.

Verùm his tam evidentibus duo tamen potissimum videntur obstare. Primùm, quod antea monuimus: à pondere aëris depressum Mercurium, ne elabatur totus, columna aëris vel Atmosphæræ, Mercurio in fistula contento æquiponderante contineri; aërem autem crassiorem fieri, si pluviosus sit: adeoque fieri non posse, ut in tubo tunc descendat, cum pondere incumbente aucto, deberet cedere, altiusque ascendere. Alte-

Digitized by Google

Alterum eſt, quòd gravia in graviore fluido aſcendant ideò, quia ſub eorum inferiorem faciem ſe inſinuans liquor ea ſurſum pellat, extrudatque. At Mercurii alteram ſuperficiem in tubo intactam eſſe aëri, adeoque nihil eſſe, quod eundem loco pellat; ſubtilis enim materia ſuper ipſum conſtituta in vacuo id præſtare non eſt potis. Manifeſtum ergo aſcendere in vaſculo ſubſtrato eum non poſſe.

Veruntamen hæc movere neminem debent, utpote quibus probè perpenſis omnibus, non eſt difficile ſatisfacere. Ut enim jam omittant illud, quod ab aliis dudum eſt oppoſitum: quomodo in fundum depreſſo corpori latioris ſuperficiei aqua incumbens non obſtet, quo minus ab eo ſe expediat, cum columna tunc ſub ipſo ſit nullâ, adeòque incumbentem qua ſuperet vi, dici non poſſe; Quod ſane dubium ex omni parte ſolvere nemo hucuſque Mathematicorum quivit: Id tantum eos interrogabo, qui fiat, quòd ſub aqua quodvis corpus grave longè minus ſit grave quàm in aëre, corpore leviori: cum, ſi expreſſione incumbentis columnæ eſſet, pondus illud multò deprehenderetur gravius. Nimirum & aëris, ſeu Atmoſphæræ, quod antea ſuſtinebat, & aquæ, cui immerſum eſt, incumbit pondus. At ſecus fit: Ergo etiam in aëre humido atmoſphæræ, aliquid ponderis decedere, videtur concedendum. Quod ut planiùs fiat, cauſa inquirenda eſt, & reſpondendum ad quæſtionem propoſitam.

Itaque neceſſario erit concedendum, aquam cui immergitur corpus grave, ſuſtinere ſolam columnam illam aëris, ſeu Atmoſphæræ incumbentem, ita ut corpus in mediis hærens aquis ejus gravitati non amplius ſit obnoxium, ſed aquæ ſolius incumbentis pondere prematur. Id quod adeò eſt certum, ut ipſe etiam Mercurius in tubo Torricelliano incumbente aqua, vix ad unius digiti altitudinem aſcendat, niſi ultra digitos quatuordecim aqua emineat: Prout hujus rei certam facit fidem *Georgius Sinclarius in Arte Magna Grav. & Lev. Lib. I. Dial. V.* Altitudine verò incumbentis aquæ creſcente, ad numerum digitorum eadem aſcendentis Mercurii proportio perpetuo obſervetur, ſi rectè poſuit calculum citatus Auctor. Ex quo ſane manifeſtiùs eſt nihil, quàm remotam inter-

Digitized by Google

interventu aquæ columnam Atmoſphæræ, in ſubjectum Mercurium nihil ampliùs habere poteſtatis: quod erat demonſtrandum.

His ita jam conſtitutis, facilè erit ad utrumque dubium reſpondere; Nam cum aquoſi vapores in aërem exhalantes coëunt, & ſub forma nubium in eodem innatant ſparſim, vel nullæ admodum exiſtunt, ſudumque eſt, tota Atmoſphæræ columna incumbens, altius ſubmovet Mercurium in tubo, toto ſuo pondere gravis. Quod ſi verò partem aëris, in quo exiſtit Barometrum, vel nebulæ occupent, vel pluviæ, vel etiam denſæ nubus eripiant cœlum, partem Atmoſphæræ ſuſtinet diffuſus liquor, quod poteſt, propriam quaſi ſphæram conſtituens: ut tum temporis inferior Atmoſphæræ pars ſit mixtum quid ex aqua, & aëre: Quorum dum illa terræ incumbit ſuperficiei ex parte una, (quod in nebulis fit, ac pluviis) ſuſtinet Atmoſphæram etſi non totam adeò, ſed ex parte, cum intermiſceri aerem permittat ſibi: non minùs quàm fluvius, aut lacus totam ſuſtinet. Sed quia non totam, hinc etiam non altè deſcendit Mercurius, ſed tamen in fluido mixto conſtitutus, ſuſtinetur invalidiùs, intervenientibus aquoſis partibus, & pondus Atmoſphæræ ex parte in ſe ſuſcipientibus.

Quo pacto evenit, ut Mercurium ſuſtineri ſubeunte alteram ſuperficiem aqua, vel aëre, ut in fluido conſtituris nudis corporibus fieri oportet, non ſit opus, ſed ſufficiat proprium pondus in tubo vitreo alteri incumbens, illumque pellens.

Qua quidem ratione Atmoſphæræ pondus non modò non impugnatur, ſed potiùs firmatur; Ratio verò cur in fluidis craſſis illa minus appareant gravia, quæ in tenuibus magis talia inveniantur, à primordio ducta ſerie cauſarum illuſtrabitur.

Itaque hanc totam demonſtrationem tantò firmiorem inventum iri ſpero, quod ex propriis principiis procedat. Cum enim aër, & aqua ſint ex fluidorum genere, & aſcenſus deſcenſuſque Mercurii ſit menſurabilis, neceſſum eſt ex hygrometricis univerſalibus; quales ſunt illæ regulæ, quæ in principio, tanquam fundamenta ejus adduximus, eam procedere; Quàm longè eſſe præſtantiorem præ illa, quæ ex aerometria ſola ducitur, nemo negabit, rite expendet aërem humidum non ampliùs eſſe fluidum ſimplex, hoc eſt aërem, ſed compoſitum, Aquaereum, adeoque omnes aberrare à ſcopo, qui ex unius;

Digitized by Google

unius, neglecto altero, regulis eam adornant. Ignoscet igitur Cl. Ramazzini, quod ipsius rationi, qua explicare hanc proprietatem Barometri tentavit, contradicere sim ausus: quod veritatis amore, quam inquirimus omnes, agnoscet factum, si eas, quæ me impulerunt rationes ad animum revocabit. Vale.

P. S.

His ita repertis, aliorum quoque observationum causa potest patere: Ut 1. cur tam brumali, quam æstivo tempore, constante atque sereno, Mercurius eandem servet altitudinem: Nimium nihil ei cum calore, & frigore commercii est.

2. Cur etiam post pluviam depressior sit: videlicet quia adhuc dum humiditas aërem complet.

3. Cur Euro, & Borea flante sit altior quam Austro, vel Zephyro: quia illi sunt sicci, hi humidiores, etsi regiones, & situs terrarum hoc nonnihil mutent assertum.

4. Cur procellis sævientibus cadat. Scilicet, & hic Atmosphæra sustinetur vaporibus qui ventum constituunt, semoveturve, ut non possit tam graviter incumbere.

Reliqua à Doctissimo Ramazzini observata, leviotis momenti esse existimo, & quorum ratio ab ignaris quid fiat in Atmosphæræ altioribus regionibus reddi non possit. Multa autem quæ vel altitudinem ejus, vel pondus augere queant, nos ignorare necessum est, in fundo hujus Oceani aërei versantibus. Neque enim minores sunt mutationes, quæ sine causa manifesta in Thermometris nonnunquam accidunt, etsi nondum id fuerit à naturæ scrutatoribus animadversum. Quæ omnia humano ingenio esse imperscrutabilia, perpensa subtilitate particularum, quæ omnem eludunt sensuum vim, facile est perspicere.

Digitized by Google

EPISTOLA II.
CLARISSIMI RAMAZZINI

Illustrissimo, ac Celeberrimo Viro

D. LUCÆ SCROECKIO,

Academiæ N. C. Cæsareo-Leopoldinæ

PRÆSIDI MERITISSIMO.

QUemadmodum ob rei diu optatæ, ac magnis laboribus quæsitæ creditam inventionem summa lætitia animus perfunditur, ità postmodum summo mœrore afficitur, si eam supposititiam esse appareat. Hoc idem prorsus mihi eveniſſe fateor, Venerande Præses, cùm enim Librum Ephemeridum Germanicarum N. C. quem ad me nuper humanitas Tua transmisit, cursim evolverem, ut in rebus novis, ac peregrinis fieri assolet; ac fortè incidissem in Epistolam Clariss. Viri D. Schelhameri Kilonienſis Professoris, ad Te conscriptam cum titulo, *Solutio Problematis, cur in Tubo Torricelliano pluvioso tempore descendat Mercurius cum deberet ascendere*, valde gavisus sum, quòd tandem dignus Vindex inventus esset, qui nodum hunc dissolveret; verùm tota Epistola perspecta, ac attentè considerata, conceptum gaudium mœror excussit, nec parum dolui quod aliud in titulo, aliud in pyxide, ut dici solet, deprehenderim. Sæpiùs tamen mecum hæsitavi, an transversum me ageret ingenii mei imbecillitas, ut non satis creditæ Demonstrationis subtilitatem attingerem, quare aliorum judicium pertentare lubuit; At neque sic ambiguitatem meam absolvi animadvertens, cum hujusmodi Solutionem laudari ab his, culpari ab illis cognoscerem, Epistolam ipsam Typographis nostris recudendam tradere constitui; siquidem si vera sit, ac germana tam ardui Problematis Schelhameriana Solutio, neque in publica commoda me peccaturum esse, neque alienæ gloriæ invidum dici posse credidi, si communiorem illam Literariæ Reip. redderem, ac præsertim Italiæ nostræ, quando non multa Germanicarum Ephemeridum Exemplaria ad nos deferri soleant; sin verò in suo ratiocinio humani aliquid, ut reor, passus fuerit Vir Clariss. illum haud ægre laturum credidi, si ipsi

ostendatur

Digitized by Google

oſtendatur ad quos ſcopulos impegerit, dum in aëreo Oceano cauſam deſcenſus Mercurii in Torricelliana fiſtula pluvio Cœlo expiſcari conniſus eſt, nec adeo feliciter ut credidit veritati velificari potuerit. Ea igitur philoſophandi libertate qua ille ob veritatis ſtudium, uti proteſtatus eſt, Hypotheſin meam excuſſit, mihi quoque in eundem finem illius ſuppoſitam Demonſtrationem ad examen revocare liceat, ac Literatorum judicio rationum mearum momenta exponere, quibus adduci nequeo, ut Celeberrimi Viri ratiocino tralatitium ſolenne illud, *Quod erat demonſtrandum*, noſtra hac ætate in phyſicis, & re medica quoque adeò familiare, tam facile indulgeam.

Poſtquam igitur, Vir Clariſs. Hypotheſim meam, ac meum nitrum aëreum, ingenioſe fateor, explodere conatus eſt (qua de re aliqua inferius perſtringam) varia principia Hydroſtatica pro fundamento ſtatuit, quibus totam Machinam ſuam ſuperſtruit, quorum nonnulla veriſſima ſunt, & receptiſſima, ex Archimede in libro *De iis quæ vehuntur in aquis*, & Galilæo in libro, *de Gallegianti* in ſcripto) petita, quædam verò vel non ſatis bene mihi intellecta ſunt, vel pro veris accipi nequeunt. N. 1. notum eſſe ait *quædam Corpora gravia in fluido leviori aſcendere, & vel in medio, vel ipſa etiam ſuperficie conſiſtere.* Hic pro re in dubia ſuppono in particula, *leviori*, ſphalma eſſe Typographi, ut illius loco ſubſtitui debeat hæc dictio, *graviori;* nemo enim non novit, quod corpora gravia influido ſe leviori nequeant aſcendere.

N. item II. ait *Salinas particulas aqua affuſa non aliam ob cauſam in fundo diſparere, & aquæ poris ſe inſinuare, quàm quòd in minima redactæ leviores ſint aqua*, cui aſſerto aſſenſum non tam facile largiri mihi proclive eſt; in minima enim, quantum lubet, redigantur cuncta Salium genera, nunquam ſpecificam ſuam gravitatem exuent, ac data molis paritate *ſemper erunt menſtruo ſuo diſſolvente graviores*, cur verò diſpareant, ac ſurſum aſcendant, inferiùs reddetur ratio; quod verò neceſſe ſit, *Aquam Sali ſolvendo debere eidem duplo, triplove præponderare*, id non evincit Aquam Sale graviorem eſſe.

Potiſſimum verò Principium, cui tota Moles innitur illud eſt,

Digitized by Google

quo l ea quæ *in fluido leviori merguntur in graviori aſcendant, & quæ in leviori conſiſtunt in medio, ubi gravius id factum eſt aſcendant altiùs, mutata ratione gravitatis.* Poſito igitur hoc principio, ac ſuppoſito Aërem pluvioſum graviorem eſſe quàm ſerenum, eò quòd Aqua ſit fluidum Aëre craſſius, hoc ratiocinio, ſi illius mentem rectè attigi, ſic procedit.

Cum Mercurius ſic Corpus in fluido tenuiori conſiſtens, & ejus Corporis habeat rationem quod in medio fluido neque mergitur, neque emergit, quotieſcunque Aër fiat nebuloſior & craſſior, neceſſum erit ut altius aſcendat in Vaſculo ubi ſtagnat, & Aëri expoſitus eſt, eo modo, quo ſi corpus aliquod ita compingamus, ut in medio aquæ ſuſpenſum maneat, ſi aqua illa ob Salis mixturam v. gr. gravior reddatur, Corpus illud aſcendet, mutata nempe ſpecifica fluidi gravitate, ſic fieri ait quod neceſſario *Mercurius extra Tubum debeat aſcendere, & altiora fluidi incraſſati petere, ac nequeat è Tubo deſcendere, niſi quia altiùs aſcendat in Aërem, qui in ſubjecto Vaſculo illi ſuppoſitus eſt.*

Hic pace Doctiſſimi Viri non pauca ſunt quæ ſuos manes patiuntur, eoſque ſatis graves; dictum illud quod Mercurius Vaſculo inſidens, aërique expoſitus, ſit *Corpus in fluido conſiſtens* nihil moror; credat id cui libet; id enim ſi eſſet, in univerſa rerum natura nihil foret, ut ut grave, quod in fluido non conſiſteret, & innataret; certè Mercurius licet aëreæ columnæ æquiponderet dum in Barometro continetur, nec effluit, non ideò tamen comparandus eſt iis corporibus *quæ in fluido poſita neque merguntur, neque emergunt*, ea enim quæ talia ſunt, debent in tota ſui libertate eſſe conſtituta, nec ab ulla vi externa impediri quin deſcendant, quod de Barometro ad parietem ſuſpenſo affirmari nequit, debent præterea data molis paritate eſſe ejuſdem gravitatis; at quænam proportio inter molem Mercurii in fiſtula contenti, & columnam aëream, quæ illi æquiponderat; non licet ergo inferre quod ſicuti Corpus grave in medio alicujus fluidi conſiſtens, *ſi fluidum illud alteretur, & fiat gravius*, Corpus illud altiùs debeat attolli, ita eadem ratione Mercurius pluvioſo tempore Aëre graviori facto (ut ipſe putat) in ſublime elevari debeat in Vaſculo (ſeu quod eſſet magis ſenſibile, in ea Barometri ſpecie, cujus ima pars recurva eſt,

nec

Digitized by Google

nec indiget Vaſculo) ac exinde in ſummitate fiſtulæ deſcendere, cum utrobique non adſit molis, & gravitatis æqualitas.

Sicuti ergo falſum eſt Mercurium eſſe talis naturæ, ita falſum eſſe neceſſum eſt *non poſſe Mercurium è Tubo deſcendere, niſi quia altiùs aſcendat in Aërem, qui in ſubjecto Vaſculo illi ſuppoſitus eſt*; hic enim committitur Elenchus non cauſæ ut cauſæ; ſiquidem non deſcendit Mercurius è Tubo quia aſcendat altiùs in Vaſculo, ſeu in Tubo reflexo, ſed altiùs aſcendit in Vaſculo, ſeu Tubo reflexo, quia deſcendit è Tubo, adeo, ut aſcenſus Mercurii in Vaſculo ſit productum deſcenſus ejuſdem Mercurii è ſummo fiſtulæ propter ſublatum præcedens æquilibrium, ac debilitatam Aëris ſpiram in pluvioſa tempeſtate; cum igitur majus ſit momentum Mercurii in Tubo contenti quàm momentum Aëreæ columnæ, partes Mercurii ſuperiores premunt inferiores, propterea quantum deſcendit Mercurius è ſummo fiſtulæ, tantum neceſſariò aſcendit in altera parte fiſtulæ ſi ſit recurva.

Principium verò motus Mercurii, cum pluvioſo tempore à ſua ſtatione decedit, fieri à parte ſuperiori non inferiori obſervatio ſatis curioſa (quod primo annotavit Excellentiſſ. Tortus) plane demonſtrat; nam in tranſitu à ſereno ſtatu ad pluvioſum aſſurgit Mercurius in Tubo recurvo, ubi Aëri expoſitus eſt, & bullulam efformat, in tranſitu verò à pluvioſo ad ſerenum in eadem parte appareat in Mercurio cavitas quædam ad lancis formam, quod fit quia in tranſitu à ſerenitate ad pluviam, diminuto Aëris pondere, Mercurius ſuperior premit inferiorem, & quia Mercurius (ſicuti quodcumque fluidum) ob attactum ad fiſtulæ latera non tam promptè preſſioni obſequitur, ideò Mercurius qui eſt in media linea, & minus preſſioni reſiſtit, in parvam bullulam conformatur; in permutatione verò à pluvia ad ſerenitatem Aëris ſpira fortior, & gravior reddita (quæcunque ſit cauſa quæ id efficiat) premit ſuperficiem Mercurii in Tubo recurvo, ſed magis in centro ubi minor eſt reſiſtentia quàm in circumferentia, ob ſuperiùs allatam rationem, parvam cavitatem ad inſtar Lancis effingit, quæ obſervatio nequaquam fieri poteſt in Vaſculo, cui immerſa eſt fiſtula. Satis verò perſpectum eſt in liquidis per Canales, ſive Conicos, ſive Cylindricos fluentibus, velociorem eſſe fluxum circa axem quàm

Digitized by Google

circa oras extremas. Hunc tumorem, & hanc cavitatem in liquidis Corporibus obſervat Borellus Prop. 72. & 73. de motibus nat. à gravit. pend. quotieſcunque aliquod fluidum ab alio fluido trudatur, rationemque affert à mea diverſam, ſed quæ aſſertum meum nihil infirmet, ſed potius confirmet. Non deſcendit ergo Mercurius è Tubi ſummo, quia altius aſcendat in parte inferiori, uti perſuaſum habuit D. Schelhamerus, (niſi fingere velimus Aërem ſuperincumbentem, ubi Mercurium tangit, vi quadam tractoria, & magnetica , illum in ſublime attollere) ſed propter minorem Aëris preſſionem. Ubi autem duo Corpora in exactiſſimo æquilibrio conſtituta ab eo dimoventur, principium motus, non illi cui aliquid ponderis detractum fuerit, ſed alteri ſuis virbus integro acceptum referri debet: Sic in Machina Pneumatica collocato Barometro, & exantlato aëre, Mercurius in Vas ſubjectum concidit, Aëre verò immiſſo, ad priorem altitudinem aſſurgit.

Verum largiamur etiam cuncta hæc nullius eſſe roboris, ſeu ad inſtar velitationis cujuſdam fuiſſe, ac demus etiam Mercurium *eſſe Corpus in fluido tenuiori conſiſtens*, modo, ut rem ex eſſe conficiam, ac oſtendam quomodo hæc elevatio Mercurii in Vaſculo D. Schelhamero impoſuerit , alteram Barometri ſpeciem in medium producam, in qua fiſtula non eſt immerſa in Vaſculo, ſed Mercurius per lineam perpendicularem pendet in fiſtula recta nec effluit, ut in appoſita Figura prima.

Dum hæc animo verſarem ſubiit animum cogitatio experiundi, num in fiſtula Torricelliana vacui experimentum ſic fieri poſſet, ut Mercurius penderet in Tubo ſine fulcro, & perpetua immerſione in Vaſculo, & juxta diverſum Aëris ſtatum modò aſcenderet, modò deſcenderet, quod mihi poſt aliquot tentamina feliciter contigit, in fiſtula in Vaſe argenti vivi pleno, eaque è Vaſculo ſenſim, & perpendiculariter extracta ſubſtitit Mercurius penſilis, in ſummitate A priori vacuo ſuperſtite, (*vide figuram*) & relicta in ima parte fiſtulæ B parte aliqua Mercurio vacua; obſervavi poſtmodum in hac fiſtula ſic conſtituta, dum tranſitus fit à ſerenitate ad pluviam, deſcendere Mercurium & in ſummo, & in imo fiſtulæ, ſicuti ſuccedente ſerenitate aſcendere, & elevari Mercurium in utraque extremitate. Cur ergo in tali Barometro *Aër aqueis particulis refer-*

Digitized by G

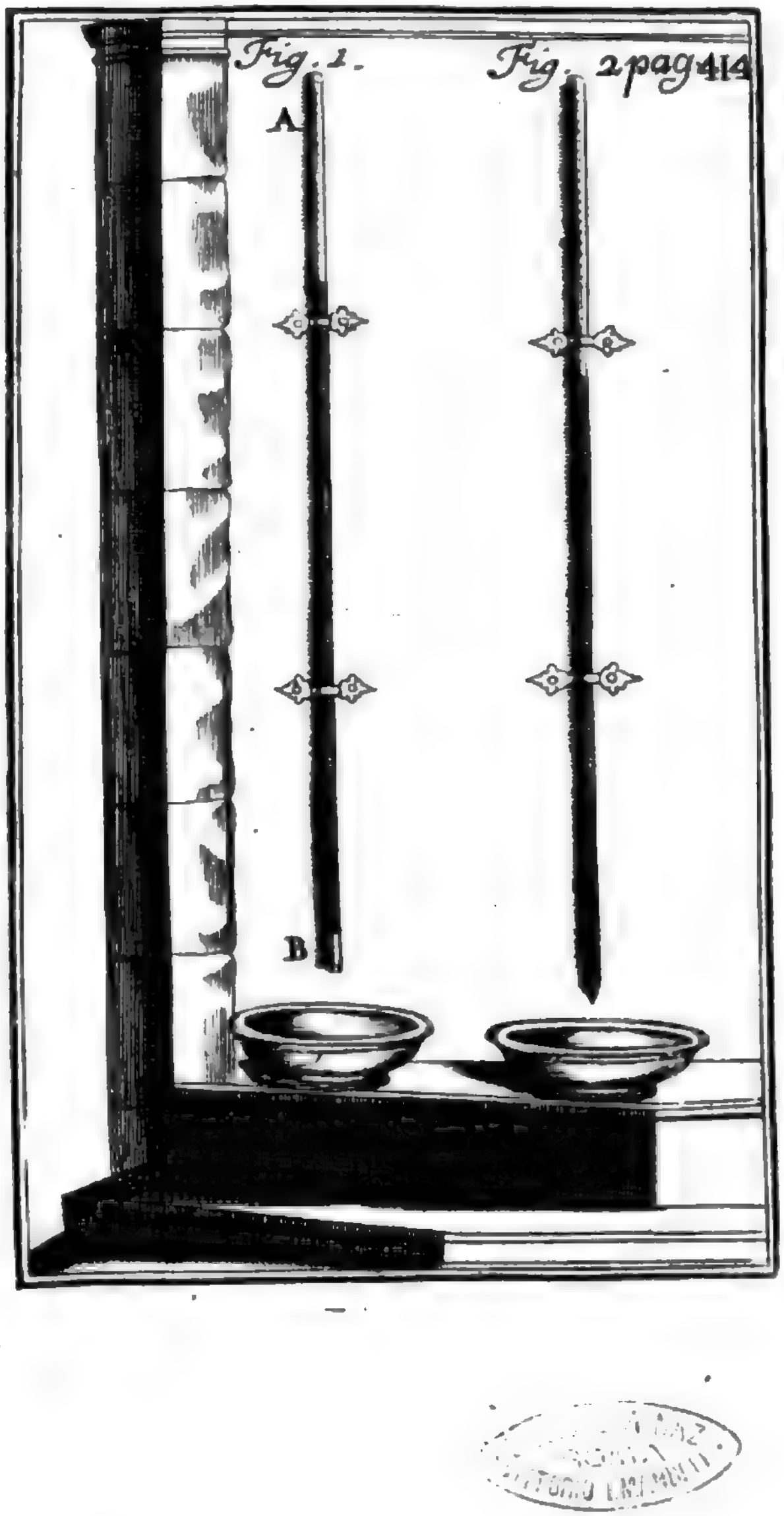
Fig. 1.
Fig. 2 pag 414
A
B

refertus, craſſior quam cum ſerenus eſt, cui perinde accidit, ac ſi in aquam dulcem injeceris Salem ex quo craſſior redditur, ac ponderoſior (ut ipſius D. Schelhameri verbis utar) cur inquam Mercurium per lineam rectam ſurſum non propellit, ſicuti aqua marina Navim, (ut ab ejuſdem explemplo non recedam) altiùs attollit quàm fluvialis?

Ex neceſſitate autem, & juxta illius principia deberet id contingere, Aër enim nubiloſo, & pluvio Cœlo gravior, ut ipſe ait; non oblique, ſed directe, neque ex ſummo, ſed ex imo faciem inferiorem pendentis Mercurii contingens illum urgere deberet, ac in ſublime attollere, ac contrarium prorsus obſervatur, ut quilibet experiri poteſt, nam in humida, & Auſtrali tempeſtate, qualis fuit dies 13. Aprilis, ſic Mercurium deſcendere obſervavi, ut illius aliqua portio extra fiſtulam penderet in Aëre, veluti in Figura ſecunda, ſatis jucundo ſpectaculo, non ſatis admirans quomodo Corpus tam ponderoſum ſuſpenſum hæreret, nec à reliquo in fiſtula contento divelleretur; die tamen 21. ejuſdem menſis ob continuatas pluvias, depreſſiori facto Mercurio, tandem ejuſdem guttula in Vas ſubjectum decidit, quod pariter die 3. Maii mihi obſervatum, qua die validiſſimè ſpirarunt Auſtrales Venti, quibus poſtmodum ſilentibus, ac Ventis Borealibus reflantibus, disjectiſque nubibus ad dimidium ferè pollicem in hac fiſtula recta elevatus eſt Mercurius.

Illuſit ergo D. Schelhamero elevatio illa Mercurii in Vaſculo, ut ſuper illam tanquam ſolidiſſimum fundamentum Problematis ſolutionem extrui poſſe crediderit; eandem verò cauſam eſſe neceſſum eſt, quæ in quacunque Barometri ſpecie Mercurii motiones efficiat, quæ non alia eſt quàm quòd pluvio Cœlo Aër minus gravis minus Mercurii preſſioni reſiſtit, ac propterea in tali Barometro tam in ſumma, quàm in ima parte fiſtulæ deſcendit Mercurius, in altero verò ubi Tubus immerſus eſt Vaſculo, ſeu ubi recurvus eſt, deſcendit pariter Mercurius, ſed ad illius deſcenſum conſectaria eſt illius elevatio in Vaſculo, ſeu in Tubi parte reflexa, cum non aliter fieri poſſit; ſubſequente verò ſerenitate, Aër fortior, ac gravior factus Mercurium libere pendentem per fiſtulam directè urget, ac attollit, vel in alio caſu ſuperficiem ſtagnantis Mercurii in

Digitized by Google

in Vaſculo ita premit, ut pars preſſa ad inſtar vectis portionem Mercurii, cui os fiſtulæ incumbit, ſuſtollat. *Diſſolvatur ergo neceſſum eſt tota Solutionis hujus Problematis Machina*, ingenicsè quidem, ac ſpecioſis principiis à Doctiſſimo Viro conficta; ſed parum firmis, ac ſolidis nexibus ad Veritatis normam compacta; ſeu Artifex ipſe, ſi fieri poteſt, *Regulas ſuas Hydroſtaticas* (*niſi ad inſtar Regulæ Lesbiæ ſint*) ad Mercurium ſic in Aëre pendentem accommodet, & *digito compeſco labellum*

Verum neque fiſtulæ in Vaſculo contentæ proceſſum ſuum Hydroſtaticum accommodari poſſe ipſe quoque ſuſpicatus, binas ſibi proponit difficultates, à quibus quomodo juxta ſua principia ſe expediat neſcire me fateor, Prima ergo difficultas eſt, quare Mercurius qui ab aërea Columna æquiponderante ſuſtinetur, deſcendat Aëre pluvioſo tempore craſſiori ac graviori facto, cum potiùs deberet aſcendere; altera difficultas eſt, quòd cum gravia in fluido graviori aſcendant, quia ſurſum ab eodem fluido in inferiorem faciem ſe inſinuante trudantur, quomodo in Vaſculo ſubſtrato attollatur Mercurius, cum illius facies ſuperior tantum ab Aëre incumbente prematur. Ut ergo hiſce difficultatibus ſatisfaciat, quædam præmittit, quæ ſi attentè perpendantur, non paucis difficultatibus ſunt involuta; primò tanquam levitatis poſitivæ Aſſertor omittere ſe ait, *quomodo in fundum depreſſo corpore latioris ſuperficiei aqua incumbens non obſtet ne ab eo ſe expediat, cum Columna tunc ſub ipſo ſit nulla*; in hanc rem omittam & ego Borelli aſſertionem qua in libro de motion. nat. à grav. pend. Prop. 81. & 82. ait Experimentum ſibi factum in Academia Experimentali Medicea de ligno benè lævigato, quod in fundo Vaſis aqua pleno collocatum immotum perſtitit, idque fieri ait, quia cum ſub illius inferiorem ſuperficiem aqua inſinuare ſe nequeat, libræ aut Siphonis collateralis operationi nullus ſit locus.

Quoad cauſam porrò ob quam Corpus grave longè minus gravitet in aqua quàm in Aëre, cum longe magis gravitare deberet, videatur, dum & Columnæ aquæ, & aëreæ pondus ſuſtinet, eam nunquam admiſerim quam ipſe affert, nempè quòd *Corpus in mediis hærens aquis gravitati Columnæ aëreæ non amplius ſit obnoxium, ſed ſolùm aquæ incumbentis pondere prematur*, ſed eam eſſe crediderim, quòd

Digitized by Google

quòd Corpus grave in aqua demerſum majorem inveniat in deſcenſu reſiſtentiam quàm in Aëre, Subſtantia tenuiori, & quæ loco facilè cedat, ſeu quod ab aqua craſſiori magis ſuſtentetur, quàm ab aëre, ſicuti ſi examinari poſſet pondus alicujus Corporis in Æthere, magis gravitaret quàm in Atmoſphæræ ima parte, quam ob cauſam Experientiſſimus P. Lana T. 3. Mag. Nat. & Art. l. 25. Prop. 27. ſcripſit *non poſſe nos cognoſcere verum, & abſolutum pondus Corporum, cum in loco omni Corpore vacuo examinari nequeant.*

Multo minùs rationi congruit; quod ſubdit; *ſcilicet remotam interventu aquæ Columnam Atmoſphæræ* in ſubjectum Mercurium nihil habere poteſtatis; in contrarium enim reclamat Machina Pneumatica, in qua ſi collocetur Barometer cum aliqua portione aquæ ſuper ſtagnantem Mercurium, & exhauriatur Aër, deſcender procul dubio Mercurius, nec ſat virium habebit aqua ad ſuſtentandum Mercurium quin præceps ruat, premit ergo aërea Columna Mercurium cum illi, quæcunque, ut lubet, aquæ portio ſuperincumbit, ſi non immediatè, ſaltem mediatè, & Aqua ſecundum proportionem quam habet in ponderis ratione ad Mercurium, illum in fiſtula attollit, ſuperſtite ſemper ea altitudine quam antea Mercurius à ſolo Aëre premente habebat.

Ad priorem ergo difficultatem reſpondet dicendo, Atmoſphæram toto ſuo pondere ſereno tempore Mercurium in altum attollere, craſſo vero, ac pluvioſo *diffuſum per Aëra liquorem* partem Atmoſphæræ ſuſtinere, adeò ut illius pars inferior (concretum nempè ex Aëre, Vaporibus) terræ ſuperficiei incumbens Atmoſphæram ſuperiorem ſuſtentet, *ceu nubibus arcus*, ut ait Poëta de Iride. Hic ubi agitur de craſſo Aëre, totum me Bœotum agnoſco, non ſatis percipiens quomodo in fluido Corpore fingi poſſit arcuatum opus quod ſuperiores partes ita ſubſtentet, ut ea quæ inferiùs ſunt poſita perpendiculariter non premantur, neque cur ſereno tempore Atmoſphæra toto ſuo pondere Mercurium premat, pluvioſo verò, *ob aquoſarum partium interventum, quæ atmoſphæræ pondus ex parte in ſe ſuſcipiant, debeat preſſio diminui* Aqua, & quodcunque fluidum, ſive perſpicua ſint ſive turbida, & opaca, & cum partium terrenarum mixtura toto ſuo pondere preſſionem ſuam exercent, & partes inferiores premuntur à ſuperioribus, ut

Digitized by Google

egregiè demonſtrat Celeberr. Boyle in ſuis Paradoxis Hydroſtaticis. Id quoque ex ipſo Barometro ſatis liquet, nam ſi ſuper Mercurium in Vaſculo ſtagnantem ponamus Aquam, proportionatè ad momentum quod habet aqua ad conſtituendum æquilibrium cum Mercurio, illum attollit in fiſtula, ac ſi ſuper aquam infundamus Oleum rurſus Mercurius elevabitur, neque ſat virium habebit Aqua ut Mercurius novum pondus non ſentiat in ea ratione quam Oleum habet ad Mercurium. Aër igitur Terræ proximior quem Seneca in Quæ. Nat. Aëris fæcem appellat, ut ut craſſior, non impediet, nec diminuet Aëris ſuperioris, licet tenuioris, preſſionem, ſed ambo junctis viribus majorem efficiunt preſſionem quàm ſe ſolis.

Omittam nihil apud Hydroſtaticos notius eſſe quàm liquida corpora è fiſtulis in quibus continentur effluere in ſubduplicata ratione ſuarum altitudinum, quod non contingeret ſi pars inferior ſuperiorem ita ſuſtentaret, ut illius directam preſſionem impediret. Si ergo liquida vi ſuæ gravitatis cum tali proportione effluunt, nullum eſt effugium ad aqueos Vapores per aërem diſperſos, qui ponderis aliquid Atmoſphæræ detrahant, ut hanc ob cauſam diminuto Aëris pondere debeat Mercurius in pluvioſa tempeſtate deſcendere & altiùs aſcendere in Vaſculo ſubſtrato.

Forſan ponderis aliquid Atmoſphæræ decedere ab aqueis Vaporibus intermixtis dici poſſet, ſi aqueos vapores ipſo aëre leviores eſſe demonſtrari poſſet eo modo quo D. Schelhamerus in ſecunda ſua Regula Hydroſtatica ſcripſit *Salinas particulas aqua affuſa non aliam ob cauſam diſparere & aquæ poris ſe inſinuare, quam quod in minima redactæ leviores ſint ipſa aqua*; nam ſi vapores in minima attenuati ipſo Aëre leviores revera eſſent, Cylindrum leviorem pluvioſo tempore conſtituerent, quàm cum ſerenum, & ſudum eſt Cœlum, & ſic minori facta preſſione neceſſariò Mercurius deprimeretur; at ſicuti admitti nequid Salinas particulas aqua affuſa aſcendere quia in minima diſſolutæ aqua leviores fiant, neque pariter affirmandum de aqueis Vaporibus. Salis enim particulæ, ſicuti omnium Metallorum, in ſuis menſtruis ſolutæ aſcendunt, & ſuſpenſæ perſtant, non quod ad minimam molem redactæ menſtruis ſuis leviores reddantur (quis enim Auri particulas in aqua regia diſſolutas

Digitized by Google

lutas eadem aqua leviores credat, quando & uti particulæ ut ut minimæ molis, cum æquali mole, aquæ regiæ comparatæ eadem ſemper erunt graviores?) ſed quia hujuſmodi corpora per fermentationem quandam diſſoluta ſuſque deque agitentur,& in atomos reſoluta ob adauctam ſuperficiem ratione molis in ſui Menſtrui poris reſideant ſuſpenſa. Satis notum eſt ex Geometricis multò majorem ſeſe proportionem inter molem, & molem, quàm inter illorum ſuperficies, ſeu molem minorem ad majorem non ita ſe habere, ut ſuperficies minoris ad majorem, quam veritatem Celeberrimus Galilæus in ſuis Mechanicis Dialogo primo oculari fide demonſtrat. Si enim accipiamus Cubum, cujus unum latus longitudinem habeat duorum digitorum, quo pacto omnes illius facies ſimul ſuperficiem conflabunt digitorum 24., & Cubum hunc tribus ſectionibus in octo minores Cubos diſſecemus, quorum quilibet latus habeat longitudinem digiti unius, & conſequenter omnes illius facies ſuperficiem habeant digitorum ſex, omnes iſti octo Cubi ſimul ſuperficiem poſſidebunt digitorum 48.; ubi prior Cubus, ex quo omnes iſti emerſerunt ſuperficiem tantum habebat digitorum 24. En quomodò ad Corporum in minima reductionem major ſemper reſpectivè eſt illorum ſuperficies, & conſequenter major attractus, & adhæſio porulis in quibus continentur, quam ob cauſam Salis, & metallorum particulæ in ſuis menſtruis diſſolutæ, licet illis graviores ſuſpenſæ perſtent, donec ab aliquo præcipitante dejiciantur; non aſcendunt ergo aquei Vapores in Aërem, quia leviores ſint ipſo Aëre ſed quia à Solis calore, vel Igne centrali terræ in ſublime eleventur, *& ob exiguum pondus*, & magnam ſuperficiem innatent in Aëre, nec potis ſint illius reſiſtentiam ſuperare, quam tandem ſuperant, dum iidem denſati Corpus conſtituunt, quod ratione ponderis abſoluti magis augeatur, quàm illius ſuperficies, & conſectariè reſiſtentiæ proportio diminuatur, ut explicat egregiè Dominicus Guilelminus in Bonon. Univerſitate Mathematicarum Primarius Profeſſor, in Opere ſuo doctiſſimo de Fluminum natura cap. 4.

Ad alteram porrò difficultatem, quæ juxta illius principia inſolubilis eſt, paucis reſpondet, atque ad hoc ut Mercurius in Vaſculo attollatur, non opus eſſe *ut Aër illius inferiorem ſuperficiem ſubeat, ſed proprium ejuſdem pondus in vitreo Tubo alteri incumbens,*

Digitized by Google

& illud pellens ſufficere, quod mehercle vero verius eſt; at id quomodo iis cohæret quæ ſuperius ſcripſit dum pro fundamento potiſſim› creditæ ſuæ Demonſtrationis ſuppoſuit *Mercurium deſcendere non poſſe è Tubo, niſi quia aſcendat altiùs in Aërem, qui in ſubjecto Vaſculo illi ſuppoſitus eſt*? Ingenua ergo confeſſione, more ſcilicet magnorum Virorum, fatetur principium motus Mercurii in Torricelliana fiſtula, pluvioſo tempore non à parte inferiori, ſed à ſuperiori inchoare, ſicque Atmoſphæræ pondus ultrò reſtituit, quod per elevationem Mercurii in Vaſculo ab aëre graviori factam paulò antè ſuſtulerat.

En quot difficultatibus eos implicari neceſſum eſt qui ob imaginariam, & plauſibilem rationem ſenſum deſerunt: ratiocinia enim noſtra perſæpè nobis illudunt, ac ut ſcitè, & eleganter Dantes Poëta Florentinus.

La ragion dietro à ſenſi hà corte l'ali,

Sic in præſenti caſu ob præconceptam opinionem graviorem eſſe Aërem pluvio Cœlo, quàm puro Jove, cum tamen *Barometer* non ſecus ac *Bilanx* exactiſſima leviorem eſſe, ac minus premere demonſtret, per quas ambages proceſſerit, & quàm longè à Veritate deviarit Vir Doctiſſimus ſatis liquere arbitror. Opinio iſthæc (cui ante Barometri inventionem quilibet ſubſcripſiſſet) quod Aër humidus, ac nimboſus gravior ſit, quàm cum excuſſis imbribus ſerenus ſit, tanti ponderis fuit apud Celeberrimum Borellum, ut illi errandi anſam præbuerit dum Prop. 115. in l. de mot. nat. à grav. pend. ſcripſit, Mercurium in Torricelliana fiſtula *altiùs elevari dum Aër nebulis pluvioſis impregnatur, ac delapſa pluvia deprimi*, ut ut Excellentiſs. Tortus Borelli vindicias, ingenioſe tamen, pertentarit

Satiùs ergo eſt Problematis ſolutionem alia methodo perveſtigare, ac diſquirere quomodò. Aër aqueis particulis ſaturatus tam benè geſtet onus, ut levior fiat, ac minùs premat ea quibus inſidet; hoc uno itinere ad tam grande ſecretum perveniri non poteſt, per regulas hygrometricas, quibus tantum fidit Vir Clariſſ., ut Barometro nomen ipſum, quo apud Literatos omnes audit, pene ſuſtulerit. Ego quidem bona fide teſtari poſſum, me in eadem altiu-

altitudine Mercurium deprehendisse tam in meridiana luce, quàm in humenti, & caliginosa nocte, tam Hyeme, quam Æstate, *Sole dies referente siccos*; ut fileam eandem Mercurii altitudinem compertam in Zona torrida, ac in Zonis temperatis, veluti constat ex Observationibus Astronomicis, & Geographicis D. Cassinæ cap. 10. Art. 4. Quare Phœnomenon istud motionum Mercurii per alternas humiditatis, ac siccitatis in Aëre, vicissitudines exponere velle non multum abludit à Medicis prioris sæculi, qui omnes morbosas Corporum affectiones per quatuor illas decantatas Elementorum Qualitates explicari posse existimabant.

Abūt tamen ut mihi persuadeam me in Ephemeridibus meis Barometricis rem acu tetigisse, fateor enim, nec pudet, Hypothesim meam de partium nitrosarum, aliarumque diversi generis præcipitatione, impendente pluvia, unde Aër levior fiat quàm antea, validè, ac nervosè à D. Schelhamero impugnatam, non ita tamen eam dejectam esse arbitror, ut restitui nequeat, cum mihi, si velim, non desint quæ possim reponere. Potissima illius ratio est Salinas particulas ab aqueis vaporibus non posse deprimi, imò potiùs abripi debere, ac in sublime elevari, eo modo quo aqua Sali, nitrove affusa iis dissolutis hospitium præbet, ac in sublime attollit, nam id non ita fieri in Aëre ut in Aqua, regerere possem, Experientiam ipsam obtrudendo, qua constat nimbosa, & humida tempestate Salem marinum (quod idem de Nitro, aliisque Salibus dicendum) ab Aëre non absorberi, imo liquari, ac diffundi, passimque observari è salitis Carnibus suspensis liquatum Salem in terram depluere, quod Satis norunt Salsamentarii, qui Sale conditas carnes ab Australium Ventorum afflatu, ac pluvioso Aëre, quantum possunt, custodiunt, Ventisque Borealibus partium nitrosarum Vectoribus lubenter exponunt; norunt id etiam Chymici, qui ut spiritum Sulphuris per campanam eliciant, dies eligunt nebulosos, Aëre scilicet humidiori, ac magis rosido fusos illos Sales præcipitante.

Non semel in meo Tractatu admiratus sum quomodo ad Boreales flatus tollatur in altum Mercurius, ad Australes gravi lapsu concidat; rationem reddit D. Schelhamerus in P. S. idque aiet fieri quia Boreales Venti sicci sint, Australes humidi; expedita sa-

Digitized by Google

nè, ac veluti in numerato habita reſponſione, ſed quæ non ſit ſatisfaciendo. Si quod vim exſiccandi habet nihil addit, imò detrahit, & Venti Boreales humiditatem in oppoſitam partem abigendo Aërem ſicciorem reddunt, unde Aëri pondere detracto major ſucreſcit vis premendi? Ergo, nec præter rationem, credidi à Polo Boreali, *qui nobis ſemper ſublimis*, ut ait Poëta, expirare aliquid, ut de magneticis effluviis ajunt, quod Aëri robur adjiciat, ſive particulæ nitroſæ ſint, ſive quid aliud nobis ignotum? *Aurum ab Aquilone venit*, legimus in libro Job. cap. 37. Auguſtinus Steuchius in ſuis Enarrationibus interpretatur de Serenitate quæ aurea dicitur: Sept. Græcè tranſtulerunt: ἀπὸ βορρᾶ νεφέλη χρυσαυγοῦντα.

Quoad alias rationes quibus Hypotheſim meam impugnare contendit, nempe quod admiſſo Aërem *aqueis particulis refertum* leviorem eſſe quàm ſibi relictum multa ſequerentur abſurda, ſcilicet, quod Salinæ, ac terreæ particulæ in Aëre innatantes longè ſuperarent, ſicque graviora corpora natarent in leviori, ſeu quod Aër majus pondus ſuſtineret quam ipſe conſtitueret, reſpondere poſſem, non ſic Philoſophorum Principi abſurdum viſum talem graviorum Corporum in Aëre natatum, ut videre eſt in quarto de Cœlo 7. ubi Ariſtoteles de hoc non dubitat, ſed quærit, *cur aliqua ob parvitatem natent in Aëre, ut auri arena, & alia terrea, & pulverulenta*; certè conſtat, auri particulas in aqua regia diſſolutas, licet illa graviores, ut ſuperiùs dictum, in illius porulis hoſpitari, ut omittam multa gravia, velut laminas ferreas, aciculas chalybeas ſuper aquæ ſuperficiem innatare. Sicuti ergo motus, & fermentatio præcedens ac in minimas particulas Corporum diſſolutio ſunt in cauſa, ut Metallorum particulæ in aquis fortibus ſuſpenſæ perſtent, quamvis iiſdem graviores, cur non idem de nitroſis, ac terreis particulis per Aërem diffuſis affirmare liceat? *Quid mirabiliùs eſſe poteſt aquis in Cœlo ſtantibus? At illæ, cum parum ſit in tantam pervenire altitudinem, rapiunt eo ſecum piſcium examina, ſæpe etiam lapides ſubvehunt portantes aliena pondera*, ajebat Plin. Hiſt. Nat. lib. 31. c. 9. Talia admirari, quando cauſam reperimus, nobis haud quaquam licet multò minus id, abſurdum exiſtimare, imò Divini Conditoris ſumma providentia id factum reor, ut cum omnia in pondere numero, & menſura condiderit, hoc

pacto

Digitized by Google

pacto Aërem ob vim elaſticam ad intumeſcentiam pronum ſic compeſceret, & ad varios uſus aptiorem redderet, ac præſertim ad reſpirationis munus, ut in Tractatu meo Ephemeridum Barometricarum ſatis demonſtratum.

Eſto autem quod nitroſæ, ac terreæ particulæ per Aërem volitantes plus millies ſuperent Aëris pondus, quod idem de aqueis particulis affirmandum? quis id ignorat? Aurum quoque inſignem gravitatis exceſſum ſuper aquam habet, vigeſies fere, ut ait Galilæus, paulò tamen minorem ſuper aquam regiam, auri tamen particulæ in tali aqua ſolutæ per illam innatant, licet eadem graviores, ac verè, & abſolutè dici poterit de Aqua regia quod ſuſtentet majus pondus quam ipſa conſtituat; & cur non idem de Aëre? Omittam à Galilæo in citato Opere p. m. 46. demonſtrari poſſibile eſſe, ut ex qualibet materia propoſita Pyramis ſeu Conus fieri poſſit, qui ſuper aquam collocatus non immergatur, ſed ſolum illius Baſis madeſcat. Mirari autem hic ſubit quomodo D. Schelhamerus hujuſmodi corpuſculorum in Aëre natatum pro tam ingenti abſurdo reputet, qui pro ſuæ præjudicatæ Demonſtrationis fundamento tam confidenter pronunciavit, *Mercurium* (quo in univerſa rerum natura nullum fluidum gravius reperitur) *eſſe Corpus in fluido tenuiori* (Aëre ſcilicet) *conſiſtens.*

Neque pariter ex hoc quod Aquæ pondus plus millies Aëris pondus excedat, ſequitur, ut ipſe ait, *fieri non poſſe quin novo hoc Corpore magnum pondus Aëri accedat*; non enim ſemper putare licet, quotieſcumque Aër è ſereno fit nubiloſus, quod aliunde nebularum, ac imbrium deferatur materia, cum ad id ſufficiant Vapores per magna illa ſpatia prius diſperſi, ſi in unum cogantur, ac denſentur, ſicuti neque tam ingens pondus, ut creditur, Aëri concilietur. Miramur equidem, cum *immenſum Cælo venit agmen aquarum*, quomodo tàm ingens pondus ab Aëre ſuſtineri poſſit, at ſi rem attentiùs conſideremus nullus pene admirationi locus eſt. Refert P. Caſtellus olim Urbani VIII. P. M. Mathematicus in aureo ſuo libello de Aquarum fluentium menſura quod cum olim Peruſii eſſet, & Traſimenus Lacus ob prægreſſam ſiccitatem nihil aquæ per ſolitum ſuum Emiſſarium dimitteret non ſine magno vicinarum Regionum incommodo, impendente pluvia exco-

Digitized by Google

excogitaſſe modum quo ſcire poſſet quantum ex caſuris imbribus creſcere deberet Lacus; ait igitur ſe Aëri aperto vitreum Cylindrum altitudinis unius palmi, latitudinis verò dimidii expoſuiſſe, ac poſtmodum ſequuta ingenti, ac univerſali pluvia per 8. horarum ſpatium, obſervaſſe aquam in Vaſe ad digitorum 4. altitudinem deveniſſe, & hujuſmodi obſervatione amicis qui aderant prænunciaſſe Lacum quoque ad eandem altitudinem excreviſſe; miſſis proinde qui Lacum inviſerent qui Lacus 4. paſſuum millibus ab Urbe diſtat compertum fuiſſe aquam cæpiſſe per ſuum Emiſſarium effluere, cum antea aquæ ſuperficies ad 4. digitos ab Emiſſarii limine abeſſet.

Refert pariter D. Mariotte Celeberrimus in Gallia Mathematicus in libro de motu fluidorum, ut videre eſt apud C. Bartholinum Thomæ filium in elegantiſſima Diſſertatione de Fontium & Fluminum origine, & in Memoriis Phyſicis, & Mathematicis Pariſiis Anno 1692. impreſſis, ſe per integrum annum aquam à Cœlo labentem in Vaſe quadrato collegiſſe, quam ait ad pollicum 17. altitudinem deveniſſe, unde facto calculo cum ea aquæ quantitate, quæ illum tractum terræ, unde ortum ducit Sequana Galliæ fluvius, per pluvias quotannis inundat, cum illa quæ per idem Flumen in Mare devolvitur, deduxit tertiam partem aquæ per pluvias delabentis ſufficere ad Fluminis perennitatem; hinc non contemnendam conjecturam deſumpſit Bartholinus ad Fontium, & Fluminum originem non è Mari, ſed ab imbribus derivandam. Ego quoque per totum Aprilis menſem, qui hoc Anno 1698. maximè pluvioſus fuit, aquam pluviam in Vaſe collegi; ac illam novem digitorum altitudinem vix attigiſſe deprehendi.

Si ergo ex hujuſmodi Obſervationibus Aqua è Cœlo decidua vel per totum annum quamvis eadem Aqua pluries ſub Vaporum ſpecie exaltata (qualis evaporationis calculus per tres annos in præcitatis Memoriis Phyſicis, & Mathematicis habetur) in Aërem aſcendat, & in imbres coacta deſcendat, 17. pollicum altitudinem non excedit, non eſt quod adeo miremur de Aqua in Cœlo hoſpitante, quæ per pluvias delapſa, & unum in locum ob ſitus devexitatem nobis imponit ut dubitari poſſit Aërem ſuſtinere majus pondus quam ipſe conſtituat.

Hæc

Digitized by Google

Hæc pauca ad objecta à Clariſſimo Viro placuit reſpondere, ut ſciat poſſe me, ſi velim, Hypotheſim meam in integrum reſtituere, at quia non tanti illam facio, ut ſi quid ſe offerat quod magis arrideat, eandem repudiare pigeat, cum in fine Opuſculi mei ſatis proteſtatus fuerim leves eſſe conjecturas meas, ac potiùs fungi voluiſſe vice Cotis acuton reddere quæ ferrum valet exors ipſa ſecandi. Quid enim mihi ſupererat agendum, quàm ut aliis incitamento eſſent ad ingenii aciem circa hoc implicatiſſimum Problema exercendam, hac pertentandum num Veritas hæc in habdito poſita hac tandiù quæſita tandem obtineri poſſit; propterea ad reliqua levioris momenti, quæ à D. Schelhamero, aliiſque non paucis poſt Opuſculi mei editionem publicis ſcriptis objecta ſunt, nihil addam. Exactiùs tamen Doctiſſimi Viri Solutionem hanc, quam ipſe Demonſtrationis nomine inſignivit examinare lubuit, ne cum ſpecioſitatem aliquam habeat, incautis imponeret, & ne à Curioſis Naturæ Scrutatoribus à rei tam abſtruſæ Diſquiſitione ceſſaretur. Quod me attinet in hanc rem operam meam impendam, nec cuipiam res meas impugnanti unquam ſuccenſem, ſiquidem ut in Tuſculanis Quæſtionibus Tullius *& refelli ſine iracundia & refellere ſine pertinacia parati ſumus.*

Verùm hiſce Quæſtiunculis Epiſtolæ modum exceſſiſſe me video Venerande Præſes, quare ab humanitate tua prolixitati meæ patrocinium aliquod expoſco, tam ferax enim novarum rerum eſt ardua hæc Quæſtio, ut ab eorum quæ identidem occurrunt contemplatione non tam facilè quis temperet. Cæterum Clariſſ. Viri ingenioſa Excogitata, & Conatus laudandos exiſtimo, ut qui pro hujus problematis Solutione avia loca pertentarit, *nullius ante trita pede*; quod ſi nec ille, nec ego, nec quiſpiam alius adhuc, Iſthmum hunc perfoderit, contenti ſimus Tibulliana laude, quod in magnis ſit voluiſſe ſatis, etenim omnibus in bonis rebus conatus in laude, effectus in caſu eſt. Quando autem ſub Tuis auſpiciis ſolidè ac nervosè agitari cæpit hæc Quæſtio, cum Celeberrimus Vir D. Rodulphus Jac. Camerarius (cujus humanitati multum debere me fateor quod elegantiſſimo ſuo Operi Ephemeridum Meteologicarum Opuſculum meum attexere voluerit) hac de re tractavit, & Opus ſuum ipſe quoque Nomini Tuo inſcripſit, ſpera-

Digitized by Google

re licet veram, & legitimam huius Problematis Solutionem in apricum tandem, *remota e rorıs nebula* prodituram. Tibi militat Nobilissima, & toto Orbe Celeberrima Academia, Tu tot præstantissimos Heroas ad huius Arcani indaginem exacue, Tu stimulos adde, Te siquidem Duce & Auspice aliquis forsan in hac re Naturæ peplum aperiet. Vale felicissimè, ac fave.

Clarissimi nominis Tui

Mutinæ die 7. Junii 1698.

Cultori Studiosissimo
Bernardino Ramazzino.

EPISTOLA III.

Viro Illustri, atque Magnifico

D. LUCÆ SCROEKIO,

Societatis Leopoldinæ Cæsareæ Nat. Curiosor.

PRÆSIDI DIGNISSIMO

GUNTHERUS CHRISTOPH. SCHELHAMERUS

S. P. D.

CUm abhinc biennium disquisitionem de causis, cur in Barometro suspensus Mercurius pluvioso tempore descenderet, quam *Solutionem Problematis* indigitaveram; ad Te, PRÆSES COLENDE, transmitterem, haud equidem tam magnifice de me ipso sentiebant, ut nihil in iis desideratum iri existimarem; Sed potiùs, id agebam, ut doctorum Virorum de novis istis conatibus meis sententiam explorarem; Ideòque, expositis iis quæ videbantur mihi obstare, quò minus Clarissimo D. Ramazzino

Digitized by Google

mazzino accederem, diſertim ſubjunxi ; *Utrum verum invenerim, penes eruditos atque peritos rerum Viros judicium futurum eſſe, cui me totum ſubmitterem.* Itaque nonnihil commotus ſum cum viderem, in examine illo, quod à Doctiſſimo viro nunc ſuſceptum video, ita mecum agi, ac ſi ego pro demonſtratione vera abſolutè eam venditaverim, quod nunquam in mentem venerat. Quo magis mihi video neceſſitatem imponi, ad illa quæ objecit (pace quod ejus fiat) reſpondere, eaque quantum licet, bona fide adverſus oppoſitiones, ejus tueri; qui neque oracula habere quæ profero, nec temerè explodi velim. Id verò agere coram Te, & cauſam hanc velut ad tribunal tuum dicere, mihi perjucundum eſt, quippe cum nihil priùs, nihil antiquiùs mihi ſit veritatis amore, quo Te quoque teneri unicè ſcio indeque tuo præſidio Socios ameiè ejus cauſa inter ſe diſceptare, haut parvo oblectamento eſſe planè confido.

Et verò, cum quicquid illius gratia ſuſcipitur, gratum acceptumpue eſſe omnibus debebat, non putabam me hiſce Clariſſimo Ramazzino, etiam ſi non acu rem tetigiſſem, aut ἀκριβεςάτως, & ἀξίως dicta omnia deprehenderet, mœrorem allaturum eſſe: ὐ μόνον γὰρ χάριν ἔχειν τοῦτοις ὧν ἄν τις κεινονήσαν ταῖς δόξαις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἐπ ἐπίπλαγ ὄπεςν ὑπὸ φαναμένοις, καὶ γὰρ ὄζοι σύμβάλλονται π, τὴν γὰρ ἔξιν ωροσήσκησαν ἡμῶν : ut eſt apud Philolophum. Neque verò tanti eriam ſunt, quæ obſtare iis ſunt viſa, ut non potuiſſet, vel ipſe ſibi ſatisfacere, ſi paulò curatiùs omnia expendere libuiſſet, qua eſt ingenii felicitate. Sed quando evenit, tentandum eſt altera vice hoc mare, allaborandumque mihi, ut triſtitiam iſtam in qua nunc eſt, eximam, atque impleam animum gaudio. Quod, ubi viderit, ſuis dubitationibus ſatisfactum, uti quidem id futurum confido, gratiam apud ipſum hanc iniviſſe gratum erit; ſin minus, non tamen iniquo feret animo, quod eodem in illa quo ipſe in mea, jure fim uſus, ſed (quod fieri æquum eſt, & alter alteri in tam, nobili ac lubrico argumento verſantes debemus utique) omnia in bonam partem interpretabitur. Quod ipſe quoque ut præſtem prior, quæ paulò confidentiùs aut etiam duriuſculè in me, ab ipſo prolata ſunt, præteribo: Nempe *ſe mihi oſtenſurum, ad quos ſcopulos impegerim, dum hac ſim conniſus,*

Digitized by Google

neque adeò feliciter, ut crediderim, veritati velificari potuerim, &. alia bene multa, quæ parciùs potuisset interponere, cum adhuc sub judice lis sit, quem ille in propria agere causa, neque debebat, neque etiam poterat, sed expectandum erat aliorum judicium: & tuum fortassis, aut si per modestiam id negares, publici.

Impetrata ut spero hac venia, ad rem ipsam accedendum est: Et de errore quidem sive Amanuensis, sive typographi, in aperto res est; De ratione verò solutionis salium non est cur tam difficilem se præbeat Cl. Vir. Tametsi enim naturalem suam graviratem solutum sal non exuat, quam specificam ipsi placuit nominare, amittunt tamen disjunctæ ejus particulæ eam, quam conjunctæ in majorem molem antea habebant, Ut enim vis agendi, ita & resistendi, unita fortior est, sejuncta per partes debilior: Apologus docet, de eo qui caudam equinam, cum totam extrahere non posset, depilando facilè superavit. Id ne frustra à me adductum putet, adeò verum est, ut non tantum ad attingendum fundum gravibus necessaria sit moles aliqua, verum & levioribus ad emergendum. Quod licet ad oculum demonstrare in destillatione oleorum, ubi non rarò aquæ prodeunt, albicantes, quoniam particulæ oleosæ in minima redactæ illis immiscentur, & in iis poris retente innatant, nec possunt se expedire. Cujus rei non alia causa est, quàm quia in exigua isthic mole, vincere resistentiam implicantis aquæ non possunt, atque in superficiem, ut solent in majores guttas coëuntiæ, emergere. Quod si qui & aliquandiù illa relinquatur, à reliqua intestina agitatione sibi fortuito occurrentes conjunguntur, & tum nulla difficultate evadunt; secus verò & quando per quietem non possunt, perstant, & aquæ albicantes ac turbidæ apparent. Si autem ad emergendum pondere opus est, non naturali, sed ex mole, quo amisso, leviora perpetuò opprimuntur, multò profectò magis ad depressionem ac descensum eodem opus est. Licebit ergo mihi leviora dicere ac reputare quæ innatant iis quæ resistunt pondere, ne in altum tollantur; sive jam id fiat specifica gravitate, sive generica, seu potiùs ea quam conjunctæ in majorem molem acquirant, qui non sum alioqui tam stupidus, aut adeò legum naturalium ignarus, ut eam quæ materiæ propria est & inseparabilis gravitatem, eadem permanente, minui asseram.

Digitized by Google

aſſeram. At mihi viciſſim, ſi in minima redigantur corpora, in parva mole minus eſſe ponderis quam in magna, nemo profecto negabit, niſi qui ſenſus ipſos ejuraverit: Hæc enim cauſa eſt, cur ſalia volatilia, ſatis gravia ſi combinentur, & novo apud nos artificio in criſtallos coëant, perſiſtunt; ſoluta verò in aërem promptè avolant, ac retineri non poſſunt. Cum enim non ſponte avolent, ſed ab aëre ſe iis mediis inſinuante attollantur & ſurſum pellantur, certè neceſſum eſt ea eſſe leviora; Nam pondus gravius à leviori corpore attolli abſurdum eſt; Sic camphora quoque in vaporem vertitur, nitrum & ſulphur in fumum abeunt, ipſum hydrargyrum, licet ſit unum ex graviſſimis metallis, per ignem in minimas particulas diſſolutum in acrem aſcendit. Eadem vero opera, quæ in ſequentibus mihi objicit, amoliat: quod enim aquam ſali ſolvendo duplo triplove minimum præponderare, neceſſum eſſe dixi, eo non quidem evincere unquam conatus ſum, aquam ſale graviorem eſſe in ſe, & ſic dicta naturali gravitate: ſed molem tamen univerſam aquæ mole ſalis univerſa gravierem eſſe, certum eſt, quæ mea mens erat, quam potuiſſet ex his ſatis perſpicere Cl. Ramazzinus; niſi vitilitigare his maluiſſet. Sed ad rationem præcipuam ipſam accedendum eſt.

Non ſatis autem percepit mentem meam Vir doctiſſimus dum cauſam me dicere arbitratur ubi aſſerui, *non poſſe Mercurium è tubo deſcendere, niſi quia altiùs aſcendat in aërem qui in vaſculo eſt,* (quo nomine uſus ſum quoniam Torricellianum vaſculum habet ſuppoſitum: titulum autem feceram *De tubo Torricelliano* tanquam fundamento Barometri, non ingnarus alioqui non eſſe vaſculo opus in recurvo tubo) non enim cauſalis hic particula *QUIA* ſtrictiſſimè mihi accepta eſt, quæ efficientem notet, ſed quæ cauſam ſine qua non: neque ego in ea ſum ſententia, hydrargyri in vaſculo, vel breviore brachio tubi Barometrici aſcenſum eſſe cauſam efficientem, ut ex longiore tubo alter deſcendat, eumque inde, quaſi funiculo extrahat: qui enim tam abſurda cogitatio ſatis ſani cujuſquam poſſet in mentem venire? Id tantum volui, iſtum, quia remittat incumbentis aëris gravitas, altiùs in eum immergi, hinc ſequi alterum, non motus principium, ſed occaſionem atque ordinem indicaturus. Id quod poterat iti-

dem facilè ex eo colligere quod sequitur statim: *Quo pacto evenit, ut Mercurius sustolli subeunte sub alteram superficiem aqua vel aëre, ut in fluidis nudis corporibus fieri oportet, non sit opus, sed sufficiat proprium pondus in tubo vitreo alteri incumbens illumque pellens*, & quæ sequuntur. Quæ itaque hic contra illam assertionem disputat, una cum *accusatione sua fallaciæ non causæ ut causæ* dum potiùs seipsum, ad mea refutanda nimium properans, egregiè fefellit, omnia concidunt.

Ex quibus verbis porrò id etiam patet neque, me statuere, neque ab illo postulare ut credat, Mercurium esse absolutè, rigidoque adeò sensu corpus in fluido ita consistens, ut lignum quoddam gravius in media aqua. Id tamen interea mihi concedi peterem: Esse eum *Comparandum* ut ipse ait, iis corporibus, quæ in fluido neque merguntur, neque emergunt, &, ut ego loquutus sum *ejus habere rationem*, etsi non in tota libertate sua sit constitutus & in circumfluo undique liquido medius innatet. Notum enim comparanda inter se non prorsùs eadem esse oportere per omnia, & quod rationem habet alteriùs, non statim esse ipsi per omnia simile, sed in quantum ad scopum obtinendum est opus, & ratione in alia aliqua potiùs diversum. Quamvis ergo Mercurius hic non sit aëre undique circumfusus, neque tamen emergit h. e. totus effluit, & in Oceani Aërei superficiem ascendit, resistente Atmosphæræ pondere quod imcumbit, nec mergitur, h. e. totus deprimitur, adigiturque in ejus fundum inversum, oram scilicet tubi vitrei igne obsignatam, resistente propria gravitate illius, qui in tubo est. Dubium quidem movet D. Ramazzinus; *talia debere in tota sua libertate esse constituta nec ab ulla vi externa impediri, quin descendant, quod de Barometro ad parietem suspenso dici nequeat.* Sed ne ægrè ferat, si ipsi in animum revocem, duplici ratione in medio fluido quid posse consistere: *primum* ita ut à fluido illo ipso sustineatur, quod illis evenit qui eadem molis paritate sunt & ponderis, *deinde*, ut ab appenso vel apposito pondere (Galli vocant *Contrepoix*:) quod illis contingit quæ sunt graviora. Quæ sanè non modo consistere in fluido, etsi aliena virtute, nemo negaverit, sed etiam in fluido crassiore ascensura, non dubitaverim contendere. Sit. v. g. corpus gravius A, suspen-

sum

Digitized by Google

ſum ex funiculo B. cui pondus C. ad æquilibrium conſtituendum appenſum ſit, per trochleam D. decurrentes, fluidum verò E ſit aqua ſimplex. Hæc injecto ſale fiat gravior : aſcendet mox, ut opinor ſpontaneo motu, pondere C. ſuſtentatum corpus A altiùs, & ad ſuperficiem tendet. Hoc pacto ſe habet Mercurius; Sed hic fortè ulteriùs objiciet D. Ramazzinus : tamen in hoc diverſitatem eſſe, quod non in medio fluido natat Mercurius, ſed Vitreo tubo incluſus hæret. Verùm neque illud obſtare poteſt quo minùs habeat rationem quam dixi. Et quia plurimùm intereſt à me id quàm clariſſimè dilucidari, aliud exemplum, propriùs ad noſtrum accedens commemorabo : baculi ſcilicet Cylindrici, qui in aquam profundiùs detruſus recta ſurſum tendit. Id fieri aquæ columna, non ea quæ ſub ipſo eſt, præſertim propriùs fundo admoto, ſed illa quæ à ſuperficie pertingit ad fundum, indeque in baculum reflectitur, extra dubium eſt, idque demonſtrat Nobiliſſimus *Boyle Paradox. Hydr.* IV. cujus figuram intuenti res patebit. Ut autem ibi columna illa aquea quæ Cylindri ſuperficiem æquat, in media aqua ſola conſideranda, ita hic Mercurialis; & licet illa libera hæc incluſa ſit tamen eadem prorsùs utriuſque ratio, niſi quod illic imaginarium ſit ambiens, hic verùm, quia baculus ſolidum, corpus eſt, & συνεχὲς, Hydrargyrus fluidum & ἀδιαίρετον, καὶ ἄθραυστον. Quibus expoſitis, ſatis jam in aperto eſt, quid reſpondendum ſit. Eſt enim ſanè hoc, ſi quid video, comparari eo nomine cum corpore aliquo poſſe, quod in medio fluidi conſiſtit, illiuſque habet rationem idque ad obtinendum quem mihi propoſui finem ſat eſt.

Alterum quod deficere, hic dicitur, nimirum *debere data molis paritate eſſe ejuſdem gravitatis*, pari facilitate excuſatur. Ut enim in iis quæ in fluido ſtricta acceptione conſiſtunt, hæc rectè habent ita in hoc exemplo, eo modo propoſito quò id feci, locum neutiquam inveniunt. Nam faciendum hic eſt, *quod in Paradoxis Hydroſtaticis* licuit eidem Illuſtri Boyle : dividere nimirùm Mercurium noſtrum in duas partes, illam quæ in brevi & illam quæ in longiore brachio continetur, deindè ſupponere imaginariam ſuperficiem in illa parte, ubi incipit reflecti, & in brevius tubi brachium ſurſum tendere; quippè ubi deſinit in medio conſiſtens ejus

pars,

Digitized by Google

pars; illamque imaginariam superficiem premit hinc incumbens ex alta fistula columna Mercurii reliqui, illinc verò aërea, quæ in æquilibrio suspensum constituit, ut sit ejusdem conditionis atque est corpus in fluido ejusdem molæ paritatis librato. Quod manifestum est: si enim non esset, in illam vergeret partem necessariò ubi minùs inveniret resistentiæ. Ratio enim, cur fluidi & ejus quod in illo consistit paritas molis & ponderis simul desideratur, est, quoniam nihil ponderis ex tali accedit incumbenti fluidi columnæ, alias mergeretur; columna verò inferior cui incumbit, æquali suo pondere incumbenti resistere idonea sit, aliàs ascenderet. Nunc autem, quia tantùm exacte spatii occupat quantùm occuparet illud ipsum fluidum ejusdem magnitudinis, neutrum potest accidere, cum illud in sui simili ubique quiescat. Quod tamen si perpetuum esse putat & immutabile Cl. Auctor, fallitur. Nam satis ostendit idem Anglorum ingeniosissimus, non ita firmum hoc esse principium quin detrudi quoque tale corpus ad fundum queat, ibique ita constitui, ut subsistat. Sed ad nostra redeamus: quia Mercurius incumbens in superficiem imaginariam Mercurii brachii reflexi inferioris, æquiponderat aëris externi incumbentis columnæ, perstat ille immotus, & habet rationem corporis in medio fluido librati, etsi non æquet eadem mole aëris pondus, sed superet: Quæ profecto tàm sunt vera, ut nihil opponi possit.

Sicuti ergo falsum est, hoc in nostro requiri, ita verum est contra considerari posse, (quod volui) Mercurium in Barometro, saltem quod ad partem inferiorem, ut corpus in fluido consistens etsi non sit tale propriè, & omni sensus rigore, aut in totum quantus tubum implet, verumque itidem est, & licèt inferre: sicuti corpus aliquod in medio alicujus fluidi consistens, si fluidum illud alteretur, & fiat gravius, necessum est altiùs attolli, ita eadem ratione Mercurius in Barometro, pluvioso tempore, fluido graviore facto, in recurvo ejus brachio in sublime elevabitur, etsi non ubique adsit molis & gravitatis æqualitas: idque ex eo principio, quia columnæ Mercurii subtratæ & aëris incumbentis idem erat pondus, remora verò aëris parte, aut sustentata alio fluido interveniente, pondereque ita imminuto, præponderat columna Mercurii columnæ aëris, adeòque Mercurium in breviore brachio existentem,

Digitized by Google

ſtentem in eum altiùs impellit. Verùm non eſt cur his diutiùs inſiſtam, cum hæc non eſſe inficias iturum Cl. Virum, certò confidam; ut mihi cum ipſo planè convenit, non aëri hic adſcribendum eſſe principium motus, ſed Mercurio; neque unquam id contendi, & potuiſſet tota hac quidem de motus principio diſputatione D. Ramazzinus ſuperſedere, ſi paulò diligentiùs expendiſſet verba illa quæ ex epiſtola mea denuò adduxi anteà.

Verum nunc ad experimentum, in quo maximam fiduciam poſuit D. Ramazzinus, atque adeò mihi maximè formidandum eſt, pervenio: novum illud Barometri genus (quod tamen idem quoque deſcriptum extat in Georg. de Sancto Claro Lib. I. Dial. 2. 2.) quo producto ſperat, rem omnem ex aſſe ſe confecturum. Suſpenſum itaque Mercurium per lineam rectam perpendicularem in tubo recto nobis offert, non immerſum in vaſculum nec tamen effluentem. Hic obſervavit: *Mercurium, dum tranſitus fit à ſerenitate ad pluviam, deſcendere & in imo & in ſummo*; quis dubitat, ſi in imò deſcendat, ex ſummo etiam ſimul deſcenſurum, *) *ſuccedente* rurſum *ſerenitate denuò aſcendere: quin & in humida & auſtrali tempeſtate uſque adeò delabi, ut illius aliqua portio extra fiſtulam in aëre pendeat.* Quærit ergo, ſe inveniſſe exiſtimans, in quo glorietur: *Cur in tali Barometro, cum aër aqueis particulis refertus adeòque craſſior quàm cum ſerenus eſt, Mercurium per lineam rectam ſurſum non propellat, ut aqua marina altiùs attollit navim quam pluvialis?*

Quod problema me nunquam ſoluturum haut dubiè credidit, adeòque, quaſi jam res omnis eſſet in vado, audacter pronunciat, *illuſiſſe mihi elevationem Mercurii in vaſculo, ut ſuper illam tanquam ſolidiſſimum fundamentum problematis ſolutionem exſtrui poſſe crediderim*, quo ſubtracto, cum idem fiat quod anteà, potiùs ad ſuam, hypotheſim redeundum eſſe, *neque alia de cauſa id fieri* exiſtimandum, *quàm quòd pluvio cœlo aër minùs gravis minùs Mercurii preſſioni reſiſtat. Diſſolvi ergo totam ſolutionis problematis hujus machinam ingenioſe quidem confictam, ſed parum firmis compactam nexibus.*

Equidem haut parum Clariſſimo Viro obnoxium me agnoſco,

Digitized by Google

quod ingenium meum laudat; efficiundum verò mihi intelligo, ut ne judicium etiam deſideret: quod, ubi inſuper vera eſſe quæ excogitavi & non oſtantibus iſtis, ſubſiſtere, palam fecero, ſpero me ab ipſo conſecuturum.

Ut ut igitur hæc inſtantia ſatis eleganter excogitata ſit, ut reſpondente ſucceſſu fortiter oppugnaſſe mea iſta videri poſſet, ita tamen haut me terret, ut potiùs gratias habeam doctiſſimo Ramazzino, quod tam ingeniosè excogitata machinula magis illam ſolutionem obfirmare, & machinam quam ſe diſſolvere laborat, arctiùs conſtrictam compactamque reddere voluerit. Quod factum ab ipſo eſſe, liquido pateſcet, ubi paulò ſollicitiùs tibi, *Præſes graviſſime*, illa quæ in epiſtola mea ſequuntur, & quibus ulterius, cur Mercurius in graviori fluido aſcendat explicare, ejuſque rei rationem reddere ſtudui, mecum placebit perpendere.

Dixi ſcilicet id fieri, quia Atmoſphæræ pondus humido intercedente, ejuſque partem ſuſtinente, imminuatur frangaturve, ut tàm graviter ut anteà incumbere ſuperficiei ſtantis in vaſculo Hydrargyri, illumque in tubum vitreum ſurſum pellere nequeat. Quo poſito, non modo non eſt opus (quod putabat D. Ramazzinus, inque eo ſui argumenti robur omne collocavit) ut in tubo recto, & ſubtus apertò Mercurium altiùs impellat, ſed etiam contrarium evenire, maximè neceſſarium eſt. Quem enim ſurſum adigebat Atmoſphæra ſincera & gravior, eum, ſi particulis aqueis intercedentibus pondus illud ſurſum impellens minuatur, ut minùs reſiſtat tendenti deorſum Mercurio, deſcendere protinus neceſſum eſt: ut in tubo reflexo; aſcendere ſolebat eo adacto:

Demonſtravimus enim in ſupra allatis, in tubo recto & ſubtus aperto ſuſtineri Mercurium à columna reflexa aëris eo modo, quo Cylindrus ligneus à columna reflexa aquæ ſurſum pellitur. Ut verò ſe habet Mercurius reflexus in tubo reflexo ad columnam aëris perpendiculariter incumbentem: ita ſe habet columna aëris reflexa ad Mercurium perpendiculariter incumbentem, illumque æquè premit urgetque deorſum ubi illi incumbit, ſurſum ubi ille incumbit.

Sed

Digitized by Google

Sed cur, inquit D. Ramazzinus, craſſius hoc fluidum eundem non altiùs propellit, ſicut aqua marina navim magis quam fluviatilis? Dictum puta: Nimirum cum Mercurius non innatet aëris ſummo, ut navis aquæ, ſed hæreat in medio inter Mercurium & aërem, ubi ſibi ipſi eſt ſubditi fluidi loco, hinc fit ut proprio pondere illius qui incumbit in ſuperficiem imaginariam imæ partis, in craſſius illud jam factum fluidum altiùs ſe inſinuet, mirumque non eſt, non idem fieri in re diſſimili ex parte altera, ſufficit ſi idem ſiat ex illa parte qua ſibi ſimilis eſt, etſi inverſo modo: Eſt enim etiam Oceanus Aëreus hic inverſus, & ſurſum reflexus, reduplicata columna Atmoſphæræ, cujus prima pars ſeu longius brachium deorſum vergit premitque, alterum à terra reflexum ſurſum ut in cylindri lignei exemplo aqua; unde & ſuſtinet Mercurium perpendiculariter incumbens tubo reflexo, ne ſurſum erumpat, reflexa contra in tubo recto, ne deorſum. Quod ne abſurdum quis putet, aut in cerebro meo confictum, evolvat ſæpè laudati Boyle *Paradoxa hydroſtatica part. III.* ubi illud de aqua ita perſpicuè demonſtravit, ut ambigere amplius ſit vanum, vero ſunt demonſtrationes iſtæ huic negotio facilè accommodandæ, utpotè quorum concluſiones ſunt veræ regulæ hydroſtaticæ & univerſales.

Illuſit ergo potiùs deſcenſus hic Mercurii D. Ramazzino in novo ſuo tubo recto, quàm mihi ejus elevatio in vaſculo, ſeu tubo reflexo, rectèque dicit, eandem cauſam eſſe quæ in hoc, & quæ in altero Barometri genere motionem Mercurii efficit, ſed eam non rectè aſſignavit: Non enim aëris imminuta gravitas hic in cauſa eſt, ſed debilitata & intercepta ejus columna quæ pondere priſtino amiſſo, deſcendenti Mercurii ſuperioris parti minùs reſiſtere poteſt, donec robur priſtinum, aucto pondere & recedente humido aqueo recuperet. Et hic poſſem illi egregiè viciſſim objicere, ut mihi fecit, aërem ſpecificam gravitatem nunquam amittere: Quo jure ergo eum hic leviorem vocat, ſi non alia ratione quid levius dici poteſt, quam ſpecifica gravitate amiſſa? ſed nolo λογομαχίαν hic ordiri inutilem: quin potiùs ipſi concedo aërem leviorem, factum, alia tamen atque ipſe volebat ratione. Nam Clariſſimum eſſe puto, non ex terreis, ſalinis nitroſiſque particulis

ticulis acquiſita gravitate incumbentem aërem gravitare, ſed illa ipſa quam barbarè hodie ſpecificam vocant: quam non deponet, iis exturbatis; neque eaſdem etiam humidis exturbari poſſe, nitroſas ſaltem & ſalinas, etſi poſſent, aqueæ particulæ in eorum locum ſuccedentes, & aëre millies graviores, non imminuerint ejus pondus, ſed augerent. Cur enim, ſi ſalinæ & terreæ augent, etiam aqueæ non augeant? præſertim, multo denſius permixtæ, ut pateant oculis, etſi ſua natura magis diaphanæ & minùs viſibiles quàm illæ. Ad quas objectiones meas, cùm nihil ſolidi poſſit reponere, facilè patet, quantum ſuæ iſti hypotheſi ſit fidendum.

Et jam in facili erit, regulas Hydroſtaticas, ſeu potiùs Hygroſtaticas à me adductas ad Mercurium ſit in aëre pendentem, quod poſtulat fieri, tanquam regulam Lesbiam, accommodare, ſunt autem ſequentes:

1. *Quæ in fluido leviori merguntur in graviori aſſurgere.*
2. *Aquam eſſe craſſius fluidum aëre.*
3. *Aërem aqueis particulis refertum, eſſe craſſiorem quam cum ſerenus eſt.*

Hoc ut faciam, *poſtulabo* hæc mihi dari:

I.

Per fluidum aſcendere, eſſe verſus ſuperficiem fluidi tendere. Ergo.

II.

Quidquid ad ſuperficiem fluidi tendit, habere rationem aſcendentis.

III.

Dari fluidum reflexum.

IV.

In fluido reflexo, ſi ad ſuperficiem tendendum ſit, priùs ſuperandum eſſe brachium inferiùs, antequam poßit ad alterum perveniri, adeòque inflexam viam eſſe affectandam aſcendenti.

V. *Fluida*

Digitized by Google

V.

Fluida in tubo suspensa, gravia cum sint, semet ipsa proprio pondere urgere & superato resistente æquilibrio, quaqua versum effluere.

His postulatis nihil inesse iniqui, neque posse mihi denegari quin dentur, certo confido. *Primum* enim definitio est, haut inepta, nisi me fallit animus. *Alterum* ex priori immediatè fluit. *Tertium* experientia constat: fluidum enim in tubo reflexo reflectitur, ita ut in libero utrinque aëre æqualem in utroque brachio altitudinem servet, eo illinc excluso, inæqualem; tale fluidum est ipse in Barometro Mercurius, qui in Pneumatica machina submoto aëre etiam illo qui alteri brachio incumbebat, inde totus effluit, quousque æquali sit in utrolibet altitudine; Quo ipso planè firmatur postulatum. Verùm etiamsi non includantur in tubo reflexo, tamen per inflexionem agere aëris aquævè fluidum, Hydrostaticis experimentis satis superque demonstratum est dudum, ut de universo aëre id liceat affirmare. *Quintum* etiam negari nequit, postulat enim hoc ordinis natura, nec aliter fieri potest; videat ergo quod ex his neget D. Ramazzinus, aut si putat sibi esse admittenda, attendat jam porrò ad eas quæ sequuntur.

Propositiones.

I.

Mercurius in Barometro est fluidum grave in tubo reflexa, in medio aëre, vel quasi, consistens, tanquam in fluido, brachio ejus longiore inferioris fluidi vices subeunte.

Hæc cum in superioribus abunde sit demonstrata, atque defensa, nihil attinet plura de ea re addere.

II.

Aër est fluidum grave quidem in se, levius tamen, si sincerus est, quam si aqueis particulis sit referius.

Hæc propositio ex secundo principio hygrostatico, seu potiùs lemmate satis apertè consequitur. Quamvis enim non omnia crassiora

Digitized by Google

ſiora ſint etiam graviora, certum tamen eſt, aquam, quia craſſius, eſſe etiam gravius fluidum; quo ipſo conficitur, aërem ejus acceſſione fieri graviorem; grave enim gravi additum reddit illud magis grave, nec eſt cur ſe iterum Bœotum hic fingat doctiſſimus Vir.

Cum itaque, ex principio hygroſtatico primo, quæ in leviori fluido merguntur, aut quieſcunt in ejus medio, in graviori aſcendant, dubium non eſt quin Mercurius, in aëre ſincero quieſcens, in humido, & aqueis particulis referto, urgente proprio pondere columnæ incumbentis in ſuperficiem imaginariam inferioris Mercurii, vi quinti poſtulati neceſſario aſcendat. Urgere enim hanc, agnoſcit D. Ramazzinus, qui me exagitat ut levitatis poſitivæ aſſertorem, quia dixeram: Nondum mihi ſatisfeciſſe quæ de corporis in fundum aquæ depreſſi aſcenſu dicta ſint à Mathematicis: ſed falsò, non enim ſequitur: Mihi, quæ prodiderunt Mathematici de corpore in fluido depreſſo atque de cauſa cur incumbens aqua non obſtet quin aſcendat non faciunt ſatis, Ergo ego ſum levitatis poſitivæ aſſertor: ſtolidus ſanè ſim ſi poſitivam talem levitatem ligno, vel cuivis corpori ejus æmulo ineſſe mihi perſuadeam, nam talia ſunt quæ in aqua depreſſa aſcendunt, cum in aëre graviſſima deprehendantur. Sed ad conſectarium hujus propoſitionis redeundum eſt.

Non ignoro, quid hic mihi poſſit opponi: Nimirùm in medio fluido nudè exiſtentia aſcendere alia longè de cauſa, atque illa quæ concluſa ſunt. Nempè quòd columna impellens, infra illa exiſtens, eaque ſuſtinens, gravitatis, adeòque roboris capiat augmentum: hoc verò, ut lubens hic agnoſco, ita nondum deſtruit meam hypotheſim. Nam duplici de cauſa fieri poſſe ut aliquid in fluido altiùs aſcendat, contendo: vel quia quod urget, copia ac pondere, indeque virtute augetur, vel quia quod incumbit, impediitque quo minùs aſcendat, removetur. Priùs illud Mercurio non contingit, alterum contingit aëri, qui ex altera parte incumbebat; tum verò remotus receſſit nonnihil. Nec labefactabit ſententiam meam, quod nemo inventus ſit qui de hoc cogitaverit: quandò enim permulta quotidie nova excogitantur quæ applauſum inveniunt,

Digitized by Google

veniunt, fraudi id eſſe mihi non debet: æquè enim hoc atque illud & rectæ rationi conveniens eſt & experientiæ. Certè niſi aëris pondus, quod multò graviùs ob altitudinem Atmoſphæræ ſuæ quàm aqua, non admodum profunda, incumbit, (teſte manu cui aër per antliam ſubſtrahitur) per hanc removeretur, fieri etiam non poſſet ut corpus mole & pondere illi æquale in ſtagnis, lacubus, fluviis, maribus in medio ejus conſiſteret, ſed ille in computum deberet admitti, & ſibi incumbente, aqua & huic incumbente aëre illud deprimeretur utique ad fundum.

Hæc ad vulgatius Barometri genus pertinent: fiat nunc eorundem principiorum ad tubulum ſubtus apertum applicatio.

Propoſitio III.

Mercurius eſt fluidum grave in tubulo vi aëris reſiſtentis conſiſtens, tanquam in medio fluido vel quaſi, cujus in tubulo columna, imaginaria ſuperficiei particula extremæ incumbens, alterius partis fluidi vices ſuſtinet.

Hæc propoſitio fortaſſis minùs arridebit, Cl. Ramazzino: ſed eam jam prius reddidimus perſpicuam, & nulla cauſa eſt, cur aliter in hoc genere Barometri, quàm in altero vulgatioris fabricæ Mercurium conſideremus. Nam ſi guttulam unam illam quæ effluit, ſupponas eſſe conſiſtens: illique tantum aëris incumbere quantum æquet pondere reliqui hydrargyri pondus, idem prorsùs accidet, quod nunc fieri videmus: ex quo patet, neque hic fruſtra me ſupponere, habere illum rationem corporis in medio fluido conſiſtentis.

Propoſitio IV.

Quod ſuſtinet Mercurium in tali tubulo, eſt columna aëris reflexa.

Id vero paulò accuratiùs rei circumſtantias expendentibus puto in confeſſo ſponte futurum: tamen ut ad oculum demonſtrem, non

Digitized by Google

non alio esse opus arbitror, quàm ita aërem contemplari, ut hic ejus Oceanum tanquam inverso modo incumbentem concipiamus, quippe qui impingens in globum terraqueum reflectitur versus Mercurium, illique sic reapse incumbit. Si enim ita non esset, & sola pars illa quæ à solo ad tubulum pervenit, existeret, eadem Mercurius sustineri non posset, sed momento citiùs excideret, cum multoties gravior illa, quod ipse fatetur Ramazzinus pag. 18. Italicæ editionis.

Propositio V.

Quicquid in fluido consistens, illius ponderi incumbenti, ab alio pulsum renititur, illudque urget, tendit ad ejus superficiem.

Hoc per inductionem clarissimum est rationi perspicuum, si enim versus fundùm tenderet, non opus foret impulsu, sponte enim descenderet. Ergo concludendum est, quicquid actu renitet & urgetur adversum incumbens suo pondere fluidum, id ad ejus tendere superficiem. Hujus ergo consectarium est.

Propositio VI.

Mercurium in hoc tubulo subtus aperto tendere quidem deorsum, sed si rectè ponas calculum, versus aëris superficiem.

Nam quia aër hic est fluidum reflexum, quod dari, postulato III. satis evicimus, non obstat, quamvis deorsum tendat, quin dicatur ad superficiem tendere, ex postulato IV. non enim datur alia via, quam per brachium breve & inferius columnæ reflexæ aëris ad longius superius: At Mercurius qua data porta effluere solet expostulato V. Huc vadit igitur, postquam rectà sursum dirigens brachium tubuli vitrei aut vasculum ademptum est.

Propositio VII.

Mercurius in hoc tubulo descendens (cum per fluidum ascendere, sit

Digitized by Google

ſit verſus ſuperficiem fluidi tendere ex poſtulato I. & quicquid ad ſuperficiem fluidi tendit, habeat rationem aſcendentis ex poſtulato II.) *habet rationem aſcendentis, ſeu cenſendus eſt aſcendere.*

Adeoque ab alterius ſtructuræ barometro licet diverſus ſit, ejuſdem tamen eſt naturæ, & poſſunt omnia iſta quæ in illum conveniunt de hoc quoque dici, eademque de illo affirmari & negari.

Habet quod volebat principiorum meorum ad rem controverſam applicationem. Et nunc ex pacto poſtulo, ut promiſſa appareant, *digitoque compeſcat labellum.* Hæc enim tam perſpicuè à me demonſtrata ſunt, ut in eo acquieſci poſſe, exiſtimandi locus fiet. Non autem fuerit vacillet: iſthæc demonſtratio, exiſtimetur deſcendere Mercurius propria gravitate, nec habere rationem aſcendentis, contra quam in aprico conſtitui, nullus tamen hoc ipſo ſublevabitur. Sive enim deſcendat & hic & in reflexo tubo, ſive aſcendat in reflexo & hic, ſemper tamen aër manus loco erit, quæ comprimat, coërceatque Mercurium, ne effluat, ſive jam impoſita ſit ſurſum ſpectanti, ſive deorſum ſpectanti ſuppoſita, cujus vis ſi patiatur decrementum, & æquilibrio per Mercurii columnam ea exturbetur, neceſſum eſt illum elabi, de quo nihil eſt quod metuam ne diſſentiat. Tu verò interim, Illuſtris Vir, exemplum de baculo ſive Cylindro in imum detruſo & aſcendente denuò, aqua compulſum, ſeriò cogita, & num diſſimilis ſit Mercurii in hoc tubulo aperto ſubtuſque ſuſpenſi ratio, obſecro Te, expende.

Sed poſtquam illud pollicitus eſt, nondum tamen me dimittit, verùm hanc ipſam, quàm protuli cauſam deinceps aggreditur; propter quam in fluido craſſiore faciliùs attolli corpora arbitratus ſum quàm in tenuiore. Hoc ergo telum etiam mihi excipiendum eſt.

Quod antequam faciam, Vide quæſo Te, quàm parum vel attendat ad ea quæ in medium protuli, vel æquum ſe mihi præbeat Dominus Ramazzimus, dum pag. 24. hæc verba exmea ad Te epiſtola refert. *Gravia in fluido graviori aſcendere, quia in inferiorem* (ſub inferiorem dixeram ego) *faciem idem liquor ſe inſinuet, eaque ſurſum pellat, extrudatque*; & tamen vix lineis interpoſitis quinque, me vocat *Levitatis poſitivæ aſſertorem.* Sed hoc relicto & diſſimulato, ad rationem, cur gravitet minùs in craſſiore fluido corpus grave, properandum eſt, & non paucæ illatæ difficultates quibus pre-

Digitized by Google

mi ipſi videtur, è medio mihi diluenda & tollendæ ſunt. In prima igitur inſtantia nullam reperio rationem, quàm quòd aliter ſentiat ipſe Vir doctiſſimus, cauſamque eſſe putet, quia majorem inveniat reſiſtentiam in aqua, dum deſcendit, quàm in aëre. At hic non eſt de deſcenſu mihi ſermo, verùm de aſcenſu, & ſublevatione. Sit enim, inveniat majorem in deſcenſu reſiſtentiam, cur ergo non etiam, in aſcenſu, dum depreſſum è fundo ſurſum truditur? neque enim cur difficiliùs fundum petat, ſed cur faciliùs ſuperficiem, quæſiveram. Si autem vera hæc eſſet ejus ratio, oporteret multò faciliùs in aëre etiam attolli, *ſubſtantia tenuiore, & quæ loco facilè cedat*, quæ ſunt ejus verba: at contrarium accidit, videt ergo, hanc rationem eſſe nullam. Dici poſſet, Craſſius fluidum ſimul extrudere & ſurſum gravia pellere, dum attolluntur, vel etiam per ſe ſi leviora ſint ipſo: quod vulgus etiam dicit, aquam adjuvare ſublationem pronuncians. Sed hoc non explet animum ſciſcitantis, eadem quæſtione recurrente, qua vi, aut quo impellente id faciat. Reſponderi etiam poſſet, craſſioris fluidi partem quàm pellit è loco aſcendens corpus, per latera quaſi circulatione facta, ſub illud continuò properare: qua ratione olim per circulationem aëris fieri reſpirationem ſtatuebat Svammerdammius, & alius quidam vir doctus omnem hinc preſſionis vim ſibi ſumpſerat explicandam: verùm ne hoc quidem poteſt defendi; Quid enim fiet de corporibus media ſui parte vel aliqua tantum in aquam immerſis? ut navibus ex aqua dulci in marinam tranſeuntibus, ubi nulla fit circulatio? Eſt autem vera cauſa haut dubiè quàm ſupra attigi: Nimirùm columna ſuperficici inferioris corporis immerſi æqualis ex ſuperficie fluidi ad fundum deſcendens, indeque in corpus reflexa, cui incumbens altera ejuſdem fluidi columna, quia brevior, eſt impar, adeòque cedere cogitur: Illa igitur adjuvat attollentem, ut gravius corpus faciliùs emergat. Quod ita eſſe, facilè perſpicitur cum cura expendenti III. Boyle Paradoxa ſæpiùs laudata, etſi non ſolvat ille hoc problema. Nec ab eo video abludere Cl. Ramazzinum, quippè eum experimentum in Medicea Academia factum id ipſum confirmet.

Attamen hoc non contingeret, niſi aquea columna incumbens elevando, fit brevior, indeque etiam quo eſt brevior, eò faciliùs corpus elevatur, quia robori attollentis impar, faciliùs cedit. Id quod

Digitized by Google

quod apparet ex eo, quod quò profundiùs corpus demerſum eſt, eò difficiliùs attollitur : quoniam incumbentis aquæ altior columna ſuper ipſum gravior eſt & plus habet reſiſtentiæ quàm brevior. Quod adeò eſt verum, vel corpus aqua vigeſies gravius, ipſumque adeò aurum, modo columna ſuperior excludi poſſit, ſi ita collocetur ſub aqua, ut profunditas ejus vigeſies excedat altitudinem corporis aurei, non petiturum ſit fundum, ſed innataturum. Ex eadem verò cauſa fit, ut quò propius tale corpus ſpontè aſcendens ad ſuperficiem accedat, eò celeriùs feratur, prout notiſſimum eſt, certum verò, eandem omnium fluidorum eſſe naturam, ipſiuſque adeò aëris. Ex quo iterum conficitur, etiam ejus incumbente columna vel altiùs ſubmota, ac ſuſtenta, vel imminuta, facilius attolli corpora, in eo ſubſiſtentia quam anteà.

Unde etiam neceſſarium eſt, ſi removeatur interventu aquearum particularum aliqua aëreæ columnæ pars, aut ab iis ſuſtineatur, non quidem eam *in ſubjectum Mercurium nihil habere poteſtatis*, quod nuſquam dixi, ſed tamen Mercurium à columna ejuſdem in tubulo exiſtente extrudi, & id vaſculo aſcendere.

Quemadmodum autem hoc concedere cogitur haut dubiè Cl. Ramazzinus, ſic alterum illud negat, exprimento nixus, qui in Antlia Pneumatica; portio aliqua aquæ ſuper ſtagnatem in Barometro (ſuſpenſum intelligit) Mercurium affuſa, eum non ſuſtinet, exhauſto aëre, ſed ſinit effluere : Neque ipſe tamen id vidit, ſed conjectat, nec mihi, ad manum eſt antlia, ut periculum faciam : ſed ſit ita! Ego verò non dixi hic ſolis aqueis particulis ſuſtineri Mercurium, ſed levem quandam partem Atmoſphæræ ſubmoveri, reliquam manere, & cum his incumbentem, ſuſtinere Mercurium. Ut autem videat ab aquæ copia majori & continua (hæc n. contigua fore eſt vel diſcreta) ſuſtineri aëris pondus, conſideret, quod modò conſtitui, non aliud requiri in corpore in media aqua ſuſpendendo proprio pondere, quàm æqualitatem molis & ponderis. Nihil ergo aëri in id poteſtatis eſt : nam ſi eſſet, veniret in computum. Quod autem Mercurium etiam ſuſtinet in antlia, utique ex eo eſt, quòd aëris pondus comprimit aquam, quo extracto, illa non æquans pondere hydrargyrum, non reſiſtit, ſed ab eo pellitur : ſi verò ſatis alta ſupereminеret, ut æquaret, etiam ſine aëre ſuſtineret eum : ex quo apparet, nihil roboris ex hoc experimento meis aſſertis

tis decedere. Nam ut aqua ſuſtineat Atmoſphæræ pondus, neceſſum eſt ut ipſa quoque ab aliquo ſuſtineatur, fundumque habeat in quo quieſcat, qui ſi mobilis eſt, eam motus extrudet: tum verò corpus quod in ipſa medium ſuſpendatur, non cui incumbat, à nobis deſcriptum eſt; D. Ramazzini verò experimentum eam non repræſentat tanquam fluidum in quo medium quid hæreat, ſed tanquam corpus in medio fluido hærens, cujus parte incumbente dempta, aſcendit pulſum ab incenſeriore in eam agente Mercurio, utpote graviore & præponderante.

Pergit autem, & addit, *ſe non ſatis percipere, quomodò in fluido corpore fingi poſſit arcuatum opus, quod ſuperiores partes ita ſuſtineat, ut ea quæ inferiùs ſint non premantur.* Neque verò ego id poſtulo, aut tale arcuatum opus ullibi aſſervi, ſed liquidum aquoſum totam Atmoſphæræ infimam partem occupans, quod ſanè, ſi fornicatum opus intelligat, & ſubtus concavum, ab arcuato opere in fluido conſtituto diverſiſſimum eſt; ſin verò repletum, dari certum, & ipſa ratione ſponte evidens: cum enim Sphæricum ſit & terræ & aëris corpus, tale eſſe etiam atmoſphæram aqueis particulis refertam, planè neceſſum eſt. Quò autem intelligat Cl. Ramazzinus, ejuſmodi arcuatum opus tam abſurdum non eſſe, optaverim eum legere exiguum libellum Anglicè conſcriptum & ſine auctoris nomine publicatum, cui titulus *An Eſſay touching the Gravitation or Non Gravitation of fluid bodies, and the Reaſons thereof*, quod prodiit *Londini Anno* 1673. quo tempore ego ibidem degebam. Is auctor, quiſquis ſit, etſi adverſus aëris gravitationem ſuper corpora univerſa ſubjecta diſputet inaniter, quod ea quæ in medio aëre hærent ab iis quæ ex altera parte ſunt libera, plurimum diſtant, id tamen oſtendit planè, atque evincit: Nullum fluidum neque in corpus proprium, neque in illa quæ circumfluit, admodum gravitare, ideò, quia fluida ſe ipſa ita ſuſtinent ut arcuatum tale corpus efficiant, ſuper unum quodque in ipſis poſitum ſolidum corpus; uti quidem experimentis inſtitutis probat, ovi putamen in acervo tritici, arenæ imò globulorum plumbeorum collocatum, intuſque cavum relictum, ſuſtinere bibras VII. neque damnum ullum recipere. Quin & inſectum tenerum ſatis, ex veſparum ni fallor familia, ſex libris globulorum plumbeorum dextrè ſuper infuſis, non fuiſſe contritum, ſed vivum

Digitized by Google

vivum atque incolume perſtitiſſe, non alia de cauſa, quàm quia arcuatum tale corpus efficiant globuli: multo verò magis fluida id præſtiterint. Quæ ſi vera ſunt, ut experimenta ibi ſollicite deſcripta dubitare non ſinunt, tàm eſt evidens à me adducta ratio, ut demonſtrationis vices ſubire poſſit. Operæ pretium itaque facturus ſit, qui parvulum hoc opuſculum Latinitate donaverit, quo poſſent omnes de evidentia hujus mei aſſerti rectiùs judicare, id quod ut fiat in gratiam D. Ramazzini & publici, dabo equidem operam: tantò magis, quoniam ſimul apertiſſimè hinc patet, cur fluida non gravitent in propria ſphæra, ſeu loco naturali, ut loqui amabant Peripatetici.

Quæ porrò ex Paradoxis Boyleanis arceſſit experimenta, nihil prorſus ad noſtram rem faciunt: ibi enim corpus grave gravi ſuperadditum deprimere Mercurium omninò oportere, vel ſine experimento rem æſtimantibus perſpicuum eſt; at hîc aqueæ particulæ ab inferiore parte gregatim ſubeuntes, ſeque invicem ſuſtinentes aërem extrudunt, eumque altiùs ſubmovent: ſive jam ad latera ille abeat, & in latiſſimè patente ſphæra ſuperiore ætheris diffundatur, ſive alio modo diſſipetur. Hanc propriam ſphæram humidi aquoſi incumbens ille quidem comprimit, ſed non illud quod in ejus medio natat, aut exiſtit in fundo: Habet enim aqueum illud in ſphæra ſua in illum reactionem, ut cum ſcholis loquar, & aliquo modo rationem ſolidi induit quod aëris pondus ſuſtinet, uti quidem modo videor mihi de aqua ipſa oſtendiſſe. Quò verò fiat appertius, aërem aquæ incumbentem non augere pondus, ut facit oleum aquæ ſuper infuſum, ad experimentum provocemus: Aptet Machinæ pneumaticæ Lagenam vitream D. Ramazzinus, illamque ita collocet ut aquam ſuperinfundere queat quavis altitudine. Exhauriat deinde aërem, & videbit, non diſſilire Lagenam, quod fieret libero in aëre. Qua cauſa? niſi illud fiet quod dixi, & aqua circumfuſa ſuſtineat aëris pondus ne premat Lagenæ exhauſtæ ſuperficiem. Fluidum verò aliud ſubtilius ſed quod itidem aëre magis corporeum ſit, vim ſuam in aquam exercere, mirum non eſt, quoniam & illud habet rationem ſolidi inter aërem & aquam intruſi, longeque diverſæ eſt ab aëre naturæ.

Hic tamen, objici poſſet: etſi aqua ipſa ex particulis ſimilibus

in unum corpus congregatis vim habeat ſuſtinendi aërem, tamen à diſperſis atque aëri intermixtis id credi non poſſe.

Quò igitur oſtendam, aquaereum hoc craſſius fluidum itidem habere rationem ſolidi, & poſſe ſuſtinere vel ſubmovere aëris columnam incumbentem, ſi non totam, (quod etiam non opus eſt) ex parte ſaltem, (quod ſufficit) velim conſiderari, tantam harum particularum copiam in aëre nubilo tum exiſtere, ut nebulæ ipſas nubes æquent. Idem enim nobis contingit ſæpè per talem aërem ambulantibus, quòd ambulantibus per nubes: ut nempè madidas veſtes & capillos inde reportemus, nec minùs largiter nos rigari ſentiamus ac ſi per pluviam incederemus. Hoc ſanè mihi olim in Alpibus & aliis altiſſimis montibus ita accidiſſe non ſemel commemini: habent autem nubes rationem à ſolido non multum diverſam, ut ſaltem mediam liceat appellare, natant quippè in medio fluido nec diffluunt; quicquid verò id facit, videtur mihi ſolidi alicujus naturæ aliquid induiſſe. Non eſt igitur abſurdum, tale corpus terræ incumbens, cum in medio fluido poſſit natare, ubi & ſupra ſe habet columnam itemque ſubtus, ſuſtinetque & ſuſtinetur, poſſe itidem ſuſtinere incumbentem eandem molem fluidi, aut partem ſaltem ejus ponderis, ubi ſubſtratum habet ſolidiſſimum corpus cui incumbat, adeòque preſſionem minuere, ut nullo arcuato opere ad id ſit opus. Interim gravitatem aëris non totam ſubmoveri, ſed molle hoc corpus comprimere, nec niſi tantum ejus frangi, quantum monſtrat Mercurii deſcenſus, qui ſanè valde eſt exiguus, res ipſa loquitur. Ut non arbitrer ἀδύνατον, computum inire etiam humiditatis aëris ex barometro, ſi quis velit illi operi inſudare, modò Mercurius à ſola gravitate aëris, non etiam calore ejus & frigore h. e. expanſione & reſtrictione aliquid patiatur. Hic interim notari meretur, in Boyleanis experimentis ſemper ſolius aquæ incumbentis pondus expendi, non item ſimul columnæ aëreæ; quod favet aſſerto meo, aquam tunc cum ſeparatim corpus conſtituitur, totum ſuſtinere aërem, nec ejus preſſionem in corpora in ea exiſtentia quicquam habere poteſtatis, quæ hic ſuper infuſo oleo negari non poteſt: & ſic diſparitas meæ & à Boyleano experimento ductæ Ramazzinianæ rationis ſatis opinor oſtenſa eſt.

Digitized by Goog

In iis quæ nunc ſequuntur dum dicit: *Liquida corpora è fiſtulis in quibus continentur, in ſubduplicata altitudinum ratione effluere*, vellem paulò clariùs ſe explicaſſet vir doctiſſimus: etſi enim dicat, notiſſimum id eſſe, neque tamen ego quid ſibi hic velit capio, neque alii viri Mathematici quos conſulimus, peritiſſimi: præſertim cum neget hoc experimento fretus, partem inferiorem ſuperiorem ita ſuſtentare, ut illius directam preſſionem impediat: tametſi enim Boyleana experimenta rectè habeant, nondum tamen evincunt, nullum prorſus ejus quod incumbit, ponderis partem in ſe ſuſcipere quæ ſubjacent: quod adeò non abſurdum eſt, ut ex corporum natura id ſpontè fluere exiſtimemus: Certum enim ac evidens, ex vi percuſſionis, ſolidum corpus preſſionem alterius in ſe ſuſcipere, unde & vis percuſſionis à Cl. Borello magnam partem ex hoc principio explicata eſt; & licet infimum omnium totum pondus incumbentium ſuſtineat, poſſunt tamen intermedia quoque ejus partem ſuſtinere, & onus interſe partiri: quòd hic fieri credibile, imò certum eſt. Et verò omnino hæc vera cauſa eſt, quòd nos incumbentis aëris gravitatem non ſentimus, prout ex antea allatis liquet. Nam quod vulgò dicunt ex æquali preſſione id fieri, obſcurum per æquè obſcurum ſanè explicant, niſi per hoc ipſum explicent.

Firma igitur ſtat mea etiamnum adverſus hos arietes & inconcuſſa ratio, qua fieri exiſtimavi, Aëris ſphæram non omnem ſuam vim in Mercurium noſtrum exercere. Quam ut quantum fieri poteſt, quam apertiſſimam reddam, meque totum dem, unum adhuc ad ea quæ jam prolixè ſatis executus ſum, addam: Memini me in Sinclario (qui eodem tempore, nec omninò impari cum Domino Boyle ſucceſſu videtur aëris preſſionem & fluidorum naturam perquiſiſſe) legere, tenuem aëris columnam quanta palmæ inſidere poteſt, centum librarum gravitatem æquare: Hoc ſuppoſito, conſiderandum venit, mutuò aëris opera particulas aqueas, quæ in illo natant, viciſſim ſuſtineri, ita ut removeatur reliquæ Atmoſphæræ pondus, dum interim globus terraqueus totum aquaerei fluidi pondus ſuſtinet; Mercurius verò aquaereum illum cylindrum ſolum, qui infra aërem puriorem eſt, tanto breviorem, quantò minus implet totius Atmoſphæræ altitudinem, qui ſane cum admodum

dum brevis ſit, præ illa, etiamſi aqua millies gravior ſit aëre, non æquabit centum pondo, ſed haut paulò minùs: Unde perparum etiam Hydrargyrus deſcendit.

Sed quid opus eſt pluribus, cum res ipſa loquatur? Nam quod neutiquam incumbat prematque Mercurium totus aër cum aqueis particulis, ſenſus docet, nam ſi fieret, idem profecto ſumma neceſſitate compulſus, altiùs exſurgeret. Quoniam itaque contra accidit, facilè vel hoc uno apparet aliam rationem eſſe infuſorum ſuper aquam liquorum, & incumbentis in ſphæram aquaeream reliqui aëris. Ut enim qui contradicunt, liquorem tenuem craſſo ſuperfuſum non diminuere ſed augere pondus ejus, oſtenſuri, ſolum ſenſum teſtem advocant, ita eundum teſtem contrarium de Aëre quem ſubit extruditque humidum, cur repudiant? An locum illud Poëtæ.

La Ragion dietro a'i ſenſi hà corte l'ali,

ubi ipſi volunt habet, ubi verò nolunt non habet? Nimirùm deſcendere Mercurium videmus: an alia confingi ejus rei ratio aut ulli inmentem venire poteſt, quàm id fieri quia minùs quàm antea invenit reſiſtentiæ influido quod ſuperficiem ejus lambit? trudere ergo illud, facilius quàm antea cedens, & vincere, dum Totum quidem ſolo terraqueo incumbens, in eo quieſcat, ipſe autem ex medio imminens gravior pendenti, illud repellit?

Pergit D. Ramazzinus, & ut evincat deſtructam, ut ſibi perſuadet machinam meam omnem medelam reſpuere, exemplo conatur id roborare: *Forſan*, inquit, (perinde ac, ſi id ſupponendum, non certiſſimum eſſet) *ponderis aliquid Atmoſphæræ decedere ab aqueis vaporibus intermixtis, dici poſſet eo modo quo D. Schelhamerus ſcripſit ſalinas particulas aqua affuſa, non alia de cauſa diſparere, & aquæ poris ſe inſinuare, quàm quia in minima redactæ, leviores ſint ipſa aqua: at ſicuti id admitti neque pariter affirmandum de aqueis vaporibus.* Accipio conditionem, & ſicuti oſtendi antea, in eo me non erraſſe, quòd ſalinas dixi leviores fieri ſeparatas, verumque eſſe, eas propterea aſcendere, non quòd ſpecificam illam gravitatem amittant, ſed disjectæ minus reſiſtant quàm conjunctæ, adeòque accidentalis ſaltem pereat: ito non video, cur non aſcenſum illum vaporum eidem cauſæ potiùs acceptum referam, quàm ſolis

Digitized by Google

ſolis calori, vel igni terræ centrali, quibus ipſe in ſublime eos ferri putat: etſi ad noſtram controverſiam præcipuam quidem id non pertineat. Aſcenſum dico; ut enim aliqua ignis vi ad expellendum eos è terra opus eſſe, non nego, ita poſtquam inde propulſi in aërem venere, non dubito ejus pondere incumbentis terræ, & vi reflexos ferri in ſublime, non ſecus ac particulas ſalinas & ipſas metallicas videmus ex fundo in liquorem abire: quem aſcenſum adjuvat quidem in digeſtione ſubjectus ignis ac calor, verum & abſque eo eundem videmus contingere: ut aëris tepor hic in partes admittendus ſit, ſed ejuſdem preſſio tamen tanquam præcipua cauſa ſimul agnoſcenda. Hoc prævidit Vir Clariſſimus, indeque ad demonſtrationem celeberrimi Galilæi confugit. Quam quidem agnoſco, & ut ingeniſiſſimam meritò deprædico, an verò ad noſtrum etiam hoc negotium expediendum ſufficiat, valdè dubito. Cum enim una ſit veritas, certè aut falſum erit ab omnibus approbatum ac creditum hactenus principium hygroſtaticum, quod ipſe etiam agnoſcit ac probat, corpora in fluido aſcendentia eſſe iis leviora, aut falſum eſt novum ejus principium, majorem attactum efficere, ut etiam graviora attollantur. Videat ergo quodnam ſibi ſit deinceps amplectendum, novumne iſtud à ſe excogitatum, aut vetus illud, omnibus probatum. Antequam tamen id faciat, mihi det veniam, ſi quomodo & hic ſuos ipſe manes patiatur, commonefaciam. Computum ſcilicet inivit ſuperficierum omnium particularum minimarum, & ad univerſam totius retulit, deindè contactum etiam eodem modo ſumpſit ſibi. Nam neque monet, ſe inferiorem tantùm ſuperficiem intelligere; & ſi intelligeret, inepta foret hæc ratio; æqualis enim foret proportio ponderis & ſuperficiei omnium cuborum minorum ad cubum majorem ex quo exſculpti ſint; unuſquiſque enim eorum non minus eſt cubus primo illo majore; etſi minor, & hinc æquali ad ſuperficiem inferiorem pondere incumbet. Contactus verò ille lateralis & ſupremæ ſuperficiei in computum venire non poterat; ſola enim inferior ſuperficies ab ea fluidi columna tangitur quæ attollit. Quod ut appareat, conſideret, bracteas aureas ipſas, & ramenta in tenuiſſimas lamellas reducta, quæ à torrentibus aut per venam labentibus rivulis abripiuntur, horizontaliter incumbentes ſupernatare, ut ſæpè vidi

in metallicis operibus, quas si ad quadratas aut cubicas quasecunque reducas, etiamsi æquales superficies habeant, nunquam videbit innatare sed mergi. Sic corpora graviora in latitudinem maximam pansa etiam in medio aëre sustineri, Draco volans ex charta ligneisque bacillis conflatus me puerum docuit: idque ex eo esse intelligitur, quia superficies inferior à fluido subjecto sustinetur, cujus conatus sursum fortior est quam incumbentis deorsum: at si alia ratione statuas quam dictum est, ac revolvas in latus, etiam si idem fit contactus, nunquam tamen non continuò fundum petet, & quidem celeriter. Videt ergo quomodo attactus universus quidem hic nihil queat, aliaque causa ejus rei quærenda sit.

Et quomodo quæso cohæret cum attactu illo quod dicit de solutarum particularum in menstruis suis ascensu? Fieri id ait *Quia per fermentationem quandam dissoluta, susque deque agitantur, & in atomos resoluta ob adauctam superficiem ratione molis in menstrui poris resident suspensa.* Enim verò si perspecta fuisset celeberrimo viro vera solutionis ratio, certè non confugisset ad confusam illam agitationis ideam, neque ad superficiem adauctam ratione molis, cum non aliunde quàm ex principiis Hygrostaticis hæc ipsa res deducenda sit, quæ in suspensione particularum in fluido tota consistit, nisi *μετάβασις εἰς ἀλλογένος* applausum mereatur, atque ex principiis alienis etiam demonstrari quid queat; secùs ac recta dictitat ratio, omnesque periti artis demonstrandi consentiunt. Non ægrè ferat igitur, si primum negem, hic fermentationem intercedere, quæ quàm longissimè ab hac actione discedit. Hic autem metallica per salium acutissimas spiculas, adjuvantibus fortassis igneis quæ in his liquoribus ex destillatione residuæ sunt, (quod ut suspicer, multæ sunt causæ) in minima rediguntur, tum aqua stygia longè gravissima, tenuissimas & reflexæ columnæ non ampliùs resistentes in altum attollit, ubi disparent; & pellucidissimam relinquunt: ex quo colligere est quàm sint exiguæ, cum omnem fugiant aciem oculorum. Id verò fieri, Insinuante se subtus aqua illa, & per reflexam columnulam quamlibet extrudente, argumento est, quòd, ubi parum ejus affundas, ut nulla sit inter utrumque proportio, dissolvuntur quidem, sed infundo perstant: Ubi plus affuderis, illicò disparent atque attolluntur, licet nihil moveas. Quid ergo attollit

Digitized by Google

tollit, si attactus superficiesque multiplicata hic in causa est? Nam ille complecti tantum, non etiam pellere est potis.

Longè profectò meliùs *Aristoteles* explicavit rationem natantium in fluidis corporum, quàm ex Gallilæo suo petitis istis principiis D. Rammazzinus *Meteor. L. IV. cap. postremo.* Ubi postquam ex Democrito eandem attulisset causam quam Cl. Ramazzinus supra, calorem scilicet vapores & salia in aërem attollentem; sed tanquam ἐκ ὁρδῆς ἔχοντα rejecerat, eò tandem evadit: Quædam corpora esse εὐδιαίρετα, καὶ ῥᾳδίως διασπᾶσθαι, quæ scilicet sint εὐμεγεθῆ: τὰ δὲ ἔλαττον ἐν ἑαυτοῖς χένα, εὐδιαιρετώτερον: Quare quæ latitudinem habeant, πολὺ παραλαμβάνον, itaque innatare, quia multum comprehendant, & quæ contrario modo se habeant, deorsum ferriq Concludit tandem. *Quandoquidem ergo & pondus vim quandam habet, qua deorsum feratur, & liquores, qua resistant & non facile findantur, hæc* (duplicem hanc viam) *invicem conferenda esse. Si enim illa superet, vim facturum ipsum grave; sin imbecillior foret, supernè manere.* Latitudinem autem superficiei *quia plus comprehendat*, ad hoc multum facere. Ubi non nisi inferioris attactum rectissimè considerat. Itaque quia ponderosior est aqua plumbo in latitudinem extracto sub tenui bracteæ forma, illud sustineri, & innatare constat, quoniam plus scilicet sub se comprehendit. Subtilissima hæc, sed rectè expensa perpulchrè dicta sunt & vere. Sic enim hoc revera διὰ τὸ μὴ διασπᾶσθαι τὸ πχτὶον ῥᾳδίως, τὸ δὲ ἐναντίως ἔχοντα τοῖς χημάσι διὰ τὸ ὀλίγον περιλαμβάνειν, φέρεσθαι κάτω.

Ad ea quæ jam sequuntur, seq. pag. 28. non possum non rursum animadvertere, ex his ipsis quæ hic affert, verbis quo animo dixerim illud: *Quia ascendit*, facilè eum potuisse perspicere: nec possum dissimulare, malè habere me, tam stupidum tamque blitcum visum esse doctissimo viro, qui existimem, Mercurium nullo impellente, (fortassis Lini funiculo attractum) sponte se elevaturum: neque sat erat erroris tam crassi coarguisse, nisi & illusisset insuper dicendo; *Ingenuam hanc esse confessionem, More scilicet magnorum virorum.* Ego verò illum vicissim, & quidem non temerè admonebo, quàm parum in loco & acutè minùs Danteum illud acumen hic interposuerit, & pressionem aëris sensibus obviam esse putet. Quod sensibus patet, omnes facilè pervidere & sentiunt,

sentiunt: At hæc aëris pressura non modò per tot secula omnes, etiam exquisitissimo sensu præditos, non ex plebe tantum homines, sed etiam Philosophos fugit constantissimè, nec nisi coacta natura, & vi ipsi illata, demum innotuit haut ita pridem, sed nuper etiam celeberrimum Borellum conterraneum suum latuit, quod ipse mox fatetur. Adeòne & ille erat insensatus, ut rem omnibus obviam non caperet? Quod minus premitur Jove humente Atmosphæra, expedita nunc ejus pressura, sensuum est æstimare; non erat antea, cum nondum Guerikius noster invenisset quibus patere id posset machinas. Deinde etiam, quàm sit parum cautus, dum *leviorem aërem esse & minùs premere* ita conjungit, ac si hæc duo se invicem ponerent, nec ex alia causa quàm quòd levior sit, aër minùs premere possit: cum ego, si non esse reapse, posse tamen subesse aliam quam perspicuè demonstraverim: Nam de re inter nos convenit, de causa tantum, nimirum utrum à levitate, an verò à suspensione eveniat ut minùs premat, dissidemus: quod sanè sensu deprehendi nequit, sed ratione ritè instituta eruendum est; nisi nova experimenta sese offerant. Quid ergo impedit quo minùs vicissim exclamemus: *En quomodo nimia confidentia sui etiam perspiciacissimis alioquin viris possit imponere.*

Nec magis vel æquum vel circumspectum se exhibet in reliquis: Quæ enim est humiditatis aqueæ aut siccitatis aëris cum quatuor qualitatibus respectu morborum convenientia? nisi quod humidum ego nominavi humidum, postquam particulas aqueis id constituere satis exposui. An nobis cum causis mutationis aëris hic res est? Nihil ergo habet quod hic coarguat, nisi fortè putet ipsa etiam nomina qualitatum dictarum abolenda esse, ut nuper celebrimus Boyle aliique Naturæ nomen.

Quod verò dicit *se observasse Mercurium eadem altitudine esse tam meridiana luce, quam nocte caliginosa, hyeme quam æstate*, nihil ad rem facit: non enim de solis præsentia vel absentia nobis sermo est, sed de aqueis particulis in aëre præsentibus vel absentibus, neque enim calorem & frigus Barometro metiri animus est, sed aëris pondus.

His adversùs meam hypothesin ita disputatis, ad sua redit D. Ramazzinus. Et de sale quidem, quem ego pluviosa tempestate ab

Digitized by Google

ab aqueis particulis ſolvi potius ac retineri quàm deprimi dixeram, perſuaſum vult, id non fieri in aëre, ut in aqua, idque experientiam teſtari, cum nimboſo cœlo è carnibus ſalitis liquatum marinum ſalem (nos culinarem & ex ſalinis excoctum adhibemus) in terram videamus depluere. Nihil verò inde ejus opinioni præſidii eſt, cum aquæ illæ particulæ quæ eum ſolvunt, ſimul decidant, non ille exturbetur ſolus, remanentibus iſtis; Utique enim hic aqua hærere in aëre, ſal ſincerum & ſolum depluere oportebat: quod fieri non poterat. Verum & Chemicos id noſſe ſcribit, qui, ut ſpiritum ſulphuris eliciant, nebuloſos eligant dies. Aſt & hic eadem ratio eſt: fit enim hoc in id, ut cum humido in aëre natante ſe jungat ſiccum ex ſe acidum ſulphuris, quo deſtitutum in conſpectum venire nequit, & ita ſimul guttatim decidat. Indicio eſt, quod in ejus deſtillatione neceſſum ſit pariter aquam in vas recipiens infundi, quæ excipiat illud ſal, *Phlegma enim eſt vehiculum ſalinarum particularum*, ut egregiè docet Celeberrimus Wedelius, amicus meus ſummus, *Pharmac. in Art. Form. Red. II.* §. 1. Conſuli vero cum primis ea de re meretur ejuſdem Pharmacia Acroamatica, l. 3. 3. §. 21. ubi oſtendit, *humidum & vehiculum eſſe ſalium, & corporaturam iis largiri, unde non eſſe operæ pretium, ſpiritus Salinos deſtillare, niſi hocce intermedio.* Videt ergo ei fallaciam non cauſæ ut cauſæ impoſuiſſe eamque fallaciam trudere, cum ſententia ſua ſimili laboret vitio.

Porrò vero opinatur: *Ventum Boream partium nitroſarum eſſe vectorem*: quam autem rerum ſuarum certus ſit, ex ſubjunctis patet, ubi ait: *ſe credere, polum ſeptentrionalem exſpirare aliquid quod æri robur adjiciat, ſive particulæ nitroſæ ſint, ſive quid aliud nobis ignotum.* Mihi vero certum eſſe videtur, hoc aliquid nihil eſſe. Non dicam nitri nativi nihil quiquam in Septentrionalibus locis reperiri, ſed in Aſia, in Ægypto & in Saxonia quoque inferiore, propre Stasfurtum oppidum, ſalinis clarum. Polus autem ipſe cum nihil ſit reale, nec ab allis terræ tractibus differens, nihil profecto exſpirare poteſt: niſi quis credat ſpiraculum aliquod circa punctum polare exiſtere: Si verò tractum Polarem ſe intelligere dicat, hunc etiam nitro præ cæteris regionibus ſecatere, experimento compertum eſt nullo. Quod autem ſiccus Aquilonius eſt, & nihil humidi hoc eſt particularum

Digitized by Google

aquoſarum, (ne iterum mihi apud D. Ramazzinum ſit fraudi vocabulum receptiſſimum & quo carere haut poſſumus) ſecum vehat, eo fit, quia rigentibus aquis, ex mari glaciali nihil humidi ſecum poteſt abducere: nam ex glacie obductis locis nihil ſpirat, niſi ea ſolvatur: uti fit cum intenſo frigore, ſolaribus radiis incumbentibus, glaciem veluti fumare videmus non raro: ſi quid verò abripiat ſecum, particulæ illæ frigorificæ potiùs fuerent, quas menſibus hyemalibus glaciem inducere, & reapſe in aëre tum exiſtere, Illuſtris Boyle, Lib. de Frigore ſatis certum reddidit. Cur autem flante Borea, in altum rollatur Mercurius, ad Auſtrum concidat, dixi ego, & quidem, niſi fallor, ſatis bene. Nempè incrementum ſumere preſſuram aëris, cum ſublum eſt, quia totis viribus incumbit, impediri vero humidis, ne totus premat, quibus ſubtractis, redeat ad priſtinum robur, ex mea hypotheſi in promtu eſt æſtimare, quam ſi admittat Vir doctiſſimus, mirari deſinet.

Sed ut videat quam levibus innitatur ſua credulitas conjecturis, dum ex Polo ſeptentrionali (qui nobis multo hic eſt quam ipſi, ſublimior, & propè verticalis) effluvia egredi exiſtimat, quæ aëri robur addant, hic aliquid de tempeſtatum ratione per Germaniam mihi animadverſa interſeram, quod cognitu non omnio ingratum fore ſpero. Scilicet non eadem in Tranſalpinis regionibus, atque Ciſalpinis ventorum natura eſt. In Italia atque univerſa, ſi Hippocrati fides eſt, Græcia, Auſter humidus eſt ac mollis, qui laxet poros animalium, ſeu potiùs fibrarum robur diſſolvat, perinde ac videmus fieri, ſi humectes quamcunque membranam, tendinem, nervum. Unde flacceſcit quaſi corporis conſtitutio, in ſe concidunt viſcera, tonuſque eorum vitiatur, ut neque excernere ſuperflua, neque circulationem humorum promovere poſſint. Hinc defluxiones in muſculos (quæ nihil aliud ſunt quam ſtagnationes ſeri, quod gravius ſanguine & craſſius, ipſo tranſeunte, in carnibus poſt illum relinquitur) & Rheumatiſmi, capitis gravedines, coryzæ, tuſſes. Aquilo contra ſiccus eſt & ſerenus, robur viſceribus addens, quia humidum abſumit: nam ſibi relictus, dum corpora ventilando, & perflando, illud repellit, & hærentes in aëre aqueas particulas abripit, ſecumque abducit, ſiccat: quod facit etiam omnis aër ſincerus quidem, ut alibi de conſtat. Aſt vero in Tranſalpinis regionibus & Germania non id per-

Digitized by Google

perpetuum eſt, ſed pro ſitu locorum diverſimode ſe habet. Nam verſus Italiam eadem quidem prope obtiner ratio, idque tanto magis, quo propiùs ad Alpes acceſſeris: in meditullio vero ejuſdem, ubi ego natus atque educatus ſum, Auſter aliquando quidem pluvium cœlum infert, at plerumque tamen ſerenus eſt, itemque etiam ſeptentrionales venti. Ubi inde in inferiorem Saxoniam deſcendas, alia rurſum facies; Nam ibi Auſter omnium gratiſſimus, rariſſimè pluit, contra vero Zephyrus, Poëtarum veterum delicium & Floræ procus, perpetuò nubibus aut pluviis moleſtus, eripit è conſpectu cœlum: verùm & Boreas nubilum exhibet, ita tamen, ut aliquando etiam ſit ſiccus. Eurus autem Orientalis ventus (quod itidem, ſi rectè memini, in Italia ſecus eſſe obſervavi, ubi & ille aliquando eſt humidus) conſtantiſſimam ſerenitatem inducit, & ſiccitatem tantam, ut Anno ſeculi 84. (tum enim Profeſſorio munere in Illuſtr. Helmeſtadienſi Academia fungebar,) cum per totam æſtatem regnaret, per omme id tempus: ne guttula quidem aquarum cœleſtium decideret: unde ſumma annonæ caritas eodem anno ibidem oriebatur. Hic verò Holſatiæ Auſter ſerenus, nec niſi ad occaſum ortumque deflectens pluvioſus eſt: Subſolanus modò pluviam modo ſerenitatem comitem habet, Aquilo verò non raro pluviam aut nubes inducit, rariuſculè ſerenus eſt.

Ex quibus apparet, nihil roboris inde aëri expectandum eſſe: quamvis in Italia, & per Germaniæ, partem à mari, quod tranſit, remotiorem, corpora fibraſque firmet: Neque tamen id ubique verum eſt, neque ſi eſſet, aër eſt corpus fibroſum ut robur tale ſuſcipere ab ejus exſpirationibus poſſit, non enim hinc illis robur accedit, ſed humidi expulſu. In aprico vero etiam eſt, ventos ex ſe quidem neutiquam eſſe conſiderandos, cum maxima ſit, eorum conſtitutionis pro locorum quos permeant, conditione, varietas. Nam ſi quid in via vaporoſi adinveniunt, rapiunt, & in regiones quas adeunt, ſecum avehunt, taleſque ad nos adveniunt, quales ſunt regiones quas perflant. Hæc cauſa eſt, quod Africus ventus, per mare tranſiens mediterraneum, in Italia humidus ſemper, in Germania, ſepoſita dudum ibidem & in Alpibus Noricis humiditate ſua, magnam partem ſiccus ſit, & ſudum habeat cœlum, idque magis, quo longiùs ab Italia recedit. Eadem eſt ratio, quod Septentrionales ibi

Digitized by Google

ibi & in parte Germaniæ ſuperiore ſicci & ſereni ſint, in inferiore vero nubili, in Cimbria ſæpè pluvioſi. Nam per Septentrionalem Oceanum, & Mare Daniam circumfluens ad nos perveniunt. Eadem de cauſa ab occaſu ruens in ſuperiori Germania ſerenitate gaudet, in inferiore Saxonia pluvioſus, & aquoſus eſt, quod ex Mari Batavico haufit, ibidem deponens; apud nos verò, quia ex Germanico Oceano haurit aquas, æquè ac Subſolanus, per mare Balticum migrans, plerumque nubibus & pluviis comitatur, quas alibi diſpellit ac diſſipat. Sed de his plura diſſerere, extra oleas foret evagari, interim hæc per occaſionem obſervata, hic communicare placuit, ut appareat, ventos non ſua natura tales eſſe, quales hic aut ibi ſe exhibent, ſed aliundè ſuas iſtas qualitates accipere: Tum verò ut eximam ex animo errorem, Nitroſas partes ex Septentrionali polo exhalare, aut robur à vento Boreali aëri accedere. Iſta verò omnia multis aliis obſervationibus corroborare poſſem, ſi quid Conſtantinopoli & in Ægypto fieret, ex itinerariis ac relationibus eorum qui has oras adjere, cumulare eſſet animus: verùm hoc alterius loci, mihi verò eò unde diverti, redeundum eſt.

Ea quæ deinceps examini ſubjicit, planè aliter recenſet D. Ramazzinus atque ego protuleram, eorumque ſenſum prorſus pervertit. Non dixeram ego, *admiſſo, aërem aqueis particulis refertum leviorem eſſe quàm ſibi relictum, multa ſequi abſurda*, ſed: *Admiſſa ratione Cl. Ramazzini* (quæ eſt, propterea deſcendere Mercurium, quia aqueæ particulæ ſalinas, nitroſas atque terreas exturbent, & in eorum locum ſuccedant (*illud abſurdum colligi: Has particulas in aëre natantes plus millies ſuperare aëris pondus in quo natent*, idque ideò, quia tanta earum copia in eo eſſe oporteat, quanta ad totum implendum requiratur, alioquin poſſe ſimul cum aqua in aëre ſubſiſtere, neque neceſſum eſſe ab eo expelli: cum quibus planè non pugnant quæ ille hic differit, & ego quoque ſupra ſtabilivi. Aliud enim eſt negare ſimpliciter, innatare graviora poſſe levioribus, aliud negare, tantam copiam innatare, ut ſuperent pondere ipſum corpus fluidum in quo natant, illudque totum: quod de aqua regia aurum ſuſtinente, dici ſanè nequit. Non ergo habet quod miretur, me, qui Mercurium dixerim eſſe corpus in fluido tenuiore conſiſtens, corpuſculo-

Digitized by Google

culorum in aëre natantium pro ingenti abſurdo repetere cum id nuſquam fecerim ſimpliciter, ſed ut dixi.

Mirari potiùs ſubit, quòd aqueis particulis aërem ſubeuntibus, pondus ipſi accedere, ipſe negare audet: perinde enim eſt ac ſi diceret: aquam particulis ſalinis imbutam non fieri graviorem, quod tamen de aëre ipſe aſſerit. Quin imò aër multò gravior redditur acceſſione aquoſarum, quàm ſalinarum aqua, nimirùm tantùm accedit ponderis aëri, quantùm aquæ accedit. At aqua millies ſuperat aëris pondus, ſi ergo millena pars aquæ inſit aëri, jam duplo erit ille gravior, ſalis verò ad aquam multò minor eſt proportio, ſubdupla fortè, imò vix. Undè apparet, quanta hæc ſit proportionis diverſitas.

At non ſemper, ubi aër ex ſereno fit nubilus, nova hæc materia aliundè, inquit (ex terra) *accedit, ſed vapores illi per magna ſpatia diſperſi, in unum coguntur.* Eſto! dum hoc fit, ibi ſanè ubi coëunt, aër fit gravior, alibi, unde recedunt, eodem vacuo relicto. Verùm attendamus etiam ad illud *ſemper*. Nimirum exhalare eos ex globo terraqueo concedit facilè D. Ramazzinus, qui in reddenda ejus rei cauſa tam operoſe anteà erat occupatus: redire etiam, unde profecti ſunt pluvioſo cœlo, manifeſtum eſt. Quid ſupereſt? niſi ut vel tum fieri graviorem aërem, ubi augmentantur, concedat. Undeunde ergo adſint, aër ſanè fiet gravior, levior ſi in aliam ejus regionem recedat. Sed in illa, unde excedit, regione tantum; perinde ac levior eſt aqua Marina, ex qua per frigus hyemale expulſum ſal, in reliquam ſui partem conceſſit, quod fieri, obrigentibus undis, nova arte, ſingulari induſtria detexit nuper ingenioſiſſimus Reyherus.

Quod obſervationes attinet, quibus aquarum per pluvias deciduarum menſuram capere auſum eſt humanum ingenium, laudandus ſanè conatus: ſed etiam hic cautione opus, ne ſtulta prave judicet ſententia. Pulchrè habet Petri Caſtelli Thraſimenum ad lacum pertinens: ſed in Mariottana illa multum fortè deſideres. Non jam meum eſt, illud omne plenius exquirere, & computum illum, ad Sequanæ aquas conferre: ſed quòd ad noſtram facit controverſiam, ſexdecim illi pollices fortaſſis minùs exactè ſunt computati. An non enim per totam æſtatem multò plus aquæ exha-

Digitized by Google

laverit, quàm fuerit relictum, facilè perpendet, qui vel in umbroſis, ac temperatis locis ſepoſitam quotidie notabiliter minui, non ignorat: taceo, uno in loco plus, alibi minùs pluere: aliam regionem ſiccam &, ut loquitur Cous noſter, Aquiloniam eſſe, aliam Auſtralem & humidam: neque non vel triennii ratio nos poteſt hic plurimum fallere.

Sed quicquid hujus ſit, cum ſexdecim pollices aquarum ſexdecies mille pollices aëris pondere ſuo æquent, tantum certè pondere ſuo æquent, tantum certè ponderis aëri accederet quotannis, vel circiter, tantòque foret ille gravior quàm erat ſibi relictus, ſi ſimul omnis illa aqua incumberet, cum aquæ cœleſtes non niſi infimam regionem aëris, quæ circa globum terraqueum eſt, occupare, jure credantur. Verùm computum talem inire non licèt, neque id volui egomet mihi, contentus, ſi D. Ramazzinus cogatur mihi concedere, ſat magnum pondus aëri per aquoſas in eo natantes particulas accedere.

Hæc ita credidi, Præſes AMPLISSIME, Viri celeberrimi animadverſionibus in meam ad Te epiſtolam fuiſſe reponenda: non contentionis ferram reciprocandi gratia, ſed quia, cum poſſem, laborantibus ſub graviſſimis, quibus acutiſſimi vir ingenii illa oneraverat oppoſitionibus, meis aſſertis ſuccurrere, æquum eſſe exiſtimabam: ſit enim ampliùs iis diductis, & dilucidius expoſitis, futurum ſperare licèt, ut rectiùs mentem perſpiciat, quàm feſtinatione qua iſthæc conſcripſeram, & infelicitate ingenii impeditus, minùs perſpicuè & verbis non ſat idoneis fortè expreſſam dederam.

Hoc ſi fiat, æquove animo omnia porrò conſideret, ſpes altera lactat animum, eum fortè in meam ſententiam pedibus iturum: quod ſi obtineam, impendio magis animus gaudebit mihi; ſin minùs, & non omnia ad palatum ſint, certè aliqua approbaturum confido: qua de re itidem multum mihi gratulabor: ſi no hoc quidem, Tibi ſaltim, Germaniæ noſtræ decus & honoratiſſimæ ſocietati vel diligentiam vel conatus meos approbaſſe, haut poſtremo in lucro ponam. Te arbitro inter nos iſthæc aguntor: ſi quis noſtrum armore, quo ferimur in hos fœtus, nimium indulſerit, tuum erit judicare atque ignoſcere, ſi illud modeſtia detrectet

Digitized by Google

&et tua, eruditorum univerſo cœtui id officii relinquetur, cujus utriuſque tribunali meas iſtas meditationes lubens meritoque ſubmitto. Non enim ea ſum vel temeritate vel etiam impudentia, ut juſtam demonſtrationem me dediſſe exiſtimem, Mathematica certitudine, & cui nihil opponi poſſit, prout Cl. Ramazzinus mihi ultimis lineis perperam objecit, ego verò ullibi in ipſa commentatiuncula me profeſſum eſſe, haut memini; niſi quod ſemel addidi parte altera de Atmoſphæræ ſuſtentatione per aqueas particulas, tritum illud Q.E.D.

Quibus quidem verbis nihil derogatum velim moderati animi titulo: dudum ſanè didici quam ad lapſum prona ſit humana mens præſertim in illis occupata, in quibus nobis res eſt cum materia, quæ καθ' ὅλα πρώτον illud, in demonſtrationibus perfectis adeò neceſſarium non facilè admittit, adeòque abſtractis à materiæ conditione atque incertitudine cogitationibus inferiorem multò eſſe neceſſum eſt. Itaque non magis pertinax quàm amicus adverſarius meus, ſi quid inveniri rectiùs iſtis à quoquam poſſit, lubens & gratulabundus & palmam cedam; Nec minùs me ipſi obſtrictum profitebor, ſi & perſpicuè & evidenter, hoc eſt magis ſolidè quàm nunc ab ipſo eſt factum, opinionem hanc meam falſitatis convincat, quàm ſi veritatem agnoſcat. Huic uterque militamus: in tam nobili certamine vel ſuccumbere glorioſum fuerit. Neque tamen diuturnæ aut duraturæ controvertendi neceſſitati cuperem involvi, qua iſtæc in volumen excreſcerent: retrahunt enim me cum docendi juventutem publicus privatuſque labor, tum ægrotorum ſollicitudines, aliaque quibus diſtringor bene multa; denique & publici boni cauſa ſuſcepta elaboranda aliqua, quibus vix reliquæ vitæ ſufficiant dies. Et verò ex iis quæ à nobis uſque adhuc diſputata ſunt, ſatis de ſententia mea conſtare poſſe arbitror, ut aliis non magnopere ſit opus. Quod igitur in foro fieri conſuevit, ut poſt iteratas cauſæ ventilationes, ad Judicis arbitrium litigantes ſubmittant, idem mihi hic jam licebit, poſtquam unum addidero, de Mercurii in Barometro motu. Hunc inſtantibus tempeſtatibus atque procellis magnam ſubire mutationem, & ex tubo premte deſcendere compertum eſt. Ejus rei cauſam D. Reyherus, Mathematum in hoc Lyceo Profeſſor, remotioni Atmoſphæræ ſolet adſcribere,

Digitized by Google

ſcribere, ut non tam gravis ac pro more incumbat: ſive cedere eam ventis, in inferiore aëre turbantibus, ſive vaporum exhalationibus ſubmoveri, aut alia cauſa tolli exiſtimet: qua de re ipſemet fortè mentem ſuam aliquando plenius aperiet. Quod ſi exorabitur, multis fortè nominibus illi eruditus orbis erit obnoxius. Nam ultra ſeptemdecim jam annos ſingulis fermè diebus aëris mutationes quater obſervat, & altitudines Atmoſphæræ, gradus caloris & rigoris, humiditatis & ſiccitatis, ventos ac tempeſtates denique diligentiſſime annotat atque deſcribit: ego verò in anteceſſum id monere volui, quoniam meæ ſententiæ haut parum inde roboris accedere exiſtimaverim.

Interim quod ad me dedit epiſtolium, dum hæc inter nos agitur controverſia, occaſione obſervationis in tubulo perpendiculari à Cl. Ramazzino inſtitutæ, impetrata ab ipſo venia, placuit his ſubjungere.

Nihil jam ſupereſt, quàm ut prolixæ huic ſcriptioni, cui veniam des obſecro, nunc tandem imponam finem proſperrimoſque tibi, tuiſque omnibus conatibus apprecer ſucceſſus. Vale.

Scr. Koloniæ Holſatorum, in Academia
Chriſtian-Albertina. M. DC. IIC.

VIRI CLARISSIMI

SAMUELIS REYHERI,

Codices & Matheſeos in Academia Kilonienſi Profeſſoris,

AD AUTOREM

EPISTOLA,

ET HUJUS IN EANDEM BREVIS COMMENTATIO.

HONORATISSIME DN. COLLEGA.

CLariſs. Dni. Ramazzini Epiſtolam perlegens, inter alia novum ejus vidi experimentum, quo Mercurium in tubo Torricelliano hærere poſſe demonſtravit, licèt nullum vaſculum Mercurio repletum, cui orificium fiſtulæ immergatur, ſit ſuppoſitum; experimentum autem hoc non niſi adhibitis gracilioribus fiſtulis

Digitized by Google

lis succedere animadvertit: Optarim autem Cl. Virum tàm longitudinem, quàm amplitudinem tubuli, nec non vacui altitudinem significasse. Interim ascensus & descensus Mercurii causam, non auræ subjectæ gravitati aut levitati, sed potiùs circumstantis aëris frigori & calori (qui materiam ætheream vacuo inclusam alterare potest,) adscribendam esse, ex circumstantiis à laudato Viro annotatis colligi posse autumo, dum pag. 22. ita scribit.

In humida & Australi tempestate, qualis fuit 13. *Aprilis, si Mercurium descendere observavi, ut illius aliqua portio extrà fistulam penderet in aëre, satis jucundo spectaculo, non satis admirans, quomodo corpus tam ponderosum suspensum hæreret, nec à reliquo in fistula contento divelleretur.*

Die tamen 21. *ejusdem mensis ob continuatas pluvias, depressiori facto Mercurio, tandem ejusdem guttula in vas subjectum decidit, quod pariter die* 3. *Mai mihi observatum, qua die validissimè spirarunt venti Australes. Quibus postmodum silentibus, ac ventis Borealibus reflantibus, disjectisque nubibus ad dimidium ferè pollicem in hac fistula elevatus est Mercurius.*

Ex quibus abundè patet, spirante Austro, & aëre calefacto, Mercurium descendere, posteà verò, spirante Borea, & ingruente frigore, eundem ascendere debuisse.

Cæterum hac occasione aliquot experimentis tentavi naturam Mercurii, & quidem.

I. Illum non sine tædioso labore intrusi in tubulum angustissimum altero extremo cœcum, ubi sine alteratione hæsit, & adhuc hæret.

II. Infundibulo vitreo satis parvo immisi, ubi substitit, quasi nullum invenire posset exitum: percussus, particulam in partem infundibuli inferiorem eamque angustiorem dimisit, ubi iterum hæsit, interstitio vacuo inter elapsum, & eum qui in sinu permansit, relicto; Cum v. paulò plus Mercurii infunderetur, gravitate sua descendit, particulam ante hærentem protrusit, ac totus in vas subjectum effluxit.

III. Aliquot tubulis utrinque apertis Mercurium immisi: quo graciliores, eo plus retinuerunt. Præterea in mentem venit, in tubulis vitreis angustoribus utrinque apertis aquam, cui imponi-

Digitized by Google

tur, sponte ascendere ad insignem altitudinem; si verò amplior sit tubulus, nulla aqua ascendit: At si satis amplus tubus arena repleatur, ad multos pollices liquor ascendit. Si verò quis tubulum talem hydrargyro imponit, tantum abest ut ascendat, quin potiùs multum deprimatur Mercurius. Interim autumo eodem modo ascendum Mercurii adjuvari posse, quo antea ascensus aquæ mediante arena adjuvabatur, si nimirum tubus impleretur scobe cupreo, staneo, plumbeo, vel aureo, hinc enim procul dubio hydrargyrum ad insignem ascendet altitudinem. Hæc sunt Vir Experientissime, quæ inter varias occupationes tentare potui, Tibique communicare debui. Vale & fave Tuo ad similia promtissimo,

S. R. P. Pub.

Datum die XIX. April.

Utpote Natali meo LXV. anno a. a. Chr. cIↃ. IↃ. cIↃ. Juliano.

EX his Clarissimi & Experientissimi Reyheri observationibus celebratum illud experimentum D. Ramazzini, in quo maximam posuit spem, admodum redditur dubium. Si enim in hac fistula ex alteratione ætheris vacuo inclusi, adeoque circumstantis aëris caloris aut frigore motus Mercurii deduci potest, hunc Mercurii ascensum & descensum non amplius Barometri, sed Thermometri affectionem esse reputandam intelligitur.

Mirum autem in D. Ramazzini tubulo mobilem, in D. Reyheri verò, quietem & eundem semper Mercurium observari: Quod etiam me facit ut hæream, neque quicquam amplius ea de re audeam pronunciare.

Videtur ea esse Mercurii natura atque conditio, ut non modò sibimet ipsi occulto particularum nexu implicatus cohæreat, verum & aliis sive applicet se, sive insinuet lubenter: indeque à parietibus vitri ægrius secedat: ac si hamatæ sint, aculeisque reflexis, quibus poris vitri per transitum infigantur, armatæ particulæ.

Unde & in infundibuli suprema parte hæsit, propulsus verò in angustiorem, non omnem expulit aërem, sed eò fultus facilius subsitit. Et sanè in aliis permultis rebus quas attingit, sua relinquit

Digitized by Google

quit veſtigia : manibus puta tangentium, omnibus metallicis laminis aut vaſis, in quovis etiam ligno, præſertim verò cum ſpeculis, accedente Biſmutho, in amalgama redactus, arcte coit, ſeſeque fortiter iis applicat.

Quæ etiam eſt cauſa, ut quò ſunt graciliores tubuli, eò plus ejus retineant, cum tamen majorem columnæ Mercurialis altitudinem faciliùs vincere ſubjectum aërem, & pondere ſuo expellere par eſſet. Aſt ſecùs accidit, ejuſque rei cauſa intelligitur, quod exteriores ejus partes vitri parietibus; inferiores his ipſis exterioribus arctiùs nectantur, & implicentur penitius.

Quæ cuncta eò collimant, ut Mercurius in tenui fiſtula non ſolo aëre qui ſubſtratus ſit, retentus videri queat, & quod aliæ etiam cauſæ ejus deſcenſus & aſcenſus eſſe poſſint ac à Viro Cl. obſervatæ allegantur. Verùm hoc effugio, juſtum licet forte in ſiet, nihil tamen opus eſt; ſit enim, deſcendat ille ad præſcriptum & ex cauſis D. Ramazzino memoratis; cum tamen iis jam in ipſa mea reſponſione quatum ſatis eſt, obviam iverim, nihil eſt quod hinc decedat meis aſſertis. Sed hæc tandem concludamus, & iſtam controverſiam Philoſophicis, ad quos pertinet, relinquamus.

Illuſtriſſimo, & Celeberrimo Viro

ACADEMIÆ N. C. CÆSAREO-LEOPOLDINÆ

PRÆSIDI MERITISSIMO

D. LUCÆ SCROEKIO,

BERNARDINUS RAMAZZINI

S. P. D.

MIraberis forſan, Præſes Ampliſſime, quòd cum olim Clariſſimus Vir D. Guntherus Chriſtophorus Schelhamerus, Archiater Gottorpienſis, & in Kilonienſi Univerſitate Medicinæ Profeſſor, litem mihi conteſtatus fuerit, circa veram & germanam cauſam aſcenſus, ac deſcenſus Mercurii in Torricelliana Fiſtula, pro vario aëris ſtatu, & illius modò ad pluviam, modò ad ſerenita-

te

Digitized by Google

te conversione, ac tuo in Foro, Teque Judice per literas utrinque fuerit disceptatum, variisque ultrò citròque editis scriptis, ac postremò Vir Clarissimus pro sua causa satis abundè scripserit, in unum Opusculum contractis iis, quæ inter nos fuerunt disputata, cui subsidiariam Epistolam D. Reyheri, in eadem Kilonienſi Universitate Mathematicæ Professoris, tanquam suæ causæ allegationem adjecit, cumque postea mihi altum fuerit silentium, non secus ac si illius rationibus aquievissem, nec haberem ampliùs quid reponerem, miraberis inquam, quòd post decem annos novis scriptis à tuis occupationibus interpellare Te audeam. Possem equidem causati, ac præcipuè improsperam meam valetudinem in culpa fuisse, quæ me, postquam Patria relicta Patavium veni ad Professorium munus in re Medica, per decem annos exercuit, & adhuc exercet, experientia edoctus, quàm verum sit illud, quòd Arbor vetus malè transfertur; sed illud quod à novis responsionibus & instantiis magis abducebat erat quòd neque; Vir Clarissimus præjudicata illa sua Problematis solutione, neque me conjecturis meis ad tam grande secretum esse perventuros cognoscerem, neque Tu VirSapientissime sententiam tuam hac in re si proferre voluisses, non nisi per aliam viam ad hujusmodi arcanum perveniri posse judicaturus fuisses; attamen quia persuaderi nequeo, me propter tam diuturnum silentium tanquam in causa deserta, non ampliùs audiendum, ac propterea, ut dici, solet è causa mea cecidisse, cum in re literaria non tam arctis legibus temporis præscriptiones teneri existimem, ut in forensibus judiciis, denuò prodire ausus sum; siquidem humanitatem tuam Præses doctissime talem esse novi, ut quocunque tempore benignas aures mihi sis commodaturus. Absit autem, ut ab hujusmodi tuo Foro declinem, & ad aliud Tribunal provocem, quod etiam si vellem, quale illud sit & ubinam, reperire nescirem, cum sciam, quòd Tu, & sapientissimus sis, & servantissimus æqui.

Ut ut ergo pro certo habeam, quòd si controversiæ telam, quam D. Schelhamerus orsus est, ego vellem producere, rationes meas æquis auribus Tu Vir Optime esses accepturus, attamen scito decreviſſe me propositiones, & varia postulata, quæ in hac secunda sua Epistola D. Schelhamerus in medium produxit, intacta, & in suo robore velle relinquere, ut apud omnes liberum sit judicium, an ad pro-

Digitized by Googl

problematis ſolutionem quidquam conducant, neque me pariter pro mea hipotheſi de nitroſæ materiæ præcipitatione pluvioſo tempore, quæ leviorem faciat aëris columnam Mercurio incumbentem, novi quidquam allaturum, licet non pauca ſuppeterent, eòque magis, quò, ut nuper legi in actis eruditorum Lipſiæ, Auctor Clariſſimus Diſſertationem edidit de nitro, cujus geneſim totam à terreno corpore deducit, adeò ut perſuaſum habeam nitrum aereum prorſus explodere conatum fuiſſe, propterea ne novis quæſtionibus implicemur, illius placita nequaquam convellam, imò quoniam in hac noſtra concertatione, ubi primum Actor fuit, poſtmodum reum ſe fecit, dum in hac ultima ſua Epiſtola ſatis prolixa, illum valdè laborare video, ut propoſitiones ſuas, & regulas hydroſtaticas ab iis quæ in ſecunda mea Epiſtola objeceram vindicaret, lubens ſinam ut res ſuas ſibi habeat, ac tueatur. Hujuſmodi tamen diſquiſitionem, & noſtra hæc certamina, qualiacunque fuerint, Naturæ Curioſorum Collegis minimè ingrata, & moleſta fuiſſe exiſtimo, quando à Doctiſſimo Viro D. Bernardo Valentino hujuſce literariæ controverſiæ acta eſt mentio in Ephemeridibus C. N. Decuria 3. Anni 7. & 8. in Apendice, ubi compendiosè refert ea quæ utrinque fuerint ſcripta, & diſcuſſa, imò incitamento mihi videbatur eſſe ad controverſiam proſequendam.

Ne autem ulteriùs Te morer, unica ratio hujus Epiſtolæ conſcribendæ fuit, ut Tibi & Orbi literato, novum modum ſolvendi hoc problema communicarem, non tamen ex paupere meo penu hauſtum, ſed à Celeberrimo, & Doctiſſimo Viro D. Leibnitio habitum. Poſtquam enim D. Schelhamerus poſtremam ſuam Epiſtolam edidit, in qua per hydroſtaticas regulas nodum iſtum ſolvere anniſus eſt, ſed fruſtrante diligentia, ut ego credidi, à D. Leibnitio, cujus ſuaviſſima conſuetudine ad quinquaginta dies olim Mutinæ uſus fueram, per litteras quæſivi, quid in hoc tam abſtruſo negotio ipſe ſentiret; favit ille votis meis atque uti promptiſſimus & paratiſſimus ingenio eſt, Epiſtolam ad me conſcripſit, una cum figura Mechanici Artificii, quoad ſenſum uſque ratio haberi poſſit, cur pluvioſo tempore & actu deſcendente pluvia, deſcendat quoque Mercurius è ſummitate fiſtulæ, excuſſa verò pluvia & reſtituta ſerenitate aſcendat, tota autem vis demonſtrationis in hoc potiſſimum

Digitized by Google

ſita eſt, ut oſtendat, quòd corpus grave quando per fluidum aliquod deſcendit gravitatem ſuam non exerceat, quo habito conſtat ratio quare columna aërea incumbens Mercurio, levior ſit dum pluvia actu deſcendit, ut hanc ob cauſam Mercurius deſcendat, lubet autem hic Epiſtolam ipſam apponere cum figura, ut quiſque perſpiciat, quàm ingeniosè, quàm perſpicuè Vir Clariſſimus rem expoſuerit.

Ex literis tuis gaudeo Te valere, mihique favere, atque illis qui à me commendantur. Cum cogitationes meas, mehercle meis fundamentis innixas de cauſa motus hydrargiri deſideret, vim earum paucis complectar. Eſto tubus A. B. infra clauſus in B. aqua plenus rectus, ex libræ extremo ſuſpenſus, cum pondere appoſito in æquilibrio conſtitutus, ibi in aquæ ſuperficie natet cavum aliquod corpus D. ex materia gravi, caſurum ſi aqua intraret. Ponamus obturatum eſſe foramen, ſed ita ut paulatim aquæ pervium fiat; ergo ubi intraverit deſcendet corpus D. verſus fundum B.

His poſitis durante deſcenſu corporis D. ceſſaturum eſſe æquilibrium ajo deſcenſurumque pondus C. ac totum tubum A. B. elevatum iri, cujus rei ratio eſt manifeſta, quòd quantum deſcendit D. intantum ab aqua in tubo libra non ſuſtinetur, & eatenus non reſiſtit ponderi oppoſito. Compara jam C. cum hydrargiro, aquam tubi cum aëris columna D. cum guttis pluviæ, nempè cum guttæ tam craſſæ fiunt, ut ampliùs ab aëre non ſubſtineantur, deſcendere incipiunt & tota aëris columnæ levior eſt quàm ante, Mercuriumque in tubo ſuſpenſum ad priorem altitudinem non ſuſtinebit, itaque deſcendet non nihil Mercurius. Contra aëre ſereno guttæ aquæ ita comminuuntur, & per aërem diſpergantur, ut per ſe deſcendere non poſſint, non magis quàm partes lactis butyraceæ ante ſeparationem, ita manifeſta videtur ſolutio nodi, & ratio reditur paradoxi, cur ita aër ſerenus levior ſit pluvio. Nam & prævenit aliquantulo tempore hydrargiri deſcenſus pluviæ apud nos caſum, quia guttæ formari incipiunt, antequam ad nos pertingant. Vale dabam Hannoveræ Anno 1700.

Ubi hujus Clariſſimi Viri, (cujus ingenium, & omnigenam eruditionem antea fueram admiratus, dum Mutinæ ad duos circiter Menſes ſubſtitit, ut Eſtenſis Bibliothecæ varia monumenta reviſeret)

Digitized by Google

pag. 466

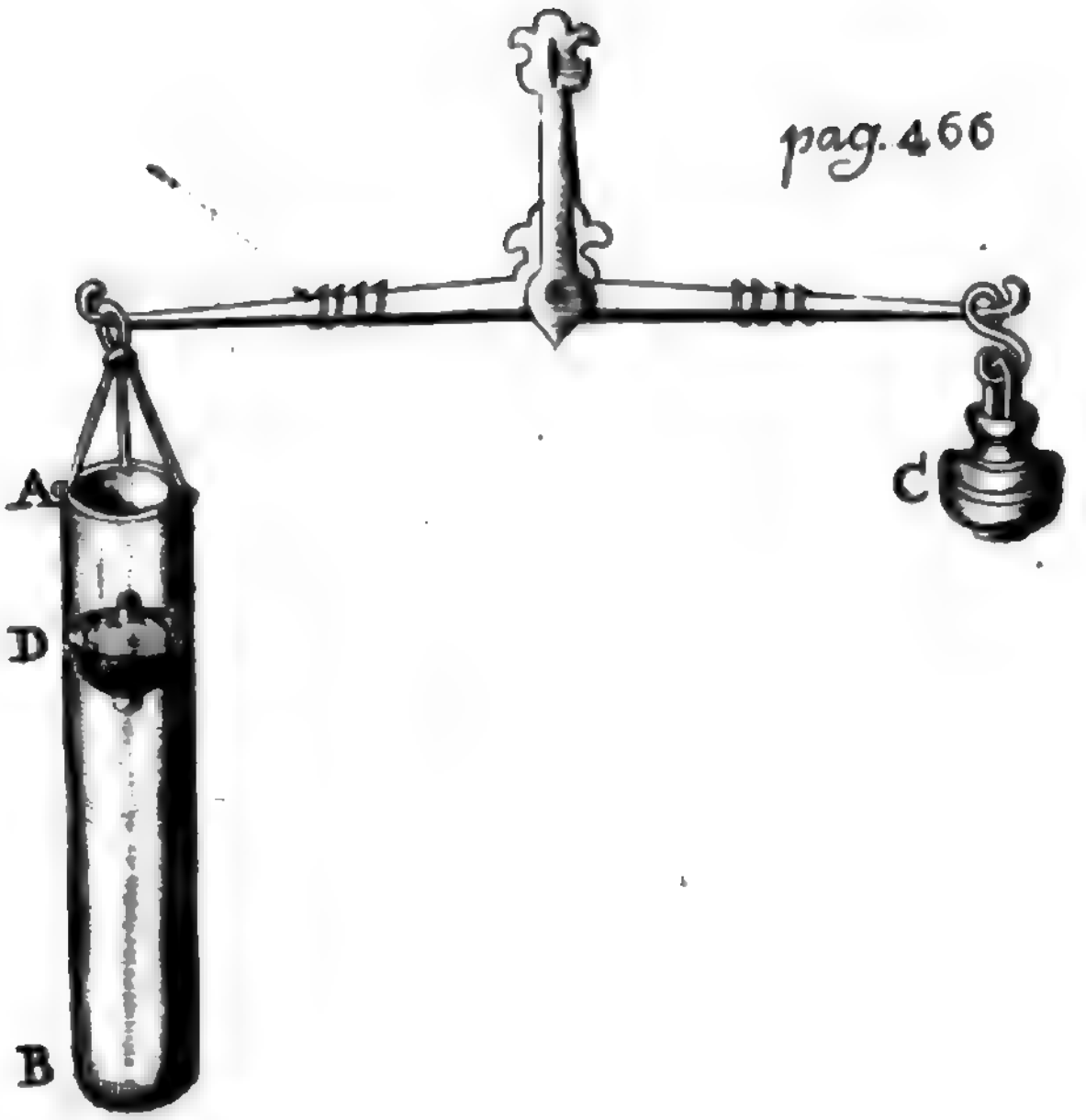

Digitized by Google

feret) Epistola ad manus meas pervenit, mentem subiit, quòd in Ephemeridibus meis Mutinæ impressis, Patavii verò recusis, scripsi de Propositione illa Borelli qui in libro de Motibus naturalibus à gravitate pendentibus, Propositione 28. nimirum corpora, quæ per aërem descendunt, non gravitare, nisi postquam quieverint, quòd demonstrare satagit Auctor ille, allato exemplo de duobus lanæ involucris, cum sint ejusdem gravitatis, quæ si ab alto descendant, unum alterum non comprimit, quod superius positum est, licet inferius tangat, illud non premit, sed tantummodò quando in solum descenderit, & quiescat, sic mihi blandiebar hoc fundamento Problematis solutionem obtineri posse, sed cum multæ mihi occurrarent difficultates, nec lanæ exemplum mihi planè satisfaceret, ad præcipitationem nitrosarum partium, & alterius generis me converti. Postquam igitur hujusmodi fundamento rem tam perspicuè, & ingeniosè expositam vidi, ut dubitare rem aliter esse posse, nefas videretur, attamen cupido me incessit oculata fide experiundi, & curiosè observandi quod propositum fuerat; sed licet quanta potuerim diligentia pertentarim, res ex voto non succedebat, descendente enim corpore gravi, pauca vel nulla motio in Tubo apparebat, neque ullo modo tollebatur æquilibrium. Neutiquam tamen diffidens ratiocinio ingeniosissimi Viri, causabar, quod libra non tam exacta esset uti opportebat, sive quòd tubus nimis brevis esset; nova itaque tentamina in aliud tempus distuli, donec libram melioris notæ reperire possem. Postmodum autem Patavium accitus ad publicè profitendum novis occupationibus districtus, cogitationem de hujusmodi experimento interim sepositi. Verùm non multò post à gravissimis affectibus, à quibus non satis convalui, tam malè mulctatus sum, ita ut Studiis, & cuicunque rei literariæ ac vivendi desiderio penè renuntiarim. Hac hyeme verò tempore vacationum baccanalium dierum ab Illustrissimo D. Joanne Graziano in hac Universitate Philosophiæ Professore Celeberrimo, mihique conjunctissimo, quæsitus ut illi Ephemerides meas Barometricas, & controversiam habitam cum D. Schelhamero legendam commodarem, illi morem gessi, cumque eidem postea Epistolam D. Leibnitii ostendissem, hic urgere me cepit, ut novum tentamen experiremur, pollicitus reperturum se exactissimam libram.

Digitized by Google

Unà itaque convenimus & in uno brachio libræ posito longiori tubo aqua pleno, cum gravi corpore apto ex sui natura ad descendendum facilitatis gratia tenui capillo alligato, & ex eodem brachio libræ suspenso, & facto cum pondere opposito exacto æquilibrio capillum resecuimus, è quo pendebat corpus illud grave aquæ incumbens, ac temporis momento descendente gravi corpore observavimus tolli æquilibrium, ubi autem corpus grave fundum tetigit tubus in altum se sustulit, & restitutum est æquilibrium. Pluries idem experimentum tentavimus, sed semper cum eodem successu, quare nulla suspicio, nec ullus dubitandi locus nobis relictus est, quin verissimum sit, corpus grave dum per fluidum aliquod descendit, gravitatem suam non exercere, sed solùm quando quiescit. Quamvis autem in observatione motus Mercurii in fistula, variæ contingant anomaliæ, & aliquando ad austrinos flatus, sine ulla pluvia succedente deprimatur Mercurius, ac postmodum attollatur, non propterea infirmatur ratiocinium Clarissimi Viri, cum enim venti meridionales ex sua natura aqueis vaporibus aëreos campos impleant, hujusmodi vopores dum paulatim disponuntur ad descensum, ut in pluviam solvantur, ab aliis ventis possunt abigi in alias partes, sic ut sine pluvia observetur interdum ejusdem Mercurii alternis vicibus depræsio, & elevatio. Ratio itaque tamdiu quæsita, quæ D. Schelhamerum meque exercuit, ac tot Eruditorum torsit ingenia, cur impendente pluvia, & actu descendente Mercurius in Torricelliana Fistula descendat, & redeunte serenitate elevetur modò in propatulo esse cæpit. Gaudendum itaque D. Schelhamero mihique, quòd occasione nostræ Controversiæ tam ardui problematis solutio emerserit, & Vir Clarissimus quàm nobili invento ab ulteriori indagine nos absolverit.

Principali itaque phænomeno, cujus frequentissima est observatio, in Barometro longè certiùs & expeditiùs hoc pacto satisfactum puto, quàm per aëris elasticitatem, quam crepant omnes, qui hujusce nodi vindices esse affectant, non enim aliunde, quàm ab aëris gravitate majori vel minori deducendus est ascensus vel descensus Mercurii, cum elasticitas determinatam non habeat directionem ut in

unam

Digitized by Google

unam partem magis quàm in aliam vim ſuam exerat. Duas eſſe particulares aëris affectiones, gravitatem ſcilicet, & elaſticitatem certo certiùs eſt, ſed gravitatem cognitam habemus à Barometro, elaſticitatem à Sclopo pneumatico. Æquum igitur duxi, Præſes Sapientiſſime. Inventum hoc Clariſſimi Viri, cujus nomen ob egregia illius ſcripta apud Eruditos celeberrimum eſt, ac ea, quæ de Barometro coram Te Judice acta fuerant, & variis temporibus edita ac ſparſa in unum Opuſculum colligere, & ad Germaniæ veſtræ decus publici juris facere. Valet diu ac plurimùm, ſic ut ad Reipublicæ literariæ felicitatem Eſiodi ſenecta Tibi contingat.

Dabam Patavii Kal. Junii 1710.

Digitized by Google

BERNARDINI RAMAZZINI,

In Patavino Gymnasio Practicæ Medicinæ Professoris Primarii

DE

MORBIS ARTIFICUM DIATRIBA,

MUTINÆ OLIM EDITA.

Nunc accedit

SUPPLEMENTUM EJUSDEM ARGUMENTI,

ac

DISSERTATIO

DE

SACRARUM VIRGINUM VALETUDINE TUENDA.

Illustrissimis, & Excellentissimis D. D.

PATAVINI GYMNASII MODERATORIBUS,

D. HIERONYMO VENERIO, Equiti & D. Marci Procuratori,

D. FRANCISCO LAUREDANO, Equiti & D. Marci Procuratori,

D. JOANNI FRANCISCO MAUROCENO, Equiti,

BERNARDINUS RAMAZZINI Felicitatem.

QUàm laborioſi ſint Ingenii fœtus, & quàm graves curas poſt editionem quoque Autoribus ſuis relinquant, non norunt niſi qui in literis ævum traducunt, ut aliquod utile moliantur, per quod ſibi & poſteris videantur vixiſſe, Illuſtriſſimi & Excel-

Digitized by Google

Excellentiſſimi Moderatores; ubi enim quis in hoc præſertim cenſorio ſeculo Opus aliquod pro viribus ediderit, diu inter varia hominum judicia ſuſpenſo animo hæreat neceſſe eſt; ſingulare tamen rationis Criterium, cui quis magis fidat, credatque Opus ſuum frugi fuiſſe habitum, eſſe exiſtimo, nempe ſi illud alicubi, ac in exteris præſertim regionibus audiat recuſum. Sortem hanc Operi meo de Morbis Artificum Mutinæ tredecim ab hinc annis edito, fuiſſe datam accepi, quem in Germania impreſſum, & Teutonica lingua donatum audivi. Librum hunc itaque meum nunc emendatum quantum licuit, cum aliquo ejuſdem argumenti Additamento, in hac Urbe recuſioni traditum Ampliſſimis Nominibus Veſtris ſacrum eſſe volui. Feci quod muneris mei erat, mihi ſcilicet Practicam Medicinam profitenti indecorum ratus, ſi ad inania diverterem, nullum poſtea uſum habentia, nec habitura. Intereſſe nimirum humanæ Reipublicæ credidi particulares Artificum morbos diligenti examine, à nemine adhuc præſtito expendere, & ſua remedia præſcribere. Quantum ad Regnorum & Civitatum amplitudinem conducat Artium cultura, oſtendit olim Carolus Magnus Imperator, qui capto Deſiderio ultimo Longobardorum Rege celebriores Artium tum liberalium, tum mechanicarum Magiſtros, tanquam ſpolia ad clariorem triumphum ſecum in Galliæ adduxit. Celebre eſt dictum illud. Regna fovent Artes; *in quo dicto jure quis ambigat, an Regna foveant Artes, an Artes Regna; utrum æquè benè, ampliſſimum hujuſce rei teſtimonium eſt Adriæ Regina Civitas; hæc enim Artes, quæ diviſæ alias Urbes celebres & beatas faciunt, omnes in ſinu ſuo collectas tenet, & illarum proſperitati favoribus, & privilegiis non ceſſat proſpicere. Sicuti autem cum primùm Liber hic meus prodiit, eorum temporum Moderatoribus fuit nuncupatus, ita fas erat, ut ſi novam in lucem auctior vellet erumpere, eam non niſi à dignitate veſtra auſpicaretur Illuſtriſſimi & Excellentiſſimi Arcis Palladiæ Cuſtodes Vigilantiſſimi. Hoc ergo qualecunque ſit quod Vobis in obſequii argumentum ſiſto, ea benignitate, quæ Vobis propria eſt excipite ac fovete. Ita vos ſoſpitet Deus O. M. detque diu valere & plurimùm.*

Patavii Kalendis Septemb. 1713.

PRÆ-

Digitized by Google

PRÆFATIO.

NAturam rerum omnium Parentem benigniſſimam ſæpenumerò apud malè feriatos homines malè audire, quòd humano generi varſis in rebus videatur, vel parum providè, vel non ſat decenter proſpexiſſe, & ſcriptum legimus, & paſſim audimus. Nullâ tamen minus juſtâ querimoniâ eadem tanquam Noverca traducitur, quàm quòd cuique ad vitam, alioquin ruituram, retinendam, ac ſuſtentandam quotidiani victus neceſſitatem indiderit; ſiquidem ab hac lege ſolutum humanum genus, nullam ferè legem agnoſceret, & Terra hæc, in quâ degimus, longè diverſam faciem præſeferret, quàm quæ nunc viſitur; quare ingenioſiſſimè *Perſius* non manum polydædalam, ſed Ventrem Artium Magiſtrum appellavit: Sic enim ille in Prologo:

Quis expedivit Pſittaco ſuum Chære,
Picaſque; docuit verba noſtra conari?
Magiſter Artis, Ingeniique; largitor
Venter.

Ex hac itaque neceſſitate, quæ vel ipſa Animalia rationis expertia ingenioſa efficit, Artes omnes, fluxiſſe, tum Mechanicas, tum Liberales, fas eſt aſſerere, bonum quidem non vulgare, ſed, ut in rebus humanis fieri aſſolet, non ſine aliquâ mali mixturâ. Fateri enim neceſſum eſt, ex quibusdam Artibus non exigua mala ſuis Artificibus interdum proficiſci, ut unde alimenta ad vitam producendam, & familiam alendam expectabant, graviſſimos morbos perſæpè referant, ac Artem, cui ſe addixerant, execrantes, tandem è vivorum ſtatione decedant. Hoc itaque, dum Medicam Praxim exercerem, ſæpiſſimè contingere animadvertens ad conſcribendum Tractatum aliquem de Morbis Artificum, quos potui induſtriæ nervos intendi; verùm ſicuti in Artium Mechanicarum Operibus ut plurimùm evenit, ut ſi quid ab aliquo Artifice de novo inventum prodierit, id mancum ſit, & multum ruditatis præferat, mox aliorum diligentiâ perficiatur, ita & in re literariâ idem prorſus fieri conſuevit. Hanc itaque ſortem meum hunc qualemcumque Tractatum

Digitized by Google

ctatum de Morbis Artificum ſubiturum video, varias quidem ob cauſas, ſed ob hanc quoque, quòd noviratis aliquid contineat; Nemo enim, quòd ſciam, in hunc campum pedem immiſit, unde contemplationum circa effluviorum ſubtilitatem, & efficaciam, ſeges non contemnenda colligi poſſit. Opus ergo imperfectum, imò incitamentum potiùs editurum me fateor, ut alii auxiliares manus apponant, donec omnibus numeris abſolutus, ac integer Tractatus habeatur, qui in Foro Medico locum aliquem mereatur. Debetur id certè miſeræ Artificum conditioni, è quorum manuariis operibus, licèt interdum viliſſimis, ac ſordidiſſimis, neceſſariis tamen, tot humanæ Reip. commoda proficiſcuntur, debetur id, inquam, ab Arte omnium præclariſſimâ, uti *Hippocrates* in Præceptionibus Medicinam appellavit, *quæ gratis etiam curat, & pauperi opitulatur.*

Quantùm verò commodi ad civiliorem vitam contulerint Artes Mechanicæ, apud ſe quiſpiam reputet, ac mente recolat, quantum interſit inter *Europæos*, & *Americanos* aliaſque barbaras gentes novi Orbis. Hinc non immeritò iis, qui magnarum Civitatum, & Regnorum fundamenta poſuere, ſummæ curæ fuiſſe Opifices, ex variis Scriptorum monumentis ſatis liquet. Collegia enim, & Conventus Artificum inſtituerunt, veluti *Numa Pompilius*, qui, *Plutarcho* referente, ſummam ob id promeruit admirationem, quòd Artifices ſecundum artificia diviſerit, ut ſuum peculiare corpus haberent *Tibicines*, ſuum *Aurifices*, *Architecti*, *Tinctores*, *Sutores*, *Coriarii*, *Fabri ærarii*, *Figuli* &c. Collegium quoque Mercurialium, *Appio Claudio*, *& P. Servilio Coſs.* inſtitutum apud *Livium* legimus; Sic autem Mercatorum Conventum appellabant, eò quòd *Mercurium* Mercaturæ Præſidem colerent, quo pacto etiam *Plato* in libro de legibus literis prodidit, Opificum genus *Vulcano*, & *Minervæ*, Operoſis *Diis*, eſſe conſecratum. Quibus porrò juribus, ac privilegiis hæc Artificum Collegia gauderent, tradit *Sigonius* noſter *de Jure antiquo Romanorum*, & Guidus Pancirolus *de notitia utriuſque Imperii*; Admittebantur enim ad ſuffragia & honores, unde infert idem *Sigonius*, Artifices in Romanorum Civium cenſu fuiſſe deſcriptos. In Pandectis quoque & Codicibus, Navicularіorum, Fabricantium fit mentio, ſicuti etiam apud *Cujum.* J. C. *in l.* 1. *ff. Quòd cujuſcumque*

que Universitatis nomine, vel contrà eam agatur, ubi Collegia ista Artificum describuntur, unà cum illorum Juribus, & Privilegiis, ut illis ad instar Reip. liceret res suas agere, legatum capere, leges sibi condere, dummodò publicis legibus non adversarentur, ut tradit *Paulus in l. cum Senatus ff. de rebus dubiis. Vespasianum Imperatorem* Artes non solùm *liberales*, sed etiam illiberales, quas *Mechanicas* vocant, valdè foviſſe, ac vilioribus Artificibus assiduam se exercendi, & lucri captandi occasionem præstitisse, refert *Suetonius*, adeò ut cuidam Architecto jactanti, quòd parvâ impensâ ingentem molem in Capitolium posset perducere respondisset, *sineret, se suam plebeculam pascere.*

Quoniam igitur non solùm antiquitùs, verùm nostris quoque temporibus in benè constitutis Civitatibus, pro bono Artificum regimine conditæ sunt leges, æquum est pariter, ut in beneficium ac solamen eorum, quos tanti facit Jurisprudentia, Ars Medica quoque Symbolum suum conferat, & peculiari studio (quod adhuc neglectum) eorum incolumitati prospiciat, ut, quantùm licet, innoxiè Artem, cui se addixerint, exercere valeant. Ego quidem pro viribus effeci quod potui, neque indecorum credidi in viliores Officinas pedem quandoque immittere, & (quando nostra hac ætate Medicina ad Mechanismum tota penè redacta est, & Scholæ nil magis, quàm Automatismum crepant) Artium Mechanicarum secreta contemplari. Veniam tamen, penes ingenuos Professores præcipuè, impetraturum me spero, dum satis perspectum est, non omnes Artes in una Civitate, ac Regione exerceri, cùm juxta locorum diversitatem varia, ac diversa Artium genera exerceantur, ex quibus varii Morbi suboriri possint. Ex Artificum Tabernis igitur (quæ in hac re Gymnasia sunt, ubi quis eruditior evadat) eruere conatus sum, quidquid Curiosorum palato possit magis sapere, &, quod præcipuùm est, cautiones Medicas pro Morborum, quibus Artifices tentari solent, tum curatione, tum præservatione suggerere. *Medicus* itaque in suo ad infirmum aliquem è plebe curandum ingressu, non tam subitò, ut venit, manum pulsui apponat, sicuti ut plurimùm, neglectâ cubantis conditione, fieri assolet, neque stans deliberet, quid agendum, de humano corio tam facilè ludendo, sed paululum tanquam Judex dignetur considere, si non

super

Digitized by Google

ſuper auratam Sellam, uti apud Magnates, mos eſt, ſaltem ſuper Scamnum tripes, aut Abacum, hilarique vultu percunctari ægrum, ac ea diſquirere, quæ cum Artis præcepta, tum pietatis officia expoſcunt. Multa ſunt, quæ *Medicus* ad ægrotum accedens, ab ægro ipſo, ſeu aſſidentibus, ſciſcitari debet ex *Divini Præceptoris* Oraculo. *Cum ad Ægrotum deveneris, interrogare oportet, qua patiatur, & ex qua cauſa, & quot jam diebus, & an Venter ſecedat, & quo victu utatur*; verba ſunt *Hippocratis* in libro de Affectionibus; liceat quoque interrogationem hanc adjicere, & *quam Artem exerceat.* Quamvis autem hæc interrogatio ad cauſas occaſionales referri poſſit, illius tamen ſpeciatim meminiſſe, ubi plebejus aliquis curandus habeatur, peroportunum, imò neceſſarium exiſtimo, quod tamen in Praxi perrarò obſervari video, vel ſi curanti *Medico* aliunde conſtet, parùm adverti cùm tamen ad feliciorem curationem non leve momentum præſtet hujuſmodi animadverſio. Hunc igitur Tractactum meum in Reip. bonum, aut ſaltem in Artificum ſolamen, licet minùs arificiosè conſcriptum, humaniter excipe, amice Lector, ac ſi lubet,

Da veniam Scriptis, quorum non gloria nobis
Cauſa, ſed utilitas, officiumque fuit.

NOI REFFORMATORI

Dello Studio di Padoa.

HAvendo veduto per la Fede di reviſione, & approbatione del P. F. Tomaſo Maria Genari Inquiſitore nel Libro intitolato: *De Artificum Morbis ſupplementum &c.* non v'eſſer cos'alcuna contro la Santa Fede Cattolica, & parimente per Atteſtato del Segretario Noſtro; niente contro Prencipi, & buoni coſtumi, concedemo Licenza à Gio: Battiſta Conzatti Stampatore, che poſſi eſſer ſtampato, oſſervando gl'ordini in Materia di Stampe, & preſentando le ſolite copie alle Pubbliche Librarie di Venetia, & di Padoa.

Dat. 3. Agoſto 1713.

(Girolamo Venier Kav. Reff.
(
(Gio: Franceſco Moroſini Kav. Reff.

Agoſtino Gadaldini Segr.

Digitized by Google

SILLABUS ARTIFICUM,

De quorum Morbis fit mentio.

Metallorum fossores. Pag.	477	*Balneatores.*	591
Inauratores.	486	*Salinarii.*	593
Iatraliptæ.	490	*Statarii Artifices.*	596
Chimici	492	*Sedentarii Artifices.*	599
Figuli.	495	*Judæi.*	602
Stannarii.	498	*Cursores.*	605
Vitrarii & Specularii.	499	*Equisones.*	609
Pictores.	501	*Bajuli.*	613
Sulphurarii.	503	*Athletæ.*	616
Fabri Ferrarii.	505	*Lepturgi.*	618
Gypsarii & Calcarii.	507	*Phonasci & Cantores.*	621
Pharmacopæi.	513	*Agricolæ.*	625
Foricarii.	514	*Piscatores.*	632
Fullones.	519	*Milites.*	634
Olearii, Coriarii, Casearii, Fidicinarii.	529	*Literarum Professores.*	642
Tabacopæi.	535	*Typographi.*	658
Vespillones.	540	*Scribæ & Notarii.*	660
Obstetrices.	544	*Qui sacharo condiunt plantarum semina.*	663
Nutrices.	548	*Textores & Textrices.*	665
Oenopæi & Cerevisiarii.	564	*Fabri Ærarii.*	667
Pistores molitores frugum.	574	*Lignarii.*	669
Amylopæi.	579	*Qui Novalcuas & Phlebotomos ad cotem acuunt.*	670
Frugum Cribratores, & Mensores.	582	*Laterarii.*	672
Lapicidæ.	585	*Putearii.*	674
Lotrices.	587	*Nautæ & Remiges.*	677
Carminatores Cannabis, Lini, ac Sericearum placentarum.	589	*Venatores.*	681
		Saponarii.	685.

DE

Digitized by Google

DE
MORBIS ARTIFICUM:

De Morbis, quibus obnoxii ſunt Metallorum Foſſores.

CAPUT PRIMUM.

VAria, & multiplex Morborum Seges, quam non rarò Artifices quidam extremâ ſui pernicie ex iis Artibus quas exercent, pro lucro referunt, ex duabus præcipuè cauſis, ut reor, progerminat; quarum prior, ac potiſſima, eſt prava materiæ conditio quam tractant, quæ noxios halitus, ac tenues particulas humanæ naturæ infenſas exſpirans, particulares morbos invehit, altera ad motus quoſdam violentos, incompoſitos, & incongruas corporis configurationes refertur, propter quas Vitalis Machinæ naturalis ſtructura vitiatur, ut inde graves morbi paulatim ſuccreſcant. Primò itaque in cenſum venient ii morbi, qui à prava materiæ indole ortum ducunt, ac inter eos, qui *Metallurgos* infeſtant, & quotquot alios Artifices, qui in ſuis Opificiis mineralibus utuntur, ut Aurifices, Alchymiſtæ, quique Aquam fortem deſtillant, Figuli, Specularii, Fuſores, Stannarii, Pictores quoque & alii. Quales verò, & quàm peſtiferæ noxæ intra Venas metallicas recondantur, experiuntur primò Mineralium Foſſores, quibus in profundioribus Terræ viſceribus continuò degentibus quotidie cum Orco ratio habenda: rectè quidem *Ovidius*.

itum eſt in viſcera Terræ,
Quaſque recondiderat, ſtygiiſque admoverat umbris,
Effodiuntur opes, irritamenta malorum.

De malis equidem, quæ animos ac bonos mores corrumpunt, *Poëtam* locutum eſſe, procul dubio cenſendum eſt, atque hominum avaritiam, vel inſaniam, exprobrare voluiſſe, qui in apertam lucem ea eruere tentarint, quæ nos bona exiſtimamus, imò, ut eleganter Plinius, *bonorum omnium pretium fecimus*, quamvis tot

Digitized by Google

malorum Fons, & origo ſint; non abs re tamen ad ea mala quæ corpora infeſtant *Poëtæ* verba traduci poſſunt. Morbi autem quibus obnoxii ſunt Metallorum Foſſores, aliique id genus Artifices, ſunt ut plurimùm Dyſpnœa, Phthiſis, Apoplexia, Paralyſis, Cachexia, pedum tumores, dentium caſus, gingivarum ulcera, artuum dolores, ac tremores. Pulmones itaque, & Cerebrum in hujuſmodi Artificibus malè plectuntur, magis tamen Pulmones, hi etenim ſimul cum aëre minerales ſpiritus hauriunt, & primi noxam perſentiunt, mox iidem halitus intra vitæ hoſpitia admiſſi, & cruori permixti, Cerebri, & nervoſi laticis naturalem temperiem pervertunt, & inficiunt, unde tremores, ſtupores, & ſuperiùs recenſiti affectus. Hinc eorum, qui in Fodinis mineralia effodiunt, maxima ſolet eſſe ſtrages; Fœminæ propterea, quæ id genus hominibus nubunt, ſæpiùs nubunt, nam referente *Agricolâ*, apud Fodinas *Carpati Montis* obſervatæ ſunt Mulieres, quæ ſeptem viris nupſerint. De Metallorum Foſſoribus ſic *Lucretius*.

Nonne vides, audiſve perire in tempore parvo,
Quàm ſoleant, & quàm vitri copia deſit?

Metallorum itaque foſſio olim, ac etiam num iis in locis, ubi Fodinæ ſunt, pœnæ genus eſſe conſuevit, ſontes enim, ac graviorum criminum rei damnantur ad metalla, ſicuti antiquitùs Chriſtianæ Religionis Sectatores ad metalla damnari conſueverant, ut apud *Gallonium* de Martyrum cruciatibus videre eſt. Extat elegans Epiſtola D. *Cypriani* ad complures Epiſcopos, & Diaconos, quos Imperatorum barbaries, Metallorum foſſioni addixerat, in qua eoſdem hortatur, ut iis in fodinis, è quibus aurum, & argentum eruerent, ſe verum Chriſti aurum probarent. Viſitur quoque apud *Pignorium* in libro de Servis, imago Foſſoris ex veteri icuncula, ex qua apparet, quàm infelix eſſet illorum conditio; capite enim erant ſemiraſi (quo ſigno olim Servi à fugitivis, qui erant omninò raſi, internoſcebantur) quod cucullo Sagato operiebant. Neque forſan noſtris temporibus cultu ſpecioſiores in Fodinis Foſſores eſſe crediderim, quando, licet etiam veſtibus benè muniti ſint, & idoneo victu nutriti, ob loci ſqualloremi, & lucis carentiam, non niſi ex Orci familia in purum Aëra emergunt. Quamcumque igitur mine-

Digitized by Google

mineralem materiam effodiant, graviſſimos morbos accerſunt, qui medelam omnem perſæpè eludunt, ſi quis etiam aliquid ritè præſcribat, quamvis in ambiguo eſſe videatur, num pietatis officium credi poſſit, medicam opem id genus hominibus adminiſtrare, & *producere illis vitam ad miſeriam.*

Verùm quia Principibus, & Mercatoribus ex Metallorum Fodinis magni proventus perſæpè accedunt, ac ad omnes ferè Artes perneceſſarius eſt Metallorum uſus, propterea pro horum Artificum conſervatione, illorum morbi examinandi, & cautiones ac remedia proponenda, quod itidem in more fuit apud antiquos, ſicuti etiam noſtris temporibus (*a*) *Metallographi* de Foſſorum morbis, ac illorum regimine, nec non de remediis ſatis diſertè tractarunt, ut 1. *Geor. Agricola*, (*b*) 2. *Bernardus Cæſius Mutinenſis* S. J. in ſua Mineralogia, ubi multa ſcitu digna extant de damnatis ad metalla, & de prohylaxi, ac Diætâ Metallurgorum, 3. *Athanaſius Kircherus* in Mundo Subterraneo, (*c*) 4. *P. Lana* in Magiſterio Artis, & Naturæ, D. *Ramlovius*, qui Germanico Idiomate tractatum ſcripſit de Paralyſi, ac tremore Matallurgorum. Miſerrimæ igitur conditioni id genus Artificum ex Medicæ Artis penu præſidium aliquod, vel ſolamen depromendum; & quando innumera penè ſunt foſſilium genera, quodcumque ſuas peculiares noxas infert, aliquo examine modum, quo Foſſorum corpora inficiantur, perveſtigare, ac probatiora, & promptiora remedia recenſere oportebit.

Fodinarum itaque, aliæ humidæ ſunt, in quarum fundo aqua reſtitat, aliæ ſiccæ, in quibus interdum ignis miniſterio opus eſt, ad diſrumpenda ſaxa. In humidis Fodinis, quæ aquam ſtagnantem continent, Foſſorum crura vitiantur, ſicuti ob craſſos, & viroſos halitus, qui ab illis exſpirant, ac tunc magis cùm deciſa ſaxorum fragmina in aquam decidunt, & camarinam illam movent, ut dici ſolet, intercepto anhelitu, Operarii præcipites cadunt, ſive ſemianimes emergunt. Ipſe quoque ignis qui cæteroquin Venenorum domitor eſt ubi illo opus ſit, ad ſaxa emollienda, peſtiferos halitus ex minerali materiâ elicit, ac in motum ciet, quare miſeri Foſſores omnia Elementa ſibi experiuntur infeſta.

Nulla

[*a*] 1. l. 6. de re metallica. [*b*] 2. l. p. Se. 5. [*c*] 3. T. 2. l. 10. Se. 2. c. 2. 4. T. 3. de morb. Sympat.

Digitized by Google

Nulla verò truculentior peſtis, Foſſores ad extremam perniciem deducit, quàm quæ è *Mercurii* Fodinis erumpit; Foſſores enim in Mercurialibus Mineris vix tertium annum attingere, ait *Falloppius* in Trac. de Metallis, & Foſſilibus; quatuor Menſium autem ſpatio in artuum tremores incidere, paraliticos, ac vertiginoſos fieri teſtatur *Etmullerus* in ſuâ Mineralogiâ C. de *Mercurio*, idque ob mercuriales ſpiritus, nervis maximè infenſos. (*a*) Ex *actis Philoſophicis Soc. Regiæ Anglicanæ* in Epiſtolâ Venetus ad Soc. Regiam miſſa habetur, in Fodinis quibuſdam Mercurii in Foro Julii, non poſſe quempiam Operariorum inibi operari ultra ſex horas; ibidem refertur caſus cujuſdam, qui per ſemeſtre ſpatium iiſdem Fodinis addictus, adeò *Mercurio* fuerat imprægnatus, ut ſi ori ſuo æris fruſtum apponeret, aut digitis tractaret, illud album efficeret. Eoſdem quoque Aſthmate corripi advertit *L. Tozzius* Part. 2. ſuæ Praxis cap. de Aſthmate; caſum quoque dentium pati ſolent, quare argenti vivi excoctores, ne fumum ore excipiant, vento flanti terga obvertere pro more habent.

Aſthmatis ſpeciem quandam deſcribit *Helmontius* in Tractatu de Aſthmate, ac Tuſſi, quam inter Aſthma ſiccum, & humidum reponit, quâ corripi ait Foſſores Metallicos, Separatores, Monetarios, alioſque id genus Opifices, ob *Gas Metallicum* una cum aëre inſpiratum, vi cujus Vaſa Pneumonica obſerentur. De Aſthmate montano mentionem habet (*b*) *Wedelius* in Pathologia Medica Dogmatica, ubi tradit huic affectui obnoxios eſſe Metallurgos, de quo Aſthmatis genere ait *Stockuſium* integrum Tractatum edidiſſe, ubi mali cauſam in Saturni mercurium refert, *Mercurius* etenim plurimus Saturno ineſt, illique gravitatem impertit. Quomodo autem Ahſtma hoc montanum, monſtrum tam truculentum, inferant fumi iſti metallici, exponit idem (*c*) Auctor, putat enim id fieri per bronchiorum exſiccationem, nec non & ob fuligines conſtipantes. *Sennertus* in l. de Conſenſu, & Diſſenſu Chymicorum cum (*d*) *Galenicis* refert, ſibi à *Medico* penes metallicas Fodinas Myſniæ Medicinam facienti traditum, in demortuis Foſſorum corporibus, reperta fuiſſe ipſa metalla, in quibus effodiendis vivi laboraſſent. Sic perelegantur (*e*) *Statius* Maximum *Junium* invitans tunc

(*a*) l. p. Menſ. April. 1665. (*b*) Sec. 2. cap. 9. (*c*) Sec. 3. cap. 5. (*d*) cap. 21. (*e*) l. 4. Syl.

Digitized by Google

tunc degentem apud *Dalmatia* montes, gentem hanc Acherontiam deſcribit, quæ ex iis fodinis rediret, *Dite viſo*,, ut ille ait, *erutoque concolor auro.*

Si ergo color ſimilis efflorescit humoribus, *niſi intro refluxerint*, uti docet *Gal.* in *primo Aph. Com.* 2. & in omnibus penè affectibus obſervatur, nil mirum, ſi colorem in cute Foſſores referant, qualis eſt metalli color, quo maſſa ſanguinea infecta fuerit. Idem forſan in foſſorum Pulmonibus contingere cenſendum eſt, ac in Fornacibus, in quibus, dum excoquuntur metalla, ex fuliginibus in altum aſcendentibus, generantur *Pompholyx*, *Cadmia*, & alia metallica concreta.

In *Calchanti* Fodinis gravi quoque reſpirandi difficultate vexari ſolent Foſſores. *Galenus* de Simplic. Medic. facul. cum eſſet *in Cypro*, Specum deſcribit, (*a*) è qua ab Operariis exportabatur aqua ad Calchantum conficiendum, aitque ſe in Specum illam ad ſtadium ferè deſcendiſſe, & aquæ viridis guttas, in lacum ſtillantes obſervaſſe, nec non odorem ſuffocantem, ac toleratu difficilem perſenſiſſe, ſubditque Operarios nudos ſummâ cum feſtinatione vidiſſe aquam exportantes, & celeriter recurrentes; nihil autem Pulmonibus magis hoſtile eſt, quàm acidum quodcumque, quo maximè abundat *Vitriolum*. Riderent profectò apud noſtrates Clinicorum non pauci, ſi quem alium Profeſſorem rerum naturalium Scrutatorem viderent loca ſubterranea cum periculo ſubeuntem, ad ſecretiores Naturæ receſſus perveſtigandos; quali riſu notatum me ſcio, dum ſcaturiginem, unde prodeunt *Mutinenſes Fontes*, periculo tentamine ſcrutarer, nec non dum in Puteos Petrolei noſtri in montana regione poſitos deſcenderem; at à *Galeno* diſcant, qui longas peregrinationes ſuſcepit, & abditiora Naturæ arcana curiosè perveſtigavit, ut medicamentorum vires exactè calleret; verùm è diverticulis in viam.

Præter corporis partes internas, externæ quoque graves noxas perſentiunt, ut manus, crura, oculi, & fauces. In *Fodinis Myſnie*, ubi Pompholyx nigra reperitur, manus, & crura uſque ad oſſa abradi refert *Agricola*, ubi ait, *Clavos caſarum, quæ illis*

[*a*] lib. 9.

Fodinis propriores ſunt, ligneos eſſe, cùm ab eadem pompholyge ferrum quoque abſumi obſervatum fuerit.

Sunt in Fodinis multò etiam graviora mala, animatæ ſcilicet peſtes, quæ miſeros Foſſores infeſtant, & ad extremam perniciem deducunt, nimirum parva quædam animalia, Aranearum ſpeciem referentia; *Agricola* ex *Solino* lucifugas appellat. Hæc animalcula in argentariis Fodinis præſertim degunt, quibus dum Foſſores non advertentes inſident, punguntur, & malè habent. *Dæmunculi* præterea, & ſpectra quædam Operarios terrent, & infeſtant, quod genus *Dæmonum* nonniſi precibus, jejuniis fugari tradit (*a*) *Agricola*, hac de re videatur *Kircherus* in ſuo Mundo Subterraneo. A perito *Metallurgo Hannoverenſi*, qui nunc in Montanâ regione Mutinenſis agri, juſſu Sereniſſimi Noſtri, metallicas Venas ſcrutatur, accepi, fabuloſum non eſſe, ut putabam, id quod de hujuſmodi Dæmunculis in Fodinis ſtabulantibus tradunt. In Fodinis enim Hannoverenſibus, quæ in Germania ſatis ſunt celebres, mihi ſeriò aſſeruit, frequentes eſſe Foſſorum caſus, qui fateantur, ſe à Dæmonibus (quos Knauff Kriegen vocant) fuiſſe percuſſos, ac perſæpè duorum vel trium dierum ſpatio eos mori, quos ſi evaſerint ſaluti reſtitui. Horum Dæmonum ſubterraneorum fit quoque mentio in (*b*) *Actis Philoſophicis Soc. Reg. Anglicanæ*. Ab eodem quoque mihi narratum, in *Fodinis Goslarienſibus*, ubi Vitrioli minera ſub pulveris forma eruitur, Operarios nudos opus ſuum exercere. Nam ſi veſtibus obtecti per integrum diem moram ibi traherent, iis egreſſis indumenta in pulverem tota ſolverentur, quam ob cauſam forſan, qui *Galeni* ævo in Cypri Fodinis Calchanti aquam exportabant, nudi operabantur.

Cùm tot inexplicabiles mineralium mixturæ in terræ viſceribus extent concluſæ (licet etiam metallorum, & foſſilium, quæ habemus, natura, ac indoles, ex Chymicorum induſtria videatur ſatis perſpecta) impoſſibile fere eſt ſtatuere, quæ, & quales ſpecificæ noxæ in is, vel illis Fodinis contineantur, & quomodo unam potiùs, quàm aliam partem afficiant, propterea ſimpliciter dicendum, Aërem illum concluſum, & per os hauſtum pro reſpirationis uſu, particulis Pulmoni, Cerebro, & ſpiritibus maximè infenſis, ſaturatum

[*a*] L. 6. de re metall. & de ſubterran. [*b*] Tom. 2. Menſ. Nov. 1669.

Digitized by Google

natum, ſtaſim in maſſam ſanguineam, ac ſpiritus inducere, unde præſtò ſit malorum cohors.

Eorum igitur, qui Fodinis præfecti ſunt, nec non & *Medicæ Artis Profeſſorum*, qui in id operam ſuam locarint, munus erit, Foſſorum, quantum licebit, incolumitati proſpicere, ac eniti, ut, quando cauſam occaſionalem removere non liceat, Operarii quàm minimè lædantur. Cùm id genus hominibus igitur, ubi ægrotent, eodem penè modo erit agendum, ac cum iis, qui deſperatis morbis laborant, quibus medica præſidia, (*a*) & ſaltem quæ delinificam vim habent, non ſunt denegenda; Incurabilia enim cognoſcere oportet, ut quàm minimè lædant, ajebat *Hippocrates*.

Fodinarum Præfecti ad emendandum Aërem illum concluſum, & infectum, tum ob halitus, qui à minerali materia, & à Foſſorum Corporibus exſpirant, tum ob eum, quem accenſa lumina effudunt, pro more habent, machinis quibuſdam ſpiritalibus per Cuniculos cum Fodinis in fundo communicantes, aërem craſſum & veteranum extrudere, & recentem, ac puriorem immittere. Ocreis præterea, & Chirothecis Foſſorum crura, & manus munire ſolent, ne vitientur. Viteribus quoque magnæ curæ Foſſorum incolumitatem fuiſſe, ſatis conſtat, illos enim Culeis amicire conſueverant ex (*b*) *Jul. Pollucis* teſtimonio. Ori veſiculas laxas illigabant, ne pernicialem pulverem inſpirarent, & tamen per eas ſpectarent, ut de minium polientibus ait (*c*) *Plinius*. Modò, in Fodinis præſertim Arſenici, vitreas larvas apponunt, tutius, & elegantius remedium, ut refert *Kircherus* loco citato.

Varia remedia præſcribit idem Auctor, tum pro præſervatione, tum pro curatione, quæ à perito Metallico accepiſſe ait; valdè celebrat liquorem paratum ex Oleo Tartari, Laudano, & Oleo ex Colchotare, ex quibus per diſtillationem liquor elicitur, quem ad gr. iii. vult exhibendum; ad præſervationem, pariter jura pinguia, & Vinum generoſum laudat; pro infectis autem Balſamum Urticæ, Magnetis, celebrat, ſuadet quoque, ut alimenta ſale nitri condiantur, & ſale ab alumine extracto. *Juncken* in Chymia ſua experimentali, ad vapores metallicos perdomandos Spiritum Salis dulcem commendat.

[*a*] de Arti. num. 68. [*b*] l. 7. c. 32. [*c*] l. 33. H. N. c. 5.

Digitized by Google

Pro faucium, & gingivarum eroſione, gargariſmata ex lacte egregiam præſtabunt operam, ut quæ particulas illas corroſivas ſibi hærentes demulceant, ac abſorbeant; hanc ob cauſam *Agricola* loco citato Butyrum valde conferre ait iis, qui in plumbeis Fodinis operentur. Ubi verò crura, & manus vitientur, uti evenit in iis Fodinis, in quibus *Pompholyx nigra* eruitur, à (*a*) *Plinio* commendatur pulvis lapidis Aſii. Obſervatum enim fuiſſe ait eos, quibus crura à metallis vitientur in iis lapidicinis ſanari, in quibus lapis iſte reperitur. Forſan lapis iſte potis erat emendare metallicam acrimoniam, propter vim particularem erodentem, cùm hanc ob cauſam *Sarcophagus* appelletur. Lapidem hunc, qui in *Aſſo Troadis* naſcebatur, nobis ignotum eſſe ſcribit *Cæſalpinus* de Metallicis, (*b*) illique alium ſubſtituit lapidem, qui in Ilva reperitur, ubi alumen foſſile effoditur.

Ad affectus verò Aſthmaticos, ex fumis metallicis ortos, peculiaria quædam remedia proponit *Etmullerus* (*c*) de *Aëris* inſpiratione læſa; nihil enim ait, in tali Aſthmatis ſpecie ordinariis remediis profici. Ad hunc gravem affectum igitur, commendat Mercurium dulcem, Turpethum, purgantia per inferiora, Antimonium Diaphoreticum, Bezoarticum Solare, & ſimilia.

Cùm non levem noxam ex iiſdem mineralium halitibus Oculi perſentiant, remedium pariter ex minerali Regno petendum. Ophtalmiam à fumis metallicis factam, & externis remediis nihil obſequentem per interna mineralia curavit *(d) Horſtius*. Collyria tamen ex æris ſquamma commendantur; norant id etiam Antiqui, nam ex (*e*) *Macrobio* conſtat, eos, qui in Fodinis æreis morantur, ſemper oculorum ſanitate pollere, *ob vim ſiccificam*, ut ille ait, *quam æs poſſidet*, hancque ob cauſam Æs ab *Homero*, νάρπη χαλκου appellari; (*f*) *Celſus* quoque *Cleonis* Collyrium ex ſquamma æris, croco, & ſpodio paratum cæteris præfert. Nitrum quoque Collyris commiſceri poterit; nam, teſte *Plinio* (*g*) *Operarii in nitrariis non lipiunt*, quod etiam recentiorum obſervatione conſtat. Summatim aptiora & valentiora remedia ad metallicos morbos expugnandos, ex mineralium familiâ ut plurimùm

(*a*) l. 36. H. N. c. 17. [*b*] Cap. 51. (*c*) cap. 14. [*d*] l. 7. Obſ. 27. [*e*] l. 7. c. ult. [*f*] l. 6. c. 6. [*g*] l. 31. H. N. c. 10.

Digitized by Google

mùm petenda ſunt, provido ſanè Naturæ conſilio, utunde malum profectum eſt, indè quoque ſalus proveniat; ſit malo nodo malus Cuneus, ut dici ſolet, adhibendus.

Neque verò Foſſores tantùm in Fodinis à metallicis peſtibus mactantur, verùm etiam multi alii Artifices, qui circa Fodinas operantur, graves noxas accerſunt, ut *Metallurgi* omnes, qui effoſſam materiam verſant, excoquunt, fundunt, ac repurgant. Iiſdem enim morbis obnoxii ſunt, quamvis non adeò graviter, cùm in Aëre liberiori miniſteria ſua peragant, temporis enim progreſſu, ob metallicos fumos, quos hauriunt, anheloſi fiunt, lienoſi, veternoſi, ac tandem in Tabidorum familiam tranſeunt. Paucis, ſed egregiè, (a) *Hippocrates* Metallurgi effigiem nobis depingit: *Vir Metallicus*, inquit ille, *hypochondrium dextrum intentum, Splen magnus, & alvus intenta, ſubdura, ſpiritoſus, decolor, huic in genu ſiniſtro recidiva.* En quot mala in Metallurgo illo delineavit *Divinus Senex.* Mirari autem hîc libet, quomodo *Valleſius*, diligentiſſimus alioquin Epidemiorum Commentator, locum iſtum tam frigidè tractarit; nullam enim animadverſionem circà dictionem illam, *Vir Metallicus*, ſicuti neque Expoſitorum quiſpiam ad hæc verba mentem appoſuit; (b) locum hunc tamen annotat *Galenus*, ſed ibi totus eſt in diſquirendo, quid per verbum illud, *Pneumatodes*, intellexerit *Hippocrates*, num Ventris inflationem, vel ſpiritum denſum. Profectò arbitrari licet, divinum Præceptorem unico verbo cauſam tot gravium affectuum indigitare voluiſſe. Metallurgiam enim exercentes, ut plurimùm anheloſi ſunt, lienoſi, alvos præduras habent, ac decolores habitus præferunt. *Foeſius* dictionem illam, ἐκ μεταλλεῖον, ſic vertit. *Qui circa Fodinas verſabatur.* Non ſolùm ergo Foſſores, ſed degentes, & operantes circa Fodinas malè plectuntur à metallicis exhalationibus, quæ vitales, & animales ſpiritus, quorum natura ætherea eſt, & pellucida, obfuſcant, & totius corporis naturalem œconomiam pervertunt. His itaque eadem remedia, quæ ſuperiùs propoſita ſunt, ſed mitiori doſi præſcribenda.

[a] 4. Epid. n. 13. (b) 3. de Diff. Reſpir. cap. 12.

Digitized by Google

De Morbis Inauratorum.

CAPUT SECUNDUM.

A St, è Fodinis, & Vulcaniis Officinis, ubi *fervent, ſtridentque cavernis Strictura Chalybum, & fornacibus ignis anhelat*, in Civitates ipſas migremus, in quibus non deſunt Artifices, quibus mineralia crucem figunt. Quas diras labes ex *Mercurio* referant Aurifices, qui potiſſimum in deaurandis argenteis & æneis operibus occupati ſunt, nemo non novit. Cùm enim non niſi per amalgamationem id peragi poſſit, dum poſtea *Mercurium* igne propellunt, non tam cauti eſſe poſſunt, licet faciem avertant, quin viroſos halitus per os excipiant, quare hujuſmodi Artifices vertiginoſi, aſthmatici, paralytici citiſſimè evadunt, habituſque cadaveroſos contrahunt. Per pauci ex hiſce Artificibus in tali opificio conſeneſcunt, ac ſi non tam citò occumbant, ad tam calamitoſum ſtatum deveniunt, ut illis mors ſit in votis. Iis collum, & manus tremere, dentes excidere, Crura vacillare, cum Sceletirbo, ſcripſit *Juncken* in Chymia ſua Experimentali; hoc idem teſtatur (*a*) *Fernelius* de abditis rerum cauſis, & in libro de lue Venerea, ubi caſum miſerabilem Aurifabri refert, qui dum argenteam ſupellectilem deauraret, hydrargiri vapore admiſſo, ſtupidus, ſurdus, ac planè mutus evaſit. Haud diſſimilem hiſtoriam tradit *Foreſtus* (*b*) de Aurifabro, qui ob Mercurii fumos incautè exceptos factus eſt paraliticus. In *Actis Medicis Haffnienſibus* elegans *Olai Borichii* obſervatio extat de quodam Teutone, qui vitam deaurandis lamis degebat; hunc, dum incautiùs in hoc opere argenti vivi fumos hauſiſſet, in magnam capitis vertiginem incidiſſe, ait, una cum gravi pectoris anguſtiâ, facie cadaverosâ, aſphyxiâ, artuum tremore, ut jam jam moriturus crederetur, quem reſtitutum ait, ſudore variis alexipharmacis elicito, ac præcipuè decocto radicis pimpinellæ, & ſaxifragiæ: Putat Vir Clariſſimus, Corpuſcula fumantis Mercurii minutiſſima nervis impacta tremorem accerſiſſe, ac ſimul in maſſam ſanguineam admiſſa, naturalem illius, motum impediiſſe. Nimius eſſem, ſi hiſtorias omnes hujus generis, quæ apud

(*a*) Se. 5. de Mer. l. 2. cap. 7. (*b*) Vol. 2. p. 196.

Digitized by Google

apud *Medicos* Scriptores extant, hic recenſere vellem. Satis enim frequentes ſunt hujuſmodi caſus, in magnis præſertim Civitatibus, & noſtrâ hac ætate, in quâ nihil cultum, nihil ſatis elegans videtur, niſi auro ſplendeſcat, adeò ut in Magnatum Domibus matulæ, & egeſtoriæ Sellæ deauratæ ſpectentur, cariùſque egeratur, quàm bibatur, ut olim de quodam luſit *Martialis*.

Mihi nuper obſervare contigit Juvenem inauratorem, qui poſtquam per duos menſes decubuiſſet, tandem mortuus eſt; hic ab exhalante *Mercurio* ſibi parùm cavens, cachecticum habitum primò contraxit, poſtmodum facies illi facta eſt lurida, & cadaverosa, oculi turgidi, gravis anhelitus, mentis ſtupor, totius corporis torpor; huic graveolentia ulcera in ore ſuborta ſunt, è quibus ſanies teterrima magnâ in copiâ continuò ſtillabat. Hic tamen interiit ſine ullo febrilis caloris veſtigio. Id mihi profectò non parvæ admirationi fuit, cum non ſatis percipercm, quemodò ex tanta humorum putredine, nulla excitaretur febrilis incaleſcentia. Cum Scriptores conſulerem mirari deſii; refert (*a*) *Ballonius*, quendam luis Venereæ ſuſpectum, ac ſimul Quartanâ laborantem, ex litu hydrargiri à Quartanâ ſanatum, ptialiſmo tamen excitato. *Fernelius* (*b*) pariter de Lue Venerea, caſum memorat cujuſdam, cui per oculos ſtillabat liquatum Cerebrum, & ad multos annos vixit ſine febre, ac tandem mortuus eſt, hunc tamen prius hydrargiro inunctum fuiſſe ait; Quomodò autem nunquam febricitarit, ipſe quoque *Fernelius* ſe admiratum fuiſſe ingenuè fatetur; in ſecundo tamen de abditis rerum cauſis, (*c*) rationem aliquam videtur afferre, cur febrilem incandeſcentiam Mercurius ita compeſcat, aitque vi narcoticâ id agere eâdem facultate, quâ dolores quoſcumque ſopire, & ſanguinis eruptiones ſiſtere potis eſt, eâdem prorſus bilis quoque ardorem compeſcere, atque exeſiones retundere. An ergo quid febrifugi latet in hydrargiro? Forſan dies aliqua ex Minerali Regno Febrifugum aliquod, non ſub gripho, uti *Riverius*, ſed candidè ac apertè Medicæ Arti largietur, ſicuti ex Vegetabilium familiâ famoſum febrifugum *Peruvianum* habemus, & Antidyſentericum remedium nuper detectum, de quo Tractatum edidit Clariſſ. *Leibnitius*, in hac tamen re experientiam conſulere:

[*a*] l. 2. Epi. p. m. 131. [*b*] cap. 7. [*c*] cap. 14.

Digitized by Google

ſulere non abs re foret, neque temerarium conſilium eſſet in febribus intermittentibus purgationes mercuriales inſtituere, ut ex Mercurio dulci, remedio non adeò metuendo; cauto tamen opus eſt; Mercurius etenim Equo indomito perſimilis eſt, quoties in manus imperitas inciderit, ut ait laudatus *Borichius* caſum illuſtris Viri referens, cui ardentiſſimâ febre laboranti duos pulvillos argento vivo plenos *Agyrta* quidam in carpo appoſuit, unde febrilis calor quidem, ſed una cum nativo & vitali; extinctus eſt: adeò ſuſpecta ſunt beneficia, quæ ab hoſte tam infido, ac verſipelle proveniunt, ut de *Medicorum* Mercurio aptè dici poſſint, quæ de ſuo Mercurio commentus eſt *Poëtarum Princeps*.

Animas ille evocat Orco,
Pallentes alias ad triſtia Tartara mittit.
Dat ſomnos, adimitque & lumina morte reſignat.

Ut verò è viâ in ſemitam redeamus, ad corrigendas noxas ab Hydrargiri afflatu illatas, conſulendi erunt Scriptores, qui de Venenis, & mineralibus ſcripſere; in univerſum commendantur ea, quæ vim poſſident ſpiritus, & cruoris maſſam in motum ciendi, ſudoreſque promovendi. *Mercurius* enim plerumque id habet, ut corporem inducat, veluti prænarrata accidentia ob fumos mercuriales per os ſuſceptos ſatis teſtantur, & autopſia ipſa oſtendit, ſanguine concreto intra cordis ſinus reperto, ut in Simiâ apud *Avicennam*, quæ Argentum vivum biberat. Sic aquæ omnes Cardiacæ ſpirituoſæ, ipſe quoque Vini Spiritus, erunt ex uſu. Spiritus Salis Armoniaci, Therebinthinæ, Petroleum noſtrum, Sales volatiles, ut Sal volatile Cornu C. Viperarum, & alii hujus naturæ commendantur; Theriaca ob vim opii meritò ſuſpecta eſt. Decoctiones quoque ex plantis alexipharmacis, ut ex Card. B. Scordio, *Scorzonera* & ſimilibus, efficaciores ſunt, quàm aquæ ex iiſdem deſtillatæ, quæ, ut ſcitè ait *Helmontius*, Plantarum ſudores ſunt. *Falloppius* noſter, ubi Metallis, & Foſſilibus, Auri ſcobem, & illius folia proponit, cum nihil ſit, cui arctiori complexu promptiùs nubat Mercurius, quam Auro. Decoctum ex Guajaco à *Martino Lyſter* in Exercitatione de Lue Venereâ, ob vim piperatam, quâ Guajacum pollere dicit, & quam guſtu præfert, laudatur ad emen-

Digitized by Google

emendandas noxas, quas Mercurii virosa exhalatio invexerit. *Poterius* (*a*) in Pharmacopœâ Spagyrica Sulphur sublimatum in Vino infusum commendat, adversus mercuriales morbos, ac præcipuè in iis, qui casu aliquo fumum Mercurii exceperint, vel qui mercuriali unctione peruncti fuerint. Ubi verò ob humorum abundantiam, necessaria sit purgatio, multò validiora medicamenta adhibenda, quàm in aliis affectibus; idque ob torporem inductum, & vim sentientem stimulis minùs auscultantem. Stibiata utramque paginam egregiè absolvent; à phlebotomiâ verò, cane pejus, & angue, ut dici solet, cavendum; spiritus enim ac humoralis massa impulsore indiget, non sufflamine. Antiquis mos fuit, ut memorat *Plin.* in Minii, & Argenti vivi fossione, laxis Vesicis faciem obligare; *Kircherus* in suo Mundo subterraneo vitreas personas, ut superiùs dictum, magis ex usu esse ait ad exhalationes arcendas, ne per os irrepant. Exercitium pariter imperandum, ut Corpus incalescat, & habitatio in calido Conclavi propè ignem luculentum laudatur; nihil enim est quod magis aversetur Mercurius, quam Ignis, à cujus præsentiâ ut avolet, *pedibus talaria nectit.*

Admiratione autem dignum est, quomodò Mercurius, qui Vermium unicum remedium vulgò audit (ut ad necandos Puerorum Vermes, nihil illo sit efficaciùs, & innoxiè, vel infusus in aquâ, vel decoctus, atque etiam cum conservâ aliquâ permixtus exhibeatur) talis sit ut illius fumi & exhalationes per os & nares susceptæ, adeò pernicioſæ sint, ut temporis fere momento tantùm non enecent, uti passim in Fabris argentariis deaurantibus videre est. An id fieri credendum, eò quia Mercurius, ab ignis violentiâ, dissolutâ illius compage, in tenuissimas particulas valdè penetrantes redigatur, sicque per os, & nares exceptus Pulmones, Cor, & Cerebrum pervadat? hoc enim pacto faciliùs Spiritus animales obnubilare, ac Narcosim in totam fluidorum massam invehere poterit, ubi illius infusio, seu decoctio, atque etiam ad uncias, & libram, per os exhibitio, ut in Iliacâ passione, nulla ex prænarratis accidentibus inducit, cùm in Animalium corporibus tantam caliditatem non reperiat, quæ satis sit ad illum dissolvendum, ac in halitus convertendum, imò integritatem suam sartam tectam servet,

[*a*] Sc. 3.

Digitized by Google

ſervet, ac ponderoſitate ſuâ ſibi viam ad exitum paret, obices quoſcunque perrumpendo, ut Antidoto fuerit Zeloripo cuidam apud *Auſonium*, cui Uxor mœcha Toxicum propinavit, ac poſtmodum, ut necem celeraret, argentum vivum exhibuit. Ita fit, ut Ignis, qui venenorum eſt domitor, quædam, alioquin innoxia, ad venenoſam naturam deducat, ſeu venena magis exaltet, & acuat. Refert (*a*) *Ambroſius Paræus*, *Clementem Septimum Pont. Max.* præeuntis venenatæ facis toxico, per fumum in corpus admiſſum interiiſſe, aitque *falſam*, *ac in vitæ malè cautorum perniciem*, *fictamque rationem eſſe*, *putare*, *ignem omnia perpurgare*, *& luſtrantibus viribus conſumere*. Quare, num graſſante peſte, opportunum ſit, ac publicæ incolumitati benè conſultum, infeſtorum ſpolia, ac ſupellectilem exurere, an conducibilibus eſſet iſthæc cum cadaveribus altè defodere, licet mos obtinuerit, ut cuncta flammis tradantur, haud immeritò videtur dubitandum. Profectò apud *Romanos* lege 12. Tabularum cavebatur, ne Cadaverum uſtrina intra Urbem, neque propè Ædes alienas fieret, ac potiſſima cauſa erat, ne ærtis puritas exhalante fumo inquinaretur. Ignis itaque pro diverſitate ac miſcellâ corporum in quæ agit, varios ac diverſos effectus producit, ita ut venena modò pandat, modò concentret; exemplum ſatis manifeſtum admiratione tamen dignum, habemus in *Mercurio*, qui licet ſine gravi noxâ bibatur, cum ſalibus tamen ſublimatus, corroſivam adſciſcit naturam, quæ poſtea per additionem Mercurii vi ignis miteſcit, unde Mercurius dulcis fit, qui ritè paratus inter remedia phlegmagoga, & Venereum luem extirpantia, non poſtremum locum obtinet.

De Jatraliptarum Morbis.

CAPUT TERTIUM.

HAud ſecus noſtrorum temporum Jatraliptis, ſeu Chirurgis unctoribus eorum, qui à lue Venereâ peſſimè habeant, neque ullo alio remedio ſanari potuerint, Mercurius infeſtus eſt. Inter cætera remedia, quæ ad perdomandam Gallici Morbi ferociam

(*a*) l. 20. de Venenis cap. 7.

Digitized by Google

ciam *Medicorum* ſolertia invenit, (ubi primùm dira hæc peſtis ex obſidione Neapolitanâ *Italiam* noſtram pervaſit, ac exinde tanquam fulgur *Europam* totam pervagata eſt) primas tenuit *Mercurius*, & continuatâ duorum Seculorum experientiâ adhuc tenet. Notarant antiquiores *Medici*, nihil ad ferinam ſcabiem exterminandam Mercurio eſſe valentiùs, quare analogiſmo procedentes, cùm obſervarent, gallicâ lue infectos, cutem habere puſtulis & ulceribus defœdatam, uſum Mercurii feliciter experti ſunt. Unctionis Mercurialis primus Auctor fuiſſe dicitur *Iacobus Berengarius*, *Carpus* à patriâ vulgò dictus, illorum temporum celeberrimus Chirurgus & Anatomicus, ut illius opera teſtantur, ex quibus, utpote rariſſimis, recentiores Anatomici tot ac tanta decerpſerunt, nomine illius omiſſo. *Falloppius* noſter in Tractatu de Morbo Gallico refert, *Iacobum Carpenſem ex ſola curatione Gallici morbi cum his inunctionibus lucratum eſſe plus quàm quinquaginta millia ducatorum aureorum, & multos quidem interfeciſſe, quamvis majorem partem ſanaverit.* Meliùs profectò, quàm Alchimiſtæ, novit Jatralipta ille vera metamorphoſi Mercurium in aurum tranſmutare, rarâ quidem felicitate, ac à noſtris temporibus toto cœlo diversâ, quam ipſe quoque *Sennertus* eſt admiratus.

Modò, qui Gallicâ lue infectos mercuriali unguento ſolent inungere, è Chirurgis vilioribus ſunt, qui lucri causâ in hoc negotio exercentur, præſtantioribus Chirurgis tam ſordidum miniſterium, & periculoſæ aleæ plenum opus averſantibus. Licet autem chirothecâ in hac re uti ſoleant, non ſatis tamen munire ſe poſſunt, quin mercuriales atomi corium, per quod Mercurius alioquin exprimi ſolet ac perpurgari, pervadant, & Unctoris manum pertingant; neque pariter fieri poteſt, quin cùm ad ignem luculentum opus hoc peragi ſoleat, pravæ exhalationes per os, & nares corporis penetralia ſubeant, Cerebro & nervis diram labem affricando. *Fab. Hildanus* (*a*) caſum refert Mulieris, quæ cum in Hypocauſto marito ſuo aſſideret, dum Unguento ex Mercurio inungeretur, ſolo aëre illo mercuriali per os ſuſcepto, talem ſalivationem paſſa fuerit, ut ulcera in faucibus eidem ſupervenerint. Manus tremere iis, qui venereâ lue infectos hydrargyro

(*a*) Cent. 5. Obſ. 98.

Digitized by Google

ſæpiùs inunxerint, ſcripſit *Fernelius* (*a*) de lue venereâ. Gravem vertiginem tenebricoſam, & continuam Chirurgo Unctori ſubortam, cùm lue gallicâ infectum ſolitâ unctione perunxiſſet, tradit *Frambeſarius*.

Nullam in hoc negotio ſaniorem cautelam hiſce unctoribus ſuggerere poſſem, (*b*) quàm eam, quâ utitur Chirurgus noſtras, qui cum ſuo periculo didiciſſet, lucrum non æquari diſpendio, dum talem Unctionem ſibi magis adverſam, quàm iis, quos perungeret, expertus eſſet ab alvi fluxu, torminibus, & multâ ſalivatione malè mulctatus, unctionem quidem mercurialem parat, ægriſque aſſiſtit, qui ungendi ſunt, ſed præcipit, ut ipſimet ſe ipſos propriis manibus inungant, quod ſibi, & illis magis ſalutare eſſe ait, dum ipſe nullum ſubit periculum, & ipſi ex tali motu brachiorum incaleſcentes, penetrantiorem reddunt illinitionem, nec quicquam timere debent ab eo remedio, à quo ſuis cruciatibus ſolamen ſperant. Si porrò hujuſmodi Aliptæ ex hydrargiroſi labem aliquam contraxerint, veluti tremorem manuum, vertiginem, alvi tormina, ut ſuperiùs diximus, Guaiaci decoctum pro remedio erit. Sicuti enim Mercurius venerei veneni inſignis domitor eſt, ita noxarum, quas Mercurius invexerit, torporem, & nervorum imbecillitatem inferendo, Guajacum corrector erit, ut quod vim fundendi, nec non ſudores promovendi poſſideat. Sic perſæpè bina hæc Remedia palmaria junctis viribus Gallicæ luis curationem ex aſſe abſolvunt, ut Guajacum primò velitatione quâdam Gallicum morbum aggrediatur, & extenuet, mox Mercurius fortiorem pugnam capeſſat, poſtremò idem Guajacum hoſtem conficiat, & reliquias peſſundet.

De Chymicorum Morbis.

CAPUT QUARTUM.

QUamvis Artem cuncta mineralia curandi tenere ſe jactitent Chymici, non impunè tamen ipſi quoque ab illorum vi perniciali evadunt; eaſdem enim perſæpè noxas ac alii Artifices accerſunt, qui circa mineralia exercentur, ac ſi verbis id pernegent, faciei colore ſatis fatentur. Refert *Leonardus à Capua*, *Theophraſtum*, & *Helmontium*, duos celebres Chymicos graviſſimas noxas à ſuorum

[*a*] cap. 7. [*b*] l. 2. Conſ. 3. Etmul. T. p. c. 8. de Vertigine.

Digitized by Google

ſuorum medicamentorum præparatione reportaſſe. *Juncken* (*a*) in Chymiâ ſuâ Experimentali de Antimonio tradit, quòd dum Stibium pulverizatum fumigatur pro conficiendo Vitro Antimonii, Operarii fiunt Pneumonici, & Vertiginoſi. *Ettmullerus* (*b*) ingenuè fatetur, quòd cùm eſſet perfectè ſanus, & Clyſtrum Antimonii præpararet, fortè fractâ retortâ tubulatâ, fumum ex Sulphure & Antimonio hauſiſſe, tuſſique ad quatuor Septimanas vexatum fuiſſe, cujus nullam aliam cauſam ipſe agnovit, quam fumum illum acidum, Spiritus organa aſperantem. Satis curioſum eſt, quod ſibi accidiſſe fatetur *Tachenius* (*c*) in ſuo Hippocrate Chymico; refert enim, quòd cum Arſenicum ſublimare vellet, donec in vaſis fundo fixum permaneret, & poſt multas ſublimationes vas aperuiſſet, ſuavem quendam odorem multâ cum admiratione percepiſſe, ſed poſt ſemihorulam ſtomachum dolentem, conſtrictum, ſenſiſſe, cum difficultate reſpirandi, ſanguinis mictu, colico dolore, ac omnium membrorum convulſione. Olei & lactis uſu ſe mediocriter reſtitutum ait, verùm per integram hyemem febre lenta hecticæ ſimili mulctatum fuiſſe, à quâ decocto ex herbis vulnerariis, & eſu ſummitatum braſſicæ tandem ſe expediit. *Carolum Lancillottum*, Chymicum noſtratem, ſatis celebrem, ego novi tremulum, lippum, edentulum, anheloſum, putidum, ac ſolo viſu medicamentis ſuis, Coſmeticis præſertim, quæ venditabat, nomen, & famam detrahentem.

Abſit tamen, quòd ſtudium hujuſmodi laborem improbum exiſtimem; utique laudandi ſunt Chymici, ut qui ad rerum abſtruſarum tentamen, & corporum naturalium ſcientiam ditandam intenti, publico bono animas ſuas litare non timeant; neque culpandi ſunt, ſi in caſtiganda mineralium virulentia non ſatis cavere queant. Adſtent enim neceſſum eſt, ac totum proceſſum ad Ignis examen, ac fumum Carbonum obſervent, ſi medicamenta ritè parata eſſe debeant, ac tutò exhiberi poſſint, minima ſiquidem variatio, & incuria in Chymicis remediis elaborandis, illorum qualitates ſic immutare poſſe, ut in Venenorum Claſſem tranſeant, ait *Renat. Carteſius*. In hanc rem *Juncken* (*d*) quoque in ſua Præfatione ait, Chymica medicamenta ſalvâ conſcientiâ non poſſe à *Medico* exhiberi, niſi

(*a*) Sc. 5. (*b*) T. p. de Tuſſi p. m. 203. (*c*) cap. 23. [*d*] Ep. 17.

Digitized by Google

ejuſdem manu fuerint parata, ſive à perito Chymico illa viderit elaborari. Sicuti ergo Equiſoni non imputandum, ſi Equum ferocem ac refractarium perdomando, ab eodem aliquandò dejiciatur, & calces referat; ſic ridendus non eſt Chymicus, ſi interdum è ſuis Laboratoris ſquallidus exeat ac attonitus, tanquam unus ex Orci familia.

Paucis ab hinc annis, lis non parva exorta eſt inter Negotiatorem quendam Murinenſem, qui in Oppido hujuſce Ditionis, Finali dicto, Laboratorium ingens habebat, in quo Sublimatum fabricabatur, ac inter Civem Finalenſem. In jus vocavit Finalenſis Negotiatorem hunc, inſtando, ut Officinam extra Oppidum, vel aliò transferret, eò quòd totam viciniam inficeret, dum Vitriolum in Furno Operarii calcinarent pro Sublimati fabrica. Ut verò accuſationis ſuæ veritatem comprobaret, *Mediri* illius Oppidi atteſtationem afferebat, ac inſuper Parochi Necrologium, quò conſtaret, multò plures in illo Vico; & locis Laboratorio proximioribus, quàm in aliis, quotannis interiiſſe. Ex Tabe autem, ac morbis pectoris præcipuè, mori ſolere, qui in illâ viciniâ habitarent, teſtabatur *Medicus*, qui fumum Vitrioli exhalantem maximè culpabat, & proximum Aërem inquinantem, ut Pulmonibus infeſtus, & hoſtilis redderetur. Negotiatoris cauſam ſuſcepit D. *Bernardinus Corradus*, rei tormentariæ in Eſtenſi Ditione Commiſſarius, Finalenſis verò, *D. Caſina Stabe*, illius Oppidi tunc *Medicus*. Variæ propterea ultrò citroque editæ ſunt ſcripturæ ſatis elegantes, in quibus actiter de fumi umbra diſputatum eſt. Negotiatori tandem favêre Judices, & Vitriolum ex capite innocentiæ abſolutum; an Juris peritus ac in re ritè judicârit, Naturæ Conſultis judicandum relinquo.

Ut ad penſum meum redeam, Chymicis injurium me crederem, ſi remedium aliquod, ſive præſervativum, ſive curativum, quotieſcunque ex Arte ſuâ damni plus quàm lucri referunt, proponerem, cum ullus penè ſit morbus, cui ſanando, è Narthecio, ut dici ſolet, Chymici promptum ac paratum non habeant remedium; quare ad alias Officinas lubet divertere.

Digitized by Google

De Figulorum Morbis.

CAPUT QUINTUM.

NEque desunt in omnibus ferè Civitatibus alii Artifices, quibus metallicæ pestes, labem non parvam affricare solent, inter quos Figuli; quæ enim Civitas, quod Oppidum, in quo *Figlina*, Artium antiquissima, non exerceatur? Hi ergo cum plumbo usto, & calcinato indigeant, ad vasa vitreanda, dum Plumbum in vasis marmoreis molunt, lignum teres è Tholo suspensum, illique in alterâ extremitate quadratum lapidem affixum circumagendo, seu cum vasa, antequam in Fornacem indantur, liquato plumbo penicillis obliniunt; totum id, quod virulenti habet plumbum, aquâ sic liquatum, ac dissolutum, ore, naribus, ac toto corpore adsumunt, sicque graves noxas non multò post persentiunt. Nam & ipsi in manuum tremores incidunt primò, mox paralitici fiunt, lienosi, veternosi, cachectici, edentuli, ut rarò Figulum quis videat, cui non sit cadaverosa & plumbea facies. In *Actis Haffniensibus* (*a*) casus memoratur Figuli, cujus Cadavere aperto, repertus fuit Pulmo dexter costis adnatus, ad ariduram ac phtisim vergens; culpabatur autem hujus malæ Pulmonum Constitutionis Ars, quam exercuerat; Artem enim Figulinam didicerat, quam æger ipse sibi parum salubrem expertus, jam, sed non satis rempestivè, deseruerat. *P. Poterius* (*b*) tradit, Figulum Paraliticum factum in dextro latere cum Vertebris distortis, ut Collum obriguisset; hunc ait à se curatum decocto ligni Sassafras, (*c*) & baccis lauri; pariter historiam narrat alterius Figuli, repentina morte extincti.

Hujusmodi affectibus torqueri solent, qui in Figlinis operam suam locant, plumbum tractando. Admiratione dignum est quomodò Plumbum (ex quo, Chymicorum solertiâ, tam magna salubrium remediorum supellex emanat, tum pro internis, tum pro externis malis, ut Chirurgorum Columna vulgò audiat) tam prava semina in sinu recondat, & per solam exhalationem exerat dum conteritur, & aquâ dissolvitur, ut tam malè afficiantur Figuli qui illius operâ indigent. Mirari autem desii, cùm, teste experientissimo

(*a*) Vol. 2. Obs. 21. (*b*) Cent. 2. cap. 36. (*c*) Cent. 3. cap. 40.

Digitized by Google

simo *Boyleo*, mihi innotuit, Argentum vivum, temporis ferè momento, Plumbi fusi vapore figi, ac solidari; adeò ut, sicuti eleganter *Trustbonus* in Diatribâ de respirationis usu, id quod cum Marte Vulcanum feciſſe ajunt *Poëtæ*, idem prorsus faciat Saturnus cum Mercurio, illi compedes injiciendo. Mirum itaque non est, si Saturnus à molâ lapideâ ita contritus, licet frigidæ naturæ, in Tortores suos sic incandescat, dum Figulos, tam dira labe aspergit, in sanguinem ac spiritus torporem invehendo, ac illorum manibus Crucem figendo.

Ineſſe autem Saturno spiritum acidum, acerrimum, penetrantissimum, austerum, testantur omnes Chymici, ac suo periculo satis norunt Depuratores Auri, & Argenti ob plumbi mixturam; tali enim acrimoniâ pollere spiritum Plumbi tradunt *Collect. Chymica Leyden.* (*a*) Auctores, *ut si quis ore, vel naribus, dum instituitur cupellatio, vapores è plumbo exhalantes excipiat, exinde suffocari possit, ac qui parùm caverint, omnium dentium casum pati soleant.*

Cùm Instituti mei ratio ad lustrandas Artificum Officinas (si ritè in explorandis morborum causis occasionalibus, quibus Operarii tentari solent, pensum meum vellem absolvere) identidem me compelleret, mentem lubido incesserat, ut hic loci animadversiones aliquot in Figlinis à me factas recenserem circa mechanicum artificium fictilia vitreandi, quod artificium, sicuti antiquissimum est, uti ex erutis è terra ruderibus satis constat, ita perneceſſarium est. Nam si modum vasa fictilia vitreandi non haberemus, nimio sumptu stannea, & cuprea Vasa pro re coquinaria, & mensarum supellectile, adhibere cogeremur. Etenim non minis admiratione, quàm disquisitione dignum credidi, quomodò scilicet opera figlina priùs cocta in fornacibus, mox plumbo calcinato, & cum pulvere silicum contrito liquatoque oblinita, rursusque Fornacibus, indita, vi ignis vitreatam crustam illam induant, quâ fit, ut magno usui sint in omnibus penè rebus; nihilque magis inculcent Chymici, quàm quòd in Spagyricis operationibus perficiundis vitreata vasa adhibeantur. Verùm ab hujusmodi negotio non tam promptè expedire posse me sentio, quin multùm à

(*a*) cap. 165.

propo-

Digitized by Google

propoſito meo digrederer, veritus propterea; ne mihi, ubi de figulari materiâ agitur, juſtè obtrudi poſſit Horatii illud.

Amphora cœpit.

Inſtitui, currente rota cur Urceus exit?

conſilium hoc meum ſeponam, cui forſan occaſione magis propriâ indulgebo in opere, quod meditor de *Artium Mechanica Rationali.*

Quoad hujuſmodi Artificum curationem, attinet, petrarò talia remedia adhiberi poſſunt, ut integræ ſanitati reſtitui queant. Cùm enim auxiliares *Medicorum* manus non expoſcant, niſi cùm manibus, & pedibus omninò capiti ſunt, & viſcera prædura habeant, ac ſimul aliud malum, ſumma nimirùm paupertas, illos premat, ad Pauperum Medicinam confugiendum erit, & ea præſcribenda, quæ morbum ſaltem leniant, eos imprimis monendo, ut Artem deſerant, Purgationes Mercuriales, ut ex Mercurio dulci cum Electuario lenitivo ad plures dies aliquandò utiliter adhibui, nec non illinitiones ex petroleo noſtro manibus & pedibus. Chalybeata remedia, quæ non multæ ſunt impenſæ, ad Viſcerum duritiem emolliendam, ad longum tempus tamen adhibita, non levem præſtabunt operam; ſola Chalybis limatura cum Cinnamomo in Vino infuſa, cœteris martialibus remediis chymicè paratis, veluti forſan efficacior, & miſeræ horum Artificum conditioni minus gravis, erit præferenda.

Cùm in Figulorum Officinis varii ſint Operarii, ac alii in creta manibus ac pedibus verſanda, ſubigenda, occupati ſint; alii ſedendo ad rotam tornatilem vaſa conforment, non omnes propterea Figuli ſuperiùs recenſitis affectibus tentari ſolent, quod ſcriò advertendum, ne ſolo Figuli nomine audito, ad remedia noxas è minerali materia contractas corrigentia, confugiamus, omnes tamen, cùm ſemper terram mollem tractent, ac in locis humidis degant, ut plurimùm luridi ſunt, decolores, cachectici, ac ferè ſemper valetudinarii. Qui tamen ad rotam ſedentes, illam pedibus circumagendo, vaſa confingunt, ſi alioquin oculorum imbecillitate laborent, vertiginoſi fiunt, ſicuti etiam nimis pedes defatigando, non ratò Iſchiade tentari ſolent, idcircò iis remediis, quæ ad hujuſmodi affectus à Practicis præſcribi ſolent, ſi non ad malum prorſus tollendum, ſaltem leniendum, illis erit ſuccurendum.

Digitized by Google

De Stannariorum Morbis.

CAPUT SEXTUM.

Stannum, quod *Plinius* Plumbum album vocat, Chymici verò *Jovem*, ac medium volunt inter Lunam, & Saturnum, non vulgarem habet uſum in privatis Civium domibus, ad illorum menſas nobilitandas, nec non apud fuſores metallorum pro conflandis Tormentis bellicis, Campanis, aliiſque rebus, atque etiam apud Chymicos, qui ex ſtanno ad varias corporum ægritudines parare norunt varia remedia, uti butyrum Jovis, cryſtallos, bezoarticum joviale, & alia hujuſcemodi. Stannum igitur, non ſolùm in Fodinis, ſicuti omnia metalla, dum eruitur, ac dum extra Fodinas excoquitur & repurgatur, ſuos Operarios lædit, ſed etiam in mediis Civitatibus eoſdem dum lances veteres fundunt, ac renovant, & ſcalptis nitorem conciliant, malè plectit. Stannarii itaque ea ſymptomata pati ſolent, quibus obnoxii ſunt Plumbi fuſores, & molitores, quales Figuli; conſtat enim ex Mercurio, & Sulphure acri, quare cùm illud fundunt Operarii, non poſſunt, quin pernicioſos halitus per os excipiant.

Satis curioſam hiſtoriam de Stannario quodam habemus apud *Etmullerum* (*a*) in Collegio Conſult. Artificem hunc ait primò tuſſi, mox tantâ anxietate, ac reſpirandi difficultate correptum, noctu potiſſimùm, ut lecto exilire, feneſtras aperire, auram recentem inſpirare, & per totam domum noctambulus vagari, donec inciperet dies albeſcere, quo tempore omnia ſilebant accidentia; tam gravium Symptomatum cauſam Vir Experientiſſimus acceptam refert fumis mercurialibus Metallorum. In Jove etenim multum Antimonii volatilis luxuriare ait, quod cum nitro mixtum vim fulminantem adſciſcit; talem Aſthmatis ſpeciem inter affectus convulſivos refert, plexu nerveo nimirum in ſpaſmum adacto, & Pulmonum expanſionem prohibente.

Hujuſmodi Artifices in Civitatibus paſſim viſere eſt, ac ubi Medicam opem expoſcant, iiſdem cautionibus erunt curandi ac cæteri Metallurgi; Ad pectus tamen, tanquam primam morbi ſedem, primò reſpiciendum, præcipuæ enim illorum querelæ de anhe-

(*a*) Caſus 17.

Digitized by Google

inhelitus anguſtiâ ſunt. Curandi itaque erunt tanquam aſthmate montano laborantes, cavendo ab iis, quæ vi exſiccandi polleant; Butyrum potiùs, lac, emulſiones ex amygdalis, & melonum ſeminibus, ptiſanæ hordeaceæ, & ſimilia erunt ex uſu.

Remedia quoque jovialia ſuperiùs enumerata poſſent præſcribi, ac præcipuè *antihecticum Poterii*, quod ex regulo antimonii & jove paratum dicitur, nam ut ſuperius dictum, noxæ quas metalla inferunt, non niſi metallicis remediis emendantur.

De Vitriariorum, & Specullariorum Morbis.

CAPUT SEPTIMUM.

IN univerſâ Artificum Republicâ non eſſe, qui rectiùs ſapiant, exiſtimo, quàm qui Vitrariam exercent. Ii etenim, ubi 6. menſium ſpatio operati fuerint (hyeme ſcilicet, ac vernali tempore) ab opere feriantur, & ubi 40. ætatis annum attigerint, opportuna abdicatione Arti ſuæ Vale dicunt, ac reliquum vitæ tempus exigunt, iis perfruendo, quæ in otia tuta repoſuere, vel alteri opificio operam ſuam impedunt. Intolerandus profectò ad longum tempus eſt tam improbus labor, qui hujuſmodi Operarios exercet, & qui non niſi à robuſtis hominibus & in vigenti ætate ſuſtineri poſſit. Innoxiam quidem eſſe ex ſui natura maſſam illam ex vitro fuſam, ac in fornacibus fluitantem, ſeu labem, ſaltem ſenſibilem ſuis Artificibus non affigere exiſtimo, cùm nullæ ipſis de hoc ſint querelæ, neque ullus gravis odor in Vitrariis Officinis nares percellat. Non vacat hic in maſſæ illius ex qua Vitrum conflatur naturam, neque in mechanicum artificium, quo, flatu mediante, Vitra figurantur, altiùs inquirere; ſolùm, quòd rem meam ſpectat, noſſe ſufficiat, quòd quicquid noxii ab hujuſmodi opificio hiſce Artificibus advenit, totum ab ignis violentiâ, & quorundam mineralium mixturâ ad coloranda interdum vitra proficiſcatur. Cùm igitur ſeminudi, rigenti hyeme, ad ardentiſſimas fornaces continuò adſtent, vitrea vaſa conflando, oculorum acie in ignem, & Vitrum fuſum ſemper intentâ, non poſſunt quin gravibus noxis afficiantur. Oculi itaque primum ignis impetum ſuſtinent, propterea acri lippitudine perſæpe infortunium ſuum plorant, & graciles-

Digitized by Google

cunt, illorum naturâ ac ſubſtantiâ, quæ aquea eſt, à nimio ardore exauſtâ, ac abſumptâ. Siti quoque inexplebili eandem ob cauſam continuò vexantur, ut frequenter cogantur, bibere Vinum autem lubentiùs, ſed immoderatè, quàm aquam potant, aquam enim, ubi quis quacumque ex cauſa nimio ardore exæſtuet, nocentiorem, quàm Vinum exiſtimant, ob multos caſus eorum, qui æſtuantes frigidâ epotâ, ſubita morte occubuerint.

Morbis quoque Pectoris, obnoxii ſunt; cum enim pectora Aëri ſemper habeant expoſita ſolo induſio contenti, illiſque tandem, peracto opere, ex Vulcania illa Officina ad alia loca frigidiora excundum ſit, nequit Natura, ut ut fortis, ac robuſta tam graves ac ſubitas, mutationes diù tolerare; hinc Pleuritides, Aſtmata, ac tuſſes diuturnæ contingunt.

Longè verò pejora infortunia ſubeunt qui Vitra colorata pro armilis, ac mundo muliebri plebejo, aliiſque uſibus, conficiunt; cùm enim ad colorem Cryſtallo conciliandum illis neceſſe ſit *Boracem* calcinatum, ac *Antimonium* una cum aliqua auri portione, & hæc omnia in pulverem impalpabilem contrita cum Vitro commiſcere, ut exinde paſtam conficiant pro tali opere, non poſſunt dum id agunt (ut ut faciem obvelent, & avertant) quin pravos halitus ore excipiant, quare perſæpè evenit, ut nonnulli ex illis exanimes concidant, ac interdum ſuffocentur, ſeu temporis progreſſu ulcera in Ore, Oeſophago, & Trachea iis ſuboriantur, ac tandem in Tabidorum familiam tranſeant, Pulmonibus ulceratis, ut ex cadaverum apertione manifeſtè patuit.

Non parùm equidem mecum ipſe demiratus ſum quomodò mixtura hæc *Boracis*, *& Antimonii* cum vitreâ maſsâ tam pernicialem vim adſciſcat; rem tamen ita ſe habere, licet hujus non ſim oculatus teſtis (cùm hæc Civitas officinam Vitriariam quidem habeat, ſed in quâ Vitra non colorentur) perſuaſum habeo, utpote per literas mihi communicatam ab Excellentiſſimo *D. Ioſeph. de Grandis*, olim in Mutinenſi Gymnaſio Auditore meo, qui nunc Venetiis (ubi Inſula, Murano dicta, inſignes Vitriariæ Officinæ extant) ſummâ cum laude Medicinam & Anatomen exercet. Id eſt quod innuebam rerum mixturas peritioribus *Medicis* perſæpè imponere, ac præſertim ubi operatio ignis accedat, qui licet ab *Helmontio*

Digitized by Google

montio rerum Corruptor, & Mors appelletur, multarum rerum tamen Auctor eſt & parens, ut ſcitè, & plus quàm Chymicè, ſcripſerit *Plinius*, (a) *ex eadem materia aliud gigni primis ignibus, aliud ſecundis, aliud tertiis.*

Qui verò *Venetiis* præſertim, ad Specula conficienda operam ſuam impendunt, non ſecus ac Inauratores, Mercurii feritatem experiuntur dum ingentes tabulas cryſtallinas Argento vivo oblinire, ut parte ex alia clarior imago reddatur, pro more habent. Hoc artificii genus Antiquis ignotum fuiſſe ſatis credibile eſt, ut de quo nullam habeat mentionem *Plinius*, (b) qui in Hiſtoriâ ſuâ naturali varios modos, quibus parabantur Specula, deſcribit. Specularii ergo Artifices, Mercurium tractando, Paralitici fiunt, Aſthmatici, aliiſque ſuperiùs memoratis affectibus obnoxii. Sic *Venetiis* in *Inſulâ Murano* dictâ, ubi ingentia ſpecula parari ſolent, videre eſt hoſce Artifices invitè, ac torvis oculis miſerias ſuas, ſuis in ſpeculis contemplantes, ac Artem, cui ſe addixerint, execrantes. Ex Epiſtolâ (c) *ad Societatem Anglic. Venetiis* miſsâ (ut ex ejuſdem Societatis actis conſtat) habetur, eos, qui *Venetiis* operantur ad illiniendam Speculorum faciem averſam, apoplecticos perſæpè fieri.

Quoad medica præſidia nihil hic adjiciam, cùm eandem curationem hiſce Artificibus adhibere liceat, quam cœteris convenire diximus, qui in ſuis Opificiis mineralibus utuntur, & ad Vulcanias Officinas operantur.

De Pictorum Morbis.

CAPUT OCTAVUM.

Pictores quoque variis affectibus, ut artuum tremoribus, Cachexiâ, dentium atredine, faciei decoloratione, melancholiâ, odoratus abolitione, tentari ſolent, ac perrarò contingit, ut *Pictores*, qui aliorum imagines elegantiores, & coloratiores, plus quàm par eſt, ſolent effingere, ipſi colorati ſint ac boni habitus. Ego quidem quoquot novi Pictores, & in hac, & in aliis Urbibus, omnes ferè ſemper valetudinarios obſervavi, & ſi Pictorum hiſto-

(a) l. 37. H. N. c. 26. (b) l. 33. c. 9. (c) T. 1. M. Apr.

Digitized by Google

riæ evolvantur, non admodum longævos fuiſſe conſtabit, ac præcipuè, qui inter eos præſtantiores fuerint. *Raphaelem Urbinatem*, Pictorem celeberrimum, in ipſo juventæ flore è vivis ereptum fuiſſe legimus, cujus immaturam mortem *Balthaſſar Caſtilioneus* eleganti carmine deflevit. Culpari quidem poſſet illorum Vita ſedentaria, ac genius melancholicus, dum ab hominum ferè commercio ſejuncti mentem in phantaſticis ſuis Idæis ſemper involutam habent, aſt alia potior cauſa ſubeſt, quæ Pictores morbis obnoxios reddit, colorum nempe materia, quam ſemper præ manibus habent ac ſub ipſis naribus, ut Minium, Cinnabaris, Ceruſſa, Vernix, Oleum nucum, lini, quibus utuntur ad colores temperandos, multaque ex variis foſſilibus pigmenta. Hinc in illorum Officinis latrinalis odor percipitur, qui ſatis gravis è Vernice, & prædictis Oleis expirat, & capiti valde infenſus eſt unde forſan odoratus abolitio deducenda. Ipſi quoque Pictores in ipſo opere ſordidas, ac pigmentatas veſtes ſolent inducre, quare fieri nequit quin ore, ac naribus pravos halitus excipiant, qui ad ſpirituum animalium ſedem pereptrando, ac per vias ſpiritales ſanguinis domicilia ſubeundo, naturalium functionum œconomiam perturbent, & ſuperiùs memoratos affectus excitent. Cinnabarim ſobolem eſſe Mercurii, Ceruſſam ex Plumbo parari, Æs viride ex Cupro, colorem ultramarinum ex Argento (cùm metallici colores vegetabilibus longè durabiliores ſint, & hanc ob cauſam à Pictoribus magis expetantur) ſicque omnem ferè colorum materiam, è mineralium claſſe deſumi, nemo non novit, & propter hanc cauſam ſatis graves noxas ſubſequi. Iiſdem igitur affectibus, licet non ita graviter, illos vexari neceſſum eſt, ac cœteros Metallurgos.

Satis curioſam hiſtoriam in hanc rem deſcribit *Fernelius* (*a*) de Pictore quodam *Candegavenſi*, qui digitorum, & manuum tremoribus primùm, mox convulſione, correptus eſt, brachio quoque in conſenſum tracto; huic poſtmodum ſupervenit idem in pedibus vitium, tandem dolore tam gravi in ventriculo, & utroque Hypochondrio torqueri cœpit, ut nec Clyſteribus, nec Fotibus, nec Balneis, nec ullo remediorum genere quicquam levaretur. Huic in accellione unicum ſolamen repertum, ut tres, quatuorve homi-

nes

[*a*] de Lue Vener. cap. 7.

Digitized by Google

nes ventri toto ſuo pondere incumberent, ſic enim compreſſo abdomine minùs cruciabatur; poſtremò ad tres annos tam acriter vexatus, tabidus interiit. Magnas concertationes inter celebriores *Medicos* exortas eſſe ait, circa tanti mali veram, ac genuinam cauſam, tum ante, tum poſt Cadaveris apertionem, cum in Viſceribus nil præternaturale appareret. Cùm hanc Hiſtoriam perlegerem, ingenuam *Fernelii* confeſſionem, more ſcilicet magnorum Virorum, ut ait *Celſus*, ſum admiratus, *omnes ſiquidem aberamus à Scopo, & tota, quod ajunt, via erabamus*, inquit ille, ſubdit tamen, quòd cum Pictor ille penicillum digitis, non modò extergere pro more haberet, ſed etiam imprudens, & incautus illum exugeret, veriſimile fuiſſe, ut è manuum digitis, partium continuatione, Cerebro, totique nervoſo generi communicatam fuiſſe Cinnabarim, per os vero admiſſam *Ventriculum, & Inteſtina inexplicabili, ac maligna qualitate infeciſſe, qua tantorum dolorum cauſa occulta fuerit.*

Neque verò aliunde illorum cachectici habitus, & decoloratio petenda, quàm à pravâ colorum indole, ſicuti, & melancholicæ paſſiones, quibus ut plurimùm obnoxii ſunt Pictores. *Antonium de Allegris Corrigienſem*, è patriâ propterea *Corrigium* dictum, adeò melancholicum fuiſſe, imò ſtupidum, tradunt, ut nec ſui, nec ſuorum Operum dignitatem ac præſtantiam cognoſceret, adeò ut digna honoraria ſibi data, iiſdem à quibus acceperat reportarit, veluti erraſſent aureo pretio erogato pro iis picturis, quibus nunc nullum ſatis eſt pretium.

Cùm Pictores ergo vel ex enarratis affectibus, vel aliis morbis vulgaribus laborare continget, particulari ſtudio erunt curandi, ut unà cum remediis communibus, peculiaria adhibeantur, quæ noxas è minerali materiâ contractas reſpiciant, de quibus ſatis ſupra, ne toties eadem cum tædio legentium repetamus.

De Morbis quibus tentari ſolent Sulphurarii.

CAPUT NONUM.

CUm inter mineralia ad hujus vitæ commoda non paucos habeat uſus Sulphur, ſed non leves quoque noxæ iis, qui illud coquunt, fundunt, ac eodem utuntur in ſuis operibus elabo-

Digitized by Google

elaborandis, ex illo conſequantur; in hoc capite videndum, quæ mala ſulphurarii Artifices patiantur. Qui ergo Sulphure accenſo, ſeu liquato utuntur, tuſſim, dyſpnœam, raucedinem, ac lippitudinem contrahunt. Sulphur duplici ſubſtantiâ conſtare docet ejuſdem analyſis, unâ pinguí & inflammabili, alterâ acidâ ignis extinctivâ; Sulphure igitur igne liquato, multòque magis accenſo, acidum illud volatile in fumos attollitur, qui per os ſuſcepti, memoratis affectibus occaſionem, præbent, tuſſim præcipuè, ac lippitudinem excitando; mollis enim ac delicata Pulmonum, & Oculorum ſtructura, à pungente acido inſigniter læditur. (*a*) Sic *Martialis* varios Negotiatores, & Operarios, recenſens, ut Ærarios, Nummularios, Piſtores, Judæos, qui illius ſomnum nocturnum ac diurnum *Romæ* nimio ſtrepitu interturbabant, ut Rus ſecedere cogeretur, inter illos numerat Sulphurarios, quos lippitudinis vitio notat.

Nec ſulphurata lippus Inſtitor mercis.

Quantâ vi polleat aura ſulphurea, norunt ipſæ mulierculæ, quæ ut ſuis velaminibus candorem concilient, illa fumo Sulphuris accenſi ſuperſternunt; norunt etiam purpureas roſas decolorare, & lacteas reddere,

Tingit & afflatas Sulphuris aura roſas.

ait *Poëta*. In Germania pro more habent Dolia fumo Sulphuris ſuffumigare, ut Vinum Rhenanum ad plures annos à muciditate tueantur, teſte *Helmontio* in Tractatu de Aſtmathe, & tuſſi; Acidum ergo Sulphuris, quod pectori, & aſperæ arteriæ eſt maximè hoſtile, ipſum eſt quòd hujuſmodi affectus inducit. Nota eſt hiſtoria mœchæ mulieris, quæ cùm amaſium ſuum, marito ſupervenienre, ſub lecto abſcondiſſet, ſuperpoſito, ut crimen magis cœlaret, ſulphurato velamine, ſe ipſam prodidit, ille enim à recenti Sulphuris odore percitus, non potuit quin altè tuſſiret, ac ſternutaret. In hanc rem ſuccurrit caſus Piſtoris, qui cum videret in ſuo Hypocauſto rotulas Sulphuratas accenſas, quibus uti ſolent ad ſuccendenda ligna timens ne domus conflagraret, pedibus rotulas illas auſus eſt premere, ut ignem extingueret, ſed parùm abfuit, quin mortuus concideret; ad multos tamen dies ſæviſſimâ

(*a*) l. 12. Ep. 57.

tuſſi

tuſſi vexatus eſt, unà cum magna reſpirandi difficultate, conſtricta nempè à magno illo acido exſpirante Pulmonum Veſiculari ſtructurâ. Olei amygdalarum dulcium, & lacteæ dictæ uſu aliquantiſper levari viſus eſt, aſt intra unius Anni ſpatium in Libitinæ cenſum tranſiit. *Etmullerus* de Vitiis Expirationis læſæ, ex fumis nitri, & Sulphuris pertinaciſſimam tuſſim, ac reſpirandi difficultatem oriri obſervavit. Nec quis obtrudat, quòd Sulphur Pulmonum Balſamum vulgò audiat, nam id verùm eſt quandò Sulphur acido ſuo, quo abundat, ſpoliatum fuerit; uti ſcitiſſimè advertunt *Juncken* in Chymiâ ſuâ Experimentali, & laudatus *Etmullerus* in ſua Mineralogia, ubi ait Sulphur meritò Pulmonum Balſamum vocari, quando (*a*) *illius pinguedo balſamica* à parte acidâ corroſivâ fuerit ſeparata. Quomodo autem Acidum à Sulphure ſeparari poſſit, tradit ibidem *Juncken*, ſublimando nempe Sulphur cum Coralliis, Cornu C., quæ illius acidum combibant.

Quomodò verò in Praxi Profeſſorum non pauci, ſaltem apud Noſtrates, Sulphuris Spiritum in morbis Pectoris præſcribant, ego non video, cùm enim apud Auctores paſſim legerint, in hujuſmodi affectibus Sulphur primas tenere, quaſi Sulphuris acidum idem ſit ac totum concretum, pars eaſdem vires habeat, quas totum, quod maximæ ſupinitatis indicium eſt, anſam errandi capiunt. Eundem fermè errorem obſervare licet, cùm ad ſcabiem curandam pro remedio interno ſpecifico, eundem ſpiritum Sulphuris ad longum tempus in aliquo Juſculo Scabioſis propinant, non alia ratione ducti, quàm quòd Sulphur potiſſimum remedium ſit, ac baſis unica Unguentorum, quæ parantur ad pſoram exterminandam. Tales ergo Operarii, quantum poſſunt, à Sulphuris fumo excipiendo cavere debent, ac pro tuſſi leniendâ Syrupo de Althæâ, emulſionibus ſeminum melonum, priſſanâ hordeaceâ, Oleo amigdal. dulcium, & dictâ lacteâ familiariter uti.

De Morbis quibus obnoxii ſunt Fabri Ferrarii.

CAPUT X.

LIppitudini quoque obnoxios eſſe *Fabros ferrarios* quotidiana docet experientia, quod non tam ex ignis violentiâ

(*a*) c. de ſulph.

Digitized by Google

fieri crediderim, dum Oculorum aciem in ignem ferè ſemper intentam habent, quàm ob ſulphurea effluvia è candenti ferro exhalantia, quæ Oculorum membranas feriant, ac vellicent, unde limphæ è glandulis expreſſio, & lippitudo, unà cum Ophtalmiâ quoque, perſæpè conſequantur. *Demoſthenis* Patrem Fabrum Macheropœum fuiſſe referunt, ac eundem lippum deſcribit *Juvenalis*; ſic enim loquens de *Demoſthene.* (*a*)

Quem Pater ardentis Maſſæ fuligine lippus
Carbone, & forcipibus, gladioſque parante.
Incude, & luteo Vulcano, ad Rethora miſit.

Verbum illud, *luteo Vulcano*, quod Poëta confinxit, obſervans (quo Epitheto Poëtarum nullus Ignem, quòd ſciam, inſignivit, cum illum coruſcum, nitidum, roſeum, appellent) putaram hìc forſan innui luteum colorem, quo metalla fuſa, ob Sulphur quod in ſinu ſuo continent, Fabrorum facies depingunt, ut in tormentis conflandis interdum obſervavi; verùm cum in citato verſu vox illa, *Luteo*, ſyllabam primam correptam habeat, nequit color flavus ſignificari, ſed quid lutoſum.

Cum ergo in ferri ſubſtantiâ non parva Sulphuris portio concluſa ſit, mirum non eſt, ſi dum Ferrum excoquitur, tenues particulæ ſulphureæ ex Ferro, & Carbonibus quoque exſpirent, quæ Oculorum membranas, tanquam acutiſſima Spicula laceſſant, ſicque acres lippitudines, & ophtalmias excitent. Ego certè multos Fabro de hujuſmodi affectibus conquerentes audivi, ac remedium expoſcentes, quibus ſuadere ſoleo, ut lac muliebre, aquam hordei, & ſimilia attemperantia adhibeant, ac ſi inflammatio urgeat, ſanguinem mittant. Sero vaccino, atque emulſionibus ſeminum melonum, ac diætâ refrigerante utantur, quæ propria eſt Artificum, qui ad ignem exercentur; commendatur in ſpecie Beta quæ ad alvum mollem ſervandam valdè confert, tales enim Artifices ventris adſtrictione laborare ſolent. Sic à *Martiali* (*b*) appellantur *Fabrorum prandia Betæ*; ſi contumax verò ſit lippitudo ſalutaris comperta eſt aqua ipſa in quâ ferrum candens ſolent extinguere; monendi quoque ſunt, ut quantum poſſunt à ferri bullientis ac radiantis obtutu Oculos avertant.

De

[*a*] Satyra 10. [*b*] l. 13. Ep.

Digitized by Google

De Gypsariorum, & Calcariorum Morbis.

CAPUT XI.

HAud minus à Gypso, & Calce malè plectuntur, qui materias istas in Fornacibus excoquunt, tractant, ac in Officinis divendunt. Gypsum inter venena recenseri, nemo non novit, epotum enim strangulando mortem infert; Sic L. *Proculejus* Augusti familiaris cum stomachi dolorem perferre non posset, Gypso mortem sibi conscivit, teste (a) *Plinio*. Qui ergo illud coquunt, præparant, molunt, cribrant, venundant, uti persæpè observavi, magnâ respirandi difficultate premi solent, alvum præterea adstrictam habent, hypochondria dura, ac distenta, decolores sunt, ac verè gypsatam faciem præferunt, iique potissimùm, qui Gypsum coctum molâ asinaria conterunt, & cribrant, uti etiam *Gypsoplastæ*, qui varia opificia, ac præcipuè Simulacra, & effigies ex Gypso conficiunt ad Sacrarum Ædium, Aularum Principum, & Bibliothecarum ornatum quoque qui mos perantiquus est.

Indocti primùm, quanquam plena omnia Gypso.
Chrysippi invenias; (b)

Sic *Juvenalis* divites indoctos sugillans, qui ut sapientiæ famam apud vulgus aucuparentur, Philosophorum simulacris Bibliothecas suas exornabant. Ut ut ergo hujusmodi Operarii, velamen ori apponant, fieri nequit, quin volitantes atomos gypseas per os & nares admittant, quæ vias spiritus subeant, & cum lymphâ permixtæ, in tophos concrescant, seu Pulmonum anfractuosos ductus incrustando, respirationem intercipiant.

Hic mihi liceat paululùm digredi, & circa Gypsi naturam paulisper immorari; qui enim de Fossilibus egere, non satis apertè Gypsi naturam, ac indolem mihi videntur exploraſſe. Gypso vim emplasticam, adstringentem, inesse, scripsit *Dioscorides*, hoc idem adstruit *Galenus* variis in locis. Cognatam Calci rem Gypsum esse, scripsit *Plinius*. Facultatem obstruentem, suffocantem eidem adscribunt Recentiores, uti *Cæsalpinus* in l. de Metallicis; (d) *Amatus Lusitanus* vim summè exsiccantem in Gypso agnoscit, ait enim,

[a] l. 36. H. N. c. 24. [b] Sat. 2. (c) l. 5. c. 92. [d] Cent. 4. Cur. 41.

Digitized by Google

qui Gypſum parant majori ex parte mori, quia caput ob nimiam ſiccitatem ex Gypſo contractam debile, & imbecille eſt, unde quæ concoquere debebat non concoquit, & quæ retinere non retinet, & ſic materia ad ſubjectas partes decidat, phtiſimque inducat. Hoc lepido commento Gypſi pravitatem deſignat recutitus Auctor.

Ego quidem, *ni me philautia fallit*, aliam Gypſo naturam, adhuc forſan inobſervatam, ineſſe perſuaſum habeo, vim nempè expanſivam, & elaſticam, Calci nequaquàm cognatam, imò potiùs contrariam; obſervari enim mihi non ſemel contigit. Fabros Murarios Mutinæ, ubi multæ ſunt Porticus, dum Columnas veteres ruituras (ædificiis ſuper magnas trabes innitentibus) diruunt, & novas Columnas marmoreas ſupponunt, vel lapideas ſubſtruunt, obſervavi inquam hoſce Artifices, Columnas novas ex Calce, & lapidibus compingere, ad duas verò ulnas circiter, propè finem, ubi Columna ædificio ſuperſtanti, & trabibus innixo ferruminari debet, Gypſo uti, nequaquam verò Calce. Hujuſmodi Opificium animadvertens (qualis obſervatio in hac Urbe Ciſpadanæ Regionis omnium antiquiſſimâ ſatis obviam eſt) ab ipſis Fabris cauſam quæſivi, quare Calce non utantur in opere perficiundo, & cur potiùs Gypſo, quàm Calce opus claudant, ac veluti ſigillo quodam obſignent, reſponſumque eſt, murum ex Calce conſtructum ſubſidere, ex Gypſo verò ſurſum attolli, ac revera res miranda eſt; nam ubi quinque, vel ſex dies à Columnâ ſubſtructâ elapſi fuerint, nullo ferè negotio Trabes, quæ hinc indè totam molem ſuſtentabant, ſubtrahuntur, imò fere ex ſe ipſis concidunt; at ſi opus ex calce tantùm perficerent, vel ſumma difficultate, vel magno ædificiorum periculo, & concuſſione fulcra ſubtraherentur.

Cognatum ergo Calci Gypſum eſt coagulandi vi, & efficaciâ, utrumque enim aquâ temperatum, ac diſſolutum unit, agglutinat; Gypſum verò elaſticitatem magnam intus recondit, dum ingentes moles ſurſùm elevat. Non ſolùm autem ſuperiùs, ſed inferiùs quoque, & circumquaque Gypſum premere obſervavi, ſed ſenſibiliter magis vim ſuam exerere, ubi minor fuerit reſiſtentia; obſervatur etenim, quod ſi ſuper trabem aliquam murus ex lateribus & Gypſo conſtruatur, & alii veteri ſuperpoſito uniatur, obſervatur, inquam, trabem quamvis fortiſſimam deorſum inflecti, ut quæ aërem,

Digitized by Google

aërem ſubjectum habeat, neque hanc flexionem ex nimio pondere, quod perſæpè exiguum eſt, ſed ex premente Gypſo, ortum ducere. Calcis porrò id proprium eſt, ut humido ſemper gaudeat, & nunquam veteraſcat, undè Muri propè ſolum, & in ipſis ædium fundamentis ferrei penè ſunt. Gypſum verò propè terram marceſcit, & ſpontè concidit, in ſummo loco verò, licet imbribus perfuſum, ut in caminis, Calci ſolidate non cedit.

Ut autem ad rem redeam, mirum non eſt, ſi gypſeæ particulæ per trachæam in ſpiritus receptacula exceptæ, ibique cum ſeroſo latice è glandulis exſudante commixtæ, tam perniciales effectus pariant, vi ſuâ expanſivâ fiſtulares ductus comprimendo, & aëri curſum & recurſum prohibendo. Ad corrigendas verò noxas è Gypſo contractas (quamvis ubi admiſſum fuerit, non tam facilè curationem ſuſcipiat) varia ab antiquis præſcribebantur remedia; *Galenus a)* ſecundo de Antidotis Lixivium è cineribus ſarmentorum vitis commendat, quod idem confirmat *Guainerius*, (*b*) qui cinerem ipſum pondere tertii exhibet, *Sennertus* laudat ſtercus muris. (*c*) Ego Oleum amygdal. dulc. recens extractum, ac emulſiones ex ſeminibus melonum cum aliquo levamine id genus Artificibus exhibui, ſed in hoc opere perſeverantes, omnes Aſthmaticos, & Cachecticos, ut plurimùm occumbere obſervavi. Cadaver aliquod ex hiſce Artificibus, aliiſque Opificibus libenter diſſecuiſſem, ſed nec prece, nec pretio à noſtrati plebe impetrare licet, ut inſpectio ulla fiat in denatis ex aliquo non vulgari morbo; imò ſi quis id repoſcat in publicum bonum, incandeſcunt in *Medicum*, quòd morbi cauſam, quàm ignorarit, curiosè poſtmodum perſcrutari velit.

Non ita verò noxia eſt Calx iis, qui eam tractant, veluti Gypſum; Calx recens è fornacibus educta igneam vim rejectat, ac urit, miratur propterea *Paulus Zachia* (*d*) quomodò in quibuſdam Civitatibus permittantur Fornaces, in quibus Calx excoquatur, ob evaporationem, quam emittunt, pectori infeſtam. Nihil eſt autem quod, poſtquam arſerit, ignis ſemina diutiùs retineat, quàm lapis calcarius; Siquidem Calx ad annum in loco ſicco aſſervata, cum aquâ diluitur,

[*a*] cap. 7. [*b*] de Ven. cap. 8. [*c*] Tom. 3. l. 6. P. 6. cap. 2. [*d*] Q. M. L. l. 5. Tit. 4. Q. 7.

Digitized by Google

diluitur, fumigat, & latentem vim ignis prodit, dum aquam facit effervescere; progressu tamen temporis, dum in pulverem fatiscit, ac veteraſcit, multum igneâ de vi illi decedit; minus ergo tunc temporis oblædit Artifices, acrimoniam semper tamen corrosivam retinet; hinc fauces, & oculos mordet, & vocem asperat; facilis tamen medela est potus frigidæ, & emulsiones seminum melonum, ac seminum frigidorum Calx Fabris muratiis manus rugosas facit, ac interdum ulcerat, si tamen scabiosæ fuerint, illas à scabie liberat; quare non immeritò inter remedia antipsorica Calx locum habet, acidum nempè illud, quo Psora scatet, vi suâ alchalicâ emendando, quam ob causam Calcis decoctum in Diabete commendatur à *Willisio* in Pharmaceutica Rationali; quamvis enim, ait ille, videatur hujusmodi decoctum, aptum potiùs ad Urinæ fluxum proritandum, ob vim calorificam, & attenuantem, quia tamen sales acidos fusionis causam temperat, ac infringit, Urinæ profluvio medetur; ob eandem rationem à *Richardo Mortono* Calcis decoctum in Tabe pulmonari magnis laudibus celebratur.

Calci vivæ bina esse Salia, quæ post calcinationem quieta maneant, ab aquâ verò dissoluta & in mutuum conflictum concita, noram illam cuique effervescentiam efficiant, putant nonnulli, quam opinionem tamen suspectam esse ait, *Joan: Bohon* (*a*) in suis Meditationibus de Aëris influxu, cum observationè constet, Alchalica fixa & puriora ab aquea humiditate sine acidi collisione calorem concipere. Mirabatur *D. Augustinus*, (*b*) Calcem in aquâ fervere, in oleo frigere. Calci vivæ multum Salis alchalici inesse, cùm remedia ex Calce parata ad sordida ulcera, in quibus multum acidi luxuriat, sananda, passim usurpari soleant, profectò credendum est. Ad corrigendas ergo noxas, quas calcarii Artifices interdum contrahunt, opportunum erit decoctum tepidum Malvæ, Violarum, Butyrum recens, Lac ipsum, quo nihil promptius ad faucium siccitatem & asperitatem emendandam.

HI sunt, quos ego novi Artifices variis morbis obnoxios, ob mineralium, & fossilium, quæ tractant, & quibus in suis Opificiis utuntur, pravam indolem, atque isthæc, quam inui, compendiosa cura-

[*a*] c. 7. [*b*] De Civ. Dei l. 21, c. 7.

Digitized by Google

curatio. *Medici* enim id hominum genus curantis præcipium munus eſt, illos citò, quantùm fieri poteſt, aptis ac generoſis remediis ſuæ ſaluti reſtituere; ſiquidem perſæpè miſeros Artifices audias *Medicos* ipſos orantes, ut vel occidant, vel liberent. Hæc itaque in Artificum ægrotantium curatione ſuſcipienda ſit cautio potiſſima, ut expedita, & prompta curatio illis adhibeatur, alioquin morbi tædio, ac animi mœrore, ob familiæ neceſſitatem contabeſcunt. Lubet in hanc rem auream Divini *Platonis* ſententiam hic loci referre, quam legenti non ingratam fore exiſtimo; Sic ergo ille in libro de Rep. (a) *Faber, ſi quando in morbum incidit, à Medico curationem exigit, vel per vomitum, vel per dejectionem ventris, vel uſtionem, vel inciſionem. Si quis autem diuturnam illi victus obſervationem præcipit, capitiſque ſuffarcinationes, cæteraque hujuſmodi, ſtatim objicit, non eſſe ſibi ad ægrotandum otium, neque præſtare ſibi, ita vitam trahere contrariis curationibus incumbenti, ſuumque opificium negligenti, deinde Medico hoc valere juſſo, ad conſuetum victum revertens, ſi convaleſcit, opus ſuum exequitur, ſin autem ſuſtinere morbum corpus nequit, vita functus liberatur.* Hæc *Plato.*

Ita autem in praxi contingere non rarò obſervavi, ut ſi Artifices citò non convaleſcant, valetudinarii quoque Officinas ſuas repetant, & prolixas *Medicorum* curationes perſæpè eludant; Cùm Divitibus equidem, quibus multùm otii ſuppetit ad ægrotandum (ac interdum ſimulatè, ad opes oſtentandas, ut de quodam olìm luſit *Martialis*) (b) & quibus *Medici* parvo conducti aſſident, ſic agere liceat, non autem cum operoſis hominibus. *Dives enim* (ut paulò poſt ſubdit idem *Plato*) *opere nullo urgetur, à quo ſi quando vi arceatur, non amplius ſit ei vivendum.* Profeſſorum verò quoddam genus eſt, qui morborum alioquin brevium, & ſponte ſanabilium longas inſtituunt, curationes, primò per lenientia, mox per alterantia, ut Syrupos, quos præterire religio eſſet, exinde per cathartica medicamenta, repetitas venæ ſectiones, & mille alia tædia, operoſi ſemper, ut nulla dies exeat fine lineâ, ideſt aliquâ novi remedii formulâ; in hanc rem per parodiam congruet *Horatianum* illud.

Quem ſemel arripuit, tenet, occiditque medendo
Non miſſura cutem niſi plena cruoris hirudo. Ve-

[a] Dial. 3. p. 385. [b] l. 2. Epi.

Digitized by Google

Verùm ut ad penſum noſtrum redeamus, eorum Artificum, qui metallicâ, & foſſili materiâ ad opera ſua perficienda indigent, curationem contrahendo, remedia potiſſima, ut dixi, ex mineralium familiâ erunt petenda; mox emollientia ex vegetabilium claſſe, antidota quoque communia, ut Theriaca, & Mithridatium, ac ea quæ ſpecifica vi malignos venenorum impetus retundere creduntur. In uſum revocanda Purgantia, & Vomitoria, liberaliori doſi, ac duplo majori præſcribenda, ob contumaciam nempe, & indomitam corporum metallicorum naturam; conſulendi Auctores, qui de Venenis ſcripſere, ut *Guainerius*, *Cardanus*, *Arduinus*, *Baccius*, *Paræus*, *Sennertus*, *Prevotius*, *Etmullerus*, & alii, nam pro quoque peculiari Veneno amplam remediorum ſupellectilem proponunt; pro præſervatione, Diæta emolliens, & lactea valdè commendatur. In hiſce morbis cauto opus eſt in Venæ ſectione imperanda, rarò enim, niſi aliqua urgeat inflammatio, Phlebotomia utilis eſt: eæque cautelæ, quas ſuperiùs annotavimus, ſunt adhibendæ, ne per os ſcilicet, quantùm fieri poteſt, noxiæ particulæ excipiantur.

De Pharmacopæorum Morbis.

CAPUT XII.

UT ergo ad alias Officinas diverſamus, lubet *Pharmacopolia* adire, in quibus Sanitas, tanquam proprio in lare creditur hoſpitari, niſi forſan inibi, veluti Mors in Olla, interdum deliteſcat. Etenim ſi Operarios ipſos perconctemur, an in parandis remediis pro aliorum ſalute labem ullam aliquando contraxerint, ſe perſæpè graviter affectos fuiſſe fatebuntur, ut in Laudani Opiati præparatione, in contundendis Cantharidibus pro phœnigmis, aliisque venenatis ſubſtantiis, ob ſubtiles atomos, quæ ab iis emanant, dum contunduntur, & per patentes vias corporis penetralia ſubeunt. Opium enim ſtuporem ac veternum inducit, idcircò in Laudani Opiati præparatione ſuadet *Etmullerus*, (a) ut Acetum aſſumatur; nihil eſt enim, quod Opii ſulphur narcoticum magis caſtiget, & infringat, quàm Acetum. Eodem modo Cantharides in pulverem contritas, & manibus tractatas compertum

(a) de Lethargo cap. 7.

Digitized by Google

pertum est Urinæ ardorem excitasse. Novi ego Pharmacopœum in hac Civitate, qui cum Ari radicem manu gestasset, virilibus contrectatis, tam gravem partium genitalium inflammationem perpessus est, ut enata exinde gangrenâ, & ingenti hæmorragiâ, illi penè occumbendum fuerit. Exhalationem ex contusâ Colocynthide Pharmacopolis aliquando tormina & graves alvi fluxus concitasse refert (a) *Comes de Verulamio.* Quàm volatilis porrò sit Cantharidum substantiâ, & quantùm Vesicæ, ac Renibus hostilis sit, nemo non novit. Si Cantharides integræ microscopio attentè observentur, aeurissimis spiculis armatæ apparent, de quo videatur (b) *Olaus Borichius* apud *Bonetum* in Medicinâ Septentrionali, ubi ait, sein alis & pedibus minora spicula observasse, quàm in capite; undè antiquam illam quæstionem, an ex mente *Hippocratis* exhibendæ sint Cantharides, capite, alis ac pedibus abscissis, an integræ ex *Galeno*, diremptam putat, cui sententiæ adhæret *Etmullerus*, qui ait, litem hanc esse de lana caprina, ut ejusdem verbis utar, singulas enim Cantharidum partes vim ulcerativam possidere autumat. Caveant ergo Seplasiarii, ne, dum animalcula hæc conterunt, pulviseulos volitantes excipiant, seu præmuniendo se antecedenter, vel eo ipso tempore, quo pestes has tractant, emulsiones ex seminibus melonum copiosas hauriant; Serum quoque Vaccinum, & lac ipsum ad temperandum Urinæ ardorem, non levem præstabunt operam.

Interdum etiam, non solùm à graveolentibus graviter affici quosdam Pharmacopæos accepi, ut in præparatione Unguenti Dialtheæ, quod nonnullis nauseam ac vomitum ciet, verùm etiam à suaveolentibus; Magna & admiranda est vis odorum, & secundum Idiosyncrasias mirabiles effectus pariunt. Nonnullos audivi verno tempore, quando rosarum infusiones faciunt, pro Syrupis aureis, & cum tota Officina Pestana rosaria redolet, de gravi capitis dolore conquerentes, aliis alvum laxari.

Quibus ergo odora Canum vis inest, hujusmodi odores, quantum possunt effugiant, ac identidem ab Officinâ exeant ad auram captandam, seu odorata quædam sibi magis familiaria, quibus recreari soleant, & sibi infestos obtundant, naribus persæpè apponant.

(a) Syl. Syl. Cent. 10. (b) P. 2. p. 816.

Digitized by Google

De noxio odore Roſarum videatur (a) *Sennertus*, *Otto Tachenius* in Hipp. Chymico; Refert (b) *Levinius Lemnius*, Arabiæ Incolas à nimia odorum ſuavitate, quâ Regio illa perfuſa eſt, adeò conſternati, ut ad fætidiora quæque, tanquam ad Balſamum, illis unicum ſit effugium. Satis elegans hiſtoria legitur apud (c) *Gaſparum à Rejes*, refert enim, Piſcatorem quendam in Aulâ Sebaſtiani Luſitaniæ Regis à ſummâ odorum fragrantiâ adeò exanimatum concidiſſe, ut pro mortuo haberetur, reſtitutum verò à celeberrimo *Thoma à Vega*, qui juſſit illum ita ſemianimem ad mare deferri, & in alga & limo marino volutari, quo pacto mirificè, uti ſus in volutabro cœni, , recreatus eſt. Tradit (d) *Baconus*. cùm aromatum cumuli diu concluſi aperiuntur, adſtantibus qui primò maſſa illas extrahunt, ac agitant, inſtare febrium & inflammationum periculum.

De Morbis Foricariorum.

CAPUT XIII.

DUbius hic hæreo, num *Medicos*, qui elegantiæ & munditiei ſtudent, à Pharmacopœorum Officinis, quæ ut plurimùm Cinnama ſpirant, & ubi tanquam in ſuo Foro diverſantur, ad Latrinas invitando, in eorum naſum bilem, ut dici ſolet, conciere poſſim; verùm cum & Alvi, & Veſicæ excrementa, ad internos corporis affectus quotidiana inſpectione rimandos, iiſdem pro lege ſit contemplari, idcircò neque hujuſmodi loca averſari debent, ut Foricariorum morbos, eorum ſcilicet, qui Cloacas expurgant, paululum obſervemus; *Medico enim neceſſum eſt ingrata intueri & inmania tractare:* verba ſunt *Hippocratis.* (e).

Neque pariter Philoſophum dedecet â ſublimiorum contemplatione, aliquandò etiam ad viliora luſtranda deſcendere, & mechanicis exemplis uti; ſic rectè quidem *Socrates*, apud *Platonem*, *Hippiæ* illum adſpernanti, quòd in perveſtigandâ naturâ pulchri Hominem induceret perquirentem, an pulchræ Ollæ, ubi quis eam igni admoverit, plenæ bonorum leguminum auream tudiculam addere deceret, an ficulneam, dicentique Hippiæ, ſe cum tali homine nequaquam diſputaturum; catè, inquam, repoſuit *Socrates. Probè nimi-*

(a) T. 1. l. 5. Se. 6. c. 3. cap. ul. (b) de occul. nat. mir. l. 2. c. 9. (c) Camp. Elyſ. Q. 99. (d) Nov. Organ. l. 2. [e] de flat. n. 1.

Digitized by Google

nimirùm, ô Amice, Tibi enim talibus nominibus repleri non convenit. cum tam ſpecioſo amictu, calceiſque ornatus ſis, & inter omnes Græcos ſapientia polleas : me autem nihil prohibet quò minùs cum illo verſer. Quando igitur noſtrâ hac ætate ad Mechanymum redactâ eſt Ars Medica, cum Mechanicis infimæ ſortis interdum agere, nihilque aliud præter veritatem curare, ut ibidem ait *Plato*, nequaquam indecorum erit.

Narrabo autem Hiſtoriam, unde primùm mihi orta eſt occaſio, Tractatum hunc de Morbis Artificum conſcribendi. Cùm in hac Civitate, quæ pro ſuo ambitu ſatis populoſa eſt, idcòque domos confertas habet ac prælatas, mos eſt, ut tertio quoque anno in ſingulis domibus Cloacæ expurgentur, quæ per vicos diſcurrunt. Cùm ergo domi meæ id opus fieret, contemplatus unum ex Operariis iſtis in Antro illo Charonæo magnâ anxietate ac ſollicitudine opus ſuum peragentem, miſertus tam improbi laboris, ipſum interrogavi, cur tam ſollicitè laboraret, & non pacatiùs id ageret, ne ex nimio labore in multam laſſitudinem incideret, tunc miſer ex antro illo oculos attollens, meque intuitus. Nemo, inquit, niſi expertus, imaginari poteſt, quanti conſtet, plus quàm quatuor horis in hoc loco morari, idem enim eſt ac cœcus fieri : illo poſtmodum è Cloacâ egreſſo, oculos ejuſdem attentè contemplatus ſum, eoſque non parùm rubore ſuffuſos ac obnubilatos obſervavi; me rurſus ſciſcitante, equam medelam pro more haberent Foricarii huic affectui adhibere, non aliam, inquit ille, quàm ut actutum, uti modò faciam, domum ſuam reperant, in conclavi obſcuro ſe recondant, ibique ad alteram uſque diem immorentur, Oculos aquâ tepidâ identidem abluendo, quo pacto ſolamen aliquod Oculorum dolori reperiunt; rurſus ab eodem quæſivi, num in faucibus ardorem ullum perſentiant, difficultatem aliquam reſpirandi patiantur, capitis dolore tententur, num odor ille nares percellat, nauſeam pariat; nihil horum reſpondit ille, neque pars ulla in hoc opere mulctatur præter Oculos, ac ſi opus iſtud ulteriùs proſequi velim, propediem cœcus fiam, ut aliis contigit, ſic ille, meque valere juſſo, manus Oculis obtendens, lares ſuos adiit.

Complures poſtmodum Operarios id genus vel luminibus ſemicaptos, vel prorſus cœcos per Civitatem ſtipem emendicantes

Digitized by Google

De noxio odore Roſarum videatur (a) *Sennertus*, *Otto Tachenius* in Hipp. Chymico; Refert (b) *Levinius Lemnius*, Arabiæ Incolas à nimia odorum ſuavitate, quâ Regio illa perfuſa eſt, adeò conſternari, ut ad fætidiora quæque, tanquam ad Balſamum, illis unicum ſit effugium. Satis elegans hiſtoria legitur apud (c) *Gaſparum à Rejes*, refert enim, Piſcatorem quendam in Aulâ Sebaſtiani Luſitaniæ Regis à ſummâ odorum fragrantiâ adeò exanimatum concidiſſe, ut pro mortuo haberetur, reſtitutum verò à celeberrimo *Thoma à Vega*, qui juſſit illum ita ſemianimem ad mare deferri, & in alga & limo marino volutari, quo pacto mirificè, uti ſus in volutabro cœni, , recreatus eſt. Tradit (d) *Baconus*. cùm aromatum cumuli diu concluſi aperiuntur, adſtantibus qui primò maſſa illas extrahunt, ac agitant, inſtare febrium & inflammationum periculum.

De Morbis Foricariorum.

CAPUT XIII.

DUbius hic hæreo, num *Medicos*, qui elegantiæ & munditiei ſtudent, à Pharmacopœorum Officinis, quæ ut plurimùm Cinnama ſpirant, & ubi tanquam in ſuo Foro diverſantur, ad Latrinas invitando, in eorum naſum bilem, ut dici ſolet, conciere poſſim; verùm cum & Alvi, & Veſicæ excrementa, ad internos corporis affectus quotidiana inſpectione rimandos, iiſdem pro lege ſit contemplari, idcircò neque hujuſmodi loca averſari debent, ut Foricariorum morbos, eorum ſcilicet, qui Cloacas expurgant, paululum obſervemus; *Medico enim neceſſum eſt ingrata intueri & inmania tractare:* verba ſunt *Hippocratis.* (e).

Neque pariter Philoſophum dedecet à ſublimiorum contemplatione, aliquandò etiam ad viliora luſtranda deſcendere, & mechanicis exemplis uti; ſic rectè quidem *Socrates*, apud *Platonem*, *Hippiæ* illum adſpernanti, quòd in perveſtigandâ naturâ pulchri Hominem induceret perquirentem, an pulchræ Ollæ, ubi quis eam igni admoverit, plenæ bonorum leguminum auream tudiculam addere deceret, an ficulneam, dicentique Hippiæ, ſe cum tali homine nequaquam diſputaturum; catè, inquam, repoſuit *Socrates. Probè nimi-*

(a) T. 1. l. 5. Se. 6. c. 3. cap. ul. (b) de occul. nat. mir. l. 2. c. 9. (c) Camp. Elyſ. Q. 99. (d) Nov. Organ. l. 2. [e] de flat. n. 1.

Digitized by Google

nimirùm, ô Amice, Tibi enim talibus nominibus repleri non convenit. cum tam ſpecioſo amictu, calceiſque ornatus ſis, & inter omnes Græcos ſapientiæ polleas : me autem nihil prohibet quò minùs cum illo verſer. Quando igitur noſtrâ hac ætate ad Mechanymum redactâ eſt Ars Medica, cum Mechanicis infimæ ſortis interdum agere, nihilque aliud præter veritatem curare, ut ibidem ait *Plato*, nequaquam indecorum erit.

Narrabo autem Hiſtoriam, unde primùm mihi orta eſt occaſio, Tractatum hunc de Morbis Artificum conſcribendi. Cùm in hac Civitate, quæ pro ſuo ambitu ſatis populoſa eſt, idcòque domos confertas habet ac præaltas, mos eſt, ut tertio quoque anno in ſingulis domibus Cloacæ expurgentur, quæ per vicos diſcurrunt. Cùm ergo domi meæ id opus fieret, contemplatus unum ex Operariis iſtis in Antro illo Charonæo magnâ anxietate ac ſollicitudine opus ſuum peragentem, miſertus tam improbi laboris, ipſum interrogavi, cur tam ſollicitè laboraret, & non pacatiùs id ageret, ne ex nimio labore in multam laſſitudinem incideret, tunc miſer ex antro illo oculos attollens, meque intuitus. Nemo, inquit, niſi expertus, imaginari poteſt, quanti conſtet, plus quàm quatuor horis in hoc loco morari, idem enim eſt ac cœcus fieri : illo poſtmodum è Cloacâ egreſſo, oculos ejuſdem attentè contemplatus ſum, eoſque non parùm rubore ſuffuſos ac obnubilatos obſervavi; me rurſus ſciſcitante, equam medelam pro more haberent Foricarii huic affectui adhibere, non aliam, inquit ille, quàm ut actutum, uti modò faciam, domum ſuam repetant, in conclavi obſcuro ſe recondant, ibique ad alteram uſque diem immorentur, Oculos aquâ tepidâ identidem abluendo, quo pacto ſolamen aliquod Oculorum dolori reperiunt; rurſus ab eodem quæſivi, num in faucibus ardorem ullum perſentiant, difficultatem aliquam reſpirandi patiantur, capitis dolore tententur, num odor ille nares percellat, nauſeam pariat; nihil horum reſpondit ille, neque pars ulla in hoc opere mulctatur præter Oculos, ac ſi opus iſtud ulteriùs proſequi velim, propediem cœcus fiam, ut aliis contigit, ſic ille, meque valere juſſo, manus Oculis obtendens, lares ſuos adiit.

Complures poſtmodum Operarios id genus vel luminibus ſemicaptos, vel prorſus cœcos per Civitatem ſtipem emendicantes

Digitized by Google

obſervavi. Quòd tam tetra exhalatio tenellam Oculorum ſtructuram lædat, neq:aquam miror; apud *Ballonium* extat in hanc rem hiſtoria de quodam vili Operario Pariſienſi, qui Ophtalmicus factus eſt, cujus affectus cauſam refert (a) *Ballonus* in Artem quam exercebat, vicos enim luto ſolitus erat expurgare; quare autem ſoli Oculi tam malo infortunio plectantur, cæteris partibus illæſis, ut Pulmonibus, qui & ipſi molli texturâ conſtructi ſunt, & Cerebro per nares, ut ab illâ terrâ mephiti minimè infeſtentur, id eſt, quod primò admiratus ſum, & adhuc demiror, cùm ratio non ſuppetat, quare id fiat.

Acidum volatile eſſe illud, quod, hujuſmodi Camarinâ commotâ, exſpiret, mihi proclive eſt arbitrari, idque ſat probabiliter oſtendunt monetarum ex ære, & argento, quas interdum Foricarii geſtant in perâ, denigratio, nec non ænea vaſa, quæ in Culinis, hiſce Cloacis proximioribus infuſcari ſolent, nec non Tabulæ pictæ, quæ atredinem contrahunt, ubi talis exhalatio illas pertigerit; at hujuſmodi effluvia labem aliquam Pulmonibus affricare deberent, quando nihil magis Pulmonibus hoſtile creditur, quàm quodcumque Acidum, ſicuti & maſſæ ſanguineæ, quæ ex ſua naturâ dulcediuem aliquam, vel ipſo ſenſu judice, proſſidet; Oculis tamen ſolummodo, bellum tam atrox indicunt fœtidæ exhalationes iſtæ, ac illos acutiſſimis ſpiculis ſic feriunt, ut illis vitam, ideſt lumen, eripiant. An Curioſorum palato ſatisfiet, dicendo, quòd ſicuti in rerum natura quædam ſunt Venena quæ cum partibus quibuſdam noſtri corporis particularem gerunt antipathiam, ut Lepus Marinus, cum Pulmonibus, Cantharides cum Veſica, Torpedo cum nervis, ſic halitus illi ex humanis fœcibus per varios corruptionis gradus trium annorum ſpatio, talem adſciſcant naturam, ut Oculos tantùm laceſſant, cæteris verò partibus ignoſcant; Mihi certè ſi quis talem rationem obtruderet, ea ſanè non multùm ſaperet, quare nec cuiquam pro ratione alicujus ponderis illam venditare lubet.

Nihil profectò acceptius eſt, nihilque magis crepant *Medici*, quàm particularem hanc inimicitiam, quam habent externa quædam, cum quibuſdam corporis noſtri partibus; ſicque citiſſimè ab involutis quæſtionibus ſe expediunt, verùm obſcura per neſcio quid magis

(a) lib. 2. Epid.

Digitized by Google

magis obſcurum explicantur. *Olaus Borichius*, (*a*) ut ex *Boneto*, Cantharides negant ex vi ſuâ ſpecificâ eſſe magis infenſas Veſicæ, quam cœteris partibus, licet per os aſſumptæ, vel exteriùs appoſitæ, ut in Phœnigmis, vim ſuam ulcerativam ac pungentem in Veſica magis exerant; id enim fieri ait, eò quòd Salia volatilia Cantharidum ſero ſanguinis ſociata, ſicque ad Veſicam cum Urina delata, eandem Veſicam denudatam, nulloque mucore oblinitam pungant & excorient, quod in cœteris partibus, non tam promptè efficiunt, dum non vehuntur in ſolo ſero, ſed unà cum ſanguine & petuitâ, à quorum mixturâ illarum vis retundatur. An ergo potiùs dicendum, putrem exhalationem è Cloacis elevatam, Operariorum oculos (quæ partes magis obviæ ſunt, & exquiſitiſſimi ſenſus) tenuiſſimis particulis, tanquam ſpiculis fodicando, lachrymalem ſuccum elicere, illique ſe conſociare, ſicque novum concretum generari, oculis ſolùm infeſtum, intimè verò cæteris partibus, in quibus ſimilem ſuccum non reperiat? (*b*) *Olaus Borrichius* caſum refert Oenopolæ, qui ad ſolum aſpectum Aceti cohorreſcebat, ac totus ſudore frigido perfundebatur. *An vapores acidi*, ait ille, *Oculis & naribus illius ſunt moleſti?*

Quæcunque ſit cauſa ac modus, quo à tetrâ illâ exhalatione Foricariorum oculi afficiantur potiùs, quàm cœteræ partes, certè conſtat, oculos ex nativâ ſuâ indole ad ſuſceptionem & emiſſionem æquè pronos eſſe. Lippitudinem contagioſam eſſe, oculum ſanum ſcilicet ab alterius oculis lippis, morboſa effluvia excipere, ipſa demonſtrat experientia, (*c*) ac Artis Medicæ Proceres unanimiter teſtantur. Scitum eſt *Ovidianum* illud:

Dum ſpectant Oculi læſos, læduntur & ipſi.

Faſcinationem ſimiliter, quæ per oculorum obtutum creditur fieri, non alio modo contingere crediderim, quàm quòd è faſcinantis oculis radioſa quædam emanatio fiat, quæ in alterius oculos tanquam rem cognatam ſe inſinuet, ac inficiat; (*d*) ſic *Plautus*:

Exeundum herclè tibi foras
Conſpectatrix cum oculis emiſſitiis.

[*a*] Med. Sep. p. 2. l. 8. [*b*] Act. Haffn. Vol. 4. Obſ. 44. [*c*] Vide Cal. p. de diff. feb. c. 2. Sener. T. 2. l. p. c. 3. [*d*] in Aulul.

Digitized by Google

Novi ego nobilem Adoleſcentulam ad Tabem ferè deductam, quæ nullis remediis ſanari potuit, niſi cum hortatu meo è ſinu Aviæ ſuæ Vetulæ, à qua unicè diligebatur, evulſa eſt, & cum Ancillis adoleſcentulis connutrita eſt; unde mihi non lis parva cum Vetulâ illâ Matronâ ſuborta eſt, quòd illam tanquam Sagam apud Puellam Neptem adeò ſibi charam infamaſſem; neque ullis rationibus perſuaderi potuit, id peculiare vitium ſenilis ætatis eſſe, ut ex oculis emanationes quaſdam teneræ ætatulæ parùm ſalubres effundat; ac ſicuti oculorum, eſt modò amorem, modò odium ſpirare, ſic juvenilis ætatis magis proprium eſſe amorem, quàm ſenilis, cujus obtutus torvus ac tetricus eſſe conſuevit.

Non eſt hîc loci, ut de oculorum naturâ quicquam adjiciam, libeat tamen locum inſignem *Platonis* adferre. *Socrates* (*a*) enim inducitur edocens, quomodo intelligenda ſit celebris illa inſcriptio in Delphici Templi veſtibulo: *Noſce te ipſum.*

Sic igitur *Socrates* ad *Alcibiadem. Num advertiſti, quòd facies hominis in oculum intuentis in oppoſiti viſu relucet, veluti in ſpeculo, quam ſummam vocamus pupillam ſimulacrum inſpicientis exiſtens? Oculus igitur demum ita ſe ipſum cernit, cum in oculum inſpicit undique, præterea intendit, quod oculi optimum eſt, & quo oculus ipſe videt. Oculus ergo, cum ſe ipſum viſurus eſt, in oculum inſpicere debet.*

Ut verò ad Inſtitutum meum redeam, hiſce Operariis, quorum miniſterium in omnibus Civitatibus eſt adeò neceſſarium, æquum eſt, ut aliquo præſidio ſuccurrat Ars Medica quando Leges Civiles edicto cavebant, ne Cloacas purganti aut mundanti vis fieret, etiamſi ad alienas ædes pertingeret. (*b*) Ego iiſdem ſuaſor fui, ut Veſiculas translucidas ori apponant, ut ſolent ii, qui operantur in Minium polientibus, vel breviori mora in expurgandis Cloacis ſe exerceant, ſive, ſi ex naturâ ſuâ imbecilliorem viſum habeant, Artem hujuſmodi deſerant, & alteri ſe addicant, ne ob infamem & ſordidum quæſtum, oculis capti cogantur emendicare. Quando autem experientia ipſis compertum eſt, ſalubrem eſſe moram in obſcuro Conclavi, quod rationi certè congruit, nec non aquâ tepidâ oculos abluere, multùm conferre ad oculorum ardorem temperandum, ac dolorem ſimul imminuendum, qui veluti

[*a*] in Alcib. P. [*b*] l. 1. ff. de Cloacis.

Digitized by Google

luti ſpina infixa partium nervoſarum contractionem cauſatur, atque hinc ſubſequentem inflammationem; hæc illis permitto. Ubi tamen nimis rubeant oculi, ac metus ſit, ne ſuccedat vera inflammatio, Venæ ſectionem inſtituo, mox ubi oculorum fervor deferbuerit, Vino albo odorato oculos ablui ſuadeo, quod ſalubre remedium eſt in hujuſmodi caſu. Spiritus enim animales è Cerebro & nervo optico quodammodò invitantur ad reviſendas & luſtrandas oculi ſedes, quas à tetro illo pudore in fugam conciti deſerverant.

Vile hoc miniſterium Cloacas expurgandi, inter pœnarum genera antiquiùs recenſere mos fuit, ut de damnatis ad metalla diximus; ſic apud *Plinium*, (*a*) *Trajanus Imperator* ad eundem ſcribens, illi præcipiebat, ut qui pœnæ damnati erant, nec intra decem annos liberati eſſent, pœnæ ſuæ redderentur; qui verò ſeniores ante decem annos damnati fuiſſent, diſtribuerentur in ea miniſteria, quæ non longè à pœnâ eſſent. Solebant enim tales damnatos ad Balnearum vel Cloacarum purgationes deſtinari. Stomachabitur forſan aliquis, quòd circa Latrinas, & Cloacas tamdiu immorer; verùm nulla res eſt, cujus contemplatio rerum naturalium ſcrutatori debeat ſordeſcere, multò minùs Artis Medicæ Profeſſori: (*b*) legatis *Theodorici Regis* Epiſtolam apud *Caſſiodorum*, ubi magnus ille Rex, Cloacarum purgamen *Romanæ Urbis Præfecto* commendat *ſplendidas Civitatis Romanæ Cloacas, quæ tantum viſentibus ſtuporem conferrent, ut aliarum Civitatum miracula poſſent ſuperare.*

De Morbis Fullonum.

CAPUT XIV.

PEnes antiquos Scriptores nil frequentiùs, quàm *Fullonum* nomen; noſtra hac ætate quodnam Opificii genus eſſet illud, in quo exerceretur *Ars Fullonica*, penè ignoratur. (*c*) *Plinius* mentionem habet *legis Metellæ*, Fullonibus dictæ, quam *C. Æmilius*, & *L. Camillus Cenſores* ad populum dedére ferendam. In lege penult. §. de rebus dubiis hæc leguntur. *Jabolenus, qui habebat Flaccum Fullonem*

(*a*) l. 10. Ep. 41. [*b*] 3. Ep. 30. [*c*] l. 35. H. N. cap. 17.

Digitized by Google

Fullonem, & Philonium Pistorem, Uxori Flaccum Pistorem legaverat. Ulpianus tamen Fullones inter negotiatores recensuit, (a) & *Varro* inter rusticanam familiam Fullones numerat.

Prout tamen ex Antiquorum Scriptis expiscari licet, Fullonica priscis temporibus circa lanas purgandas versabatur, ac potissimum circa vestes emaculandas. *Populus* enim *Romanus* Togis albis uti consueverat, quæ sicuti facilè maculis fœdabantur, ita Fullonibus tradebantur, è maculis purgandæ ac dealbandæ, quas etiam Sulphuris fumo accenso sufficiebant, sicuti testatur *Plinius*, & nostris quoque temporibus fieri consuevit, quotiescunque sericeis, vel laneis vestibus candorem conciliare volumus. Acida enim Sulphuris exhalatio talia mirè dealbat, ut purpureas rosas lacteas efficiat.

Cùm ergo olim, uti nunc etiam, *Romana Civitas* modò lutulenta, modò pulverulenta esset, propterea Togæ sordidæ factæ ad Fullones, tanquam Balneatores, mittebantur; Vestes autem primò cretâ sordidâ abluebant, mox quodam cretæ genere; Cimoliæ dictæ, utebantur. Nostrates quoque mulieres, ubi oleum super vestem aliquam casu exciderit, illicò, ne illud altiùs penetret, & magis expandatur, uti fieri assolet, partem illam oleo perfusam argillâ, quâ Figuli utuntur, obducunt, sinuntque, ut creta paulatim exsiccetur, & sponte concidat. Sic enim vel parùm, vel nihil maculæ apparet; oleum etenim, quod multo acido occulto abundat, à cretâ, quæ ratione suæ indolis de naturâ Saturni participat, & acidum præcipitat, avidè bibitur.

Urinâ quoque hominum utebantur Fullones, ut Vestes purpureo colore tingerent. Elegans Epigramma (b) apud *Martialem* exstat, in quo varia rerum fœtidarum exempla recensentur, quibus *Bassam* mulierem putidam pejus olere ait, inter quæ Vellus bis murice inquinatum reponit. (c) Aliud quoque ejusdem Epigramma legitur, in quo ait, *Thaidem* tam malè fœtere, ut non tam graviter oleret.

Fullonis avari
Testa vetus, media sed modo fracta via.

Omittam

[a] de re rustica. [b] l. 4. Ep. 4. (c) leg. l. 6. Ep. 93.

Digitized by Google

Omittam ea, quæ ingeniosè Interpretes commenti fuerint circa id, quod *Velleri murice* bis inquinato tam gravem odorem tribueret, & quidnam esset *Fullonis avari testa vetus*, quæ tam malè putaret; solùm ea hic afferam, quæ eruditissimus [a] *Zarottus* in libro suo *de Medica Martialis tractatione* ingeniosè tradidit. Fullones ergo, Lanifices, Tinctores urinâ humanâ in suis Opificiis utebantur. Id habemus ex [b] *Plinio*, ubi scripsit, *Virilem Urinam podagricis mederi, argumento Fullonum, quos ideò eo morbo tentari negant*; hoc idem deduci potest ex *Galeno*, ubi Scomma refert quoddam *Quinti Medici*, (c) *Galeni* ætate non incelebris, qui Urinarum considerationem non magni faciens, ut multi illorum temporum, qui ex matulâ, tanquam tripode, uti etiam nostrâ hac ætate, morbos omnes divinare se jactitabant, ajebat, hujusmodi considerationem Fullonum esse magis propriam. Idem quoque testatur (d) *Athenæus*, opinionem referens *Mnesithei Medici Athenienſis* affirmantis, urinam, quæ à nobis excernitur, ubi liberaliori Vini potu nos diluerimus, acriorem esse, ut Tinctores commodiùs illâ uti possint ad Vestes expurgandas.

Valdè familiaris ergo erat antiquitùs Urinæ usus apud Fullones, pro Lanarum ac Vestium purgamine; neque nostrâ ætate id prorsùs obsolevit. Nam in Officinis Pannificum, ubi Lanæ pectuntur, & panni texuntur, observantur Doliola, ubi Operarii omnes mejunt, ac in iis Urinam asservant, ad putrefactionem usque, quâ postmodum utuntur. Ac revera, ubi hujusmodi Operarios interdum mihi invisere contigit, pessimum odorem nares ferientem percipiens, causam ab iisdem scitatus sum, ac Dolium urinâ plenum ostenderunt, in quod ex Artis lege omnes deberent mejere.

Nostris autem Fullonibus urinæ usus hujusmodi est. Postquam Panni, aliaque lanea Opificia contexta fuerint, ut illa ab Oleo ac aliis sordibus expurgent, urinæ sic asservatæ, & aquæ tepidæ partes æquales, unà cum quadam Saponis Veneti portione, ponunt in Vase ligneo, in quo pannum immergunt, mox ut humor altiùs penetret, ac Pannus illo perfectè saturetur, pedibus premunt, idque bis vel ter repetunt, abjecta prioris balnei materiâ, ac recenti mixturâ in

(a) c. 24. (b) l. 28. H. N. c. 6. [c] l. 3. de San. tu. c. 13. [d] l. 11. c. 10. Dipnos.

Digitized by Google

Vas injectâ. Hoc peracto, prælo liquorem exprimunt, ac poſtremo aquâ purâ cum Sapone Venero pannum abluunt, ſicque Pannifices pannos ſuos candefaciunt, ut colores omnes promptiùs combibant. Eundem morem laneas Veſtes in Urinâ immergendi, ac nudis pedibus premendi, priſcos Fullones ſervaſſe, arbitrari licet, hancque ob cauſam ſcripſiſſe *Plinium*, *Fullones podagra minùs tenta-i.*

Romæ itaque olim, ut in Urbe populoſiſſimâ, & quæ Serici uſum vel nullum vel rarum haberet, Fullones ac Infectores ob frequentem neceſſitatem Togas ſordidas abluendi, & Lanas murice inficiendi lapidea Vaſa, in quibus urinam aſſervabant, quotieſcunque effringerentur, in publicas vias projiciendo tranſeuntes gravi odore infeſtabant.

Fullones igitur, ac Pannifices inter graves hoſce odores urinæ fœtidiſſimæ, ac olei in calido conclavi degentes, ac interdum ſeminudi, omnes ferè Cachectici ſunt, decolores, anheloſi, tuſſiculoſi, & nauſeabundi. Aëre enim concluſo, ac tam pravis odoribus ſaturato, organa ſpiritalia ſubeunte, fieri nequit, quin Pulmones ex atomis illis oleoſis ac putidis noxam perſentiant & infarciantur, ſimulque tota maſſa ſanguinea inficiatur, ad principalia viſcera ac totum corpus fœdis illis particulis in orbem delatis. His addendum, cutis ſpiracula ex unguine illo facilimè obſtrui, unde mala, quæ ex cutis conſtipatione oriri ſolent, illis ſuccreſcant.

Varias Fullonum ægrotantium hiſtorias habemus apud (*a*) *Hippocratem*, ex *Marinello*. *Fullo collum caput &c. Fullo in Syro phreneticus cum ureretur cruribus &c.* verùm ſatis curioſa eſt, apud eundem *Hipp.* (*b*) hiſtoria morboſæ cujuſdam diſpoſitionis, veluti epidemicæ, quæ Fullones ſuſtulit. *Fullonibus*, inquit (*c*) *Hippocrates*, *inguina extuberabant dura, & ſine dolore, & circa pubem & in collo ſimilia erant tubercula magna, febris ante decimum diem. Tuſſi vexabantur à ruptionibus &c. Valleſius* in hujus loci commento *Hipp.* hiſtoriam de unico Fullone expoſuit, & figmentum putat, Fullones communi morbo laboraſſe; cæteri tamen Interpretes, ut *Fæſius*, *Mercurialis*, *Marinellus*, & alii de pluribus, ac veluti de Fullonum cœtu

(*a*) in lib. Ep. ut in 4. n. 21. [*b*] in 5. Ep. n. 24. [*c*] & 7. Ep. n. 39.

Digitized by Googl

cœtu interpretati sunt; Sic enim *textus Græcus* Τὰν γναφέων οἱ Βυβῶνες &c. Credibile est, pravam aliquam Constitutionem hujusmodi Artificibus magis infestam, quàm aliis diversæ Classis, non solùm ob pravum victum, quo uti solent hujusmodi Operarii, sed ob Artis incommoda, è quibus infesta malorum seges, uti diximus, ipsis necessariò succrescit, quemadmodum ex eodem *Hippocrate*, (*a*) in quadam Constitutione, in quâ cum multa mala à malignâ ferositate in Vulgus vagarentur, Viri potiùs afficiebantur, quàm Mulieres, ac inter Mulieres graviùs ægrotabant famulæ, quæ omnes ferè interibant, quàm liberæ, quibus morbi qui fiebant *mansuetissimi moris erant*; Sicuti ex (*b*) *Plinii* testimonio, *aliquando Proceres tentari morbis, aliquando Servos observatum est.* In Constitutionibus meis Mutin. Ruralem Epidemiam tertianarum febrium descripsi, quæ Ann. 1690. solos Agricolas afflixit, & sequenti Anno Urbanam, aliam, quæ solos Cives exercuit, *Judæis* tamen pepercit; sicuti *Palmarius* ex *Schenchio* annotavit, *Parisiis*, dum in Urbe sæviret Pestis, Coriarios ab eâ immunes fuisse. Ex communi itaque morbo ob pravam aliquam temporum Constitutionem (Australinam puta, quæ crassos humores funderet ac liquaret, & ad glandulas Inguinum, & Colli ablegaret) Fullonum turbam ab *Hippocrate* descriptam ægrotasse, ac idem fatum subiisse, cum omnibus ob ejusdem sordidæ Artis eædem inessent dispositiones, sat probabiliter credi potest.

Ut ergo horum Artificum saluti compendiariâ methodo, quantùm licet, consulatur, & à sordibus, quas intus & in cute gestant, expurgentur, è Pharmaciæ fonte potissima remedia desumenda. Emetica igitur ac præcipuè Stibiata, quorum usus in hisce Operariis mihi valdè salutaris compertus est, cum Cachexia & lentis febribus laborant, prima tenent; haud secus Cathartica valentiora, & quæ crassos humores expurgant, erunt ex usu. Mitiora enim ob humorum infarctum & segnitiem turbas potiùs cient, quàm quicquam proficiant. Aperientia, & deobstruentia, ut Syrupus Cachecticus *Fernelii*, Vina lixivialia à *Willisio* descripta, Spiritus Urinæ, Urina ipsa epota, satis commodam præstabunt operam. In Venæ Sectione cauto opus est; illam enim, ubi acutus morbus urgeat, non improbo, non ita tamen liberaliter sanguinem mittendum,

(*a*) 6. Epid. Se. 7. (*b*) l. 7. c. 5. H. N. & l. 26. c. p.

Digitized by Google

dum, ut in cœteris, cenſeo; horum enim Artificum ſanguis, ut plurimùm fœdus eſt & gelatinoſus.

Antiquitùs, *Romæ* præſertim, ubi tot *Thermæ* (*a*) ad publicos uſus proſtabant, ſordidatum Artium Operariis non leve præſidium erat. Corpora à contractis ſordibus identidem abluere, & laſſatum virium robur recreare, ut rectè annotat *Baccius de Thermis*. At noſtris temporibus, quibus res tam egregia obſolevit, ſingulari hoc beneficio carent omnes Urbani Artifices; propterea, ubi primò decumbunt, ad ſordes detergendas, quæ perſpiratum prohibent, & connutritam graveolentiam abigendam, in id præcipuè incumbo, ut illorum corpora ſpongiâ vino albo odorato calenti imbutâ abluantur, ac perfricentur, ſicuti ad præcautionem eoſdem horſari ſoleo, ut feſtis ſaltem diebus, propriis in laribus dulci lavacro, curatâ cute, mundis veſtibus induti in publicum prodeant. Mirum eſt enim, quantùm à Veſtium munditie, ac puritate ſpiritus Animales hilarentur: quare non ſatis vulgarem opinionem, quam etiam medentium nonnulli fovent, improbare valeo, quâ volunt, ægris decumbentibus non eſſe mutanda induſia, nec linteamina, ne illorum vires imbecilliores fiant; quâ de re egregiam habemus (*b*) *Divini Præceptoris* ſententiam. *Laborantibus gratificationes*, ait ille, *ut munde facere aut potus, aut cibos, quæ videt molliter quæcumque tangit*; quem locum ſatis diſertè exponit *Valleſius* in commento.

Hinc non parùm minor, quomodò (*c*) *Lazarus Meſſionerus in ſua de Feb. Doctrina nova*, eos *Medicos* reprehendat, qui in febricitantibus linteamina & induſia mutanda præcipiunt, hancque rationem afferat, quòd induſia recenter lota vim retineant lixivialem lentorem inducentem, cùm in lixivio vim deterſivam ac reſolventem omnes agnoſcant. Quomodò autem Veſtes ſordidæ ad febrientium robur augendum tantum valeant, ex Doctiſſimi *Vernlamii* ſententiâ in Hiſtoriâ Vitæ, & Mortis, quem pro ſuâ opinione ſtatuminandâ adducit *Meſſionerus*, ego, pace tanti Viri, non ſatis video. Scripſit equidem (*d*) *Hippocrates*, *Veſtes puras hyeme induere oportere, oleo imbutas, ac ſordidas æſtate*; verùm liber hic inter germanos *Hippocratis* à *Galeno* non recenſetur, qui illius Auctorem *Polybium* facit, præterquàm quòd ibi ſermo eſt de ſanorum

[*a*] l. 7. c. 7. [*b*] 4. in 6. Epid. (*c*) Exerc. 5. (*d*) in lib. de Salubri Diæt. n. 3.

Digitized by Google

sum diæta, & quomodò pingues gracilescant, & graciles pinguescant. Corporibus enim gracilibus æstate, neque lotiones, neque indusiorum mutationes tam crebræ forsan convenient, ne ob nimium perspiratum, ac spirituum diflationem augeatur gracilitas.

Non possum autem, quin doctissimi (a) *Vallesii* verba hic referam. *Peccant vulgares Medici*, ait ille, *neque tunicam lineam mutare neque lecti syndonem, neque manus, faciemve lavare, neque quicquam aliud, quod ad munditiem spectet, fuit ægrotis permittentes, ne si longus quidem morbus sit; quasi magni referat volutari in suis sordibus, ac quasi non augeat hoc omnem putrescentiam.* Hac de re consuli poterunt (b) *Lemnius* & (c) *Gaspar à Rejes.* Fullonibus itaque ac omnibus aliis Artificibus, qui ex sordidis Artibus victitant, munditiem corporis ac Vestium mutationem summè commendare oportet, ut, quantùm fieri possit, iis affectibus, qui ex fœtore & sordibus proficisci solent obviam iri possit.

Antequam autem à Fullonica ad alias Officinas divertamus, liceat mihi pro parergo egregiam animadversionem hic afferre, quam Eruditissimus *Zarottus* ad superiùs citatum *Martialis* Epigramma excogitavit. Cùm ergo *Martialis* ætate valde frequenter *Romæ* contingeret, ut à Fullonum testis, in publicas vias conjectis, ob gravcolentiam infestarentur prætereuntium nares, hinc satis probabilem conjecturam deduxit *Zarottus*, causam perscrutandi, quare *Vespasianus* P. R. tributum ex urinâ, teste *Suetonio*, imposuerit. Cùm enim probabile sit, quòd tunc temporis prostarent amphoræ Urinariæ ad Urinam excipiendam, ob ingentem illius usum pro Vestibus emaculandis, & pro purpuræ tinctură, credi posse ait, *Vespasianum* hinc ansam hujusmodi vectigal imponendi desumpsisse, quandoquidem lucri bonus est odor ex re qualibet, quod Græci quoque Imperatores imitati sunt, teste *Cedreno*; Tales Amphoras Urinarias solitas prostare innuit *Macrobius*, Q. Titium inducens, Judices vinolentos his verbis increpantem *nulla est in Angyportu Amphora, quam non impleant, quippe qui Vesicam Vini plerunque plenam habeant.*

Quoniam hac occasione circa urinarum considerationem paulis-

[a] com. tex. 8. l. p. de rat. Vic. in acut. [b] de Occul. Nat. mirac. l. 4. c. 8. [c] in Juc. Quæst. Campo Qu. 82.

Digitized by Google

per immorati ſumus, ſilentio præterire non licet, quæ de urinarum vi deobſtruente, & efficaciâ in ciendis menſibus non ſemel obſervavi. Complures enim *Adoleſcentulas Moniales* novi, quæ cùm ad multos menſes catameniorum defectum paſſæ fuiſſent, ac ex communibus remediis, quæ in hujuſmodi affectibus adhiberi ſolent, nil opis ſenſiſſent, propriis Urinis epotis redditæ fuerint coloratæ, reſeratis nempè obſtructionibus, ac menſtruis refluentibus, adeò ut hoc remedii genus ſatis familiare redditum fuerit.

Haud ſum neſcius, novum non eſſe, urinam variis in Morbis bibi ſolitam, ut in Hydrope, quamvis id malè ceſſerit familiari cuidam *Antigoni Regis*, qui, ut refert (*a*) *Celſus*, ſuam urinam bibendo in exitium ſe ſe præcipitavit, hominem illum tamen notæ intemperantiæ fuiſſe Autor ipſe teſtatur. Obſervationi tamen de urina, menſtruum fluxum promovente, congruit id, quod tradidit (*b*) *Plinius*, *vaporatione nempè urinæ puerorum impubium cieri menſes fœminarum*; quod remedium equidem à ratione non adeò alienum videtur, & cujus facile eſſet experimentum, ſi præſertim urina manè ſit reddita, quæ ab (*c*) *Helmontio*, urina ſanguinis, dicitur. Quemadmodum autem ad Viſcerum obſtructiones reſerandas, *Sal Ammoniacum*, ac illius ſpiritus commendantur, & ex urinâ humanâ cum Sale Communi fit Sal Ammoniacum artificiale (quando nativum, ex Africâ olim ad nos deferri ſolitum, in arenâ reperitur ex Camelorum urinâ propè Jovis Ammonis templum) ſic urina, humana quæ ex cruoris maſſa varios Sales abſorpſit ac ſerum detulit, dum ſub formâ Seroſi laticis in orbem ageretur, vim deobſtruendi adſciſcet. (*d*) *Solenander* tradit, ſe agreſtibus viris propriam urinam potandam, in Hepatis, ac Lienis duritie, neque ſine proſpero eventu, præſcripſiſſe. Profectò iis, quibus volupe eſt, hoc remedio uti, in Officinâ Chymicâ Viſcerum elaborato, longè ſalubriorem putarem urinæ hominis ſani, quàm morboſi potum, uti ſcitè, & eleganter oſtendit. (*e*) *D. Roſinus Lentilius* in Ephemeridibus German. de Ἀυτουροποσίας examine; Verùm non tam facilè cuiquam perſuaderi poteſt, ut alienam urinam ſorbeat, niſi interdum urinam pueri, quam tamen imbecilliorem urinâ Virili cenſeo, dum urinæ puerorum, ut plurimùm decolores ſunt ac veluti

[*a*] l. 3. cap. 21. [*b*] H. N. l. 28. c. 6. [*c*] de Sextup. Digeſ. nu. 79 [*d*] Conſ. 2. Sec. p. [*e*] Dec 3. An. 2, Ob. 116.

Digitized by

luti res fatua, ex quibus non multum Spiritus ac Salis volatilis elici poſſit.

Nemo ferè eſt ex Chymicorum familiâ, qui per ſpagyricam analyſin examen, aliquod de urinâ humanâ non inſtituerit. Cùm enim ſaponariam ac deterſoriam vim in illâ omnes agnoſcant, ob varia ac omnigena Salia, quæ in ipsâ hoſpitantur, non adeò facile eſt definire, quid in illa dominatum habeat. Latex enim aquoſus ſeu Serum ſanguinis, dum per Vaſa ſanguiflua in orbem fertur, Sales diverſi generis, ob tam diverſa eſculenta & potulenta, quæ aſſumimus, in quibus tot varii ac diverſi ſapores reſident, abſorbet, & per renales tubulos ad Veſicam defert; ex quo fit, ut urina varios ac diverſos ſapores adſciſcat, ut plurimùm autem ſalſedinem præferat cum aliquo amarore. Elegantiſſimum Tractatum de urinis *Williſius* conſcripſit, ſtatuens in urinâ humanâ portionem magnam aquoſi laticis, minorem verò Salis, Sulphuris, & Terræ, ac portionem aliquam Spiritus: urinæ humanæ multùm ſalis communis ineſſe, cùm ex illa extrahi poſſit ſpiritus acidus, Chymicæ operationes ſatis oſtendunt; quare verò ſit Sal urinæ, & cujuſnam indolis, non tam facilè eſt decernere, quamvis in id operis multùm inſudarint Artis Magiſtri.

Ingenuè quidem *Helmontius* (*a*) fatetur, Sal lotii in toto Naturæ Syſtemate ſibi ſimile non habere; non enim talis eſt *marinus, fontalis, rupeus, gemmeus, non nitrum, non petræ, non aluminis, aut boracis, non denique naturalium ullius, ut neque Sal urinæ, vel armentorum.* Multò autem difficiliùs crediderim ſtatui poſſe, cujus naturæ ſit Sal lotii humani, quàm quodcumque aliud alterius ſpeciei Animalium, cùm Brutorum multò ſimplicior ſit victus, quàm hominum, qui cibaria elementa per omnia conquiſita ingerunt, *ac ſimul aſſis commiſcent elixa, ſimul conchylia turdis*, ut ait *Horatius.* Specifica tamen & generoſa remedia ex lotio humano ad varios uſus, & chronicos morbos oppugnandos parari nemo non novit, & noſtra hac ætate Spiritus Salis Ammoniaci, qui urinæ Soboles eſt, pro polichreſto habetur.

Ut ad propoſitum de urinâ fœtidâ, quâ utuntur Fullones ad purgamenta veſtium, ſcio equidem, Chymicos tam de urinâ recenti

[*a*] in Sext. Digeſt, n. 58.

Digitized by Google

centi hominis ſani, quàm veteri poſt longam digeſtionem in fimo equino locutos fuiſſe, ſed apud coſdem non multùm diſcriminis adverto inter Salem, & Spiritum volatilem, qui ab utraque urinæ ſpecie educitur; imò *Collectaneæ Chymicæ Leydenſis Auctores*, ſolum recenti urinâ hominis ſani utuntur, ad operationes ſuas perficiendas, cùm tamen in urinâ fœtidâ, ac veterrimâ major vis deterſoria à Fullonibus agnoſcatur, quàm in recenti, quamvis rationem ignorent. (*a*) *Ariſtoteles* quærit, cur urina fœtidior reddatur, quò diutiùs in corpore detenta fuerit; problematicè reſpondet, aitque, id forſan fieri, quia ob longiorem moram urina craſſior effici ſoleat, recens verò potioni ingeſtæ ſimilis ſit; at forſan quæſito meliùs ſatisfieret, dicendo, magis fœtere urinam diu retentam, quòd ea ſit urina ſanguinis, quæ ſecum deferat maſſæ ſanguineæ impuritates abſorptas, altera verò ſit urina potus. Forſan ergo urina hominum diu aſſervata, qualis eſt Fullonum, ac in teſtis illis fracedine imbutis fermentata, exhalante aquoſo humore, acrior fit, & magis abſterſiva pro uſu Fullonum. (*b*) *Collumella* pro ovium ſcabioſarum remedio urinam humanam veterem, per nares & os infuſam, commendat, imò pecudem puſtuloſam jubet defodiendam in ſcrobe prope limen reſupinatam, ſuper quam totus grex mejat, quo pacto ait ſanitati reſtitui.

At obtrudet aliquis, ſi hóminum urinæ tam egregios præſtant uſus, & ex iis tot parantur remedia, quæ vi polleant deobſtruendi, & chronicos morbos oppugnandi, & hanc ob cauſam forſan Fullones olim non tentarentur podagrâ; unde fit quòd iidem, ut ſuperius dictum, cachectici fiant, lentis febribus, aliiſque morbis ab humorum infarctu obnoxii. Verùm reponam ego, non tam ab urinæ fœtidæ gravcolentiâ, quàm a Lanis oleo imbutis, & diuturnâ morâ Lanificum in locis concluſis, & ſordidis, ubi degunt ſemimudi, Operarios prædictis affectibus laborare: fœtidos tamen halitus continuò per nares & os ſuſceptos ſpirituum animalium puritatem fœdare, in dubium eſt; ac quemadmodum longior mora in loco odoribus alioquin gratis oppleto, noxas parit, haud ſecus cenſendum de iis, qui inſuaves ſunt, quamvis aliquandò ad ſpirituum torporem excutiendum adhibeantur.

Ante-

[*a*] Sec. 13. Prob. p. [*b*] l. 7. c. 5.

Digitized by Google

Antequam claudam hoc caput, lubet hìc referre, antiquitùs in hac Civitate Artem Fullonicam (cujus modò pauca sunt vestigia) adeò excelluisse, ac tam lucrosam exstitisse, ut Fullo olim inventus fuerit, qui eò opulentiæ devenit, ut Mutinensi populo munus gladiatorium exhibuerit, quod eodem tempore *Bononiæ* quoque Sutor præstitit; quare horum duorum Artificum insanium suarum opum profusione populatem auram venantium, sic illusit *Martialis.* (a)

Sutor credo dedit tibi culta Bononia munus,
Fullo dedit Mutinæ, dic ubi Campo dabit?

Lanarum verò Mutinensis agri, ac earum præcipuè, quæ in planâ & campestri regione ab ovillo grege, qui inter *Scultennam*, & *Gabellum* pascitur, antiquitùs obtinebantur, præstantia valdè commendabatur, ut *Columella* (b) inter Gallicas lanas primas deferret iis, quæ habentur ab ovibus, quæ *circa Parmam, Mutinamque maioris stabulantur in campis.*

De Morbis, quibus obnoxii sunt Olearii, Coriarii, aliique sordidi Artifices.

CAPUT XV.

MUltæ aliæ Officinæ quoque supersunt, quæ nasorum sunt pestes, & Operariis suis unà cum lucri beneficio pensionem malam rependunt, quales sunt eæ, in quibus exercentur Olearii, Coriarii, Fidicinarii, Laniones, Cetarii, Salsamentarii, Casearii, & qui Candelas sebaceas fabricantur. Quoties enim in hujusmodi loca pedem immisi, fateor me non levem stomachi subversionem passum fuisse, nec diu odoris pravitatem sine capitis dolore, ac vomituritione aliquâ tolerare potuisse. Non immeritò itaque legibus caveri solet, ne tales Opifices Artes suas domi exerceant, sed vel in Urbis pomœriis, vel suburbiis, ut videre est apud *Cepollam*, (c) *Paulum Zachiam* & alios. In hoc itaque capite de Artificibus Olearìis primùm erit sermo.

In hisce Regionibus, quæ nucum satis feraces sunt, magna

[a] l. 3. Ep. (b) l. 7. c. 2. (c) de serv. ur. c. 48. n. 3. Q. M. L. l. 5. T. 4. Q. 7.

olui è nucibus copia confici ſolet, quo per noctem populares omnes uti ſolent in lucernis, rarò autem oleo olivarum, ob illius caritatem; tota enim Ciſpadana & Tranſpadana Regio oleas nequaquam alit, & oleum olivarum, quod habemus ab *Hetruriâ* ad nos deferri ſolet. Paratur autem oleum è nucibus, ſicuti oleum olivarum; Nucleorum enim maſſa ſub molis contrita, & in molem paſtam redacta coquitur ad Ignem in magnâ ſartagine ex cupro, deìn ex paſtâ illâ prælo impoſitâ oleum exprimitur: dum autem hoc fit, atræ fuligines, ac tam infeſti odores elevantur, ut ii, qui ad hoc miniſterium intenti ſunt, rancidas illas exhalationes excipiant. Hinc non exigua mala illis emergunt, ac iis præſertim, qui in ſartagine ad Ignem materiam fumigantem fuſque deque ſpatulâ verſant, ut Tuſſes, Dyſpnœæ, Capitis dolores, Vertigines & Cachexiæ; his adde, quòd ſordidas lacernas hujuſmodi Operarii continuò geſtent, unde ſordibus obducti pororum cutis conſtipationes frequenter patiantur, & exinde acutos morbos, pectoris præcipuè, cùm per hyemem tantùm in hac re exerceri ſoleant. Quàm noxius Capiti ſit fumus, qui ex oleo nucum expirat, experiuntur ii, qui in clauſo Cubiculo, & ubi nullum ſit vaporarium, ad lucernas ex oleo nucum ad horas aliquot, ſeu ſcribunt, vel legunt, ſeu quid aliud operantur, non enim ſine gravi Capitis dolore, vertigine, ſtupore illinc abſcedunt, toto Cubiculo fumo oppleto. Nonnullos ego novi, quibus non minus noxia fuit exhalatio ex tali oleo in loco concluſo, quàm fumus Carbonum, ut præcipuè cuidam Literarum ſtudioſo, qui cùm ob rem anguſtam domi, tali oleo pro elucubratione ad ſeram noctem in ſuâ Cellulâ uſus fuiſſet, veternoſus ad plures dies perſtitit.

Haud ſecus malè olent Officinæ, in quibus oleum è ſeminibus lini paratur, cujus uſus in hiſce Regionibus non exiguus eſt nocturnum in lumen, ubi præſertim olei nucum defectus ſit, neque minus graviter afficiuntur, qui illud parant.

Haud aliter Coriarii, qui Animalium coria in Tinis cum calce & gallâ macerant, pedibus calcant, lavant, expurgant, ſebo inungunt, varios ad uſus, haud aliter, inquam, à continuo pædore, & fœdis exhalationibus infeſtantur, quàm ſuperiùs memorati Operarii, hos enim videre eſt cum cadaverosâ facie, ſubtumidos, luridos an-

Digitized by Google

anheloſos, ac omnes fere ſplenericos. Non paucos ex hujuſmodi Operariorum familiâ mihi obſervare contigit hydropicos factos; quomodò enim, cùm in loco humido, & in Aëre à tetris illis halitibus è coriis ſemiputridis inquinato, ferè ſemper degant, quomodò, inquam, fieri poterit, quin ſpirituum tum vitalium, tum animalium Officinæ inquinentur, ac totius corporis œconomia una pervertatur? Non rarò obſervavi, equos nullis ſtimulis, nullâ vi adigi potuiſſe, ut ante hujuſmodi Officinas prætergredi velint, quin ubi primùm talem odorem naribus hauſerint, tanquam amentes, habenas nequaquam audiendo, celeri curſu domum repedaſſe. Ædificia propterea in quibus coria elaborantur, vel prope muros Civitatum, uti cœteræ ſordidæ Artes, vel extra muros, ut in hac Urbe, ſita ſunt, ne Aëris puritate efficiant. Scitiſſimè propterea (*a*) *Hippocrates* in hiſtoriâ *Philiſci*, qui ex malignâ febre ſextâ die mortuus eſt, locum deſcripſit, in quo decubuit; *Philiſcus prope murum habitabat &c.* in cujus hiſtoriæ commento, doctiſſimus *Mercurialis* annotavit, Divinum Præceptorem verba illa *propè murum appoſuiſſe, ut locum morboſum deſignaret, in quo æger ille degebat, cum loca Urbium circa mœnia ſemper magis morboſa ſint, cum omnes Civitatum ſordes eò ſoleant deferri, brutorumque cadavera, & alia inquinamenta.*

Romæ olim in *Tranſtiberinâ Regione* ſordidiores erant Officinæ, ac præſertim Coriariorum, ut ex *Martiali*, qui varios fœtores enumerat, quibus (*b*) *Thaidem* malè olere ait, quos inter illum reponit, qui ex caninis pellibus, in Tranſtiberina regione maceratis, effundebatur; Sic enim ille.

Non ab amore recens Hircus, non ora Leænæ,
Non detracta Cani Tranſtiberina cutis.

Uſum hunc illius Regionis, ubi vilior plebecula degebat, & ubi ſordidiores Artes exercebantur, tetigit *Juvenalis.* (*c*)

nec te faſtidia mercis
Ullius ſubeant ablegandæ Tiberim ultrà.

Infamis propterea illius Regionis Aër apud *Romanos* audiebat, ob inſignem fœtorem, qui ex tam ſordidis Artibus, & olidis mer-

[*a*] p. Ep. Se. 3. [*b*] l. 6. Ep. 43. [*c*] Sat. 14.

Candelæ Sebaceæ fabricari ſolent. Etenim neque ſoli Operarii, ſed etiam vicinæ Domus, non levem noxam perſentiunt, quâ de cauſâ hujuſmodi miniſteria ad loca viliora Urbis, ac prope pomœria ablegari ſolent, uti rectè advertit, ac monet (*a*) *Zacchia*, qui in ſpecie mentionem habet de Officinis, in quibus Candelæ Sebaceæ conflari ſolent. Cùm enim aheni, in quibus Sebi hircini, bubuli, ſuilli mixtura continetur, ebullire cœperint, tam fœda ac nauſeoſa exhalatio circumquaque diffunditur, ut vicinia tota inficiatur. Graviter itaque læduntur hujuſmodi Artifices, dum ferventibus ahenis ſuperſtant, & pingues illas particulas ore, ac naribus excipiunt, ex quibus in pulmonum fiſtulari texturâ magni infarctus fiunt, unde reſpirandi difficultates, capitis dolores ſubſequuntur; Speciatim verò nauſea, ac vomituritio. Nihil autem eſt, quod nauſeam, & fibrarum ſtomachi inverſionem validiùs cieat, quàm pinguedo, vel ſolo adſpectu, nedum intus admiſſa; ſic pingues fœminas, ac nimis mammoſas omnes ferè horrere ſolent; propterea *Martialis* hujuſmodi fœminarum genus à ſe procul ablegans, ſe *carnarium* dicebat, *non pinguiarium*. Quantùm verò ad obtundendum Ventriculi acidum, in quo appetentiæ fomes reſidet, polleant ſubſtantiæ pingues, & oleoſæ, ut ut acidum occultum contineant, nemo eſt qui ignorat; neque immeritò *Galenus* (*b*) ad famem caninam ſedandam pinguia edulia, & oleaginoſa commendabat, ut quæ acidi p. n. & Ventriculi membranas arrodentis ſpicula infringere valeant, *Avicenna* propterea pro regimine iter agentium pinguium ciborum uſum, (*c*) ut adipis vaccini laudat, ac refert quendam Olei Viol. lib. 1. cum Sebo eporâ decem diebus à cibo abſtinentiam commodè toleraſſe. Mirum propterea non eſt, ſi hujuſmodi Operarios perpetua ferè inappetentia, & nauſeatio comitetur.

Non rarò quoque obſervare mihi contigit Mulieres propè has Officinas habitantes, de uterinis paſſionibus ob hujuſmodi odoris pravitatem conqueri, quod alicui fortaſſe mirum videri poſſet, cùm ad hyſtericos affectus graveolentia commendentur ab (*d*) *Hipp.*, ſi naribus apponantur; verùm ſicuti non ſemper ſuaveolentia uterinas ſuffocationes excitant, cum etiam odorata, ut Cinnamomum,

[*a*] Q. M. L. l. 5. tit. q. 7. [*b*] Com. 11, 2, Sc. [*c*] l. 1, Fen. 3. Doc. 5. c. 2. (*d*) 2. de mo. Mut. n. 78.

Nux moſcata, & ſimilia mulieribus præfocatis pro remedio exhibeantur, quod (*a*) *Horatii Augenii*, in hujuſmodi caſibus, *infallibile*, ut ipſe ait, *eſt præſidium*, neque id à Doctiſſimo *Etmullero* improbetur, (*b*) & ab *Hipp.* in libro de Nat. Mul. Vinum odoratiſſimum commendetur, ita non ſemper graveolentia naribus admota hyſtericas turbas ſedant, uti obſervavit (*c*) *Foreſtus*, & de nidore lucernæ extinctæ, quo hyſterici inſultus fiunt; fœtus exſtinguuntur perantiqua obſervatio eſt. Quare à putri ſebaceo odore nequaquam miror, animales ſpiritus in motus inordinatos cieri, ac ſimul ob nauſeam, Ventriculo ad ſuperiora contracto, uterum quoque convelli; ſic aliquandò obſervati mihi contigit, delicatas mulieres ad candelæ ſebaceum odorem pro nocturo lumine, animo linqui, & hyſtericis affectibus corripi.

De candelarum ſebacearum pernicioſo nidore videatur (*d*) *Solenander*, qui refert, fratrem ſuum Joannem ad candelæ ſebaceæ lumen gravioribus ſtudiis intentum, magnam exinde noxam in Pulmonibus, & Cerebro acceriſſe; addit inſuper ex ſebo bubulo graviorem odorem, quàm ex ovillo, vel vervecino exire, nobis autem candelæ ſebaceæ nunquam graviùs olere cenſentur, quàm cum illis aliqua ſuillæ pinguedinis portio admixta fuerit. Elegantem quoque habemus hiſtoriam in Actis *Haffnienſibus*, (*e*) ubi narratur hiſtoria cujuſdam mulierculæ, quæ in formandis candelis promercalibus intenta in gravem Capitis dolorem cum Vertigine, Oculorum ruborem, difficilem reſpirationem incidit, quam mulierem *Olaus Borrichius* curavit, primò vomitum provocando, poſtea aquis pectoralibus cum oxymellite ſcyllitico adhibitis, quibus hoſtem, ut ille ait, viſus eſt ſopire, ſed non multò poſt remediorum uſu intermiſſo, Orthopnoica facta eſt, & repetitis Medicamentis Artem ſuam diris execrando, hujuſmodi Artifices hortabatur, ut ſi pectori proſpectum vellent, ſubdio ſaltem miniſterium ſuum exercerent.

Literarum Profeſſores ego quoque monitos velim, ut à candelis ſebaceis, quotieſcumque in ſuis Muſæis literis operam dant, quantùm poſſunt, abſtineant, ac ſi opes non ſuppetant, ut cereis cande-

[*a*] l. 12. Ep. 7. (*b*) de Affe. fœm. ex utero. [*c*] l. 28. Ob. 30. [*d*] Se. 5. conſ. 6. p. 461. [*e*] Vol. 5. Ob. 86.

Digitized by Google

candelis uti poſſint; Lucernis ex Oleo Olivarum, quæ Palladi ſacræ ſunt, utantur, ut antiquis Scientiarum Cultoribus mos erat, quorum Opera commendabantur cum lucernam olerent. Hoc idem ſuadet (*a*) *Fortunatus Plempius*, qui ait, non minùs nidorem ac fumum candelarum ſebacearum abortum inferre, ac fumum lucernæ ex *Plinio*. (*b*)

Talia ergo Medicamenta, quando hujuſmodi Artifices curandi occurrunt, qualia à Clariſſ. *Borrichio* proponuntur, in uſum revocanda, uti Vomitoria, inter quæ Stibium primum locum obtinet, fortia cathartica, abſtergentia acria, & potiſſimùm quæ ex aceto ſunt compoſita, ut Oxymel ſcylliticum, ac ſimilia, cùm nihil ſit, quod pingue magis obtundat ac abſtergat, quàm Acetum.

Enitendum eſt igitur, ut tam interiùs quàm exteriùs unguinoſæ illæ particulæ, quibus viſcera, & cutis hujuſmodi Artificum infracta ſunt, ac ſpiritus irretiti, liberque tranſpiratus prohibetur, extrudantur, everrantur, ſive ex ſuperiùs recenſitis affectibus, ſive ex quocunque alio morbo, juxta temporum Conſtitutiones, decumbant. Suſpicari enim ſemper licet, aliquid labis humoribus ac ſpiritibus ex fœdis illis particulis ineſſe; quas unà cum aëre in operum ſuorum exercitio combiberint. Hanc ob cauſam circa V. S. in hiſce Artificibus exercendam cautione opus eſt; liberaliter enim detracto ſanguine, citiſſimè fatiſcunt illorum vires ac ſpiritus, qui ex conſpurcato ſanguine geniti non poſſunt non eſſe imbecilles ac evanidi.

De Morbis Tabacopœorum.

CAPUT XVI.

VErùm à tam ſordidis, & graveolentibus Officinis ad Naſorum delitias noſtræ hujus ætatis, ſi lubet, divertamus, ad Officinas ſcilicet, ubi Tabacum (liceat mihi hoc vocabulo uti, quando jàm Civitate donatum eſt) parari ſolet. Hujus ſeculi (ſaltem in *Italiâ* noſtrâ) inventum, ſeu vitioſa conſuetudo eſt pulvis iſte, ex herbâ Nicotianâ compoſitus, nihilque eo frequentiùs eſt cùm Mulieribus, tum Viris, Pueris quoque, ut illius emptio inter quotidianas familiæ impenſas numeretur. Quales ergo noxas tum

Capiti

(*a*) de Toga Val. tue cap. 35. & 59. [*b*] I. 7. H. N. cap. 7.

Digitized by Google

Capiti, tum Stomacho affigat pulvis iſte ex Tabaco, ſatis norunt ipſi Tabacopæi, dum illum præparant. Inter alias merces, quæ ex *Liburnico Hetruriæ Portu* ad nos deferri ſolent, placentæ quædam ex prædictæ Plantæ foliis in funem convolutis concinnatæ reperiuntur, quas Operarii explicant, evolvunt, ac molæ ſubdunt, ut in pulverem redigantur; dum autem Equi oculis obductis molam circumagunt, Operarii adſtantes, qui Tabaci folia ſuſque deque identidem verſant, antequam aſſueſcant, magno capitis dolore, vertigine, nauſeâ, & continuâ ſternutatione tentari ſolent. Tanta enim ex illâ triturâ partium tenuium, æſtate præſertim, diffunditur exhalatio, ut tota vicinia Tabaci odorem, non ſine querimoniâ, & nauſeâ perſentiat. Equi ipſi quoque molam circumagentes, frequenti capitum concuſſione, tuſſi, & exſufflatione acrem, & infeſtum Tabaci exhalationem illam atteſtantur. Puellam Hebræam novi (Tabacopolia enim in totâ fere Italiâ, ſicuti multi alii publici proventus, *locantur Judæis, quorum cophinus fœnumque ſupellex*) quæ totâ die explicandas placentas iſtas ex Tabaco incumbens, magnum ad vomitum irritamentum ſentiebat, & frequentes alvi ſubductiones patiebatur, mihique narravit, Vaſa hæmorroidalia multùm ſanguinis profudiſſe, cùm ſuper placentas illas ſederet.

De uſu ac abuſu Tabaci non eſt, quòd hic quicquam agam, ne actum agere videar, qua de re videatur *Magnenus*, qui de hoc peculiarem Tractatum conſcripſit, ac doctiſſimus *Etmullerus* in Opere nuper Francofurti edito cum multis additamentis, ubi exactiſſima Tabaci Hiſtoria, & medicamenta ex illo parata habentur; damna tamen non vulgaria ex nimio illius uſu ſubſequi fatentur omnes, ac variæ Obſervationes apud Scriptores extant, de quo videatur (*a*) *Helmontius*, qui illius fumigationem execrando, ſtomachum per illius fuliginem flavedine tinctum repertum fuiſſe affirmat, & occultum virus ipſi adſcribit. Pulmones flaccidos, & exſuccos reddi à Tabaci fumo, ac paulatim ad maraſmum deduci, adſtruit (*b*) *Simon Pauli, ſicuti, & Richardus Mortonus.* In banc rem adiri poterit (*c*) *Theoph. Bonetus*, qui multas Cadaverum Sectiones inſtitutas

(*a*) in Cuſtode errante n. 46. ac in Tract. de Mort. Occaſ. [*b*] Quadr. Bot. c. 6. de Pht. [*c*] in ſuo Sepulch. t. 2. lib. 4. Se. ult.

Digitized by Google

tutas refert, ex quibus apparet, quàm graves & abominandæ noxæ in Pulmonibus, ac Cerebro, non ſolùm ex Tabaci fumo, ſed etiam ex uſu pulveris deprehenſæ fuerint, Ineſſe autem Tabaco, ſicuti omnibus iis, quæ ptarmicam vim poſſident, magnam acrimoniam, vellicatio, quam infert naribus, ſatis demonſtrat uti etiam illius maſticatio, & virulentus nidor, qui efficit, ut Tabacariorum ſemper fœteant animæ.

Tam liberaliter ergo à Tabacopœis odores illi ac pulviſculi volantes, qui acriores ſunt quò tenuiores, per os & nares excepti teneram Pulmonum, & aſperæ arteriæ tunicam pungunt, & exſiccant, tetriſque halitibus ſpiritus Animales Cerebri incolas obfuſcant, imò narcoſi quadam obtundunt, ac eodem tempore ſtomachi fermentum corrumpunt, illius acidum infringendo.

Neque verò quis putet, tam celebrem Plantam, Reginæ titulo donatam, Europæis omnibus adeò gratam, multòque magis iis Ditionibus, ubi inter magnos proventus Tabaci uſus recenſetur, infamare me velle. Multa à clariſſimus Scriptoribus de Nicotianæ facultatibus literis prodita fuere, ac meritò inter Plantas Medicas locum ſuum meretur, ſolùm illius nimius uſus, ac intempeſtivus damnandus, qui efficit ut variam ſortem experta fuerit, ac tantundem bonæ famæ, quantum malæ illi obtigerit. Multum Salis volatilis Tabaci foliis ineſſe, vi cujus abſterſivam & traumaticam vim poſſideat, acidum luxurians compeſcendo, experientiâ ſatis comprobatum eſt, hinc illius decoctum in Empyemate magnis laudibus, ac pro ſecreto commendatur ab (*a*) *Epiphanio Ferdinando*. Tabaci folia itidem maſticata copioſum phlegma educere, nihil vulgo notius eſt, ac nihil frequentiùs; non levis tamen error in hoc committitur. Nam non æquè in omnibus ſalutaris eſt hujuſmodi maſticatio, & tam copioſa lymphæ eductio; in corporibus enim obeſis, & ubi craſſi ſucci abundent, pulvis ex Tabaco, & illius uſus utilem præſtabit operam: non ſic autem in iis, qui bilioſo & præfervido ſunt temperamento præditi, ut ſcitè advertit præ cæteris (*b*) *Gulielm. Piſo*. Ego certè non paucos novi ad maraſmum deductos ob hujuſmodi maſticationem, qui, cum ſibi ex ore continuum viderent depluere ſtillicidium, ſuæ incolumitati hoc pacto

[*a*] Hiſt. 32. (*b*) l. 4. c. 45. de re nat. & med. ut. Ind.

Digitized

benè consultum falsâ persuasione sibi blandiebantur, ac iis ægrè persuaderi potuit, malè sanum consilium esse fontes salivales, & totum corpus hoc pacto suo latice nutritio exhauriri. Adeò insanabile cacoëthes Tabaci folia masticandi, ac fumum sugendi, tot homines infatuavit, *quod vitium*, ut reor, *semper damnabitur, ac semper retinebitur.*

Tabacum masticatum, seu illius fumum per tubulum tabacarium exsuctum appetentiam obruere, ita ut longum iter illius usu possit confici sine famis molestiis, & stomachi latratu, tradunt multi, inter quos (*a*) *Gugiel. Piso*, qui in peregrinatione per loca deserta, tali masticatione usus, nec lassitudinem, nec famem sensisse affirmat. *Helmontius* idem adstruit, aitque, id fieri, *non quia Nicotiana famem sedet, quasi satisfaciat defectui, sed in quantum sensus defectum tollat, simulque functionum exercitia.* Ab *Helmontio* non multùm dissentit (*b*) *Etmullerus*, qui ait, Tabacum, veluti omnia Narcotica, stuporem in spiritus inducere, & Sale volatili oleoso, salsum stomachi fermentum obtundere, sicque famis morsus non sentiri: revera mihi sæpiùs observare contigit, hosce Fumibibones, & Tabaci masticatores, non secus ac Vini egregios Potores continuâ fere elborum inappetentiâ laborare. Sicuti enim Vinum, ac illius spiritus acidum Ventriculi fermentum enervant, ac infringunt, ita foliorum Nicotianæ masticatio frequens, ac illius fumus, salivæ rem succum, & stomachi robur obtundunt, ut suctionis sensus vix persentiatur. Idem prorsus sentit (*d*) *Doctissimus Plempius*, affirmans, Tabacum nequaquam nutrire, sed copiâ pituitosorum humorum in Os prolicitâ, & deorsum demissâ Ventriculum esurientem, & quasi famelicum expleri.

Mirati autem subit quomodò, non secus ac in Coquinariâ, tam ingeniosus fuerit Nasus, ut tot artes, tot mangonia excogitarit pro condiendo, ac variis modis parando Tabaco, ut cuique, prout lubet, modò crassum, modò tenue, modò odorum, modò inodorum, arrideat, neque solùm Naso, sed palato quoque sapiat, illius fumo hausto, ac per os & nares regesto, adeò ut quotiescunque Tabacarios istos mihi visere contingat, pulverem hunc tam avidè

[*a*] in H. N. & Med. utriusque Indiæ l. 4. c. 43. in Tract. Mortis Occas. [*b*] in Tract. de fame læsa. (*c*) in lib. de Togatorum Valet. tuenda, c. 4.

Digitized by Google

dè per nares attrahentes, vel fumum haurientes & exsufflantes, menti occurrat *Orlandus ab Areosto* descriptus, qui amissum cerebrum per nares reorbeat, vel Cacus in Speluncâ Aventini Montis cum Hercule decertans, qui

Faucibus ingentem fumum, mirabile dictu,
Evomat, involvatque domum caligine cæca.

At quale præsidium Tabacopœis præstabit Ars Medica? Quando causa occasionalis tolli nequeat, & lucri bonus odor hisce Operariis minus sensibilem, & molestum reddat Tabaci odorem, monendi sunt, ut in triturando, cribrando, & quomodocumque tractando mercem hanc, sine cujus usu, non secus ac sine Bacho & Cerere, frigerent spiritus, & civilis elegantia, quantum possunt, caveant ab examine illo volantium atomorum, os, & nares obvelando, aërem recentem frequenter captando, faciem frigidâ abluendo, poscâ fauces persæpè eluendo, ac etiam bibendo, cùm nihil aptius sit ad particulas illas, quæ faucibus ac stomacho inhæserint, absergendas, obtundendas, quàm quæ acetum habent admixtum. Emulsiones seminum melonum, ptissana hordeacea, Serum vaccinum, Oryza in lacte cocta, non inutilem præstabunt operam, ut minus lædantur. Cùm in locis conclusis, & humentibus, ac præsertim cùm sub molâ Tabaci folia triturantur, tale ministerium peragi soleat, ac tales Operarii, de capitis dolore, & nausea conquerantur, vomitoria pro more habui præscribere, ut quæ pulverem haustum, & ex suâ naturâ vomiturition**em** cientem, breviori viâ expurgent.

Quoniam ex odoribus, cum ingratis, tum suavibus, Artificibus, qui illos tractant, non levia incommoda proficiscuntur, nescio, qualis lubido me incesserat, ut hic loci, non injucunda Parecbasi, pauca quædam de Odorum naturâ perstringerem; verùm hujusmodi provinciæ amplitudo me deterruit, veritus quippe, ne si in illam pedem immitterem, argumenti jucunditas nimis longè à proposito me abriperet. Hujusmodi ergo meditationi paulisper insistens, ac observans, multa quidem de Odoribus, tum ab antiquis, tum nostræ ætatis *Philosophis* ac *Medicis*, passim literis fuisse prodita, sed particularem & absolutam historiam de Odoribus in

Digitized by Google

Scientiâ Naturali adhuc deſiderari, propterea mihi in mente obverſari viſa eſt Idæa, quâ Odorum hiſtoria naturalis, & Medica conſcribi poſſet, odorum naturam juxta recentiorum, & antiquorum placita philoſophica perpendendo, unà cum illorum differentiis, ac diſtinctionibus in ſuas claſſes, proprietatibus, Idioſyncraſiis cauſis, natali ſolo, compoſitione, mixturis, ſicque de re Unguentariâ antiquorum, exinde procedendo ad medicamenta ex odoribus petita, unde Spirituum Medicina juxta Modernos ortum habuit, poſtremò ad Odores Biblicos recenſendos, quorum mentio fit in Sacris Codicibus, & quibus utebantur, Judæi in Sacrificiis, ac eos, quorum apud varias nationes *Græcos*, *Romanos*, *Ægyptios*, *Indos* erat uſus in ſuffitibus, & expiationibus, ad placandos & evocandos Deos; Quare materiam amplam viſus ſum ſubolfeciſſe Tractatum conſcribendi, univerſalem Odorum hiſtoriam complectentem, ut unico opere quod ſparſim dictum eſt, & quod mihi per varia Experimenta obſervare contingeret, haberetur. Olim *Petrus Servius*, *Medicus Romanus*, in ſuâ elegantiſſimâ Philologicâ de odoribus Diſſertatione Tractatum Phyſicum de Odoribus pollicitus eſt, ſed quantùm ſcire licuit, fidem ſuam non abſolvit; meam tamen pro tali molimine, *quod plus temporis, atque olei plus*, expoſceret, hic oppignerare non intendo. Multa enim ſunt, quæ è longinquo, ac primo adſpectu plana, & facilia videntur, ſed poſtmodum ardua, & prærupta deprehenduntur; ſcitè profectò Poëta.

Tollimus ingentes animos, & maxima parvo
Tempore molimur.

De Veſpillonum Morbis.

CAPUT XVII.

VEſpillonum, & Libitinariorum apud Veteres operoſius, quàm noſtris temporibus, conſueverat eſſe miniſterium. Corpora enim extinctorum magnâ diligentiâ curabant, illa abluendo, ungendo, cremando, & cineres in Urnis condendo; propterea ad hujuſmodi opus accerſebantur *Pollinctores*, *Succolatores*, *Uſtores*, aliiſque ex viliori plebe; noſtris verò temporibus Cadavera ad Templa,

Digitized by Google

pla, ſeu Cœmeteria delata Veſpillonibus traduntur; ut in Sepulchris reponantur. Quia verò in Urbibus, ac Oppidis, ſaltem in *Italiâ* noſtrâ, quælibet familia ſuum habet Sepulchrum gentilitium in Templis nobilioribus, plebecula verò in ſuis Parœciis in amplis Sepulchris promiſcuè recondi ſolet; hinc Veſpillones in Antra illa fœtidiſſima, Cadaveribus ſemiputridis plena, deſcendendo, ut delata Cadavera in iis recondant, pernicialibus morbis obnoxii ſunt, potiſſimùm verò malignis febribus, repentinæ morti, Cachexiæ, hydropiſi, Catharris ſuffocativis, aliiſque graviſſimis morbis; ſic illis ſemper cadaveroſa facies, & luridus adſpectus ut, qui citò rationes cum Orco inire ſoleant. Ac profectò quæ gravior cauſa, & magis efficax ad peſtilentes morbos excitandos fingi poteſt, quam talis in Sepulchra deſcenſus, ubi neceſſe ſit, ad aliquod tempus putidam auram illam inſpirare, ob cujus hauſtum animales ſpiritus (quorum natura, ætherea eſſe debet (coinquinentur, ineptique fiant ad munus ſuum exequendum, ſcilicet ad totam Vitalem machinam ſuſtentandam? Haud immeritò ſcripſit (a) *Hippocrates, Aërem Mortalibus Vitæ, & Morborum auctorem eſſe*; non poteſt ergo ſepulchralis Aër Veſpillonibus non eſſe ſummè pernicialis, & maſſæ ſanguineæ corruptor. Antiquitùs ad tam vile miniſterium, ſicuti ad metalla, & cloacas, cogebantur Servi publici, qui ſemiraſi erant, & inſcripti dicebantur, unde *Martialis*:

Quatuor inſcripti portabant vile Cadaver,
Accipit infelix qualia mille rogus.

Noſtrâ hac ætate ſordidum lucrum, ſeu neceſſitas ipſa, & egeſtas liberos homines ad hujuſmodi opus exequendum compellit, ſed ſorte parùm fauſtâ; nullum enim Veſpillonem Senem videre adhuc mihi contigit. Quantùm verò polleat ad Aërem inquinandum, Cadaverum ex quocumque Animalium genere corruptio, nemo non novit, cùm ſæpè obſervatum ſit, poſt magna prælia commiſſa per inſepulta Cadavera, ſeu per antiqua Sepulchra incautè aperta, diras peſtilentias enatas, quæ ingentem populorum ſtragem ediderint. Mirum itaque non erit ſi Veſpillones, & Buſtuarii, Cadavera tractando, Sepulchrorum oſtia reſerando, ac

(a) lib. de Flatibus n. 6.

Digitized by Google

dum in illa deſcendunt, peſtiferos morbos accerſant. Veſpillo quidam ſatis notus, quem Piſtonem nomine vocabant, cum Juvenem tumulaſſet veſtibus benè munitum, & calceamentis novis indutum, paucos poſt dies circa meridiem Templi fores apertas obſervans, Sepulchrum adiit, ac lapide amoto, in Sepulchrum deſcendit, diſcalceatoque Cadavere, ſuper illud concidit, ibique animam efflavit; violati Sepulchri pœnam meritò luens.

Odor hic peſſimus perſæpè in ſacris Ædibus Æſtate præſertim, manifeſtè perſentitur cum gravi adſtantium noxâ, ob Sepulchrorum copiam, & frequentem illorum reſerationem, ut ut Thure, myrrhâ, aliiſque odoratis rebus, vaporentur Templa. Hinc non immeritò hanc noſtrorum temporum conſuetudinem Cadavera intra ſacras Ædes tumulandi improbat *Lilius Gyraldus* in Opere ſuo eruditiſſimo de vario ſepeliendi ritu, cùm priſcis temporibus, ac ſub ipſis Chriſtianæ Religionis primordiis, ſola Martyrum Corpora in Templis recondi ſolerent, cœteri verò Fideles propè ſacras Ædes, ſeu in Cœmeteriis tumularentur. Ruſticana gens noſtra decentiùs ſanè, quàm urbana, ſuorum Cadavera ſepelire pro more habet; quemlibet enim ex ſuis fato functum in arcâ lignea reponunt, & altâ ſcrobe effoſſâ in Prato, propè ſuas Parœcias humo committunt, amicis, ac propinquis id muneris exequentibus. Inſtituto mehercle laudando conſueverant *Romani* extra Urbem Cadavera efferre, uti etiam *Athenienſes* in Ceramico, ſeu rogis imponendo, cineresque Urnis lapideis, ſeu æneis, condendo, Viâ Latinâ, & Flaminiâ, ac præcipuè militares Viæ ob Monumentorum frequentiam apud Romanos erant valdè celebres, unde *Juvenalis.* (*a*)

experiar, quid concedatur in illes,
Quorum Flaminia tegitur cinis, atque Latina.

Id autem tribus ex cauſis agebant, ut laudatus *Gyraldus* aſſerit, primò quidem, ut monumenta illa Viatoribus incitamento eſſent ad Virtutem capeſſendam; hinc eſt, quòd antiqua Epitaphia, ut plurimùm Viatores alloquerentur, ſecunda, ut quotieſcumque Civitas obſidione premeretur, Cives contra hoſtes alacriùs pro ſuorum cineribus pugnarent; tertia, quæ erat potiſſima cauſa, ut à terris exha-

[*a*] Sat. p.

Digitized by Google

exhalationibus, quæ à Cadaverum putrefactione emanant, Urbem sartam tectam servarent. Singulari autem privilegio Virginibus Vestalibus, ac solis Imperatoribus permissum fuit, ut intra Urbem tumulari possent? quin lege duodecim Tabularum, ut apud (*a*) *Tullium* legimus, cavebatur ne Ustrina, licet extrà Urbem, propè Ædes alienas institui posset; *Rogum bustumve novum ne propè Ædes alienas* 60. *ped. invito Domino adjicito.* Sic apud *Tullium*; neque id ob incendii metum, ut idem ait, sed ob tetrum in Cadaverum usturâ odorem. Adeò cavebant veteres, ac Aëris salubritati pro publicâ incolumitate prospiciebant, ut extra Urbis Pomœria non solùm immunda quæque, sed suorum quoque cineres ablegarent. Ipsam quoque agrorum stercorationem damnabat *Hesiodus*, consultum magis volens salubritati, quàm soli fœcunditati, sicuti ædilitio edicto vetabatur, ne quid scorteum, hoc est ex pellibus, Templis inferretur; nefas enim erat aliquid morticinum in Templis recondi.

Ut verò pensum meum absolvam, Vespillonum, quorum ministerium adeò necessarium est, incolumitati prospiciendum, æquumque est, ut quando mortuorum corpora unà cum Medicorum erroribus humi recondunt, Ars Medica iisdem beneficium aliquod pro dignitate servatâ rependat. Cautiones itaque iis proponendæ, ut minorem noxam, quantum licet, in opere libitinario persentiant, eæque esse debent, quæ pestis tempore in usu esse consueverunt, nempe, ut os, & fauces acri aceto abluant, ac strophiolum aceto imbutum gestent in perâ, ut odoratum, ac spiritus reficiant, monumenta paulisper aperta relinquant, antequam in illa pedem immittant, ut concluſi halitus paulisper expirent. Opere peracto, ac domum regressi, Vestes mutent, ac munditiei studeant, quantùm fert misera illorum conditio. Ubi verò ex aliquo morbo ægrotant, magna circumspectione curandi. Ego quoties hujusmodi hominum genus curandum habui, satis parcè sanguinem detraxi; illorum enim sanguis cadaverosus est, ac qualis faciei color: purgantia potius erunt ex usu, ut quæ magis conveniant hisce hominibus, qui fœda laborant cacochymia, & in Orci familiam citissime transire solent.

(*a*) 2. de leg.

De

Digitized by Google

De Obſtetricum Morbis.

CAPUT XVIII.

A Veſpillonum miniſterio toro Cœlo differt Obſtetricum officium, hæ ſiquidem hominis in mundanam Scenam ingreſſum curant, illi egreſſum; munus tamen amborum, mortalis vitæ Ortum & Occaſum reſpiciens, qualis ſit humana conditio, ſatis teſtatur. Obſtetrices ergo, ſi non tam gravia damna referunt, dum Puerperis aſſident uti Veſpillones Cadavera tumulando, non immunes tamen, nec impunè ſemper à morbis abeunt partus excipiendo una cum uterinâ proluvie, quæ ab antro muliebri confertim profluit, ut ipſæmet teſtantur, & obſervatio in non paucis planum fecit. De pravitate lochiorum non eſt, quòd hic verba faciam, cùm ad paucas horas illorum fluxus, vel diminutus, vel ſuppreſſus, ſatis ſit ad Puerperas necandas. Haud ſum neſcius, multas antiquitus Quæſtiones fuiſſe, & adhuc eſſe de menſium nequitiâ, quam talem eſſe ſcripſit (*a*) *Plinius*, *ut muſta aceſcant, ſterileſcant tacta fruges, moriantur inſita, exurantur hortorum germina & fructus, quibus Mulieres inſederint.* Sanguinem tamen menſtruum à tot criminibus illi impactis abſolvere contendit (*b*) *Fallopius* qui aſſerit, ſanguinem menſtruum bonum eſſe, & ſuâ naturâ laudabilem, ſi fœmina alioquin ſana ſit, ac eundem ipſum eſſe, ex quo Mulier, & fœtus ipſe nutriuntur, neque niſi à ſolâ copiâ ſanguinis uterum ad excretionem irritati; cui opinioni favet (*c*) *Rodericus à Caſtro*, *Gugl. Ballonius*, qui menſtruam per uterum excretionem, non qualitate, ſed quantitate peccare, & in Annotationibus ad quandam hiſtoriam locum inſignem (*d*) *Hippocratis* obſervat, ubi Præceptor menſtruum ſanguinem non fluorem, ſed *Florem* appellat τὰ καταμήνια ἄνθεα, imò idem *Ballonius* neque qualitate, neque quantitate peccare aſſerit menſtruum ctu rem, *ſed hujuſmodi purgationem perfici arcano, & admirabili quodam naturæ conſilio, aut divina providentia ad futuram procreationem.* Mihi certè non ſemel, nec ſine magnâ admiratione obſervare licuit, mulieres diuturnis morbis confectas, & ad

(*a*) l. 7. H. N. c. 15. (*b*) de Med. Purg. c. 1. (*c*) de univ. Mul. Me. l. 2, c. 10. l. 2. Conſ. Hiſt. 2. [*d*] 2. de Mo. Mul.

Digitized by Google

& ad marasmum ferè deductas, ac præcipuè nobilem Monialem per decennium in lecto decumbentem prorsus exhaustam, cui quolibet mense, statis diebus, menses quamvis in satis modicâ quantitate, & ad paucas stillas, apparent. His tamen non obstantibus, menstruo sanguini malignum aliquid subesse meritò suspicari licet; non solùm enim nomine excretionis, sed secretionis menstruus fluxus notatur, quæ secretio cujusdam nobis ignotæ fermentationis beneficio perficitur, particulis quibusdam salinis, ac omnigenis ad uteri glandulas præcipitatis, & è corpore ablegatis.

Vim hujus fermentationis, ac intestinæ perturbationis satis experiuntur mulieres ipsæ, cùm menstruus fluxus instat, ac dum actu profluit; quare à nonnullis, nec ineptè, febris menstrua appellatur, sed febris medica; quam postmodum melior status, & corporis alacritas consequitur; eleganter propterea (*a*) *Oribasius*, de molestâ hac purgatione tractans, scripsit, *Mulieres, unde gaudent, inde tristari, & unde tristantur, inde gaudere.* Si porrò historiis adhibenda fides, menstruum propinatum philtri loco habetur, & vim dementandi possidere creditur, quo modo ferunt, *Cajum Caligulam* ab *Uxore Cæsoniâ* potionatum. Inter cautiones Chirurgicas pro vulnerum curatione, *Fragosio*, *Lanfranco*, aliisque celeberrimis Chirurgis advertentibus, hæc quoque numeratur, quòd linea filamenta ex linteaminibus, & indusiis Mulierum non adhibeantur, licet pluries ablutis, quod religiosè ab omnibus Chirurgis observari solet, idque ob menstrui cruoris virulentiam, quin monent; ut ab aspectu, vulnerarorum arceantur mulieres menstruatæ, ac homines quoque à venereo ludo adhuc calentes, ob hircosam suffumigationem, quam redolent, adeò ut non ita fabulosum videatur, id quod refert (*b*) *Plinius*, *& Joachimus Camerarius apud Gasparum à Rejes*, Apes nimirùm homines, insequi ab aphrodisiacâ palestrâ adhuc madentes, cùm odorum suavitate maximè oblectentur, & castitatis sint observantissimæ.

Quidquid sit de menstrualis sanguinis conditione, num revera talis sit, qualis passim creditur, neutiquam tamen dubitare licet de uterino profluvio, quod partum præcedit & consequitur, quin

[*a*] Vid. Brasau. l. 5. Aph. 36. (*b*) l. 7. H. N. c. 7. Camp. El. Q. 54.

Digitized by Google

malignitatis, & virulentiæ particeps ſit, quod ſatis demonſtrat lochiorum ſubita ſuppreſſio, vel parcior fluxus; malignæ febres ſiquidem præſtò ſunt, quæ miſeras puerperas citiſſimè ad interitum deducunt, quod non ita evenit in ſimplici menſium ſuppreſſione, quæ ſi morboſas mulieres, & cachecticas reddit, non tam funeſta eſt, nec tam citam mortem accerſit. Suffuratur enim fœtus ſeu ex ſanguine, ſeu ex chylo id, quod magis ſincerum eſt ac ſpirituoſum, ſicque utero gerens geniali ſucco fraudatur; unde non ſolùm in totâ maſsâ ſanguinea prava fit humorum congeſtio, ſed in ipſa quoque uteri ſubſtantia, quæ in gravidis tempore geſtationis, notante *Graaffio*, *& Sylvio*, inſigniter craſſeſcit, ut quò magis diſtendatur, magis incraſſetur. Humorum ſaburra propterea quæ priùs cùm quieta eſſet & concluſa, non multùm negotii faceſſebat, partus tempore, *commota veluti Camarina*, ut dici ſolet, ni promptè, & continuato effluxu expurgetur, interimit.

Obſtetrices igitur, dum parituris ſuper ſellam poſitis procumbentes adſtant, manibus expanſis partum excepturæ, ac in hujuſmodi miniſterio ad plures horas perſtant, non leves noxas ex ſtillantibus lochiis in ipſis manibus perſentiunt, ut aliquando à rodente, & acri materia iiſdem manus inflammentur & ulcerentur. (*a*) *Fernelius* contagioſorum morborum vim admirans, refert, Obſtetricem quandam, quæ paturienti opem tulerat, talem in manu læſionem paſſam fuiſſe, ut illi tandem manus corrupta excideiit; Puerperam tamen illam, ait *Fernelius*, gallicâ lue infectam fuiſſe. Quemadmodum igitur Nutrix pollutum infantem lactans, in mammis primò luem contrahit, & à Nutrice vitiatâ Infans altus in ore & faucibus prima gallici morbi germina & cruciatus præfert; ita Obſtetrix illa in ipſis manibus, ſuper quas ſtillabat gallica lochiorum illuvies, tam gravem noxam experta eſt. Id tamen ſagacibus, & expertis Obſtetricibus non prorſus ignotum eſt; ubi enim illis alicui Puerperæ gallicâ lue infectæ operam ſuam præſtare neceſſum eſt, linteis manus obvolvunt, ut ab ipſis accepi, ac illas aquâ & aceto perſæpè abluunt, cum periculo ſuo didicerint, poſſe facillimè hoc pacto luem Veneream alioſque morbos, communicari. His addendum, quòd Obſtetrices pravos odores ac halitus

[*a*] l. 2. de ab. mor. cau. cap. 14.

Digitized by Google

halitus ex ſtillanti, fluore per os & nares excipiant, nec modum habeant; quo ſe tueantur, niſi alienis ac benè olentibus odoribus Puerperis hyſtericas paſſiones excitare velint.

Minus forſan in *Angliâ*, *Galliâ*, *Germaniâ*, aliiſque Regionibus patiuntur Obſtetrices, cum Puerperæ decumbentes in ſuis lectulis fœtus ſuos edant, non in ſellis perforatis ſedentes, ut in *Italiâ*, quibus dum Obſtetrices aſſident pronæ ſemper & incurvæ, expanſis manibus, ad oſtium Matricis fœtum proditurum opperientes, tanto labore ac patientiâ (ubi præſertim Matronis aſſident, ac laborioſi partus ſunt) fatigantur, ut partu tandem edito, lares ſuos repetant infractæ & elumbes, artem ſuam diris execrantes.

Nùm apud Veteres Puerperæ ſuper ſellas, an in lectulis fœtus ſuos edere pro more haberent, mihi non ſatis compertum, ut ut in hanc diſquiſitionem curiosè incubuerim. Id autem ſatis perſpectum eſſet cum multis aliis ſcitu dignis, niſi Vulcanus ſortem hanc Literariæ Reip. invidiſſet. *Tho. Bartholini Bibliothecam* concremando, ubi opus elegantiſſimum ad umbilicum pene deductum de Puerperio Veterum Vir Clariſſ. habebat. Mos tamen partus in lecto edendi etiam apud noſtrates cœpit inoleſcere ritu ſane, ut reor, laudando, multa ſiquidem incommoda ſic evitantur; Sæpe enim contingit (niſi partus ſint adeò faciles) ut Mulieres, antequam pariant, pluries è lecto ad ſellam, & è ſellis ad lectum, poſt irritos conatûs referantur cum magnâ virium jacturâ; ſeu, poſtquam enixæ fuerint, magnis hæmoragiis ſubſequentibus ſuper ſellas ipſas animo linquantur, & expirent. Fœtus autem faciliùs effundi jacendo, quàm ſurrecto corpore, aut ſedendo, docent bruta omnia, quæ humi procumbunt, dum pariunt, obſtetricante Naturâ. At fortaſſe id brutis neceſſarium videbitur, ne illorum fœtus in terram concidant, & exanimentur, ſeu quia, cùm prona in terram ſpectent, alium uteri poſitum ab homine obtineant, ideòque in illis facilior ſi fœtus excluſio; verùm etiam parva Animalia, ut Catellæ, Feles, Mures, in quibus de caſu fœtus è ſublimi non multùm veteri oporteret, jacendo pariunt. Neque verò crediderim, ſitum uteri rectum in parituris ad faciliorem partum multum conferre, cùm ſuſpicari liceat, fœtum è ſuis involucris expeditum, & exitum affectantem, præpropere ad uteri vaginam præcipitari,

ac perſæpe in ſitu præternaturali, ut non rarò obſervatur, exporrectis manibus, ſeu quoque alio modo prodire.

At quonam præſidio Obſtetricibus Ars Medica obſtetricabit, ac opem feret, ut Artem ſuam ſine noxâ, quantùm licet, exerceant? nonniſi ut identidem, quando ſint induciæ, manus & brachia aquâ aut vino abluant, ut ab opere ſuo expeditæ, faciem ac fauces poſcâ colluant, veſtes puras domum reverſæ induant, ſummatim munditiei ſtudeant. A Vetula quadam Obſtetrice accepi, ſe, quotieſcunque Puerperam aliquam haberet gallicæ luis ſuſpectam ſeu cachecticam, extremos conatus parituræ opperiri, antequam illam ſuper ſellam reponat, ne tamdiu lochiali tabe manus conſpergantur.

De Nutricum Morbis.

CAPUT XIX.

OBſtetricibus munere ſuo defunctis, Nutrices ſuccedunt, quæ fœtum editum alendum ſuſcipiunt: hæ quoque in lactationis progreſſu variis affectibus tentari ſolent. Hic autem Nutricis nomine non ſolùm intelligi velim eas mulieres, quæ pretio conductæ alienos partus, ſed eas etiam, quæ proprios lactant. Affectus autem, quibus ut plurimùm Nutrices vexari ſolent, ſunt contabeſcentiæ, hyſtericæ paſſiones, puſtulæ, & ſcabies, capitis dolores, vertigines, anhelitus difficultates, ac viſus imbecillitates; multa alia quoque incommoda patiuntur, in mammis præſertim, dum lac nimis abundat, dum grumeſcit in mammis, dum mammæ ipſæ inflammantur, abſceſſum patiuntur, ac in papillis ſciſſuræ naſcuntur. Facilè eſt autem concipere, quomodò ex diuturnâ lactatione ſequatur atrophia & contabeſcentia; fœtu enim grandiori facto multumque lactis ſugente (ſive lac ex ſanguine, ut priſci ſenſere, ſeu ex Chylo, ut rectiùs Recentiores, generetur) Nutricum Corpora geniali ſucco fraudantur, quo nutriri deberent, & ſic paulatim graciles ab exauſtu, & junceæ fiunt, ut plautino verbo utar, ac præſertim cum gemellos interdum lactant, ſeu cùm lucri gratiâ unà cum proprio filio puerum collactaneum habent. Affectibus verò pruriginoſis corripi ſolent, tum quòd tractando & ulnis ac in ſinu Infantes geſtando,

Digitized by Google

geſtando, qui lactea cruſta, & achoribus infeſtari ſolent (dum, qui ſic non purgantur à magnis morbis corripi ſolent, teſte (*a*) *Hippocrate*) Nutrices inficiuntur, tum quòd benigniori ſanguinis ſeu Chyli parte ad mammas delatâ, & in lac permutatâ, ſeroſi, & ſalſi humores ſuperſunt pro corporis alimoniâ, qui poſtea in cute puſtulas, & pſoram excitent. *Lactans quadam puſtulas per corpus quidem habebat, cum autem ceſſavit lactare ſedata ſunt æſtate*, ſcripſit (*b*) *Hippocrates*, locum hunc egregiè explicat *Martianus* noſter (noſtrum appello, quia in hiſce Regionibus natus & educatus, utpote Saxolenſis, non Romanus) contra *Valeſii* expoſitionem, qui ſibi finxit, huic mulieri, dum lactaret, menſtrua defeciſſe, ac propterea ex multâ cachochymiâ puſtulas ortum habuiſſe, ait enim *Martianus*, cauſam harum puſtularum rejiciendam potiùs *in errata, quæ committunt lactantes in cibo, & potu, hoc modo lac augeri exiſtimantes, partim appetentia irritante, quæ in lactantibus magna eſſe conſuevit*, quibus accedunt vigiliæ, ſomni interrupti, quibus Nutrices lactationis causâ frequenter ſubjiciuntur, quorum occaſione crudirates in corpore generantur, quibus ſi quid humoris ſalſi aſſocietur, puſtularum apta materia evadunt.

Aliam hiſtoriam lactantis mulieris habemus pariter apud (*c*) *Hippocratem*; *Therſandri uxor leucophlegmatica non valdè exiſtens lactans acutè febricitavit. Huic lingua exuſta eſt, aliis etiam uſtionem ſubeuntibus; Sub hoc tempus lingua etiam exaſperabatur, ut grandine multa, & lumbricis per os. Circa 20. verò non perfectè judicata eſt*; eodem modo *Valleſius* acutæ febris cauſam menſtruis evacuationibus detentis acceptam refert; *eſt enim maxima lactantium noxa*, ait ille, *impura excrementa, quæ ſingulis menſibus exire ſolent, retinere pro puro lacte, quod exſugitur.* Verùm *Martiani* expoſitio magis arridet; Lactantes enim in ſtatu præternaturali nequaquam ſtatuendæ ſunt, eò quòd lactationis tempore iis menſes non fluant, quod equidem verum eſſet, ſi naturaliter ſimul lactarent, & menſtruas purgationes haberent, ſed potiùs culpanda ſunt errata in victu, noctes inſomnes, ſucci nutritii exhauſtus, & alia à Doctiſſimo *Martiano* recenſita. Mulierem enim illam craſſis ſuccis refertam in univerſo corpore, ac primis viis, ut dici ſolet, ex ipſis verbis Divini

[*a*] de Morb. Sac. n. 7. [*b*] 2. in 2. Epid. (*c*) 4. Epid. c. 14. ex Valleſ.

Digitized by Google

Præceptoris satis constat, dum illam scripsit leucophlegmaticam fuisse, & lumbricos per os rejectasse.

Has igitur ob causas, visus imbecillitatem, capitis dolores, vertigines, dispnœas identidem pati solent Nutrices, & albis fluoribus obnoxiæ fieri, ac præcipuè cum ad plures annos protrahitur lactatio. *Experientia compertum esse*, ait *Ballonius*: (*a*) Medicus suorum temporum experientissimus, *omnes ferè mulieres, quæ diù fuerint Nutrices, gracilescere, aut morbis postea opportunas, aut debiles vivere, aut fluxui muliebri obnoxias*; in iis enim facilis est humorum liquatio, & partium excipientium propensio, quod cuidam mulieri contigit, ait ille, quæ adeò lacte exuberabat, ut diù tres Infantes lactaverit; hinc Vasorum inanitio & infirmitas consequi potuit. Idem (*b*) *Ballonius* casum refert cujusdam Nutricis, ex quo cautio non contemnenda pro Nutricum rectâ curatione elici poterit; lubet autem ejusdem verba referre; *Cuidam mulieri in spinam fluxio, rigida penè erat, Nutrix erat, & lactandi diligentia, & assiduitas occasio mali fortasse fuerat. Datum medicamentum potens. Gossypium cum Oleo applicatum; brevi convaluit, secta Vena non est; Lecti tepor, & unctio pepasmum promoverunt. Alius Medicus Venam fortasse aperuisset*; hinc errant persæpè *Medici*, qui causas affectuum in Nutricibus ad mensium suppressionem referentes, subitò sectionem Venæ imperant. In simili casu hodierni *Medici*, apud nostrates saltem, non semel tantùm, sed bis aut ter Venam secuissent, quod remedii genus si omitterent, grande nefas, & morte piandum, se patraturos crederent. Ubi enim Nutrix aliqua ob prædictos affectus, seu quo alio morbo laboret, in sanguinis missione pro Curationis cardine spem totam reponunt, eo solo fundamento, quòd toto lactationis tempore à menstruis purgationibus immunis fuerit; verùm in hoc sæpissimè peccari solet, non enim solùm ad mensium carentiam, tanquam ad mali fomitem & sanguinis abundantiæ causam respiciendum, sed ad cacochymiam, & malum ex longâ lactatione contractum. Quare cum obviæ sint, ac passim occurrant lactantes curandæ, paucæque sint (apud Nostrates saltem) quæ in Nobilium Domibus infantes alant, & quæ opiparè vivant, cautè procedendum in Venæ sectione,

(*a*) l. 2. Eph. (*b*) l. 2. Epidem.

Digitized by Google

ctione, ne corpus magis effœtum reddatur, & morbus ingravescat; in hoc bivio itaque ſatiùs eſt, per viam medicamentorum purgantium incedere, quàm per phlebotomiam intempeſtivè, ſeu temerè inſtitutam.

Quot porrò incommoda in ipſis mammis patiantur Nutrices, veluti nimiam lactis abundantiam, & profuſionem, cùm lac tenuis eſt (unde ſequatur virium imbecillitas & atrophia) lactis grumeſcentiam, mammarum inflammationes, abſceſſus, in papillis ſciſſuras, nemo non novit; propterea ab horum affectuum cauſis exactiùs perquirendis, & curatione proponenda, ne actum agere videar, ſupersedebo, cùm apud Practicos hæc omnia proſtent abundè deſcripta, unà cum magnâ remediorum ſupellectile, veluti videre eſt apud experientiſſimum *Etmullerum.* (*a*)

Solent interdum Nutrices de dolore quodam compreſſivo in dorſo conqueri, quod obſervatur potiſſimùm in iis Nutricibus, quæ recenter perpererint, & multo lacte abundent, ob mammas nimis molles & laxas, ſeu quia ab Infante debiliori non ſatis exhauriantur, dolorem autem compreſſivum in dorſo, præſertim perſentiunt, eò quòd vaſa lactea Thoracica, circà aggerem ſpinalis medullæ perreptantia, & Chyloſam materiam pro lactis generatione ad axillares, ſeu mammas (ut creditur) deferentia, nimis turgeant, ac diſtenta ſint, cujus remedium erit moderamen in victu, ac præſertim in generoſioris Vini potu, atque etiam aliqua ſanguinis detractio, ſi dolor premat; hæc autem doloroſa compreſſio, quam interdum febris conſequitur, obſervari ſolet in mulieribus eu-ſarcis, & habitioribus.

Hyſtericis quoque affectibus, ut ſuperiùs annotavi, infeſtari ſolent Nutrices, ac eæ potiſſimùm, quæ in Domibus Nobilium degunt euchymis cibis altæ, ſed magnâ diligentiâ procul à conjugali commercio cuſtoditæ; Ventre enim ſaginato, uterus liquore ſeminali turgeſcens, indignatur, ac in furores agitur, cùm non exigua lactei liquoris in mammis defœdatione. Omnes ferè, qui de Nutricum regimine ſcripſere, hoc primùm, tanquam rem indubiam, ac veluti Oraculum è Tripode accipiunt, quòd Nutrix à virili concubitu abſtinere debeat, ne lac vitietur. *A Venere omnino*

[*a*] Valet. Infant.

Digitized by Google

omninò abſtinendam eſſe, quæ lac præbebit, moneo; nam & menſes viri conſuetudinem provocantur, & lac oderis gratiam in deterius mutat; Verba ſunt (*a*) *Galeni*. Nimius eſſem, ſi Auctores omnes, qui cautionem hanc, tanquam neceſſariam proponunt, recenſere vellem, quam ſicuti parùm rationi conſonam, ita non multùm ſalutarem, neque experientiæ congruam, deprehendi. Haud ibo inficias, quòd ſi lactans conceperit, non niſi pravum, & imbecille alimentum ſuppeditare poſſit, & quin ſubitò ablactandus ſit Infans, ſeu alteri Nutrici tradendus. Satis curioſa eſt hiſtoria, & notatu digna, quam (*b*) *Regnerus de Graaff* refert; ait enim, quendam *Delphis* Catellam ſatis pinguem domi habuiſſe, è cujus mammis lac Felis exſugebat, licet Catella nunquam generaſſet, quam idcircò Herus diligenter cuſtodiebat, ne tunc temporis, cùm illam coitum appetere cognoſcebat, domo exiret, & amaſium reperiret cui jungeretur; ſed cùm tandem Canis extraneus clam illam iniiſſet, ex eo tempore Felis noluit ampliùs Catellæ lac exſugere. Inficiari itaque non auſim, quin concubitus, ſi immodicus ſit ac ſatis frequens, lacti labem aliquam affricare debeat; at forſan lac magis vitiari credendum eſt, ſi Nutrices, quæ Infantes in alienis domibus nutriunt, à ſuorum Conjugum conſuetudine & adſpectu quoque arceantur, adeò ut lares ſuos ac filios inviſere nequeant; ex quo fit, ut veritos hymenæos magis appetant, ac perverſas curas animo diu noctuque verſantes, in hyſtericas paſſiones, eaſque vehementes, prolabantur; ſic quicquid delirant Nutrices, ſeu qui ipſas domi alunt & occulatius quàm proprias Uxores cuſtodiunt, plectuntur innoxia Infantum corpuſcula.

Sentiant ergo, ut lubet, Scriptores ferè omnes, & *Galeni* placito ſubſcribant, jubeantque Nutrices à Virorum conſortio prohibendas, ac in Gynecæis tanquam in carcèribus detinendas, namque ego illorum pace aliter ſentio, ac (veluti Orator (*c*) quidam ajebat circa judicium rectè dicendi) *Ad populum provoco*; adverto enim apud popularem gentem, Matres omnes fœtus ſuos alere, niſi fortuitum aliquid contingat, & cum ſuis Conjugibus qualibet nocte cubare, nec ſine conſueto Veneris exercitio, neque tot incommoda, & lactis depravationes obſervari, quot verentur, ac ſibi fingunt

[*a*] in p. de tuen. val. c. 9. (*b*) de Virg. Organ. (*c*) l. 7. Ep. 17.

Digitized by Google

fingunt *Medici* in Magnatum, ac Principum Nutricibus, quas volunt caſtitati addictas; propterea cautelam hanc, non adeò tutam ac ſalutarem eſſe exiſtimo, ut ut à celebrioribus *Practicis* commendetur. Profectò in hac Civitate perpauci modò ſunt Nobiles, qui propriis in Domibus Nutrices habeant; cùm enim illarum ſalacitas & petulantia, poſtquam benè paſtæ fuerint, intoleranda ſit, nec quicquam feliciùs obſervent filios ſuos educari, quàm Urbanæ plebis, & ruſticanæ gentis filios, ni forſan morboſiores ſint ac imbecilliores, propterea omnes ferè liberos ſuos Nutricibus tradunt, quæ illos propriis in laribus unà cum ſuâ familiâ nutriant, quin lubentiùs ruſticanis Mulieribus, quàm urbanis natos ſuos committunt, ut robuſtiori lacte alantur.

Unus, quòd ſciam, laudatus (*a*) *Martianus* regulam hanc, Nutrices à virili concubitu arcendi, licèt bonâ fide tam ſalutarem creditam, prorſus improbat, cùm enim modum, prout ipſe ſentiebat, quo in gravidis & Puerperis lac generetur, indicaſſet, hæc ſubdit verba. *Quæ ſi vera ſunt, non rectè ſentire videntur illi, qui coitum Nutricibus prohibent, lac inde vitiari exiſtimantes; coitu enim mediante, motus concitatur in Utero, à quo lactis generatio dependet, & ex coitu alacritas inducitur mulieri, unde venulæ laxantur*, ut dicebat (*b*) *Hippocrates*, *quæ ad lactis ubertatem, ac bonitatem plurimùm conferre indubitatum eſt; imò ſi Veneri aſſuetas abſtinentia tantoperè ledit, quod Viro orbatæ quotidiè experiuntur, quæ variis morborum generibus fiunt ſubjectæ, Nutrices à proprio Viro penitùs ſegregare non eſt tutum.* Hæc Vir ille Doctiſſimus. Profectò ſi res benè penſitetur, lactis primordia geneſin ſuam Utero debere, fateri neceſſum eſt; Utero enim Veneris delitiis exultante & commoto, univerſa corporis ſyſtaſis commovetur, & vaſa ſanguifera ampliora fiunt. Hic mihi ſuccurrit conſuetudo quædam, ac Nutricum apud Veteres in ſolenni Nuptiarum celebritate officium; Nutrix enim novæ Nuptæ, primò Thalamum ingreſſuræ, Collum filo metiebatur, manè verò obſervabat, num idem filum ad collum remetiendum ſufficeret, quod ſi non ſatis fuiſſet, lætabunda proclamabat Virginem à Viro Mulierem factam fuiſſe; ſic *Catullus* ad ritum hunc alludens in Nuptiis *Thetidis, & Pelei.*

[*a*] De Nat. Pu. ver. 250. (*b*) de Mor. Mul. l. p.

Digitized by Google

Non illam Nutrix orienti luce revisens,
Hesterno Collum poterit circumdare filo.

Collo scilicet novæ Nuptæ turgidiore facto, ac venis in aphrodisiaca palæstrâ tumefactis.

Mecum sæpè à mechanicum Naturæ artificium animum advertens, quo edito fœtu, ac etiam ante partum, lac generetur in mammis, quasi ab intelligentiâ quâdam id fiat, quæ prodituri fœtus necessitati in antecessum prospiciat, nihil investigare potui, quo mihi saltem blandiri possem, sicuti curiositati haud quaquam ab iis satisfactum, qui quæstionem hanc tractarent, quos inter (a) *Diemerbrœkius*, *Gaspurus Bartholinus*, *Thomæ filius*, aliique, quos memorat laudatus *Diemerbrœkius*, quare circa rem hanc paulùlùm digredi licear.

Lactearum historia, quam in hoc fortunatissimo Seculo primus inchoavit *Aselius*, absolvit *Pecquetus* (quamvis illam adumbrasse visus fuerit (*b*) *Hippocrates*) sat celebris est, cùm Professorum nemo in re Medicâ tam hospes sit, qui Chyli motum per proprios ductus, & in Vasa sanguiflua ingressum ignoret, seu quid recentiores sentiant de lactis materiâ, quam firmiter credunt à Chyli fontibus derivari (quamvis Prosectorum industria vias adhuc non indigitarit, ut ut *Diemerbrœkius* multis exemplis illam demonstrasse persuasum habeat) adeò, ut lac Chyli portionem esse sanguini permixtam, ac in mammis separatam credibile sit, uti *Bibliothecæ Anatomicæ Auctores* arbitrantur, idque sat probabilibus conjecturis, quas primus mente concepit, ac mundo patefecit *Martianus noster*, qui egregius (*c*) *Hippocratis* commentator si modò viveret, ac lactearum sylvam, quam sibi confinxit, intueretur, quantùm sibi plauderet; hæc, inquam, olim dubia de lactis materiâ, modò in propatulo sunt; solùm, supereresset, ut reor, modum mechanicum nosse, quo appropinquante partu, ac etiam post partum, licet largè fluentibus puerperiis, Chylosus latex in mammarias glandulas, tam pleno fluento urgeatur, cùm eò non sponte Chylum moveri, neque à somniatâ vi tractrice abripi, seu à facultate quâdam intelligente dirigi, pro comperto sit.

Quan-

[*a*] l. 2. c. 2. Anat. Dissert. de Mam. [*b*] de Glad. nu. 3. (*c*) Co. Hip. de Nat. Pueri.

Digitized by Google

Quando igitur Recentiorum commenta in hac re non perplacent, Veterum adeamus Oracula, ac videamus, num aliquid referre contingat, quod veri ſpecimen aliquod præferat.

Qui vetere utuntur vino ſapientes puto,
Et qui lubenter veteres ſpectant fabulas;
Nam novæ, quæ prodeunt fabulæ,
Multò ſunt nequiores, quàm novi nummi.

Sic *Plautus.* (*a*)

Magnus *Hippocrates*, qui licet aliquandò in explicandis, quæ in noſtris corporibus fiunt, admirandis operibus, Naturæ nomine uſus fuerit, mechanicham tamen neceſſitatem hanc (de quâ adeò gloriantur noſtræ ætatis Scriptores, ut fermentis, in quibus ad tempus aliquod jacuere Scholæ, ad Piſtores ablegatis, omnia per mechaniſmum, & artificioſam ſtructuram explicent) ſat manifeſtè agnovit, ut ex variis ejuſdem locis conſtat, ait enim, (*b*) Mulieres facilè parere, *quando diſruptis pelliculis Pueri momentum in caput inclinatum prædominetur, obliquum autem, & in pedes procedere, ſi momentum hùc inclinarit*, rectè autem Interpretes græcam vocem ῥόπη momentum, & inclinationem verterunt. *Hippocrates* ergo lactis generationem, & modum per automatiſmum exponit his verbis: (*c*) *Lac autem ob hujuſmodi neceſſitatam fit; Cùm Uteri tumidi præ puero ſunt, Ventrem mulieris comprimunt; ejus autem pleni ubi compreſſio contigerit, pinguiſſimum de potibus, ac cibis foras proſilit in omentum, & carnem.* En quomodò *Cous Senex* per illa verba, *Lac autem ob hujuſmodi neceſſitatem fit*, modum mechanicum innuit, per quod Phœnomenon iſtud apparere debeat.

In prægnante igitur muliere, cùm fœtus grandior fieri incipit, Uterus Inteſtina, Ventriculum, Diaphragma, & ſuperiores omnes partes comprimit, & in ſpatium magis anguſtum cogit, Chylum eodem tempore per abdominis lacteas, & Thoracicos ductus propellendo verſus mammas, ex quo fit, ut faciliùs ad eaſdem mammas, quarum, mollis, & laxior eſt textura, per Chyliferos ductus deferatur, ſi non adhuc benè patentes, ſaltem per arterias

[*a*] Prolo. Caſin. (*b*) Epid. de Nat. Pue. n. 21. & 42. de Diæ. nu. 5. (*c*) de Nat. Pu. nu. 21.

Digitized by Google

mammarias, ut *Richardo Lovver*, *P. Dioni*, & aliis placet, nec alio impulsore opus sit, quàm hujusmodi compressione, cui succenturitare possit ejusdem fœtus motus, ex eodem (*a*) *Hipp.* Ubi enim moveri cæperit Infans in Utero, prima lactis signa apparent in mammis; haud secùs Clariss. *Pecquetus*, Lactearum Thoracicarum primus Observator, credidit, à motu Diaphragmatis Chylosum laticem à lacteis Abdominis in Thoracicas urgeri, ut exinde in cruoris massam devolvatur. Curiosum ac notatu dignum est, quod refert (*b*) *Herodotus* de modo, quo Scythæ utuntur ad uberiorem lactis equini, quo victitant, copiam impetrandam. *Sufflatoria ossea*, inquit ille, *fistulis simillima sumuntur, eaque genitalibus Equarum imposita ore inflantur, hoc aliis facientibus, alii Equas emulgent; hoc ideò se facere ajunt, quod Venæ Equarum inflatæ impleantur, & mammæ descendant.* Uterus ergo in prægnante muliere, quamvis non ita proximus mammis, ut in Brutis in terram pronis, à grandiori fœtu distentus, sat virium habere videtur ad vicinas partes comprimendas, & succum in Vasis contentum sursùm propellendum; cui compressioni à pleno Utero factæ socias vires junget ejusdem Pueri motus in Utero.

Quia verò fœtu edito, ac Utero ad naturalem suam magnitudinem redeunte, cessat hujusmodi compressio, ac motus propellens, propterea subdit (*c*) *Hippocrates*, *lac procedere in mammas, si lactaverit; dum enim mammæ lactant, & exsuguntur, venulæ in mammis ampliores fiunt, ampliores autem factæ à ventre pinguedinem trahentes in mammas distribuunt.* Suctio itaque à Puero facta sufficiens est ad Chyli motum continuandum, alioquin suctione omissâ fontes illi citò arescerent. Is ergo est mechanicus modus, quo *Divinus Senex* lac in mammis generari credidit. Hujusmodi autem compressioni ab *Hippocrate* excogitatæ favere non parùm videtur observatio, quâ constat, in Animalibus, quæ plures fœtus unico partu edunt, & longum utrinque mammarum ordinem habent, uti Sues, Canes, Feles, &c. eas mammillas, quæ Uteri cornibus, ubi major est compressio, sunt proximiores, esse magis lacte distentas, tum ante, tum post editos fœtus (quod mihi non semel cùm ruri essem, observare contigit) atque hinc fieri quòd Catuli

[*a*] p. de Mo. Mul. nu. 97. [*b*] l. 4. in Melph. (*c*) de Nat. Pueri n. 22.

Digitized by Google

Catuli, quibus obtigerit medias mammillas fugere, robuſtiores, ac pinguiores ſint cœteris, qui ab extremis lac exſugant.

Per Mechanicam igitur humoris; ex quo lac fit in mammis, motum exponere anniſus eſt *Hippocrates*, cujus veſtigia ſi poſtmodùm illius Succeſſores preſſiſſent, jamdiù Medicina in multis majorem perfectionis gradum adepta fuiſſet; verùm in arduis quæſtionibus ad Naturam confugientes (quo vocabulo in Phyſicis nullum aliud malignius eſt, & quod inſcitiæ magis patrocinetur) malè de Arte Medicâ meruere. Quæſtionem hanc ſatis diffusè tractat (*a*) *Diemerbræk.* quærens, quidnam Chylum per ductus chyliferos ad cor fluere ſolitum impellat, vel deducat ad mammas, ut ex eo lac generetur, *Deuſingii* opinione priùs explosâ, qui ad qualitatem quandam cuncta in corpore rarefacientem & fermentantem referebat, ipſe opinionem ſuam ſtatuere contendit, ſed parùm firmo talo ſtantem, utpote ſoli imaginationi ſuffultam; Phœnomenon enim iſtud ad fortem imaginationem Puerperæ ad lactis generationem, pro fœtus nutricatu intentè cogitantis, refert, quam opinionem ſatis doctè *Bartholinus* confutavit. Ad diſſolvendum autem (*b*) *Diemerbrækii* commentum, id unum ſufficere crederem, quòd Puerperæ Nobiles & magis delicatæ, quæ fœtus ſuos alere renuunt, ne iis mammæ penſiles evadant; non ſolùm nihil cogitant, vel appetunt lactis generationem in mammis, verùm præcipua illis cogitatio eſt de lactis averſione à mammis; iis tamen invitis, & irritis omnibus, quibus ad hoc utuntur remediis, tertiâ, vel quartâ die à partu fit lactis ad mammas confluxus. Nihil tamen firmi in hac re, & quod Quæſtioni ſatisfaciat, proponit *Bartholinus*, quin dubitanter excogitata ſua exponit. Primò cauſis externis mammillas ad lactificationem diſponentibus ſubitam mutationem accenſet, quæ in Virginibus obſervatur, cùm menſtrua fluere incipiunt, pili in pudendis naſcuntur, vox mutatur, & mammæ ſororiare incipiunt, deinde ſemini maſculino in conceptione maſſam ſanguineam fermentanti, & Chylum ad facilem ſeceſſionem in mammis diſponenti; cauſas verò internas, per quas tribus, vel quatuor diebus à partu mammæ turgeant, ſanguinis Chyloſi reflexui ad Uterum ingenti copiâ pro fœtus nutritione fluere

(*a*) lib. 2. Anatom. cap. 2. (*b*) Diſſert. de mam. & lact.

ſolito, acceptum refert. Idem penè commentus eſt *Ortloh*, (a) qui conceptis verbis ait, *quòd Utero, poſt fœtum editum contracto, materia ad alendum fœtum deſtinata à ſanguine iterum reſorbetur, & ſic diſtenta plus ordinario glandula mammarum, humoris hujus ſecretionem, cui in Utero vacabant, dennò ſuſcipiant.* Ingenioſa iſthæc excogitata profectò ſunt, ac licet verum ſit, lac Utero geneſin ſuam debere (niſi enim concipiat Uterus, ut in Sterilibus, ac Monialibus, aliiſque, quæ nunquam nubunt, lac in mammis non apparet, niſi perrarò, & nonnunquam in Virginibus) ſemper tamen licebit quærere, cur, Utero à pondere exoluto, Chyloſus ſanguis per arterias Hypogaſtricas ad fœtus alimoniam deferri ſolitus, à venis reſorptus, deinde ad dextrum cordis ſinum, inde ad ſiniſtrum arterioſo ſanguini remixtus, cur inquam, & à quânam intelligentiâ dirigatur ad mammas, ibique lactis formam acquirat, idque fœtu editò, & adhuc fluentibus lochiis, non alio tempore, quando fœminæ extra graviditatem habitiores ſunt, & magis ſucculentæ, non autem exhauſtæ veluti geſtationis tempore, ob partus labores, nec non propter magnam lochiorum proluviem. Quare adhuc integra manet quæſtio, quo impulſore, & quibus machinamentis lactis materia in Puerperis, ad mammas propellatur, id enim planè ignorari exiſtimo.

Profectò credendum eſt, *Divinum Architectum* tali ſtructurâ, ac ignoto adhuc artificio, Uterum ac mammas fabrefeciſſe, ut lege ordinariâ Uteri fœturæ ſuccedat in mammis lactis generatio, ſicuti modò ſcimus, fœtus è clauſtris Uteri erumpentis Pulmones, qui per nonimeſtre ſpatium otio vacarant, munus ſuum inchoare, aëre externo per os ſubeunte ac vi ſuâ elaſticâ eoſdem inflante, ut eodem tempore foraminis ovalis uſus intercidat, & ſanguis per alios ductus circulum ſuum abſolvat. Conſenſum igitur mammarum cum utero, eumque admirandum eſſe, fateri neceſſum eſt, ſed humanæ ſagacitati & anatomicæ inſpectioni adhuc ignotum. Talem conſenſum novit *Hippocrates*; (b) *ſi papillæ mammarum, & rubor pallidus fuerit, morboſum eſt Uteri vas*, ſcripſit ille. Laudatus *Bartholinus* Uteri, & placentæ cum mammis conſenſum per mutuam ſimilitudinem ſubſtantiæ glanduloſæ, quam habent inter

(a) Hiſt. Par. Diſſ. 14. (b) 6. Epid. Se. 5.

Digitized by Google

ter se placenta uterina, & mammæ exposuit, ita ut Sanguis Chylosus ad Placentam fluere solitus, dum in orbem fertur ad mammas, tanquam ad sibi cognatum domicilium, diverrat; verùm sine placentâ, ut in Virginibus, quibus interdum lac generatur in mammis, consensum hunc inter mammas & uterum admittere necessum est, experientiâ satis attestante, in mulierum mammis, ob Uteri exorbitantias, generari persæpè cancrosos tumores, quales in Monialibus magis, quam in cœteris Mulieribus, observatur, non ob menstruorum defectum, sed potiùs, ut reor, ob cœlibem vitam; mihi enim sæpiùs observare contigit, Vestales Virgines benè coloratas, menstruis purgationibus ritè fluentibus, sed salaci naturâ præditas, ex horrendis mammarum cancris miserè obiisse; quoniam in *Italiâ* quælibet Civitas complures habet Religiosos Virginum Cœtus, perrarò fit, ut Monasterium aliquod exter, quod tam diram pestem intus non alat. Cur ergo propter Uteri deliria plectuntur mammæ, non sic, neque tam frequenter, aliæ partes? Certè ob consensum adhuc occultum, & Professorum indagini impervium, quem forsan dies aliqua aperiet, cùm nondum sit occupata veritas.

Admirandum hunc inter mammas & Uterum consensum, binos libidinis fontes, abundè testatur earundem mammillarum confricatio, quæ in fœminis, ut ipsæmet fatentur, non leve est Veneris languentis irritamentum. Observat (*a*) *Carpus*, mammarum contrectationem, ac præsertim papillarum, quæ ad modum virgæ attiguntur, sopitam Venerem excitare; lubet autem hic ejusdem verba referre: *juvant etiam mammillæ irritando coitum, pertractando eas, tam in mare, quàm in fœmina, licet magis in fœmina, quàm in mare; sunt etiam Venæ venientes à regione Virgæ ad mammillas, & hoc est verissimum, quod si tangatur papilla mammillæ, statim ipsa papilla erigitur, sicut virga.* Quædam igitur inter has partes erit sympathia, & consensio potiùs per vasa, quàm per substantiæ similitudinem, ut credidit *Bartholinus*, quæ nulla ferè est, cum Uterus à lochiis repurgatus, ac naturali suæ magnitudini redditus, totus membranosus sit, à mammis valdè differens, quarum textura potiùs glandulosa est. Ra-

[*a*] Com. 2. in An. Mun. p. 316.

Digitized by Google

ceſſarunt dolores, & ciborum appetentia acceſsit, poſtea verò bubuli lactis crudi quatuor heminas atticas bibit pro vice una, cyathos duos in diem primum ſextam aquæ partem admiſcens; & vini nigri auſteri parum; egregia verò eſt (*a*) *Proſp. Martiani* in hunc locum animadverſio. *Notum etiam eſt* (inquit ille) *lac reficiendi gratia dari, non Aſininum, ut poſteriores faciunt, qui in Tabe cæteris præferunt, ſed bubulum, quod ſuæ craſsitie corpus reficere aptum eſt.* Lactea itaque Diæta tali methodo utramque paginam implebit, corpus enim ab humorum ſaburrâ primùm expurgabit, deinde illud reſarciet. Hiſtoriam refert *Mortonus* cujuſdam mulieris, quæ poſt quatuor menſium lactationem, cùm in magnam virium imbecillitatem, appetitus dejectionem, paſſiones ſuffocativas, incidiſſet, neque illius conſiliis auſcultare voluiſſet, nimirùm, ut à lactatione ceſſaret, & lacteâ diætâ uteretur, Tabem pulmonarem, cum tuſſi, gravi anhelitu. & febre hecticâ tandem delapſa eſt.

Si verò paſſiones hyſtericæ à nimiâ plenitudine ortum habeant, veluti Magnatum, ac Principum Nutricibus evenit, tunc aliqua evacuatio molienda, ac in ſpecie phlebotomia celebranda, ad Vaſorum plenitudinem tollendam, ſtrictiorem diætam eodem tempore inſtituendo; ſicuti alia remedia adminiſtranda, quæ ad paſſiones hyſtericas ſedandas, præſcribi ſolent, quorum apud Practicos magna eſt ſupellex; at ſi prædicti hyſterici affectus (quod non rarò in Nutricibus hujus generis contingit) fiant, eò quòd benè paſtæ multo ſemine abundent, ſeu, ut cum Recentioribus loquar, Ovarium turgeat, & Falloppiana Tuba claſſicum canat, ad venereum certamen incitando, in tali caſu vel dimittendæ ſunt à lactationis miniſterio, vel iiſdem aliqua cum ſuis Viris conſuetudo permittenda, ne in furorem agantur, cum ſummâ lactantis pueri pernicie. Quia verò aphrodiſiacas ideas tacitâ mente ſecum interdum verſant, & cæco igne carpuntur ob metum, ne ad pauperes ſuos lares ablegentur, neque ſemper manifeſtis paroxyſmis hyſtericis tentantur, cauto opus erit; variis autem ſignis occulta paſſio ſe prodit, nimirùm ſi non hilares, ut priùs, appareant, ſi taciturnæ præter morem ſint, ſi quando Vir aliquis venuſtus & elegans ad illarum adſpectum obvius fit, & cum illo colloquantur,

[*a*] 7. Epid. num. 3. de Nat. Mul. n. 15.

Digitized by Google

hilarentur, & catulire videantur; ſi ergo hujus generis ſigna obſerventur, indubiè cenſeri poterit illas Venereos ludos mente agitare, in quo certè non adeò culpandæ ſunt, imò veniam aliquam merentur, cum naturales affectus ſint, qui eaſdem, licet invitas, nocte diuque excruciant; ubi enim patella libidinis (ſic enim *D. Hieronymus* Uterum appellat) effervere cœperit, corpus univerſum, ac mens ipſa concutitur; hæ Nutrices itaque œſtro venereo concitæ characteres indelebiles fœtui imprimunt, obſervatumque eſt, inquit (*a*) *Helmontius*, Nutricem ſalacem, furioſam, ſuam fragilitatem tranſtuliſſe in Pueros.

Perſæpè, ut diximus, lactantes, mulieres, quæ potiſſimùm ſucculentæ ſunt, & albidiores, multoque lacte diſtenta habent ubera, de dolore quodam compreſſivo in humeris ſolent conqueri, quod fit ex pleniori ſucci lactei per Thoracicos ductus lactis promocondos, in ſubclaviam, ac verſus mammas illapſu; in quo caſu moderamen in victu adhibendum, & abſtinendum ab iis, quæ lactis copiam augere nata ſint. Affectum hunc *Hippocrati* haud ignotum fuiſſe patet ex ejuſdem verbis. *A cibis, ac potibus humeri inflantur*, ait ille, de gravidis mulieribus ſermonem habens; in cujus loci commento (*b*) *Martianus*, qui, ut ſuperiùs dictum, lactis materiam è ventriculo deducit, tanquam præcipuo corporis fonte, qui dat omnibus, & accipit ab omnibus, teſtimonium ipſarum Nutricum adducit, quæ ſtatim ac, ait ille, cibum ac potum maximè aſſumpſerunt, teſtantur hujuſmodi humorem, ab humeris deſcendere per claviculas ad mammas ipſas, idque evidentiùs perſentire ajunt, dum actu ſugit Puer, ex quo evenit, ut nihil magis ubertatem lactis tollere poſſit, quàm cucurbitularum dorſo applicatio, quod experimentum Nutricibus cognitum in cauſa eſt, ut remedium hujuſmodi ut plurimùm recuſent, ne lacte deſtituantur.

Quoad affectus pruriginoſos, quibus Nutrices vexari ſolent, & à quibus ægrè cavere poſſunt, dum Pueros, quibus familiare eſt lacteam cruſtam in capite habere, ulnis geſtant, mammis apponunt; adhibenda remedia, quæ hujuſmodi affectus curent, ac topica potiùs antipſorica erunt ex uſu, quàm interna remedia, ut purgationes, ac mille alia tædia, quæ in cutaneis affectibus in uſu eſſe

[*a*] De Infan. nutrit. (*b*) 2. Epid. Se. 3.

Digitized b

esse solent; quare etiam, impurgato corpore, inunctiones scabiem profligantes erunt permittendæ, siquidem cùm non à pravo humorum apparatu, sed à contactu, & assiduâ Infantum contrectatione tales iis suboriantur affectus, nihil metuendum videtur, si quamprimùm miasma illud psoricum cuti inhærens extinguatur. Si tamen scabies ex cacochymiâ ob diuturnam lactationem oborta fuerit, secùs agendum; pravi enim humores priùs expurgandi erunt, deinde topici scabies exterminanda; complures tamen Nutrices ego novi perfectè sanatas, paucos post menses à lactatione, dirâ scabie defœdatas, non aliam ob causam, quàm propter assiduam Infantum scabie infectorum contrectationem. Cautæ igitur sint Nutrices in tractandis Pueris, quos alunt, & quantùm possunt, munditiei studeant, tùm sibi, tum lactentibus Pueris; neque enim tam fœdi, & ulcerosi Infantes spectarentur, uti persæpè contingit, unde fit ut inter ploratus, & ejulatus contabescant. Refert (a) *Galenus*, historiam de puello quodam, qui cùm totâ die ploràsset, & Nutrix consilii inops modum nesciret, quo illi quietem conciliaret, quando nec motu, nec appositione ad mammas, vel quoquo alio modo; illum lenire posset, vestium sordidarum mutatione, jussu *Galeni*, & dulci lavacro, conquievit, & longissimo somno obdormivit.

Antequam à Nutricibus discedam, non contemnendam cautionem pro illarum, ac Infantum regimine, lubet proponere, nimirùm, ut parciores sint in suis Alumnis, tam crebrò lactandis; nec eos quoties plorant, ad ubera apponant; in hoc enim valdè peccatur, centies enim in die lac præbent, & noctu magis, ne illos plorantes audiant, quo pacto se ipsas sensim exhauriunt, & Infantes nimio lacte onerant, adeò ut Nutrix, & Infans misere ægrotent. Quomodò enim tenellus stomachus tantam lactis copiam conficiat, ut cruditates, acescentiæ, coagulationes, & frequentes vomitiones non contingant, & Mulier lactans ex continuo fluctu non contabescat? Cautiùs profectò Rusticanæ Mulieres nostrates filios suos alunt, quibus ter vel quater in die tantùm lac præbent, sinuntque, ut plorent quantùm velint, dum ipsæ agrestibus operibus intentæ sunt, exemplo à Vitulis lactentibus, ut ipsæ ajunt, desumpto, quos non patiuntur, nisi ter singulis diebus è Vaccæ ube-

(a) 2. de San. tue. c. 8.

uberibus lac ſugere. Ob hunc Nutricum abuſum, tam frequenter Alumnos ſuos lactandi, forſan mos inolevit in *Angliâ*, *Germaniâ*, Infantes pulte ex lacte Vaccino, Vitellis ovorum, cum Sacharo nutriendi, cùm ſic Puerorum regimen faciliùs inſtitui poſſit, & juſta alimenti menſurâ, quâ debeant alí, ſub ſenſum cadat, quà de re egregia documenta extant apud (*a*) *Helmontium*, *Zod. Med. Gall. Etmullerum* alioſque Scriptores.

De Morbis, quibus obnoxii ſunt Oenopœi, Cereviſiarii, & Zythopœi.

CAPUT XX.

POſtquam ad Fontes ejus liquoris, quo primùm hauſto vitali aëre nutrimur, ſatis diverſati fuimus, modò ad alterius liquoris, quo Menſæ, & Convivia hilarantur, contemplationem lubet diverrere. Officinæ itaque & Cellaria, in quibus Oenopœi autumnali tempore Vinum parant, ac Vini ſpiritum, Aquam Vitæ vulgò dictam, per deſtillationem eliciunt, perluſtranda, & affectus examinandi, quibus tentari ſolent hujuſmodi Operarii. Neque verò de tumulentiâ, quæ à Vino largè hauſto fieri ſolet, hic mihi erit ſermo, ſed de eâ, quæ ex odore, & Vini ſpiritibus per aërem diſperſis, ac per os & nares cum aëre admiſſis contingit, tales enim Miniſtri, licet abſtemii, totâ die Vinum clutriando, ac Vinacea è Tinis educendo, propter operis aſſiduitatem, ebrii perſæpè fiunt; & omnes ebrietatis noxas perſentiunt.

Cùm inter præcipuos Mutinenſis agri proventus, in eo tractu præſertim, qui Gabellum, & Scultennam interjacet, is ſit, qui è Vino, & Vini ſpiritu obtinetur, cumque in totâ Ciſpadanâ, & Tranſpadanâ Regione nuſquam uberior ſpiritus Vini copia habeatur, dum quotannis millena, & grandia ſpiritus Vini dolia Venetias, Mediolanum, aliaſque Urbes deferantur, ſpectaculum viſu dignum eſt, autumnali tempore, magna Ædificia, ingentes Tinas, longum Doliorum ordinem unà cum Laboratoriis, quibus Vinum deſtillatur, conſpicere. Quoniam verò experientiâ compertum eſt, multùm Vini ſpiritus ab ipſis Vinaceis elici, propterea magnis tra-

(*a*) de Inf. nutrit. An. 3. Val. Inf.

Digitized by Google

trabibus Vinacea in ipsis Tinis diù compressa detinent, sinuntque ut unà cum Vino ebulliant, ac fermententur ad menses, atque etiam per totam hyemem; Vino deinde in doliis repositio, Vinacea unà cum Vini portione in magna vasa cuprea conjiciunt, sicque destillationem instituunt. Antea consueverant, quidquid succi Vinaceis inesset, prælis exprimere, at cum observarint multò plus spiritus Vini à Vinaceis impetrari, si opere licet laborioso, destillationi subjiciantur, jamdudum præla à suis Officinis proscripsere.

Operarii ergo dum operi adstant, & peractâ destillatione, è cupreis vasis Vinacea fumantia educunt, novaque indunt, ac vasa spiritu Vini plena in Doliis reponunt, omnes ferè temulenti fiunt. Licet autem ministerium, istud, non in Hypogæis, seu concluso loco, sed in amplis porticibus id fieri soleat, tanta nihilominus partium volatilium spiritus Vini fit diffusio, ut qui non assuetus in hæc loca pedem immiserit, acutum odorem diù præferre nequeat. Gallinæ quoque & reliquæ Aves cortales, Sues, aliaque animalia, quæ in hisce locis degunt, & calentibus Vinaceis, è Cadis extractis pascuntur, temulenta fiunt. Qui verò huic ministerio operam suam locarunt ad plures menses, ac per totam ferè hyemem in hisce Ædificiis versantur, veternosi, vieti, macilenti, tristes, vertiginosi, ac cibi parùm apperentes evadunt.

Non incuriosa, neque contemnenda; pro verâ temulentiæ causâ cognoscendâ, quæstio est, quânam facultate Vinum, ebrietatem inducat, num acidâ, an alkalicâ, figente, an liquante. Quæstionem hanc satis eruditè tractat *Etmullerus*, (*a*) qui varias Scriptorum opiniones recenset, & varia rationum ex æquo ferè decertantium momenta adducit; ipse tamen *Tachenii*, *Bekii*, aliorumque pro acidâ inebriandi potestate sentientium, rationibus rejectis, alkalicam, ac sulphuream eam esse statuit, quæ vim inebriantem possideat.

Hac de re mihi olim cum doctissimo Viro, Chymiæ peritissimo, habitus est sermo, qui totam inebriandi facultatem Acido volatili, quod in Vino præpollet, & vi cujus è musto transit in Vinum, adscribens, magni roboris rationes, & argumenta, ut id evinceret, mihi attulit, quæ hic compendiosè referam. Vinum

[*a*] Diss. de Temul.

acidæ profapiæ effe, oftendit, ajebat ille. 1. Curiofum (a) *Helmontii* experimentum, quo Vini fpiritus temporis ferè momento per fpiritum Salis armoniaci in offam albam concrefcit, ac eò denfiorem, quò purior Urinæ fpiritus fuerit. 2. Efferveſcentia, quæ obſervatur in calente ſanguine, ſi illi Vini ſpiritus remiſceatur, non ſecus ac ſi Vitrioli ſpiritus ſuperaffundatur, fit major. 3. Tinctu-rarum, ut Caſtorii, mirrhæ &c. cùm Vini ſpiritu paratarum per ſpiritum Salis armoniaci præcipitatio, dum ſcilicet acidum Vini volatile, ſpiritum alkalinum pleniùs ſaturatum aggreditur, & corpus, quod ſolutum continebat, dimittit. 4. Vini generoſi per alkalina abſorbentia, ut Sulphur, oculos cancri, teſtas ovorum, talis enervatio, ut Martem non ampliùs aggrediatur, neque, ſi deſtilletur, ſpiritum fundat, niſi paucum ac imbecillem. 5. Spiritus ardentis, ac inflammabilis ab ipſo aceto extractio, ut chymicæ operationes teſtantur. 6. Remedia ebrietatem cùm præcaventia, tum curantia ex alkalicorum familiâ deſumpta, ut ſemen Synapi jejuno ſtomacho comeſtum, quod vulgi eſt euporiſtum, pecudum pulmo aſſus ex (b) *Plinio*. Alium, quod commendat *Hippocrates*, ubi quis *ebrius eſt, aut, ad potationes ire volet*; cujuſmodi ſunt omnia ferè remedia ebrio adhiberi ſolita, quæ cùm multo alkali turgere conſtet, nec ebrietatem, neque illius cauſam oppugnarent, imò graviorem redderent, ſi vis inebriandi, quâ pollet Vinum, in parte ſulphureâ & alkalicâ ſita eſſet. Hæc ille pro Vini acido, quod ebrietatis Auctorem facit; quibus rationes, & experimenta ex parte altera, ego quoque opponam, mox ad ea quæ à doctiſſimo Viro ſunt allata, aliquid reponam.

Partem Vini ſulphuream & alkalinam eam eſſe, quæ vim inebriandi poſſideat, evincunt. 1. Spiritus Vini inflammabilitas, cùm ſatis conſtet, nullum ſpiritum manifeſtè acidum, & de quo non ſit ambigendi locus, uti Spiritum Vitrioli, nitri, tartari, eſſe inflammabilem, imò talia potiùs ad inflammabilitatem, tollendam apta eſſe, veluti obſervatur in pyrio pulvere, qui ſpiritu vitrioli irroratus ac poſtmodum exſiccatus, non exardeſcit amplius, quod non evenit, ſi Vini ſpiritu madeſcat. 2. Vini, ac illius ſpiritus uſus in ulceribus, & gangrænis, ad compeſcendum ſcilicet acidum luxurians, & corro-

[a] De Aura Vital. (b) H. N. l. 3. c. 14. de Vic. Acut. n. 59.

Digitized by Google

& corrosivum, quo scatent ulcera, & à quo confoventur, alioquin pessimus esset in ulceribus spiritus Vini usus. 3. Observatio constans, & indubia, quòd nunquam visus fuerit Vini spiritus, in acetum degenerasse, sed solùm, cum veteraſcit, languidiorem fieri, cùm Vina, spirituosiori parte abeunte potiùs, quàm depressa, plerumque acescant; nec non alia observatio satis nota, & perspecta, quòd ubi Vinum ad acescentiam vergat, perexigua Vini spiritus portiõ obtineatur, quòd in Vinis pendulis & mucidis nequaquam evenit; hinc qui publicos proventus habent pro aquâ vitæ promercali parandâ, aliquo pretio quidem Vina pendula, & corrupta emunt, ut è quibus aliquam Vini spiritus portionem evocent, nullo verò acidula, quæ frustrante diligentiâ, non nisi phlegma insipidum mox acrem liquorem exhibent. 4. Spirituum acidorum mineralium, ut Spiritus Vitrioli, Nitri, &c. per Vini spiritum dulcificatio, qui si acidus esset, & hoc nomine inebriaret, eosdem acidos spiritus non castigaret, & mitiores redderet, cùm nullum simile, aliud sibi simile infringat, sed roboret. *(a)* 5. Spiritus Vini cum nitri spiritu notabilis effervescentia, cùm ad invicem remiscentur, qualis effervescentia naturam in Vini spiritu, Nitri spiritui manifestè acido oppositam arguit. 6. Vini spiritus sine destillatione rectificatio, nimirùm per iteratam Salis Tartari, Calcis, cinerum clavellatarum infusionem. Etenim si Vini spiritus ex acidorum familiâ esset, Sal Tartari, Calx, quæ inter alkalia primas tenent, Vini spiritum haud quaquam rectificarent, ac fortiorem redderent, imò potiùs infirmarent, illius acidum absorbendo licet autem dici possit, Sal Tartari phlegma absorbere, sicque Vini spiritum rectificare, non apparet tamen ratio, quare Sal Tartari, acidum quod Vini spiritui inesse supponitur, non absorbeat, ac illo potiùs, quàm phlegmate, non saturetur. 7. Vina sacco percolata (quæ reliquis Vinis non colatis, cæteris paribus, semper debiliora sunt, cum *Sacco frangantur vires*, ut ait *Plinius*) facilè acescentia, ac præcipuè cum æstatem senserint, quod in reliquis Vinis non evenit, quæ à particulis spirituosioribus ab acore præservantur. 8. Vina generosa Podagricis minùs noxia, quàm Vina tenuja, & acidula, sicut Vina Rhenana, quæ à *(b) Sylvio* in Arthritide damnantur, quia pauco spiritu

[a] Etmull, Pyr, Ra, c. 10. (b) Appen, Pra. M. Tra. 8. n. 254.

Digitized by Google

ſpiritu volatili prædita ſint, quod multò ante annotarat (*a*) *Cre-ſo*, qui in Conſolatione Medicâ pro articularis morbi doloribus, adſcripſit, eos, qui tenuium vinorum uſum innoxium putant admodùm falli, ſed ſalubriùs eſſe, *parùm Vini Ungarici, vel malvatici bibere, quàm tenuia Vina copioſa haurire*; hoc idem teſtantur (*b*) *Helmontiùs, Willeſius*, aliique graviſſimi Viri, qui Vina tenuia, & acida prorſus improbant; ut quæ acidum multiplicando, dolores arthriticos adaugeant.

Ad ea porrò, quæ ſuperiùs pro acido Vini inebriativo, mihi à perito Chymico objecta ſunt, reſpondere poſſem, primò experimentum de coagulatione, & effervescentiâ ſpiritus Vini cum ſpiritu urinæ, tanti non eſſe, ut ſpiritum Vini acidæ naturæ eſſe evincat. Multa enim alkalicæ indolis inter ſe commixta effervescunt, ut Sal Tartari, Oleo Tartari affuſum, quod experimentum tradit celeberrimus (*c*) *D. Io: Bohn*, quod non acido occulto tribuendum ait, quod Tartarus in ſui ſolutione combiberit, cùm aqua affuſa Sali Tartari idem præſtet; ſicuti etiam multa acida inter ſe commixta effervescere paſſim obſervantur, & multa acida alkalicis mixta, ſine ſubſequente coagulatione, adeò ut regula generalis ſtatui nequeat.

Quoad ebullitionem, quæ fit in ſanguine recens educto, quando illi permiſceatur Vini ſpiritus, non ſecus ac ſi Spiritus Vitrioli affundatur; hanc ſatis variam, nec ſemper eodem modo reſpondentem deprehendi, cùm ſanguinis varia, ac diverſa eſſe poſſit conditio, ac modò peccet in acidi, modò alkali exuberantiâ; quare quando notabiliter ebullier, Vini ſpiritu illi ſuperaffuſo, probabiliter credi poterit in tali ſanguine ſuperabundare acidum. Præcipitatio porrò tincturarum cum ſpiritu Vini paratarum, quæ per Spiritum Sal. Armoniaci fieri obſervatur, non multi eſt roboris, ſiquidem multæ præcipitationes fiunt per aquam ſimplicem frigidam, ut in præparatione reſinæ Jalappæ, Mechoachæ, quare ſi Vini ſpiritus inter acida connumerandus eſſet, ex Regulâ communi Chymicorum, quòd ea, quæ ſolvuntur per acida præcipitantur per alkalica, Aquam oporteret eſſe alkalicum, corpus, ut norunt

(*a*) l. 2. Con. 27. (*b*) in Volup. viven. de Ann. Bru. p. 2. c. 14. (*c*) de Aër in ſubl. infl. c. 4.

Digitized by Google

norunt omnes, insipidum non tantùm & nullius acrimoniæ particeps, sed utriusque acrimoniæ acidæ, & alkalicæ correctivum.

Neque ad asserendam Vini aciditatem, uti ebrietatis causam, sufficit quod dicitur de Vini enervatione per alkalicorum infusionem; etenim cùm varia corpora ad invicem miscentur, fit novum concretum diversarum virium; sic Aqua enervat tam acida, quàm alkalia, & diluit quamcumque acrimoniam. Detur porrò Chymicis, ab aceto forti per destillationem portionem aliquam spiritus ardentis elici, id tamen non evincet talem spiritum flagrantem esse de acidorum familiâ. Nullum enim corpus tam acidum, quàm alkalicum tam simplex reperire est, quod de oppositâ vi aliquid in sinu suo non contineat. Quod porrò spectat ultimam rationem à remediis ebrietatem curantibus, atque etiam præservantibus petitam, quæ de alkalicorum familiâ, ut plurimùm sunt, dicendum ea potiùs morbi causam, quàm morbum ipsum respicere, promovere nempè seri abundantiam ad vias urinarias, quo modo facilior est ebrietatis solutio, sicuti eadem vim habere præservativam; nam ex *Hippocratis* (*a*) Oraculo, *quæ facta tollunt, ante facta fieri prohibent.* Cœterùm acida quoque inter ebrietatis remedia, uti acetum, adhiberi solent. Acetum capiti applicatum, nec non Epithema ex succo sempervivi majoris, cum Aceto commendat *Etmullerus*, (*b*) si testibus applicetur, quod remedium ait potenter ebrietatem discutere.

In alkali ergo volatile, seu Sulphur narcoticum, quod Vino insit, ac vim habeat humorum ac spirituum motum sufflaminandi, ebrietatis causam *Etmullerus*, & alii referunt, quod ex tremore, stupore, soporositate, qualia observantur ex opio assumpto, deducunt. Verùm an probabilius est vi ligandi, ac figendi à Vino proscriptâ, Vinum (quo nulla substantia spirituosior est, & sanguini ac spiritibus magis affinis) largiter potum, dum per venas diditur, & caput petit, liquare potiùs, fundere, & arteriarum oscula per cerebrum disseminatarum referare, sicque totam cerebri systasim, multo sero irrorare, & emollire, ut nervorum tonus laxetur, & prænarrata accidentia subsequantur? An idem etiam de Opio affirmandum, nimirùm quòd humores, ac spiritus nequaquam vinciat,

[*a*] 3. in 6. Epid. [*b*] de Vig. & Som. c. 8.

Digitized by Google

& incraſſet, ut creditur, ſed potiùs alkali ſuo volatili, ac fumoſo fundat, ac liquet, ut ex illius vi diaphoretica, & diuretica, de qua nemo ambigit, conjectare licet? Profectò in hac re doctiſſimo (a) *Williſio* non parùm hæret aqua, ait enim *qualitates quas Opio ſanguinem figendi, incraſſandi nonnulli attribuunt, ſe non tam facilè deprehendiſſe.* Quidquid ſit de Opii facultate ſeu figente, ſeu liquante, id enim diſquirere modò non vacat, hoc auſim de Vino, ac illius ſpiritu aſſerere, quòd licet eadem ferè accidentia ac Opium invehat, veluti tremorem, torporem, ſomnum profundum, aphoniam &c. diverſo tamen operandi modo, ab Opio hæc efficiat; in ſoporatis enim ab Opio pulſum exilem, tardum, pallorem, faciem cadaveroſam, extremorum perfrigerationem, deprehendo, in ebriis verò ex liberali Vini potu, ſeu illius ſpiritu, pulſus validos, faciem rubentem, flammantes oculos, & Venarum inflationem, ut plurimùm obſervo, unde (b) *Virgilius* Silenum ſuum ebrium deſcribit.

Inflatum heſterno Venas, ut ſemper, Faccho. Hujuſmodi autem ſeri è maſsâ ſanguineâ in cerebrum diffuſionem ad impetu faciente Vini ſpiritu excitatam, ipſamet teſtatur autopſia; in mortuis enim ex ebrietate, cranio diſſecto, repertum eſt cerebrum multo ſero lacteſcente perfuſum, vulgi videre eſt apud (c) *Theophilum Bonetum.* Hanc ſeri fuſionem atteſtatur pariter Crapulæ ſolutio, de qua *Hippocrates*, licèt enim cita vomitio multùm conferat ad ebrietatis noxas minuendas, vera tamen ſolutio, per copioſam diureſim habetur, ſero exundante ad urinarias vias amanduto; adeò verum eſt vulgatum illud, Vinum ſanare eas diſpoſitiones, quas facit, facultate nimirùm quâ pollet, humores extenuandi, & urinas ciendi, quod pariter innuere viſus eſt (d) *Ariſtoteles*, qui diſquirens quare crapulam minùs ſentiant, qui dilutum, ſeu mixtum, quàm qui merum bibunt, præter alias rationes hanc affert, *quòd merum, ſicut cætera, ita ſe ipſum concoquit*; Aliquem ebrietatis uſum excogitarunt antiqui, ut apud *Hippocratem* videre eſt. *Mneſitheus* Medicus Athenienſis, in Epiſtolâ de liberaliore potu, apud (e) *Athenæum, & Langium.* (f) *Accidit autem*, ajebat, *ut qui ſe plurimo mero ingurgitarint corpus, & anima*

(a) Pla. Ra. l. 1. Se. 6. [b] Egl. 6. [c] Sepul. p. 1. ſe. 13. ob. 87. 5. Aph. 5. [d] Se. 3. Pr. 3. & 22. [e] 3. de Diæ. n. 22. [f] l. 11. c. 10. l. 1. Ep. 30.

Digitized by Googl

anima graviter offendantur; verùm quodam dierum intervallo vincere-ri, videtur mihi corpus expurgare, & animum recreare. Coacervantur enim in nobis ex quotidiana potatione quædam humorum acredines, quarum opportunissimus est per urinam exitus, & purgatio per vomitionem maximè competit, abluitur enim corpus. Lacones ergo ex antiquissimo *Medico Mnesitheo* corpus per urinam & vomitum expurgabant, & animum φιλοπονίας poculo exhilarabant.

Non semel, nec sine admiratione mihi observare contigit, Autumnali tempore, *cura plenis spumat vindemia labris*, & assidua fit Vini elutriatio è Tinis in dolia, eos, qui huic operi in Cellariis adstant, magnam urinæ profusionem experiri, itaut centies in die mingant, & urinam reddant tenuem ac limpidam aquæ ad instar. Id autem non aliam ob causam fieri crediderim, quàm ob magnam spirituum è Vino emanationem, qui spiritales vias subeant, & in massâ sanguineâ seri fusionem efficiant. Sic Vinum recens expertus sum, Diuresim multò liberaliùs promovere, quàm Vinum vetus, licet meracum, & generosum, adeò ut ubi seri redundantiam per urinarias vias educere consultum fuerit, Vinum recens, sed percolatum, ac partibus crassioribus depuratum, Vino veteri præferre non verear.

Ut autem in semitam redeamus, sanguineam massam in hisce Operariis à partibus Vini volatilibus, quibus ad saturitatem oppletus est aër, primò affici, ac in motum fermentativum cieri, deinde spiritus animales, censendum est: quantùm enim sit sanguini cognata res Vinum, nemo non novit, neque ineptè *Andracydes* sapientiâ clarus, apud (*a*) *Plinium*, ut *Alexandrum M.* ab intemperantia cohiberet, illum monuit, ut quando Vinum potaturus esset, *meminisset, sebibere sanguinem Terræ.* Ob eandem affinitatem, afficiuntur spiritus animales, quorum tam ingens copia ex perenni, qui suggeritur, Vini spiritu generatur, ut intra Cerebri loculamenta hospitari nequeant, hinc totius animalis regiminis perturbatio, non secus, ac in Apum Repub., cùm ob nimiam illarum fœturam, quæ examen suppleverit, oriuntur turbæ; sic vertigines, stupiditates, capitis dolores, non secus ac in ingenti plethorâ vasis distentis, subsequuntur, ac postremò ex totius naturalis œconomiæ perversione macies, virium languor, & superiùs recensita accidentia,

(*a*) l. 14. H. N. c. 5.

Digitized

quæ in aſſuetis quidem mitiora ſunt, graviora verò in iis, qui ſe primò huic miniſterio addixerint. Refert (*a*) *Zacutus Luſitanus*, Aulicum quendam, cum in Villam conceſſiſſet, in Cellam Vinariam fortè ingreſſum, ita à Vini odore perculſum fuiſſe, ut in terram ſyderatus deciderit, & intra horas expiratit.

Idem quoque contingere iis in Regionibus, ubi pro Vino conficitur Cereviſia, veluti in *Germaniâ*, *Angliâ*, ac penes omnes Septentrionales populos ſatis perſpectum eſt. Cùm enim dictis in locis, licèt floreant Vites, ut plurimùm tamen non matureſcant Botri; propterea ex hordeo, & ſeminibus cerealibus, quibus abundant, ad germinationem fermentatis cum lupulorum folliculis potionem ſibi parant, quâ paſſim loco Vini utuntur, ac illius potores *haud aliter titubant*, *quàm ſi mera vina bibiſſent*, ut de aquâ *Lynceſtrii amnis* cecinit (*b*) *Ovidius*. Antiquitùs Septentrionales populos ſimiles potiones parare ſibi conſueviſſe ex (*c*) *Virgilio* habemus, his carminibus, ubi de gente Septentrioni ſubjectâ ſermonem habet.

Hic noctem ludo ducunt, & pocula læti.
Fermento, atque acidis imitantur vitea ſorbis.

Sicuti ergo à doctis viris accepi, & apud Scriptores literis traditum eſt, Operarii, qui in Hypogæis ad Cereviſiam parandam incumbunt, iiſdem ferè affectibus vexari ſolent, quibus apud nos Oenopæi, & Vini Deſtillatores; ſic utienim hujuſmodi potionum genus non modicam vim inebriandi poſſidet, ut ex Cereviſiâ ſpiritum ardentem, quem [*d*] *Platerus* lupulis adſcribit, liceat extrahere; ita qui potiones hujuſmodi præparant, digerunt, ac in Vaſis recondunt, capitis doloribus, vertigine, anxietate tentari ſolent. Inter Cereviſiam ac Vinum multùm equidem convenit; nam ſicuti Vinum, cùm Verno tempore florent Vites, ob odorata effluvia, per aërem diſperſa non exiguam alterationem perſentit, uti omnes norunt, hoc idem contingit in Cereviſiâ, quam ajunt florente hordeo non parùm turbari, teſte *Helmontio*; & ſicuti Vinum, ac illius ſpiritus immodicè potus, appetitum prorſus deicit, ſic idem prorſus Cereviſia efficit recenter pota, teſte eodem (*e*) *Helmontio*,

(*a*) de Prin. Med. hiſt. l. 1. h. 6. [*b*] 15. Met. [*c*] 3. Geor. [*d*] T. p. Pra. d. c. 3. [*e*] de ſame læſa.

Digitized by Google

montio, qui tradit Fermentum Stomachi ab illâ infringi atque enervari. Facultatem hanc inebriandi, quam habent potiones ex hordeo factæ admirans *Plinius* (*a*) ſcripſit, *mira vitiorum ſolertia inventum eſſe, quomodò aqua inebriaret.*

Quibus ergo præſidiis Ars Medica Oenopæis, ac Vini Deſtillatoribus ſuccurret qui labores ſuos impedunt, pro re tanti momenti ac neceſſitatis elaboranda, tum ad Vitam ſuſtentandam, tum ad elegantiora, ac præſtantiora remedia concinnanda, adeò ut ſi Vini ſpiritu Chymicorum Officinæ carerent, ad tantum exiſtimationis faſtigium nunquam Chymica aſcendiſſet. Artem hanc deſtillandi, & ſeparandi varias ac diverſas ſubſtantias, quæ Vino inſunt, mente concepit ac in votis habuit (*b*) *Galenus*, qui ſcripſit, *ſe pericula omnia ſubiturum, ſi quam machinam, aut artem invenire poſſet, ſicut in lacte, contrariarum partium ſeparationis, ita in hoc quoque.* Ego igitur, quotieſcumque hujuſmodi Artifices curandos habeo, ſi ex prædictis affectibus, decumbant, ſeu cum in illorum Officinas pedem immiſi, ſuaſor ſum ut à Vino, eò magis à Vini ſpiritu abſtineant, ac prorſus abſtemii fiant, per totum illud tempus ſaltem, quo tali miniſterio operam ſuam locarint; ſicuti ut quantum poſſunt ab halitibus, qui è Vino expirant, faciem avertant, eamque frigidâ identidem perfundant, nec non ut à ſuis ergaſteriis, ad auram liberiorem captandam interdum pedem efferant. Ubi verò actu decumbere cogantur, opere dimiſſo, ea remedia præſcribenda, quæ ad temulentiam, & affectus temulentiam comitantes curandos adhiberi ſolent, quâ de re conſulantur Auctores, ac præcipuè inter cœteros (*c*) *Etmullerus*; talia autem ſunt v. g. Acetum, Caſtorium, Spiritus Salis Armoniaci præcipuè; nihil enim eſt quod efficaciùs vitia, ex Vini abuſu contracta emendet, quàm id, quod de ſpiritu volatili urinoſo participet.

Multa quoque recenſet *Plinius* ad ebrietatem præcavendam, quæ vulgò ſatis perſpecta ſunt, ut amygdalæ amaræ, braſſica, & dulcia ferè omnia, quibus recentiores multa addidere, qualia ſunt, quæ *Platerus* in ſua Praxi Medica longa enarratione ad tædium uſque proponit; popularium enim ſuorum conditionem miſertus, cùm

(*a*) l. 14. H. N. c. 22. [*b*] l. 1. de ſimpl. Med. fac. c. 17. [*c*] de Temul.

Digitized by Google

cùm ſcribat tanquam civile quoddam introductum fuiſſe, in conviviis poculis certare, prolixam remediorum ab ebrietate præſervantium ſeriem recenſet, ut Abſinthium, Rutam, lac, pulmones animalium aſſos, poſcam, poma acida, tum compoſita medicamenta, ut Electuaria, ac varias mixturas, quæ priùs ſumptæ ab ebrietate præſervent.

Operariis id genus, quibus tam conquiſitis remediis, ob ipſorum miſeram conditionem uti non datur, ſimplicia potiùs, ac facilè parabilia remedia erunt ex uſu, ut Braſſica, cujus per tot ſæcula commendatur virtus, ad ebrietatem tum præcavendam, tum ſanandam, Raphanus, Aqua aceto diluta, quam *Platerus* ebrietatis antidotum appellat.

De Piſtorum & Molitorum Morbis.

CAPUT XXI.

MVltas eſſe Artes (quibus Ars Medica annumeranda) *quæ illis, quibus earum cognitio contingit, multùm laboris ac moleſtiæ exhibent, illis verò qui earum uſu indigent, jucundæ ac utiles exiſtunt,* ſcripſit (a) *Hipp.* In hujuſmodi Artium cenſu *Ars Piſtoria* profectò collocanda eſt; quid enim hominum vitæ utilius, imò quid æquè neceſſarium, ac Panificium? Quodnam verò Opificium magis incommodum, ac moleſtum ſuis Artificibus, veluti ex laboratâ Cerere? ſive enim farinam cribrent, ſeu pinſant, ac paſtam ſubigant, ſeu panem in furnis coquant, multis laboribus ac tædiis fatigantur, ideòque variis morbis conflictari ſolent. Piſtores ut plurimùm nocturni ſunt Artifices, dùm enim cæteri diurno labore expediti ſomnum capeſſunt, ac vires detritas reficiunt, hi tota nocte exercentur, mox per totam ferè diem, tanquam Solifugæ, ſommo indulgere coguntur, adeò ut in ipsâ Urbe habeámus Antipodes, contrario ſcilicet videndi genere degentes.

Surgite jam vendit Pueris, jentacula Piſtor.

ajebat *Martialis*, nocte ſcilicet elaborata, & percocta: albeſcente enim die, ac urbanâ plebe ad conſueta exercitia redeunte, Panis copiam paratam eſſe neceſſe eſt, alioquin ſeditionem moveret Venter. Quales enim turbas in magnis Urbibus excitarit interdum

[a] de flat. n. 1.

Panis

Digitized by Google

Panis dificientia, ſatis loquuntur hiſtoriæ, & nuper *Hiſpaniarum Regis Aula* hanc ob cauſam populares motus non parùm extimuit, hinc (*a*) *Juvenalis*, ad plebem in officio continendam, *Panem*, & *Circenſes* commendabat, Annonæ ſcilicet abundantiam, & Spectacula.

Primùm ergo qui farinam à furfure cribratoriis machinis ſecernunt, ſaccos excutiunt, verſant, ut ut faciem cuſtodiant, non poſſunt tamen, quin, dum pro reſpirationis neceſſario uſu, aërem hauriunt, volitantes farinæ particulas excipiant, quæ cum ſalivari ſucco fermentantur, & fauces non ſolùm, ſed ſtomachum, & pulmones paſtâ infarciunt; unde facili negotio tuſſiculoſi fiunt, anheloſi, rauci, ac demum aſthmatici, trachæâ, & pulmonaribus viis incruſtatis, liberoque Aëris commercio impedito. Oculos quoque non parùm perſtringunt, quæ iis hærent farinæ particulæ, ac lippitudinem non rarò inducunt.

Nullam ab hiſce noxis præſervatoriam cautionem, quam poſſim ſuggerere, habere me fateor; illorum conſuetudinem faſciâ lineâ os ſibi obvelandi commendo, aſt id non ſatis eſt, quin unà cum aëre inſpirato farinæ atomi pectoris penetralia irrepant. Morem hunc, Piſtores, ori ſudario obvoluto, capiſtrandi, perantiquum fuiſſe conſtat, uti apud (*b*) *Pignorium* in opere elegantiſſimo de Servis videre eſt, ubi auctoritas *Athenæi* affertur; id tamen non pietatis officio factum fuiſſe conſtat, ſed Sybaritico luxu, ne ſcilicet ſudor ex ore diſtillans influeret, aut ſubactam farinam halitus afflaret. Hiſce Operariis proderit, ſi aquâ faciem perfundant, ſi oxycrato fauces perſæpè colluant, ſi oxymellite utantur, ſi identidem purgationem aliquam inſtituant, aut cùm à reſpirandi difficultate premuntur, emeticum aliquod capiant, ut impactæ materiæ excutiantur, quo remedii genere, ex his nonnullos animam penè agentes, reſtitutos vidi.

Qui porrò paſtam manibus pinſunt, ſubigunt, ac in panem, & placentas efformant, coquunt, cùm ut plurimùm in hypocauſtis, hyeme præſertim, ut panis benè fermentetur, opus ſuum perficiant, ubi è loco impensè calido ad aërem externum exeunt, ac domos ſuas repetunt, ad ſomnum captandum, facili negotio in magnas

[*a*] Sat. 10. [*b*] l. 2.

Digitized by Google

magnas pororum cutis adſtrictiones incidunt, unde poſtea gravedines, raucedines, ac pectoris morbi, ut pleuritides, peripneumoniæ ſuboriantur; quibus affectibus, adeò popularibus, qualia remedia ſint adhibenda, nemo non novit. Non pauci tamen momenti erit noſſe, qualis fuerit cauſa occaſionalis; quare ad naturalem corporis perſpiratum reſtituendum, erit præcipuè incumbendum, ægrum in calido conclavi detinendo, frictiones cum oleo adhibendo, intrinſecus verò ea, quæ diaphoreſim promoveant, in uſum revocando. Non ſine admiratione quidem in hiſce Operariis magis, quàm aliis hominibus, obſervavi, quòd graves Pleuritides, vel in ipſo morbi principio ſine ullâ ferè expuitione, liberali ſudore erumpente, judicentur; quod fit, ut reor, quia in hujuſmodi caſibus acuta febris, morbus primarius à lateris dolore comitatus, à causâ externâ, ſubitâ ſcilicet pororum cutis occluſione, ortum potiùs, quàm à pravo humorum apparatu duxerit; adeò ut Cutis ſpiraculis reſeratis, ac manante ſudore, ſolvatur febris unà cum dolore pleuritico; reſorptâ ſcilicet, quæ in pectus fluxerat materiâ, ac ceſſante ejuſdem fluxuræ rejectione; adeò refert, ex *Hippocratis* (a) monito in *Stymargi* famula *devenire ad occaſionem*, & *occaſionis initium*.

Interdum Piſtoribus inflari manus obſervavi, atque etiam unà dolere; omnibus autem hiſce Artificibus præter morem craſſeſcunt manus, quod evenit ob continuam paſtæ manuum preſſione ſubactionem, ſucco alibili ab arteriarum oſculis abundanter expreſſo, ibique detento, nec tam facilè ob fibrarum ſtricturam remeante. Artem autem ſuam facilè produnt Piſtores, dummodò manus oſtendant; nemo enim inter Mechanicos Operarios eſt, qui manus habeat craſſiores. *Exercitium ſiquidem, ut ait Avicenna, magnificat membrum*, quod in alio quoque miniſterio verum deprehenditur. Lotiones manuum ex lixivio, Vino albo generoſo, ac ſimilibus erunt ex uſu.

Aliud quoque Piſtoribus malum accedit, omnes enim facilè videas Valgos fieri, h. e. ſuris extrorſum intortis, quales habent cancri, & lacerti; cùm enim in Ciſpadanâ, & Tranſpadanâ Regione pro more habeant ſuper ſolidam tabulam, ſeu tripodem tereti ligno

[a] 4. in 2. Epid.

Digitized by Google

ligno figuræ conicæ tripodis capiti affixo, ut circumvolvi potuit, cùm inquam pro more habeant, magnam paſtæ molem ſubditam prædicto ligno ex alto deducto, magnâ vi brachiorum & genibus quoque premere, alio interim paſtam verſante, contorquentur crura ad externa, cùm eâ in parte imbecillior ſit genuum articulatio. Huic malo nullum eſt remedium, nam licèt juvenes ſint, & robuſti, citò valgi fiunt, & progreſſu temporis claudi.

Inter Piſtores melior forſan conditio eorum eſt, qui Panem coquunt; etenim ſi ex nimio calore, dum Panem furnis indunt ac educunt, noxas non leves patiuntur, æſtate præſertim dum toti ſudore diſluunt, non parùm tamen à panis calentis odore reficiuntur; Panis enim recens victum analepticum ſuggerit, ac ſolo odore ſpiritus exhilarat, ut de *Sale volatili Plantarum* notat (*a*) *Wedelius*, & in ſuâ Phyſicâ ſubterraneâ (*b*) *Becherus*, qui virtuti perlarum confortativæ panis odorem præponit.

Hujuſmodi Artificum genus frequentiùs quàm reliquos Operarios ægrotare obſervavi, in populoſis Civitatibus præſertim, ubi minori impendio, ac lubentiùs Plebecula panem emit, quàm ſibi illum domi conficiat, ſecùs quàm fieri ſolet in parvis Oppidis ac Villis, in quibus ſibi quilibet Pinſor eſt. *Romanos* quoque ab Urbe conditâ uſque ad annum DXXX. Piſtores non habuiſſe, cùm *Quirites* ipſi ſibi panem domi conficerent, idque opus eſſet piſtricum, tradit (*c*) *Plinius*; poſtmodùm verò Urbe populoſiſſimâ factâ, piſtorium opus per publicos Servos inductum. Ubi ergo hujuſmodi Artifices curandi occurrant, ex quocunque morbo ægrotent, non parùm conducet ad affectiones, quibus ex Artis conditione ſunt obnoxii, animum diligenter advertere.

Frugum quoque Molitores, quos ex farinæ volatu ſemper candidatos eſſe neceſſum eſt, in eodem albo deſcribere non abs re arbitror; frugum enim in tenuiſſimum pollinem tritarum volitantes particulæ, totum Molendini ſpatium implent, quare velint, nolint, os, nares, oculos, aures & totum corpus farinâ conſperſum geſtant: ex his itaque non paucos aſthmaticos factos, ac tandem in Hydropem lapſos obſervavi. Hernioſi quoque fieri ſolent, dum frumenti ac farinæ ſaccos humeris geſtant, diſrupto aut laxato

[*a*] c. 4. [*b*] l. 1. [*c*] l. 14. H. N. c. 11.

xato peritonæo; quia verò diu noctuque inter rotarum & Molarum ſtrepitum, ac ex alto cadentium aquarum ſonitum degunt, omnes ut plurimùm ſurdaſtri ſunt, aurium Tympano ab objecto fortiori, quàm par ſit, aſſiduè verberato, ac è tono ſuo dejecto.

Obſervatione dignum eſt, quòd Molitores, ſicuti & Piſtores, phtiriaſi, hoc eſt pediculari morbo ut plurimùm laborent, adeò, ut vulgus pediculos per jocum, pulices albos Molitorum appellet. Num id contingat, quòd hujuſmodi Operarii ſordibus ferè ſemper involuti ſint, ac rarò veſtibus exuti ſomnum capiant, ſeu quòd farinæ mixtura cum cutaneis ſordibus talium animalculorum fœturæ multùm conferat, non ſatis liquet; certum eſt tamen omnes ferè Molitores hujuſmodi ſatellitio armatos, ſemper incedere, idque ſi *Danieli Heinſio* notum fuiſſet, profectò in elegantiſſimâ ſuâ Oratione *de laudibus Pediculi ad conſcriptos Mendicorum Patres*, Molitoribus dignum locum conceſſiſſet.

Gravioribus ſanè morbis antiquitùs, quàm hac noſtrâ ætate, tales Operarii exercebantur. Non enim haſce machinas ad fruges in farinam terendas habebant veteres, quales nos habemus, aquæ miniſterio per incile delabentis, & ingentes rotas verſantis, quamvis apud (*a*) *Palladium* Scriptorem antiquum aliqua ſit mentio de frugum triturâ aquæ bĕneficio; loco enim citato ſcribit, *quòd ſi aquæ copia ſit, fuſuram Balnearum debeant Piſtores ſuſcipere, ut ibi formatis aquariis molis, ſive animalium, ſive hominum labore, frumenta frangantur.* Piſtrinis antiquitùs utebantur, ut frumentum molerent, quorum uſus nunc eſt ad tundendas, & fruges ſuis membranis ſeu ſpoliandas, ſeu frangendas. Quare non ſolùm à Jumentis, ſed etiam ab hominibus, ſervis, ac mulieribus circumagebantur molæ; unde nomen traxere molæ truſatiles, cùm totis viribus in gyrum truderentur; alicujus ſceleris rei propterea ad Piſtrinum vincti, pœnali opere ducebantur; ſic apud *Plautum* nil magis frequens ac Servis magis ominoſum, quàm Piſtrini nomen, *L. Apulejus* ſe Aſinum factum *velata facie molæ adſtrictum fuiſſe*, ait, *ut calcans veſtigia ſua incerto errore vagaretur. Sampſonem* quoque à *Philiſtæis* excæcatum ad verſandam molam (quam truſatilem profectò fuiſſe credendum eſt) ex ſacris Codicibus habemus; ſervis autem

[*a*] l. 1. c. 42.

Digitized by Google

autem huic operi addictis, ne à vertigine infestarentur, oculos fodere consueverant.

Opus ergo laboriosissimum istud erat, cui servi & Ancillæ addiciebantur, & quod hujusmodi Operarios citò conficeret, gravissimis morbis illos enecando; (a) *Job* idcircò inter alias imprecationes pro miseriarum complemento, hanc quoque recensuit. *Molat*, inquit, *alteri Uxor mea*, *idest ut Vatablus*, *ac alii Interpretes exponunt*, fiat vilis Ancilla; quamvis non desint, qui dictum istud ad turpia detorqueant, de quo vid. (b) *Augustinus Pfeiferus* de antiquitatibus Hebraicis. Apud *Romanos* quoque magnus erat Pistrinorum numerus, & quælibet Romanæ Urbis regio determinatum Pistrinorum numerum habebat, quem notat *P. Victor* de Urbis Regionibus. Postquam autem ubique ferè locorum, si aquæ copia suppetat, molæ aquariæ ad meliorem usum sunt redactæ, nullus alius est Pistrinorum usus, quàm ad tundenda, seu findenda grana; hinc, sublato per Christianam Religionem servitutis jugo, non tam grave & asperum est molitorium opus, nec adeò morborum ferax, ut priscis temporibus. Eadem ergo Molitoribus, ac Pistoribus curatio adhibenda, ubi à volatili farinâ per os exceptâ læsio contigerit; quòd si à ponderum gestatione hernioси fiant, subligaculo utantur, quod etiam ad hujusmodi affectum præcavendum gestare possent, uti ipsis suasor esse soleo.

Ad animatam verò pediculorum pestem abigendam, primò mundities erit procuranda, ac indumenta crebrò mutanda commendantur in specie lotiones ex decoctione Absinthii fol. persici, centauriæ, staphysagriæ, lupinorum; furfur aceto mixtum à *Q. Sereno* pro tali morbo celebratur; præ cæteris verò multæ sunt efficaciæ linimenta, quibus aliquid mercurii salivâ extincti fuerit admixtum; commoda quoque sunt in hanc rem lintea, quibus Aurifabri utuntur in detergendis Vasis post deaurationem.

De Morbis eorum, qui Amylum conficiunt.

CAPUT XXII.

NOn vulgares quoque sunt noxæ, quas pati coguntur, qui circa *Amylum* parandum exercentur; satis vulgatus est modus illud

[a] cap. 31. (b) cap. 1. de Molend. Hebr.

Digitized by Google

illud conficiendi, nullaque ferè est mulierecula, quæ illum ignoret, perfrequens enim est Amyli usus ad lineas vestes, & collaria dealbanda. In hisce Regionibus Monialium est opificium, quod postea Pharmacopolis, aliisque divendunt. Æstate igitur, cum Amylum parare volunt, triticum in aquâ ad germinationem usque maceratum in marmoreis vasis reponunt; aliquis deinde ex illorum servis triticum sic emollitum, nudis pedibus terit, non secus ac cum vindemiæ tempore, premuntur Uvæ; quamvis autem sub dio id faciant, tam gravis tamen est odor, qui ex spumante illâ materiâ exhalat, ut qui pedibus eam premit, ac superstat, nec non Servulæ, quæ manibus materiam illam pressam colligunt, ut inde succum Sole exsiccandum eliciant, de capitis dolore valdè conquerantur, nec non de gravi respirandi difficultate, tussi molestissimâ, ut opus aliquando cogantur intermittere, ni suffocationis periculum subire velint. Id ego persæpè observavi, ac revera mihi intolerandus ille odor videbatur, qui nescio quid acidi penetrantissimi redolere visus est. Acidum enim volatile, quo Triticum turget, ob fermentationem in motum concitum, à reliquarum partium consortio secedere, & in auras magnâ ex parte evolare, arbitrari licèt; hanc ob causam Capitis dolores, Dyspnœam, tussim excitare aptum est; nihil enim molli Pulmonum texturæ, ac membranosis partibus est magis hostile, quàm acida exhalatio, qualis est fumus ex Sulphure, aliisque acorem spirantibus.

Hosce Operarios monere soleo, ut in aprico, & quantùm possunt, in ampliori spatio, non in concluſis locis, opus hujusmodi perficiant. Quoties verò gravem aliquam noxam exinde contraxerint, oleum amygdal. dulcium, emulsiones seminum melonum, ptisana hordeacea, hauſtus vini generosi, odor spiritus Salis armoniaci, Aquæ theriacales fuerunt ex usu.

Hujusmodi occasione lubet paululum Amyli naturam, ac indolem penitiùs perscrutari, quam suspicari licet aliam forsan esse, quàm quæ à *Medicis* passim statuitur. Unanimi ferè, cùm veterum, tum recentiorum consensu, supponitur, Amylum acres humores temperandi, fluxiones sistendi, ulcera sanandi vi pollere. (a) *Plinius* in sanguinis rejectione, in vesicæ dolore, Amylum commendat.

(a) lib. 22. c. 25. H. N. de Sim. Med. fac. 2. de Comp. Med. 2. loc.

Digitized by Google

mendat. *Galenus* in veteris profluvio, in aſperæ arteriæ inflammationibus, oculorum lacrymatione, ac ubi opus, ſit partes ulceratas mollire, & lævigare, multis laudibus Amylum extollit. *Valleſ.*(*a*) de Sacrâ Philoſophiâ factum *Eliſæi* exponens, qui farinam conjiciendo in Ollam ubi cocta fuerat colocynthis, amarorem correxit, Amylum ad dyſenteriam ſanandam, & quamcumque acrimoniam hebetandam, cæteris remediis præfert, hoc idem ſentiunt quicumque de Amylo ſcripſere.

Hæc opinio mihi quoque ſat probabilis ſemper viſa eſt, non ſolùm quòd Amylum ſit ad guſtum res fatua, ac prorſus ſaporis expers, adeò ut tanquam egregium actis materiæ abſorptivum, & prædictis affectibus maximè accommodum credi poſſit, ſed quia perſuaſum haberem, in illius præparatione quidquid acrimoniæ, & acoris frugi fermentatæ in auras expiraſſe, ac dum radiis ſolaribus æſtivis exſiccandum apponitur, aqueum humorem acredinis participem abſumptum fuiſſe; nam, ut ait (*b*) *Gorræus*, *ſub ardentiſſimo ſole eſt exſiccandum*, *ne ſi pauliſper madidum relinquatur*, *acorem contrahat*; aſt Mulierum obſervario Amyli naturam non parùm ſuſpectam mihi reddidit, ut illius candori non multùm ſit fidendum. Cùm in hiſce Regionibus ſatis frequens ſit Amyli uſus in cunctis ferè domibus, ac præſertim apud Religioſos Ordines, ad veſtes dealbandas, & ſolidandas, ut variis plicaturis elegantiores reddantur; obſervant paſſim mulieres, quæ in hoc miniſterio præſtant, quòd ubi Tunicæ lineæ ad aliquod tempus, Amylo ſic imbutæ perſtiterint, obſervant inquam, quod citò arrodantur, quare ut id præcaveant, ubi nigreſcere cœperint, illas aquâ ſimplici eluunt, Amylum detergendo, ſicque illas aſſervant, donec ſuo tempore Lotricibus à ſordibus expurgandas tradant. Hujuſmodi obſervatio Amylo non levem ineſſe acrimoniam abſconditam, & quæ ad guſtum non tam facilè ſe prodat, abundè teſtatur; etenim ſi Amylum ad aliquod tempus Tunicas, Collaria, & quodcumque ex lino contextum opus arrodit, quâ fide igitur in mordis pectoris, in faucium aſperitate, in Dyſenteriis, ac ubi mollire opus ſit, ut ait (*c*), *Galenus* tam confidenter illud exhibebimus? *Plinius* (*d*) ipſe, licet in his affectibus, ut paulò ante dictum, illud commendarit, ſuſpectam tamen eſſe illius naturam prodidit. *Amylum* (inquit ille) *hebe-*

(*a*) c. 36. (*b*) Defin. Med. (*c*) l. 22. c. 5. H. N. (*d*) l. 22. c. 25.

hebetat oculos, & gulæ inutilis est, contra quam creditur. Laudanda certè in hac re est quarumdam Mulierum observatio, quæ, ne Amylum tam facilè arrodat, gummi arabicum illi permiscent.

Non pauca certè existere credendum est, quorum usus communis est, sed quia sensim, ac tacito pede noxias suas inferunt, innoxia putantur, donec casus aliquis occultam pravitatem ostendat; sic in genere alimentorum multa facilè videntur in stomacho concoqui, quæ in Venis pravos succos postmodum relinquunt; hinc scitè (*a*) *Avicenna. Ille*, inquit, *in quo mala digeruntur nutrientia, ob hoc non decipiatur, quoniam post dies in ipso mali generabuntur humores ægritudinem facientes, & pernecantes*; quod idem scripsit (*b*) *Galenus*, dum Alimentorum facultates examinaret. *Nobis enim non advertentibus, pravus succus post longum tempus in venis colligitur, qui postea exiguam ad putredinem occasionem nactus, febres malignas accendit*; inquit ille.

De Morbis, quibus Frugum Cribratores, & Mensores vexari solent.

CAPUT XXIII.

FRuges omnes, ac præcipuè Triticum, sive in Puteis, & Scrobibus, veluti mos est in *Hetruriâ*, reconditæ, sive in Horreis, & sub Domorum tectis, ut in totâ *Cispadanâ*, & *Transpadanâ regione*, pulverem subtilissimum semper admixtum habent, non ex eo solùm, quem ex areâ ob trituram referant, sed alium pejoris notæ, quem eædem fruges, cùm diù asservantur, ex semetipsis dimittunt. Siquidem cùm multo Sale volatili semina cerealia turgeant, adeò ut, si non benè ad Soles æstivos exsiccata recondantur, summè incalescant, ac in pulverem quàm cirissimè fatiscant, ex iis semper tenues particulæ ex cortice, quo vestiuntur, decedunt; quibus accedit pulvis residuus, & caries ex frugum consumptione, quam faciunt Tineæ, Teredines, Curculiones, aliæque frugum pestes, & illarum excrementa. Hinc quoties frumentum, aliasque fruges ad moliendum cribrare necesse sit, vel metiri, cùm à rei annonariæ negotiatoribus huc, & illuc convehuntur, Cribratores, & Mensores ab ejusmodi pulvere adeò graviter infestati solent,

[*a*] 3. p. Do. 2. c. 6. [*b*] 2. de Alim. fac. c. 6.

Digitized by Google

solent, ut opere peracto, Artem hujusmodi mille diris ejurare consueſcant. Fauces, Pulmones, Oculi labem non parvam perſentiunt; fauces enim illo pulvere replentur, & exareſcunt, Pulmonares fiſtulæ pulverulentâ materiâ incruſtantur, unde tuſſis ſicca ac ferina ſubſequitur; Oculi pariter valdè rubent ac plorant. Sic omnes ferè tum Cribratores, tum Menſores, qui ex tali Arte victitant, anheloſi ſunt, cachectici, ac rarò conſeneſcunt, quin facillimè in Orthopnœam, ac tandem in Hydropem decidunt. Talem porrò acrodinem habet is pulvis, ut pruritum ingentem per totum corpus excitet, qualis in Eſſeris interdum obſervatur.

Quare ex fruge tam benignâ, quale eſt Triticum, tam perniciosus pulvis emanet, interdum admirans, ſuſpicari cœpi, latitare in illo pulvere Vermiculos, ſenſibus impervios, eoſque in cribatione, ac menſurâ frugum in motum cieri, ac per aërem diſpergi, qui poſtea facilè cuti hærentes talem ardorem, ac pruritum per univerſum corpus, poſſint excitati. Celeberrimus (*a*) *Ant. Leuvenhæck* ſuis Microſcopiis tradit, ſe in frumento quoſdam Vermiculos obſervaſſe; quos, nec ineptè, lupos appellat; verminoſam itaque progeniem eam eſſe, quæ hoſce Operarios tam graviter infeſtet, ſat probabiliter credi poterit.

Non minùs quoque admiratione dignum, quomodo ex Tritico, ubi diù in loco concluſo, veluti in locis ſubterraneis, uti mos eſt in Hetruriâ, aſſervatum fuerit, tam noxia exhalatio elevetur, ut ſatis ſit ad necandum, ſi quis in dicta loca pedem immittat ad frumentum eximendum, niſi priùs permittatur; ut reſerato oſtio pernicialis aura pauliſper expiret. Hanc ob cauſam putat (*b*) *Zacchia*, non ſolùm prohiberi poſſe vicinos, ne tales frumentarios puteos conſtruant, ſed etiam cogi, ut conſtructos deſtruant; monetque Civitatum ſalubritati magis proſpici, ſi tales putei apricis in locis, quàm longè ab incolarum habitatione conſtruantur. Sapienter ſanè *Lucencis Reſp.* pro more habet, uti accepi, quotannis, Auguſto menſe, frumentum è publicis horreis eductum, & cribratum ſolaribus radiis per aliquot dies exponere, ac poſtmodum in priorem locum recondere, quo pacto ad plures annos à teredine, & corruptione, frumenta ſua publicum in bonum præſervant.

Cur

[*a*] Arc. Nat. Ep. 71. [*b*] Quæſt. Med. leg. l. 5. Tit. 4. Q. 7.

Digitized by Google

Cur autem Triticum magis quàm aliæ fruges, pulverulentum fiat, ac minus longævum, quærit (*a*) *Theophraſtus*, & cauſam refert in horrea, opere tectorio lævigata, calce nempè & arenâ illita; Sic enim ait, *triticum plus caloris ſentire, ac pulverem calidum, & ſiccum, calciſque illinimentum calorem fovere*, hancque ob cauſam putreſcere, ac in pulverem diſſolvi, quam rationem haud quaquam approbat *J. C. Scaliger* in hujus loci commento; ea enim, quæ calida ſunt, & ſicca, inquit ille, tantùm abeſt, ut ad putredinem diſponant, ut potiùs ab illâ præſervent. Putat ergo, pulverulentum triticum fieri, eò, quòd acervatum ſufficientem non habeat tranſpiratum, *quod enim ſuffocatum eſt, fervet ac putret*, ait ille; at ratio iſthæc non planè ſatisfacit; obſervatione etenim ſatis compertum eſt, frumentum, ſi tamen ſiccum, & benè cuſtoditum in horreis fuerit repoſitum, diutiùs conſervari, ſi multum ſit, atque confertum, & nunquam agitetur. Facilem ergo Tritici in pulverem fatiſcentiam, ac illius minorem longævitatem, quàm cæterarum frugum, ex copiâ partium volatilium, quibus ad turgentiam ſaturatum eſt, nec non à laxiori ejuſdem texturâ lubet deducere.

Multæ in hanc rem curioſæ quæſtiones examinandæ occurrerent, ni vererer, ne à propoſito (quod mihi procul dubio objectum iri exiſtimo) nimis longè digredi poſſem. Diſquiſitione profectò dignum eſſet; quare Lolium, quod probabiliter eſſe creditur degener Tritici Soboles, quando ob ingentes vernales pluvias triticum in Lolium degenerat, ſicuti nuperis annis experti fuimus; quare inquam Lolium ad viginti ac ampliùs annos integrum & incorruptum ſervetur, Triticum verò vix quartum annum pertingat, quin ferè totum in pulverem abeat; An quòd Lolium compactæ ac durioris ſubſtantiæ ſit, quàm Triticum, cùm verè Lolium, ſi frangatur & conteratur, manifeſtè ſolidiùs deprehendatur, quàm ob cauſam cæteræ fruges, ut fabæ, cicera, vitiæ durabiliores ſint? An potiùs quòd Tineæ ac Teredines ob amarorem, & ingratum alimentum, quod præſtat Lolium, illud averſentur?

Cùm annis elapſis ob carbuncularem morbum, quo in his regionibus laborarunt fruges, neceſſe fuerit Triticum aquâ purâ in magnis vaſis diligenter abluere, ac ad ſolis radios exſiccare, obſervavi,

(*a*) l. 4. c. 17. de hiſt. Plant.

Digitized by Google

ſervavi, niveum candorem Pani ex frumento ſic loro conciliari; quare etiam ſi frumentum ſanum ſit, non inutilem diligentiam fore crediderim, illud, antequam ad Molendinum deferatur, diligenter abluere & exſiccare. Pro more equidem habent hujuſmodi Operarii ſtrophiolis fauces, ac nares obvelare, ne à pulvere ſuffocentur, ac perſæpè frigidâ fauces, & oculos abluere, veſteſque excutere: at neque ſic cavendo ſatis cavent.

Commodum certè iis eſſet balneis uti ad abluendas pulvereas ſordes, quæ cuti unà cum ſudore inhæſerint, ſed ob illorum deſuetudinem ac obſoletum uſum tam grandi beneficio carent miſeri Artifices. Neque enim credendum eſt, à priſcis illis Urbium, & Legum Conditoribus, tantâ impensâ ac magnificentiâ, non ſolùm in magnis Civitatibus, ſed Oppidis quoque publicas Thermas inſtitutas ad ſolùm luxum, ac delitias fœminarum, hominumque otioſorum, qui *crudum Pavonem in balnea ferent*, ſed in hominum exercitatorum, & Artificum commodum quoque, ut pauco ære, aquæ lavacro in iis ſordes, ac laſſitudinem deponerent, corpuſque laboribus confectum reficerent. Quare malè eveniat iis, qui rem tam bellam infamaverunt; cùm enim mille flagitia in balneis promiſcuis perpetrarentur, illorum uſum à Chriſtianâ pietate ſublatum conſtat.

Hujuſmodi Artifices ergo à frugum carie male mulctari ſolitos, monere ſoleo, ut ptiſanis emulſionibus ſeminum melonum, ſero vaccino, malvarum decoctione frequenter utantur; ſic enim ulceroſi pulveris diluitur acrimonia. Cœterùm quando ex Aſthmate, aliiſque affectibus prædictis laborant, ea remedia adhibenda, quæ iiſdem magis conveniant, ſeu ſi ex allis decumbant, ſolidâ cautelâ utendum, oculo ſcilicet ad partem imbecilliorem ſemper intento, ne totus morbi impetus in eam præceps feratur.

De Lapicidarum Morbis.

CAPUT XXIV.

NOn contemnendi quoque ſunt morboſi affectus, quibus Lapicidæ, Statuarii, Latomi, ac id genus Operarii, conflictari ſolent. Dum enim in ſubterraneis marmora è rupe diſcindunt, ſe-

Digitized by Google

cant; ſcalpris incidunt, ut ſtatuæ & alia Opera effingantur, ramenta aſpera, aculeata, anguloſa, quæ reſiliunt, inſpirando per ſæpe hauriunt, unde à tuſſi infeſtari ſolent, ac ex iis nonnulli aſthmaticas paſſiones contrahunt, ac tabidi fiunt. His accedit vapor metallicus ex marmore, tophis, ac lapidibus exhalans, qui nares, ac cerebrum manifeſtè percellit; ſic Lithotomos qui circa Lydium lapidem exercentur à gravi odore, qui jugiter expirat, tum capite, tum ſtomacho, malè habere, ajunt ut ad vomendum interdum compellantur; hinc in horum Artificum diſſectis cadaveribus inventi ſunt Pulmones, exiguis calculis oppleti. Satis curioſum eſt id, quod refert (a) *Diemerbrækius* de variis Lapicidis ex Aſthmate mortuis, quorum corpora, ait, ſe diſſecuiſſe, atque in illorum Pulmonibus arenæ acervos reperiſſe, ut dum pulmonares veſiculas cultro diſcinderet, ſibi videretur arenoſum corpus ſecare; ibidem quoque refert à Magiſtro lapicidâ ſibi relatum, quòd dum lapides incideret, tam ſubtilis pulvis aſſurgeret, ut bubulas veſicas in Officinâ pendentes permearet, adeò ut unius anni curriculo, in ventre veſicæ manipulum unum illius pulveris repererit, quem pulverem illum eſſe ajebat, qui Lapicidas parùm cautos, ad interitum paulatim deduceret.

Lapides quoque in horum Artificum Ventriculo, ac inteſtinis inventos eſſe, paſſim loquuntur medicæ hiſtoriæ; neque alia cauſa materialis excogitari poteſt, præter pulvereas particulas per os ſuſceptas, & paulatim congeſtas, de quo videatur *Olaus Borrichius* de generatione lapidum in Microcoſmo; non enim ſemper à cauſis internis ac ſuccis lapidificis gigni in noſtris corporibus calculoſam progeniem credendum eſt, quin etiam aliquando, innoxiis viſceribus, extrinſecùs hæc peſtis adveniat. Calculi ortum à cauſâ externâ annotavit (b) *Wedelius* in cujuſdam Calcarii Ancillâ; in cujus Pulmonibus inventum eſſe calculum refert, à calcis particulis, ut ipſe exiſtimat, per os hauſtis genitum.

In Ventre Boum, ac Inteſtinis, lapides perſæpè reperiri frequens eſt Lanionum obſervatio, quæ (c) *Ariſtotelis* opinionem evertit aſſerentis, nullum Animal, homine excepto, calculo affici, niſi forſan *Ariſtotelem* de Renum calculo ſolùm locutum velimus. Hoc idem in

(a) l. 2. An. c. 13. [b] Pathol. Dog. Se. 2. c. 4. [c] Sect. 10. Prob. 40.

Digitized by Google

in Equis annotavit (*a*) *Scaliger*, qui ait Equum egessisse tophos durissimos, quorum unum ipse asservabat. De calculis Equorum, quos *Hippolitos* appellant, ac illorum virtutibus, multa apud Auctores leguntur scripta, penes quos sit fides. A veritate non multùm aberrari crediderim, si putemus in Bobus, & Equis, dum per Æstatem, linguis exertis, per vias pulverulentas, & glareosas currus trahunt, in illorum Ventriculis, à pulvere ac ramentis per os absorptis, generari calculos.

Purgationes per alvum, & vomitiones hisce Artificibus erunt opportuniora remedia, ad exturbandas nempè noxias illas particulas, quæ stomacho, ac intestinis insederint, & in grandiores calculos per novam materiæ aggestionem transire valeant; sicuti monendi erunt, ut quantùm possunt, cauti sint ne minuta illa fragmina per os hauriant.

De Lotricum Morbis.

CAPUT XXV.

NOn rarò mihi contigit Lotrices ægrotantes invisere ex variis affectibus è suo opere contractis. Hæ mulieres cùm semper humidis in locis degant, manusque & pedes aquâ humentes habeant, cachecticæ fiunt, ac in hujusmodi opere si consenescant, ad hydropem transeunt, quales ex his non paucas observavi; menstruorum quoque paucitate, ut plurimùm laborant, unde malorum Ilias prodire consuevit; neque id adeò mirùm est. Etenim si observatio satis frequens est, multas mulieres menstruas purgationes habentes, nudis pedibus incedendo, seu crura, ac pedes frigidâ abluendo, subitâ mensium suppressione detineri, multò magis Lotricibus, quæ ex hac Arte sibi quæstum procurant, id evenit; hujus causa est aër humidus, in quo assidue degunt, & balneatio continua, quâ illarum corpora rorantia sunt; Cutis enim pori obstruuntur, unde perexigua diflatio, ac transpiratus, quare tota cruoris massa crassis succis infarcitur; hinc cachexiæ, Mensium suppressiones, & quæ his succedunt mala.

Aliis quoque calamitatibus succumbunt Lotrices, dum enim ex bulliente lixivio, cui interdum cinerum loco calcem addunt,

(*a*) Exer. 123.

Digitized

fumantes vapores captant, tussi primò, mox Dyspnœâ tentari solent. Apud (*a*) *Gregorium Horstium*, ex *Boneto*, historia memoratur famulæ cujusdam, quæ dum capite in ahenum lixivio plenum ad linteamina mundanda ore prono fumum exciperet, magnâ pectoris angustiâ correpta est, quæ ad septennium obstinatè perstitit, donec tandem suffocata interiit; Cadavere aperto repertus est Pulmo lividus, & in illius bronchiis nigræ caruncvlæ aëri liberum commeatum prohibentes inventæ sunt. Lixiviales ergo fumi, quos non possunt non haurire, naturalem Pulmonum structuram vitiare apti sunt, eosdem plus, quàm par est exsiccando, & ad munus suum absolvendum ineptos reddendo.

His addendum, quòd dum linteamina, ac indusia mille sordibus fœda, ut scabiosorum hominum, gallicâ lue inquinatorum, menstruatarum mulierum, abluunt, omnigenam gravium halituum miscellam ore ac naribus excipiunt, ex quibus cerebrum, ac spiritus animales inquinantur. Fissuras præterea in manibus ob lixivii acrimoniam pati solent adeò graves, ut manuum inflammatio unà cum febre, aliquandò subsequatur.

Ut hisce mulieribus, quæ munditiem præstant, Ars Medica gratificetur, videndum quomodò à prædictis affectibus præservari queant; illas ego hortari soleo, ut opere peracto, vestibus humidis abjectis, siccas induant, in quo certè negligentiores sunt, frictionibus utantur, faciem à fumo ferventis lixivii, quantum possunt, avertant, manus unguento rosato, vel Butyro persæpè inungant, à cibis crassi succi caveant, aliisque erratis in victu. Cum verò actu ex aliquo morbo, ut febribus, catharris, decumbere coguntur, purgantia validiora exhibenda, ut crassi humores deturbentur; stibiata quoque ex usu erunt, nisi acutus sit morbus, sicuti remedia deobstruentia, & naturalem calorem roborantia convenient, qualia in cachecticis adhiberi solent.

[*a*] Sepul. T. 1. l. 2. Sc. 1.

De

De Morbis, quibus Lini, Cannabis, ac ſericearum Placentarum Carminatores tentari ſolent.

CAPUT XXVI.

VEſtium ac Alimentorum eadem ferè eſt neceſſitas, quæ in ipſis mundi primordiis ſatis apparuit, cùm primævi noſtri Parentes poſt gratiæ chlamydem amiſſam angebantur, ut nuditatem ſuam operirent. Multa nobis ſuppeditavit Parens Natura, ut ab aëris injuriis noſtra corpora muniremus, veluti lanam, linum, cannabem, goſſipium, quibus addi quoque poterit ſericum, quo certè carere poſſemus, cùm ad fœminarum, ac virorum quoque velanda potiùs, quàm operienda corpora ſit inventum. Cùm hæc ut plurimùm indumentorum ſint materia, non levia ſunt incommoda, quæ ſentiunt ii, qui circa ea præparanda operam ſuam impendunt. Quàm noxia ſit cannabis, ac lini maceratio autumnali tempore, cùm infeſtus odor ac graviter lædens ſatis longè percipiatur, nihil notius; haud ſecus, qui linum, & cannabem pectunt, ut neri poſſit ac Textoribus tradi pro telis conficiendis, malè vexantur. Pulvis enim teter, ac noxius ex hac materia evolat, ut per os fauces, Pulmones ſubiens, Operarios ad continuam tuſſim compellat, ac ad aſthmaticam paſſionem ſenſim deducat.

E *Galliæ* regionibus *Italiæ* finitimis cannabis Carminatores turmatim per totam *Ciſpadanam*, & *Tranſpadanam regionem* ſub hyemis initium diſpergi conſueſcunt, quando noſtri Artifices Artem hanc cannabem pectendi adeò benè non callent. Ac profectò homines id genus viſere eſt cannabino pulvere ſemper obductos, colore faciei pallido, tuſſiculoſos, aſthmaticos ac lippos; præterea cùm exerceantur ut plurimùm in locis concluſis, ob hyemis aſperitatem, quo tempore magis in hoc opere occupati ſunt, non poſſunt, quin dum cannabem unguinibus valdè perunctam pectunt, fœdas particulas per os excipiant, ſicque inquinatis ſpiritibus, & reſpirationis organis infarctis, graves affectus ſuboriantur. His accedit, quòd cannabis ac linum, cum in aquis ſtagnantibus ac putridis macerentur, ac cœno obruantur, ut infra aquam demerſa promptiùs ad neceſſariam macerationem deveniant, particulæ illæ, quas

Digitized by Google

Carminatores hauriunt, non nisi virulentæ sunt, ac humanæ naturæ prorsus hostiles. In lino pectendo graviùs, quàm cannabe affici se ajunt, forsan quòd pulvis subtilior est, ac faciliùs partes spiritales subeat, illasque ad excutiendam rem noxiam magis irritet.

Pessimè porrò habent, qui sericeas quasdam placentas, à serici fabrica residuas pectunt, ut stamen quoddam inde conficiant varios ad usus pro urbanâ gente, utpotè minoris pretii, quam sericum. Etenim dum Bombycum folliculi, aquâ calente macerati, à nostris mulieribus (quibus solis id muneris demandatum est, quasi solùm in illorum gratiam Sericum Natura condiderit) evolvuntur, & in tenuissima fila super alabra explicantur, ab hoc opere filamenta quædam crassa supersunt, quibus portiones aliquæ de Bombycum cadaveribus permixtæ sunt, sicque placentæ quædam conficiuntur, quæ ad Solem exsiccantur, & suis Artificibus traduntur, ut minutis pectinibus stamen educant. Qui ergo dictas placentas pectunt, ferina tussi unà cum magnâ respirandi difficultate infestari solent, paucique ex iis Operariis in hac arte consenescunt; tota verò virulentia in hujus materiæ elaboratione, è particulis illis cadaverosis Bombycum, quæ hujusmodi placentis permixtæ sunt, ortum ducit. Observatione dignum est, quòd parvi hujus insecti excrementa, quando vivit, ac Mori foliis pascitur, si per aliquot dies acervatim projecta, in aliquo loco hæserint, donec putrescant, tam gravem odorem postmodùm commota exhalant, ut totam viciniam inficiant; quare in aliquibus Civitatibus edicto caveri solet, ne in publicos vicos tales sordes projiciantur, sed extra Urbis pomœria adsportentur.

Habet ergo Insectum hoc, ut multa alia ejusdem generis, veluti Bruchi, & Erucæ, quæ ad instar Bombycum integras Sylvas interdum depascuntur, & in folliculis se recondunt, nescio quid pravum, & corrosivam acrimoniam, pulmonibus infestam. Novi in hac Civitate integram familiam, quæ ex hac Arte non paucas opes sibi compararat, miserè obiisse, tabe confectam, & hujusce calamitatis culpam in Artem, cui erant perpetuò addicti, à *Medicis* fuisse rejectam.

¶. Lacteam dictam hisce Artificibus maximè commendare solco, ut quâ nil sit efficacius, ad corrosivam & ulcerantem acrimoniam retun-

retundendam. Juſcula quoque ex Malvæ, Violarum, Endiviæ decoctione, ſive ſucci depurati ex iiſdem herbis, erunt ex uſu; ſeu ſi ſentiant ſe graviter lædi, aliunde ſibi victum quæritent, cùm peſſimum ſit lucrum, quod ſanitatem, rem adeò pretioſam peſſundat.

De Balneatorum Morbis.

CAPUT XXVII.

INter publica Ædificia, quibus *Romana Civitas* ad luxum uſque eminebat, nil publicis Thermis magnificentius olim viſebatur, ac qualis eſſet illarum magnitudo, ex earundem Cadaveribus, ac reliquiis ſemiſepultis ſatis etiamnum dignoſcitur. Neque ſolùm *Romæ*, ſed in aliis quoque Civitatibus, in privatis Ædibus, in Villis ipſis, Balnea conſpiciebantur, ſummâ impensâ conſtructa, adeò ut ſeveriſſimus morum Cenſor, (a) *Seneca*, luxum hunc Romanorum Civium carpens, ſcripſerit *Pauperem ac ſordidum ſibi videri, niſi parietes magnis, & pretioſis orbibus refulgerent, niſi alexandrina marmora numidicis cruſtis diſtincta eſſent, niſi vitro abſconderentur cameræ, niſi aquam argentea Epiſtomia funderent.* Jam obſolevit Thermarum uſus, ac penè modum ignoraremus, quo Balneis *Medici* ipſi utebantur, nec non vocabula ipſa, ſtructuram, ac tot alia ſcitu digna, niſi *And. Baccius* in Opere ſuo laudatiſſimo de Thermis, *Mercurialis* in ſuâ Gymnaſticâ, *Sigonius* noſter de Jure Antiq. Rom. Thermarum hiſtoriam è tenebris eruiſſent, & abſolviſſent. Cùm in popularium gratiam itaque ab Imperatoribus conſtructa eſſent Balnea, & quælibet Urbis Regio publicas Thermas haberet, ut, cùm luberet, quod quotidiè fieri ſolebat, cum Viri, tum fœminæ parvo ſumptu lavarentur, dum quilibet poſſet, *quadrante lavari*, ut ait (b) *Juvenalis*, & Pueri gratis lavarentur, ut ex eodem Satyrico hebemus,

Nec pueri credunt, niſi, qui nondum ære lavantur,

innumerabilem profectò credendum eſt fuiſſe Servorum, ac Servarum turbam promiſcuam, quæ continuò in Thermis pro hujuſmodi miniſterio diu noctuque immoraretur, quos *Balneatores*, ſeu

(a) Ep. 86. (b) Sat. 2.

leu *Aquariolos* appellabant. Hanc igitur Operariorum turbam Enhidrobyam, in locis humidis concameratis degentem, & corporibus lavandis intentam, modò in Calidario, modò in Tepidario, modò in Frigidario ſudoribus, ſordibus, Unguentis, quoque, quibus erant delibuti, depilandis occupatam, hos Aquariolos, inquam, credere licet variis ægritudinibus obnoxios fuiſſe, ut Cachexiæ, crurum Tumoribus, Ulceribus, Inflationibus, ac Anaſarcæ. Ex *Lucilii* carmine, quæ agerentur ab hujuſmodi miniſtris, dum corpora eorum, qui Balnea adibant, curarent, ſatis apparet.

Scabor, ſupellor, deſquammor, pumicor, ornor, expilor, pingor.

Quamvis jamdudum obſoleverit antiquus Balnearum uſus, ſeu quòd Gymnaſticæ exercitationes & ipſæ obſoleverint, in quarum gratiam Balnea videbantur extructa, ſeu quòd Veteres, ut nonnulli credunt, Induſiorum, ac Interularum linearum uſum non haberent, ac ſolùm laneis veſtibus uterentur, ideòque ad ſordes abſtergendas, illis neceſſaria foret frequens lavatio, adhuc tamen in Urbe, & populoſis Civitatibus, aliqua perſtant Balnearum veſtigia, ad valetudinariorum uſum, quamvis etiam nonnulli pro decoratione, & munditie per æſtatem Balnea aquarum dulcium adire ſoleant. Noſtrâ hac ætate, qui infectiones aliquas cutaneas habent, ut ſcabiem, pſoram, gallicam luem, Balnea iſta, & Hypocauſta adeunt, ubi Balneatores aquâ tepidâ ipſos ritè abluunt, ac ſæpè parvas cucurbitulas ſcarificatas toti corpori apponunt, ſanguinem ſatis liberaliter educendo, ſicque lotos, perfrictos, & minutatim interciſos, domum dimittunt, idque perſæpè, cùm ægri, tum Balneatores ſine *Medici* conſilio agunt; quod num benè, ipſi viderint; profectò mihi non rarò contigit, nonnullos ex his videre, qui conſultò talem curationis formam in ſemetipſis tentarint, in ſummum diſcrimen perductos, & ob nimiam ſanguinis copiam cucurbitulis extractam ferè exanimatos, cùm interdum ad 3. vel 4. libras ſanguinem educant. Opinio enim apud nonnullos obtinuit, ſanguinem cutaneum notæ longè inferioris eſſe ab illo, qui è Venis majoribus educitur, quaſi ſanguis per cucurbitulas eductus floridior non eſſet (inciſis quippe arteriolis capillaribus) quàm ſanguis inciſæ Venæ, qui atrior ſemper apparet. Iſti ergo Balneatores huic

Digitized by Google

huic Arti addicti, quantùm obſervare licuit, pallidi ſunt, luridi, ſubtumidi, cachectici, ac interdum ab iis morbis corripiuntur, à quibus cœteros ſanare contendunt.

Ne cum tædio ea repetantur, quæ ſuperiùs ſunt dicta, ad cachexiam, & conſimiles affectus curandos, hic nihil aliud adjiciam, muneri meo ſatisfactum putans, ſi ſolùm innuam, quibus affectibus præter naturam, hic, vel ille *Artifex* premi ſoleat. Non enim in hoc meo Opuſculo mens eſt integros Morborum Tractatus & abſolutas ex aſſe curationes, cum magnâ formularum ſupellectile conſcribere, ſed tantùm Clinicæ Profeſſoribus monita quædam pro feliciori Artificum curatione ſuggerere.

De Morbis eorum, qui in Salinis operantur.

CAPUT XXVIII.

SCitè quidem & eleganter ſcripſit (*a*) *Plinius*, nihil Sole & Sale utilius; addi poteſt, nihil eſſe magis neceſſarium. Salis neceſſitatem ad humanos uſus prævidens Natura, ſeu *Divinus Opifex*, in ipſis Mundi primordiis Mare Salis Promocondum conſtituit, ex quo per ſubterraneos ductus aqua ad ſummos uſque montes eveheretur, unde poſtea aquæ ſalſæ fontes, & ſcaturigines emanarent. Hinc Sal foſſile, & nativum variis in locis habetur, ſponte Sale concreſcente, dum aqua illa ſalſa præterfluit; niſi putemus in ipsâ Mundi fabricâ *Deum* Salis montes condidiſſe. Sal factitium, & cujus magis communis eſt uſus, ex aquâ marinâ habetur, quæ à maris æſtu in foſſas quaſdam, & areas deducta, per æſtatem ab urenti Sole exſiccatur, copioſè in fundo reſidente Sale.

Hiſce regionibus, ac toti penè Italiæ magnam Salis factitii copiam ſuppeditat Cervia Civitas ad Maris Adriatici littus poſita, Ravennatenſi Eccleſiæ olim immediatè ſubdita. Libenter equidem Urbem illam adjiſſem, verùm tantum otii à meis occupationibus impetrare non potui. Curavi itaque, ut per literas ſcirem, id quod optabam, quod humaniſſimè præſtitit D. *Joſeph Lanconius Ferrarienſis*, Medicinæ Profeſſor Clariſſ. At non tam opportunè

[*a*] l. 31, c. 9. H. N.

ejuſdem literæ ſunt delatæ, ut caput iſtud referre poſſem inter eos Artifices, qui circa mineralia operantur. Ex literis igitur à *Medica* in ipſa Civitate Cerviæ Medicinam faciente ſcriptis, ſcire licuit, in illa Civitate, ac illius Salinis, Aërem ſpiritibus corroſivis eſſe adeò ſaturatum, ut ferrum arrodat, quod paulatim, ceræ ad inſtar emolleſcit, ac in pulverem fatiſcit. Operarios verò omnes fere Cachecticos eſſe, Hydropicos, & ſordidas plagas in cruribus geſtare. Eoſdem quoque ſummè voraces eſſe, & bibaces, ut nunquam ſaturentur; hinc perſæpè iis Operariis repentinæ mortes fiunt, modum illos curandi varium inibi eſſe, prout varii ac diverſi *Medici* eò ſunt crebrò conducti; perexiguum tandem eſſe remediis locum, in acutis ſaltem, qui ſoporoſos affectus ſemper comites habent, idque propter Salis copiam, ſeu montes ipſos Salis, quos ſummâ admiratione ſe conſpexiſſe, ait F. *Leander Albertus* in ejus Civitatis deſcriptione. Credibile eſt magnam ſpiritus Salis copiam elevari, qui totum aërem illum ad ſaturitatem acido corroſivo impleat, ut Martem arrodat, nec non in Operariis illis ſanguinis indolem, quæ dulcis, & benigna eſſe debet, ad ſummum acorem diſponat; hinc poſtea Cachexiæ, Hydropes, crurum Ulcera, quæ ex ſui natura à luxuriante acido foventur, ortum habeant.

Cauſam porrò tantæ appetentiæ ac edacitatis, quaſi Bulimo laborent, in eundem Salis acidum ſpiritum ſtomachi fermentum acuentem, rationabiliter fas eſt referre. Caninam appetentiam, quam Vino ſolvi ſcripſit (a) *Hippocrates* in Aphoriſmis, ab acido præternaturali in ventriculo ſtabulante progigni, Veteres quoque cognovere, quâ de causâ Vina generoſa, & meraca ad talem affectum præſcribebant, nec non pinguia edulia, & quæcumque alia, quæ ex multo parantur oleo, ut in commento hippocratici Effati expoſuit *Galenus*, ut quæ apta eſſent acidum ſtomachi fermentum infringere, ac dulcificare, eò modo, quo acidi ſpiritus, Vini ſpiritu dulcificari ſolent. Bibacitatis cauſam pariter referre licet in ſalſas exhalationes, ſeu in ſeroſam colluviem, quâ ſcatent, & ad hydropiſim ſunt diſpoſiti, cùm ſitis perpetua Hydropicos comitetur.

Num revera tam graves affectus ex ſolo Salis ſpiritu, quem unà cum aëre inſpirato Operarii combibunt, an verò ex aliis cauſis, ut

[a] 2. Aph. 22.

Digitized by Google

ut ex aëre alioquin parùm ſalubri, cum Civitas in hoc peſſimè audiat, mihi non ſatis compertum. Ex relatione mihi communicatâ, ab incolis Urbem illam penè deſertam eſſe habeo, ideòque ex ſummorum Pontificum privilegio, eidem Civitati conſenſum, ut ex quacumque regione Exules, ibi tutum Aſylum habeant, & ære alieno obſtricti, qui hanc Civitatem pro domicilio ſibi delegerint, ad debiti ſolutionem non poſſint cogi, verùm ad debitum Naturæ perſolvendum facilimè adigi ſolent. Profectò multis aliis in locis, ubi Sal conficitur, non tam graves noxas patiuntur Operarii, ut ſola acidi ſpiritus exhalatio culpari poſſit. *Urbs Venera, Adriaci Maris Regina*, populoſiſſima eſt, & quamvis à marinis exhalationibus ſit circumſepta, ſatis tamen ſalubri Cœlo fruitur, quâ de re videatur Opus elegantiſſimum *D. Lodovici Teſti* Venetiis Medicinæ Profeſſoris Celeberrimi. In Agro Placentino Putei ſunt aquæ ſalſæ, ex quâ decoctâ Sal elicitur, & cum portione aliquâ bubuli ſanguinis granulatur, nec Operarios, qui complures ſunt (cùm inter magnos proventus Ducalis Cameræ Salis fabrica cenſeatur) tam graviter affici accepi.

Rem valdè operoſam eſſe Salis fabricam, ut tam graves affectus Operariis, non ſolùm ex materia, quam tractant, ſed ex laboribus etiam, quos ſubſtinent, ſubſequi, ſit ſatis probabile. Quibus ærumnis expoſiti ſint hujuſmodi Artifices videre eſt apud (*a*) *Georgium Agricolam*, qui multus eſt in hac re, & non ſolùm diverſa artificia pro aquis Salſis coquendis, ſeu aquâ maris ſalsâ in areas corrivanda, ſed Miniſtros quoque operantes deſcribit, quos ait ob nimium Officinarum calorem, capita tantummodò pileis ſtramineis, & verenda ſubligaculis tegere, cætera nudos eſſe. Quare & ab ignis vehementiâ, & æſtivis caloribus, aliiſque ærumnis vexari ſolent.

Non ibo tamen inficias, quin Opificium hujuſmodi Operariis ſuis non ſit admodum infeſtum; obſervo etenim, quòd in Cameris, ubi Sal *Cervià* ad nos advectum reponitur, ut poſtea per totam Eſtenſem Ditionem diſtribuatur, parietes ſemitoſi ſunt, ita ut inter lateres rimæ veluti quædam extent; quod marini Salis ſpiritui eſurino adſcribendum, qui Alkali calcis præſertim aggrediatur, ac illo

(*a*) l. 12. de re met.

Digitized

ſaturetur, ſicuti fit, quando inconfectione Salis Placentini, ob admixtionem ſanguinis, vel fellis bubuli, acidum Salis ſanguinis alkali arripit, unde ſequitur granulatio. Sic obſervare licet eos, qui in Tabernis publicis continuò morantur, ut Sal divendant, ut plurimùm decolores, & lubricæ valet dinis eſſe.

Miſeram profectò borum Artificum conditionem eſſe pronunciare licet; etenim, cùm Sal ut plurimùm, in *Italiâ* ſaltem in locis maritimis ubi maris aqua in foſſis & arcis concluſa reſtagnant, atque ob id aërem inquinat, ac non tam facilè ſit *Medicos* reperire, qui hujumodi in locis Medicinam exercere velint, perſæpè infelices Operarii acutis morbis correpti citiſſimè, remediis deſtituti pereunt, vel lentâ ægritudine contabeſcunt. Rationi tamen congruum, ut *Medici* in hæc loca conducti, in curandis hiſce Operariis valdè cauti ſint, præſertim in venæ ſectione præſcribendâ; ſanguine etenim à ſalſis exhalationibus depravato, ac ad diacriſim prono, facilè, ſectâ venâ, ſubſequentur exolutiones, & morborum n ejorem ſtatum lapſus. Purgationes potiùs, eæque fortiores, videntur magis propriæ, ut quæ ſeroſam colluviem valeant educere, & alkali, quo omnia ferè purgantia præpollent, acidam humorum diatheſin temperare. Vina generoſa, aromata, & quæcumque Sale volatili prædita ſunt, Tabacum maſticatum, & Decocta ipſa ex Tabaci foliis, ſummatim, quæcumque acorem ſanguinis infringere apta ſunt, in uſum erunt revocanda. Modus, quo Salis ſpiritus communiter ſolet dulcificari, ſpiritu nempe Vini rectificato, pro regulâ veluti Polycleti eſſe poterit, ut ſciri poſſit, quonam remedii genere in hiſce Artificibus curandis ſi utendum.

De Morbis, quibus tentari ſolent Statarii Artifices.

CAPUT XXIX.

HActenus de iis Artificibus, quibus ob materiæ pravitatem, quam tractant, morbi contingunt; modò ad alios Artifices, quibus aliis ex cauſis, veluti ſitu quodam membrorum, ac motionibus corporis incongruis, morboſi affectus ſuccreſcunt, dum operantur, quales ſunt Artifices tota die ſtantes, ſedentes, proni, incurvi, currentes, equitantes, vel quomodolibet ſua corpora exer-

Digitized by Google

exercentes, lubet divertere. Primò ergo Statarii Artifices in Scenam prodibunt, ut Fabri lignarii, dolantes, secantes, Sculptores, Fabri ferrarii, Murarii, aliique, quos hic non referam, ne nimis longam Operariorum nomenclaturam instituam. Artes ergo Stataríæ suos Artifices Varicibus potissimùm obnoxios habent; ob motum enim tonicum musculorum, tum fluentis, tum refluentis sanguinis cursus retardatur, unde in crurum venis ac valvulis restagnat, ac tumescentias illas efficit, quas Varices appellant. Musculorum distentio quantum valeat ad sanguinis naturalem morum remorandum, cuilibet facilè est in semetipso experiri, proprium pulsum in brachio distento observando, quem valdè exilem deprehendet. Distentis ergo crurum, & lumborum muscularibus fibris, comprimuntur arteriæ deorsum tendentes: quares arctato spatio, non eo impetu, ut solent in deambulantibus, ex alternâ musculorum actione, sanguinem protrudunt. Hinc sanguis, qui ex arteriis in venas remigrat, vim necessariam ab arteriarum appulsu non obtinet, ut sursùm per lineam perpendicularem ascendat, idcicco suo impulsore à tergo destitutus inibi subsistit, & Varices in cruribus efficit. Sic (*a*) *Juvenalis* de Haruspice (cùm id genus hominibus mos esset diu stare, ad Extispicia intentis)

varicosus fiet Haruspex.

Olim diù stare, ac tam firmo talo, ut vix quis dimoveri posset, exercitii genus erat, & Romanæ militiæ peculiare, veluti in suâ Gymnasticâ tradit doctissimus (*b*) *Mercurialis* ubi ait, satis probabili conjecturâ *C. Marium* varicosum factum, eò quòd, ut fortissimum Ducem decebat, stare in acie consuevisset. Sic *Vespasianus*, *Suetonio* referente, dicere solebat, Imperatorem stantem mori debere. Propterea *C. Marius*, utpote stationi assuetus in uno crurum stando, sibi Varices exscindi passus est. *Poëtarum Princeps* quoque, (*c*) *Æneam* describit stantem, dum illi Japis Medicus sagittam infixam studeret evellere.

Stabat acerba fremens ingentem nixus in hastam
Æneas

Admiratione dignum est quod *A Gellius* refert de (*d*) *Socrate, qui sta-*re

[*a*] Sat. 6. (*b*) l. 6. c. 1. [*c*] l. 12. Æneid. (*d*) lib. 2. Noc. Art. c. 1.

Digitized by Google

ſolitus dicitur, pertinaci ſtatu perdius, atque pernox, à ſummo lucis ortu, ad ſolem alterum orientem, inconnives, immobilis, iiſdem in veſtigiis, & ore, atque oculis eundem in locum directis, cogitabundus, tanquam quodam ſeceſſu mentis atque animi facto à corpore.

Ulcera quoque in cruribus, articulorum imbecillitatem, nephriticas paſſiones, ſanguinis mictum, ſtatariæ Artes ſolent inferre. Servos in Aulis Principum (nobiles quoque, ut in *Aulâ Regum Hiſpaniæ*, in quâ nulla ſunt ſedilia) non paucos obſervavi valde conquerentes de Renum dolore, nullamque aliam cauſam, quàm continuam ſtationem ipſimet, nec malè, agnoſcunt; corpore enim in ſitu erecto ſtante, lumbarium muſculorum fibras intentas eſſe neceſſum eſt, ac Renes neceſſariò in conſenſum trahi, ut non tam liberè curſum naturalem peragat ſanguis, nec à ſanguine ſerum ſecernatur, unde poſtea prædicti affectus ſubſequantur.

Stomachi quoque imbecillitas Statariam comitatur; in ſtantibus enim & in figurâ erectâ ſtomachus neceſſariò penſilis eſt, non ſic autem in ſeſſili vitâ, & figurâ inflexâ, in qua ventriculus inteſtinis incumbit; hinc quoties ſtomachi paſſione aliqua laboramus, totum corpus ad anteriora inflectimus, ac genua, & crura contrahimus. Obſervatio doctiſſimi (*a*) *Bacconis* eſt, damnatos ad remiges, licet tot ærumnis expoſitos, ſatis pingues eſſe, & boni habitus, cò quia ſedentes remigent, & artus magis, quàm abdomen, & ſtomachum exerceant, quod etiam in Textoribus obſervatur, qui manus ac pedes eodem tempore exercent; partibus autem externis motis, & internis quieſcentibus, pinguiora fiunt, & habitiora corpora, quàm in ſtatione, ac deambulatione, quibus laſſitudo facilè ſubſequitur.

Quare autem tanta defatigatio ſtationem, licet non adeò diuturnam ſequatur, ſi conferatur cum deambulatione, & curſitatione, quamvis longâ, non indignum eſt diſquiſitione; communiter creditur, id fieri, ob motum tonicum muſculorum omnium antagoniſtarum, tum extenſorum, tum flexorum, qui ſtent in continuâ actione, ad hoc, ut homo erectus perſtet; aſt opinionem hanc evertit Doctiſſimus (*b*) *Borellus*, qui demonſtrat retentionem brachii in directum, fieri ſine actione muſculorum flexorum, ſed per ſolam actionem

[*a*] Hiſt. Nat. Cent. 8. (*b*) de mot. Anima. Prop. 131.

Digitized by Google

actionem extenſorum, idemque fieri in figura erecta hominis, ubi omnes flexores feriari ait, operantibus ſolùm extenſoribus. Rationem verò, cur ex ſtatione tanta fiat laſſitudo, idem ingenioſiſſimus Scriptor ex continuatâ eorundem muſculorum actione deducit; Naturam enim ait alternâ, & interpolatâ actione gaudere, & recreari, atque hinc fieri, ut deambulatio non tantam inferat laſſitudinem, adeò ut ſtantes minùs delaſſentur, ſi alternatim pedi uno inſiſtant; hunc Naturæ genium in Brutis animantibus obſervare eſt, ſicuti in Pullis, qui pedi uni aliquandò inſiſtunt, altero ſublato, ac in quadrupedibus, cùm interdum obſerventur Aſini, dum ſtare coguntur, alterum ex poſterioribus pedibus ſtapedi imponere.

Non ſolùm autem in corporis motionibus, grata eſt hæc alternatio, ſed in omnibus penè naturalibus functionibus. Etenim ſi fixo obtutu objectum aliquod ſpectemus, ſi eundem ſonum auribus percipiamus, ſi eædem epulæ in conviviis apponantur, ſi iidem odores nares pertingant, moleſtia percipitur; tam grata eſt Naturæ alternatio & viciſſitudo. Sic *Hebræi* in Deſerto cœleſti manâ paſti Ægypti alia, & cæpas votis optabant, ſic ut ait *Horatius*; (a)

Ridetur chordâ, qui ſemper oberrat eadem.

Qui ergo Statariis Artibus addicti ſunt, quotieſcunque ſe offerat occaſio, monendi ſunt, ut cùm poſſunt, continuatam ſtationem interrumpant, vel paululùm ſedendo, vel deambulando, vel quomodolibet corpus movendo. Id genus hominibus ſalubria erunt ea, quæ laſſitudinem tollunt, & partium tonum reſtituunt, ut frictiones humidæ, fomenta, balnea. Pro Varicum verò curatione, Ulcerum, Renum, Herniarum, cæterorumque affectuum, conſulendi erunt Practici Auctores, qui de his ſcripſere; non enim mihi animus eſt curationes particulares morborum, ne actum agere videar, inſtituere, ſed Profeſſoribus in praxi provectis innuere, quibus affectibus obnoxii ſint Artifices.

De Sedentariis Artificibus, ac illorum Morbis.

CAPUT XXX.

QUi porrò Sedentariam vitam degunt, *Sellularii Artifices* propterea dicti, veluti Sutores, & Sarcinatores, ſuos parti-

(a) Art. Poet.

particulares morbos patiuntur. *Sutores* propriè dicuntur, qui calceos ſuunt, unde (*a*) *Martialis* de Sutore quodam, ad tantum divitiarum à fortuna evecto, ut ludum, hoc eſt gladiatorium Spectaculum, populo exhibuerit, ad Muſam converſus, ſic luſit.

Frange leves calamos, & ſcinde Thalia libellos,
Si dare Sutori calceus iſta poteſt.

Sarcinatores verò ſunt, qui veſtes ſuunt, utrumque tamen Artificum genus, & quotquot alii Artifices, cùm Viri, tum fœminæ, qui ſedendo opus aliquod moliuntur, ob vitam ſedentariam, & inflexam corporis figuram, dum totâ die ſedentes, in Sutrinis Opificiis ſuis incumbunt, curvi fiunt, gibboſi, obſtipo capite, quærentibus aliquid ſimiles. *Simitas* verò potiùs eſt, quàm vera gibboſitas; nam ſimitas æqualis eſt, in quâ dorſi vertebræ æqualiter extuberant; etenim cùm nonniſi curvi opera ſua perficiant, fieri nequit, quin vertebrarum ligamenta extrorſum vergentia diſtrahantur; & calloſitatem aliquam contrahant, ob quam ad naturalem ſuum ſitum redire nequeant. *Simitatem* obſervavit (*b*) *Wedelius* in Sutore jam ſene, quam ſimitatem incurabilem ait fuiſſe ob neglectum in Juventute malum.

Sarcinatores autem dum veſtimenta conſuunt, cùm ferè ex neceſſitate crurum alterum ſuper femur inflexum cogantur detinere, crurum ſtupore, claudicatione, iſchiade, non rarò tentari ſolent; quare ſic (*c*) *Plautus*.

Pervigilat noctes totas, tum autem interdiu,
Quaſi claudus Sutor, domi ſedet totos dies.

Ridenda certè res eſt, Collegia iſthæc Sutorum, & Sarcinatorum aliquandò intueri, diebus quibuſdam feſtis ipſis ſolemnibus, cùm per Urbem ritè ac bini procedunt, ſeu cum aliquem ex ipſorum Collegio vitâ functum, ad Sepulchrum comitantur, ridenda res eſt inquam, agmen illud incurvum, gibboſum, claudicans, & modò in hanc, modò in illam partem propendens conſpectare, quaſi omnes, datâ operâ, ad hujuſmodi ſpectaculum fuiſſent delecti.

Scabioſi quoque, decolores, ac mali habitus eſſe ſolent ſedentarii Artifices, Sarcinatores potiſſimùm, ac Mulieres, quæ ſuis

in

[*a*] l. 9. [*b*] Pathol. Dogm. Se. 1. cap. 1. (*c*) Aulul. Ac. 1.

Digitized by Google

in laribus die ac nocte, ut victum ſibi quæritent, acu operantur; hæc enim mala inexercitatos comitantur, nam vitium capit ſanguis, ni moveatur corpus; unde illius excrementa in cute reſtitant, & univerſus corporis habitus defœdatur. Alvum quoque molliorem habent, ſecùs quàm homines exercitati, quorum fœces paucæ ſunt, flavæ, duræ ſicuti docuit (*a*) *Hippocrates*. Apud eundem (*b*) *Hippocratem* extat hiſtoria de *Cleotimo* Sutore, *cui alvo liquefacta multo tempore, & calore oborto, juxta Hepar tumor tuberculoſus ad imum ventrem deſcendit, & alvus liquefacta fiebat.* (*c*) Similiter alium deſcribit, qui in Sutrinâ decumbebat, & ſanguinem è naribus effudit, cui poſtmodùm feceſſus modici facti ſunt.

Malâ igitur intemperie, & multâ vitioſorum ſuccorum redundantiâ laborare ſolent hujuſmodi Artifices, ob vitam Sellulariam, quam degunt, ac præſertim Sutores. Non ſic tamen multi alii Artifices, qui ſedendo operantur, uti Figuli, Textores, qui brachia & pedes, totumque corpus exercent; ac propterea ſaniores ſunt, ut quibus ſanguinis impuritates faciliùs per hujuſmodi motum diſcurtiantur. Omnes Sellularii Artifices lumborum dolore premi ſolent. Notum eſt *Plautinum* illud, *Lumbi ſedendo, Oculi ſpectando dolent.*

Quænam præſervatoriæ cautiones hiſce Artificibus præſcribi poſſint, quando cauſa occaſionalis perſtet, ac ſe, ſuamque familiam quotidiano victu ſuſtentandi neceſſitas urgeat, ego non video. Purgationes tamen vere, & autumno inſtitutæ id præſtabunt, ut tam ingens, non acervetur craſſorum humorum multitudo, ac rariùs ægrotent. Monendi quoque ſunt, ut feſtis ſaltem diebus, corpora exerceant, & plurium dierum ob vitam ſeſſilem damnum, alicujus diei utilitate aliquâ ex parte compenſent. Cùm autem actu in lectis decumbunt, ſive ob enarratos, ſeu alios affectus, humorum evacuatio molienda, ac partibus, quæ ex Artis miniſterio magis laborant attentè proſpiciendum, ad eas enim facilis eſt metaſtaſis. In hanc rem locus memoratu dignus eſt apud (*d*) *Hippocratem*, ubi duos Artifices deſcribit, *manu laborantes*, ut ipſe ait, quorum unus ſarmenta torquebat. Ambo cùm à tuſſi vexarentur, *dextera reſoluti ceſſaverunt à tuſſi*; ſubdit autem eos, *qui equitarunt*,

[*a*] Prorrh. [*b*] 7. Epid. n. 30. [*c*] 4. Epid. nu. 9. [*d*] 4. Epid. n. 27.

Digitized by Google

aut iter egerunt, in lumbis, ac femoribus reſolutos eſſe; tam prona via eſt, ut humores ad eas partes confluant, quæ nimis exercitæ firmitatem ac robur amiſerint.

De Morbis Judæorum.

CAPUT XXXI.

Judæorum natio, cui nullam aliam ſimilem inter homines reperire eſt, ut quæ nullibi ſedem habet, & ubique gentium eſt, quæ otioſa ſimul, & negotioſa eſt, quæ neque arat, neque occat, neque ſerit, metit tamen; hæc igitur natio, non tam vitio generis, ut vulgò creditur, ſeu ob pravum victum, quo utitur, quàm ob artes, quas exercet, variis morbis & ipſa exercetur. Putor etenim tanquam innatus, & endemius Judæis falsò adſcribitur; qui enim in plebe obſervatur, provenit, & quia ſint illi anguſtæ domus, & res anguſta domi; cùm enim Hieroſolymis degerent, ubi erat odorum copia, nitidos & benè olentes fuiſſe cenſendum eſt.

Omnes ferè itaque *Judæi*, ac plebs potiſſimùm, quæ majorem illorum conſtituit numerum, Sedentarias, ac Stratarias artes exercent. Sutrinæ etenim, & veſtium antiquarum reconcinnationi addicta eſt, multòque magis inter ipſos Fœminæ, tum puellæ, tum nuptæ, quæ acus miniſterio victum ſibi quærunt; illæ etenim neque nent, neque pectunt, neque texunt, neque ullam aliam Minervæ artem, quàm ſuendi, norunt. In hoc autem ita præſtant, ac excellunt, ut veſtes laneas, ſericeas, & cujuſcumque generis ita compingant, ut nullum ſuturæ veſtigium appareat; Romæ vocant *rinacciare*. Quare veſtibus laceris ex pluribus fruſtulis egregiè compactis popello incauto illudunt, ac tali mangonio victitant.

Opus id multam exigit oculorum intentionem, propterea Mulieres omnes Hebrææ, ſutorio operi intentæ totâ die, ac ad multam noctem, ad tenuiſſimum filum lucernulæ, ac languidulum lumen, quale habent ſepulchrales Lucernæ, non ſolùm omnia ſedentariæ vitæ incommoda ſubeunt, ſed etiam temporis progreſſu multâ viſus imbecillitate laborant, ut cùm 40. ferè annum attigerint, luſcioſæ, ac Myopes evadant. His accedit, quòd cùm in omnibus ferè Civitatibus Judæi malè habitent intra vicos anguſtos con-

Digitized by Google

concluſi, ac Mulieres Hebrææ, quolibet Anni tempore, ad feneſtras apertas pro lumine captando conſiſtant, opus ſuum exercendo, fit ut illarum capita varias adſciſcant ægritudines, ut cephalalgias, aurium, ac dentium dolores, gravedines, raucedines, lippitudines, unde plurimæ ex his, ſaltem è plebeculâ, ſurdaſtræ ſunt, lippæ, ut ſuperiùs de Sutoribus diximus.

Homines porrò in Tabernulis ſuis totâ die, aut ſedentes, veſtes conſarcinando, aut ſtantes obſervando, cui centones ſuos veteres divendant, omnes ferè cachectici ſunt, melancholici, tetrici, ac ut plurimùm ſcabioſi; pauci enim ſunt ex Hebræis etiam ditioribus, qui pruriginoſo aliquo affectu non laborent, adeò ut talis fœditas morbus ipſis gentilitius credatur, & quaſi hæreditarius, ut qui Elephanticæ labis, Judææ genti olìm familiaris, tanquam ſoboles exiſtat.

Præter ſutorium opus, gens Hebræa pro more habet, ſaltem in Italiâ Culcitras laneas, poſtquam ad annos aliquot in cubilibus, ob quotidianum cubatum, lanâ compreſsâ, duriores redditæ fuerint, illas reſarcire, lanam ſuper crates vimineas virgis verberando, & excutiendo, ſicque molliores culcitras pro faciliori cubatu reddere, quo miniſterio lucrum non parvum per Civitatis domos hinc inde referunt: verùm Lanam illam veterem multoties profectò permictam, & conſpurcatam, ſic excutiendo, & carminando, multum ſordidi pulveris per os hauriunt, unde graves noxas perſentiunt, tuſſim vehementem, diſpnœam, & ſtomachi ſubverſionem. Multos ex his ego novi ab hujuſmodi exercitio malè mulctatos, ac ad tabem inſanabilem deductos, ipſiſmet fatentibus, ac Artem hujuſmodi tanquam ſui exitii cauſam execrantibus. Pulverem hunc, non tam exitialem ex lanâ veteraſcente, quàm ex impuritatibus è cubantium corporibus in ipsâ relictis eſſe crediderim. Nobis certè pro more eſt, ubi aliquis ex familiâ mortuus fuerit, & juſta illi fuerint perſoluta, Lotricibus Lintea, Induſia, & quidquid aliud ægritudinis tempore uſui fuerit, tradere repurganda, & emaculanda, nec non Judæum accerſere, qui culcitras laneas in aprico loco ritè excutiat, ac repurget; quare gens iſta, non ſecùs, ac Libitinarii, in hoc opere non poteſt, quin morticinum aliquod combibat, & eodem tempore Pulmones labem aliquam contrahant.

Ex lineis, & cannabinis veſtibus veteranis, longoque uſu attritis, aquâ remollitis, putrefactis, & contuſis, ut norunt omnes, Charta ſcriptoria conficitur, ingenioſo ſanè, ac admirando artificio, Veteribus incognito, qui pro ſcriptione, ceratis tabellis, membranis, ſeu papyro ex Ægypto advectâ utebantur. Gens ergo iſta quæ lucro inhians, pro more habet publicos proventus conducere (uti etiam antiquitùs, de quo (*a*) *Juvenalis*) ſpolia iſta, per Urbem vicatim clamitando, vili pretio emit & colligit, ut poſtquam ex iis ingentem maſſam collegerit, illam chartariis Artificibus divendat. Cùm ergo ad lares ſuos Judæi faſcibus iſtis coemptis onuſti redierint, ipſos diligenter evolvunt, ac advertunt, ne quid lanei, vel ſericei operis intermixtum ſit, id enim abjiciunt, tanquam inutile ad chartam conflandam (quamvis in Muſæo Septaliano Charta Chinenſis ex Serico conflata oſtendatur) poſtmodùm ex ejuſmodi ſordidis ſpoliis magnam ſtruem in Tabernis ſuis conficiunt. Mirum eſt autem, & vix credibile quàm teter halitus expiret, quotieſcumque Camarinam illam movent, & ſaccos ingentes implent, ut ad Chartariorum Officinas ſordida merx iſta deferatur.

Tuſſiculoſi ergo, anheloſi, nauſeabundi, vertiginoſi, in hujuſmodi opere fiunt. Quid enim ſordidius, quid magis abominandum excogitari poteſt, quàm ſordium omnium in unum collectus cumulus, ex hominum, mulierum, cadaverum, inquinatis ſpoliis, ut miſerandum non minùs, quàm horrendum ſpectaculum ſit, Currus hujuſmodi paupertatis, ac humanæ miſeriæ reliquiis onuſtos intueri.

Videndum itaque, quomodo genti huic ſuccurramus, ne tam malè ab Artibus ſuis afficiantur. Ego quidem iis, tum maribus, tum fœminis in opere ſutorio occupatis, nihil magis ſalutare cenſeo, ac magis commendo, quàm corporis exercitium, quo nihil præſtantiùs, ad obſtructiones expediendas, nativum calorem roborandum, coctiones perficiendas, tranſpiratum promovendum, & ſcabiem fugandam. Suffurentur itaque, Mulieres præcipuè, quæ ſutorio operi ſunt intentæ, horas aliquot in valetudinis gratiam, ut corpus recreent, ac manus, & oculos de tabulâ, ut dici ſolet, ſemoveant, ne oculis captæ inertem poſtea, & miſerabilem vitam trahe-

(*a*) Sat. 3.

Digitized by Google

trahere cogantur. Purgationes iisdem frequentes ex usu erunt, sed blandæ, ut ex electuario lenitivo, pillulis ex aloë, Rheobarbaro, & similibus, ne tam magna humorum congeries, in illarum corporibus cumuletur; non ità verò V. S. iis salutarem esse veluti purgationem, mihi compertum est; facilè enim in iis exolvuntur vires, ob sanguinem spiritibus effœtum, & evanidum, præter id, quod illorum mentibus altè infixa hæret opinio (quæ tamen non multùm verò abludit) imbecillitati visus, nihil magis pernicioſum, quàm V. S. Cauteria brachiis, vel femoribus facillimè admittunt, ac salubria deprehendunt, cùm Natura Emissarium habeat, per quod impuritates paulatim excernantur.

Iis porrò, qui attritis indumentis colligendis, ac culcitris regurgandis addicti sunt, valentiora remedia præscribenda, quæ particulas absorptas per inferiora, vel superiora, quod expeditius, educant. Stibiata propterea magis ex usu erunt, nec non alexipharmaca, quæ virulentiam expugnent, veluti aceta Theriacalia, Theriaca ipsa, & similia; Os etiam, dum operi intenti sunt, oxycrato identidem colluendo, faciem pariter ac nares obvelendo, ne atomi illæ volantes, corporis penetralia tam facilè subeant.

De Cursorum Morbis.

CAPUT XXXII.

PRiscis temporibus, quibus *Ars Gymnastica* colebatur, inter cæteras exercitationes, non solùm propter gymnica certamina; sed bellica quoque, numerabatur cursus; exercebantur enim in publicis Gymnasiis Pueri, tum Ingenui, tum Servi, ac à Pædotribis ad cursum instruebantur, nam in ludis & publicis spectaculis Stadium currebant, ut coronam lucrarentur.

Hujusmodi exercitii genere homines, ad prælium aptiores reddebantur, nimirum, veluti ajebat *Vegetius*, *ut majori impetu in hostes ruerent, ut loca opportuna celeriter occuparent, vel hostibus id facere volentibus præoccuparent, ut fugientium terga facilius comprehenderent*; quod exercitationis genus apud *Turcas* in hos fines, laudandâ disciplinâ in usu est, militiam suam ad celerem cursum assuefaciendo.(a) *Plato* fœminas quoq; in cursu exercendas volebat, ut ad militaria

[a] 2. de leg.

litaria munia, & patrios lares tutandos ſuam operam præſtarent. *Principes*, & *Imperatores*, non ſolùm (teſte *Suetonio*) ſed & nobiles *Romani* quoque ſuos Curſores habebant, quos *Pueros à pedibus* appellabant. Noſtrâ hac ætate talium exercitationum obſolevit uſus; *Principes* ſolùm, aut Viri Nobiles, Servos habent, quos *Lachè* appellant, quorum munus eſt Currum, ac Rhedas præire velociter currendo, ſeu interdum cùm literis locum aliquem adire, ac reſponſa ad ſuos Dominos magnâ pernicitate redeundo referre.

Id ergo hominum genus, à variis morboſis affectibus vexatur. Hernioſi ut plurimùm fiunt, & Aſthmatici, quod infortunium etiam in Equis Curſoribus perſæpè animadvertimus; Hæmoptoici quoque non rarò evadunt; Sic *Acanthio* Servus apud (*a*) *Plautum* ex nimio curſu cum Hero conquerens, penè confectus, ut vix halitum duceret, ſic ajebat,

Tua cauſa rupi ramicem, jamdudum ſputo ſanguinem.

cui *Herus Chremes* reſpondens,

Reſinam ex melle Ægyptiam vorato, ſanum feceris.

En quomodò, antiquitùs quoque, reſinacea in morbis pectoris commendabantur: Macilenti præterea fiunt, juncei, ac tanquam Canes Venatici, abſumptis unà cum ſudore partibus ſanguinis ſpirituoſioribus; ac ſimul lymphâ nutritiâ; Morbis quoque capitis vexari ſolent, unde (*b*) *Ariſtoteles* quærebat, qui fieret, ut cùm motus excrementa ad inferiora deturbare ſoleat, curſus velox capitis morbos accerſeret; cujus rei (omiſſis iis, quæ à *Septalio*, *Guaſtavinio*, & aliis expoſitoribus dicta ſunt) vera cauſa eſt, quòd in concitato curſu, pulmonares veſicæ nimis inflentur, ac reduci ſanguini per venam cavam ſupra Cor veluti remora injiciatur, ne tam liberè in vaſa pneumonica influat, ex quo fiat, ut in capite neceſſariò reſtagnet, & graves morbos excitet, quod non evenit in curſu moderato, qui potiùs aptus eſt humores ad inferiora promovere.

Curſores præterea in acutos, & graves pectoris morbos perſæpè incidunt, veluti Pleuritides, Peripneumonias; ventis enim, ac pluviis expoſiti, veſtibuſque levis armaturæ induti, cùm toti ſudo-

[*a*] Mene. Act. 1. (*b*) Sect. 5. Prob. 9.

Digitized by Google

ſudore difluant, ac poſtmodùm perfrigerentur, cutis poris obſtructis, non poſſunt quin exitialibus morbis corripiantur, ac præcipuè in partibus ſpiritalibus, quæ in curſu magis laborant, & incaleſcunt; Urinas quoque cruentas interdum mingunt, venulâ aliquâ in Renibus diſruptâ, quam ob cauſam (a) *Celſus*, ubi renes fuerint malè affecti, curſum improbat. Hernioſi quoque facilè fiunt, peritonæo ob aërem nimis compreſſum, & cohibitum diſrupto vel dilatato; hinc (b) *Paulus Ægineta* ſcripſit, iis, qui bubones & rupturas habent, à curſu cavendum eſſe.

In curſu majorem eſſe aëris inſpirationem, quàm expirationem, pro certo eſt; ut vires enim ad curſum continuandum perſtent, neceſſe eſt, ut Aër intra Thoracis caveam cohibeatur; laxatis enim per multam expirationem Thoracis muſculis, concidere experimur vires; inflato verò Thorace, Pulmonibuſque diſtentis, muſculorum, ac fibrarum totius corporis tonus firmatur. Si tamen curſus ſit nimis concitatus, ac longus, multo Aëre oppletis Pulmonibus, Pulmonares veſicæ inflantur, & ſanguini à dextro cordis ſinu per vaſa pneumonica tranſeunti, remora injicitur, arctatis quippe, & compreſſis ductibus; hinc vaſorum ruptiones, & ſanguinis rejectiones contingunt, quod etiam obſervat (c) *Galenus*. Ob eandem cauſam aſthmaticæ paſſiones iiſdem oboriuntur, tum primariæ, tum ſecundariæ, ideſt convulſivæ, acris ſeri nempè per muſculos intercoſtales diffuſione factâ, ipſoque ad violentam contractionem cogente. *Enecat me ſpiritus, vix differo anhelitum*, ajebat (d) *Curſor* apud *Plautum*. Hinc fit, ut noſtrorum temporum Curſores, ubi 40. Annum attigerint, ab hoc miniſterio tanquam emeriti ad publica Noſocomia ablegentur. Mihi profectò Curſores noſtri, quos paſſim videmus in Civitatibus anhelantes, præpeti curſu Dominorum ſuorum Rhedas anteire, mihi inquam, ejuſdem conditionis eſſe videntur, ac illi, quos eleganter delineavit *Ælius Spartianus* in vitâ *Imperatoris Veri*, qui ſuorum Curſorum humeris alas aptarat, & variis ventorum nominibus appellabat; noſtris enim, ſi non humeris, ſaltem pedibus, ſervilis neceſſitas addidit alas. Lubet autem hic Scriptoris referre verba. *Jam illa leviora, quòd Curſoribus ſuis, exemplo Cupidinum frequenter*

[a] l. 8. c. 4. (b) l. 3. c. 53. [c] 6. Epid. com. 2. & 7. Meth. (d) Menech. Act. 1.

Digitized by Google

quenter, alas addidit, eosque Ventorum nominibus sepe vocitavit, Boream aliuu, alium Notum, item Aquilonem aut Circium, cæterisque nominibus appellans, & indefessè, atque inhumaniter faciens cursitare.

Cursoribus etiam lien non rarò intumescit, laxa enim hujus visceris compages, ex nimis concitato motu, sanguinis plus excipit, quàm dimittat, undè serosus humor in illius cavitatibus restagnans, inflationem facit; Lienem propterea Cursoribus solitum antiquitùs inuri, quòd illis in cursu impedimento esset scripsit, *Plinius* (*a*) sic modò descriptus *Servus plautinus.*

Genua hunc Cursorem defecerunt,
Per ii, seditionem facit lien.

Hæc igitur sunt Cursorum vitia, quæ porrò ipsimet multâ intemperantiâ, in victu fovent, ac nutriunt. Ab Herniis facilè se præmunire poterunt subligaculo, antequam ab ejusmodi infortunio corripiantur, quod illis familiare est; extenuationem quoque, & carnium absumptionem reparare poterunt, non solùm victu humectante, sed mollibus, & oleosis frictionibus, ac Balneis, ubi otium illis suppetat; hisce remediis occurrent quoque cutis constipationibus, quibus post ingentes cursus, & sudationes obnoxii sunt. Identidem quoque venam secando, vasorum ruptiones, & sanguinis rejectiones præcavebunt, quod remedii genus, ubi ex gravi aliquo affectu decumbant, nequaquam omittendum. In Cursoribus enim nulla pars magis laborat, ac imbecillior fit, quàm Pulmones. *Labor articulis, carnibus cibus, somnus visceribus*; ajebat (*b*) *Hippocrates.* Motu enim, & cursu roborantur articuli, sicuti otio, & exercitationis intermissione languescunt, ac torpent; non sic autem Pulmones, qui in violento cursu incalescunt, & naturalem suum tonum amittunt.

Hisce remediis, ac monitis Cursorum incolumitati erit consulendum; at id genus hominum *Medicorum* consilia, & præsidia non exposcit, nisi cum actu decumbunt, seu ab aliquo ex dictis affectibus, ob cursuale ministerium detinentur, quibus in casibus, non prorsus inutile erit nosse, quo exercitii genere utantur.

Cùm à viscerum, ac lienis potissimùm obstructione malè habent (iis

(*a*) l. 11. c. 37. H. N. (*b*) 5. in 6. Epid.

Digitized by Google

(iis remediis adhibitis, quæ infarctus expediunt, qualia sunt chalybeata) moderata ambulatio loco remedii erit; sic apud (a) *Plautum*, *Cappadox Leno* se quasi liene cinctum cum *Palinuro* conquerens; *Lien disruptum est*, ait, cui respondit alter; *Ambula, id lieni optimum est.*

De Morbis Equisonum.

CAPUT XXXIII.

IN eandem classem satis commodè referri possunt Equisones, qui in Hippodromis ad Equos perdomandos, & instruendos operam suam impedunt, nec non & Tabellarii, qui mutatis Equis propter publica negotia, & commercia literas huc & illuc deferunt; iisdem enim pene morbis teneri solent, ac paulò antè descripti Cursores. Hernioси etenim facilè fiunt, Asthmatici, ac præcipuè Ischiadici, quem affectum Scytharum proprium esse scripsit (b) *Divinus Præceptor*, cùm vitam degerent in assiduâ equitatione, ac eandem ob causam infœcundos esse. Ruptionem quoque vasorum pectoris inferre solet continua equitatio, uti annotat (c) *Ballonius*, sicuti non parvam labem renibus, ut non rarò Equisones sanguinem mingant, ac aliquando lumborum resolutionem patiantur. *Qui equitarunt, aut iter fecerunt, in lumbis, ac femoribus resoluti sunt*, verba sunt (d) *Hippocratis*; fissuræ quoque in ano, & mariscæ iisdem oboriri solent, ac præcipuè cum equos succussatores exercent, ac sine ephipiis, ad quod morbi genus alludens (e) *Martialis* sic lusit,

Stragula succincti Venator sume Veredi,
Nam solet à nudo surgere ficus Equo.

Memini Juvenem quendam, Hippodromi nostri Equisonem satis elegantem, olim me convenisse, qui multo cum pudore, multisque protestationibus suæ honestatis, testes Superos vocando, mihi dixit se ad longum tempus sycosi in ano laborare, quem jussi hilari animo esse, nec quicquam fœdi de illo me suspicari, cùm id Artis, cui se addixerat, esset vitium.

In clunibus quoque, ac inter fœmineo, iisdem fieri solent ulcera

[a] Curcul. Act. 2. Sce. p. [b] de Ac. Aq. & loc. [c] Defin. Med. p. 81. [d] 4. Epid. n. 17. [e] l. 14. 84.

Digitized by Google

diuturna, dyſepulotica, & callo ſa, & varices in cruribus. In hanc rem pulcherrima hiſtoria extat apud (*a*) *Hippocratem*, quam hic referre lubet ex verſione Fœſii. *Qui ad Elealcis fontem habitabat ad ſex annos hippurin habuit, & inguinum tumorem, varicem, & diuturnas defluxiones in coxendicem, aut articulos.* Morbum igitur ex equitatione nimiâ contractum, hippurin vocat *Hippocrates*, ulcus calloſum nimirum in clunibus, veluti interpretatur *Valleſius*. En quot mala Equiſonibus, & cunctis, qui intemperanter nimis equitatione oblectantur, ſolent contingere. Horum omnium affectuum ætiologiam, reddere non arduum opus eſſet; valida enim concuſſio potis eſt univerſam totius corporis œconomiam, tam ſolidarum, quam fluidarum partium, evertere; omnia enim viſcera à vi.

Succuſſatoris tetri, tardique Caballi,

uti ait *Lucilius*, concutiuntur, ac à ſede ſuâ naturali penè dimoventur, ſicuti & tota maſſa ſanguinea ſuſque deque perturbatur, ac in naturali ſuo motu pervertitur; hinc defluxiones, ſeu ſeri ſtagnationes in articulos, vaſorum ruptiones in Pulmonibus, Renibus, Ulcera, & Varices in cruribus, ob retardatum ſanguinis refluxum, dum in iis præcipuè, qui Equos inſtituunt, femoris & crurum muſculos intentos eſſe neceſſum eſt, ne dejiciantur. Profectò ſi perpendamus, quanto virium niſu opus ſit, cùm quis Equo currenti inſidet, vel illum ad varios motus inſtruit, cùm totum ferè corpus in actione tonicâ, & magnâ muſculorum contentione detineatur, mirum non erit, ſi prædictis affectibus teneantur Equiſones.

Martianus egregius *Hippocratis* (*b*) Commentator locum quendam expones, ubi *Divinus Præceptor* ſtatuit, qualem poteſtatem habeant in noſtri corporis ſtatu permutando curſus longi, curvi, ſenſim facti, reverſivi, circulares; rationem affert elegantiſſimam, quare circularis curſus tantoperè lædat, Equiſonum exemplo allato; hæc autem ſunt illius verba. *In circulari curſu corpus vehementiùs laborat, quia dum homo in orbem currit, corporis moles, & pondus, uni tantùm parti incumbens, eam mirum in modum aggravat, unde corpus vehementer defatigatur, & ideò, hoc curſus genus omnium maximè corpus*

[*a*] 7. Epid. c. finem. [*b*] 2. de Diæ. Verſ. 456.

Digitized by Google

corpus extenuare poteſt. Quam quidem veritatem confirmabunt Equiſones, quandoquidem plus laborant Equi in hac indefiniti curſus exercitatione, unius horæ ſpatio quàm duarum in recto, circulareſque eos adeò enervant, ut nullus quamvis robuſtiſſimus Equus, dimidiatæ horæ ſpatio curſum circularem tolerare valeat. Præcipua autem eorum, qui Equis perdomandis, ac inſtruendis addicti ſunt, cura ac diligentia in hoc verſatur, ut in curſu circulari, & indefinito, ut illum appellat *Hippocrates*, Equos exerceant.

Infœcundos, & ad coitum impotentes fieri aſſiduè Equitantes, exemplo de Scythis allato, ex *Hippocrate* ſuperiùs dictum; quod fieri credendum, eò quia lumborum, & partium genitalium robur, ex aſſiduâ illâ ſuccuſſatione diſſolvatur. Contrarium tamen viſus eſt ſenſiſſe (*a*) *Ariſtoteles*, qui literis prodidit, Equitantes libidinoſos eſſe, ob continuam pudendorum incaleſcentiam, & confricationem; quod equidem de moderatâ equitatione, & ſuper gradarium, & tolutarium Equum, eſt intelligendum. Magna ergo ſunt incommoda, quæ hujuſmodi exercitationis genus conſequuntur, ac præſertim ſuper Succuſſatorem, & Curſualem Equum; ut (*b*) *Caſſiodori* vocabulo utar, qui Curſuales Equos eos appellabat, quibus utebantur Tabellarii, & nos vocamus (*Cavalli da poſta*) quos *Theodoricus Rex* edicto vetuit, ne ultra centum libras onerarentur, abſurdum quippe exiſtimans, *ut à qua celeritas exigitur, ponderibus opprimeretur.*

Non ibo tamen inficias, quin multa quoque commoda ex moderatâ, & leni equitatione conſequantur, ut interdum remedii loco ſit, ad chronicos morbos profligandos; etenim commoda equitatio ex (*c*) *Hippocrate* calefacit, exſiccat, extenuat, & ab *Avicenna* ad exturbandos lapillos à Renibus, & urinam ciendam commendatur. Inter recentiores *Thomas Sydenham* ad Hepatis, ac lienis obſtructiones expediendas, equitationem magnis laudibus extollit. Memini me Equiſonem juvenem curandum habuiſſe, qui cùm ab acutâ febre evaſiſſet, moxque lienoſus factus, ad Hydropem propenderet, hortatu meo, cùm ad ſolitum miniſterium, licet imbecillis ac luridus, rediiſſet, unius menſis ſpatio integræ valetudini eſt reſtitutus.

[*a*] Se. 4. Pro. 12. [*b*] l. 5. Ep. 5. [*c*] 2. de Diæt. n. 28. l. 3. Fen. 19. T. 1. Se. 4. de Col. Bil.

Digitized by Google

Ad Equisonum classem, referrendi Aurigæ, quibus non exiguus labor est aurigandi munus, illis enim necesse est in assiduâ & tonicâ contentione, utriusque brachii musculos habere, ac utrâque manum lora fortiter detinere, ut Equos in officio contineant, nisi enim suo munere ritè fungantur, persæpè obvenit quod scripsit *Virgilius*,

Fertur Equis Auriga, neque audit currus habenas.

Priscis temporibus ad ludos, & spectacula in magnâ æstimatione erat aurigatio, ut Principes Viri id pro honore ducerent interdum; sic *Suetonio* teste *Nero* ipse aurigare, atque etiam spectari sæpius voluit, quod idem facere solitus *Caligula*, nullis, nisi ex Senatorio ordine aurigantibus. Nostris quoque temporibus non desunt Nobiles Viri, quibus currus benè regere, pro oblectamento sit.

Quòd verò curationem eorum Affectuum attinet, quibus Equisones ac Tabellarii teneri solent, Lectorem non adeò morabor; prostant enim apud Practicos hujusmodi curationes; quas quilibet adire poterit, ubi tales affectus sint curandi; id potissimùm advertendo, ut causa occasionalis, amoveatur. Cautiones quasdam tantumodò lubet proponere, quas equitantibus usui esse, posse existimo. Ne ob nimiam equitationem, disrupto, aut laxato peritonæo, Hernia contingat, subligaculum gestandum; sic enim facilis est præservatio. Salubris nonnullorum consuetudo est, non adeò longis suppedaneis uti, ac multò magis, si quis sit hernioSus, ac illi interdum necessaria sit equitatio, brevi stapede erit utendum. Ubi suspicio aliqua esse incipiat, de vasis alicujus ruptione in Thorace, seu Renes, & Vesica labotare cœperint, hujusmodi exercitium, ablegandum nihil enim his partibus equitatione magis noxium.

Percelebris olim Equiso, ac alter *Messapus* Equum domitor ac Institutor, fuit *Ludovicus Corbellus* Mirandulanus Civis, ut ob sui præstantiam in instruendis Equis, ad Aulam *Philippi Quarti Hispaniarum Regis* accitus fuerit. Hic tandem post multam equitationem, magnam sanguinis vim per os rejecit, ac paucos post menses, irritis omnibus medicis præsidiis, eò deductus est, ut in dies moriturus crederetur; ille nescio quo instinctu, cùm omne ferè alimenti genus respueret, carnem suillam appetere se dixit, quâ co-

mestâ

meſtâ, meliùs habere viſus eſt, ac eâ poſtmodùm elixâ, & præcipuè ex lactente porculo, uſus eſt, quo cibi genere ſupra annum vitam produxit.

De Bajulorum Morbis.

CAPUT XXXIV.

IN populoſis Civitatibus, maritimis præſertim, uti *Venetiis*, ob magnum hominum variis è locis confluxum, & mercium copiam, ingens viſitur Bajulorum multitudo; perneceſſarius enim eſt illorum uſus, ad apportandas, & exportandas merces è navibus oneraiis. Videamus itaque quibus morbis laborare ſoleant homines iſti clitellarii, uti illos appellat (*a*) *Plautus*. Hi ergo ex magnorum ponderum ſuper humeros geſtatione, varios, perſæpè, eoſque ſatis graves morbos, patiuntur; cùm enim magnâ omnium muſculorum contentione, ac præſertim Thoracis, & Abdominis, ſpiritum, & anhelitum continere illis neceſſe ſit, non rarò vaſorum pectoris ruptiones contingunt. Bajulus etenim, cùm primò ponderi humerum ſupponit, multùm aëris inſpirat, ac poſtmodùm parùm expirat; quare pulmonares veſiculæ valde inflantur, itaut vaſa pneumonica ſanguinem deferentia, & excipientia, ob compreſſionem, munere ſuo non ritè fungantur, propterea nil mirum, ſi vaſa ſanguinea nimis diſtenta facilè diſrumpantur.

Eandem ob cauſam, fracto muſculorum Thoracis tono, & Pulmonum ſtructurâ vitiatâ, Bajuli facilè aſthmatici fiunt, Pulmonibus perſæpè, ob ſpiritum diu detentum, coſtis adhærentibus, uti ex Cadaverum ſectione non ſemel obſervavi. Varices quoque prægrandes iiſdem in cruribus ſubori ſolent, ſanguinis nempè motu, ob femorum & crurum muſculos nimis diſtentos, ad ſuperiora retardato, unde fit, ut venarum in valvulis dilatatio contingat. Omnes præterea gibboſi temporis progreſſu fiunt, dorſi vertebris ad anteriora inflexis, & habitum in tali ſitu contrahentibus. Quamvis autem Mechanicæ regulas non calleant, Natura tamen, ipſos docuit, faciliùs geſtari pondera ſuper humeros, pectores incurvo, quàm recto corpore.

(*a*) in Moſtel.

Digitized

Hernioſi quoque non rarò fieri ſolent Bajuli; etenim dum ſpiritum cohibent, facili negotio Peritonæum diſrumpitur, vel dilatatur. (*a*) *Hildanus* caſu refert Fabri lignarii, cui ex elevato pondere, omentum prolapſum eſt in ſcrotum, & mors die ſeptima ſubſequuta eſt. Phtiſi quoque eoſdem obnoxios eſſe tradit (*b*) *Felix Platerus*, caſum referens Lapicidæ & aliorum, qui ingentia pondera elevando, ſanguinem per os rejectarunt.

Caſum non abſimilem, & noratu dignum habemus ex (*c*) *Hippocrate* his verbis. *Qui Aſinum ex pacto elevavit, ſtatim febricitavit. 3. 4 7. 8. ſanguis erupit, judicatus eſt, alvus erupit.* Cùm Bajulus ille ſuarum virium jactator, ſtatim febricitari indubium eſt, magni illius ponderis elevationem, cauſam occaſionalem febris fuiſſe; ex qua parte tamen ſanguinem effuderit, non indicat, *Hippocrates; Valleſius* in commento putat è naribus prodiiſſe, & hoc pacto ſolutam febrem, & alvum humidiorem factam, cùm ex aphoriſtico documento, *Ubi ſanguinis fluxerit multitudo, quacunque ex parte, alvus ſoleat fieri fluidior.* In hiſtoriis epidemicis tamen (*d*) *Hippocrates* pro more habet, verbum illud addere *è naribus.* Quâcunque verò ex parte ſanguis eruperit, conſtat facilem eſſe in hiſce hominibus è pectore, è naribus & hæmorrhoidibus quoque, ſanguinis rejectionem, unde poſtea graves morbi ſubſequantur.

Tot ergo modis Bajuli ab Arte, quam exercent malè vexantur; propterea *Medico Practico* non inutile fuerit proprios, & peculiares illorum morbos noſſe, quapropter ubi conſilium expoſcant, vel actu decumbant, ſolitâ cautione erit procedendum. Quoniam verò id genus hominibus mos eſt, pleno victu virium robori ſtudere, uti mos erat Athletis, idcircò in illorum curationibus ſanguinis miſſio primas tenebit, tum & quæ ſtomachum expurgent, nec non quæ laſſitudinem tollant, ut balnea, frictiones, ac ſimilia. Quia verò hernïis obnoxii eſſe ſolent, monendi ſunt, ut ad præcautionem ſubligaculis utantur, nec miloniano auſu, ut interdum ſolent, invicem decertent, quis in magnis ponderibus geſtandis robuſtior ſit, ne iis contingat, quod illi evenit, qui ex pacto Aſinum elevavit.

In hanc rem liceat mihi Mechanicum Problema proponere, ſcili-

(*a*) Cent. 1. Obſ. 72. (*b*) Qu. Pat. Q. 5. [*c*] 4. Epid. n. 13. [*d*] 4. Aph. 67.

Digitized by Google

ſcilicet cur Geruli faciliùs geſtent onera ſuper alterum ex humeris curvi, & proni, quàm recti, quando recti majori robore, ac ſine caſus periculo, deberent pondera ſuſtinere, eo modo, quo Columnæ & Trabes in ſitu recto ad Horizontem ingentes ſuſtinent moles; ſic Mulieres noſtrates ruſticæ ſuper caput ingentia pondera ad centenas libras, ad aliquot milliaria, ad Urbem deferunt; at iſtæ ſemper rectæ incedunt, ac ſedulò cavent, ne quicquam à perpendiculari deflectant, alioquin ſub pondere concíderent. An id fieri cenſendum, quia pondus in ſitu erecto Claviculam, Os parvum, premeret, ac magis in medio, quàm in extremitatibus, adeò ut facilè illam poſſet confringere; in ſitu verò inflexo, & ad anteriora prono, pondus ſuper Omoplatam, Os magnum, latum & robuſtum incumbens, minùs dolorificam preſſionem inferat, nec tam facilè illam poſſit infringere, hancque ob cauſam Bajuli, ſic faciliùs, & tutius pondera geſtari advertentes, curvi incedunt? id autem veriſimile videtur, idem enim Corpus grave minùs dolorifica preſſione ſuſtinetur v. g. à totâ manu, quàm ſolo digito; ſicuti etiam pila aurea v. g. unius libræ in manus volâ majorem preſſionis ſenſum efficit, quàm pila lignea ejuſdem ponderis; quia pila aurea minoris molis, totam vim ſuam in minores partes ſubjectas exercet, quàm pila lignea. Pondus ergo ſuper Bajuli humerum in ſitu curvo adaptatum, præterquàm quòd ſuper robuſtiorem partem incumbit, pluribus quoque corporis partibus innititur, quàm ſi corpus Bajuli eſſet in ſitu recto, ſive corpus grave ſit ſolidum, ut lignum, ſeu flexile, ut Tritici Sacculus, ideò meliùs toleratur, & ob hanc cauſam Bajuli, pondere impoſito, illicò ad anteriora curvantur, Clunibus ad poſteriora exporrectis, ut in directionis lineâ perſtet gravitatis centrum. *Venetiis*, ac *Ferrariæ*, obſervavi onerarios hoſce homines, ſaccos tritici, aliaque pondera, non ſuper humerum, ut noſtris mos eſt, ſed ſuper collum, & dorſi vertebras geſtare, itaut pondus ſuper totum dorſum geſtantis incumbat, ajuntque ſic minùs ſub pondere laborare, ac premi, quàm ſi ſuper alterum ex humeris pondus ferant, quod rationi congruum eſt; adeò verum eſt Poëtæ illud, *Leve fit, quod benè fertur onus.* Mulieribus verò ſuper caput magnas pondera geſtantibus, neceſſe eſt rectas incedere, nam ſi caput inflecterent, corpus grave illi ſuperincumbens, extra directionis lineam

Digitized by Google

neam positum, necessariò caderet; facilè præterea magnos canistros, cùm admiratione spectantium, super caput gestant, rectæque & agiles incedunt, quia pondus super calvariam, Os rubustum, & concameratum, ac super vertebras directè incumbens, positum est.

De Athletarum Morbis.

CAPUT XXXV.

QUamvis ob tot rerum vicissitudines multa Veterum instituta obsoleverint, veluti Athletarum, & Gladiatorum Spectacula, quæ ludos, & munera vocabant, quasi ludus, & egregium munus esset, hominum lanienam populis exhibere; lubuit tamen pauca quædam de Athletis, ac illorum morbis perstringere, ut saltem appareat, quàm accurata esset antiquitùs *Medicorum* solertia in examinandis, & curandis Artificum morbis. Nemo in Medicinâ tam novus hospes est, nec quisquam in Scholas Medicas pedem immisit, ad cujus aures non insonuerit *Hippocraticum* illud Oraculum, *Habitus Exercitatorum &c.* cujus genuina expositio tot ingenia diù exercuit, ac torsit, tot editis commentariis, quibus nihil adjicere, auderem, postquam Celeberrimus *L. Tozzius*, Archiater olim Pontificius, Aphorismorum *Hippocratis* solidam ac veram interpretationem juxta Recentiorum dogmata aggressus est.

Magna profectò antiquitùs ob ludorum frequentiam Athletarum, & Palæstritarum erat multitudo; neque enim servile erat exercitium, sed liberorum quoque & nobilium Adolescentum, qui à Pædotribis ad varia exercitationum genera erudiebantur; sic apud (a) *Terentium*, *Parmenio* Thaidi Juvenem offerens, ajebat.

Fac periculum in literis, fac in palæstra,
In Musicis, quæ liberum scire æquum est,
Adolescentem solertem dabo.

Quare satis frequentes contingebant casus, quibus Athletæ medicâ ope indigerent. Affectus autem quibus corripi solebant, erant Apoplexiæ, Syncopes cardiacæ, Catarrhi suffocativi, vasorum sanguinis in pectore ruptiones, ac frequentes repentini interitus.

Horum

(a) in Eunucho.

Digitized by Google

Horum affectuum causa potissima erat, summa humorum plenitudo, ac vasorum distentio, ut sanguinis motus vel insigniter retardaretur, vel prorsus tolleretur; hinc venarum interceptiones, ut hippocraticâ phrasi utar, sanguinis scilicet restagnatio, ac fluidorum omnium stasis, ut necesse foret subitam mortem subsequi; quod eò frequentiùs contingebat, quia ab otio & opiparo victu pro virium robore, ad luctam & palæstram transitum facerent; periculosiùs est enim ex (*a*) *Hippocratis* Oraculo *transire ab otio ad negotium, quàm à negotio ad otium.* In vehementi quippe exercitatione valdè incalescit, ac rarescit massa sanguinea, ut non tam promptè fieri possit sanguinis ab arteriis in venas elutriatio, seu non tam citò per venas remeet, veluti meat ac discurrit per arterias, multòque minùs ubi adsit summa Varosum plenitudo.

Qualis porrò esset Athletarum victus, & quàm elegans, satis expressit (*b*) *Cous Senex*, in historia *Biantis* his verbis. *Bianti pugili, cùm natura vorax esset, contigit ut in affectiones cholericas, bile sursum, & deorsum exeunte, delaberetur, ex carnis esu, maximè verò ex porcinis carnibus crudioribus, & ex ebrietate Vini odorati, & placentis, ac duciariis ex melle, & cucumere, & pepone, lacte, & polenta recenti.*

En quomodo se infarciebant Athletæ, ut eusarciam, & fortes habitus sibi adsciscerent; sic *Aristoteles* (*c*) scripsit Athletas variis formis affici, eò quòd tam varios cibos conficere, & æqualiter distribuere nequirent; quare non immeritò (*d*) *Plato* Athletas vocabat somnolentos, ignavos, & vertiginosos.

Galenus (*e*) quoque pluribus in locis Athleticam artem, multis probris oneravit, ac tum animo, tum corpori damnosam appellavit, suo periculo forsan edoctus, ut ex eodem habemus; annum enim agens trigesimum, ut ipse ait, cùm (*f*) *Romæ* degeret, inani forsan gloriâ pellectus, ut inter strenuos palæstritas haberetur, dum in Gymnasio se exerceret, humeri luxationem passus est, ob quam gravissimum vitæ periculum subiit, ut videre est ex curatione illi adhibitâ, & ab eodem descriptâ, cùm parùm abfuerit, quin nervorum distentione corriperetur, adeò ut illi necessum fuerit, totam diem, ac noctem luxatam parrem calido oleo perfundere, pelle toti

[*a*] De ra. Vic. in ac. n. 24. (*b*) 5. Epid. n. 27. [*c*] 4. de gem. Ani. c. 3. & 8. Po. (*d*) 3. de Rep. [*e*] Suas. ad bonas artes & l. ad Thrasib. [*f*] Com. 1. in lib. de Artic. n. 60.

Digitized by Google

corpori ſubjectâ, ſuper quam nudus jacebat, cùm Caniculæ æſtus urgeret.

Quibus præſidiis Athletarum malis ſuccurrerent veteres *Medici*, nemo non novit; Venæ ſectio, eaque ſatis liberalis, potiſſimum remedium erat, non ut corpus rurſus nutriri inciperet, ſed ut motus ſanguinis reſtitueretur, qui in Vaſis pneumonicis, vel Arteriis carotidibus interceptus, potis eſſet citam mortem inferre. Purgationes quoque validas adhibebant, ſicuti & tenuiſſimam diætam, quoties morbus daret inducias, multaque alia remedia adminiſtrabant, tum pro curatione, tum pro præſervatione, ut qui frequenter præ manibus hujuſmodi Artifices haberent curandos.

Venereorum uſum, Athletis ſolebant Gymnaſtæ interdicere, ne illorum corpora enervarentur, imò verenda illis infibulare conſueverant; elegans eſt (*a*) *Martialis* Epigramma de *Menophylo Judæo*, cui, dum,

Luderet in media, populo ſpectante, palæſtra
Delapſa eſt miſero fibula, Verpus erat.

Nimiâ tamen à Veneris uſu temperantia, cum pleno victu, eoſdem ad nimium torporem interdum deducebat, idcircò, ut ait (*b*) *Plinius*, detractis fibulis, Venereorum uſum illis permittebant, quo pacto hilaritas, & priſtinum robur illis reſtituebatur; nam ex (*c*) *Celſo*; *Concubitus neque nimis concupiſcendus, neque nimis pertimeſcendus, rarus excitat, frequens diſſolvit.* Sic (*d*) *Hippocrates*. *Labor, Cibus, Potus, Somnus, Venus; omnia mediocria.*

De Leptnrgorum Morbis.

CAPUT XXXVI.

IN cenſu Artificum, quidam ſunt, quorum ſtudium circa ſubtiliſſima artificia exercetur, quales ſunt Aurifabri, Automatarii, qui ſcilicet horologia fabricantur, Pictores, qui in gemmis imagines pingunt, Scriptores, qualem eum fuiſſe arbitrari licet, qui *Homeri Iliada* in membrana ſcriptam, in nuce incluſit, ſi (*e*) *Tullio* credimus. Infortunium ergo, quod hujuſmodi Artificibus, ex ſuis opifi-

[*a*] l. 7. [*b*] l. 28. c. 6. H. N. [*c*] l. 1. c. 1. [*d*] 6. in 6. Epip. [*e*] vid. Pli. l. 7. c. 21.

Digitized by Google

opificiis, præter vitæ ſedentariæ incommoda, impendet, eſt Myopia, affectus nempè oculorum ſatis notus, cùm ſcilicet objecta viſibilia oculis propriùs admovere neceſſe eſt, ut poſſint perſpicis hinc videre eſt hoſce Artifices omnes ferè perſpicillis uti in operibus ſuis elaborandis. *Wedelius* (*a*) hujuſmodi Artificum particularem mentionem habet, quos ait debilitate viſus laborare eò quia partes quæ magis exercentur, ſoleant magis debilitari; Iubet tamen aliam rationem ab Opticæ principiis deducere.

Nihil eſſe, quod modum, quo viſio perficitur, illuſtrare poſſit, quàm Conclave obſcuratum, in quo rerum externarum imagines, in candido linteo depinguntur, mihi ſemper viſum eſt, quod primùm (*b*) *Platero*, mox *Fortunato Plempio* in ſuâ *Ophtalmographiâ* debemus. Etenim, ſi vitrum convexum, foramini Cameræ obſcuratæ inſertum fuerit, quò propiùs objectum foramini apponatur, neceſſe erit linteum à foramine removere, ut in ipſo imago objecti diſtinctè repræſentetur; quò verò longiùs objectum viſibile removeatur, admovendum foramini ſit linteum, alioquin confuſæ apparebunt rerum imagines, cùm ſolùm in puncto coitionis radiorum, tanquam à penicillo in Retinâ diſtinctæ, depingantur imagines. Oculum itaque cujus ſit magis commendabilis ſtructura, ad remota, & propinqua clarè & diſtinctè videnda, mobilem eſſe neceſſe eſt, & aptum ad figuræ mutationem, ut vel retiformis tunica, vel humor cryſtallinus, loco facilè dimoveantur. Paſſim experimur, quòd quando remota non ſatis clarè perſpicimus, eò quia radii ferè paralelli oculum ſubeuntes, poſt pupillam propiùs coëant, experimur inquam, quòd oculos, muſculorum & palpebrarum ope, conſtringendo & arctando, objecta, quæ antea confusè tantùm videbamus, ejuſmodi Oculorum figuræ mutatione clariùs videmus, ac diſcernimus.

Lepturgis igitur, qui circa minutiſſima opificia totâ die ſedentes, occupati ſunt, neceſſe eſt, ſi res tenuiſſimas diſtinctè videre ac diſcernere debeant, ut acie intenta, & oculos motu veluti tonico fixos detineant; proinde, etiamſi ex ſuâ naturâ mobiles Oculos habeant, quod ut diximus ad res tam remotas, quàm propinquas diſtinctè perſpiciendas valdè confert, ob hujuſmodi tamen con-

[*a*] Path. Dog. Se. 2. c. 10. [*b*] l. 4. Pro. 39.

contentionem, & motum tonicum, habitum, quendam contrahunt, adeò ut retiformis tunica in eodem ſitu obfirmata, poſtmodùm perſtet, nec ampliùs pro lubitu moveri poſſit, ad res remotiores clarè videndas, & hanc ob cauſam, hoſce Artifices viſus imbecillitas, quam Myopiam appellant, ferè ſemper comitetur.

His accedit, quòd dum Oculi perpetuò ad opus intenti & immoti perſtant, humores craſſeſcunt, & unà cum fluiditate perſpicuitatem amittunt, ſicque his Opificibus viſus imbecillitas paulatim ſuboritur; propterea etiamſi ex ſui naturâ oculos ſortiti ſint, viſus alacritate præditos, Myopes & luſcioſi evadunt.

Talem ergo calamitatem ex Arte ſuâ Lepturgi referunt, & ab elegantiſſimis operibus tanti uſus, qualia ſunt Horologia potiſſimùm, talem viſus imbecillitatem accerſunt, ut ante ſenium penè cœci fiant. Novi ego Mulierem Hebræam in hac Civitate, cujus præſtantia in hoc potiſſimùm commendabatur, quòd perlas filo indere, ac tali ordine, & ſuo loco illas noſſet diſponere, ut illarum defectus, & menda, ſi quæ eſſent, non apparerent, ex quo mangonio, non vulgarem cenſum ſibi comparavit; aſt annum 40. ingreſſa, à nullo perſpicillorum genere, opem referens, Lepturgiæ jam Vale dixit.

Quibus præſidiis, horum Artificum calamitati ſuccurri queat, ego certè non video; neque enim ipſis, ut Artem deſerant, unde lucrum, & victum captant, tam facilè quis perſuadeat, neque *Medico* remedium ſuppetit, quo, inveterato jam affectu, oculis priſtinum robur, & mobilitatem reſtituat. Neque enim purgationes, venæ ſectiones, aliaque medica præſidia hic locum habent, quandò cætera ſani ſunt hi Artifices, ac ſatis vegeti, ut ſpiritus craſſi, ac tenebricoſi in hac re culpari nequeant, neque pharmacis plectendum ſit innoxium caput.

Non inutile tamen, præter perſpicillorum uſum, eſſet ſi tales operarii non ſemper obſtipo capite, ad opera ſua intenti eſſent, ſed identidem manum de tabula, & Oculos aliorsùm diverterent, ac horas aliquot interpolatè opere ſuo furriperent, Oculoſque objectorum diverſitate recrearent. Non enim ſatis quis credat, quantùm ad membranarum Oculi mobilitatem, ac humorum nativam fluiditatem ſartam tectam ſervandam conferat, varia ac diverſa objecta,

Digitized by Google

objecta, propinqua, remota, directè, obliquè, & quoquomodo intueri; hoc enim pacto naturalis disposítio quam habet Oculus conservatur, ut pupilla modò corrugetur, modò dilatetur, & humor crystallinus, modò ad pupillam propiùs, cùm opus est, possit accedere, modò recedere, prout usus ac necessitas exigit, tum remota, tum proxima objecta perspiciendi; alioquin Oculo idem continget, ac cœteris partibus, quæ si in eodem situ diu detineantur, obrigescant, ac ad motum minùs aptæ reddantur. Id satis planum est, in iis qui obscuris in carceribus diù fuerint detenti, ac postea educti; sensim enim luci captandæ debent assuescere, cùm in tenebris pupilla diù dilatata, ac illius elatere infirmato, promptè constringi, uti solebat antea, quodamodò dediscat.

De Morbis quibus tentari solent Phonasci, Cantores, aliique hujus generis.

CAPUT XXXVII.

NUllum exercitii genus reperire est tam salubre, tam innoxium, quod intemperanter adhibitum, graves noxas non inferat, quod satis experiuntur Phonasci, Cantores, Oratores Sacri, Monachi, Moniales quoque, ob continuam in Templis Psalmodiam, Rabulæ forenses, Præcones, Anagnostæ Philosophi in Scholis, ad ravim usque disputantes, & quotquot alii, quibus cantus, & vocis exercitatio Artis loco est. Hi ergo, ut plurimùm, hernioſi fieri solent, si Spadones excipias, quibus excti sunt testes. Ob longam enim, arctatamque aëris expirationem pro cantus modulatione, seu recitatione, musculi abdominis respirationis muneri inservientes, necnon Peritonæum laxitatem contrahunt, unde Herniæ inguinales facili negotio succedunt, non secus ac in Pueris, quibus ob nimiam vociferationem, & ploratum tumores in inguinibus apparent. Id potissimùm in Cantoribus, & Monachis observavit (*a*) *Fallopius* noster; *Cantores*, ait ille, *qui gravem vocem faciunt, Bassum vulgò vocant, necnon cucullati isti Monachi, sunt ut plurimùm hernioſi, nam continuò clamitant, ad clamorem autem, & magnam vocem, concurrunt musculi abdominis.* Hoc itidem testatur

[*a*] T. 3. de Hernia c. 21.

Digitized by Google

doctissimus (*a*) *Mercurialis*, qui ait Cantores nostrates herniis obnoxios esse, non sic veteres, qui vocis exercitationi operam dabant, nam illi *balneis frequentiùs utebantur, quorum beneficio, peritonæum, scrotum ac testium utriculi humectarentur, magisque tuto extenderentur, & hoc pacto emollita non tam facilè discindebantur, uti, nunc fieri assolet.* Ego certè non paucas ex Monialibus observavit præ cœteris Mulieribus, Herniâ laborantes, dum cantibus, non secus ac Monachi, nimis indulgent.

Mercurialis [*b*] in sua Gymnastica advertit; *acutam vocem, capitis distentiones, temporum palpitationes, cerebri pulsationes, oculorum inflationes, auriumque tinnitus efficere*; quod non contingit in vocem gravem edentibus, multa enim aëris inspiratione, & anhelitus cohibitione opus est, ad acutam vocem edendam, diùque suspendendam, veluti quilibet in tonorum Scalari cantu experiri potest; ubi enim ad Scalæ summum perventum fuerit, musculos omnes, tum pectoris, tum abdominis, distendi necessum est, unde sanguinis refluo remora injicitur; hinc oris rubor, temporum pulsationes, & superiùs recensita symptomata. Eandem ob causam gravedines, & raucedines Cantoribus & iis, qui histrioniam exercent, vitium familiare esse consuescunt, expressâ nimirùm è glandulis salivalibus, plus quàm par est, lymphâ.

Margaritam Salicolam Scevinam, Celebertimam Theatrorum Syrenem, Mutinæ commorantem novi, quæ post exantlatos cantus labores, gravissimâ raucedine persæpè corripi solet, quem affectum sibi familiarem ait post diuturnos cantus. Mirum est autem quomodo Mulier isthæc, quando etiam perfectâ fruitur valetudine, pro lubitu, temporis ferè momento, magnam crassæ lymphæ copiam, ex ore eliciat; tam patulos habet salivales fontes, quod non nisi violentæ cantus modulationi acceptum refert. Eadem quoque mihi retulit, quòd postquam in Scenâ hianti ore diù cantum sine novo aëris inspiratu suspenderit, brevi vertigine corripi soleat.

Cùm ergo cantus, & sermo concitatus, caput impleant, & gravitatem inferant, non immeritò *Medici* in capitis doloribus, ac variis ejusdem affectibus sermonem, lectionem, prorsus interdicunt, ut rem noxiam.

Nullum

[*a*] l. 6, Gym. c. 5. [*b*] l. 6. c. 5.

Digitized by Google

Nullum penè exercitii genus esse, ex quo totum Corpus, magis incalescat, quàm è vocis exercitatione, ego certè existimo; video enim Oratores sacros, postquam ad horam dixerint, totos multo sudore difluere. Pulmones autem forsan magis, quàm in cursu, laborant ob inæqualem respirationis tenorem in cantu, recitatione, lectione, cùm modò remissè, modò intentè, prout res exigit, pronunciatio exire debeat. Mirum itaque non est, si anhelosi fiant, ac interdum, aliquo Vase in Pectore disrupto, sanguinem rejiciant; uti nuper observavi in eloquentissimo Oratore S. I. qui cùm è gravi morbo evasisset, necdum sat benè convaluisset, ausus suggestum conscendere, & Panegyrim recitare, copiosum sanguinem per os effudit. Hoc idem quoque contigisse observavi Doctissimo Professori in Patavino Lyceo, qui ad horam integram publicas Lectiones, suis auditoribus habere consueverat.

In hanc rem elegantissima (*a*) *Plinii* Epistola lectu digna est, in qua *Plinius Paulino* libertum suum *Zosimum* graviter ægrotantem, ob sanguinem rejectum, & tabis pulmonaris suspicionem, commendat. Hunc variis Artibus instructum describit, ac præcipuè in legendo, ac recitando; eum, cum intentè, & instanter pronunciaret, sanguinem rejeciisse ait, & hanc ob causam missum in Ægyptum, ex quo loco cum rediisset confirmatus, dum per continuos dies imperaret voci, tussiculâ veterem labem admonente, rursum sanguinem reddidit. Monet itaque *Paulinum*, se libertum hunc suum in illius prædia, quæ Foro Julii possidebat, ob aëris salubritatem missurum, rogatque, ut eam villam liberti sui commoditati patere velit.

Auream (*b*) *Hippocratis* sententiam, annotatione dignam hic lubet memorare. *Quicumque labores vocis sunt, velut sermo, aut lectio, aut cantus; omnes hi animam movent.* An per animam intelligi voluit *Hippocrates* ipsum sanguinem, eò quòd à vocis exercitio, tota sanguinis systasis magnis motibus concitetur? Sanguinem autem Animæ sedem esse, communis est opinio, imò pro animâ ipsâ, accipi solere satis perspectum est.

Purpuream vomit ille animam

ajebat

(*a*) l. 5. Ep. 19. (*b*) 2. de Diæta n. 26.

Digitized by Google

ajebat (*a*) *Maro*. Sanguineam maſſam in cantu adeò incaleſcere, ex ipſorum Muſicorum confeſſione certum eſt, ut peracto Dramate, Scenâ exeuntes, Urinam cruentam interdum reddant. An verò, quod probabiliùs, pro animâ accipiendus eſt ſpiritus, quem per reſpirationem ducimus, & efflamus? Vocis enim exercitatio, ſi cum quocumque alio exercitii genere conferatur, organa ſpiritus valdè dimovet, ac agitat. Notum eſt *Plautinum* illud.

Fœtet anima uxoris meæ.

In eodem quoque Valetudinario ſunt Tibicines, & quicumque alii, qui plenis buccis tibiis canunt; ob ſpiritus enim magnam contentionem, dum tubas, ac tibias inflant, non ſolùm prædicta mala, verum etiam multò graviora ſubeunt, nempè vaſorum pectoris ruptiones, ac ſubitas ſanguinis ex ore rejectiones. Caſum miſeratione dignum in ſuis obſervationibus refert (*b*) *Diemerbræchius*, de quodam Tibicine, qui cùm inter alios tubâ canentes excellere appeteret, diſruptâ magnâ in Pulmone Venâ, & ſanguine copioſiſſimè effluente, intra duas horas expiravit.

Remedia quòd attinet; ut herniam ſibi familiarem, iſti Artifices præcaveant, ac eò magis, cùm ab ea detinentur, ſubligaculo uti debent, cœtera enim remedia, uti Unctiones, Cerata, & Emplaſtra, ridendæ res ſunt. Balnea ex aquâ dulci ad vocem integram ſervandam, ſeu exaſperatam emolliendam, non levem præſtabunt operam, ſicuti Therebinthina cypria, & Syrupus ex illa paratus. Balnea tamen præ cœteris præſidiis commendat (*c*) *Galenus*; ſic enim ille. *Et ſanè ita faciunt Phonaſci, qui magno vocis exercitio utuntur, cùm contendendo oblæſerint vocem, ſunt autem hi Citharedi, Præcones, Tragœdiam, & Comœdiam perſonati repræſentantes; balneis enim multis utuntur, cibos lenes & laxantes edunt.* Ubi verò labes aliqua Pectori impendat, quod ex tuſſicula, & corporis habitu prænoſci poterit, abdicatio ab hujuſmodi Arte erit ſuadenda.

(*a*) Æneid. l. 9. [*b*] Ob. Med. 56. [*c*] 7. de Comp. Med. 2. loc. c. 1.

De

Digitized by Google

De Agricolarum Morbis.

CAPUT XXXVIII.

O fortunatos nimium, ſua ſi bona norint Agricolas.

SIc olim Poëtarum Princeps; quod forſan de priſca illa mortalium gente, quæ patria rura bobus ſuis exercebat, cenſendum eſt, non ita verò noſtrâ hac ætate, de noſtris Agricolis, quibus in alieno fundo cum perpetuis laboribus, & cum ſummâ egeſtate colluctandum eſt. Morbi ergo, quibus ruſticana gens, in *Italiâ* ſaltem, ac potiſſimùm in Ciſpadanâ & Tranſpadanâ regione tentari ſolet, ſunt Pleuritides, Peripneumoniæ, necnon Aſthmata, Colici dolores, Ætiſipelata, Ophtalmiæ, Anginæ, dentium dolores & corruptiones: Ad binas cauſas occaſionales potiſſimùm hoſce affectus licet referre, aërem ſcilicet, & victus pravitatem; aëris quippe inclementiæ expoſiti in agricolationis operibus, exercendis, modò auſtralibus, modò ſeptentrionalibus ventis perflati, modò pluviis, ac rore nocturno madefacti, æſtivis ſolibus torrefacti, ut ut fortes, ac duro de robore nati, tam magnas mutationes tollerare nequeunt; quare modò ſudore difluentes, modò perfrigerati, victu pravo accedente, craſſorum, ac glutinoſorum humorum apparatum cumulant, unde malorum cohors ipſis incumbit. Sic in totâ maſsâ humorali, febrili efferveſcentiâ concitatâ, facili negotio, in Vaſis pneumonicis, ad quæ fit totius ſanguinis venoſi confluxus, craſſi ac lenti humores reſtagnant, ita ut, veluti pluries obſervavi, quotieſcumque aliqua epidemica pulmonaris conſtitutio graſſari incipiat, à ruſticana gente claſſicum canat, ac in illa tyrannidem exerceat; Eaſdem ob cauſas, iis perſæpè contingunt dolores colici, & affectio Hippocondriaca, quam ipſi appellant, *il mal del Padrone*, eò quòd talis affectio, neſcio quid hyſtericæ paſſionis ſapere videatur; ob alimenta enim craſſa, & viſcida, multa in ſtomacho ac inteſtinis pituitoſi, & acidi ſucci fit congeſtio, unde inteſtinorum lancinatio, ac diſtentio ortum habent.

Cùm autem varia, ac diverſa, juxta regionum diverſitatem, & ſecundum varia anni tempora, agricolationis ſint Opera; Hyeme, ac ſub Veris initium morbis pectoris fluxionibus ad oculos,

Digitized by Google

Anginis laborare ſolent; quorum affectuum cauſa, ut diximus, eſt ſanguinis lentor & craſſities, propter quam pigro lapſu circulum ſanguis abſolvit, & facilè reſtagnans, inflammationes variis in locis excitat, Sanguis enim, qui hujuſmodi tempore, venâ ſectâ, emittitur, tam craſſus eſt, ut ceræ apiariæ, denſitate & colore ſpeciem referat.

Nullum porrò hominum genus eſſe exiſtimo, in quibus majorem mutationem, idque brevi tempore, ſanguis ſubeat, quàm in ruſticana gente; iis enim, quibus verno tempore, ſanguis denſus ac glutinoſus detractus eſt, ſub æſtatis initium, datâ alicujus morbi occaſione, vividus ac floridus apparet; tanta eſt exercitationis ac laborum poteſtas, ut tam promptè, in contrariam craſim tranſeat humoralis maſſa, quod non ſic in Urbanâ gente obſervatur.

Rem ſatis curioſam in noſtratibus Agricolis, ac in Pueris præſertim, non ſemel obſervavi. Menſe Martio circa Æquinoctium, Pueri, intra decennium circiter, in magnam viſus hebetudinem incidunt, ac per totam diem parùm ac ferè nihil vident, ſicque cœcorum ad inſtar palantes, & errabundi, per campos diſcurrunt; ubi autem nox acceſſerit, ſatis commodè vident, quæ affectio ſine ullo remedio ſponte definit, nam circa medium Aprilis menſem, acies oculorum priſtina reintegratur. Sæpiùs, ubi data eſt occaſio, horum Puerorum oculos obſervavi, & magnam in Pupilla dilatationem deprehendi. Affectum hunc *Medici* Mydriaſim vocant, in cujus causâ exponendâ, non ſatis conveniunt Scriptores, ut apud *Sennertum*, *Riverium*, *Platerum*, videre eſt.

Non multùm à pupillæ reſolutione, morbum hunc differre tradit (a) *Gorræus*; mihi itaque viſum eſt, poſſe radios ſolares Martii menſis colliquationem aliquam in Cerebro, ac nervis viſoriis efficere, unde uveæ tunicæ tonus diſſolvatur, ut in ſe ipſam concidat. Pueri iſti in ſtabulis impensè calidis, ac humentibus, per totam hyemem degunt, hyeme verò ſolutâ, quod circa Æquinoctium contingit, erumpunt è latibulis, & nuda capita radiis ſolaribus exponunt, ex quo facillimè fit humorum diffuſio, unde pupillæ dilatatio, ac proinde viſus imbecillitas, ob nimiam lucem admiſſam; Sub finem Aprilis poſtmodum à ſolarium radiorum efficaciâ

[a] Defin. Medi.

cià discussis, qui influxerant, humoribus, pupillâ restrictâ, ac naturali suæ tensioni restitutâ, integra visio sine ullo remedio restituitur.

Æstate porrò Agricolæ febribus acutis, ac ardentibus non raro corripi solent, ac præcipuè, cùm illorum corpora torrere cœperit *ira vesani Leonis*; sicuti per Autumnum, dysentericis fluxibus tentari solent, quorum causa in horarios fructus, aliaque errata in victu commissa videtur referenda. Cùm per Autumnum, iis mos sit cannabem, ac linum in aquis palustribus macerare, & hoc pensum fœminis præcipuè incumbat, ut fasces cannabinos in lacubus ac stagnis, in aquâ ad Zonam usque immersæ, extrahant, ac abstergant, illarum non paucæ, post hujusmodi sordidum ministerium, acutè febricitant, & citissimè moriuntur, quod non tantùm ob cutis adstrictionem, & prohibitum transpiratum, sed etiam ob spiritus animales, à tam horridâ mephiti, quæ totam viciniam infestat, ad internecionem delectos, fieri credendum est. Profectò nunquam magis, nec sine ratione, Urbanæ genti, suspecta est rusticatio, quàm hujusmodi tempore, cùm Villæ omnes tetrum odorem expirant, quam solam causam agnoscit (*a*) *P. Kircher*, propter quam nonnullæ Civitates, sævissimam pestem interdum expertæ fuerint. Quàm virulenti sint halitus, quos effundunt aquæ, ubi macerata sit cannabis, satis demonstrat *Schenchius* in suis Observationibus, (*b*) *Petrus à Castro*, *Simon Pauli*, & alii. Quanta sit odorum vis, quæcumque ea sit, satis norunt Mulieres hystericis passionibus obnoxiæ.

Non parùm quoque Agricolarum sanitati officit eorundem incuria, dum ante Bovilia, & Suilia, ac proprias domos, quæ Augiæ stabulum revera dici possunt, fimum pro Agrorum stercoratione cumulant, ibique per totam æstatem pro delitiis asservant; quare fieri nequit, quin fœdæ exhalationes, quæ jugiter attolluntur, aërem inquinent. Hanc ob causam Hesiodus agrorum stercorationem damnabat, salubritati magis, quàm fœcunditati, consultum volens.

Notat (*c*) *P. Zacchia* Hortorum Cultores Cachexiâ, & Hydrope persæpè laborare; cùm enim in locis humidis ob assiduam irrigationem, quâ horti indigent, cogantur degere, non possunt

(*a*) Scrutin. Pestif. Se. 1. §. 1. (*b*) l. 7. Ob. 8. De Febr. Punticul. Quadripar Bot. (*c*) Q. M. L. l. 5. Tit. 4. Q. 7.

Digitized by Google

illorum corpora, quin multùm humiditatis combibant. Olitorem quendam memini me curaſſe, paraliticum factum; in uno crurum abolitus prorſus erat motus, illæſo ſenſu, in altero abolitus ſenſus integro motu. Decocto Guajaci, multiſque aliis remediis poſt aliquot annos convaluit.

Hiſtoria extat apud (*a*) *Hippocratem*, quam lubet referre; *Qui in Dealcis horto decumbebat, capitis gravitatem, & tempus dextrum doloroſum habebat multo tempore; cum occaſione verò febris corripuit, decubuit.* In hujus hiſtoriæ expoſitione *Galenus* contra *Sabinum* excandeſcit, qui putabat hippocratico textui adjectum verbum illud, *horto*, tanquam id morbi anſa extitiſſet; *Galenus* etenim hortorum aërem criminari viſus eſt, ob ſtercorationem, & arborum, veluti buxi, plantarumque conſimilium pravos halitus.

Qui etiam circa Prata habitant, iiſdem morbis tentari ſolent; Prata enim inſalubrem aërem ob eaſdem cauſas ut plurimùm reddunt; hinc apud (*b*) *Juriſconſultos*, *l. Pratum* §. *de rer. & verb. Signif.* contra vicinum, qui agrum reſtibilem pratenſem velit efficere, intentari poteſt actio. Quare Pratorum Cultores, & fœniſecæ gravia patiuntur incommoda.

At Agrorum Cultoribus, quorum tanta eſt neceſſitas, quibus præſidiis ſuccurret Ars Medica? Noſtratibus Agricolis cautiones medicas ad præſervationem proponere, ridiculum penè videtur, quoniam de hac re, nunquam vel rarò *Medicos* conſulunt, ac ſi quis aliquid proponat, non obſervantur. Solumodò animadverſiones aliquas in illorum curatione ſervandas proponam, quotieſcumque ex prædictis affectibus, ad Urbem delati, in Noſocomiis decumbant, ſeu cùm interdum, ſi ſint opulentiores, *Medicum* accerſunt. Prima cautio itaque in Pleuritide, aliiſque pectoris morbis ſit, ne tam liberaliter detrahatur ſanguis, ut fit in Urbana gente; illorum enim corpora ab aſſiduis laboribus attrita facilè exolvuntur; his accedit quòd ſanguinis ſyſtaſis tota ferè gelatinoſa ſit, & partibus volatilibus effœta; ſanguine propterea nimis largè detracto, vires concidunt, nec ſufficiunt ad morbum per anacatharſim exantlandum. Haud ſum neſcius, non deeſſe, qui ſentiant audentiùs ſecandam venam, ubi ſanguis tam denſus appareat, ad motum

(*a*) 3. Epid. Ægr. 3. (*b*) Zach. l. cit. n. 14.

Digitized by Google

tum illi, ut ajunt, conciliandum, quod equidem facilè dictu eſt, ſed quot cautionibus opus ſit, ut per venæ ſectionem à parte, in quam ſanguis influxit, dimoveatur, videant apud Doctiſſimum (a) *Bellinum*; Certum quidem eſt, ſanguinem per ſuos ductus ſponte, & vi ſuæ gravitatis, non moveri, ſeb ab impetum faciente ſpiritu, mediante cordis motu, urgeri; quare labefactatis ſpiritibus, tantùm abeſt, ut ſanguini motus concilietur, quin potiùs illi ſuffiamen addatur.

Quærit (b) *Ballonius*, cur Servorum, & Servarum corpora, dura alioquin, compacta, & ſolida, nec tam lubricæ valetudinis, uti corpora liberorum, cùm ægrotant, purgationibus, & venæ ſectionibus magis obruantur, quàm corpora, quæ ſunt apertiora, ac molliora; varias rationes affert, quarum potiſſima eſt, quòd illorum corpora denſa ſint, ac à duris viſceribus diſtenta, adeòque non tam facilè purgantibus auſcultent, neque multùm utilitatis ex phlebotomia referant, quod idem ad Agricolas transferri poterit. *Hippocrates* (c) quoque Conſtitutionem quandam deſcribit, in quâ famulæ, quæ Anginâ corripiebantur, periebant, non ſic Virgines liberæ. Non ergo ſolùm ex habitudine corporum, ſed ex conditione quoque Vitæ, ac Artium, conſiderandi ſunt morbi, & curatio inſtituenda.

Non pauca igitur errata in gentium id genus curatione, hanc ob cauſam commitri video, eò quia ob virium orbur, credentur magna remedia faciliùs tolerare poſſe, quàm urbanam gentem. Ego certè, nec ſine commiſeratione, paſſim videò miſeros Agricolas ad publica Noſocomia delatos, & *Medicis* junioribus è Scholâ nuper egreſſis commiſſos, validis Catharticis, & repetitis phlebotomiis penitùs exhauriri, nec quicquam attendi inaſſuetudinem, quam habent ad magna remedia, neque virium imbecillitatem ob exantlatos labores; hinc eſt, quòd ex his complures in Stabulis ſuis malint occumbere, quàm in Noſocomiis, Venis cruore exhauſtis, ac ventre pharmacis exinanito, huic Vitæ extremum Vale dicere. Peractâ meſſe in Agro Romano quotannis ægrotantium meſſorum turbâ implentur Urbis Noſocomia; nec ſatis liquet, num plures Meſſorum vitas, falce ſua Libitina demetat, an Chirurgi phlebotomo.

Pro-

(a) de Sang. miſſ. Prop. 6. [b] 1, 1. Eph. p. 96, [c] 7. in 6. Epid.

Digitized by Google

Profectò mihi non ſemel admirari contigit, quomodo ex his non pauci acutis morbis laborantes evaſerint, non dicam ſine remedii ullius ope, quod haud quaquam miror, ſed cum diætâ ſatis lautâ, & opiparâ; ut ut enim pauperes ſint Agricolæ, ubi tamen eorum aliquis ægrotat, proximi accurrunt, ova ac pullos deferentes, ex quibus fercula componunt, quo pacto vim morbi vel eludunt, vel ab ærumnosâ vitâ, quam ducunt, citiùs ſe expediunt; unde apud nos vulgare dictum effluxit, ruſticanam gentem benè paſtam, ac ſaturam in Orci familiam tranſire, urbanam verò fame, ac inedia inter *Medicorum* cruciatus miſerè occumbere.

Ubi verò è morbo cœperint convaleſcere, ad ſolitam diætam redeunt, Allia nempè & Cæpas, quas pro bellariis, & victu analeptico avidè ſumunt. Medicamenti autem vicem acria iſthæc alimenta ſubire facilè crediderim; ſiquidem cum illorum ſtomachus, ac tota maſſa ſanguinea ad acorem vergat, Autumno præſertim, poſt jam exactos Æſtatis labores, Cæpæ & Allia, non ſecus ac remedia antiſcorbutica, apta erunt ad gluten illud diſſolvendum, ac aciditatem temperandam. Ego multos ex his novi, qui Allii, & Cæparum uſu, cum vino generoſo mediâ hyeme, Quartanas febres fugarunt.

Galenus (*a*) hiſtoriam refert de quodam Ruſtico, colico dolore correpto, qui ſibi medelam hanc paravit; cinxit ſe benè mox allium cum pane comedit, & in conſueto opere totâ die ſe exercuit, quo pacto à colico dolore ſolutus eſt. *Itaque*, (verba ſunt *Galeni*) *ipſe certè id Agreſtium Theriacem appellem, ac ſi quis vel Thracas, vel Gallos, vel denique, qui frigidam regionem incolunt, veſci Alliis vetuerit, non leviter iis hominibus nocuerit.* Aliud remedium ad colicam ſedandam habent noſtrates Agricolæ; folia Chamepithii accipiunt, contundunt, & cum Ovorum vitellis cataplaſma conficiunt, quod Ventri apponunt.

Satis curioſam Hiſtoriam habemus apud (*b*) *Hippocratem*, cujus ſunt hæc ipſa verba. *Figuræ magis allevantes, velut qui ſarmenta manu nectebat, & obtorquebat, præ doloribus decumbens; correpta paxilli ſumma parte ſe ipſum infixa inhærebat, meliùs habuit.* Putat *Galenus* in commento (cùm *Hippocrates* partem dolentem non expreſſerit) dolo-

[*a*] 12. Met. c. 8. [*b*] 3. in 6. Epid.

Digitized by Google

dolorem in manu fuiſſe; cenſet *Valleſius*, colico dolore ægrum laboraſſe, & ligneo palo appoſito, ubi dolor magis ſæviebat, & quaſi conto perforabat, partem compreſſiſſe; tales enim dolores non parùm ſublevari ait, *compreſſione forti, corporis jactatione, & mutatione figuræ*, quod ipſum in Ventris doloribus docet Natura, nimirùm ut manu, vul pugno partem, quæ dolet, comprimamus; ſic enim partis diſtentio, & in ſublime elevatio prohibetur. Eodem modo (*a*) *Hipocrates* in Mulierum hyſtericis affectibus, compreſſionem manu factam laudabat, ut intra ſuos fines Uterus coërceretur, quod remedii genus mihi non rarò ſaluberrimum compertum eſt, ac multò magis, quàm tota hyſtericorum remediorum ſuppellex.

Summatim ergo, ut ea quæ fuſiùs pro Agricolarum curatione dici poſſent, contrahamus; quantum uſu, ac ratione licuit deprehendere, illorum corpora laboribus infracta, victuque pravo nutrita, tam largis & repetitis ſanguinis miſſionibus, & purgationibus non ſunt exhaurienda. Vomitoria faciliùs tolerant; Cucurbitulæ ſcarificatæ in continuis febribus, ſeu ob illorum magnam huic remedio confidentiam, ſeu ob quid aliud nobis ignotum, perſæpè mira præſtant; ſi quid ex alexipharmacis ipſis offerendum, ex familia volatilium deſumatur, Naturæ morem gerendo, proni enim ſunt ad ſudorem, æſtate non ſolùm, ſed etiam hyeme; in Viris enim exercitatis ſudores facilè prodire ſolent. Ubi verò luctari cum morbo deſierint, & convaleſcere incipiant, ad pauperes ſuos lares reditus illis permittendus, nec non ſolita familiaris diæta iiſdem permittenda. Non immeritò ſanè *Herodicum Medicum* irridebat (*b*) *Plato*, quòd Artificibus Diæteticæ regulas vellet præſcribere.

Sic ergo compendiariâ curatione, id hominum genus regendum exiſtimo, alioquin ob prolixam, & variam remediorum ſupellectilem, ſenſim tabeſcit ruſticana gens, *egreſcitque medendo*.

(*a*) 2. de Morb. Mul. n. 82. [*b*] 3. de Repub.

De

De Piſcatorum Morbis.

CAPUT XXXIX.

QUemadmodum Agricolæ Terram arando, ac ſerendo, populis frugum ubertate victum ſuppeditant, ita Piſcatores maria, & flumina ſulcando piſcium capturâ, ad rem cibariam, & menſarum delicias non parum conferunt. Non ſufficeret enim Continens ad tantam hominum multitudinem alendam, niſi Æquor piſcium copia ſuccenturiaret; hinc eſt, quòd Civitates & Portus maritimi in caritate Annonæ minus patiantur, quàm Urbes & Regiones Mediterraneæ. Populos quoſdam eſſe, quos Ichtiophagos vocant, qui ſcilicet ex ſolis piſcibus victitant, quales ſunt Maris Rubri Accolæ, qui ſupra petras Solis calore ferventes piſces aſſant, & panem conficiunt. Medicina igitur, quæ, ut ait *Hippocrates*, omnibus ſuccurrit, non minorem Piſcatorum, quàm Agricolarum curam habere debet, quotieſcunque ex morbis, quod non rarò fit, malè habeant. Sicubi ergo *Medico* occurrat Piſcatorem aliquem curæ ſuæ commiſſum habere, ſecum ipſe diligenter expendat, quàm laborioſa, quàm difficilis ſit Ars iſta, quàm graves ventorum injurias tolerare ſit neceſſe, hyeme frigora vehementiſſima, æſtate ſummos æſtus, quali ciborum genere utatur, quàm irregulare vitæ genus degat, ut dum cœteri Artifices diurnis laboribus fuerint defatigati, domos ſuas adeant, & in ſtratis faciles noctes cum ſomno virium inſtauratore traducant; at Piſcatoribus nox ut plurimùm operoſa eſt, & inſomnis. Sic *Apoſtoli* cum Servatore noſtro conquerebantur, quod totâ nocte laborantes, nihil cœpiſſent. Miſeranda itaque iſtorum Artificum eſt conditio, qui cùm perſæpè alios lares non habeant, quàm ſolam naviculam, Noſocomia cùm ægrotant adire coguntur, quibus exacta & vera curatio inſtitui nequit, niſi conſtet *Medico*, quale nam ſit Artis genus, in quo ſe exerceat.

Piſcatoribus madidæ ſemper ſunt veſtes, unde iis morbis obnoxii ſunt, qui ex læſo tranſpiratu oboriuntur, uti acutæ febres, morbi pectoris, pleuritides, peripneumoniæ, tuſſes, dyſpneæ, & ſimiles morbi, ut plurimùm piſculento victu utuntur, eoque vilioni, cùm piſces Nobiliores Principum menſis ſerventur, ut de Rhom-

Digitized by Google

Rhombo illo, de quo *Juvenalis* Satyra 4. quare iis habitus ſunt cachectici, qui ad hydropem terminantur; *imbecilliora cibaria, brevem vitam habent* dictum eſt (*a*) *Hippocratis* h. e. ut egregiè *Valleſius* in commento non multùm conducunt ad vitam longam producendam, rectè propterea ſcripſit (*b*) *Levinius Lemnius*, eſum piſcium, eò quòd citiſſimè putreſcant, plus panis exigere. Iiſdem, cum in locis humidis ſemper degant, in cruribus ulcera fiunt ſanatu difficilia; Scire tanem oportet ulcera eorum, qui in aquis fluvialibus, & locis paluſtribus piſcationem exercent, longè differre ab ulceribus, quæ maritimi Piſcatores pati ſolent, illorum enim ulcera ſordida ſunt, in gangrænas facilè degenerantia, horum verò ſicca & ſquallida, uti advertit *Hippocrates* in lib. de humidorum uſu n. 7. qui pro hujuſmodi ulcerum curatione fomentum aquæ marinæ proponit. Locum hunc egregiè exponit *Martianus*, cùm enim parùm rationi congruum videatur, ulceribus ſiccis & ſquallidis aquam marinam adhibere, quæ mordacicate ſua irritandi, fluxionemque augendi vim habeat, id rectè tamen *Hippocratem* præſcripſiſſe ait, ſiquidem, cùm Piſcatorum in maritimis locis degentium ulcera ſint prædura ac ſicca, irritatione inductâ, ad ſuppurationem perduci poſſint, ſine qua ulcera ſanare eſt impoſſibile, hoc idem obſervat (*c*) *Galenus*. Secus verò curanda illorum ulcera, qui in fluminibus lociſque paludoſis piſcatum exercent; hujuſmodi enim ulceribus ſordidis exſiccantia, ſine mordacitate convenient, etenim ex (*d*) *Hippocrate Ulcus ſiccum ſano propius humidum verò non ſanum.* Alvi adſtrictione non levi laborare ſolent maritimi Piſcatores, licet ſint multò edaciores, quàm qui degunt in terra, ut obſervat (*e*) *Helmontius*, cujus cauſam refert, in aërem ſalinis halitibus impregnatum, qui appetentiam acuat, ac ſimul alvum duriorem reddat, nec non in fluctuationem, quæ Aërem continuò recentet, à quo fermentationi ſanguinis calcar addatur. Sic Clyſteres ex aquâ marinâ, non parùm quidem ad ſecernendum ſollicitant, ſed ſiccitatem poſt ſe relinquunt. Locus eſt inſignis apud (*f*) *Hippocratem*, ubi ait *mentiri homines de ſalſis aquis per imperitiam, in eo quòd per alvum ſecedere, eamque ſolvere putantur, maximè enim contraria ſunt.*

(*a*) 5. in 6. Epid. tex. 20. [*b*] De Occ. Nat. mir. l. 2. c. 21. [*c*] De ſimp. med. fac. l. 1. c. 7. [*d*] De Ulce. [*e*] Blaſ. hum. n. 36. [*f*] De Aër. aquis & loc. n 16.

Digitized

ad alvi egeſtiones ac *feceſſum*; hinc videant, qui in alvi adſtrictione Clyſteres acres, & multo ſale refertos præſcribunt, quantùm à *Divini Præceptoris* veſtigiis devient. Piſcatoribus itaque, quibus alvus ſit adſtricta convenient potiùs Clyſteres emollientes, & oleoſi, per os blanda lenientia, & ecoprotica.

Torpori, & ſtupefactioni brachiorum, ac pedum, aliquando obnoxios Piſcatores eſſe palam eſt, ſi fortè in retibus adſit inter alios Piſces Torpedo, habet enim mare animalia ſua venenata, non ſecus ac terra, quæ (*a*) *Plinius* refert, idque non ſolùm contactu, ſed etiam aura venenatâ, quæ per ſetam, aut haſtam brachio Piſcatoris communicetur, uti ſcripſit *Dioſcorides*, *Plinius*, *Mathiolus* atque alii, ſed ab experimentis multis habitis à *Stephano Lorencino* conſtat, id non efficere niſi per corporalem contactum, neque in omnibus ſui partibus, ſed ſolumodò per quoſdam falcatos muſculos. De torpedinis ſtupefaciente facultate, ac remediis ſatis fusè egit *Sennertus*.

De Morbis Caſtrenſibus.

CAPUT XXXX.

MIlitaris Diſciplina, quæ ſatis antiquam cum Literis litem habet de diginitate ac præſtantiâ, & quænam ſit aptior ad nominis immortalitatem comparandam, hoc habet, in quo à reliquis Artibus differt, quòd cœteræ ad Vitam, quâ nihil pretioſiùs, ſuſtentandam, hæc ad illam prodigendam videtur inſtituta. Profectò noſtrâ hac ætate, nullum calamitoſiùs vitæ genus excogitare licet, quàm illud, quod milites, gregarii ſaltem, ducunt, tum in acie, ac Arcium oppugnationibus, tum in hybernis quoque, ſive ob neglectam militarem diſciplinam, cùm non eâ diligentiâ, ut olim, bonæ Militum valetudini conſulatur, miſerabili enim Militiæ, quæ à ferro, & igne, ab expeditione aliquâ ſuperſtes fuerit, ſæpenumerò malorum incumbit Cohors, raròque evenit, ut à malignâ aliquâ Epidemiâ Exercitus non decimentur. Hinc celebres, ſeu potiùs infames, ſunt Febres Caſtrenſes, aliique morbi exitiales, & contagioſi, qualis fuit Febris Ungarica, quæ primò caput

(*a*) H. N. Lib. 9. cap. 88.

Digitized by Google

caput extulit anno 1566. in Panonicâ expeditione *Maximiliani II. Imperatoris* contra *Solymannum*, quam Febrem (*a*) *Sennertus* ritè describit, & militarem, seu Castrensem appellat, utpote in Castris à pravis alimentis, & aquis corruptis enatam, quibus alias tamen causas adjunctas fuisse idem testatur, scilicet vigilias, ingentes labores, pluvias, æstus, frigora, inopinos terrores, ac mille alia incommoda, quæ non norunt, nisi qui ea experti fuerint.

Nihil tamen æquè morborum phalanges in Castra invehere posse crediderim, quàm Castrorum sordes & neglectam mundiciem. Divino edicto olim *Israëlitis* interdicebatur, ne intra Castra alvinas fœces auderent deponere, sed extra ipsa; imò in Terrâ facto foramine, in illo alvum exonerarent, mox fœces operirent, quem in finem, quilibet Miles paxillum ad latus acuminatum, gestare tenebatur pro necessario hoc munere, quod ipsum apud *Turcas*, quorum Militia corporis munditiei magis studet, ritè observari accipio. Hæc autem sunt (*b*) *Deuteronomii* verba: *Habebis locum extra Castra, ad quem egredieris ad requisita naturæ, & habebis paxillum cum armis tuis, cumque sederis per circuitum, & egesta operies, quo relevatus es; Deus enim ambulat in medio Castrorum.* Ego quidem in Castris Medicinam me nunquam fecisse fateor, ab iis tamen *Medicis*, qui magnos Exercitus comitati sunt, accepi, tam gravem mephitim in Castris interdum per æstatem persentiri, ut nullum antrum Charonæum graviùs fœteat; mirum itaque non est, si peculiares, & inobservati in Castris morbi emergant, qui peculiari nomine sint donati, & particulares curationes mereantur. Non defuere propterea Doctissimi Viri, qui in id, ex professo incubuerint, ut *Raymundus Mindererus*, qui Tractatum edidit de Militari Medicina, necnon *Henricus Screta*, qui egregiè scripsit de Febre maligna Castrensi, & Doctissimus *L. Antonius Porcius* de Militis in Castris Sanitate Tuenda.

Ego quidem in Castris longè diversam esse Medicinæ faciem, ab ea, quæ in Civitatibus visitur, & ex legem esse censebam, ut cum quadam temeritate essent rapienda remedia. Sicuti enim Castrensis vita brevis esse consuevit, ita inibi Artem medendi, non adeò longam esse debere existimabam, sed expeditam, & sicuti

[*a*] l. 4. c. 14. de Feb. [*b*] c. 23.

Digitized by Google

occasio est præceps, ita experimenta esse periculosa, sicque *Medicum*, etiamsi velit, ob inopinos casus, & frequentem Castrorum mutationem, præstare se non posse opportuna facientem, neque Ægros ipsos. Verùm à Clarissimo Viro D. *Georgio, Errico Barnstorff*, Serenissimæ *Ducis Hannoverensis* Archiatro, dum Mutinæ degeret, accepi, Medicinam in Castris non adeò rudem esse, neque tam irregularem, ut vulgò creditur, cùm Principes, ac Exercituum Ductores, tum sibi, tum suis copiis peritos *Medicos* cum magnâ pharmaceuticâ supellectile, magnisque stipendiis conductos, adesse velint, sicuti in Trojano bello *Machaonem Medicum*, ac celebrem Chirurgum inter Græcos fuisse legimus. Ab hoc igitur Doctissimo Viro, qui in Hungariâ quinque numerosissimis Castris, cum Brunsuicensibus, & Luneburgensibus copiis interfuit, multa scitu digna intellexi, quæ hic referam, ut hoc pensum meum pro Militaris disciplinæ beneficio, si non proprio, saltem alieno Marte, absolvam.

Ad duo potissimùm capita (exceptis vulneribus, quæ sunt Militiæ præmia) morbos Castrenses refert Vir Clarissimus, Febrem scilicet malignam, & Dysenteriam; reliquos autem morbos, horum duorum tanquam prodromos, vel pedissequas statuit. Febrium malignarum causam proximam, & immediatam miasmati virulento, in massâ sanguineâ concepto, & radicato acceptam refert, causam verò occasionalem, Castris in eadem statione diu manentibus, hominum, & animalium cadaveribus, necnon illorum excrementis, non obrutis, quæ omnia pravis halitibus aërem inquinare valeant, & in Vitæ penetralia malignas particulas invehere. Malignitatem hanc in Acido impuro volatili summèque activo, & tam humorum, quàm spirituum, mediante fermentatione, destructivo, constituit. Malignas has febres, circa finem Æstatis, ut plurimùm excitari ait, quas postea comitantur cephalalgiæ, deliria, convulsiones, fluxus colliquativi, ceu causam effectus. Ex ejusdem observatione, Febres hæ malignæ Castra deserunt, ac receptui canunt, simul ac frigus nocturnum invalescere incipiat; Sole siquidem recedente, magis constringitur Aëris textura, & fœtidæ exhalationes intra propriam mineram se recondunt, unde fœtore hostili, & activitate Acidi solaris, cessantibus, cessat quioque malignitas.

In

Digitized by Google

In Aëre igitur corrupto, ac inquinato, malignitatis feminium illud hoſpitari ait, quod Febrem Caſtrenſem gignat ac nutriat, adeò ut ſi ullus morbus ſit, cui verè τὸ θεῖος *Hippocratis* conveniat, maximè Caſtrenſibus Febribus debeatur, etiam quod de remediis, quæ iiſdem adhibentur, affirmandum. Morbos autem, in quibus Veteres, divinum aliquid agnoſcebant, Aëri geneſim ſuam debere ex ejuſdem (*a*) *Hippocratis* teſtimonio ſatis liquet, qui morborum principium ex Cœlo, Aëre ſcilicet, deducit, & Auctorem, & Dominum eorum, quæ noſtris corporibus accidunt, Aërem appellat, quamvis (*b*) *Helmontius*, *Divinum illud* pro fermenti admirandâ proprietate, interpretandum velit. Notat Vir Clariſſ. (*c*) *Hippocratem* in libro de Morbis, principium morbi ex Cœlo appellaſſe ἀνεπιτήθειαν, & in libro (*d*) de veteri Medicina, eodem vocabulo quoque humorem acidum, dulci oppoſitum vocaſſe, unde contagium ex Aëre ſuſceptum, per acidum volatile ſatis commodè videtur exponi poſſe.

Symptomata, quæ Febres has caſtrenſes prænunciant, ſunt perturbatio quædam, ac ſui diſplicentia, quam ægri perſentiunt, mox una, vel altera horripilatio, manifeſtum miaſmatis virulenti indicium. Symptomata verò Febrem hanc comitantia ſunt vigiliæ, deliria, magnus æſtus, anxietates circa præcordia, ſomnolentia oppreſſiva, capitis dolores, ac perſæpè ſudores, uſq; ad morbi ſtatum.

Ad bonum, vel malum morbi eventum prænunciandum, ſudoris præſentiam, vel carentiam attentè conſiderandam inquit; ſiquidem, ſi cum pulſu magno ſudor, licèt à principio, obſervetur, penè certam ſalutis ſpem, licet prædicere, quamvis magnis ſymptomatibus vexentur ægri, ſicuti plurimos abſque ſudore, licèt mitiùs degere viderentur, inopinatò extinctos vidiſſe ait; neque adeò referre, ſi in diebus judicatoriis non appareant, cùm etiam boni ſudores ab (*e*) *Hippocrate* dicantur, qui efficiunt, ut faciliùs feratur morbus.

Quoad harum Febrium curationem, funeſtam ut plurimùm Venæ ſectionem ſibi obſervatam teſtatur, & ab illa religiosè abſtinuiſſe; quare poſt unam, vel alteram horripilationem, antequam miaſma virulentum vitæ penetralia altiùs ſubiret, ſtatim alexipharmacum

[*a*] De flat. n. 4. [*b*] In Ingn. Hoſp. (*c*) l. 4. n. 26. [*d*] n. ultim. *e*) Præn ot. n. 5.

Digitized by Google

macum aliquod volatile exhibebat, veluti Tinƈturam bezoardicam *Wedelii*, cum ſpiritu Cornu Cervi rectificati, cœteris verò diebus Cardiacum aliud magis temperatum, uti pulverem Contrayervæ, Cornu Cervi, Salis viperini, ſingulis ſex horis, donec largus profluereſudor, quo fluente, mitiùs agebat, remedii doſim, & frequentiam ſenſim diminuendo; quo tempore, niſi maxima urgeret neceſſitas, alvum non ſollicitabat, cùm ab alvo ſolutâ, ſudorem, & tranſpiratum ſibi videret; quem tranſpiratum, decoƈto avenæ cum radicibus Scorzoneræ, raſurâ Cornu Cervi, & ſimilibus promovebat. Satis feliciter Veſicantium uſum ſibi ceſſiſſe ait, in tribus potiſſimùm caſibus, ſcilicet in ſomnolentiâ, capitis doloribus, & ſub cute latitantibus periculis, brachiis & femoribus, illa apponendo.

Eâdem penè methodo caſtrenſes Dyſenterias curandas putat, eadem bezoardica, bis vel ter in ipſo principio, opiatis in parvâ doſi permixta, propinando, ut coërcito humorum ad alvum impetu, laxatiſque partium nervoſarum fibris, ſudori fores liberius paterent, eodem tempore Corpus ſtragulis benè contegendo, & cruſtam panis ſpiritu Vini calido imprægnatam, Umbilico apponendo. Habito autem juxta votum ſudore, ſi Corpus purgatione aliquâ indigeret, pulverem laxativum ex Rhab. Corall. rub. præp. Cornu C. uti in juſculo propinabat, quo bis, vel ter repetito, malum ſæpè ſuperatum vidit, exhibito poſtea, ſi opus eſſet, medicamento aliquo ſtomachico, ad appetentiam ſuſcitandam.

Ad tormina verò ſedanda, nervina carminativa, opiatis ſociata valdè commendat, qualis eſt mixtura polychreſta, à Clariſſ. *Wedelio* in Opiologiâ deſcripta, & Sacculi paregorici ex floribus Chamemeli, ſeminibus lini, furfure, & Sale facti. Si verò diutius Cruoris fluxus perduret, uſum ſalutarem præſtare ait abſorbentia & ſtiptica; ſic hujuſmodi remediis, è Caſtris Venæ ſectione ablegatâ, caſtrenſes morbos faciliùs expugnari deprehendit.

Quoad unitatis ſoluræ morbos, Vulnera ſcilicet, quod ſæpè evenit, rem notatu dignam obſervavit Vir Clariſſ. ineſſe iis neſcio quid caſtrenſe, ac malignum, quamvis Vulnera eſſent leviſſima, nec mali quicquam de illis liceret ſuſpicari; obſervavit enim in diuturnis Arcium obſidionibus, vulnera omnia cum contuſione, veluti

Digitized by Google

veluti Sclopetorum, ac præsertim in capite, ut ut leviuscula, curatu esse difficillima, ac licet summâ diligentiâ tractata, cum summo tamen Chirurgorum dedecore persæpè lethalia fuisse, superveniente nimirum inflammatione, ac postmodùm gangrænâ, ut locus interdum suspicioni fuerit, hostes obsessos veneno plumbeas glandes armasse. Verùm à desertoribus habitâ notitiâ, idem fatum quoque ex susceptis vulneribus, obsessos subiisse, de malignitate per aërem vulneribus communicatâ, dubitari cœptum, ideòque bezoardica terrea & absorbentia, cum cephalicis vulnerariis præscribendo, feliciores vulnerum instituebantur curationes, non omissâ interim vulneratæ parti, remediorum ejusdem indolis applicatione, vulneribus injiciendo per siphunculum decoctionem Absinthii, Scorzoneræ, rutæ, cum melle mixtam, sive digestivo Oleum Hypericonis, Balsamum peruvianum & similia commiscendo.

Rem oppidò curiosam ab eodem Clariss. Viro, rerum omnium observatore accuratissimo accepi, quam esse ait satis frequens in castris malum, quod non solùm gregarios milites, sed etiam nobiles & generosos Viros invadat, nimirùm improvisum quoddam ac ardens Patriam, ac suos invisendi desiderium, germanâ linguâ [das Heimvvche] dictum, quod ominosum, ut plurimùm esse consuevit. Tali enim desiderio correpti, aut morbo aliquo, aut cæde intereunt, vixque, ut idem ait, ex centum unus evadit, adeò ut in castrense proverbium cesserit. *Qui Patriam quærit, Mortem invenit.*

Novisse præterea se inquit, non ultimæ classis Viros, aliàs satis magnanimos, ad solam alicujus expeditionis denunciationem, non aliter ac fulmine tactos, futuræ mortis idæam, in mente subitò sibi fabricasse, ac tanta certitudine ex imminenti conflictu mortem secuturam prænunciasse, ut die ad pugnam antecedente, Amicis extremum Vale non solùm dixerint, sed bona sua distribuendo, corporis sui sepulturam, illis seriò commendarint, sicque eos postmodùm in pugnâ cecidisse.

Hunc animi morbum, ob altiùs impressum pavoris sigillum, & tristissimam mortis imaginem menti occursantem, curari ait, Charactere alio quodam contrario, scilicet fiduciæ pentaculo, tempestivè tamen, & priusquam morbus altiores agat radices; & hoc pa-

&c.

Digitized by Google

&o per appenſum ſigillum, ſpiritus antea veluti ligatos ſolvi, ac mortis imaginem aboleri.

Id autem naturaliter contingere, nequaquam verò propter vim aliquam hujuſmodi pentaculis inſitam, credendum eſt, ut, ſicuti imaginationis vis, & concepta mortis imago, milites in tantam animi dejectionem perducit, ſic ejuſdem imaginationis poteſtas per creditam, licèt ex ſe nullam, Sigillorum dinamym, impreſſam pavoris & mortis imaginem è mente eliminet. Multa de Amuletis, & Periatis apud varios Scriptores extant, qui tamen ut plurimùm nullam phyſicam virtutem iiſdem impertiunt, niſi eam quàm credulæ mentis paſſiva deceptio illis indulſerit. Adeò verum eſt, quod ſcripſit *Seneca*, *Quædam nonniſi decepta ſanari.* In hanc rem ſuccurrit, quod apud (*a*) *Carteſium* de vi imaginationis olim legi; eam enim eſſe dixit, ut ipſius imaginationis abductio maximum ſit ægritudinis remedium. *Etenim*, ait ille, *ſi quis animo compoſito ſpectet continuò tragœdias, attamen mœror aliquis contrahetur, illius animus ad ſuſpiria aſſuefiet, Cor & Fibræ contracturam patientur, unde ſanguinis circulatio ſegnior evadet, & obſtructiones in Hepate, ac Liene generabuntur: ex adverſo, ſi quis variis ægritudinibus vexetur, & animum, quantùm poſſit ab illis abducat, objecta læta, ac mentem exhilarantia cogitando, ad bonam valetudinem ſibi viam ſternet.*

Rem haud minùs curioſam, mihi enarravit idem Vir doctiſſimus; ſibi nempè obſervatum, poſt commiſſum aliquod prælium, quòd Cadavera in ſolo ſtrata, ac veſtibus, uti mos eſt, denudata, omnia ferè pudenda habeant turgida ac diſtenta tanquam ad pugnam veneream parata, ſic in fœminis quoque interemptis, muliebria rigida, ac tentigine quâdam contracta, admiratum eſſe. An id fieri credendum, quòd Milites ad pugnam prodeuntes, magno furore ac rabie perciti, omnes ſpiritus, ac ſanguinem uti proprium eſt iræ ac furoris) è corporis penetralibus, ad extima propellant, ut hoſtem ſibi obvium proſternant, ideòque in pugnâ proſtrati, ac cœſi, ſicuti vultu, licet mortui, adhuc furorem & minas ſpirant, ſic genitalia, ob ſpiritus inibi captivos detentos, poſt mortem convulſa retineant? Longè profectò diverſam faciem eſſe eorum, qui ex morbo aliquo, ſive acuto, ſive chronico, ſuis in ſtragulis occumbunt, ab iis qui violenta morte intereunt, multoque magis

[*a*] Ep. 23.

Digitized by Google

magis, qui Martis Victimæ in acie mactantur, satis perspectum est. De Milite Romano in Cannensi prælio narrat (*a*) *Valerius Maximus*, qui cùm mutilus ad retinenda arma inutiles manus haberet, spoliare se conantis, *Numidæ* cervicem complexus, os, naribus & auribus corrosis, deforme reddidit, inque plenæ ultionis morsibus expiravit.

Isthæc mihi communicata referre lubuit, iis non solùm, ut reor, quibus medicinam in Castris facere volupe sit, usui futura, sed iis quoque, qui in Civitatibus, & Oppidis medicæ praxi addicti sint: etenim, bellicâ tempestate Provincias, & regna vexante, cùm persæpe contingat, ut militares copiæ ab æstivis expeditionibus in proximas Civitates & Oppida ad hybernandum se recipiant, facilè hujusmodi occasione, morbi Castrenses currandi occurrunt. Annis alapsis, cum Militiæ Germanæ hisce in regionibus hyberna Castra statuissent, Febres, & Dysenterias, quales apud Auctores leguntur, mihi observare contigit, multosque præclaros Viros scio interiisse, quibus à *Medicis* militaris medicinæ, & genii castrensium morborum ignaris, administrata sunt intempestiva remedia, ut Venæ sectiones & valida purgantia, potissimâ indicatione miasma illud virulentum, & efferum perdomandi, & per cutis spiracula eliminandi, vel neglectâ, vel ignotâ. Experientia itaque rerum magistra, in curandis hujusce indolis morbis, tali methodo procedendum ostendit. Quotiescunque igitur se se offerat occasio, consulendi citati Scriptores, *Mindererus*, & *Screta*, ac D. L. *Antonius Porcius*. Penes (*b*) *Helmontium* quoque Febris cujusdam, fit mentio, quæ totam suam tragœdiam, sine ullo caloris sensu peragit, quam Febrem Castrensem appellat, de cujus Febris ingenio, & more quædam leguntur scripta apud (*c*) *Regnerum Graaff*, *Cornelium Bontekoe*, *Ettmullerum*, & alios. Omnes itaque, (*d*) qui hac de re scripsere, unanimi ferè consensu, observavi horum affectuum causam in acidum volatile, corrosivum, efferum, realgarinum referre, ideòque hujusmodi venenum invertendum, infringendum, ac potissimùm Salium volatilium usu, per glandulas cutaneas abigendum.

[*a*] l. 3. c. 2. [*b*] De Feb. cap. 1. (*c*) de Suc. Panc. [*d*] Diatri. de Feb. T. p. c. 17. de Feb.

Digitized by Google

DE LITERATORUM MORBIS

DISSERTATIO.

Diatribæ huic meæ de Morbis Artificum, Dissertationem hanc de p. n. affectibus, quibus premi solent Literarum Professores, adnectere non improprium duxi, his enim idem obvenit, quod Mechanicis Artificibus, ut unde bona multa, inde non pauca mala proveniant. Perpaucos nimirum existimo eas esse, qui solius amore Virtutis Literis operam dare velint, nec animo præsumant honores, dignitates, & magnos quæstus, quos honorarii titulo decorant, adeò verum est, quod dixit (a) *Aristophanes* sublatâ è Mundo paupertate & Pluto, omnia eversum iri, nullumque Sapientiæ, & cæterarum artium cultorem fore; hæc sunt illius carmina, dum Paupertatem sic loquentem in Scenam inducit:

εἰ γὰρ ὁ πλοῦτος βλέψειε πάλιν διανέμειθ' ἴσον ἑαυτὸν,
ὁ τι τέχνῃ ἐστ' ἀνθρώπων, ὁ τι σοφίαν μελετᾷ.
ὐδεὶς, ἀμφοῖν δ' ὑμῖν τούτοιν ἀφανισθέντοιν, ἐθελήσει
τὶς χαλκεύειν, ἢ ναυπηγεῖν, ἢ ῥάπτειν, ἢ τεκτοσυνεῖν,
ἢ σκυτοτομεῖν, ἢ πλινθουργεῖν, ἢ πλυνεῖν, ἢ σκυτοδεψεῖν,
ἢ γῆς ἀρότροις ῥήξας ἄπεδον, καρπὸν δημῆς θερίσασθαι,
ἢν ἐξῇ ζῆν ἀργοῖς ὑμῖν, τούτων πάντων ἀμελοῦσιν.

quæ carmina latinè sic reddidit Andreas Divus Justinopolitanus:

Si enim Plutus videbit iterum, dividetque aqualem se ipsum,
Neque artem hominum, neque sapientiam exercebit
Nullus; ambobus autem nobis his destructis, volet
Quis aris esse Faber? vel naves facere? vel suere, vel rotas facere?
Vela coria incidere? vel facere muros, vel lavare, vel pelles tingere?
Vel terræ aratris rumpens campum, fructum Cereris metere?
Si liceat vivere otiosis nobis, hæc omnia negligentibus.

Ut

(a) in Plut. Act. 4.

Digitized by Google

Ut plurimùm ergo qui ingenio valent, ſi egeſtas premat, ac ſpes affulgeat divitias comparandi, literarum ſtudio totos ſe dedunt, ſibique ſplendidum cenſum parant, necnon multam exiſtimationem apud Nobiles Viros, quibus poſtea ad Literatorum fores pulſandum, ut conſilia expoſcant. Verùm Literarum cultura licet uberem opum, & gloriæ meſſem reddat, tribulos quoque, ac improbam malorum ſegetem, ſuis Cultoribus non rarò progerminat. Literati ergo homines, qui, ut ait (*a*) *Ficinus*, *quantùm mente, & cerebro negotioſi ſunt, tantùm corpore otioſi ſunt*, omnes ferè vitæ ſedentariæ incommoda, demptis *Medicis Clynicis*, ſubeunt. Nihil notiùs, quàm Hominem ſedendo, Sapientem fieri; totâ ergo die ac nocte ſedentes, inter literarum oblectamenta, corporis damna non ſentiunt, donec non intellectæ morborum cauſæ, ſenſim obrepentes eos lectis affixerint. Jam ſuperiùs innuimus, quas noxas inferat Sellularia vita, quare circa id, non ultra immorabor.

Vitæ quoque Stataríæ incommoda, non rarò experiuntur Literarum Profeſſores, multos enim ex iis, paſſim viſere eſt, qui, ut ſedentariæ vitæ, quæ tam malè audit, evitent damna, *in contraria currunt*, dum ad multas horas, ac totos ferè dies, ſtant erecti libros evolvendo, quod non minùs, imò forſan magis noxium, quàm ſi ad opus ſuum ſedendo incumberent.

In univerſum porrò, Literati omnes ſtomachi imbecillitate laborare ſolent. *At imbecilles ſtomacho, quo in numero magna pars urbanorum, omneſque penè literarum cupidi &c.* ajebat (*b*) *Celſus.* Nullus enim ferè eſt, qui ſeriò literarum ſtudio det operam, ac de ſtomachi languore non conqueratur; dum enim Cerebrum concoquit ea, quæ ſciendi libido, & Literarum orexis ingerit, non niſi malè poteſt concoquere Ventriculus ea, quæ fuerint ingeſta alimenta, diſtractis nempè ſpiritibus animalibus, & circa intellectuale opus occupatis, vel iiſdem ſpiritibus non adeò pleno influxu, uti opus eſſet, ad ſtomachum delatis, propter fibrarum nerveārum, ac totius nervoſi ſyſtematis in altioribus ſtudiis validam contentionem. Quantùm enim ad Viſcerum omnium naturales functiones ritè obeundas conferat, ſi non ſucci nervei, de

[*a*] de Stud. Val. tu. c. 3. (*b*) l. 1. c. 2.

Digitized by Google

quo adhuc non ſatis conſtat, ſaltem ſpirituum animalium influxus, ex partium paralyſi laborantium contabeſcentia, ſatis liquet; quamvis enim ob perennem arterioſi ſanguinis affluxum, vitali ſucco fruantur, attamen humore illo, ſeu quidquid ſit illud, quod per nervos ad eas defertur, orbatæ, gracileſcunt.

Hinc ergo cruditates, flatuum ingens copia, corporis totius pallor, & macies, partibus geniali ſucco defraudatis, ſummatim omnia damna, quæ cacochyliam conſequuntur, ortum ducunt. Sic Studioſi paulatim, licet Joviali temperamento præditi, ſaturnini, ac melancholici fiunt; ſic dici ſolet, melancholicos eſſe ingenioſos; at forte aptiùs, ingenioſos fieri melancholicos, ſpirituoſiori nempe ſanguinis parte, circa mentis opera abſumpta, magis verò fœculentâ ac terreſtri intus relictâ.

Non ibo tamen inficias, quin ad id multum conferat corporis temperies, ad melancholiam pauliſper vergens, cum moderatâ cœterorum humorum mixturâ. Varias quidem cauſas, affert (*a*) *Ficinus* in libro, quem in Studioſorum gratiam conſcripſit, quare Literati melancholici ſint, vel fiant, quarum alias ex Aſtronomiâ, cui potiſſimùm erat addictus, deducit, alias ex naturali philoſophiâ; quæ omnes ad vehementem vitalium ſpirituum motum, & diſſipationem referuntur, unde ſanguis ater efficitur. Melancholicis ergo paſſionibus obnoxii ſunt, ut plurimùm literarum Profeſſores, eòque magis, ſi à primordiis tale temperamentum ſortiti fuerint; ſic habitu graciles, luridi, plumbei, moroſi, ac ſolitariæ vitæ cupidi, obſervantur, qui verè Literati ſunt.

Oculorum imbecillitati præterea obnoxii paulatim redduntur; legentes ſiquidem, & ſcribentes, intento obtutu non poſſunt, quin Viſionis læſionem perſentiant, quod malum fovent, dum literas minutas ſcribunt, quod familiare eſt iis, qui prompti ſunt ingenii. Curioſum certè eſſet, ſi veritati congrueret, id quod proponit (*b*) *Ariſtoteles*, quare, qui luſcioſi cognominantur, literas minutas ſcribere conſueverint; mirum eſt, inquit, *ut qui obtuſi ſint oculis, rem faciant, quam eorum facere intereſt, qui acumine valeant oculorum*; varias hujus rationes affert, ſicuti & (*c*) *Plempius*, qui ait, ſe aliquan-

[*a*] l. 1. c. 3. (*b*) Se 31. Prob. 8. & 15. (*c*) lib. 4. Ophtal. c. 42.

Digitized by Google

quandò dubitaſſe, quin hæc affectatio quædam eſſe poſſet, ut ſani, & vegeti viſus eſſe viderentur. Verùm ego non paucos *Myopes* novi, qui ſatis amplis literis ſcribere ſoleant. Indubium tamen eſt, quòd qui minutiùs ſcribere conſueſcant, ſibi curtiorem viſum reddant, & *Myopiam* ſibi paulatim adſciſcant; ſic etenim Oculus aſſueſcit, ad proxima ſolùm videnda, ac retina ex tali aſſuefactione, in ſitu à pupillâ magis remoto obfirmatur, atque obdureſcit, adeò, ut mobilitas illa, quam oculo impertita eſt Natura, aboleatur.

Affectu quoque *Myopiæ* contrario interdum laborant, qui ſcriptioni, ac lectioni nimis addicti ſunt, adeò ut temporis progreſſu, objecta ab oculo longè remota, tenere iis neceſſe ſit, quod vitium Senibus familiare eſt; etenim cum incurvi, ac proni ſcribant ac legant, facilè humor cryſtallinus ad pupillam prolabitur, eamque obturat, ac cœcitatem inducit. Hanc eſſe cauſam, quare in Equis, aliiſque animalibus frequentiùs viſionis noxæ contingant, ait (*a*) *F. Platerus*, cùm enim prona incedant, oculi humores ad anteriora ſenſim feruntur, ibique ſubſiſtunt.

Præterea Literarum Studioſi, cùm legendo, & ſcribendo, capite, ac pectore inclinato libris incumbant, Ventriculum, & Pancreas comprimunt, ex qua compreſſione ſtomachus oblæditur, & ſucci pancreatici, per ſuos ductus curſus inhibetur, unde poſtea Viſcerum naturalium œconomia perturbatur; hanc ſucci pancreatici interceptionem, ob talem corporis ſitum advertit (*b*) *Dolæus*, in hypochondriacis affectibus valdè noxiam. Nephritis quoque & Arthritis, quæ Vitæ ſedentariæ perdiſequæ ſunt, Literatorum morbis comites ſe jungunt; perrarò autem, quis arthriticus eſt, quin fiat nephriticus, non tam, quòd in Arthriticis lecto, ſeu ſellæ affixis lumbi ac renes, ob aſſiduum decubitum, & ſeſſionem graviter fatigentur, quàm quod utriuſque affectus eadem ſit materialis cauſa. *Eraſmus* (*c*) in quadam Epiſtola ad amicum ſuum arthriticum, poſtquam multùm de ſuo Tortore, calculo nempè, quem geſtabat in renibus, conqueſtus eſſet, ſcripſit, ſe & amicum illum eſſe af-

(*a*) Tom. 1. Prax. Med. c. 7. (*b*) Encycl. Med. l. 3. de Morb. Abd. c. 11. [*c*] Vid. Beverov. de Ren. Cal.

fines, imò cognatos; duarum quippe Sororum Maritos, ac illius Uxorem ſibi intimè jungi, abſque ullâ adulterii ſuſpicione.

Nulli porrò præ cœteris Literarum Profeſſoribus, ſtudiorum laboribus magis atteruntur, quàm qui Operum editionem in publicum moliuntur, nominiſque ſui immortalitatem, in animo habent inſculptam; de iis tamen loquor, qui verè ſapiunt, nam complures ſunt, qui ſcribendi cacoëthe detenti, rerum malè conſarcinatarum editionem, ac abortus potiùs, quàm maturos fœtus properant, non ſecus ac Poëtæ quidam, qui centum carmina compingunt, ſtantes *pede in uno*, ut ait *Horatius*. Vini ergo ſapientes, qui nominis ſui, famæ & exiſtimationi in longum tempus proſpiciunt, diurnis ac nocturnis laboribus ſe conficiunt, ut aliquandò pereant, antequam pariant. Non tam verò malè plectuntur in ſtudiis, qui ſolùm ſcire contenti ſunt, quod alii ſciverint, & ſcripſerint, optimumque cenſent, *aliena frui inſania*, ut ſcripſit *Plinius* de iis, qui novas Ædes nunquam fabricari velint, ſed ab aliis extructas lubentiùs emere, & incolere.

Quoniam *Plinii* facta eſt mentio, hic dictum illius memorabile ad rem noſtram ſpectans, quod multorum ingenia hactenus exercuit, ac torſit, præterire nefas ducerem; ſic ergo (*a*) *Plinius*. *Atque etiam Morbus eſt aliquis per ſapientiam mori.* Qualis ſit morbus iſte, de quo intellexerit *Plinius*, tot ſententiæ, quot capita. Varias doctorum hominum opiniones recenſuit Celeberrimus (*b*) *Gaſpar à Rejes* in Jucundarum Quæſtionum campo, ubi *Mercati*, *Mercurialis*, *Io: Pinedæ*, *Salmaſii*, *Dalechampii*, *P. Ludovici della Cerda*, aliorumque ingenioſiſſimas expoſitiones refert, ut apud eundem videre eſt, cùm nonnulli intelligendum velint, *Plinii* locum de morte in ſenili ætate, cujus propriâ eſt prudentia, ut *Mercatus*, alii de Quartanâ Febre, quæ ſapientiâ, ac quâdam veluti intelligentiâ, ſtatis diebus, & horis aggrediatur, ut *Io: Pineda*; alii in verbo mendum, ob Scriptorum incuriam, eſſe putent, & pro verbo illo, *per ſapientiam mori*, reponendum aliud, *per deſipientiam mori*, *ut Mercurialis* de Phrenitide; alii de divinandi facultate, quam nonnulli animam agentes interdum acquirunt, futura quædam poſt ſuum obitum prænunciantes, ut *P. della Cerda*; alii tandem ut modo citatus

[*a*] lib. 7. H. N. c. 50. (*b*) Quæſt. 100.

Digitized by Google

tatus *Gaſpar à Rejes*, de Paraphrenitide, diaphragmate vulnerato, vel percuſſo, eo quòd Veteres in hac corporis parte, Prudentiæ ſedem collocarent.

Tot Clariſſimorum Virorum ſuffragiis, meum, qualiſcumque ſit, calculum addere liceat; *Plinium* ſcilicet tot periculis, tot caſibus, tot morbis, quibus Vita noſtra continuò petitur, adnumerare quoque voluiſſe, cauſam occaſionalem, ob quam Mors perſæpè contingat, Studium nempè Sapientiæ, quæ ſuos Cultores, ad præproperam mortem non rarò perducit, ita ut morborum Claſſe, morbus ſit aliquis, quem *Medici* non adverterint, ſcilicet *per Sapientiam mori.*

Non poſſum quin in hanc rem auream *Platonis* ſententiam recenſeam, quâ mirificè explicatur, quomodo literarum ſtudium, varias ægritudines accerſat. Statuens ergo, (*a*) Vir ille Divino ingenio excellens, Hominis pulchritudinem, ac ſanitatem in commoderatione quadam, ac proportione inter Animam, & Corpus, ſic ſcripſit. *Quando Anima Corpore admodùm potentior eſt, exultatque in eo, atque efferitur, totum ipſum intrinſecùs quatiens languoribus implet. Quando etiam ad dicendum, inveſtigandumque collectis in unum viribus vehementer incumbit, liquefacit prorſus corpus, & labefactat; Denique cùm ad dicendum, diſſerendumque privatim, & publicè ambitioſa quadam concertatione contendit, inflammat Corpus, atque reſolvit; nonnunquam etiam deſtillationes, fluxuſque commovens, Medicorum plurimos decipit, cogitque illos contrarias cauſas judicare.* En quomodo Literati, qui

Ingentes animos angusto in pectore verſant,

dum intemperanter ſtudiis incumbunt, Corpora ſua, ad ſuſtinendas Animæ ac ſpirituum motiones inepta, morboſa efficiunt. Tam arcta verò lege conſortii fœderantur ad invicem Anima, & Corpus, ut omnia tam bona, quàm mala unius in alterum viciſſim corrivent, ac veluti, ex corporis nimia exercitatione, Anima ad mentis functiones langueſcit, ac torpet, ſic ob nimiam Animæ contentionem, circa Sapientiæ ſtudium, corpus marceſcat neceſſe eſt, abſumptis nempe ſpiritibus, communi ſcilicet Inſtrumento ad mare-

[*a*] in Timæo, p. 495.

Digitized by Google

materiales, & ſpirituales operationes ritè obeundas. *Labor articulis, carnibus cibus, ſomnus viſceribus, Animæ deambulatio, cogitatio hominibus.* Sic (*a*) *Artis Magiſter*; Omittam hic referre, quæ in hujus loci commento ſcripſerit *Galenus*, ac literis prodiderit *Valleſius*; *Cogitatio* igitur, ex *Hippocrate*, cum Animæ ſit propria exercitatio, atque in hoc toti ſint Literarum ſtudioſi, ſcilicet, ut cogitent ac meditentur (quandò noſtrâ hac ætate non deſint, qui totam Animæ eſſentiam in cogitatione conſtituant) fieri nequit, quin Corpus à ſuâ Rectrice deſtitutum, exorbitet, ac multas ærumnas non ſentiat, deſtillationes, ut ait *Plato*, membrorum torporem, atrophiam, ac præproperam Senectam.

Hæc in univerſum patiuntur Literarum Profeſſores; ex iis tamen quidam ſunt, qui peculiaribus morbis vexari ſolent, uti Concionatores, Philoſophi continuo in ſcholis diſputantes, Advocati in Foro, ac præcipuè Patavini Profeſſores in Lyceo, qui ubi ab hyemis principio uſque ad finem veris, ab Exedris declamarint ad ravim uſque, ut ſtudioſam Juventutem inſtruant, tandem anxii & anheloſi palam faciunt, quàm graves noxas pectori inferat talis exercitatio, & quotcunque alii, qui circa vocis exercitium detineri ſolent. Hi enim Deſtillationibus, & Vaſorum in pectore ruptionibus, non rarò ſunt obnoxii. Politici verò, Judices, & qui Principum miniſterio ſunt addicti, ſtudiis, magnis laboribus, ac vigiliis attriti, inter hypochondriacos primas tenent, & in maraſmum paulatim prolabuntur. *Petri Xilandri*, Regis Catholici in Brabantiæ Curiâ Conſiliarii, elegantiſſima Epiſtola legitur, Operi *Fortunati Plempii* de Togatorum Valetudine tuendâ præfixa, ubi Magnus ille Juris Conſultus malorum ſuorum Iliadem, ac ærumnoſam vitam è Togâ contractam deſcribit. Ego equidem quotquot novi, tum in Romanâ Curiâ, tum aliis in locis, ac in Aulis Principum, celebres Juriſconſultos, ac Miniſtros, omnes obſervavi, mille morborum generibus malè mulctatos, & Profeſſionem, cui ſe addixerant, diris ejurantes.

Multò mitiùs verò cum *Medicis* res agitur, Clynicis tamen, & lecticulariis; quorum ſtudium præcipuè eſt, circa medicam praxim, & quotidianam Ægrorum viſitationem; hi enim non tot morbis

(*a*) 5. in 6. Epid.

Digitized by Google

morbis conflictantur, ac si aliquando ægrotant, non sedentariæ, aut statariæ vitæ, ut J. C. sed cursuali, causam acceptam referunt. Non semel profectò mirari subiit, quomodo grassantibus gravibus epidemiis, malignarum Febrium, Pleuritidum, aliorumque popularium affectuum, *Medici Clynici*, quodam veluti Artis privilegio, impunè incedant; quod non tam illorum cautelæ adscribendum putem, quàm magnæ exercitationi, & animi hilaritati, dum benè nummati lares suos repetunt. Ego certè nunquam *Medicos* observo, tam malè se habere, quàm ubi nemo malè se habet, quod præcipuè verum deprehendi hisce quinque annis elapsis, in quibus saluberrimæ constitutiones visæ sunt, & nihil Epidemicum apparuit. Non semper tamen impunè evadunt; etenim ob assiduos labores, & scalarum ascensum, multos ex his hernioſos factos novi. Similiter cùm dysenterici fluxus vagantur, aliquando & ipsi dysenterici fiunt, quod forte ipsis evenit, ob sessionem longam, coram ægro, ac miasma per os, vel aliam partem susceptum; quare satis cautè se gerunt, qui in dysentericorum curatione stantes, se expediunt, & sessionem suspectam habent.

Haud minùs malam morborum segetem, ex studiis suis referunt Poëtæ, Philologi, Theologi, Scriptores omnes, & cœteri Literati, circa mentis officia occupati. Poëtæ præsertim ob phantasticas Idæas, quas die, ac nocte in mente versant, attoniti sunt, morosi, graciles, uti illorum imagines ostendunt. *Areostus* noster, ut ipse in Satyris fatetur, valde gracilem habitum præferebat, ac si vultum illius depictum spectemus, Eremicolæ effigiem strigosam refert; idem ajunt de aliis Poëtis celebrioribus. *Ludovicum Castelvetrum*, Philologum satis celebrem, adeò gracilem fuisse ajunt, ut *Hannibal Carus* illius æmulus, nomine strigosæ Capræ illum subsannaret.

Eos porrò, qui ingenio magis præstant, ac uti ingeniorem Monstra prædicantur, quasi fato quodam, & fortunæ malignitate e vivis sublatos legimus. *Io: Picus*, Ingeniorum Phœnix, vix sextum lustrum egressus, immaturam mortem *Florentiæ* subiit, magno Reipub. literariæ damno, quamvis de illius morte varius fuerit rumor; creditum tamen est, id illi ob perpetuos labores, & nocturnas vigilias contigisse, ut mirum sit, quomodò superfuerit illi tempus

Digitized by Google

ad ſcribendum, cum tot Auctores legerit, veluti ex illius Operibus, quæ extant, videre eſt.

Mathematici porrò quibus animum à ſenſibus, & corporis ferè commercio ſejunctum eſſe neceſſum eſt, ut res abſtruſiſſimas, & à materialitate remotas contemplentur, ac demonſtrent, omnes ferè ſtupidi ſunt, ignavi, veternoſi, ac in humanis rebus ſemper hoſpites. Partes itaque omnes, ac totum corpus neceſſe eſt, veluti ſitu quodam ac torpore languere, non ſecus ac perpetuis tenebris damnatum. Dum enim mens ad huiuſmodi ſtudia intenta eſt, tota lux animalis in centro concluſa eſt, neque ad exteriora illuminanda diffunditur. In Profeſſoribus id genus locum profectò habet illud (a) *Hippocratis* Oraculum. *Lux Orco, tenebræ Iovi;* dum enim ſpirituum lumen in penitioribus partibus Cerebri volutatur, exteriora tenebris obſideri, ac torpere neceſſe eſt.

Verùm cùm tanti pro Reipublicæ bono interſit ſapientes ac literatos homines benè valere, equum eſt ut Literatorum valetudo ſarta tecta, quantùm fieri poſſit, ſervetur, ac quoties à ſuo ſtatu decidat, reſtituatur. Primo itaque conſulendi erunt Auctores, qui in illorum gratiam ſcripſere; uti *Plutarchus* de præceptis ſalubribus, *Marſilius Ficinus* de Studioſorum Valetudine tuendâ, qui liber apud nos ſatis obvius eſt, nec non *Fortunatus Plempius*, in laudato Opere de Togatorum Valetudine tuendâ: apud hos auctores elegantes medicamentorum formæ deſcriptæ leguntur, tum pro curatione, tum pro præſervatione à morbis, quibus exerceri ſolent. Regimen in ſex rerum non naturalium uſu, ut ajunt *Medici*, primas tenebit. Studeant primò, ut in Aëre puro, ac ſalubri degant, procul à ſtagnis, ac paludibus, ac Ventis Auſtralibus; ſiquidem hoc pacto puriores erunt Spiritus Animales, intellectualium operationum potiſſima inſtrumenta. Mirari Profectò nunquam ſatis potui, quare *Plato* non procul Athenis Villam Academicam delegerit parùm ſalubrem, imò peſtilentem habitam; in forſan idem conſilium illi fuerit, ac *D. Bernardo Abbati* Clarevalenſi, qui loca inſalubria pro more habuit deligere, in quibus ſua Monaſteria extrueret, ut ſic Monachos ſuos valetudinarios haberet, ideòque magis obſequentes, ac voluptatum illecebris minus obnoxios. Quæcumque fuerit mens *Platonis*,

(a) 1. de Diæta n. 5.

Digitized by Google

Platonis, indubium eſt à craſſo aëre obtundi; ac obnubilari Spiritus; iiſque in locis feliciora ingenia clareſcere, ubi aër ſincerior, ac magis temperatus, qualis eſt Neapolitanus, & antiquitùs *Athenis*: ſicuti ex adverſo in *Bœotiâ*, ob aëris craſſitiem Incolæ malè audiebant.

Ruſticari propterea, & aurâ liberiore gaudere, ac vario Vitæ genere uti, modò ruri eſſe, modò in Urbe, ipſis ſalutare eſt, frequentiam, & ſolitudinem ad invicem temperando, *illa enim noſtri, hæc hominum deſiderium facit.* Cavere quoque debent à validis Ventorum afflatibus, Auſtri, & Boreæ, ab hyberno frigore corpus, ac præcipuè caput muniendo.

Jam uſus obtinuit, ut Capillamenta ex alienis Capillis contexta, tanquam capitis Vaginæ, paſſim adhibeantur à quocumque hominum genere, tam Senibus, quàm Juvenibus, alioqui benè comatis. Experientiâ compertum eſt, ſalutare munimentum capitis eſſe, huiuſmodi capillatos galeros, quibus, vel ob ſenium, vel quamcunque aliam cauſam, crinibus nuda ſit calvaria; multiſque, qui fluxionibus ad fauces, ac dentes vexarentur, ſuaſor fui, ut hujuſmodi capillamentis, caput armarent, quo præſidii genere, multos vidi ab hujuſmodi fluxionibus ſanatos, qui alioquin prorſus edentuli facti fuiſſent. Neque id novum inventum eſt; nam apud antiquos mentio fit *Petaſi*, *Galeri*, *Galericuli*, qui pilei erant ex pelle, quibus ita erant crines conſuti, ut veram, non adſcititiam comam æmularentur; hujuſmodi operculo utebantur tum Viri, tum fœminæ, vel ut calvitium, vel canitiem cælarent, ut elegantiores in publicum prodirent. Sic (*a*) *Juvenalis* de *Meſſallinâ Claudii Uxore*,

Et nigrum flavo crinem abſcondente galero,
Intravit calidum veteri centone lupanar.

Et (*b*) *Martialis* de quodam calvo.

Hædina tibi pelle contegenti
Nudæ tempora, verticemque calvæ
Feſtivè tibi, Phœbe, dixit ille;
Qui dixit, Caput eſſe calceatum.

(*a*) Sat. 6. [*b*] lib. 12. Epig. 45.

Digitized by Google

Uſum ergo talium capillamentorum, noſtra hac ætate valdè familiarem, Literarum Profeſſoribus ſatis commodum, ac ſalutarem pro Capitis munimento ab Aëris injuriis, ac præſertim hyeme, exiſtimo, paucoſque jam video, ex omni Literatorum genere (ſi Religioſos Viros demas, quibus id ex Ordinis ſui inſtituto vetitum eſt) qui per Urbem non incedant benè capillati, ac, uti lepidè ait (*a*) *Plautus*, aliquantum ruffi, criſpi, & cincinnati. His addendum, quòd ubi Literarum Cultores, ut ut ſenes, ac ſilicernio proximi, ſe compros, nitidos, abrasâ barbâ, & cure curatâ, benè comatos in Speculo intuentur, in ſinu ſuo non parùm gaudent, ac vitam hilariorem degunt, ſibi de longævitate blandientes. Priſcis temporibus Literarum Profeſſores, Philoſophi, præſertim, de barbâ valdè promiſſa, ac de nudâ calvariâ, quaſi Sapientiæ documentis gloriabantur. Nunc mutatis vicibus, nullum ferè in ſecularibus Literarum Profeſſoribus viſitur Barbæ, aut canitiei veſtigium, tam culti, ac nitidi in publicum prodeunt. Succurrit in hanc rem celebre dictum illud *Ægyptii Sacerdotis* cum (*b*) *Solone* verba facientis: *O Solon, Solon, vos Græci ſemper juvenes eſtis, nec quiſquam è Græcia ſenex eſt.*

Experientiæ tamen, quæ tale capillitium Literatorum valetudini, ubi ad ſenium vergant, valdè commodum, & ſalutare oſtendit, ratio quoque concinit. Etenim ſi Naturæ providentiâ, Juvenum capita denſo crine munia ſunt, imò ab Uteri clauſtris, fœtus ipſi in mundanam Scenam prodire non ſolent, niſi capillati; necnon ſi Juvenes ætatis vigore præfervidi, comarum pondere non gravantur, ſed benè ſe habent, cur Senes, quibus nativus calor fatiſcit, adſcititio capillorum munimine, nudæ calvariæ non conſulant potiùs, quàm pileis, vel coriaceis, vel ſericeis? Refert (*c*) *Plempius*, *Marſilium Ficinum*, Philoſophum Platonicum, in pileolorum uſu valdè moroſum fuiſſe, ut pluries in die, prout Ventus flaret, vel aura calidior, vel frigidior eſſet, hoſce pileos permutaret, quod profectò noxium: quare capillamenta iſthæc magis ſunt ex uſu, ut quæ in Templis; & coram Principibus geſtare liceat.

Quod victum ſpectat; *Hippocratis* præceptum pro Oraculo habendum.

[*a*] in Captivis [*b*] Plat. in Tim. [*c*] de Tog. Val. in c. 3.

Digitized by Google

dum. *Sanitatis ſtudium eſſe, non repleri cibis.* A ſatietate igitur, inſuperque à ciborum varietate, cavere debent, ut quæ cacochyliam, & turbas in Ventre ciere ſoleant, ſiquidem, ut ait (*a*) *Horatius*:

cùm ſimul aſſis
Miſcueris elixa, ſimul conchylia turdis,
Dulcia ſe in bilem vertent, ſtomachoque tumultum
Lenta feret pituita.

Ventriculi ergo magna cuſtodia habenda, ne à functionibus ſuis aberret, ac totum corpus plectatur. Ad roborandum ſtomachum, laudat *Ficinus* Cinnamomum, & rerum aromaticarum uſum; noſtra hac ætate inter literatorum cupedias Cocholata, ſtomachi & ſpirituum ſolatium; ac profectò cum ſtudioſorum natura melancholica ſit, ſive nativa, ſive adſcititia, ac multo acido abundet, hujuſmodi potiones balſamicæ, & ſpirituoſæ acorem, tum ſtomachi, tum ſanguinis cicurare poterunt, & ad meliorem craſim perducere.

Quoad potum, Vinum cæteris potionibus præferendum; meracum laudatur, ſed modicum. Scio multos è Literatis ſuorum *Medicorum* conſilio, ut poſſent liberaliter ſe proluere, Vina alba, tenuia in uſu habere, quo pacto putant ſibi licere, ſine noxa bibere quantùm lubeat, quod certè non adeò tutum, ut putant. Vina hæc tenuia, æſtate præcipuè, aciditatem quandam adſciſcunt, quâ nihil perniciosiùs, ubi luxuriet acidum. *Præſtat*, ajebat (*b*) *Crato*, eos, qui Ventriculo debili ſunt, *potiùs parum Vini Ungarici, vel Malvatici bibere, quàm tenuia vina copioſa haurire.* De hujuſmodi Vinis ſcripſit quoque (*c*) *Helmontius*, quòd parùm Vini, multùm aceti contineat. Literarum itaque Cultoribus, Arthritide, Colica, Affectione hypochondriaca vexari ſolitis, qui affectus ex acido morboſo geneſim ſuam ducunt, neutiquam acidorum uſum, ſed ea, quæ illud infringant, convenire ſatis perſpectum eſt.

Quoad cæterarum rerum regimen; ut ſedentariæ, ac ſtatariæ Vitæ incommoda declinent, moderatâ corporis exercitatione, quotidie erit utendum, ſi tamen aër purus ac ſerenus ſit, & Venti ſileant; molles etiam frictiones, ad tranſpirationem tum ſervandam, tum promovendam, in uſum frequentiorem revocandæ; lava-

[*a*] l. 2. Sa. 2. [*b*] l. 2. Conſ. 27. (*c*) In Volup. Viven.

Digitized by Google

crum quoque aquæ dulcis, æſtate præſertim, quo tempore atra bilis literatos infeſtat, valdè ſalutare eſſet; ſit enim humorum acrimonia temperatur, & ſquallida Viſcera remolleſcunt. Tempus Balneationi magis opportunum erit veſpertinis horis, deinde cibum ſumere & cubitum ire, hic enim apud antiquos mos erat ac ordo. Sic *Homerus*:

Ut lavit, ſumpſitque cibum, dat membra ſopori.

Quoad tempus vacandi ſtudiis magis commodum, matutinum præcipuè commendari ſolet, non ita verò nocturnum, ac præſertim poſt Cœnam. *Monſtrum eſt*, inquit (*a*) *Ficinus*, *ad multam noctem frequentiùs vigilare, unde etiam poſt Solis ortum dormire cogaris*, & in hoc ait errare Studioſos permultos; varias autem rationes affert, quarum alias ex Planetarum poſitu, & configuratione, alias à motu Elementorum deducit, dum Aër, Sole occidente, craſſeſcit, nec non ab ipſis humoribus, dum noctu prævalet melancholia, ab ordine Univerſi, cùm dies labori, nox quieti ſit deſtinata, adeo ut hiſce omnibus literati ad lucernam lucubrantes contrariis motibus repugnent.

Verùm in hac re attendenda eſt cujuſque conſuetudo; cavendum tamen ex (*b*) *Celſi* monito, ne id poſt cibum ingeſtum fiat, ſed peractâ coctione. Eminentiſſimus *Cardinalis Sfortia Paliavicinus*, Vir doctiſſimus, totam diem literarum ſtudio ſine cibo largiebatur, mox cœnâ modicâ ſumptâ, ac ſtudiorum curâ ablegata, ſomno, & virium reparationi noctem totam impendebat.

Non deſunt tamen, qui nocturnum tempus diurno præferant & ſecretiores receſſus, & amica noctis ſilentia, ſtudiis magis opportuna exiſtiment. (*c*) *Euripidem* Tragœdiarum Scriptorem tradit *Gellius*, ſolitum in ſpeluncam quandam tetram, & horridam in Inſula Salamine deſcendere, quotieſcunque Tragœdiam aliquam meditaretur. (*d*) *Demoſthenes* quoque magnus ille Orator, in locum ex quo nulla exaudiri vox poterat, & à quo nihil proſpici poſſet, ſe recipiebat, ne aliud agere mentem cogerent oculi. Ubi autem lucubrandum ſit, non in anguſtis Cellis, & Muſæolis id agendum, uti ſolent nonnulli, hyeme præſertim, ne à frigore infeſtentur, ſed amplo

[*a*] de Stud. Valetu. l. 1, c. 7. [*b*] l. 1, c. 2. (*c*) l. 15. c. 20. (*d*) Quinti l. x. Inſt. de mod. ſcrib.

Digitized by Google

amplo conclavi, modò Corpus veſtibus benè ſit munitum; fumus enim Lucernæ, nec non halitus è corpore, ac per os jugiter expirantes, anguſtum ſpatium citò replent, & aërem reſpirationi minùs idoneum, imò noxium reddunt, caput ſimul gravando, multòque magis, ſi candelis ſebaceis utantur, quæ ſuo nidore, & fumidâ exhalatione ſtomachum, & cerebri anteriores ventriculos inficiant, quod maximè cavendum monet *Plempius* in Opere laudatiſſimo, de Togatorum Valetudine tuendâ. Oraculum illud (*a*) *Hippocratis*, quo laudatur *Somnus in frigore cooperto*, in hac quoque re locum meritò habet; ſicuti enim, ex doctiſſimi *Valleſii* interpretatione, ſalubrior eſt ſomnus in amplo conclavi, ſed corpore ſtragulis benè contecto, ob purioris Aëris inſpiratum, ſic Studioſis Viris conducibilius eſſe crediderim, ſi in amplo potiùs, quàm anguſto Muſæo, ſeu Hypocauſto, ad ſtudia incumbant, rigenti licèt hyeme, ſed cooperti, ut ait *Hippocrates*.

Cùm verò ex ſuperiùs recenſitis morbis decumbunt, ut nephritide, colicâ, arthriticis doloribus, qui ſunt ſtudioſorum Cruces, ad ea remedia confugiendum, quæ hujuſmodi affectibus ſunt magis propria, & quorum apud Scriptores magna eſt ſupellex, cùm remediorum formulis Tractatum hunc meum infarcire mihi non fuerit animus.

Quia verò Literati, ut plurimùm moroſitatem familiarem habent, ac *Medicos* perſæpè interpellant, urgentque ut remedia ipſis præſcribant, ac præcipuè purgationes, & ſanguinis miſſiones, idcircò in hac re non parvi momenti, proferam, quæ experientia, & obſervatione ſalutaria deprehendi. Mihi ergo compertum, Literatos homines multò faciliùs purgationes etiam validas, ac repetitas tolerare, quàm ſanguinis miſſionem, licèt parcam, atque huic obſervationi non parùm congruit ratio; Etenim cùm illorum ſtomachus, ob noctes inſomnes, ob ſpirituum ad alias partes abductionem, ob ſtudiorum intemperantiam, acidis cruditatibus ſcateat, cathartica medicamenta, licet valentiora, ab acido illo luxuriante enervantur, quæ ſi nimis blanda ſint, turbas potiùs cient, nihilque educent; circumſpectum tamen *Medicum*, qui habitum, vires, morbum ægrotantis perpendat, hæc omnia expoſcunt. Id quoque in Pueris obſervamus, qui ob acidi ſibi familiaris exuperan-

(*a*) 4. in 6. Ep. t. 13.

Digitized by Google

rantiam, valida purgantia perſæpè eludunt. Nihil eſt autem, quòd Catharticorum vim alkalicam magis infringat, quàm quæ ex acidorum familiâ ſunt deſumpta. Venæ ſectio autem, ut ut parca, illorum vires atterit, ac ſpiritus ob vigilias & ſtudiorum labores evanidos, facilè exolvit. *P. Gaſſendum*, Philoſophum Celeberrimum, ob pluries repetitam Phlebotomiam, ut mos eſt apud Gallos, periiſſe, in ejuſdem vitâ legimus.

Obſervatione dignum eſt, Religioſorum Ordinum Literatos Homines, macilentos, valetudinarios, familiares habere purgationes, & vomitiones ex pulvere Cornacchini, Calice emetico, & ſimilibus, non ſine euphoriâ; horrere autem, cùm de Venæ ſectione agitur, ut qui ſatis norint, illud, quod magis illos infeſtat, ſaburram humorum eſſe, in ſtomacho ſtabulantem, ac vitale robur, quod ineſt ſanguini, languidum eſſe, ac effœtum.

Incumbant ergo ad Sapientiæ Studium Literarum Profeſſores, ſed cum moderamine inculpatæ tutelæ, nec tam ſedulo circa animi cultum occupati ſint, ut corporis curam negligant, ſed bigæ medium quaſi libramentum, ſuſtineant, adeò ut Anima, & Corpus fideli contubernio, veluti Hoſpes, & Hoſpitator, mutua officia ſibi præſtent, neque ad invicem ſe conterant.

Scitè quidem ac lepidè *Democritum* dicere ſolitum (*a*) *Plutarchus* tradit, *quòd ſi Corpus, & Anima diſceptarent ad invicem de damno dato, dubium fore, quis ſit damnoſior, Hoſpes, an Hoſpitator.* Ac profectò inter utroſque perrarò juſta reperitur moderatio; etenim ſi corporis robori nimis ſtudeamus, illud faginando, humo affigimus *divinæ particulam auræ*; ſi ingenio excolendo ac ornando toti ſimus, corpus contabeſcit, rectè igitur monebat *Plato*, ne corpus abſque animo, & animum abſque corpore exerceamus. Locum hunc claudam lepidâ narratione *Plutarchi* ex libro de Præceptis ſalubribus, quem in Studioſorum; & Politicorum gratiam ſe conſcripſiſſe profeſſus eſt, *Atqui*, ait ille, *Bos conſervo ſuo Camelo, qui parte oneris ſublevare eum nolebat; Tu verò, inquit, & omnia hæc mea brevi portabis, quod mortuo eo contigit. Haud aliter accidit animo, qui dum paululùm laxare, & remittere abnuit corpus, quod id requirit, mox febre aliqua, aut vertigine ingruente, dimiſſis libris, diſputationibus, & ſtudiis, unà cum illo ægrotare, & laborare compellitur.*

[*a*] de Præcep. Salub.

DIA-

Digitized by Google

DIATRIBÆ DE ARTIFICUM MORBIS SUPPLEMENTUM.

LECTORI BENEVOLO.

ISTud quod modò habes Libro meo de Morbis Artificum, Mutinæ olim impresso, additamentum, siquid in eo est, quod oblectet, Patavino Typographo hoc ipsum debes, Lector Benevole; hic enim cum persæpè audiret à studiosa Juventute, aliisque Doctis Viris, interdum etiam per literas Librum hunc meum expeti, & exquiri, neque apud me, nec uspiam, cunctis exemplaribus distractis, reperiri, pluries à me petiit, ut novi aliquid Operi edito de eadem materia adjicerem, non exiguum enim opere precium, ut dici solet, me facturum ajebat, si Libro meo suis Typis recuso, aliquid fuisset adjectum, quod emptores alliceret. Illius petitioni satisfacturum pollicitus sum, si à publicis occupationibus, & quod magis refert, à malis, quibus ob improsperam valetudinem persæpè conflictor, otium ullum daretur. Sed cum in illius Bibliopolium pedem immittere non possem, quin memoria mea refricaret, quod fueram pollicitus, decrevi tandem illum voti sui compotem facere, ac simul datam fidem meam absolvere. Hisce igitur æstivis vacationibus, omnibus iis sepositis, quæ præ manibus habebam, ad exquirendos novos Artifices, illorum tabernas lustrando, animum adjeci. Hanc itaque Diatribam de Morbis Artificum conscripsi, cui addidi Dissertationem de Virginum Vestalium Valetudine Tuenda; magis quidem è re fuisset de illarum morbis disserere; ast id cùm plus temporis atque attensionis exigat, si otium dabitur, alias forsitam exequar. Tu interim Lector Benevole hisce meis laboribus fruere, & Vale.

Digitized by Google

DE TYPOGRAPHORUM MORBIS.

CAPUT PRIMUM.

ARte Typographicâ veteres caruiſſe, cùm omnia per notarios, & amanuenſes peragerentur, ſatis conſtat, Ars enim hujuſmodi Seculi decimi quarti fuit inventum, de quo quis dubitare poſſit, num plus damni, quàm utilitatis Mundo intulerit. Certum eſt, cùm primò Ars iſta Mundo innotuit, ac in uſu eſſe cœpit, multis hominum millibus ademptum fuiſſe commodum captandi lucri, & familias ſuas alendi, Monacis quoque detrimento fuiſſe, qui poſt Sacra Miniſteria, tempus in conſcribendis exemplaribus, nec ſine quæſtu aliquo, honeſtâ occupatione impendebant. In *Turcico Imperio* locum adhuc non obtinuit Ars iſta, imò ut in ſuis Epiſtolis, refert *Cornelius Magnus* Parmenſis celebris per Orientem peregrinator, cùm de hac Arte introducendâ Conſtantinopoli in Divano ageretur; idque per civitatem evulgatum fuiſſet, parùm abfuiſſe quin popularis tumultus excitaretur. Multa pro utrâque parte afferri poſſent, legendus *Trajanus Bocalinus*, in ſuis Parnaſſi Novitatibus, qui refert Artis Typographicæ inventorem, Parnaſſum magno faſtu ingreſſum, ut intra illum literatorum cœtum exciperetur, aſt tanquam bonarum artium corruptorem turpiter inde ejectum. Sed hæc miſſa faciamus, & ſicuti munetis noſtri eſt, de morbis, quibus Typographi in opere ſuo ſunt obnoxii diſquiramus.

Duplex itaque eſt illorum genus, unum eorum, qui ferè ſemper ſedendo characteres metallicos, ex ſuis loculis ſeligunt, & verba componunt, ſeu eoſdem characteres, cùm uſum amplius non habent diſgregant, & in ſuis loculamentis reponunt, idque præcipuum eſt illorum opus. Aliud verò genus eſt illorum, qui prælo addicti ſemper ſtant, & ambis manibus inſtrumento quodam ex alutâ conflato, & pilis impleto, atramento characteres diſpoſitos imbuunt, alter verò, dexterâ manu præli ſuperiorem partem movet, ac fortiter premit, ſicque temporis momento in chartâ

Digitized by Google

chartâ apparet impreſſum totum id, quod in characteribus ſimul compactis delireſcebat, ſicque rurſus eodem modo repetunt laborem hunc, donec totum opus juxta præſcriptum numerum fuerit abſolutum. Ingenioſum certè opus, ſi doctis Viris tantùm Libros ſuppeditaret, non iis qui ſcombros vendunt. Primum itaque genus, vitæ ſedentariæ addictum eſt, & conſectariè morbis illis, qui ſedentariam vitam conſequuntur, obnoxium eſt. Alterum vitæ ſtatariæ, & nimis laborioſæ, nam in hujuſmodi opere totum ferè corpus exercetur, unde hujuſmodi Operarii non poſſunt, quin laſſitudines, & magnas defatigationes perſentiant, ac ubi ad gravem ætatem pervenerint, illis neceſſe ſit hujuſmodi operi valedicere. Iis qui ſedendo manus exercent, alia incumbit calamitas, quod dum oculos in characteres illos atri coloris ſemper habent intentos; viſu imbecillitatem paulatim contrahunt, unde iis, quibus bona oculorum conſtitutio non eſt, lumina hebeſcunt, cum ſuffuſionibus, & aliis oculorum morbis. Novi ego duos fratres Typographos, oculos, ex ſuâ naturâ magnos & prominulos habentes, quibus neceſſe fuit artem deſerere, ne cœci omninò fierent. Memini, quòd cùm aliquandò ad quatuor circiter horas, apud Typographum ſediſſem, pro cujuſdam mei Operis correctione, poſtea è Typographiâ egreſſum oberrantes in oculo, atque etiam per noctem in phantaſiâ habuiſſe imagines illarum machinularum, quas fortiter eram intuitus. Ex continuo itaque, & fixo intuitu, in atros illos characteres, ſeu componendo, ſeu compoſitos diſſolvendo, tonus membranarum, & fibrarum oculi valdè labefactatur, pupillæ præcipuè, undè mirùm non eſt, ſi oculorum morbos patiantur. Ipſimet Typographi referunt, quod ubi totâ die ad opus ſuum incubuerint, è tabernis egreſſi, ſibi videantur, noctu etiam, eoſdem characteres in imaginatione impreſſos, ad multas horas obverſari, donec ab aliarum rerum ſpeciebus, illorum imagines deleantur.

Præter hoſce oculorum morbos, aliæ quoque iis calamitates ſuperveniunt, uti febres continuæ, pleuritides, peripneumoniæ, & alii pectoris morbi; cùm enim Typographis neceſſe ſit, hyemali tempore totâ die in locis benè clauſis, & in hypocauſtis degere, ſi operari velint, & chartas impreſſas exſiccare; ubi poſtea

ab hiſce locis tepentibus, ad aërem externum frigidum exeant, facili negotio iis contingunt cutis conſtipationes, & improviſa perſpiratus læſio, unde præſtò ſunt ſupra memorati affectus. Maximè verò hiſce morbis obnoxii ſunt, qui ad torcular exercentur, cùm enim ad opus hujuſmodi magno brachiorum, & totius corporis molimine opus ſit, iſti non rarò ſudore aliquo perfuſi, è Typographiâ pedem emittunt, ſicque morbis obviam procedunt.

Hiſce Artificibus Reipublicæ literariæ miniſtris, quamnam opem afferre poſſit Ars Medica, ſeu quod præſervativum proponi poſſit non video, niſi ipſos monendo, ut ſibi in hujuſmodi opere temperent, & aliquod diei horas labori ſuffurentur, & cùm hyeme è Typographiâ exeunt, benè palliolati domos ſuas repedant. Iis qui ad tabulas componendo aſſident, bonum erit, conſpicillis uti, ut oculorum tonus minùs fatiſcat, adſpectum etiam aliò avertere, eoſdem leviter manu confricare, ad ſpiritus torpentes excitandos, aquâ Euphragiæ, Violariæ, & aliis ſimilibus, eos abluere. Cœterùm cùm ab acutis morbis corripiuntur, ſuis & propriis remediis illis erit ſuccurrendum. Ad feliciorem tamen curationem obtinendam, bonum ſemper erit, *ſi Medicus* ſciat, quam artem exercere ſit ſolitus, quem curandum ſuſcepit.

De Scribarum, & Notariorum Morbis.

CAPUT II.

LOngè majorem apud Veteres fuiſſe Scribarum, & Notariorum numerum, quàm noſtris temporibus, ob Artis Typographicæ inventum, ſatis conſtat, multos tamen in ſingulis Civitatibus, & Oppidis eſſe, qui ex ſolâ ſcriptione ſe, & familias ſuas ſuſtentant, norunt omnes. Scribas, & Notarios ſervos fuiſſe ut pluriimùm, ſeu libertos, ſatis fusè oſtendit *Roſinus*. Notariorum autem nomine haudquaquam hic intelligi velim eos, qui noſtris temporibus Codicillos, & Teſtamenta condunt, quos Notarios vocamus, ſed eos qui per parvas quaſdam notas, artem callerent celeriter ſcribendi, quos proprerea Notarios appellabant. Sic *Plinius*, ut in ejuſdem vitâ refert *Plinius Nepos*, pro more habebat quotieſcunque iter faceret, *ad latus*

Digitized by Google

latus Notarium habere cum Libro, & pugillaribus, cujus manus hyeme manicis muniebantur, ut ne Cæli quidem asperitas, ullum studiis tempus eriperet. Hisce temporibus Ordinis Civilis sunt hujusmodi Scribæ, quos in Curiâ apud Magistratus, in Officinis Mercatorum, & in Aulis Principum, ad rationaria conscribenda pretio conductos videmus; quibus itaque morbis obnoxii sint, hujusmodi Operarii pervestigemus. Tria sunt unde scribis istis morbosi affectus provehiunt, primùm continua sessio, secundùm manus perpetua, & eodem semper tenore motio, tertiùm mentis attentio, ne Libros erroribus conspurcent, seu dominis suis damno sint in addendo, subducendo, aliisque Arithmeticæ operationibus. Quos morbos secum afferat continua sessio, facilè est cognoscere, viscerum enim obstructiones, uti Hepatis, Lienis, Stomachi crudirates, crurum torporem, aliquam reflui sanguinis remoram, & malos habitus; summatim beneficiis carent, quæ à motu moderato obtinentur, non enim etiam si velint, vacat ipsis exerceri, cùm pretio conducti sint, illisque necesse sit, totâ die scriptioni incumbere. Necessitas porrò calamo chartam exarandi, non levem in manu, & toto brachio infert defatigationem, ob assiduam musculorum, & tendinum ferè tonicam tensionem, unde fit, quòd temporis progressu dexteræ robur fatiscat. Novi ego hominem professionem Notarium, qui adhuc vivit, hic toto vitæ suæ tempore assiduus fuit in scriptione, ex quâ non parùm lucri illi accedebat; hic primò quidem conqueri cœpit de magnâ lassitudine totius brachii, quæ nullo remedio potuit tolli, tandem à Paralisi absolutâ, totum brachium dexterum occupatum est. Ut damnum repararet lævâ manu, ad scribendum cœpit assuescere, sed post aliquod tempus ipsa quoque eodem morbo correpta est. Quod verò hisce Operariis crucem figit, est fortis & assidua animi intentio, in hoc enim opere cerebrum totum, nervos, fibras, in magnâ contentione esse necesse est, & exinde atoniam subsequi; Hinc cephalalgiæ, gravedines, raucedines, fluxiones in oculos, ob fixum in chartam obtutum, quales effectus magis premunt ratiocinatores, & calculi magistros, ut vocant, quales sunt qui apud Mercatores operam suam locarint. In hoc censu quoque reponendi, qui à Secretis sunt Principum, quorum genio placere non ul-

ultima laus eſt, in conſcribendis enim literis, in magna animi tortura perſæpè ſunt, non ſolùm præ literarum multitudine, ſed quia vel Principis mentem non aſſequantur, vel quia Principibus pro arte ſit ad duos fines nolle intelligi, hinc fit, ut qui huic muneri ſe addixerit, non rarò diris Artem ſuam, & Aulam ſimul devoveat.

At quæ præſidia iis, qui aſſiduâ ſcriptione, tam gravia mala ſibi accerſunt, præſcribet Ars Medica? Primò quidem ad reſarciendum damnum, quod vita ſedentaria inferre poſſit, proderunt corporis exercitia, moderatè tamen, feſtis diebus, ubi ſacris rebus in Templis fuerit indultum; frictiones quoque frequentes, erunt ex uſu. Frictio contrarias habet vires, nam ut aiebat (*a*) *Celſus. Friction ſi vehemens ſit, duratur corpus, ſi lenis mollitur, ſi multa minuitur, ſi modica impletur*, quod tamen deſumpſit ab (*b*) *Hippocrate.* Si obſtructionis incipientis ſigna in viſceribus extent, non alienum erit, identidem corpus ſolvente aliquo expurgare, & univerſales purgationes Veri & Autumno inſtituere. Ad laſſitudinem verò brachii & manus dexteræ, eædem frictiones, ſed molliores, ex oleo amygdalarum dulcium, cui ad partis robur commiſceri poterit, modicum aquæ vitæ, conferre poterunt. Hyeme cavendum, ne ex frigore nimio manus torpeant, idcircò bonis chirotecis armandæ ſunt. Ad Caput præſervandum à malis, quæ illi perſæpè incumbunt, laudantur omnia Cephalica, ea præcipuè quæ ſale volatili prædita ſunt, ut ſpiritus ſalis Ammoniaci, qui ſolo odore potens eſt torporem excutere. Particulares etiam capitis purgationes inſtituendæ, Pillulæ Joannis Cratonis identidem ſumptæ commendantur, maſticatoria quoque & pharmica adhibenda, quæ ſternutamentum ciendo, humores ſeroſos è glandulis Cerebri excutiant; inter maſticatoria, Nicotianæ uſus moderatus egregiam præſtabit operam. Alvus quantùm fieri poſſit facilis & lubrica ſervanda, mollioribus cibis, & ſi non reſpondeat, cliſteribus ſollicitanda, nam ut ex (*c*) *Hippocrate. Ventris torpor, univerſorum confuſio, vaſorum immunditia Cerebri conſumptio.*

(*a*) Lib. 2. c. 14. (*b*) de Chir. offic. n. 11. [*c*] 3. in 6. Epid.

De

De Morbis eorum, qui apud Aromatarios, varia Plantarum semina Sacharo condiunt.

CAPUT III.

AD Mensarum delicias, & alios quoque usus, sacharo condiri solent, varia Plantarum semina, uti Amygdalæ, Pistacea, Pineæ, Fœniculi, Coriandri, Santonici semina, & recentes quoque fructus, res equidem, iis quibus parantur pergratæ, non ita verò iis qui illas parant, nam ex hujusmodi ministerio non levia sunt mala, quæ referunt. A laqueariis suspendunt amplum Craterem ex Orichalco, qui subdunt inconvenienti distantiâ catinum carbonibus accensis plenum, postea rebus condiendis in cratere positis, è vase superposito in debitâ distantiâ, sacharum liquidum guttatim per epistomium defluit. Duo ergo ministri, uti fieri solet *Venetiis*, ubi huic operi multùm incumbitur, cui aliis in locis unus tantum sufficit, craterem illum circumagitant, quo pacto candidâ crustâ operiuntur ea, quæ in cratere sunt posita. In hoc opere Ministri, non possunt quin totâ facie super illum craterem, calorem, & spiritus exhalantes, & si per totum diem in hoc opere exerceri velint, facili negotio magnas labes contrahent, uti cephalalgias, oculorum dolores, atque etiam graves anhelitus.

Tria sunt, quæ Operarios maximè infestant, Carbones accensi, Crater excalefactus, ac demum Sacharum ipsum Carbo ignis est productum, patentis lucidissimi proles nigerrima, cujus naturam licet potiùs admirari, quàm velle cognoscere. *Quid in Carbonibus*, ajebat (*a*) *Divus Augustinus* in Libro de Civitate Dei. *Nonne miranda est & tanta infirmitas, ut ictu lævissimo frangantur, pressu facillimo conterantur, & tanta firmitas, ut nullo humore corrumpantur, nulla ætate vincantur, usque adeò, ut eos substernere soleant qui limites figunt, ad litigatorem convincendum*, sed admiranda magis est illius pestifera vis, quâ temporis ferè momento hominem necat, nisi illi exitus liber pateat. Quâ vi id efficiat, cùm prunæ ardentes in loco etiam concluso, id non agant, inter res abditas adhuc est, hujusque potestatis suffocativæ, multa sunt

(*a*) Lib. 21. cap. 4.

Digitized by Google

ſunt exempla. Quàm graviter à fumo Carbonum afflictus fuerit, *Helmontius*, ipſemet refert in Jure duumviratus, ait enim, quod dum eſſet mediâ hyeme in clauſo cubiculo ſcripturiens, ob teſtam allatam carbonum, tam graviter percuſſum, ut vix è Muſæo exire potuerit, & paulò poſt in terram ſemimortuum cecidiſſe. Accuſat idem *Helmontius* has quoddam ſylveſtre in carbone latens, quod ſuſcitatur à ſulphure quodam inflammabili inibi concentrato. Crater ille, in quo ſunt ſemina, Cupri retinet vitium, Orichalchum enim conflatur ex cupro, & lapide calaminari. Vas itaque iſtud excandefactum, ſuum acorem expirat, qui ab Operariis excipitur; accedit tandem ſaccharum liquatum, quod ſeminibus ſuperaffunditur, & halitus ſuos corroſivos exhalat, qui eò magis ſunt acriores, quò ſacharum, quod ad condituram adhibetur, candidum eſt, & aquâ calcis repurgatum, niſi enim ea quæ condiuntur ſummum candorem præferrent, convivis in fine menſæ jam ſaturis, ſtomachum potiùs, quàm appetentiæ incitamentum facerent. Omnia hæc itaque conſpirant, ad graves noxas Operario inferendas, Cerebro, Oculis, & Pectori potiſſimùm, Caput enim graviter dolet, oculi ab ignis halitibus, tanquam ſpiculis punguntur ut rubeſcant, ac interdum inflammentur, anhelitus quoque læditur, ob inſpiratum aërem acribus particulis ſaturatum. Ut aliquæ cautiones hujuſmodi Operariis proponantur, primò curare debent, ut quantùm licet tale opus fiat in aperto loco, ad faciliorem hujuſmodi vaporum diffuſionem, operis interruptio ad aliquot horas ad aërem recentem hauriendum laudatur, quo tempore faciem aquâ abluere debent, & poſcâ fauces abſtergere. Ad Carbonum malignitatem emendandam, lubet remedium proponere, quod in uſu eſt apud omnes ferè Artifices, ubi per hyemem carbonibus accenſis in ſuis Officinis uti neceſſe ſit, fruſtum enim ferri inter carbones reponunt, ſic enim Carbonum virulentiam corrigi exiſtimant, forſan dici poſſet Spiritus illos malignos, carbonis in ferream ſubſtantiam vim ſuam exercere, ſive ferrum ipſum eoſdem abſorbere.

Digitized by Google

De Textorum, & Textricum Morbis.

CAPUT IV.

QUanti uſus imò neceſſitatis ſit ars textoria, vel ex hoc dignoſci poteſt, quod mortalium nemo, niſi aliquo opere textili nuditatem ſuam operiat; nec eſt, quod de naturâ conqueramur, quæ avibus pennas, cuique animali piloſum integumentum conceſſerit, ſolum autem hominem, nudum reliquerit; homo enim ingenium habet, & manus, quibus varia & diverſa veſtium genera ſibi contexat, non ad operimentum ſolùm, ſed ornatum quoque ac decorem. Ars texendi olim muliebre, ut plurimùm erat miniſterium, ut etiam Nobiles Matronæ, ab hujuſmodi opere non abhorrerent; ſic *Penelope*, Marito abſente, telam texendo, & redordiendo Procos eludebat. Apud (*a*) *Virgilium* legimus, *Æneam* in funere *Pallantis* occiſi, binas Clamides auro diſtinctas eduxiſſe:

Quas illi læta laborum,
Ipſa ſuis quondam manibus Sidonia dido
Fecerat, & tenui telas diſcreverat auro.

nunc ad ſolas manus plebejas textricum & textorum, ars iſthæc deducta eſt, multumque eſt, ſi Nobiles Mulieres ſuper telas acu pingere didicerint. Duplicem fuiſſe texendi rationem, tradit *Octavius Ferrarius* in Opere ſuo Eruditiſſimo de Re Veſtiariâ, unam antiquiſſimam, in qua Mulieres ſtantes texebant ſurſum verſus, & in altitudinem, alteram qua ſedentes & deorſum, hancque ait fuiſſe Ægyptiorum inventum, qui tramam trudebant in inferiorem partem, ſive ad pectus trahebant, modò ſedentes quidem mulieres texunt, ſed talis ſeſſio eſt, ut etiam quodamodò videantur ſtantes. Opus hujuſmodi certè laborioſum eſt, totum enim corpus exercetur, ambæ manus, brachia, pedes, dorſum, ut nulla pars ſit, quæ huic Operi eodem tempore non allaborer. Ruſticanæ mulieres hyemali tempore, quo vacant ab agrorum culturâ, in ſtatulis ſuis telas ex filo canabino, aut lineo conficiunt, & puellæ præſertim antequam nubant, quibus ars texendi pro dote eſt, turpe enim habetur, ſi ruſtica mulier artem hanc non calleat. Cùm ergo

[*a*] Æneï. lib. 11.

Digitized by Google

laboriosa sit ars ista, sua habet incommoda, & præsertim mulieribus, nam si gravidæ sint, facilè abortiunt, & fœtum excutiunt, unde postea multa mala superveniunt. Habitiores itaque, & robustas esse oportet textrices, quæ arti huic unicè se addixerint, alioquin ex nimio labore fatiscunt, & in grandiori ætate, artem hanc deserere coguntur. Ab hac tamen præter lucrum, id beneficii referunt, quod menstruæ purgationes, iis suo tempore faciles sint, perraro enim evenit, ut textrici mulieri supprimantur, imò interdum, iis in nimiâ copia profluant, si eo tempore texturæ, plus quàm decet incumbant, quare cùm juvenculæ mecum interdum conqueruntur, quòd iis non benè, nec suo tempore floreant menses, illas moneo, ut textrices, & operosas Mulieres potiùs quàm *Medicos* consulant. Cùm vix ab assumpto cibo, mulieres quæstus avidæ in textrinam redeant, damna non lævia stomacho & coctioni inferunt, ex motu enim illo nimis valido, & pectinis ad pectus adductione, perturbatur fermentatio, & chylus imperfectus cogitur subire lacteas, & cruditatibus massam sanguineam implere. Textores quoque panificio præsertim addicti, nisi robusti sint & lacertosi, graviter affligi solent, lassitudine præsertim brachiorum, dorsi, & pedum laborant. In panificio etenim propter magnam panni latitudinem, duo sunt homines, ad idem opus intenti, unus dextrâ manu naviculam, cum tramâ ad alterum transmittit, & alter siniltrâ manu eandem remittit, ambo postea magnâ vi pectinem ad pectus eodem tempore contrahunt. Panni textoribus aliud malum, quod Textricibus, quæ telas ex lino, cannabe, serico texunt, non advenit, ex materiâ quam tractant, solet accedere, lana nempè oleo imbuta, quæ semper pravum odorem spirat, sic illorum corpora malè olent, ac interdum etiam fœtet anima, oculi enim rubent, uti evenit in omnibus qui lanam oleo imbutam tractant.

Præsidium itaque ad mala antevertenda esset tam viris, quàm mulieribus in opere tam arduo moderatio; illud enim vulgatum *ne quid nimis*, nimis mihi placet; molles frictiones ad lassitudinem tollendam, ex oleo amygdalarum dulcium, brachiis femoribus, & cruribus, erunt ex usu. Panificibus, quantùm fieri potest corporis mundities procuranda, festis saltem diebus, puras vestes induendo,

do, lavacro odorato ex vino ablutis manibus, brachiis, & cruribus.

In textrinis ubi panificio incumbitur, quidam operarii sunt, qui pannos jam factos magnis, ac ponderosis forcipibus, totâ die attondent, quod ministerium certè laboriosum est, brachiis præsertim, & manibus, quare ipsorum quoque ratio habenda, & iisdem præsidiis succurrendum.

De Morbis, quibus obnoxii sunt Fabri Ærarii.

CAPUT V.

INter metalla, quæ hominum sagacitas è terræ viscеribus novit eruere, ferrum atque æs præcipuum habent usum, longè magis, quàm Argentum, atque Aurum, unde Mexicani, quibus pro Ferro atque Ære, Aurum & Argentum natura concesserat, Europæis ferro armatis & pugnantibus invidebant. Cùm ergo magnus sit Æris usus, à priscis etiam temporibus, uti videre est apud *Athenæum*, qui ait *Platonem* & *Licurgum* statuisse in suis Rebus publicis, ex omnibus metallis solum Æs & Ferrum sufficere, sic ut monetæ apud Veteres ex solo Ære essent percussæ, unde Ærarii nomen. De morbis, quibus Fabri ærarii sunt obnoxii, in hoc capite erit sermo, de iis tamen loquendo, qui intra Civitates, in suis tabernis circa Æs exercentur, non autem de iis, qui in Fodinis Æs eruunt, de quibus in primo capite; ubi de metallorum fossoribus facta est mentio. In singulis itaque Civitatibus hujusmodi Operarii, ac *Venetiis* in unum vicum collecti sunt omnes, qui totâ die malleationi Æris incumbunt, ad ductilitatem obtinendam, ut varia exinde vasorum genera conficiant, unde tam ingens strepitus exurgit, ut soli Operarii inibi tabernas & domicilia habeant, locum enim illum adeò infestum, omnes effugiunt. Observare ergo est hujusmodi Artifices, super parva strata humi ut plurimùm sedentes & in curvos, totâ die malleis primò ligneis, post ferreis, Æs novum percutiendo ad ductilitatem, quæ expetitur redigere. Primò igitur ex continuo illo strepitu, aures malè affici, & totum etiam caput, necessum est, unde similes artifices surdastri fiunt, & ubi in hoc opere consenuerint, omninò surdi, auris enim timpanum ex continuâ illâ percussione, naturalem suam tensionem amittit, & aëris interni repercussio ad latera, omnia auditus organa

Digitized by Google

infirmat ac pervertit; idem itaque ipsis evenit, quod Nili accolis in Ægypto, qui ex nimio strepitu cadentis aquæ omnes surdi sunt. Iidem quoque gibbosi evadunt, ex continuâ illâ in operando curvitate. Idem ipsum pariter iis evenit, qui Aurum in tenuissimas bracteas malleando deducunt.

Præter noxas hujusmodi Aurium & Capitis, graves quoque pulmonum & stomachi affectus illis incumbunt, nam dum malleis Æs tundunt, halitus quidam virosi ex Ære percusso elevantur, & per os subeunt stomachum, ac pulmones, ut ipsimet Artifices fatentur. Ex Ære multa medicamenta parari solent, uti flos Æris, squamma Æris, viride Æris, quæ vim emeticam & corrosivam possident. Hanc ergo vim erodendi, exsiccandi sentiunt ipsi Artifices, dum per inspiratum aërem hauriunt. Ab iis scisciatus sum, num ab hujusmodi halitibus in oculis noxam ullam persentiant, nec quidquam oculos affici responderunt, quod conforme est illi, quod dixit *Macrobius*, qui scripsit in fodinis Æris, fossores oculos sanescere, si lippitudine laborent, sic & xyrocollyria ex Ære parari solent.

Quibus remediis hujusmodi noxis obviam iri possit, ego non video, aures gossypio obturari possent, ut minus à strepitu concutiantur partes internæ, & oleo amygdalarum dulcium illiniri possent, à continuo illo strepitu infractæ & concussæ. Ad corrigendam xiryasim, quæ pulmones afficit, ob haustum aëris metallicis halitibus saturati, proderunt emulsiones ex amygdalis, seminibus melonum, cucurbitæ in aquâ violarum, hordei, & similibus, serum vacinum quoque & fercula ex lacte commendantur. Si verò Artifex ex suâ naturâ siccus sit, aridus, & pulmonis affectibus obnoxius, nullum securius remedium est, quàm ut artem deserat & alteri se addicat, pessimum enim est lucrum, quod ad citam mortem deducit. Sicubi ergo aliquis Ærarius artifex ex aliquo morbo acuto, uti febre, decumbat, non inutile erit *Medico* curanti nosse in quâ arte sit exercitus, cùm enim persæpè in acutis febribus aurium sonitus percipiantur, *Medicum* non sic terreri oportet, atque hinc malum omen deducere, cùm ex *Hippocrate* funesti sint hujusmodi sonitus, mirum enim non est, si in hujusmodi Artifice, aures hebetiores sint, & in acutâ febre soni graviores excitentur, sic ad pul-

Digitized by Google

pulmonum affectus respicere oportet, ne à febris acutie siccitas intendatur, sed plurimâ humectatione, emulsionibus eosdem restaurare.

De Lignariorum Morbis.

CAPUT VI.

POst fruges nihil hominibus magis utile natura produxit, quàm arbores ac sylvas, imò ut rectè (*a*) *Plinius*. *Hinc primum alimentum, harum fronde mollior specus, libro vestis*, postea invento ferræ usu, arbores in tabulas secari cœptæ, sic & construi domus, & mille alia ad humanos usus. Lugdunum in Galliâ totum ligneum olim fuisse censendum est, nam eam Urbem unicâ nocte arsisse refert *Seneca*, ut rustici, qui mane Civitatem adibant casum hunc ignorantes, cùm ei valdè proximi essent, nec eam oculis adspicerent, stupidi mirarentur, quid factum esset de Lugduno, unde *Seneca* humanos casus miserans exclamavit *diu Sylva, momento cinis.* Nostris etiam temporibus, in Septentrionali plagâ, Urbes sunt totæ ligneæ, uti *Mosca*, in quâ magnæ Tabernæ sunt, in quibus prostant domus venales allaboratæ, quales esse debent, magnæ, parvæ, mediocres ad genium emptoris, ut quis paucis diebus habere possit domum in designato situ pararam.

Ars lignaria, licet in genere unica sit, in varias tamen dispescitur, cùm alii sint, qui solas Rhedas, & Currus, alii qui solas dolia & Tinas, alii qui solas Naves fabricentur. Quidam sunt, qui scalpro solùm pro speculis & pictis Tabulis, ornatus elegantes, postea deaurandos efficiunt. In universum Ars ista laborioſa est, & suos Artifices fatigat; graviùs tamen afficit eos, qui ferræ usu arbores in tabulas secant, laborioſum enim est opus hujusmodi, arbores enim quadratas super duo ligna collocant, & Operarius unus pedibus supra trabem stans, alter infra, magnâ serrâ secundum lineas, rubricâ designatas trabem secant. Opificium istud eleganter *Hippocrates* in primo de diætâ his verbis descripsit. *Quemadmodum fabri lignarii lignum serra dissecant, & altera quidem trahit, alter protrudit, idem saxè facientes, & qui deorsum premit, superiorem trahit, neque alias admitteret deorsum ire, si verò violenter cogant,*

(*a*) In Præf. lib. 12.

Digitized by Google

toto opere aberrabunt. Qui ſupra trabem eſt, magis laborat, quàm qui infra, ferram enim ſatis gravem ſurſum trahere debet, qui verò infra operatur, non leve incommodum patitur ex continuo ſcobis deſcenſu in oculos & os quoque, unde oculorum rubor, & dolor ſubſequitur, illi enim ferè ſemper connivere neceſſe eſt.

Ii quoque qui ad Tornum exercentur, ac præcipuè ſi lignum ſit ex Buxo, Oleâ, Therebinto, & aliis ſimilibus, non levem in opere ſuo laborem experiuntur, (*a*) nam manus & brachia in aſſiduâ contentione habere illis neceſſe eſt, ut ſcalprum detineant, quo paulatim abrandant, quod volunt ad deſignatum opus, pede dextro continuò laborandum, ut lignum contornandum volvatur, ac revolvatur. Oculos quoque ad opus intentos habere oportet, qui ex illâ circumvolutione ligni, noxam aliquam contrahunt, ſpiritibus, & humoribus in motum vertiginoſum concitis. Ex materiâ, quam tractant Fabri lignarii, nullam ferè noxam patiuntur, niſi aliquandò ex ligno cupreſſi, cùm quidam ſint, qui illius gravem odorem, ſine capitis dolore ferre non poſſunt.

Fabris lignariis remedia ad cautionem non habeo, niſi moderationem in nimio labore, ne lucro nimis intenti, morbos ſibi comparent, ac poſtea invicti ab opere ſuo exercendo, ad multos dies vacare teneantur; Frictiones molles ex oleo, uti omnibus operariis ex nimio labore defatigatis erunt ſalubres. Oculorum quoque habenda eſt ratio, ut quantùm fieri poſſit minùs patiantur operis intermiſſione, & ſi dolore ac rubore teneantur, rebus temperatis, ut aquâ hordei, violarum, lacte muliebri abluantur, ſi verò acutis morbis aliâ ex causâ corripiantur, eædem cautiones adhibendæ circa magnorum remediorum adminiſtrationem, ut in aliis Operariis, quibus ex nimio labore vires ſint magis exhauſtæ.

De Morbis eorum, qui Novaculas, & Phlebotomos ad cotem acuunt.

CAPUT VII.

PAucas eſſe artes exiſtimo tam innoxias, quæ ſuis Artificibus labem aliquam non afficient. Quis unquam credidiſſet, iis

(*a*) Æneï, lib. 11.

Digitized by Google

iis qui ad parvam molam ex cote Novaculas Barbitonsorum arma, & Phlebotomos, Chirurgis ad venam secandam inservientes exacuunt, aciem oculorum obtundi? Ast id verum esse experientia comprobat, neque id mirum esse debet, nam cùm hujusmodi Operariis, necesse sit oculos semper habere intentos ac defixos in molam illam, quæ magnâ velocitate circumagitur, fieri nequit, quin oculorum frangatur tonus, & progressu temporis hebescat visio, uti omnibus Lepturgis evenit. Vertiginosis etiam affectibus, cùm totâ die, operati fuerint, infestari solent, ac ii præcipuè, qui non tam firmo capite fuerint, ut etiam post opus sibi videantur in mente molam illam circumactam adspicere. Ab hac causâ externâ, & occasionali probabile est, in motum cieri humores oculi, aqueum præcipuè, qui naturâ suâ mobilis est, nec non spiritus animales in orbem circumrotari, sicque naturalem oculi œconomiam perverti. In hac Civitate, quidam in hac Arte satis peritus est, in acuendis Novaculis & Lanceolis, unde lucrum non leve illi advenit; licet continuato per totum diem opere, oculorum ruborem, & ophtalmias interdum graves pati solet, nec hujus infortunii aliam causam, quàm Artem suam culpat; alios postea Artifices hujusmodi interrogavi, qui ferè omnes de oculorum morbis conqueruntur. Non exiguus quoque labor iisdem est, dum dextro pede efficiunt, ut rota major lignea in orbem circumagatur, quæ parvam molam in eundem motum ducat, est ab hoc incommodo cavere possunt, ac nonnulli etiam cavent, dum machinam hujusmodi à pueris in girum adduci jubent, manibus tamen & brachiis ad opus intennis, lassitudinem non parvam contrahunt, oculi tamen ii sunt, qui magis læduntur, quo præsidii genere, iis succurri possit, aliud non video, nisi temperantiam, & ad horas aliquot ab hujusmodi opere vacare, nec tanti lucrum facere, quanti sanitatem, ea quæ superiùs diximus lepturgis conferre, h. e. qui circa res minutas visum exercent, hisce quoque erunt administranda, ne cum tædio legentium eadem sæpius reperantur.

De

Digitized by Google

De Morbis Lateratiorum.

CAPUT VIII.

PRimæ ætatis homines, non habuiſſe domos arte factas,

Cum frigida parvas
Præberet ſpelunca domos, ignemque laremque
Et pecus & dominos communi clauderet umbra,

ſatis credibile eſt; poſtmodum verò ad commodiorem habitationem, *Mapalia* ex harundinibus, & ſtramentis facta, mox caſas ex ſaxis, & tophis, totam materiam ſuppeditante naturâ, fuiſſe conſtructas, quales in locis montanis etiamnum videre eſt, noſtris temporibus, ex ſolis ſaxis congeſtas, & luto glutinatas, atque latis ſilicibus contectas. Quoniam verò in locis planis & campeſtribus, ſaxa non aderant, lateres ex luto conficere, eos ad Solis radios exſiccare, in fornacibus excoquere didicerunt, ſicque lateritiæ domus, melioris formæ, & firmitudinis apparuere. Cùm ergo inter Artifices laterarii quoque numerentur, ac neceſſarium ſit illorum opus ad veteres domos reparandas, & novas conſtruendas, quales morbos ex hujuſmodi opere ſibi accerſant, perveſtigemus. Non eſt quòd hic quomodo lateres fiant & coquantur in fornacibus exponam. Opus enim hujuſmodi cuique ſatis obvium eſt, dum extra Civitatum pomœria paſſim, aliiſque in locis facilè ſit obſervare, ſimiles Operarios. Hoc opus præ cœteris valdè laborioſum eſt & ſervile, ſub quo gemebant olim *Iſraëlita* in *Ægypto*, lateribus conficiendis addicti, pro ſolamine allia, & cæpas habentes. Cùm ad Solis radios neceſſe ſit amplis in Aëris, ex luto ritè ſub acto lateres conficere: eoſque benè exſiccare ac tandem in fornacibus reponere, ut lapideſcant, fieri non poteſt, quin illorum corpora maximè durentur, & ſicca fiant. Ad morbos itaque acutos, valdè diſpoſiti ſunt tales operarii, febres nempè malignas, non rarò inflammatorias, cùm enim omnibus aëris injuriis ſint expoſiti, uti matutinis frigidam auram captare, meridianis à ſolis radiis exuri, veſpertinis horis mitiorem aërem experiri, ac perſæpè pluviis madeſcere, agreſti victu accedente, ex pane ſecundario cum aliis, cæpis, vino, ut

Digitized by Google

ut plurimùm vapido, mirum non eſt, ſi graviſſimis morbis corripi ſoleant, potiùs mirari licet, quomodo tam durum opus, ad plures menſes ſuſtinere poſſint. Febres itaque hujuſmodi Artificum, delirium ferè ſemper habent adjunctum, à quibus ſi evadant, ad morbos chronicos facilè tranſeunt, uti ad quartanas, malos habitus, interdum etiam ad hydropem. Similes Operarii, ſunt ut plurimùm ex ruſticanâ gente, quare ubi febre corripiantur, ad tuguria ſua ſe conferunt, ſolo naturæ negotio commiſſo, ſeu ad Noſocomia deferuntur, in quibus ſolitis remediis, purgatione, ſanguinis miſſione, ut reliqui, curantur, ignotâ *Medicis* horum Artificum conditione, qui exhauſti ſunt, & à diuturno labore exoluti.

Hiſce miſeris Operariis, optimum remedium eſſet balneum aquæ dulcis in ipſo principio, ubi febrire incipiunt, ſquallida enim ſunt illorum corpora, humectata enim cute, ac poris apertis, pateſceret via febrili incandeſcentiæ, aſt noſtris temporibus exolevit balneorum uſus, qui priſcis *Medicis* tam familiaris erat. Magno uſui *Romæ* olim erant balnea, ubi enim totâ die, Operarii ſeſe exercuiſſent, veſpertinis horis balnea publica adibant, in quibus parvo lavabantur, ac in iis ſordes contractas, & laſſitudinem ſimul deponebant, quo modo à morbis minùs infeſtabantur, quàm noſtrorum temporum Artifices. Nemo erat cujuſcunque ſortis, ſexus, ætatis, qui balneorum uſum non haberet. Matronæ pariter & puellæ, balnea adibant in primis naſcentis Eccleſiæ temporibus, ut conſtat ex Epiſtolâ D. *Hieronymi* ad *Euſtochium*, ubi illam admonet, ut ſi Virginem puellam, in balnea lavari conveniat, ad munditiem corporis, & ſanitatis quoque gratiam, illam admonet, ne puella virgo nudam ſe videat, forſan enim in obſcuro loco clauſis feneſtris, ſeu per noctem lavacrum hujuſmodi, Virginibus faciendum volebat, nam balneorum fabrica à priſco uſu, in magnum luxum degeneraverat. In hanc rem legi meretur (*a*) *Seneca*, ubi *Villam Scipionis* deſcribit, qui voluntario exilio, poſt Africam ſubactam, Linternum ſe recepit, ubi in balneolo *Cartaginis horror abluebat corpus laboribus ruſticis feſſum, non quotidie lavabatur, nam ut ajunt, qui priſcos mores Urbis tradiderunt, brachia, & crura quotidie abluebant, quæ ſcilicet ſordes opere collegerant, cæterùm toti nundinis*

(*a*) Epiſt. 89.

dinis lavabantur. Laterariis itaque, qui in luto semper hærent, uti proverbio dici solet, valde salubris esset balnei usus, tum ad sanitatis tutelam, tum ad morbum tollendum, sed quoniam Christiana Religiò animorum potiùs, quàm corporum sanitati intenta, passa est paulatim obsolescere balneorum usum; tam salutari præsidio in omnibus penè morbis, nostrorum temporum destituta est Ars Medica.

De Puteariorum Morbis.

CAPUT IX.

QUemadmodum laterariis ad Solis, & ignis præsentiam exerceri ac torreri necesse est, ita Putearíis procul à Sole, & igne vim frigoris, & nimiæ humiditatis, puteos fodiendo, experiri, vel in media æstate; hyeme etenim, ac vere, quo tempore terra prægnans est aquæ, putearíorum operam nemo exquirit. Cùm ergo ad novos puteos fodiendos, seu veteres expurgandos, ac altiùs venarum aquas perscrutandas, commodum tempus sit æstas, dum Procyon furit, & stella vesani Leonis, nemo non videt, quanti periculi plenum opus sit talis operatio, à calido enim ad frigidum, & à frigido ad calidum, à sicco ad humidum, & ab humido ad siccum, fit transitus. Ex longâ itaque morâ in loco frigido, & aquarum madore, quæ hinc inde confluunt, perfacilè est stipari cutem, ac perspiratum graviter lædi, unde postea acutæ, & malè moratæ febres suboriuntur. Accedit præterea alia causa, unde malignæ febres emergant, tetra nempè exhalatio, quæ ex puteis expirat, præcipuè in collibus, & montanis locis, ubi sulphura, nitra, & alia mineralia sunt, quæ putearíis spiritus & humores corrumpant. In locis campestribus, & planis, non ita lædúntur, in iis tamen semper putor aliquis percipitur, ex quo puteis nomen est inditum. Hanc itaque ob causam, spiritus animales, quorum indoles æthærea est, & aurâ puriori gaudent, insigniter vitiari necesse est. In putearíorum censu veniunt, qui cisternas à sordibus collectis regurgant, quas inibi aquæ pluviales, quæ è tectis, per euripos, & canaliculos in illas influentes relinquunt, quale opus Venetiis potissimum satis commune est, æstate præsertim

Digitized by Google

tim, dum ergo haſce ciſternas verrunt & purgant, nec tam citò id poſſit fieri, non poſſunt, quin labem contrahant, ſicut putearii.

Hac occaſione memorare lubet Puteos noſtros in Agro Mutinenſi, ex quibus petroleum illud celebre obtinetur candidum & purum, cùm nullibi in totâ Europa ſimile quidpiam habeatur. In Appenini jugis extat Mons Feſtinus dictus, ad viginti millia paſſuum ab Urbe diſtans, in cujus ſummo parva planities viſitur, in quâ hinc inde varii ſunt Putei, tum veteres, tum novi, ex quibus Petroleum colligitur, quod extat in fundo aquis innatans; Putei iſti profundiſſimi ſunt, nec niſi ſcalpro, & malleo facti, cùm totus ille Mons ſiliceus ſit, unde ab incolis Oleum ſaxi appellatur. Cùm ergo novus conſtruitur, Putearii maximè ab illo odore infeſtantur, quali odore circumquaque totus aër eſt oppletus, nam memini cum eo loci conceſſiſſem, ut Puteos illos inviſerem, me ad milliaris unius diſtantiam, Petrolei odorem perſenſiſſe. Interdum evenit, ut dum Putearius ſcalpit, venas quaſdam Petrolei perrumpat, unde Petrolei copia largius emanet, tunc altâ voce clamat, ut quàm citiſſimè per funem educatur, ne inibi ſuffocetur, ac interdum vix educi potuit, ſed anhelitum ægrè ducens, referent etiam quoſdam ex his Operariis, ex largiori vena Petrolei diffusâ, ſuffocatos miſerè periiſſe. De Petroleo Montis Feſtini Typis olim tradidi Epiſtolam, ad Illuſtriſſimum D. Felicem Abbatem Viali Patavini Horti Præfectum, ac eodem tempore recudi curavi Libellum de Petroleo Montis Zibinii, quem Libellum Franciſci Areoſti manuſcriptum, *Oligerus Jacobæus* in Bibliothecâ Regia Haffnienſi repererat, & Haffniæ imprimendum curavit; Petroleum enim Montis Zibinii parva foſſione obtinetur, nam in quadam profundâ valle, parva ſcrobs viſitur, ubi Petroleum ſuper aquam innatat, ſed Petroleum iſtud rubrum eſt, neque comparandum Montis Feſtini Petroleo, quod candidiſſimum eſt, nec tam ingrati odoris. Extat Mutinæ, aliud Putearіorum genus, qui non æſtate, ſed mediâ hyeme Puteos effodiunt; ſed longè diverſos ab aliis Puteis, nam ex his obtinentur fontes aquæ vivæ puriſſimæ, atque nitidiſſimæ, de quorum Fontium admirandâ ſcaturigine Tractatum Phyſico-Hydroſtaticum edidi, quem Patavino Typographo recudendum tradidi, cùm nul-

Digitized by Google

la prioris editionis exemplaria uſpiam reperire ſit, & à rerum naturalium curioſis exquiratur. Longum eſſet, modum tradere, quo Putei iſti conſtruantur, ſatis ſit noſſe, varia ſtrata modò terræ cretaceæ, modò paludoſæ, alternatim reperiri, quibus tranſactis, extat ſtratum ſabulo um, glareâ minutâ refertum, ad quod ubi devenerint Putearii, pro operis metâ & complemento habent, inibi enim percipitur aquæ fluentis murmur. Magnâ & longâ Terebrâ, igitur putei lateribus inſiſtentes, ſtratum illud glareoſum ad duas vel tres ulnas perforant, quo facto tanto impetu aqua erumpit, ut Operarius lateribus Terebræ inſidens, per funem vix educi poſſit, ut aqua erupens illum non pertingat; temporis itaque ferè momento, Puteus aquâ impletur, quæ poſtea perenniter ſupra terram defluat. Multa equidem curioſa, in horum Puteorum foſſione obſervantur ſcitu digna, uti arbores magnæ in illâ profunditate, oſſa magna, & alia quæ in Opere meo recenſui.

Opus hujuſmodi valdè laborioſum, & ſordidum eſt, cùm enim ad integrum ferè menſem in hiſce puteis Operariis immorari oporteat, hyemali tempore, ut dixi, cùm per Æſtatem ob fumoſas exhalationes, & intenſum frigus, Opus hujuſmodi aggredi renuant, hyeme verò inibi degant, tanquam in hypocauſto, ob multùm calorem concentratum, ſine ullâ exhalatione, cum accenſis luminibus, quæ per Æſtatem à fumosâ exhalatione extinguuntur, dum quotidie, tum propter foſſionem, tum propter calorem inibi hoſpitantem, toti ſudore perfuſi educuntur, non poſſunt quin graves noxas contrahant & ea incommoda, quæ ex perſpiratu læſo oboriuntur, ſentiant. Putearii in univerſum perſæpe ſolent decumbere, ex morbis pectoris, deſtillationibus, aliiſque morbis; cachetici ut plurimùm ſunt, ob victum pravum, quo per inopiam utuntur, luridi aſpectus atque ubi ad 40, aut 50. annum devenerint, huic arti, atque etiam vitæ extremum valedicunt, hæc eſt miſera horum Artificum conditio.

Quomodo curandi ſint Operarii iſti, cùm ægrotant, ſive acutus, ſive lentus ſit morbus, quivis *Medicus* qui modicè ſapiat & norit, quamnam artem exercere ſint ſoliti, facilè dignoſcet, perſpiratum nempè corporis, ob longiorem moram in locis humidis, ac putidis

Digitized by Google

putidis graviter læſum, propriis remediis reſtituendum, vitioſos ſuccos corrigendos & purgandos, naturæ fractas vires refocillandas; convenire propterea in principio frequentes frictiones univerſo corpori, cum unctione *Aetii*, cucurbitulas ſiccas, lavacra cruribus & brachiis ex vino generoſo, in quo incocta fuerint folia Salviæ, Lavendulæ, flores roris marini, & ſimilia, cucurbitulas etiam ſcarificatas dorſo appoſitas, quod remedium exercitis hominibus familiare eſt, parcè mittendum ſanguinem ex venâ, ſeu aperiendas venas hæmoroïdales, appoſitis hirudinibus, leniter quoque ac per epicraſim, ut dici ſolet inſtituendam purgationem, ne vires exolvantur, vehemens enim purgatio ex (a) *Hippocratis* decreto parum ſalutaris eſt, *qui pravo utuntur victu.*

De Nautarum, & Remigum Morbis.

CAPUT X.

SI Ars ulla eſt, quæ ad publicam felicitatem, & mutuum commercium ſervandum multùm conducat, ea maximè Navigatoria eſt, quæ Ortum Occaſui junxit, Aquilonem Auſtro, & bona, quæ huic & illi Regioni Natura fecerat propria, Navigatio fecit communia. Ars iſta mehercle antiquiſſima tanti habita eſt, ut illius inventores, divinis penè honoribus celebrarentur; ſic *Argonautæ*, qui in *Colchos* uſque navigarunt inter Heroës connumerati, & Navis Argo à Poëtis in Cœlum translata. Quid ſi vidiſſent, uti paſſim noſtris temporibus, à metis herculeis claſſes armatas Navigationem in Peruvianas uſque Regiones ſuſcipere? Ars iſta certè jam ſummum perfectionis attigit, planeque oſtendit fabuloſum non eſſe, ut olim creditum, reperiri homines, qui adverſa nobis habeant veſtigia. Exquiramus ergo, ut noſtri muneris eſt, quas noxas patiantur Nautæ, cæterique operarii, ſeu potiùs quinam ſint morbi, quibus non pateant illorum corpora. Hic tamen, non de Morbis Navigantium, qui Mercaturæ gratiâ ſeu ad alios fines navibus ſe committunt, ac in iis otioſi nihil operantes degunt, loqui mens eſt, ſed de Nautis qui diu noctuque in continuo ſunt opere. Quocumque igitur acutorum morborum genere, ut uno verbo

(a) 2. Apho. Aphor. 36.

bo me expediam, premuntur Nautæ, Remiges aliique operarii, tale eſt enim illorum vivendi genus, tot ærumnæ quas patiuntur, in hoc inſtabili & infido elemento, utcumque acutos morbos in illis inveniat, quo rabiem ſuam depaſcatur, chronici quoque morbi eoſdem infeſtant, ſed non tam diù, ut ſolent terreſtres Artifices; navis enim locus aptus non eſt, ad alendos chronicos morbos. Ante Magnetis uſum, valdè laborioſam fuiſſe hanc Artem fas eſt credere, nam illis neceſſe erat, per noctem ſub dio oculos ad Cynoſuram habere intentos, ut ſcirent quà eundum eſſet, ſic apud *Virgilium*, *Palinurus* ille Trojanæ Claſſis rector, dum hærebat clavo affixus, *oculoſque ſub aſtra tenebat*, lethco ſopore perfuſus in mare cecidit; nunc autem reperto magnetis uſu, Navis Gubernator ab Aëris nocturni malitiâ nil metuens, ad Verſoriam in ſuâ cellulâ intentus inter denſiores noctis tenebras, Navim regit, ac ad eam partem, quam in mente habet dirigit, in mari medio, ut in terrâ nemo in cœca noctis caligine, tam rectè ambularet.

Nautæ igitur Maris, ac Ventorum, Cœlique injuriis, & mille incommodis, quæ ſecum affert Navigatio expoſiti, morbis acutis, ut dixi facilè ſunt obnoxii, febribus præſertim malignis, & inflammatoriis, quæ eos divi ægrotare non patiuntur; citò enim judicantur ſeu bonâ, ſeu malâ criſi, neque locum hic habent præceptiones medicæ, imò ut ait Celſus *cum quadam temeritate, ſunt rapienda remedia*, non ſecus ac fieri ſolet, in gravi aliquâ tempeſtate. Solent Naucleri variam remediorum ſupellectilem ſecum deferre, & *Medicos* etiam habere pro illorum adminiſtratione. Theriacalia itaque, Bezoartica, præ cæteris erunt ex uſu, ad pravos humores ex intimis partibus, ad ambitum corporis extrudendos, & per ſudorem etiam exantlandos. Neque verò doſi mediocri talia remedia præſcribenda, ſed longè majori, quàm quòd fieri ſolet in iis, qui in terrâ ægrotant, cùm enim victus, quo utuntur Enhydrobii, longè differat ab eo, quo uti ſolent terræ incolæ, non niſi peſſimæ indolis morbi ſubortiri poſſunt. *Thomas Bartholinus* (a) apud *Bonetum* in Medicina Septentrionali aſſerit, medicamenta in mari verſantibus, tertiâ parte validiora eſſe præſcribenda, ſi votis reſpondere debeant, quod non ſolùm de purgantibus, ſed Dia-

(a) Tom. 1. l. 8. p. 4. Se. 2. c. 9.

Digitized by Google

Diaphoreticis, Diureticis & quibuscumque aliis vult intelligendum. Apud (*a*) *Joannem de Vigo Jul. II. Pont. Max. Chirurgum*, caput particulare extat de febribus, quæ Navigantes infestant, ubi & ipse suadet, generosiora remedia esse adhibenda, cùm supponere liceat, in hujusmodi febricitantibus, ob victum crassum, salitas carnes, panem nauticum semirosum, aquam semiputridam, tales esse humores, ut vulgaria remedia facilè eludant, nam malo nodo, malus cuneus. Licèt autem *Bartholinus*, & *Joannes de Vigo* de iis navigantibus intelligant, qui ad particulares suos fines, mari se commiserint, hæc cautio tamen, multò magis conveniet, Nautis aliisque operariis, qui in mari vitam traducunt,

Longè graviùs præ cœteris afficitur infelix Remigum turba, quæ longo ordine catenata, supra sua sedilia procellis, ventis, pluviis, expositа toto corporis nisu contra vim maris, & Ventorum solis remis interdum navim agere cogitur, nisi gravem verberum tempestatem, supra sua capita velit ingruere. Hi enim acutis morbis correpti, operi suo pœnali citò eximuntur, in Libitinæ censum traducti. Mirum est profectò, quomodo Remiges non pauci, licèt nocturnis diurnisque laboribus confecti, pingues & colorati adspiciantur; rationem hujus adfert (*b*) *Franciscus Comes de Vernlamio*, ait id fieri, *quod sessilis vita, stomachum aliquo modo supportet, quem stataria, & crebri incessus pensilem faciunt; unde exercitia deligere prolongandæ vitæ conducit, quæ artus magis, quàm stomachum, aut abdomen movent, ut sedentes remigent, aut serram recipracent.*

Non rarò evenit, ut morbus aliquis Epidemicus, Naves invadat, sive is extrinsecus advenerit, sive ob pravum communem victum ac præcipuè ob aquas corruptas, sive ob variam ac diversam Navigantium multitudinem, qui inassueti pelago, se commiserint, ac ob frequentem terrorem in magnis tempestatibus, malignas & pestilentes febres conceperint, unde ex diffuso seminio, cœteri eodem quoque morbo concidant. In simili casu, nullum est effugium, omnes enim, ut dici solet, in eâdem sunt navi, ac necesse est morientes homines sibi ad lutus intueri, & commune sepulcrum ante oculos adspectare. Hic prudenti homini, nil aliud agendum, quàm totum salutis negotium non fato, sed rerum omnium Arbitro com-

[*a*] l. 9. c. 4. de Addi. [*b*] InSyl. Syl. Cent. 8. Exp. 738.

Digitized by Google

committere, theriacalia tamen medicamenta, quæ ſecum quiſque defert, ad longam navigationem, non erunt omittenda.

Alii quoque affectus communes, ſi non tam periculoſi, ſatis tamen moleſti, Nautas & Navigantes infeſtant : Magnâ alvi adſtrictione laborant, quicunque maria peragrant, cujus rei cauſa potiſſima, in victum craſſum, prædurum, in panem nauticum, quem *Plinius* ad alvi fluxus commendat, ad carnes fumo duratas, ſalitas referenda. Aëri marino & fluctuationi ſtipticitatis cauſam acceptam refert (*a*) *Helmontius*, cùm enim navigantes in mari duplo edaciores ſint, quàm in terrâ degentes, ac minùs deiciant, neceſſariò, ait ille, corpora multùm diffiari per inſenſibilem tranſpiratum, ſicque alvum denſari, nam ex *Hippocrate cutis raritas, ventris denſitas.* Hanc alvi ſegnitiem tolerare ſatiùs exiſtimo, quàm illam remediis purgantibus per os ſuſceptis, quæ nonniſi alicujus energiæ deberent eſſe, & alvum denſiorem facerent, curare velle, quando clyſterium uſum naves non agnoſcunt, nec aptam materiam habent. Contumacibus vigiliis obnoxii ſunt Nautæ; cum enim illorum vigilantiæ omnium, qui in Navi ſunt concredita ſit ſalus, vix tempus ſuppetit, quo ſomnum captent, niſi interdum in malatiâ, cui neque dormientes fidunt, & obverſantem in animo habent. Pruriginoſos quoque corporis affectus, per totum corpus patiuntur, ob ſordes in cute collectas, ex inſenſibili perſpiratu, locus enim in quo degunt opportunus non eſt, ut corporis munditiei ſtudeant, ac iis interdum tantùm aquæ non ſuppetit, ut manus ac faciem lavent, multò minùs induſia, hanc ob cauſam ab inſolenti pediculorum exercitu obſidentur. Cimicum porrò in Navibus, tanta eſt copia, ut ab illorum morſibus cavere non poſſint; tam gravis quoque odor, ex hiſce animalculis emanat, ut nauſeam ac vomitum, non ſecus ac nautea faciat. Remigibus, qui ut plurimùm nudis pedibus incedunt, ulcera in cruribus fiunt, quæ ſqualida & ſicca ſunt, utpote ab humore ſalſuginoſo producta, qualia fieri diximus maritimis Piſcatoribus; talis ergo curatio erit adhibenda, qualem diximus præfatis piſcatoribus convenire. Graviſſimis quoque cephalalgiis vexari ſolent, ac præſertim, cùm ad Indias Orientales ſive Occidentales, navigationes ſuſcipiant, cùm enim à tem-

[*a*] Blashum, n. 36.

Digitized by Google

à temperatis Zonis ad Torridam provehuntur, ubi aliud Cœlum, alia Sydera, alias etiam umbras, modò dextras, modò ſiniſtras euntes videre neceſſe ſit, cùm lineam æquinoctialem prætergrediuntur, magno capitis dolore cruciantur, unà cum totius corporis atque animi perturbatione.

Nautæ igitur, & omnes illius operarii, neſcio quo ſub ſydere nati, ad toleranda maris incommoda rarò ſolent ſeneſcere; ſicuti qui merent in caſtris. Hæc pauca de Nautarum morbis, ac remediis pro hujuſmodi artificum ſolamine dixiſſe ſit ſatis. In hanc rem legendus doctiſſimi *Glauberi* liber qui *Conſolatio Navigantium inſcribitur.*

De Venatorum Morbis.

CAPUT XI.

VEnationem artem antiquiſſimam eſſe, ab ipſis Mundi primordiis repertam, poſt primi Parentis lapſum, ex Sacrorum Codicum teſtimonio ſatis conſtat, memoratur enim *Lamech* magnus Venator, & multarum artium inſtitutor, qui *Cain* jaculo, inſcius tamen, occidit. Primis illis temporibus, & forſan etiam ante agrorum culturam, & frugum ſationem, venatum in uſu fuiſſe, pro faciliori victu, cùm in multâ ruditate, & agreſti vitâ degerent homines; conditis verò Oppidis, ac Civitatibus, in quibus ſocialem & civilem vitam traducerent, ad oblectamentum traductam eſſe venandi artem, & ſtudium, ſatis perſpectum eſt. Noſtâ hac ætate non ita patet cuique venandi libertas, ut priſcis illis temporibus. Principes & Nobiles Viri, loca quædam feris ſylveſtribus atque avibus tanquam aſilum conceſſere, ut inibi à venantium plebe ſecuræ degerent, ut ſibi ſolis pro lubitu venari liceret. Inſtitutum meum quod attinet, hic mihi mens eſt de iis venatoribus ſermonem habere, qui ex hac arte ad ſe, ſuaſque familias alendas, quæſtum aucupantur. Habent Principes inter numeroſas ſervorum familias Venatores, & Aucupes, quorum unicum munus eſt feras, aves capere, & capturam ad dominos ſuos deferre pro menſarum deliciis. Sunt etiam alii homines liberi, qui hoc Studio, toto anno ad venationem incumbunt, ac ad publica Civitatum Macella, prædas ſuas deferendo, ab hominibus ocioſis, rebus inſolitis ve-

Digitized by Google

ſcendi cupidis, non exiguum lucrum capiunt, quâ in re certè laudandi ſunt, ac ſi interdum multo precio merces ſuas divendunt, haud quaquam culpandi, incredibile eſt enim, quantùm laboris impendant, quantùm ſudoris & vigiliarum iis conſtent, ea quæ cœperint, illis enim perſæpè evenit, quod totâ die laborantes nihil capiant, & quod pejus eſt, ut dùm feras captare ſatagunt, ipſi à ferinis morbis capiantur. De iis itaque potiſſimùm mihi erit ſermo, ii enim ob artem quam exercent, ſæpius ægrotant. Ab hoc tamen infortunio Principes & Nobiles Viri, qui frequentiùs hiuc Studio ſe addixerint, interdum cavere non poſſunt. Non pauca extant apud Scriptores exempla Principum Virorum, qui à feris occiſi fuerint, ſive ex nimio labore graviſſimis morbis correpti obierint. Mirum eſt ſanè, quomodò venatio cujuſcunque conditionis homines oblectet, ut nec æſtum, nec algorem, nec defatigationem ſentiant, rerum domeſticarum omninò obliti, pernoctantes etiam ſub dio, ut Uxores ſolas cubare ſinant, unde elegantet *Horatius*, *Manet ſub Jove Frigido Venator, teneræ conjugis immemor.*

Abſit tamen, quòd venationis Studium, hic improbare intendam, ex ſui naturâ enim ſalutare eſt, & ad multos morbos chronicos remedii loco, ad præſervationem quoque, à graviſſimis morbis, cùm ex *Rhaſis* quoque teſtimonio, in peſtilenti conſtitutione, Venatores à peſte immunes ſe præſervarint. Cœterùm venatio exercitationis genus eſt, quod non unam tantum corporis partem, ſed omnes ſimul exercet, ut ex (*a*) *Galeno*: Venatori enim neceſſe eſt, deambulare, currere, ſaltare, modò erectum, modò curvum ſtare, vociferari etiam, ſummatim omnes corporis partes exerceri, idque modò veſpertinis horis, modò per noctem, modò per hyemem, ſub Cœlo pluvio ventis perflato, corpus malè plecti & defatigari neceſſe eſt, ſicque ad varias ægritudines diſponi, quod potiſſimùm iis evenit, quibus ars venatoria in quæſtu eſt, cùm nullum illis toto anno, feriandi tempus ſit conceſſum, tam per æſtatem latrante Syrio, quàm per hyemem, cùm nix alta jacet, quo tempore, ut ait *Virgilius*, tunc licet

Gruibus pedicas, & retia ponere Cervis,
Auritoſque ſequi Lepores, & figere Damas.

Vena-

[*a*] 2. de Fuen. Val.

Digitized by Google

Venatio antiquitùs magis laborioſa erat, quàm noſtris hiſce temporibus, Venatorem enim oportebat eſſe armatum arcu, pharetrâ, venabulis, quæ magno erant impedimento, & magnis opus erat lacertis, ad arcum tendendum, modò ſclopetis, ut plurimùm res agitur, non ſolùm in Venatione, & Aucupio, ſed etiam in piſcatu, cùm neque piſces in aquis degentes, à pulveris pyrii vi fulmineâ ſint ſecuri.

Cùm itaque Venatio certum moderamen habere non poſſit, in iis qui ſe huic arti addixere, ut in illa non ſecus ac alii Artifices urbani alimentum ſuſcipiant, variis morborum generibus conflictari ſolent, juxta anni tempora, ut plurimùm tamen acutis morbis, ſic per æſtatem, febribus ardentibus, cholerâ ſiccâ, dyſenteriis corripi conſueverunt, bilioſis humoribus à ſolaribus radiis ad ſummam acredinem exaltatis, nec non à ſitis & inediæ tolerantiâ, aliiſque erroribus. Hyeme verò ob frigoris vehementiam, & facilem pororum cutis conſtipationem, poſt aliquot ſudatiunculas, in morbos pectoris incidunt, uti pleuritides, peripneumonias. Cephalalgiis quoque graviſſimis malè plectuntur, caput enim illud eſt, quod præ cœteris corporis partibus caloris & frigoris injuriis magis eſt expoſitum. Herniis etiam interdum obnoxii ſunt, ob ſaltus & motus inconditos, dum feras ſectantur.

Qualis curatio hiſce morbis ſit adhibenda, cuique perito *Medico Practico* ſatis eſt perſpectum. Cui ergo contigerit hujuſmodi venatorum curam ſuſcipere, præ oculis potiſſimùm habenda erit hæc animadverſio, quòd vires in hujuſmodi ægrotantibus debiles ſint ad exhauſtu, non autem ab humorum pravæ naturæ copiâ, adeò ut in uſu magnorum remediorum cautè ſit procedendum, non enim tam facilè ſuſtinent repetitas phlebotomias, neque validas purgationes, longè enim differunt exerciti in venatione, ab habitu exercitatorum, de quibus *Hippocrates*, venatus enim non eſt hujuſmodi exercitatio, quæ corpus augeat, ſed potiùs exolvat, ut ſuis etiam canibus venaticis ſimiles reddantur; idcircò *Galenus* Venatores ajebat, oportere eſſe duros & rigidos, neque pariter nimiâ diætâ eſſe macerandos, ne vires magis atterantur; neceſſe eſt enim, ut qui huic arti ſe dederint, robuſtæ ſint conſtitutionis, alioquin citò fatiſcunt, & variis morbis corripiuntur. Locus inſignis eſt

Digitized

apud (a) *Hippocratem* his verbis. *Eunuchus ex venatione & discursu, hydropicus factus est*; Ars certè venatoria propria non est Eunuchorum & Spadonum, sed eorum qui sint duro de robore nati. Cautè itaque sunt tractandi, ac potissimùm ad humorum attemperationem est incumbendum, diaphoresi ad cutem illos disponendo, cùm enim sudationem habeant familiarem, ubi ex acuto morbo decumbunt, promptiùs iis succurretur per remedia diaphoretica, quàm alterius generis. Antiquores in usu habebant, Balnea, sed nostrâ hac ætate illorum usus obsolevit, si tamen febris à suscepto frigore, & pororum cutis constipatione ortum habuerit balneum aquæ dulcis, in usum revocari posset. Ubi verò acutus morbus in chronicum migrarit, & præsertim in febres, seu quartanas, seu alterius generis, neglectis remediis, quæ ad obstructiones tollendas in usu esse solent, neglecto etiam Chinæ Chinæ usu, ablegandi sunt Venatores ad solitum suum ministerium, quod moderatè exercitum, illis remedio esse poterit, ut unde salutem amiserant, eam feliciter redimant.

Quod de feras insectantibus diximus, hoc idem de Aucupibus dictum volo, hi enim licèt minùs patiantur, totos dies per agros & nemora vagantes, aves quæritando, ex nimio labore, & lassitudine, sudatione interdum, vespertinis horis postea interruptâ, febres tertianas & quartanas, per autumnum sibi comparant, quo tempore avium captura felicior & uberior esse consuevit, sicuti enim qui Octobris Mense retibus utuntur, ad Alaudas & Qualeas captandas (quod aucupii genus apud nos familiare est, dum Aucupes matutinis horis Qualeas, quæ in harundinetum se condiderint blandè sollicitant, ut in nassam se recondant) non rarò acutis morbis, affici solent. Gravius autem periclitantur, qui ad aves aquaticas captandas incumbunt, ut in Vallibus ac in Stagnis, rigenti hyeme, dies ac noctes in parvis cimbis degant, non pauci enim ex iis, ob tetros halitus, & cœlum humidum, malignas febres & malos habitus, ac persæpè hydropisim contrahunt.

[a] 7. Opid. n. 58.

De

De Saponariorum Morbis.

CAPUT XII.

SAponem apud Veteres in uſu fuiſſe ad veſtes laneas, & lineas emaculandas, ex Scriptorum monumentis ſatis conſtat. Hoc Inventum *Gallorum*, quæ Natio elegantiæ & nitori ſemper ſtuduit, *Plinius* (*a*) in *Hiſtoriâ Naturali* fuiſſe tradit, hæc ſunt illius verba. *Gallorum hoc inventum rutilandis capillis ex ſevo & cinere. Optimus fagino & caprino, duobus modis, ſpiſſus ac liquidus, uterque apud Germanos majore in uſu viris, quàm fœminis.* *Galenus* de *ſimplicibus Medicamentis*, aliiſque in locis ſaponis mentionem habet, quem ait componi ex calce, lixivio, ac ſevo hircino, vel bubulo, vel caprino, vimque ſordes abſtergendi habere. Ex quibus verbis ſatis liquet, inter ſaponem Veterum, & noſtrorum temporum magnam eſſe cognationem; Veteres enim lixivio ex calce & cineribus, ſevum variorum animalium permiſcebant, noſtrâ hac ætate ſolum oleum. Sapo Venetus, præ cœteris maximè commendatur, & magnâ in copiâ ad longinquas Regiones defertur. Longum eſſet modum referre, quo Venetiis fiat Sapo, certè opus iſtud artificioſum eſt, plus quàm quis credat, nec minùs laborioſum. Tria ſunt, ergo ex quibus Sapo componitur, calx viva, cinis, & oleum; calcem habent ex vicinis Montibus recentem, & melioris notæ, cinerem valdè longè petunt, vel ex *Hiſpaniâ*, vel *Alexandriâ Ægypti*, præferunt tamen Operarii eum cinerem, qui ab Hiſpaniâ in globos congeſtus Venetias defertur. Ex quibus verò plantis parentur iſti cineres, neſcire potui, facilè tamen crediderim, ex iis fieri, quæ in oris maritimis naſcantur. Primò itaque calcem aquâ communi diluunt, ac benè ſubigunt, interdum etiam aquâ marinâ in defectu aquæ dulcis, huic calci ſic dilutæ, cinerem ſub molâ prius contritum miſcent, novam aquam addendo, ſi opus ſit, eo modo, ut tota maſſa ſit granuloſa, & aliquam ſoliditatem habeat. Hanc in foveas quaſdam, ad id opus factas reponunt, ſupra quam aquam conjiciunt, quæ paulatim ex hac mixtura, acres particulas combibens, per quoſdam canales deſcendit in alias fo-

(*a*) Lib. 28. cap. 12.

Digitized by Google

veas, ſicque repetunt operationem, eandem aquam prædictæ mixturæ reaffundendo, donec aquam fortem, acrem obtineant, aquæ ſtygiæ ad inſtar. Ubi ergo aquam iſtam quantùm ſibi neceſſe eſt pararint, Operarii certam illius portionem in amplis cadis æneis reponunt, ſpatium relinquendo vacuum, in prædicto cado. Magno igitur igne ſubdito, aquam illam excoquunt per diem integrum, cui poſtea oleum olivarum remiſcent, ea proportione, ut oleum ad aquam fortem ſe habeat ut unum, cum dimidio ad octo, ſi oleum recens & perfectum, ſi vetus aliquanto plus, igne poſtea lentiori ſinunt ebullire hanc novam mixturam, & ſingulis ſex horis, exitum in alios cados, non tamen totâ ex parte permittunt, & priori cado rurſus novam aquam fortem affundunt, ſicque operationem repetendo, ſingulis ſex horis attentè obſervant, quandò materia incipiat craſſeſcere, illam enim è ſuis vaſis extrahunt, & ſuper areas effundunt in loco aperto, quo pacto tota maſſa concreſcit, ac ſerrâ in varia fruſta diſſecatur. Hæc eſt ſaponis Veneti ſatis celebris, per Europam fabricâ.

Operarii ex materiâ quam tractant nullum ſentiunt incommodum, licet enim per inſpirationem aërem hauriant acribus illis particulis ſaturatum, quibus oppletum eſt illorum ergaſterium, nullum in Pectore, nec aliâ parte experiuntur incommodum, ſani enim, & robuſti & benè colorati degunt in hujuſmodi officinis; ſolùm ſine calceamentis incedunt, iis excoriantur pedes, & aliæ partes, ſi fortè illas aqua fortis pertingat. Totum incommodum, quod hiſce Operariis contingit ex nimio labore, diu noctuque, ac nimio calore, ob ignem ferè perpetuum in hiſce officinis provenit, ex quibus interdum iis neceſſe eſt, pedem efferre ad aërem frigidum, & recentem captandum. Cùm ergo iſti Operarii æſtivis veſtibus, vel mediâ hyeme induti, aëri frigido ſe exponunt, facili negotio magnis conſtipationibus correpti, in acutas febres, & pectoris morbos, uti pleuritides, peripneumonias incidunt. His accedunt errores in diætâ, nam ex ſuis officinis aridi, & exuſti, tabernas vinarias adeunt, ubi multo mero ſe invitant & proluunt. In hoc opificio, nullam aliam iis ſuggerere poſſum cautionem, quàm juſtam laboris moderationem in ſuis officinis, & cùm ex loco adeò calido, plus quàm hypocauſtum illis exire neceſſe eſt, hyeme præ-

ſertim

Digitized by Google

ſertim, veſtibus benè palliolati, & capite benè obtecto. Cùm autem acutis febribus actu tenentur, promptâ, & repetita ſanguinis miſſione iis, ſuccurrendum, iiſque remediis, quibus curantur febres ardentes.

Ex hoc Saponis opificio, ſatis commodè explicari poteſt, qualis ſit natura Medicamentorum, quæ dicuntur habere vim ſaponariam, h. e. abſterſivam ſordium humani corporis; vis enim hujuſmodi potiſſimùm conſiſtit in partibus alkalicis, & lixivialibus, ſed oleoſæ ſubſtantiæ mixturâ temperatis, ſicuti enim in Sapone, aquæ forti oleum permiſcetur, ad caſtigandam illius acrimoniam ne lædat, & arrodat, ita etiam in Medicamentis vi ſaponariâ præditis, ſapiens natura permixtam voluit oleoſam materiam, pro attemperatione, ut mitius operarentur. Herba Saponaria dicta, quia macerata ritu Saponis ſpumam præfert, tale temperamentum particularum acrium, & pinguium habere dicitur, ac vi pollere inquinamenta gallici morbi abſtergendi, ſive ſola, ſive cum aliis ejuſdem naturæ remediis decocta; ſic Guajacum potiſſimùm celticæ luis alexipharmacum, non parvam poſſidet acrimoniam, nec modicam continet oleoſitatem. Oleum itaque illud eſt, quod ſuâ lenitate nimiam acrimoniam temperat, & ſpicula infringit, rectè propterea dicitur, utramque acrimoniam corrigere, tam alkalinam & lixivialem, quàm acidam. *Hippocrates* (*a*) in affectione choſericâ, præ cæteris remediis oleum commendat. *Propina*, inquit ille, *oleum ut quieſcat, & ut venter ſubducatur*. Non minùs quoque eam temperat acrimoniam, quæ pendet ab acido, cujus rei exemplum habemus in ſulphure, in quo magna latet aciditas, quæ tamen non percipitur, ſed obſcuratur ab illo pingui, inflammabili, quod ineſt ſulphuri. Oleum ergo, Olivæ productum, nullâ cum re bellum gerit, ſed omnibus bonitatem ſuam largè diffuſivam communicat, bonum enim non eſt, ut dici ſolet, quod diffundi non vult.

[*a*] 4. Acut.

DE

Digitized by Google

DE VIRGINUM VESTALIUM VALETUDINE TUENDA

DISSERTATIO.

SI Monachos, alioſque religioſos cœtus, quos habent ſingulæ Civitates, ſacram in terris militiam dicimus, Monialium quoque vitam ſuis in Clauſtris, ſpeciem quandam militiæ licebit dicere, quæ ſtativis veluti in caſtris firmo pede, adverſus hoſtes humani generis, fortiter pugnare novit, & vincere. Militiam hujuſmodi nullæ gentes nec ethnici, nec judaici cultus novere unquam, nec cogitarunt quidem, utpote ſolius fœcunditatis amantes, & ſtudioſæ; ſoli enim Chriſtianæ Religioni, cujus caput eſt Chriſtus, unus è Virgine Parente natus, flos ipſe Virginum, ſervanda erat hæc gloria, & Ornamentum. Habuit quidem olim Roma Virgines, quas ſacras, & à ſuâ Deâ *Veſtales* vocabant, quæ nimirùm Veſtæ ſacra curarent, illius ignis æterni cuſtodes. Quatuor ab initio, ac demum ad ſenarium numerum auctæ degebant *in Phano Deæ*, à cujus aditu nemo arcebatur interdiu, ſed ibi pernoctare, fas erat viro nemini. En umbra quidem noſtrarum Virginum, ſed quantùm illæ noſtris diſſimiles; iis præſcripta erant pudicitiæ tempora, nam poſt exactos annos triginta, in miniſterio *Veſtes*, ignes perpetuos ſervandi, licebat nubere, atque ut ait, *Prudentius, transferre emeritas ad fulcra jugalia rugas.* Noſtrarum verò Virginum, dicam potiùs Viraginum, ſingulis in Urbibus numeroſæ ſunt legiones, quæ Virginitatem, quam *Deo* voverunt, perpetuam, & illibatam præſtant. Sicuti autem Virorum militiæ, cùm ad expeditionem aliquam proficiſcitur, ſuos *Medicos* habere mos eſt, cùm magni interſit milites benè valere, & ritè curari, ita æquum eſt Monialibus præſtò eſſe doctos, & peritos

Digitized by Google

peritos *Medicos*, qui illarum incolumitati quantùm licet proſpiciant. Mens quidem erat de Morbis Monialium, & curatione differere, ſed ſatiùs duxi, Diſſertationem hanc, de illarum tuendâ Valetudine præmittere, longè glorioſius eſſe exiſtimans à morbis præſervare, quàm eoſdem curare.

Medicus itaque huic miniſterio addictus, quem peritum, prudentem, honeſtiſque moribus præditum eſſe oportet, primum; debet advertere, qualis ſit conditio aëris, in quo poſitum ſit Monaſterium, nam ſi in loco ſalubri, non magnum negotium illi erit, Monialium valetudinem tueri, non ita verò ſi in loco inſalubri fuerit; aër enim in quo degimus, & quem inſpiramus magnam habet in noſtris corporibus poteſtatem, perſæpè enim evenit, ut Monaſteria in gratiam amplitudinis hortorum, & Monialium oblectamentum, ſint quidem benè ſtructa, ſed malè poſita, nempè prope muros, & foveas Civitatis, ad quæ loca omnes ſordes confluunt. Sic apud muros quotannis majorem ægrotantium numerum, & graviores eſſe morbos obſervare eſt, quàm in locis interioribus, qualis obſervatio eſt *Hippocratis* in Libris Epid. in hiſtoriâ illius, qui decumbebat propè muros, hoc idem quoque in hiſce Monaſteriis obſervavi, nam ſi in frequentioribus locis Civitatis fuerint, licet ſine hortis, & ſpacioſis ambulacris, feliciori fruuntur valetudine, quàm ea, quæ hujuſmodi habent delicias, ſed parùm ſalubres. *Medicum* ergo attentum eſſe oportet, ut ea quæ aërem inquinare poſſunt, quantùm licet avertat, Moniales monendo, ut ab iis ventis caveant, qui ab eâ parte, ubi ſunt foveæ ſpirant, ac ne ingentes fimi acervos, in hortis ſuis congerant, ſed potiùs curent exteriùs emi, neque recentes, ſed veteres, ne dum hortos ſaturare volunt, aërem pravis halitibus inquinent, quam ob cauſam, *Heſiodus*, uti jam ſuperiùs diximus, cùm de Morbis Agricolarum ageretur, ſtercorationem agrorum damnabar, conſultum magis volens ſalubritati, quàm fertilitati. A deambulatione in ſuis hortis matutinis, & veſpertinis horis cavere debent, ne illarum graventur capita, ſummatim totius Monaſterii mundities procuranda, ut aër quantùm licèt purus ſervetur.

In omnibus ferè Monaſteriis obſervavi quatuor, vel quinque ſues nutriri ſolere, ut laſſamenta, pernas, lucanicas, laridos, multa-

Digitized by Google

que alia conficiant, quæ animalia, licèt intra quædam ſepta contineantur, fieri tamen nequit, quin aëris puritati multùm officiant, dum etenim ſvillia identidem purgare neceſſe eſt, per æſtatem præcipuè, non parva mephitis totum Monaſterium infeſtat, neque ſuaderi poſſunt, ut conſuetudinem hanc abjiciant, licèt ſi expenſi ratio habeatur, in alendis his animalibus, non tam magnum ſit emolumentum, ut ipſæ putant, quando igitur iis ſic placet, quantâ poſſunt diligentiâ efficiant, ut quàm minimè aëris puritas lædatur.

Quoad alimenta humano generi communia, panis primas tenet, hac de re non habeo quod dicam, omnia etenim Monaſteria optimo pane, ac ut plurimùm recenti utuntur, ab iiſdem benè laborato, ut nihil ſit, quod hac in re deſideretur, non ita verò de potu, h. e. vino, vina etenim Monialium, ut plurimùm ſunt de illorum naturâ, quæ ad æſtatem malè ſe habent, ubi enim Procyonis, & veſani Leonis calores perſenſerint, evanida fiunt, & pendula. Infortunium hoc illis quotannis contingere obſervavi, nam cùm à principio multâ aquâ fuerint diluta, tum ut minùs lædant, tum ut cuncta dolia, quæ extant impleantur, non poſſunt poſtea æſtatis fervorem diu ſuſtinere. Aliud quoque malum accedit, ut quàm primùm ex uvis immaturis vina recentia conficiant, acria, & acidula, quæ ubi ad paucos dies ebullierint, in uſum veniunt, unde ſtomachi dolores, & flatulentiæ ortum habent. Ad incommodum iſtud vitandum, hujuſmodi tempore, vina ſibi parent ex paſſulis, & aquâ purâ ad ſolem excoctâ, paſſulæ enim vinum concentratum dicuntur, ſive ſi vinum hujuſmodi non placeat, vinum vetus à ſuis affinibus, & amicis ſibi procurent, vinum enim recens, qualecunque ſit, ſtomacho ſemper infenſum eſt, atque ubi vini veteris copia haberi poſſit, à novo abſtinendum; *Nemo vinum vetus bibens, ſtatim vult novum*, ajebat *Servator noſter* apud *Lucam*. Monere item ſoleo Monaſterii Rectricem, ut pro communi uſu vina recentia, ſed non multâ aquâ dilura percolari jubeat, ſicque percolata in doliis ad uſum reponat, vinum enim ritè percolatum, ac à tartaro & fæcibus depuratum, id proprietatis habet, ut in doliis nunquam efferveſcat, ubi cætera vina ad menſes integros in doliis ſolent ebullire. Habent ſid etiam vina percolata, ut nunquam mar-

Digitized by Google

marceant, & pendula fiant, ſed ſolùm ob nimios æſtus aceſcant. Conſultiùs tamen fore crediderim, tum pro Monialium valetudine, tum pro re Monaſterii, ſi ii quibus demandata eſt cura cellæ vinariæ, meraciora vina pararent, ſuo tempore pro æſtivis menſibus, quæ poſtea limphâ diluerent, cùm iis uterentur, uti multis in locis fieri aſſolet, ſic enim ſecuriùs Moniales valerent, & Pharmacopolæ Monaſterii peculatum minus exhaurirent. Scio equidem in quibuſdam Monaſteriis, ad vina præſervanda ne vappeſcant, alumen, ad portionem quandam pro quâlibet vini menſurâ ſolere miſceri, ſed cum vina hujuſmodi vim adſtringendi, & obſtruendi poſſideant, pro bonâ valetudine commendare nequeo.

Quoad cœtera alimenta, cùm varia ſint Monialium inſtituta, aliæ piſculentam vitam degant, aliæ carnibus utantur, & omnibus cibis, qui ſecularibus etiam in uſum veniunt, cùmque diverſæ ſint ætates, habitudines, temperamenta, non niſi generalia documenta poſſunt præſcribi, in omnibus tamen tanquam regula Policleti primas tenebit, juſta moderatio. Iis quæ carnibus abſtinent, ac ſolis piſcibus, ac oleribus veſcuntur, lubrica ſolet eſſe valetudo; *Imbecilliora cibaria brevem vitam habent*, ſcripſit *Hippocrates*, h. e. alimenta parùm vitalia, & facilè corruptibilia. Panem oportere ad piſces, & olera quadruplum eſſe, ajebat M. *Ficinus* de Studioſorum valetudine tuenda. Legumina omnia flatuoſa ſunt, & ſuccos non niſi melancholicos præſtant, qui bonæ valetudini, ex ſuâ naturâ adverſi ſunt. De leguminibus locus eſt apud *Hippocratem* in Libro de ratione victus in acutis, ubi ait omnia legumina eſſe flatuoſa, cruda, elixa, frixa, non ita vero viridia. Rationem reddit *Martianus*, quare Legumina macerata, & viridia ſint minus noxia, quàm ſicca. cùm vulgaris opinio ſit, legumina viridia pejoris eſſe notæ, quàm ſicca, quia nempè ubicunque ſiccum pervalet humido, materia flatuum generatur, nequaquam verò ubi humidum, prævalet ſicco, quod in leguminibus viridibus, & maceratis contingit. Ut ergo minùs lædant legumina, oportebit, ut quantùm fieri poſſit ſint macerata aquæ lixivialis beneficio. Solent ulteriùs præter flatulentiam, ſomnos valdè turbulentos efficere, & aphrodiſiacas idæas mente excitare, unde in Adagium ceſſit *pythagoricum* illud *A fabis abſtineto*. Hanc ob cauſam D. *Hiero-*

Digitized by Google

nymus Monachos ſuos corpora jejuniis caſtigantes, ut caſtimoniam ſervarent, monebat ut quantùm poſſent à leguminum eſu abſtinerent, ac oleribus potiùs uterentur, quod idem repetit in Epiſtolâ ad *Furiam* de viduitate ſervandâ, & in aliâ Epiſtolâ ad *Demetriadem* de ſervandâ virginitate.

Si verò ſint ex iis, quæ non tam ſeveræ diſciplinæ ſe addixerint, ſed carnibus utantur; laudantur primò vervecinæ, ut quæ facilè perſpirent, ex obſervatione *Sanctorii* noſtri, in Lib. de ſtat. Med. poſtmodum vitulinæ, & quas habemus ex gallinaceo genere, columbis, avibus montanis, ſi ipſis ex ære proprio ſuppetat commoditas. Carnes bubulæ, ſuillæ, leporinæ, coctu difficiles ſunt & craſſos ſuccos generant. Mutinæ extat Monaſterium inſigne Virginum, quas *Saleſianas* à D. *Franciſco de ſales* vocant, quod ex munificentiâ Sereniſſimæ *Ducisſæ Lauræ* fuit fabrefactum, & multis latifundiis dotatum, quæ Moniales nullâ aliâ utuntur carne, quàm vitulinâ, in hunc finem, ut quantùm poſſunt benè valeant, & cum animi hilaritate *Deo* ſerviant. Bonum eſt autem Monialibus ſanguinem ſpirituoſum eſſe, & per ſua vaſa, fluxilem ſemper quidem, ea præſertim ætate, quâ talem eſſe oportet.

Non ſum neſcius inſtitutis, ſuis, & legibus obſtrictas eſſe, ut frequentibus jejuniis corpora ſua caſtigent, ſed in hac re, quoque locum habet celebre illud μηδὲν ἄγαν, h. e. nequid nimis, perſæpè enim Monialium multæ, ſeverioris diſciplinæ ſtudioſæ, ſe ipſas conficiunt, & in ipſo juventæ flore ſanguine & viribus exhauſtæ, non ſolùm valetudinariæ, ſed etiam morboſæ fiunt, atque moroſæ cœteris Monialibus, & *Medicis*, à quibus prompta remedia exigunt. Hic referre lubet, quæ de Virginum jejuniis refert D. *Hieronymus* in laudatâ Epiſtolâ ad *Demetriadem*. *Sic debes jejunare, ut non palpites, & reſpirare vix poſſis, & comitum tuarum vel porteris, vel traharis manibus, ſed ut fracto corporis appetitu, nec in lectione, nec in pſalmis, nec in vigiliis ſolito quid minus facias; Jejunium non perfecta virtus, ſed cæterarum virtutum fundamentum eſt, & ſanctificatio, atque pudicitia. Parcus cibus, venter ſemper eſuriens triduanis jejuniis præfertur.*

Nihil porrò eſt, quod bonam Monialium valetudinem magis infirmet, quàm quòd ſi eo beneficio gaudere non poſſint, quod ex

Digitized by Google

ex ſomno juſto & naturali obtinetur. Etenim cùm Monialibus, ut plurimùm mos ſit, ſomnum in amplo & longo conclavi, quod dormitorium vocant, capere, unaquæque in ſuo cubili, quamvis juſtum tempus illis ex Monaſterii inſtituto ſit deſtinatum, nequeunt tamen per totum illud tempus ſomno indulgere, ſiquidem cùm omnes ſimul eodem in loco concluſæ ſint, ex iis aliæ tuſſiant, aliæ ſuſpirent, aliæ aliùm ſtertant, aliæ ſomnient, & obloquantur, graves patiuntur interdum vigilias, & cùm matutinis horis ſuavius dormiunt, ad ſonum campanæ ſurgendum è lecto, & Templum adeundum. Præter vigilias aliud quoque accedit incommodum, quòd non admodum bonus odor iis in locis, ubi tot Virgines ſimul dormiunt perſentiatur, in quem, ſiquis manè pedem immittat, nares ſibi percelli ſentiat, quod Moniales, licet aſſuetæ ingratum habent, qualem odorem vocant *dormitticio*. *Hippocrates* in Libris Epidemiorum ſomnum laudabat in frigore cooperto, in amplo ſcilicet conclavi, ſed ſtragulis eſſe benè coopertum, ne ſomnus à frigore perturbetur, aër enim, qui per os inſpiratur, purgatior eſt, quâ de re alibi diximus.

Longè placidiorem ſomnum capiunt hæ Moniales, quæ ſingulæ ſuam cellulam habent, hyeme præſertim, placidiùs enim dormiunt, & permiſſum illis tempus ad quietem implent, non ita verò æſtate. Aliud quoque incommodum vitare non poſſunt, nimirum quin aërem inquinatum ab halitibus, qui jugiter à corpore expirant per os, nares reſorbeant, Ad hujuſmodi incommodum quantùm licet vitandum, iis ſuaſor ſum, ut dormitorii valvas, non ſolùm æſtate, ſed etiam hyeme modicè apertas relinqant, ad aërem recentandum, ut inter internum, & externum aliquod ſit commercium; ſi quæ verò ſint, quæ ſibi non ſatis noctu ſomnum captaſſe videantur, æſtate præſertim, quo tempore breviores ſunt noctes, ſomno diurno, ad aliquam horam ſupplendum ante cibum ex *Celſi* monitu. *Longis diebus meridiari potius ante cibum, utile eſt, ſin minus poſt cum hyeme potiſſimum totis noctibus conquieſcere.*

At ſi non tam facilè eſt, ſacris hiſce Virginibus iis beneficiis gaudere, quæ præſtat ſomnus, perfacilè quidem eſſet ea conſequi, quæ laudabilis corporis exercitatio conferre poſſet. Si qualis ſit Monialium vita, contemplemur, eam ut plurimùm ſedentariam

Digitized by Google

esse deprehendemus, dum in suis Ergasteriis inter Artes Minervæ delicatiores, vel acu pingendo, sive quid aliud simile efficiendo, sive in Templis canendo, meditando, majorem diei partem traducunt, atque hoc est, quod illas, nec diu, nec benè valere sinit. At dicent ipsæ, canere & psallere exercitii genus esse, cui non erant assuetæ, cùm propriis in domibus, apud suos Parentes degerent. Non negatim equidem, quin cantus & psalmodia inter exercitia locum habeant, sed dico hæc non sufficere, nisi totum corpus quoque convenienti motu exerceatur. Verum exercitium appellabat *Plato*, in quo motus fit in seipso & ex semetipso, Lectio sola & cantus pulmones exercent, non totum corpus. Urgebunt ipsæ singulis diebus, matutinis horis, antemeridianis, vespertinis quoque etiam per noctem, toto corpore exerceri ad Campanas in motum ciendas, quod non tam leve exercitii genus est, ut totum corpus non incalescat, ac interdum sudore non diffluat. Hujusmodi exercitationem improbare non audeo, nisi totam vicinam cogerent, ad multa mala illis imprecanda. Memini me non semel curasse juvenculas Moniales, gravissimis destillationibus detentas, cùm mediâ hyeme noctu etiam ad multas horas, in turris summitate, ad sonum campanæ totis viribus incumberent, ad aliquem diem festum prænunciandum, ac præsertim ubi aliqua puella sit velanda. Ego certè non satis admiror, quomodo cunctis Monialibus in omnibus ferè Civitatibus tam gratum sit hoc aurium tormentum. Non desunt alia exercitia, in quibus totum corpus, & singulæ partes corporis exerceantur, veluti manus, pedes, quale est opus textorium, at nullam textrinam in Monasteriis mihi unquam videre obtigit, si quid autem est, quod ab obstructionibus naturalium viscerum præservet, ac si adsint eas facilè expediat, maximè est ars texendi, ubi totum corpus in exercitio est, nunquam certè robustiores & coloratiores solent esse mulieres, quàm textrices. *Mulierem fortem quis inveniet, quæsivit linum, & lanam, & operata est consilio manuum suarum*, sic ex *Sacris Literis* habemus. Olim quidem Virginibus Monialibus licebat identidem è suis Monasteriis pedem efferre, nunquam tamen solis, ac ad solennes supplicationes per Civitatem, ut solent alii religiosi cœtus, longo ordine procedere, quod iis sanè non modico erat beneficio, ad justam corporis exer-

Digitized by Google

exercitationem; at quoniam *Bonifacio VIII.* P. M. ſatius viſum eſt, eas eſſe ſuis in Monaſteriis concluſas, ut Cœlo potiùs, quàm Mundo ſpectaculo eſſent, modò neceſſe eſt, ut aliis laborioſis operibus ſuppleant, nec quæ magis laborioſa ſunt ſervis ſuis, quas converſas vocant, ac ut plurimùm de ruſticanâ gente relinquant, ne poſtea, ubi illas vident robuſtas, & benè coloratas, illarum felicitati invideant. In quibuſdam Civitatibus, obſervavi, Monaſteria quædam eſſe, quæ ſervas non habeant, ſed Moniales omnes ejuſdem eſſe ſortis, quæ ſibi, quæ neceſſaria ſunt procurent. Præſtat igitur Virgines Veſtales operoſas eſſe, non ſolis manibus circa opera levidenſis texturæ, ſed toto corpore, ſi illis cordi eſt bona valetudo. Sic ea quæ à *Medicis* de excretis, & retentis paſſim dicuntur, à moderato corporis exercitio, tanquam fructus à radice promanant, ubi enim ea quæ exercenda erant fuerint excreta, natura facilius retinet, quod ad corporis alimoniam eſt neceſſarium.

Si verò ad ſanitatis tutelam, adeò conferunt moderatæ corporis motiones, non minùs quoque conferet compoſitos eſſe animi motus, tanta ſiquidem lege conſortii ſociantur anima & corpus, ut ad invicem bona, & mala ſibi communicent. Quam graves turbas in humanis corporibus, ac præſertim in maſsâ ſanguineâ excitent animi pathemata, veluti ira, timor, gaudium, aliæque paſſiones ſi modum excedant, ſatis olim oſtendit Doctiſſimus *Chambraus* in Libro, quem de paſſionum characteribus inſcripſit, ubi notas, & colores deſcribit, quos quæque paſſio in ipſo vultu depingit, unde quis poſſit conjicere, quàm graves motus intus efficiant, in fœmineo præſertim ſexu. Non ſemel mihi obſervare obtigit, ob ſubitam animi paſſionem, in Mulieribus, temporis ferè momento, tantam ad interna contractionem fieri, ut ea ſupprimerentur, quæ in pleno erant fluore. Caveant ergo quantùm poſſunt Sacræ Virgines, ab animi paſſionibus, ira præſertim, & quàm propere anguem, ut dici ſolet, in ovo ſuffocent. Nolim tamen, ut apathiam ſibi procurent, ut olim quidam *Philoſophi*, hoc enim generoſas Virgines dedecet, habent ſiquidem ſuum uſum paſſiones, ſi quis rectè illis uti velit. Satis ſit, ſi illas regere didicerint.

Animum rege, qui niſi ſervit
Imperat, hunc frenis, hunc tu compeſce catena.

Quo-

Digitized by Google

Quoniam verò, quærere quis poſſet, num pro tuendâ Monialium valetudine, ſatis ſint ſola præcepta, & recta vivendi ratio, an etiam in uſum revocari poſſint remedia, reſponderem, quòd cùm ſanitas multam habeat latitudinem, poſſint etiam ſuis temporibus ad præſervationem uſurpari medicamenta. *Quibus convenit venæ ſectio, vel purgatio, hos vere purgare, vel venam ſecare oportet*, ajebat *Hippocrates*. Notanda eſt autem particula illa disjunctiva, non enim præcipit *Hippocrates*, ut ſemper duo hæc magna remedia, ut apud nonnullos mos eſt, in uſum veniant, qui piaculum putant venam ſecare, niſi aliquod purgans fuerit præmiſſum, ſunt enim quædam, quibus convenit ſola venæ ſectio, ubi nimirum plenior ſit habitus, aliæ quibus ſola purgatio, cùm ad cacochimiam vergunt, ſunt etiam quibus utrumque convenit. Non ſolùm autem vere, ſed etiam autumno, inſtitui poterunt hujuſmodi remedia, ac præſertim purgationes, ad ea errata corrigenda, quæ æſtate commiſſa fuerint, in eſu voluptuoſo fructuum, qui ſub Ora, & Opora matureſcunt.

Paucas haſce *cautiones Medicas*, cùm alia permulta dici poſſent, Virginibus Veſtalibus lubuit proponere, pro illarum bonâ valetudine, ut alacriùs perſtent in eo quod tam generosè ſuſceperunt Inſtituto. Grande meherclè eſt opus, duro cuique martyrio comparandum, Virginem puellam, ad perpetuam caſtitatem cuſtodiendam voto ſe obſtringere, nam uti eleganter D. *Hieronymus*. *Contra naturam, imò ultra naturam eſt, non exercere quod nata ſit, interficere in ſe radicem ſuam, & ſola Virginitatis poma decerpere.*

BER-

Digitized by Google

BERNARDINI RAMAZZINI,

Medicinæ Professoris Primarii, &c.

DE

PRINCIPUM VALETUDINE TUENDA,

COMMENTATIO

SERENISSIMO PRINCIPI FRANCISCO ESTENSI

DICATA.

PRINCEPS SERENISSIME.

CUM duobus ab hinc annis mihi Mutinæ commoranti datum fuerit, ut SERENISSIMÆ CELSITUDINI TUÆ humillima Obsequia mea coram præstarem, atque ut eodem tempore generosam Tuam Indolem, qua Glorioſissimum, tum Pace, tum Bello, Avum Tuum FRANCISCUM PRIMUM planè refers, admirari possem, magna me incessit cupido, ut aliquo literario munere Nomini Tuo primus omnium litarem. Ægrè quidem tuli, quòd nihil paratum haberem, neque ob improsperam Valetudinem, quæ lateri meo comes individua hæret, quidquam tam citò moliri possem, quod Te dignum censerem. Hæsit tamen menti meæ Votum istud, nec levi sollicitudine torqueri me sensi, quòd argumentum non suppeteret quale optabam, quod nimirùm non minus novitatis, quàm utilitatis contineret, & Principibus ad Populorum regimen natis magis proprium esset, quàm cate-

Digitized by Google

cæteris. F[illegible]tandem votis meis Fortuna, dum enim libros meos, ut fieri ſolet, [illegible]erem, occurrit liber Marſilii Ficini de Studioſorum Sanitate tuenda, *tum mihi ſub manibus naſci viſum eſt argumentum, quod quærebam; hoc eſt ut Tractatum* de Principum Valetudine tuenda *conſcriberem. Profectò ſi rectè advertamus, nullius hominùm generis magis lubrica eſt Valetudo, quàm Principum, ac eorum præcipuè apud quos ſumma eſt poteſtas, varias quidem ob cauſas, ſed potiſſimùm ob vitam minùs ſobriè tractam, illis enim inter delicias, & opiparas menſas enutritis, non tam facilè eſt, uti privatis hominibus, eam vitæ ſobrietatem, ac tenorem ſervare, qui ſanitatem cum longævitate pollicetur. Quot ſervi pro piſcatu, pro venatu, & peregrinis aucupiis, quàm ingens Coquorum turba, diu noctuque inſudet, ut cibaria elementa per omnia quæſita coquat, atque inexplicabilibus mixturis condiat, ut menſæ regali pompa inſtructæ appareant, nemo non novit. Quis autem in tanta Epularum varietate, elegantia, ac inter tot languentis appetitus incitamenta, ac præcipuè ubi magnus aliquis Princeps hoſpitio ſit excipiendus, uti perſæpè in Aula Eſtenſi evenit, quæ omnium hoſpitaliſſima eſt, quis inquam ſobrietatis tam ſeverus ſit cuſtos, ut ſibi temperet, ne de ſingulis aliquid delibet? Non minùs autem obſtructionum nutricula eſt, ciborum in modica licet quantitate aſſumptorum diverſitas, quàm ſibi ſimplicis ſaturatio, fieri enim nequit, ut edulia diverſæ non ſolùm, ſed contrariæ indolis, in unam formam coëant, & ingentes turbas in ſtomacho non excitent. Hinc nihil frequentiùs, quàm videre Principes, licet antea boni habitus, aut Valetudinarios degere, aut præpropere, ob vitam nimis lautam, & minùs quàm par eſt exercitatam occumbere; ſic peculiares quoſdam morbos in Aulis hoſpitium ſibi delegiſſe intuemur, uti Cholicam, Nephritidem, Podagram præcipuè, cui volupe eſt auratis ſub tectis, & in cubilibus, purpura inſtratis molliter cubare. Habes quidem, PRINCEPS SERENISSIME, præ oculis magnum Temperantiæ, & omnium Virtutum Exemplar, SERENISSIMUM ſcilicet PARENTEM TUUM, cujus Vita morum Cenſura eſt, ad quem, tanquam ad ſpeculum TE componas, ex hoc tamen meo labore aliquot documenta accipere poteris, ut Valetudinem tuam ſobriè degendo Tute poſſis regere. Non ideò tamen ſuaſor tibi ſum, ut tam arctis legibus TE addicas, uti olim Ludovicus Cornarius Patritius Venetus; neque enim hac ætate nondum pubeſcente, Corporis habitum,*

quo

Digitized by Googl

quo TE Natura inſtruxit, tam elegantem, ac decorum genio ſuo fraudare debes nimis parce vivendo; neque enim TIBI grandiori facto, natoque ad publicum bonum, ſemper liceret capiundi Cibi momenta eligere, ſatis ſit ſi mediocritatem quandam ſerves, ac præcipuè illud Comici, Ne quid nimis, ne quid minùs. *Sicuti autem tua intereſt inculpata Valetudine gaudere, quando* non eſt vivere vita, ſed valere, *atque omnia mortalitatis noſtræ ſtadia percurrere, ita quoque Subditorum plurimùm intereſt Principem habere ſanum, robuſtum uſque ad ultimum ſenium, ut ſucceſſorem provectioris ætatis relinquat. Meum hoc igitur, qualecumque munus, quod CELSITUDINI TUÆ in Obſequium ſiſtere audeo, ea benignitate, quæ Ateſtino generi propria, & gentilitia eſt, excipe, Teque novum Mæcenatem, qualem omnes ſperant, exhibe, ſic enim meo exemplo in ſinum tuum convolabunt Literatorum Opera Tuum Nomen auſpicantia; agedum ergo, ac eorum Principum, qui egregium & magnificum putant Scientiarum, bonarumque Artium Cultores favore proſequi, Ordinem*

Ingredere, & Votis jam nunc aſſueſce vocari,

CELSITUDINIS TUÆ SERENISSIMÆ

Patavii Kal. Septemb. 1710.

Humillimus, Addictiſſimus, & Obſervantiſſimus Servus & Cultor

BERNARDINUS RAMAZZINI.

Digitized by Google

LECTORI BENEVOLO

S.

QUam ſortem apud Medicos habiturus ſit meus hic Liber, ex ipſo Bibliopola, cui illum imprimendum tradideram cognovi, is enim cùm aliàs propriis ſumptibus mea ſcripta Typis tradere ſoleret, modò ſe de hoc Opere meo idem facturum pernegavit, cauſatus talem eſſe Libri titulum, ut ad ſui emptionem paucos poſſit allicere, cùm Medici libentiùs Libros de curandis morbis, quàm de tuenda valetudine emere ſoleant, & perpauci ſint, qui ad Aulas Principum ſe unquam accerſiri poſſe exiſtiment. Quamvis facilè ita eventurum, uti prædixit Bibliopola cognoſcerem, volui tamen Librum hunc meum prodire, & publici juris fieri, parùm ſollicitus, ſi non multos hujus Operis lectores nactus fuero, memor nempè Horatiani illius carminis,

. . *neque te ut miretur turba labores,*
Contentus paucis lectoribus . . .

Unica ratio ſcribendi mihi fuit ut prodeſſem, non ut plauſus emerem. Non ſemel conditionis Principum miſertus ſum, qui cùm ex aliquo gravi morbo decumbunt, magis periclitantur, quàm cæteri homines, dum à Medicorum multitudine, etiam ſi velint, cavere non poſſunt. Si quis enim Princeps graviter ægrotans, uni tantùm Medico fidere ſe vellet, Aula tota reclamaret, quin ipſemet Archiater Principem ſuum precibus fatigaret, ut quos haberet Civitas experientia Clariores Medicos, & exteros quoque in ſubſidium fineret accerſiri. Rem igitur non inutilem, neque Principibus ingratam facturum me credidi, ſi in illorum gratiam Tractatum conſcriberem, ex quo ea commoda obtinerent, quæ pars Medicinæ, Præſervatrix dicta, pollicetur, ne tam crebrò Curatricis moleſtias cogantur experiri. Tu interim, qui mea hæc legere non gravaberis, ſi quid boni inerit illis fruere, & Vale.

IN-

Digitized by Google

INDEX CAPITUM.

De Principum Valetudine Tuenda.

Cap. I. *Ad publicam felicitatem plurimùm conferre bonam Principis Valetudinem; ideòque peculiari diligentia cuſtodiendam.* pag. 703

Cap. II. *Qualis debeat eſſe Medicus, cui verè Archiatri nomen conveniat, quidve in Principis Perſona deſideretur.* pag. 706

Cap. III. *Aëris Naturam, & ſupra Viventium corpora poteſtatem, nulli ætati magis innotuiſſe, quàm noſtræ, rectum propterea illius regimen, pro Sanitatis tutela, inſtituendum.* pag. 713

Cap. IV. *Non benè inter ſe convenire Principum menſas, & bonam Valetudinem; victu parco & ſimplici facilè obtineri Sanitatem cum longævitate; quid ſit cibi attritio in ſtomacho apud Galenum exponitur; neminem in ſeipſo, etiamſi caveat, determinare poſſe juſtam cibi menſuram.* pag. 720

Cap. V. *Cibaria, quæ ad bonam Valetudinem ſunt minùs apta, Principibus magis uſui eſſe; de cibis primæ, & ſecundæ menſæ quædam adnotantur; quid ſit apud Hippocratem, carnes eſſe leves ad ſtateram, quid apud Ariſtotelem vinum ethicum.* pag. 725

Cap. VI. *Nemini magis, quàm Principi pro conſervanda Valetudine neceſſariam eſſe quotidianam corporis exercitationem.* pag. 735

Cap. VII. *Regulam inverſam Somni, & Vigiliarum, Principum Aulis valdè familiarem, ad tuendam Valetudinem minimè aptam eſſe.* pag. 742

Cap. VIII. *Excretionum naturalium, quæ reliquiæ ſunt coctionum*

Digitized by Google

in noſtris corporibus rationem habendam, ut ritè fiant, ac ne una alteri impedimento ſit. pag. 747

Cap. IX. *Ex nulla re magis, quàm Animi affectibus periclitari Principum Valetudinem, nihilque eſſe, cui minùs ſuccurrere poßit Ars Medica.* pag. 751

Cap. X. *Quale debeat eſſe in Principibus Literarum Studium, ne bonæ Valetudini inferatur noxa.* pag. 755

Cap. XI. *Quale eſſe debeat in ſenili ætate Valetudinis regimen.* pag. 762

Cap. XII. *De nimia obeſitate, & corpulentia Principibus, non minùs inſalubri, quàm indecora.* pag. 767

Cap. XIII. *De præſervatione à quibuſdam morbis, quibus magis obnoxii ſunt Principes.* pag. 773

Cap. XIV. *De regimine Valetudinis Principum in Militari Expeditione, & Caſtris.* pag. 778.

DE

Digitized by Google

DE PRINCIPUM VALETUDINE TUENDA, COMMENTATIO.

CAPUT PRIMUM.

Ad publicam felicitatem plurimùm conferre bonam Principis Valetudinem; ideòque peculiari diligentia cuſtodiendam.

SI inter ea, quæ in hac humana ſocietate, ad publicum bonum ſunt inſtituta, maximè optabile eſt bonum Principem habere, non minùs quoque votis expetere licebit eundem bona, & inculpata Valetudine, cum Vitæ longævitate gaudere; quemadmodum enim (ſi tamen interdum licet magnis parva componere) dum Paterfamilias, qui in propria Domo Princeps, & Dominus eſt, rectè valeat, ut rebus ſuis vacare poſſit, rei domeſticæ negotium ritè procedit, & cenſus augetur, aſt ubi adverſa Valetudine premitur, œconomica adminiſtratio peſſum it, ac patrimonium licet amplum fuerit, paulatim ad tenuitatem redigitur, ita prorsùs ſi bonus Princeps ſecunda fruatur Valetudine, ſubditi in officio perſtant, & politicum Regimen imperturbatum ſervatur, ſi verò lubrica, & inconſtans fuerit Principis Valetudo, diù ſtare non poterit publica felicitas, perditi enim homines novarum rerum cupidi, hinc anſam captare ſolent, publicam quietem ſeditionibus, & bellis civilibus evertendi, quale infortunium olim experta eſt *Gallia*, ſub *Carolo IX.* qui ob vitam valetudinariam, cui erat addictus, magnis calamitatibus floridiſſimum Regnum ſuum afflictum, & convulſum adſpicere coactus eſt. Sic *Rheutam Scotorum Regem Septimum*, variis morbis conflictatum, ac ſemper lecto affixum, cùm à Nepote regnandi cupido periculum ali-

quod

Digitized by Google

quod ſibi impendere agnoſceret, à Regno ſe abdicaſſe, ex hiſtoriarum monumentis habemus. Non deeſſent exempla, quibus oſtendi poſſet, cum ſtatu Principis valetudinario, publicam felicitatem conſtare non poſſe, cùm ætas quælibet caſus hujuſmodi habeat, verùm res ipſa loquitur, quando non ſolùm in politicis, ſed phyſicis rebus, idem prorsùs evenire facilè poterit cognoſci. Laboret, uti non rarò fit, corporis noſtri pars aliqua princeps uti cor, aut cerebrum affectu aliquo, licèt non gravi, naturalem totius corporis œconomiam aliqua ex parte lædi neceſſe eſt. Si imbecillis ſtomachus ſit, nec ritè ingeſtos cibos concoquat, ſingulæ partes totius corporis noxam perſentiſcunt, ſi verò firmus, & robuſtus ſit univerſum corpus robur, & firmitudinem ſuam retinet. Rectè propterea in hanc rem Q. *Serenus* antiquus Scriptor, qui de Re Medica Carminibus eleganter ſcripſit, de ſtomacho hos habet verſus:

Qui ſtomachum Regem totius corporis eſſe
Contendunt, vera niti ratione videntur,
Hujus enim validus firmat tenor omnia membra.

At ſi hoc in noſtris corporibus evenire obſervamus, non eſt quòd miremur, ſi in Civili corpore, idem quoque aliquando eveniat; adeò refert, eum qui cæteris præſit rectè valere, quam ob cauſam *Plato* in Libro de Republica, *Socratem* induxit, ex *Æſculapii* inſtituto vetantem, ne qui ex natura ſua valetudinarii eſſent, ad publica negotia adminiſtranda accederent. Cùm itaque ſatis conſtet, languente Principe, languere quoque Leges, & publicam felicitatem, magna commendatione digna eſt Eccleſiæ conſuetudo, Summum rerum omnium Rectorem pro Chriſtianorum Principum incolumitate, in ſacris ſolemnibus deprecandi, & publica vota quoque ſuſcipiendi, ſi eoſdem graviter, ex aliquo morbo decumbere contingat. Id ipſum quoque agere Ethnici pro more habuere. Sic *Magno Pompejo* in Campania febre laborante, totam *Italiam* pro illius ſalute ſuis numinibus ſacrificia inſtituiſſe legimus, Admiratione quoque olim fuit Populi Romani pietas erga *Germanicum*, quem à *Tiberio* adoptatum, pro ſucceſſore habiturum ſperabant; cùm enim illum

Digitized by Google

illum *Antiochiæ* ex gravi morbo periclitari nuntiatum esset, ac propterea tota Civitas in magno luctû, & mœrore versaretur, evulgata fama convaluisse *Germanicum*, ut in ejusmodi gaudium effusus est Populus, ut per Urbem conclamaret : *Salva Roma*, *Salva Patria*, *Salvus est Germanicus*, *& in Capitolium cum luminibus*, *& victimis plebs concurreret*, *convulsis Templi foribus*, *ne* (ut tradit Scriptor) *gestientes vota reddere morarentur*. Verùm certo nuncio paulò post accepto mortuum *Germanicum*, pietas in furorem conversa est, lapidata enim fuere templa, subversæ aræ, lares quibusdam familiares, in publicum abjecti. Tanti erat apud ipsos *Germanici* Vita, & Valetudo, spe concepta publicæ felicitatis, ob egregias animi virtutes, quæ in illo præcellebant, si post *Tiberii* excessum Imperii habenas aliquando suscepisset.

Cùm ergo ad Populorum prosperitatem magnum habeat momentum, prospera Principis Valetudo, æquùm sanè est, ut magna illius habeatur cura, & studium, munus autem hujusmodi nonnisi Medicæ Artis esse poterit, cui ad benè merendum de humano genere semper intentæ satis esse non debuit Regulas, & præcepta in universum tradidisse pro tuenda Hominum Valetudine editis, juxta ætatum, temporum, & locorum naturam, quam spartam exornavit *Galenus* libris sex de sanitate tuenda editis, quem postea multi alii Scriptores sunt imitati, nisi etiam quarundam Personarum, quæ ad publicum bonum videntur naturæ, incolumitati studeret prospicere. Sic *Marsilius Ficinus* Vir Celeberrimus elegantissimum Libellum, *de Studiosorum Sanitate tuenda* conscripsit, cujus exemplo postea *Fortunatus Plempius* in Lovanienſi Universitate Professor Egregius Opus elegantissimum edidit *de Togatorum Valetudine servanda*. At si Literarum studiosos,

Qui Juris nodos Legumque ænigmata solvant,

benè valere optabile est, ac si ob utilitatem, quam humanæ Reipublicæ præstant digni fuere habiti, ut in sui gratiam peculiares Tractatus à Doctissimis Viris conscriberentur, eò magis Principes Legum Custodes, & publicæ felicitatis Columen, ab Arte Medica Obsequium istud, seu tributum videntur exigere, ut pro il-

Digitized by Google

lorum valetudine, quantùm licet turanda, particularem curam, & operam impendat.

CAPUT II.

Qualis debeat esse Medicus, cui verè Archiatri nomen conveniat, quidve in Principis Persona desideretur.

SI Principibus magno decori est, & laudi Aulam habere Clarioribus Viris, quos in diverso facultatum genere fama commendet, potiùs quàm statuis, & Imaginibus ornatam, & instructam, veluti *Jurisconsultis*, *Philosophis*, *Mathematicis*, *Historicis*, *Poëtis*, aliisque Literarum cultoribus, iisdem non solùm decorum erit, sed necessarium habere Medicos, fama, doctrina, & experientia celebriores, quorum Opera, tum in secunda, tum in adversa valetudine utantur. Habuere sanè priscis temporibus Reges, & Imperatores, magni nominis, & auctoritatis Medicos, uti *Alexander Magnus*, *Philippum Acarnum*, *Cæsar Augustus*, *Antonium Musam*, & sic deinceps alii Cæsares, & Reges, barbaris quibusdam sæculis exceptis, non habent tamen nostrorum temporum Principes, quòd hac in re invideant Principum priscæ ætatis Fortunæ, unico enim sæculo adeò exculta est Ars Medica, tum in Theoricis, tum Practicis, ut si ipsis Medicinæ Parentibus daretur revivisceere, non parùm admirarentur, quomodo Ars ista tam longo sæculorum fluxu, quasi iners, & otiosa stetetit, ac postea tam brevi tempore summum ferè gloriæ apicem visa fuerit attigisse. Quamvis igitur Medicorum præstantis doctrinæ, & experentiæ suppetat copia, pro determinando tamen Archiatro aliquo, opus est delectu; oportet enim in eo Medico, qui in Aula benè mereri, & dignitatem suam integram servare velit, prærogativas quasdam eminere, quas non tam facilè sit in cæteris reperire.

Ad Archiatri munus, itaque ritè obeundum, idonei esse non possunt, qui Medicinæ Elementis primoribus labris, ut dici solet, delibatis, Laurea donati, in Pagos, & Oppida concedunt, ibique ad aliquot annos, alienis periculis praxim aliquam medendi addiscant, mox in aliqua populosa Urbe clinicam exerceant, donec apud doctos, & indoctos boni practici nomen sibi comparent.

Digitized by Google

rent. Hujuſce enim ordinis Medici in Theoricis ſemper hoſpites eſſe conſueverunt, novarum rerum quæ in Medica facultate jugiter eveniunt prorſus ignari, nec alios Scriptores verſant, quàm qui de re pharmaceutica tractant, ut magnam remediorum ſupellectilem promptam, & in numerato, ut dici ſolet, habeant. Medicum verò, qui Principum Valetudini præeſſe debet, neceſſe eſt, ut in loco Studiis apto, hoc eſt in aliqua celebri Univerſitate, curſus ſuos tum in Philoſophia, tum in Medicina ex aſſe abſolverit, ac antequam medicæ praxi ſe devoveat, in Muſeo Docti, & Eruditi alicujus Medici, Scriptores tum veteres, tum novos evolvat, ac norit quos Autores legere debeat, quos omittere, ne tempus inutiliter conterat, atque hoc pacto ſeſe inſtruat, ut ſolent juvenes Doctores in Jure creati, qui in Juriſconſultorum Bibliothecis verſandis Libris operam impendunt, antequam ad Forum pro agendis cauſis accedant. Ad erudiendum Medicum, ut dignus ſit, qui ſive in publicis Lyceis profeſſorium munus exerceat, ſive in Aulis Principum Archiatri dignitatem ritè ſuſtineat, non parùm confert in juvenili ætate peregrinatio, non tam curioſitate quadam varias Provincias, & Regna inviſendi, atque hominum mores obſervandi, quàm ut peregrinando, Doctiores, & Celebriores Medicos cujuſcumque loci conveniat, & alloquatur, ut ab iis varium medendi modum, & quæ uſitatiora in morbis apud ipſos ſunt remedia accipiat, ſicque variis mercibus onuſtus Patriam repetat. Mirùm eſt, quantùm prudentiæ, quæ in Medico primùm expetitur, ac in eo præſertim qui Archiatri dignitate ſit decoratus, ſibi comparare poſſit, is, qui peregrinationem hujuſmodi ſuſcipiat; ſic Ulyſſes, *qui mores hominum multorum vidit & Urbes*, prudentis titulum ſibi adſciviſſe dicitur. Mos hujuſmodi nunquam ſatis laudandus, Germanis valdè familiaris eſt, qui poſtquam ab Academiis demiſſi fuerint, prius quàm Medicæ Praxi ſeriò ſe dedant, varias peregrinationes, ac præſertim per Italiam noſtram capeſſunt; ut quos in re Medica, vel fama, vel ſcripta commendent, inviſant, ex quibus documenta aliqua, quæ Artis ſint decerpant. Extat in hanc rem Elegantiſſimus Libellus, *Thomæ Bartholini*, quem ad *Gaſparum Filium*, dum Italiam peragraret, de Medica peregrinatione conſcripſit, in quo

Digitized by Google

illum admonet, quomodo gerere se debeat, quæ Lycea, quas Urbes adire, quos Medicos salutare alioſque etiam in omni Scientiarum genere Eruditos Viros extra Medicam facultatem, quos inter Celeberrimum D. *Antonium Maliabequium* Hetruriæ Decus recenſet. Qui ergo talia fundamenta jecerit, ac poſtea Medicæ Praxi in Urbe aliqua populoſa, ubi periti extent Medici, practicæ medicinali ad aliquot annos ſedulam impendat operam, ſupra vulgarium Medicorum ſortem aſſurget, ut aliquando ad Principis Aulam poſſit accerſiri. Singularis itaque doctrina requiritur in Medico, qui verè aptus ſit ad regendam Principis ſui bonam valetudinem, non minor enim virtus eſt, ſanitatem ab iis, quæ clanculum, vel apertè, è ſtatu ſuo, illam evertere poſſunt, ſartam tectam tueri, quàm eandem amiſſam reſtaurare, ſicuti non minor militaris Diſciplinæ peritia in eo exigitur, qui prudentia, ac attentione, arcem ab hoſtilibus inſidiis norit ſervare, quàm in eo, qui ab hoſtibus captam valeat redimere. Si verò præter recenſitas dotes, alia accedant ornamenta, ut in Geometricis, Aſtronomicis, & Phyſica experimentali, lucro apponendum, nam ſi non meliorem Medicum, doctiorem tamen, & Principi gratiorem facient. Summatim quanti momenti ſit, Principis valetudinem Medico magni nominis, & experientia claro demandatam eſſe, Leges ipſæ ſatis oſtendunt, nam in Codice Lib. 9. Tit. *de Profeſſ. & Med.* Cap. 11. cavebatur ne quis in Archiatrum eligeretur, niſi communi meliorum judicio fuiſſet comprobatus, optimo ſanè conſilio, ne vulgares Medici per ambitum, & malis Artibus, Archiatri locum occuparent.

In Medico Fortunæ favorem deſiderari volunt nonnulli, eòque magis in iis, qui Principibus ſuis operam præſtare debeant, quam vulgi opinionem fovent populares quidam Medici, qui doctioribus, & magis eruditis notam hanc appingunt, ac ut pro more habet peſſimum laudantium genus, peritiam commendant, & extollunt, ſed quæ Fortunam comitem non habeat, quæ in re ignorantiam ſuam, & malignitatem produnt, ſatis enim fortunatus eſt, qui prudens eſt, & ex Artis præceptis operatur. Cœcam hanc vulgi perſuaſionem rident Viri omnes docti, ac præſertim Vir Doctiſſimus *Joannes Crato* trium Imperatorum Medicus,

qui

qui in Epiſtola ſua nuncupatoria hæc habet verba. *Fateamur*, inquit ille, *cum Hippocrate rem ſe habere, ut hi ſoli fortunatè facere videantur, qui ſciunt, & contra infortunatè qui ignorant. Fortuna enim uti, eſt rectè facere, hoc verò qui ſciunt faciunt. Non uti Fortuna, neque aſſequi hoc quod velis, eſt id facere, minimeque rectè quod facis. Inſcius verò atque indoctus quomodo quæſo fortunatè aliquid ad finem perducet? Qui igitur curationes ſuas fortunatas eſſe cupiunt, ii Artem ſequantur neceſſe eſt, & ſucceſſus à Deo petant.* Hæc *Crato*: Si quis tamen in hoc negotio, quod ægrum, & Medicum intercedit, Fortunæ locum aliquem concedendum velit, illum potiùs penes ægrum, quàm Medicum reperiri crediderim, æger enim verè fortunatus eſt, qui peritum Artificem inciderit, non ſecus quàm qui mari committere ſe velit, peritum Nautam nactus fuerit; mirum eſt enim quomodo qui navigaturus eſt, ſatagat peritum Nautam, quàm Fortunatum reperire, qui autem æger decumbat credere ſe velit Medico, quem vulgus fortunatum potiùs, quàm peritum deprædicet.

Atque hæc quidem ſunt, quæ in Medico deſiderantur, ad Principum Valetudinem regendam apto, quædam tamen ſunt etiam, quæ in Principis perſona deſiderabilia ſunt, ſi ab eo, quem in ſuum Archiatrum accivit, & cujus fidei, ac prudentiæ ſe concredidit, velit aſſequi quod maximè optandum eſt, ſanitatis ſcilicet tutelam. Neceſſe itaque eſt ut Princeps facilem ſe præſtet, & aures patienter commodet monitis, quæ ſubinde pro re nata ſuggerit Medicus. Lubet hìc ex formula ſatis prolixa, qua *Gothorum Reges*, ut ex *Caſſiodoro* Varia. Lib. 6. poſtquam in Italia rerum potiri, barbariem exuere cœperunt, Archiatros ſuos creare conſueverunt, pauca verba referre. *Indulge te Palatio noſtro, habeto fiduciam ingrediendi, quæ magnis ſolent prætiis comparari, nam licet alii ſubjecto jure ſerviant, tu rerum domino ſtudio præſtanti obſerva; fas tibi nos fatigare jejuniis, contra noſtrum ſentire deſiderium, & in locum beneficii dictare, quod nos ad gaudia ſalutis excruciet, talem tibi denique licentiam noſtri eſſe cognoſcis, qualem nos habere non probamur in cæteros.* Et quantùm Auctoritatis olim Reges Medicis ſuis largiebantur, Sanitatis ſuæ ſolliciti; hinc diſcant noſtrorum temporum Principes, quales gerere ſe debeant cum Medicis, quos

Digitized by Google

non ut manclpia conſiderare debent, ſed, ut ita dicam, tanquam familiares, ſeponant enim oportet aliquid de ſua gravitate, ſi quotidianis ferè colloquiis cum iis agere debeant in ſecunda valetudine, ne poſtea cogantur in adverſa duris illorum præceptis intempeſtivè obſequi. Si enim Medicus ad Principem non facilem habeat acceſſum, ac in illo comitatem aliquam non reperiat, nec auſit hiſcere; niſi cùm ab illo de re aliqua fuerit, quæſitus, quamvis quædam obſervet, de quibus illum admonere debeat, nihil audebit proferre, ac illa in ſinu ſuo tacitus recondet. Mirùm eſt autem, quantùm animi, ad id quod Artis eſt ritè peragendum ſuſcipiat, & notas quaſcumque tum bonas, tum malas obſervandas, ſi norit ſibi licere apertè loqui, & monita ſua uti ſalubria benignè excipi, non ſolùm in adverſa, ſed firmiori valetudine. Non vulgari tamen prudentia illi opus eſt, ac præcipuè cavere debet, ne dum à Principe, in æſtimatione haberi ſe videt, ac magna liberalitate tractari, eò deveniat, ut illi ſe credat neceſſarium, qualem *Philippus de Comines* refert fuiſſe *Jacobum de Gotties Ludovici XI.* Galliarum Regis Archiatrum, qui ſuo Regi, quem mortis pavidiſſimum eſſe noverat, non ſolùm ſe neceſſarium credidit, ſed apertè illi proteſtabatur, quòd ſi unquam ab Aula fuiſſet dimiſſus, de illius ſalute actum eſſe, ideò ut Scriptor tradit, verbis aſperrimis Regem ſuum ſolitum increpare non ſecus, ac Servum ſuum, & quò majorem liberalitatem experiretur, dum quolibet menſe decem millibus aureorum donaretur, eò fuiſſe duriorem, & Tyrannidem quandam in Dominum exercuiſſe, illi enim perſuaſerat, ut ſine opera ſua, nec octiduum quidem poſſet vivere. *Liberalitas Servum fidelem facit*, ait Comicus, aliquando tamen etiam petulantem reddit, & ſortis ſuæ nunquam contentum. Elegans ſanè eſt illud dictum, quo *Antigonus Rex*, ut ex *Plutarco* in Apophtegmatibus legitur, Medici ſui avaritiam ſugillavit, cùm enim in prælio vulnus Rex ſuſcepiſſet, fracta clavicula, ac Medicus dum vulneri mederetur, quotidie munus expoſceret, ac à Regia liberalitate referret, tandem Rex ad illum converſus, pete ait, *quod vis, dum clavim habes.* Multùm equidem hujuſce generis Medici, de ſua auctoritate, & exiſtimatione ſibi detrahunt, nimis crebrò à Principe ſuo, munera, & beneficia expoſcendo, præter

Digitized by Google

ter enim, quòd naturam ſuam divitiis inhiantem produnt, fortunæ ſuæ non rarò damno ſunt, nam plura forſan acciperent, ſi Regiam liberalitatem non fruſtrarentur, aptè quidem in hanc rem *Horatius.*

Coram Rege ſuo de paupertate tacentes
Plus poſcente ferent, diſtat ſumas ne pudenter,
An rapias . . . . . .

Medicus itaque ad merendum in Aula, tanquam in Caſtris deſtinatus, ſciat oportet, duplex ſibi munus incumbere, unum, quòd Principi ſuo, quotieſcumque ex aliquo morbo decumbat, ſedulam præſtet operam, ut illum promptis remediis ſanitati reſtituat, alterum, quòd dum Princeps bona fruitur valetudine, illius cuſtodiæ maximè invigilet, quòd in cæteris Medicis non ita uſuvenit, qui ubi ægris curandis operam ſuam locarint, ac illos è morbo exemerint, paucis quibuſdam documentis relictis pro redintegranda valetudine, ſoſtro accepto abeant, qui verò Archiatri miniſterio eſt auctoratus, & quotidie ad Principem ſalutandum, & ſolita obſequia præſtanda pergere tenetur, attentè obſervare debet, qualis ſit in Principe valetudinis ſtatus licèt integræ, quod ex aſpectu, voce, & hilaritate conjiciet, ac unam diem cum alia conferre, quandoquidem ſanitas multam habet latitudinem, ac ut ajunt Philoſophi, ſuſcipit magis, & minus, ut obſervare poſſit, num in eodem ſtatu perſtet, num creſcat, an decreſcat, ſicuti enim creditur culpa vacare Medicus, ſi prædixerit qualis ſit futurus morbi eventus, bonus, vel malus, ità non ſolùm culpa vacabit, ſed laudem promerebitur, ſi prævideat, ac præmoneat, valetudinem in lubrico eſſe, & ad ſtatum morboſum ſenſim vergere. Quoniam autem hic tantùm agitur de Principum ſanitate tuenda, Archiatri præcipuum munus erit, corporis habitum in Principe ſuo diligenter obſervare, num firmus ſit, num ex natura ſua, & à primordiis robuſtus, an imbecillis ſit, qualis ejuſdem ſtructura num denſa, an rara, quale illius temperamentum, quantùm accedat, vel recedat à medio illo, ac optimo, quod tanquam *Policleti* regulam fingunt Medici, quæ ſit ad actiones promptitudo, quibus animi motibus ſit magis obnoxius. Non exigui

exigui quoque momenti erit perſpectum habere, num à Parentibus ſanis, ac robuſtis ortum duxerit, & num Avi, & Atavi gentilitiis quibuſdam morbis laborarint, quales morbi ad integra ſæcula interdum deliteſcunt, ac poſtea veluti per traducem in Nepotibus poſt longum tempus regerminant,

Multa Pater, Materque valent infundere Natis
Tranſit & in ſeri Jura Nepotis Avus.

Omnia hæc itaque attentè animadvertere expedit, curanti enim Medico lucem non exiguam fœnerabunt, ad ſanitatem in ſtatu naturali ſervandam, & ea prævidenda, & antevertenda, quæ eandem labefactare, ſive è ſtatû naturali poſſint evertere. Plurimùm autem intereſt Medici totis viribus incumbere, ad Principis ſui ſoſpitatem cuſtodiendam, niſi experiri velit, quantùm curarum, & ſollicitudinis ſibi ſit ſubeundum, ſi contingat eundem habere in lecto decumbentem, vel ex aliquo acuto morbo periclitantem, ſive ex chronica ægritudine, uti inter torturas podagricæ, ſeu nephriticæ paſſionis, gementem & ejulantem, ut Medico neceſſe ſit aſſiduas querimonias, de Artis Medicæ inanitate, ac interdum etiam non bona verba audire.

Principis itaque ſi illi cordi eſt ſanitas, qua cuique homini nihil eſt prætioſius, erit ut monitori ſuo identidem auſcultet, ac illi non minùs in Præſervatrice, quàm in Curatrice fidem adhibere velit. Si enim bona valetudo miſerimo cuique adeò cara eſt, uti videmus, quantò carior debet eſſe Principi, cui ſupra tot Populos poſito, ac inter bonorum omnium affluentiam degenti, veneration em, & obſequia, tanquam Numini omnes præſtant, ut illi præter ſanitatem nil aliud ſit optandum. Nulli certè mortalium, quàm bono Principi quadrat, id quod *Pindarus* in Olympiis, ſanitatem laudans cecinit, eum ſcilicet, qui ſanus, extremum ſenium pertingat fama illuſtris, & divitiis affluens, nequaquam ſollicitum eſſe debere, ut ſit Deus,

ἰᾶν ναῦμι παρεσαμένων ὑγι-
εστα δ' ἄπις ὄλβου
ἔρδει, ἐξαρκέων κλεάπασι, ξὺ

ἐυλο-

Digitized by Google

ἐυλογίαν προσνθεὶς, μὴ μαπύ-
σῃ Θεὸς γλυέσθαι.

Græcos verſus hic lubet apponere, quos *Aloyſius Adimarus* Poëta Florentinus percelebris eleganter Tuſca Poëſi ſic expreſſit:

Che quel che ſano i giorni eſtremi vede
E con richezze oneſtamente riede
Cinto di fama à ſaettar l' oblio
Non brami più, ne cerchi eſſe un Dio.

CAPUT III.

Aëris Naturam, & ſupra Viventium corpora poteſtatem, nulli ætati magis innotuiſſe, quàm noſtræ, rectum propterea illius regimen pro Sanitatis tutela inſtituendum.

EA eſt hominis conditio, ut poſtquam ab aquis uteri emerſerit, novem menſium ſpatio enhydrobius, ac ſemel tantùm Aërem in quo degimus hauſerit, illius uſu poſtea toto vitæ tempore carere non poſſit, tantæ ſcilicet eſt neceſſitatis, inſpirationis, & expirationis reciprocatio, ut ſine alimento ad aliquot dies vita protrahi poſſit, ſine Aëre verò nonniſi ad pauca momenta vita ſubſiſtat. De Aëris natura, & admirandis illius proprietatibus, pauca habemus à veteribus Philoſophis, longè plura, & oculata fide certiora à rerum naturalium ſcrutatoribus habet hæc ætas noſtra. Quàm contractilis, & diſtractilis ſit Aër, palam facit *Machina Boyliana* ubi Aër tanquam in carcere concluſus, per quandam veluti torturam cogitur fateri qualis reverà ille ſit, quod idem pariter demonſtrat *Sclopus Pneumaticus*, in quo Aër compreſſus, magna vi, & magno cum ſtrepitu erumpit, ut Pyrii pulveris vim exæquet. Ad explorandas Aëris proprietates varias, & alterationes, reperta ſunt multa inſtrumenta, uti *Thermometri*, *Barometri*, *Hygrometri*, *Anemometri*, ac poſtremo à Clariſſimo Viro *Chriſtiano Wolfio* edita eſt *Aerometria*, opus ſanè elegantiſſimum, in quo ea, quæ de Aëre deſiderari poſſunt uberrimè continentur. Ut autem ad propoſitum meum accedam, quid ad corporum ſanitatem Aër conferat videamus, Aëris, qui nos circumambit præcipuus uſus à Medicis creditus eſt;

Digitized by Google

ut per inſpirationem, æſtuantem in præcordiis ſanguinem temperaret, qua opinione valere juſſa, pro certò habetur, Aërem particulis nitroſis ſaturatum, pulmonum miniſterio follium adinſtar, veſtalem ignem in ſanguinis maſſa hoſpitantem acuere potiùs, quàm ſuffłaminare. Fermentationis quoque, in noſtris corporibus, & in omnibus fluidis ſubſtantiis, Aërem principium, & auctorem eſſe, experimentis comprobari poteſt; ſi tempore vindemiæ muſtum ab uva recens expreſſum, in phiala vitrea conditum, ac Orificio ſpumante concluſo, ne quidquam Aëris ſubire poſſit, poſt plures menſes idem muſtum cum eodem ſapore reperitur; mirùm itaque non eſt, ſi ſupra noſtra corpora tantùm poteſtatis habeat Aër nobis incumbens, dum per os viſcerum penetralia ſubit, & ſanguini remiſcetur, ac dum exteriùs per cutis poros in venas irrepit. Rectè propterea Hippocrates in Libro de Flatibus, *Aërem eorum, quæ corporibus noſtris accidunt Autorem & Dominum appellavit.* Profectò ſi alterationes, quas in humanis corporibus Aër valet efficere, conferamus cum iis quas alimenta, & aliæ res non naturales poſſunt inferre, longè plures, & fortiores ſunt eæ, quæ ab Aëre nobis proveniunt, quàm quæ à cæteris rebus; Aër enim intus, & incute continuò nos afficit.

Cùm modò frigoribus premimur modò ſolvimur æſtu
Aëre non certo, corpora languor habet.

Cautum itaque hac in re eſſe oportet Archiatrum, cui Principis ſui valetudo demandata eſt, idcircò diligenter debet advertere Domini ſui temperamentum qualecumque ſit, cùm ſanitas in qualibet temperatura, niſi à mediocritate enormiter excedat, poſſit ſubſiſtere, ut illius Aëris in quo Princeps ut plurimùm degit temperamento accommodetur, ac illud foveat. Laudatur equidem ab omnibus Aër ſincerior; utpote qui aptus ſit ad ſanguinis fermentationem, & circulum promovendum, ac ſpiritus vegetiores generandos. Aliquandò tamen evenit, ut quidam ratione ſui temperamenti feliciùs degant in Aëre craſſiori, quàm tenuiori, ideòque interdum neceſſe ſit valetudinarios, è locis ubi Aër eſt ſalubris, & nitidus, ad loca ubi Aër eſt nebuloſus, & craſſus tranſmigrare, *peſſimum enim eſt Cælum, quod ægrum facit*, ut ait *Celſus*,

Digitized by Google

ſus, & optimum dici poteſt, quod ſanum redit. Sicuti enim *naturarum aliæ quidem ad Hyemem, aliæ verò ad Æſtatem benè malève ſe habent*, ita pariter de naturis hominum licet dicere, quòd aliæ ad Aërem craſſum, aliæ ad tenuem benè malève ſe habeant. Solent propterea Principes variis in locis habere Palatia in Oppidis ſuæ ditionis, modò in campeſtri loco, modò in ſublimi ad quæ ſe conferant juxta varia, ac diverſa anni tempora, & prout expediat ſanitatem ad meliorem ſtatum redigere. Quare Romani Pontifices duo in Urbe habent magna Palatia, *Quirinale*, & *Vaticanum*, quæ pro ſitus diverſitate, diverſam habent Aëris, temperiem, ſic in Vaticano pro more habent hyemare, in Quirinali Æſtatem traducere. Obſervare mihi contigit, quòd ut plurimùm præſertim in Italia noſtra Principum Palatia poſita ſint in locis Civitatis minùs ſalubribus, longè à Foro, & Populi frequentia, quòd factum crediderim, quia, qui primi illa poſuere, ad voluptatem potiùs, & commoditatem, propter ſitus, & hortorum amplitudinem, quàm ad ſalubritatem animum intenderint. Prope Urbium pomæria, & foſſas, in quas omnes ſordes confluunt, Aërem nebuloſum eſſe ſatis conſtat, ideòque morbis magis obnoxios eſſe Cives inibi habitantes, prohibita inſenſibili tranſpiratione, quæ à nulla re magis læditur, quàm ab Aëre impuris halitibus ſaturato, uti in ſua Statica *Sanctorius* demonſtrat, Aër enim circumambiens, cutis, & glandularum poros obſtruit, per inſpirationem verò, ſanguinis, & viſcerum Craſim labefactat. Obſervatione dignus eſt locus *Hippocratis* in primo Epidemiorum in Hiſtoria *Philiſci*. *Philiſcus*, ait ille, *habitabat propè murum, & decubit, prima die febris acuta*, &c. In hunc locum egregiè *Mercurialis* in hujuſce Hiſtoriæ interpretatione citat, *Hippocratem* non fortuitò appoſuiſſe locum ubi æger decumbebat, ut Medici attentiores ſint ad curandos eos, qui in hujuſmodi locis habitent, tanquam ex malignioribus febribus corripi ſoliti. Hoc idem repetit *Hippocrates* in Hiſtoria octava Eraſini. *Eraſinum, qui habitabat ad Booæ torrentem, febris magna corripuit poſt cœnam*, &c. Annis ab hinc quinque, mihi Mutinæ per Æſtatem, & Autumnum commoranti obſervare contigit Conſtitutionem Epidemicam malignarum febrium, de genere tertianarum intermittentium, quæ multos, quæ circa

Digitized by Google

murorum ambitum domos habebant ſuſtulerunt, nullo ferè ex iis, qui in partibus Civitatis interioribus domicilia haberent, hujuſmodi febribus laborante. Magni momenti igitur eſt degere, in Aëre puriori, & à nebulis remoto, ut ſanitas felicior habeatur, in Aëre enim puro, & minùs de terrena fæce participante, inſenſibilis tranſpiratuş, ad ſanitatem adeò neceſſarius facilior eſt, quàm in Aëre craſſiori, & nebuloſo, qui adiapneuſtiam comitem habet, ubi purus, & ſerenus liberiorem facit perſpiratum, & promptiora ad omnes functiones corpora. Solent Principes non procul à ſuis Palatiis habere Hippodromos, & Equilia ædium adinſtar magnificè conſtructa, in quibus longo ordine centenos Equos generoſæ indolis benè cultos, & pexos videre eſt, tali pompa, & luxu, ut hinc metiri liceat, qualis ſit Principis magnificentia, quale fuit olim *Regis Latini* ſtabulum, quod deſcripſit *Virgilius*, ubi Equi

Stabant tereentum nitidi in præſepibus altis;

ex equino itaque ſtercore, ac ſtramentis, ſolent ſtabulari montes ſimi ingentes acervare, non procul à ſtabulis, qui inibi ad menſes relicti, ubi putreſcere incipiunt, cùm poſtea extra Urbem exportantur, talem mephitim expirant, ut Aulam non ſolùm, ſed viciniam totam inficiant; conſultiùs itaque eſſet, quotidie purgamenta hujuſmodi aliò deferre, quàm ſinere, ut identidem camarina illa commota inquinetur Aër, & memorata incommoda ſubſequantur.

Paradoxum alicui hoc videbitur, ſi ad Judicium Barometri recurramus, quòd ſerenus Aër flante Borea magis premat, quàm pluvioſus, & auſtralis, qua in re halucinatus eſt *Borellus*, in Libro de Motibus naturalibus à gravitate pendentibus, qui vi ratiocinii potiùs, quàm experientiæ credidit Aëre pluvioſo altiùs attolli Mercurium in fiſtula, deprimi verò reſtituta ſerenitate, quale Problema multorum exercuit ingenia, ut hujus phænomeni vera habeatur ratio, qua de re mihi cum D. *Schelhamero* Profeſſore Kilonienſi fuit controverſia; pro cujus Problematis ſolutione Epiſtolam hoc anno edidi ad Celeberrimum Virum D. *Lucam Scræckium*, A. N. C. Præſidem conſcriptam; Aërem itaque nebuloſum,

Digitized by Google

loſum, & auſtralem, perſpiratum diminuere crediderim, non tam quòd cutis poros infarciat, quàm quòd atmoſphæra, utpote levior minùs premat, tum intus, tum in cute, ſicque laxentur fibræ corporis, ubi ſereno Aëre, & ſpirante Borea, atmoſphæra magis premit, & in officio continet fibras, quæ ſuô nixu promovent ſanguinis circuitum, qui ad facilem tranſpiratum magnum habet momentum ſuo appulſu; ſic ratio reddi poteſt, cur *Auſtri caput gravent, ſurditatem, ac languorem inducant, caliginem viſui offundant*, ut ex *Hippocrate*, quia minor eſt atmoſphæræ preſſio, & conſequenter fibrarum laxitas, ſegnior ſanguinis per ſua vaſa fluxus, ac difficilior perſpiratus, quæ mala tolluntur, ſi gravior fiat atmoſphæra, ſubſequente Aëris ſerenitate. Quantæ ſit neceſſitatis non ſolùm ad valetudinem tuendam; ſed & vitam ſuſtentandam juſta, & moderata Aëris preſſio, ſatis demonſtrat Machina pneumatica, in qua extracto Aëre animalia moriuntur, & liquida quæque in tumorem attolluntur. Hanc ob cauſam in editiſſimis montibus, ubi minor eſt Aëris preſſio, propter breviorem Aëris columnam incumbentem, difficilior eſt reſpiratio inflatis pulmonum veſiculis.

Rectè ſanè illud to thion *Hippocratis* adeò celebre, ad Aërem referendum quidam Interpretes volunt, divini enim aliquid, & nobis ignoti illi ineſt, ut quamvis circa illius naturam expendendam, tot Philoſophi laborarint, adhuc tamen ſuperſit quod illorum ingenia exerceat. Cautum itaque in hac re, & obſervatorem eſſe oportet Medicum, cui Principis valetudinis tuendæ cura incumbit, ut quantum licet Aëris naturam, in quo ille, ut plurimùm degit exploratam habeat, eamque temperamento accommodet, & qualis corporis ſit ſtructura, denſa, vel rara, ut conveniens ſit tranſpiratus, diligenter obſervet, cujus utilitatem primus omnium annotavit *Hippocrates* in Libro de Alimento, hiſce verbis. *Qui probè perſpirant, debiliores, & ſaniores ſunt, & à morbis facilè reconvaleſcunt. Qui malè perſpirant, priuſquàm ægrotent fortiores ſunt, ubi autem ægrotarint difficiliùs à morbis reconvaleſcunt.* Obſervatione profectò digna ſunt *Hippocratis* verba, cum ait, eos, qui bono perſpiratu gaudent ſaniores eſſe, ſed debiliores, & ratio eſt, quia in facili tranſpiratu è glandulis per ductus, excretorios in cutem hiantes,

Digitized by Google

tes non ſolùm ſuperfluitates tertiæ coctionis, ſed etiam particulæ alimentales unà exalant, & idcircò debiliores ſunt, quàm qui minùs probè perſpirant, & à morbis faciliùs convaleſcunt; ubi altera ex parte quibus denſior eſt cutis, robuſtiores ſunt vires, ſed ſanitas magis periclitatur. Athletæ propterea virium robori conſultum magis, quàm ſanitati volentes, ut in Palæſtra virium ſuarum magnum ſpecimen præberent, in balneis à calidario, in frigidarium exiliebant, in hunc finem, ut ſanguis, & ſpiritus à balneo tepido ad cutim, & lacertos evocati, vi frigidæ inibi ſiſterentur, & occluſis poris validior eſſet fibrarum, & muſculorum virtus. Cùm ergo præſtet Principem ſaniorem eſſe, licèt debiliorem, quàm robuſtiorem, & morbis minùs obnoxium, cùm illi ſufficiant vires ad naturales actiones obeundas, nihilque ſit quod promptiùs perſpiratum temporis momento offendat, quàm Aëris frigus intempeſtivum, præſertim ſi à calido loco ad frigidum fiat tranſitus, attentum propterea oportet eſſe Medicum, in mutatione temporum quæ potiſſimum pariunt morbos, ut Principem ſuum præmoneat, ne tam facilè frigido Aëri, & pluvioſo ſe committat, ne ſubita fiat pororum cutis conſtipatio, qua nihil promptiùs eſt, ad ſanitatem evertendam, cùm itaque venatum procedunt Principes, per Autumnum & Hyemem, monendi ſunt, ut in placido Aëris ſtatu id agant, nec flante Borea, aut ingruentibus pluviis; ab Auſtris quoque cavendum, qui & ipſi perſpiratum lædunt, laxitatem, ut diximus, fibrarum inducendo. Ut autem hac in re Medici Principes habeant præceptis ſuis magis obſecundantes, optimum erit iis ſuadere, ut in ſuo Cimeliarco habeant *Barometros*, *Hygrometros*, *Anemometros*, aliaque hujuſmodi inſtrumenta, ut oculari fide agnoſcant, quid faciant in atmoſphæra ſubitæ temporum mutationes, quomodo ex improviſo in *Torricelliana fiſtula* Mercurius decidat, & pluvias præmoneat, qua ratione ad boreales flatus, ejuſdem Mercurii exaltatio proximam ſerenitatem denuntiet. Longè quidem ſenſibilior eſſet atmoſphæræ preſſio, ac illius mutatio, ſi experimentum fieret in *Barometro* non ex Mercurio, ſed ex aqua, qualem ſe habuiſſe refert Clariſſimus *Boyle*. Hyemali tempore ſuadendi, ut à matutino frigore maximè caveant, ſed in ſuis cubilibus placidè cubent, quòd ab iis obtinere non admodum arduum

duum erit, æstate verò invitandi essent, ut ad Solis ortum exurgerent, ad auram leniorem captandam, & sanguinis æstum sufflaminandum, quod non ita facilè impetrari solet, dum ut plurimùm Principes lychnobii esse consueverunt, noctû operosam vitam agentes, interdiu verò somno indulgentes.

Plurimùm igitur refert ad valetudinem custodiendam Aëris regimen, nam sicuti Aër ignis anima dicitur, cùm ignis sine Aëre vivere non possit, ita Aër si purus est, ac sincerus, & nitrosis particulis saturatus, vitalis caloris, qui in sanguine hospitatur, vita, & anima est, impurus autem, & inquinatus, ejusdem mors, & extinctio.

Non pauci quoque momenti erit ad tutandam Principis Valetudinem, observare, cùm incipiunt populariter vagari quidam morbi, num affectus hujusmodi ab aliquo Aëris vitio ortum ducant, an ab alimentis corruptis, uti frugibus vinis, nam in primô casu, Medici erit Principem ortari, ut ad salubriorem locum se transferat, in altero verò, Aër suspectus esse non debet. Observatione quoque dignum est, quòd si constitutio aliqua varioloſa inter pueros caput efferat, morbosum aliquod in Aëre suspicari liceat, ut plurimùm enim post variolas morbi Epidemici, uti febres malignæ dysenteriæ solent succedere, ut mihi pluries observare contigit. Hæc itaque generalia sunt præcepta, quæ hâc in re excogitare mihi datum est, habita ratione tamen ad ætatem, temperamentum, anni tempus, regionem consuetudinem, quæ in omni subjectô sunt considerandæ: cæterùm consulenda erit experientia, & Aër qualiscumque sit præferendus, sit salutaris fuerit compertus; nam ut superiùs dictum, *pessimum est Cœlum quod ægrum fecit.* D. *Petrus Damianus* Ravennas Ecclesiasticus Scriptor, ut ipsemet refert cùm Romæ degeret apud Romanum Pontificem *Nicolaum II.* sed ferè semper valetudinarius, & febriculosus, Pontificem precari cœpit, ut sibi permitteret *Ravennam* adire, ast ille, cui percarum erat habere præsentem Virum, Sanctitate non minùs, quàm Doctrina percelebrem, supplicantis precibus cùm nollet annuere, affirmans Romano Cœlo longè insalubriorem esse *Ravennæ* Aërem, ubi etiam aquarum salubrium penuria, laboraretur, D. *Petrus* Dimissione desperata, de Romana Urbe febribus obnoxia lusit his versibus.

Roma

Digitized by Google

Roma vorax hominum, domat ardua colla virorum,
Roma ferax febrium, necis eſt uberrima frugum,
Romanæ febres ſtabili ſunt jure fideles,
Quem ſemel invadunt, vix à vivente recedunt.

CAPUT IV.

Non benè inter ſe convenire Principum menſas, & bonam valetudinem; victu parco & ſimplici facilè obtineri ſanitatem cum longævitate; quid ſit cibi attritio in ſtomacho apud Galenum *exponitur; neminem in ſeipſo etiamſi caveat determinare poſſe juſtam cibi menſuram.*

INter ſanitatis ſtudia, non immeritò *Hippocrates* primum locum tenere voluit monitum illud, *non ſatiari cibis*, nulla facta mentione de cibi parcitate; nam ſi hæc duo extrema conferantur, ſæpiſſimè in ciborum ſatietate peccatur, perrarò in parcitate, imò ſi ſanitas, utpote perfectio & virtus corporis, mediocritatem, & veluti quoddam æquilibrium tenere debet, vergit tamen potiùs, & inclinat ad parcitatem. Quales ſint quotidianæ Principum menſæ, quibus tam ingens ſervorum turba militat, non eſt quòd deſcribam, non enim in addito ſunt, ſed facilè patent eas proſpicere volenti, ut etiam ſolùm ſufficeret eos ſpectare, qui longo ordine varii generis dapes ad menſas Principum deferunt, & referunt. *Hygæam*, & *Panaceam*, binas ſorores, *Æſculapii* filias, finxere Veteres primam quæ cuſtodiendæ ſanitati, alteram quæ revocandæ præeſſet. Profectò ſi ad obſervandas Principum menſas, Hygæa accederet, facilè crederem ad hujuſmodi ſpectaculum, & tam grandes apparatus, quàm citiſſimè abituram, & Panaceæ ſorori renuntiaturam, non eſſe ſibi cum regalibus menſis rem ullam, ſed illa potiùs, cui ſanitatis reſtauratio eſt demandata ad munus ſuum exercendum ſeſe accingeret. Verùm omiſſis fabulis, quibus utebantur *Mythologi*, ut miſteria quædam ignare plebi obvelarent, fateri neceſſe eſt, ad intemperantiam in victu, tanquam ad ſcopulum naufragium facere Principum valetudinem, quare hac in re atentum oportet eſſe Medicum, ut dextrè, & arepto tempore Principem admoneat, eorum, quæ ſanitati injuriam inferre valeant, ac è ſtatu ſuo deicere.

Quo-

Digitized by Google

Quoniam igitur nulla in re magis, quàm in nimia ciborum copia, propter magna incitamenta, quibus instructæ sunt quotidianæ Principum mensæ, quod non evenit in aliis Viris Nobilibus, licet opulentis, nimia saturatio quantùm fieri poterit cavenda est, tanquam omnium malorum fons & origo, & licèt alimenta sint boni succi, majorem forsan inferunt noxam, nam, ut dici solet, optimi corruptio pessima, cùmque id sæpissimè contingat, nec spatium detur stomacho, ut per abstinentiam cruditates concoquat, cachochilia præstò est, & indè cachochimia, ac mala nutritio. Augetur quoque malum, quò major erit ciborum varietas, & conditura, quæ uno eodemque fermento ventriculi, non possunt uniformiter confici, multò minùs in aliis corporis officinis convenienti mixturam in unicam redigi formam; sic vitiato sanguine, functiones omnes læduntur, nam uti ajebat *Hippocrates* Libro de Flatibus, *A sanguinis perversione totius corporis perversiones.* Idem prorsùs evenit in multiplici ciborum diversitate, quod in aquis magnorum fluminum scripsit idem *Hippocrates*, quas pro communi usu improbavit, illas eleganti vocabulo dissidentes vocitans, cùm enim magna flumina nonnisi ex variis fluminibus in unum confluentibus fiant, eaque per diversas regiones discurrentia, varios ac diversos minerales succos combibant, magnorum fluminum aquæ non possunt constare, nisi ex particulis, quæ inter se dissideant, ideòque parum aptis ad humanos usus; ita sanguis ex tot monstruosis particulis diversæ indolis conflatus, nunquam ad perfectam mixtionem poterit pertingere sine tumultu, ut sit idoneus ad partium alimoniam, & functiones obeundas; in hanc rem egregiè sanè *Horatius*,

. . . . nam cum simul assis
Miscueris elixa, simul conchylia turdis,
Dulcia se in bilem vertent, stomachoque tumultum
Lenta feret pituita . . . . .

hanc ob causam forsitan gravi passione ventriculi laboravit M. *Aurelius Imperator*, quam sibi attritionem in stomacho appellavit *Galenus* ad curationem accitus. Historiam satis elegantem, quam ipsemet *Galenus* de Præcogn. ad *Posthumum* tradit, lubet afferre:

Digitized by Google

poſt cibum aſſumptum angore ſtomachi premebatur, Imperator, ut pulſus frequens & parvus appareret, adeò ut annotationis febrilis principium crederetur, à duobus qui curationi aderant, *Galenus* nocturno tempore vocatus, explorato pulsu, liberè pronunciavit coram Medicis qui aderant, Imperatorem nullatenùs febrire, ſed ſimplicem eſſe cibi in ventriculo attritionem, quam ob cauſam ab Imperatore quæſitus quid agendum eſſet, hiſce verbis reſpondit. *Si quiſpiam alius eſſet, qui hoc morbo laboraret, bibendum ipſi dediſſem, quemadmodum ſolitus ſum, vinum pipere inſperſum; Vobis autem Regibus, quibus tutiſſima remedia Medici admovere conſueverunt, lanæ manipulum nardino pigmento calido intinctum, oſtio ventriculi imponere ſufficiet.* *Galeni* ingenuam libertatem admirans *Imperator*, Medicis dimiſſis, vinum ſabinum pipere inſperſum bibit, & ſanitati eſt reſtitutus.

Elegans in hanc rem eſt apud *Macrobium* Diſputatio ſuper cœnam, uti mos erat apud Antiquos & Literatos homines ad animum exhilarandum variis quæſtionibus, inter *Dyſarium*, & *Euſtachium*, quorum primus pro ciborum ſimplicitate diſſervit, alter uti gulæ Patronus, pro alimentorum varietate in ſympoſiis declamavit, ingeniosè ſanè uterque, ſed validioribus argumentis *Dyſarius*, inter quæ magni ponderis eſt illud, quòd cum febrientibus Medicorum nemo cibi varietatem offerre auſit, ſed alimento quàm ſimpliciſſimo utatur, quòd ſi ad ſanitatem recuperandam multùm confert cibi ſimplicitas, cur non etiam conferet ad eandem conſervandam. His adjici poteſt, quòd ſtomachi fermentum tantarum virium eſſe nequit, ut tot ac tam diverſæ naturæ ingeſta cibaria diſſolvat, quin unum citiùs, alterum tardiùs concoquat, aliud verò nullo modo, ea prorsùs ratione, qua videmus quædam menſtrua, uti aquas fortes metalla quædam diſſolvere, & alia intacta relinquere. Hoc idem quoque de vinorum diverſitate ſentiendum, quæ ex variis regionibus deferri ſolent, ad ornandas, & exhilarandas Principum menſas; obſervatum eſt enim diverſa vinorum genera epota, quamvis non in magna quantitate, ſubitam ebrietatem induxiſſe, tumultuantur enim intus aſſumpta, non ſecus ac loca, & nationes undè fuerunt deducta; non levem quoque noxam experimur, cùm ab uno vini genere, & unius loci ad aliud, licet

Digitized by Google

licet in eodem loco natum, fit tranſitus, quod pariter annotavit *Hippocrates*, nam ad aliquot dies noxam aliquam perſentimus, antequam ſtomachus illi aſſueſcat.

Multiplex itaque, ac diformis cibi, ac potus varietas, ea eſt potiſſimum, quæ Principum ſanitati bellum indicit. Siquid enim admirandi, & portentoſi in genere Animalium, Piſcium, Terræ, Maris, uſpiam apparet, illicò alicujus Principis menſæ deſtinatur, & dono mittitur, ſic magnus ille Rhombus, & admirandæ magnitudinis, qui in Adriaco captus eſt, & cimbam onerabat, Piſcatorum nemo inter ſuas capturas numerare auſus eſt, *Domitiano* itaque miſſus eſt, ad cujus ſpectaculum in concilium vocati ſunt Proceres, quorum alii ajebant, Piſcem illum capi voluiſſe, ut Principis menſam decoraret, alii peregrinam hanc belvam grande omen eſſe magni; & clari Triumphi, alii requiri ad fabricandam patinam novum *Prometheum*, ad quem Rhombum alludens *Juvenalis* cecinit:

Quidquid conſpicuum pulchrumque ex æquore toto eſt,
Res fiſci eſt ubicumque natat; donabitur ergo.

hac in re equidem fuit magna Cæſarum intemperantia in cœnis; quibus varia indebant nomina, quales fuerunt cœnæ *Auguſti*, & *Vitellii*, nomine dodecatheos appellatæ, in quarum una *Auguſtus*, & convivæ, Deorum, Dearumque habitu diſcubuere, ac inter ipſos *Auguſtus* pro *Apolline* ornatus eſt viſus, quòd convivium licet in ſecretiori Palatii parte factum, vulgus latere non potuit, nam cùm eo tempore magna charitate annonæ Urbs laboraret, acclamatum eſt, frumentum omne Deos abliguriſſe; ridenda ſanè convivia, in quibus ubi ſub veſtibus Deorum, tot diverſis ciborum generibus ventrem infarcirent, cùm ambroſia, & nectare tantummodò victitarent Dii, imò interdum una potione tantùm eſſent contenti. Sic de ſupremo Deorum *Martialis* luſit,

Jupiter ambroſia ſatur eſt, nunc nectare vivit.

ab hujuſmodi autem vanitate, longè profectò abſunt noſtra hac ætate Principum menſæ; attamen cum ſingulari apparatu inſtructæ ferè ſemper appareant, ac perſæpè in publico conſpectu, non adeò

Digitized by Google

facilè eſt, ut quis licet ſobrius ſibi temperet; quin ex epularum novitate aliquid delibando, ſanatati injuriam aliquam inferat.

Temperet igitur ſibi Princeps à ſatietate ciborum non minùs, quàm à multiplici varietate, & æquo animo patiatur Medici ad Principis ſui ſalutem excubantis moroſitatem, ſi in feliciori valetudinis ſtatu aliquid moneat, quod guſtus jucunditati non benè ſapere videatur; non omninò placet vulgatum illud Celſi. *Sanus homo, qui & benè valet, & ſuæ ſpontis eſt, nullis obligare ſe debet legibus, ac neque Medico, neque iatralipta agere*; largiamur id verum eſſe in privatis hominibus, at non in Principe, cujus bona valetudo publicæ felicitatis magum eſt præſidium, adverſa verò multas ærumnas comites habet. Id unum autem ad parcitatem, & ſimplicitatem victus ſervandam, deberet ſufficere, quòd ſaniores, & longæviores eſſe ſoleant, qui frugalem, & ſobriam vitam ducunt, quàm qui lautam. Cujus rei argumentum eſſe poſſunt veteres *Heremicolæ*, qui herbarum radicibus, & palmarum fructibus victitantes, vitam ad integrum ſæculum producebant, veluti de *Paulo Heremita*, & *Antonio Abbate* refert *Divus Hieronymus*. Hujuſmodi quoque exemplum viderunt poſteriora hæc ſæcula in Clariſſimo Viro *Ludovico Cornario*, Patritio Veneto, qui cùm à vita nimis lauta, idem ſibi fatum, quòd fratres ſuos in primævo ætatis flore ſuſtulerat, imminere adverteret, ad ſobriam vitam tranſeundo, fortis, ſanus, integer corporis & animi viribus, pancraticè, ut dici ſolet, vixit, ut nonageſimum ſextum annum agens, elegantiſſimum libellum conſcripſerit *De vitæ ſobriæ commodis*, dignum ſanè, qui commentariis illuſtretur, quòd, ſi quid otii mihi dabitur, forſitan exequi in animo eſt.

Qualia porrò, ad id, quod expetitur debeant eſſe cibaria, qua menſura, qua hora, quo ordine ſint aſſumenda, neminem fore crediderim, qui certis poſſit definire legibus, tam varia ſunt alimenta, tam varia temperamenta, corporum habitus, diverſæ Regiones, & conſuetudines, & quædam idioſincraſiæ, ut vocant, ſpecificæ quædam proprietates, ut experientia potiùs, quàm Scriptores ſint conſulendi. Ad cujuſque igitur ſtomachum eſt provocandum, ille enim æquiſſimum eſt Judex, ea idcircò alimenta quæ facilè coquuntur, quæ promptam habent diadoſim, & corpus

Digitized by Google

pus benè nutriunt, illa cæteris sunt præferenda. Signum itaque bonitatis cibi, saltem in genere erit bonitas coctionis, & prompta nutritio. In hanc rem animadversione digna sunt *Lucretii* Carmina,

Nec multùm refert quo victu corpus alatur,
Dumodò quod capias concoctum didere possis
Artubus, & stomachi humectum servare tenorem.

Plurima apud Scriptores de re cibaria extant monumenta, quare solùm ea perstingam, quæ ad rem meam faciunt, & quæ ad Principum Valetudinem tuendam mihi videbuntur magis accommoda; sed hac de re in sequenti Capite. Primum itaque ad tuendam valetudinem cavendum erit à satietate, quæ obstructionum parens est, & morborum nutrix, sicuti etiam ab altero extremo, à nimia ciborum parcitate, ne corpus debito alimento fraudetur, non ideò tamen velim, ut alimenta capiantur in pondere, numero, & mensura, sed ea moderatione, ut stomachus gravamen, & distentionem non sentiat, sed persæpè inter illecebras, & gratos sapores, quibus gustus percellitur, gravitatem non advertimus, nisi postquam è mensa surrexerimus. Hanc difficultatem justa mensura cibos capiundi, doctè non minùs, quàm eleganter adnotavit D. *Augustinus* Libro IV. contra *Julianum* his verbis. *Jam verò cùm ad usum ventum fuerit necessariæ voluptatis, per quam reficimus corpus, quis verbis explicet; quemadmodum nos modum necessitatis sentire non sinat, & ipsum limitem procurandæ salutis, si qua adsint delectabilia rapiendo abscondat, & transeat putantibus nobis satis non esse, quod satis est, dum libenter ejus provocationibus ducimur, existimantibus nos adhuc agere negotium valetudinis, cum agamus potiùs voluptatis; ita nescit cupiditas ubi finiatur necessitas.*

CAPUT V.

Cibaria, quæ ad bonam Valetudinem sunt minùs apta, Principibus magis usui esse; de cibis primæ, & secundæ mensæ quædam adnotantur; quid sit apud Hippocratem, *carnes esse leves ad stateram, quid apud* Aristotelem *vinum ethicum.*

QUòd vulgò dici consuevit, nimirùm quòd persæpè meliora videamus, & deteriora sequamur, id in conviviis omnibus,

bus, & potiſſimum in Principum menſis magis uſuvenit; cibaria etenim quæ aptiora ſunt ad valetudinem tuendam, & utiliores ſuccos præſtant, ferè neglectui ſunt, & alia exotica, & peregrina, ac difficilis coctionis, ſeu pravi ſucci magis apetuntur, & exquiruntur. Panis cibus omnium communis, ſi quaſdam ferinas gentes in extremo Septentrione excipias, quas *Ictiophagos* vocant, qui piſcibus victitant, in Principum menſis locum quidem primum habet, & ultimum, nam quamvis ſit *tener*, *& niveus*, *mollique ſiligine factus*, parùm de illo deguſtant Principes, & quandoque ſolùm mollior illius pars ad extergendos inunctos digitos inſervit. Hoc tamen in omnibus conviviis lautè, & opiparè inſtructis, in quibus abundent opſonia, exiguum panis abſumitur, ſic quando *Servator noſter* quatuor ferè hominum millia ſeptem panibus hordeaceis, & quinque piſcibus ſaturavit, illius Diſcipuli de panis fragmentis duodecim collegerunt cophinos, nulla de piſcibus mentione facta.

In menſis itaque Principum, levem habent gratiam *dona laborata Cereris*, non ita Bachi Pomonæ, & venatricis Deæ munera. Panis igitur ex laudabili tritico benè fermentatus, ſubactus, ac ritè coctus, firmum & vitale alimentum præſtat magis, quàm quodcumque aliud cibi genus, itaut eo ſolo, & aqua poſſint vivere homines:

Satis eſt populis fluviuſque, Cereſque,

ajebat *Lucanus*. Sic *Juvenalis* quoque *panem, & circenſes*, ubi enim populi frugibus, & ſpectaculis abundant, uti olim populus Romanus, felicem vitam degunt. Sic vidimus hoc anno, quanta calamitate toto penè preſſa fuerit Europa, ob annonæ charitatem, quàm algidiſſima hyemis conſtitutio, cui nullam aliam ſimilem priora ſæcula viderunt, invexit, frugibus radicitùs exuſtis. Hinc nulla cura bonos Principes magis fatigavit, quàm, ut quolibet prætio fruges aliundè exquirerent, quibus ſubditos ſuos, tanquam filios paſcerent.

* Locus egregius extat apud *Hippocratem* in primo Epid. *Imbecilliora cibaria brevem vitam habent*; locum hunc ſubobſcurum egregiè interpretatur *Valleſius*, ut uno quidem modo pro debilioribus cibis intelligendi ſint ii, qui ſint facilis coctionis, quia facultati commu-

Digitized by Google

comutanti parùm reſiſtant, & hujuſmodi cibos brevem vitam habere, quia parùm maneant in corpore, cùm uti ex Aphoriſmo, *Eorum, quæ velociter nutriunt, veloces quoque fiunt excretiones*, altera verò interpretatione, quòd imbecilliora cibaria, brevem vitam habeant, nimirùm quòd paucum alimentum præſtando brevitatem quoque vitæ præſtent. Panem itaque laudatiſſimum ſuccum humanis corporibus ſuggerere, qui ob ſimilitudinem partibus apponatur, & firmiter adhæreat, ac propterea ad ſanitatem, & longævitatem multùm conferat, conſentiunt omnes. His licet adjicere panem benè coctum, qualis eſt nauticus corruptioni non eſſe tam facilè obnoxium, ſicuti cætera alimenta, veluti carnes piſces, & fructus. Panis ad longum tempus aſſervatus non putreſcit, & vim nutriendi retinet, panis ergo, quem primum, & communem hominum victum, & etiam apud primos parentes in uſu fuiſſe deducunt nonnulli ex illo Eccleſiaſtici: *Initium vitæ hominis, aqua, panis, veſtimentum*, cæteris alimentis præferendus eſt, & intermiſcendus, quare non immeritò *Verulamius* panem ciborum firmamentum appellabat. Salubre conſilium itaque fuerit Principibus, ut pane veſcantur ritè parato, illum benè permanſum, & ſalivali fermento imbutum cibis intermiſcendo, cum aliqua quidem proportione ad reliqua edùlia, non ea tamen, quam excogitavit M. *Ficinus* de Studioſorum Sanitate tuenda, Libro ſecundo. *Panis*, ajebat ille, *eſto duplus ad potum, triplus ad carnes, quadruplus ad piſces*, ingeniosè quidem, ſed hujuſmodi legibus arctari non decet eum, qui benè valeat, & ſuæ ſpontis ſit, quales ſunt Principes. *Auguſtus* perfuſum frigida panem, pro potione in ſiti ſumere ſolebat; idem panis unciam cum paucis uvæ duracinæ acinis quandoque edebat, quippe veſcebatur ante cœnam quocumque tempore, & loco, quod ſtomachus deſideraret, Autore *Suetonio*.

Quantùm autem partium ſpirituoſarum contineat panis benè fermentatus, norunt Chimici, qui ex illo ſpiritus acido volatiles educunt, egregium balſamum ad ſtomachi fermentum habetarum renovandum, qua de re legi meretur *Etmullerus*. Hanc ob cauſam inter alimenta nihil eſt, quod ſtomacho penè ſit magis familiare, ut in ſanitatis ſtatu, neminem capiat panis faſtidium, imò in ſtatu morboſo, pro argumento proximæ ſanitatis accipiatur, ſi

æger

Digitized by Google

æger incipiat panem appetere. Obſervatione dignum eſt, quòd ſi quidam ſunt vini abſtemii, & alii propter quandam Idioſincraſiam, à quibuſdam cibis ſummè abhorreant, uti à caſeo, pomis, ovis, aliiſque rebus, nullus ferè obſervatus fuerit, panis abſtemius, præter puellam quandam cujus meminit *Bruyerinus*, quæ in *Gallia Belgica*-cùm ſexdecim annorum eſſet, nunquam panem deguſtavit, imò ſi illius momentum in fero lactis, quo maximè delectabatur, poſitum fuiſſet, illicò nauſea tentaretur. Neque ratione, & auctoritate caret, eorum, qui pauco pane, & multa carne veſcuntur, fætere animam; caro enim utpote ex ſua natura corruptioni obnoxia, nonniſi ſuccos ejuſdem indolis poteſt ſuggerere, ſi nimius ſit illius eſus; refert *Bruyerinus*, Libro VI. de Re cibaria, ſe noviſſe literatum hominem, cui hoc peculiare fuit, multis carnibus, pauciſſimo autem pane veſci, ideòque fætidiſſimum oris halitum illi contigiſſe; revera nullus odor gratior eſt præ cæteris alimentis, qui ſpiritus recreet, quàm panis odor è furno recenter extracti.

Carnium uſum quod ſpectat, non rarò à Principibus, hac in re graviter peccatur, dum carnes animalium domeſticorum reſpuunt, & ferinas, ac ſylveſtres magis appetunt, quæ non ſolùm à natura humana alienæ ſunt, ſed difficilis coctionis, quales carnes ſunt *Cervorum*, *Damarum*, & caro *Apri*, quod à *Satyrico* ſuorum temporum luxum ſugillante, dicitur *animal propter convivia natum.* Obſervatione dignum eſt, quod tradit *Hippocrates* ſecundo de Dieta, ubi damnat carnes *graves in ore*, *& ad ſtateram*; P. *Martianus* locum hunc obſcurum explicans, ait carnes omnes, quarum gravitas in ore percipitur, & ad ſtateram manifeſta, hoc eſt, quæ data paritate molis, aliis gravior eſt, duræ coctionis eſſe, & ſtomacho ponderoſas, in quo cenſu referuntur carnes bubulæ, ſuvillæ, atque etiam leporinæ, hoc idem dicendum de piſcibus marinis durioris, & denſæ carnis, & de avibus aquaticis, quæ fortiores ſtomachos exigunt, & corpora magis exercitata, quod in Principibus non evenit, qui in otio potiùs, quàm labore ævum traducunt. His addendum carnes hujuſmodi ad ſtateram graves ex obſervatione *Sanctorii* in Statica, difficilioris eſſe perſpiratus, quàm carnes leviores, quales ſunt carnes vervecinæ. Quare alimenta hujuſmodi,

Digitized by Google

di, licèt coquorum mangonio guſtui ſapiant, craſſiores ſuccos ſuggerunt, in vaſis ſanguiferis, & viſceribus infarctum, & obſtructiones generant. Solent quidem hujuſmodi carnes duriores, ad aliquot dies aſſervari, ut teneriores fiant, ac per æſtatem in conditoriis nivium teneri, ad macerationem, & putrefactionem ferè, quod non adeò laudandum, nam perſæpè proximæ corruptioni multùm de ſpiritu vitali illis decedit, ideò ab *Hippocrate*, ſecundo de Dicta, probantur magis carnes recentiores, utpote ſalubriores. Ad tenecritudinem verò ipſis conciliandam, carnes hujuſmodi duriores flagellandæ, ac perdomandæ, fractis enim illarum fibris molliores fiunt, & ſtomachico fermento minùs rebelles.

Utiliores quoque ſunt carnes volatilium, quæ liberiore Cœlo, & naturalibus paſcuis ſuis fruuntur, quàm altiles, & cortales, ut vocant, quæ quidem pinguiores ſunt, ſed minùs ſalubres, utpote minùs exercitatæ, ſummatim carnes omnes laudantur, quæ facilè perſpirant, quales ſunt vervecis, ex Obſervatione Celeberrimi *Sanctorii*, & carnes omnes, quæ uti ajebat *Hippocrates*, ad ſtateram leves ſunt, ut quæ multùm aëre ſubſtantiæ contineant, quòd ob faciliorem perſpiratum Principibus præſertim, quibus corporis exercitatio, non adeò familiaris eſt, valdè conducit. Neceſſarium itaque foret, Principes, quibus magno cultu, & apparatu ex variis carnium generibus inſtructæ ſunt menſæ, ſive à ſuis Medicis, ſive ab ipſa experientia edoctos eſſe, quæ carnes ſtomachum magis gravent, quæ coctu faciliores ſint, & alvo magis ſecedant, quod itidem de piſcibus dicendum, cùm quibuſdam anni temporibus piſculentos dies agunt, ne poſtea jam ſaturi, cùm ad frigidas menſas fit tranſitus (ſic enim Veteres ſecundas vocabant) ad nova gulæ irritamenta aqualiculum nimis onerent:

Poſtquam exempta fames, & amor compreſſus edendi
Fit ſtrepitus, menſæ ſuccedunt dona ſecundæ.

ſic præſtò ſunt, qui magna celeritate aliò adſportent, quidquid culinam redolet, & longo ordine inferant, quæ laſſatæ voluptati ſolamen aliquod apta ſint adferre, quare temporis momento, nova metamorphoſi apparet menſa inſtructior, quàm antea. Mos hujuſmodi in Italia rerum omnium, quæ ad luxum ſpectant feraciſſima

in Aulis Principum, per antiquus eſt. Menſæ Syracuſanæ, & Italicæ præ cæteris lautiores celebrabantur, ut etiam adagii loco eſſent, quoties lautam menſam quis velet innuere, ſic *Plato* in Epiſtola ad propinquos *Dionis*, negat ſibi felicem illam vitam in Siculis, Italiciſque menſis, ac reliquis voluptatibus ſitam nunquam placuiſſe. *Athenæus* quoque in dipnoſofiſtis inter opiparas menſas, & omni delitiarum genere refertas Italicas refert.

Ad menſas itaque ſecundas, in quibus videre eſt miro, & eleganti ordine diſpoſita varia bellariorum, & cupediarum genera, acetaria, holera, fructus quoſcumque peregrinos, ab Alcinoi hortis, ſi licet, uſque deductos, atque omnia, quæ coquorum ingenioſa manus figurare didicerit, periclitatur temperantia, & conſectariè bona valetudo. Quoniam autem à pinguioribus in prima menſa infractus eſt appetitus, ut plurimùm in ſecunda ad illum acuendum, ab acidis ſubſidium quæritur. Lactuca ex variis acidis, & ſalſis quoque parata primum locum mereri ſolet, more Veterum, apud privatos tamen homines, & vulgarem gentem noſtra hac ætate prima menſa in uſu eſſe conſuevit, de hac *Martialis:*

Claudere quæ cœnas Lactuca ſolebat avorum,
Dic mihi cur noſtras inchoet illa dapes.

De fructibus hoc adnotare licet, quod Principes nunquam fructus edant in tota ſua maturatione, & integritate, nam ad illorum menſas, quæ ſolùm raritate, & prætio æſtimantur, fructus apponi ſolent aut præcoces, aut ſerotimi, præcoces acerbiores ſunt, & crudos ſuccos generant, ſerotimi fatui ſunt, nullius gratiæ, & bonitatis. De ficubus, hæc habet verba *Hippocrates*, in ſecundo de Dieta: *Primæ ficus peſſimæ* Dominum ſuum itaque admoneat oportet Medicus, ut ab immodico fructuum fugacium eſu ſibi temperet, quales ſunt ii, quos horreos vocant, & naſcuntur ſub Ora, & Opora, Oram autem, & Oporam Græci vocabant tempus illud, in cujus medio oritur Canicula, quod quadraginta dierum eſt, de quo *Galenus* plurìbus in locis, ut in ſecundo de Alim. Facult. & tertio Aphor. 14: fructus enim hujuſcemodi corruptioni facilè ſunt obnoxii, & bilioſas diarthæas per æſtatem inducunt, undè

Digitized by Google

unde *Galenus* in Libro de Vitio, & Bonorum ſuccorum, ob illorum uſum immoderatum ſe bis ægrotaſſe ingenuè fatetur. Abſit tamen ut illorum uſum improbare audeam, quos nimirùm ad ſitis, & æſtuantis ſtomachi ſolamen natura genuit, ſi nive ſeu aqua perfrigerati aſſumantur, eo tempore, quo

Procion furit
Et Stella veſani Leonis
Sole dies referente ſicos.

Quoniam autem nivis qua carere menſas Principum monſtrum eſſet, facta eſt mentio, non improbatur moderatus illius uſus, ſed abuſus, tanquam ſummè noxius damnatur. Profectò potiones illas, & ſorbitiones ex acido citri, limonum cum ſacharo ad congelationem uſque, quas ingenioſa ſitis commenta eſt, nemo ſanæ mentis unquam laudarit, dum ad illarum deſcenſum horreſcunt viſcera, & occaleſcit ſtomachus, & paulò poſt moleſtior fit ſitis. *Nix ſitim facit*, ajebat *Rhaſis*, Libro vigeſimo primo Tract. quinto, quod efficit, dum palati poros, & fontium ſalivalium, undè ſeroſus latex jugiter emanat occludit. Veteres in conviviis pro more habuiſſe frigidam, & calidam aquam potare ſatis notum eſt, ut ex *Martiali*:

Calidam poſcis aquam, ſed nondum frigida venit;

imò quòd mirum eſt, aquam calidam in deliciis habebant, qualis luxuriæ ſpecies noſtra ætate obſolevit; priſcos homines aqua gelida, & calida uſos fuiſſe facilè crediderim, ut noxam, quam frigidæ potus induceret calidæ potione eluerent, & emendarent. Hanc tamen conſuetudinem calidam potandi, non adeò laudabat *Martialis*, ſic enim ille:

Poſſideat Lybicas meſſes, Hermumque, Tagumque,
Et potet calidam, qui mihi laudat aquam.

Equidem ſi rectior eſſet nivis uſus, atque ut Juriſtæ ſolent dicere; cum moderamine inculpatæ tutelæ, pro ſingulari beneficio à Divina bonitate, ad repellendam æſtuantis aëris violentiam, nix eſſet accipienda, in locis præſertim calidioribus, ut in Sicilia, Regno

Digitized by Google

Neapolitano, ac tota ferè Italia, tum pro ſanis, tum pro ægris corporibus. Ubi enim, uti aliquando evenit, cùm per hyemem, vel paucæ nives, vel nullæ è Cœlo delapſæ fuerint, ac propterea nivalis annonæ caritate laboretur, annus ille pro nefaſto habetur, nec Obſervatione caret, quod in hujuſmodi caſu longè plures, & graviores morbi vagati fuerint, quàm cæteris temporibus. Per-antiquum fuiſſe nivis uſum, etiam apud *Judæos*, habemus, ex Proverbiorum Libro : *Sicut frigus nivis in die meſſis, ita legatus fidelis, ei, qui miſerit eum animam requieſcere facit.* Judæis autem nivem ſuppeditabat *Mons Libanus*, quem *Tacitus* Hiſtor. Libro 5. præcipuum Montium in ea Regione eſſe ait, *& mirum dictu tantos inter ardores opacum fidumque nivibus*, ac in tanta copia, ut *Jordanem Amnem* alat, & fundat. Sicuti autem non modica ſunt bona, quæ ex nive proveniunt, ſi quis benè utatur, ita non pauca, & vulgaria ſunt mala, quæ ab immoderato illius uſus promanant, quæ recenſuit *Hippocrates* 5. Aph. 18. & 24.

Magna itaque cautione opus eſt in re, quæ tam ſuaviter guſtum percellit, perdifficile eſt enim, ut quis ſibi temperet, ubi ſiti urgetur, & gelidas potiones habeat in promptu, ne illas affatim hauriat, quod ſanè periculoſum eſt, præſertim ſi corpus antea fuerit excalefactum, cum exempla non deſint illorum, qui poſt gelidæ potionis hauſtum, ſyncope correpti fuerint, & non ſecus, ac epoto veneno repentè interierint, attamen tam gravis noxa vitari, aut ſaltem corrigi poteſt, ſi ſorbillatim potiones hujuſmodi gelidæ aſſumantur, dum enim in ore pauliſper detinentur, ac lentè per œſophagum deſcendunt, multùm de ſuo rigore deponunt, & ſtomachus in anteceſſum per communicationem refrigerium perſentiſcit, quam cautionem valdè commendat *Tſchirnhauſus* in ſuo eleganti Libro *Medicinæ Mentis; & Corporis*, ubi refert, pluries auſum fuiſſe à variò corporis exercitio adhuc æſtuantem, aquis artificio congelatis ſe reficere, abſque ullo quòd ab id ſenſerit incommodo, eò quòd ob nimiam qua palatum afficit frigiditatem, nonniſi pauxillum ſingulis vicibus aſſumeret, ubi ex adverſo ait ſe quoſdam vidiſſe, in ſimili ſtatu cereviſiam avidiùs, & copioſiùs inglutientes, in graviſſimos morbos fuiſſe collapſos, à quibus vix liberari poterint.

Nihil

Digitized by Google

Nihil porrò eſt, quod Principum valetudini, vel clanculum, vel apertè ſit magis hoſtile, quàm vini potus, ſi immoderatior ſit illius uſus, neque ſolùm valetudini, ſed etiam famæ & exiſtimationi. Satis nota ſunt magnorum Virorum exempla quibus bibacitas probro fuit, & rerum geſtarum gloriam obumbravit, uti *Alexandro Magno*, cujus in vino intemperantiam, ut cohiberet *Androcides* Vir ſapientia clarus, referente *Plinio* Libro 14. Cap. 5. ſic illi ſcripſit: *Vinum potaturus Rex, memento te bibere ſanguinem terræ. Catoni* quoque *Cenſorio* Viro objiciebatur ebrietas; vitium hujuſmodi latere non poteſt, eòque minùs in Principibus, adeò ut facilè in vulgus dimanet, & ſcomatibus interdum derideatur, ſic *Tiberius Nero*, *Biberius* mero vocitari conſueverat. Vinum equidem ſi moderatè potetur, magnas præſtat utilitates ad corporis vires confirmandas, ſed eodem nihil perniciosiùs, ſi modus abſit, naturam enim ignis habet, quò nihil eſt utilius, & eôdem nihil nocentiùs. Magnates & Principes Viros podagra, & nephritide cognatis affectibus, & hæreditario jure à Parentibus in filios transferri ſolitos, ſæpiſſimè infeſtari nemo non novit; quare *Lucianus* in ſua *Tragopodagra* longam ſeriem Heroum, quos Poëtæ celebrant podagra laborantium recenſet. Quantùm virium utrique affectui generando, & alendo habeat vinum largè hauſtum, ipſamet experientia ſatis palam facit, dum tartaro ſuo, cujus prægnans eſt; articulis duram & lapideam materiam affigit. Ut ergo Principes hoſpites tàm infeſtos ab Aula arceant, vino quidem utantur, modicæ naturæ, ſive lymphato, cavendo à vinis meracis, & quæ magis commendantur. Laudatur vinum vetus defæcatum *edentulum*, ut ipſum vocat *Plautus* in Pœnulo, quod non mordeat, in planitie potiùs, quàm in collibus natum, minùs enim tartari in ſinu ſuo recondit, ſummatim vinum modeſtum atque ethicum, hoc eſt boni moris; liceat mihi hoc uti vocabulo, quo uſus eſt *Ariſtoteles* in Rhetoricis οἶνος ὁ ἠθικὸς. *Theophraſtus* 6. de Cauſis Plant. ait, *id vini genus celeriùs purgari, & conſiſtere, quod ſit tenuius, & quaſi vitii mixturæ immune*, *Gaza*, & *Hermolaus Barbarus* de Vino benè morato intelligunt, non deſunt tamen, qui οἶνον illud ἠθικὸν de Vino percolato intelligendum velint ἀπὸ τῆς ἠθμοῦ: Vina itaque ſint, ſive ex ſua natura morata, ac tenuia, ſive ſacco percolata, ac ut ita dicam

Digitized by Google

cam caſtrata, nam *facco*, ut ait *Plinius*, *Vini franguntur vires.* De vino percolato hoc adnotare licet, quod in dolio repoſitum non ebullit ut reliqua vina, quæ in ſuis vaſis ad menſes integros magno ſtrepitu ebulliunt, ac præcipuè ſi meraca ſint, nam in percolatione vina multùm fæcis, & tartareæ materiæ ſacci parietibus hærentis relinquunt, quæ in cauſa ſunt, ut vina non percolata ad aliquod tempus effervеſcant, nec conquieſcant, niſi poſtquam facta fuerit conveniens per ſuperiora deſpumatio, & craſſiorum partium in fundum præcipitatio. Id habent etiam notatu dignum vina percolata, quòd elutriatione non indigeant, nec per æſtatem pendula fiant, neque dolii parietibus tartaream materiam affigant, quare pro tartaro, cujus in re Medica tantus eſt uſus, obtinendo, nunquam aperiuntur dolia, in quibus aſſervatum fuerit vinum percolatum. Ulteriùs hac gaudent prærogativa, quod non expectandum, ut veteraſcant, poſt enim duos vel tres menſes in potu uſui eſſe poterunt. Hujuſmodi vinum igitur ex optimis uvis non in collibus, ſed in planitie, non adeò tamen ab iis diſtante paratum, aptius erit ad menſas Principum pro Valetudine tuenda, & pro podagricis, ac pro nephriticis affectibus, quantùm licet arcendis. Nolo itaque Principum menſas carere vino, ſed habeant vina, quæ ſanitati inſidias non ſtruant, ſed vitales ſpiritus blandè, & ſine noxa reficiant. Non deſunt Regum, & Imperatorum exempla, qui hac in re ſobrietatis, ac temperantiæ egregium ſpecimen reliquere; *Julius Cæſar*, *Suetonio* teſte, vini parciſſimus fuit, *Auguſtus* quoque eodem referente, in Caſtris apud Mutinam nonniſi ter ſupra cœnam bibebat, è quibus *Suetonii* verbis, vini Mutinenſis agri præſtantiam licet deducere, quamvis enim *Auguſtus* ſuæ valetudinis ſtudioſus fuerit, attamen ter tantum ſuper cœnam bibiſſe magnum fuiſſet ſobrietatis exemplum, quare fas eſt credere vini generoſitatem, quod Mutinenſes colles gignunt cognoviſſe, ac propterea tam ſingulari temperantia, illo uſum in cœna fuiſſe. Mehercle vina Saxolenſia, Floriana, Spetiana, Hetruriæ vinis celebrioribus nullatenùs concedunt. Neque unicum eſt hoc beneficium Mutinæ à Deo conceſſum, ea enim Civitas præter optima vina, & aëris ſalubritatem, habet etiam optimas aquas, & quod præcipuum eſt, & ad veram felicitatem viam ſternit, habuit ſemper, & habitura eſt optimos Principes.

CA-

Digitized by Google

CAPUT VI.

Nemini magis, quàm Principi pro conservanda valetudine necessariam esse quotidianam corporis exercitationem.

SI verum est quod scripsit *Hippocrates* Libro 3. de Diæta, eam esse exercitationis vim, ut in commoderatione quadam inter labores, & alimenta sanitatem positam esse voluerit, *considerandum est*, ait ille, *utrum cibus superet labores, aut labores cibos, aut moderatè inter se habeant, utrum enim tandem superetur morbi fiunt, ab æqualitate autem inter ipsa mota, sanitas adest*: Igitur sicuti quotidiana alimenta ad vitam & sanitatem servandam, sunt necessaria, ita etiam quotidianum exercitium ad sanitatis custodiam erit æquè necessarium, ut inter hæc duo proportione sublata sanitatem corruere necesse sit. Si enim modicus sit cibus, & immodicus labor, atteruntur vires; ac si multum sit alimentum, ac pauca exercitatio, cumulantur excrementa, & sensim nobis non sentientibus, magni fiunt morborum apparatus. Recta itaque victus ratio, & moderatum exercitium, mutuò se debent excipere, ut sanitas consistat, præcessisse tamen alimenta, & inchoatam coctionem æquum est, nam ut ex *Hippocrate* in Aphorismis, *ubi fames laborandum non est.* Apud Persas exercitium, & victus ita colebatur, ut turpè putaretur spuere, nares emungere, uti refert *Xenophon* in Pædia Cyri Libro 1. certissimo apud ipsos intemperantiæ in victu argumento, quod nostra quoque tempora ejusdem labis coarguit, dum non solùm frequenter expuere, & nares emungere pro sanitatis studio habemus, sed Nicotianæ fumo, masticatione, & pulvere, nares & fauces continuò provocamus, ad congestas impuritates excernendas, quæ non cumularentur, si vitam magis frugalem, & minùs desidiosam ageremus. Natura equidem commodis nostris satis intenta, alibi, quàm in facie aptis emissariis nos instruxit, ad excrementa, tum crassa, tum tenuia egerenda, sed nos organa odoratus, & gustus ad fœda ministeria traduximus. Contra hujusmodi *Hippocratis* præceptum à Principibus frequentissimè peccari satis patet, undè fit, ut non rarò hanc ob causam, à sanitatis statu facilè decidant.

Corporis

Digitized by Google

Corporis itaque exercitatio pro ſanitatis ſtudio, ſi ulli neceſſaria eſt, maximè Principibus, quibus ob lautiores cibos, & multi nutrimenti, neceſſe foret, ut ita dicam cibos à laboribus ſuperari, ut æqualitas illa, & proportio, quàm *Hippocrates* optabat, obtineri poſſet. Varia ſunt exercitationum genera, illud tamen exercitium præferendum, quod à principio intrinſeco ortum ducit. *Omnium verò motuum optimus ille eſt*, ajebat *Plato* in Timæo, *qui in ſemet ex ſeipſo fit. Nam & mentis, & totius ipſius motioni cognatiſſimus eſt. Qui verò ab alio fit deterior.* Vehi curru, navi, ſella geſtari, fricari corpus, ſunt quidem motiones corporis, ſed à principio extrinſeco, nec tales ſunt, ut ex iis ea beneficia conſequantur, quæ à motu muſculari obtinentur, uti ex deambulatione, curſu, & quacumque alia ſpontanea corporis motione; ex convenienti enim corporis exercitatione, ſopitus calor excitatur, circulus ſanguinis promovetur, alimenti in ſingulas partes æqualior eſt diadoſis, ac liberalior eſt perſpiratus, atque obſtructiones in viſceribus, & vaſis ſanguineis ſi quæ ſunt expediuntur. *Diſruptum eſt lien, ambula*, ajebat *Plautus* in Curculione. Rectè ſanè, ac eleganter in hanc rem *Celſus* Libro 1. Cap. 2. *Ignavia maturam ſenectutem, labor longam adoleſcentiam reddit.* Summatim humanum corpus, uti de fama *Virgilius:*

Mobilitate viget, vires aquirit eundo.

Princeps itaque cui cara ſit valetudo, non minùs cogitet de cibo quotidie ſumendo, quàm de quotidiana exercitatione: laudatur deambulatio matutina ante cibum, ſub dio magis, quàm ſub tecto, cœlo tamen ſereno, nec à ventis perflato, ſive veſpertina ante cœnam; *labores cibos præcedant*, ajebat *Hippocrates.*

Quædam ſunt exercitationum genera, quæ Principibus magis ſunt propria, uti venatus, equitatio, ſaltatio, ex quibus multa beneficia obtinerent, ſi frequentiùs iis uterentur. Venationis ſtudium antiquitùs, ab ipſa juventute Principibus ſatis familiare fuit, ut illis pudori eſſet, niſi arcum tendere, feras inſectari, ſagittas ad ſcopum collimare exactè noſſent, atque hac in re cæteris præcellerent. Sic *Achillem* legimus à *Thetide Chironi* traditum, qui illum in venationis ſtudio inſtruxit, ut feras conſectari in ſil-

vis,

Digitized by Google

vis, & in præruptis montium jugis cum apris, & fortioribus belluis concurrere assueverit, quo pacto fortis, & egregius bellator, ad bellum Trojanum est quæsitus, venatio enim est rudimentum quoddam ad militarem disciplinam, in qua instructum esse decet Principem. Cùm ergo venatus multa habeat commoda, magnoque sit oblectamento, id præcipuè monumenti habet, quod ad sanitatem multùm conferat, sive enim æquitando, sive pedestri itinere per loca aspera, & prærupta feras scrutando, corpus variis motibus exerceri necesse est, & incalescere, ut quæ aliquam gravitatem capiti stomacho, ac visceribus inferebant, facilè per transpiratum diffentur.

Præter beneficia, quæ à venatione pro tuenda Valetudine referunt, non modicam laudem, quoque à *Poëtis*, & *Scriptoribus* promereri consueverunt propter dexteritatem, & sagittandi peritiam, uti *Æneas* à *Virgilio*, cum septem Cervos in lybico littore pro septem Navibus suis, sagittis occidit *Domitianus* à *Martiali* ob Feras occisas, *Gratianus* ab *Ausonio* ob Leonem interemptum. Hac in re digna est, quod legatur Epistolà *Sidonii Apollinaris* in qua *Theodoricum Gothorum Regem*, venandi, & sagittandi peritissimum describit, ait enim illum venatione nuntiata, processisse arcu lateri innexo citra gravitatis regiæ offensam, & muliebre credidisse, arcum ab alio tensum accipere, insinuatis enim è regione capitibus, arcum magna vi intendebat, mox spicula capiebat, implebat, expellebat, ut ipsius Scriptoris verba referam, *quod cupias percuti, prior admonet, eligis quid feriat, quod elegeris ferit, etsi ab alterutro errandum est, rariùs fallitur figentis ictus, quam destinantis obtutus.*

Equitatio quoque exercitationis genus est Principibus valdè conveniens, imò necessarium, nisi enim didicerit, Equum promptè conscendere, illique aptè insidere, ac freno regere, non parùm periclitabitur, Equi enim adulari nesciunt, nec Principes à cæteris distinguunt, pauci nimirum sunt *Bucephali.* Mirùm sanè quantum gratiæ, ac favoris apud Populos sibi adsciscat Princeps, forti, & spumanti Equo decorè insidens, cùm in publicum procedit. Statuæ equestres, priscis, & nostris quoque temporibus magnis Viris, in Foris, & publicis viis statui consueverunt. Motus au-

Digitized

tem Corporis per equitationem, quæ ſemper habet aliquam concuſſionem adnexam, magnæ eſt utilitatis, craſſos humores ſtagnantes, è loco dimovendo, coſque ſimul excernendo. Curavi olim Equiſonem Mutinenſem, qui cùm acuta febre laboraſſet, ob intemperantiam, & nimiam aquæ potionem, factus eſt lienoſus & turgido ventre, adeò ut de hydrope timeretur, nec ullo remedio venter detumeſceret, ſuaſor illi fui, ut ad ſolitum munus, Equos domandi rediret, quo pacto perfectè convaluit, & adhuc vivit. Ad valetudinem ergo ſervandam Principibus commoda erit frequens equitatio, quàm in morbis Chronicis maximè commendat *Thomas Sydenham*, quòd ſi hoc exercitii genus remedium curativum eſt, erit quoque præſervativum à morbis, nam ex *Hippocrate* in Libris Epidemiorum, *quæ facta tollunt, ante facta fieri prohibent.* Olim certè equitatio Principibus magis familiaris erat, ſicuti modò apud Perſarum Reges, ſolenne eſt Legatos equitando audire; nunc autem mos inolevit, ut ſuper regales currus in publicum procedant, ſeu in Rhedis ſedentes, aurigare pro more habeant.

Equitatio tamen habet etiam ſua incommoda, ubi enim adſit aliqua diſpoſitio podagrica, aut nephritica, & veſicæ affectio, non parùm noxia eſt, quare *Hippocrates* in Libro de Aëre, Aquis, & Locis, ajebat *Scythas* Iſchiadi obnoxios eſſe, quod ſuper Equos quotidianam agerent vitam; infœcundos quoque homines, ex nimia equitatione fieri ibidem aſſerit *Hippocrates*, ex nimia ſcilicet renum, & vaſorum ſpermaticorum concuſſione, ut etiam hanc ob cauſam oriantur aliquando Gonorrheæ. Si tamen equitatio moderata ſit, & placida ſuper Equos gradarios, quorum copia Principibus non deeſt, non parùm conducit ad corporis ſalubritatem, eſt enim, ut ait *Galenus* 2. de Valetudine tuenda Cap. 8. exercitatio mixta ex geſtatione, & opera, qui enim Equo inſidet, muſculos intentos, & in quodam motu tonico exercitos habeat oportet, quare equitatio ex ſui natura, apta eſt ad calorem nativum augendum, & ad excrementorum inanitionem promovendam, ſtomachi quoque robur non parùm confirmat, ſenſuum inſtrumenta repurgat, & acutiora redit, quare in ſurditate, in capitis dolore, à *Tralliano* commendatur.

Creditur quoque equitatio plurimùm valere ad crura craſſefa-

cienda

Digitized by Google

cienda, quàm ob cauſam refert *Suetonius Germanico*, cui graciliora crura objiciebantur, Medicos ſuaſiſſe, ut equitationi indulgeret, cujus rei rationem eſſe crediderim, eò quòd crura in equitatione ſuper ſtapedes multum operentur, etenim qui ſæpè equitare ſolent, muſculos, & fibras crurum intentos habeant neceſſe eſt, ideòque ſanguis, quem ſuggerunt arteriæ inibi detineatur, nec tam facilè per venas refluat, ſicque partes illæ uberiùs alantur, atque in mole augeſcant, qualis ratio quoque militat in cæteris partibus, quæ magis exercentur, quod ſatis patet in Piſtoribus, quibus amplæ, & craſſæ ſunt manus; *exercitium* enim, ut ait Avicenna, *membrum magnificat.* Niſi itaque princeps noxam ullam præſenſerit in renibus, & articulis, commodæ, & placidæ equitationi in gratiam ſanitatis indulgeat, & aſſueſcat, ut ſi ad aliquam militarem expeditionem ſuſcipiendam aliquando cogatur, ad hujuſmodi exercitium aliquam habeat aſſuetudinem.

Eſt, & alia exercitatio Principibus ſatis conveniens, atque utilis ad inſtitutum noſtrum, licet ab ipſis ad ſimplex oblectamentum ſuſcepta, ſaltatio ſcilicet, & Choreas agere, cùm enim exercitatio hujuſmodi alternationem habeat, corpus, & vires non valdè fatigat, & eadem affert beneficia, quæ à cæteris exercitationibus obtinentur, nimirùm caloris, & ſpirituum exſuſcitatio, corporis excuſſio, artuum ad varios motus agilitas, & promptitudo. Solenne eſt Principes in puerili ætate ad ſaltationem, & Choreas inſtruere, ut grandiores facti, publicè ſui corporis elegantiam, & majeſtatem præſeferant, adeò ut Principi, hujuſce Exercitii ignaro, turpe ſit & indecorum, neſcire ad armonicos concentus pedes movere. Hanc ob cauſam, uti memorat *Herodotus*, *Hippoclides Athenienſis*, *Agariſtæ Cliſthenis* Sycioniorum Tyranni filiæ matrimonio excidit, cùm ignavè, & ſcurriliter ſaltaviſſet. *Scipio* ſaltatione maximè oblectabatur, in provectiori, etiam ætate, nam, ut refert *Seneca* de Tranquillitate Animi *triumphale illud, & militare corpus movit ad numeros, non molliter ſe infringens, ſed ut illi antiqui Viri ſolebant, inter luſum, ac feſta tempora virilem in modum tripudiare, non facturi detrimentum etiam ſi ab hoſtibus ſuis ſpectarentur.* Commoda, & utilitates non referam, quæ tradit *Lucianus* de Saltatione adverſus *Cratonem*, qui Exercitium iſtud tanquam

Digitized by Google

effæminatum, & viro indignum calumniabatur; beneficium certè quod ex illo refertur, non parùm confert ad animi hilaritatem, & corporis quoque ſalubritatem. His addere licet, quòd Saltatio Principem inſtruere poſſit, ad arma tractanda, & in acie fortiter pugnandum. De *Epaminonda* Thebanorum Duce legitur, ſaltatione delectatum fuiſſe, exiſtimante hoc pacto corporis agilitatem conciliari, ut quando pugnandum ſit, eò promptiores ſint homines. *Merionem Cretenſem* Trojano bello, mira dexteritate, & concinnitate corporis in acie pugnantem, hancque ob cauſam Græcis, & Trojanis notum *Homerus* celebravit, Saltatorem illum appellans. Equitatio itaque, & ſaltatio in quocunque Principe rudimenta ſunt ad bellicas artes, in quibus inſtructos eſſe oportet, qui ad Imperandum ſunt nati.

Geſtatio in Sella, præ laudatis exercitationibus, non multas habet vires, attamen laudabilior ſemper eſt qualiſcumque corporis motio, quàm ſimplex ſeſſio, aut ſtatio, quæ vires potiùs fatigat, quàm roboret, dum in ſtatione muſculi crurum, & fœmorum in motu tonico perſtant, quam ob cauſam varices in cruribus interdum oriuntur, undè *Juvenalis*, *Varicoſus fiet Haruſpex*, cùm Haruſpices diu ſtare circa extiſpicia pro more haberent. Navigatio interdum utilis erit, & ſalubrior eſſe creditur in mari propè littus, ob ſiccas exhalationes, quàm in fluviis, & ſtagnis. *Navigatio in mari propè littus, inambulatio propè mare ſatis commoda*, Proverbium Græcum erat, quod in Sympoſiis refert *Plutarcus*. Deambulationem præ cæteris exercitationibus valdè commendat *Hippocrates* 2. de Diæta, præſertim matutinam, & aliquam etiam à cœna ſumpta. *Phædrus* apud *Platonem* ex ſententia *Acumeni Medici* inambulationem in loco aprico extra Urbem iis præferebat, quæ fiunt intra Urbis pomœria, forſan quoniam inibi purior ſit aër.

Ludus parvæ pilæ apud Veteres ſatis uſitatus, à *Galeno* pluribus in locis commendatur, cujus uſus quoque noſtra ætate ſatis familiaris eſt; quare *Romanos Cæſares* non puduiſſe publicè ſe etiam exercere pila, & folliculo, Scriptorum monumenta teſtantur; ſic *Veſpaſianus*, qui proſpera uſque ad ſenectam valetudine uſus eſt, ſæpè ſe exercebat in Sphæriſterio, teſte *Suetonio*. *Antoninus* quoque *Imperator*, ut ex *Eutropio* habemus, inter pâlæſtritas non rarò viſus eſt.

Digitized by Google

eſt. *Guſthavus Odulphus* egregius ille bellator, cui vincere ludus erat, poſt relatas victorias adhuc calens à cæde, ſpectantibus exercitus ſui Primoribus, folle ludebat, ut refert *Catarinus ab Avila*. Quantùm itaque conferant moderatæ corporis exercitationes, ad proſperam valetudinem tuendam, cùm ad vitam quoque valetudinariam diu producendam multùm poſſint, exemplo eſſe poterit *Herodicus* ille Artis Gymnaſticæ repertor, qui licet pro exemplari valetudinarii hominis traduceretur, attamen lineæ vitam ad ſæculum uſque hoc pacto produxit.

Inter exercitationis genera, non immeritò recenſetur venereorum uſus, legitimus tamen, quem *Tiberius Clinopalem* vocabat, verùm hac in re non mediocri temperantia opus eſt, hoc enim exercitium, ſi modum excedat, corporis vires atterit, & animæ ipſius ſyſtaſim concutit; ſi tamen modus adhibeatur, non prorſus inutilis eſt, ſpiritus enim exſuſcitat, & alacriores efficit. Egregriè ſanè in hanc rem *Celſus*. *Concubitus neque nimis pertimeſcendus, neque nimis concupiſcendus, frequens corpus diſſolvit, rarus excitat.* Cùm ergo eos, quibus cæteris imperare ſors dedit, nihil magis deceat, quàm cœlibatum profiteri, nihilque ſubditis ſit optabiliùs, quàm Aulam videre liberis plenam, bonum Principem, ubi juſtam ætatem adeptus fuerit, pro ſuſcipienda prole decebit eſſe uxoratum, ſed pro valetudine conſervanda, non valdè uxorium. Dictum elegantiſſimum *Licurgi* hic placet apponere, quòd Principibus magis, quàm cuiquam videtur congruere; quæſitus Vir ille Sapientiſſimus, cur in ſuis legibus ſanxiſſet, ne Maritus perpetuò cum Uxore cubaret, ſed ad certa quædam intervalla, ſejuncti degerent, reſpondit ſe tres ob cauſas id ſtatuiſſe, primam, ut viri alacriores eſſent, non ſemper uxoris lateribus hærentes, ſecundam, ut amor, inter conjuges interdum ſopitus reviviſceret, tertiam, ut filii robuſtiores eſſent, & vivaciores. Promovet quoque venereorum uſus circularem ſanguinis motum, & vaſorum ampliationem, ſi moderationem conjunctam habeat; norant id quoque antiquæ mulieres, quæ pro more habebant virgini, antequam thalamum ingrederetur, ut cum viro concumberet, filo collum metiri, manè autem eodem filo collum remetiri, ac ſi illud non ſufficeret, ad totum collum complectendum, geſtientes proclamabant,

Digitized by Google

clamabant, ex Virgine mulierem factam; ad quam consuetudinem alludens *Catullus* in Nuptiis *Thetidis*, & *Pellæi* sic lusit:

Non illam Nutrix orienti luce revisens,
Hesterno poterit collum circundare filo.

CAPUT VII.

Regulam inversam Somni, & Vigiliarum, Principum Aulis valdè familiarem, ad tuendam Valetudinem minimè aptam esse.

LUbricam esse Principum Valetudinem, ac persæpè illos ægrotare mirùm non est, quando, non in unum tantùm, sed in omnia penè præcepta, quæ ad servandam sanitatem conducunt, ab iis graviter peccetur, mirùm est, inquam, cur non, & sæpiùs, & graviùs ægrotent, adeò à communi vivendi ritu deviant, ut à cæteris sic distingui illis proprium videatur, quemadmodum Planetis naturale est in contrarium niti motu opposito illi, quo stellarum multitudo constanti ordine movetur ob ortu in occasum. Huc quadrat illud *Ovidii*, qui finxit in secundo Metamorphoseon Solem de seipso ita loquentem:

Nitor in adversum, nec me qui cætera vincit
Impetus, & rapido contrarius evehor orbi.

Si in malo rerum non naturalium usu ullus error ab iis committitur, maximè in somno, & vigilia; ut plurimùm enim dormiunt Principes, cùm totus mundus vigilat ad opera intentus, vigilant autem, cùm non solùm homines, sed cuncta animalia in terris, & pisces quoque in mari somno indulgent. Ex hac regula inversa, nocte vigilandi, & die somnum captandi, quæ nullam proportionem habet cum naturæ legibus, num quicquam boni inferri possit, iisdem Principibus judicandum relinquo, satis enim liquet naturali ordine noctem quieti, & somno destinatam esse; diem verò vigiliis, & operibus. Dum volumus somnum captare, lucem quantùm possumus arcemus, lux enim ex sui natura spiritus ad sensus externos allicit, & vigilias infert, tenebræ somnum conciliant, qui spiritus ad interiora prolectat. Huc spectat Oraculum illud

Digitized by Google

illud *Hippocratis* in primo de Diæta, *Lux Orco, tenebræ Jovi, lux Jovi, tenebræ Orco.* Non ineptè propterea ab *Hesiodo* in Theogonia Somnus noctis filius dicitur, & Nox Microcosmi, Vigilia verò Dies. *Noctu dormiendum, interdiu vigilandum*, ajebat *Hippocrates* in Libro Prognost. in cujus loci expositione *Galenus* hæc habet verba. *Temporibus Hippocratis non aliud fuit ex natura, aliud ex consuetudine, nunc verò Divites è contrario agunt, tum in quibusdam aliis, tum somno, interdiu dormientes, noctu vigilantes.* Hanc consuetudinem invertendi tempus somni, & vigiliarum, acriter increpabat *Seneca: Antipodas in Urbe habemus*, ait ille; Morem hunc itaque perantiquum esse constat, qui semper damnabitur, & semper retinebitur.

Apud Græcos, Ægyptios, Romanos, Magnatibus morem fuisse noctes majori ex parte insomnes traducere, cum amicis cœnando, ex Poëtis, & Scriptorum monumentis compertum habemus, mos enim illis erat cum domesticis modicè pransitare, vel matutinis horis jentaculum aliquod sumere, mox cum amicis lautè cœnare, in Triclinis discumbendo, qualem morem *Judæi* quoque à Romanis, quibus parebant, per assentationem recepere, undè *Christus Servator noster* in ultima cœna cum *Discipulis*, in Triclinio discubuit, quamvis Pictores antiquitatis ignari, quibus quidlibet audendi semper fuit potestas, illum sedentem in capite mensæ soleant depingere, non enim in sinu *Christi* potuisset *Joannes* somnum captare, neque *Maria Magdalena*, dum *Christus* in Betania cœnavit apud *Lazarum*, stans retrò potuisset illius pedes lavare, nisi discubuisset, uti ex antiquo marmore Patavii invento ostendit *Fulvius Ursinus*, in Libro de Triclinio, atque *Octavius Ferrarius* in Opere Eruditissimo de Re Vestiaria. Forma autem Triclinii, apud laudatos Autores visitur delineata; erant enim tres lecti, quorum unus erat in fronte, reliqui duo ad latera ad plures convivas excipiendos idonei, spatio medio ministris relicto, undè *Horatius:*

Sæpè tribus lectis videas cœnare quaternos.

Lectum etiam unicum in suis ædibus ritè & decorè paratum, in quo cum magno luxu, & pompa cœnitarent habebant. Veteres enim

Digitized by Google

enim in ſtratis diſcumbentes, ad noctes integras cœnas traducebant, à Sole uſque ad Solem interdum, mimos, pantomimos, citharedos, & phonaſcos habebant, ut poſtquam epulis corpus ſaturaſſent, animos quoque hujuſmodi illecebris paſcerent, interdum quoque literatos homines habebant, quos de rebus ſublimioribus differentes audirent, ſic *Æneas* poſtquam apud *Didonem* regio apparatu, coram Aulæ Proceribus cœnaſſet, ſurrexit crinitus *Jopas*, qui cœpit canere:

. . . errantem Lunam, Soliſque labores,
Unde hominum genus & pecudes, unde imber & ignes.

Hoc idem legitur apud *Lucanum*, cùm *Julius Cæſar*, victo *Pompejo*, à *Cleopatra* magna pompa & luxu exceptus eſt, poſt cœnam etenim remotis epulis, ut longis colloquiis noctem produceret, *Achoream* compellavit, ut Ægypti res abſtruſiores, ſacra & gentis mores proferret. Cùm autem priſcis temporibus, paucas poſt horas à Solis occaſu, vel ante etiam uti *Domitianus*, *Suetonio* teſte, qui non ultra Solis occaſum cœnabat, convivia ſua celebrarent, & poſt epulas noctis reliquum cantu ſimphoniiſque, & eruditis colloquiis tranſigerent, in iis ſi longiores noctes fuiſſent penè abſolutum erat coctionis opus antequam ſomno ſe traderent, quare à præpoſtero ſomni, & vigiliarum uſu, à morbis minùs plectebantur, quam qui noſtra ætate hujuſmodi vitæ genere delectantur. Principes enim multùm nocturni temporis impendunt in multis occupationibus, quæ ad regimen ſpectant, conſcribendis literis, audiendis iis, qui ſupplices libellos porrigunt, aliiſque negotiis expediendis, deindè non rarò media nocte exacta, cibum capiunt, ac paulò poſt cubitum concedunt, quo pacto noctis reliquum, & meliorem diei partem, matutinas ſcilicet horas, quo tempore à Solari lumine vitales ſpiritus recreantur, irrequieti, & cum ſomnis turbulentis abſumunt, unde poſtea nonniſi cum torpore, & vitiata coctione evigilant.

Quoniam autem conſuetudinem hanc noctu vigilandi, ac interdiu dormiendi ab Aulis ablegare ferè impoſſibile eſt, aliqua moderatione ſaltem hac in re utantur Principes, maturiùs cibum capiant, parcior ſit cœna, & aliquod tempus inter cœnam, & ſomnum

Digitized by Google

num ſit interjectum. Aliquam deambulationem à cœna commendat *Hippocrates* in primo de Diæta, plurimùm enim confert ad flatulentias excutiendas ab aſſumpto cibo enatas. *Auguſtus* è convivio nonnunquam digrediebatur, convivas epulantes relinquens, paucis ferculis cœnam claudebat, mox acroamota, & hiſtriones, aut triviales ex circo ludos interponebat, ac, frequentiſſimè arretalogos. Modus etiam adhibendus circa tempus ſomni, & vigiliarum, ſicuti enim ſanitas, uti ſuperiùs ex *Hippocrate* eſt dictum, in commoderatione inter cibum, & labores poſita eſt, ita etiam inter ſomnum, & vigilias. Satis erit ſi ſomnus ad vigilias ſubtriplam habeat proportionem, octo ſcilicet horarum ſpatium:

Septem horas dormiſſe ſat eſt, juvenique ſenique.

Verſiculus eſt, qui legitur apud Autorem Libri de Medicina mentis, & corporis. Non ineptè *Plutarchus* ſomnum publicano ſimilem faciebat, ſicuti enim publicanus dimidium vectigalis ſuffuratur, ita ſomnus dimidium penè vitæ furripit, idcircò quò plus dormimus, minùs vivimus, etenim ſi tempus illud quo ægrotamus, inter vitæ ſpatia non eſt computandum, ſed illud quo valemus, ita neque tempus illud, quo dormimus, ſed quo vigilamus. Magna tamen ſunt beneficia, quæ nobis ex ſomno proveniunt, ſi modus adſit; legenda eſt Oratio, quam apud *Ovidium* habet *Iris Junonis* nuncia ad ſomnum in Cimmerio ſpecu altùm dormientem:

Somne quies rerum, placidiſſime ſomne Deorum,
Pax animi, quem cura fugit, qui corpora duris
Feſſa miniſteriis mulces, reparaſque laburi.

Sæpè mecum ipſe quæſivi, cur tantæ neceſſitatis ſit ſomnus, ut ſine illo vita nequeat ſubſiſtere, vel ſaltem miſerrima, qualis Mecænati contigit, qui per triennium perpetuas vigilias ſuſtinuit, donec tandem tabe conſumptus periit, & *Nizolio Ciceroniano*, qui ut refert *Heurnius* in Libro de Morb. Cap. ad decennium uſque inſomnis vitam produxit, ſed nihil potuit occurrere, quod animum veritatis avidum, ſatis expleret; etenim ſi quis dicat ſomnum maximè neceſſarium eſſe, ad reparanda quotidiana ſpirituum diſpendia, quæ contingunt ob diurnas vigilias, & animales operationes,

Digitized by Google

regeram ego longè plus esse, quod noctu per somnum insensibiliter digeritur, ac difflatur, quàm quòd absumitur, dum vigilamus, & corpus exercemus ex Observatione Doctissimi *Sanctorii* in sua Medicina Statica. Si dicatur in somno ciborum coctionem perfici ob caloris, & spirituum ad interna retractionem, & succum nutritium partibus promptiùs apponi, ut animalia quædam per somnum pinguescant, quæ non fiunt in vigilia ob caloris, & spirituum ad externa expansionem; quanquam vera sint hæc omnia, causam tamen non ostendunt, quare somnus tantæ sit necessitatis, ut si quis cætera sanus, ob casum aliquem fortuitum duos, vel tres dies sine somno transigat, adeò imbecillem se persentiat, ut vix stare possit, quamvis alimenta optimi succi, & vina generosa ad refocillandas vires illi non defuerint. Quid hoc rei est igitur, quod damna, quæ ex somni carentia contingunt, nulla alia re pensari valeant, nisi somno ipso? Num id fieri credendum est, quia in diuturnis vigiliis frangatur tonus fibrarum, quæ ex jugi spirituum influxu tensæ permanent, ubi in somno laxantur, & quiescunt, & in media quadam statione consistunt? Etenim dum vigilamus, sive sedeamus, sive ambulemus, nervi, & fibræ musculares in continua ferè tensione, ac operatione sunt, licet aliqua intercedat alternatio, in somno autem omnes ex æquo feriantur; sic videmus cuncta animalia, cùm dormiunt in situ recurvo, ut Boves, Canes, Feles, & omnia quadrupedia jacere. Pueri quoque ferè omnes hoc habent, ut in lecto semper inflexa teneant crura, provecti quoque ætate aliqua corporis inflexione somnum capessunt, neque enim dormirent, si extensa prorsùs crura, & brachia in motu tonico servarent. At isthæc missa faciamus, & aliis felicioris ingenii perscrutanda relinquamus.

Pro coronide hujus Capitis ludet *Hippocratis* Oraculum apponere, quod ad rem nostram, documentum salutare continet, sed propter verborum obscuritatem aliqua indiget expositione. *Somnus in frigore cooperto*, sic Divinus Præceptor 4. in 6. Epid. Varias hæc *Hippocratis* sententia è Græco in Latinum translata habet interpretationes, ut ex *Galeno*, & *Vallesio* in commento citati loci videre est, vera tamen, & germana interpretatio, quæ salubre documentum pro somno captando exhibet est, quod bonum sit dormire in lo-

co

Digitized by Google

co potiùs frigido, quàm calido, ut reſpiratio ſit facilior, nam in ſomno cùm fiat retractio caloris ad interna, & præcordiorum intendatur caliditas, ſatiùs erit inſpirare auram frigidiorem, ſed corpore pannis benè obtecto, ne à frigoris morſu ſomnus interturbetur. In hunc ſenſum quoque dictum iſtud *Hippocratis* interpretatur *Paulus Heredia*; hoc idem viſus eſt ſenſiſſe *Cornelius Celſus*, ſeu potiùs ab *Hippocrate* documentum mutuatus eſt, dum ſomnum in conclavi, quàm maximo laudavit. Non ſatis benè itaque ſibi conſulunt, qui ne à frigore hyemali infeſtentur, in anguſtis cubiculis dormiunt, ut ſolent apud nos *Moniales*, & quorundam Ordinum Religioſi Viri, qui in parvis cellulis ſomnum capiunt, & halitus ſuos, quos ab ore & toto corpore expirant reſorbent. Quàm gravem odorem exhalent cellulæ hujuſmodi norunt Medici, cùm in illas pedes immittunt ad ægros manè inviſendos. Principes igitur, quibus omnia commoda ſuppetunt, dormiant, ut monet *Hippocrates*, *in frigore cooperto.*

CAPUT VIII.

Excretionum naturalium, quæ reliquiæ ſunt coctionum in noſtris corporibus, rationem habendam, ut ritè fiant, ac ne ulla alteri impedimento ſit.

SI quemadmodum Coquinariæ beneficio repertum eſt, quomodo cibaria, quæ ad vitam ſuſtentandam ſunt neceſſaria, ita parari poſſint, ut non ſolùm palato magis ſapiant, ſed etiam ut in ſtomacho promptiùs conficiantur, ita Chimicæ Artis ſolertia fieri poſſet, ut quod in cibis ſucci nutritii eſt, & apti, ut in ultimum partium alimentum cedat, in quandam veluti quintam eſſentiam redigeretur, ut ſi quid impuri eſſet, per ſimplicem tranſpiratum difflaretur, nec opus eſſet, ut tanta excrementorum moles, in ventre colligeretur, quæ nos cogèret ad quotidianam egeſtionem, ſi hoc inquam obtineri poſſet, non ideò tamen crediderim, feliciorem fore talem hominis ſtatum, immò ſuppoſita partium, qua conformati ſumus, ſtructura, infirmior eſſet, & minùs decorus corporis habitus, continuam enim à ſtomachi fermento, quod feriari nequit eroſionem cum animi moroſitate perciperemus, uti experimur

Digitized by Google

rimur vacuo prorsùs ſtomacho; nam uti ex veteri Adagio, fames, & mora bilem in naſum conciunt, nec levis foret moleſtia, quam confluxus bilis, & ſucci pancreatici parerent. Difficilior propterea eſſet reſpiratio, inteſtina enim à ciborum reliquiis diſtenta, viſcerum ſunt ſubſterniculum, undè eſt quod iis, qui die naturali unica tantum comeſtione utuntur, videantur pendere viſcera, uti ajebat *Hippocrates* de Rat. Vic. in Ac. n. 16. Sic idem *Hippocrates* in Libro de Art. n. 51. in fracturis coſtarum inediam damnabat, *moderata enim ventris repletio, coſtarum fit directio*, ajebat ille: Neceſſaria eſt itaque propter partium craſſiorum à chylo ſecretionem excrementorum in inteſtinis acervatio, & ad tempus retentio. Neque verò ſolùm ad bonam corporis valetudinem, partes ad imum ventrem ſpectantes, turgeſcentiam quandam, & craſſitudinem habere bonum eſt, ſed etiam ad totius corporis venuſtatem, & elegantiam multum confert, non levis enim eſt turpitudo ventris depreſſio, qualis in hippochondriacis, & ſcorbuticis viſitur. Adeò verum eſt quod ſcripſit D. *Auguſtinus* in Lib. 22. de Civ. Dei Cap. 24. nimirùm quod, *nihil creatum videmus in hoc corpore utilitatis cauſa, quod non habeat etiam decoris locum. Plus autem nobis id appareret, ſi numeros menſurarum, quibus inter ſe cuncta connexa ſunt, & conpta noſſemus.*

Non eſt igitur, quod homo hac in re à cæteris animantibus optet diſtingui, ſed ſola ratione, ac temperantia, quæ ſi adſit, non ſolùm alvi excretiones, ſed aliarum quoque partium ritè, & commodè fient juxta naturæ leges. Quomodo autem in ſtatu bonæ valetudinis fiant in noſtris corporibus naturales tum ſecretiones, tum excretiones, exponere inſtituti mei non eſt, id egit ex aſſe Doctiſſimus *Terenzonius* in *Piſano Lyceo* Medicinæ Profeſſor in nuperis ſuis Exercitationibus, ſed ſolùm mihi mens eſt cautiones aliquod tradere pro Sanitate tuenda, præſertim Principum. Cùm verò tanti ſit momenti, in ſtatu corporis ægro, alvi & veſicæ excrementa diligenter obſervare, non ſolùm ad morbi naturam dignoſcendam, ſed ad prognoſim, & curationem inſtituendam, in ſtatu quoque integræ ſanitatis idem agere bonum eſſet. Verùm hæc animadverſio, dum benè valemus, ut plurimùm negligitur, at in Principe, cujus incolumitas maximè eſt optabilis, hujuſmodi conſideratio

Digitized by Google

ſideratio non eſt contemnenda. Oportet ergo Medicum, qui Principis Valetudini regendæ præeſt, illius naturam perſpectam habere, etiam in ſtatu integræ ſanitatis, num alvum habeat ad ſolutionem, aut ad ſtrictionem propenſum, & ad aſſumpta reſpondeat, ut immoderantias poſſit temperare. Ut plurimùm Principes ob ciborum multiplicem diverſitatem, nec tam facilem illorum coctionem, habere ſolent facilem, ubi enim minùs perfecta eſt coctio, ſolutior eſt venter; aliquando tamen ratione temperamenti, & quorundam ciborum uſu, eſt adſtrictior, undè non parva incommoda ſuccedunt. *Ventris ſtupor, omnium confuſio, immunditia vaſorum, cerebri conſumptio*, ajebat *Hippocrates* 3. in 6. Epid. quod licet *Galenus* in loci hujus expoſitione intelligendum velit de vitiata ventriculi coctione, attamen æquè benè, ut ait *Valleſius* de Inteſtinorum expultrice læſa poterit intelligi.

Si ergo contingat alvum plus quàm par ſit laxiorem eſſe, cibis potiùs, quàm medicamentis agendum, ea nempè exhibendo, quæ facultate aliqua adſtrictoria, ac ſtomachi, & inteſtinorum fibras roborandi vi polleant, veluti panis ritè coctus, carnes aſſæ, fercula ex oriza, mala cidonia, pira, cavendo à vino dulciori, & bellariis. Aliquando ex particulari aliqua conſtitutione, uti ex venarum anguſtia ſolutior eſt alvus, qualis Obſervatio eſt Doctiſſimi *Ballonii* in ſuis Ephemeridibus, eò quia chylus non tam facilè ſubeat venas meſeraicas, ajebat ille, juxta ſuorum temporum hypotheſim, at veriùs per venas lacteas abdominis, quam ob cauſam, ait ille, mulieres, ut plurimùm laxiores habere ventres, nam cùm multis cibis ſe obruant, ac ſine ordine, & vitam deſidem agant, ob vaſorum conniventiam facilè effluent, quod in hominibus, qui habent vaſa ampliora, & vitam ducunt magis operoſam, non ita evenit. Si itaque ſigna appareant, quæ venarum anguſtiam indicent, parciori cibo erit utendum, & qui vim aliquam habeat calorem innatum vegetandi, & ora vaſorum ampliandi, ſicuti corpus modicè exercere oportunum erit. Si verò adſtrictior ſit alvus, alimentis pariter agendum eſt, quæ alvum meliorem reddant, qualia ſunt carnes teneriores, ſed elixæ, veluti, vervecis, vituli, hædi, pullorum, piſces quoque, fercula ex herbis cum paſſulis, prunis, & ſimilibus.

Digitized by Google

Pruna peregrinæ carie rugoſa ſenectæ
Sume, ſolent duri ſolvere ventris onus.

Cavendum à clyſterium emollientium uſu, niſi ſumma cogat neceſſitas, licet enim ex lacte, herbarum decoctis parentur, attamen frequens illorum uſus inteſtinorum fibras frangit, & effœminat, ac non rarò tormina in ventre excitat, præterquam, quòd corpus in malam conſuetudinem trahitur. Novi olìm Romæ purpuratum Principem, qui cum alvi adſtrictione laboraret, ſervum habebat, qui alternis diebus emollientem clyſterem ſibi inderet, non tamen ſemper cum utilitate, cum interdum in ventre excitarentur non leves turbæ, quo remedii genere propter conſuetudinem uti coactus eſt ad multos annos, donec vixit; multò magis cavendum à laxantibus, & eccoproticis per os aſſumptis, aliquam enim ſemper in ſtomacho perturbationem pariunt. Laudant nonnulli in alvi adſtrictione caſſiam ad aliquot dracmas, at caſſia non tam innoxia eſt, ut illius uſus non ſit ſuſpectus, flatuoſa enim eſt, & ſtomacho parùm amica, idcircò à *Ballonio* Medico Experientiſſimo, caſſia cacoſtomachos vocabatur, immò idem *Ballonius* 2. Epid. in renum, & veſicæ affectibus, ſive purgato, ſive impurgato corpore, caſſiæ uſum omninò improbat, & virоſitatem quandam in illa agnoſcit. Hanc pariter damnat *Fallopius* noſter de Med. Purg. Cap. de Caſſia, *Joannes Beverovicius* in Libro de Ren. & Veſ. Cal. *Ludovicus Nonius* in Epiſtola ad eundem *Beverovicium*, & complures alii. Cùm autem perſæpè Principes, ſive ex hæreditaria diſpoſitione, ſive ob errata in victu, renum affectibus laborare ſolcant, Medicus pro alvo laxanda, in perſona Principis ſuſpectam debet habere caſſiam, ſed potiùs talem diætam inſtituere, quæ ventris duritiem emolliat.

Non minùs quoque advertere oportebit, quales ſint excretiones ſecundæ coctionis, atque etiam tertiæ, perſæpè enim proportionem inter ſe debitam non ſervant, mictio plurima, parvam ſignificat dejectionem, ut ex *Hippocrate* 4. Aphor. converſa enim materia fluidiori ad vias urinæ, mirùm non eſt, ſi ſicciores fiant alvi fœces, & parvæ ſint dejectiones, copioſæ autem fiunt mictiones, ſive ex uſu ciborum calidiorum, & vini meracioris uſu, ſive ex

Digitized by Google

ex particulari temperatura calida, & ſicca, qui enim talem habitum ſortiti ſunt, epiphlebi eſſe ſolent, hoc eſt venarum latitudinem habere, ideòque plurimùm mingere, cùm per lactearum amplitudinem copioſus humor abripiatur, & ſanguini permixtus, tandem ad renes deferatur; ſic etiam ex eodem *Hippocrate* 3. in 6. Epid. *cutis raritas ventris denſitas*, hoc eſt multus perſpiratus alvum duriorem efficit, ſubducta ſcilicet ventri humiditate, quæ fœces alvinas molliores reddit, & ad excretionem promptiores. Medici penſum itaque erit incumbere quantùm licet, ut per hæc tria principalia corporis emiſſaria, impuritates ritè, & juxta naturæ leges expurgentur, quod obtinebitur, temperantia in victu, & recto rerum non naturalium uſu.

CAPUT IX.

Ex nulla re magis, quàm Animi affectibus periclitari Principum Valetudinem, nihilque eſſe, cui minùs ſuccurrere poſſit Ars Medica.

IN claſſe rerum, quas Medici non naturales vocant, quæ medium ſunt quiddam inter ea, quæ ſunt ſecundum naturam, & præter naturam; locum poſtremum tenent animi pathemata, ſed primum forſan ſibi vindicant, quatenùs præ cæteris plurimùm habent virium, ad bonam valetudinem evertendam, & graves morbos inferendos. Quantùm polleant animi affectiones, & quàm grandem tempeſtatem temporis momento in maſſa ſanguinea concitent, ex ſignis, & notis, quas in externis corporis partibus, ac in facie potiſſimùm depingunt, facilè eſt deprehendere, qua de re egregiè ſcripſit *Cambræus* in Libro de Paſſ. Carac. ſic in ira, quæ præ cæteris paſſionibus vehementior eſt, fit primò aliqua ſanguinis ad interiora retractio, ſed paulò poſt majori impetu ad corporis externa protruſio; ſic ubi quis ira fuerit correptus, facies, & oculi rubore ſuffunduntur, os amareſcit, ſpumant labia, pulſus frequentes, & magni fiunt, verba interrupta, motus irrequieti multaque alia apparent, quæ hominis non ſani, ſed furentis, *Oreſtes* ipſe diceret; Anima enim ſenſitiva, ubi ſatis virium eſſe agnoſcit ad objectum, quod ſibi odioſum, & infeſtum concipit propulſandum,

Digitized by Google

dum, collectis viribus, ſpiritus, & ſanguinem ad externa protrudit cordis miniſterio, quod ex ſpirituum animalium confluxu, tanta vi, ac tam crebrò ſyſtoles ſuas explicat, ut ſanguis per arterias ad partes delatus, nec à venis tam promptè reſorptus, non poſſit, quin cutim rubore perfundat, ubi in timore, dum videt non eſſe ſibi tantùm roboris, ut longè à ſe quod hoſtile eſt repellat, contraria eveniunt, fibris enim per totum contractis, impeditur ſanguinis motus, ſeu ejuſdem ſanguinis per arterias ad ſuum principium fit retractio, quando inter varios ſanguinis motus, retrogradum etiam nonnulli admittunt, lege enim conſortii, & mechanica neceſſitate inter animam, & corpus, conſpicuum eſt ad quaſdam motiones animæ, quaſdam etiam fieri in corpore, & in maſſa fluidorum motiones, ſic hominibus ſubito timore perculſis pallor in facie apparet, attonitum ſimulachri adinſtar præſtat corpus, mens ſtupet, & vox faucibus hæret. Sic quælibet alia paſſio propria ſigna, & notas habet, quibus ſeipſam prodit, uti apud laudatum Scriptorem videre eſt. Si ergo ad animæ perturbationes tanta ſit in ſanguine, & fluidis omnibus ſuſque deque perturbatio, mirùm non eſt ſi propter animi pathemata naturalis œconomia pervertatur, & facili negotio corruat bona valetudo. Non deſunt apud Scriptores exempla eorum, qui ex nimio iræ impetu ſubitò extincti fuerint, quod pariter legitur de aliis, quibus ex nimio terrore, ſive ex improviſo gaudio poſt magnum mœrorem intercluſus eſt ſpiritus.

Aſt cùm animi affectus in privatis hominibus, atque etiam infimæ ſortis adeò polleant, ut quotidie videmus, quantò plus virium habebunt in iis, qui licet ſupra cæteros conſtituti, tota ſua poteſtate impetrare non poſſunt, ut omnia, quæ flagranter optarint, obtineant, nec efficere, ut fortuita quædam, & valdè moleſta iis non eveniant, de quibus ne per ſomnium quidem cogitarint. Quis ex iis, qui Principatus, Regna, & Imperia poſſident, *Auguſti* fortunam, proſperitatem, Imperii amplitudinem, & longam ætatem ſibi optaret? At ſi quis Caput 45. Libri ſeptimi Hiſtor. Natur. *Plinii* legat, ubi longa ſerie *Auguſti* infortuna, & caſus adverſi recenſentur, Principem infeliciſſimum pronuntiabit, licet inter felicitatis exempla numeretur. *Auguſtus* ipſe de rebus ſibi adverſis,

Digitized by

adverſis, non rarò conqueſtus eſt, præcipuæ de *Juliæ filiæ* moribus, cujus pudicitiam ſuſpectam habebat, idcircò inter amicos dicere ſolebat, *duas habere filias delicatas, quas neceſſe haberet ferre*, Juliam & Rempublicam, ut legitur apud *Macrobium* in Libro 2. Satur. Cap. 5. Quàm gravi metu, ac mœrore affectus fuerit, ubi Varianæ cladis in Germania nuntium accepit, ex Scriptorum monumentis ſatis conſtat, excubias enim per Urbem indixit, ne quis tumultus exurgeret, quaſi Germani in Italiam irrupturi eſſent, ludos Jovi vovit, ut Rempublicam ſervaret, *adeò conſternatus, ut per continuos menſes barba capilloque ſummiſſo, caput interdum foribus illideret vociferans, Quintili Vare legiones redde.*

Auguſtum licet bono, & decoro habitu ex ſui natura præditum, valetudinarium, immò perſæpè gravibus morbis conflictatum fuiſſe legimus, ut *Antonius Muſa* Medicus Celeberrimus, illius deſperata ſalute, dum ex remediis, quæ ſalubriora videbantur nihil levaminis obtineri adverteret, raro exemplo periclitatus fuerit, nam ut ait Plinius *Auguſtum contraria Medicina gravi periculo exemit*, quod perrarò facere ſolent Medici, qui ut ait Celſus, *in ſplendida perſona, conjectura ſua nolunt periclitari, ne occidiſſe, niſi ſervarint videantur.* Improſperam autem illius Principis valetudinem, & frequentes morbos, nonniſi ad animi pathemata, à quibus ob malè inter ſe cohærentem iniquæ fortunæ, ac felicitatis interdum mixturam cavere non poterat, referri potuiſſe crediderim. Cùm autem Principibus, qui populos regunt, ferè quotidie cauſæ non deſint, quæ illorum animos tranſverſos agant, non equidem mirari convenit, ſi ut plurimùm minùs proſpera valetudine fruantur, mirari potiùs licèt, cur non ſæpiùs decumbant. Quàm gravi tempeſtate per totam Europam primo hujus ſæculi decennio jactata fuerit Principum fortuna, ſatis conſtat, ut Summo rerum omnium Rectori, pro iis componendis, & pace reſtituenda, ſuſcepta fuerint publica vota.

Principes itaque, ſi illis cordi eſt benè valere, à violentis animi affectibus, quantùm licet caveant, non ita tamen, ut ad apathiam illam quam Philoſophi quidam ambitiosè nimis affectarunt, ſtudeant pertingere, id enim eſſet hominem ex homine tollere, nam uti inquit D. *Hieronymus*, *Nos affectus, & perturbationes, quandiu in*

Digitized by Google

tabernaculo corporis hujus habitamus, & fragili carne circundamur, moderare, & regere possumus, amputare non possumus. Gaudeant igitur, doleant, tristentur, misereantur, irascantur etiam aliquando, sed iræ sint Principe dignæ, veluti de Jove *Ovidius*:

Ingentes animos, dignas Jove concipit iras,

sic etiam in Sacris Literis *Deum* iratum legimus, de hominum sceleribus pœnam sumpsisse. Multùm itaque interest, num quis irascatur, ac incandescat, ut postea eorum, quæ iratus perpetrarit pœniteat, uti de *Adriano Imperatore*, ut refert *Galenus* de Cognos. & Cur. Anim. Mor. qui ira percitus cum stylo oculum servo perfodisset, ac postea illum vidisset factum unoculum, commiseratione ductus, pollicitus est illi daturum se quod vellet, & optaret, at cùm ille taceret, eundem sermonem repetiit, cui ille respondit, se nihil, nisi oculum amissum optare, qui restitui non poterat. Ratio itaque sola habenas teneat, & animæ sensitivæ motus in officio detineat, ac præsertim in iracundia, in quam facilè delabuntur, qui summa potestate gaudent.

animum rege, qui nisi servit
Imperat, hunc frenis, hunc tu compesce catenis.

Moderatio igitur in iracundia maximè commendabilem, & subditis percarum efficit Principem, ut qui certi sint nihil ab eo deliberari posse, nisi quod prudentia, ac justitia maturarit. Principibus equidem mirùm in modum quadrat, quod *Claudianus* scripsit,

Diis proximus ille est,
Quem ratio non ira movet

Unica igitur passionum medela, ne tam graves valetudini noxas inferant, erit ratio, non ab Arte Medica, sed à Morali Philosophia petenda, non enim quidquam aliud, quàm rationem suggerere potuit *Galenus* in laudato Libello de Cognos. & Cur Anim. Morbis. Ne autem hac in re inane prorsùs videatur Archiatri officium Principis valetudini excubantis, illius pensum erit advertere, in quemnam affectum ille sit pronior, num ad iram, an

ad

Digitized by Google

ad mœrorem, & alios affectus, quos ipſe quàm quiſpiam alius cognitos habere credibile eſt, poterit opponere talem diætam, & vivendi rationem, quæ vim habeat moderandi diſpoſitionem, quæ affectui naturali vim præbet, ut ſi præfervida temperie præditus ſit, commendet talem victum, qui nimium ſanguinis, & ſpirituum fervorem compeſcat, laudet vina acidula, ſive dilura, ſummatim diætam perfrigerantem, ſi verò ex naturali temperie illum videat ad mœrorem propenſum, cibariorum uſum, quæ ſanguineam maſſam volatilibus particulis ſaturent, & ſpiritus vividiores efficiant, prout ferret occaſio approbet, vina mediocriter generoſa illius temperamento magis accommoda commendet, talia enim melancholicis, & qui gravioribus curis premuntur ſolent eſſe remedio, dum particulas ſanguinis acidas mitiores reddunt, eo prorsus modo, quo ſtagmata acida vitrioli, ſulphuris, aliorumque, ſpiritu vini dulceſcunt. *Date ſiceram mœrentibus, & vinum iis qui amaro ſunt animo*, ut in proverbiis habemus. Sic *Helena*, ut ex *Homero* in Odiſ. *Menelao*, & *Telemacho Ulißis Filio*, pharmacum illud mœroris, vinum ſcilicet nephentes, quo à *Polidamna Regis Theonis Uxore* in Ægypto fuerat donata propinavit. Si verò ob paſſionem aliquam diù perſeverantem, Principis ſui habitum videat gracileſcere, & faciem decolorari, illum admoneat de remediorum neceſſitate, ad proximam ægritudinem antevertendam, hujuſmodi enim cogitatio, à contemplatione idæarum quæ excruciant, mentem forſan abducet.

CAPUT X.

Quale debeat eſſe in Principibus Literarum Studium, ne bonæ Valetudini inferatur noxæ.

PRincipes quorum proprium eſſe debet facere ſcribenda, interdum libido ſolet inceſſere, ut in Literarum ſtudio inclareſcant, & in hujuſmodi muſtaceo, ut dici ſolet, laureolam quærirent, illos tamen, ut plurimùm, diligentia fruſtrante, ut quod optarint non tam facilè attingant, & immò quod pejus eſt, bonæ valetudini non levem injuriam faciant. Dedecet ſanè Principem quemcumque; eòque magis, quò excelſior eſt, Literarum omninò ru-

Digitized by Google

dem, & amuſum eſſe, minùs enim gratus, & carus eſt ſubjectis populis, qui Principem ſuum tanquam virtutum omnium exemplar habere geſtiunt, ſicuti multum illi confert Literis in primævo juventæ flore, operam navaſſe, ac præſertim humanioribus ſtudiis, veluti Latinæ Linguæ, Rhetoricæ, Poëticæ, præter quàm enim quod multùm laudis, & decoris ſibi adſciſcet, id beneficii aſſequetur, ut ſi ex nativa temperie aſperioris naturæ ſit, hujuſmodi ſtudiis illam exuat:

Scilicet ingenuas didiciſſe fideliter Artes,
Emollit mores, nec ſinit eſſe feros.

Decet itaque eum, qui ad imperandum eſt natus, Literis mediocriter eſſe imbutum, atque etiam de ſublimioribus Scientiis, uti Philoſophia, Mathematicis diſciplinis aliqua delibaſſe, ut ſi aliquando publicis Diſputationibus interſit, ſtatum ſaltem Quæſtionis intelligat, non eſt tamen neceſſe, ut Logicas ſubtilitates calleat, & *Curtum ſermone rotato torqueat enthymema.* In Philoſophia tamen Morali, magis quàm in naturali illum inſtructum eſſe oportet, cujus facultatis egregia ſunt monumenta, tum ex antiquis, tum neotericis Scriptoribus, ex quibus optima documenta tum ad ſui, tum ad aliorum regimen exiguo labore haurire poterit. Qui Literarum ſtudio totos ſe dedere, ut nomen aliquod ſibi comparent, ſatis norunt quanta temporis, virium, & ſanitatis diſpendio conſtet hæc laudatio. *O hominem literatum!* illi enim neceſſe fuit libris impalleſcere, & lucernariam vitam degere, ſic de *Demoſthene* ajunt: illum, plus olei, quàm vini aſſumpſiſſe,

Qui ſtudet optatam curſu contingere metam,
Multa tulit fecitque puer, ſudavit, & alſit,

ajebat *Horatius* in Poëtica. Cùm itaque non niſi multo labore, & vigiliis commendatio aliqua in Literis obtineri poſſit, & conſectariè cum ſanitatis ruina, Principes, qui non ſibi tantùm, ſed aliis nati ſunt, ad propriam Valetudinem tuendam excubare debent, & ſcire ad ſobrietatem. Innumera ferè ſunt damna, quæ ex impenſiori ſtudio, ac rerum abſtruſiorum perveſtigatione ſanis corporibus proveniunt, ſtomachus primò immoderati ſtudii pœnas luit,

Digitized by Google

luit, distractis nempè à ciborum coctione innato calore, & spiritibus. *At imbecillis stomacho, quo in numero magna pars Urbanorum, omnesque penè cupidi Literarum sunt*, ajebat *Celsus* Libro 1. Stomachi itaque imbecillitas nimiæ attentionis ad studia, & lucubrationis vitiosum est productum, ex quo tanquam è scaturigine singulis partibus languor promanat, nam qualis chylus talis sanguis, ac exindè depravatus corporis habitus. Scitè propterea Q. *Serenus* stomachum totius corporis regem appellabat, cujus validus tenor omnia membra confirmandi vim habeat. Præ cæteris verò partibus; caput sedes Animæ, & Ars Minervæ graves persentit noxas, nam propter nervorum contentionem, & exstasim quandam in altis contemplationibus, luce animali destituuntur partes corporis, undè torpor, & segnities, ac eandem ob causam tardiori lapsu fluit sanguis per suos ductus, & naturalis totius corporis œconomia pervertitur. Multa igitur ab intensiori animi exercitatione in Literarum studio corpori consequuntur incommoda, rectè propterea ajebat *Plutarchus* in Libro de Prof. Salub. quod si corpus disceptet cum animo de damno dato, non fore, ut hic noxæ eximeretur. Quippè cum animus contentionibus, & studiis est intentus suis, abutitur corpore. *Plato* quoque in Timæo, ajebat animum studiis intentum corpus implere languoribus, ut postea necesse sit studia omnino deserere. Innumera penè sunt incommoda, quæ affectatio nominis celebritatem adipiscendi in Literis valetudini infert, adeò, ut perdifficile sit eodem tempore assequi magnam famam, & bonam valetudinem, cum enim necesse sit ad assiduam librorum lectionem incumbere, interdum scribere, idque fieri nequeat sine continuata ad plures horas sessione, vel statione, utroque modo corpus graves noxas persentiscit, in sessione enim propter compressionem, femorum, & crurum stupor consequitur, in statione musculi ob motum tonicum defatigantur, & in utroque situ sanguinis motus retardatur. Observatione dignum est, quòd Religiosi quidam cœtus, qui Literarum studio potissimùm sunt addicti, licèt alioquin civilem vitam ducant, ac alimentis boni succi alantur, omnes ferè sint macilenti, & melancholici, alii verò Religiosi Ordines ad pietatis studium, & cœlestium contemplationem intenti, vitæ austeritatem profitentes, li-

Digitized by Google

cèt nudipedes, ac iiſdem veſtibus tam hyeme, quàm æſtate obducti, ut plurimùm obeſi ſunt, valentes, & benè colorati. Cùm itaque Principes valetudinis ſuæ ſtudioſi eſſe debeant, non ſolùm in ſui gratiam, ſed & aliorum, quibus præſunt, modicè & pro oblectamento ſtudiis aliquot horas diei impendant, & ſi illis vigilandum eſt, id agant, ut ſubjecti ſecuriùs dormiant, uti *Epaminondas* Dux Thebanorum, qui ut ſcribit *Plutarchus*, quæſitus cur noctu Urbis mœnia perluſtraret, reſpondit ſe ſobrium eſſe, & vigilare, quò reliquis liceret temulentos eſſe, ac dormire. Sic *Homerus* 2. Iliadum, *Jovem* finxit ſemper vigilantem dum cæteri Dii altùm dormirent.

Tum reliquos omnes, divoſque hominesque tenebat
Per nox ſomnus, at inſomnis Saturnius unus
Pectore ſollicito volvebat. . . . .

Præterea obſervatum eſt Principes, qui ſe totos ſublimioribus ſcientiis comparandis devoverint, parùm fortunatos fuiſſe, ac non ſolùm valetudini, ſed etiam famæ, & exiſtimationi injuriam feciſſe, ut etiam interdum ſcommatibus, & dicteriis traducerentur. *Alphonſum Caſtellæ Regem*, cujus tabulæ Aſtronomicæ adhuc extant, multis infortuniis vexatum fuiſſe Hiſtoriæ referunt, & cum in Planetarum motibus obſervandis totus eſſet, & præcipuè in martis erroribus, errata ſua in populorum regimine non ſatis obſervaſſe creditus eſt, quin eò impietatis etiam deveniſſe ajunt, ut Momi Lucianici adinſtar opera divina carpere voluerit. *Julianum Auguſtum*, vulgò *Apoſtatam* dictum, in eloquentiæ ſtudio, & omnigena eruditione inclaruiſſe, uti opera illius teſtantur, ſatis perſpectum habemus, ſed in quas ſuperſtitiones ſe dederit, & qualis fuerit illius exitus loquuntur Hiſtoriæ. *Henricus Octavus Angliæ Rex*, cui *Ludovicus Vives* commentarios in Librum D. *Auguſtini* de Civitate Dei dicavit, Literarum cultor fuit, & cùm adversùs *Lutherum* ſcripſiſſet, Catholicæ Fidei Defenſoris titulum promeruit, aſt in quos errores Regius ille Scriptor lapſus fuerit, ſciunt omnes, ac ipſemet, ſi Scriptoribus adhibenda fides, dum animam ageret, omnia ſe perdidiſſe confeſſus eſt. *Jacobum Stuardum* primum magnæ Britanniæ Regem, quòd in evolvendis libris ad Liturgiam ſpectantibus,

Digitized by Google

tibus, ac Theologiæ ſtudio eſſet nimis occupatus, qua in re adeò eminere ſe credidit, ut *Cardinali Bellarmino* litem moverit, publicis ſcriptis editis, nec ſine acrimonia, & conviciis, quibus tamen reſponſionem non minùs doctam, quàm humanitate, & reverentia regio Nomini, plenam *Bellarminus* repoſuit, veluti Purpuratum Principem decebat in Religioſiſſimo Cœtu Patrum Societatis Jeſu antea enutritum, Angli ipſi percontemptum Regem Theologum appellabant. *Antoninus Pius* Philoſophi cognomentum eſt aſſecutus, ſed nullum magnanimi Principis titulum promeruit, nulla militari expeditione ſuſcepta, nimis facilis in puniendis criminibus, & toleranda *Fauſtinæ* nota impudicitia. Principes igitur, qui impenſiùs, quàm par eſt Literis ſe dedant, non rarò apud ſubjectos populos malè audiunt, tanquam nati potiùs ad clauſtra, quàm ad caſtra. Romulum, qui in illa temporum eruditate totum annum in decem menſes non ſatis ritè digeſſerat, hoc carmine laudavit *Ovidius:*

Scilicet arma magis, quàm ſidera Romule noras,
Curaque finitimos vincere major erat.

Si tamen Principes polymathia delectet, & in quocumque ſcientiarum genere eruditionem pauco labore, & cum laude, quodque magis refert ſine valetudinis damno aſſequi, id illis erit perfacilè, nimirùm ſi Poëtas, Oratores, Philoſophos, Mathematicos, Theologos alant, & ſuccifivis horis atque etiam ſuper cœnam, & prandium illos audiant variis de rebus diſſerentes, ac ab illis ediſcant, quæ multo ſtudio, & lucubrationibus à mutis magiſtris, hoc eſt libris didicerint. Morem hujuſmodi ſervavit *Franciſcus Primus Galliarum Rex*, magnus Literatorum Fautor, qui ut refert *Bruyerinus* in ſua Nuncupatoria ad Librum de Re Cibaria, dum cœnaret, ac pranderet, aſſidentes habebat in quocumque genere præſtantiores Literatos; quod itidem facere conſueverunt *Leo Decimus*, & *Clemens Septimus*, Pontifices Maximi de Medicea Familia, cui ex Regia Mecœnatis ſtirpe prognatæ jure quodam per traducem, peculiare fuit celebriores quoſque in Re Literaria Viros quocumque tempore fovere, atque alere. Idem quoque obſervatum eſt in Principum *Eſtenſium* Nobiliſſima Familia, quæ ſemper pro more habuit

Digitized by Google

habuit Aulam habere Doctiſſimis Viris plenam, quò factum ut Celeberrimos Scriptores, ac Poëtas habuerit, qui illorum facta poſteritati commendarint, quales fuere *Areoſtus*, ac *Taſſus*.

Poterunt itaque facili negotio Principes, in Philoſophicis, Mathematicis, in experimentali ſcientia, & in quocumque diſciplinarum genere abſtruſiorum rerum notitiam ſibi comparare, Viros Eruditos colloquentes audiendo, vel menſis remotis, aut eo tempore, quo *Domitianus*, ut horas falleret Muſcas ſagittis confodiebat, ſicque ſine tortura intellectus, & bonæ valetudinis diſpendio *aliena frui inſania*, uti *Plinius* de iis dicere ſolebat, qui novas Ædes conſtruere nolebant, ſed ab aliis magnificè, & multa impenſa conſtructas parvo ſibi comparabant. Mirùm eſt, quantùm ſe torqueant, & fatigent Philoſophi, Mathematici, & rerum naturalium Scrutatores, & problematum quorumdam ſolutione, ut plures noctes inſomnes ducant, ac perſæpè operam ludant. Voverat olim Jovi *Dionyſius Syracuſanus Coronam auream*, aurique optimi maſſam Artifici dederat pro Corona conſtruenda, at ille ſurrepta auri portione, argentum ſubſtituit, ſenſit Artificis dolum *Dionyſius*, at quia Corona ſatis elegans erat, ac putabat Jovem Optimum Maximum illam, qualiſcumque eſſet, benignè eſſe excepturum, paſſus non eſt eam infringi, & liquari, & aliam ex puro auro fabrefieri, attamen peroptans ſcire quota portio eſſet argenti permixti, *Archimede* accerſito, ab eo quæſivit, ut ingenio ſuo perſcrutaretur quantum mixturæ pro retento auro in Corona latitaret, quo audito ille attonitus, ac ſtupens abiit, ſe ipſum excrucians quanam ratione rem tam arduam poſſet pertingere, donec tandem cum in balneo eſſet, voti factus eſt compos, ex illo enim emergens ratiocinando ex uno in aliud progrediens; modum reperit, quo mechanico artificio, ſciri poſſet quantùm argenti auro ſuffectum fuiſſet, ac reperta proportione, quam habet aurum in pondere ad argentum data paritate molis, magna cum ſui laude *Dionyſio* ſatisfecit. Hanc *Archimedis* inventionem verſibus ſatis eleganter expreſſit Q. *Rhemnius Fannius*. Tam parvo igitur conſtat Principibus eruditio, quàm magno privatis hominibus, qui ſibi eam compararunt.

Magnum præterea ornamentum facili negotio ſibi accerſerent Principes,

Digitized by Google

Príncipes, ſi præter Latinam Linguam, aliarum etiam, quæ in Europa uſui ſunt peritiam acquirere ſtuderent, quod facili negotio, atque etiam cum oblectamento obtinerent, ſi peritos homines in familiæ cenſu haberent, quibuſcum horis quibuſdam diei, animo curis vacuo colloquerentur. *Mithridates Rex Ponti*, & Bithiniæ ſua ætate magnæ admirationi fuit, nam, ut refert A. Gel. duarum & viginti gentium, quas ſub ditione habebat, linguas percalluit, earumque omnium gentium viris nunquam per interpretem locutus eſt. In hanc rem factum oppidò curioſum, & memoratu dignum lubet referre, quod legitur apud *Laurentium Capellonium* in Libro Sermonum Variorum Italico idiomate conſcripto, Libro 2. Cap. 1. Cùm Bononiæ eſſet *Carolus V. Imperator*, ut à *Clemente VII. Pontifice* Imperii Coronam ſuſciperet, *Franciſcus Sfortia* Dux Medioliani, qui perduellionis apud Imperatorem fuerat accuſatus, quòd cùm Gallorum Rege ſecretò conſpiraret; impetrato à Cæſare, faventibus Legatis Venetis, Diplomate, ſeu ſalvo conducto, ut vocant, *Bononiam* venit, ut objecta crimina diluceret. Is ergo, ubi ad Cæſarem datus acceſſus, præſtitis debitis obſequiis, Diploma è ſinu extractum illi obtulit inquiens, illo ampliùs ſibi opus non eſſe, dum hujuſmodi præſidium quæſiviſſet, non quòd Cæſaris æquitati, aut innocentiæ ſuæ diffideret, ſed ut à Cæſareis miniſtris ſibi nimis infenſis caveret, ubi autem fidei, & devotionis ſuæ erga Sacrum Romanum Imperium teſtimonia, & experimenta adferre cœpit, *Antonius de Leva*, natione Hiſpanus, qui tunc aderat, lingua Hiſpanica Sfortiam Italico ſermone loquentem vehementer interpellabat, ut Sfortia Orationis ſuæ filum proſequi non poſſet; quare hic cognito Hiſpani miniſtri Artificio, lingua Germanica loqui cœpit, quam cùm non calleret alter, ſilere coactus eſt, non ſine tamen indignatione, quam celare non poterat, ſic Sfortia commodè apud Cæſarem à criminum ſuſpicione fidem ſuam liberavit; Imperator autem commendata generoſi Principis prudentia, & ſagacitate, Mediolanenſis Ducatus dominatum, *Sfortiæ* reſtituit, & cofirmavit, reclamante licet *Antonio de Levæ*, qui aſſerebat, Mediolanenſem Ditionem, pluris faciendam, quàm totam Hiſpaniam.

Digitized by Google

CAPUT XI.

Quale esse debeat in senili ætate Valetudinis regimen.

SAnum profectò consilium est sanitatem, qua sola felices à miseris dignoscuntur, quanta fieri potest diligentia quocumque tempore custodire, ast in senili ætate potissimum id agere saluberrimum est : Juvenilis enim, ac Virilis ætas, causis quæ ab extrinseco proficiscuntur, facilè obsistunt, ast non ita senes, qui ut veteres fagi ad quoscumque ventorum flatus facili negotio concidunt. Sicuti ergo quisque ubi canitiem accedere cognoscat, rectè sibi prospiciet, si valetudinis suæ meliorem quàm antea curam habere incipiat, ita Princeps, cui ad senectutem vergenti gravior semper curarum moles incumbit, alteram vivendi rationem instituat necesse est, ut feliciori sorte mortalitatem vitæ hujus exuat, Senectus, cujus propria est ingenii maturitas, si adjunctam habeat sanitatem, verus vitæ fructus dici meretur.

Primò itaque talis diæta erit instituenda, quæ lampadem vitalem sustentet, non obruat; cùm ergo senectus pueritiæ sit opposita, diversa ratione est procedendum, in puerili enim ætate cum in dies calor, & robur vegetior, ac robustior fiat, oportet sensim alimentum augere, in senili verò, ubi languidior est vitalis ignis, & stomachi fermentum infractum, alimoniam imminuere necesse est, id tamen intelligendum velim de primo senio, nam in postremò senes ætate confecti, ut ait *Galenus* Com. Aphor. 13. 1. Sect. *Tale quid patiuntur, quale lucernis penè extinctis accidit, quæ continuam exigunt olei suffectionem, multam autem, & cumulatam nequeunt sustinere.* Parciori itaque victu utatur, & simpliciori quoque, desuescat enim oportet Princeps à multiplici ciborum varietate, & conditura, quæ Principum mensis familiaris est, alimenta sint boni succi, promptæ coctionis, & quæ alvo facilè secedant, laudantur carnes, quæ ut superiùs dictum, ad stateram sunt minùs graves, uti Vervecis, Pullorum, & aliorum volatilium; cùm varia sint temperamenta, & senectus multam habeat latitudinem, cibi mensura determinari nequit. Satis autem alimenti fuisse sumptum dignosci poterit, si distensio & gravitas in stomacho non persentiatur,

Digitized by Google

tur, ſi faciles ſint ſomni, ſi corpus benè alatur. Jejunium à ſenibus facilè perferri ſcripſit *Hippocrates*. Hinc nonnulli monoſitiam, hoc eſt unicam comeſtionem laudant in primo ſenio, at ſatiùs eſt bis in die comedere, quàm ſemel plus quàm par eſt ſtomachum onerare, citiùs enim ſeneſcere, ſcripſit *Hippocrates*, eos, qui unicæ comeſtioni aſſueverint. Quoniam, utplurimùm in magnis culinis, ubi multitudo eſt coquorum ad menſas lautè inſtruendas inſudantium, non tam ritè uti opus eſſet coqui, ac parari poſſunt epulæ, ut vitium aliquod incoctione ab igne, ſive violento, ſive nimis lento non referant, Principi ſeniori jam facto eſſet valdè conducibile ſuum habere coquum, cui nullum aliud munus incumberet, quàm ut Domino ſuo ſumma patientia, & attentione fercula pararet, non ſolùm, ut Palato ſapiant, ſed ut proſint, habita per experientiam hujuſmodi cognitione. Rectè quidem in hanc rem *Martialis*,

Non ſatis eſt Ars ſola Coquo, ſervire Palato,
Namque Coquus Domini debet habere gulam.

Præter multa incommoda, quæ ſecum adfert Senectus, non exiguæ moleſtiæ eſt alvi adſtrictio ſenili ætati propria, & familiaris, eòque magis Principibus, cum ſenes fieri incipiant, propter vitam minùs exercitam, quàm ſoleant cæteri homines, cùm multum conferat ad alvum facilem egeſtionibus reddendam quotidianus, & conveniens corporis motus. Neque præter rationem eſt ſenes huic incommodo obnoxios eſſe oppoſito prorsùs modo quo pueri, & juvenes, quibus utplurimùm ſolutior eſt alvus; in ſenectute etenim partes omnes ſiceſcunt, ut membranæ ipſæ obrigeſcant, & cartilagineæ fiant, ac contractilitatem, & diſtractilitatem, quarum ope fiunt excretiones amittant. Ut alvus itaque mollior reddatur, cibariis potiùs ad id aptis, quàm medicamentis agendum, uti ſuperiùs eſt dictum, *In alimento Medicina bonum*, ajebat *Hippocrates*, medicamenta etenim frequenter ſumpta, præter malum habitum, quem inducunt ventrem in dies adſtrictiorem reddunt. Alvus itaque mollis ſervanda, ea cautione tamen, ne plus quàm par eſt ſolutior reddatur, ex his enim duobus extremis tolerabilior eſt alvi adſtrictio, quàm ejuſdem ſolutio, præſertim in

Digitized by Google

ſenili ætate. Refert *Martinus Liſter* in ſuis commentariis ſuprà *Sanctorii* Staticam, ſenem ſe noviſſe ſibi amiciſſimum 86. annos agentem, qui ſanus, & ſatis liberaliter comedens, ex plurimis annis ſemel tantùm in ſeptimana, & interdum etiam ad quatuordecim dies deiciebat. Quoad potum vinum dulce defæcatum, ex uvis maturis, & perfectioribus factum ad vitam ſanam, & longævitatem erit accommodum. Sicut autem in pueris debet eſſe vinum tenue, ac dilutum, ita in ſenibus meraciùs, hyeme præſertim. Dediſcat quoque oportet nivis uſum, qua per æſtatem Principum menſæ carere nequeunt, ſatis ſit in ſummo æſtu, ſi vinum bibat aqua modicè perfrigeratum, hyeme autem ſi non ad ignem, ſaltem in loco tepido detentum, nulla enim ratio apparet quomodo frigida potio illi conferre poſſit, cui frigent effœtæ in corpore vires. Frigidum, ut ait Philoſophus, non ingreditur opera naturæ, niſi per accidens, caloris exceſſum contemperando, ſapere propterea didicerunt etiam juvenes, qui fumantes potiones Chocolate, Caffe, The ſorbillando aſſumunt, quæ in ſenili ætate eò magis convenient.

Quotidie corpora exercere non minùs neceſſarium eſt, quàm ipſum alimentum, & forſan Principibus in ætate ſenili magis convenit, quàm juvenili, ad corporis perſpiratum conſervandum adeò neceſſarium, in juventute ſiquidem, ubi calor viget, & mollior eſt textura, facilior eſt diflatio, in ſenectute verò, quæ comitem habet ſiccitatem, & cutem ſtrigoſam, difficilior. Nihil eſt autem, quòd intenſiles apotrhias magis promoveat, quàm corporis motus, in quo videmus faciem rubeſcere, venas inflari, & cutim incaleſcere, ſique motus ſit fortior ſudorem erumpere, bonum itaque erit, ſi modicè ſe exerceat, ſub tecto potiùs, quàm in loco aprico per hyemem, cavendo quantùm fieri poſſit à flatibus aquilonaribus, qui cutis poros adſtringunt. Ad obtinendum facilem perſpiratum, præter exercitium corporis, non parùm conferent molles frictiones cum oleo amygdalarum dulcium, ad laxandas cutis fibras aliquando nimis intentas, glandularum poros obſtruentes. *Melle intus, oleo foris*, dictum ſatis vulgatum, quo pacto *Democritus* longævitatem aſſecutum ſe dixit, in ſenectute ſiquidem nihil magis timendum, quàm ſiccitas, & cutis ſtipatio, quare molli,

Digitized by Google

molli, & blanda frictione conſervatur neceſſaria illa tranſpiratio, qua diminuta præſtò ſunt catharri, in pectus, & alias partes. In hunc finem quoque aptis veſtibus muniendum erit corpus ab aëris injuriis, & capitis præcipua cura habenda, ſi capillis ſit denudatum.

Equidem hiſce temporibus comæ adſcititiæ uſus adeò inolevit, ut pauci videantur ſenes, nec ullus ferè ſit Princeps ætate provectus, qui canitiem alienis capillis non obtegat, & frequenti barbæ raſura juventæ decorem non præſeferat, quod ſanè laudandum, nam præter quàm quòd calorem fovent hyeme potiſſimum, quod ſenibus infeſtum eſt, id etiam efficiunt, quò Principes hoc pacto ſibi magnam animi hilaritatem conciliant, dum in ſpeculo ætatis injurias non vident. Priſcis temporibus, quibus capita non velabant, calvitiem homines iniquè ferebant, timentes ne cæteris forent irriſui. *Julio Cæſari* adeò probroſa erat calvities, ut illam incipientem occultare ſatageret, capillos à vertice revocando, nullum propterea honorem à Senatu libentiùs accepit, quàm jus laureæ coronæ perpetuò geſtandæ. Mirari ſubit quomodo omnes ferè *Suetonii* Cæſares, hac deformitate laborarint, uti *Auguſtus*, *Tiberius*, *Caligula*, *Otho*, *Domitianus*, quem propter ſævitiem *Neronem* calvum per contemptum appellabant, unde *Auſonius:*

quem calvum dixit ſua Roma Neronem.

A ſolo calvitiei nomine ita offendebatur iſte, ut ſi apud illum quis alicui calvitiem pro joco, vel jurgio objectaſſet, pro capitali crimine haberetur. Apud *Judæos* quoque, ut ex *Sacra Hiſtoria* habemus, calvities in contumeliam trahebatur, quam ob cauſam *Eliſæum Prophetam*, ut ex 4. Reg. Cap. 2. ſubſannantes pueri vociferabantur, *aſcende calve*, *aſcende calve*, quibus ille indignatus maledixit, & mala imprecatus eſt, undè paulò poſt quadraginta duo ex iis miſerè diſcerpti fuere. Adeò deformis quocumque loco, & tempore inter homines habita eſt calvities, ut nemo non illam obtegere ſatagat, rectè propterea *Ovidius:*

Turpe pecus mutilum, turpis ſine gramine campus,
Et ſine fronde arbos, & ſine crine caput.

Quoniam igitur fugaces anni ſenum capitibus tale præſidium, &

Digitized by Google

decus ſurripiunt, quales ſunt capilli, Ars naturæ imitatrix ſenili ætati benè conſuluit, comas adſcititias tam elegantes conſtruendo, quæ præter beneficium venerationem conciliant. Neque dubitari licet, quin ficta hujuſmodi capillamenta, præter elegantiam multæ ſint ſalubritatis, dum paſſim videre eſt Medicos ætate graves, & ſilicernio jam proximos, non ut olìm nudo vertice, & prolixa barba famam ſibi aucupantes, ſed imberbes, & capillatos in publicum procedere ad ægros inviſendos, & diſſertationes ab Exedris habendas. Niſi ergo aliqua particularis affectio adſit, veluti Cephalalgia, & oculorum lippitudo, cùm interdum extent, qui nec pileolum ſericeum perferre queant, noſtrorum temporum conſuetudo tales comas ex alienis capillis geſtandi invaluit. *Carolus V. Imperator*, cùm in Italiam veniſſet, Imperii Coronam à *Summo Pontifice Clemente Septimo* Bononiæ ſuſcepturum ob gravem capitis dolorem nativam comam ſatis elegantem ſibi abſcindi juſſit, quem Aulæ primores ridenda aſſentatione imitati ſunt, dum comis, quas magno ſtudio aluerant depoſitis, tonſi omnes Cæſari ſpectandos ſeſe præbuere.

Aulæ quoque morem ſomnum captandi cum nox medium iter confecerit, & Solem ſalutandi, *minimas cùm fecerit umbras* ejurare, Principi ſeniori jam facto ſalubre conſilium erit, tempeſtivè igitur cibum capiat, nec poſt cœnam quicquam, quod mentem diſtrahat, & implicet ſibi defetri patiatur, more *Auguſti*, qui poſt cœnam nihil ſcribere, nec legere volebat, ut quantùm liceret animo curis vacuo ſomno indulgeret, qui ſenibus maximè neceſſarius eſt, quàm ulli ætati, ut omnes perficiantur coctiones, & corporis ſiccitati conſulatur, dum ſomno, & quiete corpora pingueſcunt; ſomnum autem capiat hyemali tempore præſertim in cubiculo ad meridiem poſito, ut vitales Solis radios excipiat. Negotia itaque, quæ magis urgeant, diurno tempore expedire ſtudeat, & minori, qua licet moleſtia ſupplicantium neceſſitates, ac preces audiat, non levi quippe incommodo, ac tedio ſolet eſſe Principibus quotidie ferè unumquemque audire, & verborum lenitate dimittere, ita ut ab hoc munere non decedat, niſi defatigatus. Egregium ſanè eſt, & memoratu dignum, quòd de *Theodorico Gothorum Rege* refert *Sidonius Apollinaris*. *Audit plurima, pauca loquitur. Auguſtus*

Digitized by Google

gustus quoque, ne se multo sermone fatigaret, pro more habebat nutus adhibere, cùm à servis aliquid vellet, sic ad *Liviam* Conjugem codicillos mittebat, *Suetonio* Autore. Ad valetudinis quoque tutelam symbolum suam conferent varia oblectamenta, sed talia, quæ Principem ætate gravem magis deceant, qualia sunt adesse publicis Literatorum Academiis, Philosophicis disputationibus, scenicis operibus, hastiludiis, choreis etiam, interdum juvenes cum puellis decorè saltantes adspectando. Nonnulli propterea in senectute commendant consuetudinem, & colloquia habere cum juvenibus, ut occulto quodam spirituum consortio seniorum mens recreetur. Observatum est senes, qui juvenum frequenti consuetudine oblectati fuerint, utplurimùm longævos fuisse, ut ferunt de *Pythagora*, *Isocrate*, *Gorgia*, & Rhetorum classe, qui in Scholis auditores habebant juvenculos discipulos, ad centesimum usque annum vitæ lineam produxere. Postremò id unum Principes monere lubet, ut si in senectute bona valetudine gaudere velint, Juvenes viram sobriè traducant; *intemperantia enim in juventute, senectuti bellum indicit.*

CAPUT XII.

De nimia obesitate, & corpulentia Principibus non minùs insalubri, quàm indecora.

SI verùm est quòd dici consuevit, esse modum in rebus, & certos fines, quos ultra citraque rectum nequeat consistere, in studio sanitatis, id verissimum esse deprehenditur, ubi enim sanitas modum excesserit, si ita loqui licet, hoc est si ad evexiam, & summum bonitatis apicem devenerit, maximè periclitatur, & ex improviso graviori lapsu in præceps ruit, qualis observatio satis frequens erat priscis temporibus, cum gymnasticæ studium vigebat, ac præsertim in athleticis corporibus, in quorum gratiam tertium Aphorismum conscripsit *Hippocrates*, nostra quoque ætate non rarò contingit eos videre, qui ad summam corpulentiam devenerint, subita morte oppetere; commune scilicet eorum est fatum, quæ summam amplitudinem attigerint, ut magnitudine sua laborent, & viribus pereant suis, ut de Romano Imperio scriptum

Digitized by Google

ptum legimus ſiquidem *magna ruunt inflata crepant.* Huic infortunio obnoxiam eſſe nimiam corpulentiam ſatis conſtat, quam ſecundùm duas tantùm dimenſiones, latitudinem ſcilicet, & profunditatem, cùm quis debitam longitudinem acquiſiverit, fieri manifeſtum eſt. In corporibus perfectè ſanis, in temperamento ſanguineo, rarò autem in temperamento melancholico, & bilioſo obſervatur hoc vitium; eſt itaque nimia corpulentia, & obeſitas boni alioquin, & laudabilis habitus vitioſum productum, ex parum cauto victus regimine. Faciliùs autem in temperamento ſanguineo, quod medium à Medicis dicitur, & cæteris præſtat, quàm in reliquis, quæ ab hoc recedunt, nimia corpulentia contingit, quàm in aliis temperamentis, ut in melancholico, & bilioſo, in quibus adeſt venarum latitudo, in temperamento enim ſanguineo, ſuccus nutritius dulcis, & butyroſus, carnibus & membranis facilè apponitur, quod in temperamento bilioſo, & melancholico non evenit, ſanguis enim copioſa bile abundans multas habet particulas acres amaras, quæ non tam facilè in alimoniam cedunt, imò pinguedinem potiùs diſſolvunt, & extenuant, quod pariter efficit temperamentum melancholicum atrabilare, in quibus adeſt venarum latitudo, quæ in corporibus gracilibus potiſſimùm obſervatur. Locus eſt *Hippocratis* 3. in 6. Epid. ubi graciles, venoſos, iracundos, & epiphlebos appellat, ſic pariter *Galenus* in commento Aphoriſmi 44. Sectionis 2. & in 6. 4, hanc venarum latitudinem cum gracilitate obſervat, venarum autem anguſtiam in craſſis admodùm corporibus.

Qui ergo temperamentum hujuſmodi ſortiti ſunt, ſive à primordiis, ſive adſcititium, ad nimiam corpulentiam magis ſunt diſpoſiti, quàm reliqui homines; non negarim tamen mutatione victus, ætatis & loci, poſſe etiam à gracilitate ad corpulentiam tranſitum fieri, cùm interdum comperti fuerint Juvenes valdè graciles, qui in ætate inclinante remiſſis laboribus otio, & pleniori victui indulgentes, obeſi facti fuerint, quod paſſim in iis animalibus obſervatur, quæ licet gracilia & emaciata, ſaginantur, ut boves in ſtabulis continuò detenti, & aves altiles in aviariis. De nimia corpulentia, & obeſitate, & quomodo fiat præter *Hippocratem, Avicennam, Galenum*, alioſque ſucceſſivè, recentiores quoque ſatis fusè egerunt, quos inter egregiè & cumulatè

Digitized by Google

latè *Etmullerus* in ſuis Diſſertationibus exponit, quomodo interdum fiat nimia pinguedo, & nimia carnoſitas, ut hac in re non ſit quod quis ampliùs deſideret circa modum, & cauſam, tum circa remedia, quæ ad nimiam corpulentiam tollendam conducant.

Nimiæ autem corpulentiæ, & obeſitati magis obnoxii ſunt Principes præ cæteris hominibus, tum ob ciborum boni ſucci quotidianum uſum, tum ob illorum corpora minùs exercitata, & vitam inter otium, & Aulæ delitias traductam, ac præſertim ſi accedat temperamentum ſanguineum cùm pituitæ ſubdominio, ut vocant, ſtomacho ſatis firmo & valente, eòque ſi ad id vitium aliqua hæreditaria diſpoſitio præexiſtat. In quibuſdam etenim Principum Familiis obſervatur diatheſis iſta, & proclivitas ad pingueſcendum, per ſeminalia principia in poſteros propagata. Cautum itaque oportet hac in re eſſe Principem, licet ſanum & valentem, quamvis enim ſe robuſtum ſentiat, gaudeatque dum videt ſpecioſiorem, & coloratiorem eſſe, ſuſpecta habere debet ſua bona, uti monebat *Celſus*, facilè enim ſubrepit vaſorum plenitudo, & obeſitas, accreſcentibus in dies carnibus, & membranis pingui, & gelatinoſa materia, qua ſaturata eſt tota maſſa ſanguinea. Cautum pariter oportet eſſe Archiatrum, nam cùm quotidie Principem ſuum ſolitus ſit inviſere, perſæpè non advertit augeſcentem corporis molem, donec ſenſibilior facta non fuerit, cui poſtea propriis remediis tam facilè ſuccurri non poſſit. Ubi ergo gentilitia ſit affectio, & inditia pingueſcentiæ corporis ſe prodant, cujus manifeſta argumenta ex Statica *Sanctorii* obtineri poterunt propter pondus adauctum, Medicus Principem ſuum moneat de hujuſmodi affectu ſenſim, & ſine ſenſu ſubeunte, ac doceat, quæ incommoda, quæ pericula nimiam corpulentiam comitentur, & quàm difficili negotio tollatur ubi advenerit, varia exempla Principum aliorumque hominum nobiliorum præſertim, cum perrarò, & monſtro par ſit corpulentiam intueri in ruſticana gente, in artificibus, niſi forſan aliquando in iis, qui ſedentariam artem exercent, quales ſunt ſutores, & alii hujuſce generis.

Nimia quoque corpulentia pulchros alioquin homines deformes facit & ingratos, undè mulieres ſpecioſæ, & elegantes, ſi ad nimiam pinguedinem deveniant, multùm de ſua ſpecioſitate de-

Digitized by Google

perdunt, & hominibus parùm gratæ, ac præſertim ſi pinguedo carnoſitati prævaleat. In hanc rem eleganter luſit *Martialis* Lib. 11.

Habere amicam nolo, Flace ſubtilem,
Cujus lacertos anuli mei cingant,
Sed idem amicam nolo mille librarum,
Carnarius ſum, pinguiarius non ſum.

Quædam tamen gentes extant, quibus volupe eſt mulieres habere præpingues, & mammoſas, veluti refert P. *Alpinus* in Libro de Medicina Ægyptiorum, in qua regione Ars, & modus corpora balneo, frictione pinguefaciendi maximè collitur, idcircò inibi fœminæ pinguiſſimæ ad Europæorum nauſeam reperiuntur. Non levia quoque ſunt pericula, quæ nimiam corpulentiam, & obeſitatem non rarò conſequuntur, veluti ſubitaneæ mortes, ex nimia enim humorum copia ſtrangulatur calor innatus, & ob venarum anguſtiam, circularis ſanguinis motus, in quo vita conſiſtit, ex improvisò ſiſtitur. Hinc eſt, quòd obeſi perrarò longævitate gaudeant, ſatis vulgatum eſt illud *Hippocratis* 7. Aphor. *Qui craſſo admodum ſunt corpore, citiùs intereunt, quàm graciles.* In Athletis, ubi ad ſummum bonitatis deveniſſent, credidere Antiqui ſubitas mortes contingere, eò quia cùm in meliùs non poſſent proficere, neceſſum foret ut in deteriùs deciderent; aſt vera & germana ratio eſt, quia arteriæ non habeant in quod ſanguinem refundant, cùm ſpatia omnia ſint plena carne, & pinguedine, quæ radices, & extremitates quoque venarum comprimendo, elutriationem impediant, accedente verò ex cibis novo ſucco nutritio, ventriculi cordis ita opplentur, ut nequeant conſtringi, undè Lipothymiæ Syncopes, ac mors tandem ſubſequitur. Anheloſi præterea, ac ſuſpirioſi eſſe ſolent nimis corpulenti, & ad quemcumque motum inepti ob ſpiritus animales non ita faciles, ad muſculorum fibras inflandas, compreſſis & ſepultis nervis in multa pinguedine, veternoſi ſimiliter torpentes ſunt, & ad actiones animales minùs prompti, ad ratiocinium, prudentiam, & deliberationem minùs apti, quæ ſi in Principe contingant, quantùm de veneratione apud populos illi decedit? *Lux ſicca, anima ſapientiſſima*, ajebat *Eraclitus*, qualis autem eſt ſanguis, tales ſunt ſpiritus, qui dicuntur lux animæ,

Digitized by Google

mæ, ſanguis in hujuſmodi corporibus multa pinguedine ſaturatus eſt, undè ſpiritus, qui ex illo gignuntur, lucidi, ac ætherei eſſe non poſſunt. His addendum homines obeſos infœcundos eſſe, ut plurimùm teſte *Plutarcho* 2. Quæſt. Con. ob molem enim corpoream minùs apti ſunt ad veneream palæſtram, præterea in iis genitura frigidior, & mollior eſt, in gracilibus, in quibus ſalium copia major eſt, major quoque deprehenditur ſalacitas, & fœcunditas. Mulieres, quæ nimis craſſæ ſunt, concipere non poſſunt, eò quia omentum os uteri illis comprimat, ſcripſit *Hippocrates* 5. Aph. ſed frequens autopſia oſtendit omentum perrarò infra umbilicum extendi, ita ut ſterilitas ab alia cauſa ortum habeat, à nimia ſcilicet pinguedine, quæ uteri membranis adhæreat, ac impedimento ſit ne aura ſeminalis maſculina ovarium ſubeat, ad illud fœcundandum. Sicuti in fœminis nimia craſſities illas ſteriles facit, ita in hominibus nimis obeſis, nimia pinguedo illos infœcundos reddit. Principibus autem optabile eſſe debet, liberos habere, & ſucceſſores, quibus tradant Imperii habenas, ſicuti nihil eſt, quod ſubditos mœrore magis afficiat, quàm Principis ſui orbitatem videre, norunt enim quales turbæ interdum excitentur, ubi Principatus ad agnatos, eòque magis ſi ad exteros tranſeat, multorum animis ſub novo Principe ad ſpem melioris fortunæ erectis, cujus rei plena ſunt hiſtoriarum monumenta.

Præterea obeſitas Principem ſubditis ſuis inviſum, & odioſum reddit, & cùm in publicum procedit, ipſum tacitè irrident, ac ſugillant, à populis enim notantur non minùs corporis, quàm animi vitia, ut hanc ob cauſam variis cognominibus ſolcant appellari, ſic in *Caligula*, & *Germanico* crurum gracilitatem, in *Julio Cæſare*, & *Auguſto* calvitiem ſcommatibus illudebant, gaudent enim, & geſtiunt populi, dum in generoſo Principe elegantiam, & decoram ſpeciem adſpectant,

Gratior & pulchro veniens in corpore Virtus,

ex adverſo deformitas cum ignavia deſpicatui eſt. *Sanctium in Hiſpania Regem*, vulgò craſſum dictum, ob corporis craſſitudinem, hiſtoriæ referunt cogitaſſe de abdicatione à Regno, cùm ſciret ſe ob hujuſmodi corporis vitium populis ſuis inviſum eſſe, ac propterea

Digitized by Google

pterea *Navarræ Regem* adiiſſe, ut ab illius Medico curaretur, ac voti compotem factum, ad ſuos rediiſſe, & magna lætitia ac plauſu receptum.

Difficilis curationis in omnibus eſt nimia obeſitas, & corpulentia, in principibus tamen longè difficilior, de hoc enim affectu aſſeri poteſt, quod de hydrope ſcripſit *Celſus*, quem dixit curari faciliùs in ſervis, quàm in liberis, *quibus noxia libertas eſt*; ſi ergo in quibuſdam curationem admittit corpulentia, non tam facilè ſuſcipiet in Principibus, quibus noxia ſumma poteſtas eſt, cùm enim morbus hic famem, ſitim, longam patientiam, & mille alia tædia deſideret, non tam facilè illis ſuccurri poteſt. Ne igitur ad hanc calamitatem deveniat Princeps, præcavenda eſt pernicioſa iſthæc, quàm indecora affectio, & Medicus ſollicitus eſſe debet, ut venienti morbo occurrat. Remedia igitur, quæ utplurimùm ad curationem conducunt, eadem ad præſervationem quoque erunt in uſum revocanda. Conveniens itaque diæta, & rectus uſus rerum non naturalium primas tenebunt. Primò igitur quantùm conſuetis cibis detrahendum, tantumdem exercitationi corporis erit adjiciendum, proportionem itaque majoris inæqualitatis debet habere exercitatio ad ciborum aſſumptionem, ut in hoc caſu ſuccreſcenti pinguedini obviam eatur. Exercitia erunt eadem quæ ſuperiùs fuerunt memorata, equitatio, inambulatio, venatus, ludus parvæ pilæ, & alia hujuſmodi; frictiones quoque, ſed fortiores & ſicciores ad extenuationem conferunt; frictiones contrarias vires habere ſcripſit *Hippocrates* in Libr. de Chirurg. Off. *Frictio multa minuit, moderata craſſefacit*, qua de re eleganter *Celſus* Libro 2. hiſce verbis, *Frictione, ſi vehemens ſit duratur corpus, ſi lenis mollitur, ſi multa minuitur, ſi modica impletur.* Alimenta verò pauciora, ac non ſolùm tenuia, ſed etiam quæ extenuandi vim habeant, cavendum ergo à pinguibus oleoſis, ſummatim à cibis euchymis, qui ad ſanguinem in copia uberiori multiplicandum faciunt, convenient itaque alimenta acria ſalſa, quæ pinguedinem abſumant & liquent. Multos ad nimiam corpulentiam evectos, ſolius aceti uſu ſarcinam illam depoſuiſſe, & macilentos factos fuiſſe, hiſtoriæ referunt, quale exemplum habemus in *Famiano Strada* de *Chiapino Vitellio*, ſic videmus homines, qui acidis

Digitized by Google

acidis delectantur, aut in quibus abundat acidum, quales sunt hippochondriaci, & scorbutici, strigosos esse. Somno quoque detrahendum aliquid, & vigiliis addendum, propterea usui erit decoctum herbæ The, quæ vi exsiccandi, & vigilias inducendi pollere creditur, somno enim pinguescunt corpora, hyeme præsertim, vigiliis autem macrescunt, æstate potissimùm. Purgationes quoque institui possunt vere & hyeme, & quantum fieri poterit alvus solutior servanda. Non alienum quoque erit aliquando vomitum ciere ad pituitosos succos, quibus aqualiculus oneratur evacuandos. *Hippocrates* in Libr. de Salubri Diæta, de Curandis Obesis, hæc habet verba: *Quicumque homines crassi, ac pingues sunt, jejuni vomant à cursu aut ambulatione cita juxta meridiem. Sit autem hemina dimidia hyssopi, in aquæ congio contriti, atque hoc ebibat affuso aceto, & adjecto sale quò jucundiùs evadat. Bibat autem primum sensim, ac lentiùs, postea ampliùs, & citiùs*; amara quippè, ac salsa, acria, apta sunt ad sanguinis dulcioris crasim invertendam, ac præsertim acida, quæ licet ex sui natura appetitum exacuant succos tamen nutritios ineptos reddunt, ut carnibus, & membranis apponantur; sic experimur carnes pullorum, aliorumque animalium aceto maceratas exiguum nutrimentum suggerere. Unicam in die comestionem laudant nonnulli, illam tamen improbat *Hippocrates*, ait enim homines citiùs senescere. Vidi ego olim Nobilem Virum, qui ut nimiam pinguedinem castigaret semel tantùm in die, & perparcè cibo utebatur, ast brevi tempore ad talem virium imbecillitatem cum difficili anhelitu devenit, ut paucos post annos obierit. Pro potu laudatur vinum oligophorum, à vinis autem generosis, & præsertim dulcibus cavendum, acidula verò, & diuretica erunt utiliora.

CAPUT XIII.

De Præservatione à quibusdam morbis, quibus magis obnoxii sunt Principes.

QUemadmodum ætates, temperamenta, anni tempora, & regiones suos habent peculiares morbos, ita & vitæ conditio, quam quisque sortitus est, aut sibi delegit, suis obnoxia est

Digitized by Google

morbis, uti videre eſt, in iis, qui Artes quaſdam exercent, qua de re egi in meo Tractatu de Morbis Artificum. Arthritis, Calculoſa paſſio, & Colica, tres ſunt Affectus, ſeu potiùs tortores, qui in ordine Procerum, ac in Principibus præſertim tyrannidem ſuam exercent, quales affectus multam habent inter ſe cognationem, ut non rarò in eadem perſona mixtum imperium obtineant. Quidam Literatus calculoſa paſſione laborans, apud *Beverovicium* de Cal. Ren. & Veſſ. ad amicum ſcribens podagra tentari ſolitum, illum Cognatum vocabat, eò quòd duabus ſororibus, podagræ nimirùm & Arthritidi ambo nupſiſſent, imò interdum fieri, ut uxor unius ad alterum ſine adulterii ſuſpicione accederet. Ex eadem materia, ſucco ſcilicet petreſcente, quem ſuggerunt alimenta, è vaſis ſanguineis in articulos, & Renum ſubſtantiam refuſo, ſicuti etiam ab eadem cauſa efficiente, acido nimirùm tartaream materiam coagulante arthritidem, & lithiaſim fieri, communis ferè eſt Scriptorum conſenſio, ut hic locum habeat illud *Hippocratis* in Libro de Flatib. *Morborum omnium unus & idem eſt modus, locus verò ipſe eorum differentiam facit.* Colica ſimiliter, quæ ab acido, inteſtinorum membranas pungente potiùs, quàm à flatu diſtendente fit, multam cum prædictis affectibus habet affinitatem, immò perſæpè obſervatum eſt, colicam tranſire in arthritidem, & arthritidem in colicam. Locus eſt egregius *Hippocratis* in Libro de Humoribus, hiſce verbis. *Cui inteſtinum in dextra parte dolebat, & articulari morbo correptus eſt, quietior erat, poſtquam autem hic curatus fuit, magis dolebat*, quam ſententiam pariter repetit 4. in 6. Epid.

Congeneres itaque eſſe hos memoratos affectus, ſat manifeſtum eſt, ac Nobiles Viros, & Principes potiſſimùm illis infeſtari, varias quidem ob cauſas, nimirùm ob intemperantiam in victu, & vitam deſidioſam, ſed potiſſimùm ob vina meraciora quibus ſe proluunt; quare non immeritò Poëtæ, Bacchum Podagræ Parentem, & Venerem Matrem finxere. Profectò cùm in vinis generoſioribus multùm inſit materiæ tartareæ, & acidi volatilis, hoc eſt totum illud, quod ad lithiaſis, & arthritidis geneſim requiritur, mirùm non eſt, ſi ex continuò, & immodico illorum uſu, renibus ob vaſorum anguſtiam, & articulis quoque multùm materiæ lapidificæ

pidificæ affigatur, & concreſcat, undè eſt, quòd egregii vini potores, calculo renum, & arthriticis doloribus, malè mulctari ſoleant, ſic de *Ennio* Poëta ſcripſit Q. *Serenus:*

Ennius ipſe Pater, dum pocula ſiccat iniqua,
Hoc vitio tales fertur meruiſſe dolores.

Frequens obſervatio eſt, podagram, & nephritidem, labem hæreditariam eſſe, quæ ad longum tempus in familiis perſeverat, ac potiſſimùm in Principibus, quibus commoda omnia, & incitamenta ſuppetunt ad vitam minùs ſobriè agendam, illis propterea, quàm cæteris magis familiares ſunt tales affectus, dum eodem penè vitæ genere utuntur, quo Parentes ipſorum uſi fuerint.

Quoniam autem hic agitur de parte præſervatrice, non de curatrice, archiatri munus erit Principem ſuum monere, ut hoſpites hujuſmodi tam infeſtos, ab Aula quantùm poſſit arceat, ubi enim ſemel fuerint admiſſi, ac ad aliquod tempus enutriti, non tam facilè poſtea erit illos dimittere, nec adeò tutum, podagram præſertim, cujus violenta expulſio, graviores morbos ſolet accerſere. Jus quidem habent Principes, ut à ſuis Medicis ab hujuſmodi affectibus præſervationem exigant, nequaquam verò curationem, ſunt enim de illorum genere, qui, ut ajebat *Hippocrates*, cum ægro commoriuntur, & quò magis veteraſcunt, eò magis deſæviunt. Sic calculoſus quidam apud laudatum *Beverovicium*, ſenex jam factus, de ſuo ſtatu ſic conquerebatur, *Fœminæ ſterileſcunt ætate, me ſenectus fœcundiorem reddit, aut enim pario, aut parturio, quod ſi parùm favente Lucina niti cœpero, actum de me puta.*

Ad obtinendam igitur prophylaticen, convenienti diæta, & recto rerum non naturalium uſu erit procedendum, talia itaque ſint alimenta, quæ ſi corpus ſit benè conſtitutum, alant quidem, ſed non impleant, nec extenuent, habita ſemper ratione ad ætatem, anni tempus & conſuetudinem quoque, nam ſi antea plenior fuerit victus, & multiplex, ad parciorem & ſimpliciorem victum paulatim erit tranſeundum. A craſſioribus cibis, & difficilis coctionis, de quibus actum eſt ſuperiùs, in primis cavendum, ubi enim ſtomachus à munere ſuo aberraverit, juſta & conveniens partium craſſiorum chyli ſecretio in inteſtinis fieri nequit, undè ſequitur, quòd

Digitized by Google

quòd partes impuriores, quæ per alvum erant ſecernendæ, per lacteas in maſſam ſanguineam irrepant, & renibus ac articulis materiam morbificam ſuggerant. Quoniam autem nihil eſt, quod Principum menſas magis exhilaret, quàm fructuum diverſi generis elegans apparatus, cavendum præcipuè ab acidis, & immaturis, & qui ortum habuerint in collibus & locis ſaxoſis, multùm enim tartarei ſucci continent, ut in quibuſdam ex iis, veluti in piris granula quædam ſaxoſa in ipſa maſticatione obſerventur. *Tachenius* in Lib. de Morb. Princip. Pod. eſum pomorum improbat, ob eorum faciem, ad acidum converſionem, & putreſcentiam. De pomis hæc habet verba *Hippocrates* 3. de Diæta n. 5. *Poma fortiora ſunt, quàm pro humana natura, meliùs eſt igitur à pomis abſtinere*; revera uti obſervat *Martianus* in hujus loci commento, poma niſi cum reliquis cibis benè commanſa fuerint, & benè permixta, in ſtomacho ægrè coquuntur, & qualia fuerint aſſumpta egeruntur.

Quoad potum à vinis meracioribus abſtinendum, ut quæ in ſinu ſuo multùm tartari recondant, qualia ſunt quæ è locis petroſis habentur, illa enim potiùs convenient, quæ camporum planities ſubminiſtrat, & ſacco percolantur, uti ſuperiùs diximus, erunt apriora, ut quæ tartari exiguam portionem habeant. A vinis quoque tenuioribus cavendum, error enim non levis perſæpè ab illis, qui podagra, & nephritide tentantur, committi ſolet, nam cùm timeant uſum vini generoſioris, putant ſibi licere vina tenuia, quantùm volunt bibere, quod in podagra *Joannes Crato* damnabat Lib. 2. Conſ. *Helmontius* in Volupe Viv. *Etmullerus* de Vegetab. & alii qui vina tenuia improbant, quæ acidum multiplicando colicos dolores, nephriticos, & arthriticos apta ſint producere; præſtabit igitur modico vino uti generoſo, ſed aqua diluto, quàm vinis tenuibus, & acidis, quæ cùm diuretica ſint, hoc nomine ſuſpecta eſſe debent, humores enim ad eam partem, quam præſervare volumus, velle deducere, ſanum profectò conſilium non eſt. Non minor quoque cautio adhibenda circa uſum aquarum naturalium, non ſolùm pro diluendo vino generoſiori, ſed etiam pro ciborum coctione, non rarò enim in aquis continetur materia lapidifica. Inter aquas ſimplices pro communi uſu laudatur aqua nuceriana, quam Principes, & Nobiles Viri ab ipſo fonte curant

ad ſe

Digitized by Google

ad ſe deferri, cui nullatenùs concedunt aquæ Fontium Mutinenſium, de quorum admiranda ſcaturigine, & præſtantia Tractatum olìm conſcripſi.

Corporis porrò exercitatio conveniens, ad prædictos affectus præcavendos magnum erit remedium, cujus veritatis amplum teſtimonium præbent ruſticanæ gentes, & urbani Artifices, in quorum caſis ſemel tantùm dicitur habitaſſe podagra. Celebris eſt *Cælii Secundi Curionis* de Aranea, & Podagra Apologus, quem fusè deſcribit *Gaſpar à Rejes* in Cam. Elyſ. Quæſt. 88. Cùm aranea peregrè proficiſceretur, illi comitem ſe junxit podagra, quæ veſpertino tempore adventante, cùm progredi non poſſet, in tugurium pauperis cujuſdam divertit, aranea verò ulteriùs progreſſa, amplam & magnificam domum ingreſſa eſt; altera die cùm rursùs ambæ convenìſſent, de ſuis hoſpitibus valdè conqueſtæ ſunt, aranea quod ne filum quidem ducere potuerit, & ſcopis à ſervis fugata vix periculum evaſerit, podagra verò, quod hoſpitem rudem & aſperum reperiiſſet, pro cibo pultem, pro potu vappam, & pro culcitra grabatulum durum, ut noctem prorsùs inſomnem traducere illi neceſſe fuerit, quare hoſpitium ad invicem impoſterùm commutare ſtatuerunt, aranea ut in pauperum tabernis hoſpitaretur, podagra in Palatiis Regumque Turribus. Tanta eſt vis exercitationis, ut etiam ſine frugali victu, quem procul dubio ſervare non poſſunt, qui propter egeſtatem perpetuis laboribus ſunt addicti, ut pravi humores, qui ad alendam podagram, & nephritidem apti eſſent, per ſudorem, & ambitum corporis excernantur. Moderatio quoque circa aliarum rerum non naturalium uſum erit adhibenda, ſomno nimis indulgere mollibus in culcitris, renibus certè non adeò confert. Alvum mollem quantum licebit ſervare, bonum erit, expedit enim ſolutiorem eſſe, quàm nimis adſtrictam, ne primæ coctionis excrementa ferantur in maſſam ſanguineam, & exinde ad renes, & veſicam; uſurpare hinc liceat *Plautinum* illud, *Nolo ad veſicam quid eat, in ventrem volo.*

Purgationes etiam interdum inſtituere, & ſanguinem mittere, non abs re fuerit, ſi humorum redundantiæ ſigna apparuerint, cum non tam facilè ſit intra ſobrietatis limites eos continere, quibus omnia fortunæ bona ſuppetunt. *Quibus convenit vena ſectio,*

vel purgatio, hos verè purgare, vel venam ſecare oportet, ajebat *Hippocrates* 6. Aphor. 47. in cujus Aphoriſmi expoſitione hæc habet verba *Galenus*. *Nos plurimos ita ſervamus ſanos, qui longo ante tempore, ſingulis annis morbis capiebantur. Sed & podagram, & morbum articularem adhuc incipientem, & nondum poros circa articulos facientem, ex tali evacuatione, multis jam annis fieri prohibuimus.* Hiſce igitur remediis, quæ fuere propoſita præſervationem ſperare licet à tam diris morbis, qui Principibus præſertim tam malas cruces figunt.

CAPUT XIV.

De Regimine Valetudinis Principum in Militari Expeditione, & Caſtris.

QUoniam Principibus non licet eſſe in terris adeò felices, ut pace perpetua ævum traducant, ac illis interdum non ſit neceſſe, Aula relicta Militarem aliquam Expeditionem capeſcere, ſive ad hoſtes è finibus ſuis propulſandos, ſive ad ea, quæ ſui juris ſint armis vindicanda, magnum propterea Medicis, qui ut moris eſt, illos comitantur, onus incumbit, ut Principis ſui valetudinem ab iis, qui facili negotio poſſint illam labefactare, ſartam tectam tueantur.

Duo præcipuè ſunt, quæ graves ſanitati offenſas poſſunt inferre, inſolita vivendi ratio, & animi ſollicitudo; neque enim fieri poteſt, ut quamvis magno apparatu procedant Principes, ſecum vehendo, ea quæ ad vitæ commoda videantur magis neceſſaria, quin interdum quædam occurrant, quæ provideri & caveri non poſſint, ex quibus conſuetus vitæ ordo, ac tenor non pervertatur. Bellorum autem eventus, cùm utplurimùm in arbitrio fortunæ, ſeu ut rectiùs loquar, in Divina Poteſtate ſint poſiti, licet omnia ſumma prudentia, & conſilio fuerint diſpoſita, nequit Princeps, quem rerum omnium conſcium eſſe oportet animum curarum moleſtia vacuum habere, nec ſomnum quamvis in mollibus ſtratis adeò quietum captare. Sic apud *Virgilium* magnanimus ille Æneas,

triſti turbatus pectora bello
Procubuit, ſeramque dedit per membra quietem.

Aëris

Digitized by Google

Aëris primò itaque ratio habenda eſt, ut purior qui ſit in caſtris deligatur, in quo Princeps degat procul à vallibus, & aquis ſtagnantibus, præcipuè ſi de arce aliqua obſidenda agatur. Solent enim, qui de proxima obſidione ſuſpicantur, ſi flumina habeant vicina, effractis aggeribus, campos circumjacentes inundare, ut hoſtes quantùm poſſint arceant, contra quos aër impurus militet. Sic olìm Neapolis à Gallici exercitus obſidione ſoluta eſt ex aquis ſtagnantibus per æſtatem corruptis, exercitu magna ex parte abſumpto, ac tandem *Lotrechio* ipſo ductore extincto. Morbi caſtrenſes peſſimæ alioquin naturæ, qui ubi graſſari incipiunt, magnos exercitus non ſolùm decimare, ſed interdum penitùs delere viſi ſunt, tribus utplurimùm cauſis originem acceptam referunt, aëri nimirum vitiato, aquis corruptis, & parvis cibis; hinc malignæ febres, & dyſenteriæ vulgò caſtrenſes, cujus rei apud Scriptores funeſta extant exempla, quæ referre longum eſſet. Non minùs ergo ab aëris inquinati, quàm ab hoſtium inſidiis ſecurum eſſe neceſſe eſt locum in quo Principis perſona moratur, neque caſtris ubi gregarii milites degunt ita proximum, ut gravem illam mephitim ab iis exhalantem recipiat. Apud *Judæos* ex legis edicto mundities in caſtris maximè præcipiebatur, illis enim vetitum erat, ne intra caſtra alvi fœces redderent, ſed extra ipſa facto foramine in terra in illo ventrem exonerarent, ac operirent, tenebatur propterea quilibet miles geſtare ad latus paxillum acuminatum, quod apud Turcas in uſu eſſe memini me legiſſe, in quorum caſtris mundities maximè colitur, in cujus gratiam cuique militi una cum victu neceſſario ſuppeditatur quoque ſaponis portio, ut corpora à ſordibus, quàm maximè repurgata habeant. Placet hic *Deuteronomii* verba 23. Capitis apponere. *Habebis locum extra caſtra, ad quem egredieris ad requiſita naturæ, & habebis paxillum cum armis tuis, & egeſta operies, quò revelatus es.*

Non minor diligentia eſt adhibenda, ut aquarum bonarum copia è fontibus, ſeu puteis, & fluminibus laudatæ bonitatis præſtò ſit pro pane laborando, coquendis cibis, & frigefactoriis potionibus per æſtatem parandis, viniſque generoſioribus diluendis, imò ubi caſtra transferre liceat, & longo itinere ſit procedendum, conſultum erit inter commeatus, & ea quæ ad victum ſunt neceſ-

Digitized by Google

ſaria, aquam in vitreis vaſis diligenter aſſervatam pro perſona Principis deferre, tanti enim facienda eſt illius bona valetudo, quanti ſpes victoriæ, & fortunati eventus, Principe enim incolumi, & benè valente mens omnibus una. Cæterùm hac in re tanta ſemper eſſe non poteſt providentia, & conſilium, ut cum ſuis copiis ductores ſiti, ac fame aliquando non premantur. *Cato Uticenſis* in magna illa bellorum civilium tempeſtate *Pompeji* partes ſecutus, cùm eſſet in Lybia cum ſuo exercitu, magna aquæ inopia laboravit, adeò ut milites in ſiticuloſa illa regione, præ intoleranda ſiti perirent; fortè autem à loci ſcrutatoribus reperto lacu, ſed à turba ſerpentum, qui eò ſe conferebant ad ſitim levandam circum obſeſſo, exhorrebant milites illius aquæ potum, tanquam veneno infectæ, quod cùm reſciſſet *Cato* eò accurrens, ſuos adhortari cœpit, ut ex ilius aquæ potu, tanquàm innoxio ſitim reſtinguerent, ſic autem apud *Lucanum*, non ſolùm tanquam Philoſophus, ſed tanquam noſtrorum temporum peritus Medicus milites alloquebatur:

Neu dubita miles tutos haurire liquores,
Noxia ſerpentum eſt admixto ſanguine peſtis,
Morſu virus habent, & fatum in dente minantur,
Pocula morte carent, dixit, dubiumque venenum
Hauſit . . . . . .

Memoratu quoque dignum eſt, quod *Bruto* poſt Dictatoris cædem contigit, hic enim, ut in 6. Quæſt. Con. *Plutarchus*, *Dyrachio* Apolloninam media hyeme per altas nives contendens, bulimia, hoc eſt canina fame premi cœpit (cujus affectionis cauſa creditur à Medicis longum iter habere per nives) ut animo deficeret, & qui comeatus portabant longè adeſſent, milites Ducis commiſeratione ducti ad Civitatis muros accurrere panem ab hoſtibus poſtulantes, quem cùm ipſi promptè & liberaliter indulſiſſent, *Brutum* refecerunt, qui poſtea Urbe illa potitus, magna humanitate erga cives in deditionem acceptos eſt uſus. Cùm autem in caſtris non ſint quærendæ magnæ delitiæ, ut in Aulis, ſed tolerare oporteat, æſtus, frigus, ventorum injurias, & vigilias, multaque alia incommoda, ſubitas fugas etiam interdum, ſi cogat neceſſitas, id-

Digitized by Google

circò Principem assuescere necesse est ad horum omnium tolerantiam, ut ad subitas mutationes minùs patiatur sanitas, quotidiana itaque corporis exercitia convenient, uti equitare intempestivis horis etiam, deambulare castra invisendo, & sub dio potiùs, quàm in tabernaculis diem traducere, sic enim paulatim confirmabitur corpus ad tolerandos labores, & aëris, atque ventorum injurias. Non desunt Regum & Imperatorum exempla, qui licet in Aulis molliter enutriti, diuturna assuetudine corpora sua durarint ad quoscumque militaris disciplinæ labores tolerandos, sine valetudinis injuria non secus, ac gregari milites. *Henrici Quarti* Galliarum Regis, qui sua virtute, & longa patientia, modò victor, modò victus, Regnum tandem sibi comparavit, fortitudinem & corporis robur Galli ipsi admirantes, Regem ferreum habere se prædicabant. Non absimile exemplum nuper vidimus in Regia Celsitudine Sereniſſimi *Ducis Sabaudiæ*, qui non minùs corporis, quàm animi viribus, gallici exercitus ferro & igne cuncta devastantis impetum ad plures annos sustinuit, ac tandem in Regiæ suæ obsidione, noctu diùque vigil huc & illuc discurrens ad eludendos hostium conatus, quietem nescivit, donec fugatis hostibus, Urbem suam obsidione solutam fortis & valens adspexerit. Quando igitur in castris tam exactum vitæ tenorem servare ferè impossibile est, non debet tam arctis Medicorum legibus obligare se Princeps, sed uti monet Celsus *varium vitæ genus habere, quiescere interdum, frequentiùs exerceri, interdum in convivio esse, interdum abstinere, modò plus justo, modò non ampliùs assumere*; temperantia attamen nunquam ableganda, à nimia enim ciborum copia, & satietate cavendum, & à vini meracioris usu, siquidem cum per æstatem militares expeditiones fieri soleant, & principaliora opera, vina generosa largiùs epota, ad valetudinem potiùs infirmandam, quàm confirmandam erunt idonea; non malè propterea *Plato* in Libro de Legib. (quem locum citat Gall. Lib. quod Anim. Mores seq. Corp. Temper.) vini usum vetabat in castris, & iis potissimum, qui in Imperio essent constituti.

Cùm autem corporis otio interdum, ut in longis obsidionibus, indulgere liceat, animi oblectamenta non erunt omittenda, ut quæ ad valetudinem servandam non parùm conducant, omnia

Digitized by Google

enim ſive bona, ſive mala corrivant ab animo in corpus, uti ajebat *Plato* in *Timæo*, talia verò ſint oblectamenta, quæ Principem ſapientem magis deceant, veluti colloquia cum Doctis & Literatis Viris, quos ſecum adduxerit, lectio librorum diverſi generis, ſed optimum erit legere Hiſtorias tum veteres, tum novas, ex quibus multùm voluptatis, & eruditionis capiet. Sacras quoque Literas legere, uti Libros Regum erit per utile, lectio pariter Librorum de Re Militari, de Morali Philoſophia, optima ſuggerent documenta. *Auguſtus*, qui Principibus tum pace, tum bello egregium eſt exemplar, in caſtris apud Mutinam legere, ſcribere, ac declamare pro more habebat, referente *Suetonio*. Sic *Julius Cæſar* curis militaribus, rerum naturalium, & cœleſtium præcipuè contemplationem intermiſcebat, ſic apud Lucanum de ſeipſo loquebatur:

. . . *media inter prælia ſemper*
Stellarum Cœlique plagis, ſuperiſque vocavi,

Alea quoque interdum ludere cum ſuis intimioribus, utilitati erit ad animum à curis gravioribus avertendum, ſicque varios fortunæ luſus condiſcere. Memoratu dignum eſt, quod de *Theodorico Gothorum Rege* refert *Sidonius Apollinaris*, de illo enim Rege, quotieſcumque cum primoribus Aulæ luderet, Scriptor hæc habet verba. *Cùm ludendum eſt, regiam ſequeſtrat tantiſper gravitatem, in bonis jactibus tacet, in malis ridet, in neutris iraſcitur, in utriſque philoſophatur.* Is atque aliis oblectamentis animum allevet, & ad omnes caſus ſe componat, ſciatque generoſi Principis eſſe *agere, & pati fortia.*

BER-

Digitized by Google

BERNARDINI RAMAZZINI,

Medicinæ Profeſſoris Primarii, &c.

DE CONTAGIOSA EPIDEMIA,

Quæ in Patavino Agro, & tota ferè Veneta Ditione in Boves irrepſit.

DISSERTATIO,

Habita in Patavino Lyceo, die 9. Novembris M. DCC. XI.

SERENISSIMO VENETIARUM DUCI

JOANNI CORNELIO

DICATA.

DUX SERENISSIME,

NUnquam ſanè, paucas haſce paginas Ampliſſimo Nomini Tuo, SERENISSIME PRINCEPS, fuiſſem auſus inſcribere, niſi credidiſſem, temerarium opus non eſſe, ſi, quod in hac Conſtitutione, bubulo generi adeò infeſta, ac mortifera, ab univerſo hujus Civitatis Medicorum Collegio exegiſti, privatus aliquis, ex eodem tamen ordine, idem præſtaret, & quod ſibi proprii ingenii tenuitas dictaſſet, SERENITATI TUÆ ſponte offerret. Nemo non novit, quàm magna, & admiranda ſit benignitas Tua, quæ CORNELIÆ Domus propria eſt & gentilitia, ſic ut nemo obſequia præſtandi

Digitized by Google

ſtandi cauſa ad illam accedat, quin ſumma voluptate, & ampli patrocinii ſpe cumulatus abeat. Diſſertationem hanc igitur meam, quam in Patavino Lyceo de hac Boum clade, nuper habui, Typis tradere, & SERENITATI TUÆ reverenter ſiſtere non dubitavi. In illa præter remedia, quæ tum ad curationem, tum ad præſervationem, ſalubria fore credidi, & quæ partìm etiam profuiſſe ſum expertus, Methodum aliquam pro illorum adminiſtratione propoſui, ab acri judicio, quo polles, ut ſpero non improbandam, ſi tamen TIBI in tam grandi rerum mole vacabit legere; ſed forſitan vacabit, quando non poſtrema cura TIBI eſt, Boum incolumitati, hoc eſt publicæ felicitati, proſpicere. Quanti fecerent Veteres Agrorum culturam, quæ ſine Boum labore ſtare nequit, ſatis loquuntur priſca monumenta. Primi Romanæ Urbis Conditores, deſignatis aratro mœnibus, ampliſicandæ rei, conſervandæque cauſa, cogitandum in primis duxerunt, de maritandis Ordinibus, ac de Bove aratore. *Sic illorum Nepotes, agricolationis adeò ſtudioſos fuiſſe legimus, ut poſt debellatos hoſtes, poſt actos triumphos, à Curia ad Agros colendos ſecederent,* ubi eadem diligentia arva diſponebant, qua Caſtra, gaudente Terra laureato vomere, ac triumphali aratore. *Poſtquam autem res Romana ad ſummam potentiam devenit, & in cultu eſſe cœpit Ars regnandi, Conſules, & Imperatores, ex Arationis, & rei frumentariæ procuratione ad frequentiſſimam Urbem alendam ſibi, communes plauſus; & Nominis immortalitatem captarunt, uti apud rei nummariæ ſtudioſos videre eſt in C. Marii C. T. nummo, in quo Boves juncti, atque in argenteis, ac æneis Veſpaſiani jam Imperatoris, Coſ. VIII. in quibus jugati Boves ſpectantur. Non minùs autem SERENITATI TUÆ, & Glorioſiſſimæ VENETÆ REIPUBLICÆ, Romanæ Virtutis ſoboli, annonæ ſtudium cordi eſſe, quàm olìm priſcis Romanis, palam faciunt tot edicta, ac tot Clariſſimi Viri delecti ad coërcendam feritatem, atque inſolentiam hujuſce morbi, qui nullam Bobus ſecuritatem, neque ſub ipſis Urbium mœnibus nec intra vult paciſci, imò illos in ipſo Civium conſpectu jugulat. Tam miſerandi excidit Spectatrix quidem eſſe nequit Urbs Adriæ Regina (ut enim Mundo ſingularis eſſet Pomœria habere non debuit, nec ut aliæ Civitates præfixos magnitudinis terminos) hæc omnia tamen intelligit, doletque tam graviter Continentem affligi, undè tanquam à penu uberrimo depromit, quæ Menſas opimas atque hilares faciunt, ſed fidit, ſperatque cura ac ſollicitudine*

dine Tua, PRINCEPS SERENISSIME, voracem hanc flammam extinctam iri, & priſtinam felicitatem redituram. Sic TE diù, & plurimùm ſoſpitet Summus temporum, bonorumque omnium Diſpenſator, ne TE ex hac mortali Vita revocet, niſi poſt longam annorum ſeriem, publicis rebus in ſumma proſperitate relictis.

SERENITATIS TUÆ

Dabam Patavii Die 12. Decemb. 1711.

Humillimus, Obſervantiſſimus, & Addictiſſimus Servus, & Cultor

BERNARDINUS RAMAZZINI.

Si veri ſpeciem præfert quod vulgò dici conſuevit, & apud Sapientes quoque receptum, Conſuetudinem vim quandam legis obtinere, ut, qui illam violarit, ſi non plecti, laudari tamen haud quaquam mereatur, qualem mihi legem ipſemet impoſuerim, modò quamvis ferò nimis agnoſco. Etenim cùm annus iſte ſecundi Sexennii, ex quo in hoc celeberrimo Lyceo Practicam Medicinam profiteor, ſic complementum, ac quotannis in ſolenni Studiorum Inſtauratione, ut diù feriatam Juventutem ad Studia capeſſenda allicerem, Oratione aliqua proludere conſueverim, nunc mihi jam effœtis corporis atque animi viribus, quando ætas prædatrix omnia ſecum aufert, magnum onus incumbere video, ſi conſuetudini meæ nondum interruptæ obſecundare velim, ac veſtram expectationem non omninò fallere. Audendum tamen ratus, in unum coactis, qui ſuperſunt ſpiritibus, ita me comparaveram, ut quod antea præſtiteram, hoc anno quoque pro viribus præſtarem. Poſt aliquot igitur meditationes, argumentum non incurioſum, ut reor, nactus fueram, circa quod ingenii mei vires exercebam, cùm præſens hæc autumnalis Conſtitutio præter modum inſolens, atque ominoſa, Opus quod moliebar, & ad umbilicum penè deduxeram, mihi è manibus excuſſit, & aliud argumentum à Medicis amœnitatibus longè diverſum ſuſcipere coëgit, veſtra tamen attentione A. O. non indignum. Nemo non novit, quàm inopinatè, quàm violenter

Digitized by Google

Bubulum genus dira Contagio pervaſerit flammæ ad inſtar, quæ ope nulla humana conſopiri, ne dum reſtingui potuerit. Hæc primùm quidem in *Vicentino Agro* ſubobſcurè obſervari cœpit, mox in *Patavinum* tranſgreſſa, apertè ſe prodidit, ac longè latèque effuſa, uſque ad ipſa Urbis Pomœria, tam magnam ac horrendam Boum ſtragem edidit, ut tum Rura, tum Civitatem mœrore, ac metu complerit. Mœret ruſticana Plebs, imò ſtupet attonita, dum ampla Bovilia vacua, ac deſerta intuetur, dum quotidiè ferè Tumulos adſpicit, in quibus ſepulta ſunt Fortunæ ſuæ pignora, propriis natis forſan etiam cariora, dum Bobus extinctis, Equos ad Frumenti ſationem parum aptos cogitur ſufficere.

Quid labor, aut benefacta juvant, quid vomere terras
Invertiſſe graves?

Sic miſerandam Agricolarum ſortem deflere libet, cum Poëtarum Principe, qui tertio Georgicorum huic non abſimilem Boum cladem carmine deſcripſit. Mœrorem diſſimulare nequeunt Cives, & Nobiles Viri, dum Prædia ſua, & Villas, præcipuo ornatu, & patrimonio orbatas intelligunt, atque etiam vident. Triſtatur, ac dolet Plebs urbana, dum Annonæ, rerumque omnium, quæ ad victum ſpectant, charitatem brevi ſecuturam prænoſcit. Nemo eſt igitur, quæcumque ſit ejus conditio, qui damnum aliquod non ſentiat, & graviora quoque non timeat. De hac igitur tam portentoſa Boum clade hodierna hac mea Diſſertatione, ſeu potiùs prælectione, quam hoc Anno ad tractatum de Febribus, ac præſertim de Febre maligna ac peſtilenti, ſum habiturus, verba facere conſtitui, hujus morbi Indolem, cauſas perveſtigando, & quibus remediis illi obviam ſit eundum.

Nec obtrudat quiſquam, in hoc tam celebri Lyceo, ab hac Exedra, quæ ordinis ſui primatum obtinet, indecorum eſſe pro Hippocratica doctrina M. *Varronis*, *Palladii*, *Columellæ*, *Vegetii*, aliorumque Veterinariæ Artis Scriptorum documenta tradere, regeram enim ego, magnum *Hippocratem*, cui nullius rei ſcientia vilis habita eſt, non puduiſſe de Boum morbis verba facere, in Libro enim de Articulis, rationem adfert, cur Bobus tam facilè contingant femorum luxationes; Præterea ſi Congruentia, quæ omnibus in rebus momentum habet non leve, hic quoque ſuam me-

retur

Digitized by Google

retur animadversionem, tractatio de hac Boum Epidemia nostri muneris est, Illustrissimi, & Spectatissimi Professores, Vobis quæso succurrat, quonam in loco nos simus, & professorium munus exerceamus? Nonne in Lyceo, cui à Majoribus nostris Bovis nomen est inditum? neque inauspicatò, quandò Bos iste finis mugitibus, hoc est Doctrinæ robore totum literatum Orbem implevit, ut nulla pars sit tam longè dissita, quæ ad illius celebritatem non reboet, ac ubi non colatur magis illius nomen, quàm olim *Serapis* in *Ægypto*. Si ergo sub signo Bovis militamus, si Bos iste non pascit, quis erit tam vecors, seu tam malignæ Indolis, qui indecorum putet provinciam hanc suscipere, quam detrectare velle impium, & nefas esset; eòque magis, quò ab Excellentissimo Magistratu, qui sanitatis tutelæ Venetiis præsidet, ac prostremò ab ipso SERENISSIMO PRINCIPE demandatum est celeberrimo hujus Civitatis *Medicorum Collegio*, seriò exquirere, quænam sit hujus morbi conditio, quæ causa, & quibus præsidiis, ferocienti in dies malo possit occurri.

Affectiones genus, quod Bubulo generi bellum ad internecionem usque videtur indixisse, ex frigore, rigore, horripilatione; mox ex calore acri, & vehementi per universum Corpus diffuso, cum pulsus frequentia, febrem esse satis liquet, malignam verò, exitialem, pestilentialem etiam, si mavis, esse apertè testantur, quæ illam comitantur symptomata; qualia sunt, magna anxietas, & gravis anhelitus, etiam cum stertore, & in principio febris, stupor & species quædam veterni, continuus ex ore, & naribus gravcolentis materiæ descensus, fætidissima alvi proluvies, interdum etiam cruenta, anorexia, & abolita penitus ruminatio, pustulæ quinta vel sexta die per totum corpus erumpentes, ac tubercula variolarum speciem referentia, communis tandem omnium eodem modo circa quintam, & septimam interitus, cùm Boves pauciſſimi evadant, iique fortè potiùs quadam, quàm remediorum dynami. Hæc quidem ex se patent, quid verò intus patiantur miserandi Boves, cùm jacent anxii, ac stertentes, ac dum stant immoti, capite usque ad terram demisso, conjectare quidem possumus, sed ex mutis animantibus, quæ per nutus nihil significare possunt, nil certi rescire possumus, quod forsan in causa est, ut difficilior sit cu-

Digitized by Google

ratio. Cauſam igitur hujuſce malignæ febris pro viribus perſcrutemur.

Omnibus epidemiis, ſi à ſporadicis affectibus differre debent, id peculiare ineſt, quòd communem cauſam habeant, ſive ab Aëris vitio, ſive à corruptis alimentis, aut ab aliquo contagioſo fomite prognata fuerit, qui ab uno corpore in aliud tranſmigret, illique eandem labem communicet. Diſſimulare quidem non licet, tempeſtatum hujuſce anni non adeò legitimam fuiſſe temperiem, juxta illarum naturam, Æſtatis præſertim, quæ Veris ſpeciem præferre viſa eſt, non admodum latrante Syrio, nec Cicadis arbuſta rumpentibus. Annus tamen in univerſum non inſalubris fuit, neque multùm in quæſtu Medicis, ac Pharmacopolis; nec ſolùm in hac Civitate, ſed in aliis quoque, & in tranſpadana regione, ut per litteras accepi, ut parùm verax viſus fuerit *Hippocrates*, quòd *cùm æſtas veri ſimilis eſt, autumnales morbos expectare oporteat.* Nulla in aëre à Meteoreleſchis portenta viſa ſunt, nulla in herbis, & frugibus apparuere rubiginis ſigna, quemadmodum Anno elapſo, quo carbunculari morbo laborarunt fruges, nec tamen noxam ullam perſenſere Armenta, & Pecudes; in fructibus tum Æſtivis, tum Autumnalibus, qui omnes ſerotini fuere, nullæ deprehenſæ ſunt notæ, quas nebularum uredo inuſſerit.

Cœlum equidem non conſului, ut viderem, num ex aliquo maligno aſtrorum influxu; peſtilentiæ bubuli gregis cauſam divinare liceret, ut ex *Saturni* cum *Marte* ſyzigia, in Tauri ſigno; quemadmodum olim *Marſilius Ficinus*, in Conſilio quodam Thuſco Sermone edito, ut ab omnibus intelligeretur, Peſtis quæ Anno 1478. totam Etruriam, ac præcipuè *Florentiam*, depopulata eſt, cauſam retulit in conjunctione *Martis* cum *Saturno* in ſigno humano (quaſi Aſteriſmorum in hæc inferiora virtus ab inditis nominibus eſſet petenda, ut ſi fortè hujuſmodi conjunctio obſervaretur in ſigno Arietis, aut Piſcium, poſſet aliquis ovilli generis, aut marini populi excidium prædicere.) Sed poſtquam, cum Juvenis eſſem, *Pici Mirandulani* libros adverſus *Aſtrologos* legi, Judiciariam à ſtudiis meis valere juſſi. Aërem itaque, & paſcua ab hoc crimine, quòd hujus morbi in cauſa fuerint, abſolvere faserit. Quis enim unquam ſibi perſuadeat, campos, & prata, talem

ab

Digitized by Google

ab Aëre humorem combibisse, qui solis Bobus tam dirum esset venenum, cæteris verò animantibus, quæ easdem herbas pascerent, esset omninò innoxius? Aliam igitur causam comminisci oportebit, quam nonnisi à contagioso fomite licebit deducere, cujus rei non simplices conjecturas, sed argumentum habemus apodicticum.

Jam satis constat, & in acta publica relatum, ex Boum turmis, quos è *Dalmatia* & conterminis regionibus, mercatores in hæc loca solent adducere, Bovem unum à cæteris secessisse, qui à Bubulco repertus, & perductus in latifundium Illustrissimi, & Reverendissimi Comitis *Trojani Borromæi*, Canonici Patavini, pro hospitio, eadem labe qua erat infectus, hospites suos fœdavit, illo enim paucos post dies mortuo, paulatim eodem morbi genere omnes miserè periere, uno tantùm superstite, cui in collo factum fuerat setaceum. Casus iste totam viciniam perterrefecit, sed nulla juvit diligentia, ut domus suas, & causas à flamma nimis vicina præservarent. Isthæc itaque contagio paulatim serpens, totam *Patavini agri* amplitudinem brevi pervasit, quin postremò *Padum* transgressa, *Æmiliæ* Populis, idem minatur excidium.

Quoniam autem morbosi seminii ea est indoles, ut facilè soboleſcat, & in immensum se propaget, si in subjectum proprium, & mumiatum, ut vocant, incidat, cujus rei amplissimum specimen habemus in lue gallica, quæ ex *Indiis occidentalibus*, a paucis navigantibus ad nos delata, *Italiam* primò, mox universam *Europam*, fœdissima, & ineluibili labe citissimè inquinavit; Non est quòd miremur, si per aporias, & effluvia, quæ ad modum atmosphæræ expirant à Bobus Ægris, ab extinctis, à Stabulis, à Pascuis, quæ ipsimet Boves pascendo infecerint, promptiùs autem & faciliùs ab ipsis Bubsequis, & illorum vestibus, (pesti enim volupe est, in lana molliter cubare) non est inquam, quòd miremur, si hæc contagio, tam longè latèque se se effuderit. Ubi igitur hæc Aura venenata subtilissima Bovem aliquem antea sanum afflarit, spiritibus vitalibus, & seroso latici se consocians, dum in Orbem agitur, naturalem sanguinis consistentium lædit, & viscerum fermenta corrumpit; quare naturales viscerum functiones paulatim vitiari, & debitas excretiones coërceri necessum est, quod paulatim fieri fas

Digitized by Google

eſt credere, non enim ſubitò ac Bos aliquis venenum iſtud hauſerit, vel quoquomodo illud ſuſceperit, non illicò inquam, virulentiam perſentit; ut qui à cane rabido commorſi fuerint, ad longum tempus ſibi ſani videntur, at poſtea ex improviſò, ad aquæ conſpectum palam faciunt, quàm dirum venenum intus geſtarent. Naturalem ſanguinis conſiſtentiam, ab hoc contagioſo fomite lædi paulò ante diximus, ſuppono etenim, imò pro certo habeo, venenum iſtud eſſe de illorum genere, quæ ſanguinem potiùs figant, & coagulent, quàm diſſolvant; id primùm atteſtantur ſymptomata, quæ febrem comitantur, nempè anxietas, gravis anhelitus, ſtertor, & ſtupiditas; ocularis quoque inſpectio, dum à Laniis Boves extincti diſſecantur, qui licèt adhuc calentes parùm aut nihil ſanguinis effundunt. Bos præterea piger ac tardus ex ſua natura eſt, & Carnes habet duras, *& graves ad ſtateram*, ut ait *Hippocrates*, data nimirùm paritate molis ad carnes cæterorum Animalium, idcircò illius ſanguinem talem eſſe oportet. Taurinum ſanguinem inter venena recenſuit *(a) Dioſcorides*, eò quòd epotus ad coagulationem in ſtomacho ſit facilis, *Prævotius* autem propter flatulentiam; *Themiſtoclem* ſanguine taurino calido epoto, ſibi mortem conſciviſſe, ex *Plutarcho*, in ejuſdem vita habemus. Mirùm itaque non eſt ſi venenatus hic fomes, in hujus animantis genere, ſanguinem ex ſua natura craſſum coagularit. Hanc cruoris concretionem in malignis febribus obſervarunt *Scriptores*, uti (*b*) *Petrus Salius*, qui refert in quadam ex maligna febre extincta, repertum fuiſſe in Arteria magna ſanguinem ita coneretum, *ut prabenſo illius ſanguinis altero principio, totus ſanguis coaleſcens, ita integer eductus fuerit, perinde ac gladius è vagina extrahi ſolet.* Idem quoque aliquando *in peſtilentiis accidere* teſtatur (*c*) *Richardus Lower* in tractatu de corde: Niſi autem talis eſſet in hac Epidemia ſanguinis conditio, non protraheretur ad tot dies febris; ubi enim ſanguis eſt nimis diſſolutus, & vis deleteria humorum corruptioni prævalet, febrilis calor eſt adeò mitis, ut ægri interdum ſe febrire non putent, ſed citiſſimè intra unam vel alteram diem occumbant. Poſtquam igitur fermentificus, & peſtifer hic fomes per venas, & arterias tanquam per cuniculos totum corpus peragrarit, tunc tanquam

[*a*] Lib. 6. cap. 25. [*b*] De febre peſtil. & ſyncop. card. c. 4. [*c*] Cap. 2.

Digitized by Google

quam hoſtis ex inſidiis erumpens, feritatem ſuam patefacit, febrem malignam excitando, quæ intra quintam, aut ſeptimam, lanienam ſuam abſolvit, indiſcriminatim Boves aratores, Tauros, Vaccas, Juvencos, Vitulos jugulando.

Hujus autem Peſtis primam originem, num Bos ille peregrinus eam aliunde ſuſceperit, vel in ipſo primùm genita fuerit, exquirere ad rem noſtram parùm refert. Neceſſe eſt enim quemadmodum in libro de Contagione tradit *Fracaſtorius*, ac pariter *Joſeph Aromatarius*, in libro de rabie contagioſa, quòd ad aliquod Animal tandem ſit deveniendum, in quo productum fuerit morboſum ſeminium. Extra enim controverſiam, eſt non ſolùm in Brutis, ſed etiam hominibus per varios corruptionis gradus, generari poſſe venena, ac talis naturæ humores, qui ad alia corpora ſymbolica, & analoga facilè tranſeant: ſic qui tabe pulmonari laborant, conſanguineos ſuos facilè inficiunt, ſi cum illis conſuetudinem habeant; Lippitudinem contagioſam eſſe vetus eſt obſervatio.

Dum ſpectant oculi læſos læduntur & ipſi,
Multaque corporibus tranſitione nocent.

In Boum cadaveribus, quotquot Lanionum feceſpitæ ſubjecta fuere coram Excellentiſſimis Anatomes Profeſſoribus D. *Molinetto*, & *Viſcardo*, id ſingulare in omnibus repertum eſt; in Omaſo nempè, corpus quoddam durum, & compactum, ventriculi parietibus fortiter adhærens, magnæ molis, & intolerandæ graveolentiæ; in aliis verò partibus repertæ ſunt hydatides, in cerebro, pulmonibus, ſicuti etiam ingentes veſicæ ſolo flatu plenæ, quæ diſſectæ diram Mephitim exhalarent, ulcera in radice linguæ, & ad illius latera veſiculæ ſero plenæ. Illud verò corpus durum, & compactum ad inſtar calcis, quod in Omaſo obſervatur, primùm productum eſſe contagioſi miaſmatis, pro certo habeo, dum tacitè fævitiem ſuam exercens, ſtomachicum fermentum labefactat, & corrumpit; non enim eſt credibile, poſt febrem excitatam, conflari hoc corpus intra paucos dies, dum Boves ubi primùm febrire cœperint, quodcumque alimentum averſantur, nec quidquam, niſi liquidum per os infundi poteſt: cætera verò, quæ memoravimus, malignæ febris producta eſſe, facilè crediderim, ſed

omnium

Digitized by Google

omnium Phœnomenorum exactam rationem adferre velle, non patitur unius horæ ambitus; ampla enim materia ſuppeteret, ad integrum tractatum conſcribendum.

Verùm ne ampliùs vos morer, A. O. ad ea properabo, quæ ſuperſunt dicenda, conjectando nempè, quem finem habitura ſit hæc contagio, & num aliquid graviùs portendat, ac quod magis refert, quid agendum. Quoad primum in hac Epidemia, idem quod in cœteris evenire ſolet, ſecuturum exiſtimo, nimirùm quòd poſt tot tentamina, tot experimenta, ac præſertim poſt obſervatam methodum, quam morborum Medicatrix Natura ſervat in iis Bobus ſanandis, quos maligna febris non ſuſtulerit, felicior curatio poſſit inſtitui, ac forſan hujus veneni verum, & ſpecificum remedium reperiri, quo malignum iſtud miaſma penitùs extirpari poſſit. Levamen quoque aliquod expectare licet ab adventante Hyeme, ac à ventis aquilonaribus, qui tanquam Aëris ſcopæ auſtrales flatus peſſimæ ſemper indolis procul abigant, quales venti per totum Octobris Menſem dominatum obtinuere. Memoratu dignum eſt, quod de ventorum poteſtate ſupra humana corpora refert (*a*) *Vitruvius. In Inſula Lesbo* (inquit ille) *Oppidum Mitylene magnificenter eſt ædificatum, & eleganter, ſed poſitum non prudenter. In qua Civitate Auſter cùm flat, homines ægrotant, quando Corus tuſſiunt, cum Septentrio, omnes in ſalubritatem reſtituuntur.* Quantùm ſævierit Peſtis Octobris menſe, Auſtro, & Euronoto flantibus, ſatis vulgatum eſt, cùm plures dies adeò nefaſti fuerint, ut neque quotidianis hecatombis, interdum etiam geminatis, furialis hæc, & execranda febris mitior fieri, nedum placari potuerit. Scio equidem, calori, & frigori morbos peſtiferos non admodum aucultare, cùm aliàs fuerit obſervatum, in ſummo æſtu, & ſummo frigore pariter ſæviiſſe hominum peſtem; attamen cùm feralis hic morbus, qui celeris eſt motus, ortum habuerit æſtivo tempore, incrementum, atque etiam ſuum acmin autumnali, ſperare licet, quod hycmali tempore, finem & ſui deſitionem, ope divinâ ſit habiturus.

Num autem hic Epidemicus Bovini populi morbus, longum in tempus perſeverans, humanis corporibus labem aliquam affricare valeat, ut nonnulli ſuſpicantur, non alienum eſt diſquirere. Si in morbis malignis, qui ratiocinia noſtra perſæpè eludunt, quid-

[*a*] Lib. 1. cap. 6. de Archit.

quam

Digitized by Google

quam ponderis habent rationum momenta, ſperare licet homines intactos, & illæſos relicturum eſſe; etenim ſi trium menſium ſpatio, lues iſta alia Ruminantia, & Cornigera non attigit, quamvis inter ea magnus ſit ſymboliſmus, nec Equos, ſues, ac alias Sylveſtres feras, hactenus quidquam læſit, non apparet ratio, cur homines, qui ab iſtis Animantibus tam longè diſtant, debeat afficere.

Non ſum neſcius, inter futuræ peſtilentiæ ſigna, quæ plurima ſunt, recenſeri ſolere non Boum ſolummodò, ſed aliorum quoque animantium ſtragem, qualis ea fuit, quæ *Ægynam* inſulam depopulata eſt, de qua *Ovidius.* (*a*)

Strage Canum primò, Volucrumque Aviumque Boumque.

ac ea, quam memorat (*b*) *Livius*, quæ in *Sicilia* Romanum exercitum, & Chartaginenſem penè delevit, de qua *Silius Italicus*: (*c*)

Vim primi ſenſere Canes, mox nubibus atris
Fluxit deficiens penna labente, Volucris.

Cui aliam non abſimilem refert (*d*) *Dionyſius Halicarnaſſens*, quæ *primò Equorum, Boumque armenta invaſit, mox pecudes, & alia quadrupedia aggreſſa eſt, deinde Paſtores, & Colonos attigit, & totum Romanum agrum pervagata, Urbem invaſit.* Aſt illorum temporum peſtilentiæ, non in ſolis Bobus, ſed in omnibus animantibus, ut ipſis etiam Maris Piſcibus non parceret, (qualis ea fuit, quam *Lucretius* carmine deſcripſit, ſævitiem ſuam exercuere, ut quæ ab Aëris vitio ortum duxiſſent; de quo non habemus quòd ſuſpicemur; in ſolis enim Bobus, & faciliùs in iis, qui habitiores, & pinguiores eſſent, quàm in gracilibus, hæc lues alimentum invenit, quo rabiem ſuam paſceret. Magna tamen cautione utendum eſt, in tumulandis cadaveribus, terra altè defoſſa, quemadmodum publica edicta præſcribunt; ſi quid enim timendum, præcipuè à nimia cadaverum copia, ex quibus minùs aptè humatis, ac poſtea putrefactis, redeunte Vere, pravi halitus Aërem inquinare poſſint. Bonum autem eſſet, in loco inculto, ſeu in pratis, quæ arationi non ſunt ſubjecta, cadavera humare. Ubi enim de morbo contagioſo agitur, nunquam ſatis cavemus, dum cavemus. Quoniam autem, ſolutis in liquamen Cadaveribus, neceſſe erit terram ſubſidere cenſerem, bonum eſſe, novam terram ſuperingerere, in il-

[*a*] 7. Met. [*b*] Deca. 3. L. 5. c. 20. [*c*] Lib. 14. [*d*] Lib. 9.

Digitized by Google

lam conjiciendo graminis, aliarumque herbarum ſemina. Refert (*a*) *Petrus Foreſtus* Delphis apud *Batavos* Peſte jam ſopita, & cœmeterio Templi vetuſti, cadaveribus oppleto, habitam conſultationem inter Medicos, num Calce, aut Lapidibus illud cœmeterium eſſet obruendum, ac decretum fuiſſe, ut multa terra ſuperinduceretur atque in eam varia herbarum ſemina conjicerentur, *ut creſcente gramine, & clauſis ſpiraculis, lues minùs denuò ſuppulularet.*

Silentio tamen præterire non licet, obſervatam aliquando peſtem in ſolis Bobus ac poſtea ſecutam hominum peſtilentiam; interdum etiam hominum Peſtem in Boves terminaſſe. Primum exemplum habemus ex (*b*) *Livio*, qui ſcribit peſtem magnam in Boves ingruiſſe, ſequenti anno ad homines vertiſſe. Secundum verò apud *Ripamontium Chroniſtam Mediolanenſem*, qui in Libro de Peſte, quæ anno trigeſimo exacti nuper ſeculi *ciſpadanam*, & *tranſpadanam regionem* peſſimè mulctavit, peſtilentiæ hominum, peſtem Boum ſubſecutam refert. Hiſce tamen duobus monumentis totidem habemus, quæ opponamus, nec longè petenda. Primum à celeberrimo (*c*) *Fracaſtorio*, qui in Opere doctiſſimo de Contagione ſcriptum reliquit, Anno decimoquarto ſupra ſeſquimilleſimum, diram peſtem in ſolos Boves irrepſiſſe, quæ in *tractu Forojulienſi* primùm nata, exinde uſque ad *Euganeos*, poſtmodum in *Veronenſem agrum*, aliaſque *Veneta Ditionis* regiones delata, magnam Boum cladem ediderit eodem fermè modo, ac iiſdem ſymptomatibus, ut hæc noſtra illius ſoboles videatur. Alterum monumentum ſuggerunt nobis libri manuſcripti Artis Lanionum, quibus non eſt denegandа fides, quales libri in hac Civitate aſſervantur, in quibus ad poſterorum memoriam ab *Antonio Faccio* ſcriptum legitur, Anno nonageſimo nono ejuſdem ſeculi, quo vixit *Fracaſtorius*, adeò gravem in Boves peſtem graſſatam, ut publicis Auguſtiſſimi *Senatus Veneti* Edictis vetitum fuerit, ne Caro Bubula, Caſeus recens, Butyrum, Lac ſub capitali pœna in hac Civitate divendi poſſent, ſed ſolis carnibus Vervecinis veſci liceret; attamen iis annis nihil ſiniſtri, præter rei familiaris damnum hominibus obtigiſſe, certo ſcimus; habemus igitur unde ſpes noſtras alamus.

Utrum autem, graſſante hac Epidemia, carnis bubulæ ſanæ creditæ,

[*a*] Lib. 6. obſer. 25, in ſchol. [*b*] Decad. 5. Lib. 1, cap. 21. (*c*) Lib. 1, c. 12.

Digitized by Googl

ditæ, adeò tutus ſit uſus, ut noxam ullam humanis corporibus non poſſit inferre, abs re non erit diſquirere. Res equidem ſuſpicione non vacat; etenim, etiamſi Bos antequam ad lanienam ducatur, fuerit obſervatus vegetus, atque hilaris, ac poſtea in illo jugulato, & excoriato, nullæ in viſceribus deprehendantur corruptionis notæ, quæ in cæteris, qui ex hoc morbo intereunt, deprehenduntur, attamen certi non ſumus, quòd Bos ille contagioſum fomitem non geſtaret, quod aliis etiam communicare poſſet; credibile eſt enim, paucos apud nos eſſe Boves, qui afflatum hunc malignum non perſenſerint, licet ſani degant, morboſi enim ſeminii ea eſt ſubdola malitia, ut hominum judicia non rarò fallat; perſæpè enim evenit, ut qui illud in ſe continet, & ſecum circumfert, læſionem nullam ſentiat, nec forſitan ſenſurus ſit, in alium tamen ejuſdem ſpeciei poſſit facilè transferre. Hujus rei exemplum habemus in gallico morbo; non rarò enim contingit, ut aliquis à muliere infecta luem ſuſcipiat, nec quidquam ſentiat, & Uxori poſtea eam communicet, ſic ut illa paucos poſt Dies gonorrhæa, vel bubone corripiatur; ex quo fit, quòd non leves rixæ, & jurgia inter conjuges oriantur, & Uxor pudicitiæ ſuæ conſcia, virum maledictis inceſſat, quòd ab illo tam fœda labe inquinata fuerit, ille autem, qui ſe perfectè ſanum agnoſcit, nec quidquam de infectione ſuſpicatur, de conjugis fide non parùm dubitet. Qua de re legendus (*a*) *Paulus Zachias, Mercurialis, Gaſpar à Rejes.* Circa eſum carnis bubulæ memoratu dignum eſt, quod refert (*b*) *Theodoricus Skenkius* in Hiſt. humor. gen. cap. 2. his verbis *olim decortatum Venetiis, & Patavii inter Lanios, & incolas, quòd illi ex Hungaria Boves advectos, emptos & mactatos in Macello venditaſſent, quos tamen Cives lue quadam infectos fuiſſe noverant, cùm fluxu alvi cruento tentati plurimi periiſſent, translato nimirum ab uno ad alterum contagio. Hac de re conſulti Medici Patavini, in ea fuere ſententia, Carnes hujuſmodi eſui adhibitas innoxias eſſe, eò quòd eſſet contagium particulare, & ſpecificum, ac omnis malitia fuiſſet emendata ac diſcuſſa à previa agitatione gymnaſtica, antequam Boves mactentur.* Contrariam opinionem ſuſtinuiſſe *Medico Venetos* tradit *Chriſtophorus Fridericus Garammannus* in Opere ſuo eruditiſſimo de Mortuorum miraculis,

(*a*) Quæſt. med. leg. lib. 3. cit. 3. qu. 6. (*b*) De morb. Gal. Cam. Eliſ. qu. 60. n. 12.

Digitized by Google

eò quia carnes hujuſmodi, eſſent contagioſæ, & cadaveroſæ. *Fabius Paulinus* (a) Medicus Utinenſis controverſiam hanc dirimere aggreſſus eſt, ſuam enim ſententiam dixit, nimirum ſi neceſſitas urgeat, *in cibum carnes vocare, ſale aut aceto priùs probè eſſe macerandas, viſceraque cum aliis interraneis eſſe abjicienda, cùm in iis cauſæ morbificæ focus & Nidus exiſtat*, qualis cautio num ſufficiat, & omnem dubitationem tollat, liberum cuique eſto judicium.

Quid ergo agendum in tam exitiali morbo, qui bubuli generis extinctionem videtur interminari? In id unum incumbendum eſſe, perſuaſum habeo, ut per univerſalia alexipharmaca (quando particulare, & ſpecificum hujus Veneni remedium non habemus) miaſma iſtud peſtiferum extinguatur, aut ſaltem enervetur, ut natura roborata illud ad cutis ambitum ableget, atque extrudat, quando per ulcera, puſtulas, & tubercula in iis Bobus, qui evaſere, ſponte excitata ipſamet natura, nobis indigitavit, qua via ſit incedendum. Crediderim itaque in curatione hujus malignæ febris, ea Methodo procedendum, quæ à bonis Medicis ſervatur in curanda varioloſa puerorum febre, diſtinguendo tempus ebullitionis, à tempore expulſionis; tempore nimirum ebullitionis erit cautè utendum remediis calidioribus, nè intendatur calor febrilis, & plus æquo efferveſcat maſſa ſanguinea, cui facilè ſuccedit perturbata coctio, quam Natura rectrix intendit, qua in re non leviter peccatum eſſe cenſeo, cùm hujus febris initio, ad calidiora cardiaca ventum fuerit, & præcipuè ad vina meraciora cum multa theriaca; quare præpoſterum remediorum uſum, ſtragem longè majorem edidiſſe cenſeo, quàm febrem ipſam. Non deſunt Medicæ Praxis docti Scriptores, qui in varioloſis conſtitutionibus, in principio febris præcipitantibus utendum eſſe volunt. Dum hæc ſub prælo eſſent, apud amicum ea legi quæ Illuſtriſſimus D. *Joannes Maria Lanciſius* Clementis XI. P. O. M. Archiater meritiſſimus, ac Intimus Cubicularius perdoctè, & eruditè, ut ſolet in omnibus, de hoc morbo conſultus, ſcripſit; nam inter varia monita, hoc habet, quòd cardiacis acida ſint maritanda. In Febris itaque principio moderatè agendum per alexipharmaca, in progreſſu verò morbi, & deſpumationis, & expulſionis ſignis, liberaliùs Bezoardicis utendum.

Ut

(a) Præl. Martin.

Ut autem ad remediorum materiam deſcendamus, quando id unum eſt, quod expetitur, & à nobis exigitur, nequaquam verò nuda verba. Quoad præſidia externa, ſanguinis miſſio viſa eſt improsperè ceſſiſſe, idcircò cœpta eſt omitti; nihil tamen ſævitiæ ſuæ remiſit morbus; imò truculentior factus eſt. Equidem in omnibus Epidemiis ſuſpecta eſt Phlebotomia, ſicuti purgatio, unde (*a*) *Celſus: Sanguinem non facilè mittere, alvum non facilè ducere*; in febre tamen varioloſa paſſim mittitur ſanguis, in pueris bimis, aut trimis per cucurbitulas ſcarificatas,& quibuſdam in locis etiam per venam ſectam, in principio tamen febris. In hac itaque Boum febre, non ſalubrem, tantùm, ſed neceſſariam fore venæ ſectionem crediderim, ad ſarcinam minuendam, ut mitior fiat ebullitio totius maſſæ ſanguineæ, & per ſua vaſa circulatio. Cùm enim, ut diximus, Bovis cruor ex ſua natura ſit valdè craſſus, & ad facilem concretionem pronus, atque venenum iſtud de illorum ſit genere, quæ maſſam ſanguineam coagulandi vim habent, quo precor remedio laboranti Bovi, & anhelanti, ob ſanguinis concretionis in vaſis ſanguifluis, in pulmone, in Corde, quam per ipſam ſanguinis miſſionem promptiùs, & faciliùs, poterit ſuccurri? Animadverſione dignum eſt, quòd lues iſta, Boves robuſtos, & valdè obeſos faciliùs corripiat, macillentos verò, qui vix oſſibus hæreant, prætergrediatur; propterea in hac febre, quæ non abſimilis eſt iis, quas appellant inflammatorias (quales ſunt, quæ in pleuritide, peripneumonia, angina obſervantur) ſanguinem in fervorem actum, & alioquin ad coagulationem aptum, detrahere, ſalutare conſilium erit. Clamitet autem ad ſavim uſque contra hanc operationem, quiſquis velit; non enim video (ſi tamen per analogiſmum in curanda hac febre licet procedere, ut in curatione febris peſtilentis, quæ homines corripit) ego, inquam, non video, cur miſeranda hæc Animalia, dum febriunt, & oculis lacrymantibus, opem aliquam quodammodo implorant, hoc magno remedio debeant deſtitui, morbi enim magnitudo, plethorica diſpoſitio, ob paſcua hoc Anno ſolitò uberiora, phlebotomiam manifeſtè expoſcunt, in principio tamen febris, dum vires validæ permittunt, quam doctiores Medici in febre peſtilenti, uti *Sennertus*, *Septalius*, *Antonius Ponce Sanctæ*

(*a*) Lib. 2. cap. 7.

Digitized by Google

Crux, *Fracaſtorius*, & alii graviſſimi Scriptores admittunt. Certè vires horum animalium, in ipſo etiam vigore morbi ſatis validas eſſe obſervavi, è ſtabulis enim educti, & per campos circumducti experiundi cauſa, num herbam aliquam velint paſcere, robuſtè incedunt, & ſuæ libertati relicti, ad ſtabula promptè recurrunt. Circa porrò venarum delectum, non adeò laborandum; ubi enim ad vaſorum plenitudinem tollendam mittitur ſanguis, parum refert, an ab hac, vel illa vena mittatur.

Inuſtiones quoque lato ferro candenti faciendæ in collo utrinque, ſublata enim eſchara, apparebunt ulcera, quæ veſicantium loco eſſe poterunt; aures quoque rotundo ferro perforandæ, indita poſtea radice hellebori, ut *Veterinarii Scriptores* ſuadent; ſimiliter ſub mento perforanda palearia, injecto poſtea funiculo, quem ſeraceum vocant, indiget enim Natura aliquo emiſſario, per quod venenum iſtud exanthlet; nulli enim comperti ſunt evaſiſſe Boves, niſi per puſtulas in cute excitatas, multum craſſæ, ac fœtidæ materiæ fundentes, nec Bovem ullum, qui ſic purgatus fuerit, recidivam paſſum fuiſſe adhuc accepi; nam ex (*a*) *Hippocratis* oraculo in ſexto Epidemiorum; *Quidquid ſuppuratur non revertitur; ipſa enim maturatio, & judicatio ſimul, & abſceſſus.* Obſervatione dignum eſt, quod refert laudatus (*b*) *Fracaſtorius*, ait enim, eos *Boves*, *quibus labes à faucibus ad armos deſcendebat, & inde ad pedes, ſanatos fuiſſe, quibus autem hæc permutatio non fiebat, ut plurimùm interiiſſe.* Linguam, & palatum, aceto, & Sale colluere ſæpiùs oportebit; fricationes pluries in die faciendæ ad faciliorem perſpiratum obtinendum, ac ut cutis patratior ſit ad recipienda rejectamenta nervorum & atteriatum in glandulas. Cùm perſæpè in faucibus generentur tumores & cruſtæ, uti fit in variolis, ut nihil per os poſſit infundi, compertum eſt baculum ſalignum viridem Butyro inunctum, longitudinis ulnæ, & ampliùs per os inditum, valdè contuliſſe ad impedimentum illud tollendum.

Quoad præſidia interna, hæc è triplici regno erunt petenda. E vegetabili plantas multas habemus cardiacas, quarum magna eſt ſupellex; Decoctio itaque in aqua fieri poterit ex foliis Scordii, Cardui Benedicti, Dictami Cretici, Centaurii, Radicibus Gentianæ, Tormentillæ,

(*a*) Sect. 3. [*b*] Lib. 1. cap. 12.

Digitized by Google

mentillæ, Scorzoneræ, & similibus, quibus addi poterunt cicoracea ad illarum calorem temperandum, quæ decoctio, bis, vel ter in die per os infundi poterit ad duas, vel tres libras. Cùm verò febris ad statum pervenerit, decoctio ista ex prædictis plantis debebit esse saturatior ad expulsionem promovendum. Camphora quoque magnum antipestilentiale, accensa, & in aquam conjecta, potionem efficiet aptam ad pestiferum Miasma perdomandum, & Diaphoresim promovendam. Pulveres quoque ex iisdem plantis parati, & in aqua cardiaca dissoluti, exhiberi poterunt.

Ut autem præter universalia alexipharmaca, quæ pro malignæ febris curatione à vegetabilium classe abundè suppetunt, aliquod singulare proponamus, placet expendere, num solenne illud antipyreticum, h. e. cortex peruvianus, vulgò *China China*, ad malignam hanc febrem expugnandam salutare remedium esse possit. Equidem hoc præsidii genus in febribus periodicis miranda præstat, ac præsertim in tertianis intermittentibus malignis, quæ in ipso impetu accessionis, ægros interdum necant, quarum febrium in Constitutionibus meis epidemicis mutinensibus mentionem habui; hoc enim febrifugum, fermentum illud malignum, sive penitùs restinguit, sive ita enervat, ut periculum illud tollatur, ne æger in ipso febris accessu intereat; ast in febribus continuis, & inflammatoriis, perrarò ex corticis peruviani usu, febrem solutam observavi; si tamen habenda fides *Richardi Mertoni* rationibus, & experimentis, qui in quacunque febre venenum quoddam spiritibus vitalibus hostile agnoscit, cur in hoc Bovini generis morbo experiri non licebit hujus febrifugi virtutem? Isthæc enim Boum febris continua, & acuta, à febribus continuis, ab aliqua inflammatione comitatis, quæ homines corripiunt, nullatenus differt; licet (a) *Joseph Aromatarius* ex Antiquorum doctrina differentiam aliquam statuat inter febres brutorum, & febres hominum, ut brutorum febris καυσώδης, hominum verò πυρετώδης vocitetur. Possent itaque unciæ tres pulveris *Chinæ Chinæ* (quando hujus remedii largior dosis esse cœpit, quàm olim) infundi in libris decem vel duodecim aquæ cardiacæ, seu vino non admodum generoso, quæ infusio inservire poterit pro quatuor, vel quinque dosibus, bis illam in

[a] Par. pr. part. 11. de rab. Contag.

Digitized by Google

in die exhibendo, in febris tamen principio, & cum primùm Bos ægrotare cœperit.

Sua quoque remedia ſuppeditabit regnum animale; Cornu Cervi primas tenebit, infuſio itaque ac decoctio, & quæ ex eo parantur remedia, erunt ex uſu. Pulvis viperinus, qui febrilem calorem non adeò intendet, bis in die exhiberi poterit ad drachmam unam, in aqua cordiali tepida pariter diſſolutus; efficacior tamen eſſet vipera una, vel altera in aqua cordiali decocta, febris enim iſta intra paucos dies curſum ſuum abſolvit. Quoniam autem inter cœtera ſymptomata, gravi anhelitu, & ſtertore Boves premuntur, ſperma cœti tanquam remedium aptum ad diſſolvendas ſanguinis concretiones, & in aſthmate uſurpari ſolitum, præſcribi poterit ad drachmas duas in vino tepido diſſolutum. Mineralia quoque, ut quæ non tam facilè à calore nativo, & digeſtiva facultate alterantur, uti vegetabilia, & animalia, ſed integris viribus corpus pervadunt, ſymbolum ſuam conferent. Antimonium diaphoreticum, paratu facile, & exiguæ impenſæ, quod nihil aliud eſt, quàm Antimonii crudi in pulverem contriti, cum æquis partibus Nitri, in crucibulo, vel mortario Æneo per carbonem ignitum, aut bacillum ferreum candentem, conflagratio, ter, vel quater repetita, addita ſemper novæ conflagrationi æquali portione ſalis nitri, erit proficuum remedium ad obtinendam illam, quæ expetitur, expulſionem diri veneni ab intimis ad extima. Quoniam verò, repertos ajunt eſſe lumbricos, & Aſcarides in inteſtinis; quod perfacile eſt credere, cùm etiam in peſtilentiis hominum obſervari ſoleat verminatio, non ſolùm in ventriculo, & inteſtinis, ſed etiam in aliis partibus, quod in ſcrutinio Peſtis tradit, Pater *Athanaſius Kircher* è S. J. & animatam putredinem appellat, ad remedia anthelmintica erit confugiendum; Mercurii infuſio, ad libram ſemis ſuper cineres calidos, in aliqua ex prædictis aquis optimum erit remedium, cæteris quæ decantantur præferendum; quando enim inter helminticos ſcriptores diſputari ſolet, num acida, an dulcia ad vermes necandos ſint uſurpanda, Mercurium, licet inſipidum; id valenter præſtare, & frequenti in uſu eſſe, pro certo habemus. Idem quoque efficiet Mutinenſis Agri petroleum; præter enim id, quod vermes enecat, putreſcentiam quoque corriget, & diaphoreſeos erit ſtimulus. Noſtrates

Digitized by Google

ſtrates ruſtici, cùm vitulos habent verminantes, quod facilè deprehendunt ex odore, quem Vituli expirant, cum lacte exhibent iſtud petroleum, ad guttas aliquot per os infundendum.

Quoad alimentum, potiones parari poterunt, ex farina hordei, tritici, panis contriti ad inſtar ptiſanæ. Pro potu laudatur fœni puri, odorati, menſe Maji collecti, in aqua Maceratio, quod potionis genus hiſce animalibus gratum eſſe obſervavi. Externorum quoque habenda eſt ratio. In loco calido Boves detinendi, & cuſtodiendi ſtragulis cooperti, cavendo quantum licet ab Aëre frigido; quotidie ſtabulum ſuffumigando ex baccis Juniperi, Galbano, & ſimilibus.

Atque hæc quidem ad Therapœjam, modò pauca quædam documenta pro hujus meæ prælectionis Coronide, in prophilaxeos gratiam lubet proponere, quando longè præſtantius eſt præſervare, quàm curare, ſicuti ſatiùs eſt tempeſtatem prævidere, ac illam effugere, quàm ab ipſa evadere. Cùm igitur Boves ab agris poſt labores in ſtabulum ad hyemandum jam ſint deducti, ut milites ad caſtra hyberna, magna diligentia ſtudendum erit, ut ea loca in quibus Boves ſani degere debeant munda ſint, quantùm fieri poteſt, ac ſæpè ſuffumiganda, quæcunque animalia, ut ſues, Oves etiam ab illis arcendo. Solent ruſtici, ut ſtabula hyeme ſint calidiora, fimum, & excrementa Boum in iis cumulare, ſed ſatiùs ſi quotidie aluinas fœces aliò adſportent. Conſilium ſalubre erit parietum cruſtas abradere, eo modo, quo Judæi ex legis edicto jubebantur cubiculorum, (*a*) in quibus leproſus aliquis habitaſſet, parieres cruſta denudare, & flore calcis obducere, ſolùm autem in hoc caſu muros eradere ſufficiet; timere enim licet, ne recentis calcis odor hyemali tempore Bobus inibi concluſis poſſit officere. In id quoque erit incumbendum, ut pura, & munda ſint illorum alimenta, cavendo, ne fœnum, paleæ, & alia, à pluviis, & illuvionibus fuerint inquinata; parciùs quoque erunt alendi, ne plus æquo pingueſcant; non enim hoc anno polyſarcia, ſed ſanitas procuranda. Æſtate quidem, quo tempore, in frugum tritura, aratione, & plauſtrorum vectura exercentur, ac multùm eſt quod diflatur, pleniùs ſunt alendi; eſt hyeme, hoc anno præcipuè, quo

(*a*) Lev. cap. 14.

Digitized by Google

ſuſpecta eſt ſaginatio, & macies tutior viſa eſt, moderata diæta in iis nutriendis erit utendum.

Fricționes pluries in die adhibendæ, non ſolùm manu, ſed ſtrigilibus quoque, multùm enim conferent ad ſanguinem in ſua fluiditate continendum, ſimulque ad ſuperfluitatem exhaurriendam, ſi præſertim fricționes ſint validæ: habet enim hoc præſidii genus varias facultates, modò implendi, modò extenuandi. *Celſus* ex (*a*) *Hippocrate* ſcripſit; *Fricțione, ſi vehemens ſit, durari corpus, ſi lenis molliri, ſi multa minui, ſi modica impleri.* Si nimis pingueſcant, quandoquidem hoc anno copioſa erit bubuli generis annona, poſſet etiam inſtitui phlebotomia, ſed diæta ſi fuerit conveniens, venæ ſectionis, atque etiam purgationis erit vicaria. Poſtremò, cùm ex obſervatione Boum, qui in hac tempeſtate evaſerint, ſatis conſtet, naturam per cruſtas, & ulcera excitata in corporis ambitu, & multam ſaniei expurgationem, morboſum illud miaſma, luem hanc expugnaſſe, ſanum conſilium foret emiſſarium aliquod in bobus ſanis aperire, per quod, ſi qua ſint veſtigia morboſi ſeminii, illa ſenſim extrudantur. Aureum documentum habemus ex (*b*) *Hippocrate* in 6. Epid. ad rem noſtram accommodandum, hiſce verbis. *Decubitus quidem, in quibus facta tollit, hæc ante facta prohibet.* Locus quidem ſubobſcurus eſt, uti ſunt *Hippocratis* Oracula, ſed illum egregiè explicat *Valleſius*, ait enim, decubitus à natura factos, *qui ſunt aliorum morborum medela, eoſdem morbos antevertere, & præſervare, ſi tales decubitus arte procurentur, non ſimpliciter tamen, quemcumque decubitum, ſed illum, qui facta tollit.* Non inutile igitur foret ſanis Bobus, palearia ſub mento candenti ferro perforare, atque funiculo indito, apertum, illud diù ſervare, ut per illud paulatim egerantur impuritates illæ, quæ hujus contagioſi fomitis ſunt ſoboles, & in capite potiſſimùm acervari ſolent.

Sed cur ingenii mei tenuitatem fruſtror, ac divexo, ut morbi hujus Naturam, & cauſas explorem, ac Medicinæ præcepta ad veterinariam traducam? Jamdudum veram, & immediatam hujus ferini morbi cauſam agnovit, ac patefecit Purpurati Principis, ad hujus Urbis incolumitatem cœlitus demiſſi, admiranda pietas, & ſollicitudo: nullam

(*a*) Lib. 2. c. 14. (*b*) Sect. 3. ex Valleſio.

Digitized by Google

ſam aliam ſcilicet eſſe cauſam, quàm Deum juſtiſſimum criminum vindicem, nobis iratum; ſicuti etiam idem ipſe unicum & verum aperuit antidotum, decretis ad plures dies ſupplicationibus ad cœleſtem iram placandam. Magna ſanè frequentia clauſis ubique Officinis, ad excelſam hujus Urbis Baſilicam concurſum eſt, ut nunquam aliàs tantus in unum populi conventus fuerit obſervatus, nec tanta erga Superos reverentia, ac pietas. Neque verò fervor hujuſmodi poſtea refrixit, uti aliquando fieri conſuevit, ſed perſtitit, magno ad alia celebriora Urbis Templa Populi confluxu, quin cœteris Civitatibus, quæ eodem malo premuntur, exemplo fuit, ut ad divinam opem implorandam publicis precibus confugerent. Hæc tam ſubitò mutata rerum facies & recens nata hic, & alibi pietas, quam graviorum malorum metus expreſſit, in mentem revocant magnam illam Romanæ Urbis conſternationem, quam (*a*) *Livius* hujus Civitatis immortale Decus, tam egregiè deſcripſit, quando nimirùm *Annibal*, fuſis, ac deletis Romanis exercitibus, ex improviſô *Romam* petiit, ac illam tam arcta obſidione preſſit, ut trepidantis Civitatis clamores audiret; ſubito enim terrore perculſus Romanus Populus, ad Templa, & Aras Deorum turmatim concurrebat, ut victimas mactaret, & pro publica ſalute vota conciperet; viſebantur mulieres paſſis crinibus, effuſæ in lacrymas, cum parvis liberis ad Templa convolantes, ac ibi ad Simulacra Deorum armillas, anulos, aurea monilia appendere, ferreas ſcilicet Pœnorum catenas, & aſperrima vincula metuentes. Hanc eandem conſternationem eleganti carmine deſcripſit (*b*) *Silius Italicus*. Lubet hic Carmina hujus Poëtæ verè aurea ad rem noſtram apponere.

Tanta adeò, cùm res Trepidæ, reverentia Divum
Naſcitur, & raræ fumant felicibus aræ.

Num hiſce temporibus congruant hi duo verſus, Vobis A. O. Judicandum relinquam.

[*a*] Decad. 3. Lib. 6. cap. 6. (*b*) Lib. 7.

Digitized by Google

BERNARDINI RAMAZZINI,

Practicæ Medicinæ Professoris Primarii,

DE

PESTE VIENNENSI

DISSERTATIO.

Habita in Patavino Gymnasio die 20. *Novembris* 1713.

Illustrissimis, & Excellentissimis D. D.

PATAVINI GYMNASII MODERATORIBUS,

D. FRANCISCO LAUREDANO, Equiti, ac D. Marci Procuratori,

D. JOANNI FRANCISCO MAUROCENO, Equiti,

D. ALOYSIO PISANO, Equiti, ac D. Marci Procuratori,

BERNARDINUS RAMAZZINI Felicitatem.

SI munera, ut ut vulgaria, apud eos quibus offeruntur satis gratiæ dicuntur habere, si tempestiva sint ac opportuna, Dissertationem hanc meam quam de Peste Viennensi in Lyceo nuper habui, favorem vestrum promeituram esse confido, Illustrissimi & Excellentissimi Patavini Athenei MODERATORES. Cum enim Excellentissimum SENATUM VENETUM viderem nulla graviori cura premi, quàm ut à finibus suæ Ditionis, quantum humanis viribus datum, Pestem arceat per Germaniam divagantem; rem non ingratam, nec inutilem facturum me credidi,

Digitized by Google

credidi, ſi de illa verba facerem, ac aliis incitamento eſſem ad evolvenda ea, quæ extant de hoc malo omnium pèſſimo, Scriptorum monumenta. Etenim cum Peſtis non ſit omnium annorum morbus, uti febres, & alii particulares affectus, ſed longa plerumque interlabantur tempora, interdum etiam integra ſecula, ut nulla occurrat peſtilentia, non rarò fit ut ſi ex improviſo peſtifer aliquis morbus caput exerat, Medici, quorum præcipuum ſtudium circa eos morbos verſatur, qui annum quæſtuoſum reddunt, ea in re novi ſint ac hoſpites, unde poſtea graves inter ipſos oriantur diſceptationes non ſine Artis dedecore. Diſſertationem hanc itaque meam, qualiſcunque ea ſit, in obſequii argumentum Ampliſſimis Nominibus Veſtris dicatam volui Illuſtriſſimi & Excellentiſſimi VIRI. Ita Vos ad publicam literarum felicitatem ſoſpitet Deus Optimus Maximus, detque diu ac plurimùm valere.

Patavii Die 15. Decembris 1713.

NUnquam ſanè A. O. ex quo in hoc Celeberrimo Lyceo profiteri mihi datum, tam gravi curarum æſtu laboraſſe me fateor, quàm hujus Anni Scholaſtici accedente principio, mecum ſcilicet reputans, quàm imparatus in hac ſolenni Studiorum inſtauratione, Cathedram hanc eſſem conſcenſurus, ex qua aliàs me non omninò illaudatum deſcendiſſe memineram. Cùm hactenus mihi pro more, fuerit quotannis Oratione aliqua Jatrici argumenti proludere, idem quoque hoc Anno facturum mihi blandiebar, ſed neſcio quo fato, per totam Æſtatem, præſertim Procyone furente, mihi cum meis malis luctandum fuit, nec ſine metu num eſſem evaſurus, idcircò aliæ mihi fuere curæ, alia ſollicitudo, quàm de Oratione conflanda. Impetratis tandem favente Deo, à morbo induciis, mihi tamen ſemper infidis, ſeriò cogitare cœpi de Argumento aliquo ſeligendo, quod expectationem veſtram non omninò falleret, nec mihi laborem redderet injucundum. Mente igitur per amœniora Medicinæ loca diſcurrens, attentè perquiſivi, num quidquam reperire poſſem, quod votis reſponderet; ſed neſcio quomodo cuncta mihi ſicca, & ſquallida apparebant, ſi enim veteres Medicæ Artis campos pervagabar, nihil novi occurrebat, quod in antehabitis Orationibus non per-

Digitized by Google

tractaſſem, aut ſaltem non delibaſſem; ſi verò Recentiorum culta Novalia perluſtrabam, non niſi minuta ſeges ſeſe offerrebat, ſic quaſi deſperans quidquam eſſe me reperturum, quod genio ſatisfaceret, non parùm animo angebar, dum interim viderem inutiliter labi dies, & rem ad ultimum vacationum menſem deductam. Ne itaque fruſtrante diligentia, animi & corporis vires ſimul attererem, ad curioſorum pabulum diverti, ad legenda nimirum novarum rerum in Europa geſtarum commentaria, ſingulis hebdomadis ad nos deferri ſolita, quæ dum legerem, animo tamen compoſito, & nullo partium ſtudio infatuatus, mecum ipſe contemplabar, num poſt tam magnas rerum viciſſitudines, quas paucorum annorum ſpatio vidimus, & mirabuntur poſteri ullo unquam libramento res ita componi poſſent, ut ſolidam, ac duraturam pacem ſperare liceret; ſed in hoc rerum ſtatu obfirmatis utrinque animis, ad fortunam armorum experiundam, inanem omninò hujuſmodi ſpem agnoſcebam; potiſſimùm autem *Gallia* proſperitatem admirabar, quæ antea tot cladibus afflicta, ut pacem videretur depoſcere, modò in eam fortunam ſit erecta, ut belli & pacis jura, ſi quæ ſunt, potiùs adminiſtrare velle, quàm accipere videatur. Nec minori admirationi erat *Anglia*, quæ licèt toto Orbe diviſa eò venerit, ut pro lubitu Orbem dividat, Regnorum facta diſpenſatrix. Ubi verò ad acta Germaniæ ventum eſt, cùm primùm audivi *Viennæ* adhuc Peſtem graſſari, tunc veluti è gravi ſomno excitus, en quomodo, mecum dixi, mihi aliud agenti, præ manibus naſcitur, quod tam anxiè quæſieram dicendi argumentum? Quid Auditorum meorum attentione dignius optare poteram, ſi id ipſum eſt, quod à SERENISSIMO PRINCIPE, quod ab AUGUSTISSIMO SENATU tantam exigit animi attentionem, cogitationem, ac vigilantiam, ne Italas oras tam dira lues infeſtet? Puduit, fateor, A. O. quòd tam læva mens mihi fuerit, ut ad ea, quæ de hujus morbi principio, & progreſſu pluries legeram, ac alios differentes audieram, tam ſerò adverterim, ſi enim attentior fuiſſem, paulò paratior huc forſan acceſſiſſem; mihi enim, nec in robuſtiori etiam ætate, licuit eſſe tam beatum, ut quæ mente conciperem, tam citò conformare poſſem, nunc autem multò minùs mihi ſeni jam facto; pro viribus tamen contendam de hu-

jus

Digitized by Google

jus Febris natura, ac indole notionem aliquam tradere, ut ſi unquam ad fines noſtros (quod omen deſpuo) auſit accedere, nec novus, nec ignotus hoſtis accedat. Hæc ergo purpurata Febris, maligna Myſoptoca, mihi hodierna luce proprium & opportunum erit dicendi Argumentum.

Mirabitur fortè quiſpiam cur purpuratam hanc Febrem novo, & inſolito vocabulo Myſoptocam dixerim, non potiùs acherontiecam furiarum de genere prognatam; aſt is ſciat me appoſitè hac voce uſum fuiſſe, ut illius indolem, ac mores deſignarem, hæc enim Febris in miſeram, & egenam plebem peculiari odio deſæviit, in hanc ferinam rabiem eſt depaſta. Neque id novum eſt, nec par prodigio habendum; annotavit hoc olim magnus *Hippocrates* accuratiſſimus rerum omnium Obſervator, in Libris enim Epidemiorum mentionem habet de morbo quodam, qui ſolos ſervos, & ancillas malè plecteret, intactis Proceribus, Ingenuiſque omnibus. In iiſdem quoque Libris morboſi affectus memorantur, qui Artifices quoſdam, Fullones dictos, plebejum hominum genus, emaculandis veſtibus addictum; graviter infeſtarent. Mihi quoque olim in *Mutinenſi Agro* obſervare contigit, Ruralem Febrium tertianarum Epidemiam, in qua omnes ferè Ruſtici eodem tempore decumbebant, ſana ac integra Civitate; ſequenti verò anno, alteram Febrium Epidemiam, quæ ſolos Urbanos afflixit, Ruſticana Gente benè valere permiſſa. Memoratu quoque dignum eſt, quod refert *Cardanus* de *Peſte Baſilienſi*, quæ Urbem illam Civibus penè depopulata eſt, *Italos* verò, *Hiſpanos*, & alios quoſcunque nationis exteræ, qui tunc aderant, haud quaquam attigit. Hanc nimirum habent Epidemici Morbi naturam, ut eos, quibus eadem humorum prava diatheſis, quæcunque ſit cauſa, ſive ab aëre, ſive ab aquis, aut alimentis vitiatis ortum habuerint, facili negotio corripiant. Scio equidem in communibus populorum ærumnis, Plebem cujus major, quàm Civium eſt numerus, eam eſſe quæ graviora ſuſtineat pondera, ſcire tamen licet, minutam plebem ob inopiam, peſſimo victu nutriri ſolere, ideòque in locis ubi Peſtis caput exerat, ob humorum corruptelam, ad luem concipiendam magis idoneam eſſe quàm cæteros. Peſtis ac Fames, ſeu neceſſitas utendi peſſimis cibariis ob inopiam, apud *Græcos* eadem

Digitized by Google

dem voce appellantur, per ſolam Diphtongum diſtinctæ; λοιμός enim Peſtem ſignificat, λιμός Famem ut aliquando Fames ſolius Peſtis fuerit productum.

Non abs re igitur Febrem hanc in Viennæ Suburbiis apud plebejos hoſpitantem, Myſoptocam dixi, quæ nimirum in hiſce infimæ ſortis hominibus, ſuam ingluviem depaſcat, illi tamen fidere non oportet, ut poſtquam hoc cibi genere ſatura fuerit, meliorem eſcam aliquando non appetat. Licet enim humanitatis aliquid habere viſa fuerit, ad Urbis interiora haud quaquam accedere auſa, forſan *Sacram Cæſaream Majeſtatem Caroli VI.* reverita, ab illa tamen cavendum tanquam hoſte vaferrimo, cui proprium eſt per inſidias humanum genus ad internecionem uſque adoriri. Non ſum neſcius, ab initio de hujus Febris geneſi ac indole in Foro Medico fuiſſe diſceptatum, ſed hujuſmodi lites ipſamet citò diremit, purpura enim poſita, nigram veſtem induens, ſat claris indiciis qualis revera ea eſſet ſe prodidit. Quid enim peticulæ è purpureo in atrum colorem permutatæ, quid anthraces, h. e. carbunculi, quid vibices, & liventes maculæ, quid bubones, aliaque caracteriſtica fontici morbi, & necroſeos ſigna indicare poterant, quàm Febrem de peſtilentium genere ab Orco in terras projectam?

Mirum eſt ſanè A. O. ſi Scriptorum monumenta evolvere placeat, mirum eſt inquam, unde fiat, quòd Peſtis quæcunque in primo ſui exortu tot Fautores, & Patronos habeat, & quod magis mirandum, ipſos quoque Medicos, donec pedem fixerit. Infortunium hujuſmodi experta eſt olim *Adria Regina Civitas*, quæ, ut refert *Riccobonus* in Gymnaſio Patavino, Anno ſeptuageſimo ſexto ſupra ſexquimilleſimum poſt graves contentiones inter Medicos, num Febris, quæ populariter cum ſtrage non modica vagabatur, peſtilens eſſet, nec ne, acciri juſſit *Capivacium*, & *Mercurialem* Clariſſimos in Patavino Gymnaſio Profeſſores, qui cùm Febrem illam à peſtilentium crimine abſolvere tentaſſent, *Patavium* poſtea redire coacti, ut evidenti periculo ſe ſubducerent. In ea quoque Peſte, quæ anno præcedentis Seculi 29, Ciſpadanam & Tranſpadanam Regionem devaſtavit, *Mediolani* eædem controverſiæ inter Medicos auditæ, Doctiſſimo *Septalio* referente, qui cum apertè profiteretur

Digitized by Google

teretur peſtiferum eſſe morbum, aliis in adverſum ad ravim uſque reclamantibus, hancque ob cauſam cum ingenuus Profeſſor malè audiret, parùm abfuit quin, ut ipſemet refert, à Plebe lapidibus obrueretur. Cùm igitur in hac Peſte, quæ modò Viennam infeſtat, nullus ampliùs ſit diſceptationi locus, hujuſce Myſoptocæ Febris ſimulata pietas, & reverentia erga Viennenſes Cives deſpuenda, ac horrori cane pejus & angue, ut dici ſolet, habenda. Agitur enim de morbo, qui citam mortem adfert, qui nulli remediorum generi auſcultat, qui Urbem premit diuturna ac dira obſidione, Turcica longè pejori, contra quam armis pugnari ſaltem poterat, & à fœderatis Principibus, uti poſtea evenit, auxilium aliquod opperiri; at contra peſtiferum hunc cacodœmonem, non niſi votis ac precibus pugnare licet, non ſecus ac contra Dœmonium illud quod *Apoſtoli* eicere hon poterant, de quo *Salvator* dixit, eſſe de illorum genere, quæ non eiciuntur niſi Oratione, & Jejunio.

Sed quid dicendum de hujus Febris peſtiferæ ad algentes Aquilonis flatus, & largum nivium deſcenſum ſubita miteſcentia, ut Viennenſi Civitati ſpes non parva cœperit albeſcere, quòd morbus hic obſidionem deſerere quàm primùm velit. Quid dicam, niſi quòd huic Urbi unico Chriſtiani Orbis propugnaculo, totus Mundus gratulabitur, gaudebitque, ſi audiat Febrem hanc inter nives torpeſcere, ut Phlegetontem, unde prodiit, cogatur repetere. Hic autem peſtilentiæ mos eſſe conſuevit, ut ad Anni tropas, h. e. ad utraque Solſtitia, mutata inſigniter aëris temperie, ipſa quoque mutationem aliquam ſubeat, ſive in melius, ſive in deterius; ut plurimùm tamen faciliùs miteſcit, cùm aër à ſummo æſtu ad frigidum tranſit, ſic *Cayri*, teſte *Proſpero Alpino*, Peſtis in ſummo fervore hominum vitas largè demetit, in primo autem Nili incremento ferociam deponit. Cùm autem in æſtivo Solſtitio jam prægreſſo, Febris hæc ſuæ feritatis in miſeram plebem acmin pertigerit, rationi non incongruum eſt ſpem concipere, quòd in proximo hyemali Solſtitio, ad quod annus jam vergit, vel in malam crucem abeat, vel nivibus obruta omninò diſpereat, eodem planè modo ac Anno 79. exacti Seculi Peſtis altera, quæ *Viennam* afflixit, æſtate potiſſimùm, die prima Novembris memoratur extin-

Digitized by Google

verò intelligendum ſit per iſtud θεῖον Divini Præceptoris, inter Medicos non ſatis convenit; ſapientiores tamen judicant, per Divinum iſtud, nil aliud intelligi, niſi aliquod abditum, quod humanum ſuperet captum, uti *Fernelius* de Abditis rerum cauſis, ſed præ cœteris punctum forſan tulit Doctiſſimus *Sennertus*, qui divinum iſtud ad Febres Peſtilentes referendum voluit. Peſtis ergo morborum Proteus eſt, ſub variis adſpectibus illudens, modò atra veſte, modò purpurea, modò polymita, ut in Febre Ungarica, apud Scriptores ſatis memorata. In qualibet ergo conſtitutione, in quocunque loco ac Civitate, in quam primò Peſtis pedem intulerit, ſingularitate ſemper aliqua diſtingui ac notari gaudet. *Pragam* cùm primùm, ut ex poſtremis literis accepimus, ingreſſa eſt Peſtis, in *Hebræorum* Septo hoſpitium ſibi delegit, ubi maximam dicitur edidiſſe ſtragem, Myſoptocam naturam nondum forſan oblita, plebs enim recutita, ut plurimùm miſera eſt ac paupertina, cui nimirum *cophinus fœnumque ſupellex*, peſſimo victu nutriri ſolita. Talis autem natio ad luem concipiendam, eamque aliò asportandam propter emptitias veſtes, præcipuum illius mercimonium, apta eſt, & hanc forſan ob cauſam, ut ex publicis literis accepimus, in variis Germaniæ locis, ac præſertim apud Helvetios, Hebraicæ Genti atteſtationum Sanitatis nullus eſt uſus, ſed huc & illuc vagari omninò interdictum.

At quorſum hæc inquiet aliquis, niſi ad prophylaxim à tam dira lue aliquod proponatur remedium & præcautio. Juſta quidem, ſed rei perdifficilis poſtulatio, ſi in Pharmacopœorum Narthetiis, aut Chymicorum officinis quidquam eſſet, quod cunctis venenis poſſet obſiſtere, hoc verè illud eſſet, quod expetitur remedium; talis eſt enim peſtilentiæ natura ac indoles, ut venenorum omnium ſit compendium, & ut ita dicam extractum, aſt hujuſmodi alexicacon, quod cuncta venena perdomandi vim habeat, mente potiùs fingi, quàm arte conflari poſſe, facilè crediderim. Num Theriaca, quæ cuicunque venenorum generi adverſari creditur, utpote ex tot ſimplicibus medicamentis de Alexiteriorum genere, ut excogitata luxuriæ compoſitio à *Plinio* dicta fuerit, num forſan iſtud quod exquiritur remedium eſſe poſſit, cuique liberum eſto judicium. Ut quod ſentio proferam, illud unicum perplacet, quod

perti, quàm facilè, & quàm exiguo labore in tanto ac tam longo per totam Italiam armorum fremitu, Subditis ſuis pacem, & imperturbatam quietem, ſibique Auctoritatem integram ſervavit SERENISSIMUS SENATUS, armatus tamen, dum interim tota penè Italia gemeret convulſa, exteris militiis commeatus, ſtipendia, & quidquid ad magnos Exercitus alendos eſt neceſſarium, ſuppeditare coacta. Quòd ſi aliquibus locis Sereniſſimæ Ditionis ex tranſitu tot Copiarum incommodum aliquod ac damnum obvenit, illud etiam quoquomodo penſavit magna vis auri à militibus in ſui alimoniam, & in reficiendo commeatu diffuſi. En modò quanta attentione, quanta animorum ſollicitudine, noviſque in dies meditationibus idem Senatus connititur, ne per eos, quos natura oppoſuit Montes aura ulla peſtifera à locis infeſtis per aliquam ſecretam viam regiones has perflet, & inficiat.

Laborabat olim rubigali morbo, *Diogene Laërtio* referente, *Agrigentinus Ager*, adeò ut fruges omnes media æſtate à ventis quibuſdam peſtiferis, è ſeptentrionali plaga, afflatæ peſſum irent, cui malo quomodo poſſet obſiſti prorſus ignorabatur; quis enim modum norit contra ventos pugnandi? Aſt *Empedocles* Civium uorum malam ſortem miſeratus, quibus annonam pro victu ſuffurabantur venti, acri, quo pollebat ingenio facilè reperit remedium, juſſit enim ad Colles, & Montium vertices per quos flabant venti, utres, & animalium coria tanquam propugnacula admoveri, quo remedii genere, licet vili & abjecto, ventorum ferociam compeſcuit ac eluſit, unde poſtea à proſpero rei eventu Philoſophus ille à ſuis Civibus Κωλυσανέμα eſt dictus, h. e. ventorum frænator, ac domitor. Modò, memorando ſanè exemplo, ad Alpes Rhætias, quæ Germaniam ab Italia diſterminant, generoſa ſua Pectora oppoſuit Veneta Nobilitas, ut malum hoc quod nobis ab Aquilone imminet, arceat, ac repellat. Tam inſignibus, ac piis Conatibus pro publica ſoſpitate ſuſceptis ſolus ille, qui omnibus unicus eſt, & idem Soter benignus aſpiret.

Digitized by Google

BERNARDINI

RAMAZZINI,

Practicæ Medicinæ Professoris Primarii,

ANNOTATIONES

IN LIBRUM

LUDOVICI CORNELII

DE

VITÆ SOBRIÆ COMMODIS,

SERENISSIMO PRINCIPI

CLEMENTE JOANNI FEDERICO ESTENSI

DICATÆ.

SERENISSIME PRINCEPS,

EOs Scriptores rectè sapere, qui postquam Opus aliquod accuratè, quantum licet, elaborarint, Patronum quærunt cujus tutelæ Ingenii sui fœtum commendent, persuasum quidem semper habui, SERENISSIME PRINCEPS, sed nescio quomodo mihi obtigit eos imitari, qui ubi alicujus Operis Ideam mente conceperint, palam faciunt quid sit illud de quo scribere, & cui inscriptum velint, quibus postea non rarò evenit, ut multa intercurrant, quæ Operis absolutionem longum in tempus remorentur, sicque minus gratum reddatur diù expectatum Opus.

Digitized by Google

Opus. Etenim cum tribus ab hinc annis Mutinam veniſſem ut SERENISSIMO PRINCIPI FRATRI *Tuo Librum meum*, De Principum Valetudine Tuenda *offerrem, idque TE præſente egerim, puduit me non parum incogitantiæ meæ, quòd non antea Opus aliquod conſcripſiſſem, TIBI quoque offerrendum, ſic enim Vobis* SERENISSIMIS FRATRIBUS, *ſuo cuique literario munere, eodem tempore litare potuiſſem. Ut autem pudori meo velum aliquod prætenderem,* CELSITUDINI TUÆ *pollicitus ſum factûrum me quod parum cautè omiſeram; Patavium itaque reverſus cogitare cœpi quomodo fidem quam oppigneraram liberare poſſem, ſed veteribus malis novis accedentibus, mihi à quacunque literaria occupatione feriari neceſſe fuit, & ad luctandum cum ea, quæ mihi incubuit, malorum cohorte, animum intendere. Exegi tandem reluctante licet adverſa valetudine, quod ab initio fueram meditatus, Annotationes nempe in Librum Ludovici Cornelii* De Vitæ Sobriæ Commodis; *hoc igitur eſt quod* CELSITUDINI TUÆ *ſiſto, & voveo* PRINCEPS SERENISSIME, *Argumentum ſelegi Nobilibus Viris valdè ſalubre, ſed Principibus, quibus omnia commodæ ad vitam in deliciis traducendam ſuppetunt perneceſſarium. Non ſolùm in Obſequii argumentum, ſed etiam ad utilitatem Tuam hoſce labores meos TIBI inſcribere mihi mens fuit, ſi legere non gravaberis. Nullus autem dubito, quin ſicut* SERENISSIMUS PRINCEPS FRATER TUUS *Librum, quem obtuli perbenignè excepit, eadem quoque benignitate Donarium iſtud meum ſis excepturus, cujus rei certam ſpem facit Comitas Tua, quam præſens ſum admiratus, & ſuſpiciunt omnes cum in publicum procedis, à Generoſa Tua Indole magna & egregia facta expectantes, cum ætas juſta adoleverit, ſive TE ad arma tractanda, ſive ad ſacram militiam deſtinarint Sydera; ad cuncta enim munia quæ Generoſum Principem deceant, prius à Natura factus, quàm inſtitutus videris. Vale diù ac plurimùm Spes altera* ATESTINI GENERIS.

SERENISSIMÆ CELSITUDINIS TUÆ

Humillimus, Addictiſſimus, & Obſervantiſſimus
Servus, & Cultor

BERNARDINUS RAMAZZINI.

LEC-

Digitized by Google

LECTORI BENEVOLO
SALUTEM.

QUamvis mei moris non fuerit ex aliorum Operibus anſam capere Libros conſcribendi, aut Scriptorum Opera Commentariis illuſtrandi, cum omnia quæ hactenus edidi tanquam propria ex paupere meo penu hauſerim, memor nempe illius quod Epiſtola 33. ſcripſit Seneca ad Lucilium ſuum, nimirum *turpe eſſe Seni, aut proſpicienti Senectutem ex commentario ſapere*, hujuſmodi Scriptores ſemper Interpretes, nunquam Auctores vocitans, lubuit tamen experiri quale ſit hoc ſcribendi genus: Opus itaque quod olim Ludovicus Cornelius de Vitæ Sobriæ Commodis edidit Commentariis, & Annotationibus adornandum mihi ſelegi. Librum hunc Auctor Nobiliſſimus Patavii edidit Anno 1558. Typis Gratioſi Perchacini, quem poſtea Petrus Maria Frambotti Patavinus Typographus ſuis Typis recudit anno 1699. adjecta ejuſdem Scriptoris Epiſtola ad Reverendiſſimum Barbarum Aquilejæ Patriarcham, & Adhortatione ad Vitam Sobriam. Ut autem publicæ utilitati, & commodo operam meam impenderem, omnia iſthæc Italico, ſermone edita latina reddere conſtitui, ad id agendum ſuadente D. Sprecher Nobili Theutone, qui Patavii ad aliquot Menſes commoratus eſt, ac me certum fecit gratum id Opus futurum univerſæ Germanicæ Nationi, ſi latinè loqueretur. Equidem inficiari non poſſum, quin huic humaniſſimæ Nationi multum debeam, penes quam Scripta mea humaniter, nec ſine laude accepta fuere, ac omnia ferè recuſa, ut Liber meus de Morbis Artificum in Linguam etiam Germanicam translatus fuerit, ſic etiam Opus meum de Principum Valetudine Tuenda, in Actis Lipſienſibus honorificè vidi laudatum, cui Lipſiæ recuſo Nobiliſſimus Vir D. Michael Etmullerus, copioſum Indicem, & Præfationem adjecit. Omnia itaque hactenus Italico Idiomate edita latina feceram, pro re certa habens id à nemine fuiſſe tentatum, cum maxi-

Digitized by Google

ximam diligentiam antea hac in re impendiſſem. Sed fortè à Doctiſſimo Viro reſcivi Opus iſtud de Vitæ Sobriæ Commodis à Reverendo Patre Leſſio S. J. Theologo celeberrimo, in latinum ſermonem translatum fuiſſe, quod in fine Operis Theologiæ Moralis poſitum eſt, ſumma cum voluptate perlegi. Huic Doctiſſimo Viro injurius credi poſſe, mihi viſus fuiſſem, ſi illius verſioni meam præferre voluiſſem, præterea aliam quoque ob cauſam opportunè ad notitiam meam hoc deveniſſe pro non vulgari beneficio habui, nam ſi translationem meam adhibuiſſem, procul dubio carptor aliquis ſemiplagiariam me vocitaſſet, ſuggillando ex hoc Reverendo Patre me potiores dicendi formulas excerpſiſſe. Contentus itaque eſſe volui, ut ſolum hunc Tractatum commentariis, ſeu annotationibus phyſicis, phylologicis, prout tulit occaſio adornarem, cui negotio tempus vacationum à publicis Lectionibus hujus anni ſucciſivis horis impendi. Tu Lector benigne hiſce meis laboribus ad publicam utilitatem, & Vitæ Sobriæ commendationem fruere, & Vale.

NOI REFFORMATORI

Dello Studio di Padoa.

HAvendo veduto per la Fede di reviſione, & approbatione del P. F. Ambroſio Liſotti Inquiſitore di Padoa nel Libro intitolato: *Annotationes in Librum Ludovici Cornelii de Vita Sobria Commodis Bernardini Ramazzini &c.* non v'eſſer cos'alcuna contro la Santa Fede Cattolica, & parimente per Atteſtato del Segretario Noſtro; niente contro Prencipi, & buoni coſtumi, concedemo Licenza à Gio: Battiſta Conzatti Stampatore in Padova, che poſſi eſſer ſtampato, oſſervando gl'ordini in Materia di Stampe, & preſentando le ſolite copie alle Pubbliche Librarie di Venetia, & di Padoa.

Dat. 8. Septembre 1713.

(Girolamo Venier Kav. Proc. Reff.

(Gio: Franceſco Moroſini Kav. Reff.

Agoſtino Gadaldini Segret.

LUDOVICI CORNELII VENETI TRACTATUS DE VITÆ SOBRIÆ COMMODIS.

CErtum eſt uſum in hominibus ſucceſſu temporis verti in naturam, ita ut illos quodammodò cogat ad ea uſurpanda, quibus conſueverunt, ſive bona ea ſint, ſive mala. Pari modo in multis rebus videmus uſum conſuetum habere plus virium quàm orationem. Neque id negari poteſt. Imò crebrò cernimus, eum qui probus eſt conſuetudine, improbi ex probo fieri improbum. Et ſicut bona conſuetudo facilè convertitur in pravam, ita è contrario prava ſubinde reducitur ad bonam. Nam is qui ex probo conſuetudine pravi factus eſt pravus, is conſuetudine viri probi rurſus redit ad probitatem priſtinam. Et hoc totum procedit ex vi uſus, & conſuetudinis, quæ revera eſt magna.

Quæ cùm mecum ipſe perpenderem, animadverti ex vi uſus in noſtram Italiam non ita pridem, imò ævo meo, tres malos mores invectos. Primus eſt adulatio, & aulicæ ceremoniæ. Secundus, vivere juxta ſenſum, & doctrinam Lutheranam: quæ ratio vivendi ab aliquibus immeritò defenditur conſuetudine. Tertius crapula. Hæc tria vitia, vel potiùs crudelia vitæ humanæ monſtra, noſtris temporibus ſuſtulerunt è vita civili ſinceritatem, ab animo religionem, & à corpore ſanitatem. Quamobrem ſtatui tractare de ultimo, & oſtendere eſſe abuſum; ut ſi fieri poſſit tollatur. Quòd ad opinionem Lutheranam, & adulationem attinet, brevi præclarum aliquod ingenium laborem ſumet, ea refutandi, ſicque ſpero ante mortem me viſurum hos tres abuſus extinctos, & noſtram Italiam antiquis, & ſanctis moribus fuit reſtitutam.

ANNO-

Digitized by Google

ANNOTATIONES.

Non immeritò sanè Consuetudo altera natura passim audit, magna enim & admiranda est illius potestas, afficit quippe non solùm corpus, sed etiam animum. Satis notum illud Hippocratis de Cibis deterioribus, sed consuetis qui minùs ladant quàm meliores, stomachi enim fermentum, cùm magna ex parte fiat ex reliquiis assumptorum, promptiùs dissolvit consuetos cibos, uti videmus in Mulieribus, & Virginibus præcipuè, pica & malacia laborantibus, quibus interdum indulgendum est, ut calcem & carbones modicè comedant, ne deliquiis capiantur; sic consueti ad labores, licèt ex natura sua imbecilliores, minùs patiuntur, quàm fortiores, consuescunt enim spiritus animales facilè confluere ad musculos, & partes magis exercitas, uti videmus in Citharedis. Ratione quoque consuetudinis homines boni fiunt mali, & mali boni. Nemo repentè malus, *ajebat Satyricus, sic etiam nemo repentè bonus; faciliùs tamen boni fiunt mali, quàm mali fiant boni, ex vitio corruptæ naturæ nostræ ad malum proclivis; exemplum habemus in iis, qui religiosum aliquem cœtum fuerint ingressi, nam licèt ad annum ferè integrum, obedientiæ, vitæ sobrietati assueverint, si fortè institutum illud profiteri nolint, & ad secularem vitam redeant, ubi semel vestem exuerint, quamprimùm pristinos mores induunt. Neque solùm homines afficit consuetudo, sed etiam bruta, & plantas ipsas, nostris enim temporibus modus inventus est, quo Plantæ nobis obsequi, & fructus præcoces edere cogantur, veluti in Pyris, quæ antea in arbores proceras crescere solebant, pumiliones factæ quàm citissimè cultoribus poma reddant, imò porrigant, eleganter propterea Virgilius dixit se assiduitate culturæ, coëgisse* ut quamvis avido parerent arva colono. *Tantùm pollet omnibus in rebus consuetudo. Galenus in comment. Aphor. 50. primæ sectionis mentionem habet sui Libri de Consuetudinibus, sed hic Liber est inter ea quæ desiderantur. Legendus Gaspar A Reies qu. 93. Camp. Elis. qui rara exempla de vi consuetudinis refert. Rectè igitur Nobilissimus Scriptor à vi consuetudinis Opus suum exorsus est ad Vitam sobriam incoandam & assequendam.*

Ut ego veniam ad id, de quo statui tractare. Dico crapulam esse rem perniciosam, quia vitam sobriam extinxit, & plurimùm sibi subjecit. Et quamvis omnes norint crapulam procedere è vitio

Digitized by Google

LUDOVICI CORNELII VENETI TRACTATUS DE VITÆ SOBRIÆ COMMODIS.

CErtum eſt uſum in hominibus ſucceſſu temporis verti in naturam, ita ut illos quodammodò cogat ad ea uſurpanda, quibus conſueverunt, ſive bona ea ſint, ſive mala. Pari modo in multis rebus videmus uſum conſuetum habere plus virium quàm orationem. Neque id negari poteſt. Imò crebrò cernimus, eum qui probus eſt conſuetudine, improbi ex probo fieri improbum. Et ſicut bona conſuetudo facilè convertitur in pravam, ita è contrario prava ſubinde reducitur ad bonam. Nam is qui ex probo conſuetudine pravi factus eſt pravus, is conſuetudine viri probi rurſus redit ad probitatem priſtinam. Et hoc totum procedit ex vi uſus, & conſuetudinis, quæ revera eſt magna.

Quæ cùm mecum ipſe perpenderem, animadverti ex vi uſus in noſtram Italiam non ita pridem, imò ævo meo, tres malos mores invectos. Primus eſt adulatio, & aulicæ ceremoniæ. Secundus, vivere juxta ſenſum, & doctrinam Lutheranam: quæ ratio vivendi ab aliquibus immeritò defenditur conſuetudine. Tertius crapula. Hæc tria vitia, vel potiùs crudelia vitæ humanæ monſtra, noſtris temporibus ſuſtulerunt è vita civili ſinceritatem, ab animo religionem, & à corpore ſanitatem. Quamobrem ſtatui tractare de ultimo, & oſtendere eſſe abuſum; ut ſi fieri poſſit tollatur. Quòd ad opinionem Lutheranam, & adulationem attinet, brevi præclarum aliquod ingenium laborem ſumet, ea refutandi, ſicque ſpero ante mortem me viſurum hos tres abuſus extinctos, & noſtram Italiam antiquis, & ſanctis moribus fuit reſtitutam.

ANNO-

Digitized by Google

ANNOTATIONES.

Non immeritò sanè Consuetudo altera natura passim audit, magna enim & admiranda est illius potestas, afficit quippe non solùm corpus, sed etiam animum. Satis notum illud Hippocratis de Cibis deterioribus, sed consuetis qui minùs ladant quàm meliores, stomachi enim fermentum, cùm magna ex parte fiat ex reliquiis assumptorum, promptiùs dissolvit consuetos cibos, uti videmus in Mulieribus, & Virginibus præcipuè, pica & malacia laborantibus, quibus interdum indulgendum est, ut calcem & carbones modicè comedant, ne deliquiis capiantur; sic consueti ad labores, licèt ex natura sua imbecilliores, minùs patiuntur, quàm fortiores, consuescunt enim spiritus animales facilè confluere ad musculos, & partes magis exercitas, uti videmus in Citharedis. Ratione quoque consuetudinis homines boni fiunt mali, & mali boni. Nemo repentè malus, *ajebat Satyricus, sic etiam nemo repentè bonus; faciliùs tamen boni fiunt mali, quàm mali fiant boni, ex vitio corruptæ naturæ nostræ ad malum proclivis; exemplum habemus in iis, qui religiosum aliquem cœtum fuerint ingressi, nam licèt ad annum ferè integrum, obedientiæ, vitæ sobrietati assueverint, si fortè institutum illud profiteri nolint, & ad secularem vitam redeant, ubi semel vestem exuerint, quamprimùm pristinos mores induunt. Neque solùm homines afficit consuetudo, sed etiam bruta, & plantas ipsas, nostris enim temporibus modus inventus est, quo Plantæ nobis obsequi, & fructus præcoces edere coguntur, veluti in Pyris, quæ antea in arbores proceras crescere solebant, pumiliones factæ quàm citissimè cultoribus poma reddant, imò porrigant, eleganter propterea Virgilius dixit se assiduitate culturæ, coëgisse* ut quamvis avido parerent arva colono. *Tantùm pollet omnibus in rebus consuetudo. Galenus in comment. Aphor. 50. primæ sectionis mentionem habet sui Libri de Consuetudinibus, sed hic Liber est inter ea quæ desiderantur. Legendus Gaspar à Reies qu. 93. Camp. Elis. qui rara exempla de vi consuetudinis refert. Rectè igitur Nobilissimus Scriptor à vi consuetudinis Opus suum exorsus est ad Vitam sobriam incoandam & assequendam.*

Ut ego veniam ad id, de quo statui tractare. Dico crapulam esse rem perniciosam, quia vitam sobriam extinxit, & plurimùm sibi subjecit. Et quamvis omnes norint crapulam procedere è vitio

Digitized by Google

gulæ, & vitam ſobriam à virtute temperantiæ, nihilominùs crapula habetur res liberalis & honorabilis; vita ſobria res ſordida, & contemptu digna. Hoc totum procedit ex vi conſuetudinis, quam ſenſus & appetitus ſenſualis introduxerunt, qui ita ineſcarunt, & inebriarunt homines, ut relicta bona via, ſe converterint ad ſectandam pravam, quæ illos latenter conducit ad peregrinas, & lethiferas infirmitates, & præmaturam ſenectutem, cùm priuſquam quadrageſimum ætatis annum attingant, penè ſint decrepiti. Oppoſitum, vita ſobria, priuſquam eſſet hinc ab acta, præſtabat, conſervando homines in proſpera valetudine, etiam anno ætatis octuageſimo.

O miſeram, & infelicem Italiam! non advertis crapulam quotannis tibi plures eripere perſonas, quàm poſſet è medio tollere, vel tempus graviſſimæ peſtis, vel multi armorum conflictus? Quid dicam de tuis conviviis verè inhoneſtis, quæ jam paſſim in uſu, quæ adeò ſunt grandia, & intolerabilia, ut menſæ ſatis capaces fieri nequeant, propter infinitam ciborum multitudinem, qui imponuntur; ita ut opus ſit lances alias aliis in cumulum imponere? Quis poſſet vivere in tantis exceſſibus, & vitæ humanæ infeſtis venenis? Per amorem Dei ponatur in iſtis modus, quia certus ſum Majeſtati Divinæ ea maximè diſplicere. Abigatur iſta nova Mors, illa noſtris majoribus inaudita peſtis, ne tanta damna animis corporibuſque inferat. Sic ut publica auctoritate fiunt proviſiones annonæ ſalubris, ita & in uſu moderatio præſcribatur, quæ valetudini civium ſit conſentanea. Nec deſunt crapulæ exterminandæ etiam privata remedia, quibus quilibet apud ſe uti poterit; nimirum ſi vivat ſecundum naturæ ſimplicitatem, quæ paucis eſt contenta, teneatque medium ſanctæ temperantiæ ex rationis præſcripto, & aſſueſcat non comedere ampliùs, quàm vitæ neceſſitas poſtulet, certò ſibi perſuadens, illud ampliùs infirmitatem eſſe, & mortem. Cogitet voluptatem palati momentaneam, ſed noxam quam infert corpori, & moleſtiam diuturnam, eamque tandem ipſum corpus unà cum anima perimere. Vidi ego multos ex meis amicis præſtantiſſimi ingenii, & nobilis naturæ, florenti ætate abreptos iſta peſte intemperantiæ; qui ſi viverent, eſſent & Mundo ornamento, & multis mortalibus ſolatio. Itaque ut tantis damnis

Digitized by Google

nis occuram inpoſterum, ſtatui hoc brevi diſcurſu patefacere, intemperantiam eſſe abuſum, qui facilè poſſit tolli, vita ſobria in ejus locum introducta. Quod eò libentiùs faciam, quòd multi juvenes ingenio præſtantes me ad hoc obſtrinxerunt.

ANNOTATIONES.

Crapula vitium quod ſemper damnabitur, & ſemper retinebitur, non abs re peſti ſimilis, imò verè ipſa peſtilentia truculentior ab Operis Autore dicitur, utpote quæ latius vagetur, & magnam hominum partem ad interitum deducat. Quod verò magis dolendum non in vulgares homines, ſed in Nobiles Viros diritatem ſuam exercet voluptuoſa hæc peſtis; neque enim in ruſticanæ gentis mapalia, neque artificum tabernas, ſed in magnificas Ædes Regumque Turres pedem immittit. Crapula populariter quidem magna intemperantia in victu, tam in eſculentis, quàm potulentis rebus audit, propriè tamen accipitur pro ebrietate ex vino, ut patet ex Aphoriſmo 5. 5. ſect. ubi Hippocrates ſcripſit quòd, qui repentè Ebrii obmuteſcunt convulſi moriantur niſi febre corripiantur, aut ubi ad horam deveniant, quæ ſolvuntur crapulæ, vocem recuperant, quæ de re legendus Galenus in commento; hinc Medici medicamenta acrepala excogitarunt, quæ ut ex Joanne Gorræo in Definitionibus Medicis, ea ſunt quæ ebrietatem fieri vetant, vel jam factam diſcutiant, & alio nomine amethiſta appellantur; inter amethiſta, quæ ebrietatem arceant, vel jam factam diſcutiant, laudatus Gorræus recenſet abſinthii potum ante cibum, item mirthi flores, mirhæ, & rutæ, tritorum ex aqua, poſt Epulas verò braſſicam, lactucam, ſicuti etiam floris amethiſti herbæ odor, corona è croco, vel ex ramulis ajugæ, & multa, quæ vapores excutiunt ac diſſipant, hoc idem præſtare geminam amethiſtum, & temulentiæ adverſari ajunt. Curioſum eſt quod refert Plutarchus Quæſtionum Convivalium Lib. p. c. 6. de Medico quodam qui apud Druſum Tiberii Cæſaris filium omnes laceſſebat poculis, ac ne tentaretur crapula, quinas vel ſenas amygdalas amaras præſumebat, verum detectus, cum prohiberetur, & obſervaretur, ne tantulum quidem vino reſiſtebat. Etmul. in Schrod. & Morellum de compoſ. medic. p. 313. pillulas aleophangines commendat ad præſervandum ab ebrietate ubi neceſſe eſt, ut benè potemus, *ut ipſe ait, quod forſan præſtabunt ob inſignem amarorem,*

Digitized by Google

quem habent, non malè autem doctiſſimus Scriptor poſt laudatas pillulas ſubdidit, ubi neceſſe eſt ut benè potemus, cum enim quis ad ſympoſium invitatus acceſſerit, ſympoſii legibus ſe adſtringit, ac illi neceſſe eſt liberalius, quàm ut ſolet potare, animum exhilarando, ſobrietas enim in conviviis ſemper ſuſpecta eſſe conſuevit; cum enim Liberi Patris ſacra celebrantibus mos ſit quæ operta ſunt recludere, & libere loqui, qui circumſpectè potant, nec mero ſe proluunt, cæteris odio eſſe ſolent, hinc Adagium illud manavit, Odi memorem compotorem, *& dictum illud, aut bibat, aut abeat. Sic eleganter Martialis jocatus eſt in quendam nomine Procillum, hic enim cum apud Poëtam cænaſſet, & ambo ad bibendum ſe invitaſſent, Martialis eum vocavit poſtridiè ad cœnam, Procillus invitationis memor, Martialis domum die ſequenti cœnaturus adiit, aſt ille jocando, vulgari dicto* Odi memorem compotorem *Procillum incœnatum dimiſit.*

Heſterna tibi nocte dixeramus
Quincunces puto poſt decem peractos:
Cœnares hodie Procille mecum.
Tu factam tibi rem ſtatim putaſti,
Et non ſobria verba ſubnotaſti.
Exemplo nimium periculoſo
Μισῶ μνάμονα συμπότην Πρωχιλλε.

Num verò Medicamenta, quæ acrepala vocant, id præſtent quod pollicentur, mihi compertum non eſt; id unum tamen ſcio, quòd etiamſi ab ebrietate præſervandi, ſeu illam diſcutiendi vim habeant, ſemper tamen noxia futura, ut quæ prohibeant, ne vinum epotum mala quæ intulit diſcutiat, nam ut dici ſolet, vinum eas quas facit diſpoſitiones ſanat.

Cùm enim viderint parentes ſuos ætate florenti extinctos, & me in ætate 81. annorum adeò ſanum, & valentem, inceſſit illis deſiderium eodem perveniendi, meque rogarunt, ut modum, quem ea in re tenui, aperirem. Itaque ut illorum honeſto deſiderio faciam ſatis, & ſimul alios multos, qui hoc expendere volent, juvem, declarabo cauſas, quæ me compulerunt intemperantiam deſerere, & vitam ſobriam capeſcere, narrando modum, quem ea in re ſecutus ſum, & quodnam bonus iſte uſus, in me ſit operatus.

Digitized by Google

tus. Hinc clarè cognoſcetur, quàm facilè ſit vitium intemperantiæ ſuperare. Adjungam in fine, quantos fructus ex vita ſobria capiamus.

ANNOTATIONES.

Rectè quidem ac ſapienter Senectutem vitæ meliorem partem appellat, tùm in ea ætate homines corporeis illecebris minus infeſti, prudentiam cæteraſque virtutes exercere valeant. Seneca Epiſtola 59. ait dubitari poſſe, an ſenectus fæx vitæ ſit, an liquidiſſimum, & puriſſimum quiddam, ego autem problema iſtud ſic ſolvi poſſe crediderim, fæcem vitæ eſſe ſenectam in iis, qui Bacco, & Veneri indulſerint aliiſque deliciis; purum autem & ſincerum eſſe quiddam, in iis qui in juventute, & virili ætate frugaliſſimi vixerint. Philoſophus quidam centeſimum annum agens dolebat, quòd tunc temporis mori deberet, poſtquam didiciſſet quomodo eſſet vivendum. Corporis atque animi vires eodem tempore vigere non poſſunt; non enim efflorescit virtus animi, niſi vis corporis defloreſcat, *ajebat Plato, ac Heraclitidictum erat Lux ſicca anima ſapientiſſima. Senes etenim mole corporea minus preſſi aptiores ſunt ad ſublimiora contemplanda, hinc manavit illud, facta juvenum, conſilia ſenum. Sic Agamemnon dicere ſolebat, quòd ſi decem homines Neſtori ſimiles habuiſſet, ſe brevi Troja potitum fuiſſe. Non deſunt exempla Scriptorum, qui in ultimo ſenio egregia ſcripta ediderint, uti Sophocles, qui Oedipum ſuum recitando Theatri plauſum promeruit, & filiorum calumniam dilnit; ſic Cicero jam ſenex Librum de Senectute edidit. M. Varro quoque de Re Ruſtica ſcripſit 80. annum agens. Octavius Ferrarius olim in Patavino Lyceo Eloquentiæ Profeſſor jam ſeptuagenarius Opera varia conſcripſit; atque elegantiſſimam Orationem de Bono Senectutis habuit. Rectè igitur Nobiliſſimus Scriptor noſter Senectutem potiorem fructum humanæ vitæ dixit, homo enim cupiditatibus ſolutus, atque expertus quantum ſit in rebus inane, cæterorum, inter tempeſtates & procellas luctantium calamitates, tanquam in portu reſpicit. Talem verò ſenectam, quæ prægreſſis ætatibus cum vitæ ſobrietate exactis ſucceſſerit, verum & potiorem vitæ humanæ fructum eſſe, rationes quoque Medicæ palam faciunt, etenim in hujuſmodi ætate ſanguinis & aliorum fluidorum in Orbem motus placidus eſt & compoſitus, ubi in Juventute turbulentus eſt, & inæqualis,*

bilis.

Digitized by Google

bilis ferocia ab humore melancholico, qui in hac ætate prævalet compescitur, unde est quòd melancholici dicantur ingenioſi, totius enim corporis temperamentum ad ſiccitatem vergit, ſicque anima rationalis, ab humorum mole minus preſſa, ad operationes ſuas obeundas promptior eſt.

Dico ergo, infirmitates, quæ non ſolùm initia in me dederant, ſed etiam magnos progreſſus fecerant, cauſam mihi præbuiſſe relinquendæ intemperantiæ, cui multum eram addictus. Per hanc enim, & pravitatem mei temperamenti (cùm ſtomachus mihi eſſet frigidiſſimus, & humidiſſimus) incideram in varios morbos, nempè in dolorem ſtomachi, & ſæpè lateris, initiaque podagræ, cum una febricula ferè continua, & ſiti perpetua. Ex hac peſſima diſpoſitione non aliud mihi reſtabat expectandum, quàm ut poſt multas vitæ moleſtias, ac dolores finem acciperem per mortem: cùm tamen vita mea tantùm per naturam adhuc abeſſet à termino, quantùm per intemperantiam, ei erat propinqua. Cùm igitur hiſce modis affectus eſſem, ab anno trigeſimo quinto uſque ad quadrageſimum ætatis meæ, adhibitis, & tentatis omnibus remediis abſque fructu, dixerunt Medici, unam adhuc meis malis ſupereſſe medicinam, ſi velim ea conſtanter uti, & patienter continuare, nempe vitam ſobriam, & ordinatam, hanc habere maximam vim ad ſanitatem recuperandam, & conſervandam, ſicut ei contraria maximam vim habet, ad eam labefactandam, & extinguendam; ut ego jam experientia didiceram. Illa enim homines pravæ complexionis, & ætate decrepitos conſervat ſanos, hæc etiam ætate florentes, & perfectiſſimæ complexionis proſternit, & longiſſimo tempore in morbis detinet. Quod etiam ipſa ratio convinçit. Nam contrariæ cauſæ, contrarias habent operationes & effectus: vitia naturæ ſæpè arte emendari, terraſque ſteriles & malignas mangonio agriculturæ reddi fertiles, & fructiferas. Addebant niſi tali remedio tunc uterer, intra paucos menſes me eò redactum iri, ut ampliùs juvari nequeam, & poſtea intra paucos alios moriturum. Auditis his rationibus, cùm abhorrerem à morte adeò præmatura; & præmerer aſſiduè morborum doloribus, perſuaſus fui, ex temperantia, & intemperantia neceſſariò ſupradictos

Digitized by Google

dictos contrarios effectus nasci debere, & spe bona vitandæ mortis, & emergendi è doloribus animatus, statui me dedere vitæ ordinatæ.

Itaque accepto ab illis modo, quem deberem tenere, intellexi me non posse comedere, aut bibere nisi è cibis, & vino, quæ vocantur infirmorum, idque in modica quantitate. Idem mihi antea mandarant, sed ego tunc temporis, cùm modo meo vivere vellem, & tales cibos fastidirem non acquiescebam, sed vescebar cibis palato gratis, & cùm sentirem internos ardores, bibebam vina gustui amica, idque magna copia, nec tamen ea de re quidquam Medicis dicebam, ut passim moris est infirmorum. Sed postquam statui sectari temperantiam, & rationis ductum, & viderem non esse rem difficilem, sed proprium, & debitum hominis officium, ita me addixi huic vivendi rationi, ut nunquam à recto tramite deflecterem. Quod cùm facerem, paucos intra dies cœpi cognoscere, tali modo me plurimùm juvari, cùmque continuando, intra spatium temporis minùs anno (& si videri queat alicui incredibile) fui ab omnibus meis infirmitatibus prorsus immunis, & liber.

ANNOTATIONES.

Ingenua sanè confessione, ut solent magni Viri, Nobilissimus Scriptor errores suos, & difficultatem exponit, in deliberatione transitus à vita lauta, & opipara ad frugalem, & sobriam, non secus ac olim D. Augustinus, in Libro suarum Confessionum animi anxietatem quam passus est, ab erroribus mentis quibus involutum se agnoscebat ad veram Religionem, transeundo. Medicorum itaque consiliis, qui Cornelio suadebant nullam aliam spem à morte evadendi supereſſe, nisi totum sobrietati, ac continentiæ se dederet, auscultans, paucorum dierum spatio expertus est, quanta vis esset in victus moderamine, ut unius anni decursu, se cum sanitate in gratiam redisse cognoverit; ubi enim antea stomachi imbecillitate, renum passione, lenta febre, & Podagra laboraret, integer, sanus factus est. Quid possit in arthriticis fluxionibus partitæ vitæ, & à vino abstinentia multa apud Scriptores prostant exempla; unum sufficiat referre quod legitur apud Casp. A Reies in Campo Elysio Jucundarum Quæstionum quæst. 88. & Drexellium in Gymnasio patien-

tiæ, exemplum eſt Franciſci Pechii Viri illuſtris qui 19. annorum ſpatio ſolo pane & aquæ potu ab arthritide à qua malè plectebatur liberatus eſt. Miſeranda quidem, ſed curioſa, & ſcitu digna eſt hujuſmodi hiſtoria, quæ apud laudatos Autores fusè deſcribitur. Vir iſte nobilis italus quinquagenarius, dum iter ageret, à Marchione quodam, cui magno odio erat, per inſidias captus eſt, & in carcerem fœdum & putidum detruſus eſt, cuſtodia & cura ſervo comiſſa, ea lege, ut ſingulis diebus, nil aliud captivo ſuppediteret, quàm fruſtulum panis; & aquæ pauxillum, in hunc finem, ut non moveretur, ſed ſolùm, ut ſe quotidie mori perſentiret, hoc victu in eo carcere detentus eſt, uſque ad 19. annos, quo tempore Arce illa à Gallis capta, repertus eſt Vir ille in eo carcere incluſus, promiſſa barba ad pectus, laceris veſtibus, ut larvæ potiùs, quàm hominis ſpeciem referret; eductus itaque tanquam à ſepulchro & libertati eſt reſtitutus, ſed ſanus & à podagra omninò immunis, ad patriam rediit, ubi omnibus qui illum noverant magnæ admirationi fuit, dum illum ſpectarent gladio accinctum, ab arthritide integrum & ſanum, cùm antea vix baculo poſſet incedere. Tam grande beneficium à victus ſobrietate, licet coacta, retulit Franciſcus Pechius. Rationibus ergo, & exemplis ſatis patet quanta commendatione digna ſit vita ſobria, quare mirari ſubeſt, quomodo Spero Speronius Auctori noſtro Epiſtolam ſcripſerit, in qua variis argumentis, ingenioſis tamen, vitam hanc ſobriam improbare contendit.

Sanus effectus cœpi, conſiderare vim temperantiæ, & ita mecum reputare: ſi temperantia tantas habuit vires, ut tanta mea mala profligaret, & ſanitatem adduceret; multò magis vim habebit, ut mihi ſanitatem conſervet; & pravam meam complexionem juvet, & debilem ſtomachum corroboret. Quapropter diligentiſſimè cœpi inveſtigare, qui cibi propoſito meo congruerent, qui adverſarentur, & ſtatui experiri, ſi illi qui guſtui placeant, mihi commodum, an noxam adferrent; & an proverbium illud quo homines gulæ dediti, ſe tueri ſolent, *Quod ſapit, nutrit, & juvat*, ſit veritati conſentaneum. Hoc cùm facerem, deprehendi eſſe falſum: nam vina fortia, & frigidiſſima optimè mihi ſapiebant; ſimiliter Melones, & alii fructus, lactuca cruda, piſces, caro porcina, tortullæ, legumina, cibi ex paſta farinæ, & ſimiles; tamen

Digitized by Google

tamen ex his omnibus nocumentum ſenticbam. Itaque experientia fretus, ciborum illa genera, & vina fortia, & potionem frigidam reliqui, aſſumpto vino, quod ſtomacho meo eſſet commodum eaque menſura, quæ facilè poſſet concoqui, idem feci in cibis quod ad qualitatem, & quantitatem attinet; ſimul ita aſſueſcens, ut nunquam appetitu cibi potuſve ſatur à menſa diſcederem, ſed poſſem ampliùs comedere & bibere, ſecutus ea in re dictum commune, *ſe non ſatiare cibis, ſtudium eſſe ſanitatis.*

Hac ratione, ſubmotâ intemperantiâ, me addixi vitæ ſobriæ, & regulatæ, quæ primò in me operata eſt id quod dixi, nimirum, ut intervallo minore quàm unius anni liberatus fuerim omnibus malis, quæ tanto tempore me obſederant, & reddita erant quaſi incurabilia, deinde ut impoſterum non ampliùs quotannis in morbum inciderem, ſicut antea ſolitus eram, cùm ſenſibus, & appetitui obſecundarem. Ab eo itaque tempore liberatus fui, & ſaniſſimus effectus, idque mihi in hanc horam continuavit, eò quòd à ſuſcepta ſobriæ vitæ ratione nunquam diſceſſerim, quæ ſua vi admirabili efficit, ut cibus & potus congrua menſura aſſumptus, vim ſuam corpori relinquat, & ſuperflua ſine difficultate exeant, nullo pravo humore in corpore generato.

Cum hac diæta, ab aliis quibuſdam nocumentis mihi cavi, nimirum à nimio calore, frigore, fatigatione, vigiliis, & ab exceſſu in opere venereo; itemque ab habitatione noxii aëris, à ventis, & ſolis ardore. Et ſi enim in menſura cibi, & potus ratio valetudinis potiſſimùm conſiſtat; tamen illa quoque quæ jam commemorata, ſuam vim habent.

ANNOTATIONES.

Aſſertioni Scriptoris noſtri, qua dictum illud ſatis vulgatum, quod ſapit, nutrit, *falſum eſſe pronunciat, non tam facilè aſſentiri poſſum, ſiquidem etiamſi aliquando id quod guſtui pergratum eſt, ſtomacho noxium deprehendatur, & pro alimonia potiùs pravos humores ſuggerat, id probabiliùs acceptum referri poſſe crediderim intemperantiæ, dum perdifficile eſt, ut in re ſuavi, & jucunda temperantiæ, modus ſervetur, neque ſolùm in ciborum genere, ſed multis aliis in rebus voluptuoſis, ut in aphrodiſiaco negotio, quod* ſi rarum ſit corpus excitat,

Digitized by Google

ſi frequens diſſolvit, *ut ait Celſus, non fruſtra equidem linguæ, & palato tam exquiſitum ſenſum natura indidit, ut mediante guſtu non ſolùm homines, ſed bruta quoque dignoſcerent quæ ſalutaria, quæ noxia. Plantarum virtutes proprias, guſtu, & odore dignoſci poſſe, paſſim tradidit Galenus in Libris de Simpl. Medi. facultatibus. Curioſum eſt quod obſervatur in Bobus, Equis, aliiſque animalibus, nam ſi illorum ori offeratur herbæ faſciculus, in quo aliqua ſit planta ipſis ingrata, ſolo odoratu eam cognoſcunt, atque adverſantur. Sic paſſim videmus, quòd ſi naribus graveolentia offerantur, ſeu quid amarum, aut acre guſtetur, illicò ſtomachus noxam ſentit, & averſionem demonſtrat, inverſis fibris ad nauſeam uſque; hæc tamen intelligenda velim de corporibus ſanis; in ægris enim res jucundæ & ſuaviores in faſtidio ſunt, & deteriora appetuntur, depravatis nempe fermentis partium, & ventriculi, modus itaque ſervandus in iis, quæ guſtui blandiuntur; non ibo tamen inficias, quin quædam ſint, quæ ſenſus guſtum pelliciant, & parùm vel nihil nutriant, ac interdum graviter ladant, qualia ſunt fungi, venenum voluptuoſum, ut illos vocat Plinius, qua integras interdum familias, & tota convivia funeſtarint, ut plurimùm tamen in humanis corporibus, quæ palato ſapiunt lubenter excipit ſtomachus, & ex iis beneficium, atque ſolamen experitur, ut exempli gratia per æſtatem acida, quæ avidè appetuntur, acidum ventriculi, ex bilis prædominio depreſſum exaltant, per hyemem dulcia aromatica, vina meraca idem fermentum multo acore ſaturatum contemperant, & ad dulcedinem quandam deducunt.*

Non ſolùm autem iis qui ſanitati, & longævitati ſtudent, neceſſariam eſſe à ciborum quantitate, & qualitate temperantiam ſed à multis aliis cavendum eſſe, veluti à nimio exercitio, ab inſalubrium locorum habitatione, à ventis, & inſolatu, à quibus cavere homini libero non admodum difficile eſſe ſcribit Auctor noſter. Atulium autem refert in quo loco quis vitæ majorem partem traducat; Beotia olim male audiebat, Croton verè benè, unde manavit Adagium Crotone ſalubrior; *ubi enim aër purus eſt, homines longævi ſunt, aër ſiquidem non ſolùm in cute, ſed intus noſtra viſcera perluſtrat, quare Hippocrates in Libro de Flatibus aërem* autorem, & dominum *appellabat eorum quæ in noſtris corporibus accidunt. Exercitium contrarius habet vires, modicum implet, immodicum extenuat, quod idem de frictione*

ſcripſit

Digitized by Google

ſcripſit Celſus. Ventus nihil aliud eſt, quàm aërei oceani tempeſtas, unde fieri nequit, quin tota humoralis maſſa ſuſque deque agitetur; inſolatio verò æſtivo tempore præſertim capiti, ac univerſo corpori valdè noxia eſt. Obſervatione dignum quod ſcripſit Hippocrates, Æſtate lentè ambulandum, præter quàm ad Solem, *in promptu autem eſt ratio, quia moto ac diverberato aëre, ſolares ſagitta minus ferunt.*

Servavi me quoque quantùm potui immunem ab odio, & melancholia, aliiſque animi perturbationibus, quæ magnam in corpora noſtra vim obtinent. Non tamen ita potui me ab omnibus iſtis ſervare liberum, quin ſubinde in quædam inciderem, ſed ea res mihi ad hoc adminiculo fuit, ut cognoſcerem per experientiam, illa non magnam vim habere, nec magna poſſe damna inferre in corpora, quæ moderatione cibi, & potus benè ſunt diſpoſita, ita ut verè poſſim dicere, eos, qui in duobus iſtis, quæ per os intrant, congruam menſuram ſervaverint, ab aliis exceſſibus parùm nocumenti paſſuros. Confirmat id *Galenus*, cùm ait, omnes alios exceſſus v. g. ſolis ardorem, frigora, ventos, labores, parùm ei nocuiſſe, eò quòd in duobus illis, quæ per os intrant, nimirum in cibo, & potu debitam moderationem ſervaret, ac proinde ab illis incommodis nunquam ægrotaſſe, niſi per unum diem. Id ita ſe habere, per experientiam cognovi, ſicut teſtarī poſſunt multi qui me noverunt. Sæpè enim paſſus frigora, calores, & alia hujuſmodi corporis incommoda, ſæpè animi non modicas vexationes: ſed parùm hæc mihi nocuerunt, cùm tamen aliis, quī temperatè non vivebant, nocuerint plurimùm. Cùm enim frater meus, & alii quidam de mea familia viderent, motam mihi à viris potentibus litem maximi momenti, & metuerent ne cauſa caderem, correpti ſunt humore melancholico, qui in corporibus vitæ inordinatæ ſolet abundare, qui malignitate contracta, ita increvit, ut eis mortem præmaturam attulerit. Ego verò cui res maximè cordi eſſe debebat, nihil paſſus ſum incommodi, eò quòd talis humor, in me non eſſet ſuperfluus, quin imò ut mihi ipſe animum adderem, conabar credere, divina providentia hanc litem mihi excitatam, ut cognoſcerem, quantam vim ſobria vita in corporibus animiſque noſtris habeat; ac tandem me fore victorem;

Digitized by Google

ctorem, ſicut paulò poſt evenit. Nam in fine victoriam retuli magno meo honore, & fructu rei familiaris. Unde percepi maximum gaudium, quod tamen corpori nocumentum inferre non potuit. Ex quibus perſpicuum eſt, neque melancholiam, neque alium animi affectum nocere poſſe corporibus vitæ temperatæ.

ANNOTATIONES.

Quid poſſint in humanis corporibus animi pathemata, qualia ſunt amor, odium, timor, ira, ſpes, impreviſum gaudium, & alia hujuſcemodi, vel ex hoc intelligi poteſt, quòd in vultu hominum ſe prodant, & proprios in promptu habeant colores, qua de re legendus Chambrem in Libro de Paſſionum characteribus. Extant apud Scriptores in hanc rem memoranda hiſtoriæ eorum, qui ex nimio iræ impetu, timore, improviſo gaudio, repentina morte obiere. Inter Philoſophos veteres inventi ſunt, qui apathiam ſibi procurarent; veluti Stoici, atque animum ita firmare ſolebant, ut nihil quæ ex fortuitis caſibus eveniunt, illorum pacem interturbare poſſent, unde Anacharſis, cum in mortario tunderetur, tunſori ſuo dixit, corpus, non animum tundis. *Epicurei, qui voluptatum cupidiſſimi, indolentiæ ſtudebant, quotieſcumque dolore aliquo afficerentur, ut refert Cicero de Finibus Bonorum, hoc unicum habebant ſolamen, dicendo*, dolor ſi magnus, brevis, ſi longus, levis. *Non immeritò damnabat Seneca Democritum omnia irridentem, & Eraclitum, humanas miſerias deflentem*: alienis malis torqueri æterna miſetia eſt, aliorum mala ridere, inhumanitas eſt, *utraque igitur extrema evitanda, mediocritas autem laudanda, neque ſolùm in aliis, ſed in ſe ipſo quoque, ubi quis infortunio aliquo, vel animo, vel corpore afficitur; rectè propterea idem Seneca de Conſolatione ad Polibium protulit*, nam & mala ſua non ſentire, non eſt hominis, & non ferre non eſt Viri. *Moderamen igitur habendum in animi paſſionibus regendis, ne ſanitati officiant, ſeu quàm minimè lædant, rectè propterea ſcribit Autor noſter, iis qui ſobriam vitam agant, non tam graves noxas inferre animi pathemata, uti in iis qui inter delitias & menſas opiparas vitam traducunt, uti in ſe ipſo expertus eſt laudatus Scriptor noſter, licèt non levem vexationem ob lites familiæ ſuæ intentatas paſſus fuiſſet, eidem facto non ſuccubuit, ac illius Fratèr, qui animi mœrore confectus interiit, quale beneficium ſoli vitæ ſobrietati acceptum refert.*

Am-

Digitized by Google

Ampliùs dico etiam contuſiones & lapſus, qui aliis periculum mortis adferre ſolent & graviſſimè afficere, non poſſe niſi modicum nocumentum, & modicum dolorem talibus corporibus adferre. Hoc ita eſſe experientia probavi, cùm eſſem ſeptuagenarius. Cùm enim rheda celeriter procederem, accidit eam everti, & ſic everſam per aliquod ſpacium impetu equorum raptari. Hinc graviter mihi læſum caput & corpus univerſum, & inſuper alterum brachium, & altera tibia ſuis juncturis divulſa. Domum relatus, cùm à Medicis viderer adeò malè mulctatus, concluſerunt me intra triduum eſſe moriturum. Nihilo minùs poſſe in omnem eventum adhiberi duo remedia; ſectionem venæ, & medicamentum evacuans; ut humorum affluxus, & inflammatio, & febris (quæ certiſſimè mox putabatur ſecutura) impediatur. Ego contra, cùm ſcirem vitam meam ordinatam tot annis continuatam, humores corporis mei ita temperaſſe, & diſpenſaſſe, ut non poſſent multùm conturbari, aut confluxum gravem efficere, recuſavi utrumque remedium & ſolùm juſſi ut tibiam & brachium ſuis juncturis reſtituerent, & ſingulas partes congruis oleis ungerent: ſicque abſque alio remedio convalui, nullo alio incommodo, nulla alteratione affectus quæ Medicis inſtar miraculi viſa. Unde concludo, eos qui vitam temperatam colunt, parùm mali ab aliis incommodis ſenſuros.

ANNOTATIONES.

Egregium porrò documentum ad Medicam Praxim ſuggerit caſus, quem Scriptor noſter ſibi accidiſſe refert, dum enim curru veheretur, raptis in fugam Equis, & curru revoluto, annum agens 70. graves capitis percuſſiones, & luxationem in brachio, & uno crurum paſſus eſt, quam ob cauſam phlebotomiam à Medicis imperatam, ſibi noluit adminiſtrari, ac perfectè convaluit. Hac in re non leviter interdum à Medicis peccatur, nam in vulneribus, in caſu ab alto, luxationibus, oſſium fracturis, indiſcriminatim venam ſecari jubent, ita ut piaculum videatur, ſi tale remedium ommiſſum fuerit; ſiquidem ſi tempeſtivè luxatum os fuerit repoſitum, & convenientes ligaturæ factæ fuerint, & Patiens ſanus ſit, ac ad temperantiæ leges degere ſolitus, à prudenti Medico omitti poteſt venæ ſectio; Rectè propterea ſibi conſu-

luit

luit Nobilis Scriptor rejecta ſanguinis miſsione, qui jam ſatis norat in ſuo corpore non adeſſe nec pletoriam, neque cachochimiam, ob prægreſſam vitæ ſobrietatem, quæ in hujuſmodi caſibus utramque paginam abſolvit. Multùm autem refert, num qui ab aliquo externo caſu laeditur, uti ex vulnere, caſu ab alto, articulorum luxationibus & hujuſmodi accidentibus ſit perfectè ſanus, ſive pravis humoribus ſcateat, fit enim perſæpè, ut ex parvo vulnere, quis moriatur, alius ex magno convaleſcat, quod non niſi referendum ad malum apparatum latentem in primo caſu, & in ſecundo ad bonam humorum conſtitutionem. Aureus locus eſt Hippocratis in 5. Epidemiorum. Pulchra Nerei filia, à mulierçula amica ludente, lata manu percuſſa eſt in ſinciput, & tunc quidem vertigine capta eſt, & ſine ſpiritu erat, & cùm domum veniſſet, ſtatim febris ardens corripiebat, & caput dolebat, & rubor circa faciem erat, nona mortua eſt; *legendus Valleſius in commento. De iis, qui ex levi vulnere ſeu contuſione moriuntur, Hippocrates hæc ſcripſit verba in Libro de Cap. Vuln.* His mors non contingit ſecundum juſtitiam, etiam ſi contingat, *hoc eſt, non ratione vulneris, ſed pravi apparatus pereunt, neque tanquam homicidæ culpandi ſunt qui tale vulnus inflixerint, conſulendus hac in re Paulus Zachias in quæſt. Medico-Legal.*

Sed & hoc quoque per experientiam cognovi, ordinatæ vitæ regulam diu obſervatam, non ſine graviſſimo incommodo violari. Quatuor jam anni ſunt (accidit enim cùm ſeptuagintaocto eſſem annorum) cùm Medicorum conſilio, & meorum importunitate aſſidua inductus ſum, ut aliquid menſuræ conſuetæ adjicerem. Varias rationes adferebant: ſenilem ætatem non poſſe tam modico cibo & potu ſuſtentari; neque ſolùm dandam operam, ut natura utcumque ſuſtentetur, ſed etiam robur & vigorem habeat, idque niſi per cibum, & potum fieri poſſe. Ego contra, naturam paucis eſſe contentam, me tot annis modica illa menſura ſanum perſeveraſſe: hanc conſuetudinem mihi verſam in naturam: rationi conſonum eſſe, ut creſcentibus annis, & viribus ſenſim decreſcentibus, cibi potuſque menſura minuatur potiùs, quàm augeatur; ut patiens ſit proportionatum agenti: ſtomachi vim ſenſim fieri imbecilliorem. Huc pertinere duo proverbia apud Italos uſitata. Alterum

Digitized by Google

terum *Qui multùm vult comedere, comedat parùm*: nimirum quia parùm comedendo protrahit vitam. Alterum, plus juvat cibus, qui ſupereſt comedenti, quàm qui ab illo comeſtus. Ubi inſinuatur nocumentum immoderati cibi aſſumpti majus eſſe, quàm ſit commodum ex moderato. Verùm hæc omnia, illis aſſiduè urgentibus, me tueri non potuerunt.

ANNOTATIONES.

Exactam victus rationem in ſtatu morboſo religiosè obſervandam, ego quidem exiſtimo, ac præſertim in acutis, ut ex paucarum unciarum adjectione, vel detractione, ingentia mala ſuſcipi poſſint, in ſtatu quoque neutro, cùm quis eſt inter morbum & ſanitatem, veluti in æquilibrio, facilè eſt ut ex liberiari victu ſublato æquilibrio, decidat in morbum. In ſtatu ſanitatis, tam rigidas leges ſervandas, durum, & aſperum videtur, nec ad Reipublicæ bonum ſatis conveniens; detur hoc iis, qui ſenium attigerint, jam emeritis, & rude donatis, poſtquam ad publicum bonum vitam meliorem exegerint, at juvenes, & Viros præſertim Nobiles, commoda ſanitate gaudentes, tam arctis vivendi legibus adſtringere velle, æquum non eſt. Quomodo enim quis militiæ operam dare poterit, ſeu in legationibus longa itinera capeſcere, quomodo in Patria variis fungi muneribus, quomodò Medicus quotidianæ ægrorum viſitationi addictus, quomodo Juris Peritus, qui profeſſionem cui ſe addixit exercatur, ad galli cantum, conſultor ubi oſtia pulſat, *tam ordinatè, & ad libellam cibos captare poterunt, ut vires reficiant, rectè igitur mihnuit Celſus*, Qui ſanus & ſuæ ſpontis eſt, nullis ſe debet obligare legibus, *largiamur itaque è morbo evaleſcentibus, eoque magis iis, qui ex acuto morbo decumbunt, hujuſmodi cautionibus exhibendum cibum, ac tempeſtivè in pondere, numero, & menſura, ut dici ſolet, non ita verò in ſanis corporibus. Elegans hiſtoria extat in hanc rem notatu digna, 3. in primo Epid.* Filia Philonis intempeſtivè cœnavit, mortua eſt. *Notatu dignum eſt, quod in curatione vulnerum obſervant chirurgi, qui cùm accedunt ad vulneris curationem, ex largiori copia puris manantis ex vulnere, facilè divinant, vulneratum à præſcripta victus ratione aberaſſe.*

Itaque ne viderer obſtinatior, & ut amicis gratificarer, ceſſi tandem, & permiſi menſuram cibi augeri, ſed duabus dum-

Digitized by Google

taxat unciis. Cùm enim antea menſura cibi diurni totius, nimirum panis, vitelli ovi, carnis & ferculi, eſſet unciarum duodecim exactè penſata, auxi adjectis duabus unciis ad quatuordecim; menſuram potus, quæ unciarum erat quatuordecim auxi ad ſexdecim, duabus ſimiliter unciis adjectis. Hoc augmentum poſt decem dies, ita in me cœpit operari, ut ex læto & alacri factus ſim melancholicus, & cholericus, adeò ut omnia mihi eſſent moleſta, nec ſcirem quid dicerem, aut facerem. Duodecimo die invaſit me dolor lateris, qui 22. horas duravit, deinde ſupervenit febris graviſſima, quæ 35. dies & totidem noctes continuavit: etſi poſt quintum decimum diem ſemper minor evaſerit. Accedebat, quòd interea temporis, non poſſem capere ſomnum, vel ad unius horæ quadrantem, unde omnes judicabant me moriturum. Nihilominus (Dei gratia) me curavi ſola regula illa vivendi, etſi jam eſſem annorum 78. & hyems eſſet, auraque frigidiſſima, & corpus extrema macie confectum. Mihique certum eſt, nihil aliud; poſt Deum, me à morte liberaſſe, quàm exactam illam vitæ regulam tot annis à me continuatam, quo tempore univerſo nihil mali ſenſi, niſi ſubinde aliquam indiſpoſitionem unius aut alterius diei. Tot enim annorum temperantia, conſumptis pravis humoribus, non permiſerat alios malignos ſubnaſci, neque probos corrumpi, aut malignam qualitatem contrahere, ſicut in ſenum corporibus, qui abſque hujuſmodi regula vivunt, evenire ſolet. Nulla in humoribus corporis mei ſenilis malignitas, quæ mortales occidere ſolet. Nova autem illa ex nova inordinatione, de qua dixi, introducta, vim non habuit (etſi malum eſſet graviſſimum) ad me occidendum.

Ex his clarè perſpici poteſt, quanta ſit vis recti ordinis, & inordinationis, temperantiæ inquam & intemperantiæ: quarum illa tot annos me ſanum præſtitit, hæc etſi exiguus fuerit exceſſus, paucis diebus ita proſtravit. Si mundus ordine conſtat, ſi vita noſtra corporalis pendet ab harmonia & proportione humorum, ac elementorum, mirum non eſt, ſi ordine certa regula debeat conſervari, & inordinatione lædi, ac deſtrui. Ordo diſciplinas reddit faciliores, exercitum efficit victorem; regna, civitates, & familias in pace retinet, & confirmat. Unde concludo, vitam ordinatam eſſe

Digitized by Googl

esse certissimam rationem, & fundamentum vitæ sanæ, & longævæ, ac veram, & solam medicinam morborum plurimorum. Neque id quispiam negare potest, qui rem attentiùs inspexerit. Hinc Medicus cùm infirmum visitat, hanc ei primam medicinam præscribit, ut certa mensura cibum potumque sumat, eandem commendat jam curato, si sanitatem retinere desiderat. Neque dubitandum est, quin à morbis imposterum liber foret, si talem vitæ rationem teneret: quia omnes illas morborum causas resecaret, & ita nec Medicis, nec medicamentis ei opus foret.

ANNOTATIONES.

Rectè quidem ratiocinatur laudatissimus Scriptor, quòd sicuti ordine, & justo victus regimine relicto, sanitas pessum it, ita eodem restituto, salus pristina recuperetur, ut per eandem viam sit retrocedendum, unde quis aberrarat. Temperamentum nostri corporis nil aliud esse, quàm humorum, licet variæ naturæ consonantium & moderationem, satis liquet, imò animam hominis nil aliud esse, quàm harmoniam veluti quandam, opinio fuit Galeni. Sanitatem concordiam esse animæ cum corpore scripsit Plato, ita ut inter hæc duo adsit proportio quædam, nam si animus nimis excellens sit & vivax in corpore tenui, illud concutiat, & languoribus impleat, si verò corporis vires animum superent, illum obruant, ac torpentem reddant. De admiranda, & harmonica proportione partium humani corporis, ut etiam in iis partibus, quæ pudenda dicuntur, atque ideò velantur, non minus sit decoris, quàm utilitatis, multa scitu digna habentur apud Lactantium Firmianum, Cassiodorum. Quidnam autem erat illud, quod tantopere admirabantur Sculptores in statua illa Policleti, quæ Canon, & Regula vocata est, quàm partium humani corporis harmonia quædam, & commensuratio? Longè verò majorem esse pulchritudinem partium internarum, scripsit Divus Augustinus De Civitate Dei Libro 22. Si numeri, quibus coaptatio, quæ harmonia græcè dicitur, noti esse possent, in interioribus quoque visceribus, quæ nullum ostentant decus, ita delectaret pulchritudo rationis, ut omni formæ apparenti, quæ oculis placet, ipsius mentis, quæ oculis utitur, præferretur arbitrio; *pulchritudinis autem tum externarum, tam internarum partium conservatrix unica est nunquam satis laudanda sobrietas.*

Digitized by Google

Imò ſi animum ad ea quæ oportet, attendere velit, ſe ipſe Medicum efficiet, & quidem perfectiſſimum. Nam re vera homo non poteſt eſſe aliis perfectus Medicus, ſed tantùm ſibi ſoli. Cujus rei hæc eſt ratio. Quivis enim diverſis experientiis poteſt cognoſcere naturæ ſuæ conditionem, ſuaſque occultas proprietates: qualis cibus, & potus, & quæ menſura naturæ congruat. Hæc tamen non ita poſſunt cognoſci in aliis: quia opus longa experientia, & obſervatione exactiſſima, quam circa alios non facilè habere poſſumus; præſertim cùm major ſit diverſitas temperamentorum, quàm vultuum. Quis credat, vinum vetus nocere meo ſtomacho, & novum juvare? me pipere minus incaleſcere, quàm cinnamomo? Quis Medicorum has duas occultas proprietates mihi indicare potuiſſet, ſi ego longa experientia vix tandem, eas deprehendere potui? Itaque alter alteri non poteſt eſſe perfectus Medicus. Unde cùm homo non habeat meliorem ſe ipſo Medicum, nec melius medicamentum, quàm ſobriam vitam, perſpicuum eſt hanc omninò amplectendam.

ANNOTATIONES.

Nullum adhuc repertum fuiſſe Medicum perfectum, nec ſpem eſſe, quod poſthac reperiri poſſit, licet aſſerere. Hippocrates ipſe in Ep. ad Demo. ingenuè ſcripſit, ſe licet ſenem Medicinæ finem non attigiſſe. Galenus in 3. Methodi hujus rei cauſam attigit, quæ alia non eſt, quàm quòd impoſſibile ſit poſſe Medicum, cujuſque hominis naturam, & proprietates habere perſpectas; ego enim ſi cujuſque privati naturam explorare ad unguem ſcirem, utique qualem fuiſſe Æſculapium monte concipio, talem me eſſe putarem. *Quotus enim quiſque eſt, qui licet peritus, & præſertim ex iis, quos Poliatros vocant, continuæ Praxi addictós, qui poſſit ægri cujuſque, interdum etiam antea non viſi, naturam, & proprietates habere cognitas? Rectè propterea Celſus in Præ. ajebat utiliorem eſſe Medicum familiarem, quàm extraneum. Ex hac naturarum diverſitate non malè infert Operis Auctor, neminem perfectiorem eſſe Medicum aliorum, quàm ſui ipſius, ut qui longa experientia, & uſu rerum cognoverit quid ſibi proſit, quid noceat. Sic Tiberius Nero Tacito referente 6. Annalium eludere ſolebat Medicorum artes, & eos, qui poſt 30. annum non internoſcebant corpori ſuo utilia. Memorat porrò par-*

Digitized by Google

particularem quandam in ſeipſo idioſincraſiam, nempè quòd vinum vetus exacto anno ſibi valdè noxium eſſe, & recens pernile. Victus itaque ratio ritè inſtituta, tum in ſtatu ægro, tum ſano utramque paginam abſolvet, Curatricis, & Præſervatricis Medicinæ vices ſubeundo; neque alio remedio, quàm exactiſſima vivendi norma uſum ſuiſſe crediderim Aſclepiadem Pruſienſem ad corporis firmitudinem adeò integram uſque ad extremum ſenium ſervandam, ſponſione facta cum fortuna, ne Medicus crederetur, ſi unquam invalidus ullo modo fuiſſet ipſe, *ut ait Plinius Libro 7. Cap. 37.; qui, ut idem Plinius Libro 36., totam veterem Medicinam turbavit, rejectis Medicamentis, nova inſtituta curandi ratione per cibi abſtinentiam, alias vini, fricationes corporis, ambulationes, geſtationes, & alia hujuſcemodi. Haud aliter Antiochus Medicus, uti apud Galenum 5. De San. Tuen. ſobrietatis amantiſſimus longævitatem obtinuit, cum autem eſſet decrepitus, ad lampadem vitalem ſuſtentandam, quæ continuam exigebat pabuli ſuffectionem, ter in die cibum capiebat, hora tertia, vel quarta panem ſumebat cum melle attico cocto, hora ſexta, vel ſeptima* lotus, mediocriter prandebat, primùm iis ſumptis, quæ alvum deiciunt, poſthæc maximè piſcibus, vel quos ſaxatiles vocant, vel qui in alto mari degunt, rurſus in cœna à piſcium eſu ſuſtinuit, ſed boni ſuci aliquid, ac quod non facilè putreſceret capiebat. *Cur autem contra veterum morem, liberalius pranderet, quàm cænaret Medicus ille, non apparet ratio, niſi fortè ea ſit, quam adfert Io: Langius Epiſt. Med. Libro primo Epiſt. 55. in qua poſtquam variis argumentis oſtendit noſtris etiam temporibus, largiorem eſſe debere cænam, quàm prandium, hiſtoriam hanc Antiochi Medici memorans, ait ſenectutem, & præſertim decrepitam tanquam morboſum ſtatum conſiderandam, ideòque contrario modo tractandam, quàm in ſtatu firmæ valetudinis.*

Non tamen negaverim quin Medici ſint neceſſarii, & magni pendendi, ad cognoſcendos, & curandos morbos in quos ſæpè incurrunt, qui vitam ordinatam non ſectantur. Si enim amicus, qui te viſitat in morbo & ſolùm verbis ſolatur, & compatitur rem tibi gratam præſtat, quantò tibi carior debet eſſe Medicus, qui inſtar amici te inviſit ut juvet, remedia adhibet, & ſalutem tibi promittit? Verùm ut quis ſanum ſe conſervet, ſentio deberi am-

Digitized by Google

plecti loco Medici vitam regulatam, quæ ut experientiâ constat, est medicina naturalis & nobis propria, quia etiam maligni temperamenti corpora conservat sana, & efficit, ut ad longum ævum etiam centum annorum & ampliùs vitam proferant, & tandem absq; doloribus, & humorum perturbatione vitam finiant, ac per putam humoris radicalis consumptionem, instar lampadis extinguantur. Multi putarunt id posse fieri auro potabili, & lapide philosophico (quem elixir vocant) à multis quæsito, à paucis invento, sed frustra sunt, si vita temperata absit.

ANNOTATIONES.

Seneca in Epistola 78. ad Lucillium suum, gravem destillationem, qua laborabat, ad summam maciem deductus, memorans, magno solamini amicos sibi fuisse refert. Multùm mihi contulerunt ad bonam valetudinem amici, quorum adhortationibus, ac variis sermonibus allevabar, quidquid enim animum erexit, etiam corpori prodest. *Ad sanitatem verò obtinendam, valdè conferet si Medicus decumbentis sit amicus, & familiaris, nam ex eodem Seneca 4. Contr.* Nihil magis ægris prodest, quàm curati ab eo, à quo volunt, confidentia enim ægrorum plures sanat, quàm remedia. *Hæc sorte tamen non fruuntur, nisi qui sui sunt juris, qui pro lubitu possunt sibi Medicum deligere. Hinc apud Religiosos cœtus, & præsertim apud Moniales, quæ uni, vel alteri Medico sunt addictæ, persæpè audiuntur querimoniæ, quòd sibi non liceat, pro genio Medicum habere curantem. Profectò nihil ægro est perniciosius, quàm si Medicus illi sit parùm gratus, interdum etiam odiosus. Cùm ergo tam variæ sint hominum temperaturæ, ac effectus, Medici sagacis, ac industri erit, si ad genium, & mores ægrotantis se componat, ut ægri affectum lucretur. Medicorum non pauci hoc pacto versutia magis, quàm peritia, non modicam auctoritatem, & fortunam sibi conciliarunt. Doctissimus Gaspar A Reyes in suis Quæstionibus, hanc habet satis curiosam, & elegantem.* Quare Medici indocti, & rudes empyrici, & pseudomedici, non raro vulgo magis placeant, quàm docti, & sapientes.

Verùm homines sensuales, & intemperantes (quales plerique sunt, volentes suos appetitus satiare, & gulæ indulgere) etsi videant ab intemperantia so malè subinde tractati, nihilominus vitam

Digitized by Google

tam ſobriam refugiunt, quia inquiunt, *melius eſt obſequi appetitui, & decem annos minùs vivere, quàm naturam ſuam aſſiduè frænare*, ſed non conſiderant, quanti momenti ſint homini decem anni vitæ, & ſanæ vitæ in ætate matura, qua maximè perficitur & viget prudentia, & ſapientia, & omne virtutum genus, quæ niſi in illa ætate perfectæ eſſe nequeunt. Et ut de cæteris taceam, nonne omnes penè eruditiſſimi libri quos habemus, à ſuis Auctoribus ætate matura, & illo decennio, quod illi præ gulæ ſuæ voluptate nihili æſtimant, conſcripti ſunt?

Præterea dicunt iſti ſenſuum ſervi, vitam ordinatam rem eſſe adeò difficilem, ut ſervari nequeat. Ad hoc reſpondeo, *Galenum* illam ſervaſſe, & loco optimæ medicinæ habuiſſe: *Platonem* quoque & *Iſocratem*, & *Ciceronem*, alioſque plurimos veterum, & noſtra ætate *Paulum Tertium*, & *Cardinalem Bembum*, qui idcircò tamdiu vixerunt, & è noſtris Ducibus Laudum, & Donatum; alioſque plurimos inferioris conditionis, non ſolùm in Urbe, ſed etiam in vicis, ac pagis. Itaque cùm multi olim illam tenuerint, & modò adhuc teneant, non eſt res, quæ non à quolibet præſtari queat: præſertim cùm hic non ſit opus multis, aut exquiſitis rebus, ſed tantùm ut quis incipiat, & ſenſim adſueſcat.

Nec obſtat quòd *Plato* dicat, eos qui in Republica verſantur, non poſſe vitam ordinatam tenere, quia ſæpè opus eſt calores & frigora, & ventos, & imbres, & nives ac varios labores perpeti, quæ non conveniunt vitæ ordinatæ. Reſpondeo enim hujuſmodi incommoda, non eſſe magni momenti (ut ſupra oſtenſum eſt) ſi vitam ſobriam agas in cibo & potu, quod facilè eſt iis, qui in Republica verſantur, & maximè conveniens, tum ut à morbis, qui functiones publicas impediunt, ſe præſtent immunes, tum ut mente in omnibus, quæ occurrunt, negotiis magis vigeant.

ANNOTATIONES.

Nemo ferè eſt, quodcunque vitæ genus elegerit, qui ſenectam animo non præſumat, eamque facilem, vegetam, operoſam, qualem Heſiodum habuiſſe ferunt, non exoptet, at perpauci ſunt, qui viam, quæ ad hujuſmodi ſenectam ſit eundum, velint capeſcere, idcircò in qualibet Civitate, non pauci ſpectantur ſenes, ſed quales deſcribit Juvenalis

Digitized by Google

nalis Satira decima; at perpauci ſunt, qui forti & valida ſenecta ad publicum bonum apta perfruantur; Plato propterea ſenes à Reipublicæ adminiſtratione removendos volebat, quia ut plurimùm morboſi ſint. Qui merent in Caſtris ob varium vitæ genus, aliquando lautum, ſæpius tamen inter famis ac ſitis tolerantiam traductum, perrarò facilem ſenectam aſſequuntur, ſic pariter qui in agris exercentur, & qui in Urbibus, mechanicis artibus, & laboribus ſunt addicti Forſan ſoli, qui Palladis ſtudiis ſe devoverint ſortem hanc aſſequi poſſunt, ſi juſtum vitæ regimen ſervare velint, ut tale ſenium poſſideant, in quo ad publicam utilitatem Opera edant, doctiora, ingenioſiora ex quibus vitam poſthumam adipiſcantur. Hippocrates jam ſenex opus conſcripſit Aphoriſmorum, ſeu potiùs Oraculorum, Galeni quoque Opera ſenilia, clariora ſunt, Valleſius Filippi ſecundi Hiſpaniarum Regis Archiater, in extremo ſenio Librum compoſuit de Sacra Philoſophia, Sanctorius noſter aureum Opuſculum de Medicina ſtatica longævus conflavit, Harvejus Angliæ Democritus, ad ſenectam vergens, divinum illud Opuſculum de motu ſanguinis concinnavit, atque edidit, & annum habens ſeptuageſimum tertium Libellum de generatione animalium conſcripſit. In aliis quoque facultatibus idem eveniſſe erudito cuique ſatis conſtat. Secus autem evenit iis, qui cæco quodam impetu rapti Opera juvenilia edere voluerint, perrarò enim fit, ut eos in maturiori ætate pœniteat, ac triſtes animi morſus ſentiant, ubi interdum ſuos juveniles auſus reviſunt, aut illorum ſubit recordatio, ſic olim de ſuis Carminibus Ovidius.

Cum relego ſcripſiſſe pudet, quia plurima cerno,
Me quoque qui ſcripſi judice, digna lini.

Vitæ igitur ſobriæ ſuo tempore ac loco ſuſceptæ, fructus jucundiſſimus eſt ſenecta, ſed præcipuè illa, quæ viridis, & cruda appellatur, quam ſortem non expectent literati homines menſarum frugalium oſores, qui enim inter muſarum ſacra, ac ſimul inter Bachi, & Veneris delitias, juventam, & virilitatem traduxerit, poſtea vetus vietus, ſenex veternoſus, colore muſtelino, *uti Comichus in Eunucho, in præmortuo corpore, mortem potius, quàm vitam producet.*

Objiciunt aliqui, qui vitam agit regulatam, comedendo ſemper infirmorum cibos, & exigua quantitate, quid faciet in morbis? qualem diætam capeſſet, cùm eam anticiparit ſanus?

Re-

Digitized by Google

Reſpondeo primò: natūra, quæ hominem nititur conſervare quantùm poteſt, nos docet quomodo in morbis debeamus nos gubernare, nam ſubitò tollit appetitum, ut non comedat niſi parùm, ipſa enim parvo eſt contenta. Unde infirmus ſive antea vitam regulatam tenuerit, ſive non, cùm infirmus eſt, non debet veſci niſi cibis morbo congruentibus, idque multò minore menſura, quàm cùm eſſet ſanus. Si enim priorem menſuram ſervare vellet, naturam, quæ jam morbo gravata eſt ac debilitata, opprimeret.

Secundò reſpondeo & meliùs, eum qui vitam ſobriam ſectatur, non poſſe in morbum incidere, imò rarò, & exiguo tempore ſe ſentiet indiſpoſitum, quia ratio illa vivendi ſuſtulit mali cauſam. Causâ ſublatâ, tollitur quoque effectus, nempe morbus.

ANNOTATIONES.

Noſtris quoque temporibus non deſunt qui frugalem, ac temperatam vitam degant, & facilem longævitatem obtineant, cujus veritatis teſtes ſunt, quidam Religioſi Cœtus, in quibus homines eodem ſacco obducti nudipedes incedunt, & ſuper ſtramenta anguſtis in cellis, vel furente Syrio ſomnum captant, ex iis non paucos viſere eſt, ſeptuagenarios, octogenarios, fortes, & robuſtos, qui non niſi jejuniis frequentibus ac parcitati victus, licet non ſemper laudabilis, felicem ſenectutem acceptam referunt. Perdoctè autem Operis Auctor difficultatibus occurrit, quas in ſcenam adducunt, qui ſobriam vitam cane pejus, & angue odio habent, corruit enim illorum ratio dum ajunt, iis, qui tam arctis temperantiæ legibus ſe addixerint, ubi ægrotant, ob virium langnorem medicamenta adminiſtrari non poſſe, ideoque magis periclitari, nam ut rectè ait Scriptor noſter, vel non tam ſæpè ægrotant, vel non tam gravibus morbis plectuntur, in illorum enim corporibus, neque pletorica, neque cachectica diatheſis exiſtit, ut morbi in iis non reperiant, in quo malitiam ſuam exerceant, addam ego illorum fortunæ adſcribendum, quòd ob fractas vires uſurpari remedia non poſſint: Hippocrates in primo Aphoriſmorum; ſcripſit, ſenes febribus non adeò acutis corripi ut juvenes, cum frigidum ſit illorum corpus, neque inflammationibus adeò obnoxium. Rariùs itaque, & minus graviter à morbis afficiuntur, qui ſobrietatis leges ſervant, quàm qui Autonomiæ ſtudent, quibus nempe

Digitized by Google

extra naturæ lineam longè abductâ eſt humorum temperies; quòd ſi aliquando à cauſis externis, uti ab aëre, cujus uſus eſt indiſpenſabilis, in quibuſdam conſtitutionibus Epidemicis, & ipſi læduntur, non adeò graviter tamen afficiuntur, ut qui lautè, & opiparè vivunt, in quorum corporibus morbi epidemici reperiunt, unde feritatem ſuam exerceant, quod idem quoque in peſtilentia evenit, quæ pinguiores victimas ſibi mactari exoptat.

Senes peſtilentiam minimè ſentire *ſcripſit Plinius Libro 7. H. N. Cap. 50. quod non aliam ob cauſam fieri putarim, quàm quòd corpora ſenum ſicca ſint, nec externis impreſſionibus tam obvia, uti juvenilia corpora, quæ laxiora ſunt; rationem aliam affert Julius Cæſar Zarottus de Medica Martialis interpretatione, putat enim peſtilentiam morbum calidiſſimum eſſe, ideoque ſenum corpora minus afficere. Extat apud Martialem Libro tertio Epigramma facetiſſimum in mulierem quandam nomine Veſuſtinam, quæ licet vetula, & rugoſa catulliebat, geſtiebatque ut nuberet, dum itaque in illam variis ſcommatibus jocatur, hoſce habet verſus:*

Cùm bruma Menſem ſic tibi per Auguſtum,
Regelare nec te peſtilentia poſſit,
Audes ducentas nupturire poſt mortes.

Variis rationibus contendit Interpres, quas hic referre non vacat, oſtendere peſtilentiam morbum eſſe calidiſſimum, ideoque ex mente Martialis ipſam peſtilentiam ineptam eſſe, ut fœminam illam ob ſenilem ætatem perfrigidam, poſſet calefacere; ingeniosè quidem Interpres, ſed cui non tam facilem aſſenſum largiri quis poſſit, peſtem morbum calidum eſſe, cùm ſæpiſſimè paucam febrem habeat adjunctam, ut Medicis etiam imponat, ſed peſtem ſenes minùs corripere, ſeu minùs afficere, eò quòd ſenilia corpora ſqualida ſint, & ſicca. Id ipſum quoque in peſtilentiis, quæ animalia interdum corripiunt obſervare eſt. Vidimus annis elapſis in gravi epidemia, quæ Bovino generi bellum ad internecionem uſque indixit, in tota continenti Sereniſſimi Veneti Dominii, (quod morbi genus hoc anno quoque magno populorum damno, per totam ferè Italiam acriter ſerpit, ac potiſſimùm in Agro Romano) vidimus inquam Boves pinguiores, & magis toroſos à morbo peſtifero promptiùs corripi, quàm Boves vetulos, & ſtrigoſos, uti in Diſſertatione, quam in Patavino Lyceo habui, & publici juris feci, inter cætera phenomena adnotavi.

Qua-

Digitized by Google

Quare cùm vita ordinata adeò sit utilis, adeò virtuosa, pulchra & sancta; digna est quam omnes amplectantur, præsertim cùm facilis sit & hominis naturæ maximè consentanea. Nemo qui illam sectatur, astringitur ut tam parùm comedat, aut bibat quàm ego, nemo veratur vesci fructibus, pisce, & aliis, quibus ego non vescor. Ego paràm comedo, quia tantillùm satis est parvo & debili meo stomacho. Abstineo fructibus, pisce, & similibus cibis, quia mihi nocent: qui verò talibus juvantur, possunt, imò debent illis uti; tantùm abest, ut sint vetandi. Cuilibet tamen cavendum, ne majorem quantitatem etiam commodissimi cibi, vel potus assumat, quàm ventriculus ipsius facilè possit concoquere. Unde qui nullo cibi, vel potus genere offenditur, *ei sola quantitatis regula, non qualitatis est servanda*, quæ res factu est facillima.

Nemo hic mihi objiciat, multos reperiri qui etsi inordinatissimè vivant, sani tamen ad ultimos vitæ terminos perveniunt; quia cùm hæc res sit incerta, periculosa, & rarissimè accidat, non debet ejus fiducia nos inducere, ad vitam inordinatam. Non est prudentis, tantis se exponere morborum, & mortis periculis, ac incommodis, spe eventus felicis, qui rarissimis obtingit. Magis securus est vitæ, senex pravæ complexionis, tenens vitæ regulam, quàm juvenis robustissimus absque regula vivens; qui tamen probi est temperamenti, potest cum recto vitæ ordine longiùs producere vitam, quàm qui est pravi. Et potest interdum fieri, ut homo sit tam boni, & firmi temperamenti, ut etiam absque tanta regula possit vivere sanus annos plurimos, & mori in extrema senectute per puram resolutionem, sicut *Venetiis* accidit Procuratori *Thomæ Contareno*, & *Paduæ* viro Nobili *Antonio Capo di vacca*. Sed talem vix unum invenias inter centum millia. Unde quod ad alios attinet, si quis ex illis diu sanus vivere exoptat, & absque dolore, & molestia mori per resolutionem. Hoc enim modo, non aliter, potest frui fructibus talis vitæ, qui sanè sunt plurimi, & singuli eorum maximi æstimandi.

ANNOTATIONES.

Si quis me consuleret, quo ciborum genere, qua quantitate, quove tempore uti debeat, ut sanitatem quantum fieri possit sartam tectam conser-

Digitized by Google

vet, ego ſuaderem, ut potiùs ſtomachum ſuum conſuleret, à quo nimirum ſeniora conſilia poſſet referre. Sic Quintilianus, ut dignoſceret, num Oratio, concinna, & accommodata futura eſſet audientibus, dicere ſolebat, aures meas conſulo. *Regula itaque Policleti erit ſtomachus, ut qui ſobriæ vitæ ſe dederit, ſecum penſet, quid ferre recuſet, quid valeat ſtomachus, ac præſertim in id incumbendum ne nimio onere gravetur, licet quod aſſumitur optima ſit nota, ſatis vulgatum eſt illud, quod omnis repletio ſit mala, panis autem ſit peſſima. Non minùs quoque contra ſobrietatis leges peccatur ab iis, qui famis tolerantia putant ſanitati, & vitæ longævæ velificari, fermentum enim ſtomachicum, plicis ventriculi inſitum, chilo ad vias ſuas ablegato, ſabathum nullum agnoſcit, ſed continuò agere vult, & in ipſas ventriculi tunicas, rabiem ſuam exercet, atque ex toto corpore humores allicit, in quos agat. Sic Hippocrates Ventriculum mari aſſimilabat, quod dat omnibus, & accipit ab omnibus, præterea fames bilem exacuit, & hominem moroſum reddit, unde plautinum illud in proverbium ceſſit, fames, & mora bilem in naſum concinunt. Hanc ob cauſam unicam comeſtionem in die naturali damnabat Hipppocrates, cùm ex hujuſmodi abſtinentia corpus excitetur, & alimenta poſtea non ſatis commanſa avidiùs devorentur, atque ulteriùs alvus ſiſtatur, in corpore igitur ſano vitanda eſt fames, & fermento cibum expoſcenti auſcultandum.*

Primò, quia efficit ut humores in corpore ſint puri, & benigni, *quo fit ut non permittat fumos è ventriculo ad caput efferri.* Unde ulteriùs ſequitur, ut tali homini cerebrum ſit purum inſtar ſpeculi, & mente ubique vigeat. Itaque facilè ex infimis iſtis, & terrenis ad divinarum rerum ſublimes aſcendit conſiderationes, cum ſumma animi voluptate, & conſolatione; eaque cognoſcit, quæ aliàs nunquam potuiſſet cogitare, nimirum quanta ſit Dei potentia, ſapientia, & bonitas. Hinc deſcendit ad naturam corporalem, eamque cognoſcit eſſe opus divinum. Videt & manu tangit ea quæ in alia ætate, & cerebro minùs purgato non potuiſſet unquam videre, vel tangere. Tunc videt turpitudinem vitii, in quod cadit is, qui affectus humanos nequit domare. Tunc cognoſcit triplicem illam cupiditatem, quæ nos ab ineunte ætate comitaur, carnalis voluptatis, honoris, & divitiarum, quæ in ſenibus vi-

tæ

Digitized by Google

tæ intemperatæ creſcere ſolet. Hanc is, qui non ſenſum, & appetitum, ſed rationis ductum longo uſu conſuevit ſectari, facilè temperat, & cohibet; ita ut ab ea non magnopere infeſtetur. Deinde cùm ſe videt ad terminum tendere, & reſolutioni propinquum, non concipit inde animo mœrorem, quia cùm ſciat Dei beneficio, relicto vitio ſectatum virtutem, ſperat per Chriſti Redemptoris noſtri merita, mori in ejus gratia, & æternâ frui beatitudine. Accedit quòd videat ſe jam ad id ætatis perveniſſe, ad quod paucissimi pertingunt, & mortem propinquare non cum impetu, & ex improviſo cum acerbis doloribus, ſed leni, & benigno paſſu, ſolius humidi radicalis, quod inſtar olei lucernæ ſenſim minuitur, conſumptione; quòd fit, ut ipſe ſuaviter ſine dolore, ab hac vita terrena, & mortali, ad cœleſtem, & æternam tranſeat.

O Sanctam & verè felicem vitam ordinatam, meritòque ab omnibus colendam: O infelicem, & deteſtandam vitam inordinatam, quæ tantis malis genus replet humanum! Pulchra vox & amabilis, *Vita ordinata, ſobrietas, temperantia:* ſicut è contrario fœditatem ſonat, *Vita inordinata, crapula, intemperantia.* Et tale diſcrimen inter hæc cernitur, quale inter vocem, *Angelus, & Diabolus.*

Hactenus explicui cauſas, per quas me ab intemperantia vindicavi, & vitæ ſobriæ addixi, & modum quem in ea re tenui, & quid inde mihi acciderit: & commoda quæ illa ſuis aſſeclis præſtat.

ANNOTATIONES.

Summatim temperantia in victu, ſanitatis, & longævitatis baſis eſt, & munimentum, ex qua poſtea tot beneficia obtinentur, quæ vitæ ſobriæ Auctor hoc in loco refert, qualia ſunt prudentia, ſapientia, atque etiam euthanaſia, ubi enim quis vitæ lineam intra moderationis cancellos rectam, & irretortam produxerit in extremo ſenio, cùm neceſſe ſit fatis concedere, nullam violentiam patietur; & anima placidè è ſuo ergaſtulo, in quo concluſa erat, ad ſuperos evolabit, ſi valere vita eſt, non vivere. Profectò eorum, qui temperantiæ leges ritè obſervant, & procul à Medicis, & Pharmacopœis degunt, vita verè appellanda eſt, non ita verò, qui ob intemperantiam in ſympoſiis, commeſſationibus, ſive lectulo affixi, ſive continuæ ſeſſioni addicti vitam precariam duxerint.

Præter dicta incommoda, unica comeſtio in die naturali, & crebra jejunia, id quoque habent, ut oris græveolentiam inferant. Quam ob cauſam ora hominum, qui nihil ederint, ſed jejunarint græveolant, quæſivit Ariſtoteles Sectione decima tertia, Problemate ſeptimo, cujus rei rationes quilibet videre poteſt apud eundem Ariſtotelem, Aphrodiſæum, Septalium, & alios. Satis lepidum Martialis Epigramma extat in Baſſam mulierem, cui graviter fœtebat anima, referens enim varias græveolentiæ differentias, eam memorat, qua olent jejunia Sabatariorum, *aitque malle ſe Baſſam omnes illos odores olere, quàm eum quem olebat. Cur autem Poëta Judæos ſugillet mentione facta de illorum jejuniis, id effeciſſe crediderim, eò quia nulla natio ex Religionis inſtituto ſeveriora ſervet jejunia, dum à qualibet re eſculenta, & potulenta, ultra viginti quatuor horas omninò abſtinent, unde magis ipſis, quàm aliis græveolet ſpiritus, & præſertim per æſtatem, quando ſolemnia jejunia inſtituunt, & canicularibus diebus fervent, æstuat enim illorum lingua & ventriculus pra fervore bilis, & aliorum ſuccorum, unde halitus, quos ab ore expirant, non poſſunt, quin malè oleant, & eò magis in picrocolis, quam ob cauſam Ballonius Conſ. Libro ſecundo, Conſ. 16. iis, qui abundant amara bile, jejunia vitanda eſſe jubebat; tempore autem Martialis multi Hebræi Roma degebant, & illorum inſtituta erant nota. Longam itaque inediam, & protracta jejunia, græveolentiam oris adferre, ſatis perſpectum erat, unde etiam Ovidius Libro tertio de Arte amandi,*

Cui gravis oris odor, nunquam jejuna loquatur.

Sed quidam ſenſibus dediti, & parùm rationi obſequentes objiciunt, non eſſe optandam longam vitam, eò quòd poſt ſexageſimum quintum ætatis annum, non poſſit dici *Vita viva, ſed vita mortua.* Verùm hi errant graviter, ut nunc oſtendam ex me ipſo, narrando mea oblectamenta, & voluptates, quas in hac mea ætate 83. annorum capio, quæ tales ſunt, ut paſſim me homines felicem judicent.

ANNOTATIONES.

Condonandum quidem eſſet iis, qui poſt 65. annum, ſatius eſſe ajunt è viventium ſtatione eximi, quàm vitam producere ad miſeriam inter varia morborum genera, iis inquam condonandum eſſet, ſi juventutem ac viri-

Digitized by Google

virilitatem, ab iis effectibus, qui luxui, & intemperantiæ deditos comitantur, immunem traduxissent, & quàm malè plectantur, qui genio suo indulgent, & quàm rarò sexagesimum annum attingant, nemo non novit, potior ergo conditio eorum erit, qui temperantiæ, & sobrietatis legibus se dederint in ipso juventæ flore, ut omnes ætatis annos irretorto cursu percurrant. Septuaginta anni dies hominis, in potentatibus autem octoginta, sic legimus in Psalmo, à quo dicto non multum ablndit, quod de annis climactericis apud Philosophos scriptum habemus, quos annos scalares appellant, inter quos sunt septenarii, & novennarii, unde 63. annus, utpote productum septem, & novem, magnæ dignitatis & contemplationis est; natura enim pro genio numerum septimum sibi elegit, unde sicuti morbi die 7. 14. & 20. in acutis crises suas moliuntur, in chronicis die 40. & 80. ita in cursu vitæ per septenarios procedit, idcircò annus septuagesimus, ut plurimùm mortalis est vitæ finis, & inter climactericos recensendus, octogesimus verò primus, qui productum est numeri novenarii, si in se ipsum multiplicetur, & ipse climactericus est, sic Platonem ajunt 81. anno completo obiisse. Scio equidem non deesse, qui vim numeris inesse dicant, cùm in rerum natura non sint nisi individua, numeri autem sint mentis nostræ simplex opus, non esse tamen negligendam numerorum rationem, prudens consilium est, quando ipsemet Deus omnia in pondere numero, & mensura disposuit, & senarium esse voluit, quo Mundum conderet, & septimo ab opere conquieverit. De numero sexto, qui inter numeros perfectos habetur, egregiè scripsit Divus Augustinus Lib. 11. de Civ. Dei cùm numerus senarius compleatur suis partibus, hoc est sexta sui parte, ex tertia, & dimidia, quæ sunt unum duo, & tria, quæ in summam ducta faciunt sex, sunt enim partes quotæ. Numerum itaque senarium, hoc est sex dierum, Divinam Sapientiam elegisse ait Vir iste Doctissimus, ut Machinam hanc, quam Mundum appellamus conderet, est autem numerus senarius radix, & origo cæterorum numerorum, qui perfecti dicuntur extra centenarium. Summus itaque rerum conditor, Mundum tanquam rem perfectam, numero perfecto conditum esse voluit, ipse perfectissimus.

Prospera utor continuè valetudine, & ita sum agilis, ut ex plano facilè equum conscendam, & altos gradus, & collos sublimes pedibus subeam. Deinde semper sum alacris, jucundus, & benè con-

Digitized by Google

contentus, liber ab animi turbelis, & omni moleſta cogitatione, quorum loco gaudium, & pax in corde meo ſuam fixere ſtationem. Non me tædet vitæ, quam ego magna mea voluptate trano. Sæpè offertur occaſio colloquendi cum Viris præſtantibus, qui ingenio, moribus, literis, aliiſque virtutibus excellunt. Cùm talium deeſt copia, trado me lectioni alicujus libri eruditi, & poſtea ſcriptioni, id in omnibus inquirens, quo poſſim juvare alios quantùm vires meæ permittunt. Hæc omnia facio pro meo commodo, & congruis temporibus, & in propriis ædibus, quæ præterquàm quòd ſint in pulcherrima hujus eruditæ Civitatis (Paduæ inquam) regione, ſunt valdè pulchræ, & commodæ, quales paucæ hac ætate; ſecundum rationem architecturæ ita à me fabricatæ, ut non minùs adverſus æſtum, quàm frigus ſerviant. Fruor ſimul meis hortis, iiſque diverſis, aquarum currentium rivis, ad latus derivatis, in quibus magna ſanè oblectatio. Fruor aliquot menſibus per annum oblectatione colli in montibus iſtis Euganeis, ubi & fontes habeo, & hortos, & domum commodiſſimam.

ANNOTATIONES.

Satis fusè refert Scriptor noſter, quibus oblectamentis ſenectutem ſuam traduceret, legendo nempè ſcribendo, venando, ædificando, modò in Urbe, hoc eſt Patavii, modò ruri apud colles euganeos, ubi villam amœniſſimam conſtruxerat; ſic Senex ille Terentianus in Eunucho actu 5. Ex meo propinquo rure hoc capio commodi, neque agri, neque Urbis odium me unquam percipit, ubi ſacias cœpit fieri, commuto locum. *Non poterat ſanè Vir ille Sapientiſſimus campos, & colles amœniores, quales ſunt Euganei, ac Urbem clariorem, Muſarum, Virtutumque omnium domicilium ſibi deligere, ubi cum viris omnigenæ Doctrinæ peritiſſimis colloqueretur, & genium ſuum paſceret. Satis elegans ac lectu digna eſt Senecæ Epiſtola* 83. *in qua Lucilio ſuo narrat, quid ageret jam ſenex, & quali tenore vitæ uteretur, nempè, inter varia ſtudia, & honeſta, tum corporis, tum animi, ſed cum ſumma ſemper victus ſobrietate*; Panis ſiccus, ajebat ille, & ſine menſa prandium, poſt quod non ſunt lavandæ manus. *Extat in hanc rem elegans Martialis Epigramma.*

Rure

Digitized by Google

Rure morans quid agam, reſpondeo pauca rogatus,
Luce Deos oro, famulos poſt, arva reviſo,
Partibus atque meis juſtos indico labores,
Inde lego, Phœbumque cio, Muſamque laceſſo,
Hinc oleo corpus frico, mollique palæſtra
Stringo libens animo gaudens, ac fœnore liber
Pondero, poto, cano, ludo, lavo, cœno, quieſco
Dum parvus lychnus, modicum conſumit olivi,
Hæc dat nocturnis mox lucubrata camœnis.

Fruor alia villa mea in plano ſita, quæ eſt pulcherrima, quia plurimæ viæ ſunt ita diſpoſitæ, ut in mediam quamdam aream benè amplam concurrant: in hujus areæ medio Eccleſia ſatis honorata, pro loci conditione. Interluitur hæc area fluvio Brenta, utrinque magnis campis adjacentibus, qui fertiles, & benè culti, multiſque habitaculis ornati. Antea non ſic erat, quia locus erat paludoſus, & malè ſanus, beſtiis quàm hominibus aptior: Sed ego aquas deduxi, terram ſiccavi, & aërem bonum effeci, unde homines eò concurrerunt, & ædibus ædificatis habitare cœperunt, felici ſucceſſu. Hoc modo locus ad eum ſtatum, multiplicatis plurimùm incolis, perductus eſt, quem hodie videmus, ut poſſim verè dicere, me Deo dediſſe Templum & Altare, & animas quæ ipſum adorent cujus rei recordatio maximum mihi adfert gaudium. Excurro etiam quot annis ad aliquam è Civitatibus vicinis, ut amicorum, fruar aſpectu & colloquio, & præterea Artificum præſtantium in architectura, pictoria, ſculptoria, muſica, & agricultura, qualium hoc ævo magna copia. Inſpicio eorum opera, confero ea cum antiquis, & ſemper diſco aliquid, quod gratum noſſe. Luſtro palatia, hortos & antiquitates, loca publica, Templa, & munitiones, nec quidquam omitto, unde poſſim diſcere, & voluptatem capere. Oblector quoque plurimùm cùm proficiſcor, in itu & reditu conſiderando pulchritudinem locorum, & eorum ſitum, quorum alii in plano, alii in colle, vicini fluminibus vel fontibus, multis ſtructuris & hortis exornati. Neque hæc oblectatio mihi ſenſuum obtuſione redditur minor, quia omnes mihi ſenſus perfectè vigent, præſertim guſtus; ita ut ſimplex cibus quovis loco magis mihi ſapiat, quàm olim, cum

Digitized by Google

ſenſibus & vitæ inordinatæ deditus, omnes deliciæ. Lectorum mutatio non mihi moleſta: quovis loco benè, & quietè ſomnum capio: ſomnia pulchra, & jucunda. Sed hoc in primis oblectat, quòd videam felicem exitum ſortiri conatum illum, huic Reipublicæ utiliſſimum, quo tanta locorum incultorum ſpatia reducuntur ad culturam, meo ſuggeſtu, & conſilio inchoatum. Fui ego unus ex deputatis ad illius operis directionem, & manſi in locis illis paluſtribus, duos menſes continuos in fervore æſtatis, nec tamen inde ſenſi aliquid noxæ aut incommodi, tanta vitæ ſobriæ, quæ ſemper & ubique me comitatur, eſt vis & efficacitas.

ANNOTATIONES.

Plaudit hic ſibi Scriptor noſter, beneficia referens, quæ in extrema ſenecta, quam alii vitæ fæcem appellant, contulerit in rem propriam, & publicam, ait enim agricolationis ſtudio, ea damna reparaſſe, quæ ſua ipſius domus ob lites, & alia infortunia paſſa fuerat, ac præcipuè multa loca inculta, & paluſtria ad bonam frugem deduxiſſe, illa exſiccando, & cultoribus implendo, Templis quoque inibi conſtructis. Paludoſa loca, quæ hyeme aquas habent, æſtate verò tetram mephitim exhalant prorſus exſiccare, aquas alio avertendo, opus ſanè dignum eſt, & apud Romanos quoque fieri ſolitum, ut memorat Livius de Pontina Palude à Marco Lepido exſiccata, nam præter aëris ſalubritatem, annonam quoque & frugum abundantiam infert; at nihil eſt, quod ſit penitus utile, quod ſua quoque non habeat incommoda; etenim ſi hujuſmodi reſicatio fiat per deductionem aquarum in aliquod proximum flumen, non raro magnæ ſequuntur eluviones, ſublatis nempe aquarum hujuſmodi receptaculis, ac veluti diverticulis, flumina etenim, cùm tantum aquarum pondus ſuſtinere nequeant, fractis aggeribus, ingentia terrarum ſpatia inundant. Olim Rhenus noſter Italicus, qui in Padum ferebatur, diſruptis aggeribus, per Bononienſem, Ferrarienſem agrum, & Ravennatum quoque ad mare ſibi viam fecit, qualem & jam nunc tenet, cùm poſtea inſtarent Bononienſes, & Ravennates, ut Rheno antiquus alveus in Padum reſtitueretur, Hercules ſecundus Dux Ferrariæ ad id operis aſſentiri noluit, ne majori aquarum pondere Padum oneraret, contentus Fluviorum Regem minori faſtu in Mare procurrere, alienus à veterum Romanorum ambitione, qui cum in Senatu ageretur de avertendis variis fluminibus, quæ

Digitized by Google

in Tyberim aquas deferebant, decrevere nolle se Tyberim, præcisis undique ramis, minori gloria fluere.

Præterea certò speramus videre inchoatam, & finitam aliam molitionem non minoris momenti, qua conservetur nostrum Æstuarium maximum, & admirabile munimen charæ Patriæ, cujus conservationis ratio & modus à me (absit verò jactantia) est excogitatus, & sæpius huic Reipublicæ suggestus tum viva voce, tum scriptorum meorum lucubrationibus.

ANNOTATIONES.

Meritò sanè Æstuaria isthæc, quæ Adriæ Reginam coronant, illius Munimenta laudatus Scriptor appellat, licet fluida, solidiora tamen, quàm altæ mœnia Romæ, hæc enim Urbs sola nunquam truces hostium vultus excidium minitantes adspexit, uti olim Roma, ac postremò Vienna. Quòd si aliquando Fortunæ Venetæ osores, illam convellere pertentarunt, non nisi à longè, & irrito conatu id agere aggressi sunt. Quoad conjecturas, quas nonnulli ratiocinando afferunt, nihil moror, idem scilicet Venetiis eventurum, quod olim Ravennæ, nimirum fore, ut longo seculorum defluxu continenti jungantur, sed forsan id fiet cum omnia

Exitio dabit una dies, multosque per annos
Sustentata ruet moles, & Machina Mundi.

Quidnam autem egerit, quidve agendum proposuerit pro sustentanda Æstuarii profunditate, pro commercio, & commoda navigatione ad vicina loca, Scriptor non memorat, facilè tamen putarim nil aliud fuisse, quàm aversionem aquarum, & fluviorum ab iis fluminibus, quæ navigationi inserviunt, ne scilicet ob nimiam arenæ copiam obstruerentur portus, seu derivationem per Canales arte factos ab iisdem fluminibus, sic in hunc finem in Medoaco flumine Anno 1611. ex decreto Magistratus, qui præsidet aquis cœpta est fieri constructio amplı Canalis in loco dicto la Mira, procul Patavio duodecim millia passuum, & protenditur ad viginti quinque millia passuum circiter. Talem autem revulsionem, sive derivationem aquarum, habitam pro securo remedio ad præservandos portus ne obstruantur, non solum non approbat, sed perniciosam ostendit D. Benedictus Castellus Brixiensis, Urbani VIII. P. M. Mathematicus in Opere suo doctissimo de Aquarum

Digitized by Google

fluentium menſura, validiſſimis enim rationum momentis demonſtrat, flumina cum minori velocitate, & impetu ferruntur, prope hoſtia cum in Mare influunt, majorem arenoſæ materiæ copiam deponere, ac ſatius eſſe immittere aquas in hujuſmodi flumina, ut majori impetu in mare procurrant, ſic enim ſibi canalem in Maris arena conſtruere, & obicem illum perrumpere, quem Mare ſuo fluxu, arenam ad littus promovendo ſolat efficere. Præter hæc magna flumina id ipſum teſtantur, quæ poſt longos terrarum tractus emenſos magno aquarum agmine in campos marinos irrumpunt, talis eſt Eridanus, quo ut Virgilius in 4. Georgicorum:

Non alius per pinguia culta
In mare purpureum violentior influit amnis.

ac elegantèr Torquatus Taſſus:

Che con più corna Adria reſpinge, e pare
Che guerra porti, e non tributo al mare.

Hæ ſunt oblectationes & ſolatia meæ ſenectutis, qualis planè ſenectus multùm præferenda eſt alterius juventuti & ſenio, eò quòd per vitam ſobriam, Dei gratia, ab animi perturbationibus, & morbis corporis ſanata, non ſentiat ea incommoda, quibus infiniti juvenes, & totidem languidi ſenes miſerè conflictantur. Sed & ex hoc, quo modo corpore & animo ſim diſpoſitus, cognoſci queat, quòd hac ætate nempe annorum 83. compoſuerim lepidiſſimam Comædiam, plenam honeſtis jocis, & verborem ſalibus, quòd genus poëmatis ſolet eſſe partus juventutis, cui ob varietatem & jucunditatem maximè congruit, ſicut tragædia ſenectutis, cui ratione gravitatis & triſtium eventuum quos proponit eſt accommodata; nunc ſi *Græcus Poëta* laudetur, quòd anno 71. ætatis tragædiam conſcripſit, & idcircò ſanæ mentis & prudens judicatus, cur ego minùs videar felix aut ſani judicii, cum 10. annis illo ſenior confecerim Comædiam?

ANNOTATIONES.

Ad commendandam ſobriam Vitam redit Auctor noſter, eo nomine, quòd ab animi paſſionibus hominem præſervet, quod equidem rationi congruum eſt, ubi enim quis ſobrietati vitæ aſſueverit, habeat neceſſe eſt humores ita ad invicem temperatos, bilem præſertim, & melancholiam,

Digitized by Google

liam, ut non tam facilè in perturbationes, & tumultus inter se cieri possint. Quàm graves noxæ ex animi pathematibus humanis corporibus obveniant, jam superiùs dictum. In hanc rem legendus D. Guntherus Christophorus Schelamerus in Academia Kiloniensi Professor Primarius, in laudatissimo Opere De humani Animi Affectibus. Postmodum verò transit Scriptor noster ad referenda oblectamenta, quibus senectutem suam traduceret.

Ne qua verò desit meæ senectuti oblectatio, intueor assiduè speciem quamdam immortalitatis in successione meorum posterorum. Cùm enim domum redeo, invenio undecim nepotes, omnes unius patris, & matris filios, omnes sanissimos, omnes, quantùm conjicere licet, literis pariter ac bonis moribus aptissimos, & valdè deditos. Recreor illorum cantu, & bonis moribus, & ipse canto sæpènumerò, quia clarior mihi nunc, magisque sonora vox, quàm unquam antea.

Ex quibus perspicuum est, vitam, quam ego vivo, in hac ætate non esse vitam mortuam, tristem, morosam, sed vividam, lætam, jucundam. Neque si mihi optio detur, velim mutare ætatem, & corporis mei statum cum juvenili eorum, qui sectantur suos appetitus, etsi optimi sint temperamenti, & naturæ robustissimæ, quia tales quotidie sunt expositi mille morbis, & mortibus, sicut quotidiana experientia docet, & ipse in me sum expertus, cùm juvenis essem. Scio quàm illa ætas sit inconsiderata, & propter caloris abundantiam animosa, & sibi ubique præfidens, spe bona in omni re, tum propter defectum experientiæ, tum quia se putant ad omnia satis firmos, & validos. Unde audacter se periculis quibusvis exponunt, & abacta ratione, traditoque rationis imperio in manibus concupiscentiæ, quærunt ubique satisfacere suis desideriis, nec advertunt miseri, se hac ratione multos morbos, ac sæpè mortem præmaturam sibi accersere, quorum malorum alterum est tolleratu acerbum, alterum in tolerabile & tremendum. Mors enim apparet intolerabilis omnibus sensuum, & carnis mancipiis, & potissimùm juvenibus, quibus summum malum videtur, mori ante tempus. Eadem tremenda illis, qui peccata sua, quibus vita ista mortalis est plena, & vindictam divinæ justitiæ in pœnarum æternitate considerant.

Digitized by Google

Ego verò contra ab utroque hoc malo ſum immunis, à morborum metu, quia certus ſum, non facilè me poſſe in morbum incidere, morborum cauſis per ſanctam medicinam ſobrietatis exciſis, à mortis anxio metu, quia tot annorum uſu didici locum dare rationi. Unde non ſolùm mihi turpe videtur, timere id quod vitari nequit, ſed etiam ſpero, cùm ad illud punctum venero, non modicam, gratia Jeſu Chriſti, ſentire conſolationem.

Præterea finis iſte adhuc procul abeſt. Scio enim me (fortuitis eventibus ſepoſitis) non morituram, niſi per puram reſolutionem, eò quòd per vitæ meæ regolam omnes alios aditus morti occluſerim. Pulchra & deſiderabilis mors, quam natura nobis affert via reſolutionis. Cùm enim natura vinculum vitæ noſtræ effecerit, facilius invenit modum illius ſolvendi, & dat majores inducias, ut leniſſimè ſolvat. Talis mors non obvenit niſi poſt longiſſima ætatum ſpatia, & vi ſummæ debilitatis, quia ſenſum longo temporis tractu, eò rediguntur homines, ut non poſſint amplius ambulare, nec etiam, niſi difficulter, ratiocinari, fiuntque cœci, ſurdi, curvi, à quibus malis, per gratiam Dei, video me adhuc procul abeſſe, & credo animam meam, quæ in hujus meî corporis ſtatione nihil invenit, niſi pacem & concordiam, tum inter humores, tum inter ſenſum, & rationem, non facilè ab ea receſſuram, & multis annis opus fore, ut ab ea expellatur. Unde videor mihi certò poſſe concludere, me multos adhuc annos victurum proſpera valetudine, fruendo hujus mundi adſpectu, & pulchritudine, & ſperando idem me facturum per gratiam Dei in altero, ídque totum adminiculo virtutis, & ſanctæ ſobrietatis, cui me addixi, amicum me conſtituens rationi, & inimicum ſenſus, & appetitus, quod omninò cuilibet, facile eſt factu, qui vult vivere, prout decet hominem.

Supereſt ergo, cùm vita ſobria res ſit adeò felix, & nomen delectabile, poſſeſſio adeò facilis, conſervatio ita certa & firma, ut omnes, qui ingenio præditi, ex animo moneam, horter, deprecer, ut hunc opulentiſſimum vitæ theſaurum, obviis ulnis amplectantur. Qui theſaurus ſicut omnes alias opes hujus mundi ſuperat (adfert enim nobis vitam longam & ſanam) ita dignißimus eſt, quem omnes ament, inquirant, & poſſideant ſemper.

Hic

Digitized by Google

Hic thesaurus, est sancta illa sobrietas, grata Deo, amica Naturæ, filia rationis, soror Virtutis, socia vitæ temperatæ, modesta, nobilis, elegans, paucis contenta, ordinata, & suis functionibus distincta.

ANNOTATIONES.

Quid hoc rei est unquam, quòd Avi vehementius suos Nepotes diligant, ac foveant, quàm Parentes ipsi, eòque magis, quò ætate sunt provectiores, quibuscum lubenter saltant, ludunt, plorant, & erga eosdem sunt indulgentiores, siquid committant castigatione dignum. An quia, ut dici solet senes, repueraſcant, an potiùs quòd ii, qui Nepotes habent, curis soluti, & rei familiaris administratione relictâ, domi plurimùm manere cogantur; illos aspectando, atque amplexando, in spem successionis, & duraturæ familiæ. Magnum sanè oblectamentum se percepisse ait Nobilissimus Scriptor, ex undecim Nepotibus, iisdem parentibus prognatos, quos ex fratre habebat, ipse cœlebs, quibus cum ludebat, saltabat, aliosque pueriles gestus agebat, dicere solitus, pueros usque ad quintum annum esse veluti mimulos. Curiosum est, quod apud Ptolomæum Commentariorum Libro 8. legitur de Massinissa Rege, qui pro simiis, & catulis, in Aula sua educabat complures puellos, quos postea triennio exacto ad parentes suos remittebat, aliosque denuò capiebat. Non exiguæ mehercle voluptatis, & solatii illi esse debuit, cœtum illorum puerorum, ejusdem ferè ætatis, inter se ludentium, clamantium, pugnantium interdum contemplari iis horis, quibus alii Principes Mimos, & Moriones, & alia propudia accersunt, ut horas ac tædium fallant. Socratem Philosophum adeò celebrem, cum pueris ludere non erubuisse, refert Seneca de Tranquill. Ani. non solùm autem ad simplex animi levamen, id egisse ajunt, sed eodem tempore philosophabatur, mente concipiens ac divinans, quale futurum esset hujus vel illius pueri ingenium, & mores. Idem quoque egisse summa voluptate perfusum se scribit Ludovicus Cornelius, dum undecim suis Nepotibus mensam coronatam adspiceret, ex illorum vultibus, dictis, responsis conjectans, quis ex iis ad arma tractanda, quis ad Rempublicam administrandam, quis ad Insulas, & sacram militiam natus.

Ex ipsa tanquam radice nascitur vita Sanitatis, alacritas, industria, rerum honestarum studia, & omnes actiones dignæ animo benè morato, & composito; ei favent leges divinæ, & humanæ, prout

ab

Digitized by Google

ab illa, tanquam nebulæ à Sole, fugiunt repletio, saturitas, crapula, humores supervacanei, vapores noxii, intemperies, febres, dolores, mœrores, & mortis pericula. Sua pulchritudine allicit animos generosos, securitate sua promittit omnibus amicam, & longam vitæ conservationem, sua facilitate invitat quemlibet cum exigua molestia ad obtinendas ejus victorias. Denique promittit se fore benignam custodem vitæ tam divitis, quàm pauperis, tam maris, quàm fœminæ, tam senis, quàm juvenis. Divitem docet modestiam, pauperem parsimoniam, virum continentiam fœminam pudicitiam, senem qua ratione mortem à se defendat, juvenem ut firmiorem spem vitæ habeat. Sobrietas sensus reddit purgatos, corpus agile, intellectum vivacem, motus expeditos, actiones promptas & faciles. Per illam anima veluti terreno pondere exonerata, experitur magna ex parte suam libertatem, spiritus suaviter discurrunt per arterias, sanguis blandè per venas diffunditur, & calor temperatus, ac blandus, facit temperatos, & blandos effectus. Denique nostræ potentiæ pulcherrimo ordine servant gratissimam harmoniam.

ANNOTATIONES.

Varia hic enumerat bona, quæ vitæ sobrietas pariat & mala, quæ arceat, unum hic observo quòd Medicorum doctrinæ non congruit, ait enim in iis corporibus qui in victu sobrietatem servant, spiritum suaviter discurrere per Arterias, & sanguinem blandè per Venas diffundi, Erasistrati opinioni hærens, qui putabat spiritus vitales contineri in arteriis, sanguinem autem in venis, quem acriter redarguit Galenus in eo Tractatu, cui titulus, Quòd sanguis in Arteriis natura contineatur, non solùm enim in Arteriis continetur sanguis, sed perpetuo, ac rapido motu per illas fertur, solusque est qui partes nutrit, qui verò à nutritione residuus est, per venas redux ad Cor remeat, si circulationis lex vera est, uti verissima, & ipsis sensibus obvia, sed vetustati prorsus ignota, quam Mundò patefecit Harvejus Anglia Democritus, qui hujusce arcani in omnibus animalibus prima rudimenta hausit Patavii ab Aquapendente, & Paulo Sarpa.

O sanctissima, & innocentissima Sobrietas, unicum naturæ refrigerium, benigna mater humanæ vitæ, vera sam animi, quàm corporis

Digitized by Google

corporis Medicina! quantùm te mortales laudare, quanto affectu, & promptitudine amplecti deberent, quia præbes illis modum, quo maximum hujus vitæ bonum, vitam inquam, & ſanitatem tueantur! Utinam ipſis tua bona perſpecta forent, præſertim iis, qui vitæ ſanctæ, & ſpirituali dediti, in Monaſteriis contemplationi & orationi vacant. Quantò & ipſi, & eorum actiones ſummo Deo gratiores forent, ſi toros ſe ad te colendam conferrent. Quantùm hunc Mundum, & Eccleſiam Chriſti exornarent. Nam in terris æſtimarentur ut verè Patres Sancti, ſicut olim habiti fuere antiqui Heremitæ, Religioſi, & Epiſcopi, qui præter vitam ſpiritualem, etiam hanc ſobriam ſervabant. Sicut hi vivendo hoc modo ultra 100. annos ſæpenumerò ætatem extenderunt & multa miracula patrarunt, ita & illi facerent, eandem Ducem ſecuti. Eſſent præterea ſani, contenti, alacres, ubi modò magna ex parte ſunt morbidi, melancholici, inquieti, ſua ſorte non contenti. Et quia aliqui dicunt, iſta illis à Deo immitti, ut exerceat illorum patientiam, & ipſi pro peccatis pœnitentiam agant, ego puto illos decipi, quia non poſſum credere, Deo placere ut homo opus & imago ipſius, quem tantopere amat, vivat infirmus, melancholicus, malè contentus, quin potiùs illi placet, ut vivat ſanus, alacris, benè contentus. Sic enim vivebant Sancti Patres, & ita meliùs ſerviebant Divinæ Majeſtati, Orationibus, & ſanctis operibus vacando. O quàm pulcher eſſet hic Mundus, ſi tales eſſent Religioſi hujus temporis, quia nunc ſunt plures Religiones, & plura Monaſteria, quàm olim erant, in quibus ſi regula Sobriæ vitæ ſervaretur, magnus eſſet venerandorum Senum, doctrina, & ſanctitate eminentium numerus, quos Orbis ſuſpiceret. Neque idcircò deeſſent vitæ, Ordini, & regulæ vivendi, quam Religio vel Monaſterium ſtatuit, ſed potiùs hanc redderent perfectiorem. Nam in omni Religione conceſſum veſci pane, & bibere vinum, & interdum veſci ovis, & in quibuſdam permiſſa etiam caro; præterea variæ ſorbitiones, acetaria, fructus, & ovorum tortulæ; qui cibi ſæpè illis nocent, & aliquibus vitam adimunt, ſed quia ab Ordine conceſſi, illis utuntur, cogitantes forſitan ſe peccaturos, ſi aliquid ex illis relinquerent. Verùm non peccarent, imò magnum bonum præſtarent, ſi ubi trigeſimum ætatis annum exceſſere, illos relinquerent, & inciperent vivere pane,

Digitized by Google

& vino, cum panatella ex pane, & ovis cum pane. Hæc eſt vera ratio conſervandi hominem à pravis Succis & humoribus, malaque complexione, eſtque multò laxior, quàm illa Sanctorum Patrum antiquorum in deſertis, qui ſolùm fructibus ſilveſtribus, & herbarum radicibus veſcebantur, & aquam bibebant, & nihilominus diutiſſimè ſani, alacres, & benè contenti vivebant.

Idem evenire Religioſis hujus ætatis, quibus etiam hac ratione facilior eſſet aſcenſus in Cœlum, quod omni Fideli Chriſtiano ſemper patet, poſtquam Dominus Noſter, ſparſo pro noſtra redemptione ſuo pretioſo Sanguine, illud ſemel nobis aperuit.

Poſſem hic plura alia in commendationem vitæ ſobriæ in medium adferre, ſed quia non eſt mihi propoſitum conſcribere panegyricum, finem facio, ut & ipſe ſim ſobrius in hac cauſa, reliquis in aliam occaſionem dilatis.

ANNOTATIONES.

Abſolvit tandem Tractatum ſuum Auctor noſter, elogium vitæ ſobriæ conſcribens, ac beneficia referens, quæ ex illa ritè ſervata, hominibus proveniunt, inter quæ potiſſimùm longævitatem refert, exemplo Haremicolarum, qui ſolis herbis, plantarum fructibus, & ſimplici aquæ potu ad integra ferè ſecula vitam ſanam producebant, quod idem ait noſtris quoque temporibus eventurum Religioſis Viris, qui intra Claustra vitæ ſpirituali ſe addixerint, ſi ſobriam vitam ritè ſervarent, qua neglecta morbidi ut plurimùm fiunt, melancholici, inquieti, & ſua ſorte non contenti, neque excuſandos ait, dum dicunt Deum ſic velle illorum patientiam exercere, ſed rectè dicit Auctor, Deum velle homines eſſe ſanos, ut illi ſerviant in lætitia, ideò non cuſtoditæ ſobrietatis pœnas luere. At Religioſos Viros, qui vitæ ſpirituali ſe devoverint, ſecularibus vitæ commodis ob opes, quibus affluunt, liberaliter uti, novum non eſt; obſervavit id olim & doluit D. Hieronymus, aſpiciens nonnullos ditiores Monachos, quàm fuerant ſeculares, uti videre eſt apud eundem in Epiſtola ad Nepotianum de vita Clericorum, & Sacerdotum.

LUDO.

Digitized by Google

LUDOVICI CORNELII

AD REVERENDISSIMUM D.

D. BARBARUM,

AQUILEJÆ PATRIARCAM ELECTUM

EPISTOLA.

Reverendiſſime Domine.

HUmano intellectui divini aliquid ineſſe, multa quidem palam faciunt, ſed præ cœteris modus quo homines per Epiſtolas didicere amicis abſentibus, ſenſa ſua communicare, ut inter ſe quodammodò videantur colloqui, ad ingentem quoque locorum diſtantiam, uti modò tecum facio. Hac igitur Epiſtola de rebus jucundis, & magnæ utilitatis verba faciam, quamvis hac de re, aliàs coram ſermo habitus fuerit, non in hac tamen ætate, qua nonageſimum primum annum ago, quando nihil mihi detrahunt anni, imò quò magis procedunt proſperitatem augent, quod multis ſummæ admirationi eſt, non ita mihi, qui cauſam novi, & demonſtrare teneor, poſt 80. annum, poſſe hominem in terris ſumma felicitate perfrui, qualis obtineri nequit, niſi nunquam ſatis laudata vitæ ſobrietate Deo quoque gratiſſima, ut quæ ſenſum comprimat, & rationem elevet. Modo ut exordiar, ſcito me conveniſſe hiſce diebus multos in hoc Patavino Lycco Profeſſores, tum Medicos, tum Philoſophos, quibus longævitas mea erat perſpecta, & ſatis notum, quomodo tam perfecta valetudine, & animi lætitia, memoria, intellectu; voce gauderem, & qua ratione in ſingulos dies octo horas impenderem, ut manu mea Tractatus ad publicum bonum conſcriberem, multis horis deambulando; canendo, ſicque diem traducendo. O Reverendiſſime Domi-

Digitized by Google

ne, ſi me preces meas ad Deum canentem, & Davidis exemplo chelim pulſantem audires, magnam ſanè perciperes voluptatem. Mirabantur ſanè paulò antè laudati Profeſſores, quomodo de tot rebus diverſi generis, & quæ multam exigerent attentionem, hac ætate poſſem ſcribere. Potes itaque mente concipere quanta animi voluptate perfundar. Unanimiter itaque pronunciarunt, me jam ſenem in dies juveneſcere, dum cœteri homines, qui annum attigerint 80, ad omnes ferè operationes ſint inepti, & omni morborum genere malè plectantur, ac ſiquis fortè nullam patiatur corporis ægritudinem, memoria & intellectu, ut plurimùm careat. Non omni tamen ex parte felix eſſe poteſt vita quam duco, quin aliquid incidat, quod illam perturbet. Quinquaginta ab hinc annis affectione quadam laborare cœpi, quam non niſi ad occultam proprietatem referre poſſum, qualis affectio eſt, ut quotannis ineunte Luglio, per totum Auguſti menſem abſtemius fiam, ut nullum vini genus ſine gravi noxa potare valeam, hujuſmodi enim tempore, vinum mihi prorſus hoſtile eſt, ac præſertim ſtomacho, quo alimento deſtitutus, quando ex aquis licèt ritè paratis alimonia nulla ſupperit, magnam virium proſtrationem patior, cùm itaque ſine vini potu nullum cibi genus mihi ſapiat, circa medium Auguſti menſem ſumma macie conficior, & ad luctandum cum morte penè deducor; cui malo ut occurrerem, curabam ut ex uvis præcocibus matureſcentibus, vinum recens mihi compararem, quo mirificè trium dierum ſpatio recreari me ſentio, mirantibus non parùm Medicis, quomodo vinum recens non defœcatum, loco remedii eſſe poſſet, & proclamantibus non poſſe ultra unum, aut alterum annum vitam protendi, cùm tamen ab hujuſmodi prædictione jam anni 10. effluxerint, idcircò cùm ſe deluſos viderent, & me in ſingulos annos in meliùs proficere, magna eloquentia, ſed parùm firmis rationibus, tam ſingulare munus, mihi vel à natura, vel ab occultis ſiderum influxibus conceſſum aſſerebant. Magnam equidem eſſe vim eloquentiæ ultrò fateor, ſed perſuaderi non poteram, ut crederem aliunde id proficiſci, quàm à ſuſcepta, & obſervata victus ratione. Alia quoque voluptate perfundi me cognovi, mecum:

Digitized by Google

cum animadverters longævitatem cum experientia vi pollere, ut indoctum hominem doctum faciat, cum experientia verum & ſtabile Scientiarum omnium ſit fundamentum, certus quippe tale Medicorum aſſertum, eſſe omninò falſum. Vide quæſo Reverendiſſime Domine, quàm facilè hominum ratiocinia cadant, ubi falſis fundamentis fuerint ſuperſtructa. Demonſtrare ſiquidem mihi perdifficile eſſet, non eſſe hoc peculiare donum, mihi à natura conceſſum, cum à cœteris nullatenus differam, & iiſdem humoribus ſim conflatus, imò cuique felicitatem hanc appetenti, non magnus eſt labor illam aſſequi ſi velit, homini enim præter ſenſum, rationem ac intellectum, Deus Optimus Maximus impertitus eſt, quorum ope ſe ad extremos uſque vitæ fines ſartum tectum ſervare poſſit, & quia quiſque cum juvenis eſt ſenſui, & voluptati totum ſe tradere pro more habet, ſciat propterea, ubi 40. annum attigerit, ſe juventutis favore, & ſtomachi nativo robore mediam iter exegiſſe, poſtmodum autem deſcenſum & declinationem ad ſenectam ſibi ſupereſſe, quare neceſſariam eſſe in victu mutationem, tum in qualitate, tum in quantitate, ac meliorem ordinem ſervandum, fieri ſiquidem nequit, ut qui appetitui & voluptati indulgere velit, errata non committat, quæ mala ut caverem ſobriæ vitæ me totum mancipavi. Fateri tamen licet, hujuſmodi tranſitu à voluptuoſa vita ad ſobriam, me non parum laboraſſe, quare ad difficultatem tollendam, continentiam, quæ Divinum Dei donum eſt, ſuppliciter ab ipſo Deo oravi, ſicque paulatim ad frugalis vitæ caſtra me contuli, quæ poſtea mihi non admodum moleſta fuit, quamvis non adeò validum temperamentum à natura ſortitus eſſem. Quicumque igitur huic vivendi generi ſe velit adjicere, ſi firmo corporis habitu ſit præditus, meo exemplo non tam arctis legibus ſe debet obſtringere, ſed liberalius ad vires ſuſtentandas nutrire ſe poterit. Medici itaque qui ſermones hoſce meos, & rationes audierant me à veritate non aberrare ingenuè confeſſi ſunt, junior tamen ex his Medicis, proteſtatus eſt rationem evincere, propoſita mea vera eſſe, ſed ſibi rem fore difficillimam, cui ego repoſui, mihi quoque rem perdifficilem fuiſſe, ſed ubi honeſti ratio ſic exigat, opera, quæ Deo per-

Digitized by Google

grata ſunt, licet ardua eſſe ſuſcipienda, novit enim ille hominem, ubi 80. annum attigerit, à ſenſuum tyrannide liberum eſſe; conſtituit enim Deus humanæ naturæ longos vitæ fines, ac voluit eum, qui ad naturales vitæ terminos devenerit, ſine labore, & anxietate, ab hac vita ad aliam immortalem per ſolam reſolutionem migrare, ut mihi ſpes eſt Sanguine Sacratiſſimo Servatoris noſtri, quem ipſe fudit, ut animas ab hujuſmodi penis eximeret. Dictis meis annuit Medicus ille juvenis, dixitque ſobriæ vitæ ſe devovere velle & experiri aliquando, in ſenectute hanc animi quietem, & ſolatium. Deſiderium quo flagrabam Vir Reverendiſſime tecum colloquendi, me prolixiorem fecit. Ajunt nonnulli, me oleum, & operam perdidiſſe, homines ad vitam ſobriam amplexandam adhortando, ac hoſce meos Tractatus Platonicæ Reipublicæ, cujus exiſtentia non niſi idealis fuit, ſpeciem referre, & ſi rationibus meis fidem non habent, credant ſaltem Experientiæ, quæ palam facit, me vitam multos annos hoc pacto ſervaſſe antequam Tractatum iſtum conſcriberem, neque illum publici juris feciſſem, niſi à quolibet ſervari poſſe fuiſſem expertus, jamque à non paucis accepi, quoſdam, Tractatu hoc meo perlecto, hujuſmodi vivendi generi, nec ſine fructu ſe addixiſſe, quod igitur de Platonis Republica obtrudunt, in hoc Tractatu de Vita ſobria locum minimè habet, ſed hujuſmodi hominibus, qui ſenſibus, & voluptatibus potiùs, quàm rationibus auſcultant, juſta punitio eſt, ſi graviſſimos morbos, atque interdum etiam intempeſtivam mortem ſibi accerſant.

ANNOTATIONES.

Duo admiratione digna, quæ vix fidem mereantur, obſervaſſe ait, Nobilis Scriptor, niſi in ſe ipſo fuiſſet expertus, unum quòd ab uſu cinnamomi, quàm piperis ſe magis incaleſcere perſentiret, alterum, quòd quotannis Iulii, & Auguſti menſibus à cujuſcumque vini genere, tali averſione corriperetur, ut abſtemius omninò fieret, & hanc ob cauſam ſuccedente anorexia in ſummum languorem, & vitæ diſcrimen deduceretur, iis autem menſibus exactis, à vino recenti prodigii ad inſtar, cum ſanitate in gratiam rediret. Cinnamomum vi pollere calorem acrio-

rem

Digitized by Google

rem excitandi, quàm piper, non admodum miror, piper enim eſt ſubſtantia nimis dura, & compacta, ut à ſtomachi fermento non tam facilè diſſolvi poſſit, ſi enim integrum aſſumatur, tale redditur, neque ex illo olei quidquam obtinetur, cinnamomum vero multum habet oleoſitatis, quæ naturæ amica ſubit venas, & lampadis vitalis pabulum eſt. Vulgaris autem obſervatio eſt, piperis modicè contuſi, & fracti, quàm in pulverem tenuiſſimum redacti, ſecuriorem eſſe uſum. Mirari autem magis licet, quomodo vinum vetus depuratum ac deſæcatum prædictis menſibus, Cornelii *noſtri ſtomacho adeo hoſtile eſſet, recens vero ſeptembris menſe paratum adeo amicum, ut remedii loco eſſet, quando omnes, qui ſapiunt, niſi cogat neceſſitas, à vinis recentibus, quantùm poſſunt, abſtinent;* qui veteri utuntur vino ſapientes puto, ajebat Plautus in Caſſina; *locus extat in hanc rem apud D. Lucam cap. 5. ubi de vino veteri hæc dixit Servator noſter:* Nemo bibens vinum vetus, ſtatim vult novum, dicit enim vetus melius eſſe. *Experiamur itaque an quidquam in medium proferre liceat, quod probabilitatis ſpecimen aliquod habeat. Hujus itaque anniverſarii affectus gravis, ac inſolentis, cauſam potiſſimam inhabitum ſiccum, & ſquallidum, quem à vitæ ſobriæ uſu Vir Nobilis contraxerat, referri poſſe exiſtimo. Cùm enim à primordiis valdè imbecillem corporis conſtitutionem ſuiſſet ſortitus, & tranſitu à lautiori vivendi genere, ad vitæ ſobriæ caſtra, omninò exſuccus, & junceus factus eſt, qualis ſiccitas poſtea per æſtatem,* ſole dies referente ſiccos *ita augeſcebat, ut major eſſe non poſſet; in hujuſmodi autem ſtatu ac tempore, vinum ex ſua natura, ob partes ſpirituoſas, quas habet, calorem vitalem, & fermentum ſtomachicum depaſcere potiùs, aptum eſt, quam fovere, & paſcere, ſic ex Celſi monito* æſtate dilutius, hyeme meracius bibendum, *hinc latrante ſirio omnes qui ſapiunt à vini uſu ſibi temperant, ac ad tabernas confluunt, ubi ptiſanæ, & aquæ ex acido limonum, aurantiorum, ceraſorum, fragorum ſatis elegantes parantur, ubi liberaliter, & forſan etiam nimis ſe profundunt. Quod autem vinum recens in hoc Nobiliſſimo Viro, præ cæteris exhauſto præſidii loco eſſet, ac tam cito ſtomachi robur inſtauraret, in acidum volatile, quod in uvis maturitatem nondum aſſecutis præpollet, referendum exiſtimo. Scire autem oportet, vina ſoli Patavini, quibus Nobilis Patiens utebatur, id peculiare habere*

Digitized by Google

bere, quod ex sua natura multum acidi volatilis obtineant, ac in tinis citissimè summo fervore ebulliant, & paucos post dies facta despumatione, & partium præcipitatione clarescant, unde non solum plebs rusticana, sed urbana vinis novis, Augusti, & Septembris mensibus paratis, sine noxa utitur; id in hisce vinis recentibus observavi, quod ubi in doliis ad quindecim ferè dies ebullierint, ab ebullitione, & murmure omnino cessent, atque foramine concluso, sua quieti ibi relinquantur, quod in cæteris regionibus non evenit, ubi vina per totam ferè hyemem in doliis perstrepere percipiuntur, antequam perfectam depurationem assequantur. Instaurato itaque à grata vini novi aciditate ventriculi fermento, quod à vino veteri in habitu corporis cæteroqui squallido & magis æstuosis anni mensibus fuerat exustum, mirum esse non debet, si corpus postea renutriri inciperet, ut fit in iis, qui postquam longis lævitatibus intestinorum laborarint, ructu acido supervexiente, qui prius non aderat, licet macie confecti, sua sanitati, & pristino nitori reddantur.

BER-

Digitized by Google

BERNARDINI RAMAZZINI.

In Patavinô Gymnasiô Medicinæ Professoris Primarii

ORATIONES TRES POSTHUMÆ.

TYPOGRAPHI AD LECTOREM.

En rursùs, Lector Eruditissime, Celeberrimi Ramazzini Orationes tres, hactenùs cum aliis Præstantissimi Autoris Operibus minimè editæ, ac manuscriptæ nobis non satis citò transmissæ, ut continuò adjungi potuerint decem Clarissimi Viri Orationibus, in hujus Voluminis fronte reperibilibus; Eas autem hic, quamvis extra proprium locum, æquiùs exhibendas reputavimus, quàm si tam elegantibus ac elimatis Scriptis Te defraudatum dimitteremus.

ORATIO I.

Medicam Peregrinationem, si non necessariam, saltem pertutilem, ad Artis peritiam, & Nominis existimationem comparandam.

SI veri speciem aliquam habet, A. N. quod pro mortalitatis nostræ documento legimus, atque etiam audimus, nempè hanc, quam in terris ducimus vitam, nihil aliud esse, quam quoddam Peregrinationis genus, donec Cœlestem Patriam, undè nostri pars melior effluxit, tandem repeta-

Digitized by Google

mus, mirari haudquaquam convenit, ſi cuique ferè mortalium indita ſit peregrinandi cupido, & perviſendi, qualis ſit Orbis terrarum facies, ut non pauci ſint, qui patriæ commodis valere juſſis, per mare per terras mille pericula ſubituri longas & difficiles peregrinationes ſuſcipiant. Duplex autem hominum genus, qui hujuſmodi cupiditate flagrant obſervare mihi contingit, unum eorum, quibus unicus finis eſt varias regiones percurrere, obſervandi cauſa quidquid in iis magnificum eſt, veluti Templa, Theatra, Armamentaria, Cymelia Principum, Simulacra, Picturas, & alias hujuſcemodi, aliud verò hominum genus eſt, qui Peregrinationes ſuas inſtituunt, ut homines potius, quam ſtatuas, & opera Artificum obſervent. Utroſque commendatione dignos exiſtimare fas eſt, cum hoc pacto prudentiam, & omnigenam rerum cognitionem ſibi comparare valeant, eos tamen magis laudandos crediderim, qui Peregrinationem ſuſcipiunt, ut doctos viros & ſapientes conveniant & admirentur. Hujus ſecundi generis ſingulare exemplum habemus, quod memorare lubet, ad Glorioſiſſimæ hujus Civitatis immortale decus. Nemo ferè inter Eruditos eſt, qui aliquando vel non legerit, vel non audierit, hominem fuiſſe, qui Titi Livii Patavini fama permotus à Gadibus extremis per Gallias, Romam uſque venerit, ut tam egregium ſcriptorem latialis eloquii promocondum inviſeret, quo viſo, debitiſque obſequiis præſtitis, nullius alterius rei curioſus obſervator, in Patriam ſollicitus repedarit. Tantus in homine illo fuit amor & reverentia Virtutis, ut quem nec Cæſaris Auguſti gloria & Majeſtas, nec Roma tunc temporis mundi miraculum potis fuit allicere, unius tantum Docti & Sapientis Viri fama pertraxerit. Quam uberes fructus ex hujuſmodi peregrinatione liceat colligere, ſatis norant, priſcis temporibus, Philoſophi, Poëtæ Oratores, aliique liberalium diſciplinarum ſtudioſi, qui patriis laribus relictis, longa itinera capeſcere non verebantur, non ut ſimpliciter, quemadmodum Gaditanus ille, ſapientum Virorum externam faciem more Pictorum contemplarentur, ſed ut animi dotes introſpicerent, & cum iis mutua commercia inſtituerent.

Septem Græciæ Planetas, h. e. ſeptem illos adeò memoratos Græciæ ſapientes, quorum nomina æternitati fama ſacravit, incer-

tis

tis sedibus vagantes omnes coronas fuisse, è scriptorum monumentis satis constat. Præter laudatos sapientes, alii quoque in Græcia scientiarum Parente, & Altrice licet nati, & enutriti, hoc pruritu peregrinandi urebantur experiundi causa qualis esset extra atticos fines sapientum doctrina. Hanc ob causam olim celebres erant in Ægypto apud Memphim, & Æliopolim Sacerdotes & Astronomi, in Gallia Druidæ, in India Brachmani, & Gymnosophistæ. Ipsi quoque Romani postquam ruditate depositâ, liberales disciplinas Civitate donarunt, quamvis in Urbe græcos homines publicis in scholis docentes haberent, ut nonnulli Græcam Urbem ferre non possent, Græciam tamen perlustrandi genio quodam ferebantur. Marcum Tullium Athenas concessisse, ibique ad aliquot tempus commoratum, eloquentiæ suæ græco sermone periculum fecisse legimus, ut prædictum fuerit, Eloquentiam spretis Athenis migraturam in Latium. Virgilium, Horatium, atque alios clariores Poëtas, in Græciam navigasse, ut ex ipsis Musarum fontibus suavius potarent, nemo est qui non novit. Eodem quoque studio peregrinandi tenebantur olim antiquissimi Medici, imò ipsi Medicinæ Parentes, ut ex eorum scriptis satis liquet, quod itidem nostra quoque ætate pro more habent, Angli, Germani, Ungari, aliaeumque nationum Juvenes à suis Academiis dimissi, quos non piget pedestri etiam itinere clariores Italiæ Urbes, & Lycea pervisere, & quos audierint vel legerint fama vel scriptis clariores, officiosè convenire, cujus rei testes vos appello quotquot adestis Professores spectatissimi. Ex hac igitur perantiqua, ac nunquam satis laudanda peregrinandi consuetudine, argumentum pro hodierna hac Oratione mihi scelegi, ut studiosæ Juventuti rationibus, & exemplis ostenderem Medicam Peregrinationem, si non necessariam, saltem perutilem esse ad Artis peritiam, & Nominis existimationem comparandam.

Non inconsultò Peregrinationem, quæ Medicum apta sit perficere, eumque supra vulgarem cœterorum sortem artollere Medicam esse debere asserui, quæcumque enim alia ad curiositatis gratiam suscepta, esset omninò infrugifera, imò peregrinantem à Medicinæ studio potius averteret, quàm illum instrueret, talem itaque eam esse oportet, qualis est Mercatorum, quorum itinera &

Digitized by Google

navigationes pro unico fine lucrum habent & commercium. Sicuti ergo quis hujuſmodi Peregrinationem animo decreverit, ut hujuſmodi provinciam prudenter, & cum laude ſuſcipiat, antequam viæ ſe dedat, inſtructus ſit oportet de Natura Locorum, Urbium, ac Regionum, quas velit percurrere, atque apud ſe nomenclaturam habeat præſtantiorum in Arte Virorum Profeſſorum quos in ſingulis Urbibus adire debeat, & alloqui, nec non ut literis commendatitiis alicujus Nobilis & Potentis Viri ad alios hujuſce ordinis in aliis Civitatibus hoſpitantes, ſe ſe communiat; hujuſmodi enim Literæ fæcundæ ſunt, & alias ſubindè pariunt magno uſui futuras ad fortuitos caſus, qui peregrinantibus perſæpè obviam fiunt. Extat in hanc rem elegantiſſimus Libellus, quem Thomas Bartholinus ad Gaſparum filium Italiam pervagantem miſit, in quo illum admonet, quomodò gerere ſe debeat, quas Urbes, quæ Lycea, quas Bibliothecas, quæ Cimelia, quos doctos Viros convenire debeat, & parentis nomine ſalvere. Quis autem non videt Peregrinationem hoc modo ſuſceptam, perpetuam, & accuratam eſſe in rei Medicæ ſtudio exercitationem, ut qui eam ritè adminiſtret in adverſariis ſuis diligenter adnotando, quæ ab hoc vel illo Profeſſore decerpſerit, ut de ſe affirmare poſſit nullam ferè diem perdidiſſe.

Conferamus quæſo A. O. progreſſum ac doctrinæ incrementum, quod quis jam Medicus Practicus in Patria Urbe per annum integrum facturum ſperet, ægros quotidiè inviſendo, & quandoque cum doctioribus Medicis conſultando, cum eo progreſſu, quem à Medica Peregrinatione eodem temporis ſpatio alter ſtudioſus impetrare poſſit. Neminem fore arbitror, qui mecum non ſentiat longè majorem profectum conſequuturum, quam à ſtudio accurato ſed in Patria Urbe intra domeſticos parietes qualem modò delineavimus, & quò longius à Patriis ſedibus proficiſcatur eò majorem rerum cognitionem, prudentiam ac famam acquiſiturum, more ſcilicet magnorum fluminum, quæ, quo longiora itinera procul à ſua Origine emetiuntur per varios terrarum tractus diſcurrendo, nova aquarum acceſſione ampliora fiunt, veluti Iſter in Europa, Nilus in Africa, qui

Æthiopum per mille ruit nigrantia regna,

donec in Mediterraneum procurrens in ſeptem cornua diviſis aquarum

rum copiis, Mari bellum potiùs indicere, quàm tributum offerre videatur.

Sed forsan opponet aliquis Medicum Peregrinantem & errabundum non posse multùm proficere propter Librorum defectum cum nonnisi paucos intra suas sarcinas secum possit deferre, quos etiam si velit legere tempus commodum non habeat, quod potius impendere necesse sit ad corporis defatigati vires cibo & somno restaurandas, quam ad mentem jejunam Librorum lectione recreandam, ubi Medico in Urbe aliqua stationariam vitam degenti magna supperat Librorum copia, ut quidquid novi in re Medica, & Literaria Republica quotidiè eveniat facilè perdiscere possit. Num Medico utilius sit, grandem, ac nobilem Bibliothecam Libris, quæ ad Jatricam facultatem, & alias quoque pertineant habere instructam, & variorum in arte Medicorum imaginibus, signisque ornatam, & pluteum Archetypum, Hippocratem semper apertum ad ostentationes servantem, an potius expediat paucos habere libros sed scelectos, quos diurna & nocturna manu verset hic mihi disquirere non vacat, tamen proferre liceat quid de Librorum copia, & quorundam vanitate senserit Seneca: *Distrahit discentem turba. Librorum non instruit, & cum legere non possis quantùm habueris, satis est habere quantùm legas.*

Verùm largiamur Medico otio Urbano gaudenti Libros non defuturos, ex quibus varia in dies documenta possit perdiscere, ast libri, ut fert adagium muti sunt Magistri, sed ut Socrates apud Platonem ajebat dubitanti non satis commodè respondent, ubi Medicus, qui peregrinatur; tot Magistros sortitur sed loquentes, & dubia dissolventes, quot reperit doctos, & expertos Viros in singulis Urbibus. Quantùm polleat viva vox dicentis, ut altius imprimantur in mente ea quæ fuerint prolata, nemo non in se ipso experitur; eadem enim est vivæ vocis virtus ac vis percussionis, de cujus admiranda potestate tàm egregiè scripsit Borellus. Quàm facilè ictu mallei in ære imprimatur imago æternùm duratura, ostendunt antiqua Cæsarum Numismata. Si ergo peregrinanti Medico non tàm facilè est lectioni incumbere, perfacile est doctos & eruditos homines audire, nec paucos, nec rarò in hac vel illa Civitate, veluti expertos Clynicos, Anatomicos, Chymicos, Botanicos,

nicos, Chirurgos, Lytotomos, ac interdum in Aulis Principum Archiatros, quos de Aſclepiadum familia prognatos ſupponere æquum eſt, quibus nempè Regum ac Imperatorum concredita eſt ſalus.

Quòd verò hâc in re animadverſione dignum eſt, peregrinantem Medicum hujuſce exercitationis nunquam capit faſtidium, loci enim commutatione novum ſemper curioſitatis ſuæ pabulum invenit non ſecus ac ad nova convivia identidem accedat. Hoc pacto doctrinarum novitate, eruditione, rerum peritia mentem replebit, ac ut ità dicam ſe ſe infarciet. Exiguo igitur labore ſola nimirum officioſitate Viros doctos compellando ac ſciſcitando de iis quæ inter Medicos diſquiruntur amplum ſibi patrimonium, & Medicam Enciclopediam comparare poterit.

Nimius eſſem, ſi cuncta beneficia & commoda, quæ ex Peregrinatione, tanquam ex fonte uberrimo promanant recenſere vellem, reveri enim poſſem, ne nimis longè peregrinarentur aures veſtræ id unum tantummodò adnotare liceat Medicum Peregrinantem, non ſolùm in re medica, ſed in Hiſtoria Naturali inſtructiſſimum, ſi attentè obſervet, quæ in itinere paſſim occurrunt, & ad ſui contemplationem nolentem etiam advocant, & quod rei præcipuum promptè, & ſine mora in ſchedula adnoret, quæ obſervatione digna crediderit, Plinii Naturalis Hiſtoriæ conditoris exemplo, qui ut in quadam Epiſtola refert Plinius junior in itinere Notarium ad latus habebat cum libro & pugillaribus, ne illum caperet oblivio, quæ poſtea cum ad hoſpitium divertiſſet in commentaria referebat. Habent ſingulæ Urbes admiranda quædam, non ſolùm exterius ſed intimius quoque obſervatione digna; aliæ quidem Mineralium, Foſſilium, Sulphurum, Lapidum, Marmorum, Bituminum, aliorumque ex variis terræ ſuccis concretorum; aliæ verò in genere aquarum, in quibus tàm varios naturæ luſus admiramur, ut ex eodem tractu ſcateſcant aquæ calidæ, frigidæ, ſalſæ, dulces, nitroſæ, graveolentes, lapidificæ, mortiferæ, qualis erat ſtigia apud Novacrim in Arcadia, graves & ponderoſæ in qua nullum animal mergi poterat. Extant in Civitatibus quibuſdam apud quoſdam doctos Viros Muſæa, in quibus varia naturæ prodigia & luſus, ex quocumque genere, tum mineralium, tum animalium, in quibus

Digitized by Google

quibus sceleta tùm magna, tùm parva, tùm minima insectorum cujusque generis si placet ipsius quoque acari, summatim peregrinanti Medico nusquam non occasio præsto est ut facili negotio, ac brevi temporis intervallo polymates dici possit, & mereatur. Atqui si isthæc vera sunt, quis mecum non fateatur Peregrinationem multùm pollere ad peritiam in Arte Medica & Nominis existimationem comparandam, ut qui illam ritè absolverit, postea redux in patriam cæteris emineat Elogio illo Homerico dignus.

Unus homo Medicus multis æquandus honore est.

Si verò rationum momenta, quas pro nostri asserti validitatem, in medium protulimus, exemplis quoque pondus aliquod adjicere velimus, aliquot & quanta nobis supperterent exempla tùm vetera, tùm nova, quæ si velimus recensere in longum protraheretur Oratio. Lubet tamen pauca quædam memorare, ut planè constet, quantùm utilitatis conferat Medica Peregrinatio. Pro veterum exemplo Galenus Medicorum Coripheus unus sufficiat. Hic Pergamo Civitate Asiæ vel ubi natales sortitus est, relicta, totam Græciam perlustravit, in Ciprum navigavit, ubi fodinas vitrioli ingressus est, ut genesim observaret, mox in Palestinam abiit, ut exindè Romam pedestri pariter itinere, ut ipse refert, profectus est, indè in Macedoniam & Traciam pedestri pariter itinere transiit, indè in Lemnium Insulam, ut Terræ Lemniæ compositionem perdisceret; in has quoque regiones Venetæ Ditionis venit Germaniam visurus, sed Aquiliæ substitit Commodum Imperatorem ab expeditione Germanica redeuntem apperiens ac in illa Civitate Librum, qui Ars Parva dicitur composuit. Prosper Alpinus inter recentiores olim in hoc Lyceo Professor celeberrimus. Vidit olim & audiit Virum hunc doctissimum Civitas hæc in Horto sedentem magna Juvenum & Professorum corona stipatum, Vegetabilis Regni divitias & opes explicantem, tàm ingenti confluxu, ut nunquam majorem Auditorum frequentiam Patavinus Hortus adspexerit. At quomodò tantùm venerationis & famæ illum sibi adsciviſſe credendum est, num in Urbe aliqua Medicinam factitando, sive in aliquo Lyceo Professorium munus exercendo? Soli navigationi in Ægyptum cum Gregorio

Digitized by Google

gorio Hemo Patritio Veneto Nominis ſui celebritatem refert acceptam. Cairi enim Urbis Populoſiſſimæ ad plures annos commoratus earum gentium mores, morbos, medendi methodum, & varia remediorum genera obſervavit, & in commentaria ſua retulit, poſtea in Patriam & hanc Urbem redux peregrinis mercibus onuſtus edito elegantiſſimo Libro de Medicina Ægyptiorum, & plantis Ægypti; Horti Præfecturam Navigationis ſuæ portum magno cum plauſu obtinuit.

Duo Clariſſima Bataviæ Lumina præterire non liceat Guglielmum Piſonem, & Carolum Bontium, quo ſtudio in cenſu illuſtrium Virorum nomina ſua repoſuerint, ſatis loquuntur egregia quæ nobis reliquere monumenta ſuarum peregrinationum; prior quidem *de Indiæ utriuſque re Naturali, & Medica*, alter verò *Hiſtoria Naturalis & Medica Orientalis Indiæ*, ex quibus quamplurima, quæ ad nos aſportantur licet eruere, ad Europæorum morbos contumaces, qui noſtris remediis non auſcultant, ſanandos.

Quid verò de Clariſſimo Turnefortio dicam, quem è vivorum ſtatione nuper ſublatum dolent Botanici & Literati omnes referam? Quanta indagine magnus iſte Peregrinator per Europam, Aſiam, & fines terrarum extremos abditiora loca in ſylvis, vallibus, & præruptis montium jugis penetrarit, & novis & ignotis plantis Botanicam ditarit, palam faciunt elegantiſſima illius opera, tàm bellè, tam decorè conſcripta, & delineata, ut non minùs oculos quàm mentem oblectent. Antequam Turnefortii nomen clareſceret, quis non putáſſet ac laboribus tot illuſtrium Virorum omninò & ex aſſe abſolutam eſſe Plantarum Hiſtoriam, ut indagini nullus amplius eſſet locus, nec aliud Botanicis agendum eſſet, quàm ut confuſam Plantarum ſupellectilem in ſuas claſſes digererent. Antea ſi quis fortè herbulam unam vel alteram reperiſſet, quam in cæterarum ſerie reponere non eſſet tàm facilè, quantùm ſibi plaudebat. Modò poſtquam Vir iſte Laudatiſſimus ſpartam hanc tàm egregiè exornavit, & millenis Plantis Botanicam auxit, ſatis oſtendit, magnam eſſe, vegetabilis regni amplitudinem, non minùs quàm mineralis & animalis. Non eſt ergo quòd naturalium rerum ſcrutatores, qui plurimi ſunt, paſſim conquerantur, occupatam eſſe veritatem, nec habere circa quod induſtriam ſuam exerceant, niſi

missi circa res leviculas, ac nullius usus, cum ingens pateat campus, de Medica Republica, tum in Practicis, tum in Theoricis benè merendi mille modis, ac præsertim si frequentior sit Peregrinatio. De hoc itaque tam magno ac celebri Peregrinatore, qui sibi tantùm famæ acquisivit eundo proferre liceat, quod de Ulisse scripsit Ovidius:

Si minus errasset, minus notus esset Ulisses.

Agite ergo, Studiosissimi Juvenes, vobis enim suasoriam hanc conscripsi, agite, inquam, & animos intendite, vos non pigeat postquam Doctorali Laurea decorati, penes aliquem eruditum Professorem Medicam Praxim delibaveritis, ne pigeat Peregrinationem aliquam suscipere, si non à Gadibus usque ad auroram & Gangem, saltem Italiam nostram perlustrare, & in singulis Urbibus, quos acceperitis doctrina & experientia excellere adeundo, & ab iis aliquid de re medica scisscitando, sic enim vobis arduum non erit magnam perceptionum & remediorum messem colligere, quæ postea ubi in Patriam redieritis, magno usui futura sit. Quod si ob rem Domi angustam, ac temporum iniquitatem omnia commoda ad iter capessendum pro nominis vestri dignitate non supperant, ne pudeat, Galeni exemplo pedestrem peregrinationem suscipere, sicut durum, & reprehensione dignum vobis non videatur aliquid de patrimonio convellere; id enim non esset rem familiarem prodigere, sed fœnerari, quantùm enim ex illo fuerit abrasum, tantundem imò longe plus suo tempore Medica Peregrinatio reponet.

ORATIO II.

Medicinam tunc magis cæpisse negligi cum majorem venerationem debuit exigere.

COntemplanti mihi Litterarum non minus quam Litteratorum fata & infortunia, ac disquirenti, ver facultates & Artes quædam magno in honore olim habitæ, magnisque præmiis de-

Digitized by Google

corari ſolitæ, è ſublimitatis ſuæ gradu tàm miſerè deciderint, ut aliæ modo paucos cultores habeant, aliæ nullos, aliæ verò permultos ſed neglectos, viſus ſum in quibuſdam ex iis rationem aliquam tenere, in aliis verò prorſus neſcire, cur tantam exiſtimationis ſuæ jacturam fecerint. Eloquentiam antiquitus inter liberales Diſciplinas primas tenuiſſe, diuque magna in exiſtimatione perſtitiſſe, Scriptorum monumenta ſatis teſtantur. In Græcia primùm quidem floruit, ac tantum auctoritatis ſibi adſcivit, ut politicum regimen penes illam eſſet, & in tyrannidem quandam degeneraverit, ubi autem Romanæ Potentiæ ſervire coacta eſt Græcia, tunc Eloquentia, una cum bonis artibus ſpretis Athenis migravit in Latium, ubi maximè inclaruit, donec Reipublicæ dignitas & cura ſtetit, quo tempore Hortenſii Julii, aliique Clariſſimi Oratores, quanta eſſet Eloquentiæ vis palam fecere. Cum verò ob temporum iniquitatem Publica Securitas periclitari cæpit, Profeſſoribus in exilium actis, ſeu peremptis, Eloquentiæ robur infractum, atque enervatum apparuit, eòque magis cum in Italiam irrupit barbarorum illuies, quæ latialis eloquii puritatem incompto ſermone defædavit. Quantùm autem vigeat vis Eloquentiæ, ubi apud Optimates ſumma Regiminis eſt, & Publicæ Securitatis cuſtodia, documento eſſem poterit Glorioſiſſima Veneta Civitas, in qua Cives, ac præſertim Patritii, ad Eloquentiam, videntur prius nati, quàm inſtructi. Olim de cauſis corruptæ Eloquentiæ quæſitum ſcimus, ac varias traditas fuiſſe cauſas, nimirum Juvenum deſidiam, Parentum negligentiam, ac Præcipientium inſcitiam, modò autem cauſas ab iis diverſas comminiſci licet, aliud nimirum eſſe vivendi genus, alia inſtituta, & in fòro agendis cauſis, ut etiamſi in Lyceis egregii extent Profeſſores, ac non deſint apta ingenia, non haberet Eloquentia, undè ſectatores ſuos aleret, ideoque ſuis rebus deſperans, in Clauſtra & Religioſos Cœtus, tanquam in Pritanæum, jam dudùm ſe receperit. Quare non eſt, quod miremur, ſi à veteri ſuo ſplendore exciderit, & paucos ſui cultores numeret. Aſtrologiam quoque quam Judiciariam vocant, olim apud Principes & Litteratos quoque homines ſumma in veneratione habitam & excultam, ut quæ ex Aſtrorum poſitu, & varia ad invicem configuratione, hominum fata, & fortunas prædi-

Digitized by Google

prædiceret, ac venditaret, eruditorum nemo non novit. Extant apud Scriptores præclaræ & glorioſæ prædictiones, quæ ſi verè ſunt in ſummam admirationem rapiunt, qualis ea fuit, qua Spurina Julium Cæſarem præmonuit, ut Idus Martias caveret. Apud Ethnicos quibus perſuaſum erat, poſſe futura prænoſci ac prædici, ideoque nihil niſi auſpicatò aggrederentur, hoc divinandi genus, à cæleſtium corporum luminibus & influxu petitum maximè invaluit, & in Artis formam redactum, ut quivis, vel mediocri litteratura imbutus, habito momento, quo infans aliquis in lucem prodiit, & puncto ſigniferi, quod Horoſcopum vocant, cæleſtis figuræ comparationem ſibi compararet, & juxta Aphoriſmos, & Apoteleſmata, editi infantis, temperiem, fortunam tum bonam tum malam, morbos, varios eventus, totius vitæ tenorem mortem etiam, & etiam modum exitus confidenter prænuncieret. Multùm equidem Arti huic Divinatrici de exiſtimatione, quam habebat detraxit Chriſtiana Religio adhuc tamen multos habuit Patronos & Clientes, donec tandem Joannes Picus Mirandulanus editis doctiſſimis Libris adverſus Aſtrologos, Artis hujus inanitatem patefecit, & prorſus exauctoravit. Quidnam verò de Medicina dicendum, quæ licet, tum vetuſtate, tum præſtantia & uſu cæteris omnibus præſtet, & ubique gentium, apud Principes & vulgus quoque honores penè divinos ſibi adſciverit, attamen adeò neglectui ſit, ut inter honeſtas Diſciplinas vix locum habeat? cuinam vitio vertendum infortunium hujuſmodi? Non equidem Parentum incuriæ, qui iniquis hiſce temporibus, magno rei familiaris diſpendio liberos ſuos ad publica Lycea dimittunt, non Juventuti, quæ magno diſcendi deſideris flagrat, non Profeſſorum inſcitiæ, quandonam etenim puriora dogmata Profeſſores ab Exedris ſtudioſæ Juventuti tradidere. Diſquiſitione ergo dignum eſt cauſam ſcrutari, quæ Medicam Artem è dignitatis ſuæ faſtigio dejecerit, ut neglectui eſſe cæperit, cum majorem venerationem debuit exigere, idque erit Orationis hujuſce meæ argumentum.

Si Medicæ Artis veteres faſtus velitu recolere ac memorare, quantùm exiſtimationis & dignitatis longo ſeculorum fluxu obtinuerit facultas hæc omnium antiquiſſima ac præſtantiſſima, ac ptiora illa tempora cum noſtra hac ætate conferre, penè auſim

Digitized by Google

dicere, aut aliam nunc omninò esse artem, aut aliud hominum genus & alios mores. Dictitari olim solebat Medicinam esse Artium omnium imperiosissimam, ut quæ ipsis imperaret Imperatoribus, modò fateri necesse est, nullam Artium esse ad servitutem magis natam, quàm Medicam Facultatem. Ne pigeat quæso, A. O. formam & verba ipsa audire, quibus olim Gothorum Reges postquam in Italia rerum potiti barbariem exuere cæperunt Archiatros suos creare consueverant. Indulgete Palatio nostro, habeto fiduciam ingrediendi, quæ magnis solent pretiis comparari, nam licet alii subjecto Jure serviant, tu rerum domino studio præstanti observa, fas est tibi nos fatigare jeuniis, fas est contra nostrum sentire desiderium. En quantum auctoritatis & existimationis in Aulis Principum obtinuit olim Ars ista, quantum autem venerationis privatis in domibus habuisse illam credendum est? qualis nunc ea sit non est quod memorem, ne probra nostra dissimulanda potius, quàm verbis exaggeranda in propatulo magis ponantur. Attamen si computemus, quantum septuaginta plùs minùs annorum spatio profecerit, in Physiologicis, Pathologicis, in Therrapeutica Methodo, in re Pharmaceutica, Botanica Chirurgica quoque, si pensitemus, quantùm pomœria sua ampliarit, multa dogmata è statica, & hydrostatica in sua jura transferendo, & quantum naturalibus scientiis contulerit, suis experimentis & observationibus, ut Philosophiam à Medicina sanitati restituram pronunciare liceat. Si hæc multaque alia in unum conferantur in summo dignitatis & existimationis fastigio jam dudum fuerat collocanda. Quidnam igitur illud fuisse censendum est, quod Medicinam post tot conatus, post tot præclara gesta postremis hisce temporibus, à veteri gloriæ suæ & honoris possessione, tàm subitò, tàm intempestivè deturbarit? Sentiat quisque in hac re ut lubet, ego nullam aliam causam comminisci possum, quàm ipsorummet Artis Professorum nimium studium, nimiam pervestigandi cupiditatem, nimium, quis credat, veritatis amorem. Paradoxa forsan videbuntur isthæc, at si expendantur, nimis vera esse deprehendentur.

Postquam enim ingenui Artis Cultores veternosa illa consuetudine excussa, aliorum opinionibus subscribendi, in Mycrocosmi naturam,

Digitized by Google

naturam, non minùs quam Astronomi in antiqua Macrocosmi Systemata, altius inquirere cæperunt, ac in humanis corporibus admirandam quandam harmoniam conspectabilem quoque si lubeat demonstrarunt, quæ ex perenni motu sanguinis, lymphæ, chyli, bilis, nervei laticis, Spirituum Animalium, aliorumque fluidorum consurgit, postquam principaliorum viscerum, & vel minimæ partis mechanicum est patefactum Artificium, quomodo cor motu suo silstatico, tanquam bonus diribitor, singulis partibus alimoniam dispensat, quomodò cerebrum è puriori sanguine arterioso æthereos spiritus chymico magisterio eliciat, qui fibras inflando in corporis humani machina tum varios ac diversos motus efficiant; quomodò organa pneumonica vestalem ignem in massa cruoris hospitantem folium ad instar, exacuent potiùs quàm sufflaminent, quomodò stomachus ingestum cibum in liquamen ptisanæ cremori persimile ad paucas horas dissolvat, quod ad plures dies culinaris ignis præstare non posset, quomodò jecur, bilem, renes, lien peculiarem succum, glandulæ succos quosdam è massa sanguinea secernant, quomodò fiat in utero muliebri conceptio, h. e. qualis sit humanæ generationis ab ovo historia, summatim postquam humani corporis vera & natis œconomia antea ignota & obscura in apertissima luce apparere cæpit, tunc Medicinæ splendor visus est elanguescere.

Ubi ergo tot inventa, tot ingeniosa excogitata ad Medicam Praxim accommodari cæpta sunt, non tamen sine jurgiis & contentionibus inter Medicos ipsos, tunc viri eruditi & docti, dum ægrotarent, aut aliquem ex domesticis decumbentem haberent, antea assueti Medicos audire, qui morbos quoscumque & remedia quoque ad primas illas ut vocant elementorum qualitates referrent, ac si quid abditum in morbis occurreret, ad publicum ignorantiæ asylum occultas scilicet qualitates promptum haberent effugium, Alexipharmaca cuiusque generis, ac sine delectu exhibendo, & soliti audire laborante Capite secandam Cephalicam, Hepate Basilicam, affecto Liene tundendam Lienarem venam, ubi vires non satis conflarent secandam Salvatellam, ubi purgatione opus esset exhibenda pharmaca, quæ genio quodam, hunc potius, quàm alium humorem elicerent, multaque consuessent adire,

Digitized by Google

de quibus ſuſpicari penè religio fuiſſet, ac poſtea cum ab ingenuis, & cordatioribus medicis intelligerent rem aliter ſe habere, ab aliis nimirùm fontibus, quàm à frigido, calido, ſicco, & humido derivandas, tum morborum cauſas, tum remedia, in malignis morbis niſi conſtet de natura humoris deleterii, num ſanguinem coagulet an diſſolvat, periculoſum eſſe tumultuarium alexipharmacorum uſum, pharmaca vi electrica non eſſe prædita, nec aliud, quàm ſtimulorum munus præſtare, in phlebotomìa non adeò laborandum circa venarum delectum, perindè eſſe ſi à Baſilica, ac à Cephalica ſanguis mittatur, à ſalvatella plus ſanguinis arterioſi, quàm venoſi educi, ideòque vires magis debilitari, revulſionem venam ſectam non eſſe tantarum virium, ut olim creditum, ſed tandiù perdurare dum vena ſit aperta monumenta Scriptorum magni alioquin nominis à juvenibus cautè legenda, ne falſis morborum theoriis imbuantur, nunc verè neceſſariam eſſe methodum vitandorum errorum, multò magis quam temporibus Sanctorii olim celeberrimi in hoc Gymnaſio Profeſſoris, multaque alia hujuſce generis, tunc in ancipiti docti homines quoque eſſe cæperunt, an Medicina revera exiſtat, an Ars ſit illuſoria, ſic quantum ficti & fabuloſi Medicæ Arti eſt detractum, tantundem gloriæ & exiſtimationis illi eſt ademptum.

Quid labor aut benefacta juvant, quid in abdita quæque
Naturæ feciſſe viam,

exclamare liceat cum Poëta; quid profuit tot victimis ex uno quoque animantium genere, magnis, parvis, minimis mactatis ac ritè luſtratis veritati litaſſe ut morborum curationes auſpicatius poſſent inſtitui? Non ità ſanè Navigatoriæ & Militari Diſciplinæ evenit, quales Artes, ſi dubios eventus, quibus & ipſe ſunt obnoxiæ ſpectemus Medicinæ valdè cognatæ ſunt. Navigatoria etenim ſola Magnetis ad Polum converſione, antea inobſervata, magnum ſibi gloriæ Theatrum aperuit, Oceanum ſcilicet totum ad Indos utroſque extra anni ſoliſque vias magna felicitate peragrandum; Militaris autem Diſciplina, tormentarii pulveris vi fulminante reperta ſummum gloriæ & honoris culmen jam attigiſſe viſa eſt, adeò ut ſi egregiis bellatoribus, qui olim in oppugnandis arcibus magna nominum ſuorum celebritate vixere, modò daretur reviviſcere,

Digitized by Google

eere, qualem Demetrium Poliorcetem propterea dictum fuisse prædicant, cujus machinæ, ob vim cuncta diruendi, & ob Elegantiam quoque ipsis hostibus terrori & oblectamento erant, ac modum, quo nunc bellum geritur, & arces munitissimè expugnatur contemplari suas Catapultas, Arietes, Vineas, aliàque Machinamenta, ac simul Vegetium suum, aliosque scriptores riderent. Solam ergo Medicinalem Artem fatum istud manebat, ut postquam fucos exuit, & simpliciori cultu, ac matronali facie in publicum prodire cæpit, vilior & despicatior haberetur?

An ergo satius fuisset, si tot inventa, tam egregia tam frugifera orbi litterato nunquam innotuissent, seu qui primi perscrutando illa observarunt, ea in sinu suo taciti continuissent, ac moriendo secum contumulassent, ne Reipublicæ Medicæ statum satis quietum perturbarent. An consultius egisset Galileus vir sanè Lynceus, si solus inter densiores noctis tenebras suo Telescopio se beasset, novos Planetas nulli mortalium antea visos, & minutam siderum plebem, quæ Galaxiam efficiunt contemplando, ac antequam è vivis excederet tubum illum opticum, in Cœlum inter Asterismos transferri dignum, in frusta confregisset, ne vulgarem Planetarum Theoriam apud Astronomos everteret. At si qui annis mille ante nos vixere suorum temporum inventis contenti degissent, nec quicquam novi pervestigare, aut inventis aliquid adjicere non pertentassent, anne Artes adeò excultas haberemus, quales modò sunt, & ex quibus tot commoda, tot beneficia nobis perveniunt? O quàm egregiè in hanc rem Venusinus Poëta:

Quod si tam Græcis novitas invisa fuisset
Quam nobis, quid nunc esset vetus, aut quid haberet,
Quod legeret terretque viritim publicus usus.

Haud sum nescius novitates omnes qualescumque sint vel solo nomine suspectas esse, & malè audire tam in Physicis, in Politicis, ac præsertim ubi consuetudinem aliquam, quæ ob temporis longitudinem, in quandam veluti naturam abierit, infirmare aut abolere valeat. (a) *Quæ ex longo tempore consueta sunt etsi deteriora sint insuetis minus molestare solent*, ajebat Præceptor noster. Sic olim Populo Israëlitico in desertis Arabiæ degenti, Manna cibus æthereus gratiam quamcumque redolens molestiam pariebat. *Nauseat*

(a) Aphor. 50.

anima

tized by Google

anima noſtra ſuper cibo iſto leviſſimo, exclamabat gens illa Ægypti alliis & cæpis aſſueta. In politicis quoque novæ leges conditæ, veteribus abrogatis non ſine plebis murmure accipiuntur. Sed quid agendum ubi parva incommoda magnis beneficiis penſantur? Audendum eſt, & erroribus popularibus fortiter abſtinendum, ſi tamen novitates, quæ afferuntur ſolidis & inconcuſſis rationibus, atque etiam experimentis ſint ſuffultæ, ſin verò dubiæ & incertæ, tanquam peſtes reſpuendæ, ut quæ publicam quietem evertant. O quàm rectè in hanc rem Poëta Philoſophus: (a)

Deſine quapropter novitate exterritus ipſa
Expuere ex animo rationem, ſed magis acri
Judicio perpende, & ſi tibi vera videtur
Dede manus, aut ſi falſa eſt accingere contra.

Cum autem celebriora recentiorum inventa ab initio, ubi primum prodiere, tanquam etherodoxa, & monſtruoſa dogmata à magnis ingeniis excuſſa & cribrata fuerint, ideoque extra omnem controverſiæ aleam poſita, ut nullum oppugnatorem qui ſapiat ampliùs reperiant, mirari ſubit, cùr Medicina priſtino ſplendori nondum fuerit reſtituta, imò cur ſplendidior & glorioſior uti par eſſet non emerſerit, ſed adhuc in ſuo ſqualore penes hominum opiniones neglecta jaceat. Verùm in aures mihi inſuſurari ſentio, Medicinam Theoricam, ut quæ Theoremata ſua Mathematicorum in morem demonſtrare poſſit, una cum cæteris ſcientiis in decimo quarto gradu poſſe conſiſtere, Practicam verò utpotè incertam ac dubiam in infimis ſubſelliis adhuc degere, magna jacta fuiſſe fundamenta, ſed tàm ſolidam Praxim non fuiſſe adhuc ſuperſtructam, ut Medentes majori ſecuritate, quàm quod olim Morborum curationes ſuſcipiant, niſi forſan meticuloſiores ſint ac ſibi ſuiſque remediis magis diffidant. Magnam eſſe Praxis Medicæ inconſtantiam, ut ad ſingula ferè luſtra modus & remedia immutentur, poſt tot conatus, poſt tot exanthlatos labores pronunciari poſſit, id quod olim ſcripſit Celſus, nimirum, quod cum in morbis multùm fortuna conferat, eademque ſæpè ſalutaria, ſæpè vana ſint, dubitari poſſe ſecunda valetudo, Medicinæ, an Corporis beneficio contigerit. Verùm quàm facilè prava quædam ingenia ad culpam & vituperationem detorquent ea, quæ erant commendanda. En quomodò prudentia, &

(a) Lucret. lib. 2.

matura

Digitized by Google

matura deliberatio, quæ duo potiſſimùm in bono Medico deſiderantur ad timiditatem & impotentiam traducuntur; majori utique ſecuritate morborum curationes aggredimur, quia magis cautè, quia minùs properè, quàm olim. Anne igitur de humano corio ludus eſt magna remedia adminiſtrare. Anne idem eſt hominum & talorum jactus. Non eadem certè ac tanta eſt hiſce temporibus de remediorum vi & poteſtate confidentia & credulitas, quanta olim; norunt quippe horum temporum periti Artifices, quantas ſubeant mutationes propinata remedia, & quàm variis ac diverſis ſuccis permiſceantur ex una in aliam provinciam demigrando, antequam eò pertingant, ubi laboranti parti cui deſtinata ſunt ſuccurrant.

Sit autem quod inficiari nefas eſſet, Medicinam Theoricam admiranda præſtitiſſe, cum hominem homini oſtenderit antea ſibi ignotum, cum naturalem humani Corporis œconomiam patefecerit, atque morborum theoriam maximè illuſtrarit, in hac tamen tàm grandi rerum mutatione, Practica Medicina ſibi non defuit, dum veram medendi Methodum & rectum Remediorum uſum ad inventorum normam moderari & aptare didicit. Quid enim profuiſſet jacta fuiſſe tam fœcunda ſemina, niſi facultas extitiſſet, quæ ex illis uberrimam meſſem non collegiſſet? Quantum ergo Theorica Eloquio præſtat, tantum Practica opere excellit. Ego quidem purum putum Theoricum Philoſophum potiùs, quàm Medicum appellarim. Quilibet Vir doctus & eruditus ſtans in Littore de marini æſtus cauſis, & alterna fluctuum ſtatis horis reciprocatione, de ventorum poteſtate, de turbinibus ac procellis novit egregiè diſſerere, anne propterea nauta dicendus eſt? qui ſtans celſa in Puppi Gubernaculum, in Mari medio, tenens ingruente tempeſtate, remiges & operarios ad fortiter remis incumbendum hortatur, qui maris & ventorum rabiem eludit, qui ſcopulos naufragiis infames, & ſyrtes declinat, qui navem licet quaſſatam ſalvam tamen in Portum adducit, hic verè Nauta eſt, ac dici meretur.

Quam levia porrò ſunt, quæ de remediorum incerto uſu, & Medicæ Praxis inconſtantia objectant? Vellent exigere id quod Ars nulla fortiter & prudenter præſtare poteſt, omnimodam nimirum ope-

Digitized by Google

ris certitudinem. Numqui cum hoſte confligit de Victoriâ ſemper eſt certus, numqui ſolvit è Littore ſecurus eſt ut Navim in Portum reducat? Non habet mehercle Practica Medicina abſolutam certitudinem de remediorum felici eventu, certa tamen eſt de illo quod in hoc vel illo affectu agere debeat, atque idipſum eſt, quod ajebat Celſus. *Nimirum quod cum perpetuum ſit id quod fieri debet, non tamen perpetuum eſt, id quod ſequi convenit.* Quoad Medicæ Praxis inconſtantiam, & remediorum ad ſingula luſtra mutationem attinet. Videte, quæſo, opponunt quod perfectionis argumentum eſt. Mutantur perſæpè remedia, ſeu remediorum materia, quia ex Artificum uſu & induſtria meliora, & tutiora ſuppetunt. Nonne hoc idem uſuvenit in cunctis, in Liberalibus Diſciplinis, & Mechanicis quoque, ut nova inſtrumenta, ad operis, quod intenditur majorem perfectionem obtinendam reperiantur.

Quamvis igitur Artis Medicæ oſores, dum Theoricam adeò exaltant, ac de Practicâ tam humiliter ſentiunt, animum tamen deſpondeatis nolim, ſtudioſiſſimi Juvenes, & in hoc ultimo ſtadio curſum remittatis, imò totis viribus in hac Palæſtrâ exerceri vos cupio, ſi ſtudiorum metam attingere, ſi Laureâ decorari, ſi Parentum veſtrorum vota implere optatis. Penſum verò meum quod attinet, cum de Morbis particularibus à Capite exordiendo agere debeam, in id potiſſimùm connitar, ut Practicam Medicinam Rationalem vobis tradam. Quantum ad Artis decus & boni Practici famam comparandam conferat apud litteratos & eruditos homines, quibus poſtea vulgus auſcultat, promptas ac in numerato ut dici ſolet rationes habere, vix poteſt intelligi, neque ſatis vobis commendare poſſum. Ariſtotelem cum fortè ægrotaret referunt, Medicum quem acciri juſſerat, ut ab illo curaretur, pharmacum præſcribere volentem nullâ ratione allatâ, adducto ſupercilio hiſce verbis graviter increpaſſe. *Nunquid Bubulco mederi te putas, rationem priùs ediſſere, cur mihi neceſſe ſit pharmacum bibere, ſi me vis tibi facilem & obſequentem habere.* Ea eſt apud Sapientem hominem vis rationis, ut ſubitos animi motus temporis momento componat, rectè propterea Divinus Plato *rationem Animæ incantamentum* appellavit. (a) Vos igitur ſtudioſiſſimi Juvenes Lectionibus, quas favente Deo ſumus habituri, frequentes ac attentos peropto atque expecto.

(a) In Charmide.

ORATIO

Digitized by Google

ORATIO III.

Medicum Valetudinarium aptiorem esse ad Medicinam faciendam quam alterum inculpata Valetudine degentem.

QUamvis Scientiarum omnium bonarumque Artium, quarum præsidio civilis vita regitur, ac præstat, magna ac admiranda sit consensio ut nunquam una alteri adversetur, sed omnes ad invicem propter commune cognationis vinculum porrectis Manibus choreas quodammodo agunt, quasdam tamen ex iis esse constat, tam arcto nexu inter se devinctas, ut Sorores potiùs quàm comites ad publicam felicitatem videantur prognatæ. Hæ sunt Judiciaria & Medicina, Facultates ambæ nobilissimæ ac vetustissimæ quarum tamen decus & formam Ætas nulla deterit sed potius emendat ac perficit. Ab ipsis autem ferè Mundi primordiis postquam Homines qui antea per agros errabundi in venatu & pastoricio Munere exercebantur, & victitabant, Oppida & Civitates condidere, in quibus socialem vitam degerent, caput extulerunt hæ principes disciplinæ corrupta siquidem ob Miserum Protoplasti lapsum Hominis natura, animi vitia non minùs quàm corporis in Hominum genus irrepere cæperunt, quare ad corporis tùm Civilis tùm naturalis integritatem quantum liceret servandam, hasce Humanæ felicitatis præsides adesse oportuit, quarum una mores in officio contineret, aut depravatos castigaret, altera corporis Humores inter se dissidentes componeret. Juris peritia itaque paulatim in Mundum invecta est, sic conditæ sunt Leges, constructa Fora, erecta Tribunalia, constituti Magistratus & Judices, qui cuique Jus suum dispensarent. Haud aliter ob Cæli intemperiem ac forsan magis ob victus intemperantiam, aliosque fortuitos casus, morbis seu gregatim, seu sporadicè Hominibus infestantibus reperta Medicina est, simplex quidem ab initio utpotè paucarum cognitione herbarum contenta, postea in Artis formam redacta constructis publicis Gymnasiis, Pharmacopoliis apertis, in quibus prostarent parata Medicamenta, in suis pixidibus cum titulo recondita, quibus sanitas Humanis corporibus posset vel conservari, vel instaurari, quotiescunque à naturali statu exciderent. Hinc nullam videre est Civitatem, nullum Oppidum, quod Judices & Medicos non habeat, ad quos tanquam ad tutelaria Numina, cuique, aliquâ premente necessitate, liber non pateat aditus. Neque verò ad facultates istas rectè exercendas ut ut ingenuis moribus ornatus variaque rerum doctrina instructus tam aptus censendus est, ut aliquid tum in Judice tum in Medico desiderari non possit. Curiosum equidem est ac multo plus animadversione dignum, quod apud Platonem in 3°. de Republicâ, in utroque optabat Socrates *Judicem nempe ajebat oportere senem quidem esse,*

Digitized by Google

& juſtum, ſed multos Homines malos in juventute fuiſſe expertum, qui ſero quale quid injuſtitia ſit, didicerit, tanquam qui non propriam in animo ſuo eam ſenſerit, ſed alienam, in aliis animis longo tempore noverit. Medicum autem præſtantiſſimum evadere ſcripſit, ſi ab ineunte ætate præter diſcenda Artis ſtudium apud plurimos corpore male affectos conſuetudinem habuiſſet, ipſeque omni morborum genere laboraret. Secundum hoc igitur pro hodiernæ hujuſce Orationis meæ argumento demonſtrandum ſuſcepi. Medicum nempe Valetudinarium ad Medicinam ritè faciendam aptiorem eſſe, quam Medicum robuſtum, & inculpata valetudine degentem.

Difficilem ſanè provinciam A. O. ſuſcepiſſe me video, adeo ut verear ne quis forte in ipſo propoſiti mei Articulo Parodoxo longum me vocitarit, ac quemadmodum Platonis Reſpublica nihil aliud niſi purum putum commentum ingeniis fuit, ita rationum momenta, quæ pro aſſerti mei demonſtratione ſim producturus, non niſi imaginaria & commentitia cenſeri poſſint. Verùm ſi aures veſtras benignè, ut ſpero, commodavaretis, facilem aſſenſum propoſito meo impetraturum me confido. Primum itaque ſi in bono Medico nihil magis expetitur, quam experientia, quæ vulgo rerum Magiſtra audit, imo Artium tum Mechanicarum tum liberalium repertrix, unde Manilius VIII. Aſtron. *per varios caſus Artem experientia fecit.*

Exemplo monſtrante viam.

Quis precor Medicum, verè expertum eum non appellabit, qui valetudinarius ſit variis morbis obnoxius ac ne ipſa & in ſe ipſo expertus, quid ſit in acutis morbis cum morte luctari, quid in Chronicis ad plures menſes lectulo aut ſellæ affigi, in Arthritide Articulos contorqueri, in Rheumatiſmis Artus convelli in Colica viſcera diſrumpi, quàm intolerandus ſit aurium, & oculorum dolor, quale tormenti genus calculum habere in renibus defixum, aut in veſſica oberrantem, quid ſit in Gallico morbo dies noctesque mulctari: Neque enim monſtro par eſſet Medicos praxi addictos videre Celticæ labe reſperſos, qui pro ſoſtro, hoc eſt ſuorum laborum honorario, venereum aliquod munuſculum reportarint, Homines enim & ipſi ſunt, neque Humani aliquid alienum à ſe putant; noſtra præſertim ætate quà Gallicus morbus olim advena, & peregrinus, utpotè à barbaris Regionibus in Europam devectus, modò Civitate donatus eſt, ac à Celeberrimo Fracaſtirio Philoſopho Medico ac Poëta inſigni, eleganti Poëmate ſub nomine Siphilidis nobilitatus.

Hæc vera eſt numeris omnibus abſoluta experientia, non conjecturis aliunde petita, ſed ſcientifica ſui ipſius notione comparata, ut Medicos hujuſmodi, quibus alioquin conſociata ſit rerum peritia & ſolida Doctrina, hos vere experientiſſimos appellare liceat. Quis enim rectius & cautius ægris adminiſtrabit artis adeo decantata præſidia, quam qui non ſemel nec in uno tantum morbi genere, illa, vel inefficacia, vel noxia atque interdum etiam ipſo morbo pejora deprehenderit, ut ſæpè numero evenit, in pharmacis.

Digitized by Google

macis quibusdam ex variis rebus ipsisque inter sepugnantibus conflatis, ut postquam fuerint assumpta, necesse foret aliud habere paratum remedium, quod illa è corpore citissimè exantlarent. Ingressus olim Diogenes Thermas ut inibi pro more temporum lavaretur, balneum adspiciens sordidum ac putridum, balneatorem interrogavit dicens. Qui hic lavantur ubi lavantur? Cur non idem quoque dicendum de quibusdam remediis, quæ nimia credulitas, & artificiosa sinthesis magna virtutis deprædicat, odore tamen & adspectû totam Animæ sensitivæ systasim evertere apta dici potest? Qui sic purgantur quo remedio purgantur? Medico autem valetudinario non tam facilè est hisce erroribus teneri aut fallere, aut falli, ut qui in seipso præsenserit quam graves turbas interdum excitent hæc remedia, quoque speciosiori nomine sunt donata eò periculosiora sunt & naturæ magis infesta, quæ sicuti simplici victû delectatur, & fruitur, ita remediorum simplicitate facilius restauratur. Neminem igitur fore arbitror, qui meum non sentiat Medicum Valetudinarium aptiorem & utiliorem esse ad Medicinam faciendam, ut qui non alieno sed proprio periculo edoctus, non ignarus malorum miseriis succurrere discet.

Medicam operam (si tamen licet nobile Ministerium vili officio componere,) Medicam, inquam, obstetritio muneri componere soleo. Parienti mulieri, seu parturienti parum favente Lucinâ, supra puerperialem sellam jam positæ magnoque nixu connitenti ut fætum excludat, clamantique *Superum Regina fer opem* assidet prona & prompta obstetrix fætum manibus expansis exceptura, laborantem mulierem ad dolores fortiter tolerandos exhortans, partum, inquiens, naturæ & fætus exitum affectantis esse opus, ejulatu ac clamoribus frustrari spiritus, ac vires, expectandos majores conatus, qui fructum maturum excutiant, manus nonnisi extremâ necessitate & fætû jam mortuo admovendas, sic partim verbis, partim illinitionibus ad uterum, & sinum pudoris emolliendum bona obstetrix puerperæ blanditur. Ast precor A. O. mulieri inter hasce angustias positæ ac ejulanti, quamnam obstetricem opportuniorem esse censebitis, num sterilem, quæ nunquam utero gestavit, nunquam pepererit, an ea potiùs quæ fœcunditate donata, plurimos addiderit fœtus, & in obstricandi officio consenuerit? Nullus dubito, quin judicaturus sit hanc potiùs quàm alteram ad succurrendum puerperæ aptiorem esse. Rectè quidem ac sapienter, id enim rationi ita consonum est, ut antiquitus teste Platone, in Theæ totâ Lege vetitum esset, ne mulier certa sterilis obstricandi munere fungeretur. *Humana etenim Natura, verba sunt Platonis in memorato loco, imbecilior est ad Artes rerum quas nunquam experta est.* Cur non idem quoque de Medico Valetudinario dicendum, qui non raro in se ipso fuerit expertus morborum curationem, naturæ potiùs quàm medicamentorum productum esse, qui noverit expectandam humorum maturitatem, ut morbosæ fœturæ excludantur, non esse antevertendas nec pervertendas crises, summatim Medicum quem varia morborum genera exercuerint aut di-

Digitized by Google

dactum esse hoc est à seipso tanquam præceptorem instructum reliquis præcipuis Medicinæ partibus præferendum ac præsertim in Therapeutica Methodo qui novit quæ remedia quâ quantitate, quâ mensurâ, & quod rei caput est quo tempore sint exhibenda, cum intempestiva Medicina nihil sit periculosius omittam referre, quanta comitate quam singulari pietatis officio Medicus Valetudinarius erga suos ægros se gerat, quam facilè illos sibi obsequentes reddat ubi ex adverso Medicus benè semper valere solitus, nimis asperè ac imperiosè cum suis ægrotantibus se habet, illos interdum objurgando, si fortè pharmacum ad fæces usque non potarit, si cibum ad præscriptum horæ quadrantem non sumpserit, si omnia imperata ex asse non implerit, unde fuit ut non raro decumbentis animum & morbum simul exasperaret. Mirum est autem quantum animi quantum spei concipiet dum secum reputat se sub eo Medico esse, qui non solus Spectator, sed tanquam fortis gladiator in arena cum variis morborum monstris conflictarit. Quam libenter illum audiet referentem quomodo ex hoc vel illo morbo emerserit, nempe sustinendo & abstinendo, valere justis tot medicamentis, & Medicorum multitudine ægris ferè semper ominosa.

Scio quidem perdifficile esse vulgo non dicam, sed viris etiam Sapientibus veritatem hanc persuadere, qui ubi in Medicum incidunt, vultû sermone incessû quandoque etiam dexteram subeunte bacillo quales sit se prodentem, visum vix tenent, ineptum putantes ad opem aliis ferendam quam sibi non possunt, idcirco ubi ægrotant Medico bene colorato Eusarco toroso robur suum ostentanti, (ut olim apud Maronem Dares contra Catellum ostendens latos humeros alternaque jactans brachia) salutem suam didentiùs concredunt, quam Medico lubricæ valetudinis, exhausto, strigoso, coloris Mustellini, quasi contra vim Morbi, corporis viribus potiùs, quam animi sit pugnandum, si tamen rationes non audire tantum, sed auscultare valent, non vereor quin in meam sententiam sint venturi. Sciant enim oportet eam sanitatem quàm in Medico adspiciunt, & admirantur non esse artis quam exerceat, & tam exactæ vivendi normæ productum, sed temperamenti quam à primordiis, atque à sanis parentibus fuerit sortitus ac pariter continuæ exercitationis quam Medica Praxis exigit. Malam vero habitudinem, quam in Medico Valetudinario vident, & immiserantur, norint sobolem esse malæ constitutionis ab ipsis parentibus corpore male affectis deductæ sive intemperantiæ in Studiis & vigilatis ad pluteum noctibus, quibus Sanioris Medicinæ Studiosi absumunt, *fieri enim nequit* uti rectè ajebat Plato, *ut efflorescat vis Animi, nisi vis corporis deflorescat*, unde macies & pallor Stomachi, imbecillitas & complures aliæ ærumnæ, eos facilè comitantur, qui Studiis totos se devoverint, uti videre est in quibus religiosis cœtibus, quos non jejunia, nec crebræ flagellationes sed sola studia macerant atque conficiunt.

Verum Platonis Doctrinæ ipsum Medicinam Parentem Hippocratem oppo-

Digitized by G

opponet aliquis asserentem oportere Medicum sui ipsius curam gerere, *ut benè coloratus sit*, & bona ac carnosa corporis habitudine præditus juxta naturam in ipso existentem. Scripsit id equidem Hippocrates, sed nemo æquè rerum existimator ex his verbis inferre poterit ablegandos à Morborum curationes Medicos Valetudinàrios tanquam ad Medicinam faciendam ineptos. Cur enim ita scripserit Divinus Senex rationem affert subdens, *Vulgus enim* (inquit ille) *existimat eos qui non sic bene dispositum corpus habent, neque aliis bene posse prospicere.* Vulgi ergo opinio hæc est non eorum quibus cor sapiat. Ad aucupandam itaque popularem auram & declinandam vulgarem illam calumniam quod Medici sæpe ægrotare sciliti ad Medicinam administrandam sint idonei suadebat Præceptor ut quisque studeret sanus videri & boni habitus. Documentum itaque Hippocratis politicum est neque Platonis sententiam quidquam infirmat, semper enim licebit asserere Medicum Valetudinarium cæteris paribus prærogativam habere, non invidendam tamen & proculdubio ipsi quoque qui illam possidet invisam sed ægris proficuam, ut magis idoneus ad curandos Morbos quam Medicus firmæ & robustæ Valetudinis, imo si conjectari licet, qualis esset hâc in re mens Hippocratis, ausim dicere illum potius meæ sententiæ quam contrariæ favere. Quo enim præceptore usus est Hippocrates quam Herodico. Huic se erudiendum tradidit, atque dubio procul illi etiam securandum tradidisset si morbo aliquo fuisset detentus. Ast Herodicus est Eruditi omnes noyunt pro exemplo Hominis valetudinarii traducitur.

Risum vix teneo cum scomma illud antiquum è Poëta quodam proverbii loco deductum Plutarcho teste in Libro de dignoscendo adsentatore ab amico ut eos eludant, qui aliquis & sibi non sapiant, h. e.

Aliis Medens ipsus ulceribus scatens.

Ut hoc pacto Medicos variis Morbis affligi solitos ad sui curationem ablegent suam enim insciciam produnt qui sic loquuntur sufficiat dictum illud Divini Præceptoris 3. in 6. *Epidem. Fistulæ aliorum Medella.* Annon Medici peritiores ulcera in corpore malè affecta inducunt ad diù aperta asservari volunt tum ad curationem tum ad præservationem à gravioribus Morbis. Et quid magis verentur quam interceptus evacuationes uti ulcera antiqua, vel sponte, vel à Medico imperito sanata Medici itaque valetudinarii, qui suorum effectuum indolem norunt absolutam curationem negligunt, ne gravioribus premantur; curant tamen sed ipsos in acutis morbis nisi arcem Palladis malum obsederit, non enim tum tardi sunt, ut cum decumbunt Medicorum turbæ se concredant, norunt, enim quale sit commune ferè Medicorum fatum, ubi enim fama vulgarit Medicum aliquem decumbere, & gravi morbo, non pauci hujusce ordinis vel officiositatis vel curiositatis gratiâ ad illum accurrunt, aliquo remedio proposito, donec misero decumbenti, inter Medentium dissidia, sit occumbendum, curant inquam seipsos; & longævitatem persæpè consequuntur,

Digitized by Google

tur, uti modo laudatus Herodicus, qui Gymnasticæ artis ope, cujus fuit primus institutor, vitæ lineam usque ad integrum seculum produxit, quod si morbosas radices evellere nequeant, veluti Podagricam, Hefriticam, Asthmaticam, Diathesim, aliasque consimiles labes non raro quoque hæreditarias, quas neque Apollo ipse cum undecim Diis sanare posset, id artificis vitio nequaquam vertendum, sed artis quæ supra activitatis suæ sphæram agere non possit, multum est enim si germina, quæ ab hujusmodi radicibus pullulant, possint exscindere.

Nimius essem si cuncta quæ ad assertum meum statuendum occurrunt, recensere velim, liceat tamen pro coronide Orationis meæ hoc unum adjicere Medicum Valetudinarium, non solum ad medendum, sed etiam ad scribendum aptiorem esse quam pancraticè valentem, & duro de robore natum. Quis enim pugnam intestinam inter Naturam & morbum rectius exponet, & chartis mandabit, quam qui intra corporis sui caveam pugnam hujusmodi si non oculis spectavit saltem sentientis Animæ damno persensit? Prosper Alpinus cujus mora agri Ægypto ad aliquot annos cum Veneto Consule, Medicam Rempublicam egregio illo opere de *Medicina Ægyptiorum*, ditavit, gravi ac penè absoluta surditate contracta, ut ne maximos strepitus audiret, cum esset Patavini Horti Præfectus dicere solebat, nullum hactenus Medicorum affectionis hujusmodi Naturam fuisse assecutum nec assequi posse, nisi eum, qui surditate laboravit, idcirco ajebat, se meditari opus de hujusmodi affectus Naturâ, sed Mors illum prævenit nobisque tam ingenioſi fœtus editionem invidit. Fallopius in hoc Celeberrimo Lyceo Professor, ut ipsemet in suis operibus refert in quodam affectu, cujus nomen non memorat, hyberno tempore morem aliorum secutus aquas aquarianas bibit, sed cum nec per urinarias vias, neque per secessum illæ redderentur, crurum convulsione correptum se ait quod itidem, postmodum in aliis contigisse observavit, hanc ob causam sui ipsius experientia edoctus, hyberno tempore Thermalium aquarum usum improbavit, aureum documentum adjiciens, nimirùm epiphlebis hoc est quibus est venarum latitudo, tutius exhiberi minerales aquas, quam quibus sunt angustæ venæ.

Quem porrò Scriptorem Marcello Malpighio Celebriorem habuit ætas hæc nostra; Ast qui eum novere satis sciunt illum parum firmâ valetudine vixisse, imò ipsum non puduisse apud amicos ingenuè fateri se variis affectibus vexari solitum. Ad cuncta igitur Medicæ artis munia exercenda Medicus Veletudinarius, variisque morborum generibus exercitus, aliàs tamen doctus & peritus, suprà cæteros Artifices, quibus singulari beneficio, datum est bene semper valere (servata utrobique solidæ doctrinæ paritate) ut bonus Theoricus, ut melior Practicus, atque ut optimus Scriptor semper excellet.

FINIS.

INDEX

Digitized by Google

INDEX
RERUM & MATERIARUM,

Quæ in omnibus Operibus BERNARDINI RAMAZZINI *Continentur.*

A

Accessus aliquando morbus modo non *pag.* 177
Absentius quotannis fiebat Autor mense Luglio, & Augusto magno vitæ periculo 862
Academia Mutinensis plures nutrivit Viros eruditos 10
Academiarum in plerisque regionibus institutio 4
Academiarum utilitates, & usus 3
Academiæ sunt firmissima Civitatum columina 8
Acetum corpulantiam imminuit 772
portionem aliquam spiritus ardentis continet 569
Acidum latens in sulphure obscuratur à pinguetudine.
vini an ebrietas causa 569
volatile morborum castrensium causa 636
volatile in uvis maturitatem nondum assecuratis prævalet 863
Ægyptus Nili donum 275
Aër num levior sit imminente pluvia, gravior verò serenitate restitutâ inquiritur 378. & seq. & 394
Aër Australis, & Borealis cujus indolis 205
calorem sanguinis acuit 713
fermentationis autor est ibid.
fœdinarum quomodo emendatur 482
Morborum Epidemicorum, ut plurimum causa 131
Qualis ad bonam respirationem 132
Crassus & partibus volatilibus, quæ à Sole emanant, destitutus, bilem languidam efficit, & succum pancreaticum acriorem reddit 133
Qualis circonfusus, tales humores, & spiritus 482

Digitized by Google

Aër Quis eligendus ſit in Caſtris? 279
Tenuis ſanitatio non ſemper confert 714. 715
vitæ, & morborem Auctor 541
Salubris multum confert longævitati, & ſanitati 828
in his puteis hyeme dum conſtruuntur eſt quietus, ut lumina perſtent accenſa, ſub verno tempore ob fumoſam exhalationem extinguuntur 293
Æris malleatores oculorum morbis nunquam obnoxii 668
natura & effectus 713
Æſtate cur lentè ambulandum, præter quàm ad Solem, ratio redditur 829
Æſtuarium venetum fortiſſimum à ſuis hoſtibus munimentum 851
Ætas puerilis minus apta ad Chinæ Chinæ uſum obſtrata in victu 220
Agricolæ morbis pectoris, ut plurimum obnoxii 625
Agricolis ægrotantibus magis confert purgatio quam venæ ſectio. 629
Agricolarum pueri ſub Æquinoctium mydriaſi laborant, ac ſponte ſani fiunt 626
Agrorum Stercoratio ab Heſiodo damnata. 627
Algidæ febres eæ ſunt, quæ ab initio uſque ad ſui finem perpetuo comitantur frigore, ſuum tamen typum ſervantes 232
Alkalia cum alkalicis interdum effervеſcunt 568
Allia, & cœpas agricolarum theriacen appellat Galenus 630
Alternatio operationum, Naturæ gratiſſima 580
Alvus adſtricta clyſteribus emollientibus non eſt reſeranda 750
Alvi adſtrictio ut corrigenda 749
in Senibus ut præcavenda? 763. 764
laxitas ut corrigenda? 749
obſtructio Caſſia non eſt reſeranda 750
Amylum habet vim coroſivam, contra quam creditur 581
parantes tuſſicoli, aſthmatici 580
Anatomia per mortes animalium plurima detexit inventa 21
Animalia in fodinis degentia, lucifuga dicta 482
Animæ, & corporis fida ſocietas valetudinis fundamentum 647
Animam à lectione, & vocis exercitio moveri quid intellexerit Hippocrates 623
Animi affectus in Principibus morborum ſunt autores 753. 754
affectus ſunt moderandi ibid.

Animi

Digitized by Google

Animi affectuum vis in corpus 751. 752.
Ad *Animi* affectus propensio dictæ ut corrigenda? 755
Animi pathemata morborum causa præcipua 829
pathemata sobriam vitam servantibus non adeò noxia quàm iis qui intemperanter vivunt 829
Anni climacterici per septenarios & novennarios procedunt 847
unius spatio à variis malis veteribus sola victus sobrietate sanatus est Auctor 827
Antiochi Medici jam senis qualis esset vivendi ratio 837
Antiperistasis veritas ex his fontibus demisso Thermometro ostenditur 291
Antrum propè pagum Vulsiensium unde aura frigidissima per æstatem expirat 292
Apes quando steriles & infirmæ 129
Apoplexiæ, Catharri, Cachexiæ, Hydropes acidi prædominium significant 154
Apoplexia multiplex 171
aliquando deperditur loquela, non vox 172
Quid conferat ad prognosim & curationem ibid.
Quando exigat V. S. 232
Aphonia in maligna febre alia convulsiva, alia exolutoria 172
Aqua quomodo per strata arenosa occultè effluat 281
Descendens per loca arenona si detur hiatus resilit 282
istorum fontium à Maris cum Appenninis Montibus commercio deducitur 280
horum fontium quomodo à Mari deducta, à suo hydrophilacio descendens resiliat, per figuram secundam explicatur 282
Aquæ destilatæ plantarum sudores dicuntur 488
Aquæ marinæ quomodo suggerere possint humorem his fontibus, variæ referuntur opiniones 285. 286
Aquæ horum fontium non possunt habere hydrophilacium in jugis Appennini 287. 288
istorum puteorum mobiles sunt, & post perforationem cursum prosequuntur 298
istæ cur in altum ascendant ibid.
fluens per fistulam licet sint parva foramina, nihil aquæ ab illis effluit, si verò obex apponatur, per foramina effluit, per figuram secundam demonstratur ibid.
Aquæ Puteales ex nimia illuvione cœnosæ, & semputridæ 134
Aquas pluviales pro potu communi

Digitized by Google

muni cæteris prætulit Hippocrates 312
Aquas ſubterraneas unde fontes iſti emanant non eſſe ſtagnantes, ſed currentes, multis rationibus oſtenditur 252
Aqua non convenit in febribus ab acido exortis 147
Aqua quæ Mercurio naturaliter ineſt confert ad ejus aſcenſum vel deſcenſum in Barometro 390
Aqua nivis plus habet Nitri quàm aqua fontis, idque experimento probatur 393
Aqua Nili pro potu optima, utpote longo curſu exercita 312
ſimplex, quæ cæteris præfertur, aëri ſereno debet eſſe ſimilima 313
Virginis Romæ acri ſereno perſimilis 313
Levis ea eſt quæ nullum affert in hypocondriis gravitatem 315
Aqua fontium Mutinenſium æſtate valdè frigida, hyeme tepentes 315
à corruptione diu immunes, alumino ſæ qualitatis participes 316
Mutinenſes nunquam putreſcunt 317
in quibus citò coquuntur legumina, malè preferuntur cæteris aquis 318
Aqua Nili teſte Alpino longævos homines facit 296
erumpens in prima perforatione multam eructat glaream & ſabulum, poſtea clareſcit 244
Aquæ horum fontium in ſitu urbis devexiori aſſurgunt ſupra planum 245
horum fontium in eadem ſunt altitudine 245
Aquæ lateralis preſſio manifeſta eſt in iis, qui in aqua uſque collum ſe immergunt 256
Aquarum averſio à fluminibus, ne arenæ nimiam copiam in mare deferent, & portus obſtruerent à nonnullis improbatur 851
Aquarum emerſionem non poſſe fieri à terræ preſſione oſtenditur 253
Arabes artem Medicam obfuſcarunt 17
Arborum trunci interdum in horũ puteorũ fundo reperiuntur 247
Archiatri Principum 706
requiſita 706. 707
Arenam uſque ad centrum terræ protendit, credidit Helmontius 282
Arenæ proprietas eſt aquam forbere 81
Argillæ oleum abſorbet à veſtibus 520
Armenia ſolo odoratu herbas bonas & malas dignoſcunt 828

Digitized by Google

Ars plaſtica Mutinæ olim præclara 295
Arthritidis prophylaxis 775
cauſa 774
Arthritis & calculus ſunt affectus cognati 774
Ars texendi olim Nobilis, nunc plebeja 665
Arthritis, & Nephritis binæ ſorores, & vitæ ſedentariæ filiæ 645
Ars texendi antiquitus duplex 665
Typographica ſeculi 14. inventum, num utilior, an damnoſior fuerit 658
Turcicum imperium illam non admittit 658
Artium omnium, & ſapientiæ quoque magiſtra paupertas 642
Artifices in cenſu Romanorum olim deſcripti in Præf. 473
Artificum Collegia à Numa Pompilio Romæ inſtituta in Præf. ib.
Artifices Statarii quibus morbis obnoxii 597
Sedentarii quibus morbis tentari ſoleant 600
Ægrotantes in parte, quæ magis exercetur decubitus pati ſolent 601
Aſclepiades totam medendi rationem turbavit ſola victus ratione inſtituta 837
Aſthma obeſorum unde? 771
montanum quid ſit ejus: remedia 480. 481
Athletis uſus venereorum interdicebantur 618
iiſdem aliquando permittebatur ad hilaritatem conciliandam 618
Atmoſphæræ preſſio diverſa quid in corpore humano efficiat 716. 717
Atramenti ſpecies obſervata ex ſolutione vitrioli, & ſolutione Chinæ Chinæ 255
Avium carnes quæ ſalubriores 729
Avi cur Nepotes ſuos ament, magis quàm Parentes ipſi 855
Auctor Operis undecim Nepotes habebat ex iiſdem Parentibus natos quorum conſuetudine certis horis maximè delectabatur 853
Auctoris opinio de Uſu chinæ chinæ varia ſecundum diverſas ſuas ætates 218
Auctoris opinio de hydrophylacio in viſceribus Appennini, quod cum Mari communicet, & aquam his fontibus ſuggerat 281
Auctor in horum puteorum fundo pluries deſcendit ante perforationem, ut aquæ fluentis murmur perciperet 246
Aura è puteis ubi triticum reponitur perniciosa 582

B

Baleæ antiquitus Artificum ſolamen pro munditie, &

Digitized by Google

Balnea laſſitudine tollenda 524
Remedium præſervatorium ab herniis 622
Baiuli vaſorum ſanguinis in pectore ruptioni obnoxii, iidem aſthmatici, at harnioſi fiunt 613
quare ſuper humerum pondus geſtantes curvi incedant 613
Barometrica Ephemerides 364 & ſeq.
Barometrorum phænomena explicata 716. 717
Bella, & ſeditiones Principe exiſtente valetudinario orte 703. 704
Bombicis ſordes peſſimæ, aërem inquinantes 590
Boves quando facile luxentur 130
Bononienſis Schola laudatur 234
Borelli de aſcenſu, & deſcenſu Mercurii in Barometro ſententia 367
Botanica excolitur 26
Burnetij opinio de Statu Mundi antediluviano 269

C

Cadavera in Templis tumulandi conſuetudo aërem paruin ſalubrem reddit 542
Cacochymia ab eſu leguminum 175
Calcis decoctum in Diabete 510
Calculi in Bobus, Equis frequenter reperti 586. 587
à cauſa externa per os ſuſcepta producti ibid.
cauſa 765
Calculus renum ex vini abuſu 733
& arthritis ſunt affectus cognati 774
prophylaxis 775
Calor blandus hyeme in horum puteorum fundo perſentitur, ac dimiſſo Thermometro liquor attollitur 293
Caloris virtus 184
Calx oleo perfuſa non effervescit 510
Calvities eſt probroſa 765
Camera optica, quomodo fiat viſio, egregiè oſtendit 619
Canalis dictus, *il Taglio*, factus ab averrendam aquam à Medoaco; ne arenam nimiam in Mare inferret, & portum obſtrueret 851
Canabis & Lini maceratio aërem peſtilentem reddit 627
Cadaverum Boum epidemiâ contagiosâ extinctorum diſſectio & inſpectio 791
Calor non confert ad aſcenſum vel deſcenſum Mercurii Barometro 355
Candelarum ſebacearum nidor capiti & ſtomacho valde noxius 534
Caniculæribus diebus aquæ paratæ ex acidis valdè utiles 860

Digitized by Google

Canis, & aliorum Astrorum ortus varius 138
Cantharides toto corpore sunt armatæ, & totæ sunt ulcerativæ 513
Cantores, & Phonasci quibus morbis obnoxii 621
Caput capillitio munire consuetudo salutaris 651
Carbonum vis pestifera 663
Cardiaca acida quo tempore utilia 183
Caries ex frugibus Pulmonibus valdè noxia 585
Carmen seculare quid 16
Carminatores cannabis, lini, & sericearum placentarum asthmatici 589
Carnes animalium domesticorum salubriores sunt quam ferinæ 728
leves ad stateram Hippocrati quid? ibid.
duræ sunt flagellandæ 729
Carnium esus oris fœtorem parit 728
Caro ex porculo lactente in spuro sanguinis salubris observata 612
Casei nequitia à Lotichio descripta 532
Cassia ip alvi obstructione non convenit 750
Castrense proverbium *qui Patriam quærit, mortem invenit* 639
Castrensibus febribus chinæ chinæ usus noxius 232
In Castris constituto Principi quid tenendum? 778
mundities sit ibid.
Castrorum mundities apud Israëlitas ex præcepto observata 635
Casus Comitis Torricini exponitur 456
Catharri generatio 164
Causa non est Caput ibid.
Catharri materia, locus &c. ibid.
Quo ad Senes observatio 168
Causæ morborum Epidemicorum 130
Cerevisiarij dum parant cerevisiam temulenti fiunt 572
Cervia Civitas salis promocondus 593
Cervia Civitas penè deserta, summorum Pontificum privilegio, omnium exulum tutum est asilum 595
Chimicorum morbi 492
China China vim Febrifugam licet potius admirari quam intelligere 219
nihil è sua natura à corpore educit 219
China China abusum esse, illam exhibere quacumque ætate, regione, sexu, tempore, temperamento 220
Virtus Oppio assimilatur 236
China China in Constitutione sicca,

Digitized by Google

ca, feliciorem habet uſum, quam in humida 216
China China decoctum ad uſum clyſterium adhibitum 235
energia in ſtomacho præcipuè, in aliis partibus, aut parva, aut nulla 235
Chriſtiani ad metalla olim damnati 478
Chyli verus curſus à Pecqueto detectu 19
Cibi attritio in ſtomacho apud Galenum quid? 721
debiliores Hippocrati quid? 726. 727
Cibrum varietas nocet 33. & ſeq.
Ciborum varietas vitanda 721
Copia vitanda 721
Cicadarum natura, nutritio. 141
ſi ſileant malum ibid.
Quodam anno aphonæ non ſic Ranæ 123
Cinnamomum cur Auctorem Operis magis calefaceret, quàm Piper 862
Circulatio aquarum in Geocoſmo deſcribitur 290
Cisa vel tarda aquarum corruptio; num ſit bonitatis argumentum quæritur inter Medicos 316
Civitates quæ in Via Æmilia ſunt, non longè à Montium radicibus erant poſitæ 279
Civitatum in plano hòd eſt factum, ut temporis progreſſu maneant ſemi ſepultæ 290
Civitatum illarum, quæ in Montibus ſunt, ut fundamentis denudentur 348
Cloacarum odor quare oculos præcipuè lædat 516
Cloacæ Romanæ Urbis inter magnifica Ædificia recenſentur 519
Cloacarum Expurgatio antiquitus inter penalia opera ibid.
Clyſter nutriens per 66. dies ſuſtentavit Monialem œſophaſi paralyſi affectam 174
Clyſteres acres multo ſale refertiimprobantur 634
emolientes in alvo adſtricta non conducunt 749. 750
Cœlitus ex cloacarum purgatione 515. 516
Cœli nomine ex Hippocrate aër intelligendus 637
Cœna num liberalior prandio eſſe debeat 637
Cogitatio eſt animæ deambulatio 648
Colicæ cauſa 774
prophylaxis 775
Colica à ventris compreſſione ſedata 631
Colicæ remedium ex emplaſtro chamepitii 630
Collirium ex ære ophtalmiæ à fumis metallicis facta, remedium 484
Comœdia opus juvenum, Tragœdia ſenum 852
Comitum adſcititiarum uſus 765. 766

Comeſtio

Comeſtio unica in die improbatur 844
Commodus Imperator quomodo à Galeno curatus 31. & ſeq.
Confidentia ægrorum in Medicum quem elegerint plures ſanat quàm remedia 838
Conjectoris boni munus 280
Conſtitutio pluvioſa & humida anni 1689. 122
ſicca duobus annis in Ciſpadana & Tranſpadana Regione obſervata 284
Conſuetudinis poteſtas 819
Conſtitutio Uratislavienſis in qua multi è chinæ chinæ potione obiere 231
Contagioſa epidemia quâ in agro Patavino, & totâ ferè Veneta ditione in Boves irrepſit 783 & ſeq.
Contagioſæ epidemiæ quæ in Boves irrepſit ſigna 787. & ſeq.
Contagioſa epidemia qua Boves fuere affecti eſt febris peſtilens 787
Convivium Auguſti 723
Coriarii & fidicinarii omnes ferè chacheticj 530
Coriarii ad hydropem facilè propendent 531
Cornarius Patritius Venetus quomodo diu vixerit 33
Corpulentiæ incommoda 767
Corpulentia ut præcavenda? 772
ut arte inducatur? 770
Principum difficilis curatu 772
Corpulentia Principum unde? 769
ejus cauſa ibid.
nimia probroſa 771. 772
hæreditaria 769
in quale temperamentum cadat? 768
Cortex Peruvianus divinum remedium 27 & 53
Cortex Peruvianus vim habet ſiccativam 233
quando nocuit, & quando profuit 215
Malum in quibusdam febribus 149
non eſt remedium univerſale 215
in frigidis, & humidis conſtitutionibus parum ſalutaris 216
in calidis, & ſiccis è contra ſalubris 216
Corticis Peruviani uſus tertianis malignis convenit, uti remedium empiricum & cætera alexipharmaca 220
Corticis uſus tutior viris & mulieribus exercitis, quàm Nobilibus 222
Corticis nucum virtus, præſertim in inflammatione 142
Crapula peſte ipſa perniciоſior, dum tot homines, homines è vita ſurripit 821
Crapula pro vitæ elegantia habetur, ſobrietas verò pro re ſordida 819. 820

Creta figularis olim credita terminus fodiendi purcos, ſed male 284
Mutinenſis pro opere figlino à Plinio laudata 296
Crocus Martis non eſt aperitivus, ſed aſtringens, niſi acidum ſuperfluum repererit in Ventriculo à quo ſolvatur 151
Crura craſſa fiunt equitatione 738. 739
Cucurbitulæ ſcarificatæ an conveniant in febre maligna 161
Curſus majorem exigit inſpirationem, quam expirationem 607
Curſores ut plurimum anheloſi, & emoptoici 607
Curſores ſupra 40. annum, ut plurimùm ad curſum impotentes fiunt 607
Curſus longi reverſi, circulares, indefiniti quam poteſtatem habeant 610
Curſus circularis quare tantam defatigationem afferat 610

D

Deambulationis neceſſitas 740
Deglutitio propter Oeſophagi paralyſim periculoſa 173
Democritus & Heraclitus utrique reprehenſione digni 830
Deſcriptio Fontium Petrolei in Agro Mutinenſi 287
Deſcriptio circulationis aquarum in terreno corpore 292
Deſtillationes ac fluxiones in pectus ab intemperantiam ſtudiorum 648
Deſtilatores vini ex ſolo odore temulenti fiunt 565
Dæmunculi fodinarum incolæ 482
Deus Mundum numero perfecto condidit 847
Diætæ regulæ in Artificibus à Platone deridentur 631
Diluvii univerſalis veritas in his puteis quæſita ſed malè 295
Diſciplinæ liberales morum aſperitatem emolliunt 4
Divinum Hippocratis in morbis non ſolum, ſed etiam in remediis reperitur 219
Divinum Hippocratis quid ſit 637
Dolia pro vino recondendo, in Germania ſulphurari ſolent 504
Dyſenteria aliquando minus malum diarrhæa 129
Dyſenteriæ caſtrenſes, & illarum cauſæ 636
remedium ab opiatis 201
Dyſpnœa metallurgis familiaris 478
Dyſuriæ & urinæ cruentæ cantoribus familiares 624

E

EBrietas œnopeis ex ſolo vini odore familiaris 565
num à parte vini acida an ſul-

Digitized by

ſulphurea alkalica 565
Ebrietatis remedia ex alkalicorum familia 566
Ebrietas levis quæ commoda valetudini præſtet 571
Ebrietatem remedia præcaventia 573
Eclypſis infirmis valde noxia 193
Caſus inſignis ibid.
Magna alteratio eſt in aëre 194
Epicureorum ſolamen in Doloribus 830
Epidemiæ Bovinæ Curatio, & remedia 796. & ſeq.
Epidemia Bovina num humanis corporibus labem aliquam afſricare valeat, diſquiritur 792. & ſeq.
Epidemiæ contagioſæ quæ in Boves anno 1711. irrepſit cauſa occaſionalis 789
Epidemiæ omnes cauſam habent communem 788
Epidemica conſtitutio Fullonum 523
Epidemici morbi cauſæ communes, ſunt præſertim aër infectus ex inferioribus ſive ex ſuperioribus communia alimenta mali ſucci, & aquæ corruptæ 130
Epidemici morbi à Principe arcendi 719
Epidemici morbi non tam facilè corripiunt qui vitam ſobriam ſervant, quam qui intemperanter vivunt 842
Epilepſia tentari ſolitus, & à quaterna ſanatus, fugata quaterna per febrifugum, rurſus fit epilepticus 231
Equiſones mariſcis infeſtari ſolent 609
Equitantes libidinoſi 611
Equitatio quæ commoda afferat, & quibus morbis ſalutaris 611
Equitatio Principibus neceſſaria 737
Equitationis utilitas 738
damna ibid.
Equi in circulari curſu quare adeo defatigentur 611
Equorum fimus in aulis non eſt ſervandus 716
Experimenta multa facta permiſcendo chinam cum variis ſuccis 235
Eridanus magno impetu in Mare procurrit quia multis aquis abundat 852
Exercitatio vocis animum movet, & totum corpus facit incaleſcere 623
Exercitationes Gymnicæ quanti fierent apud Antiquos 605
Exercitium membra amplificat 576
Exercitium, & uſus frictionum contrarias habet vires juxta variam illarum uſum 828

Digitized by Google

F

Fabri ærarii ferè omnes ſurdaſtri & gibbi 667. 668
Fabri ærarii quibus morbis obnoxii 668
Fabri ferrarii ut plurimum lippitudini obnoxii 505
Fabris ex Platone expeditam à Medico exigunt curationem 511
Fabri lignarii qui ad tornum ſe exercent oculorum morbis obnoxii 670
Fabri lignarii qui arbores in tabulas ſecant quibus affectibus premantur 669
Fallopii opinio de ſtratorum in Montibus generatione 296
Febres caſtrenſes malignæ 634
Febres malignæ ex halitibus cannabis maceratæ 627
Febrim lentam augere an liceat, ad eam curandam 51
Febricitantibus num induſia & lintea mutanda 524
Febres quæ ſeptimo die ſudore erumpente judicabantur 184
Febris morborum eſt Princeps & Comes 47
Febris natura nondum planè innoteſcit 48
Febris natura ſecundum Hippocratem 48
Febris natura ſecundum Galeniſtas 48
Febrium vera theoria & praxis adhuc deſiderantur 45. & ſeq.
Febris tertiana, etiam duplex famelica 126
Febres tertianæ ex fermento ſalinoacido, in legitimis magis volatile & activo, minus autem volatile, & ſubjecto acido irretitum in notis 133
Febres famelicæ ibid.
Febres contumaces, & ad recidivam pronæ 127
Febrium intermittentium cauſæ internæ ubi ſtabulentur 134
An conveniat in ipſis Venæ ſectio 144
Quænam ſit febris Gaſtrica, quænam Venoſa 145
Febris petechialis natura 202
Febris petechialis 193
Mutationes lunares obſervandæ in tali febre 193
Febris Peticularis Autorum opiniones 208
Talis febris ſigna 195
Die quarta vel ſeptima erumpebant peticulæ 196
Quibus primis diebus erumpebant mors ſequebatur ibid.
Alvi fluxus funeſtus ibid.
ſinglutus feralis 131
Febris Peticularis Qui vermes per os emiſerunt mortui ſunt 131

Febris

Digitized by Google

Febris Stupiditas læſio memoriæ, ſurditas 197
Agricolæ ſine ullo remedio, ut plurimum vim morbi eludebant 197
Remedia qualia 198
Purgatio levis conferebat 200
Febris Peticularis natura unde proveniat 209
Opinio Auctoris ad fluorem Sanguinis inclinans qua ratione, & experientia probetur 209
Juvenes & fortes invadebat, non ſenes valetudinarios 209
In Corporibus denatis diſſectis obſervabantur maculæ aſcendere ad cutem inſtar fūmi lampadis nuper extinctæ 213
Febris lenticularis natura 202
Febris Maligna modo in coagulatione Sanguinis, Modo in diſſolutione conſiſtit 207
in hac febre alvum ducere, & venam ſecare periculoſum 210
Febribus eſſentialiter continuis, & inflammatoris noxius eſt Chinæ Chinæ uſus 229
Febris Apoplexiæ, ſuperveniens V. S. prohibet 232
Febres parvæ an augendæ 232
Febris intermittens poſt chinæ chinæ uſum nunquam ad perfectam apyrexiam devenit 226
Febris excitatio neceſſario poſt Corticem Peruvianum aſſumptum, ſi vigeant dolores Abdominis 216
Fit excitatio per Salem Armoniacum ibid.
Magis luxuriabatur ubi patulæ erant viæ & humiliora tecta æſtate tranſacta 182
Feces alvinæ cur coacerventur & aliquandiu retineantur 719
Ferrarienſis Ager Padi donum 276
Ficus Pharaonis, & Spiritus Salis Armoniaci laudatur ad chinæ chinæ damna auferenda 232
Figuli ut plurimum vertiginoſi, & paralitici 497
Figuli iſchiadi obnoxii ibid.
Figuli qui ad rotam pro confi-ciendis vaſis ſedentes exercentur, vertiginoſi fiunt 497
Flumina quò magis aqua abundant dum in mare procurrunt, viam & canalem in Maris fundo ſibi faciunt 852
Flumina quo magis lentè in mare curſunt plus arenæ deponunt 852
Fluminis ſubterranei, unde hi fontes emergunt, opinio omnino improbabilis 261

Digitized by Google

Fluxum & refluxum cur non patiantur iſti fontes, ſi à mari habent originem 291
Foemineus ſexus quare minus aptus ad chinæ chinæ beneficia quam virilis 221
Phlebothomia quando in felix 159
Foetor oris ex carnium eſu 728
Fontium Mutinenſium admiranda ſcaturigo 675. 676
Fontes Mutinenſes, tam in conſtitutionibus ſiccis, quam humidis, ſemper iidem 283
qui à pluviis originem ducunt augmentum, & decrementum patiuntur 283
vatii referuntur in eodem ſemper aquæ tenore 284
iſti ſupra planum non multum aſſurgunt, unde fluxu temporum aquæ ſtagnabunt 290
Fontium origo à Mari controverſa 285
Fontium ipſorum aquæ, cur à Mari potius quàm à fluviis educantur, ratio affertur 283
Fontium omnſum eadem eſt bonitas, & aquæ puritas 249
Fontes iſti ſine ſitus delectu tam extra, quam intra Urbem poſſunt haberi 243
Fons abyſſus prope Ducale Palatium præ cœteris commendatur, cujus aqua cretam uſque delata, ad nativum fontem incorrupta revecta eſt, quod aquæ Nucerrianæ non contingit 298
Fontium Mutinenſium aquæ facilè permeant, & per urinam redduntur 315
Foricarii omnes penè cæci 515
Foſſores ſi menſe Majo puteos excavare velint penè ſuffocantur 293
hujus rei redditur ratio ibid.
Foſſorum veſtes in calchanti fodinis in pulverem ſolvuntur 482
Foſſorum in fodinis quanta ſit cura habenda 483
Foſſorum morbis remedia 484
Foſſoris imago ex Pignorio 478
Foſſores à dæmunculis percuſſi cito intereunt 482
Franciſci Patritii narratio de ſtatu antediluviano, à Philoſopho Abyſſino credito 270
Franciſcus Tonanus laudatur, ac teſtis adducitur 233
Frigoris virtus 184
Frigus non confert ad aſcenſum vel deſcenſum Mercurii in Barometro 375
Fructus parcè comedendi ſunt 730
horæi quid? ibid.
Frugalis cibus ſanitatiti convenit 53
Flugum pluvis pulmonibus quam noxius 583

Fru-

Digitized by Google

Frumenti in Lolium credita conversio 124
Fullones vestes sordidas antiquitus purgabant & dealbabant 522
Fullones podagra non laborant 521
Fullones urina veteri utuntur ad oleum è pannis expurgandum 520
Fullonum epidemica constitutio 523
Fullo Mutinensi populo gladiatorium spectaculum exibuit 529
Fulmen Agricolam percussit mirabili effectu 182
Fumus ex oleo nucum expirans caput lædit 530
Fumus ex lixivio pulmonibus noxius 588
Fungi voluptuosum venenum dicuntur 828

G

Galenus artem Medicam ornavit & auxit 17
Galenus in calchanti fodinas descendit 481
Galenus palæstra se exercens, humeri luxationem passus est 617
Galeni scomma contra Q. Serenum circa urinarum judicium 521
Galinæ vinacea calida comedentes, temulentæ fiunt 565
Galenus vitæ sobriæ fuit observantissimus, & rarò ægrotavit 829
Galeni Liber de consuetudine, est inter ea quæ desiderantur 819
Galliam Cisalpinam Maris Adriatici sedem fuisse, ex iis quæ reperiuntur in puteis Mutinensibus, probabilis opinio 276
Galliæ transpadanæ status antiquus 278
Gasparis Bartholini de fontium à solis pluviis origine opinio improbatur 285
Gens popularis feliciùs curatur à Medicis quàm Principes Virt 30. & seq.
Germanicus Romano populo perquam charus fuit 705
Glarea, quæ ab his fontibus erumpit, non à montibus descendit, sed generatur in hac planitie.
Gravidis mulieribus, & eò magis si vicinæ sint partui salubrius est chinæ chinæ usus 222
Guajaci decoctum noxas à Mercurio illatas emendat 488. 489
Gypsarii ut plurimum anhelosi ac tabidi 507
Gypsi admiranda vis elastica 508
Gypsi natura calci contraria 508
Gypsum in loco humido marcescit in sicco ferè æternum 509

Habita-

Digitized by Google

H

Habitatio circa loca patentia in ſalubris 628
propè muros civitatis morbos accerſit 531
Harmonica proportio in omnibus corporis partibus in ipſis etiam pudendis eſt admiranda 835
Harveus Auctor circulationis ſanguinis, cujus tamen prima rudimenta hauſit Patavii ab Aquapendente 856
Heremicolæ olim longævitatem à ſola ſobrietate acceptam referebant 857. 858
Helmontius à carbonibus accenſis malè mulctatus fuit 664
Helmontii opinio de ſtatu Mundi antediluviano 274
Hemorroidum ex tabaci inſeſſu provocatio 536
Hemoptoici in Ægyptum olim mittebantur 623
Hepatis ſtructura detegitur 20
Herodicus à Platone irriſus, quòd Artificibus dieteticæ regulas præſcriberet 631
Hippuris apud Hippocratem morbus ex equitatione 610
Hippochondriaca affectio Literatis familiaris 644
Hippocrates de Boum morbis verba fecit 786
Hippocrates fuit primus artis Medicæ conditor 17
Hiſthericis affectibus nutrices perſæpè obnoxiæ 548
Hippocauſta & anguſtæ cellæ Literatis elucubrantibus noxiæ 654. 655
Horatii Augenii opinio, quòd aqua quò ſincerior ſis, minus utilis 318
Hortorum cultores cachectici, ac hydropi obnoxii ſunt 627
Humorum maturatio impeditur ab uſu chinæ chinæ 235
Hydrophilacium unde hi fontes originem ducunt in Appennini radicibus eſſe creditur 287
Hydroſtaticæ legibus non repugnat hujuſmodi aquas eſſe mobiles, & ulterius, progredi ac eodem tempore per hos puteos in altum aſcendere 254
Hyeme meracius, æſtate dilutius bibendum 828
Hyemis anni 1709 conſtitutio algidiſſima 107. & ſeq.
Hyems tota ſerena 187
Mitiſſimis frigoribus 188
Hygeia & Panacea Æſculapii filiæ 720

I

Jacobus Carpus unctionis Mercurialis Auctor 491
Jacobus de Grandis nunquam ſcripſit de his fontibus Mutinenſibus,

Digitized by Google

fibus, ſed ſolam mentionem habuit 295
Jatraliptarum morbi 491
Jejunantibus cur ora graveoleant 846
Jejunia picrocolis adverſa 846
Ignis febrilis ad humores concoquendos efficacia 233
Ignis non ſemper venenorum dormitor 490
Ignis non ſemper rerum corruptor, ſed interdum etiam Auctor 500. 501
Inauratores omnes ferè vertiginoſi, & paralitici 486
Inauratores ſine febris veſtigio pereunt 487
Incoctibilitas leguminum potius à ſolo, in quo fuerint, quàm aquis tribuenda 318
Infibulatio Athletis fieri ſolita, ne venere ſolverentur 618
Inflammatio non indicat majorem ad partem humorum influxum 160
Humores non feruntur majori impetu ad partem inflammatam 161
Curatur per laxantia non per aſtringentia 142
In *Puteorum* foſſione multa res curioſæ ac ſcitu dignæ obſervantur 251
Inſulæ natantes in comaclenſi æſtuario obſervatæ 278
Intercipentia revellentia reprobantur 164
Joannis Baptiſtæ Alcotti de Argenta opinio de Pado, qui flumina ſupra Placentinam Urbem reciperet, non autem quæ infra 276. 277
Iræ Phænomena 751. 752
Italicæ menſæ Lautiores ſunt 730
Judæi antiquitus Romæ in Tranſtiberina regione habitabant 531
Judaica Gens quibus morbis obnoxia 603
Juriſconſulti & principum miniſtri ferè ſemper valetudinarii 648
Juvenalis ignem cur luteum appellarit 506
Juvenum conſortia vitam protrahunt 766. 767

L

Lac aſininum magis ad purgandum, bubulum ad reficiendum laudatur 560. 561
Lac coctione dulcedinem acquirit, mel autem deperdit 201
Lactantes mulieres num arcendæ à virili concubitu 553
Lactantes mulieres quibus morbis obnoxiæ 550
Lactis generatio in puerperis à ventris compreſſione 555

Digitized by Google

Lactis generatio juxta leges mechanicas controverſa 554
Lacus varii cum Mari communicantes 284
Lacus Vulſinienſium immenſæ profunditatis, quomodo cum Mari habeat commercium 284
Lacus Albanus ex improviſo in magnum tumorem elatus, cum antea nullæ cecidiſſent pluviæ 285
Lana Mutinenſes à Columella laudatæ 529
Lapicidæ calculis pulmonum obnoxii 586
Laudani Virtus 201
Laterarii quibus morbis obnoxii 672
Legio pedeſtris febre caſtrenſi correpta, & à chirurgo china china potionata tota fere hydropica facta 232
Leucophlegmatia Sale, & Sole curatur 143
Levitas aquæ non eſt argumentum ſufficiens ad ejus bonitatem probandam 314
Levitas aquæ dignoſcitur ex corporum in eadem immerſione 314
Lienis ſtructura detegitur 20
Linguarum cultura Principibus neceſſaria 761
Literati vitæ ſtatariæ incommodis obnoxii 643
quibus morbis teneri ſoleant ibid.
Literati cur melancholici 644
ut plurimum myopes fiunt 645
Literati in hypocauſtis & muſcolis operantes, graves noxas ſibi accerſunt 655
Literati ut plurimùm arthritici, & nephritici 645
Literati ventriculi imbecilitate laborant 645
Lachiarum ſuppreſſio menſium ſuppreſſione deterior 546
Lolium tritici ſoboles corrupta, quare magis longævum quàm triticum 584
Longævitas & experientia ſunt potiſſimum Scientiarum omnium fundamentum 859. 860
Lotrices dyſpnœę & hydropiſi obnoxiæ 587. 588
Lucanus finxit hydrophilacium in viſceribus Appennini, unde omnia flumina fluerunt in mare ſuperum & inferum 288
Lucta inter acidum ſtomachi, & alchali fixum chinæ 236
Ludi ſeculares quid 16
Lues Venerea facilius curatur in gente ruſticanâ quàm in viris nobilibus 40
Lumbricos in aqua ubi diſſolutum fuerit mel & ſaccarum citius mori, quam in amariſſimis, quorundam opinio 151
Luna decreſcentia quare infirmis obſit 214
Lympha detegitur 20

Machinæ

Digitized by Google

M

Machinæ ſpirales ab Agricola deſcriptæ ad aërem in fodinis recenſendam 294
Magliabechius Vir celeberrimus laudatur 287
Malpighius ſatis moderatus in uſu chinæ 234
Mammarum cum utero mirus conſenſus, ſed modus adhuc ignotus 558
Mammarum contrectatio veneris irritamentum 559
Mamma cur ante partum & poſt partum lacte turgeant 554
Maraſmus togatis & Principum miniſtris familiaris 648
Martiani opinio de permittendo nutricibus virili concubitu 553
Martyrum corpora antiquitus ſola condebantur in ſacris Ædibus 542
Maſſiniſſa Rex parvos pueros alebat in ſua Aula, quos poſtea ad ſuas domos remittebat ubi triennium exegiſſent 855
Maturatio humorum impeditur ab uſu chinæ chinæ 233
Mechanicæ ſtructuræ poteſtas Hippocrati non ignota 555
Medica ars navigatoriæ arti eſt ſimilis 55. & ſeq.
Medicamentorum copia noxia 36
Medici munus plebejos curantis eſt interrogare quas artes exerceant *in Præf.* 475
Medici Mutinenſes olim temperati in uſu chinæ chinæ 233
Medici tyrannis in Principem 710
Medicina Infuſoria 21
Medicus antiquitatis & novitatis ſtudio perficitur 76. & ſeq.
Medicus Practicus noſcere debet communem hominum de ſe opinionem 67. & ſeq.
Medicus avarus 710. 711
Medicus num fortunatus potius quam cruditus ſit eligendus? 708. 709
Medicus perfectus ſui ipſius quilibet eſſe poteſt, ſi obſervet quæ proſint, quæ noceant 836
Medicus familiaris utilior eſt quàm extraneus 836
Medici indocti & rudes empyrici cur vulgò magis placeant, quàm docti 838
Medici priorum temporum cum rationem reddere neſcirent ad occultas proprietates & ſiderum influxum confugiebant 860
Medicamenta aliquando magis exaſperant morbos, ſicuti & venæ ſectiones præſertim quando mala aëris diatheſis morbum alit 143
Medicamenta amethiſta ea ſunt quæ à crapulâ præſervant, vel

Digitized by Google

factam discutiunt 821
Medicamenta per os assumpta varias mutationes subeunt juxta varias conditiones ventriculi 152
Medicorum authoritas apud Reges Gothorum 709
Medicorum error, qui in vulneribus, luxationibus aliisque casibus externis semper venæ sectionem fieri volunt 831. 832
Medicorum multitudo noxia 36
Medicinæ incrementum 706
Medicinæ progressus seculo decimo septimo 16. & seq.
Medicinæ Theorica supra Practicam dominatum affectare non debet 97. & seq.
Medico futuro peregrinatio necessaria est 707
Melancholici cur ingenioſi 824
Melancholici ingenioſi, & ingenioſi melancholici fiunt 644
Melancholicis temperamentis usus chinæ chinæ parum salubris 223
Mensarum secundarum noxæ 730
Menstruus sanguis num qualitate pecet 544
Menstruus sanguis floris nomine ab Hippocrate appellatur 544
Mercurii altitudo in Barometro eadem penè est sub zonâ torrida ac sub zonis temperatis 395
Mercurius in Barometro circa æquinoctia modò ascendit, modò descendit 374. & 392
Mercurio inest aliqua aquæ portio ex suâ naturali constitutione 390
Mercurius inauratoribus quas noxas pariat 486
Mercurius quare febrem non sollú excitet, sed potuis sopiat 487
Mercuriales purgationes ad febrile miasma tollendum salutares 488
Mercurius infusus, vel in aqua decoctus vermes exterminat 489
Mercurius an quid febrifugi contineat 487
Metallurgis cerebro, pulmonibus infensissima 485
Metalla in metallurgorum cadaveribus reperta 480
Metallurgi effigies ab Hippocrate descripta 485
Mixtio rerum quantùm possit ex pulveris pyrrii compositione dignoscitur 235
Mixtur ærerum quantæ efficaciæ, & quàm facilè incautis imponat 500
Monachos divitiis, & bonis secularibus affluentes arguit D. Hieronymus 858
Monialibus cur raro salubris chinæ chinæ usus 221
Montes propè Mutinam flammam cum strepitu eructantes, de quibus mentionem habuit Plinius 287
Montes Maria, flumina ante Diluvium nulla fuisse finxit Thomas

Digitized by Google

mas Burnetius 269
Morbi, Apoplexiæ, Pleuritides, Peripneumoniæ, catharri ſuffocativi, Anginæ Eriſipelata 158
Cauſæ talium morborum 159. & 160
Morbi caſtrenſes ſemper quid divini in ſe habent 637
Morbos caſtrenſes cognoſcere, cuilibet Profeſſori neceſſarium 639
Morbi omnes tam continui, quam intermittentes circa veſperas exarcerbari ſolent 229
Morbi peculiares ſua habent tempora 47
Morbus per ſapientiam mori ex Plinio quid ſit 646
Morbus frugum rubigalis dictus quid ſit 813
Variæ circa hoc dictum Scriptorum interpretationes 646
M. Antonium & Panſam in obſidione Mutinenſi inter harundineta & paludes pugnaſſe refert Appianus Alexandrinus 278
Mors ſubita obeſorum unde? 770
Motus corporis ſanitati conducit 735
utilitas 736. 737
regimen in ſenibus 764
Mulieres pica & malacia laborantes ex vi conſuetudinis res abſurdas concoquunt ac diſſolvunt 819
Mulieres ruſticanæ rectius nutriunt lactentes filios, quàm urbanæ 563
Mulieres propè loca, ubi candelæ ſebaceæ fabricantur, habitantes, de uterinis affectibus conqueruntur 533
Mulieres textrices facilè abortiunt ex nimio labore 666
Mulieres textrices mentruas purgationes habent faciles ibid.
Murmuris quod in horum puteorum fundo perſentitur, cauſa eſt expanſio aquarum per ſabuloſam planitiem 297
Munditie veſtium ſpiritus animales exhilarantur 524
Mutationem in victu exacto anno 40. neceſſariam eſſe ad vitam longævam 860
Mutinam antiquam multò profundiorem quàm in ſtatu præſenti, ex ſtratis viarum & tabernis dignoſcitur 278
Mutina Urbs antiquiſſima Populi Romani colonia 242
Mutinæ fitus antiquus longè depreſſio quam nunc ſit 251
Mutinenſis agri encomium 734
Mutinenſis quiſque Civis poteſt pauca impenſa in proprtia domo fabricari ſibi fontes aquæ puriſſimæ 243
Myopiæ obnoxii ut plurimum ſunt literati 645
Myopia ſenibus familiaris ibid.

Digitized by Google

N

Natator cui per lineam rectam vult ad fundum descendere, certo quodam motu manuum utitur, ac alio contrario quando per eandem lineam vult ascendere 258

Natura in homine incrementum usque ad 40. annum solet esse, reliquum tempus vitæ ad descensum vergit. 861

Navigantes in Mari sunt edaciores, & alvi Stipticitate laborant 680

Navigantibus remedia debent exhiberi validiora quàm iis, qui sunt in terra 678

Nautarum morbi qui 677

Nauticus panis fluxus remedium 680

Navis ante usum Magnetus cur ars esset laboriosior 678

Navigatio salubris est prope litus 740

Nervosus latere detegitur 20

Nephritides, artes statarias exercentibus familiares 598

Nicotianæ fumus, masticatio, & pulvis improbatur 735

Nili donum Ægyptus 275

Nilum per arenas discurrere Plinii opinio 281

Nitrum lippitudinis remedium 484

Nives labentes Mercurium in Barometro deprimunt 377. & 392

Nivis usus in potationibus 731

Nobilibus Viris, ac Principibus febre laborantibus non admodum tutum remedium china 238

Nobilium vivendi ratio plurimum ad eorum morbos confert 39

Nosce te ipsum, quomodo ex Platone sit intelligendum 518

Nubes ac nubulæ quâ ratione effingantur 387. & seq.

Nucis Cortex, suaqua virtus 142

Numismata Adriani Imperatoris Mutinæ in pedum Romanorum 18. profunditate repertum 278

Nutrices ut plurimum scabiosæ 549

Nutrices facilius purgatione tollerant, quàm venæ sectiones 550

Nutrices ob nimiam lactationem ad tabem interdùm deducuntur 548

Nutrices in suos alumnos corporis atque animi vitia transferunt 562

Nutricum officium in nuptiis apud Veteres 553

Nutrices tam frequenti lactatione se ipsas, & infantes perdunt 564

Nutrices num à virili concubitu arcere expediat 551. 552

Digitized by Google

O

Obesi cur infæcundi? 771
Obesorum asthma unde? 770
mortes subita unde? ibid.
Obstetricum morbi 546
Octavius Ferrarius Dissertationem scripsit de Bono Senectutis 823
Oculi structura quæ laudabilior 619
Odor rosarum non nullis valdè infertus, & lyppotimias infert 513. 514
Odores aromatum consternationem inassuetis interdum inducunt 514
Odorum historia naturalis desideratur 539. 540
Oenopæi licet abstemii, temulentiæ obnoxii 565
Oesophagi paralysis in Virgine Monali 173
Offa helmontiana quid & quomodo parctur 566
Olearii cachetici, & asthmatici 530
Olei è nucibus & seminibus lini fumus valdè noxius 530
Oleum mitigat utramque acrimoniam tam acidam quàm alkalinam 687
Oleum affectionis cholericæ remedium 687
Opera literatorum facta in senectute sunt ingeniosiora 840
Opetosis mulieribus tutius exhibetur china china 222
Operum Auctores inter Literatos magis morbis obnoxii 646
Operarii qui sacharo condiunt plantarum semina quibus morbis obnoxii 664
Ophtalmiæ graves ex fumis metallicis 484
Opinio Auctoris dicentis falsum esse dictum illud *quod sapit nutrit*, non omnino improbenda 827
Opinio Fallopii destratorum in Montibus generatione 296
Opinio Helmontii de Mundi statu antediluvium 274
Opinio quòd ignis omnia purget ac lustret improbatur 490
Opium chinæ chinæ comparatur, sed illius virtus ephemera est 218
Opium num somnum inducat figendo spiritus & humores vel liquando 570
Origo fontium Mutinensium à Mari controversa 285
Opus D. Guntheri Christoph. Schelameri de Humani Animi affectibus laudatur 853

P

Palatiorum conditio pro Principibus 715
Paludum exsiccatio sæpè magnarum inundationum est causa 850
Palus Pontina olim à Romanis exsiccata in gratiam præcipuè salubrioris aëris 850

Pan-

Digitized by Google

Index

Pancreaticus ſuccus detectus 20
Parotides 152
Panacea & Hygeia Æſculapii filiæ 720
Panis eſus commendatus 725.726
Partium corporis humani harmonia & conſenſus 703. 704
Partus faciliores eſſe in lectis, quam ſuper ſellas 547
Pentaculorum imaginario virtus ad pavorem diſcutiendum 640
Peregrinatio Medico futuro neceſſaria eſt 707
Perfecti numeri conditio qualis 847
Peſtem Bovinam aliquando ſecuta eſt hominum peſtilentia 794
Peſtis Viennenſis diſſertatio 804
Peſtis Viennenſis fuit febris purpurata 807
Peſtis Viennenſis cur ab Autore maligna myſoptoca appelletur 807
Pepicularum natura 208
Pharmacopœorum morbi 512
Philadelphus Ægypti Rex Berenicem filiam Antiocho Aſſyriæ Regi deſponſatam aquam Nili ſecum deferre voluit 312
Phonaſci & cantores vaſorum in pulmonibus ruptionibus obnoxii 624
Phtiriaſis frugum molitoribus familiaris 577
Picrocolis jejunia adverſa 846
Pila parvæ ludus à Principibus exercitus 740
Pillulæ Aleophanginæ inter medicamenta acrepala laudantur 821
Piper cur minus calefaciat quam cinnamonum 862
Piſcatorum morbi 632
Piſcatoribus ulcera fuerit in cruribus 635
Piſces majori vi motrice indigent ad natatum quam aves ad volatum 256
Piſces meliores qui 154
Piſces quando abundent 123
Agricolis quare noxii 134
Piſcium eſus plus pami eigit 633
Piſtrinis antiqui utebantur ad fruges terendas 578
Piſtores Tuſſi raucedini, & lippitudini obnoxii 575. 576
Piſtores nocturni artifices 574
Piſtores pororum cutis adſtrictionibus obnoxii 576
Piſtores ut plurimum valgi fiunt ibid.
Piſtoribus os ſudario obvelandi mos per antiquus 575
Planum unde ſcaturiunt hi fontes non multum diſtare à ſuperficie Maris Adriatici oſtenditur 279
Plebs cur facilius peſte corripiatur quam viri Principes 803
Plinii locus de inſulis natantibus Mutiſinenſi agro 278
Plinius aquas pluviales improbat 312.
& fontanas præfert ibid.

Plumbi

Digitized by Google

Plumbi aqua macerati halitus Figulos paralyticos reddunt 495
Pluvia ultra decem pedes terram non penetrat 283. 284
Podagræ verum remedium vitæ ſobrietas, exemplo Franciſci Pechii oſtenditur 826
Podagra ex vini abuſu 733
ruſticos & opifices raro invadit 777
Podagricis minus noxia vina generoſa modicè ſumpta, quàm tenuia 653
Polypi plurimi in cadaveribus, & unde? 170
A Pomorum eſu noxæ 776
Populi ex ſolis piſcibus victitantes 632
Porculi lactentis caro hemoptoicis ſalutaris 613
Præcautiones ad peſtem arcendam 812
Preſſio lateralis aquæ non poteſt equare preſſionem lateralem aëris 257
Princeps ut Polymathiam acquirant? 759
quo vino utantur 734
à vino abſtinentes 733
arthritidi, calculo & colicæ potiſſimum ſunt obnoxii 774
Literis imbuti ſint 755
eruditi parum fortunati 758
vino abutentes 733
Medicos tanquam familiares conſiderant 709
habeant Barometros, hygrometros, & anemometros 718
Principibus febre laborantibus china non eſt tutum remedium 222
Pro *Principis* ſanitate vota publica ſunt nuncupanda 704
Principis valetudo ſingulariter cuſtodienda eſt 703
quantum faciat ad publicam felicitatem 703
Principum corpulentia unde? 769
victus ſanitati adverſatur 720
Problema mechanicum cur baculi curvi incedant, cum pondus aliquod ſuper humeros gerunt 615
Prophilaxis in genere quænam vera ſit 238
Proportio altitudinis aquæ aſcendentis in fiſtula perpendiculari, alteri horizontali inſerta ad ſuum hydrophylacium, per figuram tertiam inveſtigatur 298
Proverbium caſtrenſe *qui patriam quærit, mortem invenit* 639
Pudendi inflammatio ex Ari contactu 513
Pueri magno numero extincti 129
hujus rei ratio 153
Puerperia virulentiam aliquam ſemper adjunctam habent 545
Pulmonares Epidemia à ruſticana gente exordiri ſolent 625
Pulmonum ſtructura detegitur 20

Digitized by Google

Pulſus obſcuratio cur magis in morbis Stomachi & inteſtinorum quam Pectoris 201
Purgationes præſervatoriæ 777
Purgationes in quibus periculoſæ 175
Purgationes leves ſalutares ab initio in quibuſdam febribus 214
Putei aquæ ſalſæ è quibus ſal elicitur in agro Placentino 595
Putei Petrolei in agro Mutinenſi duorum generum 675
Putei in quibus repoſitæ fuerint fruges auram venenatam expirant 583
Putei cum exſtruuntur, in ſumma profunditate calorem habent æqualem hypocauſtis 246
Putei iſti non tam facile fieri poſſunt æſtate quàm hyeme 246
Puteorum Profunditas eſt uſque ad pedes Romanos 63, ubi in ſtratu arenoſo facta perforatione aqua magno impetu erumpit 243
Puteorum foſſores quos morbos patiantur 674

Q

Qualis ſit numeri perfecti conditio 847
Quæ commoda antiquitus ex balneis perciperent artifices 673
Quartana febris cur pomeridianis horis acceſſiones habeat 229
Quilibet ſui ipſius Medicus perfectus eſſe non poteſt 856
Qui phlebotomos & novaculas ad cotem acuunt quibus morbis obnoxii 670. 671
Qui ſacharo apud aromatarios condiunt plantarum ſemina quibus morbis obnoxii 663. & 664

R

Radix Chinæ Indiæ Orientalis olim in magno pretio 234
Ramazzini Reſponſio ad primam Epiſtolam Schelhameri de motu Mercurii in tubo Torricelliano 410
Rancedo cantoribus familiaris 622
Regionibus humidis minus ſecurus chinæ chinæ uſus, quam montanis 223
Regnum minerale, varia præbet remedia 25
Religioſi Viri, & monachi cur ut plurimum variis morbis obnoxii 857
Remedia habent ſua fata, ut radix Chinæ Indiæ Orientalis cujus uſus penè obſolevit 234
Remedia ſimplicia, remedii operoſæ compoſitionis antenenda ſunt 86. & ſeq.
Remedium quo ad vermes 151
Remedium vini quo ad febres 128
Remedia calida utilia etiam in morbis in quibus ſymptomata caloris apparent 181

Renum & lumborum dolores Artificibus ſtatariis familiares 598
Revulſiones impugnatæ 164
Rex Maſſiniſſa parvos pueros alebat in ſua Aulâ quos poſtea ad ſuas domos remittebat, ubi triennium exegiſſent 855
Rhennus bononienſis ab Hercule primo Ferrariæ Duce permiſſus Padum ingredi, ſub Hercule ſecundo aggeres diſrupit, & in Padum ingreſſus denegatur 277
Richardus Lover, & Sohort paulo poſt aſſumptam chinam chinam mortui ſunt 231
Romani populi pietas erga Germanicum 705
aëris conditio 719. 720
Romani togis albis utebantur, quas Fullonibus emaculandas tradebat 520
Romani veteres noluere Tyberis ramos præſcindi 851
Roris natura & virtus 138
Rubigo à rodendo vel quaſi urendo ibid.
A quo oriatur, & quo tempore 135
Quid ſit & quomodo operetur 139
Rubigo in foliis Mororum apparens, ſterilitatis prodroma 189
Ruſtici quibuſdam morbis minus ſubjecti 175

S

Sabulum terram originalem, & aquæ ſedem vocat Helmontius 281
Saltationis utilitas 739
Sal urinæ nullum habet ſalem ſibi ſimilem 527. 528
Salem fabricantes quibus morbis obnoxii 594
Sal quare calcem arrodat, iis in locis, ubi aſſervatur 595
Sanguinis circulatio genuinam morborum theoriam & praxin docuit 24
Sanguinis circulatio ab Harveio Anglo detecta 19
Sanguinis circulatio vetuſtati ignota, ab Harveio detecta 856
Sanguinis miſſio tertianam ſimplicem in dupliçem convertebat 126
Sanguinis transfuſio 22
Sanguis Arterioſus ſolus eſt qui nutrit partes, Venoſus autem nequaquam, reſiduus eſt enim à nutritione 856
Sanitas in commoderatione quadam inter animum & corpus poſita eſt 647
Sapo Antiquis cognitus 685
Saponaria herba luis venereæ remedium 687
Saponaria Medicamentorum virtus in quo conſiſtat 687
Saponarii acutis morbis ab conſtipationem cutis obnoxii 686

Digitized by Google

Saponis veneti compoſitio artificioſa 685
Scabies copioſa quo tempore 176
Quid ſit, curatio ejus ibid.
Scaturiginem horum fontium à Mundi primordiis non extitiſſe probabile eſt, cum inibi reperiantur arbores 289
Scaturigo iſta non niſi poſt magnas illuviones potuit habere initium 289
Scaturigo harum aquarum ad 4 millia paſſuum extenditur, longitudo ad 6. 290
Schelhameri Epiſtolæ de motu Mercurii in tubo Torricelliano 399. & 426
Opus de Humani Animi affectibus laudatur 853
Schola Bononienſis laudatur 234
Scribarum & Notariorum Morbi 661
Scriptores de morbis metallurgorum 479
Sebum cum oleo epotum inædiæ facilem tolerantiam reddit 533
Sedentarii artifices quibus morbis obnoxii 600
Sectio Venæ non confert, quando ab acido morbus eſt 144
Quando conferat & pateat 146
Quando infelix 167
Seminia contagioſa facilè ſoboleſcunt 789
Senibus præſertim 168
Senectus in ſano corpore melior vitæ fructus eſt 823
Senectus num fœx vitæ dici poſſit 825
Senectutis regimen in Principe 762
Senes decrepiti cur ſæpius & liberaliùs prandere debeant quàm cœnare 837
Senes morboſi à Reipub. adminiſtratione removendi 840
Senes peſtilentia rarò laborant 842
Senes quando de repente moriebantur 159
Peſtem difficiliter ſentiunt 210
Senarius numerus primus numerus perfectionis in centenario, & radix aliorum numerorum qui perfecti dicuntur 847
Servi & ruſtici cur difficiliùs ferant magna remedia, quam gens libera & urbana 629
Servi, & ſervæ ad piſtrina, & molas truſatiles olim erant addicti 578
Servi piſtrinis addicti, ut à vertigine minus infeſtantur, ſolebant excæcati 579
Similitudines parere errorem etiã bonis non ſic cauſam 145
In ſiccitatibus omnia meliora 122
Sobriæ vitæ leges nimis arctæ, ad bonum Reipub. non conferunt 833
Socrates cum pueris ſaltabat, ludebat, obſervans illorum genium 855
Socrates per totam diem naturalem ſtabat immotus 597

Sol

Digitized by Google

Sol febricitantes ſublevabat 127
Solis occaſus malus, ac ortus bonus in quibuſdam febribus 143
Somni neceſſitas unde? 745
commoda 745
& vigiliarum ordo inverſus eſt in aula 742
regimen in ſenibus 766
Somnus in amplo & frigido Conclavi utilis 185
Somnus quamdiu capiendus 745
in frigore cooperto Hippocrati quid? 746
Specularii non ſecus ac inauratores paralytici, & apoplectici fiunt 501
Spero Speronius ſobriam vitam variis rationibus improbare contendit 826
Spiritus volatiles de Cœlo defluunt, à Terra utpote ſuccis mineralibus referta continuo acidæ particulæ efferuntur 133
Statarias artes qui morbi comitentur 597
Statio brevis quare majorem defatigationem inferat, quàm ambulatio longa, & curſitatio 598
Statio longa ſanguinis ad ſuperiora recurſum remorando varices inducit 597
Stellarum influxus incerti ſunt, quia incertum eſt, qua ratione materia ſubjecta influxum recipiat 136
Sterilitas in obeſis unde? 771
Sterilitatis Signa 189
Studia animi ægritudines propulſant 3
Studiorum intemperantia quantum noceat? 756
Studioſi legendo ac ſcribendo, ventriculum & pancreas ſibi comprimunt 645
Strata varia alternatim reperiuntur modò cretacea, modo paludoſa cum foliis arborum 243
Sublimati fabrica in Finalenſi oppido magnæ litis cauſa propter vitrioli exhalationem 494
Subterraneæ temperies varia eſt pro diverſitate ſalium mineralium 292
Sudoris provocatio caſtrenſium morborum remedium polycreſtum 637
Sulphurarii artifices ut plurimum Lippi & anheloſi 504
Sulphur pulmonum balſamum, ſi ſuo acido fuerit ſpoliatum 505
Suppuratio tollit timorem recidivæ 233
Syracuſana & Italicæ menſæ lautiores ſunt 730

T

TAbaci maſticati uſu peregrinantes famem & laſſitudinem non ſentiunt 538
Tabacopai vertiginoſi 536
Tabaci fumus pulmones exſiccat, & ad maraſmum deducit 536
Tabacum hæmorroidas provocat 536

Digitized by Google

Tabaci decoctum ad empiematicos ſanandos ſalutare compertum 537
Tabaci maſticatio nimiam ſalivam eliciendo maraſmum inducit 538
Tabes ex nimia lactatione 560
Tempeſtas humida lutulenta 122
ſicca frigida 158
Temperamentis melancholicis, pituitoſis china china in ſalubris 233
Temperamentis biliioſis tutior chinæ chinæ uſus 223
Temporum mutationes obſervandæ ut in illis nec medicamenta, nec venæ ſectiones celebrentur 136
ſic Solſtitia, Equinoctia, Canis, Arcturi exortum, Plejadum occaſus, iſtis temporibus morbi maximè judicantur, alii perimunt, aut in ſpeciem aliam convertuntur 136
Temulentia num à parte vini acida an alkalica & ſulphurea, opiniones variæ 565
Pro parte ſulphurea decernitur 566
Terræmotus interdum novos fontes producunt, & vetetes obſtruunt 289
Terræmotus pravas exhalationes inferunt, quæ aërem inficiunt 134
Tertiana ſimplex in dupliam converſa, & quare 146
Tertianam, & quartanam febrem majori viſciditate diferre, quorundam opinio 150
Tertianæ intermittentes malignæ Hippocrati notæ 228
Theæ infuſum ad corpulentiam prodeſt 773
Theleſii opinio de Mari, quod ſit fons interioris Oceani in centro Terræ 282
Thomæ Burnetii Angli de Statu Mundi antediluviano, & terræ intra cavernas ſciſſione opinio 269
Tibicines emoptoici facilè fiunt 624
Tranſpiratio ut conſideranda in ſenibus 764
inſenſibilis ſaniores, ſed debiliores reddit homines 746
Tranſtiberina regio antiquitus habebat officina ſordidiores 531
Tributum ſuper urinam quare à Veſpaſiano impoſitum 525
Triticum cur pulverem ſemper à ſe dimittat 584
Triticum non adeò longævam ut aliæ fruges 584
Triumviri in Inſula Labinii fluminis prope Mutinam horrendam proſcriptionem firmarunt 278
Typographi imbecillitati viſus obnoxii 659

Typo-

Digitized by Google

Typographi qui ad torcular exercentur in pleuritides, peripneumonias facilè incurrunt 659

V

VAletudinarius ad negotia publica ineptus eſt 704
Valetudinis conſervandæ regulæ quibus ſcriptæ? 705
Vallis Paduſa à Mari placentiam usque exporrigebatur 276
Vallis paduſa à M. Scauro in ubertimos campos traducta 277
Vapores, ſeu vaporoſa effluvia non aërem leviorem reddant inquiritur 380. & ſeq.
Varia ſtrata in Puteorum profunditate varias eluviones diverſis temporibus ſignificant, nequaquam verò cataclyſmum 279
Varia ac diverſa ſtrata in montibus obſervantur 296
Variolæ ex Sanguinis ſtagnatione ab acido luxuriante 141
Variolæ poſt ingentem æſtatis calorem erumpere ſolent 185
Venatio & aucupium exercitii genus laborioſum 682
Venatio exercitium inæquale 682
Venatio Principibus olim familiaris 736
Venationis utilitas 737
Venatio varia morborum genera ſibi adſciſcit 684
Venatoribus qui ex arte quæſtum ſibi procurant caute magna remedia adminiſtranda 683
Venæ lacteæ ab Aſellio inventæ 18
Venæ ſectio agricolis repetita parum felix 628
Venæ ſectio in morbis caſtrenſibus ſuſpecta 637
Venæ ſectio quando infelix 167
Venæ ſectiones præſervatoriæ 777
Veneris uſus commoda 741
Veneris uſus ſit modicus 741
Venena num particulárem habeant cur variis corporis partibus antipathiam 516
Venter artium magiſter *in Præf.* 472
Venti auſtrales Mercurium in Barometro deprimunt 375. & 396
Venti auſtrales & Boreales quid præſtent 190
Venti Boreales Mercurium in Barometro attollunt 375 & 396
Venti ſolis radios hebetant, nec diſcutiuntur vapores terrei, hinc aër inficitur 132
Venti propriis qualitatibus aërem afficiunt 163
Ventriculus Mari ſimilis 844
Verminationis cauſa 151
Curatio per chinam chinam 151
Vermes quandoque excitant ſingultum 127
Veſpillones malignis febribus obnoxii 541
Veſpillonibus parcè ſanguis detrahendus 543

Veſpil-

Digitized by Google

Index Rerum & Materiarum.

Veſpillones raro ſeneſcunt 541
Veſuvius Mons eodem tempore duos torrentes peperit, unum ignis, alterum aquæ 286
Victus ſimplicitas vitam longam efficit 724
regimen in ſenio 762
Principum Sanitati adverſantur 720
Vigilia nocturnæ nocent 744
Vinacea multum ſpiritus ardentis continent 564
Vina cur Autumno facilè aceſcant 146
Vini abuſus vitandus 733
Vini ſpiritus in paralyſi 174
Vini ſpiritus rectificatio ſine diſtillatione per alkalia infuſa 567
Demonſtrat temulentiam fieri à vini parte ſulphurea 569
Vina recentia magis diuretica, quam vetera 571
Vina generoſa modicè ſumpta arthriticis minus noxia, quàm vina tenuia largè epota 567
Vini ſpiritus ſanguini recenti permixtus non ſemper ebullitionem excitat 566
Vino quid percolatio conferat? 734
abulentes Principes 733
Vinorum varietas vitanda 722
Vinum ethicum Ariſtoteli quid 733
Vinum magnum Cardiacum, & remedium in quibuſdam febribus 128
Vinum in febribus ab acido optimum remedium 148
Vinum recens cur interdum quosdam recret à vino veteri afflictos 862. 863
Vinum ſanguis terræ 571
Vinum tenue acorem induit, ideo non bonum 148
Vinum vetus Auctori vitæ ſobriæ erat valde hoſtile æſtivis menſibus, novum verò valdè ſalubre 862. 863
Viperina medicamenta quando utilia 181
Vipera temperies 181
Virginitatis ſignum 742
Vis conſuetudinis ad ipſas quoque plantas extenditur 819
Vita longa à victus ſimplicitate 724
Vita ſobria hominem præſervat ab animi paſſionibus 829
Vitæ ſobrietas obſervari ſolita interdum vicaria Venæ ſectionis 832
Vitra colorata ſuos artifices necant 500
Vitrarii ſoli ſapientes, qui ubi 40. annum attigerint artem ſuam deſerunt 499
Ulceribus piſcatorum aqua marina remedio eſt & quam ob cauſam 633
Vocis exercitatio quos morbis pariat 621
Vocis exercitatio, uti cantus, lectio, quomodo ex Hippocrate animum moveant 623
Vocis aſperatæ remedia 624
Vomitus ſanat febres intermittentes 145
Vota publica pro Principibus ſanitate ſunt nuncupanda 704
Vox acuta unde 172
Urbes nullæ; nec oppida erant propè Padum uſque ad mare infra Brixillum, cum apud Scriptores nulla fit mentio 279
Urbis Venetiarum ſola nunquam vidit truces hoſtium vultus, uti aliæ urbes 851
Urinator in fundo maris cur aquæ preſſionem non ſentiat 257
Urinæ veteris uſus ad purpureum colorem lanis conciliandum 520
Urina epota mulieribus menſes revocat 526
Uſtrina cadaverum propè Ædes alienas vetita 543
Uſus chinæ chinæ in larga doſi in Germania adhibitus 235
Vulnera in caſtris malignum aliquid habent adjunctum 638. 639
Vulnera parva percuſſiones leves in corpore impuro perſæpè lethales 831. 832.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google